Turkish, Ebüzziya

لغت ابو الضيا

Lugat-i Ebüzziya

تركجه‌ده متداول الفاظ واصطلاحاتك صور استعمالنى

معرّف وَشواهد وامثالى شاملدر

دفعهٔ اولى

معارف عموميه نظارتنك رخصتيله طبع ايدلمشدر

١٣٠٦

قسطنطينيه

مطبعهٔ ابو الضيا

مدخل

هر قوم متمدن متكلم اولديغى لسانك الفاظنى ناطق بر لغت وجوده گتيرمشدر. ازجمله لسانمزك اركان اصليه‌سندن اولان عربيده ايكى يوزه قريب لغت تدوين اولنمشدر؛ فارسيده ايسه يوزدن زياده فرهنك موجوددر.

برلسان ايچون كافهٔ الفاظنى محيط برلغت كافى ايكن، يالـگز عرب لسانيچون ايكى يوزه يقين لغت تأليف اولنمسى بلكه زائد گوريلور. حال بوكه بر لسانك كافهٔ الفاظنى جمع ايتمك وَهر لفظك هرطرز استعمالنى تخطّر وتعيين ايلمك شخص واحده ميسر اوله‌ميه‌جغى گبى، شايد برچوق اقدام وتتبع وَبر عمر مديد سايه‌سنده بو محال مرتبهٔ امكانه گتيرلمش اولسه بيله لغات، مرور ازمان وَحدوث اشيا ايله تغيّر وتزايد قانوننه تابع بولنديغى جهتله بر لفظك بر قرن ايچنده تبديل طور ايتمسى وَباخصوص بر طاقم محدثاته يكيدن اسملر ويرلمسى ضرورى اولمسنه گوره بر عصر اوّل تأليف اولنمش بر لهجه بوگون گرك الفاظ وَگرك معنى جهتيله لغت اخرايه مراجعتدن وَياخود يكيدن لغت تدوينندن استغنا حاصل ايتديره‌مز.

دنيانك همان اكثر ممالكنده متعارف اولديغى حيثيتله لسان عمومى مزيتنى

حائز اولان فرانسز لسانینك حاوی اولدیغی کلماته لفظاً ومعنی حد تعیین ایتمك ایستیان (آقاده‌می) هیأت فاضله‌سی طرفندن ترتیب اولنان وَ (آقاده‌می) نامی ویریلان لغت کتابینك خارجنده آندن پك چوق زیاده الفاظ وایضاحاتی حاوی یوزلرله لغت تألیف اولنمشدر . یالکز (بش‌ره‌ل) ایله (لیتره) نك لغتلری آقاده‌می لغتنی درت دفعه وجوده گتیرر . حال بویله ایکن ینه قناعت ویره‌جك درجه‌ده بر لغت تدوین ایدلمه‌مش اولدیغنی ادّعا ایدنلر بولنور .

لسانمزده ایسه هیأت اجتماعیه‌مزك تاریخ تشکلندن بوآنه قدر (مرحوم شناسیدن ماعدا) [١] هیچ برصاحب غیرت ظهور ایدوبده یازمقده . سویلمکده قوللاندیغمز کلماتی بردفتره ضبط ایلهِ معناسنی اشارته همت ایتمه‌مشدر .

فی‌الحقیقه کتابخانه‌لرمزده صحاح وقاموس ترجمه‌لریله شعوری وبرهان گبی عرب وعجمك برقاچ لغتی موجوددر . وَفی‌الحقیقه بو لغتلر ترکجه‌مزده متداول بر خیلی الفاظی جامعدر . مع مافیه هیچ بری لسانمزه مخصوص اولمدیغندن ، وَتعبیر آخرله هر بری حاوی‌اولدیغی کلماتك اولسانده‌کی معناسنه ترجمان اولدیغندن . بونلره بزم نظریله باقیله‌ماز .

لسانمزده خنچرلی گبی ، بیانکی گبی .مالوف گبی . برقاچ فرانسز لغتی تألیف ایدلدی . بوگونکی گونده ـ وَلوتعداد اولنه‌جق مرتبه‌لرده قلیل وَحتی ترکجه‌مزده مقابللری دخی موجود اولسون ـ لغتمزه برازده کلمات اجنبیه داخل اولدی . اگر فرانسزجه‌دن ترکجه‌یه اولان بو لهجه‌لره (بزم) دیه‌بیلمك طوغری ایسه . عرب

[١] شناسی مرحوم لغتی اکمال ایده‌مامش ایدی . فقط اون درت جلد اوزرینه مرتب اولان اوخزانهٔ الفاظك اون برینی اتمام ایلمش ایدی . الیوم بونك برطاقمی پشته آقاده میاسی کتابخانه‌سنده محفوظدر

وعجم فرهنگلرینڭ ترجمه‌لرینه‌ده مالمز نظریله باقه‌بیلیرز . دیمك ایسترزكه قاموسلر، فرهنگلر بزم اولمامقده خنجرلیلرڭ، بیانكیلرڭ عینی‌در . زیرا بشقه بر لسانڭ لهجه‌سنی ترجمه ایتمكله، كندی لسانینڭ لهجه‌سنی تدوین ایلمك بیننده‌كی فرق محتاج بحث دگلدر .

لسانمز ایسه اكثریت اوزره الفاظ عربیه وَقسماً الفاظ فارسیه ایله مخلوط بولندیغی گبی، برده كندی كلماتمزی حاوی اولدیغندن، فرض محال اوله‌رق، عربی ایله فارسیده تصادف ایده‌جگمز مشكلاتی اولسانلرڭ لغت مترجمه‌لریله حلّه‌موفق اولسه‌ق بیله اصل تركجه ایچون هانگی لغتـه مراجعت ایده‌جگز ؛ البتّه اصلی اولان چغتای لغتنه دگل، زیرا بزم شیوهٔ تكلممزله اولغت آره‌سنده‌كی فرق، لفظاً ومعنی لاتینجه ایله ایتالیانجه وَیا فارسیله كردجه بیننده‌كی فرق قدر عظیمدر .

معلومدركه كندیسی ایچون بر لسان تشكیل ایدن هرقوم السنهٔ سائره‌دن وَبالخاصه كندیسیله مناسبتی اولان ملتلرڭ لساندن برچوق كلمات نقل ومال ایتمكله توسیع لهجه ایلمشدر . نته‌كیم عربی‌یه الینوز ، لاتین ، وَعجم لسانلرندن برچوق كلمات آلنمشدر . حتی عربی‌یه آلنان كلمه‌لر مادةً آز چوق بعض تبدّلده گورمشدر : مثلا (دراخمی) درهم (ده‌ناریوس) دینار (نوموس) ناموس وَاسماء خاصّه‌دن (آلكساندر) اسكندر (هیراقلیس) هرقل (ایپوقراتیس) بقراط (پلاتو) افلاطون (غالینوس) جالینوس (آریستوته‌له‌س) ارسطالیس وَیا آرسطو (چه‌زار) قیصر صورتلرینی آلمشدر . بواسه طبیعی‌در ؛ زیرا هرلسانڭ كندیسنه مخصوص برآهنگ تلفظی اولدیغی گبی، الفباسی دخی بشقه بر لسانڭ عینی اوله‌میه‌جغندن، بر كلمه‌نڭ نقلنده كندی حروفنه، كندی شیوهٔ تلفظنه تطبیق آهنگ مجبوریتی دركاردر .

بزم ایسه اڭ‌زیاده مناسبت حالنده بولندیغمز لسان، لسان عربدر . بو جهتله لهجه‌مزه اڭ زیاده کلمات عربیه داخل اولمشدر . فقط بز عربیدن آلدیغمز کلماتی، عربك السنهٔ سائره‌دن آلدیغی کلماتده اجرا ایتدیگی یولده تغییر ایده‌میز . چونکه مأخذ اشتقاقی محافظه بورجمزدر . واقعا غلطی ترجه عد اولنه‌جق قدر مشهور اولمش وَفصیحی سویلنسه آکلاشلیه‌جق درجه‌لرده غریب قالمش بعض کلمه‌لر واردر ؛ (عیبه) وَیا (حقیبه) دن محرّف هگبه وَغینك کسریله (غراره) دن محرف خرار گبی . بونلرك تلفظده اولدیغی گبی تحریرده‌ده غلطنی قوللانیورز . فقط بو نوعدن کلمه‌لر لسانمزده پك قلیلدر . بزم اصل اهمیتلی تغییراتمز معنایه وَتعبیر اصحّله استعماله عائددر .

برده عربك قاعدهٔ صرفیه‌سنه تطبیقاً بعض کلمات اجنبیه‌یی وَیا عربده تصریفی جائز اولمیان عربجه لفظلری ایستدیگمز گبی تصریف ایدرز . مثلا عجمك (کاکل) وزننده اولان (نازك) کلمه‌سنی (مالك) وزننده (نازك) تلفظ ایلدیگمز گبی. آنی (فلاکت) گبی (نزاکت) صورتنه‌ده تحویل واستعمال ایدرز . ازجمله شو (فلاکت) لفظی دخی تصرّفات مخصوصه‌مزدندر . زیرا عربیده (فلك) لفظندن مصیبت معناسنه اوله‌رق فلاکت وارد اولمامشدر .

زمان اولورکه عربك برکلمه‌سنی مشابهت لفظیه قرینه‌سیله بشقه برکلمه‌سنك یرنده قوللانیرز ؛ عربیده (سبزه) معناسنه اولان (بقله) یی (فول) معناسنه اولان (باقلاء) مقامنده استعمال ایتدیگمز گبی . بو تصرّفی اویله بر قرینه‌دن وارسته اوله‌رق اجرا ایتدیگمزده واردر : (چاره وتدبیر) معناسنه اولان (حیله) یی مکر ودسیسه معناسنه وَچکرکه وَهوام وَاسافل ناس معنالرینه اولان

(غوغا) كلمه‌سنی حرب ومجادله معنالرینه وَ (غرّا) تعبیرینی مفتخر ونازنده معناسنه قوللاندیغمز گبی .

اصل شایان دقت شوراسیدر : معرفت برکلمه‌یی آلمقده دگل، آنی گورینان احتیاج اوزرینه تصرّفده‌در . بوگون (وجدان) گبی (ناموس) گبی نیجه کلمه‌لر واردر،که لفظاً عربك مالی اولدیغی حالده معنی وَاستعمالاً تصرّفات مخصوصه‌مزدن وَبناءً علیه لغاتمزدندر . بو حالده شو ایکی کلمه‌نك وَبالاده بالمناسبه ذکر ایتدیگمز نزاکت وَیا فلاکت قبیلندن اولان تصرفاتمزك معنالرینی اوگرنمك وَصورت استعمالنی گورمك ایچون نه قاموسه، نه‌ده وانقولی‌یه مراجعت کفایت ایدر . چونکه قاموسله صحاح، وجدان وناموسك عربده‌کی معناسنی معرّف وَبزده التباس ایلدیگی کسوهٔ معنادن عریدر . بناءً علیه او لسانده‌کی معناسنی اوگرنمش اولمق، بو لسانده‌کی صورت استعمالی استفهامه مدار اوله‌مدقدن بشقه، بر مبتدی ایچون اشکال ذهنه بیله سبب اولور .

مثلا بز، تصوّرات وهمیه قبیلندن اولان حالاتی تخیله (مالیخولیا) اطلاق ایتمشز . بونك شمدیکی مدلولنه بر درجه‌یه قدر ترکجه‌نك (قورتی) کلمه‌سی ترجمان اوله‌بیلیر . چونکه بوکلمه متأخرین عجمك تصرفاتندن وَرومجه‌دن مأخوذ اوله‌رق (مه‌لان μέλαν) وَ (خولی χολή) کلمه‌لرندن متشکل برلفظ مرکبدر . معناسی ایسه « سویداء صفراء، یعنی صفرانك قرارمسی » درکه اوصاف امراضدندر . بوحالده اصطلاحمزده‌کی معناسیله اصلی بیننده‌کی مناسبت نه‌قدر بعیددر ! چونکه‌بز (ملانخولی) دینلان علتك اسمنی آله‌رق (خولیا) قورمق معناسنه استعمال ایتمشز . یعنی بومرضك علت غائیه‌سنی قورتی‌یه علم ایلمشز .

برهان ایسه بولفظی شویله تعریف ایدر : « مالیخولیا ـ یونانیدر . بواسمله معروف مرضدر . اوچ قسم اولور . برینك مادّه‌سی جمیع بدنه شاملدر . وبریسنك دماغده اولور . وبریسنك مراقیلرده اولور . علامتی سهردر . وبراماز واقعه گورمکدر . واو سببله محزون اولمق وتیز طارلمق وقورقیه‌جق شیلردن قورقمقدر . »

شمدی بالاده‌کی تعریفه باقان برترك . بزم (مالیخولیا) مزله یونان ویا ایرانك مالیخولیالری بیننده موافقت لفظیه‌دن بشقه بر مناسبت گوره‌بیلیرمی ؟ کذا (خولیا) لفظی دخی عجملك وضع ایتدیگی معنا ایله بزم استعمال ایلدیگمز معنا اعتباریله بتون بتون بشقه‌در . برهانده خولیانك تعریفی‌ده شویله‌در : « خولیا ـ توتیا وزننده اول نسنه‌یه دینور.که تصرّف واستعمالی بابنده قطعا مانع ومزاحم اولمیه . هرکیم ایسترسه متصرّف اوله » بز ایسه بوکلمه‌یی ذهن وفکرك مطمح اولان حالاتی تصوّرده استعمال ایدرز . (خولیا بویا زنگین اولسه‌م طقوز قبه‌لی حمام باپدیرردم) دیرز . واقعا هرکیمسه خولیاسنه بلا مزاحم مالك اولدیغی حیثیتله برهانك تعریفی کندی نقطهٔ نظرندن طوغری ایسه‌ده مقصد تصوّراتده محظوره اوغرامقده دگل . خولیانك معناسنی ویا صورت استعمالنی آکلامقده‌در.

اصل غرابت مالیخولیاایله خولیا ذاتاً بر مادّه‌دن مأخود ایکن برهانده آیری آیری معنالر ویرلسنده وعاصم گبی اوچ لسانك غوامضنه واقف برعلامه طرفندن بومادّه حقنده سکوت ایدلمسنده‌در . بزم ظنمزه قالیرسه لساننزده بونلره ویریلان معنالر کلمه‌لرك (خیال) مادّه‌سندن مأخوذ اولدیغنه ذهابدن حاصل اولمشدر .

بو تفصیلاتدن مقصد عاجزانه‌م تصرّفات لغویه‌مزی جامع ومعرّف بر لهجه‌نك وجودینه اولان احتیاجمزی گوسترمکدر . الده برلغتمز واردر.که آدینه (لغت عثمانیه) دیورز ! حال بوکه آچوب باقدیغمزده (ضمیر) معناسنه اوله‌رق

الیوم استعمال ایلدیگمز (وجدان) کلمه‌سنڭ معناسنی آڭلایه‌میورز . صڭره (خوف) وزننده (وحف) دیه ترکجه‌ده قطعا استعمال اولنمامش بر کلمه گوریبورز . وهرهانگی لفظه باقه‌جق اولسه‌ق قاموسده، برهانده مفسّر معنالری، فقط مشوّش بریولده ناقل بولیبورز . بوایسه عثمانلیلرڭ وتعبیر اصحّله ترکجه‌مزڭ الفاظنی جامع بر لغت دگل، عرب وعجم کلمه‌لریله معانئ مترجمه‌لرینی ـ یالان یاڭلش ـ جمع ایتمش برلغت دفتری دیمك اولیور .

برده بو گونکی گونده عربیدن، فارسیدن تصرّف ایتدیگمز الفاظ یاری یاری‌یه ناقص اولمقله برابر، عربیدن، فارسیدن لسانمزده قطعا استعمال اولنمیان بیڭلرله کلماتی حاویدر : مثلا بر صحیفه‌سنی آچیبورز « سامسوار » دیه برلفظه تصادف ایدیبورز . معناسنه باقیبورز « قوس قزخ اوزرینه بینمش، یاخود سام یلنه بینمش اولان » دیه برتعریف گوریبورز . بوگون سویلدیگنی بیلیر برعثمانلی متصوّرمیدر،که تقریرنده، تحریرنده « ذات عالئ سامسواریلری » یولنده بر هذیان سویلسون !

وَمثلا (پتاتق) دیه ترکجه اولمق اوزره بر لفظ غریبه تصادف ایدیبورز . فقط (چات) گبی (پات) گبی حکایهٔ اصواته مخصوص وَمعنادن خالی لفظلرڭ اسما صره‌سننده ایراد وتفسیر ایدلدیگنی بیلدیگمزدن، بویله بر لفظڭ بولینشنه حیرتله نگاه ایلیورز . صڭره ترکجه اولان (اودلك) لفظنی وَیا قبول ایتدیگی (پتاتق) تعبیرینڭ مأخوذ عنهی اولمق لازم گلان (پاتردامق) کلمه‌سنی آرایه‌جق اولسه‌ق بوله‌میورز .

مرامز [لغت عثمانیه] دینلان کتابی مؤاخذه دگلدر . بلکه اولغتی، لغت دیه

قبول ایدوبده مقصده خدمت ایچون کافی گورن عثمانلیلری مؤاخذه‌دردر .
باخصوص بو کتاب (رادهاوص) نامنده بر انگلیز طرفندن بوندن اوتوز سنه
اوّل جمع ایدلمش برشی اولدیغندن . افراد عثمانیه ایچون بو زمانده آنکله حل
اشکالی، عینیله بر اجنبیدن ارتکاب سؤال مرتبه‌سنده کریه گوریبورز .

§

شوراسی آکلاشلمق اقتضا ایدر: که لغت، بر لسانده قاعده وَیاعرف استعمال
ایله تعیّن ایدن املایی ضبط ایله برابر، الفاظك معنای موضوع ولازمیسنی
تفهیم ایچون جمع اولنور . یوقسه لغت غریبه آرامق وَیا آرزو اولنان معنایه بر
لفظ بولمق ایچون دگل. بزده ایسه حالا لغتدن مقصود نه اولدیغی آکلاشیله‌ما۔
مشدر دینه‌بیلیر ؛ آنك سببی ایسه الده موجود اولان عرب وعجم لغتلرینك
ترجمه‌لرینی بمسه‌مکله برابر، اکثریت اوزره شکلی. معناسنی بیلدیگمز اسمایی
آنلره مراجعتله اوگرنمکلگمزدر .

ایشته قلت اقتدارمله برابر لساننزده متداول کلماتی جمع ایله استعمالاتمزه
موافق بر لغت ترتیبنه چالشمقلغمه سبب اولان حال. لغتدن منتظر اولان فائده
نه ایسه آنی میدانه قویمق مقصدندن عبارتدر .

لغتمده طوتدیغم اصوله کلنجه :

اوّلاً : لساننزده غالباً مستعمل اولان کلماتك خارجنده هیچ بر لفظ قبول
اولنمامشدر . مثلا (یوتمق) معناسنه اولان (بلع) کلمه‌سنی آلدقدن صکره
(بیوجك لقمه‌یی یوتمق معناسنه) اولان (ازدرام) لفظی گبی کلمه‌لر بو لغتدن
خارج طوتلمشدر .

توضیح مرام ایده‌لم : ترجه‌ده یوتمق کلمه‌سی وار ایکن (بلع) کلمه‌سنك استعمالی بی لزوم اوله‌بیلیر . فقط (ازدرام) آیریجه بر معنا افاده ایتدیکیچون منسوب اولدیغی لسانده لزومسز عد اولنماز . شوقدر وارکه ترجه‌ده بلع مستعملدر ؛ ازدرام مستعمل دگلدر . آنك ایچون لغته ضروری بلعی آله‌جغز فقط ، ازدرامی آلمیه‌جغز .

معلومدر، که غیر مأنوس بر کلمه ایله انسیت او کلمه‌نك احتیاج صحیح اوزرینه بر لسانك نافذالکلم بر صاحب قلمی طرفندن استعمال اولنمسنه متوقفدر . مثلا (عرمرم) لفظی ادبیات جدیده‌مزده مستعمل کلماتدن اولمدیغی حالده کمال بك طرفندن بر بیت‌ده ایراد اولنمسی اوزرینه بو گون ترجه‌مزدن معدود اولمشدر . چونکه بو کلمه بر لزوم صحیح اوزرینه آلنمشدر :

« بر حزب قلیل ایدی معینم
اعدا ایسه لشکر عرمرم »

حزب لفظی وَ « حزب قلیل » تعبیری لسانمزده متعارف اولدیغندن « لشکر عرمرم » تعبیری دخی حرفی حرفنه مقابلی‌در . ایشته گوریلیورکه بو کلمه اویله تصنّع و تکلّف غرضیله دگل، برحقیقتی تصویر مقصدیله قوللانلمشدر . بوجهتله شمدیکی حالده کندی ملك یمیز حکمنی آلمشدر ؛ احتمال که بر زمان صکره مهجور اولسون .

فقط مثلا ، شفیق نامه‌نك (منار مساجده) سجع ایچون بالالتزام استعمال ایتمش اولدیغی (قندیل عساجد) ترکیبنده‌کی (عساجد) لفظنی بو لغتده آرامق زحمتی اختیار اولنمامليدر . زیرا آلتون ، زر ، ذهب لفظلری طوررکن (عسجد)

قوللانمق بوعصرك ارباب عرفانه یاقیشەجق حاللردن دگلدر . بناءً علیه بولغتك ترتیبندن مقصود کثرتله قوللاندیغمز وَیا محتاج اولوبده بالضروره قبول ایلدیکمز الفاظك معانیٔ موضوعه ومستعملەسنی تعییندر؛ الفاظ غریبه جمعنه وساطت دگل.

ثانیاً. اکثر الفاظك بر ماضیسی، برده حال حاضری واردر . تعبیر آخرله، اسماء، مسمایه گوره وضع اولنمش اولدیغی حالده بالآخره الفاظك اکثری ماوضع لهاسندن چیقەرق طور دیگره ملابس اوله گلدیگی جهتله، بو لهجەده اوگبی الفاظك معنای موضوعیلریله برابر الیوم نەیولده استعمال اولندقلرینی تعیین ایلدك. مثلا، (اجرا) لفظی فی‌الاصل صویی آقتمق معناسنه موضوع اولدیغی حالده لسانمزده هم بو معنایه وَهمده حقیقت عرفیه اولەرق انفاذ معناسنه بر امری حصوله گتیرمکده وَیاخود (یاپمق) وَ (بیترمك) حکملرینی شامل تسویه معناسنده استعمال ایتمکدەیز .

ثالثاً. بعض لفظلر واردرکه یدی، سکز معنایه شمول افاده ایدر . فقط مرور زمان ایله بعض معانیسی مهجور اولمش وَیاخود بزده بر وَیا ایکی معناسی آلنەرق معانیٔ سائرەسی اونودلمشدر . بناءً علیه بوگبی کلمەلرك مهجور اولان معنالرینی تعداد ایتدکدن صکره، شمدیکی حالده دلالت ایتدیگی معنایی تفسیر ایلدك .

رابعاً. بعض الفاظك صور محرّفەسی اصل فصیحه ترجیحاً قبول ایدلدی . زیرا هرلسانده محرّفات استعمالنه جواز اولدیغی گبی، لسانمز دخی بو جوازدن محروم بولندیرلمامشدر . مثلا اصللری . دروگر . نردبان . غربال ، غراره، سناءمکیّ . انوست ، چارچوبه . بنفشه وَیا بنفسج . سداب . سوسم ، نوشادور ام غیلان ، غول بیابانی، اولان دولگر. مردیون . قالبور. حرار ، سنامکی. انسیت

چرچوه منكشه، سدف، صوسام، نيشادر مغيلان، غول‌يبانى گبى كلمات محرّفه‌نك املالرنده اشتباه ايدنلره، اصللرينى تحقيقه مدار اولمق ايچون حفظنى اساس مقصده موافق عد ايلدم . زيرا برلفظك فصيحندن غلطنه انتقالدن ايسه، غلطندن فصيحنى استدراك دها معقولدر .

خامساً، عرف استعمالى گرك قاعده‌يه وگرك قياسه ترجيح ايلدم . مثلا (صلاحيت) كلمه‌سى قاعدةً غير وارد اولديغى حالده طوغريسى اولان (صلاح) كلمه‌سندن معناجه دخى مفارق اولديغندن، بونى مخالف قاعده ويا غلط عد ايدوبده ترك ايتمكدن وبوسببله لسانى الك لزوملى بركلمه‌دن محروم ايلمكدن ايسه، قبول ايدوبده تصوير افكاره وسعت ويرمك هر حالده فائده‌لى اوله‌جغندن، بوگبى تصرّفات لغويه‌مزى خطا عد ايتمكده دگل؛ استصوابده تعصب ايلدم .

سادساً، سياسى، فنى، صناعى، اصطلاحى اوله‌رق لسانمزه بر خيلى كلمات اجنبيه داخل اولمشدر . مثلا : (آبلوقه) لفظنك تلغراف وفوطوغراف لفظ مركبلرينك بزده دگل، هيچ بر لسانده مقابللرى يوقدر . ايشته بو قبيلدن اولان كلمه‌لرى عيناً قبول ايله برابر ممكن اولديغى قدر حكملرينى تفهيمه چالشدم .

سابعاً، اكثر كلماتده شواهده مراجعت ايلدم . حكمادن بر ذات « مثالدن خالى لغت اسكات گبى‌در » ديمش . فى‌الحقيقه بر قاموسده الك زياده آرانيله‌جق شى الفاظك صورت استعمالنى اوگرنمكدر؛ صورت استعمالى اوگرنمك ايسه مستشهداتدن اولان ذواتك اقوالندن برر مثال ايرادينه توقف ايدر . بناءً عليه اقتضا ايدن كلمات ايچون ايراد امثال وشواهده اعتنا ايلدم .

بر لسانك دقايقنه الك زياده ضروب امثالى خدمت ايليه‌جكندن، لزوم گوروله‌جكه ضروبله دخى استشهادده قصور ايتمدم .

ثامناً. جمعلرى لغت صره‌سنده قيد ايتمشيكن معنالرى ايچون مفردلرينه مراجعتى ارائه ايلدم. هيچ برلسانك لغتنده برلفظك جمعى لغت صره‌سنده يازيله‌رق معناسى تعيين اولنمق گبى بر مناسبتزلك گوريله‌مز. فقط تركجه‌مزده عربيدن پك چوق كلمات موجود اوله‌رق، الفاظ عربيه ايسه اوزان وَصيغ مختلفه اوزره جمع اولنه گلديكندن، عربى بر كلمه‌يى يازان لغت جمعنى يازمغه مجبوردر . خصوصيله بزم لسانمزده كلمات عربيه‌نك جمعلرى قواعد عربيه‌يه تابع اولمديغندن. جموع عربيه‌ده اطراد اولمش اولسه بيله بزجه تعيينه مجبوريت واردر . مثلا معاشك جمعى معايش گليركن بز، (معاشات) قوللانيورز . وَ (يد) لفظنك جمعى (ايدى) ايكن آنى براقيورزده جمع الجمعى اولان (ايادى) يى جمع مقامنده استعمال ايدييورز . بناءً عليه بركلمه‌نك مفرد وَيا جمع اولوب اولمديغنى بيليانلره، يعنى مفردندن جمعنه انتقال ايده‌ميانلره تعيين مرجع مقصديله عربجه جمعلرى تحريره مجبور اولدم . فقط فارسى وَتركجه كلمه‌لرده جمع تعيينه لزوم اولمديغندن. وَچونكه تركجه‌ده هرنصل كلمه اولورسه اولسون آخرينه (لر) حرفلرى گتيريله‌رك جمع ايدلديكندن، آنى تعيينه احتياج گورمدم ، فارسيده ايسه ايكى صورت جمع اولديغندن آنك قاعده‌سنى‌ده زيرده آيريجه بيان ايلدم .

تاسعاً، جمع ومفردى معنى مساوى وَياخود يالكز جمعى مستعمل اولوبده مفردى استعمال اولنميان وَياخود مفردى بشقه وَجمعى بشقه معنايه قوللانلمش اولان كلماتك معنالرينى حذالرنده ذكر ايتمكه لزوم گوردم . مثلا (اثاث) لفظنك جمع

ومفردی مساوی وَ (اصول) وَ (اغیار) لفظلری اصلك وَغیرك جمعلری اولدیغی حالده اوّلکیسی معناجه وَ ایکنجیسی اصطلاحجه مفردلرندن مفارق اولدیغندن، بوگبی کلمه‌لرك معنالرینی مفردات صره‌سنده تعیین ایلدم.

عاشراً، مجاز، استعاره، کنایه مثللو قواعد، اسم مخصوصی اولمیان مسمّا ومفهوملری افاده ایچون اتخاذ اولنمش قواعد بلاغتدن اولدیغندن، تفسیر معانی صره‌سنده الڭ زیاده بونلرڭ حکملرینی ایضاحه چالشدم.

خاتمه

احتمال که صرف آرزومه مغلوبیتدن ایلری گلان شو تشبثمده التزام صواب وَایفای خدمت مقصدیله پك چوق خطالره دوشولمش اولسون. نه چاره‌که ملتمزڭ یوزلرله اصحاب عرفانه گوره بر همت صرفیله حصولی قابل اولان بویله بر لازمهٔ لسانڭ بنم گبی برعاجزڭ عهدهٔ غیرتنه قالمسنه سبب، ینه او اصحاب عرفانڭ همتسزلکده گوستردکلری ثباتدر. بوجهتله هرکلمه‌سنده خطا ایتمش اولسه‌م دخی، خطای مجتهد گبی، صواب اولمسه‌ده، ثواب اولور اعتقادنده‌یم.

فی ١١ جمادی الآخره سنه ١٣٠٥ (مقری کوی) ابوالضیا توفیق

قاعدهٔ جمع فارسی

لسان فارسیده، عربیده اولدیغی کبی ادات تثنیه یوقدر؛ ترکجه‌مز کبی بردن صکره‌سی ادات جمعله ادا اولنور. فقط ترکجه‌ده صورت جمع مطرد اولدیغی حالده فارسیده ایکی نوع ادات جمع واردر. وَاگرچه بونك قاعدهٔ مخصوصه‌سی اولمقله برابر بعضاً بر کلمه اقتضای شیوهٔ لسان اوزره هر ایکی صورتله‌ده جمعلنیر.

برنجی صورت:

ذوی‌الارواحدن اولان کلمه‌لر الف ونون ایله جمعلنیر.

مردم، مرغ، اسب، مرد، زن لفظلری (مردمان) ـ (مرغان) (اسبان) (مردان) (زنان) صورتنده جمعلنیر.

اگر اسمك آخرنده هاء علامت ـ که آکا های رسمی دخی تسمیه اولنور ـ موجود ایسه الف وَنوندن مقدّم بعض یرده علامت ها، کاف فارسی‌یه ابدال اولنور. مثلا فرشته، کشته خواجه، بنده لفظلرینك جمعلری (فرشتگان) (کشتگان) (خواجگان) (بندگان)در.

ایکنجی صورت:

اگر اسما جماداتدن ایسه اکثریا آخر اسمه ها وَالف علاوه‌سیله جمع ایدیلیر؛ اسمك آخری گرك متحرّك وَگرك ساکن اولسون. مثلا:

آسمان، زمین، نام، جان، سنك، جام، خاك لفظلری (آسمانها) (زمینها) (نامها) (جانها) (سنگها) (جامها) (خاکها) صورتلرنده جمعلنیر.

لاله، پیاله، نامه، جامه کبی کلمه‌لرك آخرنده‌کی هالر، های غیر ملفوظه اوله‌رق محضا فتحه ایچون زیاده ایدلمش اولدیغندن، جمع حالنده اسقاط اولنمق قاعده‌در. بناءً علیه لالها، پیالها، نامها، جامها صورتنده املا اولنور. فقط (گره) وَ (زره) کلمه‌لرنده اولان هالر نفس کلمه‌دن اولمغله جمع حاللرنده (گرهها) وَ (زرهها) دینور. وَاسماء ذی حیاتده اولان هالر جمع حالنده کاف عجمی‌یه تبدیل اولنور. مثلا (زنده) وَ (مرده) کلمه‌لرینك جمعلرنده زندگان وَمردگان دینور.

جماداتدن بعضلرنده خاصهٔ نموّ اولدیغی حیثیتله ذوی‌الارواح کبی ایکی صورتله‌ده جمعلری جائزدر. مثلا درخت لفظی قاعدةً (درختها) صورتنده جمعلنمك لازم کلیرکن هم (درختان) وَهم (درختها) صورتلرنده جمعلنیر؛ وَایکیسیده صحیح‌در.

اعضای حیوان دخی هاء والف ایله جمعلنیر: دست، پای، سر، چشم، گوش لفظلرینك جمعلرنده (دستها) (پایها) (سرها) (چشمها) (گوشها) دینور. وَ فقط بازو وَابرو کلمه‌لرینك الف نون ایله (بازوان) وَ(ابروان) صورتنده جمعی صحیح وَموافق شیوهٔ لساندر.

الفبامزه دائر بعض ملاحظات

معلومدرکه یازی هرلسانده گوز ایچون یازیلیر، قولاق ایچون اوقونور. اگر بر یازی درست اوقونه‌بیلمکده محظوردن سالم ایسه قولاق بالطبع ایشیدیر. بناءً علیه بر لسان ایچون اك مهم شی یازیلان سوزلرك درست اوقونه‌بیلمسندن عبارتدر.

اکثر لسانك الفباسی کندی احتیاجاتنه توفیقاً اتخاذ اولنمش اولدیغندن، السنهٔ سائره‌دن مسموع ویا مأخوذ اولان کلماتی حقیله تحریره کافی اوله‌مامسی طبیعی‌در. مثلا روسجه‌ده (با) وَ (جیم) وَ (چه) وَ(شین) فرانسزجه‌ده (جیم) وَ (چه) وَ(شین) حرفلری بولنمدیغندن، بو حرفلردن برینی حاوی اولان بر کلمهٔ اجنبیه‌یی املاده دیگر حرفلردن برینك مقارنتیله برحرف تشکیل ایدیلیر.

الفبای عربیه‌ده ایسه تشکیل حروفه بدل تغییر الفاظ طرفنه گیدلمشدر. مثلا لسان عربده (پ) حرفی اولمدیغندن (پلاطون) لفظ یونانیسی مخرجی پایه قریب اولان (فا) حرفنه تحویل اولنه‌رق (فلاطونه) وَ (پیروزه) لفظ فارسیسی (فیروزه) یه وَ (پارسی) لفظی (فارسی) یه تبدیل اولنمشدر.

ترکجه‌نك ایسه اصلی اولان لسان (تورانی) یه مخصوص الفباسی اولدیغی حالده، موغوللر دائرهٔ اسلامیه دخولنده دین اسلام ایله برابر الفبای عربیه‌یی قبول ایتمش وَکندیلرندن مقدم قبول اسلام ایدن فارس خلقی الفبای عربیه‌ده اولمیان (پ، چ، ژ) حرفلرینه با، جیم وَ زایه ایکیشر نقطه دها علاوه‌سیله صورت ویرمش اولدقلرندن، بوحرفلر بزه دخی نقل ومال ایدلمشدر. شو حالده الفبامز، اکثر اوروپا لسانلرینك الفباسندن دها مکمل وَ آنلرده اولمیان یك چوق مخارجی ناطق ایسه‌ده، حروف املامزده‌کی نقصان بو کمالی هیچتدن قورتاره‌مامقده وَ ــ محافظهٔ اشتقاقه مجبور اولدیغمز کلمات عربیه مستثنا اولمق اوزره ــ کندی لسانمزك الفاظنی بیله درست یازوب اوقوتمغه کافی اوله‌مامقده‌در.

زیرا عربیده فتحه، کسره، ضمه نامیله ٣ نوع حرکه اوله‌رق، لسانمزده ایسه فتحه، فتحهٔ ثقیله، کسره، کسرهٔ خفیفه ایله برابر ثقیل، مقبوض، مبسوط، خفیف اوله‌رق ٤ نوع ضمه اولدیغی وَاگرچه فتحهٔ ثقیله‌یه، همزه‌یه بر مد علاوه‌سیله وَکسرهٔ خفیفه‌یه (یا) ایله چاره بولنمش ایسه‌ده ترکجه اولان مضموم کلمه‌لر علی‌العموم بر (واو) ایله ادا اولنه‌گلدیگندن، لسانده رسوخی اولمیانلر برضمه‌نك ضمهٔ ثقیله وَیا مقبوضه وَیا مبسوطه وَیاخود خفیفه‌دن هانگیسی اولدیغی تفریقده دوچار اشکال اولمقده‌در. ایشته لسانمزك تحریر وقرائتنده‌کی هیچتك سبب اصلیسی بوحرکه مسئله‌سیدر.

§

اصحاب تحری‌یه معلومدرکه الفبای عربیه دخی اسلامك اثر اختراعی دگلدر؛ آنلرده‌ده

ايام جاهليه‌دن قالمش وَحتى وقت جاهليتده يونانلر دخى آنى سريانيه‌دن آلمشدر . بناءً عليه اوائل اسلامده نقطه كبى تفريق اشكاله وَحركه كبى تعيين اصواته مخصوص علامات موجود دگل ايدى . بونلر ايسه مؤخراً حجاجك صنع وامريله وضع اولنه‌رق ، يكديگرينك عينى اولان (ب ت ث ن ى) (ج ح خ) (د ذ) (ر ز) (س ش) (ص ض) (ط ظ) (ع غ) (ف ق) حرفلرى برر ايكيشر وَاوچر نقطه ايله تفريق ايدلمشدر .

اوزمانه گوره بو اكمالات ، اصلاحات ترقى پرورانه‌دن معدود اوله‌رق . حتى بيك ايكى يوز بوقدر سنه‌دن برى دائرهٔ اسلاميته دخول ايدن يوزلرله اقوام دخى بو الفبايى قبول ايتدكلرى حالده بوندن فضله برصورت سهولت كشفنه قادر اوله‌مامش وَچونكه لسان عرب لسان شريعتمز اوله‌رق ، حروف وَحركات موجوده ايسه املاى عربى‌يى تشكيله كافى بولنديغندن ، كندى طبيعتنه گوره اتخاذ ايدلمش اولان الفباى عربيه‌ده برگونه علاواته لزوم گورنمه‌مشدر .

ايشته تا عبدالملك اموى زماننده‌ن برى الفباى عربيه‌ده تفريق حروف وَتعيين حركات ايچون متخذ اولان اصول . نقطه وَعلامت وضعندن عبارت اولديغى جهتله بزده الفبامزده‌كى بعض نقايصى كندى دائره‌سنده ، كندى طبيعتنه توفيقاً وَبالخصوص اثر اسلافه اتباع ايله اكمالى موافق مقصد عد ايله . آنى لغت عاجزانه‌مزده وجه آتى اوزره اتخاذ ايلدك :

لسانمزده ٨ نوع حركه اولديغى بالاده بيان ايتمش ايدك . حال بويله ايكن الفبامزده بونلرى تحرير وتفهيمه مخصوص اولان اشكال (ا . و . ى . ه) حرفلرندن عبارتدر . همزه ايسه تركجه‌مزده گاه منفرداً وَگاه واوك عاتقيله ؛ درلو ضمه‌يه وساطت ايدر . (ه) ايسه تركجه وَفارسى كلمه‌لرله كلمات اجنبيه‌نك نهايتلرينى مفتوح اوقوتمغه مخصوص اولديغى گبى (به - ته - زسبوزغ) كلمه‌سنده اولديغى وجهله بين الحروف فتحه‌لقده ايلر . ايشته بر مبتدىٔ عاجزك وَحتى بعض كره بر منتهىٔ كاملك بيله اشكاله ذهننه بادى اولان حال . اكثريت اوزره ضمه‌لردن عبارتدر .

مثلا دقيق معناسنه اولان (اون) عشر معناسنه اولان (اون) صيت معناسنه اولان (اون) كلمه‌لرى هپ برصورتده املا اولنيور .

واقعا لسانه صاحب اولانلره گوره سياق وسباق بردرجه‌يه قدر مانع اشكال اوليور ايسه‌ده برلسانك الفباسى منتهيلرى ايچون دگل ، مبتديلرينه تمامِ قرائت وكتابت ايچون برآلت اولديغندن ، اطفال امت وَصباوتنده تحصيل ايله اشتغال ايتميان اكثريت على العموم دوچار صعوبت اولمقده‌در .

لغت كتابى ايسه هرلسانده منتهيلره لفظاً ومعنى بيلوب اونوتدقلرى وَيا املا ومعناسنده شبهه ايتدكلرى الفاظى اخطاره وساطت ايتديگى حالده مبتديلره يازوب اوقويه‌جقلرى وَيا اوقويوبده معناسنى آكلامدقلرى كلمه‌لر ايچون يگانه واسطهٔ مراجعتدر .

لغتده ايسه سياق وسباق احتمالى ده يوقدركه بر مبتدى اوسايه‌ده دفع اشكال ايده‌بيلسون .

الف ، واو ، نون حرفلرندن عبارت اولان بر کلمه عباره آره‌سنده بولنه‌جق اولورسه ماقبل وَیا مابعدنده‌کی کلماتك یاردمیله معناسنی استخراج قابل اوله‌بیلیر ایسه‌ده ، بر واوك ثقیل وَیا مقبوض وَیالین وَیاخود خفیف ضمه‌لردن هانگیسنه دلالت ایتدیگنی وَ مثلا انتقام معناسنه اولان (اوج) ایله حضیض مقابلی اولان (اوج) کلمهٔ عربیه‌سنده اولدیغی گبی هانگیسنك ضمه وَهانگیسنك نفس کلمه‌دن اولدیغنی بیلیان بر مبتدی ، معناسنی آرامق ایچون لغته مراجعت ایلدیگی حالده برقاچ یرده بولنه بیلسی محتمل اولان (اوج) وَیا (اون) لفظلرینك انتقام، وَتبه وَدرجهٔ منهتا وَدقیق وَصیت وَعشر لفظلرینك هانگیسنی افاده ایلدیگنی نصل کشف ایده‌بیلسون ؟

بناءً علیه لغت عاجز انه‌مده اتخاذ ایتدیگم حرکات ارباب تحرّی یه مراجعت ایتدکلری لفظك معناسنی استفهامده سهولت بخش اولمقدن عبارت وَبناءً علیه غایت بسیط اولدیغندن ، اصحاب عرفان عندنده دخی مقبول اولور اعتقادنده‌یم .

علامات حرکات

[عربی وفارسی ایچون]	[ترکجه ایچون علامات ضمه]
آ a ، أَ e ، اِ i ، أُ	وَ o ، وُ ou ، وٓ eu ، وٗ u
اَستر (استه‌ر)	اوطوٗن (حطب)
اِبریشم (ایب ـ ری ـ شیم)	اوٗصلوٗ (عقاللی)
اُجرت [اوج ـ ره‌ت]	اودلك (اود ـ له‌ك) بی زهره
اُستره (اوس ـ طو ـ ره)	اوستوبو (کتن الیافی)
درست [دو ـ روست]	

ثانیاً کاف فارسی وَترکیلری کاف عربیه ایله التباسدن قورتارمق ایچون کاف ترکینك سرنی آلتنه (گ) وکاف فارسینك سرنی اوزرینه (گ) برر خط چکدرك بربرندن تفریق ایلدك . مخرجی انسانك گگزی اولان وَلسانمزده صاغر کاف دینلان کافك ایسه ذاتاً اوزرنده (ڭ) اوچ نقطه موجود اولدیغندن، آنیده حالیله ابقا ایلدك. بناءً علیه اوکوز معناسنه اولان (گاو) لفظ فارسیسنی وَ (یگرمی) وَ (بگ) لفظ ترکیلرنده‌کی کاف یایی بی دخی، گوسترلدیکی یولده تحریری، تسهیل قرائته وسیله عد ایلدك .

ثالثاً قرائتی مشکل اولان بعض کلماتی املای معروفیله قید ایتدکدن صکره مبتدیلره

طوغری اوقوده بیلمك ایچون تقطیع طریقیله آیریجه تحریری دخی مهم عد ایلدم : مثلا
عینك مخرجی ترکجه‌ده معین اولمدیغندن دائما یایه اماله ایله تلفظ اولندیغی جهتله اعتماد، اعتبار
کبی کلمه‌لرك صورت تلفظنی کوسترمك ایچون (ای - تی - ماد) (ای - تی - بار) صورتلرنده
حذالرینه درج ایلدم . بو اصولی اتخاذمدن طولایی بك چوق سطحی‌نظران طرفندن دوچار
مؤاخذه اولمقلغم مقرردر . فقط مقصد عاجزانه‌م امکان دائره‌سنده تسهیل قرائت اولدیغندن
بو بابده وارد اوله‌بیله‌جك اعتراضاتك بنجه قطعاً حکمی اوله‌میه‌جغنی شمدیدن بیان ایدرم .

بوکون اك مکمل الفبالردن معدود وقواعد واملاسی مضبوط اولان فرانسز لساننده دخی
لغت تألیف ایدنلر، الفاظی طوغری اوقوتمق ایچون بو اصولی قبول ایتمشلردر .

اخطار

لغت کتابلرینی دها مفید بر حالده بولندرمق ایچون انکلیزلر قابل رسم اولان اسمایی
تصویر ایله ارائه ایتمکی ایجاد ایتمشلردی . نفعی منکر اولمیان بو اصول آز وقت ایچنده لغت
تألیف ایدنلرجه قواعد کلیه رنکنی آلدیغندن، الیوم انکلیز، آلمان وفرانسز لسانلرنده نشر
اولنان لغت کتابلری تصاویر ایله توشیح اولنمقده در . معارف حاضره‌ده مقتدامز اولان امم
غربیه‌یی بوخصوصده اولسون تقلید ایتمکی وجایب ترقیدن عد ایله اقتضا ایدن اسمانك تصویرلرینی
رسم وحك ایتدیره‌رك درج ایلدم .

وهلهٔ نظرده آرانیلان لفظك منسوب ومختص الیهنه اطلاع ایچون اتخاذ اولنان
اشارتلردر، که اقتضا ایدن کلمه‌لرك حذاسنه وضع اولنمشدر .

اشارت	معنا	اشارت	معنا	اشارت	معنا
☞	ارائه مرجع .	‖	تفریق معانی .	≈	مایعات .
*	اصطلاحات ادبیه و حکمیه .		تمیور یولی .		متشابه .
⚓	اصطلاحات بحریه .		خرافات .		مجهول .
⚔	اصطلاحات حربیه .	[ ]	شواهد .	~	محرفت .
⚖	اصطلاحات حقوق .		صنایع .		معادن .
☪	اصطلاحات سیاسیه .	( )	معترضه .		موسیقی .
§	اصطلاحات عوام .	[ع]	عربی .		نباتات .
(۱)	تعداد معانی .	[ف]	فارسی .		هندسه .
					هیئت .

لغت ابو الضيا

همزهٔ ممدوده : آ

ا همزه، الف . الفبای عربیه‌ده برنجی حرف . ابجد حسابنده (۱) عددینه دلالت ایدر . (☞ الف) .

آ همزه ایله الفدن مرکبدر . همزهٔ ثقیله، ممدوده ویا فتحهٔ ثقیله‌در . ترجه‌ده چکیلیر الف . ثانی اولکنی مد ایتمك اوزره وقتیله کتابتده شو صورتده (اا) مستعمل ایدی . مؤخراً مجاوندك اتخاذنده همزه‌نك اوزرینه علامت مد اولان شو (~) اشارت وضع والف حذف ایدلدی . || ترجه‌ده حرف ندا وتعجبدر؛ بکا باقسه‌ك آ . آ نه سویلیورسك کبی . حساب ابجدده همزه‌دن فرقی یوقدر، (۱) اعتبار اولنور .

آب [ف] صویه مخصوص اسمدر . عربیده ماء . || استعاره طریقیله رونق، لطافت، قدر، منزلت . اکثریا ضیا معناسنه تاب ایله برابر قوللانیلیر؛ آب وتابی کالنده، آب وتابنه سوز یوق کبی . بر شیئك لطافت ورونقجه کمالنی بیان ایدر . [فضولی — سیرقیل کورکیم کلستانك نه آب وتابی وار] || اسکی فرس تقویمنده، تقویم جلالیده تموزدن صکره کلان یاز آیدر . حالا آغستوس دیدیکمز؛ سبب تسمیه موسم بارانك بوآیده حلولیدر .

§ آب ودانه . رزق مقسومدر . نته‌کیم اجلی کلمه‌مش دینه‌جك یرده آب ودانه‌سی توکنمه‌مش دینر . [مصراع مشهور — آب ودانه سرپیلیر انسانی قسمت کزدیرر]

* آب وهوا، برمحلك طبیعت اقلیمیه‌سنی توصیفه مخصوصدر . آب وهواسی لطیف ویا ثقیلدر کبی . [باقی — خوش کلدی بکا میکده‌نك آب وهواسی]

* آب آتشپاره . قرمزی شراب . شرابك شدیدالتأثیر اولیشی . [نفعی — آبسك معنیده اما آب آتشپاره‌سك] اشك غمزه‌دن دخی کنایه‌در .

* آب آتشرنك . قرمزی شراب || مظلومك کوز یاشی .

* آب آتشمزاج . شرابدن وشدید التأثیر اولیشندن کنایه .

* آب حسرت . اشك نومیدی . [خیالی — آب حسرت دوکیلور دیده‌لرمدن هربار]

* آب شور . آجی صو .

* آب شیرین . طاتلی صو .

* آب طرب . شراب .

* آب انکور . اوزوم صویی که مرام شرابدر .

آباء (☞ اب)

آباد [ف] معمور . خراب مقابلی که لسانمزده شن دینر . [روحی — میخانه‌ده ایسترییقیلوب اولمیه ویران — بیچاره خرابانده آباد اوله‌یم دیر] [عرشی — ایستر آباد ایلسون ایسترسه برباد ایلسون] || صحرا، اووا، محل، مکان [ندیم — کیده‌لم سرو روانم یوری سعد آباده] || بر شیئك کثرتندن

کنایه اولور . فلان بر شمس آباددر دینرکه مراد کونشك دائما ایچندن چیقمدیغی یاندر . محنت آباد غم آباد . نشاط آباد تعبیرلری دارِ محنت ٬ دارِ سرور تقدیرنده‌در . بعضاً (ستان) کبی محلیت افاده ایدر . [کمال ـ آثار کمتراندمك محو آباد نسیانده قالمه‌لرینه کوکلم قائل اولمیور .] محو ستان تقدیرنده‌در . خرابه‌زار ٬ ویرانه . [سنان پاشا ـ دنیا برخراب آباد ویرانه‌درکه مظهر آبادانیده کورینور .]

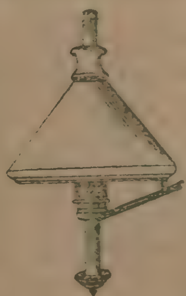
آبادان [ف] الف ونون ایله زیاده شن ومعمور [ضیا ـ زماننده عموماً بلاد اندلس فوق‌الغایه معمور وآبادان اولوب]

آبادانی [ف] آبادانلق . معموریت . ضد خراب .

آبادی [ف] برنوع هند کاغدیدرکه دولت آبادیدن مخففدر . اکثریا نسخ قرآنیه ومرقعاتده قوللانیلیر . ترکجه‌ده هند آبادیسی قیدی بخاراده اعمال اولنان تقلیدندن تفریق ایچوندر .

آبار (☛ بئر)

آباژور [فرانسزجه‌دن abat-jour] لامبه شیشه‌لرینك ٬ موملرك اوزرینه



کچیریلان خیمی کلاهدرکه ضیانی طاغتمیه‌رق یره حصر ایدر . ترکجه‌یه (کون قران) (کاسر الضیا) صورتلرنده ترجمه اولنه بیلیر || تنته کبی پنجره‌لرك خارجنه مائلاً تعلیق اولنان تحته پرده‌لره (آبازور) دینور . نسانمزده پانجور دیدیکمز آبازور غلطیدر .

آبان [ف] قدیم فرس تقویمنده ٬ تقویم جلالیده سکزنجی آیدر . تشرین اولك مصادف کونشك عقرب برجنده مکث ایلدیکی مدتدر . || فرس قدیم خرافاتنده بر فرشته‌درکه دمیر معدننه موکل ٬ آبان ماهنده وقوع بولان امور وشئونك تمشیتی آکا مفوضدر .

آباتمق اکیلوب برشیئك اوزرینه قپانق که بر مانع اولمق لازمدر . فلانك اوزرینه آباندم تعبیر اولنور . || بریردن صارقه صورتیله اکیلك‌ده استعمال اولنور . دیواردن آباندم ٬ پنجره‌دن آباندم‌ده باقدم دینورکه صارقه‌رق باقدم تقدیرنده‌در .

آبانوز (پهلویدن) سیاه آغاج که زیاده‌سیله سرددر . اکثریا صنایع بدیعه‌ده استعمال اولنور . || برشیئك سیاهلغندن ومتانتندن کنایه اولنور . آبانوز کبی سیاه ٬ آبانوز کبی قوی دینر . § آبانوز کسملك سردنشمك ٬ صلابت پیدا ایتمك . || طونق سیاه صاچده وصف اولنور . لسان ادباده (آبنوس) صورتنده مستعملدر [فضولی ـ مژه‌ك کرسنك دللرکوکلن آلورسه عجب اولماز ٬ آنك تك آبنوس اوق لایق فولاد پیکاندر] [وہبی ـ اول شب آبنوس‌فام هجرانده]

[برهان قاطع ـ آبنوس خاکبوس وزننده مشهور شجردر . هندستانه مخصوصدر . غایتده سیاه اولور . عربیده وترکیده دخی آبنوس دیرلر . عامه تحریف ایدوب آبانوز دیرلر .]

آبنوس لفظنی اوروپا ارباب لغتی اینوس نسانه مال ایتمشلردر . حال بوکه بوکلمه فارسی واصلی (درخت آبنوش) اولەرق وصفیتدن علیته نقل اولنمش صفت مع‌الموصوفدر . سیاه سرد آغاجك اسمیدر . آبنوس میشه انواعندن اولان سرد آغاجلرك مدت مدیده صوده قالمه‌سیله حاصل اولنور . بواصل آبنوسدر . برده طبیعی سرد وسیاه آغاج واردرکه لون وصلابتنك آبنوسه مشابه اولیشی سبب تسمیه‌در . حتی علم طبقات‌الارضده قشر ارضك طبقاته تقسیمنده اراضی مائیه‌دن دور فحمی‌یه منسوب اولدیغی کوستریلورکه برآغاجك مدت مدیده صو وتضییق آلتنده بولونیشی بوکیفیته منجر اولنور .

آب حیات [ف] چشمهٔ موهومه‌در . کویا سکندر جیری آرامش وصولی وشربی خضره میسر اولمش . بونك ایچون آب خضر دخی دینر § اهل تصوف عندنده عشق حقیقیه اشارتدر . باعث حیات جاودانی اولمق اعتباریله || شعرا عندنده لطیف ٬ صاف معجز کلامدن کنایه‌در . [نفعی بیت ـ حشره‌دك آب حیات سخن باقیدر ـ آدبروب زنده قیلان نام سلیمان خانی] نسانمزده برصوبك لطافت ونفتته صفت کاشفه مقامنده ایراد اولنور . برصوکه عینیله آب حیاتدر ویا آب حیات آسا برصو .

آب حیوان [ف] ـ آب حیات وآب خضر [روحی ـ خضرك اونسون آب حیوان بزسکا دلتشنه‌یز] [نفعی ـ آب حیوانسك یاخود لعل لب جانانه‌سك]
* آب خضر، آب حیاتدر . [نفعی ـ ساکه نسبت چشمهٔ آب خضر عین شرتك]

آبدار [ف] صولی، رطیب، تر وتازه‌که سیراب تسمیه اولنور . میوهٔ ابدار، [جودت پاشا ـ بیانی چیلکلر کبی بوز وجلیز دکلدر هپ آبدار وهر دانه‌ی یاقوت رمانی‌یه مماثلـدر] * کلام آبدار لفظاً معنیٰ، لطیف کلام [نفعی ـ معنیٰ رنکینئی لفظ آبدارمده یاخود، ـ ساغر مینایه قونمش لاله کون صهبامیدر]

آبدال عربیـده همزهٔ مفتوحه ایله مجذوب الهی معناسنه ـ ترکجه‌ده الف ممدوده ایله‌احق، سرسم، صافدرون معنالرینه زبانزددر. کاهجه جمی دخی مفردی مقامنده قوللانیلیر . نه بدلا آدم . بدلالق ایتمه کبی . [ضیا ـ بز برسوری عاقل صفتنده بدلایز] § حسن ابدالی بروکلردن برطائفه‌درکه افرادی چنکانه اولمق اوزره مشهوردر . [حسن ابدالی کبی] تعبیری جرار معجزلر حقنده ایراد اولنور .



آبدان باغچـه قـوغاسی دیدیکمز امزیکی سوزکجلی معروف قاب .

آبدست [ف] معلوم اولان طهارت، عربیده وضوء دینور .
§ آبدست آلمق اصول معروفه‌سـیله اعضای لازمه‌یی تطهیر ومس ایتمك . آبدست اقتضا ایتمك دوش آزمق، احتلام . آبدست بوزولـمق، نقض وضویی مستلزم حالاتدن بری ظهور ایتمك . آبدست ابریق، آبدستان دینلان امزیکلی صو قابی. آبدستخانه، آبدست آلنان محل ومشتملاتنـدن اولان آیاق یولی . مستراح . § آبدست ویرمك تکدیرده، بوی آبدستی غـلمده اصطلاح عوام . § [آبدستسز یره باصماز] صـوفیٔ متقی‌یی وصفده § [آبدستمده شبهم یوق] اطمئنان قلبده مستعمل تعبیر عوام .

آبدستان [ف] (آب ـ دس ـ تان) آبدست ابریقی .

آبراش ☚ (فتحه ایله ابرشه)

آب‌رو [ف] (آبی ـ رو) یوز صویی که مراد عار، ناموس، غیرتدر . انسان اولان احسان ایچون آبرو دوکمز . ‖ شرف، حیثیت ‖ کزیده، ممتاز . آبروی ادبا، آبروی مملکت دینورکه صنف وافرادینك کزیده‌واعلاسی مراددر. [انسی ـ آب روی شـعرا نفعیٔ پاکیزه ادا] [نورس ـ آب روی وزرا حضرت راغب پاشا]

آب روان [ف] (آبی ـ روان) آقیجی صو . [نفعی ـ دلتشنه جهان مشرب پاکنده‌کی لطفه ـ کویا چمن عالمه بر آب رواندر] سرعت کذراندن کنایه مجازاً حیات معناسنه کلیر . [کمال رمضان مکتوبی ـ ... آره‌سندن جریان ایدن آب روانیدر یوقسـه عمر شتابانیدر فرق اولنماز] سریع الجریان اولان نهرلرده وعمر شـتابانده وصف اولور .

آبریز [ف] (آب ـ ریز) (١) خلا . ممشا . آیاق یولی . (٢) قوغه صـو قابی، حمام طاسی، چرکاب دوکه‌جك چوملك. باقر ویا طوپراقدن مصنـوع معروف قابدرکه آبریز محرفی اولەرق ترکجه (حاوروز) دینور .

آبستن [ف] (آ ـ بس ـ تن) (١) کبرلی، پنهان (٢) حامل یعنی کبه عورت . معنویاته دخی شاملدر . [قریمی رحمی ـ آبستن صفا وکدردر لیال هپ ـ کون طوغه‌دن مشیمهٔ شبدن نه‌لر طوغار]

آبکار [ف] (آب ـ کار) (١) صوواریجی، اسقا ایدیجی . (٢) مدومن خمر. ‖ رونق، رواج وعزتدن دخی کنایه در .

آبکاه [ف] صو بریکن‌چوقور، برکه. اصطلاح جزده صو بتاغی تعبیر اولنور .

آبکون [ف] مائی، سود مائیسی تعبیرایتدیکمز لون هوائی .

آبکیر [ف] آبکاه معناسنه که ذکر اولندی .

آبکینه [ف] (آب ـ کی ـ نه) (١) شیشه، قدح صراحی، [باقی ـ آبکینه ایچنده‌می کیدر ـ لب لعلك خیالی دلده مدام] (٢) الماس تعبیر اولنان جوهره وآینـه‌یه دخی دینور . اصلی آبکون

اولوب واو اماله طريقيله يايه قلب اولنمشدر .
قول ديكر: (ابن كمال ـ اصطلاحات فارسيه :
آبكينه لفظ مركبدر . (آب) ايله (آكين) دن كه
ايچ معناسنه‌در . انى تخفيفاً حذف اولنوب (آبكين)
اولور . آخرنده‌كى هاء معناى عام تركيبدن معناى
خاص علينه نقل ايچوندر . ايچنده صو ويا شراب
اولمق شرطدركه ايچى صو ديمك تحقيق اوله)

آبلا بيوك همشيره، محترم قادين . || برخانه‌ده
يونان جواريڭ اڭ قدملیسی § اصطلاح
عوامده زوجه‌يه اطلاق اولنور باجى كبى .

آبلاق (آب ـ لاق) دكرمى . طولغون چهره .

آبلوقه * (ايتاليانجه‌دن مأخوذ اصلى آلمانجه
Bloch-haus) حقوق بين الامم
اصطلاحنده كيلو برساحلى وبر موقع مستحكمى حصر
ايله خارجله اختلاط ومخابره‌یی كسمك . (رفعت بك ـ
حقوق عموميه : آبلوقه دشمن ملكندن بعض محللرڭ
خارجله اختلاطنى منع ايتمكدن عبارتدر) (ضيا .
ويرمدى آبلوقه‌ده شان دونمايه خلل)
آبلوقه ايتمك، آبلوقه‌يه آلمق، برساحلى قوشاتمق .
آبلوقه‌يى بوزمق، آبلوقه‌یی تأثيرسز براقمق . آبلوقه‌يى
قالديرمق، آبلوقه‌یی فسخ ايتمك ديمكدر .

آبور جبور § مستعملدر. (بعض ارباب
لغتڭ وهم ايتديكى كبى
اوبوردن مشتق دكلدر) حفظ صحت وحسن طبيعته
مغاير اولان مأكولات معناسنه . مجازاً معناسز سوزده
ديئلور: (عاكف پاشا ـ سنى بن نصب ايتدم بيلورميسڭ
شويله ايتمڭ غزل ايده‌مى كبى آبور جبور ماده‌لرله
ايكى كونده بر باشمزه قافيلوب طوريله‌جقسه ..)

آبونه (فرانسزجه‌دن Abonné) ترتيبله
صاتيلان، خصوصا موقوت شيلرڭ
قيمتنى ويرمك ايچون دفتره يازيلمش صاغلام، مدام
مشترى . غزته‌يه آبونه اولمق، جزؤ جزؤ نشر اولنان
كتب مطبوعه ورسائل موقوته‌يه آبونه اولمق، كه
دوام اوزره آلمق . تياترويه آبونه اولمق، برمدت
محدوده ايچون كنديني مداوم قيد ايتديرمك .

آبيار [ف] ايكى معنايه‌در (١) اسم مصدر
صوورمق، اسقا (٢) اسم فاعل
صووارىجى، اسقا ايديجى || كنايه طريقيله فيض
بخش اولمق : آبيارى عنايتلريله پرورشياب كمال اولان .

آپ ادات مبالغه وتأكيد . آپ آچيق،
آپ آشكار، آپ آق كبى . آپ آنسز
بردنبره فجئة .
فتحهٔ لينه وهمزهٔ مكسوره ايله باشلايان كلمه‌لرڭ
اوكنه (اپ) (ايب) كبى، ضمهٔ مقبوضه ايله باشلايان
كلمه‌لره (اوپ) صورتنده داخل اولور . ابجه كه
(اپ ابى جه) تقديرنده‌در . ايپ ايجه، اوپ اوزون
كبى ادات مبالغه‌لر كلمه‌نڭ باشلاديغى حرف ايله آنڭ
حركه‌سنه تابعدر : بايه انتقال ايدنجهٔ آنڭ‌ده ميم ايله
برادات مبالغه‌سى پيدا اولور . بام بشقه بم بياض
بوم بوش كبى .

آپش بودڭ ايچ يوزى، وجوده يابيشان اويلق
طرفى . عربيسى ربله . آپش آره‌سى
ايكى بودڭ آره‌لغى (☞ باجاغد)

آپشمق باجاقلر آيريلوب آپش اوزره كلمك .
§ بر ايشده عدم مهارت سببيله
بجركسز اولمقده، بر ايشك عهده‌سندن كله‌مه‌مكدن
حاصل اولان عطالتده مستعملدر فلان خصوصده
آپشدى قالدى .

آپيس ر [Apis] اسكى مصريلرڭ معبود اتخاذ
ايتدكلرى ثور مقدس . براوكوز
معبود طانلق ايچون وجودى تكميل سياه اولمق



وآلننده مثلث الشكل برآق وصرتنده دخى قره قوش
شكلنده يقين بياض بر لكه بولنمق شرط ايدى .
بواوكوزلر برمدت پرستشدن صكره مخصوص برچشمه
آلتنده صويه غرق واهلاك ايله موميه ايديليرلردى .

آت (اسم جنس) ذوالحافر يعنى آياغى برطرنـ
اقلى اولان حيواناتدر . بنمكده، جرده،

يعنى عزبه چكمكده، يوك يوكلتمكده قوللانيلير. باركير، اسب، فرس. اركككنه آيغر، ديشيسنه قصراق، ياوريسنه طاى دينور. [آت بينجيى طانير]



آت باشى برابر: يان يانه. عنان بر عنان. آت قفالى: مانقفاليز، غبى معناسنه تعبير عوام.

آتلى: سوارى، فارس، پيا مقابلى. آتلى عسكرى: سوارى عسكر.

|| آت اوتەدن برى، محاربه ايله اعمال زراعيەده، صنايع وتجارنده ودها بك چوق خصوصاتده انسانك خادم ومعينيدر. آتك انواعى كثير اولەرق، اك مقبوللرى، عرب، عجم، انكليز، اندلس، مكلنبورغ وهولشتاين آتلريدر.

اوچ ياشنه وارمامش آته بينلمەديكى كبى عربەيه دخى قوشيلماز.

آتك وطن اصليسى وسطى آسيادر. موغوللر ايله تاتارلر، آت ايله و(قز) دينلان قصراق سوديله تعيش ايدرلر.

آت سيككى

هوام موذيەدن معروف بر سيكك كه آت وصيغر قسمنك آيشلرى آرەسنه وقو. يوقلرى آلتنه اوشەرك حيواناتى ازعاج ايدر.



آت سيككى

آتا

بابا، بيوك بابا، جد.

آتام برنده بر اختيار. [عظايى: پيرو اولدم اوپير دانايه ـ بكزەمك خوشدر آدم آتايه]

آتار: آباء واجداد. آتالر سوزى: امثال، نصيحت اوكود، عبرت آلنەجق اقوال. قاين آتا: قائم پدر. آتا حق: حق ابوت. [آتالر صنعتى اوغلانه ميراثدر]

آتابك

(☞ فتحه ايله اتابك)

آتاشه

[فرانسزجەدن attaché] سفارت معيتده بولنان اعواندن برى. معيت مأمورى، معيت كاتبى. آتاشه اونورەر: فخرى مأمور. آتاشه ميليتەر: سفارت معيتنده مستخدم عسكرى مأمور. آتاشه ناوال: بحريه ضابطانندن اولان سفارت مأمورى.

آتاق

آتمق فعلندن مشتق. ملاحظەسز. فضول. جرى. صايغيسزلقله بر شيئه مداخله ايدن. آتاقلق: صايغيسزلق، بلا ملاحظه بر شيئه آتيلوب تهور كوسترمك.

آتش

[ف] لسانمزده دخى بو اسمله معروفدر. اوطون، كومور، اوت كبى موادّ قابل الاحتراقك يانمەلرندن متحصل كيفيت. ياقق لازمندر. قديم تركجەده اود، عربيده نار. || مجازاً نور، رواج، رونق، غضب، حدت، شدت، تيزلك [آتش اولسه جرمى قدر بر ياقار] * آتش مزاج: حديد وجانى تيز اولمق. شجيع و بهادردن كنايه اولور: فلان آدم آتش كبى صالديرر. بر شيئك شدتندن وزياده حرارتندن كنايه اولور: آتش عشق، حما آتشى كبى. § آتش بهاسنه: بر شيئك غالى بهايه اولديغنى بيانده مستعمل تعبير عوام.

آتش آلمق: اشتعال، فوران، غضب وحدت كوسترمك.

⚔ آتش ايتمك: سلاح بوشالتمق.

§ آتش اويانديرمق: اشعال كه آتش ياقق دخى دينور.

آتش بالغى: ساردليا يايلان بالق.

آتش پوسكورمك: تهديد ايتمك.

آتشجى: وابور وفابريقه اوجاقلرنده آتش ياقغه وكومور آتمغه مأمور كيمسه.

آتش چيقمق: برشيدن آتش ظهور ايتمك. يانغين اولمق.

⚔ آتش خطى: استحكام اصطلاحنده (شو داخلى ايله فوقانيك) فصل مشتركى. استحكام درونندن آتش ايتمك ايچون تفنكلرك سپر بويجه استناد ايتديريله جكى خط. (☞ استحكام)

آتش سونديرمك: اطفاى نار. اطفاى حريق.

♂ آتش قوردى: فارسيده سمندر دينلان حيوان مخيل.

⚔ آتش كسمك: حربده آتش ايتمكله مشغول اولان عسكرك آتشى تعطيلى ايتمسى.

آتش كسلك: پارلايوب حدتلنمك.

آتشلى: حرارتلى، حديد، تيز مشرب.

آتش انكيز [ف] هرندن اولورسه اولسون قو * استعاره طريقيله شدتبخش اولان حال : غوغاى آتش انكيز . (لسانمزده معناى مجازيسى مستعملدر)

آتشبار [ف] آتش ياغديريجى [كمال - بلغارستان وماكدونيا طرفلريني قبضهٔ تصرفنه آلديغى متعاقب شمالدن جنوبه آتشبار نزول اولهرق] آه آتشبار : مؤثر، محرق [فضولى : زينهار اول كويه وارمه آه آتشبارسز] [نفعى - كوكبه باصدبردى چرخى آه آتشبارمز .]

آتشباز آتش اوينايجى . فشنكجى، صنايع ناريه اهلى . اوائلده قلعه محاصره‌لرنده نفط خبره‌لريله جنك ايدن صنف مخصوص . آتشبازى، آتشبازلق، صنعت ناريه .

آتش بوجكى شبتاب ديلان كيجه بوجكى . قيچنده فوسفورى برماده بولنديغندن رطوبتك تأثيريله قراكلقده شعله ريز اولور .

آتشپاره [ف] قيغلجم، شراره || استعاره طريقيله براق، لماع، وآتشه مشابه . خشم وغضب صاحبى : [كمال - سوق روزكار اجزاى قوتنى تارمار ايتديكندن بو آتشپارهٔ جلادت يوق يره محو اولوب كيتدى] اصطلاحجزده آتشپارچه‌سى تعبيرى بومعنايه‌در .

آتشپرست [ف] * آتشه عبادت ايدن مجوس طائفه‌سى .

آتشخانه [ف] اوجاق . كانون || آتشكده . || مجازاً قلب عاشق . [نديم - بادزن بال سمندردر بو آتشخانه‌يه]

آتش زبان * وصف تركيبى . جرى اللسان حديد اللسان . شعرنده لاابالى‌لك، جسارت معتادى اولان، سوزى مؤثر شاعر . نفعى برشاعر آتش زباندر .

آتشگاه آتشخانه، آتشكده .

آتشكده مجوس طائفه‌سنك عبادتخانه‌سيدر كه درونده‌كى آتش هيچ بروقت منطفى اولماز . || مجازاً قلب محزوندن كنايه‌در

آتشكده * آذرى ديه مشهور اولان لطف على خانك بركتاب مشهورى اسميدر كه شعراى ايرانك ترجمهٔ حاللرينى حاويدر .

آتشناك [ف] اسم منسوب - آتشلى، محرق معناسنه . آواز آتشناك : صداى محرق، كه اصطلاحجزده ياتق سس تعبير اولنور . (ناكه)

آتشى [ف] آتش رنك . قرمزى معناسنه [كمال - پادشاه برآتشى اطلس خفتان اوزرينه زرهنى كيمش ايدى]

آتشيان [ف] (آ. ته شى. آن) زبانيان معناسنه، جهنم مؤكللرى . || اهل دوزخ . جهنملك اولانلر .

آتشين [ف] اسم منسوب . آتشلى . آتش مثالى . شدت حرارتدن كنايه‌در . || آتشله متصف شى ويا شخص . (حرف يا نسبت ونون تأكيد نسبت ايچوندر) . زبان آتشين، حدتلى سوز ويا بددعا . فرياد آتشين آوازهٔ محرق كه استمداد واستعانه لازميدر . || قرمزيدن دخى كنايه‌در حمراء معناسنه . آتشين مزاج : حديد المزاج طبيعتنده آتش كبى پارلامق خاصه‌سى اولمق كه فرط حدتدر .

آتمق (فعل متعدى) رشيئى الدن بقينه اوزاغه ويا بر محلدن طيشارى براقمق . فرلاتمق . دفع ايتمك . رمى، انداخت . قپودن طيشارى آتمق : سوقغه دفع وطرد . طشره‌يه آتمق : تغريب . آدم آتمق : خطوه‌يى ايلرو، يا كيرو سوق وتحريك . پاموق آتمق : پاموغى يايله اوروب قبارتمق . بكز آتمق : رنك روى آتمق كه لون سيماى مادى ومعنوى خوف وياعارضه ايله صولمق . آتوب طوتمق : تفاخر ايتمك، طفره‌لنمق . تخم آتمق : اكمك، زرع ايتمك . جان آتمق : آرزو، خواهش، تهالك، سرعت، استعجال . چكه آتمق : حال احتضار، نزع حالنى كه اولجل اولمق § چوق سويلمك . زار آتمق : قمار . سلاح آتمق : سلاحى آتشليوب رمى وانداخت ايتمك . سلاحى يره اورمق . ترك سلاح . طوپ تفنك طبانجه آتمق . صوچ آتمق : اسناد، اتهام بهتان، افترا . شفق آتمق : طاك يرى آغروب صباح اولمق § برشيئك ختامنى مخطر اصطلاح عوام، كه شفق آتدى يعنى ايش بتدى تقديرنده‌در . صرتدن آتمق : اوستندن آتمق، تبرى، فدا . طوبى آتمق : افلاس . طاش آتمق : حرف اندازلق، تعريض .

قرعه آتمق : بر شیئی تصادفه حواله، قسمته ترک ایتمک . قباغی آتمق : باشنی قورتارمق، صاوشمق . لاف آتمق: کوزه‌لك § لنکر آتمق: کمی دمیرینی دکزه براقمق. || بر برده چوق اکلنمکدن کنایه تعبیر عوام. نعره آتمق: صیحه، باغرمق . آوازهٔ مستانه . یاقه‌دن آتمق: برایشی و یابرشخصی ترك. کوز آتمق : طمع . کویدیه آتمق : ایچمك، یوتمق. یابانه آتمق: رد، عدم قبول .

آتمق (فعل لازم) تفاخرده مبالغه . اساسسز سوز، یالان. آتشمق: لسان ایله منازعه آتشدیرمق: عجله‌یك. آتلمش : مردود، متروك، مدفوع، آتیلش : صولت .

آتق آرغاجك آرش اوسـتنه کلن تللری که مکیك ایله آتیلاندر . فارسیده پود || باشه یاخود آرقه‌یه اورتیلان شیلره‌ده دینور . - آتمه : باشـدن صاومه، اوزرندن سیلکمه، تبری || کذب عزو، بهتان .

آتیجی ماهر نشانجی. نته‌کیم ماهر سواری‌یه بنیجی تعبیر اولنور .

آتیم ✗ تفنـك وطوپ انواعنـدن آلات ناریه‌نك بر دفعه املاسنه کافی بارود || منزل مسافه بر قورشون آتیمی .

آتمه‌جه آو قوشلرینك اك کوچکیدر . صاحبی الیه شکارك اوزرینه آتدیغی ایچون آتمه‌جه تسمیه اولنمش . بوز رنکلی، کوزلری شاهینه مشابه‌در. رأسـنك شکلی و پنجـه‌سی رسمده کورلدیکی کبی‌در. عربیده فرشامه دینور .



آتی [ع] کله‌جك، صکره‌کی. زمان آتی : زمان مستقبل . [کمال ـ حکم آتی نه فقیرك نه‌شهنشاهکدر] [کذا ـ هر آتی قریبدر] آتی‌البیان سابق‌البیان مقابلی .

آثار (☛ اثر)

آثام (☛ اثم)

آثم ـ اثمدن اسم فاعل . کنهکار، قباحت صاحبی . مذنب . [ضیا: کارنده آثم اولدیغنی ایلز خیال]

آج (صفت) استکلی . اشتهالی . طوق مقابلی . [آج طویمام، طوق آجیقمام صانیر] آج قرن، آج آدم : کرسـنه، جایع . آج صوسز: بینوا، محتاج . آج طویرمق : محتاجینه احسان . آج قالمق : جوع واحتیاجه کرفتـار اولمق . آج قومق: آج براقمق، کرفتار ضرورت ایتمك. آج کوزلی : طمعکار، کرسنه چشم، حریص، طویمق بیلمیان، هرشیئه طلبکار .

آجال (☛ اجل)

آجانته (ایتالیـانجه‌دن) برشرکت صرافیه ویا تجـاریه‌نك دیکر بر بلده‌ده اولان وکیلی : واپور آجانته‌سی .

آجر [آ-جه-ر] زوجـهٔ ابراهیم در که اسماعیلی طوغورمشدر (ع م) هاجر ایله معروفه‌در .

آجر [ع] ⚖ اصطلاح حقوقده برشیئی اجاره‌یه ویرن کیمسه‌در . جیمك کسری رانك سکونیله اجردن اسم فاعل .

آجل [ع] ⚖ وعـده‌یه ربط اولنمش شی، صکره‌یه قالان . عاجـل مقابلی که تأخر لازمیدر .

آجلاً صکره‌دن، آجـلاً تأدیه اولنه‌جـق مبالغدر .

آجلق (اسم) قرن آجیقمسی، مرض جوع [آچلقدن کوبکنه طاش باغلادی]

آجی (صفت) طاتلی مقابلی . مر، تلخ معناسنه . آجی سوز: عتاب، کلام تلخ . آجی سس: آواز هولناك . [آجی باطلجانی قراغو چالماز] آجیتراق : آجیسی، آجیجه، مرارتی چوق اولمیان . آجیلاشمق : آجیلغه یوز طوتمق که مشروبات ومأکولات مقولـه‌سنك ماهیتنی دکشدیروب بوزولقلغی .

آجی (اسم) روحانی، جسمانی درد، کدر آغری، صزی، الم، وجع . یورك آجیسی: مصیبت، ماتم . § قویروق آجیسی: اصطلاح عوامده خاطرهٔ مکدره .

آجیتمق جسماً عذاب ویرمك . آغریتمق . مضطرب ایتمك . آجیندرمق : بری حقنده مرحمت، شفقت، عاطفت ایتدیرمك . حالنه آجیندیرمق: جلب مرحمت ایتمك.

آجینمق : بناء مجهول صیغه‌سیله مرحمت اولنمق، تأسف اولنمق .

آجیق : کدر، ماتم . آجیقلی : مصاب، ماتمزده .

آجیقمق (فعل لازم) جوعی حس ایتمك صوصامق کبی .

آجیمق (فعل لازم) آغریمق، درد والم ویرمك. مضطرب اولمق ترحم، مرحمت ایتمك، اسیر کدمك .

آجی یو (ایتالیانجه‌دن Aggio) بورسا اصطلاحاتندن آقچه‌باشی، فیأت مسکوکاتك فرلامسی . آجیو اوینامق: آقچه فرق فیأتی اوزرینه بورساده اوینانان برنوع قمار .

آجام (اجه)

آجماز طامه دینلان لعب معروفده خصمك طاشلرینی قیرمق ایچون اطماع طریقیله اولان یاکلتماجه اطلاق اونور .

آجماز آچمق § بیهوده سوزلرله اقناعه چالشمق مقامنده اصطلاح عوام .

آچمق (فعل متعدی) قپامق مقابلی اولان مرشیده، مثلا کورمکه، ایشتمکه مانع اولان شیلری کیدروب کوز، قولاق قاپو آچمق کبی فتح وکشاد . اورتیلی شیئی اوزرندن اورتیسنی قالدیرمق میدانه چیقارمق . یول، دلیك، بوغاز، چیقور، خندق. جدول . نهر کبی شیلری یکیدن یاخود طیقانمش، طولمش شیلری تطهیر . قاپلانمش طوپلانمش شیلرك استیفنی، دوشیرمنی بوزوب یایق قاش ویلکن آچمق کبی .

خمیر آچمق : اونی یغوروب اوقلاغو ایله ایبجلانمك، یوفقه‌لقمق .

آدیمی آچمق : سرعت مشی .

آغز آچدیرمامق : جوابه میدان ویرمیه‌جك درجه‌لرده اکثار کلام .

آغز آچمامق : التزام سکوت، مساعده ومسامحه .

آغز آچمق : طعن وتعریض . اطالهٔ لسان .

اشتها آچمق: اکل وشربه آرزو حاصل ایتدیرمك.

ال آچمق : آوج آچمق، طلب، تسأل .

باش آچمق : بددعا، انکسار . لعنت .

بایراق آچمق : طغیان، رفع لوا .

پاس آچمق : معدنی شیلری تطهیر .

چیغر آچمق : اتخاذ مسلك .

دکان آچمق: تجارته سلوك .

دواق آچمق: کلینك یوزنده‌کی نقابی قالدیرمق.

دوکوم آچمق: حل عقده، مشکل برایشك بعض جهتنی کشف .

سوز آچمق : بسط مقال .

فال آچمق : استخراج، تفأل .

قپو آچمق: مقدمه، افتتاح کلام .

قلم آچمق: قلمی یونتوب یازه‌یله‌جك حاله قویمق.

کوز آچمق : تیقظ، بصیرت، رفاهیت .

کوزینی آچمق : ایقاظ ایتمك .

یول آچمق : برشیئه ارائهٔ طریق .

آچلمق (فعل لازم) هوا منکشف، چیچکلر کشاده اولمق .

آچیق: افشا، اظهار، کشف راز . آراسی آچیق : بوزوشمق مباینت || کوکلی کوزی آچلمق : انبساط وانشراح حاصل ایتمك، فراحلنمق — سفینه انکینه صالمق، ساحلدن اوزامق .

آچیق مفتوح، مکشوف، کشاده، واضح، منفرج ککش، اوزتوسز، عیان، روشن . || حیاسز، فضیح || الوانده قویو مقابلی، آچیق رنك کبی. || حسابده آچیق: نقصان اکسیکلك، زیان، افلاس . آچیق سویلمك : واضح سویلمك . § آچیغه اورمق: اظهار ایتمك، اشتهار بولمق. آچیغه بویامق : میدانه قویمق، ستر ایتمه‌مك . ×× آچیغه چیقمق : ضابطانك طابور ویا آلایده‌کی خدمتلرندن موقتاً اخراج اولنمسی .

آچیق قفا : طازلاق .

آچیق : دکز عمان .

آچیق صاچیق : پریشان قیافت، تستره عدم مراعات حالتی .

آچیق کوز : متیقظ . کارکذار .

آچیق مشرب : لاابالی، پردهسز .

آچیق هوا : براق، لطیف کشاده ساکن هوا.

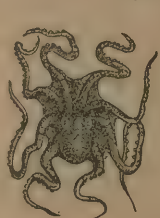
آچیق یر: منحل منصب، محلول خدمت، بوش قالمش پوست .

آچیقلق: آرالق یر، مسافه، فسحت ‖ نظارت، کشایش، کوزل هوا ‖ فحشا، عدم عصمت .

آحاد (☚ احد)

آحمق (☚ همزهٔ مفتوحه ایله)

آختاپود (Ὀκταπόδης — Ὀκτάπους) (یونانیدن اوقتاپوس ـ یاخود ـ اوقتاپودیس که سکز آیاقلی معناسنه)



معروف ومآکول بر مخلوق بحری § آختاپود کبی یاپشور تعبیری اصطلاحات عوامدندر . بعض چبان کبی چوق کوکلی یاره‌لر : رحم اختاپودی .

آخرت [ع] دار بقا . دنیا مقابلی . مراد نشأت ثانیه‌در . (فاضل ـ دکز بورنج ومحنته دنیا وآخرت) دارالآخره دخی دینور. نسبتنده همزه‌نك ضمیله اخروی آخرته منسوب ومتعلق معناسنه . دنیانك نسبتنده دنیوی دیندیکی کبی (حامی ـ ایلید بذل عطایه ملحق ـ دنیوی اخروی مطلوبکی حق) برادر معنوی مقامنده برادر اخروی دیرلر، ترکجه آخرت قرداشی تعبیر اولنور. (عطایی ـ صدق وایمانی بکا رهبر قیل ـ هر برن اخروی برادر قیل)

* آخرت خاتونی : امرئه زاهده‌یه اطلاق اولنور . (عطایی ـ آخرت خاتونی بر باجیدر)

§ آخرتلك اولاد منزله‌سنده قبول اولنان اوکسوز چوجق . اطفال اناثده غالباً مستعملدر . حجت شرعیه ایله آلنان خدمتجی قیزلره اطلاق اولنورکه آکا اصطلاحزده بسلمه دخی تعبیر ایدیلور.

والدهٔ اخرویه : والدهٔ معنویه (عطایی : طوغار آندن فتنی دورانك ـ آخرت آنه‌سیدر شیطانك)

آخر [ع] (آ ـ خه ـ ر) غیر معناسنه، فارسیده دیکر، ترکجه‌ده بشقه واوزکه تعبیر اولنورکه ایکی شیئك بربرینه نسبتله اول بری. مؤنثنده اخری دینور . بحث آخر: مسئلهٔ اخری کبی. (شناسی ـ قورد ایدوب بحث آخر وباطل ـ دیدی سزدن بر یدر الحاصل) (ضیا ـ بوحال بر نوع جنت وتعبیر آخرله عادتا جانقدر)

آخر [ع] (آ ـ خی ـ ر) صوك معناسنه . اوّل لفظی بدایته موضوع اولدیغی کبی آخر لفظی دخی نهایته موضوعدر . (روحی ـ زلفکه بند ایلدك اوّل دل میالمی ـ ایلدك زلفك کبی آخر پریشان حالمی) (حامی ـ رونق عهد شبابت آخر اولوب کلدی کهول) نهایة الامر مقامنده آخرالامر دیرلرکه ترکجه‌مزده بو مفهومی اك صوککده ایله تعبیر ایدرلر . (فهیم ـ آخرالامر بو سودا ایله اولدم ممنون) جمعی اواخر کلیر . فتحه‌ك اواخر سلطنتنه مصادف وقوعاتندر. مثلا ایام شهوری اوچه تقسیم ایله ابتدادن اونه قدر اوائل، اوندن یکرمیسنه قدر اولان کونلرینه اواسط دیندیکی کبی، یکرمیدن نهایته قدر اولان ایامده اواخر اطلاق ایدیلیر . اواخر صفرده، اواخر ربیع الاولده .

آخلاط بیانی آرمود آغاجی . بوستانیسی بوکا آشیلارلر .

آخور قدیم ترکجه اولوب فارسیده دخی مستعملدر . آت، اینك مقوله‌سی حیواناته مخصوص طامدر (آت چالندقدن‌صکره آخورك قاپوسنی قاپارلر)

آد اسم، نام، شهرت . حیوان وجماد آنکله یاد ایدیلیر . (حامی ـ زغربن حیف اولونودم آدین ـ بوقسه آدیله ایدردم یادین) (نفعی ـ نه آدملر هلاك ایلر کورك اول چشم جلادی ـ آکلسه ینه اما ناتوان برخسته‌در آدی) (عاکف پاشا : اولا آد کندینك وآقچه خزینه‌نك اوله‌رق یاپدیغی تکیه‌لر)

آد قویمق: اسم ویرمك (سروری ـ رسم ایدوب زلف نکاری آنده شبو قویمش آد)

آدی بلیرسز: معروف اولمیان . مجهول الاسم .

آدسز پارمق : بنصرکه صرچه پارمغه متصل و باش پارمقدن اعتباراً دردنجی پارمقدر .

آدی باتمق: اونودلمق نسیانه دوشمك .

آدی چیقمق: ایی' کوتو اشتهار [مثل ـ آدی چیقدی طقوزه اینمز سکزه] [کشینك آدی چیقمه‌دن جانی چیقماسی خیرلیدر .]

آدینی آنمامق : قاله آلمامق . اونتمق .

آدینی آنمق: یاد ایتمك' بر بنی اسمیله ذکر ایلمك.

آدینی قویمق : اسمنی تخصیص ایتمك' آلم صاتمده قیمت بیچمك .

آد: ننك . ناموس' شان معناسنه دخی مستعملدر.

آداب (☛ ادبه)

آداب البحث * (اصطلاحات منطقیه‌دن) بر صناعت نظریه‌در که آنکله مناظره‌نك اصول وکیفیتی شرائطی اوکرنیلیر . فائده‌سی بحث ومناظره‌ده خبط اولمقدن مصونیت' خصمی الزام وافحامدر . [تعریفات سید]

آداش آد داشدن مخففدر . بر برینه اسمده موافق اولمق' همنام' ناماش' سمی .

آداق وعد' نذر .

آدامق نذر ایتمك بریشه برشی وعد ایتمك روحنه (یس) یاسین آدامق . تربه‌یه موم آدامق . [آدامقله مال توکنمز .]

آدم [ع] اسم جنسدر . حیوان ناطقه اطلاق اولنور . ابوالبشر' آدم علیه‌السلام . بو سببله بشره اطلاق اولندی . انسان معناسنه فارسیده مردم دینور . بو لفظك اصلی سریانی (آدام) ایدی . لسان عربه نقلنده تخفیفاً الف حذف اولنمشدر .

§ آدم اولادی : نجیب' شریف کشی زاده .

آدم عقللی : معقول' مقبول. لایقنجه فعل وحرکت .

آدمجك' آدمجکز : اسم تصغیر صیغه‌سیله شایان مرحمت' شایان محبت کشی .

آدمجل . انساندن قورقیان حیوان . آدمك باشنه صیچرایان خروس' اوزرینه آتیلان بارکیر کبی .

آدمی [ف] آدم اوغلی دیمکدر . کشی معناسنه تعبیرات قدیمه‌ده مثلا برکشی کلدی دینه‌جك یرده (برآدمی کلدی) دینوردی . [فضولی ـ بوفصلده آدمی کرك شاد ـ اندوه وبلا وغمدن آزاد]

آدمیت [ف] (صفت) آدملك' انسانلق . اوصاف بشریه که انسانك حیوانیدن تمیزینه دلالت ایدن خاصه‌لردن عبارتدر . [کمال ـ انسانك حیوانیتی یمکله' آدمیتی اوقومقله قائم اولنور]

آدیم خطوه معناسنه که آیاق آتشدن عبارتدر .

آدیم آتمق: خطوه‌انداز اولمق. آدیملامق: بر یری آدیم آندرق اولچمك' تعیین مسافه . آدیم آتلامق: بر تاو. § آدیمی کری آلمق: پشیمانلق' ملاحظه واحتیاط اوزره طاورانمقده استعمال اولنور .

آذان (☛ اذنه)

آذر آتش معناسنه . اسکی فرس تقویمنده طقوزنجی آیك اسمیدر که تشرین ثانی در . شهور سریانیه‌ده شباطدن صکره کلان مارت آینه الف زیاده‌سیله (آذار) دیرلر . وهبینك [مارت آیی آذر ایمش] قولی بو حالده آذر کلمه‌سنه دکل (آذار) لفظنه ناظر اولمش اولنور .

آرا (☛ رأیه)

آرا ـ روت [آرو ـ روت] (لاتینجه Maranta arundinacea مارانتا . آروندیناچه) ویا (مارانتا . هندیقا) دینلان هنده مخصوص بر نباتدر که کوکندن استحصال اولنان نشسته' سود ویا صو ایله وجزوی شکر خلطیله پلته یاپیله‌رق معده‌کی چوجقلره بسلیجی غدا مقامنده ویریلور . استحصالی عینیله پاتاته اونی استحصالی یولنده‌در .

لسان هندیده [آرو] در . السنهٔ سائره‌یه انکلیز لساندن انتشار ایتمشدر . (روت Root) انکلیزجه کوك معناسنه اولدیغندن آروروت آرو کوکی دیمکدر .

آرا [ف] آرایدن‌دن امر حاضر. تزیین ایدیجی معناسنه . برکلمه‌یه الحاق اولنه‌رق وصف ترکیبی یاپیلور. مثلا کفتار لطیفله سوزه رونق ویرن ارباب قلمه سخن آرا دیرلر . [نفعی ـ آفرین اول سخن آرای نظامی طبعه] ـ پادشاه جهان آرا' ویا ملك آرا تعبیرلری معروفدر [نفعی ـ شاه جهان آرامیدر' ماه زمین پیرامیدر]

آرا ـ آره بین، فاصله، بعد، میان، مهلت، فرصت، هنگام، آن، خلال، مسافه، میدان .

قاپو آراسی: قاپو آرالغی: ایکی ویا تك قنادك حین کشادنده حاصل اولان فاصله ویاخود ایکی قاپونك آرا یری. آراده آرا یرده: مابین‌ده، میانه‌ده اورته‌ده. اوآراده: اوآنده، اوخلالده. برآراده: مجتمعاً، معاً، برلکده.

آرا آچیلق: بوزوشمق، مباینت. آرالق بولمق: فرصت دوشورمك. آراسنی بولمق: تألیف بین. آرايه قارشمق کورونتی یه کلمك، آرادن چیقمق: ترك ایتمك، فارغ اولمق .

آرادن چیقارمق: اخراج، طرح، مهجور یتمك. آرایی صغومق: مرور زمان، نسیان . آرایه کیرمك: وساطت ایتمك . آرالغه کیتمك: مثمر اولمامق، اهمیت ویرلمه‌مك .

آرا ویرمك: فاصله ویرمك، مهلت، مدت تعیین ایتمك. او آرالق: اوخلالده او آنده .

آردینی آراسنی کسمه‌مك: تعاقب وتوالی ایتمك.

آراسته ⊙ لهجهٔ عثمانیه‌ده ترکجه اوله‌رق اردو بازاری وعسکر چارشیسی اولمق اوزره مضبوط ایسه‌ده صف وصره معناسنه اولان (راسته) و (رسته) لفظ فارسیسندن ویاخود مزین معناسنه اولان (آراسته) دن مأخوذ اولمسی ملحوظدر . شو کیم برصره‌ده اولان و برنوع متاع صاتیلان دکانلره دینور . اصطلاحمزده خفاف چارشیسنه خفاف آراسته‌سی وکورکچی چارشیسنه کورکجی آراسته‌سی تعبیر اولندیغی کبی .

آراسته [ف] بزنمش . مزین معناسنه [نفعی ـ آراسته انواع معارفله وجودی] [ثابت ـ رمضانیه : بوده بوشهر عظیمك برکاتندندر ـ فقراسندده‌ده آراسته خوان الوان]

آراشدیرمق (☚ آرامق)

آرام [ف] آرامیدندن اسم مصدردر. دیکلنمك، سکون، قرار، توقف، استراحت، حضور، صبر، [نفعی قصیدهٔ رائیه ـ بویرده که آرامه بومقدار اوله مهلت ـ اربابی نیجه کسب کمال وهنر ایلر]

آرام ایتمك، بریرده توقف ایتمك، دیکلنمك،

آرامبخش : آرام ویریجی دیکلندیریجی .

آرام جان : راحت قلب . معشوقهٔ وجدان [نفعی : میدر محك عاشقان، آشوب دل آرام جان]

آرام دل : حضور قلب سکون دل. محبوب قلب.

آرامساز : آرام ایدیجی اقامت ایدیجی : ادرنه‌ده آرامساز اولان عساکر خاصه .

آرامسوز : آرام توکتن، ماحی، آرام .

آرامگاه : آرام ایده‌جك یر . شعرده مخفف اوله‌رق آرامکه دخی مستعملدر .

آرامش [ف] آرامیدندن حاصل مصدر. قرار، راحت، حضور، فراغ. آرامش بال حضور قلب، عطف تفسیری اوله‌رق، آرامش وراحت، حضور وآرامش، فراغ وآرامش تعبیرلری معروفدر .

آرامق (فعل متعدی) تحری، تفقد، تفحص، تجسس . کوز کزدیرمك، جستجو ایتمك . تتبع || بولنماز شیئك آردینه دوشمك، غائب اولمش شیئی تحری . خفی آرامق . قسمت آرامق . بلاسنی آرامق .

آراتمق، آراتدیرمق: آرزو ایتدیرمك، ایستتمك. مثلا : کندینی آراتمق، زماننی آراتدیرمق کبی .

آراشدیرمق استقصا، تفحص، تفتیش، تحری ایتمك .

آرانمق: صکره‌دن قیمتی، قدری بیلنمك. || انسان کندی کندینه برشی آرانمق . آرانوب طارانمق : ذهنا تحریاتده بولنمق . اینجه‌دن اینجه تفکر ایتمك .

آرایش [ف] آرایندندن حاصل مصدر . تزین بزه‌نش سوس . عامه غلط اوله‌رق آرایش مقامنده آلایش قوللانیر. [راغب : لباس نوبنوله ای اولان آرایشه مائل ـ کالکدن خبر ویر کیمسه سندن انتشام آلمز] فلان ذات آرایشه مائلدر تعبیر اولنورکه زینت واحتشامی سوز دیمك اولور .

* رسم وعادت وقانون معناسنه کلیر. آرایش مملکت وآرایش دولت کبی. فقط بومعناده ترکجه‌مزده مستعمل دکلدر . صرف ادای فارسیدر .

𝄞 موسقیده برنوا آدیدر .

آرپه ‡ (اسم) شعیر، جو، بم. آرپه اکمکی: آرپه مطحونیله یاپلمش اکمك. چورپه‌لق آرپه: قیرلمش آرپه. فرنك آرپه‌سی: اوفالانمش یوارلق ایدلمش مجلا آرپه. آرپه‌جق: کوز قپاغنده عارض برنوع قبارجق. || تفنك وطبانجه وامثالی آلات ناریه نامللرینك اوجنه وضع اولنان نشان.

آرپه‌جی: یم صاتان [مثل: آرپه‌جی قریسی کبی دوشنور] آرپه‌لق ‡ دوابك اوك دیشلرنده اولان نشانلر که یشادقجه آشینور. بویله حیوانلره اصطلاحده آرپه‌لغی سیلنمش تعبیر اولنور: [ثابت رمضانیه: قوجه‌لقدن سیلنوب آرپه‌لغی ناچارك ـ قالدی اصطبل ریاضتده نه آرپه نه صمان] || طوپراغی قوتلی اولان تارلا. آرپه‌لامق: حیوان یمدن خسته اولمق.

آرپه‌لق ‡ خاص، زعامت کبی معیشت مقابلی. طریق قضا اربابنه ویریلان عینی یا نقدی تخصیصات: [صفوت ـ قصیده: دکلکم آرپه‌لق جزوی معیشت ویرمدی ابواه ـ مصنف عاصم ایتمش کن نیاز ابن صمانیدن]

آرتمق (فعل متعدی) زیاده‌لشمك. مزداد، افزون اولمق که اکسلمك مقابلی || یرینه کوره ترفع، تکثر، توسع، ترقی ایتمك. مثلا برشیئك فیاتی ویا برمأمورك معاشی آرتمق کبی. || فضله کلمك، باقی قالمق، یعنی حسابدن آرتمق ویا بر مقدار معیندن آرتمق.

آرتیرمق: تزید، تکثیر، توفیر ایتمك. مزایده ایتمك. پی اورمق. تفضیل، تعظیم ایتمك. قدرینی آرتیرمق: رتبه‌سنی یوکسلتمك.

آرتق ـ آرتیق: فضله. زیاده سوز، حشو: [نفعی سهام قضا: قصددن آرتق ایدی سویلدیکی افسانه] آرتق اکسیك: جمله‌سی، طوپی. مجموعی.

.. آرتق: ادات تعجب. آرتق اوله ایسه، آرتق دهانه‌لر. بعدزا، بوندن صکره، ایمدی. آرتق کیدملم، آرتق ایستمم. آرتق الاالله.

آرد (اسم) دکرمن طاشنه دانه‌یی آزار آزار ویرن اولوق.

آرد (اسم) اوك مقابلی. صرت. آرقه، پشت، ظهر، وراء. آردین آردین: آرقه‌سیه طوغری، کریسین کری. اوکنی آردینی صایامق: ملاحظه‌سز معامله‌ده بولنمق. اوکنه آردینه باقمق: تلاش، خلجان کوسترمك. دقت ایتمدمك که صاور وقلق دخی تعبیر اولنور. آردینه دوشمك: ابتلا، صبرسزلقله برایشی تعقیب.

آردج ـ آردیج طاغ سرویسی عرعر. انواعی چوقدر. قاره آردیج. قزل آردیج. هند آردیجی صقینه. آردیج تخمی ابهل دینلان قرمزی بذر. آردیج صو یی عرق نوعندن جین. آردیج قطرانی: آردیج آغاجندن ترشح ایدن ماده. آردیج قوشی: قره طاوق انواعندن سمرمر دینلان طیر.



آردیج آغاجی صلابتی جهتیله صنایعده بالخصوص مقره دیللری اعمالنده مستعملدر.

آرزو [فا] ایستك، هوس، خواهش، تمنی کوکلك دیلکی. میلی.

آرزو ایتمك برشیئك حصولنی ویا برشیئه وصولی قلبا تمنی. [هرسکلی حکمت بك ـ هرکسه لازمسه‌ده راحت بن ایتمم التزام ـ آرزوی ترك راحت واردل میالده] آرزو چکمك: برشیئه مشتاق اولمق. بیان اشتیاق. آرزولق: برشخصی، یابر محلی کورمك تمنیسنده بولنمق.

آرسلان (اسم) اسد، شیر، مهابلیس ضرغام. زورلیسی غضنفر، هرثمه، لیث. چشه‌یسی هزبر، هیصر، یاوریسی شبل (شبل الاسد)

کوکرمش آرسلان، قودوزوب کوپورمش، غضبلنمش. آرسلان کسلمك: شجیع وبهادر اولمق. سورت وصولته استعداد کوسترمك. آرسلان یتاغی: مخاطره‌لی مکان، تقربندن حذر اولنه‌جق یر. آرسلان یاوریسی: شجاعتده پدرینه چکن کنج یکیت. آرسلان یورکلی: آرسلان کبی جسارت قلبیه صاحبی. آرسلان پنچه‌لی: النه کچن شیئی قورتارمق قابل اولمیان شدیداشکیمه کیمسه‌دن کنایه‌در.

آرسلان آغزی: حوضلره صو آقمغه مخصوص ارسلان رأسی شکلنده اولوق.

§ دیشی آرسلان: بهادر قادین [مثل: ارکك آرسلان آرسلانده دیشی آرسلان آرسلان دکلمی]



|| آرسلان تاریخ طبیعیده حیوانات لاحمه‌دن وجنس هره‌دن معدوددر. کدی جنسندن اولان سائر حیوانات کبی بونك دخی قابل انکماش، یعنی چکیلوب طوپلانمغه مستعد طرناقلری واردر. بر کوزل پرچم ارکك آرسلانك باش، بیون واموزلرینی تزیین ایدر. کافهٔ اقوام عندنده آرسلانك هیبت وجسارتی ضرب مثل حکمنده‌در. پنجه‌سنده فوق‌الغایه صلابت اولدیغندن بر اورشده آتك بوکرینی پاره‌لر. غایت وثابدر، بر حمله‌ده یکرمی ذراعه قریب مسافه‌ده‌کی شکارینك اوزرینه صچرار. آرسلانك سسلنمسی کومورده‌مکدن عبارتدر. کومورده‌مسی کوك کورلمه‌سنه بکزر. ایکلدیکی وقت دهشتی اورمانلرده بولنان حیواناتی عموماً لرزه‌ناك ایلر. پرتیجیلق خصلتی اولدیغی حالده قاپلان کبی غدار دکلدر.

اکثریت اوزره غزال وماعونه تعیش ایدر. هیچ بر حیواندن قورقماز، فقط انساندن بر درجه‌یه قدر خوف ایلر. آچ قالمدقجه انسانه اصلا هجوم ایتمز. اسلحهٔ ناریه صداسی حدت وغضبنی تحریك ایلر. دیشیسی ۲ دن ٤ ده قدر یاوریلر. آرسلان کوندوز نادراً صید ایدر. تحت اطاعته آلنه‌بیلیر ایسه‌ده خلقتنده‌کی وحشتی ایقاظ ایتمه‌مك ایچون اوکنده اصلا قان آقیدلمامیلدر. آرسلانك رفتاری کدی‌یه مشابهدر.

آرسلان آفریقا قطعه‌سیله آسیانك آفریقایه جوار محللرنده بولنور. وجودی سکز نهایت طقوز قدمدر.

☾ آرمه‌سنده آرسلان اولان حکومتلر: انکلتره، اسوج ـ نوروج، ایران، باویه‌را وفلنك دولتلریله بلغارستان امارتی.

آرش ✝ (اصلی فرانسزجه Marche) عسکر تعلیمنده یوری! ایلری! قوماندا‌سی. آرش ایتمك ایلری یوروتمك. طابوری حرکت ایتدیرمك [کمال ـ شرقی: آرش ایلری! آرش! بزمدر فلاح!]

آرش ـ آریش اسم. بزك بویونه اولان ایپلکی، تار. اکنه اولانی آرغاج.

آرشون ـ آرشین (اسم) پارمقلرك اوجندن اوموزه قدر ساعد ایله بازو. مقیاسه تخصیص اولنمش اسم آلت. ذراع معناسنه که ۲٤ اصبع. ذراع اعشاری متره. قماش آرشینی ۲۲ پارمقدر.

آرشینلامق: آرشینله اولچمك که اندازه‌لمك، مساحه ایتمك.

§ آرشینلری آچق: خطوه‌لری زیاده آته‌رق یورومکده اصطلاح عوام.

آرشیدوق (فرانسزجه‌دن Archiduc) بك، دوقه‌دن بالاتر حکمدار زاده. نسوانه آرشی دوشش Archiduchesse آوستریا ایمپراطورلرینك اولادینه، عیلرینه خاله‌لرینه، عم زاده‌لرینه خاص عنوان نجابت. آلمانجه‌سی (ارز ـ هرزوغ Erzherzog) دره. لسانمزده الیوم مهجور اولان (هرسك) تعبیری هرزوغ غلطیدر.

آرضیه (☛ فتحه ایله ارضیه)

آرغاج (اسم) بزك دستکاهده اکنه آتیلان آتقی که مکیك ایله آتیلیر. فارسیده پود. نته‌کیم آرش. بوینه اولان ایپلکدر.

آرق ✝ (اسم) خرق محرفی. جدول، ترلا، بوستانه صو کتیرمك ایچون آچیلان جدول.

آرقا ـ آرقه یوز مقابلی. ظهر، صرت، آرد || حامی، ظهیر، معین.

بیچاق آرقه‌سی: بیچاغك صرتی. آرقه‌دن آرقه‌یه: عن ظهرالغیب، بللی ایتمکسزین، آرقه‌یه دوشمك: آردینه دوشمك، برشیئی بوشلامامق، عقبکیرلك. آرقه‌یه قالمق: تأخر. آرقه چیقمق: مظاهرت. آرقه‌سی قوتلی: حامیسی بیوك اولان. [اوکسوزك یوزینه اورمشلر وای آرقمم دیمش]

آرقه‌لی : صرتی قوی ظهیر وحامیسی اولان .
آرقه‌سز : حامیسز، صحابت ایده‌جك کیمسه‌سی اولمیان .
آرقه‌داش: رفیق، همپا، آیاقداش، معاون، معین. آرقه‌داشلق: رفاقت، مکتب آرقه‌داشی، یول آرقه‌داشی، صنعت آرقه‌داشی . قلم آرقه‌داشی .

آرقه‌لیج حال سمری . (☚ سمره)

آرما ⚓ (ایتالیانجه‌دن) کمینك دونانوب آلسته اولدیغی وقت مکمل دیرك، سرن، خلاط، مردیون وساره طاقمی .
آرمه‌یی آلمق : کمینك تجهیزاتنی صویمق .
آرمادور : (آرماتور غلطی) کمی طائفه‌سندن آرمه‌لری تجهیزه مأمور اولانلر . ‖ خلاط ایلشدرمکه مخصوص آغاج . آرمه‌دور چلکی : تیمور قول .

آرما - آرمه (ایتالیانجه سلاح معناسنه اولان آرما Arms دن)
اوائلده شوالیه‌لرك منسوب اولدیغی صنف وخاندانك علامتی برلوحه‌یه سلاحیله برابر رسم اولندیغی ایچون آرمه اطلاق اولنمشدر .
‖ آرما، علامت، نشانه معناسنه مستعملدر . دولتلرك، خاندانلرك آرمه‌سی اولدیغی کبی بلده‌لره، شهرلره، قصبه‌لره، حصارلره، حتی بعض صنایعه مخصوص آرمه‌لر واردر .



مطبعه‌جیلغك آرمه‌سی قنادلی ودرت آیاقلی بر اژدرك ایکی النده (طامپون) دینلان مرکب سوره‌جك آلت ایله شو وجهله رسم اولنور .

معروف آرمه‌لر :



آلمانیا



آمریقا



آوستریا



اسپانیا



اسوچ و نورووچ



اسویچره



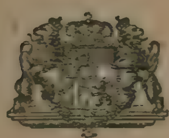
انکلتره



ایتالیا



بادن



باویه‌را



برەزیلیا



بلچیقا



پورتوغال



دانیمارقه



روسیه



رومانیا



فرانسه



فلمنك



مجار



مكسيقا



مكلنبورغ



وورتنبرغ



يونان

آرمسترونغ ✕ (Armstrong آر ـ مس ـ ترونغ . انكليزجه‌دن) قروپ



طوبى كبى موجدينك اسميله مشهور طوپدركه قروپ طوپلرينك ظهورندن اول مرميسى اڭ مؤثر ايدى .

آرمغان (اسم) (ار ـ مه ـ غان) هديه، تحف، پشكش . بر كذار ويريلان تحفه [چام ساقزى چوبان آرمغانى] هديهٔ ناچيز مقامنده ضرب ايديلير .

آرموٗد ✝ (اسم) امرود محرفى معروف ميوه. انواع كثيره‌سى واردر . آقچه آرمودى، بوزطغان آرمودى، قيش آرمودى كبى . مثل : [آرموٗد آغاجندن اوزاق دوشمز]

آرمودى : آرمود بچمنده اولان . آرمودى آلتون : آرمود رسمنده يازيلى غير متداول آلتون سكه‌در ، اصابت نظردن صيانةً صبيانك باشنه طاقارلر .

آرناوٗد (آر.نا ـ وود) يونانيدن آلوانوس . طاغلى. كندى لسانلرنده ماليسور، ايشكيپتار. آرناوود الماسى: آرناوودلقدن كلير بيوك الما

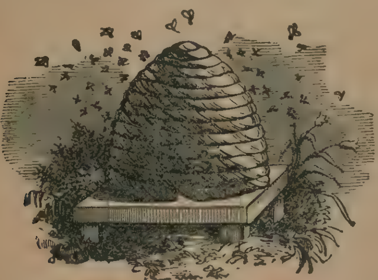
آرناوود بيبرى : طولمه ياپيلير يشيل وطاتلى قبا بيبر

آرى آريقدن مشتق . تمير، پاك معناسنه . سينكك تميزى . نحل، زنبور . بال آريسى، آرى بكى: ديشى آرى كه هرقوغانده بر دانه‌سى بولنور . عربيده يعسوب. اوغل آريسى: تازه ينيشان قوانكه بالى آق اولور .



اشك آريسى : صقيع . ياباڭ آريسى : ايكنه‌سز آرى كه اركك‌در .

آرى قوانى آريلرك بال ياپدقلرى يووالرى. || مجازاً كلوب كيدنى چوق



اولان محلره وايشلك تجارتكاهلره وصف اولور : فلان دكان آرى قووانى كبى ايشليور ديرلر .

آرى قوشى شرفراق، يشيللى صاريلى چاغرتقان ابيبكدن كوچك برقوش .

آريا ⚓ (ايتاليانجه‌دن) يلكن ايندرمك . يلكنلرى روزكارلتمق، خلاطلرينى صاليويروب قالديرمق .

آريا ايتمك : يلكن ايندرمك قوماندسى ويرمك.

آز (صفت) چوق مقابلى، قليل، اندك، كم. [فضولى ـ آز اولسه هرمتاع آكا خلق چوق بها ويرر] [باقى ـ كمتركدايى آزعطاسى قيلاردى باى] [مثل : آز طمع چوق زيان كتيرر] [آز چوغه تابعدر]

آزار آزار: قليلا، كيدرك، يواش يواش كبى.

آزاجق: جزوئجه، قليل المقدار. آزيجق: براز، برمقدار.

آز چوق: قليل وكثير، آزدن آز : اقل قليل كبى، اڭ آزدن، اڭ آزى : نهايت درجه‌ده قليل، هيچ اولمازسه، لااقل .

آزلق : قلت٬ ندرت٬ غلبه‌لك مقابلی٬ فتنه قلیله .

آز دفعه : چوق كره مقابلی كه نادراً٬ بعضاً .

آزالمق : تقلل٬ تناقص . مثلا صو آزالمق٬ قلت بولمق٬ اكسلكه یاقلاشمق .

آزالتمق : تقلیل٬ تنزیل٬ تنقیص٬ قصر٬ اختصار ایتمك .

آزمسامق : برشیئی آزكورمك٬ حقیر عدایتمك.

براز : جزؤی . برازدن : بعده٬ صكره .

آز [ف] حرص٬ شره معناسنه كرك مال وكرك طعام چهتنده اولسون . (نفعی ـ قصیده : دیزه چین نعمی سفره كشای همت ـ امتلای كرمی دیو شكم پرور آز) حرص لفظیله عطف تفسیری صورتنده مستعملدر . مقلوب حرص وآز اولان و یا حرص وآزی نتیجه‌سی كبی .

آزاد [ف] بی قید٬ مجرد٬ رها یافته٬ قورتلمش صالیو یرلمش معناسنه كه آكا اصطلاحزده (باشنه بویرق) تعبیر اولنور . آزاد قبول اتمز برقول (كمال ـ مصراع : بندهٔ مقبولنی مولاسی آزاد ایلمز)

آزاد ایتمك : اسیرك حریتنی ویرمك . قول كوله مقوله‌سنی قید رقیدن صالیو یرمك . اعتاق . افندیلكك شاننه یاقیشان قوللرینی آزاد ایلمكدر .

باشنی آزاد ایتمك : باشنی قورتارمق (نفعی : آنا ردی شرمله یابانه تیشه‌سن فرهاد ـ ایدردی بو بهانه‌یله باشنی آزاد)

جاننی آزاد ایتمك : جاننی باغشلامق٬ مستحق عقوبتی نكالدن عفو ایتمك .

آزاد كاغدی : عتقنامه٬ آزادلی معتق .

آزاد وقتی : كوله وجاریه مقوله‌سنك قید رقیدن قورتلق زمانی || اطفالك هركون مكتبدن طاغلملرینك میعادی . || سروه دخی آزاد دینور٬ هرموسمده تازه ویا داللری بردوزی‌یه اولیشی وهر وقت محافظهٔ حضارات ایدیشی ویاخود تمری اولمدیغی ایچون تعرضدن آزاده بولنیشی وجه تسمیه‌در .

آزاده [ف] های تقلید ایله قورتلمش٬ مطلق قید وعلاقه‌سی اولمیان حر . (نفعی : آزاده‌ره قید تعلق نه بلادر) (كذا ـ ساقی نامه : بادیٔ ذوق وصفاسك كرچه نامك باده‌در ـ جرعه‌كی نوش ایلیلر غصه‌دن آزاده‌در) مجرد٬ بری (كمال ـ تصویر افكار : تركیبات غرابتنمای منشیانه‌دن آزاده اولان شیوهٔ افاده‌سی)

آزادكان : جمع آزاده٬ قیدسز اولانلر٬ احرار . (راغب پاشا : آزادكان قید امل سرفراز اولور)

آزادكی : آزاده‌لك٬ قیدسزلق .

آزاده دل : فارغ البال٬ كوكلی برشیئه مربوط اولمیان . || عفیف٬ متدین٬ حلالزاده .

آزادی [ف] (یای مصدریتله) قوللق قیدندن قورتلق . آزادلق حالی : حریت .

آزار [ف] اینجنمه٬ كدر٬ درد . بعض كلمه‌لره صفت واقع اولور . دل آزار٬ مردم آزار كبی . (باقی : آق كل غنچه‌لری كبی كوزل كوریدلری ـ خار آزاردن الله نكهبان اولسون)

آزاردیده : اینجیدلمش تكدیر اولنمش ویا اولنان.

آزارلمق آزار فارسیدن نقلاً تركجه‌ده فعل متعدی‌در . تكدیر ایتمك . عتاب . یوزه باغرمق . لوم٬ سرزنش ایتمك .

آزار ایشتمك : تكدیره اوغرامق .

آزرده [ف] اینجنمش٬ رنجیده اولمش . یاخود اولان .

آزرده دل : كوكلی قیرلمش . محزون .

آزغین آزمش٬ متجاوز || باشی هوالنمش .

آزغینلق : طغیان٬ فاینه صیغمامق حالی كه آكا اصطلاحزده جشاریلق تعبیر ایدیلور .

آزمایش [ف] (آزمودندن اسم مصدر) تجربه امتحان٬ تركجه‌ده دنه‌مك وصنه‌مق تعبیر اولنور . آزمایش قلم : تجربهٔ قلم .

آزمایش بخت : تجربهٔ طالع .

آزمق حددن چكمك . تجاوز . || یولدن باشدن چیقمق٬ براماز اولمق . || طاشمق٬ فیضان برنهرك آزمه‌سی كبی || عصیان غوایه٬ ضلال٬ بغی٬ شقاوت. كراهی. || غیظ٬ تهور. شدت.

غوغا آزمق : اشتداد نزاع . یاره آزمق : تشنج . دوش آزمق : احتلام .

آزدیرمق : قیرزدیرمق، باشدن چیقاروب آیارتمق، فنا یوله صاپدیرمق، اغوا واضلال ایتمك .

آزشدیرمق : رفته رفته آزدیرمق که غوغایی آزشدیرمق تعبیری معروفدر .

آزمان حددن چیقمش، چیقان . صویی، نوعی آزمش . آزمان کدی . وان آزمانی .

آزموده [ف] مجرب تجربه اولنمش، اولنان . ایش بیلان آدم. شخص کارآزموده.

آزمودکی : تجربه‌کارلق .

آزو ـ آزی طاحنه که آلتلی اوستلی نهایتده‌کی ایری دیشلر . اصطلاح عوامده کوبك دیشی تعبیر اولنور .

کی آزویه آلمق: بنك مقوله‌سی ضبط اولنمیه‌جق حاله کلمك § اصطلاح عوامده نصیحت کار ایتمیه‌جك راده‌یی بولمق که سرکشلك، طغیان .

آزولی ـ آزیلی : زورلی، قوتلی . دیکله‌مز، باشی آلنماز .

آزیق (اسم) دیشه طوقنه‌جق نسنه، یه‌جك، قوت، غدا، ذخیره، نواله .

آسا [ف] ادات تشبیهدر . مشبه بهك آخرینه لاحق اولور . لاحق اولدیغی کلمه کرك فارسی وکرك عربی اولسون : خورشید آسا، جهنم آسا، ترکجه‌ده بو مفهوم (کبی) ایله ادا اولنور . [باقی ـ دوکولمش زلف مشك آسا اوقدّ دلستان اوزره] [راغب : ای آه نه وارسنده پیام آور یار اول ـ لطف ایله دل وجانه نسیم سحر آسا] قازوق آسا عادل . حیدر آسا شجیع .

آسان [ف] قولای : سهولتلی، یسیر . دشوار مقابلی [فضولی : بکا دشوار اولور اما سکا آسان کورینور] امرآسان : مشکل اولمیوب قولای اولان ایش .

آسانتر : پك قولای .

آسانی : قولایلق، سهولت .

آسانسور (فرانسزجه‌دن Ascenseur) آلت صعود . عریده‌مصعاد .

آسانسورك لسانمزه مصعاد ایله ترجمه‌سی صحیح در . عرب خرما آغاجنه چیقه‌جق کندیه (حابول) دیر . مصعاد ایله مفسردر .

|| آسانسور، مغازه‌لرك یوقاری قاتلرینه اشیایی واوتل کبی عمومی و برقاچ طبقه‌یی حاوی اولان مرتفع خانه‌لره انسانلری اصعاد وایصاله وساطت ایدر . بنانك سطحندن سقفنه قدر درت بش ذراع



اتساعنده یاپلمش بر قوبور درونده دیوارلره تماس ایتمیه‌جك صورتده ترکیب اولنمش . بر حجره‌در که بالای سقفده‌کی مقاره وچرخلره چکیلمش ایکی ایپه تعلیق اولنمشدر . اصعاد وتنزیل ایشی ایچون دائما درونده بریسی بولنور .

آسایش آسودن لفظندن اسم مصدر . راحت، حضور . [کمال : مدنیت آسایشده کالدر] [باقی: جای آسایش اولور صانمه جهان فانی] [عزت بك : رنجه خیمه واسب اولدی بزه اکلنجه ـ وطن آسایشی اکلنجه ومأوی برینه] || بر مملکتك راحت وسکون حالنده بولنشی. [کمال ـ اوروپا شمدیکی حالده بتون آسایشه یوز طوتمش کبی‌در .] آسایشی محافظه ایتمك ارباب حکومتك اقدم وظائفی‌در . [یوسف کامل پاشا : آسایش وامنیت خلقه خدمت حکمته مبنی]

آسایش پرور : خلقك راحت وسکون اوزره بولنمسنی التزام ایدن . [ضیا : آسایش پرورلکله مشهور اولان ایکنجی فیلیپ زماننده]

آسایش پروانه : آسایش پرور اولانه

یاقیشه‌جق صورتده . [نعیما ـ تدابیر آسایشپرورا ـ نه‌سندن بر یده فرونلری تصف‌الیله قدر آچیق بولندیرمق ایدی]

آستار (اسم) لباس آلتنه قاپلانان بز . هرشیئك آلتده اولان طاسلاغی .

عنتری آستاری' صیوه آستاری' بویا آستاری .

[مثل : آستاری یوزندن بهالی]

آستارلق : اینجه بز' بیاغی شیلر .

آستارلی : یالین قات او لیوب تقویه ایچون آستار یکیرلمش لباس وساره .

§ آستارلامق : لباسه بز یکیرمك' سائر شیئك آلتنه بویا چکمك' دیواره قبا صیوه اورمق .

⚔ آستار : خندقك داخلاً استحکام جهتنده‌کی دیواری .

⚔ آستار مقابلی : خندقك داخلاً صحرا جهتنده‌کی دیواری . ☛ استحکامه

آستان [ف] قاپو اشیکی' عتبه . درکاه سلاطینه اطلاق اولنور . آستان سعادت

آستان پادشاهی کبی . [نفعی : اول شهنشاه جهان پرورکه لایقدر دیسه ـ قبلهٔ شاهان عالم آستانندر بنم] [کذا : آسمان دین ودولتدر اوعالی آستان ـ مطلع مهر جهانتاب سعادتدر اوباب]

آستان فنا دنیادن کنایه‌در .

آستانه [ف] پای تخت سلطنت اولمق مناسبتیله اصطلاحمزده استانبوله اطلاق اولنمشدر . (آستانهٔ علیه) دخی دینورکه آستانهٔ دولت علیه‌دن مخففدر .

آستین [ف] اثواب یکی .

آسمان [ف] کوك فلك' سما. زمین مقابلی . [نفعی : ینه اولدی زمینك لطفی غالب آسمان اوزره] [کذا : اول شه‌که فرتختی ایله تختکاه روم ـ فرش زمینه مرتبهٔ آسمان ویرر]

[آسمان لفظی (آس) ایله (مان) دن مرکبدر . آس دکرمن (مان) مانندده‌دن مرخم در دکرمانه مشابه دیمك اولور . فلك دخی دونتکده دکرمانه شبیه اولمق مناسبتیله علم خاص اولمشدر ـ برهان قاطع]

آسمانی [ف] آسمانه منسوب. بلای آسمانی: آفات سماویه تقدیرنده‌در . بلای آسمانی کبی نازل اولدی . || کوك رنکی دیدیکمز مائی . آسمانی رنك .

آسمان برین : عرش اعلی . فلك الافلاك .

لسان شرعده عرش مجید .

آسوده [ف] آسودن‌دن اسم‌مفعول. راحتلنمش راحتلنن مستریح . ساکن مصون .

بی خوف وبی غائله [نفعی : کردون مکر آسوده‌میدر کندی کدرن ـ دوران آکاده مهرینی برنیشتر ایلر]

آسوده حال : کندی حال استراحتنده .

آسوده دل : کوکلی راحت اولان .

آسودکی : آسوده‌لك' حال استراحت .

آسوده نشین : هردرلو غوائل واکدارد‌ن آزاده' مظهر امن وراحت اولان .

آسیا (یونانیدن) کرهٔ ارضك بش قطعه‌سندن اك بیوکی : ممالك عثمانیه' ایران' ترکستان' افغانستان هند' هند چینی' چین' جاپون وروسیه ممالکی اقسامندندر . (آسیای وسطی) تعبیری غلطدر .

آسیا [ف] دکرمن . عینده رحا . ال ویل وصو دکرمنی .

آسیاب [ف] مطلقا صو دکرمنی. زیرا اصلی سکون سینله (آس آب) ایدی بعده سینی مکسور ایدرك (آسیاب) تعبیر ایلدیلر . مرکب وصیغر ایله دونن دکرمنه لسان

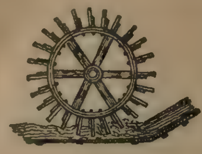


فارسیده وصف ترکیبی صورتیله (خرآس)' و (کاوآس) دیرلر. ترکجه‌ده بلاتفریق هراوچنده‌ده اطلاق اولنور. [مصراع مشهور : آسیاب دهره کلدك بزده نوبت بکلرز.] [ضیا: کردون برآسیاب فلاکت مداردر ـ کویا ایچنده آدم آواره دانه‌دور]

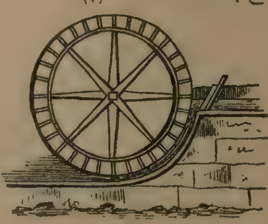
|| آسیاب: برچایك صوینی بند ایله شیشیره‌رك' یاخود براولق ایله یوقاریدن قوتله آقیده‌رق دوندیریلور .



(۱)



(٢)



(٣)

(١) رقلی چرخ اولق ایله تدویر اولنان (٢) رقلی چرخ طار بر چایدن شدتله آقان صویه و(٣) رقلی چرخ بند ایله شیشیرلدكدن صكره یوكسكدن آقیدیلان صویه مخصوصدر. بالاده‌كی بنا ایسه علی العموم صو دكرمنلرینك خارج بناده بولنان چرخلرینی ارائه ایدر .

آسیب نكبت، مصیبت، آفت، خطر، صدمه. [سنان پاشا ــ نه خوش ایدی بو دهرك بوستانی ــ اكر اولمایدی آسیب خزانی] [فضولی : منزل مقصود پر آسیب راه آزمون] آسیب روزكار ایله اسباب معموریتی تارمار اوله‌رق.

آش [ف] (اسم) پیشمش یمك، طعام پخته . غدا [پیشمش آشه صغوق صو قاتار]

آش اوی : مطبخ، آشخانه .

آشجی : یمكی پیشیرن، طباخ، آشپز || پیشیروب صاتجی اولان .

آشجی دكانی : پیشمش طعام صاتیلان محل .

آش ارمك (یرمك) كه كبه خاتونلر طعامدن تكسینوب سائر برشیئی آرزو ایتمك . || آش ایرمك . برشیئه اشتها كرم اولمق . [باقی ــ اول لبلریله آش یرر بلكه قائمه ــ امرنمسون دهانی مدد ایكی جانلیدر]

آشاغی (صفت) یوقاری مقابلی . سافل ادنا، عادی، خضیض، سفلی، وضیع، یاغی، آلچق، دون، آلت، اسفل، تحت، زیر .

اسم اولور مادون، ذلیل، مبتذل، خور، حقیر،

آشاغیلامق (فعل لازم) دوشمك، ایتمك . كبر اعتبار وقیمت. انحطاط، زواله ایرمك وضیع اولمق .

فعل متعدی اولور تحقیر ایتمك قدرندن دوشورمك، وضیع قیلق، آلچاقلامق .

آشام [ف] طعام قلیل كه قوت لا یموت، اولیه‌جك قدر یه‌جك تعبیر اولنور. || واسم فاعل معناسنده كلور. می آشام، قهوه آشام دیرلر . لسانمزده بو معنایه مستعملدر . [روحی : ای صاحب قدرت قنی انصاف ومروت ــ راندان می آشامه نیچون اولمیه شفقت] [ثابت : قدح رطل كران مرتبه‌سی نشئه ویرز ــ قهوه آشامه آغر قهوه ایله برفنجان]

آشتی [ف] باریشقلق، صلح . لسانمزده یالكز استعمالی اندردر . اكثریا پرور لفظیله مركب اوله‌رق قوللانیلیر . (آشتی پرور) دینور . صلح بسلیان كه صلحی التزام ایدیجی معناسنه . [یوسف كامل پاشا : وبعضیسی بالعكس آشتی پرور حكمدار حربدن ومؤدی، حرب اوله‌جق سببدن احتراز ایدر دیدرك]

آشرمق آشمقدن . مبالغه ایتمك || تهلكه‌یی آتلامق || برشیئی یوكسك بریرك اوته‌سنه چكیرمك || آشرمق: تجاوز. حدینی آشرمق. [باقی : خددن آشرمه جوری ایا سرو سرفراز] § اصطلاح عوامده سرقت .

آشرمه (اسم) بند. باغ، قولان || یاشماغك اوست قسمی .

آشفته [ف] (آ ـ شوف ـ ته) سراسیمه، متغیرالحال، دلی، وعاشق پریشان حال معنالرینه موضوعدر . [نفعی : كوكل آشفته، یار آلفته، چشم بخت ایسه خفته] الیوم آلفته لكه میال، مراعات عفتده لاابالی. نسوانده اصطلاح اولمشدر . آكا تركجه‌مزده اویناق تعبیر ایدیلیر . [ادهم پرتو پاشا : آشفته ومشغوفه ایكی قادین وكارینه مشغول براسپیر]

آشمق (فعل متعدی) یوكسك شیئك اوته‌سنه طرمانوب چكمك . صعود، تفوق . حدی، نهری، خندق، دیواری، دكزی تجاوز، مرور . حیوان آشمق : آت وبوغا مقوله‌سی دیشیسنه بناشمق .

آشكار ـ آشكاره [ف] ظاهر، عیان . پنهان مقابلی كه اصطلاحمزده بللو تعبیر اولنور . وعلانیت افاده ایدر : بو ایش كیزلی دكل آشكاره‌در . یاخود بن اولقردیی كیزلی سویلمدم هركسك مواجهه‌سنده آشكاره سویلدم :

§ آب آشکار : بس بللی کبی . [باقی : کل مجلسنده لاله یه قیلدی آشکار ــ آیین بزم عشرت جمشید کامکار] [صبری شاکر: بکدی قلبجدن فتن روزکار ــ سیف یدالله اولوب آشکار]

(آشکارا) نظمده و (آشکاره) سبك ترکی اوزره آنفا ایراد اولنان مثالده کبی قوللانیلیر .

آشلامه (☛ آشی یه)

آشنا [ف] (آ - شی - نا) بیلدك، که میانه‌ده معارفه اولان، بیکانه‌مقابلی . || [نورس- غزل : بیکانه‌لر عنایتنه دوشدی احتیاج ــ برلطفی اولمدی بوقدر آشنالرك] [روحی ــ آشنای ازلی یار قدیم ایسترلر] || خبیر، صاحب وقوف : عصرمزك اطوار مدنیه‌سنه تمامیله آشنا ذواتدندر .

وصف ترکیبی اولور : حال آشنا، راز آشنا، رمز آشنا، سخن آشنا، کبی .

آشنالق (آش - نا - لق) تمنا، التفات اشارتی، آشنالق ایتمك : اشارتله سلام، تلطیف والتفات .

آشناور [ف] شناور معناسنه . صوده یوزن. سابح . نثرده اوقدر مستعمل دکلسه ده اکثریا نظمده قوللانیلیر .

آشنایی [ف] آشنایه منسوب، وقوف . بو خصوصده دخی طور آشنایی کوستردی . || آشنالق بیلشمك . اعلان آشنایی ایلدی .

آشنمق بربرینه سورتن ایکی شیئك بیرایوب ضعف بولمسی . مثلا ایکی صلب نسنه‌نك بربرینه تماسدن حجملرینه نقصان کلمسی، ویا برنسنه‌نك بشقه برشیئه سورتمسندن طراوت ویا صلابتی ضایع ایتمسی . آشینمش آناختارکه کلیدی آچه آچه آغزی آشندرق آچاز اولور .

آشندیرمق برشیئك طراوتنی یاخود صلابتنی کیدرمك . || مجازا تصدیع، اوصاندیرمق، قاپوسنی آشندیرمق: بریره افراط اوزره دوامدن کنایه‌در .

آشوب [ف] قرغشه‌لق، قاریشقلق، کورولتی، هرج ومرج، فتنه [باقی: طرهٔ طالعمك بویله پریشانلغنه ــ ینه اول زلف پرآشوب وفتنه‌در باعث] [ندیم : یازدی چون کلك قضا فتنه وآشوب امرین ــ آره یرینی آچیق قویدی سنك نامك ایچون] [کذا ــ نیچون قاتلر دوکر تیغ نکاهك ــ نیچون سن بویله آشوب جهانسك]

وآشفتن لفظندن امر حاضر اولوب آنکله وصف ترکیبی یاپیلور : دل آشوب کبی . [نائلی عتیق ــ آی فتنهٔ رستخیز آشوب ــ وی هرنکهی قضایه منسوب]

آشوبکاه محل فتنه، قرغشه‌لق، کورولتی محلی .

آشوری - آشیری زیاده، افزون || آشیله‌جق، یعنی مرور اولنه‌جق یر . دکز آشیری . || فاصله افاده ایدر : او آشیری، کوی آشیری، کون آشیری کبی .

آشی (اسم) وصل، بریردن آلنوب آشیریلوب دیکر محله یاپشدیریلان برمقدار شی . تلقیح . اینك آشیسی : تلقیح بقری . چیچك آشیسی : تلقیح جدری . قلم آشیسی : حروق . یاپراق آشیسی : عطوم . اشجاره آشی اورمق : تعطیم .

آشی قلمی . برآغاجدن کسیله‌رك دیکر آغاجه، حجمنه کوره اصول مخصوصه‌سیله وضع اولنان دال.



آشیسز : یبانی آغاج || چیچك آشیلانامش کیمسه . آشیلی : بوستانی آغاج || چیچك آشیلانمش شخص .

آشیلامق : عادی آغاجه اعلا آغاجدن کسیلان قلمی درج ایتمك || اطفاله چیچك خسته‌لکی ایچون دیکر برچیچکلیدن ویا بقردن آلنان جراحتی دریسنی نیشترله چیزەرك القا . || صویی، شربتی قار، یاخود بوز ویاخود طبیعی صغوق صو ایچنه قویه‌رق صغوتمق . تبرید ایتمك : که آشلامه صو، آشلامه لیموناطه تعبیرلری معروفدر .

آشیان - آشیانه [ف] قوش یوواسنه دینور . [شنایی ــ نه‌غم اوچوب وطنمدن بعید دوشدمسه ــ یاپار غریب قوشك آشیانی الله] [ضیا ــ مانند دیو بحدلرین انتقام ایدر ــ کهنه رباط دهر عجب آشیانه‌در] || سقف خانه، وطوان معناسنده کلیر (ایسه‌ده قوللانلماز)

آشی بویاسی طوتقال وصو ایله قارشدیروله‌رق اینیه وسائره بویامقده قوللانیلان قرمزی طوپراق.

آشی طاشی آشی بویاسی معدنی.

آشیق دیکری اوزره آشمش، سورتنوب آشندیریجی شی. آشیق کیکی حکیك، تمزن، (ضمتیله) که چارپا قسمنك وانسانك باجاق مفصللرنده اولور.

آشیق آتق : آشیق اویونی § رقابت ایتمك معناسنه اصطلاح عوام. نته‌کیم فلان کیمسه ایله آشیق آتیله‌ماز تعبیر ایدیلیر. [آشیغی بك اوطورمق] بکام وواصل مرام اولمق معناسنه ضرب ایدیلیر.

آصف (عبرانیدن معربدر) ابن برخیادر که سلیمانك (ع م) وزیری ایدی. عقل وفطانت وحصافت ورویتله مجبول اولانلره وصف اولنور. وزیر آصف نظیر، وزیر آصف تدبیر تعبیر خوایده‌سی کبی. اوائلده مسند صدارتی احراز ایدن وزرای عثمانیه مومی الیهدن کنایة (آصف) واقامتکاهلرینه که باب عالیدر (باب آصفی) اطلاق اولنوردی. الیوم اوصاف احترامیه صره‌سنده مطلقا وزرایه عطف اولنور. [شناسی ـ بیك یشا ای وزیر دریادل ـ آصف بی معادل وعادل]

آصفی آصفه منسوب، رأی آصفی، امر آصفی. ♂ رقعه‌لرك صاغ طرفنده‌کی آلت اوجنك قطعنه دینور. کویا ابن برخیا یازدیغی شقه‌لرك بوصورتله برکوشه‌سینی ـ دنیاده هیچ برشیئك حائز مکملیت اولمدیغنی افهام ویاخود علم وفقجه شکل مخمس شکل مربعدن دها سعد اولدیغندن رقعه‌لری مخمس شکلنده افراغ ایچون ـ قطع ایلر ایمش.

آصقی آصلش، صاللاندیرلمش شی. آویزه، پرده، زار § ایشی آصقیده براقق تأخیر، اهمال.



آصقی : پانتالونی دوشمکدن وقایه ایچون اوموزلردن آشیریلوب اوکلی، آردلی دوکمه‌لره چکیلان شرید.

آصقی : کلین اوطه‌لرینی تزیین ایچون دیوارلره، طوانه آصیلان مصنوع چیچك وآقشه. آصقیجی : آصقی آصان.

آصمق صاللاندیرمق. صلب، تعلیق، آویخته قیلمق. آدم آصمق : صلب واعدام.

آصلمق : صلب اولنمق § اصرار، تمرد، صاویلوب براقامق.

قولاق آصمق : احاله سمع، قولاق آصمامق سویلنان سوزی، نصیحتی کوش قبول ایله دیکله‌مه‌مك.

آصما ـ آصمه آصیلی طوران، طرماشان شی اوزوم آغاجینك اوزانوب چارطاغه آصیلانی.

صاری آصمه : آری قوشی نوعندن معروف قوش.

آصمه قباغی چارطاقده اولور برنوع قباق. قدر که برایکی ذراع قدر اوزانیر. طعمنده جزوی حموضت واردر.

آصمه کوپری جسر معلق، کر اوزره اولمیان، زنجیرلرله ایکی ساحلدن آصیلان کوپری.



اطلاس ـ آطلاس (یونانیدن) خریطه مجموعه‌سی. جبال آطلس: مغرب طاغلرینك قدیم اسمی. ♂ خرافات یونانیه‌ده مشترینك اوغلی در. بر محاربه‌ده آرضك اوغلی اولان تیتان طرفنی التزام ایتمسی پدرینك غضبنی موجب اوله‌رق جزاء کندیسنی مغرب زمینده طاغه تحویل وآسمانی اوموزلری اوزرنده طاشیمغه مأمور ایلشدر. جبال مذکوره‌یه جبال آطلس تسمیه‌سنك وجهی بودر.



آطلس : یوزی ایپك وترسی پاموق اوله‌رق منسوج معروف قماش که دیبا دخی دینور. آطلس کیسه، آطلس فراجه اطلس جبه. [روحی ـ ترکیب بند : صرتنده کوروب غیریلرك آطلس ودیبا ـ غم چکمه که صرتمده بنم کهنه عبا وار]

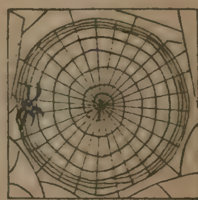
آطه جزیره دینور که قاره‌دن منقطع ارضدن عبارتدر . یعنی دائرا مادار صو ایله محاط واتصالاتدن بری بولنان ارض . واووا پرده تومنلش طوپراق .

آطه‌سی : آطه‌یه بکزر، مشابه اولان، نیم جزیره، شبه جزیره .

آغ (اسم) ایپلکدن قفس واری اورکو . عربیده شبکه || بالق آغی : بالق صیدینه مخصوص طوزاق .



آغ آتمق : آغ برا قمق . شبکه‌یی دکزه القاء .



اوروجك آغی : اوروجك یوواسی که سیکك قبیلندن اولان هوامی صید ایچون قورار . تنیده . بیت عنکبوت .

آغا بیوك، سید، اوك آغاسی، اوك بیوکی افندیسی، بیوك قرداش . سلفده سرعسکر مقامنده یکیچری آغاسی . احتساب آغاسی : شهرامینی، طرق آغاسی : حبسخانه مدیری . ایچ آغاسی : وقتیله وزرانك خاص خدمتکارلری که خدمه واتباعك ممتاز طاقمی . سرای آغاسی : خدمهٔ مابین همایون . اندرون آغاسی : خدمت خاصهٔ شاهانه‌یه مأمور اولان سرای آغالری، ملازمین قرنا . قاپو آغاسی : دائرهٔ صدارته مخصوص خدمتکاران . قزلر آغاسی : دارالسعاده آغاسی . آق آغا : بیاض خادم، مادرزاد طواشی . حرم آغاسی : خادم طواشی .

آغا : عسکریده کوچوك ضابطانك عنوانی، قول آغاسی، ملازم آغا، چاوش آغا کبی . نفرلکدن یتیشان، اوقومه یازمه بیلمیان ضابطان .

آغا عنوانی، آغالق، کبارلق . آغا اوصاف کزیده‌سی : مکرم اولمق . ردیئه‌سی : تکبر، تعظم .

آغالنمق : قورولمق که اکا اصطلاحزده آوورد ضاتمق تعبیر اولنور . [مثل : آغالق اورمقله بکلك ویرمکله‌در]

آغاج آغان شی که یوکسلك، بوی آتمق لازمیدر . شجر، درخت . آرمود آغاجی . اریك آغاجی کبی . آغاج دیکمك : غرس اشجار . آغاج سوکمك : قلع، استیصال . آغاج کسمك : قطع اشجار .

آغاج چیلکی آهو دودنی .

آغاج قاقان نقار . چوپینه دیدکلری قوش که غاغه‌سی اوزون وسیوری وجثه‌سی قارغه قدردر . وجه تسمیه‌سی غاغه‌سیله دائما آغاجی قاقشدیرماسیدر .

آغاج قاوونی کتره لیمونی دیدکلری لطیف قوقولی، قالین قبوقلی لیمون .

آغاج کوکده‌لری ⚔ استحکامده (شو صحرا) ایلروسنده وآستار مقابلنده ایچه یو قوت صرف ایدلدکجه چکلمسی ممکن اولمه‌یه‌جق عرض وارتفاعده زمینه قوی ضورتده ربط ایدیلان آغاج دالاریله جسیم آغاجلردن عبارت موانع صنعیه‌در .

آغارتمق بیاضلتمق، تبیرله‌مك . یوز آغارتمق : پرارلق ایتمك، شان قزانمق . صاچ صقال آغارتمق : چوق یشایوب اختیار اولمق . زحمتله عمر چکیرمك . § صقالی دکرمنده آغارتمق : خبرت کسب ایتمه‌مکدن کنایه‌در .

آغارتمه ⊕ § قیومجیلرك قرارمش کومشی اجزا ایچنده بیاضلتمسی .

آغارمق بیاضلنمق آق اولمق . صقال، صاچ آق اولمق [فضولی - آغاردی موی‌سر سودای زلف یار یتزمی] اورتالق آیدین اولمق که شفق سوکمك، طان یری یللو اولمق . یوزی آغارمق : تهمتدن قورتلق، برایشده پرارلق ابراز ایتمك . رنك بوزولمق، بیاضلنمق، قیرا اولمق . قماش اسکیوب صولوب رنکی بلیرسز اولمق . دوداقلر آغارمق : خستهٔ ناتوان اولمق . دوچار خوف اولمق .

آغاز (اسم) ابتدا، باشلانغج . [روحی - ترکیب بند : چون حق دیانی ایلدیلر ظلمه برادر - باطل سوزه آغاز ایدملم بز دخی ناچار] یعنی باشلایه‌لم .

آغازه ♪ تغنیه باشلامق . خواننده‌لرك تغنی ایچون مقام مخصوصیله ایرلامسی كه آكا اصطلاح موسیقیزده كرنه وآهنك تعبیر اولنور.

آغدرمق (فعل متعدی) ارقاء . اصعاد || یانه یانه طولاتمق دیدیلمك .

آغده تجره‌ده طولاندیروب قارشدیره‌رق قویولتیلان بكمز وشكر. عقیده‘ معجون.

آغده‌لاشمق : شكر محلولی قویولمق‘ لزوجت‘ قالیلق كسب ایتمك .

آغری - آغریق برطرفی آغمش . سقط اولمش. معناسنه. صانجی‘ الم‘ ریح‘ صیزی‘ یل‘ درد‘ وجع‘ صداع ــ شدیدی (بوری) كه صانجی . باش آغریسی‘ صداع‘ غصه‘ محنت‘ مشغله . یاریم باش آغریسی: شقیقه دینلان صداع كه یاریجه تعبیر اولنور .

آغری طوتمق . زمان تولیدك تقربی .

آغریمق الم حاصل اولمق . آغریتمق ایجاع‘ ایلام ــ باش آغریتمق تصدیع وتعجیز .

آغز (آ - غی - ز) آجیلان‘ قالقوب یاپیلان معناسنه آغمق فعلندن مشتق. فم . دهان. چناق‘ دستی‘ هرنوع قاب‘ جیب . یول‘ چای آغزی . آلات قاطعه‌ده‘ بیچاق اوستره‘ قلیج كبی شیلرده كسه‌جك طرفی‘ انختار‘ بورغی‘ قلم كبی شیلرده اوج طرفی .

§ آغز سویلیش‘ آتیش . آغز آتمق تفاخر .

آغز آرامق : بعض مقدمات ایله برینك آغزندن سوز آلمغه چالشمق . آغز اوتی : قالیه بارودی‘ تفنك وطوپ كبی آلات ناریه‌یی پاتلاتمق ایچون آتشلكه مخصوص اجزا . آغز دالاشی : نزاع‘ غوغا‘ مشاتمه .

§ آغز طنبوره‌سی: بیهوده سوز‘ مقام ومناسبتی اولمیان آهنكسز كلام‘ ترهات || انجاز اولنه‌میه‌جق مواعید.

آغز صاتمق: اغفالكارانه سوز سویله‌مك . آغز طادی : اوص بهاسی كبی موجب انتباه وتخطر اوله‌جق تسكدیر . آغز طوتمق : اسكات‘ الزام .

آغستوس (لاتینجه‌دن آوغوستوس) روما تقویمنده سكزنجی آی . دولت عثمانیه‌نك شهور مالیه‌سنده آلتنجی آی . آب .

آغستوس بوجكی : چدچد‘ صرصور . جرلاق [مثل: آغستوسده صویه كیرسه‌م بالطه كسمز بوز اولور]

آغشته (اسم مفعول) (آ - غوش - ته) بولاشمش‘ بولانمش‘ اصلانمش‘ ملع . مثلا قانه بویانمش دینه‌جك یرده آغشتهٔ خون اولمش تعبیر ایدیلیر .

آغمق یوكسلك‘ یوقاری‌یه میل‘ ترازونك دیلی كبی یاغمه‌نك ضدی . صعود‘ عروج . مدور برشی هرطرفه قابوب دونمك . دومان مقوله‌سی هوایه صعود ایتمك. معنویاتده دخی مستعملدر: [ادهم پرتو پاشا : آشفته ومشغوفه ایكی قادین اولوب آنلرك دماغنه بخار شهوت آغمش .]

آغیر (صفت) آغیجی بریانه باصیجی شی. ثقیل‘ كران . بهاده آغیر : كران قیمت ثمین . (یكین مقابلی كه عربیسی خفیف) استعاره طریقیله وقور‘ موقر‘ متانی‘ بطی‘ تنبل‘ ادراكسز .

آغیرلغنی طاقمق : وقار وتمكین اظهار ایتمك‘ رزانت وثبات كوسترمك . النه آغیر : صنعتده بطائت كوسترن. آغیر سوز : تعذیر. آغیرقفالی : ادراكسز. آغیر باصمق: برخصوصده غالب كلمك. توبیخ شدید . آغیر وجود : ملحم‘ حامل . آغیر هوا : وخیم ثقیل . آغیر كلك : كوج كران‘ نامناسب دوشمك . آغیر آغیر : آهسته آهسته . آغیر باشلی : تمكینلی صاحب حزم. آغیرنجه مقدارنجه . آغیرلق : كابوس || جهاز‘ مهر‘ ــ وقار سكون . آغیر طاورانمق : تأنی‘ وقارله حركت .

آغیرلامق : برینی اعزاز واكرام ایتمك .

آغیرلاشمق : خسته‌نك مرضی شدت پیدا ایتمك || مكانت كسب ایتمك كه كامللشمك تعبیر اولنور .



آغیرشاق طوپلی‘ مدور نسنه . ایكی آغیرشاغی : ایكیك آلت اوجنه چكیلان كیك ویا معدنیاتدن مصنوع اورته‌سی دلیكلی تكرلك نسنه كه رسمنده كوریلور . چادر آغیر شاغی : ستون خیمه‌نك تپه‌سنه چكیلان تكرلك باشلق .

آغیرشاقلنمق : طوپلانوب توسلمك . ممه

آغیر شاقلنمق : ممه تپه‌سی تومسه‌لوب قبارمق .

آغل (اسم) آولی که غلطی اولان حولی فصیحنده غالب اولمشدر . اطرافی طولانمش، محاط، خطیره، ساحه . طوار، قویون آغلی: ماندره. آی آغلی: هاله، خرمن ماه ــ آغللانمق : سوری طوپلانوب بر یره بریکمك .

آغلامق (فعل متعدی) کولمك ضدی، بکا، کریه انین ناله، کوز یاشی آغوب بوارلنمق، آقق . اشك سرشك دوکمك . تظلم قیماق، کدر، ماتم، یأس اظهار ایتمك، آجیق تألم . قان آغلامق: شدت یأس‌دن کنایه‌در .

آغلاتمق : رقتـه کتیرمك . اذا، جفا ایله سرشك دوکدیرمك .

آغلاشمق : تظلم حال ایتمك .

آغلایجی : کریان نالان .

آغو سم، زهر، هلاهل [طالب آمدی : ناچاره شفاعد اولنور اولسه‌ده آغو]

آغو آغاجی : زقوم . آغو اوتی : بالدیران، شوکران . آغولی : زهرناك، مهلك، سم آلود . زهرلی شی .

آغوش قوجاق . [بیت ــ اولادمزی اهلری قیرده‌کی اردو ــ آغوش وفامزده طوتوب بوغمغه کوکرر]

ادات ظرفیت اولان (در) لفظنك الحاقیله دراغوش دینورکه لسانمزده قوجاقلامق وقوجاغنه آلمق تعبیر ایدیلور . اوغلنی دراغوش ایدن والده .

آفات (☛ آفته)

آفاجان ✝ مفاجه غلطی (☛ مفاجه) بعض قوله کوره (آفت جان) دن محرف .

آفاق (☛ افقه)

آفت [ع] بلا، داهیه، مصیبت معناسنه . جمعی آفات . ‖ مجازاً انسانی دردِ عشقه کرفتار ایدن دلبره اطلاق اولنور . آفت جان، آفت دوران تعبیرلری معروفدر . [ندیم : ایواه او اوج چفته قایق آلدی قرارم ــ شرقی اوقویوب یکدی برآفت وار ایچنده] جمعده بومعنایه قوللانلماز .

صیغهٔ جمعله خاصهٔ دواهیده مستعملدر: آفات سماویه، آفات ارضیه وعطف تفسیری اوله‌رق آفات وبلیات کبی . [سنان پاشا : بوبر اودرکه عمارتلری خراب، املاکی نایاب عرصهٔ آفات وبلیاتدر]

آفت‌زده : بلایه اوغرامش، مصاب .

آفت ♂ (خرافاتدن) . باشی قیز کوکده‌سی آرسلان شکلنده ایکی قنادلی بر مخلوق وهمی . مصرلیلرك (اسفنقس) لری . نهایت مرتبه‌ده مالك حسن اولدیغندن، کویابوزینی کورنلر، وهلهٔ نظرده کندینه مالك اولمیه‌جق راده‌لرده بلای عشقه مبتلا اولدقلری ایچون آفت تسمیه اولنمش .



آفت آب ♂ (خرافاتدن) . صو آفتی، صو قزی، انسان البحر، مالکهٔ دریا، صو مالکه‌سی . وجود ینك نصف اعلاسی قیز و نصفندن آشاغیسی بالق . کونده بر دفعه صودن کورینه‌رك آینه ایدندیکی برجوهر صافده لطافت سیماسنی کورر کورمز برصیحهٔ جانکداز قوپاره‌رق ینه قعر دریایه چکیلیر وکوزدن نهان اولنور ایمش .



آفتاب [ف] بحسب اللغه تاب آف معناسنه‌درکه پرتو شمس، کونشك ضیاسی . ماهتاب کبی که تاب ماه، یعنی آی آیدینی‌در . بعض قوله کوره آفتاب لفظنك اصلی (آفت آب) در . کونش صوبی حرارتیله تحلیل وافنا ایلدیکندن کندیه آفتی عد اولنمشدر . بحسب الاصطلاح کونش معناسنه‌در .

طلوع آفتاب : طلوع شمس، کونشك طوغمسی .

[بیت : آچ یوزکدن زلفکی کتسون نقاب ــ شویلکم یا طوغ یا طوغسون آفتاب]

آفتاب پرست [ف] درت معناسی وار : ① شمس پرست که کونشه طاپان ② آی چیچکی، ③ نیلوفر ④ قایه کله‌ری، کرتنکله .

آفتاب قریش * حضرت پیغمبر .

آفریده [ف] (اسم مفعول) یرادلمش، مخلوق معناسنه. نته‌کیم خالقه آفریدکار دینور. فرد آفریده: هیچ کیمسه مقامنده. آفرینشدن بری فرد آفریده آیاق باصمامش.

آفریقا (لاتینجه‌دن) قطعات خمسهٔ ارضك جسامتجه اوچنجیسی. وصجاغی.

آفرین کلمهٔ تنزیه وتحسین که برفعلك مقبولیتنی اعلاماً فاعل حاضر ویا غائب حقنده ایراد اولنور. آفرین سکا، آفرین آنك همتنه.
[تصویر افکار: شورای نواب بو وظیفهٔ مقدسه‌سنك ایفاسنه چالیشیور .... همته هزار آفرین]
[نفعی – آفرین ای علم افراخته سردار دلیر – صفدر قلعه کشا، صفشکن کشورکیر] وبر حادثهٔ فوق العاده ویامکون شونك براثرینی تحسیناً ایراد اولنور. [نفعی – آفرین لطفکه ای باد نسیم – بوقدر آنجق اولور فیض عمیم]

آفرین آلمق: مظهر تحسین اولمق. یاپدیغی ایشك بکنلمسی.

|| آفریدندن امر حاضر اولوب وصف ترکیبی یاپلدقده خالق، یرادیجی معناسنه کلیر. جهان آفرین دینورکه خالق عالم دیمکدر.

آفرین خوان: آفرین دیان. تحسین ایدن. یاپدیغی ایشلره جهان آفرین خوان اولدی.

آفرینش [ف] یرادیلش، خلقت. آفرینش عالم، خلقت عالم، دنیانك یرادیلشی.
[کلیم: آفرینشدن برو کردار آدم بویله‌در]

آفریننده [ف] یرادیجی، یرادان، خالق عالم، جناب حق.

آفشار (اسم) قدیم ترك اولوسلرندن. اونبیك خانه‌یی متجاوز خراسان وهمدان وآنقره‌ده اویماقلری واردر. (لهجهٔ عثمانی)

آفل [ع] افولدن اسم فاعل. غائب وغارب اولیجی، اولان [شناسی: آفتاب کرمك زائل وآفل اولماز]

آفوروز (رومجه‌دن) لعنت، ضلاله نسبت اولنمه. نفرین.

آفوروزلامق: برخرستیانك ضلالتنه حکم ایله کلیسادن طرد اولنمسی.

آفوروزلی: کلیسادن مطرود. اجرای آیینندن ممنوع اولان شخص نصرانی.

آفیون (فصیحی فتحه ایله افیون‌در). عامه عندنده همزهٔ ثقیله ایله زبانزددر.



(اصلی لاتینجه اوپیوم‌در. نته‌کیم فارسیده (اپیون) دیرلرکه اوپیومه دها قریبدر) خشخاش اسودك منجمد اولمش لبنیدر. مخدر ومنوم وکثیری سم قاتلدر.

افیون مکیفاتدن معدود اولوب مبتلاسنه علی‌الاطلاق تریاقی، وتخصیص ایله افیون تریاقیسی دیرلر.

افیونی، افیونکش تعبیرلری دخی مدمن افیون اولنلر حقنده زبانزددر.
[نفعی: ساکه حاشا بکزه‌دم آفیون وبنکك نشئه‌سن – آنلرك داخی خصوصا کیفنی کم بولمدم]

|| مفردات طبیه‌ده کثیرالاستعمال (Opium) بردوادر. رؤس خشخاشدن چیزکیلر وساطتیله حصوله کلان بر عصارهٔ کثیفه‌درکه آکا بین‌العوام خشخاش سودی دیرلر. بوسود خشخاشك چیچکنی دوکدکدن صکره تخم حاصل ایتدیکی ظرفلردن‌که (ثمرجونی) تسمیه ایدیلیر، چاقیله چیزیله‌رك طیشاری فرلار وهوا ایله تماس ایلدکده انجماد ایدر. ایشته آفیون بوماده‌ٔ منجمده‌یه اطلاق اولنور.

الیوم آفیونسز اجرای طبابت ممکن دکلدر.

یونان وروما اطبای قدیمه‌سی آفیونی صورت منفرده‌ده نادراً استعمال ایدرلر وفقط (تریاق) و (مهرداد) معجونی کبی ترتیبات مرکبه ایله قوللانورلر ایدی.

آفیونك بوکون طب جدیده‌ده معلوم اولان

خـواصنی حکمای عربدن ابن رازی، ابن سینا ایله توابعی اثبات ایتمشلردر .

یوز جزؤ آفیونده ۱۰ جزؤ مورفین موجوددر (☜ مورفینه)

آفیون منومدر . قلیل‌المقدار استعمال اولند- قده حسی تقلیل، اوجاعی تعدیل واعصابی تسکین ایدرك نومه باعث اولور . مقداری زیاده اولدقده ملکات عقلیه‌یی تهییج وتزییدك عقبنده کوزلرده بوزولمق، قولاقلرده چیکلامق وباشده سرسملك حصوله کلیر . مقداری براز دها زیاده‌لشدیرلدکده افعال اعصابی قطع ایده‌جك صورتده برنوع مستلك ویره‌رك موتی موجب اولور .

آفیون ومورفین واملاحی هرنه طریق ایله اولورسه اولسون وجوده دخول ایلدکده عطش، عدم اشتها، عسرت هضم، غثیان وبعضاً اسهال ایله مترافق قی حصوله کتیرر .

آفیون منوم اولدیغی ایچون (سهر) ه مبتلا خسته‌لره ویریلور . دعوت نومده آفیونك تأثیری مثبت ایسه‌ده مدت مدیده استعمالنده وجود الفت ایده‌جکندن، مقدارینی تزییده مجبوریت حاصل اوله‌جغی ایچون صورت استعمالنی تبدیل ایتمك ومثلا سفوفی یرینه خلاصه‌سنی وبرمدت صکره شروبنی ویرمك لازمدر .

آفیون هرنوع اوجاعی تسکینده دخی استعمال اولنور . فقط اکثری اوجاعی حصوله کتورن اسباب اوزرینه تأثیری اولمیوب یالکز دماغك حسنی ابطال ایله خسته‌نك اوجاعی طویمامسنه باعث اولور . خارجا وجودك بر طرفنه وضع اولندقده خاصةً اومحلده‌کی اعصابك حسنی اویوشدیره‌رق وجعی تسکین ایدر . آفیون واملاحی اختناق رحم وصرعه وداء الکلب وامراض عصبیه‌ده استعمال اولنور وحسن تأثیری‌ده کوریلور ایسه‌ده موقتدر .

اڭ ایی آفیون مصرده زراعت اولنان آق خشخاشدن آلنور .

آق (صفت) (قره‌نك ضدی) بیاض سفید، [مثل - یوزی آق آلنی آچیق]

کوز آقی . قرص چشمك اطرافنده‌کی بیاضلق .

(اسم) بیاضلق: آقلق، ناموس، شان، عار، کوزه آق دوشمك : آق‌صو ایتمك . آق آغا : مادرزاد طواشی . آق آقچه کومش مسکوکات .

آق جکر : اویکن، رئه .

آق دکز : بحر سفید . بعض طرفی آطه آره‌سی

آق صو : کوزه عارض امراضدن برنوع حجاب .

آق صاچلی اختیار : یوز آق : آبرو - یوز آقلغی : موفقیت . تهمتدن پاك اولمق .

آقجه (صفت) بیاضـه مائل آقسی، آغمسی تعبیر اولنور .

آقچیل: آقه مائل، آقلی بککلی . آلاجه‌لی قیرچیل .

آقاده‌می (فرانسزجه‌دن Académie) انجمن دانش، جمعیت ادبا وعلما .

فرانسه آقاده‌میسی . علوم شرقیه آقاده‌میسی .

|| آقاده‌می یا، زوجهٔ Academus آقاده‌موس لفظندن مشتقدر . آقاده‌موس آتینه سکنه‌سندن وفلاطونك احباسندن بر ذات اوله‌رق، باغچه‌سنی تعلیم علم فلسفه ایچون ایام صیفده فلاطونه تخصیص ایلمش ایدی . بوسببله مذکور باغچه‌یه صاحبی آقاده- موسه نسبةً آقاده‌می یا عنوانی ویرلمش وبالاخره علوم ومعارف وفنون وصنایع مذاکراتنه مخصوص مجعلره علم اولمشدر .

موسیقی آقاده‌میسی : پارسك وویانه‌نك اوپرا تیاترولری .

|| آقاده‌میسین: آقاده‌می اربابی‌درکه افلاطو- نیانی فلسفه‌ده اساس مذهب اتخاذ ایدن فلاسفه‌یه اطلاق اولنور . بونلرك اڭ مشهوری آریستوته‌لیس یعنی آرسطالیس‌در .

آق بابا عربیده نسر وفارسیده کاف عربیه کرکس دیدکلری قوشدر . زنجه‌ده تحریف ایله (کرکز) دیرلر . طاوشانجیل، ویلا . نجیل دخی اطلاق اولنور . طوغان وشاهین مقوله‌سی طیوری صید ایدر . بعضه کوره آق بابا دیدکلری بوجنسدن



آلیجی اولمیان بطال نوعیدر . عربجه عقاب دینلان قره قوش وقرطال دخی بو نوعه داخلدر . فرقلری ایریلکریله مخلب ومنقارلرندهدر. آق بابانی بوانواعدن تپهسنك بیاض وكلش اولیشی وبوینده قپاجه تویلردن کردنلك بولنیشی ایله تفریق ایدرلر .

خصوصا عقاب کبی انساندن اوزاق یرلرده ایوا ایتمیوب معموره داخلنده دخی یووا یاپار . چوق یشامقله مشهوردر . حتی معمرینی ترکجهده آق بابایه تشبیه ایدرلر .

آقتارمق برشیئی بریردن دیکر یره نقل ایتمك. برشیئی تحری مقصدیله آلتاوست ایتمك، تفحص، جستجو .

§ ترلایی بللهیوب طوپراغك آلتنی اوستنه کتیرمك .

طام آقتارمق : کرمیدلری قالدیروب یکیدن دوزلتمك .

آقتارمه § امتعهنك قرهیه ایندیرلمکسزین کیدن کمییه نقل اولنمسی .

آقتمق اجرا، تسییل . کوزدن یاش آقتمق آغلامق .

آقیجی . جاری . آقارصو ماء جاری آب روان، چای .

آقتمه § آتلرك آلنده اولان بیاض وپنبه اوزومجه نشان . صباح الخیر .

آقتور (فرانسزجهدن Acteur) فاعل، برشیئی وجوده کتیرن || تیاتروده موقع تماشایه قونان براویونك اشخاصندن برشخص مقامنه قائم اولهرق آنك طور، ولباسنی تقلید ایدن شخص . مؤنثی آقتریس .

آقچه اوفاق کومش پاره، پول، نقد، || زنکینلك مال . آقچه صاحبی : مالدار صاحب ثروت [آق آقچه قاره کون ایچوندر] [مصراع : آقچهسی آق اولانك باقه یوزین قارهسنه] اوفاق آقچه : بوزوق پاره تعبیر اولنان نقد . چکر آقچه: رایج . کیسه آقچه : مبلغ معروف، بش یوز غروش.

برآقچهلك : دکرسز، اعتبارسز . هدر .

آقچه تختهسی : اوزرنده پاره صایمغه مخصوص کنارلی لوحه که اوائلده اصناف طاقی وکوشه صرافلری قوللانور ایدی .



آقساق (☜ آقسامغه)

آقسامق فعل لازم . بریانه زیاده تمایل ایله آغمق . سکهرك یورومك . برآیاغی قیصه اولمق طوپاللامق . [مثل : طوپال ایله کزن آقساماق اوکرنور] || ایش صارقوب کریلهمك .

آقساتمق : طوپال ایتمك، ایشی صارقندیده براقمق .

آقساق : اعرج، لنك، طوپال . آقساق تیمور : تیمورلنك .

آقساقلق : طوپاللق . تأخر، کریلهمك .

آقسیون (اسم) فرانسزجهدن Action تجارت وصناعت وصراف شرکتلری بنك حصه سندی .

آقشام اخشام، مسا، شبانگاه، غروب شمسك ابتدای، صولرك قراردیغی هنکام . آقشام اوزری : آقشام صولری کج وقت . قبل الغروب .

(ظرف اولور) آقشام کوردم، آقشام کلور کبی.

§ آقشامجی : ایرکن اویور || عیاش .

آقشام نمازی : صلوة عشی . آقشام یمکی : طعام عشا .

§ آقشاملامق : آقشام ایتمك . کون باتنجه بکلهمك .

آقشام اولمق : آقشام وقتی تقرب ایتمك § برشیئك کچ حصوله کلمسندن واختیارلقدن کنایه اولور .

آقطار ✠ (عطار غلطی)

آقلق یاضلق، دوزکون . یوز آقلغی : موفقیت، حیاء، حجابی موجب حالاتدن بری، پاك اولمق .

آقمق (فعل متعدی) جریان سیلان، سیل . صو اوزرنده یوزر کبی بکوب کیتمك.

قان آقق : سیلاندم . § جنك وشقاق، نزاع، سفك دماء . تر آقق ترشح عزق . باش آقمق : سرشك || قاش اوزیلوب اریمك .

آقندی جریان ماء، بعض سواحلده دریانك شدتله جریانی .

آقونیت (Aconit لاتینجه‌دن) ترکجه‌ده قورت بوغان دیدکلری اوت که نباتات خشیشه‌دندر . چیچکی مارتده آچار . یاپراقلری قاشق اوتنه مشابهدر . کوکی شلغم شکلنده وسیاهمیدر || طبده آلام عصبیه‌ده، صداع مزمنده داءالکلبده خناقده، جاده مستعملدر .

آقین تالان وچاپول ضمننده اقتحام . آقین آقین : آقار کبی کیدن غلبه‌لك .

آقینجی سلفده آقینه مأمور باشی بوزوق عسکر .

آکل [ع] اکلدن اسم فاعل . ییجی معناسنه . جمعی اکله کلیر . کاتب، کتبه کبی .

آکله [ع] ظهور ایتدیکی عضوی چوریده‌رك جرمنی بیودیر برعلتدر . آکا علت سرطان وفرانسزجه (قانسر) تسمیه ایدرلر . ترکجه‌ده یکیك، یاخود ینیرجه، ویا یین علتی واینجتمه یعنی .

آگاه . آگه [ف] واقف، خبردار : فلانی بوایشده آگاه ایلدم، یعنی خبردار ایتدم .

دل آگاه : بصیرتلی، متیقظ، احوال قلبه واقف [یوسف کامل پاشا : پادشاه دل آگاه ظل مابینتاه حضرتلرینك]

آگاه اولمق : برحالدن، برخصوصدن خبردار اولمق . وخبردار اول دینه‌جك یرده آگاه اول تعبیر ایدیلر [روحی ــ یوز دوندیروب اوندن دیدم ای قوم اولك آگاه !]

آگاه ایتمك : بریبی برخصوصدن خبردار ایتمك، برامره واقف ایلمك .

آگاهی . آگهی [ف] آگاهلق، وقوف، خبره

آگنده [ف] اسم مفعول . طولو، طولدیرلمش مملو . طولمغه قابلیتی اولان هرشیئك صفت اولور .

آگین طولو، طولمش معناسنه اولوب آنكله وصف ترکیبی یاپیلور . [کمال ــ بوزمین ماتم آگینده نهفته خاك فنا اولان]

آکمق خاطره کتیرمك . ذکر، تذکر، یاد . [مثل : کوپکی آك چوماغی یانی باشنده]

آکدرمق : خاطره کتوررجه‌سنه بکزه‌مك . مشابهت . مثلا فلانك اخلاق طبق قرداشنی آکدیریور دینورکه خویی قرداشنك اخلاقنی خاطره کتوره‌جك قدر بکزه‌دیکی مراد اولنور . [شناسی : اکدیررسك اوطبیبی که نه‌دم ویرسه علاج ــ اضطرابندن آنی خسته‌سی ایلر ازعاج]

آکرمق . آکیرمق نوق که حمارك صوتیدر . اشکك حایقرمسی .

آکصریق عطسه .

آکلامق درك، اذعان، فهم، حس، تحقیق، استفهام ایتمك .

آکلاتمق : تفهیم ایتمك، شرح، بیان، اظهار، تعلیم .

آکلاندیرمق : بالواسطه افهام، افاده، تبلیغ .

آکلاشلق : معلوم، منفهم اولمق .

آکلایش : انتقال، ادراك، فراست،

آکلایشلو : ذکی، فطین .

آل قرمزی رنك . فارسی اولوب ترکجه‌ده دخی بالکز بومعنایه الفاظ مشترکه‌دندر .

آل [ع] اهل، اولاد، عائله، اقربا، خاندان .

آل رسول : خاندان نبوی . فلان ذات آل رسولدندر . آل رسولدن اولانلر سید وشریفدر .

آل سلجوق : سلاطین سلجوقیه .

آل عبا : اهل عبا معناسنه‌درکه حضرت پیغمبر ایله فاطمة الزهرا وجناب علی وحسنین حضراتیدر .

آل عباس : خلفای عباسیه، اولاد عباسدن اولانلر . [ندیم : کزیده، آل عباس اولان مأمون خلیفه زماننده]

آل عثمان : سلاطین عثمانیه که مؤسس سلطنت عثمانیه غازی سلطان عثمانك اولاد واحفادی .

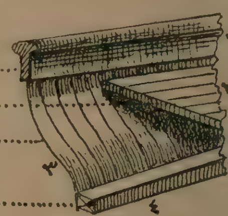
[شناسی ــ مقدمهٔ جریدهٔ عسکریه : آل عثمان پادشاهلری بیننده عشره، مبشره اطلاقنه شایان اولان عثمان غازیدن سلیمان قانونیه قدر]

[شناسی ــ مفخر سلطنت ودولت آل عثمان]

[جزمیدن : حرب آچدی عدویه آل عثمان، مردم دیانه کورو‌ندی میدان].

آل [ف] آلتی معناسی وار: ① مکر وحیله، دوزن [فغانی : یتمش ایکی درەدن صو کتوروب آل ایلر] ② رنك معروف كه ترجمەده دخی آل دینور : آل بویا، قرمزی بویا . [بلیغ – او آل فس کاکل اوزره برك کلدر سنبل اوستنده] ③ مرض عصبی‌در که لوخسەلره هفتەسی ایچنده عارض اولور آکا ترجمەده (آل باصمه) تعبیر اولنور . عربیده (ام‌الصبیان) دیدکلری خستەلك بو اولەجقدر . ④ سراب معناسنەدر . معنای اول بوکا ملابسدر . ⑤ ترکستانده حکمنامەلره، منشورلره باصیلان مهر ونشانهٔ سلاطینه اطلاق اولنور . ⑥ هندیده برشجر آدیدر، کوکندن قزل بویا حاصل اولور . معنای ثانی بوندن مأخوذدر .

آلابانده ⚓ (ایتالیانجەدن) کمینك اورغەسندن کوپشتەسنه قدر اولانیان دیوارلرینك ایچ یوزی . آنك طیش یوزینه (بوردا) اطلاق ایدیلور .



⚓ آلابانده آتش : طوپلری کمیدن برنقطەیه توجیهاً یایلیم صورتیله انداخت § بو مناسبتله طوپ کبی کورولتیلی تکدیرده آلابانده ویرمك بین العوام اصطلاح اولمشدر .

آلات (☚ آلت)

آلاجق ویرەجك مقابلی . مطلوب، ادانه اولنان مبلغ، و یاصاتلمش برمالك ثمنی، بدلی .

آلاجقلی : داین . مقرض . یاخود بر مالی ویرمسی‌یه صاتمش اولان .

آلاجه رنك رنك، قاریشق رنکلی [انسانك آلاجەسی ایچنده، حیوانك آلاجەسی طیشنده اولور] آلاجەلی قماش، آلاجەلی حیوان . دلی آلاجەسی: پك قاریشق رنکلی . شام آلاجەسی : برقاچ رنك ایپکله طوقنمش معروف قماش .

آلارغا - آلارغه ⚓ (ایتالیانجەدن) آچیق، انکین . آلارغه ایتمك : آچیغه چکلمك، آلارغەده : آچیقده .

آلارغه ! ندا آچیق کل، یاقلاشمه ! اوزاق !

آلاف (☚ الفه)

آلافرانقه (ایتالیانجەدن) فرنکلرك اطوار وعاداتنه متعلق، موافق اولان . طرز فرنکانه . آلافرانقه کیمك، آلافرانقه یمك، آلافرانقه سفره، آلافرانقه کیدیش .

‖ آلافرانقه تقویم : تقویم فرنکی، افرنجی، شهور افرنجیه . شهور رومیەنك دوزەلمشی . اون اوچنجی غره‌غوار پاپانك میلادك ١٥٨٢ سنەسندە حساب وتنظیم ایلدیکی تقویم که الیوم هرشهری، شهور رومیەدن اون ایکی کون مقدمدر . تعبیر آخرله آلافرانقه بر آیك اون اوچنجی کونی برشهر رومینك ابتداسیدر .

آلافرانقه تقویمك اتخاذ واعلاننده رومی ایله فرنکی بیننده ١٠ کون فرق وارایدی .

آلای ✕ تنسیقات جدیده حکمنجه، پیادەده درت طابوردن، سواریده بش بلوکدن، یعنی ٤ محاربه بلوکیله بردپوی بلوکندن متشکلدر .

آلای : موکب رسمی، دبدبه واحتشام ایله اجرا اولنان بنیش، استقبال وتشییع . ایام مخصوصەیی اعلان ایچون اجرا اولنان طنطنه .

آلای : کروه، خلق کثیر، غلبەلك، جمعیت، جم غفیر، کثرت . برآلای خلق، برآلای آدم، برآلای کاغد [نفعی : محصل آدمه معنی کرکدر یوخسه نیلرلر – اسیر قید صورت برآلای بیهوده حیوانی] بیرام آلایی : سلاطینك صلوة عیدی ادا ایچون تشریفات معتاده ایله جامعه عزیمت وعودتی . صرهٔ آلایی : موکب حجك خروجی، صرهٔ امینینك حرکتی کوننده اجرا اولنان دبدبهٔ تشریفاتیه . کلین آلایی : عروسی خانهٔ پدردن خانهٔ زوجه

كوتورمك ایچون طرفین اقربا واحبابی طرفندن تشكیل اولنان موكب، جم غفیر .

میرآلای : آلایك اك بیوك ضابطی . كرك نفردن وكرك مكتبدن یتشمش اولسون عنوانی بكدر. ژاندرمه‌ده آلای بكی .

آلای امینی : آلایك حساباتنه مأمور اولان . رتبه‌جه بیك باشینك مادونی. آلای كاتبی آلایك امور تحریریه‌سنه مأمور اولان .

§ آلای ایتمك : اصطلاح عوامده لغویات ایله آخری مزاحه آلمق .

§ آلای قورمق : ذهناً وهمیات ایله مشغول اولمق .

§ آلای یكیرمك : مشغولیت ذهنیه . || سویلنان برسوزه قولاق ویرمدیكی حالده دیكلر كورونمك.

آلایش آلودن، وآلایدن لفظلرندن اسم مصدردر . بولاشش معناسنه، مجازاً فسق وفجور وعیب ونقیصه‌ده استعمال اولنور . آرایش یرینه آلایش قوللانمق بولاشق صویله تطهره بكزر .

آلب (اسم) شجیع، پهلوان، فارس، قهرمان. علم: كوندوز آلب، آلب تكین .

آلب آرسلان : آل سلجوقك ایكنجیسیدر كه عضدالدوله ایله ملقبدر .

آلبوره ⚓ (ایتالیانجه‌دن) على الاكثر غروب شمسله برابر سرنلری آشاغی آلمق .

آلبوم (اصلی لاتینجه‌در . فرانسزجه‌ده Album)



بازیلور (Albomm) اوقونور . یادداشت ضبطنه مخصوص دفتر، تصاویر مطبوعه، فوطوغرافی وجمل منتخبهٔ ادبیه وابیات مجموعه‌سی .

رسم آلبومی : فوطوغرافی آلبومی . رسام آلبومی : رسامارك خاطراتنی تصویره مخصوص دفتر . پول آلبومی : مستعمل پوسته پوللری جمع وتصنیفنه مخصوص دفتر .

آلت (اسم) اوست مقابلی زیر، تحت . [مثل : آلتی قوال اوستی ششخانه] آلت دوداق، آلت سوقاق، آلت قات .

آلت اولمق : آلتده قالمق، كرك مادی وكرك معنوی مغلوبیت .

آلت اوست اولمق : زیر وزبر اولمق .

آیاق آلتی: ممر. روزكارآلتی: روزكار اوغراغی.

آلت [ع] [آ ـ له ـ ت] برنسنه‌یی ایشلمكه وسیله اولان شیئه دینور . ادات معناسنه . دولكرك كمری، كاتبك قلمی كبی . جمعی آلات كلور . آلات ناریه، آلات رصدیه . مجازاً وساطت ودلالت معناسنده‌ده مستعملدر . آلت خیر آلت شر : خیر ایشلمكه ویا فعل شره وساطت .

* آلت : اثرك وصولنده فاعل ایله منفعل آراسنده برواسطه‌در . نجارك منشاری كبی . [اثرك وصولنده] قیدی جد ایله ابن آراسنده [اب] كبی علت متوسطه اولان موادی اخراج ایچوندر . زیرا [اب] هرنه‌قدر جد ایله ابن آراسنده برواسطه ایسه‌ده آنجق علت بعیده‌نك اثرینی ایصاله واسطه دكلدر . چونكه علت بعیده‌نك اثری معلوله واصل اوله‌ماز. نرده قالدیكه آرالرنده برشی توسط ایتسون. امدی بوراده معلوله واصل اولان اثر علت متوسطه‌نك اثریدر كه معلول آندن صدور ایتمش واوده علت بعیده‌دن تحصل ایلشدر . [تعریفات سید]

آلتمش (اسم) اللی طقوزدن صكره كلان صایی ٦ كره اون، ستون، شصت .

§ آلتمشلق : آلتمش پاره‌لك، بر بچق غروش قیمتلی سكه .

§ آلتمشلق : سنی آلتمشی بولمش اولان، كهولته واصل اولان آدم .

آلتون ⚒ فلزاتدن (اصلی آل . طون، قزیل رنك معناسنه) زر، ذهب . یالدیز

آلتونی : عیارجه اك یوكسك اولان آلتون . آلتون ورق: آلتون پارچه‌لرینك ضربیله حاصل اولان غایت رقیق برپاراق . آنی صو وضمغ ایله ازه‌رك تذهیاتده قوللانورلر .

آلتون اولوق : آقشهٔ هندیه‌دن زرتار ایله پول پول طوقنمش برنوع معروف قماش .

§ آلتون باباسی : زنكین، مالدار كشی .

{ آلتونك قیمتنی صراف بیلور }

|| آلتون علم معادنده معادن ثابته‌دن اوله‌رق

پلاتینادن صکره عموم معادندن کثیف وتأثیرات
خارجیه‌نك کندینه اولان تأثیری معادن سائره‌یه اولان
تأثیرندن قلیل وحلی عسیردر . کرك صویه وکرك
حرارته مقاومت ایدرك نه متغیر اولور نه‌ده پاسلا-
نور . حتی کندیسنه حامضات تأثیر ایده‌مدیکندن
حلی ایچون [آلتون صویی] نامنده‌کی مایعی استعمال
ایدرلر [☞ آلتون صوینه]

جام اذابه‌سنه مخصوص اولان شدید الحراره
فرونلره ایکی آی مدت عرض اولنسه نه وزننه نقصان
ونه صافیتنه خلل عارض اولور . حتی لسانمزده
[آلتون آتشده انسان محنتده بللی اولور] مثلی
آلتونك حرارتله تغییر ماهیت ایتمدیکندن کنایه‌در .
یالکز عدسه ایله شعاع شمسه عرض اولنورسه تبخر
ایدرك سطحی موره یقین مائی رنکده زجاجی بر قشر
حاصل ایدر . بناءً علیه اك شدید درجهٔ حرارتده
آلتونك تبخر ایلدیکی وبناءً علیه ثابت مطلق اولمدیغی
بوندن ظاهر اولور . آلتونك مذاب اولدیغی درجهٔ
حرارت کومش و باقرك مذاب اولدیغی درجات
حرارتدن زیاده‌در .

آلتون اریدکدن صکره تدریج ایله صغودلسه
اهرام مربعی شکللرنده قرستاللنور .

آلتون تأثیرات خارجیه‌یه مقاومت ایلدیکی
ایچون معادن سائره‌یی پاسدن وقایه وجلالرینی محافظه
ضمننده استعمال اولنور . سکز درهم آلتون ایله
۲۱۰۰ ساعت مسافه طولی اولان کومش تلی یالدیزلمق
قابل اولدیغی تجربه اولنمشدر .

آلتونك ثقلت اضافیه‌سی ۱۹,۲۵ یعنی صویك
ثقلتندن ۱۹ و بر ربع زیاده‌در . وبوموشاقلغی جهتله
آرزو اولنان رسم وشکله وضعی آساندر .

معدن مذکورك رنکی لطیف صاری ایسه‌ده
بعضاً (بروز) یعنی پرنج رنکنده و آکا قریب
الوانده اولور . آلتون علم معادنجه (تکاوین متأخره
ویا جدیده) نامی ویریلان آراضیده ونهرلرك مجرا-
لرنده حصات ورمال ایله بولنور . (اورال) جبال
متسلسله‌سنك سمت جنوبیسنده کثرت اوزره وبعضاً
یدی سکز قیه ثقلتنده آلتون پارچه‌لری ظهور ایدر .

اك زیاده آلتون چیقان یر آمریقانك قالیفورنی‌یا
نامنده‌کی اراضیٔ وسیعه‌سیدر . آوسترالیاده دخی
قالیفورنی‌یا معدنلرینه معادل آلتونلی قوملر کشف
اولنمشدر .

آلتون صویی ایکی قسم حامض قلور مولدالماء یعنی طوز روحی
ایله بر قسم حامض آزوتدن یعنی کهرچله روحندن
عبارت اولان مایع محلل .

آلتی یدینك آلت یانی . (٦) عددی . بش عددندن صکره‌کی صایی . ست، سته .
شش .

آلتیده بر : سدس . آلتیلق : قیمتی آلتی اولان،
واحدینه نسبةً آنك آلتی کره‌سی .

آلتی پاتلار : دوولوور .

آلتی کوشه : مسدس . آلتی قات : آلتی طبقه .

آلتنجی : سادس .

آلتی پارمق : پلاموود تعبیر اولنان بالغك
یوکی، طوریك . ‖ برنوع یول یول ایپکلی قماش .
آلتی پارمق سوایی .

آلچق (صفت) دون معناسنه که یوکسك مقابلی‌در . مجازاً دنی‌یه اطلاق اولنور :
آلچق خویلی، آلچق طبیعتلی که دنی‌الخلق ودنی‌الطبع .

آلچق آدم : شخص دنی، سفیل .

آلچق کوکللی : متواضع .

آلچقلق : دنائت .

§ یالمی آلچق : اصطلاحجزده کبری قیرق
مقامنده استعمال اولنور .

آلچقلمق : تحقیر ایتمك .

آلچقلتمق : تدنی ایتدیرمك .

آلچقلق : بویك قیصه وپست اولماسی ‖ دنائت
مذلت، رذائت، سفليلك .

آلچی جبس دینلان طاش . جص معناسنه که کارکیر ابنیه‌ده حرج مقامنده استعمال
اولنور . آنکله دیوار وطاشلره استحکام ویریلور .

آل حامیم [ع] ذوات حامیم دخی اطلاق اولنور . قرآن کریمده (حامیم)
کلمه‌سیله مفتتح اولان سور معلومه‌در . حوامیم دیمك
جائز دکلدر . آل حامیم کلمه‌سنده اولان (آل) اهل
معناسنه اولمیوب ، ذوات معناسنه‌در که حامیم اطلاق
اولنان سوره‌لر دیمکدر .

آلداتمق آل وفريب ايتمك، آلدامق، حيله ودسيسه ايله ذهنی چلمك . آلش ويرشده اغفال، خلاف سوز سويله‌مك .

آلدانمق . مغفـل اولمق، برينك خدعه‌سـنه كرچك نظريله باقوب ايناتمق .

آلستا - آلسته ⚓ (ايتاليانجه‌دن) حاضر، مهيا، آلسته‌ايتمك حاضرلمق .

آلشديرمق (آلمقدن) ايلاف، تأنيس . حيوانی آلشديرمق، ايكی نسنه‌يی بربرينه موافق وملايم قيلمق . مثلا قپانماز اولان قاپو قنادلرينی يكديكرينه امتزاج ايتديره‌جك حاله قويمق، كبی .

آلشمق (آلمقدن) اعتياد ، برشيئه الفت . حيوان صاحبنه آلشمق . مونس اولمق .

آلشيق (آلمقدن) مأنوس، مألوف، تعليلی . مثلا . آخورينه آليشق اينك، صاحبنه آليشق آت، توتونه آليشق آدم كبی .

آلفته [ف] (آ - لوف - ته) سراسيمه ومتغير الحال ومختل الدماغ وبی قيد وتكلف معناسنه [نفعی : بزعاشق آزاده‌يز، اما اسير باده‌يز - آلفته‌يز، دلداده‌يز، بزدن دريغ ايتمه كرم] اصطلا - حزده مألوف فحاشت اولان نسوانه اطلاق اولنور : آلفته برقاری، آلفته كروهندن فلان قاری .

آلقش سلاطينك بايرام رسملرنده، واجرای معايده هنكامنده چاوشلرك (عمرو دولتكله بيك يشا) ديو بلند آواز ايله دعا خوان اولملرنده اصطلاح اولمشدر . اليوم بو وظيفه‌يی خدمهٔ خاصهٔ شاهانه ايفا ايدر .

آلقشله‌مق باغره‌رق اظهار توقير واعلان تحسين [تصوير افكار : يشا ايتاليا، يشا ويقتور امانوئل صدالريله آلقشله‌مشلردر]

آللاق (عين ايله غلط فاحشدر) آل وفريب ايديجی، محتال، حيله‌كار، دوباره‌جی، دسيسه‌كار . || سوزنده طورميان . آللاق بوللاق : مصطلاتدن . قاريشق، بولاشيق زير وزبر .

آللق قرمز يلق، حمرت . || يوزه سوريلن آل بوياكه قرمزی دوزكون .

آلمان آلمانيالی، آلمانيا خلقی . اوائلده جرمانيا، ونسبتده جرمن، جرمانيالی دينوردی . اليوم آلمانيا ونسبتده آلمان ياخود آلمانيالو . دينور .

آلماناق ⊙ Almanach اولنده وياخود آخرنده ومطلقا درونده تقويم شهور بولنان آثار سنويه‌يه مخصوص براسم عموميدر . علی الاطلاق آلماناق تعبيرندن تقويم شهوری حاوی بر دفتر مراد اولنور .

آلماناقلرك انواعی واردر . اك مشهوری (آلماناق دوغوطه) دركه ١٢٦ سنه‌دن بری علی - الدوام غوطه پرنسلكنده نشر اولنمقده‌در . مندرجاتی بين الدول وثايق رسميه‌دن معدوددر .

مملكمزده اك اول نشر اولنان آلماناق [سالنامهٔ حديقه] دركه ١٢٩٠ ده جامع الحروف طرفندن احداث اولنمشدر . ربيع معرفت ايله نوسال آكا تاليدر .

|| آلماناق لفظنك اصلی علمای غربيه عندنده مختلف فيهدر . اكثريت عربيدن وكويا حساب معناسنه (المناح) لفظندن آلنديغنی ادعا ايدر . عربيده ايسه كرك حاء مهمله وكرك خاء معجمه ايله حساب معناسنه موضوع بويله بركلمه يوقدر . بعض قوله كوره تقويم شهور معناسنه (مناحة) كلمهٔ عبرانيه‌سندن مأخوذدر .

بعض علمای لسانده اصلی (آلمونكت) اوله‌رق ساقسون ويا (آلمونهلت) اولوب قديم جرمن ديلندن كلديكنی ودفتر شهور معناسنه اولديغنی ادعا ايلمشدر . بزه قاليرسه علمای لسانی بولفظك ابتداسنده‌كی (آ - ل) حرفلری تغليط ايتمكده‌در . چونكه اوروپا لسانلرينه نقل اولنان كلمات عربيه همان اكثريت اوزره الف لام ايله آلنمش اولديغی ايچون آلماناق كلمه‌سنك الفيله لامندن لفظ عربی اولديغنه ذهاب ايدلمشدر .

كلمهٔ مذكوره هرنه لسانه منسوب اولورسه اولسون بوكون اوروپا لسانلرنجه الفاظ مشتركه‌دندر .

آلمق (فعل متعدی) اخذ، قبض ايتمك . يرينه كوره قبول، تسلم، احاطه، شمول، فهم، درك، تلقی، ضبط، تسخير .

آتش آلمق : حدت ايتمك . قابل اشتعال برشی طوتشمق .

انكسار آلمق : بددعايه مظهر اولمق .

اودونج آلمق : استقراض . استدانه .

اولچى آلمق : برشيئك مقياسنى تعيين .
بويا آلمق : برنسنه رنك قبول ايتمك .
بوينه آلمق : برايشى درعهده ايتمك .
جواب آلمق: مجاب اولمق || قطع اميد ايتمك .
رطوبت آلمق : برشيئه نم٬ ياشلق نفوذ ايتمك .
خيرينى آلمق : يواشلامق٬ سكون .
سخريه آلمق : استهزا٬ مزاح ايله برينى مسخره ايتمك .
سوز آلمق : وعدلشمك .
صاتون آلمق : مبايعه٬ اشترا .
صغوق آلمق : وجودى اوشمك .
صو آلمق : سيله قابلق || بعض اشيانك استحكامى كيدوب آچلسى٬ مثلا آياق قابنك سوكيله‌رك٬ كيمنك قلافاتى كيدرك صو آلمسى كبى .
صورت آلمق : برشيئك عينى چيقارمق٬ استنساخ .
صولق آلمق : نفس آلمق § تنفس٬ ترفه٬ استراحت .
عبرت آلمق : متنبه اولمق . انتباه اختبار .
فتيل آلمق : وسوسه٬ وهم ايتمك .
قان آلمق : فصد .
قلعه‌يى آلمق : ضبط وتسخير .
قيز آلمق : تزوج ايتمك .
كوز آلمق : پارلاق برشيئك كوز قاشديرمسى .
كوكل آلمق: برينى مطيب قيله‌رق قلبا ممندار ايتمك .
ميدان آلمق : فرجه بولمق .
وعده آلمق : طرفينك موافقتيله برايشه مدت ومهل تعيين اولنمق .
يول آلمق : قطع مسافه .
آلدرمق : اخذ ايتدرمك || قايدرمق . طوتدرمق . آلدرمامق : تقيد ايتمه‌مك . تجاهل . مسامحه . وظيفه ايدنمه‌مك . § لايقدر برمعامله‌يى خوش كورمك .

آلن ـ آلين ناصيه٬ جبين . مطلقا اوكه كلان شى .

آلنى آچيق : موجب عار فعلى اولميان [عظايى ـ مزد اودركيم اوله اهل مذاق ـ كل كبى هم آلنى آچيق يوزى آق]
آلن يازيسى : مقدرات . آلينلق : آلنه طاقيلان شى . الماسه٬ ياخود آلتون سكه‌لرله دونانمش آصق .
آلين طمارى : عار٬ حيا . نه كيم بى حيا اولانه آلنينك طمرى پاتلامش تعبير اولنور . § آلنى قاريشلامق: حصولى مستحيل اولان اموره تشبث ايدنلره تعريض مقامنده تعبير عاميانه .

آلنمق (آلمقدن) برشى اخذ اولنمق. صاتون آلنمق كبى . || برآدم برسوزدن ويا برمعامله‌دن كندى حقنده ظنه دوشمك٬ انفعال ايتمك. اوكبى آدملره آلينغان تعبير اولنور .

آلو (اسم) اريك : آلوى بخارا كه غلط اوله‌رق على بخارا اريكى ديرز. زردآلو صارى اريك ديمك ايسه‌ده تركجه‌ده قايصى‌يه شبيه اولان وتحريف ايله زردالى ديلان معروف يميشه اطلاق اولنور . شفقت آلو (شفتالى) هلو٬ آلو غلطى‌در . حتى هلو شفتالى ديديكمزبنه شفت آلودر.

آلود [ف] بولاشق٬ قاريشق٬ ملوث . آلودن فعلندن مصدر تخفيفيدركه براسم ايله مركب اولدقده آنك معناسيله ملازم اولور. غم آلود: مغموم٬ دامن آلود : اتكى لوث كناه ايله ملوث اولان شخص كه مرتكب معاصى معناسنه‌در .
بخت خواب آلود : بختى او يقوده معناسنه‌دركه آكا اصطلاحده طالعى كوسكون اطلاق اولنور . [نفعى : بخت خواب آلودى بيدار ايتدى كويا خوابدن ـ ناله٬ دولاب چرخ آسياب روزكار]

آلوده [ف] بولاشمش٬ بولاشيق٬ وقاريشق معناسنه كلير : [ثابت : دامن آلوده‌لكى زينتيدر بقالك] [روحى : نه بلادر بوقدر جور وجفادن صكره ـ ايكى سوز سويليه‌سك اولده عتاب آلوده] [كذا : بكزر اول غنچه‌يه كيم اوله كلاب آلوده] || دالمش٬ مستغرق معنالرينه كلير : آلوده٬ خون٬ آلوده٬ ديونكه قانه باتمش٬ بورجه طالمش تعبير اولنور . آلوده دامن مجازا مرتكب فسق : [غالب بك ـ بن اول آلوده دامانى عشقم كه اى غالب ـ اولور شخص قضا سرمست حيرت چكسه يامدن]
آلودكى : بولاشقلق .

آلهه (☚ همزهٔ مكسوره‌ده اله)

آليق (آلمقدن) چاليق كبی ، بدلا ، ذهنی صابق .

آلينغان (☚ آلنمق)

آماج [ف] فی‌الاصل اوق نشانه‌سی نصب اولنان طوپراق يغنديسنه موضوع . اليوم توسيعاً طوپ ، تفنك وسائر نشان اوره‌جق شيلر ايچون نصب اولنان علامت ، نشان تخته‌سی . هدف . [راغب : فلك تك ائلسون طعن دشمنانه هدف ــ قضا ايدرسه سهام حوادثه آماج]

آماجگاه : نشانگاه معناسنه ، محل هدف .

آماده [ف] حاضر ، معد ومهيا [نديم : ايشته اوچ چفته قايق اسكله‌ده آماده ــ كيدهلم سرو روانم يوری سعد آباده]

حاضرلنمش : [بيت : بر پالان سوينكه اولمش ايكن آماده ــ بزه نوبت قومادی كلدی يساری زاده] [نابی : اولور اول خطهٔ جان بخشاده ــ نه مراد ايلر ايسه‌ك آماده] || توسيعاً دوزولمش ، قوشولمش و يابلمش معناسنده مستعملدر .

آماده‌كی : آماده‌لك ، حاضر ، مهيا بولنمق حالی .

آمال (☚ امل)

آمان (☚ قحديه)

آمدجی ـ آمدی باب عاليدن مابين همايونه تقديم اولنان معروضاتی ارساله ، مابين همايون باش كتابتندن ارادات سنيه‌يی ناطق جواباً تحرير واعاده اولنان محرراتی اخذه مأمور اولان قلمك رئيسی .

آمدیٔ ديوان همايون ، آمدی قلمی ، آمدی قلمی خلفاسی .

آمد شد [ف] كلوب كيتمه ، واروب كلمه ، كلدی كيتدی معنالرينه استعمال اولنور . [منطق : يادستاويز محنتله كلور يا تحفهٔ غمله ــ اوصاندم حاصلی آمدشد ليل ونهاردن] آمد ورفت ، آمد وشد تعبيرلری دخی ينه بومعنايه‌در . فقط آمد ورفت واوسز قوللانيلماز وبعضاً واو ايله آمد وشد وجمعنده آمد شدكان قوللانيلير كلوب كيدنلر معناسنه : [مترجم عاصم ــ تاريخ : ديوان يولی كبی كثرت آمد شدكان ايله برازدحام اولديغی]

آمر [ع] اسم فاعلدر ، امر ايديجی ، بيوريجی معناسنه . كشينك فوقنده بولنانی آمريدر .

آمرينه اطاعت مأمور ايچون فريضهٔ ذمتدر . قرآن كريم عدل واحسانی آمردر .

آمرانه : آمرجه‌سنه ، آمرلكك اقتضا ايلديكی يولده . مثلا برطور آمرانه ايله خطاب ايلدی .

آمرزش [ف] آمرزيدن لفظندن اسم مصدر . عفو ، عفو ايدش شمديكی طرز ادبيزده الفاظ مهجوره‌دندر .

آمرزكار [ف] عفو ايديجی ، ايدن . جناب حق [نورس : مبالغ الحكم : خدايا ، آمرزكارا ، ای دريای عفو وكرمی بيكران اولان كردكارا]

آمريقا ـ ياخود يكی دنيا (آ ـ مه ـ ری ـ قا) قطعات خمسه‌دن دردنجيسی ، صكره‌دن كشف اولنديغی ايچون يكی دنيا دخی اطلاق اولنور . كاشفی آمريقوس ويسپوسه نسبةً آمريق ، ويا آمريقا تسميه اولنمشدر .

آمريقان : آمريقالی ، آمريقان بزی .

آمزغانمق ـ آميزغانمق اويقونك غلبه‌سنده حاصل اولان حال كه اويومجل اولمق . اويومق . استعدادينك ظهوری وياخود يارى اويقو ويارى اويانقلق .

آمن [ع] (ميمك كسريله) قورقوسز معناسنه . تركجه‌مزده مستعمل دكلدر . بو معنا (امين) لفظيله ادا اولنور مثلا او خطرناك يولدن كيدوب كلمكده امين ايدی .

آمناً [ع] (ميمك كسريله) قورقوسز ، امنيتله : آمناً وسالما مملكتنه مواصلت ايلدی .

آمنّا [ع] اينانديق . امين اولدق . [كمال ــ سعی : آمنّا ، هرحال ايچون فاعل حقيقی جناب حقدر]

آمنه بنت وهبدركه عليه الصلوة والسلام افندمزك والده‌لريدر . [سليمان دده ــ مولود : آمنه خاتون محمد آنه‌سی]

آموخته [ع] آموختن‌دن اسم مفعول اوكرنمش، متعلم. لسانمزده يالكز قوللانلماز سبك فارسيده اولان تركيباتده مستعمل واليوم الفاظ مهجوره‌دندر .

آمورا ⚓ (ايتاليانجه‌دن) مايسترا ايله تريكت يلكنلرى آچلق .

آموز [ف] آموزيدن لفظندن صيغهٔ امردر . آنكله وصف تركيبى ياپيلور . حكمت آموز، هنر آموز كبى كه اوكرنمش معناسنى افاده ايدر. [راغب : حكم آموز افلاطون، عقل ذوفنونمدر] وآخرينه ادات فاعليت اولان كار علاوه اولنديقده اسم فاعل معناسنى مفيد اولور : آموزكار كبى كه اوكرديجى، معلم، استاد، خواجه معناسنه كلور .

آمونياق ≈ (فرانسزجه‌دن Ammoniaque) نوشادر روحى .

|| علم كيمياجه بر قسم آزوت و ٣ قسم مولد الماءدن مركبدر . حد ذاتنده غاز ايسه‌ده حين استحصالنده صو ايله خلط ايديله‌رك اجزاخانه‌لرده مايع حالنده بولنديريلور . وطبده اووجمله استعمال اولنور .

خواصى : طيار، غايت كسكين ونفسى طيقايجى وجلد اوزرينه وضعنده اوراسنى ياقيجيدر .

وحامض قلور ماء تعبير اولنان غاز ايله امتزاج ايدرك قلايجيلرك استعمال ايتدكلرى نيشادرى وجوده كتورر .

مضاد سكردر . ويلان، عقرب، آرى وامثالى حشرات وزهرلى حيوانلرك لدغ ايتدكلرى محله وضع اولنورسه وجعى تسكين ايله برابر، سمك وجوده انتشار وتأثيرينى سريعاً ابطال ايدر .

بول بر مدت قالدقدن صكره هوا وحرارت جويه‌نك تأثيريله تفسخ ايدرك نيشادر روحى حاصل ايلر . اكثريا قاپالى خلالرده‌كى ياقيجى قوقونك سببى بودر .

آميخته [ف] قارشمش، قارشديرلمش، مخلوط، ممزوج، كلاب ايله آميخته بر شربت.

آميرال ⚓ (اسپانيولجه‌دن) اصلى عربى اولوب اوروپا لسانلرينه اسپانيوللردن كچمشدر . اميرالماء محرفى كه (قپودان دريا) ديديكمز دريا بكى معناسنه . [ظفرنامه : بيت — ويرمدى آبلوقه‌ده شان دونمايه خلل — انكليز دولتنه اولسه سزادر آميرال]

آميز [ف] آميخته‌دن اسم مصدردر . آنكله وصف تركيبى ياپلدقده ممزوجيت افاده ايدر . شكر آميز، لطافت آميز، حيرت آميز، حقارت آميز كبى. [نابى : حكمت‌آميز كركدر اشعار]

آميزش [ف] قاريشش، برلشش، اتصال، امتزاج، الفت انسيت، اختلاط . زوجين بينده حسن آميزش شرط اساسيدر. [نابى : قوروب بر باركاه صنع لطف وقهردن ممزوج — ويروب اضداده آميزش قومش نامن آنك دنيا] [سرورى : رومده شايع اولدى تاريخى — عرب ايتدى بجمله آميزش]

آمين [ع] (فعل امر) سريانيدن معربدر . زيرا عربيده فاعيل وزنى يوقدر قابيل وهابيل كبى . (اللهم استجب) معناسنه، يارب قبول ايله، قبول اولسون، بويله اولسون تمنيلرينى شاملدر . [تفسير ح فرح : آمين : بويله اولسون] [باقى : بلالردن امين اولسون جهانده — الهى عزتك حقيچون آمين] [مثل : هردعايه آمين دينمز]

آن [ف] ① نقد حسن كه جاذبه وملاحتدر . عطف تفسيرى اوله‌رق حسن وآن تعبيرى معروفدر . [سيد وهبى : اولمش اسير، پادشه حسن وآن ايكن] ② بعيد ايچون اسم اشارتدر . نته‌كيم قريب ايچون (اين) دينور تركجه‌ده آن (او) و اين (بو) ايله معبردر .

آن واين : او، بو ديمكدر . [عزت ملا : بردر بو بزمكاه حاقده آن واين]

آن [ع] ايچنده بولنيلان وقت كه ظرف غير متمكندر . لحظه، دم . والف لام ايله (الآن) دينور كه عهد حضورى تعريف ايچوندر. شمديكى وقت معناسنه تركجه‌ده بوآن، شوآن ديمك كبى . بونك الف لامى تعريف ايچون دكلدر . [فضولى — حاصل رخسار ولعل وچشم وغمزه‌ك اولمسه — عمر بر آن، برزمان، بر لحظه سنسز اولمسون]

آنا والده معناسنه که بنی نوعندن برینك نطفه‌سنی حامل اولەرق شخص آخر تولید ایدن قادین. هرقادین آنا اولماز. [مثل: آنادن طوغمیان قرنداش صایلماز]

آناصون ﻫ (الینوز لساندن) آنیسون. رازیانهٔ رومی دیدکلری تخم معروف. اتمکه، چورکه قاتیلیر.
آناصونلی کدورەك. آناصونلی راقی.

آنافاآنا آندن آنه، لحظه‌دن لحظه‌یه. آنافا آنا آفاق سیاستده رونما اولان سحاب تحولات.

آنافور ⚓ (الینوز لساندن) آقندی مقابلی. دریاده باشی یوقاری آقان صوکه روزکارك تأثیریله عکسنه حاصل اولان جریان.

آناناس (برومەلیاسه فامیلیاسندن) بر نبات. وثمری. جنوبی آسیا وآمریقاده



وخطهٔ مصریه‌ده یتیشیر. ثمری شکلاً صنوبره مشابه وطعمی لذیذ، رایحه‌سی لطیفدر.
|| صورت زرعی ایکی درلودر. یامیوه کاله ایردیکی وقت (کوچوك رسمده کورولدیکی وجهله) تپه‌سنده‌کی یاپراقلری، یاخود هرنه وقت اولورسه اولسون فدانك دیبنده‌کی سورکونلری قوپارەرق ٣٠ الی



٣٥ درجه حرارتلی بر (سر) ده راطب طوپراغه دیکمه‌لی. یکی دیکیلان یاپراقلر کوکلندکدن صکره فرانسزجه‌ده (شاسی) دینلان اوزری جاملی یاصدقلر ایچنه دیکیلەرك کاله ایرنجه‌یه قدر اوراده ترك ایتمه‌لی. بوحالده ٢٠ دن ٢٤ درجه‌یه قدر حرارت کافیدر.

آنتیقه (لاتینجه‌دن Antiqus) پك قدیم معناسنه. اعصار قدیمه مصنوعاتندن اولان اوانی، مسکوکات، اساطین، هیاکل. آثار عتیقه. اصطلاحزده نوادردن اولان هرظریف ونادیده شی. || مجازاً شکل وقیافتجه وفکر وطورجه زمانه مخالف اولانلره‌ده وصف اولور. آنتیقه آدم. آنتیقه فکرلی کبی. بوحالده (آلاموده) دیدیکمز موداپه تابع اشخاصك ضدی اولور.

آنتیمون ⚒ Antimoine بیاض، پارلاق، کومش لونده مشابه وقابل اذابه وانکسار برفلزدر. طباعتده مستعمل حرفلر قورشونله آنتیمون خلیطه‌سندن اساغه اولورکه درتده بری آنتیموندر.

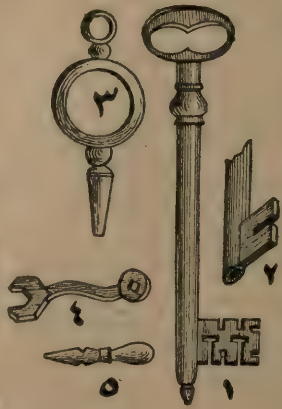
آنجق محض. خاصةً، محضا [فضولی: دوستم عالم سنکچون اولسه کر دشمن بکا — غم دکل زیرا یترسك دوست آنجق سن بکا] [عطایی: آنجق اولدر جهانده دلخواهی] طاره طار. کوج حال ایله. تمامی تمامنه. فقط. لکن. نهایت. هربرینك مقامنده ادا واستفهامی شیوهٔ لسان وسیاق کلام تعیین ایدر. [نفعی — آفرین لطفکه ای باد نسیم — بوقدر آنجق اولور فیض عمیم] بو بیتده‌کی آنجقدن (اولورسه بوقدر اولور) حکمی مستفاددر.

آنجه: آنك کبی آنك قدر، دکین. آنجه یتیشه‌بیلدم، طاره طار یتشدم تقدیرنده‌در.

آنجلین اویله‌جه، اول صورتله، آنك کبی. آنجلین برآدمك یاپه‌جغی ایش بویله اولور. [نفعی: اکلنور فکر میانکله دل آشفته — بند اولور برقیل ایله آنجلین دیوانه]

آنختار ⊙ مفتاح. کلید آچوب قپامغه مخصوص آلت. ① ارکك انختار: کلیده کیره‌جك طرفی سیوری اولانی. ② دیشی انختار کلیدك ایچنده‌کی میله کیرمك ایچون اوچ طرفندن

اعتباراً داخلی مجف اولان . (٣) ساعت آنختاری. (٤) صومون آنختاری (٥) ویده لی چوی آنختاری . || مجازاً واسطهٔ آلت حصول، تصرف ثروتك آنختاریدر .



بعض شیلرك واسطهٔ حلی . شفره آنختاری، تلغراف آنختاری کبی .

آند قسم، یمین، عهد . آند ویرمك: تکلیف قسم، ومقدس برشی نامنه ابرام (الله عشقنه سویله) دیمك کبی . آند ایچمك یمین ایتمك.

آندز شهر کنارنده اولان چالیلق یر . وفاحشه کروهنك اجتماعگاهی .

آندز اوتی Aunée عربیده قنس (قه . نه . س) وفارسیده راسن (را . سه . ن) دیدکلری نباتدر . رطیب چایرلرده بیتر، آغستوسده چیچك آچار . ساقی بردن ایکی ذراع اعشاری‌یه قدر اوزار . چیچکی بیوك وتك وصاریدر. || بو نباتك طبده یالکز کوکی مستعملدر . عسرت هضمده، نزلهٔ صدریهٔ مزمنده، نزلهٔ مثانه‌ده، اسهالده، ونسواندن ظهور ایدن سیلان ابیضده استعمالی نافعدر . خارجاً مطبوخی اویوز علتنده دوادر .

آنسزین ناکهانی، بغتةً، فی الحال، فجئةً معنالرینه‌در (آن عربی ایله ترکجه [سز] ادات نفیند مرکب برکلمه‌در) آنسزین کلیویردی، یعنی بغتةً کلدی . آنسزین اولدی، فجئةً وفات ایتدی . وبعضاً آپ ادات تأکیدیله آپ آنسز دینور بردنبره معناسنه .

آنغاریه ـ یاخود آنقریه (٥٠) باد هوا ایش که کرهاً کوردیلور . [مصرده آنقریه بلیه‌سنك الغاسی فلاح طاقتنك فاتحهٔ احیاسی اولدی .]

§ آنقریه دیکلمك، ویره‌سی‌یه، یعنی اهمیت ویرمیه‌رك دیکلمك مقامنده اصطلاح عوام .

آنغیت برنوع قزل قوش که قزل قازدن یوجکدر . اونی طوغله رنکینك قویوجه‌سیدر .

آنغتی : آنغیت رنکی .

آنف حاله مقارن زمان ماضیدن کنایه اولورکه شمدی یچن آن قریب دیمك در . آنف‌البیان، آنف‌الذکر: دمین، شمدیجك بورنك اوجنده، شو آنده بیان اولنان .

آنفاً سابقاً شو یچن آنده، آنفا افاده اولندی. یعنی اوزره .

آنونیم (فرانسزجه‌دن Anonyme) اسمسز. آنونیم شرکت : برشخصك نامنه نسبت ایدلمیان شرکت . عثمانلی بانقه‌سی کبی .

آو برده، مجرده صید ایدیلان، یعنی اوریلوب طوتیلان حیوانات که عربیده صید وفارسیده شکاردر .

آو آولامق : صید ایتمك . بالق آولامق: صید ماهی . § سیکك آولامق : باد بدستلکدن کنایه اصطلاح عوام . [مثل : آو آولاندی دلی اولندی] برایشك اولوب بتدیکنه تمثلدر .

آو کوپکی زغر، تازی مقوله‌سی صیده مخصوص تعلیمی کلاب [مثل : کوپك اولدلی برآو آولادی]

آوادانلق دولکر، مارانقوز وسائر اهل صنایع آلات وادواتی . مثلا کاتبك آوادانلغی، حقه، قلم، قلمتراش مقطه کبی ادوات کتابتیدر .

آواره [ف] دور، مهجور . خانماندن جدا، سرسری، سرکشته، سرکردان [فضولی : سن برآواره مسافرسك بو بر ویران رباط]
[راغب : آواره دلی زلف سیهفامه دوشردك]
ترکجه‌مزده ایشسز، بوش کزن آدمه وبرایشدن کری قالمقده که ایشدن آلیقوبق تعبیر ایدیلیر آوره وآواره‌لك دینور . ایشمدن آواره اولدم تعبیری مشهوردر [نابی ـ خیریه : اولمه باشالق ایچون آواره ـ طبل وسورنا ایله کیرمه ناره]

آواره‌کی : آواره‌لك .

آواز [ف] یوکسك سس . صدای بلند . [نفعی ـ سهام قضا: وحدتی بر.... چکمشدی یچن بیل سهو ایله ـ کنبد چرخ فلکدن

كلدی آوازی بو یل) [كذا ـ كیمسه‌دن حالمه شفقتله
ایشتم آواز) تركجه‌ده آوازی چیقدیغی قدر باغردی،
آوازندن طورلیور تعبیرلری هپ یوكسك سسدن
كنایه‌در. || شهرت، صیت معناسنه‌ده كلیر كه آكا تركجه‌ده
(اون) دینور . آوازی دنیایی طوتدی تعبیری
بو معنایه‌در .

* آواز بلبل : نغمهٔ بلبل معناسنه‌در .

آوازه [ف] شهرت [شناسی ـ مقدمهٔ جریدهٔ عسكریه : لمعهٔ شمشیرلری برآفاقه پرتو
بخش اولمه‌دن اول آوازهٔ شهرت غالبیتلری منتشر
اولدقجه] بو مثالده آوازه‌دن صكره شهرت قیدی
صفت كاشفه مقامنده‌در . || صیحه، نعره، حایقرمه،
چاغرمه [شناسی: برآوازه كلیر كوكدن بزه دیر بویله
اینت اصغا] || 𝄞 موسیقیده آلتی نغمه واردر كه
هر برینه آوازه و مجموعنه شش آوازه دیرلر : ①
سلك ② شهناز ③ مایه ④ نوروز ⑤ كردانیه
⑥ كوشت .

آواناق (ارمنیجه‌دن Աւանակ) صیپا یعنی
اشك یاوریسی || مجازا برشیئه چابوق
اینانان، ساده‌دل، احمق، ابله، شاشقین. تركجه‌مزده
مستعمل اولان بو معنای مجازیدر . نه آواناق آدم،
نه قدر آواناق ویا نه قدر آواناقلق ایتدی ویا آوانا-
قجه‌سنه طاوراندی تعبیرات عامیانه‌سی معلومدر .
|| بو كلمه اكثر السنهٔ شرقیه‌نك آناسی اولان
(سانسقری) لساندن مأخوذدر . سانسقری‌ده
(یووانا Yuvana) ارمنیلرك (قرایار) دینلان
لسان ادبلرنده (هاواناغ Յաւանակ) و (آش قرایار)
یعنی لسان عوام دینلان تهذیبی نغتلرنده هابه بدل
الف ممدوده ایله (آواناق Աւանակ) وفارسیده
(جوان) قدیم لاتین دیلنده دخی (یووانیس Juvanis)
وایتالیانجه‌ده (جوبنا Giovine) وفرانسزجه‌ده (ژون)
كلمه‌لری هپ براصلدن اولمرق جمله‌سی كوریه وكنج
معناسنه‌در .

آوانی (اوانی غلطی ☛ اوانیه)

آوج آیا وپارمقلر ایله برابر الك ایچ طرفی
كف. اصلی اوچ نقطه‌لی جیم ایله‌در.
لسانمزده جیم عربیه ایله زبانزددر .
آوج ایچی : راحه . برآوج شی : برالك
استیعاب ایلدیكی مقدار نسنه. [روحی: صاچیغه پای
سمندینه عطارد صنمك ـ فلك آلمشدر الینه برآوج
مروارید]

آوچلامق : قاورامق || بول بول آلمق .

آوجونك ایچنه آلمق : برشیئی دردست ایتمك، الله
چكیرمك، حكمی آلتنده بولندیرمق . § الله آوجنه
صیغمامق : ضبط واداره اولنه‌مامق حالتی كه اكثریا
حشری اطلاق ایلدیكمز اشخاص حقنده مستعملدر .

آوجی صیاد . آو اوریجی، طوتیجی .

آوجی حیوان : كدی و كوپك كبی حریص صید
حیوانات .

آور [ف] آوردن فعلندن امر حاضردر .
آوردن كتورمك معناسنه‌در . لدی
التركیب اهل وصاحب معناسنه اولور . جنك آور،
زورآور، رشك آور، پیام آور، تاب آور كبی :
[راغب : ای آه نه وارسنده پیام آور یار اول]
[كذا : بلكه تاب آور اولوردی دل نگاه نازینه]

آورد ـ آووْرد یكاغك یوش یری، اویناق
محلی كه آغزك ایكی طرفندن
یوقاری یوشاق وشیشكین محلی .
§ آورد ایتمك : یناقلرینی قبارتمق . مجازا
اظهار نخوت . تبرطم .

آورده [ف] كتیرلمش، نقل اولمش. [راغب:
آوردهٔ آغوش ایده بیلسدم كرآسا]

آوستریا ـ آووْستوْریا قدیم آلمانیاك بر
ولایتی . الیوم
مجارستان خزاوتلق، اسقلاونیا، تیرول، دالماچیا،
چهستان وغالیچیادن مركب اولان دولت . آوستریا
ایمپراطورلغی : آوستریا دولتی .

آونك [ف] آشاغی صاللانمش، صارقش،
آصیلمش شی [نفعی : ایدملم اولماز
ایسه سلك لآلی مدحك ـ عقد لولوی ثریا كبی
عرشده آونك] مطلقا سجیم ایله صاللاندیرلمش نسنه .
آونك آسا، آونك كبی آصیلوب قالمش . تركجه‌ده
تحریف ایله هونك تعبیر ایدیلور : اوزوم هونكی،
آیوا هونكی .

آونه (☛ اوانه)

آووتمق اویالامق، اغفال طریقیله اشغال ایتمك. درد وكدر حالتلرنده مدار تسلیت اولور سوزلر، قصه‌لرله برینك ذهننی صاپلاندیغی نقطه‌دن تحویل. چوجقلری طوتدردقلری برشیئی اونتدیرمق ایچون آفاقی سوزلرله اشغال.

آووقات (فرانسزجه‌دن Avocat. اصلی لاتینجه Advocatus) لسانمزده دعوی وكیلی معناسنده مستعمل واصطلاحجه سفسطه پردازلق ومزورلك ایله برابردر.

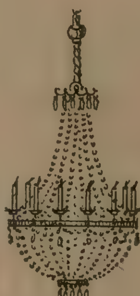
* آووقات آدم: چكه‌لی، جربزه‌لی، سوز ابه‌سی، مراد ایتدیكی بحثی ایستدیكی یولده اثباته وخصمنی اقناع والزامه قادر كیمسه.

آووقاتلق: كلمات اقناعیه سرد ایتمك.

آویخته اویختن‌دن اسم مفعول آصیلمش [جوری: آویخته قیلدی مرغ دلی تار زلفنه]

آویز [ف] آویزیدن لفظندن صیغهٔ امردر. آنتكله وصف تركیبی یاپلدقده اسم فاعل واسم مفعول معنالرینی افاده ایدر: دست آویز ومرغ شب آویز كبی. بو كلمه آویختن‌دن مشتق اولماز. چونكه اویزیدن آصمق معناسنده‌در.

آویزه [ف] اسم مصدر. آصق معناسنه بو علاقه ایله كوبه‌یه ده اطلاق اولنور. [نفعی: پاكیزه كلامم كه در بحر خیالم — آویزهٔ كوش دل یاران صفادر]



آویزه: بللوردن معمول شمعدانلری حاوی اولان معروف آصق.

آه بركلمه‌دركه بتون ابنای بشر آره‌سنده مشتركدر. دریغ، حسرت، ندامت، مصیبت، عذاب واضطراب وقتلرنده ایراد اولنور. یعنی معلول، مریض، مجروح القلب، محزون، ستمدیده محروم، مغموم اولانلرك درونندن خروج ایدن صوتدر. هنكام ابتلاده آنكله تشفی صدر اولنور.

دریغ مقامنده [مصراع: آه اكر مرحمت اولمازسه دل مسكینه]

تحسر مقامنده [آه اوقربان اولدیغم ابرو كمانم كلمدی]

شكایت مقامنده [دیلده بیسك غم وار آه كیم برساز كارم یوق]

استمداد مقامنده [كمال — مدد ای آه مدد ایله شتاب ایله سفر — قالمدی رخصت تعریف كلامده بنم]

[نهاد بك: صدای آه توكندی كسلدی آه نفس — كوكلدن آه ایدرم آه آهه قالمدی سس]

آه ایتمك: بد دعا ایلمك || اعلان تحسر وحرمان.

آه چكمك: بددعایه اوغرامق.

آه طوتمق: برینك بد دعاسی تأثیر ایتمك.

[مثل: مظلومك آهی یرده قالماز]

آهسته [ف] یاواش، آغر، عجله‌سزكه (تیز) مقابلیدر: [بیت: ایریشور منزل مقصودینه آهسته كیدن — تیز رفتار اولانك پاینه دامن طولاشور] یواش یواش، آغر آغر بالتدریج مقامنده آهسته آهسته دینور: [سروری: كلیر اول دلبر عالی جناب آهسته آهسته] [مثل: آله مظلومك آهنی چیقار آهسته آهسته]

آهنك [ف] ① سازنده وخواننده‌لرك ساز وسوزه مقدمه اوله‌رق اجرا ایتدكلری تقسیم و پیشروه اطلاق اولنوركه اصوات آره‌سنده توافق حصوله كتیرمكدن عبارتدر. آنا لسانمزده دوزن ویریش تعبیر اولنور: [باقی: نایلر ناله‌لرم سازینه آهنك اولماز] [تصویر افكار: آوازهٔ ستایشلرینی استماع ایدنجه آنلر دخی اهالی‌یه هم آهنك اولدیلر] یعنی سسلرینی آنلرك صدا وتفوهلرینه اویدیردیلر.

بومناسبتله هنكامهٔ ذوق وطربده‌ده اصطلاح اولمشدر: عیش وعشرت وساز سوز ایله اكلنمكه آهنك ایتمك تعبیر اولنور. [فضولی: بو آهنك ملال افزایه بوندن یك مقام اولماز] [شناسی: لبریزدر اشكوهی ایله جملهٔ اكوان — آهنك ایدملم ایلیه‌لم لطفنی اعلان]

آهنك: (آرمونی) دیدكلری‌دركه برشیئك انسجام معنویسی‌در. آهنك افاده، آهنك الوان دینوركه انسجام افاده ورنكلرك بربرینه اویغونلغی‌در. مثلا توز پنبه‌سی دیدیكمز خفیف قرمزیدن باشلایه‌رق آتشی قرمزی‌یه قدر درجه درجه قویولاشان الوان آره‌سنده برآهنك یعنی برتوافق موجوددر.

آهنك : قصد واراده معناسنده موضوعدر. ترکجه‌ده بومعنایه قوللانلماز، مثلا آهنك عزیمت دیمش اولسه‌دق مقصود آکلاشلماز.

آهنگر [ف] آهنکله کار تحقیق (کر) دن مرکبدر. دمیر ایشلیجی، دمیرجی، حداد. کاوهٔ آهنکر : دمیرجی کاوه‌در.

آهنین [ف] دمیردن مصنوع، [تصویر افکار: شمدی‌یه قدر قلعهٔ سیاره ونهنك آهنین صورتنده طویلان زرهلی کیلرك] [رهکذا، تعدیه، آهنین سدلر، سنکین دیوارلر چکمکه] || اکثر اقسامی دمیردن عبارت اولان [دشمنك صفوف آهنینی یلدیرم کبی برآنده محو ایدرك] || مجازاً قوت، شدت، صلابت، عدم مرحمت معنالرینه مستعملدر : آهنین مزاج، آهنین طبع، آهنین پنجه، آهنین دل تعبیرلری معروفدر.

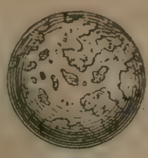
آهو [ف] تحریفله جیلان دیدیکمز جیراندرکه غزال دخی دینور. کیکه مشابه بر بیارپادر. آکا لسانمزده (قره‌جه) دیرلر. وحشتلرندن وصعوبتله رام اولدقلرندن کنایه دلبرلره، لطافتدن طولایی کوزلرینه‌ده اطلاق اولنور. آهو کبی وحشی، کوزلری آهو تعبیر اولنور. [یاوز سلطان سلیم: شیرلر پنجهٔ قهرمده اولورکن لرزان ــ بنی برکوزلری آهویه زبون ایتدی فلك] [نائلی : وحشت کزینان اول ایکی مردم ــ دشتك غزالان اول ایکی آهو] [راغب : اونکاه چشم پرکو، اورمیده طرز آهو]

آهوانه [ف] آهوجه، آهوجه‌سنه، آهولغه لایق صورتده : نکاه آهوانه، رفتار آهوانه.

آهوبچه : آهو یاوریسی. || مجازاً هنوز اطوار وحشتله الفت ایتمه‌مش دلبرنوجوان [راغب: او آهوبچه‌یی صید ایتمکده کوچلك یوق]

آی ! (ندا) وای، امان کبی ادات حیرت وتحاشی.

آی (اسم) قمر، مه. آیدق فعلندن آغوب چیقان طولانان، کرهٔ ارضك پیکی [مثل : آی کوردکسه بایرام ایت] [☚ قمر]



آی آغلی : هالهٔ قمر.

آی آیدینی : مهتاب که آی ایشیغی دخی دینور: [مثل : آی ایشیغنده جوز سیلکلمز]

آی پارچه‌سی : لطافتده آی کبی پارلاق کوزل اولان، مهپاره.



آی طوتلق : خسوف قمر.

آی یلدیز : علامت رایت عثمانیه.

سنجاغك آیی : مسجهٔ علم.

آی (اسم) شهر. ماه (۳۰) کوندن عبارت اولان مدت معلومه، برآی. شهر لفظیله شهورشمسیه‌یی وماه لفظیله شهور قمریه‌یی توصیف دها ملایم اولور. ماه محرم، شهر مارت کبی.

آی باشی : ابتدای شهر. اول ماه.

اوچ آیلر : شهور ثلثه‌که رجب، شعبان، رمضان.

آیا الك پارمقلر داخل اولمیه‌رق ایچ یوزی، اورته‌سنده‌کی دوزلك. آیاقده طبانك چقور یری. تذکیم تخصیص ایله ال آیاسی اطلاق اولنور.

آیا [ف] تمنی وامید واستفهام واستعجاب واستخبار موقعلرنده ایراد اولنور کلمهٔ ندادر.

آیات (☚ آیة)

آیات محکمات سورهٔ انعامده « قل تعالوا اتل ماحرم ربکم » آیت کریمه‌سندن آخر سوره‌یه قدر اولان آیات کریمه‌دن عبارتدرکه اوامر ونواهیٔ صریحه‌یی مشتملدر. علی قول متشابه ومحتمل اولمیوب محکم ومبین اولمغله سامعی قطعاً تأویله محتاج اولمیان آیتلردن عبارتدر. اقاصیص انبیا کبی. || مجازاً آزادهٔ اشتباه وظنون اولان اموردة تمثیل اولنور.

آیارتمق آیروب آزدیرمق. برندن دیدرکن ایتمك. برینك خدمتنده اولان شخصی اطماع ایله چالمك.

آیاز آچیق هوالی، مهتاب کیجه‌نك صغوغی.

آیازلامق : آیازده اوشویوب کبورمك. صغوق آلمق.

آیازلتمق : برنسنه‌یی کیجه‌نك آیازینه براقمق .

آیازمه (رومجه‌دن) بعض اعزّهٔ نصارانك اثر کشفی اولمق اوزره زعم اولنان صیون ماء، پوکار، چشمهٔ مبروك .

آیاغ ـ آیاق آیاقلی قدح که پیاله‌در . الیوم بولفظ کلمات مهجوره‌دندر .

آیاق (آیق فعلندن) آیاجق عضو که



رجل، قدم، پا . بعض اشیانك باصاماغی، قاعده‌سی . اسکمله آیاغی، مردیون آیاغی، وقاعدهٔ ستون معناسنه دیرك آیاغی کبی .



طموز آیاغی [فرانسزجه تیر بوشون] دیدکلری بورغو کبی آلتدر که آنکله شیشه‌لرك منطارلری چکیلوب چیقاریلور . وتفنکدن اوستوبی چیقاره‌جق اینجه بورغویه دخی طموز آیاغی دینور که حربینك اوجنده بولنور .

آیاق آلتی : ممر، ازدحامگاه .

آیاق باصمق : عناد، اصرار .

آیاق باغی : مانع، انکل .

آیاق پاردیسی : جعلی کورولتی .

آیاق تری : اجرت قدم . اطبایه ویریلان بدل دعوتده اصطلاح اولمشدر .

آیاقداش : رفیق . هم مسلك .

آیاق دیوانی : یکیچری ضابطانینك افرادینه اجرا ایتدکلری تنبیه . آیاق اوزرنده ویریلان اوامر .

آیاق سوریمك : تعلل .

آیاغه قالدیرمق : آیاقلاندیرمق اغرا . عصیانه تحریك .

آیاغی دوز باصمق : سلامته ایرمك .

آیاق طاقمی اسافل ناس .

آیاقلانمق : عصیان . || طاورانوب آیاغه قالقمق .

آیاق یولی : خلا، ممشا .

اوك آیاق اولمق : برخصوصده ایلری چکمك که آکا اصطلاحجه ال باشی دخی دینور برایشده مشوق اولمقدن عبارتدر .

آیاق اولطه‌سی × [الیوم معطل اولان ادوات محاصره دندر]



اوج آیاغی دائما آشاغی وبریسی یوقاری کلیر دمیردن معمول انکل . واوجلری یوقاری کلك اوزره یاتیرلمش چویلی تخته‌لردرکه قلعه هجوملرنده مهاجملرك وخیوانلرینك آیاقلرینه صاپلانور .



آیاق قابی آیاغه کیله‌جك، چکیریله‌جك نسنه . ایشلنمش دریدن، یعنی ادیم، کون وکوسله مقوله‌سندن اعمال اولنان هر نوع قاب . چورابك غیری . نعلین دخی بوانواعدن خارجدر مطلقا آیاق ایچنه کیرمك شرطدر . خف، چدیك پابوج، چزمه چاریق لاپچین قونده‌ره بوتین وسائر انواعی اولوب هربرینك اسمی واردر (١) اسقارپین (٢) چزمه (٣) بوتین (٤) سرحدلی وچدیك (٥) غومالاسدیق قونده‌ره (٦) و (٧) چاروقه (٨) لاپچین (٩) بوزبوتینی (١٠) (١١) (١٢) (١٣) یونان وروماليلرك (Sandal) صندال تعبیر اولنان آیاق قابلری که برنوع چارقدر .



(١) (٢) (٣) (٤) (٨) (٥) (٦) (٧) (١٢) (١٠) (١١) (١٣)

آیاقلق : جانباز نعلینی . || دیرکلك آلتنه قونیلان طاش که آکا

اصطلاح معماریٔ عثمانیده کرسی طاشی دخی دینور .

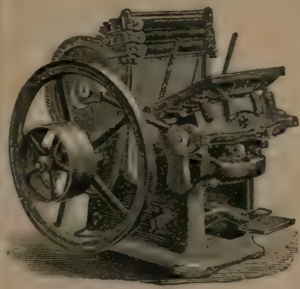
آیاقلی کتابخانه: مستحضرات علیه‌سی اولان شخصدن کنایه‌در. که اکثر مسائلده ارتجالاً بحث وکلامه مقتدر اولور .



(٩)

آیاق ماکنه‌سی برنوع طبع ماکنه‌سیدر که آیاقله تحریک اولنور .

حرکت تمثیلیه‌جه هرنوع طبع ماکنه‌لرندن اسرع اولدیغندن (طرا- ودوویل) تعبیر اولنان مطبوعات تجاریده ومکان وعنوانی شامل اولان ورقه‌لری طبعده ایشه یرار .



آیت - آیة (ع) لغتده علامت ونشانه وامارە معناسنه‌در که برنسنه‌یه دلالت ایدوب یقین افاده ایدن شی وحال وکیفیتدن عبارتدر .

* آیة اصطلاحده قرآن کریمدن متصل المعنی اولان کلام شریفه اطلاق اولنور که جمله منزله‌سنده در . یعنی حروف وکلامدن اوقسمه دینور که افادهٔ معنا ایله منقطع ومنفرد اولنجه‌یه قدر متصل ومربوط اوله جمعی آیات کلور .

آی چیچکی معروف چیچکدر که صابی ایکی ذراع قدر اوزون وچیچکی ربع ذراع قطرنده اولور . بوکا کون چیچکی، کونه باقان وعبدالشمس دخی دیرلر . تموزده تزهر ایدرك آغستوسده کاله ایرر. ثمری حکمنده اولان تخمی یئیر .

آیدین روشن، ضیادار مجازاً آچیق، باهر، واضح . [مثل : آی آیدین حساب بللی]

کوزلر آیدین : باعث مسرت وشایان تبریك اولان حالات .

آیدینلق: ضوء، نور، شوق. ایشیقلق، روشنایی || طام باجه‌سی که درون خانه‌یه ضیا دخولنه واسطه .

آیدینلانمق : روشن اولمق مستنیر .



(آی چیچکی)

آیران یغورطك صو ایله مخلوطی که اکشیمسی برنوع سود اولور . [نابی : طوتوب کاسك کنارندن ظرافت برله هور پوردت - دیسونلر آیران ایچمکده بو امی اما عاملها] بیت مزاح آمیزی مشهوردر .

آیرانی شیشمك : کبرلنمك .

آیرت - آیرد فرق، تفریق تمییز . آیرد ایتمك تفریق .

آیرلمق یاریلوب چاتلامق || متفرق اولمق . جدا اولمق . اعتزال، مفارقت . بربرندن آیرلمق . انفصال، ترك .

آیرمق تفریق، افراز . ایکی شیئی بربرندن آیرمق کبی : [کمال : قلیجك شانی ایکی جزوئ بربرندن آیرمقدر] || انتخاب، سچمك. برشیئك ایسنی کوتوسندن، صاغلامنی چوروکندن آیرمق کبی .

آیرو - آیری بشقه، غیر . جز . آخر . آیروجه : منفرداً، بشقه‌جه .

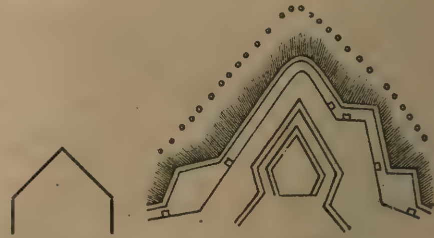
آیری یر، محل آخر. آیری اولمق، آیری بولنمق: کندی کندینه، باشلی باشنه منفرد بولنمق .

آیرولق - آیریلق فرقت، هجر، جدائی . || مباینت :

آیریق چایر اوتی انواعندن برنبات . حلب .

آیریق کوکی : نبات آنف الذکرك کوکی . عقاقیر طبیه‌ده مستعملدر .

آی طابیه ✕ استحکامات جسیمه‌ده (١) شکلده اولان طابیه وخفیفه‌ده (٢)



(٢) (١)

شکلده بولنان طابیه‌یه اطلاق اولنور.

آیغر آشیجی آت که ایدیش اولمامش بورو - لمامش. عربیده حصان وزنده حصاف.

دکز آیغری : باشی آته مشابه وآلت طرفی بالق کبی برسره بوینده برمخلوق بحری که قاره‌یه دخی چیقار.

صو آیغری : جاموس بحری دیدکلری حیوان (☞ ایپوپوتامه)

آیقلامق - آییقلامق (آیرتلامق غلطی) غلطی لسانمزده فصیحنه غلبه ایتمش برکلمه‌در. فصل، تنقیح، انتخاب. تمیزله‌مك.

آیلاق ایشسز طولاشوب کزن. بوشده‌اولان. خیلاز بونك غیریدر.

آیلاقجی بوشده اولوب موقتاً برکونلك ایشه کوتوریلان یاردجی.

آیلاقجیلق : موقت یاردجیلق.

آیلتمق - آییلتمق افاقت بولدیرمق. اعاده هوش ایتدیرمك.

آییق، کندینه کلمش. آییقلق : افاقت، تیقظ.

آیلق شهریه، ماهیانه (که غلط اوله‌رق ماهیه دیرلر) معاشه علم اولمشدر؛ برماه خدمت مقابلنده ویریلان اجرت.

برآیلق برماهك اجرتی. || برماه مدتدن عبارت اولان : برآیلق یول.

آیلمق - آییلمق بایلمانك ضدی || سکردن افاقت || عقلی باشنه کلمك. مثلا اوایشه ابتداسنده قاپلدیغم حالده نه‌دن صکره آیلدم. دینور.

آینده [ف] آمدن فعلندن اسم فاعل. کلن کلیجی، که کیدیجی معناسنه اولان (رونده) مقابلی. کلوب کیدن، کلیجی کیدیجی اولان معناسنه آینده ورونده دیرلر. آئب وذاهب کبی.

خوش آینده : ترکجه کلیشی کوزل تعبیری تقدیرنده‌در. بلا کلفت اولان شی. [نفعی : دوشر بربوله مطبوع وخوش آینده غزل ایشته — مبارك اوله صبح وشامنك انجام وآغازی]

آینه - آیینه معروف لوحهٔ صاف درکه کندیسنده عکوس صور مشاهده اولنور. عربیده مرآت وقدیم ترکجه‌ده (کورکو) دینور.



[مصراع : برکون آیینه‌یه باق سنده ایدرسك انصاف] [بیت : قرق آیینه‌ده هرصورت اولور کج اندام — خیر وشر بدکورینور خاطر مکسوره کوره]

آیو - آیی عربیده دالك ضمیله وبانك تشدیدیله دبّ. فارسیده خانك کسریله (خرس) دینلان حیوان معروف [مثل : آرمودك ایوسنی طاغده آیی یر] جثه‌لی وقوتلی وجودلر ایچون آیی ایله تمثیل اولنور : آیی کبی بروجوده ویاقوته مالك دیرلر.



|| آیی وجودی قالین، اعضاسی قبا، قویروغی قیصه وچته‌لی‌در. دیشلری مواد لحمیه کسمکدن زیاده مواد نباتیه چکنه‌مکه یرار. آییلر علی العموم آکل الثمر درلر؛ ضروری قالدقجه ات یه‌رلر.

آییلرك توبی یاقوبی کستانه ویا دوه توبی رنکنده‌در. پرده [اورسوس ماریتیموس] Ursus maritimus دینلان بیاض جنسی واردر.

اوروپا وآسیا قطعه‌لرنده بولنان آییلر Ursus arctos دینلان اسمر آییلردرکه طوللری ٤ الی ٥ قدمدر

آینك سیلنمسی جوردانقدن عبارتدر . هیچ برحیوان ایله امتزاج ایدمز . اك صیق اورمانلره چکیله‌رك منفرداً یشار . واینندن آنجق غدا تحریسیچون فقط کیجه‌لری چیقار . میوه‌یی ، بالخصوص بالی سائر غداره ترجیح ایدر . قزغین وقتنده قویون ، آت واوکوزلرك بیله اوزرینه صالدیرر . سببیت ویرلمدیکجه انسانه هجوم ایتمز .

قولای تأنیس اولنور . هردرلو رقص وحرکت تعلیمنه مستعددر . طبانلری عریض اولدیغندن آرقه آیاقلری اوزرنده قائماً طوره بیلیر . خصمنی ، هجوم ایله برابر قوجاقلامغنه وقوللری آره‌سنده صیقوب بوغمغه چالیشیر .

آیی طرمانوب آغاجه چیقار ؛ صوده سهولتله یوزر . بوحیوانك موسم شتائی صورت امراریله دیشیسنك یاورولمق زمانی حقنده معلومات حقیقیه مفقوددر . اسویچره‌نك (بهرن) شهرنده برعصردن زیاده اجرا ایدیلان تدقیقدن آییلرك نوم شتوی‌یه اصلا تابع اولمدقلری تعین ایتمشدر . فقط موسم شتاده پك آز شی یرلر . دیشیسی کانون ثانیده (که) بیوکلکنده کوزلری قپالی ، کریه‌المنظر ایکی یاورو طوغرر . یاورولر ٣ یاشنه واصل اولدقلرنده بیوجك بر قوزی درجه‌سنی بولور .

بحر منجمده مخصوص اولان بیاض آییلر اوحوالیده بولنان حیوانات لاحه‌نك اك مدهشی‌در . بوز پارچه‌لری اوزرینه بینه‌رك ایزلانده‌قدر سفر ایدرلر . (فوق) و (رهن) کبی حیوانات بحریه‌یی دکزك ساحله آتش اولدیغی حیواناتی یوتارلر .

آیی اوتوز بش سنه قدر یشار . علی‌الغفله ایشتدیکی سسدن فوق‌الغایه اورکه‌رك بعضاً زهره‌سی چاك اولور .

آیوا - آیوه (اسم) میوهٔ معروف عربیده سفرجل . انواعی چوقدر

اکشی آیواسی . لیمون آیواسی . شکر کوره‌ك آیواسی . آیوا رچلی ، آیوا طاتلیسی . آیوا مرباسی : رنده‌لنمش آیوانك شکرله حل وتربیه اولنمش لعابی معجونی .


آیوا

آیین [ف] (١) زیب وزینت وآرایش (٢) رسم وعادت ، قانون ، وقاعده درکه لسانمزده بو ایکنجی معناسی مستعملدر . آیین مجوس ، آیین یهود ، آیین نصارا درلرکه عادات مذهبیه‌لری دیمکدر .

شهر آیین معنای اولدن وصف ترکیبیدر . زیب وزینت شهردرکه لسانمزده شنلك . شادمانی ودونغما اطلاق اولنور .

آینهٔ اسکندر [ف] خرافات عجمیه‌دندر . کویا اسکندرك مربیسی آرسطالیس اختراع ایله اسکندریه لیماننه وضع ایدرك یوز فرسخ مسافه‌دن دشمن کیلرینی احراق ایلمشدر .

|| بزه قالیرسه بوروایت منهدس مشهور آرخیمدك ایجاد ایتدیکی آینهٔ مقعردن غلط درکه آنکله سیراغوزه‌یی محاصره ایدن روما سفاینی احراق ایلمشدر . حکمت طبیعیه‌ده Miroir ardent دینلان مرآت محرقه ایله تاریخك بو روایتی تأیید ایلمشدر .

طبیعیوندن بوفون آینه‌لر وساطتیله سکسان ذراع مسافه‌ده براوطون یغینی طوتشدرمشدر .

همزهٔ مفتوحه : اَ

اَئمّه [ع] (امامه [illegible])

اَب [ع] بابا ، پدر ، والد ، یعنی بر نوعدن اولمق اوزره نطفه‌سندن شخص آخر تولد ایدن حیوان جمعی آباء کلیر .

اَبابیل (بوکله مفردی اولمیان جمعلردندر) بلوکلر ، سوریلر ، فرقه‌لر معناسنه . وبعض کوره ابابیل طاغ قرلنغیجی دیدکلری قوشدر [قال الله تعالی : وارسل علیهم طیراً ابابیل] ترجمه‌ده معنای ثانیسی مستعملدر . ابابیل قوشی .

اَباریق (☛ ابریقه)

اَباطیل (☛ باطله)

اَباً عن جد [ع] بابادن، آتادن معناسنه . [عثمانلیلرك اكثر افرادی اباً عن جدٍ عسكر اوغلی عسكردر]

اَبتر [ع] ① قویروغی كسك حیوان . ② مجازاً اعقابی یاده سزا آثاری قالمیان كیمسه ده مستعملدر . شخص ابتر : كندیسندن برخیر مأمول اولمیان آدم .

اَبجد [ع] حروف هجاء عربیه‌یی جامع اولان جملهٔ معروضه‌نك اولی . فی الاصل ابجد (ا ١ ب ٢ ج ٣ د ٤) هوز (ه ٥ و ٦ ز ٧) حطی (ح ٨ ط ٩ ی ١٠) كلمن (ك ٢٠ ل ٣٠ م ٤٠ ن ٥٠) سعفص (س ٦٠ ع ٧٠ ف ٨٠ ص ٩٠) قرشت (ق ١٠٠ ر ٢٠٠ ش ٣٠٠ ت ٤٠٠) حرفلرندن عبارت ایكن بر زمان صكره ثخذ (ث ٥٠٠ خ ٦٠٠ ذ ٧٠٠) ضظغ (ض ٨٠٠ ظ ٩٠٠ غ ١٠٠٠) حرفلرینه‌ده مطلع اولملریله اولكیلره ردیف ایلدیلر. بوسببله (ث، خ، ذ، ض، ظ، غ) حرفلرینه روادف، وعمومنه حروف ابجاده دینیز . بو جمله حقنده عربده خرافاتدن معدود پك چوق روایت واردر .

ابجد خوان : هنوز ابجد جملهٔ معروفه‌سندن بشقه شی اوقومغه مقتدر اولمیانلره دینور . طفل ابجد خوان بیله آكا نسبتله عالمدر . [سید وهبی : واقف اسرار عالم طفل ابجد خوانمز]

اَبحاث (☛ بحثه)

اَبخر [ف] آغز قوقوسی معناسنه اولان (بخر) علتنه مبتلا آدم .

اَبخره (☛ بخاره)

اَبخل [ع] اك، پك، زیاده بخیل، خسیس جری كیمسه .

اَبد [ع] مستقبله عائد ونا متناهی اوله‌رق تقدیر اولنان ازمنه‌در . نته‌كیم (ازل) ماضی‌یه عائد ونامتناهی اوله‌رق تقدیر اولنان ازمنه‌در . جمعی آباد كلیر . [نابی : ازل سرنقطهٔ دور حیات اصلدر كایلر ـ ابدن امتناع انفكاك عیننه ایما]

ابد ظرف زماندر وقت بی غایهٔ مستقبلده استعمال اولنور. [بن الی الابد او ایشی ایشله‌میه‌جكم] دینور . نته‌كیم ضدی اولان ازل ماضیده مستعملدر [من الازل بو بویله‌در] دیرلر . تركجه‌ده اوته‌دن بری ایله تعبیر اولنور . بو ایكی كلمه جمعلرینه مضاف اولورلر ، ابدالآباد، ازل الآزال دینور .

ابد همیشه ودائم معناسنه‌ده موضوعدر . [غالب بك : ابد جوشان اولور خون شهادت جسم وجانمدن ـ آچار بیك لاله دشت كربلا هر قطره قانمدن]

* ابد برمدتدر كه نه فكر نه تأمل ایله انتهاسی قطعا توهم اولنه بیلور . نهایتی اولمیان شیدر . [تعریفات سید]

اَبداً [ع] اصلا، هیچ بروقت معناسنه كلمهٔ انكاردر . ابداً آدم اولمیه‌جقدر . ابداً انغاریه ایشلمیه‌جكدر . تركیب فارسی اوله‌رق بومقامده (تا ابد) دخی مستعملدر .

اَبدال [ع] اسائمزده همزهٔ ممدوده ایله (آبدال) دینور . حال استغراقده بولنان كشی كه اللهلق تسمیه اولنور . علائق كونیه‌دن آزاده اولانلره دیرلر . جمعی مفرد مقامنده استعمال اولنور .

ابدال : شاشقین، آلیق صافدرون معنالرینه .

اَبدان (☛ بدنه)

اَبدع پك بدیع زیاده گوزل، احسن . فن طباعت ابدع بدایعدر .

اَبدی [ع] ابده منسوب، بی زوال معناسنه. اصطلاح كلامده منعدم اولمیان شی.

[فیضیٔ هندی : یا ازلی الظهور، یا ابدی الخفا]

اَبدیاً [ع] ابدی اوله‌رق .

اَبدیت [ع] ابدیلك، نهایتسزلك، زوالسزلك.

اَبر [ف] بولود كه عربیده سحاب دینور . ابر رحمت، ابر باران، یاغمور بولودی،

سحاب مطر . [باقی : ابر باران که یاغار باغ وگلستان اوزره] [نابی : ابرك نه قدر قطرهٔ احسان آلورسه ـ هپ بر بر ایدر آنی نثار سرمهمان] .

أبرار [ع] لسانزده مفردی قوللانلیان جموع غریبه‌دن (برّ)ك جمعی در . اصحاب حیت وفضیلت وکرم معنالرینه . فلان ذات ابراردندر . معن بن زائده ابرار امویه‌دندر .

أبرد [ع] بردن اسم تفضیل . پك صغوق زیاده بارد . کلام ابرد : مقامه مناسبتی اولمیان سوزکه آکا صغوق لقردی تعبیر ایدرز .

أبرش [ع] بیاض وقرمزی آلاجه رنك معناسنه‌در . واو آته دینورکه رنك اصلیسنه مخالف بنکلری وآلاجه‌لری اوله . عوام همزهٔ ممدوده ایله (آراش) دیر .

أبرص [ع] برص علتنه مبتلا . وجودنده پاره پاره بیاض لکه‌لر اولان آدم . آکا ترکجه‌ده حیوانده‌کی کبی آبرش دیرلر . سام لکه‌سی دخی اطلاق اولنور .

أبرو [ف] قاش . حاجب عین . [صبری شاکر : یا ابروی اشارتدر ویا ابروی ایمادر]

ابروان : ابرونك جمعی ایکی قاش . حاجبین عین [راغب : اونکاه چشم برکو اورمیده طرز آهو ـ اودو ابروان دلجو دلی ایتسونمی غارت]

أبریشم [ف] (اب - ری - شو - م) معروفدرکه ایپك بوکولمشیدر . ابریشم فارسیده اصل حریر معناسنه ایسه‌ده اصطلاحزده بوکولمه‌مشنه ایپك اطلاق اولنور . فارسیده شینك ضمه‌یله ترکجه‌ده همزه ایله شینك کسریله زبانزددر .

أبصار (☚ بصره)

أبطال (☚ بطاله)

أبعاد (☚ بعده)

أبعد [ع] بعیددن صیغهٔ تفضیل . زیاده بعید . پك اوزاق . چوق ایراق .

أبغض بغضدن صیغهٔ تفضیل . پك زیاده بغض ایدیلان ، پك نفرت اولنان ، ابغض مخلوقات .

أبکار (☚ بکره)

أبکم [ع] بکامه‌دن صفتدر . دیلسز ، اپسم . بکامه دیلسز اولمقدر [مرکبجی هوائی : یوخسه آغزك دوه‌می تپدیکه بویله صوصدك ـ ندن اللرله اشارت بزه ابکمجه‌سنه]

أبکمیت [ع] دیلسزلك ، اپسملك .

أبلغ [ع] حدّ کماله زیاده‌سیله یقین وفوز بلاغت .

أبلق [ع] وصفدر آقلی ، قاره‌لی آلاجه نسنه‌یه ، آیاقلرینك سکیلی اویلقلرینه قدر وارمش آته دینور [نفعی : ابلق سوار روزکار ـ آشوب روم وزنکبار] .

أبله [ع] صافدرون ، بون ، ساده دل .

ابلهانه : بونجه‌سنه ، احمقجه : [عطایی : ابلهانه کیمی ایدوب پندی . صدقنه افسر ایتدی سوکندی]

ابلهفریب : بون کیمسه‌لری آلدادیجی آلدادان .

ابلهفریبانه : ابلهفریبلکه یاقیشان یولده . بر طور ابلهفریبانه ایله کلامه آغاز ایدرك .

أبنیه (☚ بنایه)

أبوال (☚ بوله)

أبه قابله معناسنده‌در . فن قباله‌یه یعنی طوغورتمق فننه واقف قادین . ارککنه دخی ترکجه‌ده ابه دینور .

سوز ابه‌سی : بربری آرندجه بلا فاصله سوز سویلیانلره ومسئله‌یه برصورتله مداخله ایدرك لافیردازلق ایدنلره دینور .

أبه گومجی - ابه‌م گومجی نبات معروفدر . طبیعتی ملیندر . خباری ، پنیرك ، رقه [ره‌ق - مه]

أبهم [ع] هرنطق وتکلمه قدرتی اولمیان آدمه دینور . بهیمدن وصف اولدیغنه کوره بوکبی آدملره اصطلاحزده حیوان دینور .

أبی ابا وابو معناسنه‌در ابی ایوب وابافراس کبی .

أبيات (☛ بيته)

أپ ادات تأكيددر، اپ ايو .

أپسم ديلسز كبي صامت اولان. اپسم اولمق : جبط اولمق، ديلي طوتيلوب سويلكه قادر اولمامق كه قاله قالمق تعبير اولنور . [روحي : بو مطلع غرابي اوقو اپسم اول آنده]

اپسم ايتمك : صوسدرمق، اسكات. جبط ايتمك.

أپولت ✕ (فرانسزجه Epaulette) اموزلق كه عسكري طاقمنك رتبه وزمرهلرينه كوره اوموزلرينه طاقدقلري صرمه‌لي ويه اپيكلي علامت .



اپولت كوپريسي : اپولتي گچيردكلري كوپرجك كه اوموز باشيله موازي اوله‌رق سترهلره مربوطدر.

تركجه‌ده اپولت همزهٔ ممدوده ايله زبانزددر.

أت (اسم) لحم، گوشت || حيوان وميوه‌ده اكله صالح اولان ماده . ميوه‌نك اتي دريسيله چكردكلرينك غيري اولان يري : [مثل : انساننك اتي يغز، دريسي كياز]

آو اتي : لحوم شكار، كرك طيور وكرك چارپا يقوله‌سي اولسون : [مثل : هرقوشك اتي يغز]

بالق اتي : بدن حيوانده بعض عضولرك عضلاتي مقامنده اولان قبا وسكرلي اتلر.

قبا ات : ياغلو اولان يرلر . لحم وشحم .

كيك اتي : كنج قيزلرده نصاب بلوغه وصول ايله باشلايان معتدل سميزلك كه آكا اصطلاحزده كيك اتنه كيرمك تعبير اولنور .

§ ات قفالي : ذهنسز .

§ ات كسيمي : پرهيز كيردن مقدم نصارانك ات يدكلري كونلردر . آكا پوجوق ثريي دخي ديرلر.

§ ات لقمه‌سي : ات طعامي . [روحي : ات لقمه‌سي لازمي طويورمازمي سني نان]

اتلو . اتلي : اتنه طولغون مخلم . طيقناز .

أتابك (اسم) آتا كلمه‌سيله بك لفظندن مركبدر . تاريخ اسلام اصطلاحنده وصئ دولت معناسنه‌در . دولت سلجوقيه‌ده بر كوچك شهزاده توارثاً مقام سلطنته كلدكجه امرادن برينى وصي نصب ايدرلر، سلطنتك اداره‌سني آنك الينه تفويض ايلرلر، نامنده‌ده اتابك ديرلر ايدي .

مؤخراً بو اتابكلر تسلطن ايتديلر، فارسده، موصلده برر دولت ياپديلر . آندن صكره (اتابكيه) لفظي‌ده اصطلاحات سياسيه‌دن اولدي .

أتابكيه ☾ (☛ اتابكه)

أتباع [ع] تابعك جمعيدر. لسانمزده خدمتكار معناسنه غلط اوله‌رق (اتباعي) ديديكمزدر . بين العوام مفرد كبي قوللانيلور [حامي آمدي : خدمتكده اولان اتباعه تمام ـ ايدرز شوقله تبليغ سلام .] [وهبي لطفيه : طور اتباعكله ايله دقت ـ كه بوله قومشولرك امنيت] [مثل : افنديي افندي ايدن اتباعيدر .]

|| برصاحب مسلكه اقتفا ايدنلر . اتباع امام اعظم : مشار اليهك رأيني قبول ايله مذهبني نشره اشتراك ايدنلردر . امام يوسف، امام محمد، امام زفر كبي .

أتباع تابعين [ع] تبع تابعين‌دركه اصحاب كرام حضراتنه ملاقي اولان، يتيشان ذواتدر .

أتراب [ع] مفردي قوللانيلان (ترب) ك جمعيدر . سنداشلر، اقران وامثال معناسنه . [اقران واترابي آره‌سنده لياقتله اشتهار ايدنلردندر .] [بيت ـ هرزه نامه : هپ شاشوب قالمش ايكن بختنه اقران، اتراب ـ عاقبت ايلدي دوران آنيده نحو وتراب]

أتربه [ع] (☛ ترابه)

أتقى [ع] (اسم تفضيل) زياده پك تقي، پرهيزكارلقده مبالغه ايدن .

أتقيا (☛ تقي‌يه) .

اَتك (اسم) ذیل، دامن. جامه مقوله‌سنك آشاغی قسمی. جبه اتكی، سترہ اتكی، كوملكك اتكی كبی. || طاغ اتكی : ذیل جبل، دامن كوه.

اتك اوپمك : تلثیم دامن.

اتك بزی : قونداقده‌كی چوجقلرك قونداقدن اول اوموزلرندن آشاغی صاردقلری پاموقلی بزكه اسكی عنتری اتكلرندن كسیلوب یاپلمسی وجه تسمیه‌در.

اتك باغی : نسوانك فراجه كیمه‌دن اول عنتری اتكلرینی طوپلایوب باغلادقلری اینجه قوشاق.

اتك تخته‌سی : خلالرده آرقه جانبه تصادف ایدن برذراع ارتفاعنده اویوق طاش ; ویا تخته.

اتكله‌مك : برینك اتكنه وارمق، تذلل. [مصراع : كیمی كورسه‌ك اتكلرز]

اتكلك : بلدن آشاغی اولان رقاص لباسی. فستان. مولوی بلرك كیدكلری تنوره [بلیغ : كیوب برآل اتكلك هاله‌دن میدانه عرض ایتمش — سماده مولوی آیینی تصویر ایدر مهتاب]

امامه اتكلكی: چوبوق طاقیمك آلت پارچه‌سی.

اَتم [ع] (اسم تفضیل) زیاده، پك تمام اولان. شیخ قصوری اولمیان نسنه.

اَتمك خبز، نان. اصلی اوتمك كه اوتوتلمش آتشه كوسترلمش خبزدر. لسانمزده تابه بدل كاف ایله (اكمك) صورتنده مستعملدر. [مثل : اتمك چیكنتمیجه یوتلاز]

اَت یاران داحوص دیدكلری مرضدركه پارمق اوجنده ظهور ایدر. تركجه‌ده قولاغان دیرلر.

اَثاث [ع] خانه متاعی كه مطلقا خانه‌نك لوازم ومهماتندن عبارتدر. دوشمه، اوانی وسائر تجملات. بونك مفرد وجمعی مساویدر. اثاث بیت، اثاث خانه.

اَثر [ع] بر نسنه‌نك وجودینه دلالت ایدن شی، برشیئك یرده قالان علامت، نشانه: اوبنانك حالا اثری موجوددر. وجهنده چیچك اثری واردر. || برشخصك وجوده كتیردیكی شی: شهنامه فردوسینك اثریدر. طباعت غوتانبرغك اثر اختراعیدر. اثردن مؤثره استدلال اولنور. جمعی آثار كلیر.

اثر : نتیجه معناسنده‌ده كلیر؛ ادبیات حاضره شناسینك اثر اجتهادیدر.

* اثر : اصطلاحده خبر وحدیث معناسنه مستعملدر كه منقول عنهدن بقیه‌در: [تصویر افكار: تواریخ اثریه‌دن آكلاشلدیغنه كوره عزیز، مصر ملكی ریانك مائده ناظری ایدی] سنته اثر اطلاق بومناسبتله‌در؛ بوروایت اثرده كورولمه‌مشدر. ویا اثرده بویله برشیئه تصادف اولنمامشدر.

اَثقال (☛ ثقله)

اَثقل [ع] اسم تفضیل. پك زیاده آغر آنك یوكی بریكندن اثقل || مجازا چوق ثقیل، پك چركین: نه‌قدر اثقل اولسه سوزی چكیلیر. یوزی كوزلسه‌ده طوری اثقلدر.

اَثمار (☛ فتحه ایله ثمره)

اَثمان (☛ فتحه ایله ثمنه)

اَثناء [ع] (مفردی قوللانلمیان ثنینك جمعی) زمان، حین، هنكام. اثنای طعامده كلدی دینوركه طعام ایدلدیكی صره‌ده دیمكدر. اثنای محاربه‌ده، هنكام محاربه‌ده، او زمان، اوهنكامده دینه‌جك یرده او اثناده دینور. اثنای جوانیسنده عهد شبابنده، كنجلكی چاغنده‌در. اثنای راهده یعنی یولده، یول اوزرنده.

اَثنیه (☛ فتحه ایله ثنایه)

اَثواب (☛ فتحه ایله ثوبه)

اَثیر (الیونز لسانندن مأخوذ بر لفظ مشتركدر) جو مطلقده موجود وكافهٔ اجسامه نفوذ ایلدیكی مفروض اولان بر جسم خفیف وسیال. || (هوفان) غلطی اولدرق (لقمان) روحی تعبیر ایلدیكمز تركیبك برجزو سیالی.

اَثیم [ع] آثم كبی اسم فاعل اولدرق كناهكار معناسنه. لسانمزده آثم قدر مستعمل دكلدر.

اَجانب (☛ اجنبیه)

اَجداث [ع] (مفردی قوللانیلمیان جدثك جمعی) مزارلر، قبور .

اَجداد (☛ فتحه ایله جده)

اَجر [ع] عاملك عملی مقابلی اولان عوض وجزایه دینور . الفك ضمیله اجرت دخی بو معنایه‌در ؛ فقط اجر ثواب اخرویده ، یعنی مکافات عمل آخرتده واجرت عمل دنیویده مستعملدر .

اَجرام (☛ کسره ایله جرمه)

اَجرام فلکیه [ع] ☺ آی ، کونش ، یلدیز ، ثوابت ، سیارات . مجموع عوالم || فوق‌العناصر اولان اجسام .

اَجر مثل ⚖ [ع] بغرض اهل وقوفك تقدیر ایتدکلری اجرت . یعنی بر فعل وعملك دکری اولان اجرتی تعیینده اصطلاح فقهی .

اَجر مسمی ⚖ [ع] حین عقدده ذکر وتعیین اولنان اجرت . یعنی شو ایشمی کورر ایسه‌ك سکا شو مقدار پاره ویریرم دیمك معناسنه اصطلاح فقهی .

اَجزاء (☛ ضمه ایله جزؤه)

اَجزا [ع] ⊕ جزؤك جمعی اولدیغی حالده جمع ومفردی مساوی اوله‌رق عقاقیر طبیه‌ده مستعملدر . اجزای طبیه .

اَجزاجی (اسم) اجزای طبیه ، معالجات ترتیب ایدن .

اَجزاخانه معالجات طبیه ، عقاقیر ترتیب اولنان محل ، دکان .

اَجزالی (اسم) کبریت . || قاپسول ایله آتیلان تفنك وطبانجه .

اَجزاء الشعر * شعرك ترکب ایتدیکی شی . بوده سکز عدددر : ① فاعلن ② فعولن ③ مفاعیلن ④ مستفعلن ⑤ فاعلاتن ⑥ مفعولاتن ⑦ مفاعلتن ⑧ متفاعلن (☛ عروضه)

اَجساد (☛ فتحه ایله جسده)

اَجسام (☛ کسره ایله جسمه)

اَجسم [ع] جسمدن صیغهٔ تفضیل : پك ایری . پك ، زیاده جسملی .

اَجَل [ع] مدت حیاتك صوك دمی که ذی روح او آنده لاتحاله فوت اولور . [مثل : اجلی کلان اولور . اجلسز قول اولمز . اجله چاره اولماز .] [فضولی : کوکل کلدی اجل زلف رخ دلدار یتمزمی]

اجل قضا : تهلکه ایله کلان اجل که تصادفیدر . اجل مسمی ـ اجل موعود : انسانك مقدر وموعود اولان حیاتنك نهایتی که اجل طبیعی .

اَجَلّ [ع] جلیلدن صیغهٔ تفضیل : زیاده ، پك جلیل بیوك اولان ؛ ذات اجل واعلا ، اجل مقاصد تعبیرلری معروفدر .

اَجْل [ع] اکل وزننده ترکجه (اوتوری) ویا ایچون تعبیرینك مفهومیدر : که بر حرف (ل) الحاقیله سبك عربیده (لاجل الوداع ـ لاجل الاستفاده) وکاه ترکجه (دن) اضافه‌سیله (او جلدن اولدیغی اجلدن) طرزنده قوللانیلیر . شمدیکی طرز انشامزده الفاظ مهجوره‌دن معدود واکثریت اوزره کتابت رسمیه‌ده مستعملدر .

اَجلاف [ع] (جلفك جمعی) اراذل ناس مقوله اشخاص‌در که آکا ترکجه‌ده چاپقین وباندیری چپلاق طاقی تعبیر اولنور . [هرسکلی حکمت بك : اوله‌در یوزه کرشیله اجلاف زمان ـ بر آیاغ اوزره‌کزه قرطبه وبومبایی] مفردی لسانمزده اوقدر مستعمل دکلدر بعضاً اوصاف رذیله‌یی تعداد صره‌سنده ایراد اولنور : [نفعی ـ سهام قضا : همدم وهم قدحی اولان اراذلر ایسه ـ بر آلای کندی کبی جلف وخبیث ومهمل]

اَجِلّه [ع] جلیلك جمعی ، رتبهٔ ومعرفهٔ بیوك اولانلر ؛ رتب سلطنت سنیه‌دن رتبهٔ اولی صنف اولنی احراز ایدنلره اجلهٔ رجال دولت اطلاق اولنور . || نعیما ، اجلهٔ مورخین عثمانیه‌دندر . اجلهٔ حکمای اسلامدن بریده ابن رشددر . بو عصرك یتشدیردیکی اجلهٔ ادبادندر . (مفردی بومقامده قوللانلماز)

اَجم ① اوزرنده اتی چوق کیك ② مزراقسز آدم. ③ بوینوزسز قویون که اصطلاحمزده قبـاق قویون ولسـان ادبمزده [کبش اجم] تعبیر ایدیلیر ④ قامشلق یعنی نایستان؛ شیراجم تعبیری بومعنا اعتباریله‌در. [نفعی : مجلسده شوخ دلفریب، جنك ایدیجك شیر اجم]

اَجمل [ع] صیغهٔ تفضیل : پك جمیل، پك کوزل .

اَجناب (☛ فتحه ایله جنبه)

اَجناد (☛ ضمه ایله جنده)

اَجناس (☛ کسره ایله جنسه)

اَجنبی [ع] غریب ویبـکانه معناسنه‌درکه یبانجی تعبیر اولنـور . بولفظ بعد معناسنه اولان (جنب) ماده‌سندن مأخوذدر؛ عرب، کندی قوم وعشیرتندن اولمیان و یبانجی طائفه‌یه منسوب بولنان قومشویه « جارالجنب » اطلاق ایلر. بو سـببله انسانك کندی عائله ویا قبیله ویاخـود مملکتندن اولمیان کیمسه‌لره وآخر قوملره و مملکتلرینه اجنبی اطـلاق ایدیلیرکه هر وجهله یکدیکره اوزاق اولملری وجه تسمیه‌در . جمعی اجانب کلیر . اقوام اجنبیه، ممالك اجنبیه، السـنهٔ اجنبیه، شخص اجنبی ویا اجنبی برآدم . اجانبدن بری، نظر اجانبده چرکین کورینه‌جك برحال .

اَجنبیت [ع] اجنبیلك، یبانجیلق .

اَجنحه (☛ فتحه ایله جناحه)

اَجنه (☛ فتحه ایله جنینه)

اَجواد (☛ فتحه ایله جواده)

اَجوبه (☛ فتحه ایله جوابه)

اَجود [ع] (اج ـ وه ـ د) جـودتدن صیغهٔ تفضیـل : زیاده، پك ایی . بهترین معناسنه .

اَجوف [ع] (اج ـ وه ـ ف) ایچی بوش، قوف اولان . بین‌الطرفا جهـلایه اطلاق اولنور : اجوفك بری . || صرفیون اصطلاحنده عین‌الفعلی معتل اولان؛ یعنی وسـطنده حرف علتدن برحرف بولنان کلمه . [قال] و [باع] کبی .

اَجهل [ع] اسم تفضیل : پك، دها جاهل .

اَجیاف (☛ کسره ایله جیفه‌یه)

اَجیال [ع] (مفردی قوللانلمیان [جیل]ك جمعی) صویلر، نسللر، اجیال عربدن برطائفه .

اَجیر (ع) ⚖ نفسـنی کرایه ویرن، یعنی اجرتله طوتیلان، چالیشـان شخص .

اَجیر خاص ⚖ برمدت معلومه ایچون نفسنی تسلیم ایله اجرته استحقاق قزانان شخص .

اَجیر مشترك ⚖ بشقه برینه ایچون ایشلیان کیمسه . (صباغ) کبی .

اَحادیث (☛ فتحه ایله حدیثه)

اَحاسن (☛ فتحه ایله حسنه)

اَحب [ع] اسم تفضیل : زیاده‌سیله محبوب اولان که پك سوکیلی تعبیر اولنور .

اَحباء (☛ فتحه ایله حبیبه)

اَحباب (☛ فتحه ایله حبیبه)

اَحبار (☛ کسره ایله حبره)

اَحجار (☛ فتحه ایله حجره)

اَحد [ع] واحد معناسنه‌درکه اوّل حساب در . فارسیده یك ترکجه‌ده بر تعبیر اولنور . وایام هفتـه‌نك ایلك کوننه [یوم‌الاحد] دینورکه ترکجه پازار کونی وفارسیده یك شنبه‌در . جمعی آحاد کلیر .

احد لفظیله آنجق جناب حق وصفلنور ؛ زیرا بو اسم جلیل حق تعالایه خاصدر .

[بر در الله ٔ اسمی الواحد .
برلکینه جهان قوی شاهد .
پس (احد)در ٔ خدا صفاتنده ٔ
واحد بیمثیل ٔ ذاتنده]
[شاکر احمد پاشا]

اَحداث (☚ فتحه ایله حدثه)

اَحداق (☚ فتحه ایله حدقه‌یه)

اَحدب [ع] آرقه‌سی فرلایوب صدر و بطنی ایچری کیرن کیمسه . قانبور .

احدبیت : قانبورلق .

اَحدیت [ع] اللهك برلکی ٔ غیردن و مثلدن منزهلك ٔ وحدانیت .

اَحرار (☚ ضمه ایله حرّه)

اَحری [ع] لایق ٔ مناسب ٔ انسب .

اَحزاب (☚ کسره ایله حزبه)

اَحزان (☚ فتحه ایله حزنه)

اَحسن (اسم تفضیل) پك زیاده کوزل .

اَحشاء [ع] (مفردی قوللانلیان [حشا] نك جمعی) قلب ٔ جگر بو برك کبی داخل بدنده اولان عضولر .

اَحفاد (☚ فتحه ایله حفیده)

اَحق [ع] (اسم تفضیل) پك زیاده مستحق ٔ لایق || پك حقلی . عدل و حقه اك موافق .

اَحقاف (☚ حقفه)

اَحقر [ع] پك حقیر و اعتبارسز اولان .

اَحکام (☚ حکمه)

اَحکم [ع] (اسم تفضیل) حکمنده پك قوی اولان ٔ اك قوی حکم ایدن .

احکم الحاکمین : حاکملرك اك قوی حکم ایدنی ٔ جناب حق .

اَحلام [ع] (مفردی قوللانلیان [حلم] ك جمعی) رؤیالر (☚ اضغاثه)

اَحلی [ع] پك ٔ زیاده طاتلی ٔ شیرین .

اَحمال [ع] حانك کسریله حملك جمعی . یوکلر ٔ احمال واثقال . ترکجه‌ده مفردی غلط اوله‌رق حانك فتحیله زبانزددر . حانك فتحیله حمل ایسه کبه‌لك دیمکدر .

اَحمد [ع] اسم تفضیل . پك ٔ زیاده ممدوح . اك اول بو اسم ایله علیه الصلوة افندمز تسمیه اولنمشلردر .

اَحمر [ع] قرمزی دینور آل رنك . ورد احمر : قرمزی گل .

موت احمر : سکرات و شدائد ظهوره کلان ٔ اضطرابله جان ویریلان اولوم . سخت و شدید اولان حادثه ٔ ومقتولاً وفاده دخی اصطلاح اولمشدر .

اَحمق [ع] صفتدر . بون کشی معناسنه که شاشقیندر . مؤنثنده حمقاء دینور حمراء کبی [بیت : پستر نواز عز وصفا احمق وخسیس ـ کلخن نشین ذل وهوان عاقل ونجیب]

اَحوال (☚ حاله)

اَحول [ع] کوزی شاشی آدمه دینور که فارسیده شهلا اطلاق اولنور . بری ایکی کورمك لازمیدر . [بیت : وحدتی سیر ایده‌مز احول نگاه اشتباه ـ هشتیٔ اشیای کوناکون برکویا ایکی] مؤنثی حولاءدر مرثیه حولاء عین حولاء .

اَحیا (☚ فتحه ایله حیه)

اَحیان (☚ کسره ایله حینه)

اَحیاناً [ع] وقت وقت ٔ بعضاً ٔ کاهیجه [احیاناً تشریف ایدرلرسه‌ده چوق مدت توقف ایتمزلر]

اَخ [ع] قرداش ٔ برادر [حامیٔ آمدی : اخ اخ والا کهرم تاج سرم ـ کردخاك

رهی کحل بصرم] جمعی همزه‌نك کسریله اخواندر . اخوان دین : دین قرداشلری . اخوان : وطن قرداشلری، وطنداشلر . [تصویر افکار : یورکلر طیسانماز درجه‌لرده مصاب اولان اخوانمزه لازمهٔ انسانیتی اجرا ایتملی‌یز]

اَخبار (☚ خبره)

اَختر [ف] یلدز کوکب . [فضولی : برسپهر سائرم ثابت جمیع اخترم] [عاکف پاشا ـ منشآت : هرنقدر یلدزی دوشکون بربیچاره ایسه‌ده تدویر عاطفت ولی‌النعمیلریله بخت خوابیده‌سی بیدار واختر طالعی نمودار اولمق ...]

اَختر دنباله‌دار [ف] قویروقلی یلدز . کوکب ذو ذنب .

اَختر شناس [ف] احوال نجومی بیلیجی، بیلن . مراد منجم احکام فروشدر .

اَخذ [ع] آلمق، آلمه : مکتوبی پوسته‌دن اخذ ایدر ایتمز آچوب اوقودم . ‖ آلنمق، آلنمه متداخل معاشلرینك اخذیله . ‖ طوتمق، طوتمه : کرفت . اشقیانك اخذ وکرفتی ایله . ‖ طوتلق، طوتلمه : خرسزك اخذ وتوقیفی لابددر .

§ اخذ واعطا : آلش ویریش، داد وستد . بومعناده یالکز قوللانلماز .

اَخرس [ع] (صفت) دیلسز .

اَخس [ع] پك، زیاده آلچاق . صویسز . بیاغی، ادنا . اخس صنایع . اخس اصناف .

اَخشاب [ف] خانك فتحیله خشبك جمعی . کسیلوب بیچلمش قوری آغاجلر که کرسته دخی دینور . صفت اوله‌رق قوللانیلیر : اخشاب او، اخشاب بنا، اخشاب کمی .

اَخص [ع] دها . پك خصوص . زیاده خاص اولان : اخص مقربین ‖ باشلیجه : اخص مقاصد، اخص مطالب . ‖ آز شموللی : خطاطلق کتابتدن اخصدر .

اَخضر [ع] (صفت) یشیل رنك . وادی اخضر، لباس اخضر . موصوفی مؤنث اولدقده خضراء دینور : جزیرهٔ خضراء، کسوفی خضراء

اَخفی [ع] پك خفی، زیاده، اك کیزلی .

اَخکر [ف] آتشك قوری [فهیم : آب ایله کرم الفت اولماز اخکر نازك مزاج]
(☚ قوره)

اَخلا (☚ خلیله)

اَخلاف [ع] خلفك جمعی . اسلاف مقابلی؛ کچمشلره خلف اولانلر که آنلردن صکره دنیایه کلنلر وبرجیات اولانلردن صکره کله‌جك اولانلر : یعنی کچمشلرمزه نسبت بزلر ندایسه‌ك بزلرك وفاتمزدن صکره بزم یرمزه کچه‌جکلر دخی اودر . [کمال : هیچ بزوقتده اسلافك حالی معاصرینه ومعاصرینك افعالی اخلافنه قناعت بخش اوله‌مامشدر؛ واوله‌ماز]

اَخلاق [ع] خلقك جمعی . خویلر معناسنه انسانك مجبول اولدیغی ایی ویا کوتو طبیعتلردرکه صفات حسنه وسیئه‌دن عبارتدر . اخلاق حسنه، اخلاق سیئه تعبیرلری‌معروفدر . بعض دفعه مفرد وصفت کبی قوللانیلور : اخلاقسز آدم دینور .

§ اخلاق بوزوقلغی : برخلقك مابه‌التمیزی بولنان فضائل معنویه‌یه عارض اولان فساد . [عبرت: اخلاق بوزوقلغی خصوصنده خیلیدن خیلی مهم بر مضحکه اوینامقده اولان نوظهور بکلرمزی اونوتمیه‌لم]
اخلاق فاضله : محاسن اخلاق که انسانك مادّی ومعنوی مفطور اولدیغی فضائل حسنه وخصائل برکزیده‌در .

اَخلاقیات ✽ اخلاقه متعلق مطالعات ومباحث حکمیه . [اخلاقیاته متعلق اثر براقان حکمادندر]

اَخلاقیون ✽ اخلاقیه یعنی، تعلیم فضائله دائر کتاب یازان حکما .
[سقراط اخلاقیونك اشهری ایدی]

اَخلاط (☚ خلاطه)

اَخیار (☚ خانك فتحی ویانك تشدیدیله خیره)

اَخیر [ع] بر شیئك اك صكره‌سنه اطلاق اولنور : شرط اخیر : صكره‌كی شرط . [شرط اخیری قبول اولنه منفیدر] قول اخیر : صكره‌كی سوز . قرار اخیر ، اشعار اخیر تعبیرلری معروفدر. [اشعار اخیرینه‌كوره اوخصوصدن صرف نظر ایلشدر] [شورای دولتك قرار اخیرینه موافقدر]

اَدا (عربیدن مأخوذ ترکجه تعبیراتدن معدوددر) طور . لطیف ویا ثقیل بر طور كوسترش كه ترکجه‌ده قوروم ، قورولش ویرینه كوره ناز ایله معبردر : اداسی كوزلدر . اداسنه سوز یوقدر . دینور كه بكنیله‌جك برطور لطیف دیمك اولور [ندیم : بر شكر بن تنكمی برخوش اداسی وار] یاخود اداسی چكیلیر شیلردن دكلدر ، اداسندن طورولمیور . اداسی نه‌سنه تعبیرلری دخی طور باردی ناطقدر .

اَدا [ع] اوده‌مك كه بر سبب موجبدن طولایی ذمتده ثابت اولان شیئی تسلیم : وقتك دخولی صلاتك ، وعده‌نك ختامی دینك اداسنی موجب اولدیغی كبی . ادای دین : بورجنی اوده‌مك . ادای صلات : نماز قیلق كه فرض اولان صلاتی اوده‌مك . ادای شكر : حقك عنایتی ، ویا برینك كرم وعاطفتی مقابلنده اعلان واظهار شكر. [عطایی: اوله‌ماز شكرینی ادا ممكن]

* اداء كامل : انسان امر اولندیغی وجهله برشیئی ایفا ، امامق وقتده یتیشان شخصك اداسی كبی .

* اداء ناقص : صلاتنی یالكز اوله‌رق ادا ویچمش نمازلری قضا كبی .

اَدات [ع] اسم ایله فعلك ماعداسی اولان كلمات كه اسما وافعاله تلاحقیله معنیدار اولور: (در) (دن) (ده) (دی) اداتلری كبی جمعی ادواتدر

اَدانی (☜ ادنایه)

اَدَب [ع] ظرافت واصلولق كه قولاً وفعلاً خلقده لطف معامله وحسن مناوله ایلمكدن عبارتدر . [تعریفات سید : ادب كندیسیله انواع خطادن احتراز اولنه بیله‌جك بر یولده كسب ملكه] یعنی ادب معنوی برقوهٔ راسخه‌در كه متصف اولان كیمسه‌یی موجب شین وعار اولان حاللردن منع ایدر . [روحی : كندیمی اوكی محضا بیلورم ترك ادب] [مترجم قاموس : ادبك تحتنده اخلاق مرضیهٔ ظاهره‌دن ماعدا شرعك استیجاب وعقلك استحسان ایلدیكی اقوال مندرجدر ؛ عفت ، ظرافت ، نزاكت ، اظهار عدل ولطف معامله ، وانصاف وسائر مكارم اخلاق ومحاسن اوصاف كبی]

شو تعریف عمومیدن مستفاد اولدیغی اوزره ادب كافهٔ فضائل ومحاسنك ماهیاتنی ادراك ایله اقوال واطوارده دستور حكمته اتباعدن عبارتدر. ایشته بو مناسبتله تقریرده ، تحریرده ظرافت ونزاهته رعایت ایتمك خصلتنه ادب وبو اوصافله اتصاف ایدنه ادیب اطلاق اولنور [شنایی ـ مسئله ، مجوثة عنها] : فن ادب بر معرفتدر كه انسانه خصلت آموز ادب اولدیغی ایچون (ادب) واهلی (ادیب) تسمیه قلنمشدر] جمعی آداب .

ادب : شعر وانشایه متعلق علوم . علم ادب ، علمای عرب عندنده ١٢ علمدن عبارتدر : علم لغت ، علم صرف ، علم اشتقاق ، علم نحو ، علم معانی ، علم بیان ، علم عروض ، علم قافیه ، علم خط ، علم قرض الشعر ، علم محاضرات ، علم انشا .

* ادب : اصطلاح فقهاده سنته مبتنی ، یعنی اثر نبویه اقتفاءً التزام اولنان حركات دیمكدر .

* ادب البحث : آداب مناظره .

* ادب القاضی : بسط عدالت ، رفع ظلم كبی شرعك دعوت وتوصیه ایلدیكی مزایایی التزام ایتمكدر .

* ادب النفس : اصطلاح عرفاده حفظ حدود شرعیه وسلوك طریقت مرعیه‌در كه اخلاق حسنهٔ باطنه‌دن عبارتدر .

ادبخانه : آیاق یولی ، خلا .

ادبسز : حیاسز ، بی‌شرم ، عارسز ، تربیه‌سز بی‌ادب . كستاخ .

ادبلو ـ ادبلی : تربیه‌لی نازك مؤدب ، ظریف .

اَدبی [عف] شعر وانشایه متعلق. ادبی بر رساله، ادبی بر اثر، ادبی بر قول . اقتدار ادبیسی مسلّمدر .

اَدبیات [ع] شعر وانشانك محتوی اولدیغی علوم وآثار ادبیه . آثار واقوال بلغا . [کمال ــ ادبیاتمز ملت دیلمز انسان قبیلندن اولور] [کذا : بر ملتك قوهٔ ناطقه‌سی ادبیات ایسه تمثال ادبك ناطقهٔ ذی‌حیاتیده تیاترودر] [کذا : ادبیاتك وطنی یوقدر؛ برفکر اگر صحیح ایسه برلسانده ایده‌جکی تأثیری دیگر لسانده‌ده تمامیله اجرا ایدر]

ادبیات عربیه : لسان عربده یازلمش اولان آثار بلغا وعلوم ادبیهٔ عرب .

ادبیات عثمانیه : لساننمز اوزره یازلمش اولان آثار ادبیه، ترکجه شعر وانشا .

ادبیات غربیه : غرب ادباسنك آثاری . اصطلاحده خاصةً فرانسز لساننده مدون آثار ادبیه .

اَدخنه (☜ دخان)

اَدعیه (☜ دعا)

اَدعیهٔ مأثوره اخلافك اسلافدن نقل ایتدیکی تمنیات مأثوره .

اَدله (☜ دلیل)

اَدنا ـ اَدنی [ع] آشاغی، تخصص ادنا . اعلا مقابلی . [کمال : درکه باریده اعلا ایله ادنا برلشور ــ صف مسجد رسم تشریفاتدن آزاده‌در] || درجه ومقداری پك جزؤی اولان نسنه : ولو ادنا مرتبه‌ده اولسون خاطرینه رعایت ایتمدی . ادنا ملاحظه ایله حل اولنه‌بیله‌جك مسائلدر . جمعی ادانی گلور . لساننمزده ادنا لفظیله جمعی اولان ادانی لفظی آراسنده اصطلاحجه بر فرق واردر . ادنا برشخص دینیلدیکی حالده او شخصك بیاغیلغی مرتبه‌جه عادیلگی آکلاشیلور . ادانیدن بری دینیلدیکی تقدیرده اسافل وارادلدن برآدم اولمق اوزره تلقی اولنور . [کمال : چکلمز اولدی ادانی جفاسی عالمده]

اَدوات (☜ اداة)

ادوات : برایش ایشلکه آلت اولان شیلر، آوادانلق . دولگرك کمری، بورغوسی، بچقیسی کبی .

اَدوار (☜ دوره)

اَدویه (☜ دوا)

اَدهم [ع] قاره نسنه‌یه دینور . یاغز آته ادهم اطلاقی بو جهتله‌در . لونی اعتباریله قلدده وصف اولور . [ادهم پرتو پاشا : ادهم خامه‌نك فضای وسیع الانحای بیانده سرعت جولانی] || اسامیٔ رجالدندر : ابراهیم بن ادهم معروفدر : [ضیا : هر تاج کبی چولسوزی ادهمی صانورسك]

اَدیان [ع] (☜ دین)

اَدیب [ع] اهل ادب کشی‌یه یعنی ظرافت وتربیه‌یه مالك وناسله قولاً وفعلاً لطف معامله‌ده بولنان کیمسه‌یه دینور . اصطلاحده ادیبانه، یعنی شعر وانشانك محتاج الیهی اولان فضائل علم ومعرفتی جامع منشیٔ کامله اطلاق اولنور که ادبه منسوب کیمسه‌در . [شناسی برادیب کامل ایدی.] جمعی ادبا گلور: [کمال ادبای عثمانیه‌نك اشهری ایدی.] ادبای سلف : قدمای ارباب قلم .

اَدیبانه آنفا ایضاح ایدیلان ادیب معناسنه گوره ادیبه یاقیشه‌جق صورتده حرکت . طور .

اَدیم دباغت اولنمش دری . گون، کوسله، سختیان. [ندیم . تاریخ : بونك زماننده قلت فلزدن طولانی ادیم بقر اوزرینه ضرب سکه ایدلمشدر]

اَذا [ع] برمقدارجه آزرده اولمق که اینجنمه تعبیر اولنور . ومتعدی اولور اینجتمه واینجتمك معناسنه . لساننمزده هر ایکی صورتده مستعملدر .

اَذان [ع] کلمات معلومه ایله جماعت مسلمینی نمازه دعوت ایچون اولنان ندایه دینور . اذان ویرمك : اذان اوقومق که وجه معروف وصوت بلند ایله اعلان وقت صلات : [سروری : آه ایلرم صدای بلند ایله هرسحر ـ

خلق اویانور صانورکه مؤذن اذان ویرر] [مثل : صاغیر ایچون ایکی کرّه اذان اوقونماز]

اَذکار (☜ کسر ذال ایله ذکره)

اَذکی [ع] دها، پك، اك ذکی .

اَذکیا (☜ ذکی‌یه)

اَذناب [ع] (☜ ذنبه)

اَذهان [ع] (☜ ذهنه)

اَذواق (☜ ذوقه)

اَذیال (☜ ذیله)

اَذیّت [ع] مصدردر ایجتمه . زیخش، آزار . اذیته طاقت کلیور . اذیتلی بر خدمت . اذیتلی بر ایش . اذیتی منفعتنه غالب .

اَر (ایرمکدن) یتشمش، بالغ معناسنده که عورت مقابلی . ارکك : [بیت زن کبی اولمه مقیم خانه ـ ار ایسه‌ك سنده قارش یارانه] || قوجه یعنی زوج : [مثل ـ ارله عورت آراسنه کیرن نادم اولور] . مجازاً مرد کشی‌یه دینور؛ اصطلاحده ار اوغلی ار تعبیری معروفدر . [کمال : ار اودر کیم کندی وجدانده مسؤل اولمسون] [کذا ـ عبرت : موالید طبیعت هرزمان اولمه عرلر، یعنی عدالت الهیه‌نك مثال مشخصی اوله، بیلمه‌جك ارلر حاصل ایتمکه غیر قادر] واهلی معناسنده مستعملدر؛ ایشنك اری، سوزینك اری دیرلرکه کار شناس وصاحب وفا دیمکدر .

جنك ارلری : ارباب وغا .

سوز ارلری : برطائفه وجماعتك ایلرو کلان سوز سویلمکه مقتدر اولان طاقی .

ار کیشی : یتشمش ارمش آدم .

ارلك : رجولیت . جسورلق . مردلك صاحب فتوت وحمیت . آزادملك، سن بلوغ .

اره کیتمك : قوجه‌یه وارمق .

اره ویرمك : تزویج ایتمك .

اربز : طول .

اَراجیف (☜ ضمه ایله ارجوفه‌یه)

اَراذل (☜ ارذله)

اَراضی (☜ ارضه)

اَراضیٔ امیریه * رقبه‌سی بیت‌الماله عائد، احاله وتفویضی مأمور مرخصی معرفتیله اجرا اولنان ترلا، چایر، یایلاق، قشلاق، قوریلردرکه اذن دولت اولمدقجه وقفیته تحویل ایدیله‌مز . روم ایلی قطعه‌سنده‌کی اراضی، عموماً اراضیٔ امیریه‌در .

اَراضیٔ خراجیه * برمملکتی حین فتحده جزیه‌یی قبول ایدن اهالیٔ اصلیه یدنده ابقا اولنان یرلر .

اَراضیٔ عشریه * برمملکتی حین فتحده غانمینه توزیع وتملیك اولنان یرلر .

اَراضیٔ متروکه * اهالی‌یه ترك ایدلمش یرلردرکه ۲ قسمدر . قسم اوّل عامهٔ ناس ایچون ترك ایدیلان، قسم ثانی بر قریه، ویا قصبه ویا برچوق قریه وقصبه‌لرك اهالیسنه ترك وتخصیص اولنمش یرلردر . برکوی خلقنه ترك ایدلمش مرعالر کبی .

اَراضیٔ مملوکه * رقبه‌سی، یعنی ذاتی وملکیتی صاحبنه عائد اراضیدر . بوده ٤ نوعدر : اوّل؛ قرا وقصبات درونده بولنان عرصه‌لر وکنارلرنده اولوبده تمام مسکن اعتبار اولنان نهایت یارم دونم مقداری اراضی . ثانی؛ اراضیٔ امیریه‌دن افراز اولنه‌رق مساغ شرعی‌یه بناءً وجوه ملکیت ایله تملیك اولنمش اراضی . ثالث؛ اراضیٔ عشریه . رابع؛ اراضیٔ خراجیه‌در .

اَراضیٔ موات * بلند صدالی برشخصك سسی ایشیدلمیه‌جك درجه‌لرده معموره‌دن بعید بولنان یرلردرکه نه بر کیمسه‌نك تصرفنده بولنه، نه‌ده اهالی‌یه ترك وتخصیص اولنمش اوله .

اَراضیٔ موقوفه * وقف اولنمش اراضی درکه ایکی قسمدر؛

اول : اراضیٔ موقوفهٔ صحیحه‌در ؛ یعنی اصلنده اراضیٔ مملوکه‌دن ایکن صورت شرعیه‌ده وقف اولنمش یرلردر. ثانی، اراضیٔ موقوفهٔ غیر صحیحه‌در. یعنی اراضیٔ امیریه‌دن افراز اولنه‌رق بالذات طرف سلطانیدن ویاخود اذن سلطانی ایله آخر طرفدن وقف ایدلمش اراضیدر. بوده ۳ قسمدر. برنجیسی : یالکز عشری بر جهته وقف ایدلمش اولان یرلردر. ایکنجیسی : یالکز حقوق تصرفیه‌سی وقف ایدلمش یرلردر. اوچنجیسی : هم حقوق تصرفیه‌سی همده اعشار ورسومی وقف ایدلمش اولان یرلردر.

اَرامل مفردی قوللانیلان (ارمله) نك جمعی. طول قادینلر معناسنه. [فواد پاشا : ایتام وارامل عسکریه‌یی انفاق وصیانت لازمهٔ شان. سلطنت اولمغله]

اَرائك (☛ اریکه‌یه)

اَرباب (☛ ربه)

اَربعون [ع] ٤٠ عددك اسمی درکه فارسیده چهل دینور. لسانمزده یالکز قوللانلماز.

اَربعه [ع] ٤ عددینك اسمی در. صفت اوله‌رق جهات اربعه، مواد اربعه، مسائل اربعه ومتعارف اولدیغی اوزره اناجیل اربعه کبی سبك فارسیده استعمال اولنور.

اَربعین [ع] ٤٠ ‖ کانون اول رومینك طقوزندن کانون ثانینك اون یدیسنه قدر اولان ایام معدوده‌یه اطلاق اولنورکه شتانك هنکام شدتیدر.

§ اربعین چیقارمق : اهل طریقك تصفیهٔ قلب وکسر نفس اماره ایچون قرق کون برحجره‌ده قپانوب طاعات ایله اشتغاللری که آکا چله دخی اطلاق اولنور.

اَرتنك خرافات مجمعدن : (مانی) دینلان رسامك تصاویرینی حاوی مجموعه.

اَرجح [ع] اسم تفضیل : اك، پك، دها راجح. بوخدمته فلاندن ارجح در.

اَرجمند [ف] (ار ـ جه ـ مند) معزز، محترم. سچکین صاحب حیثیت.

ارجمندانه : ارجمند اولان کشی‌یه لایق صورتده.

ارجمندی : ارجمندلك، طور ارجمندی اظهارندن بروقت خالی قالماز.

اَرحام رحمك جمعی. دول یتاقلری [شفیقنامه : اصلاب آباء علویدن ارحام امهات سفلیه‌] [کفری بهائی: ارحامه ایندر نطفه‌لر اصلاب یولندن]

اَرحم رحیم اسم جلیلدن صیغهٔ تفضیل. جناب حق ارحم الراحمین‌در.

اَردب [فصیحی ایشلب وزننده اردب‌در] عربستانك بعض بلادنده بر نوع اولچك‌درکه قدیم استانبول کیله‌سیله طقوز کیله‌یه معادلدر.

اَرذال (☛ رذیله)

اَرذل آلچاق، بدطینت، فرومایه. ‖ دها پك رذیل. ارذل اجلاف، ارذل ناس. ‖ ارذل عمرکه حالت پیرینك صوك دملری. جمعی : اراذل.

اَرز حبوبدن برنج. عربیده همزه‌نك فتحی وراءنك ضمیٔ زانك تشدیدیله‌در. لسانمزده (فرز) وزننده مستعملدر.

اَرزاق (رزقك جمعی) ‖ یه‌جك ایچه‌جك شیلر. ارزاق مقدره‌سی توکنمش.

ارزاق انباری : عسکرك چیك تعیناتنك جمع وادخار اولندیغی محل.

اَرزانی [ف] ① رخص معناسنه که اوجوزلق تعبیر اولنور ② مستحق عنایت ورأفت اولان فقیر ③ لایق. لسانمزده بومعنا ایله متعارفدر. [عنایت علیه‌لری ارزانی بیورلدیغی حالده] تعبیر اولنور. [نفعی ـ سهام قضا : هله بن تائب اولدم هجو ایله هم انتقام آلدم ـ اکر ویسی اوخرلکده قالورسه ینه ارزانی] ④ مبذول ارزانی مقامنده یالکز (ارزان) استعمالی غلطدر. ثابتك [ارزان متاع فضل وهنر باق او رتبه کیم ـ بیك معرفت زمانه‌ده بیك آفریندر] بیتیله اشتهاد خطا اندرخطادر.

اَرش ⚖ شرعده مادون النفس ایچون واجب اولان مال، یعنی دیت عضو.

ایضاح : جراحات سببیله قوت خلقیه وکمال فطریلرندن محروم قالان ال، آیاق کبی اطراف وسائر اعضای وجود ایچون تأدیه‌سی واجب اولان مالدر : مثلا برتعمد مخصوص ایله قولی کسیلمش وآیاغی قیرلمش اولانلر ویا دیشی وکوزی وسائر اعضاسی والحاصل شخصیت وآدمیت حقیقتندن غیری برشیئی ضایع اولانلر ایچون جبر نقصان اوله‌رق اعطا وتأدیه‌سی واجب اولان ماله (ارش) اطلاق اولنور.

حکومانده مشروع اولان (ارش) احادیث پیغمبریده تکرر ایتمشدر. مبیعده برعیبك وجودینه مشتری مطلع اولدیغی زمان بایعدن آلدیغی شی [ارش] در. جراحات وجنایاتده‌کی (ارش) دخی بوقبیلدندر. زیرا حاصل اولان نقایص بونکله جبر اولنور.

اَرشته خمیردن یاپیله تازه شعریه رشتهٔ فارسیدن مأخوذدر.

اَرشد [ع] رشددن صیغهٔ تفضیل. دها، پك رشید. [دور استیلا : ذاتاً خاندان سلطنتده ارشد واکبر وحق وراثت برطرف استحقاقاً مطاع جهان اولمغه لایق برسرور ایکن]

اَرشمیدس (آرخیمدس) محرفیدر. سیراغوسه‌لی مشهور عالم ریاضی. [حکیم باشی بهجت - مستزاد : تعمیر ایده‌مز رخنهٔ بنیاد درونی - ارشمیدس معمار]

اَرض [ع] یر. زمین. سما مقابلی [مصراع : بردر یانده ارض وسما بر دکلسه‌ده] || کرهٔ زمین || طوپراق، هرارضك قوهٔ انباتیه‌سی بر دکلدر || مملکت، ایل، دیار : ارض فلسطین، ارض فرنك، جمع صحیحی (ارضون) در. وغیر قیاسی اوزره (اراضی) کلیرکه لساننزده مستعمل اولان جمعی بودر.

اَرضین [ع] طبقاتی اعتباریله ارضك جمعی : سماوات وارضین.

اَرضیه ☪ کمرك اصطلاحندن. تجارك سکز کوندن زیاده کمرکده قالان مالندن آلنان برکراسیدرکه رسوم ارضیه‌دن مخففدر.

اَرغنون لاتینجه‌دن آلت موسیقیه معناسنه اولان (Organum اورغانوم) لفظندن محرفدر. معروف چالغیدرکه یکدیکرندن یوکسك واکثریا تحته‌دن مصنوع برچوق دودوکلردن مرتبدر. معابد نصارادهٔ غنا ایله اجرای آیین اولندیغی صره‌ده چالینور. منکنه کبی قورولمقله وپیانو کبی ال ایله چالینانلری واردر.



اَرغوان بو اسمله معروف وقرمزیه مائل پنبه بر چیچکدر. عربیده ارجوان.

اَرغوانی الواندن ذکر اولنان چیچکك رنکنه مشابه اولان لونه اطلاق اولنورکه افلاطونی ایله پنبه‌نك ممزوجیدر.

اَرفع [ع] اسم تفضیل : دها پك رفیع اولان.

اَرقام (☜ رقم)

اَرکان (☜ رکن)

اَرکان حرب - اَرکان حربیه ✕

اردونك فعالیت حربیه‌سنی استحضار واجرایه مأمور، صنفدن خارج برصنف ضابطان [آلمانیا قاموس عسکریسی]

ارکان حربیه : اقسام جسیمهٔ عسکریه قوماندا ایدن جنرالرك افکارینی اوامره تحویله مأمور اولان ضابطان در [جنرال قلاوزویچ]

اردونك قوتنه نظراً اکثریا بش آلتی ضابطدن مرکب اولان ارکان حربیه هیأتنك وظیفه‌سی علی‌العموم یورویش، قونق ومحاربه ایتمك حقنده اولان، یعنی اردونك حرکات عمومیه‌سنه متعلق بولنان ترتیباتی اجرا ایتمکدر [فوندر غولتس پاشا - ملت مسلحه]

اَرکج ارکك کچی. بورولمش، تکه.

اركك رجل بالغ، ذكور . ديشى مقابلى .
اركككلك: بلوغ، رجوليت، ذكورت || متانت، مردلك، ثبات .

اَركن (☜ ايركن . ايرمك لفظنه)

ارگن يتشمكده، يتشمك چاغنه ايرمش . || عزب كه تركجه‌ده بكار تعبير اولنور .

ارگنلك بر نوع سيكلجه (سيولجه) يعنى اوچوقدر كه نصاب بلوغه واصل اولانلرك عارضلرنده ظهور ايدر .

اَرمغان (اصلى فتحهٔ نقيله ايله تركجه آرمغان) در . فارسيده (پهلوان) وزننده تلفظ اولنور .

اَرمنى بو لفظك مأخذ اشتقاق آرام، ويا آراميان كلمه‌سيدر كه بر شخصك اسمى در . هايلر بو شخصله طانمش اولدقلرندن كندى‌لرينه ارمنيان وارمنى تسميه اولنمشدر . عربيده (ارامنه) صورتنده جمع اولنور .

اَرنب [ع] طاوشان .

اَرنلر يتشمش، ايرمش، مرتبهٔ قربيته واصل اولمش اولانلر كه زمرهٔ اوليا اللهدر . جمع اوله‌رق استعمال اولنور .

اَرواح (☜ روحه)

اَرّه [ف] بچق، منشار . تخته بچمكه مخصوص آلت . صغيرينه دست ارّه مخفى اوله‌رق (دستره) دينور . ال بچقيسى معناسنه .



اَريب [ع] عاقل، هوشيار، ذكى . [ضيا : كلخن نشين ذل وهوان عاقل واريب]

اَريك ميوهٔ معروفدركه انواعى چوقدر . اصلى ضمهٔ مبسوطه ايله (قاشمه) معناسنه (اوروك) دركه اكشيلكدن ديشلره عارض اولان حالتدر .

اَريكه [ع] ① زفاف اوطه‌سنه قوريلان سرير ② يان اوستى طيانه‌رق اوزانيلان سدير فراش ومنصه كبى ③ كلين ايچون قديده نصب اولنان قبه وچادر ايچنده ترتيب ايلدكلرى عالى ومزين تخت . اصطلاحمزده تخت سلطنت معناسنده مستعملدر: اريكهٔ تمكين عز وشوكت اولان سلاطين ماضيه‌دن .
اريكه پيرا : تختى تزيين ايدن . وجودى تخته زينت بخش ايدن پادشاه .

اَريمك فلزات وسائر صلب شى وقار وبوز كبى برودتله انجماد ايتمش شيلر حرارتك تأثيريله مايع حالنه كلوب آقار اولمق. || بر نسنه صو ايچنده تحليل اولمق. شكرك صوده اريمسى كبى. || انسان وحيوان ياغى سوزيلوب ضعيفله‌مك . || شيش ويومرو مقوله‌سى بعض استقام طاغيلوب بر طرف اولمق || بز وايپكلى آقشه اوزيلوب آقق .
اريتمك : (فعل متعدى) حل، اذابه، قال ايتمك . برآدمى ايذا ايده‌رك معنى زبونلتمق [فاضل : وكيل خرج ايدر بقالدن آه ــ اريتدى ياغى كتم دكانه]

اَرين ☺ [ع] اشياده‌كى محل اعتدال، كرهٔ ارضده محل اعتدال اونقطه‌دركه اوراده ارتفاع قطبين متساوى اوله‌رق نه كيجه كوندوزدن، نده كوندوز كيجه‌دن برشى اخذايدر || على الاطلاق محل اعتداله ارين تسميه‌سى برحقيقت عرفيه‌در . [تعريفات سيد]

اَرينمك تنبل، سست اولوب، بر خدمت ويا امرى ايفاده تكاسل كوسترمك كه آكا اوشنمك تعبير ايديلور اريمكدن مشتقدر كه كوشه‌يوب اسنه‌مك لازميدر .

اَز [ف] ادوات فارسيه‌دن تركجه (دن) اداتنك معادلى : خارج از اصول . خارج از وظيفه . ازدل وجان، ازهرجهت، ازقديم، از سرنو، ازان جمله تعبيرلرى اليوم تعبيرات مهجوره صره‌سنه كچمشدر . يالكز (ازجمله) و (ازقضا) تعبيرلريله (خارج ازمملكت) اصطلاح سياسيى بو جمله‌دن مستثنادر .

اَزارقه § فرق ضاله‌دن نافع بن ازرقك اصحابى در . بونلر امام على (رضه) تحكيم سببيله خطا ايتديكنى وابن ملجمك محق اولديغنى اعتقاد ايدرلر . [تعريفات سيد]

أَزبر [و] خاطرده طوتق كه بر شيئى اونوتمامقدر . عربيده حفظ دينور .
اصطلاحزده ازبره چالشمق وازبردن اوقومق تعبيرلرى حفظ قرآنه چالشمق وقرآنى حفظندن تلاوت ايتمك مقامنده زبانزددر . [نابى : تأليف راز نامهٔ دهر ازبرمده در]

§ از بر ايتمك : ازبرلمك كه برشيئى حفظنه الغه، اونوتمامغه ادمان . [مترجم عاصم ـ تقريض : ازبر ايتسون صوكى هرطالب ـ سوزه باشلرينه يازسون كاتب]

§ ازبره سوز : ديلنه كلانى سويلك مقامنده اصطلاح عوام .

أَزرق [ع] كوك رنكلى، ماوى . كسوهٔ ازرق . جامهٔ ازرق .

أَزقّه (☚ زاى مضمومه ايله زقاقه)

أَزل [ع] قدم معناسنه‌در كه شيئك اول وابتداسى اولمامقدن يعنى ازمنهٔ ماضيهٔ غير متناهيدن عبارتدر . ابدك ضدى . [مصراع : ازلدن بويله يازمش كاتب قدرت بنم بختم] كاه سبك عربيده من‌الازل بويله‌در دينور .

§ ازل : ماضيه عائد وغير متناهى اولەرق تقدير اولنان ازمنهٔ وجودك استمرارى . نته‌كيم ابد مستقبله عائد ونامتناهى فرض اولنان ازمنه‌ده وجودك دواميدر .

§ ازل : بدايتى تقديردن قلبك عاجز قالديغى وطارلشديغى زمانك اسميدر . بو، طارلق وشدت معناسنه اولان ازلدن مأخوذدر . نته‌كيم ابد، نهايتى تقديردن قلبك توحش ايتديكى زمانك اسميدر . بوده نفور وتوحش معناسنه همزه‌نك ضميله (ابود) دن مأخوذدر .

§ ازل : اولنده بدايت اولميان شى، قدم كبى . ابد آخرنده نهايت اولميان شى بقا كبى . استمرار ايسه هرايكيسنى جامعدر [كليات ابوالبقا]

أَزلى [ع] ازله منسوب ابتداسز قديم . [عبرت : ازلى اولان عدل الهى‌يى عالم فانيده تأييداً] [فيضى هندى : يا ازلى الظهور، يا ابدى الخفا]

§ ازلى : عدم ايله مسبوق اولميان شى . معلوم اولسون كه موجود اوچ قسمدن عبارتدر . زيرا موجود يا ازلى وابديدر . جناب واجب‌الوجود كبى . ياخود لا ازلى ولاابديدر دنيا كبى . ويا ازلى اولمق اوزره يالكز ابديدر آخرت كبى . ابدى اولمامق اوزره ازلى اولمامق محالدر؛ زيرا قدمى ثابت اولان شيئك عدمى ممتنعدر .

أَزمان (☚ زمانه)

أَزمك (فعل متعدى) باصوب ياصيلاتمق، قيرمق . اوفاتمق، بويا حل ايتمك .
دشمنى پامال ايتمك . باشنى ازمك : قهر وتدمير .
يغورط ازمك : يغورطى قارشديروب صولانديرمق . مايع، سود حالنه كتيرمك .
ازيلك : مغلوب اولوب ياصيله قالمق، هلاك ومقهور اولمق .
ازيلوب بوزولمك : لسان حال ايله تردد واحتراز وحجاب اظهار ايتمك .

أَزمنه (☚ زمانه)

أَزمه (اسم) ازلمش شى ايله ياپيلان طاتلى . بادم ازمه‌سى كبى .

أَزِمّه (☚ زمامه)

ازنتى ـ أَزندى معده‌نك آچلق ايله بايغنلق حالتى حاصل ايتمه‌سى .

أَزواج (☚ زوجه)

أَزهار مفردى مستعمل اولميان (زهره) نك جمعى . چيچكلر . [كمال : نوره غرق اولمش رنكلر، نه قوس‌قزحده، نه نكين الماسده، نه ازهار ربيعيده، كورولمك احتمالى واردر]

أَزهر [ع] غايت حسن وصفوت اوزره آق، براق . [خاقانى ـ خليفه : ازهراللون ايدى فخر عالم] مؤنثى زهرادر .

أَژدر ـ أَژدرها ـ أَژدها بيوك ييلان . مار بزرك كه عربيده ثعبان . آخرنده‌كى ها ادات جمع فارسى اولميوب اجزاء كلمه‌دندر . [نفعى : ايدر شعريله خامهم

حمله اژدرهای موسایه) خرافات عجمده قناتلی ودرت آیاقلی وبرطاقیده یدی باشلی اولەرق تصویر اولنور: [نفعی ـ قصیدهٔ رخشیه : صانکه پروازه کلور خشمیله براژدرها] رامز اولەرق یالکز نظمده مستعملدر . [مثـل : اویویان اژدرك قویروغنه باصمه]



مجازا شجیع ، بهادر ، غضوب ، خشمناك اشخاصه وظلمهٔ دوران اطلاق اولنور .

اَژدرهای فلك ☺ صور فلکیه‌دن شول یلدیز کومه‌سیدرکه (الجائی) ایله (شلیاق) و (دب اکبر) آرالرندهٔ قطب شمالی‌یه ییچیده اولور .

اَساتذه ـ اَساتیذ (☞ همزه‌نك ضمیله استاذه)

اَسارت [ع] اسیرلك ، کوله‌لك ، قوللق . مملوکیت حریت مقابلی . || حربده دشمن النه کرفتار اولمق . || ظلم ، تحکم آلتنده بولنمق .

اَساس [ع] بنا تملی . جمعی ضمیله (اسس) || هرشیئك اصل ومباسنه دینور . او ایشك اساسی اویله دکلدر . ایشك اساسنی بیلمز . اساس بحث ، اساس مسئله . || برشیئك کنهی ، حقیقتی .

اساساً : اصلاً ، حقیقته متعلق اولەرق : ادعاسی اساساً مجروحدر . اساساً بو ایشدن کندیسنه مسؤلیت ترتب ایلمز .

اَساطیر [ع] مفردی قوللانلیان (اسطوره) نك جمعی افسانه مقوله‌سی روایاتده اصطلاح اولمشدر . اسرائیلیات کبی . بزه کوره مصالح حکمنده اولان روایات اولیه وعبدهٔ اصنام اولان ملل قدیمه‌نك تخیل ایتدکلری معبودلره متعلق حکایات وخرافاته اطلاق اولنور . اساطیرالاولین ، اساطیر عجم ، اساطیر یونانیه کبی .
بو کلمه الیوم لسانده (ایستوریا) لفظندن مأخوذدر .

اَساطین (☞ همزه‌نك ضمیله اسطوانه‌یه)

اَسافل (☞ اسفله)

اَسالیب (☞ اسلوبه)

اَسامی (☞ اسمه)

اَسانید (☞ اسناده)

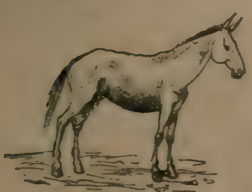
اَسب [ف] آت . اسب تازی : عرب آتی . اسب صبا رفتار ، اسب لاغر .

اَسباب (☞ سببه)

اَسباط [ع] (سبطك جمعی) عبرانیدن معربدر . اسباط ، یهود ، اسباط بنی اسرائیل که قبائل یهود معناسنه‌در . مفردی اولان (سبط) لفظی اصطلاحده بشقه معنایه موضوعدر .

اَستار [ع] سینك کسریله پرده معناسنه اولان (ستر) ك جمعی . استار کعبه ، استار بیت‌الله تعبیرلری معروفدر . ترکجه‌ده آکا کعبه اورتیسی اطلاق ایدرلر . لسانمزده همزهٔ ممدوده ایله زبانزد اولان (آستار) کلمه‌سی بولفظدن مأخوذدر .

اَستر [ف] قاطیر . بغل . قصراقله اشکك اجتماعندن تولد ایدر . اصطلاحمزده



قاطر جلوه‌سی دیندیکی فارسیده دخی شیوهٔ استرانه تعبیری زبانزددر . قاطر کبی چفته‌لی کیمه‌لرك افعالندن کنایه ایراد اولنور . [مصراع : استر ایمز بز بو شیوه‌یی مرکب دکل آ]

أَستغفرالله [ع] اللهدن مغفرت ایسترم معناسنه ترکیب عربیدر . || استعفای قصور، اعتراف خطا معرضنده توبه‌یه ردیفاً تفوه اولنور . || ابا، اجتناب : استغفرالله بندن اویله شی صادر اولماز .

الیوم تعبیرات ظرافت ومحو یتدن معدوددر : (استغفرالله ! بنده‌کزك نه استحقاقم وار .)

أَسخی اك سخی، پك جومرد .

أَسخیاء (☞ سخی‌یه)

أَسد [ع] آرسلان . شیر . اسدالله : امام علینك لقبیدر . جمعی همزه‌نك ضمیله اوج وزننده (اسد) در . ترکجه‌ده قوللانلماز .

أَسد ♌ بروج ثنا عشردن بشنجی برجدر کونش بو برجه ۲۳ تموز افرنجیده داخل اولور . تقویملرده‌کی علامتی : [♌]

أَسر [ع] اسیرلك حالتی . گرفتار قید اسر اولان غزاة مسلمینك تخلیصی ایچون .

اسرار (☞ سر.)

أَسرار مکیفاتدن قنب هندی دیدکلری بر نوع کتانك یاپراغی، کنویر . حشیش . اسرار کبی : خیالات واوهام ایله نشوه‌دار اولمق . اسرار معجونی : ذکر اولنان یاپراغك مسحوقیله ترکیب اولنمش بر معجونکه بنکیلك کبی استعمال ایدرلر . [عطایی : کیف ایچون اسراره اولوب مبتلا ـ ایتدی تمامیله شعورین هبا]

أَسرع پك، دها، زیاده سریع اولان .

أَسره [ا - سی - ره] کسره محرفی .

أَسریمك (اسی - ری - مك) فعل متعدی . سرخوش اولمق . آزمق . دلیرمك كبی قیرغیلنق حالتی .

اسریك دوه : کوپورمش آزمش دوه [مثل : اسریك دوه‌نك چولی اکری کرك]

أَسعار (☞ سینك کسریله سعره)

أَسعد پك، اك سعید اولان . عید اضحیه اسعد ایامدر .

أَسف [ع] حزن، کدر، غم، غصه . بو وقعه موجب اسفدر .

اسف ایتمك : اسفلنمك، بر حالدن غصه‌ناك اولمق .

أَسفار (☞ سفره)

أَسفل پك آشاغی، بیاغی اسفل ناس . جمعی اسافل || آشاغی طرف سمت اسفل || مقعد . لسانمزده جمعی بو معنالرده استعمالی اولنماز .

أَسقام (☞ سقمه)

أَسکی (صفت) قدیم، مقدم، سابق، سالف . اسکی زمان : ایام ماضیه || کهنه، فرسوده، مزمن . اسکی لباس، اسکی علت . || دأب . اسکی عادت .

باش اسکی : اندرون همایون اصطلاحندن . آغالرك اك اسکیسی .

أَسکیجی فرسوده شیلر مبایعه ایدن . || اسکی آیاق قابلری تعمیر ایدن .

أَسکیمك کهنه اولمق . البسه‌نك اسکیمه‌سی کبی . قدم صاحبی اولمق : بر خدمتده سنه‌لرجه قالمق کبی . || اوزرندن سنه‌لر مرور ایتمك : شرابك اسکیمه‌سی کبی .

أَسلاف (☞ سلفه)

أَسلحه (☞ سلاحه)

أَسلم پك، اك سالم . بو ایشده طوتدیغی یول اسلمدر . عاقل اولان ایشنده طریق اسلمی انتخاب ایدر .

أَسماء (☞ اسمه)

أَسماءالحسنی اسماء الهیه . جناب حقك طقسان طقوز اسم جلیلی .

أَسمر قاره، یاغز . اسمراللون . اسمر کوزلی .

أَسمك (فعل لازم) وزان اولمق، هبوب سنوح ایتمك . || عقله اسمك :

خاطره برشی سنوح ایتمك . § بادهوا، مفت برشی کلك
یل اسمك : روزکار اسمك .
پرنده یللر اسمك : نابود، غائب، منفی اولمق .
[بیت : دیرلردی هوا اوزره کزر تخت سلیمان ـ اول سلطنتك یللر اسر شمدی پرنده]

اَسَن [ع] زیاده یاشلی . پك مسن آدم .

اَسنان (☛ سینك کسریله سنه)

اَسنه‌مك ثاب معناسنده‌در که وجوده مقدمهٔ نوم فتوری کبی کسل وفتور عارضه‌سیله اعصابه کوشکلك طاری اولمق .
فعل لازم اولور : کوشه‌یوب طوپلانمق . اوزانوب قیصالمق .
اسنتمك : چکوب اوزاتمق § اوصاندیرمق، تصدیع ایتمك .
اسنك : آلاستیق اولان، اوزانوب ینه یرینه کلان شی .

اَسواق (☛ سینك ضمیله سوقه)

اَسود [ع] سیاه .

اَسهام (☛ سهم)

اَسهل پك، اك قولای .

اَسیر [ع] قول، کوله . حر مقابلی . || حربده دشمن الینه دوشن آدم . || بر کیفیته قول اولورجه‌سنه مغلوبیت [نفعی : محصل آدمه معنی کرکدر یوقسه نه‌یلرلر ـ اسیر قید صورت برآلای بیهوده حیوانی] دوشکونلك . ابتلا اسیر محبت بو اعتبار ایله‌در . [مصراع : اسیر عشقك اولدق کرچه قورتلدق اسارتدن]

اَسیرجی جلاب، کوله، جاریه صاتان .
اسیرجیلك : اسیر تجارتی ایتمك .

اَسیر حرب ☫ حربده دشمن عسکرندن آلنان نفرات وضابطان .
عسکر غالبك استیلا ایلدیکی ممالك خلقنده دخی شاملدر .

اَسیرکه‌مك (فعل متعدی) حفظ، صیانت که قورومق صاقلامق . رأفت، عاطفت . وقایه ایتمك : الله قضاسندن اسیرکه‌سون یعنی حفظ ایتسون . ومعاذالله تقدیرنده الله اسیرکه‌یه تعبیر اولنور . || برشیئی برندن دریغ ایتمك : اوقدر جمری‌در که برقاشق چوربه‌یی بیله اسیرکر .
اسیرکنمك : تحفظ، صون وحمایتده اولمق . || دریغ اولنمق : اسیرکنه‌جك شی‌میدرکه .

اَسیرلك اسارت، مملوکیت، مظلومیت .

اَش (اسم) زوج، جفت . مثل، نظیر، عدیل مماثل، معادل || رفیق، یار، همحال . || یکدیکرینه بکزر ایکی شی . ذی روح وجمادده مستعملدر : بو بازکیر اونه‌کینه اش اوله‌بیلیر . زم عربه‌نك اشی .
اش ایتمك : برتك شیئك بکزرینی بولوب جفت ایتمك .
اش دوست : احباب، یاران . رفقا .
اشسز : بیمثل، بی نظیر . ماننددی اولمیان یکانه || تك قالمش، زوجسز .
اشلشمك : قوش قسمی جفت اولمق . || مشابه ومعادل اولمق .
اشندن آیرلمق : عاشق ومعشوقدن ویا زوج وزوجه‌دن هربری دیکرندن افتراق ایتمك، جدا دوشمك . بر جفت حیواندن بری تلف اولمق . [مثل : اشنی آغلادن کولمه‌مش]
اش : صوك، مولوددن صکره ظهور ایدن زار کبی دری‌یه دینور . دول، رحمده آنك ایچنده تکون ایدرکه دول یتاغی تعبیر اولنور . برابر ظهور ایدنه اش وصکره چیقانه صوك دیرلر . عربده مشیمه اطلاق ایدیلیر .

اَشأم پك شأملی . پك اوغورسز .

اَشباه (☛ شبه وشبیه)

اَشبه [ع] پك شبیه . زیاده بکزر .

اَشبه (صفت) رعنا، لونداته ادالی. ایری بویلی کنج ایریسی قبا طابی. (بو کلمه‌نك اشبه عربیدن مأخوذ اولمسی مظنوندر)

اَشجار (☞ شجره)

اَشجع پك شجاعتلی. پك جسور. جناب علی اشجع شجعان عرب ایدی.

اَشخاص (☞ شخص)

اَشدّ پك زیاده شدید. اشد شدائددر.

اَشدّاء شدیدك جمعی اولمقله برابر اصطلاحزده شدید ایله فرق واردر. شدید، شدتدن وصف اوله‌رق قاتی، سرد، یعنی قوی، پك تندیه دینور. جمعی اینسه بهادرلره، یعنی قوی القلب آدملرده اصطلاح اولمشدر. ندیم — [فتوح الشام: بو سربده اشداء نصارا شجعان اسلامه قارشی عادتا جبانت کوسترمدلربله]

اَشر [ع] اك، پك شرلی، شری زیاده اولان شخص.

اَشرّاء ـ اَشرار (☞ شریره)

اَشراط [ع] مفردی مستعمل اولمیان (شرط) ك جمعی. علامت. نشان معناسنه.
اشراط ساعات: قیامت علامتلری: [مستطرف: اشراط ساعاتدن بریده ظهور دجالدرکه]

اَشراف (☞ شریفه)

اَشربه [ع] (شرابك جمعی) کرك حلال وکرك حرام چیکنمیه‌رك ایچیلیر. نه قدر رقیق مایع وار ایسه هپسنه اطلاق اولنور.

اَشرف [ع] پك. زیاده شرفلی. قومنك اشرفی ایدی. اشرف ساعات: ساعتلرك اك شرفلیسی. میمون ومسعود اولان وقت مختار.

اَشعار (☞ شعره)

اَشعر [ع] زیاده، پك شاعر. اك ایی شعر سویلیان: نفعی شعرای عثمانیه‌نك اشعریدر.

اَشعّه (☞ شعاعه)

اَشغال (☞ شغله)

اَشغل [ع] اك، پك مشغول.

اَشفاق (☞ شفقته)

اَشفق اك، پك شفقتلی. بر اولاد ایچون پدرندن اشفق کیم اوله‌بیلور.

اَشقر [ع] آل طوكده اولان آت.

اَشق [ع] پك، اك شق.

اَشقیا (☞ شقیه)

اَشك (اشمکدن مشتق) اشوب بورتاجق كه حمار، خر، مرکب. یاوریسی صپا، جحش [مثل: اشكك آکرمزی اولماز] اشكجی: خربنده. اشك سورن، اشك كراجیسی.



§ اشكلك: حماقت، غلظت، اذعانسزلق: اشك آریسی: صقیع. بالسز آری. [مثل: اشك آریسی کبی بال یاپماز]
⚘ اشك دیکنی: کنکر دیدکلری. یبان انکناری. عنتوت.
⚘ اشك قولاغی: اذن الحمار. قنطاریون.
§ اشكلنمك: اشکه بنمك. || اشك کبی اذعانسزلق ایتمك.

اَشك [ف] کوز یاشی [ثابت: اشکم صحیفهٔ رخ جانانه دوشمسون] [عطایی: اولدی روی سیاهمه رهزن ـ سبلیٔ سیل اشك حجلتدن]
* اشك افشان ویا تخفیفله اشك فشان: آغلایجی آغلایان. کوز یاشی صاچان.
* اشك افشانی: اشك افشانلق، کوز یاشی صاچیجیلق.

* اشكبار : زياده آغلايجى ' آغلايان
[شناسى : عشق ايله اولدم بحكم باد وخاك وآب ونار ــ زار زار وخاكسار واشكبار وداغدار]
* اشكريز : كوز ياشى دوكيجى ' دوكن .
[اشكريز درد حسرت اولان والده‌سنه مرحمة]
* اشك شادى : سوينج ايله دوكيلان كوز ياشى .

اَشَكّ [ع] پك ' زياده شك صاحبى . ابهام قبيحى متضمن اولديغندن اكثريا تهكماً قوللانيلور .
[تصوير افكار ــ مستهدن بمونيتمز حققنده روزنامهٔ محررينك اظهار اشتباه ايتمسى شك فعلنك اسم تفضيله معون (يعنى اشك) اولديغنه برهان دكليدر]

اَشكال (☚ شكله)

اَشكين آت قسمنه مخصوص بر نوع يورومه كه قسرى اولميان برنسنه‌دن . يورغه يورويش .
اشكينلى ' اشكنى آچيق حيوان ' تيز پا ' يوكرك ' يوروك .

اَشكينجى سپاهينك بالفعل سفره اشنى .

اَشمك (فعل متعدى) قازمق ' قازيمق . حفر ايتمك . طوپراق اشمك ' مزار اشمك ' حفر مزار .
اشمك : (فعـل لازم) كروب يورومك . اشوب سورتمك ' حيوان اشمك : يورغه وچاپقين يورومك || سلفده عساكر عثمانيه‌نك بر محلدن ديكر محله حركتنه وسفره مأموريتلرينه اطلاق اولنوردى :
[نعيما ــ تاريخ : بو سفره اشن سپاهيلرك برچوغى شدت شتادن قيرلديلر]
. اشديرمك : حفر ايتديرمك . قازديرمق . چيقور اشديرمك .
اشنمك : حيوان قسمى يوفقه طوپراغى آياقلريله قازيمق . طاوق مقوله‌سى طپور ' طوپراغى قازيوب چرپمق .
اشه‌لمك : طوپراغى ' آتشى ' سائر برشيئى خفيفجه اشوب قارشديرمق . || تحرى ' تدقيق ايتمك. بريئى بعض مقدمات ايله سويلتمك : اوكنى اشه‌لدكجه سويلدى طوردى .

اَشنَع [ع] اك ' پك شنيع . زياده قبيح وبد اولان .

اَشواق (☚ شوقه)

اَشهَب [ع] قير آت .

اَشهَر [ع] اك ' پك مشهور . اشهر اقواله كوره ' اشهر وقايعدن .

اَشهر حرم § [اش ـ هور ـ ر ـ حو ـ روم] درت آيدر . رجب ' ذى القعده ' ذى الحجه ' محرم . بودرت آيك بريسى آيرى وباقلرى اوچى ايسه متتابعدر . وجه تسميه ' جاهليه خلقنك بوآيلرده قتالى كنديلرينه حرام ايلدلريدر .

اَشهى [ع] پك ' اك زياده سويلان . پك مرغوب .

اَشيا عربيدن مأخوذ (مفرد معناسنه) أثاث بيت . مفروشات ' احمال واثقال ' منقولات . اشيا چانطه‌سى . اشيا عربه‌سى .

اَشيا (☚ شيئه)

اَشيك (اسم) قپو سوكلرينك استناد ايتديكى باصه‌مق كه برك اوزرينه افقى ياتيرلمش ديرك ويا طاشدن عبارتدر . قپونك طشره طرفى .
اشيك آغاسى : تركستانده قپوجى باشى ' حاجب دولت ' تشريفاتجى .

اَصاغر (☚ اصغره)

اَصالت [ع] بر نسنه كوكلى اولمق || بر آدمك رأى وفكر وملاحظه‌سى جيد ومتين اولمق . اصالت فكر ' اصالت رأى بو اعتبار ايله‌در || بر آدم اصيل يعنى عرق ونسب صاحبى اولمق كه آكا اصطلاحجه صوى زاده‌لك تعبير اولنور . ارباب اصالت ' كشى زاده اولانلر .
§ اصالت : برايشى ' برامرى بالذات ايفايه صلاحيت حالى . وكالت مقابلى . صفت اصالتى حائز ' اصالتى حيثيتله دعواسنى بالذات درعهده ايلدى .

اَصالة وكالتايله اولميەرق، بالذات، بالاصل. وكالتده بولنديغى خدمته اصالة مأمور ايدلدى.

اَصح [ع] پك، اك صحيح. اصح روايات.

اَصحاب (☛ صاحبه)

اصحاب ـ صحابه § اصحاب، نغتده صحبك جمعى اولوب اصطلاحده ايسه عليه‌الصلاة‌افندمزك شرف صحبتنه نائل اولان ذوات كرامه اسم اولمشدر. صحابه اصلنده مصدر در، صكره اصحاب ايچون اسم قلندى. [خالد بن وليدكه اجلهٔ اصحاب رسول‌اللهدندر.]

اَصحاب بدر § بدر غزوه‌سنده معيت حضرت پيغمبريده حاضر اولان عساكر محمديه اطلاق اولنور. آلتمش‌دردى مهاجريندن، ومتباقيسى انصاردن اولمق اوزره ٣٠٥ نفر صحابى كرامدن عبارت ايدى.

اَصحاب فرائض ⚖ كنديلرينك سهم وحصه‌لرى مقدر اولان.

اَصحاب‌الكهف * قرآن كريمده مذكوردر. بونلر يدى رفيق اولەرق اسملرنده بش كونه قول واردر. قصه‌لرى ايسه تفاسير قرآنيه‌ده مفصلاً مسطوردر.

اَصداف (☛ صدفه)

اصدق (صدقدن صيغهٔ تفضيل) پك صادق. فعلى قولنه تماميله مطابق. قولنده اصدقدر. || محبت خصوصنده پك ثابت اولمق: اصدق احبا.

اَصدقاء (☛ صديقه)

اَصعب [ع] اك صعب، پك كوچ.

اَصغر [ع] اك، پك كوچوك. اكبرك ضدى.

اَصفر [ع] صارى. بنى اصفر.

اَصفيا (☛ صفيه)

اَصل [ع] كوك، ديب، تمل، قاعده اساس [كال: ارشد قيدينك اكبر صفتنه تقديمى دخى كفايت اصل، سن وتجربه فرع اولمق حقيقتنه مبنى اولمسه كركدر] جمعى اصول. || حقيقت: ايشك اصلنى بيلدلى. اصلى وارمى يوقمى؟ اصلى اولمامق. بعضاً تأكيد ايچون عربك [لااصل له ولافصل] قولنه تطبيقاً اصلى فصلى يوق، نه‌اصلى وار نه‌فصلى تعبير اولنور. || صوى، نسب: شريف الاصل ويا قبيح الاصل مقامنده اصلى تميز، بد اصل اطلاق اولنور. || بر شيئك ابتدائى حالى: بو نسخه اصلنه مطابق دكلدر. بو كتاب اصل تأليفمى يوقسه آندن مقتبسمى در.

اَصل § كندى اوزرينه بشقه‌سنى ابتنا ايدن شيدر. تعبير ديكرله مبنى عليه اولان شيدر. تمل، قاعده كبى. (تعريفات)

اَصلاء [ع] هيچ برزمان. تأكيد نفى ايچون ادات اولور: اصلا وقطعاً، اصلا ايشه يراماز. اصلا آدم اولميه‌جق.

اَصلاب (☛ صلبه)

اَصلح [ع] اك، پك صالح. زياده‌سيله ايى: [نديم: معاويهٔ ثانيه‌كه اصلح بنى اميه ايدى.]

اَصلع باشى آلندن اعتباراً قفايه قدر قيلسز اولان آدم. آنا تركجه طازلاق دينور.

اَصلى [ع] اصله منسوب. سبك فارسيده: شكل اصلى، هيأت اصليه.

اَصم [ع] صاغير.

اَصناف (☛ صنفه)

اَصناف § اصطلاحجه‌ده (اسم) اولەرق صنايع، حرف اهلنه اطلاق اولنور كه خلقك كار وكسبله مشغول اولانلريدر. مفرد مقامنده قوللانيلور: اصناف كيمسه. مفردى بو معنايه قوللانماز. مسلك حرفت. اصنافلق ايتمك: حرفته سلوك.

اَصنام (☛ صنمه)

اَصوات (☛ صوته)

اَصوات § اولفظدرکه آنکله برصوت حکایه اولنه . مثلا قارغەنك صوتنی حکایه ایدن (غاق) کبی . (تعریفات)

اَصوب [ع] اك، پك صواب، پك طوغری [آنك اقوالی دیکرلرندن اصوبدر]

اَصیل [ع] عرق ونسب صاحبی آدم . حسب ونسب جهتیله طاهر برعائله‌یه منسوب آدم، کشی زاده . ‖ وکیل مقابلی .

اصیلانه : اصیل اولانه لایق صورتده .

اصیلزاده : نجیب برعائله‌یه منسوب اولان .

اَضحی قربانلر . عید اضحی، قربان بایرامی . مفردی اولان (ضحاة) اسامزده مستعمل دکلدر . (همزه‌نك ضمیله اضحیه‌یه)

اَضر [ع] دها، پك، اك ضررلی .

اَضعاف (☞ ضاعنك کسریله ضعفه)

اَضعف [ع] دها، اك، پك ضعیف .

اَضل [ع] پك مضل . یولنی شاشرمش، یعنی مذهبنده پك زیاده ضلالتده قالمش اولان .

اَضلاع (☞ ضلعه)

اَطایب [ع] مطایب معناسنده که کزیده ومختار ومنتخب شیلره، نوادر ولطائفه اطلاق اولنور . بو ایکی کلمه مفردلری مسکوت وجمع اوله‌رق مضبوطدر . [اطایب ادبیه‌دندر، اطایب تاریخیه‌دن معدوددر]

اَطبا (☞ طبیبه)

اَطراف (☞ طرفه)

اَطرافیه § برطائفه‌درکه مسئلهٔ شرعیه‌ده ابراز جهالت ایدن اطراف اهالیسنی تعذیر ایدیلر . اصول اعتقادده اهل سنته موافقت ایلدیلر (تعریفات)

اَطعمه (☞ طعامه)

اَطفال (☞ طفله)

اَطلال (☞ طلله)

اَطلس (☞ آطلسه)

اَطوار (☞ طوره)

اَطواق (☞ طوقه)

اَطول [ع] پك، اك طویل . پك اوزون . اطول لیال .

اَطهر [ع] پك، اك طاهر .

اَظرف [ع] اك، پك ظریف اولان . اظرف ظرفا .

اَظفار [ع] مفردی قوللانیلان (ظفرك) جمعی . طرنقه دینور : انسانك وسائر پنجه صاحبی اولان حیوانك اولسون . فارسیده ناخن [کمال : ماحصل موی واظفار کبی تسلط اغیار وکرم وسرد روزکاردن تحفظ ایده‌جك وسائطدن بیله عاری]

اَظلم [ع] اك، پك ظالم . حجاج ولات بنی امیه‌نك اظلمی ایدی . [مثل عربی : البادی اظلم،] باشلایان دها ظالمدر . اظلم من خلق الله : اللهك یراتدقلرینك اك ظالمی .

اَظهر [ع] اك، پك ظاهر . زیاده‌سیله عیان . پك بللی که اصطلاحرده آب آشکار تعبیر اولنور .

اَعاجیب (☞ اعجوبه‌یه)

اَعادی (☞ عدوه)

اَعاظم (☞ اعظمه)

اَعالی (☞ اعلایه)

اَعجام (☞ عجمه)

أَعجمی [ع] قوم عربدن ماعدا قومه منسوب كیمسه. شخص اعجمی. اسم اعجمی: لسان عربدن اولمیان لفظ، كلمه.

أَعجز [ع] اك، پك عاجز. [كمال : اعجز اسرا ایله اعظم حكمداراك]

أَعداء (☚ عدوّ)

أَعداد (☚ عدده)

أَعدل [ع] اك، پك عادل. زیاده‌سیله عدالتلی. [عمر بن عبدالعزیز اعدل بنی امیه ایدی.]

أَعذار (☚ عذرة)

أَعذب [ع] اك، پك زیاده لذیذ وطاتلی. [ثابت : بالدن احلی شكردن اعذب ایدی]

أَعرابی § عربك جاهلی. [حجاجك نزدینه كلان براعرابی]

أَعراض (☚ عرضه)

أَعراف جنت ایله جهنم بیننده واقع سوره اطلاق اولنور. || میانهٔ جنت وجهنمده واقع سور وحجابك اعالیسی مراددر.

أَعراف § مطلع دیمكدر. جنـاب حق، صفات مجلیه‌سنك مظهری اولان هرشیده مشاهده ورؤیت مقامی. مقام مذكور فوق الاطراف اولان مقـام اشرافدر؛ قال‌الله تعـالی : « وعلی‌الاعراف رجال یعرفون كلا بسیماهم » وقال النبی : « ان لكل آیة ظهراً وبطناً وحداً ومقطعاً » [تعریفات سید]

أَعرج [ع] طوپال. آقساق.

أَعرف [ع] اك، پك معروف. اك زیاده طانمش. طانیلان.

أَعزّ [ع] اك، پك عزیز. پك معتبر ومحترم اولان اعز اوداذن. اعزّالله : الله عزیز ایتسون.

أَعزّه (☚ عزیز)

أَعشار (☚ عشره)

أَعشار ☫ عشرك جمعی. اونده برلر. واحدك اونه تقسیمندن حادث اولان جزؤلر || اصطـلاحده محصولاتدن تحصیـلی مشروع اولان اونده‌لقلر.

اعشار بدلاتی ☫ (اصطلاحات مالیه‌مزدن) برقریه ویا قضانك محصولاتندن تحصیـلی مقرر اولان عشرك ملتزمه احاله والزامی مقابلنده النان بدل.

أَعشاری § اعشاره منسـوب واعشاردن عبـارت ومركب اولان.

كسر اعشاری : واحدك دائما اونه تقسیمندن حاصل اولان كسر.

اصول اعشاریه : اوزان واكیال ومقـادیرك حسابات اعشاریه‌یه توفیقی.

أَعصاب (☚ عصبه)

أَعصار (☚ عصره)

أَعضاء (☚ عضوه)

أَعضا ☫ برمجلسی، برمحكمه‌یی، برشركتی، حاصلی برهیئتی تشكیل ایدنلر. مجلس شورای دولت اعضاسی، محكمهٔ تمییز اعضاسی. دوائر بلدیه اعضاسی، اختیار مجالسی اعضـاسی. انجمن دانش اعضاسی. || مفرد مقامنده : برهیئتی تشكیـل ایدن افراددن هربری : شورای دولته اعضا تعیین اولندی. اعضـالق : اعضـا منصبی. انجمن دانش اعضالغنه نامزددر.

أَعطاف [ع] مفردی قوللانلیان (عطفك) جمعی. شفقتلر، اعطاف مالانهایه. اعطاف شاملهٔ الآفاق كبی معناسز وخوایده تعبیرات قوللانمالیدر.

أَعظم [ع] اك، پك عظیم. پك بیـوك. ابو حنیفه ائمهٔ اربعه اجنده امام اعظم عنوانیـله یاد اولنور. شـنـاسی، عثمانلیـلرك ادیب اعظمیدر. جمعی اعاظم : اعاظم، حكما، اعاظم رجال سیاسیه‌دن. اعاظم ادبا وشعرادن.

أَعقاب (☞ عقبه)

أَعقاب § مفردی اولان (عقب) ایله معناجه اصطلاحجه فرقلری واردر. اعقاب اولاد واحفاده اطلاق اولنور : اعقابی توكندی، اعقابی دخی نجدت وجلادتده كندیسنه مماثل ایدی .

أَعلاء - أَعلی [ع] دها، اك، پك عالی : اك یوكسك، اك رفیع [روحی : اعلاره اعلانورز پست ایله بستر] بلند، یوكسك سس صوت اعلا : [كمال : اعلای علویات دهر اسفلدن اسفلدر بكا] جمعی اعالی .

|| مرغوب، خوش، مقبول . كوزل طبعه اوفق برشیئك اك ایوسی : اعلا برآت، اعلا بركوشك، اعلا برعبد، اعلا برلباس، اعلادن اعلا اك كوزلدن اك كوزل مقامنده . سبك عربیده دائما الفه بدل یا ایله قوللانیلور: عرش اعلی، ملاء اعلی، صوت اعلی كبی .

أَعلاف (☞ علفه)

أَعلام (☞ علم)

أَعلم [ع] علیمدن صیغهٔ تفضیل، اك عالم . اك بیلیجی . [فضولی : علیم وعالم وعلام واعلم واعلا .] اعلم علما، اودیكرلردن اعلمدر . سز اعلمسكز . الله اعلم یا كلدم . الله اعلم بوسنه هوالر صفوق كیده‌جك .

أَعم [ع] دها، پك عمومی پك شمولی . اخص مقابلی . [سنان پاشا : اعمدر جمله مخلوقاته لطفی]

أَعماء - أَعمی [ع] كور . [مثل : اعمایه الوانده بحث اولنماز] اعمای مادرزاد : آنادن طوغمه كور [شناسی : آنادن طوغمه اعمالر دكلدر واقف الوانه .]

أَعماق (☞ عمق)

أَعمال (☞ عمل)

أَعمال - أَربعه § علم حسابدن جمع، طرح، ضرب، تقسیم عملیاتی .

أَعمام (☞ عم)

أَعناق (☞ عنقه)

أَعوام (☞ عامه)

أَعوان [ع] مفردی اولان (عون) ایله معناجه اصطلاحجه فرق واردر . یاردمجیلر . آرقه چیقانلر . اعوان وانصاریله برابر شهید اولدیلر .

أَعوان (☞ عونه)

أَعوج [ع] اكری اولان نسنه . || بدخوی وكج مشرب كشی .

أَعور [ع] تك كوزلی . شخص اعور : تك كوزلی كشی . [عطائی : دیدهٔ اعوری طرح اولنشیدی - زور شاهد كبی جرح اولنشیدی]

أَعیاد (☞ عیده)

أَعیان [ع] كوز معناسنه اولان عینك جمعی ایسه‌ده لسانمزده (عیون) (اعین) صورتنده‌كی جمعلری مستعمل واعیان لفظی ایسه خاصهٔ اشراف قومه یعنی تبار ونسب جهتیله خلقك كوزی منزله‌سنده بولنان كبار ملته اطلاق اولنور .

اعیان قریش، اعیان بلده، اعیان قریه، اعیان محله كبی .

اصطلاحات سیاسیه‌ده ایسه اعضاسی طرف امتدن منتخب اولان شورای ملته مقابل اعضاسی طرف دولتدن نصب اولنان مجلسه ولا ینعزل اولان اعضاسنه اطلاق اولنور . مجلس اعیان . اعیاندن مرحوم كمال پاشا .

اعیان § * كندی كندینه طوران شی . بوندن مقصدده كندینه مخصوص برحیز، برمكانی اولوب دیكرینك تحیزینه تابع دكل دیمكدر . عرض ایسه بونك عكسیدر . چونكه عرضك تحیزی، یعنی مكانلنمسی موضوع، محلی اولان جوهرك حیز ومكاننه تابعدر . (حیز وعرضه) [تعریفات]

اعیان ثابته * حق تعالینك علمنده کی حقایق ممکناتدن عبارتدر . بونلر حضرت علیه‌ده اولان اسماء الهیه‌نك صور حقایقی درکه حقدن آنجق ذاته نظرله تأخرلری اوله‌رق، زمانًا اصلا تأخرلری یوقدر . بونلر هم ازلی، هم ابدیدر . [تعریفات]

اعیان مضمونة بانفسها * اصطلاحات فقهیه‌دن) محو وهلاك اولدیغی وقت ـ مثلیه اولورسه مثلی، قیمی اولورسه قیمتی ـ واجب اولان شی . سوم شراء اوزرینه مقبوض ومال مغصوب کبی . [تعریفات]

اعیان مضمونة بغیرها * اعیان مضمونة بانفسهانك خلافیدر : مبیع، مرهون کبی .

اَغانی (اغنیه‌نك) جمعی . اغنیه : نغمهٔ خوانده‌یه اطلاق اولنور . آهنك . ترجیع ایرلامق . اصطلاحمزده ترکی چاغرمق .

کتاب الاغانی عرب خواننده‌لرینك ترجمهٔ حاللرینی وشطحیات ومطایباتی حاوی بر تألیف مشهوردر .

اَغبیا (☜ غبی‌یه)

اَغذیه (☜ غذایه)

اغراض (☜ غرضه)

اَغرب [ع] اك، پك غریب . اغرب غرائب . [الی بیلكنه قدر آتش ایچنده یاندیغی حالده قطعا اظهار الم ایتمه‌مش ایكن اوموزینه صچرایان بر قفلجمك آجیسنی حس ایله فریاد ایتمسی اغربدر .]

اَغشیه (☜ غشایه)

اَغصان (☜ غصنه)

اَغلب [ع] اك، پك غالب . زیاده قوتلی : اغلب احتمالات . || کثرت افاده ایدر : اك چوق کبی . کالك اغلب عباراتی سند ادبادر .

[المنتخب : عربیده کلماتك اغلبی بری برندن مشتق ومتولد اولدیغندن]

اَغلظ [ع] دها، اك، پك غلیظ . زیاده‌سیله قبا . اغلظ تعبیرات ایله سرد مرام ایلدی . اغلظ شتوم تعبیری مشهوردر .

اَغنام (☜ غنمه)

اَغنام رسومی ☾ (اصطلاحات مالیه‌مزدن) بهر رأس قویون وکچیدن دولتك آلدیغی ویرکو .

اَغنیاء (☜ غنی‌یه)

اَغیار [ع] ماعدا، بشقه واوزکه معناسنه اولان [غیر] ك جمعی . بو کلمه لسانمزده مفرد مقامنده عاشقك رقیبی، انکلی، کوزجیسی، خصمی معناسنه اصطلاحدر : [نهاد بك : اشك چشمم مانع سیر رخ یار اولدی آه ـ کندی کوز یاشم ایله بن زاره اغیار اولدی آه] [حلیمکرای : چشم حق بیننده اغیار ایله یار ایکیسی بر ـ باغ توحیدده زیرا کل وخار ایکیسی بر] [اسعد مخلص پاشا : اغیاره کوجنمش یار، عفوینه چاش یالوار ـ چون خصمه مروتده، بر بشقه صفا واردر] [ثابت : اغیار منجم کبی وقتده مترصد ـ فرصت کوزه‌در دلبره چاه رصددن]

|| ینه اصطلاح اوله‌رق صیغهٔ جمعله کندیلرندن احتراز اولنان، شخصلرندن مضرت مأمول اولان کیمسه‌لر معناسنده مستعملدر : بو یر اغیاردن خالیدر، کیشی تصمیماتندن اغیاری خبردار ایتمه‌ملیدر .

|| بر شیئك ماعدالری، یعنی او شیدن بشقه اولانلر : [سعید بك : فرانسزجه (sexe) لفظی اغیارینی مانع اولمق اوزره نصل لفظ ایله ترجمه ایتمه‌لی ؟]

اَفاخم (☜ افخمه)

اَفاضل (☜ افضله)

اَفاعی (☜ افعی‌یه)

اَفخم [ع] فخامتدن صیغهٔ تفضیل، قدر وشانی بیك، اعظم اولان آدمه اطلاق اولنور : آصف افخم، صدر اعظم وافخم، ذات عالی افخمیلری کبی تعبیرات تعظیمیه معروفدر . جمعی افاخم کلور : افاخم وکلای سلطنت سنیه‌دن، افاخم وزرا .

اَفراد (☞ فرده)

اَفراز [ف] بو لفظك فارسیده (۱۰) معناسی اولدرق فقط ترکجه‌ده یالکز ایکیسی مستعملدر .
برنجیسی یوقاری، یوکسك بلند . بالا، رفیع معناسنده‌در . آنکله وصف ترکیبی یاپیلور اقرانی ایچنده ممتاز معناسنه سرافراز دینور . [فضولی : اکر دامانکه ایرمزسه دستم دار وصلتده ـ الم یاقه‌کده ای‌سرو سرافرازم قیامتده] بایراق آچیق که قالدیرمق دخی تعبیر اولنور علم افراز دینور . [وحید ـ شهر انکیز : علم افراز ناز اولوب اوجوان .....]
ایکنجیسی انیش و یوقوش معناسنده‌درکه یالکز بومعناده همزه‌سی اسقاط اولنه‌رق (فراز) صورتنده قوللانیلور . نته‌کیم نشیب وفراز تعبیری معروفدر .

اَفرنج [ع] بو کلمه لاتینجه francus لفظندن معربدر . فرانق قومندن منشعب ملتلره، یعنی الیوم فرانسز دیدیکمز قوم ایله اسپانیول وایتالیانلره اطلاق اولنور . بونلرك غیریسنی فرنك نامیله یاد طوغری دکلدر . لسانمزده علی‌العموم اوروپالیلره فرنك ویا عربی ادا ایله افرنج اطلاق ایدیلور .
افرنجی : افرنجه، یعنی فرنك قومنه منسوب کیمسه ویا نسنه .
تاریخ افرنجی : تقویم شهور افرنجیه .

اَفروز [ف] ضیالندیریجی، پارلادیجی، روشن قیلیجی . [نجاتی ـ آل الله آینه باق حسن جهان افروزکه] [صبری شاکر : زهی فرخنده روز عالم افروز مسرتکیم]

اَفزا [ف] آرتیرمق، زیاده قیلمق معناسنه اولان [فزایدن] لفظندن اسم فاعل مرخمدرکه آرتیریجی، چوغالدیجی معناسنده‌در . عنایت افزا، کرم افزا، حیرت افزا، زینت افزا کبی . [عونی بك : اویله مست ایت بزی ای ساقیٔ روح افزا کیم ـ هوشیار اولمیه‌لم روز قیامتده بیله] کاه همزه‌نك حذفیله (فزا) صورتنده استعمال اولنور : جای فرح فزا کبی .

اَفزایش آرتمق، آرتمه، چوغالیش، چوغالمه [سامی پاشا : عدل وحکمتله بیاپی آرایش ورفاه افزایش بولور] [راغب پاشا : ثروت افزایش بولنجه اغنیا خستلنور] .

اَفزون [ف] زیاده، چوق [کامل پاشا ـ تملق : سکان بلدانکز متزاید وافزون اولوب] [وحید : دیدم ای دلبر مسیحالب ـ ابده اعجاز حسنك افزون رب]
افزونی ـ فزونی، زیاده‌لك، چوقلق [سامی پاشا : افزونیٔ ایام حیات شول حالتده تمنی قلنور که صاحبی نائل سعادت عافیت اوله] فزونیٔ ایام عمر وعافیت ویا فزونیٔ اقبال ودولتلری مستدعادر تعبیرات خوایده‌سی انشای قدیم مقتولریته معلومدر .

اَفسار [ف] یولار [نفعی سهام قضا : ندیو افساری یوق بر بارکیر هفت پیکر کیم ـ خردجالدر دیردم اکر اولایدی پالانی]

اَفسانه [ف] حکایه، سرکذشت . احوال ماضیه‌یی ناقل روایات . [وحید ـ آجیدی کوردکده بو دیوانه‌یی ـ غیری اوزاتمه دیدی افسانه‌یی] [نفعی ـ سهام قضا : کیدینك برچبوغی اکسك ایدی الده همان ـ قصه‌دن آرتق ایدی سویلدیکی افسانه] || شایع ومشهور معناسنده‌ده کلورکه داستان مقامنده‌در . آنك احوالی شمدی السنهٔ ناسده افسانه‌در دینور . [نفعی ـ غزل : عشقیله کرفتارن آواره ایدن آفت ـ لیلی ایسه‌ده حسنی افسانه‌میدر مجنم] || بوش لقردی، ترهات . [مترجم عاصم : دور ودراز ایراد ایتدیکی مقالات سراپا افسانه وترهات اولمغله]
افسانه پرداز : دوزمه سوز، ومصال قبیلندن صاچمه صپان لقردی سویلیان .
افسانه پردازی : افسانه دوزیجیلك .
افسانه کو : افسانه سویلمکه مشغول اولان .
افسانه کویی : افسانه کویلق .

اَفسر [ف] تاج درکه سلفده پادشاهلر انواع جواهر ایله ترصیع ایدرك باشلرینه کیرلر ایدی. [نیلی : ای نسقساز ملکت وکشور — تخت وافسر سنکله فخر ایلر]

اَفسرده [ف] [اف-سور-ده] صوغومش، طوکمش، منجمد [بیت : اهل مجلس صانما سنك مزده ایدی — ناطقیت بیله افسرده ایدی] || مجازاً حس وغیرتدن عاری. قوهٔ غریزیه‌سی زائل اولمش مقامنده افسرده دل تعبیر اولنور. افسرده دماغ : یعنی طوکق، طوکمش : [عطائی : تك طورای حاسد افرده دماغ !]
افسرده مزاج : ترکجه قانی صغوق تعبیرینه معادلدر.

اَفسق [ع] پك، اك فاسق. [عطائی : خاطری صاینلجق افسق ایدی — آکا فاجر لقبی اوفق ایدی]

اَفسوس [ف] ادات تألم وتأسفدر. حیف، یازیق دینه‌جك یرده قوللانیلیر : [نائلی قدیم : افسوس که یوق عاقبت کاره شعورك — ای مورچه حسرتکش بال طیرانسك !] [فهیم قدیم : بن اول شاعر قانع که جنت چیقسه دستمدن — زبانم ایلم آلوده افسوس وندامتدن]
کاه مکرراً ایراد اولنور: افسوس افسوس که دینور. یازیق یازیق که مقامنده. ویا افسوس هزار افسوس که طالع بو فرصتی‌ده فوت ایتدیردی کبی.

اَفسون [ف] عزیمت، رقیه، سحر. [احمد پاشا : نرکسنك چشمندن افسون اوکرنور ساحر دخی — دوشمسون زنار زلفك بندینه کافر دخی] [باقی : شویله بیهوش وخراب ایلدی افسانهٔ غم — عقلی باشمزه کلیه افسونلر ایله] کاه همزه‌سی اسقاط اولنه‌رق (فسون) استعمال اولنور : [یاوز سلطان سلیم : مردم دیدهٔ مه بتلم نه فسون ایتدی فلك — کریدی قیلدی فزون اشکمی خون ایتدی فلك] [شیخ الاسلام بهائی : کوزل تصویر ایدرسك خط وخال دلبری اما — فسون وفتنه‌یه کلدکده ای بهزاد تدیلرسك ؟] بو صورت نظمه مخصوص اولمیوب نثرده دخی استعمالی ذوقه عائددر. فقط عطف تفسیری صورتنده ومثلا [سحر وفسون ایله اوغراشیله‌جق زمانلر کچدی ویا سحر وفسونه آلدانه‌جق انسانلر قالمدی] عباره‌لری یولنده قوللانیلور.
بو کلمه ترکجه‌ده بین‌العوام الف ممدوده ایله (آفسون) صورتنده مستعملدر. ساحره آفسونجی، رقیه وخواص اوقومغه آفسون اوقومق. وآفسونلامق. ومسحور مقامنده آفسونلی وبعض اوهامه تبعیتله کندیسنی اوقودوب توسیلنانلره آفسونلانمش تعبیر اولنور.
افسونکر : ساحر، رقیه خوانکه ترکجه افورویجی تعبیر اولنور.

اَفصح [ع] اك، پك فصیح. نبی افصح، افصح قریش، افصح العرب ترکیبلرندن مراد حضرت پیغمبردر. بو کلمه دیکر لفظدن افصحدر. آنك کلامی بریکندن افصحدر.

اَفضال (☚ فضله)

اَفضل فاضل واوصاف جیده وافعال عالیه‌سی پك زیاده اولان. اتفاق ایتام افضل حسناتدر. جمعی افاضل. افاضل علما : علمانك اك فاضللری [سامی : ای زاهد قشری سخن دعوی باطل — بی ذائقهٔ لب کالا افاضل]

اَفعال (☚ فعله)

اَفعی [ع] زهری شدید اولان ییلان که انکرك تعبیر اولنور. مجازاً خبث طینت اصحابنه اطلاق ایدیلور؛ لسانیله ابنای جنسنی زهرلیه‌جك صورتده ایجتمه‌سی سبب تسمیه‌در. افعی‌مزاج. افعی کبی برخبیث، آنك لسانی افعی کبیدر. جمعی افاعی.

اَفغان [ف] فریاد وزاری معناسنه‌در. هنکام اضطرابده‌کی باغیروب چاغرمه‌یه اطلاق اولنور. آه وافغان ویا فریاد وفغان دینور. فغان افغاندن زیاده مستعملدر. اکثریا افغان ناله‌یه وفغان فریاده ردیفاً عطف تفسیری صورتنده استعمال اولنور. [فضولی : پریشانی عالم آه وافغان ایتدیکمدندر] [ضیا : طاشدن اولسه توبه‌نك باغری طیانماز باغده — بلبلك افغانه بلبلرك فریادینه]

اَفکار (☚ فکره)

اَفكار * بولفظ فكرك جمعى اولديغى حالده بعض معانيده مفرد ويا جمع ومفردى مساوى اولەرق اصطلاح اولمشدر .
افكار عامه، افكار ناس افكار مفرطه، افكار جديده ويا جيده كبى . بونلر جمع معناسيلەدر .
افكار ايدنمك، افكارلـندى تعبيرلرى مفرد مقامنده وعاميانه اولمقله برابر بين الخواص زبانزددر .

اَفكنده [ف] تركجەده غلط اولەرق همزەنك ضميله [اوف . كن . ده] صورتنده مستعملدر . ييقلش دوشورولمش دوشكون .
|| عاشق، مفتون لسانزده معناى اخيرى قوللانيلير .
[روحى : برسروقدك بندهٔ افكندەسى اولسون — عالمده اوكيم غصەدن آزاد اولەيم دير]

اَفلاطونى (صفت) ليلاق ايله ارغوانى آرەسنده اولان خفيف مور رنكه اطلاق اولنـور . كويا حكيم يونانى فلاطونك منتخبى اولديغى سبب نسبت ايش .

اَفلاك (☜ فلكه)

اَفلس [ع] اك، پك مفلس، شخص افلس .

اَفندى (اليونز لسـانندن مأخوذ) اصلى [آفتەنتيس Αὐθέντης] صاحب، مولا، خداوند، سيد، غالب، متغلب .
افنـدى آدم اديب، موقر، صاحب تمكين .
[مثل : افندى‌يى افندى ايدن اتباعيسيدر]
افندى § اوقومش، عالم، ملا افندى، خواجه افندى، شيخ افندى .
شهزادكانه دخى علـدر : دولتـلو نجابتلو افنديلر حضراتى : بيوك افندى شهزادكان حضراتنك اك بيوكى .
افنديلك : افندى‌يه لايق اولان اطوار وافعال، عفو ايتمـك افنديلك شانيدر . || افنـدى پايەسى، عنوانى .
استانبول افنديسى : سـلفده نرخه واوزان واكيالك عيارينه نظارت ايله خلاف شرع حركت ايدنلره مجازاة ايدن حكام شرعه اطلاق اولنوردى .
استانبول قاضيسى : استانبول مسند قضاسنى احراز ايدن حاكم شرع .

اوك افنديسى : صاحب البيت، اوك بيوكى، [مثل : هركس اونده افنديدر]
|| افنـدى عنوانى عـلى العموم اوقو يوب يازانلره وخدمت دولتده بولنانلرك تحرير ايله اشتغال ايدنلر بنده ويريلور .
عسـكريده مكتبدن چيقان ضابطانك عمومى (ذاتا بك زاده اولنلر بيله) قائممقام اولنجەيه قدر افندى ناميله ياد اولنور . ملازم افنـدى، يوزباشى افندى، قول آغاسى افندى، بيكباشى افندى .
بالكز اركان حربيـه ضابطانى بك عنـوانى بيكباشيلق ايله برابر حائز اولورلر . [☜ بك، پاشا كلمەلرينه]

اَفواج (☜ فوجه)

اَفواه فتك ضميله (فوه) ك وفتحيلەفك جمعى دركه آغزلر ديمكدر . افواه ناسـده كزن روايتـه كوره . افواه رجالدن، بويله نسوان آغزينه لايق سوزلر صادر اولماز .

اَفواه ناريه ✕ طوپ، تفنك .

اُفه § آناطـولى خلق آصطلاحـنده آخى، وآجه كبى برتعبيردر || زيبكلره وزيبكلرك ايلرى كلن، قبا طابى، خاطرى صايلان اك باشليرينه اطلاق اولنور . فلان افەدر . افەلك طاسـلامق قوللاى دكلدر .

اَفيون (☜ آفيونه)

اَفئده (☜ فؤاده)

اَقارب اقربك جمعى . خصملر، خويشان، مفردى بومعناده استعمال اولنماز .

اَقاصى (☜ اقصايه)

اَقاليم (☜ اقليمه)

اَقانيم [ع] اقنومك جمعى . اقنوم [اوق . نوم] اسلوب وزننده اصل معناسـنەدر .

اَقانيم ثلثه * اعتقاد نصاراده اصول ثلثه ديمكدركه اب، ابن، روح القدسدن عبارتدر . صـاحب قاموس بوكلمەنك لسان

یونانیدن مأخوذ اولدیغنی قید ایتمشدر . [مترجم عاصم ـ تاریخ : اشبو اقانیم ثلثهٔ فسادك هر بری ابلیس ضلیل كبی اوجاق خلقنی تضلیل ایتمدرلیه]

اَقاویل (☚ قوله)

اَقبح [ع] اك، پك قبیح، زیاده چركین . یالان سویله‌مك قبایحك اقبحیدر . كذب اقبح قبایحدر . صورتی قبیح دكل اقبحدر .

اَقداح (☚ قدحه)

اَقدام (☚ قومه)

اَقدس [ع] اك، پك مقدس . زیاده پاك، پك مبارك . ذات اقدس پیغمبری .

اَقدم [ع] اك، پك قدملی، پك اسكی، اوّل : چوق زمان اقدم . آندن خیلی زمان اقدم . اقدم امور، اقدم وظائف .

اَقران (☚ قرینه)

اَقرب اك، پك قریب، چوق یقین : اقرب اوقات، اقرب مسافات . جمعی اقارب‌در .

اَقربا [اق ـ رِی ـ با] قریبك جمعی . یقین اولان خصملر . [كمال : خویشاوند واقرباسی صدفلركبی سینه چاك درد حسرت اولدی]

اَقرع [ع] وصفدر، باشی كل اولان آدمه دینور . مؤنثی قرعا .

اَقسام (☚ قافك كسریله قسمه)

اَقصا ـ اَقصی [ع] نهایت درجه‌ده اولان : اقصای مقاصد، نهایت مقاصد . مقصد اقصی اك صوك مقصد تقدیرنده‌در . || بر شیئك نهایتی، اوجی، اوته‌سی . اقصای مراتب بشریه‌یه واصل اولمش، اقصای بلاد عثمانیه . جمعی اقاصی كلور :

اَقصر [ع] اك، پك قصیر . چوق قیصه . اقصر اوقات .

اَقطار (☚ قطره)

اَقفال (☚ قفله)

اَقل [ع] اك، پك آز، پك قلیل . آزدن دها آز مقامنده اقل قلیل تعبیری مشهوردر .

اَقلام (☚ قلم)

اَقمشه (☚ قماشه)

اَقوات (☚ قوته)

اَقوال (☚ قوله)

اَقوام (☚ قومه)

اَقوم [ع] اك، پك طوغری . اقوم شرایع .

اَقونومی الینوس لساندن : (οἶκος) اوبی قوس (νόμος) نوموس نظام، قانون . معنای تركیبی: نظام بیت) لسانزده معنای تامنی افاده ایدن هیچ بر كلمه یوقدر . اصطلاحزده تصرف واداره معنالرینه‌در . اقونومی پولیتیق طوغریسی (اقونومی سوسیال) فن ثروت، علم ثروت جمعیت . اقونومی دومستیق : فن انتظام ویا علم تدبیر منزل . اداره بیتیه .

اَقوی (اقوا) [ع] اك، قوی، پك قوتلی نسنه : اقوای ملحوظات .

اَقویا (☚ قویه)

اَك (اسم) وصل، اضافه، علاوه . برشیئك نقصانینی اكمال ایچون او نوعدن علاوه اولنان پارچه .

اك یری : مفصل، بوغوم .

اكسز : یكپاره، بر پارچه‌دن عبارت اولان شیء، بتون .

اكلی : پارچه‌لی، علاوه‌لی، یامه‌لی .

اكله‌مك : برشیئی دیكرینه ربط، ضم، الحاق كه اك اوروب یامه‌لامق .

§ اكی بلیرمز اولمق : بر شیئی دیكرینه اصلندن فرق اولنمیه‌جق صورتده ربط ایله بكزتمك .

§ اكنی بللی ایتمه‌مك : بر شیئی دیكرینه

اصلندن فرق اولنمیه‌جق صورتده ربط || مجازاً موقع اجرایه قونیلان ساخته برشیئك اصلندن فرق اولنمیه‌جق صورتده تطبیق .

أَكابر (☚ اکبره)

أَكاذيب (☚ اکذوبه‌یه)

أَكارم (☚ اکرمه)

أَكاسره (کسری) نك جمعیدر : کسری اسکی عجم شاهلرینك علمی ایدی .

اكبر [ع] اك، پك بیوك : اکبر اولاد [اولادی آره‌سنده اکبرینی دکل، ارشدینی انتخاب ایلدی .]

أَكتی - أَكدی طال قاوق، طفیلی، کاسه‌لیس . اکدیلك : بر یره چاغرلمه‌دن، دعوتسز کیتمك .

أَكثر اك کثیر اولان . اکثر ادبا، اکثر شعرا، معانیی سجع وقافیه‌یه فدا ایدرلر . [بیت : بولمز یمزدر اکثری ارباب عفتك ـ کوردك زمانه‌نك نجه پرهیز کارینی]

اکثری : اکثره متعلق اولان جمله‌یه تعلق اولیوب بعض استثنالری بولنان . خلقك اکثری فقر وفاقه‌یه مبتلا اولدیغندن، [فضولی : باغلامز هرشکوفه میوه، تر ـ اکثری بتدیکی یرنده یتر]

اکثریا : اکثر وقتلرده، چوق کره، اکثریا ادعای لیاقت ایدنلر حین مأموریتده محجوب اولورلر .

أَكدار (☚ کدره)

أَكراد (☚ کرده)

أَكرم [ع] اك، پك کریم . زیاده صاحب کرم . اکرم لفظیله جناب باری صفتلرنده احسان وانعام ولطفی مراد اولنور . [اکرم الاکرمین اولان الله ـ بزه روزی قیلار غنا ورفاه] وانسان صفتلرنده آندن ظاهر اولان اخلاق فاضله وافعال عالیه مراد اولور : نبی اکرم کبی . جمعی اکارم .

|| شرف عزت معناسنده مستعملدر : سردار اکرم، یاور اکرم تعبیرلری بو معنایه ملابسدر .

أَكرميت [ع] اکرملك، زیاده کریملك . شعار اکرمیتدن بریده بلا تردد بذل وایثاردر .

أَكره [ع] پك، اك کریه . اکره افعال .



أَكسر (اسم) تیموز چیوی، میخ مسمار . باشلی اکسر : طابلهلی اکسر .

اکسرجی : عامل و بایعنه، یعنی پاپانه‌ده، صاتانده اطلاق اولنور .

أَكسيك (صفت) ناقص، ناتمام . [مصراع کلیمون اکسیك، ترازوده متاعی کیمه‌دنك]

اکسیك آقچه : وزنی ناقص سکه .

اکسیکسز : تمام || متوالی، لاینقطع آردمز، آراسز .

اکسیك طولدیرمق : برشیئك نقصانی اکمال، اتمام که تماملامق تعبیر اولنور .

§ اکسـکی کدیکی یوق : تام قصورسز، عیبسز .

اکسیکلك : نقصان، ناتمام‌لق || برشیئك یری بوش قالمسی، فقدانی . [الله اکسیکلکنی کوسترمسون]

اکسیلمك : برشیئده نقصان طارئ اولمق، تناقص، تام، معدودبرشی آزالمق . پاره‌سی اکسیلدی .

|| آرادن چیقمق : فلان آرادن اکسیلدی .

أَكشی (صفت) حامض، حمض، برشیئی زیاده مخوش اولان، آغز صولاندیران شی . اکشی الما، اکشی لیمون، اکشی اریك . اکشی بوزا .

اکشی یوز : چهرهٔ عبوس . ترش روی .

اکشیمترك : اکشیمسی . جزوی حموضتی اولمق .

اکشیلك : حموضت || بدخولق .

اکشیمك : حموضت . مایع ومطبوخ مقوله‌سی ویا مرکبات انواعندن برشی تخمر ایدرك بوزولمق . شیره اکشیمك، شراب اکشیمك، شوربا اکشیمك، یغورط اکشیمك، یمك اکشیمك کبی . || بدلك بدخولق کوسترمك .

معده اکشیمك : معده بوزولمق که فسادیدر .

§ باشه اکشیمك : برایش و یا برشخص برینه بار اولمق .

یوز اکشیمك : عبوست کوسترمك . اظهار ترش رویی .

أَکل [ع] یمك . یمك . طعامی اکل ایدر ایمز قالقدی کتدی .

اکل وشرب : یمك ایچمك . اکل وشربنه دقت ایدر [نابی — خیرآباد : نه اکل ونه شرب ونه تنم — نه نطق ونه طاقت تکلم]

أَکله [ا - که - له] [ع] چوق اکل ایدنلر ، اوبور اولانلر . اکلهٔ مشهوره‌دن . بوکلمه یالکز مقام ذمده ایراد واستعمال اولنور . آکلك جمعی .

أَکمام [ع] مفردی مستعمل اولمیان (کم) ك جمعی . آغاج چیچکلرینك اوزرنده‌کی قابجقلر . [سنان پاشا : سن اول موجدسك که کل رخساری اکمام ارحامده تقدیر کله پیدا ایلرسك]

أَکمك (فعل متعدی) سرپمك ، زرع ایتمك ، تخم آتمق .

اکدیرمك : زرع ایتدیرمك .

أَکمل اك ، پك کامل ، قصورسز ، اکسکسز . شریعت اسلام اکمل شرایعدر .

أَکناف (☛ کنیفه)

أَکوان (☛ کون)

أَکول [ع] چوق ییجی ، چوق ییان ، ابور .

أَکیال (☛ کیله)

أَکید [ع] قوتلی ، محکم ، تنبیه اکید . وصایای اکیده .

أَکیداً [ع] تأکیدلی ، قوتلی ، محکم اوله‌رق اکیداً توصیه ، اکیداً اشعار اولندی .

أَکین مزروع . || اکیلش تخمك سوروب میدانه چیقمشی . بویلانمشی .

اکین بیچمك : اوراقلامق . محصولی اوراقله بیچمك ، حصاد .

أَکینجی چفتجی ، فلاح ، حراث .

اکینجیلك : علم زراعت ، صنعت حراثت .

أَگر [ف] ادات شرطدر . اکر صاغ قالیر ایسه‌م چوق ایش کورورم . اکر لفظنك ادات شرطیتی محافظه ، ایسه ، اولسه ، کبی کلمه‌لردن اول کلمسنه متوقفدر . [فضولی : مزارم اوزره قویماك میل اکر کوینده جان ویرسه‌م] [نفعی : هله بن نائب اولدم هجو ایله هم انتقام آلدم — اکر ویسی اوخرلکده قالیرسه یند ارزانی] [کمال : اکر دیوژه‌نی انفراد اوزره یشار برقوم ایچنده ظهور ایتسه ایدی المتبد ایچنده یتاجق برکوپه مالك اولدیغیچون ملتك اك بختیاری عد اولنمق لازم کلیردی]

اکر لفظی بوکلمه‌لردن صکره کتیریله‌جك اولورسه لزومسز قالیر : [نفعی : عقله مغرور اولمه افلاطون وقت اولسه‌ك اکر — برادیب کاملی کوردکده طفل مکتب اول]

فارسیده اولدیغی کبی همزه‌نك اسقاطیله (کر) صورتنده دخی قوللانیلور . فقط بونظمه مخصوصدر . [سنان پاشا : نه‌خوش ایدی بودهرك بوستانی — کر اولماسه‌یدی آسیب خزانی]

أَگرچه [ف] ادات استدراکدر . اکرچه‌یی ایسه‌ده ، ایسه‌لرده ایلسه‌ده اولسه‌ده کبی کلمه‌لردن و ، اما ، آنجق ، فقط ، لکن کبی اداتلردن بری تعقیب ایتمك الزمدر . اکرچه تصادف اولنور ایسه‌ده سوز سویله‌مك مشکلدر . [فضولی : اکرچه ظاهرده صورت اطاعت کوستردیلر اما ، زبان حال ایله جمیع سؤاله جواب ویردیلر]

بعضاً (هرنه‌قدر) معناسنه کلور : [نفعی : جهانی طوتدی نظمله سراپا شهرت وشانی — اکرچه خطبه‌دن طی ایتدیلر سلطان عثمانی]

که نظمده تخفیف طریقیله (کرچه) قوللانیلور : [فضولی : کرچه اندوه ومحنتم چوقدر — هیچ کسدن شکایتم یوقدر]

(اکرچه) دن صکره کیم ایرادی جائز دکلدر . فقط شیوهٔ لسان قبول ایتدیکی جهتله (کرچه) لفظنه تسلیط اولنور .

أَگدیش (ایکدیش) اکلوب بوکولمش ، بورولمش که انغش ، بارکیر اولمش آت .

اَگر (ایر تلفظ اولنور) اکمك فعلندندر. سرج، زین، اکر قاشی: کوهه، اکر قالطاغی: غاشیه.

اکرجی اکر اعمال ایدن اصناف. سراج.

اکرلهمك: آته طاقم اورمق.

اکریم: (ایریم کبی) اکرك آلتنده مربوط اولان یکهلی اکری آغاج. || صولرك چورنتیسی، کوچوك کرداب.

اَگرتی (ایرەتی) (صفت) عاریت. (بو کلمەیی عاریتدن محرف قیاس ایتمك طوغری دکلدر.) اکرتی، اکمك فعلندن مشتقدر، که یرلو اولمیان، اودنج اولان نسنه معناسنەدر. اسم کبی استعمال اولنور.

اکرتی آلمق: استعاره، اعاده اولنمق اوزره موقت صورتله آلمق.

اکرتی ویرمك: اعاره، یته کری آلمق اوزره ویرمك.

اکرتیه آلمق: بنایی تقویه ایچون دستك، پایانده اوزرنده بوشه آلمق.

اَگرلتی * برنوع اوتدر که بوداقلری قیورق سورر و بویلانور. انواعی چوقدر. عربیده سغبر دیرلر. ترکجەده اوفتری اوتی دخی تعبیر اولنور.

اَگری (صفت) بوکولوب قیوریلمش، یای کبی چارپلمش، متقوس، محرف، منحنی، معوج. طوغرینك ضدی. [مثل: اکری آغاج یایم، هرکوردیکم دایم] [دیکر: اکری اوطور طوغری سویله]

اکری باقمق: برشیئه کج نکاه ایله نظر || فنا کورمك. بدبینلك. [ابراهیم حقی – معرفتنامه: شاشیه ایتمه نظر – سکا چون اکری بقر]

§ اکریلك: عصمت وعفتده مبالاتسز اولمق. مستقیم اولمامق. || اعوجاج، تحدب.

اکریلتمك: برنسنهیی اکوب بوکوب، متقوس، منحنی قیلمق.

اَگِك (اکیك) یناغك آلت یانی، چکه اطرافی.

اکك آغاجی: باشی سرت حیوانلرك دوداقلرینه قیصدیریلور طیقاج کبی برآغاج.

صبان اککی: صبان دمیرینی یکردکلری آغاج.

اَگلنجه لهو طرب، جنبش، اکلنەجك، طبعه خوش کلەجك، باعث ذوق وصفا اولەجق وسائط وحالات. [کمال: اکلنجەده ایش بولنمز اما ایشده اکلنجه موجوددر] [کذا: امکسز اکلنجه طوزسز طعامه بکزر]

اَگلنمك توقف، مکث، آرام || دربك، ذوق وصفا، تنزه جنبش ایتمك. || استهزا ایتمك، برینی مزاحه آلمق.

اکلندیرمك: توقف، آلیقویمق. || مزاجه، طبعه خوش کلەجك شیلرله اشغال، ذوقیاب ایتمك. [کمال: ظاهرده کوکل اکلندیرمکدن بشقه برایشه یارامز کبی کورینان ادبیاتك]

اَگمك (فعل متعدی) اصلی ایکمك. بریانه اماله ایتمك. برشیئی منحنی قیلمق. || برنسنهیی آشاغی میل ایتدیرمك. آغاجك دالنی اکمك، مایع طولی برقابی آقەجق وضعه کتیرمك کبی. || برینك حدتنی، عنادینی تعدیل.

باش اکمك: سرفرو، مطاوعت، انقیاد [باقی: باش اکدی آب تیغنه کفار انکروس] [مثل: اکیلن باش کسلمز]

اکدیرمك: برشیئی بریانه میلاندیرمك.

فسنی، کلاهنی اکدیرمك: اظهار انشراح، اعلان کیف.

اکیلك: آغاج، بنا مقولەسی انحنا، ایتمك برطرفه میل ایدوب چارپلق.



اَگه اوزری مائلاً (چاپراز) چیز کبی چلیکدن معمول برآلتدر که آکا توریی (دوریی) دخی دیرلر. مسحل، سوهان. قالین دیشلیسی مسفن. آنکله دمیر، وآغاج وسائر معدنی شیلری دلك ایله تسویه ایدرلر.

اکه لمك: برشیئی توریلمك، دوزلەمك. طاسلاغنی کیدروب جلا ویرمك.

اکندی: اکه طالاشی، برکینه.



اَگى (لسانمزده همزه‌نك كسريله ويا ايله (ايكى) صورتنده تلفظ اولنور . اصلى فتحه ايله‌در) پاموق چو يروب بوكدكلرى آغاجدركه (شكلنده كورولديكى اوزره) پاموق صاريله‌جق آشاغى طرفى قباجه وايكى پارمقله قيوريله‌جق يوقارى قسمى غايت اينجه اولور. آلتنه چكيريلان مدور شيئه‌ده آغرشاق ديرلر .

اَگيرمك ايكى ايله قيو يروب بوكمك . پاموق اكيرمك، يوك اكيرمك كه پاموغى، يوكى بوكوب ايلك ياپمق .

اَگ (اسم) عرض، اتساع، كنيشلك . بهناء برسطحك طولنى تشكيلى ايدن ايكى يانك آره‌سنده‌كى وسعت . بوى مقابلى . [تعبير مشهور : كيمى اكنه چكر كيمى بوينه]

اكنه بوينه : عريض وعميق .

اكلتمك : اكلى‌لتمك، توسيع ايتمك .

اكليلك : برشيئك اكنه اولان وسعتى . كنيشلكى .

اكلى : عريض .

اكلى‌لشمك : توسع، كنيشلنك .

اَگ ادات تفضيل . زياده، آرتق، پك .

اك ايو : پك اعلا . اك قانى : پك نمرد . اك اوبكه : هپندن اول، اقدم . اك : يوكسك : پك عالى، بالاتر .

اَگسه (اسم) باشك آرقه جانبى . بوينك اوستى كه عربيده قفا تعبير اولنور .

[مثل : آغزى اكرى اكسه‌سندن بلليدر]

اكسه كيكى : فقره . اكسه چوقورى : نقره .

|| برشيئك آرقه طرفى : [سرورى : اكسه جانبنده اولان ديوار اوليدم كاشكى]

اَگگين (☜ انكينه)

اَل (اسم) يد، دست .





|| علم حيوانات نظرنده (ال) دينلان عضوك تعريفى شودر : « باش پارمقدن ماعدا اولان پارمقلر برآره‌يه كلديكى حالده مقابلنده بر پارمق بولنور وجمله‌سنك انامللرى برآره‌يه كليرسه آكا (ال) دينور، ايكنجى شكلده اولديغى كبى . ابهام، يعنى باش پارمق بولنميان براله علم حيواناتده (ال) نظريله باقلماز، (پنجه) نامى ويريلور . » بوسببله دركه علم حيواناتده نوع بشر [ذواليدين] ناميله آيريجه برصنف تشكيل ايتمشدر .

بوعلم اربابى (ابهام) ك تك پارمق اولديغنى قبول ايتميور، ديوركه : « باش پارمق قالينلقده ديكر درت پارمقدن هر برينك حجماً ايكيسنه يقيندر . بناءً عليه بو پارمغك چفت اولمقلغى دها زياده موافق طبيعتدر . حتى باش پارمغى چفت اولان، يعنى (آلتى پارمق) تعبير اولنان برال قانون طبيعت وخلقته دها موافقدر . كوزومز بش پارمغه آلشمش اولديغندن اكرى بوكرى ظهور ايدن برآلتنجى پارمغى غلط طبيعت انواعندن عد ايليورز . حالبوكه جنينك « عمر داخل رحمى » اثناسنده چفت اولان ابهامى يكديكريله امتزاج ايدرك [تك پارمق] هيئتنه تحول ايليور . نته‌كيم سائر درت پارمغك يكديكرينه ملاصق اولديغى اكثر مولودده مشهوددر . »

ال آچق : آوج آچق دخى دينوركه سؤال، تسأل، اعلام فقر واحتياج . استدعاى نعمت .

ال اورمق : مباشرت : او، برايشه ال اورنجه چابوق بيتر . برايشه ال اورمديه كورسون. || سرقته تصدى . || علامت تحسين كه ال چرپمق دخى دينور. || برشيئه النى قويمق كه ال باصمق دخى دينور : مصحفه ال اوردى : [عطايى : ال اورر ويرمك ايچون اطمئنان ـ دامن مصحف ايمانه همان]

ال اوزاتمق : برشيئى آلمغه تصدى، اظهار طلب . [ال اوزاتيلان يره ديل اوزادلماز]

ال ايرشمك : مقصده وصول، آرزو ايتديكى شيئه يتشمك : [نابى : عالمك آنده اولور مشكلى حل ـ ايريشور هرنديه سعى ايلسه‌ك ال]

ال باغلامق : دیوان طورمق . ابراز طور عبودیت . قارشوسنده ال باغلایوب دیوان طورر || نمازده قیام حالنده صاغ الی صول الینك اوزرنده طوتمق : [باقی : قدرکی سنك مصلاده بیلوب ای باقی ـ طوروب ال باغلایلر قرشـوکه یاران صف صف] [نابی : نه سعادت واروب ال باغلایه‌سك ـ حق حضورنده طوروب آغلایه‌سك]

ال چکمك : کف ید . برشیدن فارغ اولمق که واز کچمك تعبیر اولنور . [بیت : چکدك ال جام محبتدن شراب الفتك ـ قاچارز کیفیتی انکاردن شمدن کیرو]

ال دکمك : برایشه ، میدان ، امکان بولمق : [حالتی : ال دکدی شکایته شکر وصالدن]

ال سورمك : برشیئه طوقنمق || مجازاً برایشك تسویه‌سنی درعهده ایتمك . بن او ایشه ال سوره‌جك اولورسه‌م چابوق حصوله کلور .

ال صونمق : وضع ید . || برکاره شروع : هانکی ایشه ال صونسه خیر کورمز .

ال قالدیرمق : برینه شمار اورمق اوزره رفع ید || تضرع ونیاز ایچـون اللرینی قالدیروب دعایه حاضرلنمق [نعیما : جملـه‌سی بردن ال قالدیروب اولنان دعایه آمین دیمك لازم کلیرکن]

ال ویرمك : کفایت || موافقت ایتمك .

الدن چیقارمق : مالك اولدیغی برشیئی دکرندن دون ویرمکده و یا مجبوریت تحتنده فدا ایتمکده مستعملدر .

الدن کلمك : برشیئی وجوده‌کتیرمکه ، برایشك حصولنه چالشمغه قابلیت ، استعداد .

الده ایتمك : اله کچیرمك ، برشیئه دسترس اولمق .

الده قالمق : برمال صاتیلیوب طورمق .

اله آلمق : برشیئی قبض || برینی کندی طرفنه بالاطماع جلب .

اله چکمك : اله کیرمك || طوتمق : حیدودلرك اله چکمه‌لرینه خیلی غیرت ایتدی .

اله کچیرمك : صرف مساعی ایله برشیئه دسترس اولمق .

اله کیرمك : طوتلمق .

اله ویرمك : غمازلق ، سعایت ایله برینه اهانت .

الی چکدیرمك : کف ید ایتدیرمك ، واز کچیرمك .

الی کسمك : برینی برایشه مداومتدن منع .

الی کسلمك : برشیئه آلشمش اولان برشخصك کرهاً اوایشدن فارغ اولیشی .

ال ایشی : صنع یدکه ال صنعتی || الك ایشلمسیله وجوده کلان ، ماکنه وقالب ایله یاپلیوب ال معرفتیله تصنیع اولنان .

ال باشی : برایشه مباشرتده برطائفه‌یه ریاست ایدن ، بعض چوجق او یونلرنده اطفاله و یا اویونه قوماندا ایدن .

ال بچقیسی : دستره .

ال برلکی : اتفاق ، اتحاد .

ال بنچه : [ال پیانچه‌ده] دن غلط . دست برکر . طورا طاعت وانقیاد . ال‌بنچه دیوان طوردی .

ال دکرمنی : قهوه چکمکه ، بلغور قیرمغه مخصوص ال ایله دوندیریلور بر نوع معلوم آلت طحن .

ال صویی : ترکجه‌ده آبدست .

ال یازوسی : مطبوع اولمیان . یازمه اولان . بوکتاب ال یازوسیله‌در باصمه دکلدر .

ال یوردامی : ال استعدادی ، فراست دست .

الی آچیق : سخی ، جوانمرد .

الی بایراقلی : شریر ، شرت . عربده‌جی .

الی بوش : تهی دست . بی کار وصنعت .

اَلا (صفت) آچیق مائی کوز . صاری الا : صاری‌یه مائل مائی کوز . کوك الا : مائیلکی سرد اولمیان ، چاقرك غیری . عین زرقاء .

اَلا [ع] ادات استفتاح وتنبیه ، اکثریا ایراد اولنه‌جق برمقال ویا مرامك اوزرینه نظردقتی جلب ایچون سوزه آنکله باشلانور . (الا) یه لسانمزده دائما (ای) ادات ندابی ترادف ایدر . [ثابت : الا ای دلیران جنك آزما ـ قورولدی ینه بزم ورزم وغا]

اَلامان [ع] کلمهٔ استمداد وشکایتدر . [مصراع : الامان بو بخت وارونك

الدن الامان) [سروری : دشمنان چیقدی الامان دیه‌رك ــ بوشلیوب بیم جانله مصری] [دیگر : جاندن امیدی کسوب اعدادیجه الامان ــ تیغ برانی سرکفاره چالدی بشه‌سلیم]

اَلآن [ع] حالا، هنوز معناسنه . الآن بزمله برابردر . الآن خدمتده‌در . الآن خسته‌در . || شمدی شووقتده [سروری : رغماً لانف اعدا قورقو آلندی الآن]

اَلباب * [ع] عقول زکیه وسلیمه : اولی الالباب، ارباب الباب [شاکر احمد پاشا ــ شرح اسماء الحسنی : بـــدر ارباب حکمته بوخطاب ــ فاتقوالله یااولی الالباب] بوکلمه لامك ضمی ایله (لب) ك جمعی در . لب ایسه اوزه واپچــلی نسنه‌لرك ایچنه یعنی بادم وجوز وفندیق کبی شیلرك ایچـــه اطلاق اولنور . || ومجازاً شـــوایدن صافی وخالص اولان عقل زکی معناسنه‌در . اصطلاحاتدن اولان جمعی معنای ثانی اعتباریله‌در . لسانزده مفردی یالکز ایچ واوز معنالرینه قوللانیلیر .

اَلبت ــ اَلبته [ع] ادات تأکید . قطعی المفاد اولوب تردد ورجعت احتمالی اولمیـــان حکملرده حرف تعریف ایله ومجرد اوله‌رق استعمال اولنور . مطلقا، قطعیا، بهمه حال، شبهه‌سز کبی مفهوملره دلالت ایدر . [کونش باتنجه البته ظلمت چوکر] [دنیایه کلان البت کیدر] [مصراع : البتـــه اولور او ییقانك خانه‌سی ویران] [نفعی : یوقلانسه هر ایامده البته مقرر ــ اهل دله برخصم توانای زمانه] [عطایی : مرد میدانکه چکه تیغ حدید ــ اولور البته یاغازی یاشهید] [نابی : نه باکم وار خلوص البته غالبـــدر نفاق اوزره] [نابی : طورور البت کوزنده نان ونمك ــ کور اولور شبهه‌می وار اویله کویك] [حکمت بك : البت ایدر ورای صفادن کدر ظهور]

اَلبسه (☛ لباسه)

اَجلك الدیوهن .

اَلجنون فنون * [ع] دلیلك نوع نوعدر مقامنده اصطلاح اولمشدر : [سروری : زعمنجه اهل عقلك اوسرسمدر اعقلی ــ مفهوم الجنون فنونك مکملی]

اَلحاج [ع] کعبهٔ معظمه‌یی موسم مخصوصده معالنیـــه زیارت وطواف ونسك حجی ادا ایدن کشی‌یه دینور . ترکجه‌ده حاجی تعبیر اولنور . الحاج ابراهیم افنـــدی : جمعی حجـــاج . مؤنثنـــده حاجه دینور [جانّه] وزننـــده : حاجه خانم، قادین. مؤنثنك جمعی حواج کلور . اضافتـــله حواجّ بیت‌الله دیرلر .

اَلحاصل [ع] نتیجهٔ کلام معناسنه اصطلاح اولمشـــدر : اوزاتمیـــه‌لم، لافك قیصه‌سی . الحاصل آدم اولمدی کتدی . [شناسی ــ قورد ایله قوزی : قورد ایدوب بحث آخر وباطل ــ دیدی سزدن بریدر الحاصـــل] کاه واو ایله یـــنه بومعنایه اوله‌رق (والحاصل) قوللانیلور . ترکجه‌ده (حاصلی) تعبـــیری دخی بومفهـــومی افاده ایدر . حاصلی بوحاله بنم عقلم ایرمدی کتدی .

اَلحالة هذه * [ع] شمـــدی، شـــو زمانده، حالا، هنوز : الحالة‌هذه تحصیل ایله اشتغال ایتمکده‌در .

اَلحان [ع] (لحن) جمعی خواننده آوازه لرینـــه اطلاق اولنـــور که ترکجـــه‌ده (ازکی) تعبـــیر ایدیلور . نغمه‌لر ، مؤثر صدالر . الحان بلبل، الحان سامعه نواز . (مفردی ترکجه‌ده قوللانلماز کبی‌در)

اَلحذر * [ع] کلمـــهٔ تحذیردر . صـــاقن، صـــاقینك، صاقینلسون مقامنـــده ایراد اولنـــور : الحذر ابنای عصردن الحـــذر . کاه مکرراً استعمال اولنور : [عطایی : الحذر الحذر ای شاه کریم]

اَلحسد * [ع] حسد ایدرم، حسد اولنور : [خواجه کریمی : الحسد اول رنده کیم چکمش آیاغن دهردن ــ آق ییـــق کرمابه‌ســـنده پیر پاك اولمش یاتور]

اَلحق * [ع] طوغریسی، طوغریسیبا [الحق زمانده کوریلان محاسنك بیکده بریسی اسلافنه میسر اولمامشدر]

اَلحکم للغالب * حکم غالبکدر [شناسی ــ تصـــویر افکار : هر

وقت ومحلده وبالجمله دول وملله حكمی دستورالعمل اولان « الحكم للغالب » كلام حقيقت ارتسامنك]

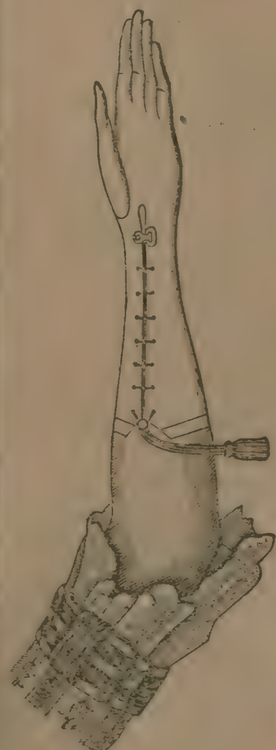
[تصوير افكار : طبيعی وموضوع اعتباريله ايكی يه منقسم اولان حقوق دوليه قضيه سنك هرهانكی جهتندن باقلسه قياس مقدم كبی انتاج ايده جكی حكم واحددر كه اوده «الحكم للغالب» مدعاسنه عائددر.]

[لسقوفچه‌لی غالب بك : قالوب نفی معجز كودن اورتك سخن محلول ـ هنرمندان دهر اولمشدی هر بر عصرده طالب ، ايدنجه شمدی دعوی طبع اول جاه معلابی ـ ديدی حكام ديوان قضا « الحكم للغالب »]

اَلحكم لله * حكم اللهكدر . اللهك ديديكی اولور. [عاكف پاشا: بو معامله ايش كوچ اوله‌جق ايسه تحمل ايدر طوررم ديسه‌م يالان سويلش اولورم . نه يالم الحكم لله !]

اَلحمدلله * [ع] اللهه حمد اولسون: الحمدلله او بلاييده صاودق . الحمدلله او خسته‌لكده دفع اولدی . بو غائله‌ييده بر طرف ايتدك الحمدلله . الحمدلله عقلز باشمزه كلدی .

اَلحمراء (☞ نصرالجرايد)



اَلدّ [ع] متعند ومترد ، شديد الخصومه آدمه اطلاق اولنور كه قطعا حق وانصاف طرفنه ميل ايلز . خصم الد تعبيری معروفدر .

اَلدّاعی * [ع] دعاجی ، دعا ايدن . العبد الداعی . طرق عليه اربابيله مشايخ طرفندن يازيلان تحريراته امضانك اوزرينه (بنده) مقامنده وضع اولنور .

(نسوان الديوانلرندن برنوع)

اَلدوان ـ اَلديوه‌ن [فارسيدن مترجم] تركجه‌سی الجك ، اللك .



اله كچيريلان دريدن ، قاشدن معمول ال بيچمنده معلوم غلاف . رجاله ونسوانه مخصوص لون وطوللری مختلف وانواعی كثيردر . (الديوننك تعبيری غلطدر)

اَلذّ [ع] الذ ، پك لذتلی : [چيلك ميوه‌لرك الذيدر] الذ فواكه .

اَلزم [ع] الك ، پك لازم . زياده لزوملی . بوايشك تأخيری دكل ، بالعكس اجراسی الزمدر .

اَلزميت [ع] الزملك ، برحالك زياده لزوملیلغی . [اجراسی الزميت تحتنده‌در .]

اَلسن ـ اَلسنه (☞ لسان)

اَلطاف (☞ لطفه)

اَلطف [ع] الك ، لطيف . پك خوش .

اَلعياذ بالله [ع] اللهه صيغنيرم ، انهه صيغندق ديمه‌جك يرده ايراد اولنور . العياذ بالله انسان آكا نصل تحمل ايدر !

[مقدمهٔ خرابات : كندمده نظيره دير ايدم كه ـ اما نه سوز العياذ بالله !]

اَلغاز (☞ لغزه)

اَلغرض [ع] حاصل كلام ، نتيجهٔ كلام ، ويا مرام شودر ، كه مفهوملرينی ناطقدر .

اَلف [ع] (ا ـ لـ ـ ف) كبی تلفظ اولنور. الفبای عربيه‌نك ايلك حرفنك اسمی‌در. مخرجی جوفدن وعينك مخرجنه قريبدر (آ) كبی. الف حقيقی الف ساكنه‌در : لا ، ماه كلمه‌لرنده اولديغی كبی. آكا الف لينه دخی دينور . متحرك اولنجه همزه اطلاق ايديلور : اب ، احد لفظلرنده‌كی كبی . الف ايله همزه‌يی يكديكرندن تفريق اقتضا ايدر . (بو قيد عربی ايچوندر) تركجه‌ده توسعا ايكيسنه‌ده الف اطلاق ايديلور . [مثل : الفی كورسه مرتك صانور]

* تركجه‌ده موزون وطوغری ديه‌جك يرده الف

كبي تعبير اولنور . الف پارمقلي، يعني الف كبي موزون طوغري، قدّ دلارايي الف كبي، يعني بويي الف كبي متناسب وهموار، دوزكون، [سليمان قانوني : قدّ ياره كيميسي عرعر ديدي كيمي الف ــ جملەنك مقصودي براما روايت مختلف] [ثابت ــ بربر نامه : ايدوب آخرده الف قديني لام ــ اكيلوب ويردي اواشخاصه سلام]

الف جزؤى : الفباء رسالەسى :

اَلف [ع] بيك (١٠٠٠) عددى . جمعى الوف . § الف اوّل : هجرت محمد-يەدن صكره كچن ايلك بيك سنه .

اَلفاظ (☛ لفظه)

اَلفبا [ع] اسم . حروف هجا، حروف هجايى جامع اولان جدول .

الفباى عربيه : يكرمى سكز حرفدركه [ابجد، هوز، حطى، كلمن، سعفص، قرشت، ثخذ، ضظغ] كلماتنك جامع اولديغى حرفلردن عبارتدر . [ثخذ، ضظغ] لفظلرينك عبارت بولنديغى حرفلردن ماعداسنى وقت جاهليتده عربلر سريانيلردن آلمش ومؤخراً بنى حيره وآنلردنده مصر وفلسطين خلقنه انتقال ايلشدر . الفباى سريانيەده [ث خ ذ ض، ظ، غ] حرفلرى بولنديغندن عرب كنديلرنده مخارجى اولان بوحرفلره مؤخراً دسترس اولمشدر .

عهد فاروقيده دائرهٔ اسلاميت توسع ايتمكله ممالك مفتوحەنك كافەسنه بو الفبا انتشار ايتمش ومؤخراً ايران وتوران خلقى قبول اسلام ايتمكله عجملرله تركلره دخى انتقال ايلشدر .

عجملر (پ چ ژ) حرفلريله كاف فارسى يى وتركلر كاف تركى ايله صاغر كاف ديديكمز كاف نونى يى ضم ايلدكلرندن عدد حروف ٣٤ ده بالغ اولمشدر .

مجرداتيله اوائل واواسط واواخرى شويله در :

اسم حرف		مجرد	اوائل	اواسط	اواخر
الف	—	ا			ـا
با	—	ب	بـ	ـبـ	ـب
په	—	پ	پـ	ـپـ	ـپ
تا	—	ت	تـ	ـتـ	ـت
ثاء	—	ث	ثـ	ـثـ	ـث
جيم	—	ج	جـ	ـجـ	ـج
چه	—	چ	چـ	ـچـ	ـچ
حاء	—	ح	حـ	ـحـ	ـح
خاء	—	خ	خـ	ـخـ	ـخ
دال	—	د			ـد
ذال	—	ذ			ـذ
راء	—	ر			ـر
زاء	—	ز			ـز
ژه	—	ژ			ـژ
سين	—	س	سـ	ـسـ	ـس
شين	—	ش	شـ	ـشـ	ـش
صاد	—	ص	صـ	ـصـ	ـص
ضاد	—	ض	ضـ	ـضـ	ـض
طاء	—	ط	طـ	ـطـ	ـط
ظاء	—	ظ	ظـ	ـظـ	ـظ
عين	—	ع	عـ	ـعـ	ـع
غين	—	غ	غـ	ـغـ	ـغ

فاء	—	ف	ﻓ	ﻔ	ﻒ
قاف	—	ق	ﻗ	ﻘ	ﻖ
كاف	—	ك	ﻛ	ﻜ	ﻚ
گاف	—	گ	ﮔ	ﮕ	ﮓ
(یف)	—	گ	ﮔ	ﮕ	ﮓ
(نف)	—	ڭ	ﯕ	ﯖ	ﯔ
لام	—	ل	ﻟ	ﻠ	ﻞ
میم	—	م	ﻣ	ﻤ	ﻢ
نون	—	ن	ﻧ	ﻨ	ﻦ
واو	—	و			ﻮ
هاء	—	ه	ﻫ	ﻬ	ﻪ
یاء	—	ی	ﻳ	ﻴ	ﻰ

حركلر شونلردر :

آ	اَ	اِ	ه	قو	ؤ	قو	و
a	e	i	é	o	ou	eu	u
فتحهٔ ثقیله	فتحهٔ خفیفه	كسره	هاء رسمیه	ضمهٔ ثقیلهٔ مبسوطه	ضمهٔ ثقیلهٔ مقبوضه	ضمهٔ خفیفهٔ مبسوطه	ضمهٔ خفیفهٔ مقبوضه

اَلقاب [ع] لقبك جمعی اولمقله برابر مفردیله جمعی آره‌سنده معناجه واصطلاحجه فرق اولان لفظلردندر . لقب بر آدمه اصل اسمندن صكره ویریلان عنوان دیمكدر . بایزید اولك (یلدیرم) سلیم اولك (یاوز) اسوج قرالی اون ایكنجی شارلك (تیمور باش) لقبلری كبی .
لقبك حسن وقبحه تعلق اوله‌بیلور . فقط القابك مفهومنده دائما معالی مندمجدر . یعنی لقب دینیلنجه برلفظ قبیح تلفظنده انتظار اولندیغی حالده القاب دینیلدیكی زمان بویله بر انتظارده بولونلماز . بالعكس بر عنوان عالی‌یه ترقب ایدیلور .
بو لفظ اصحاب مراتبه ویریلان عنوان معناسنه مفرد كبی‌ده قوللانیلور مثلا : صدارت معزوللرینه نه القاب یازیلور ، دینیلدیكی كبی ، متمایزك القابی عزتلودر دینور .

اَلقاب رسمیه مأمورین ملكیه وعسكریه‌یه ، تعبیر آخرله اصحاب سیف وقلمه توجیه اولنان رتب دولتده مخصوص عنوانلر . دركه رسمی یازیلان محرراتده نه مافوقنه چیقیلور نه مادوننه اینلور .

القاب رتب شو ترتیب اوزره‌در :

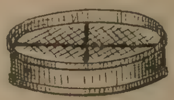
مشیر ووزیره : دولتلو بالا رجالنه : عطوفتلو		افندم حضرتلری
فریقلره ، اولی اولنه روم ایلی بكلربكلرینه	سعادتلو	افندم حضرتلری
میر لوالره میر میرانلره اولی ثانیسنه		سعادتلو افندم
میر آلایه متمایز اصحابنه		عزتلو افندم
ثانیه‌یه قائمقاملره میر امرایه اصطبل عامره‌یه		عزتلو بك . افندی . پاشا آغا .
بیكباشیلره رتبهٔ ثالثه اصحابنه آلای امینلرینه قاپوجی باشیلره		رفعتلو » »
خواجكان دیوان همایونه رتبهٔ رابعه اصحابنه قول آغالرینه یوز باشیلره		فتوتلو » »
رتبهٔ خامسه‌یه ملازملره		حمیتلو » »

اَلقتریق (اسم) اصلی یونانی اولنوب اساتزه فرانسزجه‌دن چكمشدر

رومجه‌سی (ῆλεκτρον) در . کهربائی معناسنه .
سیالهٔ برقیه سیالهٔ کهربائی .

اَلقصه [ع] حاصلی، خلاصه‌سی [فضولی : القصه شدت حرمان کاله یتدکده]

اَلك - اَلهك الدیه‌جك الت که برونجك ویا ابنجه صقا نغورك قاصناغه چکیلمشی‌در ؛ پرویزن . تلدن ویا کیرشدن اورمه قالین دلیکلی نوعنه قالبور (غربال) دینور .



[مثل : اونینی الهدی الکنی دیواره آصدی]
الهمك : طحن وسحق اولنمش برشیئی ال ایله الکده چالقدیوب اینجه‌سنی قالیندن آیرمق .
اینجه الهمك : بر شیئك اصلنه ایرمك‌ده اینجه‌دن اینجه‌یه تفحصاتده بولنمق .

اَلکم صاغمه (اسم) قوس قزح .

اَللشمك دوکوشمك ؛ || ال شقاسی، || کوجنی دکمك .

اَلله ال ایله سچمه . الله کومور : توزسز ایری دانه‌لردن عبارت .

اَلله [ع] مولا . تکری . حق . [تعریفات : کافهٔ اسماء حسنانك معانیسنی جامع بر دلالت ایله حقه دلالت ایدن علمدر] [شاکر احمد پاشا - شرح اسماءالحسنی: بر در الله اسمی الواحد - برلکینه جهان قوی شاهد] لفظة‌الله بعضاً استغراب ایراد اولنور : (الله الله بونه حاقتدر)

اَلله‌مك ال اوروب قارشدیرمق . || یوقلامق § مجازاً طرد ودفع .
اللنمك : قوغولمق .

اَللی (اسم) ٤٩ عددندن صکره کلان صایی . بش دفعه ١٠ عددینك بالغ اولدیغی مقدار . خمسین، پنجاه .
اللنجی : بردن صره‌سیله صایلان نسنه‌لرك اللی نصابنه واصل اولانی . اللنجیسی فلان ایدی، اللنجی دفعه .
اللیلك : برشیئك واحدینه نسبة اللی دفعه‌سی. اللی پاره‌لك، اللی غروشلق . || اللی یاشنده شخص.

اَلم [ع] آغری سزی، رنج، کدر . الم وجعدن اعمدر ؛ زیرا وجع خاصة اعضای بدنك حس ایتدیکی آغری‌یه دینور . الم ایسه خوشلق معناسنه اولان لذتك ضدیدر . بوجهتله الم مادی ومعنوی ناخوشلقده مستعملدر بوحال موجب المدر . [فضولی : اعتدال ایستسه ارکان مزاجه عدلی - ایریشور صحت عدلیله اطبایه الم] الله الم، کدر ویرمسون ، یعنی موجب یأس وفتور اوله‌جق حاللردن اسیرکسون . جمعی : آلام‌در .

[آلام دهره خنده‌لر ایله حکیم اولان]

الم * موجب نفرت اولان برشیئی احساس. برشیئك منافری اوشیئه ملایم اولان شیئك مقابلیدر. [تعریفات سید]
الم چکمك : برخصوص ایچون اندیشه ایتمك، مکدر اولمق : [کانی : قصر ویران شده‌سن خانه خراب غدرلره - سن الم چکمه کوکل حضرت الله یاپار .]
المناك : المی، خبرالمناك . اوقدر المناك برسیما باغلامش ایدی که .

اَلما (اسم) معروف میوه . تفاح . سیب [وهبی - تحفه : سیب خوردم، یدم المای، اکلت تفاح] انواعی چوقدر آماسیه، آرناود جانیك، فریق، مسکت الماسی کبی .
یر الماسی شلغم وپاتاته کبی معروف برکوك .

اَلما باش باشی ییوجك برنوع اوردك .

اَلماجق اویلق کیکینك باشی . رضعه، تفاحه.

اَلماس ⊙ معروف ذی قیمت حجر، یعنی جوهردر . جمیع اجساد حجریه وزجاجیه‌یی قطع وکسر ایدر . وتضییق وثقلتدن وآتشدن وتیموردن متأثر اولمز . یالکز قورشون ایله سحق ایدرك صوینه کوره تراش ایدرلر .
[بیت : کوکلده جوهر الماسه بکزر جوهر غیرت - ازلمز قوهٔ تضییقدن، تأثیر ثقلتدر] لاتینجه (adamas آداماس) لفظندن ویاخود (demant) لفظ یونانیسندن معربدر . متخت، صلب کبی معنالری مفیددر . قاموسك اصلی (ماس) ایدی قولی ویا الف لامی تعریف ایچوندر دیانلرك ذهابی خطادر .
زیزهٔ الماس : الماس توزی، قرنتیسی : بو

سوزلری دل مجروحه ريزهٔ الماس سرپمكله برابر ايدی .

|| الماسك اك صاف و براق هندستانده بولنور. الماس تجارتيله مشغول اولانلر، بوجوهرك پازاری حكمنده اولان (مادراس) شهرينه طوپلانورلر .

سوماطره وبورنئوده چيقان الماسلر صافيتجه هند الماسلرينه بكزر .

برهزيليا الماسلری اوقدر سرد دكلدر .

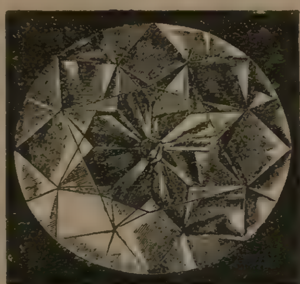
قاليفورنياده، مكسيقاده چيقان الماسلرك قيمتی پك دوندر .

١٨٦٧ ده جنوبی آمريقاده (اورانيا) نهری جوارنده ظهور ايدن الماسلر، الماس تجارتنده غايت مهم برتحول وقوعه كتيرمشدر. اوراده بولنان الماسلر اكثريت اوزره (١٠٠) قيراطدن زياده ايدی .

اميد بورنندن چيقان الماسلر، اسكی پرلانطه‌لرك قيمتنی خيليجه تنزيله سبب اولدی. بونلر اليوم اسكيلرندن (يكی معدن) ناميله وصولرينك صاری‌يه مائل بولنمسيله تفريق اولنور .

دنياده اوچ بيوك الماس واردر كه بری (كوه‌نور) در . بو الماس تاريخ هنده (٥٠٠٠) سنه‌دن بری معروفدر .

وقتيله (١٩٣) قيراط اولديغی حالده ونديكلی برالماس تراش طرفندن ياكلش تراش ايدلمكله (٢٨٠) قيراطه تنزل ايتمش واليوم انكلتره خزينه‌سنده محفوظ بولنمشدر .



كوه‌نور

ديكری (اورلوف) ناميله مشهور اولان الماسدر كه ١٩٤ كسور قيراطدر . روسيه حكمدارينه مخصوص اولان عصانك قبضه‌سنده بولنور بوالماس نادر شاه ايرانينك تاجنده بولنديغی حالده آنك زوالندن صكره برارمنينك النه كچدرك (٤٥٠) بيك روبله مقابلنده مشهور پرنس اورلوفه صاتمش واوده ايمپراطوريچه قاترينه‌يه تقديم ايلمشدر .

بوسنه پاريس مشهر عموميسنده معروض اولان مجوهرات ايچنده (امپريال) نامنی ويردكلری برالماس موجود ايدی كه ١٨٨٥ سنه‌سنده جنوبی آفريقا معدنلرندن چيقمشدر . اهل خبره بو الماسك فرانسه تاج حكمداريسنده بولنان و ١٢,٠٠٠,٠٠٠ ميليون فرانق قيمتی اولان (رەژان) دن بالاتر اولديغنی تقدير ايتمشدر . بو حالده اليوم دنياده قيمت وقيراطجه يكديكرينه مماثل درت الماس موجود اولمق لازم كليور .

اَلماسپاره [ف] الماس پارچه‌سی معناسنه .



اَلمكه ـ اَلميه ال ايله ايپلك الهيوب صارمق دقلری اينجه دكنكلردن معمول ميل اوزرنده دونر دولاب .

اَلواح (☚ اوح ولوحه‌يه)

اَلوان (صفت) تركجه‌ده منقش، رنكا رنك، درلو درلو رنكده اولان شيلرده استعمال اولنور : الوان كاغدلی، الوان چيچكلی . الوان بويالی، الوان قاش كبی .

اَلوان (☚ لونه)

اَلويه (☚ لوايه)

اَلياف (☚ ليفه)

اَليف [ع] يعنی مألوف : آليشمش، آليشق. || الفت اولنان آليشيلان .

اَليق [ع] اك، پك لايق، زياده لياقتلی .

اَليم [ع] آجيدوب آغريدن، الم ويريجی . || ايجاع وايلامی نهايت درجه‌يه بالغ اولان اشكنجه وعذابه اطلاق اولنور. عذاب اليم كبی.

اَليوم [ع] بوكون، بوزمان، حالا، هنوز . معنالرينی مفيددر . [اليوم روشن اولمدی بخت سياهمز] بوقاعده اليوم جاريدر . اليوم بربرلريله معارضدرلر .

أمّا [ع] تفصيل، استدراك اداتيدر: ظاهری
مرحمتلی اما ایچ یوزینی مولا بیلور.
[تصویر افکار: بو تقسیم هوانیدن.... قطعه‌سنی
فرانسه‌نك حصه‌سنه چیقارمغی؛ تنسیب ایتدیلر، اما
آتیده اطماع ایده‌مدیلر.]

[جامکده شراب مالی اولسون
اماکه شرابك آلی اولسون]

*

[اماکه عجمده انوریدن
سلمان وظهیر وعنصریدن
مدحیه‌لر انتخاب اولنماز
بو عصرده ارتکاب اولنماز]

[فضولی: بکا دیرلری اول برملکدر سودیکك
اما کورنلر بن فقیره کوکدن اینمش بر بلا دیرلر]
[نفعی: عاشق اول اما علایقدن بری ایت
کوکلکی]
ادات استغراب واستحسان اولور، امادن صکره
(به) ویاخود آخر عباره‌یه (ها) اداتلری کتیریلور:
اما نه قورولش. اما نه بلالی بر ایش. اما قورطه
ها. اما سو یلیش ها!

أمّا بعد [ع] بر کلمه درکه خطبای عرب
امراء قوم محضرنده انشاء ایلدکلری
خطبه‌ده بعدالدعا ایراد ایدرلر. « بعد دعائی لك »
تقدیرنده‌در. لفظ مذکوری اك اول تکلم ایدن کعب
بن لؤی در. مؤلفینك دیباجه‌لرده اما بعد قوللری
«بعدالبسمله، والحمدله والصلوله» مقامنده‌در. اما بعد
معلوم اوله‌که:

أماثل [ع] مفردی قوللانلیان (امثلك) جمعی
اقران، امثال، بین الاماثل برموقع
عالی طوتمش ایدی.

أماجد (☛ امجده)

أمارات (☛ اماره‌یه)

أمارت [ع] امیرلك، برقومك، برملتك،
برمملکتك ریاستی که ترکجه‌ده بکلك.
یونس امارتی، بلغارستان امارتی.

أماره [ع] ① وعده‌گاه، موعد || ②
وقت وساعت. لسانمزده بو معنالره
استعمال اولنماز || ③ علامت ونشان. اماره صلح،
اماره موت. [هوانك قرارمه‌سی یاغموره اماره‌در]
جمعی امارات. امارات ذكادن بريده سرعت انتقالدر.
اماره * لغتده علامت معناسنه اولوب اصطلا-
حده ایسه کندیسنه علمدن وجود مدلوله ظن لازم
کلان شیدر: بولودك یاغموره نسبتی کبی؛ زیرا بولودی
کوردیکمز زمان یاغمور یاغه‌جق ظن ایدرز. اماره
ایله علامت بیننده‌کی فرقه کلنجه: علامت عائد
اولدیغی شیدن اصلا انفکاك ایتمز. مثلا [الف
واللام] ك اسم اوزرنده بولنمسی کبی. اماره ایسه
بعضا عائد اولدیغی شیدن انفکاك ایدر. بولودك
مطره نسبتی کبی؛ [تعریفات سید]

أمّاره انسانی اعمال شهوانیه‌یه میل ایتدیرن
ارادهٔ نفسانیه‌در. (نفس امّاره)
تعبیری مشهوردر.

أماكن - أمكنه (☛ مكانه)

أمان [ع] امینلك که قورقوسزلق لازمیدر ||
مساعده [سروری: امان! امان!
دیه‌رك چیقدی قلعه‌دن کندی - براز پنجه سیوف
سریه‌دن دشمن]
امان دیلمك: برقباحت صاحبنك، برعاصینك
طرف غالبدن استدعای عفو وامنیت ایتمسنه دینور.
[مثل: امان دیانه قیلیچ اولماز]
امان ویرمك: بر مجرمه، بر قباحتلی‌یه جانینی
باغشلامق. جانلرینی تأمین ایتمك. اشقیایه امان
ویرلمسی اوزرینه جمله تسلیم سلاح ایلدیلر.
امان ویرمه‌مك: دشمنك تضرعاتنه قولاق
ویرمیه‌رك جزاسنی ویرمك: نته‌کیم امان ویرمیوب
اولدیردی، تعبیر اولنور.

أمان [ع] شکایت، استمداد تحذیر، اداتیدر.
[مصراع: امان امانی کسدك نه‌بی
امانسك امان!]

[ساقی یتشور اویان امان کل
الویرمدی فغان امان کل]

امان الله عشقنه نه پاپورسك؟ امان بونه
حالدر؟ امان نه اولیورسك، امان نه عجله
ایدیورسك؟ امان اوقدر عجله ایتمه صکره فنا

اولور . امان زمانه اولادی دکلی ؟ کبی هر برینك حکمنی شیوهٔ لسان تعیین ایدر دها بك چوق موقعلرده قوللانیلور .

اَمانات (☜ امانه)

اَمانت [ع] امین کیمسه عهده‌سنه ودیعه قلنان ؛ یعنی صکره استرداد اولنمق اوزره برآدمه توديع ایدیلان شی . امانت ودیعه‌دن اعمدر . زیرا مال مضاربه وعاریه وبضاعه ومال شرکت مقوله‌سنه امانت اطلاق اولنور . ودیعه اطلاق اولنماز . فقهده دخی بو معنایه‌در . [مثل : امانته خیانت اولماز] [اللهه امانت اولنان شی ضایع اولماز]

اَمانت برآدم امین ومعتمد اولمق . فلانك امانته شهادت ایدرم .

جمعی امانات : امانات مقدسه : خزینهٔ همایونده محفوظ محفظهٔ تعظیم اولان امانات پیغمبری .

امانتجی : اوته‌کینك بریکینك اجرت مقابلنده اشیاسنی آله‌رق بر مملکتدن دیکر مملکته نقل وایصال ایدن آدملره دینور .

اهل امانت : خیانتی اولمیان معتمد آدم ؛ آدملر .

امانت ☫ دوائر حکومتدن بعضلری ؛ شهر امانتی ؛ کمرك امانتی ؛ دفتر امانتی کبی .

اَمانتدار [ف] امین اولان ؛ خیانت نقیصه‌سندن مأمون اولان موثوق ومعتمد آدمه دینور که امانتی حفظ ایدر .

امانتداری : امانتدارلق . حلیهٔ امانتداری ایله متصفدر .

اَمانهٔ [ع] امانت اولەرق : امانهٔ ویرمش ایدم . امانهٔ اداره اولنان اعشار ایله اغنام رسومی .

اَمانی [ع] مقصود ومأمول معناسنه اولان [امنیه] نك جمعی : اومیلان ؛ امید اولنان شیلر . بولفظ مفردندن زیاده قوللانیلیر . امانیٔ بیهوده ؛ امانیٔ باطله ؛ امانیٔ کاذبه . [عاکف پاشا ــ تبصره : لعنت ونفرین اول امانیٔ کاذبه‌یه واول اشتهار ملامت آثاره که ...]

اَمتعه (☜ متاعه)

اَمثال [ع] میمك کسری وثانك سکونیله (مثـل) ك وفتحتین ایله (مثل) (مه ـ ثه ـ ل) ك وامیر وزننده (مثیل) (مه ـ ثیل) ك جمعلریدر . بو کلمه‌لرك اوچیده برشیئك بکزری ؛ یعنی شبه ومانند ونظیر معناسنه‌در . امثال لفظی اسانمزده مفرد کبی ده قوللانیلیر (امثالسز برکتاب) (امثالی یوق برکوزل) دینور که مرام نظیرسز برکتاب مانندی اولمیان برکوزلدر . بوصورت افاده تعبیرات عامیانه‌دن اولمغله برابر یالکز محاورانده دکل ؛ بین الادبا محرراتده دخی استعمال اولنور .

|| جمع اوله‌رق صورت استعمالی : امثال عدیده ؛ امثال کثیره ؛ امثال واقران . امثالنه هرجهتله فائقدر . امثالنه نمونهٔ کمالات اوله‌جق صورتده تحصیل معرفت ایلدی . امثالنه عبرت اوله‌جق برحالده‌در .

|| فتحتینله کندیسیله تمثیل یعنی برشیئه تشبیه اولنان وقصه وداستان معناسنه‌ده کلان مثلك جمعی اوله‌رق (امثال وحکایات) (قصص وامثال) (ضروب امثال) (امثال عوام) (امثال عرب) (امثالدندر) تعبیرلری معروفدر .

اَمثله (☜ مثاله)

اَمجاد (☜ مجیده)

اَمجه ـ اَمه‌جه هر الك یاردمیله ؛ برلکده ؛ برقاچ کشینك اجتماع ومعاونتیله کوریلان ایش . امجه کونی : یاردم کونی [مثـل : امجه کونی امودلی بولندمیانه نه موتلی] مجی دخی بومعنایه‌در : [ثابت ـ دره‌نامه : مجی ایشلر کبی بی باکانه ـــ ... ته ایشلدیلر مردانه]

اَمدّ [ع] انك ؛ بك مدید . بك اوزون . امدّ مدیده .

اَمر [ع] بیورمق معناسنه‌در که نهی مقابلی‌در . بکا امرایت ؛ امر بیورك ؛ [بیت : امر ایت اولدیم کرسکا بار ایسه حیاتم ــ محشرده دخی خواهشك اولمازسه دیرلم] امر ویردی . امر کندیسنك‌در . . بکا آنجق او امر ایدر . بیوکنك امرینه اطاعت کرکدر . امره اطاعت ایتملی‌در . امر وارادە (امر وارادە حضرت من له الامر کدر) (الامر

لمن‌الامر) سبکنده‌در که اراده، امر کندینك اولان
ذات دیمکدر . کاهیجه بیورمقله برابر قوللانیلور .
اویله امر بیورلدی، امر بیورلدیغی وجهله، امر
بیورك، امر بیوردی . امر بیورلمینجه یاپلماز . امرینه
امتثالاً، امرینه اتباع ایله . || اسم مصدر اولور :
فارسیده فرمان وترکجه‌ده بیورق و بیورلدی معناسنه
امر نامه، امرعالی بومعنا اعتبار یله‌در .

ترکجه‌ده (امر) لفظی هم امر، هم نهی
معناسنده‌ده استعمال اولنور . یاپه‌دیه امر ایتدی .
کیمسه‌ون امرینی وردی . اولمیه‌جق دیه امر ایلدی .
جمعی (اوامر) در . اولوالامرك اوامرینه اطاعت
اولنور . اوامر مؤکده، اوامر قطعیه، اوامرشدیده
صدور ایلدی .

أمر [ع] حال وشان، ایش، شی، خصوص،
حادثه، مصلحت، امر آشکار : امرجلی
که میدانده اولان ایش . امر مشکل : کوج اولان
خصوص . امر عجیب : تعجب اولنه‌جق برمصلحت .
اوّل امرده : بادیٔ امرده . نفس‌الامر : ذات مصلحت .
جمعی (امور) امور عامه، امور عباد . امور دولت،
امور حکومت، مقتضیات امور . پادشاه بوکا دکل کافهٔ
اموره نظارت ایدر .

أمراض (☞ مرضه) .

أمر بالمعروف * طریق مستقیم، فرقهٔ
منجیه‌نك کتدیکی یوله
ارشاددر . « نهی عن‌المنکر » شریعته توافق ایتمیان
شیدن زجردر . بعضلرینه کوره : [امر بالمعروف]
خیره دلالتدر، « نهی عن‌المنکر » ایسه شری منعدر،
دیکر بعضلرینه کوره [امر بالمعروف] کتاب وسنته
موافق اولان شی ایله امر ایتمکدن « نهی عن‌المنکر »
نفس وشهوتك میل ایتدیکی شیدن منع ایتمکدن
عبارتدر .

بعضلریده دیدی که : [امر بالمعروف] افعال
واقوال عبدن اللهك راضی اولدیغی شیئه اشارتدر .
« نهی عن‌المنکر » ایسه شریعت وعفتك نفرت
ایتدیکی شیئی تقبیح ایتمکدن عبارتدر . [تعریفات سید]

أمر حاضر اصطلاحات صرفدن : فاعل
حاضردن کندیسیله فعل طلب
اولنان کلمه : ایشله، یاپ، یاز . کبی .

أمرد [ع] هنوز بیغی ترلمیه باشلایوب،
لکن چهره‌سی آینه کبی خطدن
صاف اولان ساده رو جوانه دینور [ترجمهٔ قابوس]
شاب امرد تعبیری معروفدر .

أمر غائب فاعل غائبدن کندیسیله فعل
طلب اولنان کلمه : ایشله‌سون،
یاپسون، یازسون کبی .

أمزجه (☞ مزاجه)

أمصار [ع] میمك کسریله ولایت وبلده
معناسنه اولان (مصر) ك جمعیدر .
مفردی بلده معروفدیه علم اولدیغی ایچون لسانمزده
بومعناده استعمال اولنماز . جمعی عطف تفسیری اوله‌رق
امصار وبلاد، ممالك وامصار صورتنده قوللانیلور .
[آکا بك مانع ایش کثرت امصار وبلاد] کاه
یالکز استعمال اولنور : اکثر امصارده تجاری اولان
عاداتدندر کبی .

أمطار (☞ مطره)

أمعا (☞ معیه)

أمك (اسم) (ا . مه . ك) سعی، کد،
تعب، رنج، زحمت، جهد، ورزش .
[روحی : دنیا طلبیله کیمسی خلقك امکده _ کیمی
اوتوروب ذوقله دنیایی یمکده] [مثل : امکسز
بك اولماز] [امکسز اکلنجه طوزسز طعامه بکزر]
امك چکمك، سعی ایتمك، که امك ویرمك دخی
تعبیر اولنور . [عطایی : نه آلورم آچقمی ایتسدك
دیلك _ نه اورورم سلهیی چکمه امك]

أمکله‌مك (صفت) هنوز یورومه‌مش
چوجقلرك قالقوب یورومك
ایچون چبالنوب دبلنمدلری . امکله‌مك قبیلندن
برقاچ خطوه آتمقله طریق ترقیده قطع مسافه
ممکن اولماز .

أمکنه (☞ مکانه)

أمل [ع] [ا . مه . ل] ترکجه‌ده اومیه
تعبیر اولنور : املی پك واسعدر .
املنه نائل اولدی || و غالباً آرزو و مطلب معناسنه

قوللانيلور : اك بيوك امل نائل رفاه اولمقدر. يكانه امل سندن آيرلمامقدر. [يوسف كامل پاشا ـ تملاق : عالمده امل اولمق فرض اولنسه شو كورديككز ايكى ذاتدن مفارقت ايتمامك اوله‌بيلور] جمعى آمال كلور. آمالنه حد ونهايت يوقدر. نائل آمال اوله‌مدى كتدى. || مصدر اولور اوممق اميد ايلمك معناسنه: فلان شيئى امل ايتدى اما نائل اوله‌مادى.

طول امل : حصولى عصرلرجه بر حيثات اولمغه متوقف خيالاتده بولنمق.

أملاك (☞ ملكه)

أمن [ع] امينلك كه تركجه‌ده قورقوسزلق تعبير اولنور. امن وراحت. خلقك حصول امن وآسايشنه خدمت ايلدى :

أمنيت [ع] مولداندن امينلك، قورقوسزلق: امنيت عامه، امنيت بلاد وعباد. [تصوير افكار ـ اويقو وقتنده خارجاً امنيتنى محافظه ايچون] || كووه‌نمك: بڭا آكا امنيتم بر كالدر. هيچ بر وقت امنيتى سوء استعمال ايتمدى. آكا امنيت جائز دكل. هر كورديكنه امنيت ايدر. هر سوزينه امنيت نه لازم.

أموات (☞ ميته)

أمواج (☞ موجه)

أموال (☞ ماله)

أميال (☞ ميله)

أمير [ع] بر قوم اوزرينه بيوران كيمسه‌يه دينور كه اصطلاحجزده بك تعبير اولنور: جمعى امرادر. امير المؤمنين، امام المسلمين دركه خليفهٔ رسول الله‌در. امير المؤمنين حضرت عمرك عهد جليللرنده. [مستطرف : منصورك بو خطاب عتاب آميزى اوزرينه پير مرقوم يا امير المؤمنين بنز آنك وصيسيمى ايديكز ديدكده]
|| پادشاه طرفندن بر بلده‌نك حكومتنه تعيين اولنان كيمسه ويا مرتبه‌جه سلطاندن كوچوك رئيس حكومت. فاس اميرى كبى.

§ امير مكهٔ مكرمه: سلالهٔ پيغمبريدن شرافت مكه‌يى حائز اولان ذات.

§ امير الحاج. حجاجك سلامت وراحته نظارت ايتمك اوزره طرف سلطنت سنيه‌دن نصب اولنان مأمور مخصوص.

امير الامراء: پاشالق مراتبك أيلك مرتبه‌سى رتبه‌جه ثانيه ايله مساويدر.

امير آخور: اصطبل همايون وغلط تعبير ايله (اصطبل عامره) مديرى.

امير الجيش: سردار، سرعسكر اصطلاحات عسكريهٔ عربيه‌دندر.

⚔ امراى عسكريه : بيك باشيدن مير لوايه قدر اولان فرمانلى ضابطان || امير سيد معناسنه اولمق تركجه‌ده عرف اولمشدر. شرفادن بولنانلره دينور. فقط جمعى بو معنايه كلز.

اميرانه [ف] اميرجه‌سنه، امير اولانه ياقيشه‌جق صورتده، [نعيما : امير كوند اوغلانك وقار اميرانه‌سنى امبر قاپ ايدوب]

أمين [ع] قلبنده خوف وانديشه اولميان، آسوده‌دل، كنديني هر خصوصده امنيت آلتنده بيلان، شبهه‌دن آزاده: بن آنك اخلاق مردانه‌سندن امينم، سزلرده امين اولمكزى توصيه ايدرم. [نفعى : غم دكل كام روا اولماز ايسه‌دم عالمده ـ روزكارك تك اوليدم شر وشوروندن أمين] || غدر وخيانت نقيصه‌سندن مأمون، موثوق ومعتمد آدمه دينور. امين بر آدمدر. چوق امين آدم، او يله بر امين آدم هر وقت الده ايديلمز.

امين محل : مأمن.

أناجيل (☞ انجيله)

أنام [ع] يريوزنده اولان جمله مخلوقه دينور: خلق انام: [نفعى : آستين كرمى كيسهٔ ارزاق جهان ـ آستان حرمى قبلهٔ حاجات انام] عامّهٔ انامه معلومدر، يعنى عموم خلق بيلور.

أنامل (☞ انمله)

أنانى [ف] كنديسنك برشى اولديغنه اعتقاد ايدن شخص جاهل. § اصطلاحجزده

ياوه، يوان، بياغى كبى معنالرى شاملدر . انايلق ايتدى، پك انايى آدم .

اَنائيت ـ اَنانيت (مـولداتدن) ارباب تصوف اصطلاحنده بنلك معناسنه مستعملدر . ضد محويت .

اَنبار [ع] مفردى مستعمل اولميان (نبر) جمعيدر كه مفرد كبى قوللانيلور . ايچنده ذخيره واشيا حفظنه مخصوص جسيم صندوق، ويا اطراف اربعهسى ديوار چورلمش اوزرى اورتيلى بنا . مغاره، مخزن . آربه، بغداى، ارزاق انبارى . يورغان انبارى . كمى انبارى : سفاينده يوك، حموله وضع اولنان قات .

⚓ اوچ انبارلى : كوكرتهدن بشقه اوچ قات طوپى اولان قاليون .

§ قرق انبار : بر برينه اولماز لزومسز شيلرى جامع اولمقدن كنايهدر . چرچى، وياقولتقچى دكانى كبى .

انبارجى : اشيا مخزنك ويا سائر شى حفظ اولنان انبارك بكجيسى، محافظى .

درانبار ايتمك : قبض، تسلم .

اَنباز [ف] شريك كه تركجه اورتاق تعبير اولنور . اش معناسندهده كلير . شريكسز، نظيرسز، اشسز : خداى بى انباز .

اَنبان [ف] طغارجق، صغيرينه انبانجه دينور . الك چانطهسى كبى . [نورس قديم : انبان مكر وحيله، انبار تخم تزوير ــ كارى هميشه افساد، فكرى جهانى تغيير]

اَنبوه [ف] كثرت، چوقلق، غلبهلك .

اَنبيا (☛ نبى‌يه)

اَنجام [ف] نهايت، آخر كه تركجهده صوك تعبير اولنور . باشلانغج مقابلى . [نفعى : مبارك اوله صبح وشامنك آغاز وانجامى] عاقبت : الله انجامنى خير ايليه .

اَنجام كار آخر الامر مقامندهدر . انجام كار مجازيه قرار ويرلدى . برايشك عاقبتى معناسنه استعمال اولنور . انجام كارى هيچ دوشنمز .

اَنجم (☛ نجمه)

اَنجمن [ع] مجلس . مجمع، انجمن احبا . انجمن دانش : ارباب معارفدن عبارت اولان مجلس . فرانسه انجمن دانشى . انجمن ظرفا : ارباب ظرافت وعرفاندن عبارت اولان جمعيت . || طوپلانغه دينور انجمن قورمق : عقد انجمن .

اَنجير [ف] ميوهٔ معروفدر كه عربيسى تيندر . مجاوراتده همزهنك كسريله زبانزددر .

اَنحا مفردى بو معناده قوللانلميان (نحو) ك جمعى . اطراف، جهات معناسنه . اطراف، وانحاى سور ايله محاط .

اَنداخت [ف] ✕ آتمه، آتلمه : طوپلرك انداختى : يعنى آتلمهسى . انداخت ايتمك : آتمق .

اَنداخت جدولى ✕ بر كوللهنك ايستهنيلان نقطهيه دوشورمك ايچون بر طوپك اخذ ايتمسى مقتضى اولان درجهٔ ارتفاعى ناطق جدول .

اَنداخت حقى ✕ بر طوپ آتمغه لزومى اولان مقدار بارود .

اَنداخته آتلمش . انداختهٔ زندان بلا .

اَنداد [ع] مثل ونظير معناسنه اولان (ندّ) لك جمعى در مفردى قوللانلماز . بى انداد : بى امثال .

اَنداز [ف] ① ميل، قصد، اراده ② حمله، هجوم ③ بو معنالردن فعل امر واسم فاعل دخى اولور ④ قياس واندازه ⑤ انداختن لفظندن اسم مصدر اولور : آتمق معناسنه . تركجهده معناى ثالث اوزره قوللانيلور . سلاح انداز، دخنه انداز كبى . [وحيد : آتش انداز اولور نه افلاكه]

اَندازه [ف] مقياس، معروف كه تركجهده دخى اندازه تعبير اولنور . اولچو معناسنه [مصراع : حلب آنده ايسه بونده يولنور اندازه] || مجازاً قياس، تخمين، وزن، تقدير معنا . زينهدر . اندازهسز سوز سويله دينور . هندسهٔ عربيه آنداز لفظندن معربدر .

اندازه‌لمك : اولچمك، حسابلامق || قیاس وتخمینه اورمق .

أندام [ف] بدن انسان، بوی بوس . كل اندام : نازك اندام . { واصف : او كل اندام برآن شانه بوروندن یوروسون — اوجی كوكلم كبی آردنجه سورونسون یوروسون }

اندام آینه‌سی : انسانی باشدن آیاغه قدر كوسترن بیوك آینه .

اندامل‌ی : بدن انسانده‌كی تناسب .

اندامسز : بدنك بیچیمسزلكی .

أندر [ع] اك، پك نادر . اوطانلده ایجنده صاحب وقا اندردر .

أندر [ف] (در) كبی ادات ظرفیه‌ذر . تركجه‌ده (ده) (ایچنده) غریبده (فی) كلمه‌لرینك معنادیدر . دائما ایكی كلمه ایچنده ایراد اولنور، معنای مؤكدی شاملدر . بلا اندر بلا، خراب اندر خراب، نهان اندر نهان كبی .
{ نفعی : بلا اندر بلادر دلده درد عشق یاراما — یازقلر آكه كیم بر بویله سوداون مبرادر } { كاظم پاشا : نه مشكل درد ایمش یارب بو سودای محبت كیم — بلا اندر بلادر امر اظهارندن اضماری }

اندر لفظی فارسیده ادات غیریت دخی اولنور ایسه‌ده تركجه‌ده او معنایله استعمال اولنماز . مثلا اوكی آنا معناسنه (مادر اندر) اوكی قز قرداش معناسنه (خواهراندر) تعبیرلری كبی .

أندرون [ف] برشیئك ایچی، داخلی، داخل . بیرون مقابلی || ایچ یوزی .
لسانمزده (درون) لفظی دها زیاده مستعملدر .

أندرون همایون ☾ اصطلاحات قدیمه‌مزده (مابین همایون) معناسنده ایدی . الیوم خزینهٔ همایون ایله خرقهٔ سعادتك بولندقلری یكی سرایه دینور .

اندرون آغاسی : (آغا كلمه‌سنه)

أندك [ف] (ان‌ده‌ك) كاف تصغیر ایله اند مصغریدر . آز . قلیل، پك آز . یعنی یاشی اوفاق دینه‌جك یرده (طفل اندك سال) تعبیر اولنور . { مصراع مشهور : طفل اندك سالدك رسوای اولور دلداده‌سی }

أندوه [ف] غصه، ملالت، كه قساوت وصقندی تعبیر اولنور . { فضولی : كرچه اندوه ومحنتم چوقدر — هیچ كسدن شكایتم یوقدر . }

أندوهناك [ف] اندوه ایله ادات تكیف واتصاف اولان (ناك) دن مركبدر . غملی، غصه‌لی، قساوتلی، معناسنه .

أندیشه [ف] فكر، خیال، { نفعی : بنده كلدی خروشه بحر كوهرپاش اندیشه‌م — دكلدر بوقصیده بردزی لؤلؤ لالادر }
{ نفعی : جلوهٔ شاهد نظمم اوقدر نازكدر — كه قوماز خاطر اندیشه‌ده صبر وآرام }
{ نفعی : طبع عروس معنیه مشاطه‌لق ایدر — اندیشه‌م آینه قلم سرمه‌دان ویرر }
{ كذا : قلم بر قهرمان سخت بازودر زمانده — كه تأیید خیالله اولور اندیشه مقهوری }
{ كذا : كلیم اللهدر اندیشه‌م دلم طور معانیدر — كلامم سربسر شرح مزایای تجلادر }
اندیشه‌نك بو معنایی زمانمزده مهجور اولمشدر .
|| ملاحظه، دوشونجه، مراق ایده‌جك یولده دوشنمه . اسكی اندیشه‌یی قالدی . اوقدر اندیشه ایده‌جك شی دكل ؟ پك بیوك بر اندیشه‌سی اولملی . چوق اندیشه‌لی كورینیور . اندیشه‌یه محل یوق . اندیشه ایده‌جك نه وار . { فضولی . خواب كورمز چشممز اندیشهٔ اغیاردن }

اندیشه‌ناك، اندیشناك : اندیشه‌لی، دوشنجه‌لی، غصه‌لی، محترزانه دوشونوجی — معنویاته دخی شامل اولور : خیال اندیشناك .

أنساب (☜ نسبه)

أنسال (☜ نسل)

أنسب [ع] اك، پك مناسب .

أنصار (☜ ناصره)

أنصار * اعلای كلمة الله امرنده حضرت پیغمبره نصرت ایدن (اوس) و (خزرج) قبیله‌لری اشرافیدر كه مدینهٔ منوره‌ده ساكن اولورلر ایدی .

اَنظار (☚ نظره)

اَنعام * سورهٔ متبركهٔ انعامی حاوی اولان سور مشهورهٔ قرآنیه مجموعه‌سی :

اَنف [ع] عضو معلوم كه تركجه بورون دینور . جمعی انوف . ترغیم انوف .
كسر انف : بورون قیرمق كه مجازاً كبرینی قیرمق مقامنده مستعملدر .

اَنفاس (☚ نفس)

اَنفس [ع] اك ، پك نفیس . انفس اطعمه ، انفس اشربه . كلام انفس ، جامهٔ انفس .

اَنفس (☚ نفسه)

اَنفع [ع] اك ، پك نافع . زیاده فائده‌لی .

اَنفیه (مولداتدن) بورون اوتی كه توز توتوندن یاپیلور .
انفیه چكمك : تشوق . انفیه قوقلامق : شم .

اَنقاض [ع] مفردی قوللانلمیان (نقض) ك جمعی : بنا یقندیلری . ایتالیا حكومتی روما دولت معظمه‌سنك انقاضندن متشكلدر .

اَنكر [ع] پك چركین ، زیاده‌سیله بد . انكر اصوات چركن سس . بدآواز . اشك آغزیسی كبی .

اَنگبین [ف] فصیحی كافك فتحیله‌در . لسانمزده كاف فارسینك ضمیله شایع اولمشدر . بال ، عسل .

اَنگرك عربیده افعی . بویی قیصه ، صاری رنكلی رأسی شكل مثلثده برنوع



یلاندر . زهری مهلك اولدیغندن ازقضا انسانی صوقدقده ، سمك جریان دمه قاریشماسنی منع ایچون درحال اومحلی چاقی اوجیله یولده‌رك اصمه‌لی ویاخود نشادر روحیله یاقلیدر .
یلان صوقدیغی وقت دیلیله زهرلر ظنی باطلدر . چونكه زهرلی یلانلرك مادهٔ سمیه‌سی دماغ ایله بورونلری آره‌سنده بركیسه درونده بولنور . دیشلرك درونی مجوف اولدیغندن حالت اسعده واقع اولان تضییق الجاسیله سمّ دیشلرده‌كی قانالّلردن جریان ایدرك یاره‌یه دوكیلور .
زهرلی یلانلرك دیشلری متحركدر . آغز قپالی اولدقجه دیشلر فكینه موازی اوله‌رق یوكولورلر .

اَنكروس مجارجه‌دن مأخوذ . طوغریسی اونغرواز دركه مجار قومی دیمكدر . (باقی : مرثیهٔ سلطان سلیمان : باش اكدی آب تیغكه كفار انكروس)

اَنگشت [ف] پارمق : (ندیم كاه انگشت مخاسن كبی لعلن اموب ـ دانهٔ عناب ایله نوش شراب ایتزمیسك)
* انگشت بردهان : حیران معناسنه اصطلاحات فارسیه‌دندر .
* انگشت بدندان : متعجب ، متحیر .

اَنگشتر [ف] یوزوك .

اَنگشته [ف] عوكشه . تركجه‌ده پابا دیدكلری اوجی چتال برصریقدر كه آنكله دمت اولمش اكینلری صاپلایوب فرلادیرلر . ویا چیكنه‌جك صاپلاری خرمنه یاپارلر .

اَنگل مانع ، عایق ، حائل . (مثل : انگلسز درنك اولماز)
انگل اولمق : آصلمق ، طاقلمق ، مانع اولمق . بریكی برایشدن آلی قویمق . (بولفظ معناجه جزوی برفرق ایله فارسیده دخی مستعملدر)

اَنگنار اصلی كنكر . نبات معروفدر . (انگنار لفظنك كنار لفظ یونانیسندن محرف ومأخوذ اولمسی ملحوظدر) عربیسی (عرض شوكی) دركه فرانسزجه‌یه Artichaut صورتنده نقل اولنمشدر .

اَنگور ⚕ [ف] اوزوم . آب انكور شراب .
⚕ انكور زیتونی : اضافتله عربیده اصابع العذرا تركیده پارمق اوزومی ویا رزاقی دیدكلری اوزومدر .

اَنگیز [ف] دپرتمك، قوپارمق، اویناتمق، یوقاری چكمك، یوكسلتمك معنالرینه اولان (انگیختن) لفظندن اسم مصدردر . آنكله وصف تركیبی یاپیلور : شور انگیز، فتنه انگیز كبی. [نفعی : بزم عدده چشممز بر شمع شوق انگیز اولور]

اَنگین (اسم) دكز آچیغی، بین العوام بحر عمان . انگینه‌لمك، انگینه اورمق، انگینه صالمق، دكزك اورته‌سنه آچیق . ساحلدن تباعد ایتمك .

اَنمله [ع] پارمق اوجی . جمعی انامل . انمله زیب تعظیم اولان لطفنامه‌لری، پیرایه بخش انامل تكریم اولان التفاتنامهٔ عالیه‌لری كبی تعبیرات قدیمه معروفدر .

اَنموذج [ع] اورنك . نمونه . [بوندره‌یه انموذج عالم دینلسه مبالغه دكلدر]

اَنوار (☞ نوره)

اَنواع (☞ نوعه)

اَنور اك، پك نورلی . وجه انور، پارلاق، كوزل یوز . [رشك آور ماهتاب اولان سیمای انوری]

اَنهار (☞ نهره)

اَنیس [ع] انس والفت ایدن، ایدیجی [فضولی ـ لیلی مجنون : اولسدم غم عالمه كرفتار ـ آنجق سن ایدك انیس وغمخوار]

اَنیش (☞ اینمكه)

اَنیشته كوچوك قرداشلق آدم كه قز قرنداش قوجه‌سی .

اَنیك لاحهٔ سباعك یاوروسی، كوپك انیكی، چقال انیكی .

اَنین [ع] ایكلدمك، ایكلتی، آه وانین : آه، اوف ایتمك .

اَو (اسم) اصلی ایو . دار، بیت، خانه مطلقا مسكن، مأوی . اوطوریله‌جق بیتوتت ایدیله‌جك محل كه درت دیوار برسقفدن عبارت .

او اشیاسی : اثاث بیت، تجملات خانه .



او خلقی : چولوق جوچوق . عائله .

او صاحبی : صاحب ملك § زوجه، حرم . كشینك اهل بیتی .

اوقادینی : صاحبة البیت، كدّ بانو كه تركجه‌ده بالتحریف (كدبان) اطلاق اولنور .

آخرت اوی : داربقا .

آش اوی، اوجاق اوی : مطبخ .

جان اوی : معده اوستی .

جام اوی : چرچوه‌نك عبارت بولندیغی تخته‌لرك یوللی محلی كه قنادلرك یوواسیدر .

كوز اوی : خانهٔ چشم كه كوزی محیط اولان چیقور . حجرة العین .

§ دوكون اوی : دار صفا، دار سرور دینه‌جك برده اصطلاح عوام .

او بارق : عیال ومنال .

اولنمك : او بارق صاحبی اولمق، تزوج، ازدواج، تأهل ایتمك .

اولی : متأهل، بكار اولمیان .

اَواخر (☞ آخره)

اَواسط (☞ اوسطه)

اَوامر (☞ امره)

اَوان [ع] (سحاب وكتاب وزنلرنده‌در) وقت وحین معناسنه كه زماندر . اوان صباوتنزده . او اوانده كه بن دها چوجق ایدم . جمعی آونه‌در . زمان وازمنه كبی . (آوان) لفظی غلطدر .

اَوانی [ع] قاب قاجاق مقوله‌سی شیلر : مطبخ اوانیسی، سفره اوانیسی . اوانی سیم وزر : آلتون وكوموشدن مصنوع ظرف، طاس، ابریق كبی اشیا . بومعناده (آوانی) لفظی غلطدر . مفردی قوللانلماز .

اَوائل (☞ اوله)

اَوباش [ع] ارذال مقولهسی اشخاص، چاپقین طاقمی. اسافل ناس. [قضولی - غزل : محتسب تکری ایچون کل بکا چوق ویرمه عذاب - مبل مسجدمی ایدر میکدهلر اوباشی ؟] [مترجم عاصم تاریخ : - ارذال واسافل مقولهسی بر آلای اوباش ایله] مفردی اولان (وبش) لفظی آخر معنایه موضوع ولسانمزده غیر متداولدر. فارسیده مفرد مقامنده اولدیغندن (اوباشان) صورتنده جمعی دخی طوغریدر.

اَوت کلهٔ تصدیق : نعم، بلی. اوت اویلهدر. اوت افندم !

اَوتاد [ع] وتدك جمعی. آغاجدن تصنیع اولنوب یره، یاخود دیواره قاقیلان شیلره دینورکه قازیق تعبیر اولنور.

اوتادالارض : طاغلره اطلاق اولنورکه کرهٔ ارضك قازیقلری، دستکلری منزلهسندهدر : قال الله تعالی : « والجبال اوتادا »

اوتادالبلاد : رؤسا وسرکاران اقوام وملالدر.

اوتادالفم : آغزده اولان دیشلره دینور.

مفردی اولان (وتد) عروض اصطلاحنده آریجه برمعنایی دخی مفیددر.

اَوثان [ع] بت معناسنه اولان وثنك جمعی. بتلر. دین اسلام کاسر اوثاندر.

اَوج [ع] یوجه، یوکسك. حضیض مقابلی. ☺ [نائلی عتیق : بن حضیض خاکده سن اوج استغنادهسك] || ☺ اهل هیئت اصطلاحنده کواکبك مرکزارضه نهایت بعدی اولان درجهیه اطلاق اولنور، مقابلنه حضیض دیرلر.

اَوج گیر [ف] یوکسکه چیقیجی، چیقان. اوجکیر اشتهار اولان ولوله اقبالی.

اَوجاع (☞ وجعه)

اَوحش [ع] الك، پك وحشتلی.

اَودّاء [ع] مفردی قوللانیلمیان (ودید) ك جمعی. دوستلر، محبلر، یاران. بین الاوداء تکلفه جواز یوقدر. اودّای قدیمه : اسکی دوستلر، یاران قدیم.

اَودیه (☞ وادی‌یه)

اَوراد (☞ ورده)

اَوراق (☞ ورقه)

اَورام (☞ ورمه)

اَورده (☞ وریده)

اَورنك [ف] ① تخت، سریر [نفعی - قصیده : کشور آرای کرم پیشه علی پاشا کیم - رشك ایدر خامه وشمشیرینه تاج واورنك] ② عقل، عرفان، اذعان ③ فر، حشمت، ابهت ④ رفاه، سرور، راحت [کذا : حق بودر لازم ابدی دولته برسنجلین - داور عادل ودستور عدالت اورنك]

اَوروپا قطعات خمسهٔ ارضدن بری. قطعهجه کوچوك اولدیغی حالده اهمیت ومدنیتجه جملهسندن بیوکدر. ممالك عثمانیه، رومانیا، سربیا، روسیه، اسوج، نوروج، آوستریا - مجارستان، اسویچره، فرانسه، بلچیقا، هولاندا، دانیمارقه، بریتانیا، آلمانیا، اسپانیا، پورتوغال، ایتالیا، یونان ممالکنی حاویدر.

اوروپا، اعتدال اقلیم جهتیلهده قطعات سائرهنك برنجیسیدر.

اَوزار (☞ وزره)

اَوزان (☞ وزنه)

اَوساخ (☞ وسخه)

اَوساط (☞ وسطه)

اَوسط [ع] برشیئك اورتهسی، ایکی شیئك آرهسنده اولان. جمعی اواسط. صفرك اواسطنه طوغری. تقسیمات شهوردندر:

ابتداسندن اوننه قدر اوائل دینیدیکی کبی اوندن یکرمیسنه قدرده اواسط دینور .

اَوسع [ع] الـٔ ، پك واسع زیاده کنیش .

اَوصاف (☚ وصفه)

اَوضاع (☚ وضعه)

اَوضح [ع] الـٔ ، پك واضح ، وضوحلو .

اَوطان (☚ وطنه)

اَوعیه (☚ وعایه)

اَوفر [ع] الـٔ ، پك چوق .

اَوفق [ع] الـٔ ، پك موافق ، زیاده اویغون .

اَوفی [ع] الـٔ ، پك وافی ، پك تمام .

اَوقات (☚ وقته)

اَوقاف املاك واموال موقوفه ادارەسی . اوقاف نظارتی . وقفك جمعی .

اَوّل [ع] برنسنەنك ابتداسنه ، پیشینه دینور ، آخر مقابلی . || برنجی ایلك ، یعنی اول نك اولان نسنەدرکه کندی جنسندن اولان بر دیکری آنك اوزرینه نه سبقت ایدر نده مقارن اولور .

هرشیئك اولی ایلکیدر . ابنای بشرك اولی آدم اولدیغی کبی . اوصاف الهیەدندر : [شاکر احمد پاشا ـ شرح اسماءالحسنی :

اسم الاول ایله الآخر
اولدی معنیلری جلی ظاهر
یعنی اوّلکه لابدایة له
دخی آخرکه لانهایة له
لم یزل لایزالدر معبود
اوّل آخر فقط اودر موجود]

|| باشلانغج ، ابتدا : ایشك اوّلی ، آیك اوّلی ، قصیدەنك اوّلی . اوّل امرده .

|| مقدم ، مقدمکی ، مقدما . بن آندن اوّل طوغمشم . اولکی وقتلرده . اوّل زمان [بیت : نقصانکی بیل برایشه یا باشلامه اوّل ـ یا باشلادیغك کاری پذیرای ختام ایت] جمعی اوائل . اوائل رمضانده ، اوائل شبابنده ، اوائل حکومتنده .

اوّلجه مقدمجه ، اوکجه : اولجه دوشونده صکره اجرا ایت . [مثل : اول حساب صکره قصاب]

اَوّلا [ع] برنجی درجەده ، برنجی اولەرق : [عاکف پاشا ـ شبح مشاقه جوابنامه : اوّلا آد کندینك وآنچه خزینەنك اولەرق] کاه تنوین ایله قوللانیلور . اولاً دوشمندی ، ثانیاً سو یلەدی .

اَولاد [ع] ولدك جمعی اوغللر . بولفظ لسانمزده هم جمع ، هم مفرد اولەرق قوللانیلدیغی کبی ، جنسینی جامع اولەرقده استعمال اولنور . براولاده مالك ، طوپی بر اولاد دینور . ثانیاً ولد لفظی ارکك چوجق معناسنه اولدیغی حالده قیزه دخی دینور . حتی عربیده دخی علمای لسان بو اطلاقك جوازینه قائلدر . نته کیم امثال ترکیەدن « ارکك اولاد اولادده قیز اولاد اولاد دکلی » قولی مشهوردر . ولد لفظی انسانك بنفسه زادەسنه یعنی دوغی معناسنه موضوع اولدیغی حیثیله قیزەده ارککده اطلاقی صحیح اولور . نته کیم اولاد ذکور ، اولاد اناث تعبیر اولنور .

اولاد وعیال : کشینك عائلەسی خلقدر .

اولاد رسول : حسنین حضراتنك اولاد واعقابیدرکه شرفای امتدر .

اولاد فاتحان : برمملکتك اهالی اصلیەسندن اولمیوب اومملکتی فتح ایله تمکن ایدنلرك صلبندن کلانلر .

اولاد وطن : ابا عن جد برمملکت اهالیسنك اولادی ، وطن چوجقلری [تصویر افکار : تریدنك منافع مادیەسندن اولاد وطن مستفید اولور . فقط شان معنویسی حکومته عائد اولور]

اَولاد اُم ⚖ آنا بر قرداشلره اطلاق اولنور .

اَولادیّت اولاده انتقال ایدەبیلەجك اموال منقوله وغیر منقولەیه اطلاق

اولنور . اولادیته مشروط اسهام، اولادینه مشروط اوقاف کبی . اصطلاحات مالیه ووقفیه‌دندر .

اَولك (اسم) دونومك بر ربعی . || بوستانلرده اوزون طرحلرك خانه خانه او او آچیلان بولملری .

اَولویّت [ع] اولالق، ترجیح اولنمغه لایق اولیش : اولویت هانکی جهتده ایسه آنی اختیار ایتملیدر . برشیئك اعتراض قبول ایتمیه‌جك صورتده کندینی کوسترمشی : برقریه‌یی اداره ممکن اوله‌مدیغی حالده برولایتی اداره‌ده‌کی استحاله اولویتله ثابتدر .

اَولی ـ اولا [ع] ترجیحه لایق، مرجح، دها ایی . سفیل اولمقدن اولمك اولادر .

اَولیاء (☚ ولی‌ه)

اَوّلیات * [ع] مقدمات کبی برشیئك برخصوصك ایلك اولجه‌کی حاللری: ایشك عواقبی اولیاتنه مطابق ظهور ایلدی .

اَوّلین * [ع] اولکیلر، بزدن اول کلان ابنای بشر . آخرین مقابلی : حکمای اولین عندنده دخی بوقضیه متعارف ایدی . علمای اولین وآخرین .

اَوّلین [ع‌ف] اولکی، ابتداکی . (اولین پایهٔ ترقی‌یه وصول ایله برابر)

اَوهام (☚ وهمه)

اَوهن [ع] وهندن صیغهٔ تفضیل : الك، ضعیف، طیانقسز .

اَهالی (☚ اهل)

اَهالی * برمملکتك برمحلك خلقی، اهالیٔ ولایت، اهالیٔ محله، اهالیٔ قدیمه : برمملکتك قدیم خلقی . استانبول اهالیسی : استانبول خلقی، استانبوللیلر . (تصویر افکار : ثانیاً اهالی بربرینه کیتمك واصناف دکان کشاد ایتمك کبی هم زیارت، هم تجارت ماده‌لرینك) || عامه، عموم آرزوی اهالی‌یه موافق . افکار اهالی بومرکزده، خصوصات فنیه‌ده افکار اهالی‌یه باقلماز .

اَهرام [ع] هرم (هه ـ ره ـ م) ك جمعی . اشکال هندسیه‌دن قاعده‌سی مستقیم‌الاضلاع برشکلدرکه وجوهی مثلثلردن عبارت ومثلثلرك رأسلری قاعده‌نك خارجنده برنقطه‌ده مجتمعدر . مثلثلرك برلشدیکی نقطه‌یه، یعنی اهرامك تپه‌سنه رأس اهرام، ورأسدن قاعده‌یی اوزرینه اینان عموده ارتفاع اهرام، ومثلثلردن هربرینك قاعده‌سنه دخی ضلع قائم اهرام اطلاق اولنور .

اهرام مثلثی : قاعده‌سی اضلاع ثلثه‌دن عبارت اولان .

اهرام مربعی : قاعده‌سی درت صلعدن متشکل اولان .

اهرام ناقص : قاعده‌سی موازی برسطح مستوی ایله قطع اولنه‌رق قسم بالاسی ترك اولنان .

اَهرام مصریه مصرالقاهره قربنده فسطاس ایله جزه آره‌سنده



شکل اهرامیده اولان مبانیٔ جسیمه‌درکه فراعنه‌دن بعضلری طرفندن کندیلرینه مزار اولمق اوزره تأسیس ایدلمشدر . بونلرك اك بیوکلری (۱۵۰) متره ارتفاعنده اوله‌رق جسامت وعظمتندن طولایی عجایب سبعهٔ عالمدن معدوددر . (اوروپا لسانلرنده پیرامید pyramide)

اَهرمن [ف] طائفهٔ مجوسك اعتقادایتدکلری ایکی اصل قدیمدن فاعل شر اولانی . فاعل خیر اولانه یزدان اطلاق اولنور . (بیت : که عجل وکاه آتش ویزدان واهرمن ــ که نور وظلمت اولدی قضایای اعتقاد)

اهرمن : لغتده دليل السوء، مضل، ابليس، شيطاندر. [نفعی . قصيده : براهرمن باطل وعفريت شمائل ــ دجال يوان سيرت وسيماى زمانه]

اَهل [ع] صاحب، متصف اولان، اولانلر : اهل اسلام، اهل انصاف، اهل تقوى، اهل عرض، اهل هنر، اهل وقوف. [نفعی : مدعی، منكر اولورسه چكرم اشهاده ــ حق شناس، اهل نظر آكلاديغم يارانی]

* اهل تجريد : ناس ايله مخالطه‌دن فارغ و نفسنی ماسوادن قطع ايله جناب حقه متوجه اولانلر [عطايی : در يكتا كبی اهل تجريد ــ اولديلر كوشهٔ وحدتده فريد]

§ اهل خبره : برخصوصده صاحب اختصاص اولان، معلومات كامله اهلی اولان، اولانلر.

* اهل دل : صاحب عرفان، عرفا [نفعی : ای دل هله عالمده بر آدم بوغيمش ــ وار ايسه‌ده اهل دله محرم بوغيمش] [كذا : بويله چكرمی يوغمی اهل دل ــ نجه‌يه‌دك بوستم روزكار] [كذا : اهل دلدر ديدم سينه‌سی صاف اولميانه ــ اهل دل بربرينی بيلمه‌ك انصاف دكل] [بهائی كفری : اهل دل يارانی انكار ايلر ــ طعن ايله احبابی بيزار ايلر]

اهل دنيا : دنيايی آخرته ترجيح ايدن ايدنلر.

§ اهل سوق : اصناف طاقی كه اصطلاحجه‌ده چارشيلی تعبير اولنور.

* اهل عذاب : اعمال سيئه‌سی مقابلنده عذاب آخرته دوچار اوله‌جق اولان، اهل كبائر. [فضولی : قابل جنت دكل اهل عذاب]

* اهل قبله : اعلان اسلام ايدن، ايدنلر، مسلمين

|| بر يرده ساكن ويا مجتمع اولانلر اهل قريه، اهل مجلس . اهل محله . اهل جنت ، اهل جهنم ، اهل اعراف . بومعناده جمعی اهالی در : اهالئ مملكت.

|| زوجيندن هر بری : بوقادين اهليله امتزاج ايتمز، اهليله خوش كچنميان اركك كيسه قرينی ويرمز. || صاحب اقتدار ولياقت معناسنه كلير : فلان آدم بو ايشك اهليدو كبی . بر خدمتی اهلنه تفويض ده چوق فائده كوريلور . هيچ بر ايشك اهلی دكلدر . بوايش اهلنه دوشسه ايدی بويله نتيجه‌سز قالمازدی. [بيت : اهل سيف اهل قلم اهل دل اهل انصاف ــ محسن ومكرم وممدوح وغيور وفعال]

اَهلی [ع] آليشق، آليشمش، آليشقان حيوانات اهليه‌دن. حيوانات اهليه‌ اچنده آت قدر نافع دكلدر .

اَهليّت [ع] برايشه برارلق حالی . اقتدار : اكثر اموده اثبات اهليت ايلدی. پك چوق خدمتلرده اهليت كوستردی . اهليتی تسليم اولنور . [اهليتی ايجادك چاره‌سی وارميدر ؟ اوت ! حتی دستكاهلرينه مكتب نامی ويريلور]

اَهمّ [ع] اك، پك مهم، پك بجد .

اَهمّيت [ع] دكرليك حالی . زياده دقته جهده شايان اوليشی . بوايشه اهميتی نسبتنده چالشيور . مأمور اولديغی خدمتك اوقدر اهميتی اولمديغنی كنديسيده بيلور . اهميتسزلكنی بيلديكی ايچون اهميت ويرديرمك ايستيور.

اَهوال (☞ هوله)

اَهون [ع] پك سهل وآسان زياده قولای : بوخدمت اولكندن اهون كورينور || شرينك اجتماعنده اهونی اختيار اولنور.

|| اوجوز : ارزاق اونكی قدر بهالی دكل شمدی اهوندر . اهون فياتله آلدم .

اَهونيت [ع] (تصرفتزدندر) اوجوزلق، اهرنلك اهونيتی جهتيله ژومندن زياده آلدم .

اَی [ف] ادات ندا . تركجه، عربی، فارسی كلمات وتركيباته مسلط اولنور : ای اوغل ! ای كوزم نوری ! ای بنم بر دانه‌جك سوديكم ! [ای صاحب ابتصار بومزاره امالهٔ نكاه اعتبار ايتمه‌دن كذار ايله كه سنكده عاقبت قراركاهك بوخاك سيه‌دندر] [روحی : ای خواجه فنا اهلنه زنهار اولولانمه] بعضا شعرده تكرير حالنده (وی) صورتنده ايراد اولنور . [نائلی عتيق : ای فتنهٔ رستخيز آشوب ــ وی هرنكهی قضايه منسوب]

§ ای، تركجه‌ده ادات انفعالی كبی ده قوللانيلور : ای نه‌وار . ای نه‌لولمش . ای ! آرتق الااالله .

آیَا [ف] ادات ندا اولوب یاق، دیکلـه دقت ایت تقدیرنده‌در : ایا دلبرا ! (الیوم کلمات مهجوره‌دندر)

اَیاغ [ف] پیاله دیدکلری اوزون قدحدر . (آیاق) لفظنك (آیاغ) تلفظ اولندیغی دورلرده شعرای سلف عندنده اك مقبول تور بەلردن ایدی : [فضولی : محرم اولماز رندلر بزمنده می نوش ایتمیان ـ ای فضولی چك ایاغ اول بزمدن یاچك ایاغ] بو کلمه دخی الیوم مهجوردر .

اَیالات (☞ ایالته)

اَیالت [ع] اصطلاحات قدیمهٔ ملکیه‌مزدندر . الیوم بو لفظ یرینه (ولایت) تعبیری قائم اولمشدر . بر والینك تحت‌ادارسنده بولنان سنجاق وقضالرك مرکز ومرجعی . جمعی ایالات .

اَیام (☞ یومه)

اَیام التشریق * یوم نحردن، یعنی قربان کلدیکی کوندن صکره اولان اوچ کونه دیرلر . تشریق، کونشده ات قورتمق معناسنه موضوعدر . اعراب طائفه‌سی قربانلرینك اتلرینی او کونلرده قورتدقلری ایچون ایام تشریق اصطلا اولمشدر .

اَیام باحور * تموزده اولان شدت‌حرارته دینور که یدی کوندن عبارتدر . تقویم رومیده تموزك اون سکزندن یکرمی بشنه قدر اولان مدتدر .

اَیام المعدودات * ایام تشریقدر که عید اضحانك اوّل کوننده صکره کلان اوچ کوندر . اوّل کوننه یوم‌النحر دینور .

اَیام معلومات * شهر ذی‌الحجه‌نك ایلك اون کونی .

اَیتام (☞ یتیمه)

اَیدی (☞ یده)

اَیسر [ع] صول جهتده‌کی : طرف ایسر .

اَیلمك (ایله‌مك) فعل متعدی . قیلمق، یاپمق، ایشله‌مك، ایتمك معناسنه افعال معاونه‌دن اولور . او یله ایلك لازم کلدی اوده اویله ایتدی . نیله‌یم (نه ایلیم) مخففیدر . نه ایده‌یم، نه ایشله‌یم کبی : [نفعی : نیلیم قورتیله‌م طبع هوسناکدن]

ایله : ایشله، یاپ .

ایله : یاپه، ایشله .

اَیلول (لفظ سریانیدر) شهور نبطیه‌ده آلتنجی آیك اسمی . الیوم (رومی) دینلان تقویمده که ابتداسی مارتدر . یدنجی آیه اطلاق اولنور .

اَیمن [ع] صاغده‌کی : قسم ایمن .

اَیمن [ع] یمنلی، میمنلی، وادیٔ ایمن : موسی علیه‌السلامه تجلیات الهیه‌نك واقع اولدیغی وادی .

اَیو - اَیی (صفت) کوزل کبی . خوش خوب، نیك، مقبول . کوتو مقابلی .

ایو خوی : خلق جمیل . || مناسب، موافق بو ایش پك ایو . امثاله باقیلورسه بوندن ایوسی بولنه‌ماز .

ایوسی کوتوسی : نیك و بدی .

ایوز : صلحا، اختیار، ارباب عفت وناموس .

ایو، کوتو : حسن وقبح .

ایولك - اییلك : صلاح . || نفع، لطف [مثل : برایولك ایت آت دکزه باق بیلمزسه خالق بیلور]

ایولشمك : خسته عافیت بولمق . || فساد طاری اولمش برشی صلاحه یوز طوتمق .

اَیوان [ع] بیوك صفه، دیوان خانه که الیوم فرانسزجه (صالون) دیدیکمزدر . فصیحی کسر همزه ایله‌در . لسانمزده همزهٔ مفتوحه ایله مشهوردر . || کمرلی یوکسك بنا [باقی ـ مرثیهٔ مهر ماه سلطان: عید یاقلاشدی دوشمنون ینه قصر ایوان ـ چیقوب ایوان سعادتده بیورسون سلطان]

همزهٔ مکسوره : اِ

اِباء ـ اِباءة [ع] برنسنه‌یی کریه کوروب اکرنمك، تیکسنمك، چکنمك . || امتناع معناسنه‌درکه کرهك لازمیدر . مثلا فلان شیدن اباء ایلدم دینورکه چکلدم دیمك تقدیرنده‌در. (فضولی : کیمکه اللهدن ابا ایلر

بشقه درکاهه التجا ایلر

حاصلی ذلت وحقارت اولور

رخت امیدی یأسه غارت اولور)

اِباحت ـ اِباحه [ع] فاعلك دیله‌دیکی کبی ایشلیه‌بیلمی ایچون مأذونیت. برنسنه‌یی برکیمسه‌یه حلال قیلمق، یعنی تناول واستعمالنده مرخص ومخیر ایلمك . بونك مرجعی برآدم کندی ملکی اولان نسنه‌یی اخذه اذن ودستور ویرمك اولورکه حظر ومنع قابلیدر . زیرا حلال وتحریم شارع طرفنه متعلقدر . مثلا ابوحنیفه فلان شیئك اباحتنه حکم ایلدی، یعنی مباح اولمسنی اجتهاد ایلدی . ویا فلان شیئی اباحه قیلدی دینور .

اِباحیّون [ع] هرشیئی مباح عدایدن کروه ضاله، زندیق طائفه‌سی . (بومذهبك رئیسی مزدك ایدی که نوشیروان عادل طرفندن اعدام اولنمشدر)

اِبتداء [ع] باشلامق، آغاز . ایشه ابتدا ایتدی . (طرسی : اینسه‌دم عجبمی هرسوزه رندانه ابتدا) || برشیئك اولی که آکا اصطلاحده باشلانغیجی تعبیر اولنور . تاریخ هجرتك ابتداسی، رمضانك ابتداسی، کتابك ابتداسی کبی . || ایلك اوبچه معناسنه : (طرسی : یازار چزردی طرسیٔ دیوانه ابتدا)

ابتدائی : ابتدایه منسوب : ایلك درجه‌ده، مکتب ابتدائی .

مکاتب ابتدائیه: علوم ابتدائیه، کتب ابتدائیه.

ابتدائیات : تحصیل علومه هنوز باشلایان طلبه‌یه تعلیم اولنان معلومات بسیطه، اوبولده یازلمش کتابلر .

اِبتداء عرفی * [ع] مقصوددن اوّل واقع اولان شیئه اطلاق اولنور . بسمله‌دن صکره (حمدله) بوقبیلدندر [تعریفات سید]

اِبتدار [ع] برنسنه‌یه سبق غیر ایچون سرعت وشتاب ایتمك . اکثریا بیان، افاده، تقریر حکایه کبی کلماته تردیف اولنور : ترجمهٔ حالنی بیانه، افادهٔ حاله، تقریر ماجرایه، حکایه‌سنی نقله ابتدار ایلدی . عینیله بو مقامده (مبادرت) دخی قوللانیلیر . ایکیسندن برینك ترجیح واستعمالنی سیاق افاده وذوق سلیقه‌یه عائددر .

اِبتداع [ع] ابداع ایله معنای اولده مرادفدر، نمونه ومثالسز برنسنه اختراع ایلمك معناسنه . لسانمزده ابداع، ابتداعدن زیاده شایع ومستعملدر .

اِبتذال [ع] برنسنه‌یی دائمی قوللانمق معناسنه موضوعدرکه پیرانمق لازمیدر . لسانمزده شرفسزلك، عزتسزلك معنالرینی ملابسدر . مثلا فلانك معاشرتچه اولان مبالاتسزلغی بالآخره ابتذالنی موجب اولور . بذله افراط ابتذالی انتاج ایدر .

اِبتسام [ع] آهسته ونازکانه کولمك معناسنه درکه اصطلاحمزده کولمسمك تعبیر اولنور . تبسم ایله ابتسام آره‌سنده معناجه بر دقیقه واردرکه استعمالنده دقت اولنمق لازم کلور . (تبسم) ده مواخذه، استهزا، اغضاب کبی موجب آزار وانفعال اوله‌جق حالاتده بولنه‌بیلیر . مثلا بو سوزی خصمك تبسمنی موجب اولدی دینه‌دیکی حالده ابتسامنی موجب اولدی دینه‌مز . ابتسامده معنای لطافت ورقت مندمجدر . (دیدهٔ مسرتده ظهور ایدن محزون محزون کریدلر کبی فکرمی ابتسامه هوسناك ایدیور)

اِبتصار [ع] بصیرت کبی قوت مدرکهٔ قلبه اطلاق اولنور . مثلا قلب کوزی مقامنده دیده، بصیرت دینیدیکی کبی چشم ابتصارده

دينور . [تصوير افكار ـ ضياى معارفله تنوير نكاه ابتصار ايدن اقوام آره‌سنده]

اِبتلا [ع] مبتلالق كه اصطلاحزده دوشكون اولش ويا دوشكونلك تعبير اولنور . مثلا بو يني مرتبهٔ مفرطه‌ده سومكده منهياته انهماكده، حاصلى حسنيات وقبحياتده دوشكونلك حالته ابتلا دينور . ابتلاى عشرت ذكا وعرفاننى محو ايلدى . ابتلاى قمار موجب خرابى اولدى دينور .

|| طريان بلا ومرض : ابتلاى محنت، ابتلاى عما كبى .

اِبتناء [ع] بر شيدن اوتورى، بر شيئه مبتنى اولش . بو بحثده هانكى اساسه ابتنا ايليور . نه اساسه ابتناءً سوز سويليور . يعنى نصل بر اساس اوزرينه بناى كلام ايديور ديمك تقديرنده‌در .

اِبتهاج [ع] سوينمك، فرحناك اولمق. التفات عاليكز بادئ ابتهاجم اولدى . توجه عاليلرى موجب ابتهاجمدر .

اِبتهال [ع] سائردن قطع تعلق ايله جناب حقه صميم واخلاصله تضرع ودعا ايلمك معناسنه موضوعدر . دركاه الهيه فرش جبههٔ نياز وابتهال ايله .

اِجلال [ع] تعظيم وتبجيل، يعنى برنسنه‌يى يا برشخصى اعزازكه، آغرلامق تعبير اولنور . كمال اجلال ايله استقبال ايلدى . بالتعظيم والاجلال . نامنى بالاجلال ياد ايلر .

اِبداع [ع] نمونه‌سز، اورنكسز برنسنه ايجاد ايلمك . خالقك كائناتى ابداع وايجاد ايلسى كبى . || شاعر سبق ونظيرى اولميان برشعر بديع نظم ايلمك .

* ابداع : مادهٔ وزماناً سبق ايتميان برشيئى ايجاد : عقول كبى . بو (تكوين) مقابليدر، زيرا تكوين مادّه ايله مسبوقدر . كذلك (احداث) ك دخى مقابليدر . چونكه احداث زمان ايله مسبوقدر . اكر (ابداع) مادّه ايله عدم مسبوقيتدن، و (تكوين) مادّه ايله مسبوقيتدن عبارت اولورسه بوايكيسنك بيننده (تقابل تضاد) اولور . واكر بريسى عدمى، يعنى (ابداع) مادّه ايله عدم مسبوقيتدن، ديكرى دخى وجودى، يعنى مادّه ايله مسبوقيتدن عبارت اولورسه بينلرنده‌كى تقابل (تقابل ايجاب وسلب) اولور . احداث دخى بوكا قياس اولنملى‌در .

|| ابداع : برشيئى لا شيدن ايجاد . بعضلرينه كوره برشيئى تأسيسدن عبارتدر . (خلق) ايسه برشيئى برشيدن ايجاد ايتمكدر . قال الله تعالى : [بديع السموات والارض] وقال : [خلق الانسان] بو بيانه نظراً ابداع خلقدن اعمدر .

اِبدال * [ع] (صرفيون اصطلاحنده) دفع ثقل ايچون برحرفى ديكر حرفك برينه كتيرمك . لسانمزده تبديل مقامنده ايرادى اندردر .

اِبراء [ع] خسته‌يى ايى ايتمك، صاغلامق معناسنده‌كه صحت معناسنه اولان (برء) دندر . ابراء ذمت بومعنا اعتبارايله‌در .

§ ابرا سندى : ابرانامه برمعاملهٔ اخذ و اعطادن طولايى آلاجق و برجك قالمديغنى ناطق طرفين بيننده تعاطى اولنان سند .

§ ابراشمق : ابرانامه تعاطى اولنمق . آلوب ويره‌جك قالمديغنى متضمن اجرا اولنان معامله .

اِبراز [ع] مكتوبى آچمق معناسنه موضوعدر. بو مناسبتله برنسنه‌يى اظهار، ارائه ايلمك، ميدانه چيقارمقده استعمال اولنور . ابراز حجت ايلدى . ابراز ايلديكى سند دعواسنك بطلاننه خدمت ايتدى .

ابراز : بعض معانيده اظهار ايله مترادف اولمقله برابر بينلرنده فرق واردر . ابراز لسانمزده مادّياتده استعمال اولنور . معنوياتده قوللنماز مثلا (ابراز آرزو) ايلدى دنماز . كذا (اظهار دخى) ماديانده قوللانلماز . حجتنى اظهار ايتدى ديمز . اظهار افكار اظهار مافى‌الضمير ايلدى دينور . واقعا (ابراز معرفت) تعبيرى مستعمل ايسه‌ده دقت اولنورسه بونده معرفتله وجود بولان شى دكل ذات معرفت يعنى خصيصهٔ معرفت مراد اولنديغى آكلاشيلور .

اِبرام [ع] برآدمى برنسنه ضمننده ثقلت ويرمك ملول ايدوب اوصاندير مق : مثلا مألوف اولديغى ويا متنفر اولديغى برفعلده

بولنمغی برآدمه تكليف وتكليفنده اوزرينه دوشـوب الحاح واصرار اتمك كبی . ابرامنه طاقت كتيره ـ ميدرك معالكراهه قبـول ايلدی . او قـدر ابرام ايلدی كه نهايت كرهاً ويا دفعاً للبلا قبول ايلدی .

اِبراهيم اسماء خاصه‌دندر . خليل‌الله عليه السـلام‌ك اسمی . ابراهيم لفظی لغت سريانيده (اب) ايله (راهيم) كلمه‌لرندن مركبدركه (اب رحيم) ديمكدر . عربيـده مصغری (ابيره) در : [سنبل‌زاده وهبی ـ نخبه : كلدی تصغيری ابيره نه‌غريب استعمال ـ اعجمی لفظدر اولمش علم اول ابراهيم) بوراده اعجميدن مرام فارسی اولميوب لغت عربك غيری اولديغنی افهامدر . ترجمه ايش ابراهيم محرفيدر .

اِبره [ع] ايكنه‌ٔ فارسيده سوزن دينور .

ابرهٔ مقناطيس : پوصله تعبير اولنان آلتك كه جهات اربعه‌يی تعيين ايدر ؛ شمالی ارائه ايدن ايكنه‌سيدر . [شناسی : تصوير افكار : سيف عثمانی ابرهٔ مقناطيس كبی شمال طرفنی كوستر‌ديكندن]

اِبريز [ع] خالص آلتـون صفت كاشـفه مقامنده‌ده مستعملدر . ذهب ابريز .

اِبريشم (☛ همزهٔ مفتوحه‌يه)

اِبريق [ع] تخصيص ايله قولپلی وامزيكلی معروف قاب .

ابريق وضو : آبدست ابريق .



آبدست ابريق

قهوه ابريق : قهوه جذوه‌لرينه ايلق صو احضا ريچون استعمـال اولنـور صغير ابريق .

چای ابريق : (چای) دينلان نبات‌معروفی‌حاشلامغه مخصـوص امزيكلی قاب‌كه طوپراقـدن ومعدن مقـوله‌سی موادّدن معمـولدر . شربت ابريق دخی دينور .

اِبريقدار § [ع ف] دار لفظ فارسيسيله ابريقدن‌مركب برلفظدركه ابريق ايله صو دوكلكده وار يق ايشلرينه مأمور كيمسه‌يه دينور بعض دوائر كبارده و بالخاصه سرای همايونده بر خدمتدر . ابريقدار پادشاهی : ابريقدار آغا . باش ابريقدار . فـلان دائره‌ده ابريقدار ايدی ـ سرای همايون ابريقدارلغندن چراغ اولدی .



چای ابريق



قهوه ابريق

اِبطال [ع] باطل قيلق‌ٔ قيلمق . لغو وهدر لازميدر . ابطال حق ايلدی‌دينوركه برآدمك حقنی لغو وهـدر قيلدی ديمك اولور ‌ٔ || ترك معناسنه كلور : اوعادتی شمدی ابطال اولنمشدر .

اِبعاد [ع] بعيد ايلك معناسنه كه اوزاقلاتمق‌ٔ اوزاقلاشديرمق تعبير اولنور . طرد وابعاد . تبعيد ايله ابعاد بيننده فرق واردر : تبعيد اصطـلاحزده نفی ايله مرادف اولـه‌رق استعمـال اولنديغی حالده ابعاد طرد ايله مرادفدر .

اِبقا [ع] باقی‌ٔ دائم پايدار قيلـق قيلمق . [نابی : رسوم كائنات اولدقجه جاری حضرت باری ـ ايده اول آصف عاليجنابك ذاتنی ابقا]

ابقای نام ايتمك : نامنی الی لابد خير ايله ياد ايديره‌جك افعال وآثرده بولنمق . حسن صيت براقق .

ابقا ايتمك : بر بنی ويا برنسنه‌يی برنده‌ٔ اولدكی حالنده براقق .

ابقـای مأموريت : برمأموری خـدمتندن انفصالنی متعاقب اوخدمته يكيدن مأمور ايتمك .

اِبكاء [ع] آغلاتمق (آز قوللانيلير)

اِبل [ع] (ای - بی - ل) ياخود (ای - بل) دوه‌يه دينور‌ٔ مفرددر . جمعنه دخی

اطلاق اولنور . فی ذاته جمع واسم جمع دكلدر .
جمعی آبال كلور . مترجم قاموس درکه : « غنم كبی
ابل كلمه‌سی دخی اسم جمعدر . لفظندن مفردی یوقدر
ومؤنثدر . زیرا لفظندن مفردی اولمیان اسماء جموعك
آدمیونك غیریده تأنیثی واجبدر . آكا بناءً مصغری
ابیله در . وجمعنده آبال دینور كه چوق دوه سوریلری
یعنی دوه سوریسی قافله‌لری دیمك اولور . وتثنیه
سنده (ابلان) دینور كه ایكی دوه سوریلری دیمك
در . ومفردی (بعیر) در نته كه غنمك مفردی
(شاة) در »

اِبلاغ [ع] ایرشدیرمك ، ایرشدیرلمك :
ایصال كبی . ابلاغ پیام ویا ابلاغ
سلام [حامی آمدی ـ مكتوب موزون : مجلس
پاكه اویار دیرین ـ ایدر ابلاغ تحیات برین] . ||
واردیرمق ، واردیرلمق : اسکی رادهسنه ابلاغ ایلدم .
اوتلی مقدارینه ابلاغ اولنمشدر . موجود اولان
آقچه‌یی قرق بش غروش دها ضم ایله یوزه ابلاغ
ایلدی .

اِبلیس [ع] شیطان . ابلیس ضلالت انیس .
|| حیله‌كار ، دسیسه‌كار ، مغفل ، ابلیسدن
مدسس . افعال ابلیسپسندانه‌سنه كوندرك .
ابلیسانه : ابلیسجه‌سنه ، ابلیسه یاقیشان صورتده :
دسایس ابلیسانه‌سنه میدان بولدمدی .

اِبن [ع] بر نوعدن اوله‌رق شخص آخرك
نطفه‌سندن تولد ایدن . اضافتسز
استعمال اولنماز . ابن السراجین ، ابن العساكر ،
ابن ماجه ، ابن سینا كبی . علینده یننده كلنجه همزه‌سی
اسقاط اولنور : عمر بن عبدالعزیز ، قعقاع بن عمرو كبی .
§ ابن الوقت ، ابن وقت : وقتی خوشجه
كچیرن ، وقتك اویارینه كیدن .
ابن السبیل ـ ابن سبیل : یولجی .
ابن الزنا : ولدزنا ، پیچ ، مادر بخطا .
ابن الزمانه : زمانه‌چوجغی . خلیع العذار ،
دساس . حیله‌كار ، سیی الخلق .
جمعی ابناء كلور : ابنای سبیل ، ابنای عصر ،
ابنای زمانه [نفعی ـ قصیده : یوق تیغ زبان
چكمه‌دن اوزكه دخی چاره ـ غایتده شقی اولدیلر
ابنای زمانه .]

اِبهال [ع] برتسنه‌یی بوشلامق ترك واخلاء
معناسنه || بر كیمسه‌یی رأی وارادهسنه
قویوب اصلا آنك قید وغائله‌سنده اولمیه‌رق كندی
باشنه ترك ایتمك كه توركجه‌ده باشلی باشنه بویروق
تعبیر اولنور . (ابهال الصغیر) تعبیر فقهیسی بو معنا
اعتباریله درکه بر مراهق رشید عد ایتمكده اصطلاح
اولمشدر .

اِبهام [ع] الك وآیاغك باش پارمغی . ابهامی
اولمیان ال پنجه عد اولنور .

اِبهام [ع] قاپالی ، آكلاشلماز صورتده اولمش :
بو افادهده ابهام وار . || آكلاشلمیه‌
جق صورتده قویمق : ابهام كلام ایلیور . جمعی
ابهامات . آنك ابهاماتنی كشفه مقتدر دكلم .

اِتباع [ع] تابع قیلمق ، آردینه قاتمق .

اِتّباع [ع] تابع اولمق ، اویوب آردنجه
كیتمك ، كرك برشخصه ، وكرك افعال
وموضوعاتنه اولسون . امام اعظمك مذهبنه اتباع
ایدنلره حنفی دینور . هانكی قولنه اتباع ایدملی .
آنك مسلكنه اتباع جائز دكلدر . بوقاعده‌یه اتباع
لازمدر . (اقتفا واقتدا لفظلریله متشابهاتدن اولمغله
برابر بینلرنده فرق واردر)
اتباعاً : تابع اوله‌رق ، اویه‌رق . آنك وضع
ایتدیکی قاعده‌یه اتباعاً اجرا ایلدم .

اِتّحاد [ع] اشیاء وامور متعدده‌ده اجتماع
ایله براولمق . لسانمزده برلك ایله معبردر .
[نفعی ـ قصیده : زهی پاشای ملك آرای روشن
رأی وعالیشان ـ كه دائم رأی وتدبیریله توفیق
اتحاد اوزره] مثلا بو ایشده ویا بو مقصدده ، بو فكرده
اتحاد ایلدك تعبیر اولنور كه برلشمك افاده ایدر .
اتحاد آراء : برخصوص اوزرینه برقاچ كشینك
رأی برلیکی .
اتحاد اسلام : اقوام اسلامیه‌نك برمقصدده ،
كلمهٔ واحده‌ده برلشمه‌لری . اتفاق ایله یالكز فكرده
معنی متشابهدر .
* اتحاد : ایكی ذاتی ، حقیقتی برقیلمق . بوده
آنجق ایكی وایكیدن یوقاری عددده جاریدر .
اتحاد ، جنسده اولورسه (مجانسه) نوعده

اولورسه (مماثله) خاصه‌ده اولورسه (مشاكله) كيفده اولورسه (مشابهه) كمده اولورسه (مساواة) دينديكي كبي اطرافده اولورسه (مطابقه) اضافتده اولورسه (مناسبه) وضع اجزاده اولورسه (موازنه) فكرده اولورسه (موافقه) اطلاق ايديلور.

اتحاد بعضلرينه كوره ايكي شيئك اول صورتله امتزاج واختلاطيدركه بوسببله شيء واحد عد اولنورلر. [تعريفات سيد]

اِتحاف [ع] برينه تحفه يعني ارمغان ويرمك. اهداء. اتحاف سلام: سلام كوندرمك. [جامي ـ مكتوب موزون: مجلس پاكه ايدر بالاكرام ـ فرط توقير ايله اتحاف سلام] اهدا ايله اتحاف بينده فرق واردر: اتحاف اصطلاحجه غالباً مستلزم تلطيف وتطييب اولان حالات واهدا مبذول ونامبذول هرشيده قوللانيلير. مثلا بكا بر الما اتحاف ايلدي دينيلمز. فقط بر الما اهدا ايلدي دينور. كذا اتحاف سلام مقامنده‌ده اهداى سلام دينمز.

اِتّخاذ [ع] ايدنمك. ايدينمك: فلان محلي مسكن اتخاذ ايلدم. || پيدا ايتمك قورمق: برقاعدهٔ مهمه اتخاذ ايلدي. اتخاذ ايتديكي تدابير ايله تشبثاتنده موفق اولدي.

اِتّساع [ع] بوللق. وسعتلنمك. دائرهٔ معلوماتي خليدن خيلي اتساع ايلدي.

اِتّصاف [ع] صفتلنمق. كرك ابتداءً وكرك وصفاً اولسون. اكا اصطلاحجه برحالي كيفيتك تعبير اولنور. قبحياتده دخي قوللانيلور ايسه‌ده اكثري حسنياتده مستعملدر. اخلاق فاضله ويا مكارم اخلاق ايله اتصاف ايلمش ذواتدن دائما حسنات صادر اولور: اتصاف ايتديكي اوصاف رذيله‌يه كوره بوفعلي حسناتدن معدود اولور.

اِتّصال [ع] اولاشمق. بيتيشمك. قاووشمق: مثلا بيتيشمك حاصل اولمغه اتصال ايتدي دينور: آنك يابديرديغي بنا بزم عرصه‌يه اتصال ايتدي. || بيتيشيك. قاووشق: بزم اوك اتصالنده‌كي باغچه. ديوارمزك اتصالنده‌كي بنا كبي. انفصالك ضديدر: برشيئك كه اتصاله قابليتي واردر انفصال ايتمسي دخي طبيعيدر.

كسب وحاصل كبي كلمه‌لر علاوه‌سيله كسب اتصال ويا اتصال حاصل ايلدي دينك زائددر. فقط حصول اتصال بيتيشمكلكي وجوده كتيرمك دينك اولمغله طوغريدر.

اِتّصال التربيع * برجدارك ديكر برجداره اتصالندن عبارتدر. بر خانه‌ده كه طوغله‌لري ديكرينك طوغله‌لريله تداخل ايده. بو اتصاله [اتصال التربيع] تسميه‌سي ايكي جدارك ديكر ايكي جدارله بر مكان مربعي احاطه مقصديله انشا اولنمسي ايچوندر. [تعريفات سيد]

اِتعاب [ع] يورغونلق ويرمك. ويرلمك. زحمت چكديرمك: بومسئله اوقدر مغلقدركه نه‌مرتبه‌لرده اتعاب ذهن ايتسه ينه حلنه موفق اوله‌ماز. بيهوده يره اتعاب ذهن ايتديريور. ذوي الارواحده دخي مستعملدر: انساني اوقدر اتعابده معني يوق.

اِتّعاض [ع] وعظ قبول ايتديرمك. انتصاح كبي كه برينك وعظ ونصيحتيله عامل اولمق.

اِتّفاق [ع] بري برينه متقارب اولمق كه مرام برلك وبرلشمكدر. [عقد ايتديكي مقاوله‌ده بوقومي رومانيلرك اتفاقنه داخل ايلدي.] له وعليهده خير وشرده حسن وقبحده مستعملدر: فلانك محوي خصوصنده ويا تأمين آسايش امرنده مملكتك تخريبي ويا اعماري خصوصنده اتفاق ايتديلر. يعني فكرلري برلشدي. اختلاف مقابليدر: [بيت: انسان دينورمي آنلره كيم انتفاع ايچون ـ برآنده اتفاق ايده برآنده اختلاف] [توفيق ايله اتفاق اشتقاقده نصل متفق ايسه حقيقتده دخي اويله متحددر دينه‌بيلور] اتحاد ايله يالكز فكرده معني متشابهدر.

|| برلشش: اتفاق آراكه اصطلاحجه سوز برلكي ايله معبردر.

جمعي اتفاقات: اتفاقات دول.

اِتّفاقاً [ع] من غير تدبير. مأمول دكلكن تصادف. راست كلد: اتفاقاً كنديسي دخي اوراده بولنديغندن. [نابي ـ خيريه: چيقسه برحكم قضاي كم وكاست ـ اتفاقاً سوزينك بريسي راست] || برلك ايله. يعني برابر اولدرق برلكده:

[كاظم پاشا : لهه بيـك ظلم صربحن ايشـيديركن روسك ــ اتفاقاً قولاغى اوزره ياتور اوروپانى]

اِتفاقات [ع] اتفاقك جمعى || اصطلاحده ايسه تصادفى ، راست كلمه اولان حالات : اتفاقات غريبه‌دندر كه . اتفاقات حسنه‌دن معدوددر .

اِتفاق * [ع] تصادفى ، كندى كنديسنه ظهور ايدن . راست كلمه ايش : امر اتفاق : تصادفى اولان ايش .

اِتفاقيات * راست كلمه تصادفى اولان ايشلر . اتفاقيات قبيلندن بر غريبه . غرائب اتفاقياتدن عد اولنمغه شاياندر . اتفاقات ايله اتفاقيات بيننده فرق واردر .

اِتفاقيه * [ع] هيچ برعلاقه ومناسبته مبنى اولميه‌رق مجرد تحقق ذاتيلرندن طولايى مقدمك تحقق وجودينه تعليقاً تاليك تحققيله حكم اولنان قضيهٔ شرطيه‌در . تعبير ديكرله : ذاتاً موجود وثابت اولان ويكديكرينه اصلا احتياجى اولميان ايكى حكمدن برينك وجودينى ديكرينه تعليقدر : مثلا انسان ناطق اولورسه حاره ناهق اولور . قضيهٔ اتفاقيه‌سى كبى . بعضاً دخى يالكز تالينك تحققيله حكم اولنان قضيه‌يه دينيلور . بناءً عليه شو ايكنجى معنا اوزرينه قضيهٔ اتفاقيه‌ده مقدمك صادق وياكاذب اولمسى جائزدر . وبو حالده « اتفاقيهٔ عامه » دينيلور . برنجى معنايه كوره دخى « اتفاقيهٔ خاصه » دينور . زيرا بو صورتده مقدم ايله تالى عموم وخصوص مطلق اوله‌رق ، هرنه وقت مقدم صادق اولورسه تاليده صادق اولور . [تعريفات]

اِتقا [ع] صاقنمق ، چكنمك : منهياتدن اتقا كركدر . عاقل اولان اشرا ايله اختلاطدن اتقا ايدر . (توقى) دخى بومعناده قوللانيلور .

اِتقان [ع] لغتده محكم قيلمق ، ثابت ايتمك . [طريق نجات ــ خطبه : بيللي كه ثروت صنعتدن طوغار ، صنعت اتقان عملدن طوغار ، اتقان عمل معرفتدن طوغار] بومثللده ثبات ودوام واهتمام معنالرينه كلديكى ظاهردر .

* اتقان . اصطلاحده ادله‌يى اسباب موجبه سيله بيلمكدن وقواعد كليه‌يى جزوياتيله ضبط ايلمكدن وبعضلرينه كوره برشيئى يقيناً آكلامقدن عبارتدر .

اِتكاء [ع] طيانمق ، سويكنمك . || عصاسنه اتكا ايدرك كلدى . ديواره اتكا ايلدى . [بيت ــ باين ناز خواجهٔ شهر ايلر اتكا ــ خاك مذلت اوزره ياتور آج برغريب]

اِتلاف [ع] تلف ، تباه ايتمك ، ايدلمك . اتلاف مال ، اموال ، اتلاف نقود تعبيرلرى معروفدر . پدرندن انتقال ايدن اموالك كافه‌سنى آز وقت ايچنده اتلاف ايلدى . || اهلاك ايتمك : اتلاف نفوس . [بر زمان فرصتده نوروز بكى اتلافه چاره بولمق ايچون]

اِتمام [ع] تمام ايتمك كه تكميل ايتمك دخى تعبير اولنور . مدت تحصيلك اتمامندن صكره ، تأليفنى اتمام ايلدى . مدتنى اتمام : وقت معينى بتيرمك ، تمام ايتمك . آز وقتده اتمامى ميسر اولدى . [محمود اكرم ــ تعليم ادبيات : بيك شكر خدايه قسما ايشته ــ اتمام اثر ميسر اولدى]

اِتهاب [ع] ⚖ هبه ايديلان برشيئى قبول .

اِتهام ـ اِتّهام [ع] تهمتلى ايتمك ، ايدلمك : جنايتله اتهام ايدلدى . سرقتله اتهام ايدلدى . نه كبى قباحتله اتهام ايدلدى ؟ [امراسنى بياغى رداءت وخيانتله اتهام ايده‌جك مرتبه‌لرده تعزير ايله مشغول ايدى .] قانوناً اتهام ايدلمكدر . مخففى مشدددن زياده قوللانيلور .

اِتهامنامه ⚖ (هيأت اتهاميه) طرفندن برمظنون عليهك جنايت محكمه‌سنه كوندرلمسنه قرار ويرلمسى اوزرينه مدعى عمومى طرفندن تنظيم ايديلان ورقه . اتهامنامه‌ده . ماهيت جرم ، وقوع حال ، اسباب مشدده ويا مخففه ، مظنون عليهك اسم وصفتى تصريح اولنمق لابددر .

اِتيان [ع] كتيرمك ، كتيرلمك ايراد ، ذكر ، اثبات ، تقرير : اسبابنى ذور ودراز اتيان ايلدى . دلائلنى اتيان ايله دعواسنى قزاندى . [تخريب خرابات :
چوق منتخباتى فارسيدن .
بزدرلو بكنمدم هله بن
اسبابنى ايليم‌ده اتيان
وار ايسه اكر سوزمده نقصان]

اِثبات [ع] ثابت محکم قیلق، قیلمق. [فضولی: هیچ شك یوق کیم بو نصرت نصرت اسلامدر ـ پادشاهك ملکنه اثبات استحکامدر] || دلیل ایرادیله برقولك صحتنی تعیین، دلیل و برهان، [مدعاسنی اثبات ایله معارضنی اسکات ایلدی] اثبات کتیره‌رك دعواسنی قزاندی ـ [شیخ غالب ـ حسن وعشق: ایتدم نیجه درلو اعتراضات ـ هم هربریسنده ایتدم اثبات] [تخریب: کندی قیمیله یازدیغی برطاقم نامه‌لر کوریلور که جودت قریحه وتمایلات مجددانه‌سنك نه درجه عالی ومؤثر اولدیغنی لایقیله اثبات ایدر] وار ایتمك: مثلا یوق ایتمك معناسنه اولان (محو) ایله برلکده محو واثبات دینور: تألیفنك بعض یرلرینی محو واثبات ایتدکدن صکره طبعنه باشلادی.

اثبات وجود: وارلغنی کوسترمك.

اثبات هنر: هنرینی کوسترمك که ابراز لیاقت واقتدار.

اِثر [ع] از، آیاق ایزی. || مجازاً مسلك که آکا لسانمزده چیغر اطلاق اولنور. اهل سنتك اثرینه اقتفاء، اثر خلفایه اتباع ایله. جمعی (آثار) کلیرسه‌ده بو معنایه قوللانلماز.

اِثم [ع] ذنب، کناه [سنان پاشا ـ تضرعات: الهی اثم وکناهم نه مرتبه کثیر اولسه ینه دریای مغفرتکه نسبتله قطره‌دن صغیردر.]

اِثنیٰ عشر [ع] اعداددن ١٢ عددی. جملهسی اولاد علیدن اولان ١٢ امامه ائمهٔ اثنی عشر اطلاقی اصطلاح اولمشدر.

اِثنی عشریه * کروه شیعه‌دن بر فرقه.

اِثنین [ع] اعداددن ٢ یه دینور. یوم الاثنین: بازار ایرتسی.

اِجابت [ع] فی الاصل سائله جواب ویرمك معناسنه مصدردر. فقط لسانمزده بو معنایه قوللانلماز. عرفمزده قبول ایتمك معناسنه مستعملدر. جناب حق دعاسنه اجابت ایلدی. دعاسی قرین اجابت اولدی. || امتثال، موافقت: امرینه اجابت ایلدی. دعوته اجابت سنن پیغمبریه‌دندر.

اِجاره [ع] کرا، عمل مقابلی ویریلان اجرتدر که ترکجه‌ده قارشولق اطلاق اولنور. ایجاره‌ده مستعملدر، کرایه ویرمك معناسنه.
⚖ اصطلاحده منفعت معلومه‌یی عوض معلوم مقابله‌سنده بیع ایتمك دیمکدر.
کتاب الاجاره: اجاره‌یه متعلق احکام شرعیه‌یی ناطق کتابدر که اجزای مجله‌دندر.

اِجارهٔ باطله ⚖ انعقاد اجاره‌نك شرائطندن بری بولنمیان اجاره‌در.
اجاره‌نك شرائط انعقادی: عاقدینك، یعنی ایکی طرفك عاقل ممیز اولمسی، ایجابك قبوله موافقتی، مجلس عقدك اتحادی، آجر ایجار ایده‌جکی شیئك متصرفی یاخود متصرفنك وکیلی ویا ولیسی ویاخود وصیسی اولمسی.

اِجارهٔ حیوان ⚖ بنمك، یاخود یوك یوکلتمك اوزره بارکیر استیجار ایتمك.

اِجارهٔ عروض ⚖ البسه واوانی کبی شیئلری کرایه ویرمك.

اِجارهٔ عقار ⚖ ارض، عرصه مقوله‌سنی کرایه ویرمك.

اِجارهٔ فاسده ⚖ کدوسنده انعقاد اجاره‌نك شرطلری بولنوبده شرائط صحتدن بریسی بولنمیان اجاره‌در.
اجاره‌نك شرائط صحتی: عاقدینك رضاسی، مأجورك تعیینی، اجرتك معلوم اولمسی، منفعتك دافع منازعه اوله‌جق وجهله معلوم اولمسی، ومقدور الاستیفا بولنمسی.

اِجارهٔ لازمه ⚖ خیار شرط، خیار عیب، خیار رؤیتدن عاری اولان اجارهٔ صحیحه‌درکه طرفیندن بریسی بلا عذر بونی فسخ ایده‌مز.

اِجارهٔ مضافه ⚖ کله‌جك بر وقت معیندن اعتباراً ایجار.

اِجارهٔ منجزه ⚖ وقت عقددن اعتباراً ایجار.

اِجازت ـ اِجازه [ع] اذن، رخصت، که دستور ویرمك. برماده‌نك جوازینه رأی ویرش.

|| اصطلاحزده بر شاكردك اكمال تحصيل ايتديكنك تصديق . نته‌كيم بو تصديقنامه‌يه اجازتنامه اطلاق اولنور، كه شهادتنامه دخي دينور .

اِجاله [ع] جولان ايتديرمك، اجالهٔ فكر، اجالهٔ اسب كبي .

اِجبار [ع] زورلامق . و بر ايشي زورلا ايشلتمك كه كره لازميدر . آنك اجباري اولمسه ايدي بن بو ايشي ايشلزدم . او اجبار ايتدي‌ده يايدم . [رومايلر برقاچ سنه صكره اتروسقلري‌ده مصالحه‌يه اجبار ايتدكلرندن] معنو يانده‌ده قوللانيلور : [نيت : تنظيمنه كلفت ايلشدر — اجبار طبيعت ايلشدر]

اِجبار قانون جزا اصطلاحنده اراده واختيارك حريت حركتني امحا ايدن جبردر كه بونك تأثيريله جرم ايشليان شخص مجازاة قانونيه‌دن معاف طوتلشدر . اجبار ايكي نوعدر . برنجيسي اجبار مادي، ايكنجيسي اجبار معنويدر :

اجبار مادي : بشقه‌سي طرفندن وقوع بولان جبر واكراهدر . شرائطي موجود اولدقجه بو صورتله ايشلنان جرمي قانون جزا معاف طوتار .

اجبار معنوي : برشخصك كندوسيله قائم اولان حالت اضطرابدر . شرائطي موجود اولورسه بو حالده ايشلنيلان جرم معافدر .

اِجتراء [ع] جرأتلنمك، جسارت ايتمك . انسان اقتدارينك فوقنده شيلره اجترا ايدرسه بالآخره محجوب اولور . [شيخ غالب — مؤاخذهٔ خير آباد : هرطورينه اقتفا نه لازم — لازمسه‌ده اجترا نه لازم] او بويله ايشلره اجترا ايده‌مز . (اجتسار) ايله متشابهاتدندر، فقط استعماللرنده‌كي فرقه دقت ايتمليدر .

اِجتسار [ع] جسارتلنمك برخصوصه جسارتني اظهار ايتمك . فلان شيئه اجتسار ايتدي . او يله بر بهادرك قارشوسنه چيقمغه كيم اجتسار ايدر . اومبارزله صاواشمغه نصل اجتسار ايده بيلدي .. [قوهٔ بحريه‌لري مكمل اولمقله برابر انكليزلر، ينه آمريقاليلره ميدان اوقومغه اجتسار ايده‌مزلر]

(اجترا) ايله الفاظ متشابهه‌دندر . فقط معنالرنده‌كي فرقه دقت ايتمليدر .

اِجتماع [ع] بريكمك، برلشمك — طوپلانمق كه تفرقه، طاغلمق، پريشانلق مقابليدر . ايكي ويا دهازياده آدمك برآرايه كلمسنه، طوپلانمسنه اجتماع دينور . هيأت مجلسك اجتماعندن اول . اشياده، معنو يانده دخي قوللانيلور : برچوق سببلرك اجتماعندن حاصل اولمش برنتيجه‌در .

* اجتماع : برطاقم جسملرك تقاربي .

اِجتناء [ع] دوشيرمك، دوشيرلمك . اجتناء فواكه : ميوه‌لرك اجتناسي . || مجازاً برشيئي اله ايتمك، احراز ايتمك : اجتناء ثمرات علوم ايله شيرينكام اولدي .

اِجتناب [ع] برشيدن يانليوب بعيد اولمق معناسنه‌در كه آندن ترجه‌ده صاقنمق، چكنمك تعبير اولنور . افعال خيريه‌ده التزامي وافعال سيئه‌ده تركي مستحسندر . مثلا طوغري سويلمكدن ولو ضررده كورسه‌ك اجتناب ايتمه، نه‌قدر منفعت حاصل اوله‌جق اولسه يالان سويلمكدن اجتناب ايت . [نوعي زاده : تأييدن ايتمه صاقين اجتناب — امور سياستده قيله شتاب]

اِجتهاد [ع] لغتده وسع ومقدرتي بذل ايتمك كه قدرتي يتديكي قدر چالشمقدر . [بز اول عالي همم ارباب جدّ واجتهادز كيم — جهانكيرانه بر دولت چيقاردق بر عشيرتدن] || اصطلاحده برحكم شرعي‌يه ظن حاصل ايتمك ايچون فقيه اولان ذاتك بذل سعي ومقدرت ايتمسي كه قرآن وحديثدن استنباط احكام ايله امر دين ودنياده وضع ايتدكلري شرايعدن عبارتدر . امام اعظمك اجتهاد ايتديكي مذهب ويا بو مسئله‌يي ابو حنيفه بو يولده اجتهاد ايلدي دينور . [نفعي : تمام احوال دين ودولتده اجتهاد اوزره] بونك احكام شرعيه‌ده استعمالنه نظراً احكام قوانين‌ده كندي افكارنجه استخراج معنا ايتمكه دخي اجتهاد ديمك جائزدر . فلان ذاتك اجتهادينه كوره قانونك فلان ماده‌سي شو صورتله تفسير اولنملي‌در .

اِجراء [ع] آقتمق، آقيدلمق [سروري — تاريخ سلسبيل : قيلدي اجرا عالمه سلطان سليم آب حيات] || انفاذ، اقتضاي مصلحتك اجراسي . [نابي — توحيد باري : يازوب رد وقبوله

حجت ایتمش کشورین تعدیل — وبروب کون وفساده صورت ایتمش حکمنی اجرا] [رشید پاشا — موزون بیورلدی : شایستهٔ برّ ونوال، اولمغله صاحب عرضحال — ایجابنك اجراسنه، مجلسجه همت بیوریله] || یاپمق، بتیرمك : [اتخاذ ایتدیکی تدبیرلرك اجراسنده دوام ایلدی] || فعله کتیرمك : فلان محل متصرفلغنه اجرای مأموریتی . بو معانی برر حقیقت عرفیه اولهرق یرینه کوره استعمال اولنور .

اجرا مأموری ⚖ بدایت محکمه‌لرینك وقوع بوله‌جق تبلیغاتنی، ورئیسلرینك اوامرینی اجرا ایچون محکمه معیتنده بولنان مأموردر که حقوق اعلاملرینك احکامنی اجرا ایدر .

اِجلاء [ع] نفی ایتمك، سورمك‌ده اصطلاح اولمشدر . عربیده (جلاء) وطنندن دور ومهجور اولمق معناسنه‌در .

اِجلال [ع] تعظیم که اولولمق، توقیر واحترام ایتمك . کمال تعظیم واجلال ایله استقبال ایلدیلر .

اِجماع عزم واتفاق اجماع امت بو معناده‌در . یعنی فقهانك برامر شرعیده اتحاد واتفاقلرنده اصطلاح اولمشدر . فلان مسئله‌یه اجماع امتله حکم ایدلمشدر .

اجماعاً : اجماع صورتیله، اجماع ایله . بو مسئله اجماعاً قرار پذیر اولدی .

اجماعی : اجماعه منسوب .

اِجمال [ع] حساب وکلامی جمله ایتمك معناسنه‌در که تفصیل مقابلیدر . خلاصه ایله معناده ترادفنه قائل اولمق وهمدر زیرا خلاصه برشیئك صاف وکزیده‌سنه اطلاق اولنور . اجمال ایسه اختصار قبیلیدر . نته‌کیم مجملاً ومختصراً بیانه ابتدار اولندی . وقعه‌نك اجمالی شودر که : مسئله‌یی اجمال ایله‌یلردی . دفتر اجمالده مقیددر . علی طریق الاجمال حکایهٔ احوال ایلدی .

اجمالاً : اختصاراً . ترجمهٔ حالنی اجمالاً تحریر ایلدی .

اجمالی : اجماله منسوب، قیصه واطرافلی . اکثر مسائله علم اجمالی حاصل ایلدی .

اِحاطه [ع] برشیئك اطرافنی چویرمك . اطرافنی چورمك [یحیوی — تاریخ: ابوار حصارینی احاطه ایدن تیجه طابورلری اوزرینه] || برنسنه‌نك کنه ونهایتنی وجوه ایله بیلمك . (احاطهٔ علم) بوندندر . کمال وقوف معناسنه : احاطهٔ کلیه ایله مشهوردر . [عبرت: سیاسیاتده‌کی احاطهٔ کلیه‌سنه بناءً]

اِحاله [ع] برایشی برینه اصمارلمق، یعنی عهده‌سنه حواله ایتمك که سپارش دخی دینور . بوایشك تسویه‌سنی آکا احاله ایلدیلر .

احالةً : احاله صورتیله . اکثریا محررات مالیه‌ده مستعمل اصطلاحاتدندر : احالةً اداره اولنان اغنام رسومنك، اعشارك کبی .

اِحتباس [ع] لازم ومتعدی اولور : حبس ایدلمك وحبس اولمق معناسنه .

احتباس بول : اصطلاحات طبدندر . ادرار طوتوقلغی .

اِحتجاب [ع] کیزلنوب صاقلانمق . تستّر ایتمك : فلان آدم احتجابده ایکن دینور که کیزلندیکی هنکامده تقدیرنده‌یدر . آنك احتجابنه نه حاجت وار ایدی . یعنی صاقلانمسی عبث ایدی . [بر سحاب کثیف آرقه‌سنده احتجاب ایدن قرده بوآرالق میدانه چیقمغه باشلامش ایدی .]

اِحتجاج [ع] کندیسیله حجت اولنان، برهان ودلیل صورتنده ایشه یرایان شیئه اطلاق اولنور . مثلا بو سند احتجاجه صالح دکلدر . ویا بو سوز ایله احتجاج جائز دکلدر . بو حدیث ایله احتجاج ایلدی .

احتجاجاً : احتجاج صورتیله : احتجاجاً بو مثلی ایراد ایلدی .

* § احتجاجات : احتجاجلر . احتجاجات قویه . احتجاجات فقها .

اِحتراز [ع] تحفظ معناسنه‌در که صاقنمق، وکندینی کوزتمك تعبیر اولنور . مثلا فلان شخصدن احتراز اوزره‌یم دینورکه آنك شر ومکرندن صاقنمقده‌یم تقدیرنده‌در . بن معاملاتنده کیمسه‌دن احتراز ایتمم بنم هیچ کیمسه‌دن احتراز

ایده‌جك برایشم بوقدر . بوخصوصده احترازه محل یوق . احترازی ندن نشأت ایدیور .

إحتراص [ع] برنسنه‌یه افراط اوزره حرص وهوس ایدوب تحصیلنه چبالامق. جمعی احتراصات .

إحتراصات [ع] احتراصك جمعی. مفردندن زیاده مستعملدر . هوسات مفرطه معناسنه .

إحتراق [ع] یانمق . مواد قابل الاحتراق : یانمغه قابلیتی اولان شیلر . فلان محلك احتراقندن صكره .

☺ احتراق : كواكبدن برینك شمسه اقترانده مستعملدر . مثلا احتراق زحل دینلدكده زحلك كونشه اقترانی دیمك اولور . چونكه سیاراتك یكدیكریله اولان اقترانده (قران) تعبیری مستعملدر . نته‌كیم قران عطارد بمشتری دیرلر : [سامی — بیت : احتراق نجم بختی بیلزز افلاكدن — آهكیم یاندق طوتشدق شعلهٔ ادراكدن]

إحترام [ع] تعظیم وتوقیر، حرمت ایتمك . احترامده قصور ایدلدی . احترام تام ایله اعزاز . واكرام ایدلدی . واجب الاحترام، شایان احترام . بوذاتدر .

إحترامات (احترامك جمعی) تعظیمات وتوقیرات . احتراماتی تأییده وسیله اتخاذ ایلدی . احترامات فائقه‌مزی تكرار ایلرز . احترامات لایقه ایله قبول ایلدی .

إحتساب [ع] بركیمسه‌نك لایقسز برفعلنی تقبیح ونهی ایتمكدركه مراد شو ایشی نیچون بویله ایشلدك دیه مؤاخذه‌در . احتسابدن پروا ایمیولمیان ارباب استقامتدندر . [نفعی — درمدح شیخ الاسلام اسعد افندی : روزكار احتساب عدلی ایله — اول قدر رافع مناهیدر .]

|| مقدما اصنافك معاملاتنی تفتیشه وامور بلدیه‌یی تنظیمه مأمور اولان اداره‌یه (احتساب) نظارتی تعبیر اولنوردی . حالا شهر امانتی بووظیفه‌یی كافلدر .

إحتساس [ع] حس ایتمه، حسلنمه جمعی احتساسات .

إحتشاد [ع] ناسك بریكمسی. موقع حربه دشمن طابورلرینك احتشادندن اول یتشدی .

إحتشام طنطنه، ودبدبه شان وشكوه ایله كورونش . احتشام كوسترمك : دبدبه ودارات اظهار ایتمك . خدم وحشم، طاقم دائره خلقیله اظهار شن وشكوه ایتمك .

احتشام صاتمق : عظمت فروشلق كه اصطلاحجزده چالم صاتمق ایله معبردر . احتشامندن چكلمیور دینوركه چالمندن چكلمیور تقدیرنده‌در .

إحتضار [ع] خسته محتضر اولمق، یعنی موته حاضرلنمقدركه آكا تركجه‌ده (اولمجل) اولمق تعبیر اولنور . حالت نزع دخی دینور . فراش احتضارده، بالین احتضاره باش قویمش . [... كنج، دیخ، دنیا طوردقجه یشامغه مستعد برقوجاق یكیت ایكن فراش احتضاره یاتمش جان چكیشه‌یور] [مصراع : بیمار احتضاردن اجرت دیلر طبیب]

إحتطاب [ع] اوطون طوپلامق، ویا كسمك . اهالیه عائد اورمانلرك حق احتطابنی كندیسنه حصر ایلش .

إحتقار [ع] خورلامق، خورلانمق، خوار كورمك .

إحتقان [ع] حقنه استعمال ایتمك . حقنه، احتباس بول ویا انقباض ایچون كرك آلت وموضوع تناسلدن وكرك اسفلدن استعمال اولنان دوایه دینور .

إحتكار [ع] مال، ذخیره آغر بهایه چیقمق ایچون حبس ایدلمك كه اصطلاحجزده مادرابازلق تعبیر اولنور . ارباب احتكار . ملعونانه برفكر احتكار ایله .

إحتلاق [ع] تراش ایتمك . (آزقوللانیلور)

إحتلام [ع] رؤیاده جماع ایلك . بوكالسان عوامده دوش آزمق تعبیر اولنور.

إحتماء [ع] خسته مضر شیلردن پرهیز ایلمك، حمیه معناسنه . مجازا افعال سیئه‌ده مستعملدر : مكارهدن احتما ایدر .

إحتمال [ع] بوکلنمك، قبول ایتمك (بو معناده پك نادر قوللانیلور. چونکه تحمل دها زیاده‌در) || برنسنه عقله قرین اولمق که برشیئك وجود بوله بیله‌جکی ممکناتدن بولنمقدر. ممکنلك، ممکن اولش، امکان، (فضولی: روزه‌تکلیفن فضولیدن کوتور ای محتسب — ناتواندر آنده بو تکلیفه بوقدر احتمال) (بیت مفرز: بویله‌یسه اکر بتون مقالی — بوقدر آکا براش احتمالی) (مصراع: قاتل وبال قتله دخی ویرمز احتمال) (امیر نوروز: آندن روکردان اولمسنه عقلاً هردرلو احتمال مفقود اولدیغی.) (جودت — تقویم الادوار: یقینیاتدن عد اولنان بعض قضایا بیله غلط حس احتمالنه مبنی)

احتمال که، اولبیلور که، ممکندر که: احتمال که یاکلش آکلامشدر.

احتمالی یوق، امکانی یوق. ممکن دکلدر: مادام که سفاهت آکا طبیعت ثانیه اولمشدر، برپارهٔ قالدیقجه قدر اوحالدن واز کچمك احتمالی یوقدر. براحتمال وار، براحتماله کوره، نه احتمال! نه ممکن، ممکنی کبی قوللانیلور. احتمالدن بعید دکلدر. بعید عن الاحتمال. احتمال غالب، احتمال بعید (مثل مشهور: احتماله پادشاهم بلکه دریا طوتشه) || شمول: احتماللی سوزلره امیده دوشورمیور. جمعی احتمالات: احتمالات وهمیه، اغلب احتمالات، احتمالات بعیده. (امیر نوروز: سلطنت جنکیزیه‌نك مذهب قدیمه رجعتده اولان احتماللی تعداده باشلایجه)

* احتمال: نفسی حسنات اغورنده یورمقدر.

* احتمال: یالکز ایکی طرفنی تصور کافی اولمیان، بلکه آره‌لرنده واقع نسبته ذهن تردد ایدن شیدر. بوك ایله امکان ذهنی دخی مراد اولنور. [تعریفات]

إحتمالات (☜ احتمال)

إحتواء [ع] برنسنه‌یی جمع واحراز. برشیئی حاوی اولمق، ایچنه آلمق. بوکتاب برچوق لغتی احتوا ایتمشدر.

إحتیاج [ع] محتاجلق که آکا بکجده یوقسول اولش ویا اولمق تعبیر اولنور. یوك احتیاجی وار، یعنی چوق شیئه محتاج. انسان احتیاجدن آزاده اولهماز. انسان یشادقجه احتیاجدن قورتیلهماز. || لزوم افاده ایدر. احتیاج حاصل اولدیده آلمق ایچون کتدی. (انسانك احتیاجی که رتقمه نادر) جمعی احتیاجات: احتیاجات اهالی‌یه موافق تدابیردندر. انسان هرشیدن اول عائله‌سنك احتیاجاتنی تدارك ایتملی. احتیاجات مبرمه. احتیاجات ضروریه.

إحتیاط [ع] برماده‌ده حزم وبصیرت اوزره طاورانمق، ایلروسنی کوزتمك، ولزوم وقوعنه مقابل تدارکده بولنمق. احتیاطه رعایت ایدن وقت احتیاجده صقیلماز. احتیاطده قصور ایتدیکی ایچون بو حاله اوغرادی. احتیاطمز بولنمق، یعنی ایلروسنی دوشنمه‌مك احتیاطلی بولنمق بصیرت اوزره بولنمق.

احتیاط ⚔ باش قوماندانك محاربه اثناسنده ذهننه کله‌جك فکرلری فعله چیقارمق املیله الی آلتنده طوتدیغی اقسام عسکریه.

احتیاطاً احتیاط صورتیله، لزومی اولور دیه: احتیاطاً یانده سلاحده بولندیرمش ایدی. بوسوزی احتیاطاً سویلدی.

احتیاطی: احتیاطه منسوب. تدبیر احتیاطی، وصایای احتیاطیه. فرقهٔ احتیاطیه.

* احتیاط: مأثمدن نفسی وقایه. [تعریفات سید]

إحتیال [ع] لغتده امور ومصالحك تصرف واداره‌سنده حذاقت وجودت فکر ونظر || اصطلاحده حیله، فند دوباره ایدیش (نعیما: اطوار احتیالکارانه‌سنده اودرجه‌لرده ماهر ایدی که اخلاصنده شبهه‌یه محل کورولمز ایدی) حیله کبی مذموماندن زیاده توصیف مهارتده استعمال اولنور. جمعی احتیالات.

إحداث [ع] برشیئی صکره‌دن پیدا ایتمك یعنی وار اولان برشیئی طرزده دیکر ایجاد ایلك. ایجاد ایله احداث بیننده فرق واردر: ایجاد برشیئی یوقدن وجوده کتیرمکدر. احداث ایسه برشیئی طرز آخرده وجوده کتیرمکدر. اختراع دخی ایجاد کبیدر. چونکه سبق ایتمامش،

مثلی کورلمه‌مش برشیئی میدانه کتیرمکدر . تفنك مخترعاتدن اولدیغی حالده ایکنه‌لی تفنك ، وطوپ مخترعاتدن بولندیغی حالده ششخانه‌لی ویا قوبروقدن طولار طوپ محدثاتدندر . چونکه تفنك فی‌الاصل موجود دکلکن ایجاد وایکنه‌لی تفنك ایسه تفنك موجودایکن طرز دیکرده احداث ایدلمشدر .

|| احداث افعال ذمیمه‌ده دخی قوللانیلیر : احداث غائله ، احداث بلا ، احداث شورش کبی .

* احداث : زمان ایله مسبوق اولان برشیئی ایجاد . [تعریفات سید]

اِحراز [ع] برنسنه‌یی کندیسی آلوب پایلامغه موضوعدر . بومناسبتله قزانمقده ونائل اولمقده قوللانیلور ؛ لسانمزده بومعنا (ایرمك) ایله معبردر . فلان ذات رتبهٔ وزارتی احراز ایتدی ، یعنی وزارته ایردی . فلان منصبی احراز ایلدی ، یعنی قزاندی ، نائل اولدی . احراز اجر ، احراز مثوبات که صواب قزانمق . احراز مرتبهٔ شهادت . (امیر نوروز : علویت وفضائلنی اکمال ایده‌جك بر دولت شهادت قالمش ایدی . آنیده خیانت پروردکان سببیله احراز ایلدی)

(اصطلاحات سیاسیه‌ده بر مملکتی استیلای موقت تحتنده بولندیرمق معناسنه فرانسزجه occupation اوقوپاسیون تعبیرینی ترجمه ایچون لسانمزده (احراز) دن بشقه کلمه یوقدر . بعض مترجمینك شغل معناسنه اولان (اوقوپه) فعلندن آلدرق اشغال ایله ترجمه‌لری اغربدر . اشغال ایله ترجمه‌دن ایسه استیلا ایله ترجمه اهوندر . رفعت بك حقوق عمومیه نامنده‌کی تألیفنده (اوقوپاسیونی) احراز ایله ترجمه ایتمشدر . اشغال ذوالارواحه وبتخصیص ذوی‌العقوله عائد حالاتدن ایکن طاشی طوپراغی اشغال ایتمك یعنی مشغول قیلمق براز غریب اولور ظن ایدرز .)

اِحراق [ع] یاقمق ، یاقلق . [انکیزیسیون تاریخی : بیچاره‌نك بعدالاختناق جسدی آتشه القا ایله احراق اولنه‌جغی]

آتش یاقمقده ، یانغین معناسنده قوللانلدیغی کبی بوبر وامثالی آجی شیلرله آغز یاقمقده‌ده قوللانلور . احراق بالنار تعبیری ومجازاً آتش هجر ایله درونی احراق ایلدی کبی خوابیده تعبیرلر معروفدر .

اِحرام [ع] حرم مکه‌یه داخل اولمق ، حج ایچون وعمره ایچون احراملنمق معناسنه‌در که اصطلاحجزده احرامه کیرمه تعبیر اولنور .

|| یوکدن معمول بر نوع اوزون خاولی قاشدرکه مندرله اورتو ، ویایغی ایشلرنده قوللانیلور . حماملرده نسوانك صوبوب کیندکلری محلره وحرم قاپیلرینك قپچه ، وسبر محلرنده اوطورمق ایچون یره سریلو . اکثریت اوزره آل رنکده‌در . [بیت : سرپلوب قرمزی احرامه چمنزار بحر - رشك ازهار بهار اولدی چیچکجی زاده]

اِحساس [ع] برشیئك ماهیتنی حس ایتدیرمك . قلوب قاسیه اصحابنه احساسی قابل اولمیان حالاردندر .

بو یولده ، یعنی حس باطنه مخصوصکه وجدانیاتدن عبارتدر ، استعمالی زمانمز ارباب قلمنك تصرفاتندندر . جمعی احساسات : مکارم اخلاقه متعلق امثال تاریخیه ایرادیله احساسات وظیفهٔ پرورانه‌یه چالشدی .

اِحسان [ع] لغتده ایلك ایلمك اسائت مقابلی : [نحیفی - ترجمهٔ مثنوی : ایلرم احسان اسائت ایدنه - سرفداحقده اطاعت ایدنه] وبرایشی کوزل ایتمك [عدله دائر برمقاله : « ان الله یأمر بالعدل والاحسان » آیت کریمه‌سنده جناب حق عدل واحسان ایله امر ایلیور . عدل که اصطلاح فقهده ایکی شیئی بر برینه ترجیح ایتمیه‌رك تسویه ایتمك واحسانکه ایولك ایلمك معناسنه‌در] فقط ترکجه‌ده معانی آتیه‌ده مستعملدر : عطیه ، بخشیش ویرلمك : [وجدی : اکر مستلزم احسان ایسه فریاد قابلدر] آنك درایتی کبی دکل احسان الهی‌در .

|| لطف ، عنایت . [نحیفی - ترجمهٔ مثنوی بندهٔ شهوت ایچون یوقدر خلاص - اولسه مولادن مکر احسان خاص]

|| پادشاه طرفندن ویریلان عطیه : احسان پادشاهی ، طرف پادشاهیدن برسیف مرصع احسان اولندی . احسان همایونه مظهر اولدی . [فضولی : مردم چشممی احسان ایله قارون ایتدك]

|| استدعای مساعده : احسان بیورڭ افندم؛ سزه سویلیه‌جك سوزم وار ! جمعی احسانات : احسانات النهایه نهایت یوقدر .

احسانیده ، نائل احسان اولمش .

اِحصاء [ع] صایق، صایلق . شمار . مظهر اولدیغی عنایات قابل احصا دکلدر . (نابی – توحید باری : شمار نعمتنده پوقادر لشکر اعداد – ثنای قدرتنده نارسادر سخن احصا)

اِحضار [ع] حاضر قیلق ، ایتمك ، حضوره کتورمك . اشخاص واشیاده مستعملدر : توابعنی احضار ایلدیلر . لوازم سفریه‌یی احضار ایلدی .

⚖ احضار : کرك بر مدعینك مدعی علیهی کرك حکومتك بر شخصی محکمه معرفتیله محاکمه‌یه دعوت ایتمسی .

⚖ احضار پوصله‌سی : محاکم حقوقیه‌دن کوندریلان جلب پوصله‌لرینك اوچنجیسنه اطلاق اولنور .

⚖ احضار مذکره‌سی : برشخصك محاکم جزائیه‌یه جبراً احضاریچون کوندریلان بر نوع مذکره‌در .

اِحقاق [ع] حصه‌، حق اوزره غالب اولمق که حق یرینی بولمقدر بو لفظ دائما (حق) کلمه‌سیله برلکده قوللانیلور (مصراع : احقاق حق ایچون یچر آدم حکومته) احقاق حقه خدمت ایلدی . حقی احقاق ایلدی .

⚖ احقاق : مظلومك حقنی ظالمدن آلمق .

اِحکام [ع] بر شیئی متین واستوار قیلق ، قوت ویرمك . احکام امورده‌کی اقدامی شایان امثالدر . خصوصات معنویه‌ده احکام ، خصوصات مادیه‌ده (تحکیم) قوللانیلور .

اِحلیل [ع] آلت تناسلك دلیکی ، مجرای بول . اصطلاحات طبیه‌دندر . || ممه‌نك اوجنده‌کی دلیکه دخی دینور ، مخرج اللبن معناسنه . سودك چیقدیغی دلیك . جمعی احالیل .

اِحمرار [ع] قیرارمق ، قیزیللنمق . وجهنك باعث احمراری اولدی . عذارینك احمراری .

اِحیا [ع] دیرلتمك ، احیای اموات : (احیای اموات ایلدی با قدرت پروردکار) حیات ویرجه‌سنه لطف ایتمك ، ایلك ایتمك ، کرم واحسانه مستغرق قیلق : (نفعی – رحشیه : عمرك افزون ایده الله تعالی دیلرم – التفاتکله بو دل مرده‌یی ایتدك احیا) قوتنه وهن وفتور عارض اولمش شیلره تازه حیات ویرمك (امیر نوروز : کافهٔ حرکاتنی احیای اسلام مقصد مقدسنه صرف ایتدیکی) رضاءً لله وجوده کتیرمك : برچشمه احیا ایلدی . || کیجه‌یی عبادتله امرار : احیای لیل ، احیای لیال .

احیا کرده : احیا ایدلمش وجوده کتیرلمش . بو قشله سلیم ثالثك احیا کرده‌سیدر . (مستطرف : یا امیرالمؤمنین بن برامکه‌نك احیا کرده‌سی‌یم آنلره نصل رحمت اوقومیه‌یم) تازه حیات ویرجه‌سنه عنایت ایدلمش . پرورش بولدیرلمش .

اِحیای موات ⚖ اراضیٔ مواتدن بر یری زراعته صالح قیلق .

اِخافه [ع] قورقوتمق ، قورقودلمق ، قورقو ویرمك . اخافه قصدیله اوزرینه یوریدی . قانونك احکام جزائیه‌سنی تعداد ایله اخافه ایلدی . بیچاره‌لری اخافه دکل تلطیف ایتمك کرکدر .

اِخبار [ع] خبر ویرمك ، ویرلمك . وصونی اخبار ایلدی . حادثه‌یی تفصیلاتیله اخبار ایلدی . تلغرافله اخبار ایلدی .

اِخبارنامه ⚖ حقوق جزاجه کرك امنیت عامه وکرك افرادك جان ومالی علیهنده سوء قصد وقوعنی کورن شخص طرفندن ویا وکیل مخصوصی جانبندن مرجع رسمیسنه ویریلان اخبار ورقه‌سی .

اِختبار [ع] بر شیئی لایقیله بیلمك ایچون یوقلیوب ، صینه‌مق . اشخاص واشیاده قوللانیلور ، (تجربه) مرة بعد اخری صینه‌مق اولمغله اختبار ایله فرقی واردر .

اِختداع [ع] حيله كارلق (آز قوللانيلور) اختداعنه ميدان ويرلمدى .

اِختراع [ع] مثلى سبق ايتمه‌مش برشى وجوده كتيرمك : [سنان پاشا ــ تضرعات : بديعسنك ابداعكه نظير ومثال كركز، مبدعسنك اختراعكه صورت وتمثال كركز] خروف منقوله‌يى غوتانبرغ اختراع ايلدى. واپورك اختراعى اون طقوزنجى عصرك اوائلنده‌در .

* اختراع اراجيف : يالان حوادث دوزمك.

* اختراع الفاظ : اختراع كلام، برطاقم كلمات لطيفه‌يه يكيدن وجود بولمش كبى انسجام ويرمك. بر فكرى، بر مقصدى سبق ايتمه‌مش بر يولده بليغانه تعبير ايتمك .

* اختراعى : اختراعه منسوب، اختراع صورتيله حاصل اولان . اختراعى فقره‌لرله وقت كچيرر . فقرات اختراعيه‌دندر .

* اختراعيات : اختراعينك جمعى : اختراعى اولان شيلر. اختراعياتده‌كى رسوخنه ديه‌جك يوقدر.

ايجاد، احداث، ابداع ايله متشابهاتدن اولمقله برابر بينلرنده فرق واردر. (☞ ايجاد واحداث ايله ابداعه) جمعى اختراعات : تلغراف دخى بو عصره شرف ويرن اختراعاتدندر .

اِختصار [ع] (سوزده مستعملدر) كلامى موجز، مختصر قيلمق كه قيصه كسمك تعبير اولنور . كويا كه كلامه وسطندن بدأ ايتمش وينه افهام مرام ايلمش اولور . ايجاز ايله متشابهاتدندر . فقط ايجاز فن بلاغتده مخصوص، اختصار ايسه برفنه اختصاصى اولميان تعبيراتدندر .

على طريق الاختصار (مسجع اوله‌رق) بيان حاله ابتدار قلندى . على طريق الاختصار دينديكى كبى على طريق الايجاز دينه‌جك اولورسه مطلقا فن بلاغتك ايجاز بحثنه تعلق افاده ايده‌جكندن مقصود اولان معنى صورت ديكره ملابس اولمش اولور .

اختصاراً : اختصار صورتيله قيصه‌جه .

اِختصاص [ع] برنسنه‌يى بر كيمسه‌يه ويا بر كيمسه‌يى بر نسنه‌يه خاص ومخصوص قيلمق . بوخصوصده، بوفنده اختصاصى واردر . نظمه اختصاصى نثره اولان انتسابندن زياده‌در . ارباب اختصاصدندر . || اصطلاحجه خصوصيت، تعلق نسبت مقامنده مستعملدر : فلان ذاته اختصاصى وار. كنديسنه اولان اختصاصم پك قديمدر . يعنى اوته‌دن برى نسبتم واردر تقديرنده‌در .

اِختضاب [ع] بويانمق، اختضاب لحيه : [نديم ــ تاريخ : صاچى صقالى شبابنده آغارمش اولديغندن حنا ايله اختضاب معتادى ايدى .]

اِختفاء [ع] صاقلانمق، كيزلنمك، نهان اولمق. قورقوسندن اختفا ايلدى . اختفاى حشرات وهوام . اختفاى موذيات .

اِختلاج [ع] سكيرمك كه سكيرك حركتى . اختلاج عين : كوز سكيرمك .

اِختلاس [ع] قاپمق. اصطلاحجه سرقته اطلاق اولنور . اك صكره‌كى مأمورينده برچوق پاره اختلاس ايلدى . || شغل آره‌سنده وقت قزانمق . معناسنه اوله‌رق (اختلاس وقت) تعبيرى معروفدر. جمعى اختلاسات : هردفعه عزلنه اختلاساتى سبب اولدى .

اِختلاط [ع] قارشمق، كورشمك، قاريشوب كوروشمك . برابر دوشوب قالقمق : اجلاف ايله اختلاطى اخلاقنى محو ايلدى . كشى اختلاط ايتديكى كيمسه‌لردن صايلور . كيمكله اختلاط ايدرسه آنك طورينى تقليد ايدر. [فضولى: اختلاط ايتسه‌م آنى شرمنده ايلر سيرتم .]

اِختلاف [ع] برى آخرينه مخالفت ايلمك كه بربرينه اويمامق، اويوشمامق : اكثريا اختلافدن حقيقت ظهور ايدر . اختلاف امت محض رحمتدر . [اختلاف اولمسه هركسك افكارى متحد وبناءً عليه بالطبع واحد اولور] [بهايى: اختلاف طبعله جنس بشر ــ يا مسيحا يا خر اولمش سرتسر] [فضولى : قويمه صبح وشام آراسنده طريق اختلاف]

اكثر خصوصده اختلاف حاصل اولدى . اختلاف آرا وقوعنه مبنى مذاكره نتيجه‌سز قالدى . اكر مجلسده اختلاف آرا ظهور ايتمسه ايدى، حقيقت مسئله‌ده ظاهره چيقميه‌جق ايدى . [امير نوروز : بينلرنده رفعى ناقابل برنقطهٔ اختلاف پيدا

اولمش ايدى] [كذا : محمد غازان ايله بايدو بينده دوشن اختلاف هنوز نتيجه بولمامشدر] [جودت پاشا ـ تقويم الادوار : بوعالمكه عالم تجدد وانقلابدر اختلاف ليل ونهارى كبى] مختلفت بومعناده قوللانيلماز.

اتفاق مقابلى : [بيت انسان دينورمى آلمه كيم انتفاع ايچون ـ برآنده اتفاق ايده برآنده اختلاف]

جمعى اختلافات : اختلافات مجتهدين .

اختلال [ع] اخلالدن حاصل اولان عمل . بوزوقلق ، قاريشقلق ، انتظامسزلق [راغب : آهمى جهنى ايتدى برباد ـ زلفكمى بواختلاله باعث] اصطلاحات سياسيهده اختلال آسايش ايتك فعلىدر كه خلقك حضور وراحتنى آلت اوست ايتمكدر . هرج ومرج ، فتنه وفساد [نابى ـ در توحيد بارى : فصول اربعه اينسه تجاوز حد پركاربن ـ نظام ممكناتده اختلال ايلردى استعلا]

|| اختلال دماغ ، اختلال شعور . عقلده خلل كلوب دليرمك .

جمعى اختلالات : لهستان اختلالاتى نهايت باعث بربادى اولدى .

اختمار [ع] خميرلنمق ، اكشيوب مايهلنمق . || اوزوم عصيرهسى قيناييوب اكشيمك .

اختناق [ع] بوغولمق . ونفس آلامامقدن بوغولمق . اختناق رحم : وقتيله رحمك بوغولمسنى موجب برخستهلق زعميله بالكنش وضع اولنمش براسمدر . حقيقتده ايسه جمله عصبيهنك تحرشى دركه اكثريا قادينلر عصبى المزاج اولدقلرندن بوخستهلق آنلره خاص كبى ظن اولنمش ايسهده بوكون امراض عصبيهده الك ايلرى كتمش اولان ارباب طب ، رجالده دخى وقوعنى بالمشاهده اثبات ايتمهلريله (اختناق رحم) تعبيرى بالطبع حكمسز قالمشدر .

اختيار (اسم) مسن ، پير . كهنسال . ساخورده ، كنج مقابلى . پدرى هرنهقدر اختيار ايسهده اوغلندن كنج كورينور . [كمال پاشا : شرقى : سن جوانسك سوديكم بن اختيار] [كنجلر معيشتكاهى اختيارلر كوشهٔ فراغتى نصل سوزسه انسانده وطننى اويله سوز]

اختيارلامق : قوجهمق ، ياشلانمق .

اختيارلاتمق : يورمق ، فتور ويرمك .

اختيارلق : شيخوخت ، كبر سن ، ضعف پيرى . ساخوردهلك هنكامى .

* اختيار مجلسى : بر قريه ويا ناحيهنك سن كچكن بولمش ذواتدن متشكل مجالس

اختيار [ع] ترجيح كه سچمه ، سچمك تعبير اولنور . اصطفاء معناسنه اكثريت اوزره امور معنويهده مستعملدر : [امير نوروز : اجراى مقصده پك مناسبتسز زمان اختيار ايتمش] [كذا : بويله مهم بر مقصدى تك باشنه اختيار ايلدى] [كذا : ضرورت اوزرينه اختيار اولنان معامله ايشى بو برمسديه كتوردى] اختيار عزلت ، اختيار عزيمت ، اختيار مشقت تعبيرلرى معروفدر . || اراده معناسنه كلور : اختيارى الندهدر . فلان آدم بوايشه كندى اختياريله تشبث ايلدى دينور كه كندى ارادهسيله دينك تقديرندهدر . [بيت . روحى : بيلزم حالم نولور كندى الدن اختيار] [راغب : سو بسو سوق ايلين هپ سائق تقديردر ـ كيمسهنك دستنده يوق راغب عنان اختيار] [بيت : نوجوان سومكده بن پيرانى تعييب ايلم ـ حسن اولور كيم بركور شده اختيار الدن كيدر]

اختيارات [ع] مختار عد اولنان وقتلر ، فعلار . تقويمك اختياراتيله عمل ايدن عقلادندر .

اختيارى [ع] ترجيح صورتيله ارادهسنى صرف ايديش . مجبورى مقابلى . تشبث اختيارى . حركت اختياريه .

اخدار [ع] كنج قيزه پرده وچادر طوتدرمق . باش اورتيسى اورتدرمك || بر عضونك حسنى ابطال ايديش ، بر تركيب مخدر ايله اويوشديرمق معناسنه اصطلاح طبيدر .

اخراج [ع] طشره چيقارمق ، چيقارلمق . ادخال مقابلى خدمتدن اخراج ايلدى . خانهسندن اخراج ايلدى . ممالك اجنبيهيه حيوان اخراجى ممنوعدر . اكثريا طرد معناسنى متضمن اولنور . درسعادتدن اخراجى لازم كلدى .

إخراجات § برمملكتدن چيقاريلوب آخر مملكته، صاتيلان، صاتلق اوزره كوندريلان امتعه، اشيا، محصولات .

بر مملكتك اسباب ثروتندن بريده توسيع اخراجاتدر. توسيع تجارت تكثير اخراجاته متوقفدر.

ادخالات مقابلى : اخراجات وادخالاتى مقايسه ايدلدكده ادخالاتى غالب كورندى .

إخطار [ع] خاطره كتورمك، كتورلمك : سوابقنى تعداد ايله كنديسنه اعتماد جائز اولمديغنى اخطار ايلدم . { امير نوروز : نه درجه‌لرده بيزار اولدقلرينى اخطار ايله برابر } بو ايشدن بنم اخطارم اوزرينه صرف نظر ايلدى ، بنم اخطارمله كنديسنى چكدى ديمور كه بنم خاطره كتورمكلكم تقديرنده‌در .

جمعى اخطارات : بو قدر اخطارات خاصانه‌يه قارشى ينه بياجغنى يايدى .

إخفاء [ع] كيزله‌مك، صاقلامق، كيزلدنلك، صاقلانلق . پنهان ايتمك . مثلا فلان آدم مقصدينى اخفا ايلدى . مقصدينى نه‌قدر اخفايه چالشسه ينه ميدانه چيقار { نامق : قيله اخفا اقتدارك عجزه تحول اولمسون } { امير نوروز : اخفاى مرامى ايچون امرايه استمالتى متضمن خبرلر كوندرمكله برابر }

إخلاء [ع] بوشلامق، بوشاتمق ، تهى براقق . برمحبوسك قيد سجندن آزادينه (اخلاء سبيلى) تسميه قلنور كه يولنى آچيق ايتمك معناسنده‌در .

إخلاص [مح] خالص، وپاك، غل وغشدن، ريب وريادن عارى اولمق . صفوت قلب ايله دوستلق . عبوديت خالصه كبى . حتى ريا وسمعه شائبه‌سنى ترك ايله لله محبت ايتمكه (اخلاص فى العبادة) اطلاق اولنور . اخلاص تام، كمال اخلاص، عرض اخلاص، تعبيرلرى معروفدر .

إخلال [ع] خلل ويرمك، وهن وضعفه اوغراتمق كه برشيئك نظام واستحكامنى بوزمق، آلت اوست ايتمك معنو ياتده قوللانيلور : اخلال آسايش، اخلال نظام، اخلال حضور ايتمك تعبير اولنور .

إخلامور (اسم) زيزيفون يوى آغاجى . راسن آغاجى .

اخلامور چيچكى، قزيل اخلامور، صارى اخلامور . اخلامور صابى : باغچه‌لرده فدانلرى باغلادقلرى اخلامور قابوغى .

إخوان [ع] مفردى نادراً قوللانيلان (اخ) ك جمعى : قرداشلر . { بيت : صبر ايت سمه ايستر ايسه‌ك حسن مكافاة ـ فكر ايله نه ايش ايلديلر يوسفه اخوان }

اخوان دين : دين قرداشلرى . اخوان مسلمين : مسلمان قرداشلر . || رفقا، بينلرنده دوستلق اولان كيمسه‌لر كه معنوى برادرلر منزله‌سنده‌در : اخوان آره‌سنده تكلف اولماز . احوان فلاكتدن ايدى .

إداره [ع] دوندرمك، دوندرلمك، چويرمك كه لسانمزده قوللانلقده اصطلاح اولمشدر . فلان آدم دولابنى ايى دوندرير، ايشنى ايى چويرير مقامنده دولابنى، ايشنى ايى اداره ايدر دينور .

|| قوللانش: اداره، مأموريته كفايتى مسلمدر. اداره، مصلحت ايدر . اداره، اموره مقتدردر .

{ امير نوروز : امور ديوانيه‌يى اداره‌يه مأمور اولمش ايسه‌ده } || برشيئه كفايت ايتمك : بو قدر مصروفاته بو پاره اداره ايتمز . || عدم اسراف : وارداتنى حسن اداره ايدر. || ضبط وربط، حسن تنسيق : اداره، ملك اداره، دولت || مدار معيشت : اداره‌سنجه صقندى چكيور . عائله‌سنى اداره ايده‌جك قدر پاره قزانه‌ميور. || حسن تسويه، بجريش : اوقدر عظمتلى برايشى طوپى اوچ كشيله اداره ايلدى . نظارت ومديريت كبى برمأموره ويا برهيأته محول وظيفه . امور رسميه ويا تجاريه وصراه فيه‌يه مخصوص محل وهيئت : بانق اداره‌سى، شركت اداره‌سى، كمرك اداره‌سى، غزته اداره‌سى، هيأت اداره .

* اداره‌سزلك: عدم اداره، برايشى بروظيفه‌يى اداره‌يه مقتدر اولمامق، || عدم تصرف : ايرادينى مصرفنه يتشديره‌مه‌مك .

§ اداره يبلى : آقچه‌جه مضايقه وذخيره‌جه قيطلق افاده ايدر .

اِداره بزی ایکی پاموق برایپك تللی کو- ملکلك برقماش که خلالیدن دها عادی‌در .

اِداره‌خانه [ف] شرکت وتجارت هیأتلرینك محل اداره‌سی . غزته ومطبعه کبی بعض خصوصی صنعتلرك مرکز اداره‌سی .

اِدامه [ع] برشیئی دائم ایتمك‘ دواملی قیلمق‘ ادامهٔ توجه‘ ادامهٔ راحت‘ ادامهٔ اقبال‘ ادامهٔ شرف .

اِدانه [ع] اودنج ویرمك‘ بورج. ادانه ایتد. یکی پاره‌یی آرامدی . اون بیك لیرا ادانه ایلدی .

اِدبار [ع] لغتده آرقه چویروب دونمك معناسنه. اصطلاحده دنیانك‘ انساندن یوز چویرمسی درکه اقبال مقابلی‌در . زیرا اقبال‘ یوز کوسترمك‘ توجه ایلك ویرنسنه‌یه قارشی‌طورمق قارشولمق معناسنه‌در . بومناسبتله یاوری‘ بختله امور ومعاشنده تعالی‌یه اقبال‘ ونحوست طالعله کار ومعیشتده دوشکونلکه ادبار اطلاق اولنور. { روحی - ترکیب بند : اقبالنه یوق عالمك ادبارینه هم یوق }

اِدّخار [ع] ذخیره طوتمق . بومناسبتله وقت حاجت ایچون بر بکدیریلان هر نسنه‌یه اطلاق اولنور . بریکدیرمك : ادخار نقود { قدری پاشا : وقت وسعتده براز آقچه ادخارینه سعی ایلك قاعدهٔ احتیاطه موافق اولمغله } فی‌الاصل ذخیره بریکدیرمك معناسنه اولدیغیچون ادخار ذخائر تعبیری غلط عد اولنمه‌ملی‌در .

اِدخال [ع] کیردیرمك‘ ایچری صوقمق‘ داخل قیلمق‘ قیلمق : اولادینك دردینی‌ده کال افتخار ایله عسکره ادخال ایلدی . خارجدن ادخال اولنان توتونلردن بوراده فرق نسبتنده بر رسم اخذ اولنور . اخراج مقابلی . { انکیزیسیون تاریخی : متوقایی صنف شهدای دینه ادخال ایله }

اِدخالات [ع] برمملکته خارجدن کتیریلان امتعه‘ اشیا‘ محصولات. ادخالات رسمندن استثنا اولنان اشیادندر . طباعته متعلق ادوات رسم ادخالاتدن معافدر . اخراجاتك ضدی : ادخالات و اخراجاتك موازنه‌سندن تعین ایتمش بر حقیقتدر .

اِدراج [ع] ایچریسنه قویمق‘ قونتق. مکتوبه بوفقره‌یی ادراجدن مقصدی‌یله مدی. درج زیاده مستعملدر .

اِدرار [ع] فی‌الاصل سودلی دوار سودینی کرکی کبی آقتمق معناسنه موضوعدر. بومناسبتله بولی آقتمغه اطلاق اولنمشدرکه لسانمزده بومعنایه استعمال اولنور . { کانی : یکن محمد پاشایه مکتوب : بلکه ضبط ادراره‌یله تب آور اوله‌میه‌رق بی اختیار چاقشیرم اصلانه‌جق ایدی } ادرار وریجی مقامنده قوللانیلان (مدرر) لفظی غلطدر. فصیحی (مدرّ) در .

اِدراك [ع] ایرشمك‘ یتشمك‘ لحوق معناسنه که فراست وعقل ایله برشیئه وصولده مستعملدر . شدکیم بونی کندی عقلله ادراك ایلدم دیرلر‘ ترکجه‌ده آکا عقل ایردیرمك تعبیر اولنور . ماهیت اشیایی حقیقیله ادراك مشکلدر . { بیت : ادراك معالی بوکوچوك عقله کرکز - زیرا بو ترازو اوقدر ثقلتی چکمز } || بلیش‘ آکلایش . || یتشمك : عصر سعادتی ادراك ایله بختیار اولانلردندر. || ایرشی چاغنی بولق‘ موسمی حلول ایتمك : ادراك محصولات . || آکلایش‘ وارش‘ عقل ایردیرش : اصحاب ادراك بوحقیقتی تسلیم ایدر . ادراکدن قالمش‘ نقصان ادراك سینه‌سی. بی‌ادراك‘ ادراکسز { نفعی - سهام قضا : که نه ادراکی وار نه رشدی وار نه حسن اخلاق }

اِدراکات [ع] آکلایشلر: ادراکات بشردن خارجدر . اکثریا ادراکاتنه مغرور اولانلرك اوغرادیغی نقایصدندر .

اِدّعاء [ع] بر نسنه حقنده کرك حقلی‘ کرك حقسز حکمده آیاق باصمق‘ آیاق دیرمك . ادعای لیاقت ایدیور اما هله ایش باشنه کچسونده اوزمان کوروزر . || عناد : هرشیده ادّعا ایدر‘ نه ادّعاجی آدم .

اِدغام [ع] صرفیون اصطلاحنده بر حرفی آخر حرف ایچنده درج ایتمك . اویله برکلمه‌یه مدغم اطلاق اولنور .

اِدمان [ع] بر نسنه‌یه مداومت ایتمك؛ || مداومت سببیله بر نسنه‌ده کسب رسوخ وملکه : طیاق یمکده ادمانی وار . ادمان پیدا ایتمش . || ملکه حصولنه چالشمق : برنده‌بازلغه ادمان ایدیور : یوزمکه ادمان ایدیور .

اِذابه [ع] اریتمك، اریتوب آقتمق . اذابهٔ معدنیات . قورشون اذابه ایلدی .

اذابه ایدیلان مسکوکات نحاسیه‌یی الواحد تحویل ایلدیلر .

اِذاقه [ع] طاتدیرمق : طات ولذت وذوق حس ایتدیرمك { اذاقهٔ شراب محبتی متعاقب ذهر خند غضبله]

اِذعان [ع] آکلایش، حس ایدیش . فراست وعرفان . صاحب اذعان، اذعانلی .

بی اذعان اذعانسز || تربیه، ادب: اذعانلی برکیمسه‌در . اذعانسزلق ایتمز . اذعانسزك بریدر .

اِذن [ع] بر آدمه بر نسنه ضمننده دستور ویرمك معناسنه درکه اذن ویرمك تعبیر اولنور .

اذن آلمق : رخصت آلمق .

اذنسز : رخصتسز .

اذنلی : رخصتلی، ترخیص اولنمق .

صاحب اذن : اذن ویرن . صاحب دستور معناسنه .

باذن‌الله : اللهك اذنیله . باذن‌الله رهایاب اولدی .

اذننامه : نکاح عقدیچون طلب ایدنلره طرف شرعدن ویریلان کاغد .

اِراحه [ع] راحتلندیرمك . آسوده قیلق . اکثریا معنویاتده قوللانیلور : اراحهٔ فکر، اراحهٔ روح، اراحهٔ قلب وذهن کبی .

اِراده [ع] دیله‌مك که مراد ایتمك تعبیر اولنور . سلاطینك امر وفرمانه علم اولمشدرکه بر نسنه‌نك دیلدیکی کبی اولمسنی امر ایتمسیدر . ارادهٔ سنیه . ارادهٔ شاهانه .

ارادهٔ جزئیه : انسانك اراده‌سی .

ارادهٔ علیه : صدراعظمك اراده‌سی .

ارادهٔ کلیه : جناب حقك اراده‌سی .

انسانك اراده‌سی کندی النده‌در : یعنی انسان ممکناتدن مراد ایتدیکی شیئی اجرا وعدم اجراده مختاردر .

جمعی ارادات : ارادات الهیه : ارادات سنیه .

اِرادی [ع] اراده‌یه منسوب، مراد ایتمك صورتیله اولان : اهتزاز ارادی . حرکت ارادیه . قسری مقابلیدر .

اِراقه [ع] دوکمك، دوکولمك : اکثریا قانده استعمال اولنور : اراقهٔ دم . اراقه ایتدیکی بونجه خون ناحقك حسابی یوم محشره قالدی .

اِرائه [ع] کوسترمك، کوستریلمك : آثارنی ارائه ایلدی : کندیسنه کیده‌جکی یولی ارائه ایلدیلر . شهادتنامه‌سنی ارائه ایلدی .

ارائهٔ مسلك : تعیین مسلك . ارائهٔ مقام: تعیین مقام .

اِرباء [ع] فائض ونمالیه آرتیرمق، آرتیرلمق . اموال ایتامك ارباسی .

اِرتباط [ع] باغلانش، تعلق : ارتباط قلبیه قطعا خلل کلمدی . || مناسبت، آرامزده حاصل اولان ارتباط پك قویدر { نابی — در توحید باری : بلند وپست عالم بربریله ارتباط ایتمش]

اِرتجاج [ع] هیجانه کلمك، طاشوب قبارمق: ارتجاج دریا .

اِرتجاز * [ع] بحر رجزدن قصیده‌کبی اولان نشیده‌یه دینورکه هرمصراعی مفرد اوله‌رق قصیده اولور (☞ رجزه)

اِرتجال [ع] سوزی بالبداهه سویله‌مك‌درکه فکر وترتیب ایتمکسزین راجلاً یعنی قائماً سویلمکدن عبارتدر . بالبداهه شعر سویلکده اصطلاح اولمشدر .

ارتجالاً : ارتجال صورتیله [شعر وانشایه دائر برمقاله : شعر طبیعی اودرکه شاعر جزوی برملاحظه اوزرینه قلمی النه آلوب ارتجالاً قرق اللی بیت نظم ایده بیله‌لی]

اِرتحال [ع] دنیادن آخرته انتقال که دنیادن کوچمك تعبیر اولنور .

وفات . سبب ارتحالی نه‌در، نه‌وقت ارتحال ایلدی .
تاریخ ارتحالی مضبوط دکلدر . ایکیسنك ارتحالی

آره‌سنده‌كی مدت یارم عصردن زیاده‌در . بعضا دار بقا ودار نعیم قیدیله‌ده ذكر اولنور : (ارتحال دار بقا، ارتحال دار نعیم) كبی .

بو لفظ اولمكده مستعمل اولدیغندن فلان محلدن فلان محله ارتحال ایلدی كبی كوجك، نقل ایلك‌ده قوللاز . انتقال ایله بو معناده مترادفدر .

اِرتداء [ع] ردایه یعنی جار وچارشف كبی برشیئه بورنمك، ردالنمق .

اِرتداد [ع] اسلامدن دونمك، مرتد اولمق (امیر نوروز : كندیسی آخرته انتقال ایدنجه ارتحال مصطفویدن صكره قبائلك ارتكاب ایتدكلری شنیعهٔ ارتداددن چكنمیه‌جكلری)

اِرتداف [ع] اردینه دوشمك، آردی صره كیتمك .

اِرتزاز [ع] بخیل قسمی سؤال هنكامنده، یعنی كندیسندن برشی طلب اولندیغی وقتده قازیق كبی یرنده سكوت ایله ایركیلوب امساك ایتمك معناسنه‌در .

اِرتزاق [ع] رزقلانمق، رزق آلمق .

اِرتسام [ع] رسمی چیقمق، نقش اولمق ، رسملنمك . آنك صورتی بن كوردیكم زماندن بری ذهنمه ارتسام ایتمشدر .

اِرتشاء [ع] رشوت آلمق . ارتشا ایله رسوای عام اولدی .

ارتشا : ترویج مرام ایچون نه نام ایله اولورسه اولسون ویریلان شیئی قبول ایتمكدر .

اِرتضاع [ع] سود اممك .

اِرتعاش [ع] تترمك . ارتعاشنه سبب ضعف اعصابدر . عشرتده افراط ایدنلرك اللرینه ارتعاش عارض اولور . ارتعاشی قورقوسندندر .

اِرتفاع [ع] یوكسلك . || یوكسكلك : اهرام مصریه‌دن اك بیوكنك ارتفاعی یوز اللی متره‌در . ارتفاعی نه قدردر ؟ قاچ متره ارتفاعنده‌در . معنویاتده‌ده قوللانیلور : تواضع ایتدكجه قدری ارتفاع ایدر . ارتفاع قدر وشان ایله مشارٌ بالبنان اولدی .

|| ارتفاع آلمق : كونشك وقت زوالده یوكسكلكنی اولچوب درجه‌سنی تعیین ایله تصحیح اوقات ایتمكده اصطلاح اهل هیئتدر .

ارتفاعاً : ارتفاع جهتیله، یوكسكلكجه : آیاصوفیه‌نك منارهلری بینده ارتفاعاً فرق واردر .

اِرتقاء [ع] یوقاری چیقمق، یوكسلمك (عطایی : ارتقا ایتسه عرشه كیم فرضا ـ اول دنینك ینه آدی ادنا)

اِرتكاب [ع] بنمك معناسنه موضوعدر . كناه، یاخود ناسزا فعل ایشله‌مك معناسنه‌در كویا كه آكا بنمش یاخود كندی اوزرینه بندیرمش اولور . لساننزده معنای اخیره خاصدر . افعال سیئه یوكلنمك حالنده اطلاق اولنور . تذكیر بوكلنانه مرتكب دنیور . ارتكاب كناه ایتمز ویا فلان بوسیئه‌یی ارتكاب ایلمز تعبیر اولنور . ذل سؤالی ارتكاب ایلدی . اوقدر دنائت طبعی واردر كه دیلنمكی بیله ارتكاب ایدر . ریایی ارتكاب ایلیور . (فضولی : نه حیالمده احتمال غرور ـ نه مزاجمده ارتكاب ریا) هر قباحتی ارتكاب ایدر . ارتكاب كبائر ایتدیكنه دكدی . (صبری شاكر ـ بیت : بن هپ ابكار خیالی داد حقله بسلرم ـ غیروش دریوزهٔ معنایی ایتم ارتكاب) . || برمأمورك سؤ استعمالده بولنمسی : ارتكابی ثابت اولدیغی، ارتكاب ایله شهرت بولدیغی ایچون عزل ایدلدی .

اِرتهان [ع] برشیئی، رهن اولدرق آلمق .

اِرتیاب شك وشبهه : بوحالك نتیجه‌سی خیرلی اوله‌جغی بی ارتیابدر . (جودت پاشا : تقویم الادوار : یقینیاتدن عد اولنان بعض قضایای بیله غلط حس احتمالنه مبنی محل بحث وارتیابدر)

اِرث [ع] میراث معناسنه‌در كه وارثك شرعاً آلدیغی تركه ومخلفاندن عبارتدر . خاصةً میتدن انتقال ایدن ماله اطلاق اولنور .

ارثاً : میراث اولدرق : بومال كندیسنه ارثاً انتقال ایتدی .

ارثی : ارثه منسوب . مال ارثی، اموال ارثیه . بوعلت ارثیه‌در .

إِرث ⚖ اسباب معيندن طولايى بر كمسه‌نك مالنه ديكر شخصك خلف اولمسى، يعنى اول كيمسه‌نك وفاتيله اول مالك اول شخصه انتقال ايتمسى .

ارثك اسباب مانعه‌سى : اولاً آزادسز كوله وجاريه اولمق، ثانياً وارث مورثك قتل خطادن ماعدا بر صورتله قاتلى اولمق، ثالثاً وارثله مورث بيننده اختلاف دين بولنمق، رابعاً وارثله مورث بيننده اختلاف دار بولنمقدر .

ارثك شرائطى : مورثك حقيقةً ويا حكماً ويا تقديراً وفات ايتمش بولنمسى، مورثك وفاتى زماننده وارثك حقيقةً وحكماً برحيات بولنمسى، وارثك جهت وراثتى معلوم اولمسى‌در . (حكماً وفات : مفقود اولان بر شخصك طقسان ياشنى تجاوز ايدوب حاكم طرفندن آنك وفاتيله حكم اولنمش اولمقدر .) (تقديراً وفات : كندوسنده غره واجب اولان برجنينك اسقاط اولنمش اولمسى‌در .) (حكماً حيات : مورثك وفاتى زماننده هنوز تولد ايتميوب رحم مادرده موجود اولان حالك حكماً برحيات بولنمسندن عبارتدر)

ارثى موجب اسباب : اولاً وارثله مورث بيننده قرابت نسبيه بولنمق، ثانياً نكاح صحيح بولنمق، ثالثاً ولا بولنمقدر . ولا ايكى قسمدر : ولاى عتاق، ولاى موالات .

ولاى عتاق : برافندينك آزاد ايتمش اولديغى كوله ويا جاريه‌سى اوزرنده اولان ولايتى‌در .

ولاى موالات : بر كيمسه‌نك كندوسندن برجنايت صدور ايتدكده دينى ضامن اولمق، ووفاتنده كندوسنه وارث اولمق اوزره ديكر كيمسه‌دايله عقد مقاوله ايتمكدر .

إِرجاء [ع] اطراف معناسنه‌در . وسيع الارجاء . مفردى قوللانلماز .

إِرجاع ⌒ [ع] كرى دوندرمك، عزيمتى متعاقب ارجاعه مجبور ايدلدى . دوندرلمك . عزيمتى متعاقب ارجاعنه امر صادر اولدى .

ارجاع كلام : برفقره‌يى نقل ايدركن على طريق التمثيل ديكر فقره نقل ايدوب بتيردكدن صكره سوزى اصل مقصده دوندرمك . || مصيبت هنكامنده « انا لله وانا اليه راجعون » ديمك معناسنه اصطلاح شرعيدر .

ارجاع ايله اعاده مترادفاتدن اولمغله برابر بينلرنده فرق واردر . عطف تفسيرى اوله‌رق ارجاع واعاده‌سى ومثلا كلديكى يره ارجاعى ويا اعاده‌سى دينور ايسه‌ده (اعادهٔ عافيت) مقامنده ارجاع عافيت ديمز .

إِرخاء [ع] كوشتمك، صاليوروب بوشلامق . ارخاء عنان حيوانك ديزكينى كوشتوب صاليويرمك . (نابى – درتوحيد بارى : سمند رحمت عامك عنانى ايلش ارخاء) مجازاً برآدمى برخصوصده مختار، يعنى مطلق العنان براقمه دينور .

إِرداف [ع] آردى صره يورتمك، يوريدلمك . آردى صره ايراد ايدلمك (نيلى – حكايه : صبحدك كيميه‌رك لاف ايتدم – سوزه بيك بياجه‌ه ارداف ايتدم) (ثابت : ايده آردنجه كناهنجه شكايت ارداف)

إِرسال [ع] كوندرمك، كوندرلمك، بوللامق . جانلى وجانسزده قوللانيلور : (قاضى فاضل : روم ايليه چكمشز، بز براين صال ايله – همت مردان ايله، غيبدن ارسال ايله)

ارسال رسل : سفير، ايلچى كوندرمك .

ارسال نامه : مكتوب كوندرمك . ارسال پيام : خبر كوندرمك . (او بابده ارسال اولنان حكمنامه‌نك جملهٔ احكامندن اولديغى)

ارسال مثل : خلقجه معلوم برفقره ايراديله برفكرى تشخيذ ايتمك .

§ ارسال لحيه : صقال صاليويرمك .

ارسالات : كوندرشلر، ارسالاتى پك چوق اولان برمغازه‌در . پى درپى ارسالاتده بولندى . پوسته خانه‌نك ارسالات مأمورى، ارسالات اوطه‌سى .

إِرشاد ⌒ [ع] طوغرى يول كوسترمك، كوسترلمك : انسانك ذهاب معنويسنده دخى استعمال اولنور : ذهناً صاپمش اولديغى برماده‌نك بطلاننى كوسترمكدن كنايه اوله‌رق، بنى بوخصوصده ارشاد ايلدى دينور .

صاحب ارشاد : اصحاب ضلاله طريق حق

کوسترن مرشد کامل : [روحی – ترکیب بند :
کور زاهدی کیم صاحب ارشاد اولدیم دیر – دون
مکتبه کیردی بوکون استاد اولدیم دیر] [صبری
شاکر : امام دین پناهن مرشد ارشاد آکاهن]
ارشاد ایله توفیق متشابهاتندر . شو فرق
ایله که توفیق قبل الهدایه، ارشاد بعد الهدایه اولان
حالاتده قوللانیلور .

اِرصاد [ع] لغتده برشیئی بکلمک ایچون حاضر ایتمک || اصطلاحات بدیعیه ده
حرف رویك معروفیتی تقدیرنده قبل العجز فقره نك
ویاخود بیتك عجزینه، یعنی آخرینه دلالت ایده بیلور
ترکیب آخر ایراد ایتمکدر . فضولینك : [عالم
ابتدی ترك غم بنده غم عالم هنوز] مصراعی وکمالك
[بوکون سن یاریکی دوشمز ایسه‌ك یارین سنی
کیم دوشنور] عباره‌سی صنعت ارصاده مطابقدر .

اِرضا [ع] راضی ایتمك . ایدنلك . او بیك غروش طلبنده ایدی نهایت بش یوزه
ارضا ایلدم . اوقدر غوغا ونزاعدن صکره جزوی
برشیئله ارضا ایلدیلر . چوق چالشدق اما ارضا
ایده‌مدك . یالکز اوبرلرینی دکل بریکیلرینی‌ده، طرفینی‌ده
ارضا ایلدی .

اِرضاع [ع] امزیرمك، ممه‌دن سود امزیرمك. بویتیمی خیرخواهلقله ارضاع ایلدی .

اِرغات (رومجه‌دن) یاپو رنجبری || ایشجی، عمله .

ارغات بازاری :
یاپولرده ایشلیان عمله‌لك
مجمعی .



ارغات کمیده
دمیر آتدقلری زمان زنجیری،
خلاطی صارمق ایچون
طاقمدنك چوردکلری افقی دولاب .

اِرغالامق یرندن اویناتمق .

ارغالانمق : یرنده اوینامق . ارغالاندی
طوردی .
ارغادی : صالالانه، حرکت .

اِرفاه [ع] رفاه وراحته و نظام حال وحضوره نائل قیلمق، قیلنمق . ارفاه عجزه، ارفاه
بیچارکان . عائله‌سنی ارفاهی دوشنمدی . (ترفیه)
ارفاهدن زیاده زبانزددر .

اِرکاب [ع] بندیرمك، بندیرلمك : سفینه‌یه ارکاب ایله، حیواناته ارکاب ایدیلدرندی،
ارکاباً بالارکاب، بندیرلمك عربیه بالارکاب ویا
عربیه ارکاباً .

اِرم [ع] (ای . ره . م) قرآن مبینده وارد اولان ذات العماددرکه مراد شام ویا
اسکندریه شهریدر . اوراده کویا جنته تقلیداً شداد
طرفندن بر باغ ترتیب ایدلمش ایدی . ازهار کوناکونی
حاوی دلکشا وفرحفزا باغچه‌لره « جنت شمال »
تعبیر ایدلدیکی کبی (ارم شمال) ویا (باغ ارم)
تعبیرلریله توصیف اولنور . [نفعی – بهاریه : عالم
بهشت اندر بهشت، هرکوشه بر باغ ارم]

اِرواء قاندیرمق، صویه خاصدر . تشدیکی صقی واروا تعبیر اولنورکه صولایوب
قاندیرمق . [سلاف محبتله دل محرومی ارواء
ایلدی] [نابی – در توحید باری : ایدوب دولاب
استغنایی کردان جوی جود اوزره – ریاض احتیاج
ممکناتی ایلمش اروا]

اِرهاب [ع] لسانمزده ترهیب مستعملدر .

اِریال - ریال (روآیال غلطی اولمق ملحوظدر) اسپانیا، وآوستریالك دیرکلی، (قولوناد) وقوشلی تعبیر ایتدکلری
تقریباً یکرمی غروش قیمتلی کوموش سکه‌لری . (بو
سکه الیوم یمن وحجاز سکه‌سی ایچون ضرب
اولنور .)

اِزار [ع] (رداء) نك ضدی . بلدن آشاغی اولان ستارده‌درکه پشتمال،
فوطه قبیلندن اورتولردر . رداء ایسه بلدن یوقاری
وباشدن آشاغی قوللانیلان اورتیدر . (چارشاف) کبی .
مادیات ومعنویاتده مستعملدر .

اِزاله [ع] کیدروب آرمق، دفع، یوق ایتمك . ازالهٔ اکدار، ازالهٔ غموم دینیدیکی کبی
وجودینی قاندیرمق برنده ازالهٔ وجودی دینور .
غازالك ازالهٔ سیله برنه کندی آرزوسنه کوره حرکت
ایدر] [بودرلو خولیالری عالم تصوردن بیله ازاله‌یه

چالیشان اصحاب حیثیتدن اولەرق) عقائد باطلەنك كاملاً ازالەسی مواعظ و نصائح حكمیەیە متوقف اولەرق .

ازالهٔ بكر : دوشیزەلك بكارتنی محو ایتمك كه تركجە قیزلغی بوزمق تعبیر اولنور .

ازبار [ع] یازمق، یازلق . تحریر طریقیله بیلدیرمك . اكثریا محررات رسمیەدە مستعملدر : (كیفیتك ازباری ویا، ازبار كیفیتە ابتدار قلندی) تعبیرلری كبی .

ازدحام [ع] خلق غلو وغلبەلك ایدوب صقشمق . پارس اكسپوزیسیوننده اودرجەدە ازدحام وار ایدی كه انسان آیاق آتاماز ایدی .

ازدلاف [ع] تقدم وتقرب ایتمك .

ازدواج [ع] چفت اولمق چفتلشمك ازدواج طیور . || نكاح، تأهل كه اولنوب اش اولمق، اشلنمك .

ازدیاد [ع] چوغالمق . زیادەلشمك . (نفعی: اوله كوندن كونی ادراكی یارب ازدیاد اوزره) (تحیفی — ترجمهٔ مثنوی : بولدی كندیجە او آتش ازدیاد — صانكه امداد ایلر ایدی تندباد) ازدیاد اكثریا (بولمق) مادەسیلە و(تزاید) (ایتمك) مادەسیلە قوللانیلور .

ازعاج [ع] تعجیز ایتمك . انسانك جاننی صیقمق . بتز توكنمز مطالبیله ازعاج ایتدی . حكماً تعجیزدن قوتلیدر .

ازعاجات : ازعاجلر . ازعاجاتنه طاقت كتوریلەمز . ازعاجاتی طاقتكداز بر رادەیی بولدی .

ازمارید (یونانیدن) صاریله قورشونی ممزوجی بر رنككده غایت خردەبوللی بر نوع كوچوك بالقدر كه معروفدر . تاوەسی اولور .

اساله آقیتمق، آقیدلق .

اسائت [ع] كوتولك . ایلك معناسنه اولان احسانك مقابلی : احسانە اسائتله مقابلە ایلدی . احسانە اسائت اوتدن بری جاری اولەكلمشدر . (تحیفی — ترجمهٔ مثنوی : ایلرم احسان اسائت ایدنه — سرفدا حقه اطاعت ایدنه)

اسبال [ع] یوللاندیرمق . یوللاندرلمق اسامەدە ذی روح وبیروح حقندە مستعملدر . اسبال اولنان مهمات . اسبال قلنان عساكر كبی .

اسبیر - اسپیر (ایتالیانجەدن) بوشناق وخرواتدن آت اوشاغی، عربەجی فایطونجی، مهتر، قوچاق . (ادهم پرتو - عوعوه : عربدە ایسە آشفتە ومشغوفه ایكی قادین وكارنە مشغول بر اسپیر اولوب) (شرقی : جانم اسبیر بواش قوشدیر . كوچوك خانم اوروچلیدر)

اسپارچنه ⚓ (ایتالیانجەدن) كیلرده ایكی خلاطی یان یانه برلشدیرمك ویاخود سورینوب سورتمەدن آشنمامق ایچون صاریلان ایپ وكندیر باغ || خلاطك عبارت اولدیغی اوچ بوی بوكە .

اسپرماچت - اسپەر - ماسەتی

(spermaceti) بالینه وقاشالو (یاخود قادرغه) دینلان بالغك باشندن چیقان دهن ابیضدن یابیلان بومادادركه — آنكله بال مومی، كافوری تقلیدی موم یابیلدیغندن اونوع مومله علم اولمشدر تركجەدە بالق نفسی تعبیری بو لفظك نطفه معناسنه اولان (اسپرم) دن مركب اولدیغنه ذهابدن ایلری كلمشدر .

اسپازموز (یونانیدن) اعصابه عارض اولان لقوه، كركیلك، رعشه، عموم سكیرلرك احتلاجی . چوجقلرده (حواله) دیدكلری خستەلك .

اسپنچیار (ایتالیانجەدن) اجزاجی || اجزاخانه اسپنچیاری فن صیدلانی .

اسپناق (اسم) اسفناخ سبزهٔ معروف كه تركجەدە اشك قولاغی دخی دینور .

اسپندیك اورەك بالغنك كوچوكی .

اسپیتالیا (ایتالیانجەدن) اصلی لاتینجه اوتل hospitis معناسنه اولان غرباخانه، خستەخانه . دارالمرضاء، دارالشفا .

اسپید (☞ اپسیده)

اِسپیرطو (اصلی لاتینجه spritus) روح. لسانمزده خاصةً عرق نوعی اولان کئولیاته اطلاق اولنور. اوزوم اسپیرطوسی، تالاش اسپیرطوسی، صمان اسپیرطوسی، اسپیرطو راقیسی، اسپیرطو سرکه‌سی.

اِسپینوس (اسم) روجه‌دن (ایس-پی-نوس) سرچه جرمنده کوکسیله

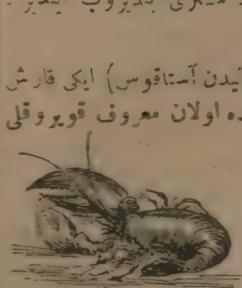


صرتنك تویلری آچیق کستانه رنکنده قنادلری جزوی صاری‌و یاصله سیاه تویلی قویروغی سرچه‌دن اوزونجه معروف اوتك قوشدر. نیساندن تموز نهایته قدر اوتر.

اِستاتیستیق - ایستاتیستیق (فرانسزجه‌دن) بر علمدرکه غایتی بر ملکك نفوس، صنایع، تجارت، موارادات، زراعت، سفاین، وسائر خصوصاتنی علی طریق الاجمال ضبط وقید ایتمکدر: او یولده طوتلمش دفتر، جدول.

اِستاسیون (فرانسزجه‌دن) موقف. تیمورلی موقفی که قره وایوریتك یولی اوزرنده توقف ایدرك مشتری بندیروب ایندیردیکی یر، یرلر.

اِستاقوس (یونانیدن آستاقوس) ایکی قارش طولنده اولان معروف قویروقلی



دکز بوجکی. استاقوز صلاته‌سی. استاقوز حاشلامه‌سی. ترکجه‌ده تکه، واریان دخی دینور.

اِستالیا ⚓ (ایتالیانجه‌دن stalia) کیلرك لیمانلرده حوله نوبتی بکلمه‌لری ایچون حسبی مدت معینه. قونطرا استالیا: کیلك بکلمه تضمیناتی.

اِستاوروز (روجه‌دن) صلیب. ارمنیجه‌دن مأخوذ ترکجه‌سی (خاج) چارمیخ.

اِستاوریت (روجه‌دن) اموزنده استاورز یعنی خاج نشانی اولان بر نوع معروف بالق.

استاوریت آزمانی: اوکیونوز دینلان کبیر بالق.

اِستباحه [ع] مباح عد ایتمك، ایدلمك. بو مناسبتله بر قومك مجموعنی استیصال وجمله قتل واهلاك ایتمکده اصطلاح اولنمشدر.

اِستبداد [ع] مستقل وباشلی باشنه اولمق.

اِستبداع ⚖ بر کیمسه‌نك کاری تماماً کندیسنه عائد اولمق اوزره آخر کیمسه‌دن سرمایه آلمسی.

اِستبدال [ع] بر نسنه‌یی بر نسنه‌دن بدل آلمق دکشدیرمك، دکشدیلمك.

استبدال ⚔ اصطلاحات عسکریه‌ده نفراتك ختام مدت موظفه‌سنه اطلاق اولنور. یرلرینه بشقه‌لری آلنوب کندیلری دکشدیریلدیکی ایچون. استبدال تذکره‌سی. استبدال نفراتی.

- استبدال ⚖ اوقافده بر وقفی مالك ایله مبادله ایتمك.

اِستبرق [ع] (ایس-ته-ب-ره-ق) قالین دیباجه دینور || آلتون تل ویا صرمه وقلابدان ایله منسوج زربفت دیبایه دینور. یاخود دیبا کبی صیق وتفتلی حریر قماش || دیلم دیلم اوزونلغنه دیلنمش قرمزی ایپك قماشدرکه هر دیلی درت بش ابریشیم تلك یان یانه کتیرلمسندن حاصل اولان ومعتده‌در. بوکلمه‌نك اصلی یونانی، ویاخود (استبره) لفظ فارسیسندن محرف اولدیغنده اهل لغات اختلاف ایتمشدر. پارلاق قماش اولمسنه نظراً (برق) ماده‌سندن اولمقلغی ملحوظدر.

لفظ مذکور بر نوع اینجه قماش معناسنه اولان (سندس) لفظیله معاً قرآن کریمده وارد اولمشدر.

إستبشار [ع] بشارتلنمك . تبشير، مژده آلمق . آلنمق . برخبرى مژده كبى تلقى ايلمك : مكتوبكزدن استبشار ايتديكم حوادث مسرتمه باعث اولدى .

إستبعاد [ع] بعيد عد ايتمك، ايدلمك . معنوياده مستعملدر : بوحالك آندن صدوريني استبعاد ايلدى . استبعاد اولنهجق حالاتدندر . بوحركت آندن استبعاد اولنماز .

إستبقاء [ع] باقى اولسنى، بقاسنى ايستهمك ايستنيلك . (استبقاى توجهلرى) كبى تعبيرات خلوصكارانده چوقجه مستعملدر .

إستتار [ع] بر نسنهنك ايچنده يا آردنده بكيزلنمك : ستره، تزوير ايله استتار ايلش . پرده، ويا آرقهسنده استتار ايدرك .

إستثقال [ع] ثقيل عد ايتمك، ايدلمك، يوز ويرمهمك : كثرت دواى استثقالنى موجب اولدى . || صغوق معامله، وجوديني استثقال ايتديلر . بيكانه طورى كوسترمك .

إستثنا [ع] آييرمق، آييرلمق : قاعدهدن خارج طوتمق مجازات اولنانلر ايچنده آنى استثنا ايتديلر || شاذ : هر قاعدهنك بر استثناسى واردر . بلا استثنا جملهسى حقنده اجرا ايتديلر .

استثناآت : استثنالر استثنات قوانين .

استثنائى : استثنايه منسوب : قياس استثنائى . قوانينك بيله احكام استثنائيهسى واردر .

إستجابت - إستجابه [ع] اجابت ايتمك قبول . جناب حق دعاسنه استجابت ايلدى .

إستجازه [ع] اذن، دستور طلب ايلمك . بن بو ايشى ايشلمك ايچون كنديسندن استجازه ايتمش ايدم . اوده اجازت، يعنى اذن ويرمش ايدى .

إستجلاب [ع] چكمك . كندى طرفنه جلبنى طلب ايلمك : بيچارهكان حقلرنده استجلاب شفقت ومرحمته چالشدى .

إستجواب [ع] افادهسنى آلمقده اصطلاح اولمشدر . استنطاقت خفيفى . بر وقعهدن خبردار اولان ويا خبردار اولدقلرى ظن اولنان اشخاصدن او ماده حقنده معلومات طلب ايتمك . ظهور وقعهده حاضر اولانلرك جملهسى استجواب اولندى .

استجواب ⚖ مستنطق ويا محكمهنك طرفين ويا شاهدلردن ايدهجكى تحقيقاته دينور .

إستخاره [ع] اصطلاحده برخصوصك خير ويا شردن هانكيسنى منتج اولهجغنى عالم منامده كشف ايلك نيتيله رؤيا اويقوسنه ياتمقده مستعملدر .

إستحاله [ع] محال اولش، امكانسزلق، ممكن اولميش . بو طلبنك اسعافى مرتبهٔ استحالهدهدر .

إستحسان [ع] بكنمك . بكنلك پسند ايتمك، ايدلمك . مستحسن كورمك، كورولمك . كوزل عد ايتمك . صورت افادهسنى استحسان ايتمكله برابر ينه مكتوبى مهرلدى . [نفعى - سهام قضا : كورردم هرقصيده سويلدكجه هربريندن - هم استحسان وهم احسان، وهم لطف فراوانى]

استحساناً : استحسان صورتيله .

إستحصال [ع] حاصل قيلق، قيلنمق . الده ايتمك . استحصال مأموريت . استحصال رخصت . شهادتنامهيى استحصال ايلدى . [مقصدينك استحصالنه طوق بشرك خارجنده كورينهجك درجهلرده اقدام ايلدى] (تحصيل) ايله بعض معناده متحد و بعض معناده مفترقدر ؛ مثلا پارهسنى تحصيل ايلدى دينديكى كبى پارهسنى استحصال ايلدى دينه بيلير . دقت اولنورسه ينه برفرق واردر . چونكه پارهسنى تحصيل ايتمك الده كتيرمك ديمك اولوب استحصال ايسه الده ايتمك ويا الده بجيرمك معناسنهدر . رخصت ويا مأموريت تحصيل ايتمكله استحصال ايتمك همان برمعناده قوللانيله بيلور . فقط (علوم ومعارف تحصيلنه پك زياده ساعيدر) يرينه (علوم ومعارف استحصالنه ساعيدر) دينهمز .

إستحضار [ع] حاضر ايتمك، حاضرلمق || لوازم سفريهيى استحضار ايلدى . || برشيئى خاطرلمق، خاطره كتورمك : بيلديكى مسائلدن ايكن جوابنى بردرلو استحضار ايدهمدى .

اِستحقار [ع] بر بینی خوار کورمك . بر نسنه‌یی حقیر عد ایتمك . فلان آدمی ویا فلان خدمتی استحقار ایتدی . بن هیچ بر وقتده فقرایه نظر استحقار ایله باقمام . حقیره بکده نظر استحقار ایله باقیلك .

اِستحقاق [ع] استیجاب معناسنه‌درکه سزاوار اولمقدن یعنی حق اولمق حالنه مالکیتدن عبارتدر . لیاقت کبی . استحقاقك فوقنده هیچ برشیئه طالب اولمدم . استحقاقه نسبتله کوردیکم مکافاة ویا تعیین اولندیغم خدمت هیچدر . بومأموریته استحقاقنی دشمنلری بیله تسلیم ایدر . [استحقاق رسمه بکزر . اعلاسی تباعد ایتدکجه ادناسی تقرب ایتدکجه ظاهر اولور .] (تحصیل مناصبده اکثریا صحابت استحقاقدن مؤثر اولور) [فضولی ـ نشانجی محمد پاشایه مکتوب : استعداد واستحقاق تکرم دعواسی قیلارکن وکندوسنی اکثر ارباب استحقاقدن مقدم بیلورکن]

اِستحکام [ع] متانت، رصانت : [فضولی : هیچ شك یوق کیم بو نصرت، نصرت اسلامدر ـ پادشاهك ملکینه اثبات استحکامدر] (متین واستوار اولمش نسنه‌یه عامه‌نك فتح کافله (مستحکم) قوللری خطادر . زیرا فعلی لازم اولمغله کافك کسریله لفظی لابددر . شبهی مستحکم (موس ـ تح ـ کیم)

✗ استحکام : دشمنه مقابله ومقاومت ایده‌بیله‌جك برحاله کتورمك ایچون اراضیه ـ فننه توفیقاً ـ ویریلان تقویت واصلاحات .

اِستحکامات اصطلاح عسکریمی اعتباریله استحکاملر .

استحکامات، جسیم، خفیفه موقته نامیله اوچ صنف تشکیل ایلدیکی کبی = داخله = خارجه = مخرجه = مفرزه = منفصله = متصله = مستقله نامیله فرعلری دخی واردر .

اِستحلال [ع] برنسنه‌یی حلال عد ایتمك، مثلا حرامی استحلال موجب کفردر . || حلاللشمق : فلان ایله بعدالاستحلال وداع ایلدك .

اِستحمام [ع] صیجاق صو ایله یقانمق . برآی قدر قابلیجه‌لرده استحمام ایتدی .

اِستحیا [ع] اوتانمق که حیا ایتمك دخی دینور . لوم، ذم، تعییب اولنه‌جق اوضاعدن احتراز .

اِستخبار [ع] خبر آلمق، آکلمق . وقعه‌یی غزته‌لردن اول استخبار ایلدم . استخبار اولندیغنه کوره اوروپاده ذخایرجه قحط وارمش .

استخبارات : استخباراته، یعنی آلنان خبرلره .

اِستخدام [ع] استانزده خدمتده قوللانمق، قوللانمق، خدمت کتدیرمك، استخدامی، استخدام ایتدیکی مأمورلرك جمله‌سی اصحاب لیاقتدندر . * استخدام، اصطلاحات بدیعیه‌دندر . ضمایرك فقدانی جهتیله ترکجه‌ده استعمالی ناقابل برصنعتدر .

اِستخراج [ع] چیقارمق، چیقارلمق، معقولاته زبانزددر . کتابدن معنی، مکتوبدن مآل، عباره‌دن مفهوم استخراج ایلدم یعنی چیقاردم دینور . [نابی ـ در توحید باری : بوعالم برکتاب حکمت اندوز حقایقدر ـ مآل هرکیم استخراج ایدرسه آفرین بادا]

اِستخفاف [ع] برآدمك فکرینی صواب، مصیب عد ایتمیوب رأینی جهل وخفته حمل ایتمك، || علی طریق الاستهزا آنی فکرینی نسنه‌دن عد ایتمه‌مك . اکلنمك .

اِستداره [ع] دکرملنمك، دکرمی اولمق : استداره، قمر .

اِستدامه [ع] دوامی طلب : استدامهٔ عافیت، استدامهٔ عمر، استدامهٔ اقبال .

اِستدانه [ع] دین آلمق، بورج ایدنمك . اقتراض . استدانه ایتدیکی نقودی اوده‌مکه ساعیدر .

اِستدراج [ع] برکیمسه‌یی آهسته آهسته بردرجه‌دن درجهٔ اخرایه اصعاد، کذلك برشیئه شیئاً فشیئاً تقریب ایلك . « سنستدرجهم من حیث لایعلمون » آیهٔ کریمه‌سنده واقع استدراج الهی، برنده جرم وخطیئه‌سنی تجدید ایلدکجه اللهده آکا ادامهٔ صحت واقبال مقوله‌سی نعمت واحسانی

تجديد ايدرك شكر وتوبه واستغفاريني اونتديرمقله غضب وعذابنه درجه درجه تقريب ايلمكدن عبارتدر. اصطلاحزده استدراج بومعنا اعتباريله مستعملدر : فلان آدمك استدراجي يولنده تعبير ايدرلركه مراد معاصي‌يه انهماك ايتدكجه نعمت واقبالي مبذول وفراوان اولديغني بياندر . { نفعي – قصيده : بونه سردر نه توكنمز بونك استدراجي – ظلم و بهتاني جهان خلقنه هپ شامل ايكن } طالع واقبالي كشاده اولمقدن كنايه اولور : استدراجي آچيق ديرلر . خيرده اصلا استعمال اولنماز . { عاكف پاشا – تبصره : بوعبادتلر وطاعتلر دخي مجرد صوكي چيقميه‌جق براستدراج دنيوي غرضندن عبارت اولديغني كونش كبي ميدانده ايكن }

اِستدراك [ع] برنسنه ايله ديكر نسنه‌يي ادراك ايلمك قيدنده اولمق كه آكلامق ايستمك تعبير اولنور . طلب تفهم .

اِستدعا [ع] برشيئي نياز مندانه ايستمك . حتى طلب مرحمت معناسنده اولان استرحام ايله برلكده (عفو عاليكزي استدعا واسترحام ايلرم) دينور . جناب حقدن استدعاى عفو ومرحمت ايدرم .

☾ § استدعا : عرضحال : برخصوص ، برحق برمطلوب ايچون حكومته ويريلان ورقهٔ معلومه كه دولتك تعيين ايتديكي تمغايي حاوى اولمقلغي لابددر . فلان خصوصه دائر براستدعا تقديم ايلدى . ويافلان ايشى استدعا ايلدى . استدعاسى عائد اولديغى دائره‌يه حواله اولندى .

اِستدلال [ع] دليل كتيرمك : بوقوليله نيتك سقيم اولديغني استدلال ايلدم . دليل وبرهان وساطتيله فهم ايتمك : { درت يوز سنه صكره ظهور ايده‌بيله‌جك بر چوق نتايجه ايشتديكى اسبابدن استدلال ايله } { نفعي : سوز تمام اولدى قولاف وسخني اى نفعي – اهل دل طبعكى شعركدن ايدر استدلال } { نابي – خيريه : لطف اخوان ايله وزن حال ايت – آنلرك رتبه‌سن استدلال ايت } جمعي استدلالات : استدلالات حكميه ، استدلالات سقيمه { ادهم پرتو پاشا – عوعوه : بركره اعلانمزى استدلالاتمزله موازنه ايدوب }

استدلالاً : استدلال صورتيله : استدلالاً تلاوت ايلديكى آيت . { مثلا چينده حكما كورركه مصنوعاتدن استدلالاً برصانع حكيمك واجب الوجود اولديغنه اعتقاد ايدرلر }

اِستراحت [ع] راحت بولمق . راحتلنمك . اوقدر يوريلان آدم برازده استراحت ايتمليدر . استراحته محتاج اولدى .

اِستراق [ع] چالمق ، چالنمق ، اوغورلامق . استراق اموال || قولاق ويروب اوكره‌نيلان اخبار وشئونه { استراق حوادث } اصطلاح اولنمشدركه بوصورتله وقوف ذمايمندر .

اِستراليا ⚓ (ايتاليانجه‌دن) يلكن سرنلرينك اوجلرنده بولنان و يلكنلرى كروب قاصمغه ويرياندن اوته يانه دونديرمكه مخصوص اولان اورغانلر .

اِسترجا (مولّد)

اِسترحام [ع] طلب مرحمت . يالوارش ، نياز : عفوكزى استرحام ايدييور . جمعي استرحامات : استرحاماتني قبول ايدرسه‌كز كنديسني احيا ايتمش اولورسكز .
استرحامنامه : نياز واسترحامي حاوى مكتوب ، عريضه .

اِسترداد [ع] كرى آلمق ، آلنمق . امانت طريقيله براقديغى كتابلرى استرداد ايلدى . آقچه‌سنى استرداد ايتدى .

اِسترداد ⚖ حقوق تجاريه‌جه آقچه‌سنى تحصيل وحفظ ايلك اوزره برتاجره حين افلاسنده كونديريلان حواله اوراقنك ويا مفلسه كونديريلوب ده كنديسنك ويا قوميسيونجيسنك مخزنلرينه داخل اولمامش اولان امتعه‌نك كيرويه آلنمسى معناسنده اصطلاح حقوقدندر .

اِسترداد اموال ⚖ حقوق جزائيه‌جه جنحه وياجنايتله استحصال اولنمش اولان اموالك صاحبنه اعاده اولنمسنده اصطلاح اولمشدر .

اِسترشاء [ع] طلب رشوت .

استرشاد [ع] طلب ارشاد، طلب هدایت.

استرقاب [ع] (مولد) اصطلاحجه؛ چکدمه‌مك، قیصقانمق، رقابت: دائما آخرك یعنی رقیب عد ایتدیکی ویا رقیبی اولدیغی شخصك و یا ایشك قیدنده بولنمق: [محق، نائل اولدیغی اقبالی استرقاب ایتمکه قالقشدی]

استروماچه ⚓ (ایتالیانجه‌دن) قات قات طولاشمش، بربرینه طاقیلمش، خلاطلر وتیمور زنجیرلری.

استرونکیلوس (رومجه‌دن) شکلی ازماریده مشابه، آدن یوجك سپوری برونلی بر بالق.

استره‌ئوسقوپ (ایس-تره-او-س-قوپ) چفته عدسه‌لی حاوی بر



آلتدرکه آنکله فوطوغرافله آلنمش رسملر برلوحه‌ده یکدیکرینك عینی اولدرق یاپشمش اولدیغی حالده سیر ایدیلیر.

استره‌ئوتیپی (stereotypie) قورشون حروف ایله ترتیب اولنمش صحیفه‌لرك یکپاره اولدرق چیقارلمش قالبی.



(١)

یونانیدن (استره‌نوس) ثابت (توپوس) حروف. معنای ترکیبی: حروف ثابته – زیرا دیکر نوعنه حروف متحرکه اطلاق اولنور.

|| استره‌ئوتیپی: رصحیفه‌یی دیزوب بیتردکدن صکره مکتوب قویه‌سی چیقاردقری باصق منکنه‌سی کبی بر منکنه آره‌سنه قویه‌رق وصحیفه‌دنك اوزرینه مخصوص بر ترکیب ایله وجوده کتیرلمش کاغد طبقه‌سنی ودها اوزرینه بکه قدر یوشاق بر مقوا وضع ایله منکنه‌یی صقشدیررلر. بو تضییق، حروفده‌کی اشکالی ذکر اولنان کاغده برایده‌جك صورنده، یعنی قازلمش مهر کبی نقش ایدر. صکره بو کاغد (٢) رقلی شکلك ایچنه قونور.



(٢)

حروف اصاغه‌سنه مخصوص مذاب حالنده بولنان قورشونله انتیمون خلیطه‌سی بوقالبك بالاسنده‌کی دلیکدن ایچنه دوکیلور. واو آنده کسب صلابت ایتدیکندن قالبك قپقلری آچلدیغنده دوکیلن قورشون اوجه ترتیب اولنمش اولان صحیفه‌دنك عینی اولدرق ظاهر اولور.

استریدیا (رومجه‌دن) قابوقلی، صدفلی معناسنه معروف بوجك.



استریدیا چتالی: قاوغه‌دن بوجنی سهولتله قلع ایچون قوللانیلور آلت.



استزاده [ع] بر کیمسه‌دن بر نسنه‌یی آرتیرمسنی، زیاده‌تمنی ایستمك: [استزادهٔ دولت واقبالری، استزادهٔ عمر وعافیتلری جملهٔ تمنیاتمزدر]

استسعاد [ع] بونسنه‌یی اوغورلی عد ایتمك که نیتلی طوتقدر. مثلا فلانك قدومیله ویا ولادتیله استسعاد ایلدم. حلولیله استسعاد اولنان عید فطر کبی.

استسقاء [ع] برعلتدرکه آدمك قرننده صو ریکمکدن عبارتدر. استسقایه

مبتلا، يعنى مستسقى . اصطلاح طبده (ايدرو پذى) تعبير اولنور . || نزول مطرى تمنى ايچون دعايه چيقمغه دخى استسقاء دينور : [نابى — در توحيد بارى: سحاب رحمت حق كوهر افشان اولمسه يكچند — اولوردى خلق عالم كاسه كرد دست استسقا]

اِستسلام [ع] امتثال وانقياد . || قبول اسلام ايتمك .

اِستشاره [ع] مشورت طلب ايتمك كه دانشمق تعبير اولنور : بوخصوص حقنده پك چوق ذوات ايله استشاره ايلدم . استشاره سنتدر . نيچون بركره ده اربابيله استشاره ايتميورسك . جمعى استشارات :

اِستشعار [ع] طلب اشعار . جمعى استشعارات .

اِستشفاء [ع] طلب شفا . دارؤ خانهٔ الهيدن استشفاء، شافىٔ مطلقدن استشفا ايدرم .

اِستشفاع [ع] شفاعت طلب ايتمك . وسيله . استشفاعم بوكتابدر .

اِستشمام [ع] قوقلامق، قوقو آلمق : استشمام ايتديكم رايحهٔ لطيفه . || آكلامق، حس ايتمك : افاداتندن انفعالاتنى استشمام ايلدم .

اِستشهاد [ع] شاهد طوتمق، برنسنه ايله آخر نسنه‌نك صحتنى اثبات ايچون ايراد مثال، ايراد ادله ايتمك . اولفظك صحتنه نفعينك شو بيتيله استشهاد ايتدى . استشهاد ايتديكى بيت، آثاريله استشهاد اولنان ادبادندر .
استشهاداً : استشهاد طريقيله: استشهاداً ايراد ايتديكى بيت نفعينك دكل باقينكدر .
جمعى استشهادات :

اِستصابه، ياخود

اِستصواب برنسنه‌يى صواب، معقول كورمك . رأينى استصواب ايلدى .
استصواباً : استصواب صورتيله .

اِستصحاب [ع] بركيمسه‌يى يا برنسنه‌يى يانته آلمق، همدم، قرين ايتمك : استصحاب ايتديكى آدم، ويا لايق استصحاب دكلدر . استصحاب ايتديكى اشيا پك چوق ايدى . بالاستصحاب عزيمت ايلدى؛ يعنى يانته آلدرق كتدى .

اِستصعاب [ع] صعب كورمك، كوچ عد ايتمك . بو ايشى استصعاب ايتدى .

اِستصغار [ع] كوچوك كورمك، كوروملك: آنك بنى استصغارى چكه‌مامسندندر .

اِستصناع [ع] برشيئى ياپيق اوزره اهل صنعت ايله عقد مقاوله ايتمكدر . بركتابخانه ياپيق اوزره مارينغوزله پازارلق ايتمك كبى .

اِستضائه [ع] ضيا آلمق، ضيالنمق .

اِستطاعت [ع] جناب حقك صنف حيواناته خلق ايتديكى برعرضدر كه حيوانات افعال اختياريه‌لرينى آنكله ايشلرلر : استطاعت، قدرت، قوت، وسع، طاقت الفاظ متقارب المعنى جمله سندندر . تركجه كوج يتمه تعبير اولنور : استطاعت بدنيه‌سى آكا تحمل ايده‌جك درجه‌ده دكلدر . على قدر الاستطاعه : الدن كلديكى قدر . استطاعت ماليه‌سى مساعد دكلدر .
* اصطلاح (متكلمين) ده برصفتدر كه ذى حيات اولان شخص آنكله فعل ويا ترك جهتلرنده تمكن ايدر .
* استطاعت حقيقيه : برقدرت تامه‌دركه صرف اولنديغى زمان فعلك صدورى لابد وضرورى اولور . بومعناجه فعله مقارنت ايدن برصفت اولمش اولور .
* استطاعت صحيحه : مرض وبونك كبى موانعك اندفاع وانسلابندن عبارتدر .

اِستطاله [ع] اوزامق . بونك مفهومنده اوزون اوزادى اوزامق معتبردر . استطالهٔ بحث، استطالهٔ مدت تعبير اولنور كه بحثك، مدتك اوزايوب كتمسى‌در .

اِستطراد [ع] بربولده سوق كلام ايتمكدر كه آندن ديكر بركلام لازم كلور . بوايكنجى كلام بالذات مقصود اولميوب تبعاً مقصوددر . اصطلاحجه بر بحث ويا برمقاله آره‌سنده اوبحثه

مماثل ایراد اولنان فقره وامثال درکه فقدانی ذات مسئله یه نقیصه ایراث ایتمدیکی حالده وجودی بحثی تشیید ایدر . || بو صورتله ایراد اولنان فقره : استطراد اولمق اوزره شونی حکایه ایدرم . علی طریق الاستطراد ایراد ایلدی .

استطراداً : استطراد صورتیله . استطراداً ایراد ایتدیکی فقره پك غلیظ ایدی .

استطرادی : استطراده منسوب .

اِستطراف [ع] بر نسنه‌یی طرفه ونکره ویا نادیده عد ایتمك' بوفقره‌یی استطراف ایله استظراف ایلدی .

|| بر نسنه‌یی صکره‌دن' یکیدن ایدنمك : [ثابت : اسکی داعیٔ ثنا کارك ایکن سلطانم ــ یکیدر دیو ایدر اهل غرض استطراف]

اِستطلاع [ع] طلب اطلاع که برشیئه مطلع اولمغه سعیدن عبارتدر . استطلاع حقیقت حال ایچون' استطلاع حوادث مقصدیله . استطلاع خفایایه پك چوق اقدام ایلدی.

استطلاعات : اطلاع ایدیلان حالر . استطلاعاتنی کاغد اوزرینه قویدی .

اِستظراف [ع] ظرافت کوسترمك . بو توریه ایله استظراف ایلدی .

اِستظلال [ع] کولکه‌یه اوطورمق . || حمایه طلب ایتمك' یعنی سایه‌سنده بولنمغی ایسته‌مك . وبر نسنه‌دن ویا بر نسنه‌یی کولکه‌لك ایدینه‌رك آنکله کولکه‌لنمك . هرایکی صورتك مفهومی طلب حمایه وسایه‌یی‌در .

اِستظهار [ع] بر کیمسه‌دن یاردم طلب ایتمك که مظاهرت ایسته‌مك . اصطلاحجه‌ده بریدن آرقه چیقمغی ایسته‌مك ویا برینه آرقه ویروب طیانمق ایله معبردر . فلان فلانی استظهار ایتمیجه بو ایشه تشبث ایتمدی . فلانی استظها ایلدی . معنویاتده مستعملدر .

اِستعاذه [ع] صیغنمق' شردن استعاذه اولنور. || ﴿ اعوذ بالله من الشیطان الرجیم ﴾ دیمك . سوره ویا آیت تلاوت ایدیله‌جکی زمان استعاذه شرطدر .

اِستعاره [ع] عاریت اولدرق آلمق . آلنمق : [بکا کتابخانه‌سنی آچمرق ایستد . یکلکزی استعاره ایده‌بیلورسکز دیدی]

* استعاره بر لفظی مشابهت علاقه‌سیله وقرینهٔ مانعه ایله لفظ مشبهده استعمال : مثلا (کوز) (بادمه) تشبیه ایدیلیر کوز مشبه بادم مشبه‌به اولور .

* استعارات استعاره‌لر نابینك اشعارنده استعاراتدن کچلمز .

اِستعانت ـ اِستعانه [ع] معاونت ایسته‌مك' طلب اعانه .

* استعانه : بدیعده قائل اتمام مرادینه یاردیمی اولمق اوزره دیکرینك بیتنی درمیان ایتمکدر : نفعینك شو استعانه‌سی کبی : [بحمدالله زمانکده بقول صبری' شاکر ــ کریبان فلك مجبور دست آه شکوادر]

اِستعبار [ع] رؤیا تعبیر ایتدیرمك .

اِستعجاب [ع] شاشمق' تعجب ایتمك . شایان استعجاب بر چوق سوزلر سویلدی .

اِستعجال [ع] ترجیده (ایودیرمك) معناسنه‌درکه برآدمه برایشی عجله ایله طوتدیرمق‌دن وعجله ایله دیو امر وتکلیف ایلکدن عبارتدر یعنی ایشك عجله ایله تیز اولمسنی ایسته‌مك' وتیز اولمسی ایستنلك : اکثر مؤلف آیلرجه یازدیغی بر کتابی مطبعه‌یه وبرجه طبعنی استعجال ایدر . سبق وتقدم ایتمك : [نفعی : فکر شعر اولسه‌ده یا الی ذکر تحریره ــ نه قدر ایلسه اندیشه‌دم اکر استعجال] [اسب دولت بوترقیده کیدرمیدی عجب ــ اولمه همتی مهمیز زن استعجال]

اِستعداد [ع] بر شیئك فعله قریب ویاخود بعید بر قوتده اولمسی‌در . یعنی بر ایشه یرامق قابلیتنی حائز اولش یاخود بو قابلیتدن بعید بولنش : استعداد فطریسنی بو ایشده‌ده اظهار ایلدی . بوایشده‌ده استعداد کوسترمدی . [وجدی: کرم مبذول اولنجه غرض استعداد قابلدر] [مصراع مشهور: قوهٔ طابعه باقی ایستمز استعدادی]

(بر آدمك استعداد ذاتيسنه بر ده معرفت منضم اولورسه تشبثاتنده ايكى قات موفق اولور) [سنان پاشا ـ تضرعات : الهى ! اكر قبول قابليته كوره ايسه قابليت سندن . واكر ردّ استعداده موقوف ايسه استعداد كيمدن ؟]

ارباب استعداد : اصحاب قابليت: معناسنه در:

استعدادسز : لياقتسز، برايشه برامق خصيصه سى اولمامق .

استعدادلى : مستعد، قابليتلى . النده استعداد وار، يعنى النه آلديغى شيئى بجره بيلير . الى ايشه براشير تقديرنده در .

اِستعطاف [ع] مهر وشفقت نياز وطلب ايلمك، عاطفت ايستمك .

استعطافى بوشه چيقمدى نائل عاطفت اولدى . (ثابت: كارى احسانكه وابسته ثنا خوانكدر ـ نوله ايلرسه كال كرمك استعطاف)

استعطافات : استعطافلر . بوقدر استعطافاتى هيچ برعنايتى موجب اولمدى .

اِستعظام [ع] برنسنه يى بيوك كورمك، بيوك طوتمق، بو ايشك حد ذاتنده استعظامه دكرى يوقدر . هر ايشى استعظام ايدر . || تكبر وتعظم : استعظام ايله جواب ويردى . طور استعظام ايله مقابله ايلدى .

اِستعفا [ع] كنديسنه توديع وتفويض، تكليف وسپارش، ويا وتوجيه واحاله اولنان خدمتدن معاف اولمنى، معفو طوتلمسنى طلب : مأموريتدن استعفا ايلدى . استعفاسى قبول اولنمدى . اعضاى مجلس عموماً استعفا ايلدى . || طلب عفو، اعتراف قباحتى استعفاى قصور مقامنده تلقى اولندى .

استعفانامه ـ برمأمورك بولنديغى خدمتدن معفو طوتلمسنى ناطق ويرديكى كاغد .

اِستعفاف [ع] عفيف وپرهيزكار اولمق، كبائر وقبايحدن اجتناب .

استعفافنه يكده اعتماد ايدرم .

اِستعلاء [ع] يوقاريلامق، يوكسلمك كه يوقارى آغق تعبير اولنور . معنوياتده قوللانيلور : استعلاى شانى موجب اولدى . بومقامده (اعتلا) دها زياده زبانزددر .

اِستعلام ☪ [ع] طلب معلومات كه برنسنه نك اعلام اولنمسنى، يعنى بيلديريلمسنى ايستمكدر . دوائر حكومتك يكديكرندن تحريراً سؤال ايلديكى خصوصاتده استعمال اولنور . كيفيت شهر امانتندن استعلام ايلدى . داخليه نظارتى ولايتدن استعلام ايلدى .

اِستعمال [ع] قوللانمق، قوللانلق ماديتده معنوياتده قوللانيلير : استعمال الفاظ، استعمال كلمات . بو لفظى نه معنايله استعمال ايتمش . منطقيونك استعمال ايتدكلرى كلماتدندر . چوق قوللانلق : فرط استعمالدن طولايى ايشه يرامز اولدى . استعمال اولنه جق وسائط . استعمال جبر وشدت . لسان ملايمت استعمال ايدرك . استعمال سلاحده ماهردر . حسن استعمال : مثلا مأموريتنى حسن استعمال كه وظيفه سنى تماميله ايفا . سوء استعمال : بر شيئى ماوضع لهندن آيرمق كه چيقرندن چيقاروب فنايه واردرمقدر . مثلا امنيتى سوء استعمال امانته خيانت، مأموريتى سوء استعمال وظيفهٔ مأموريتنك مقتضياتندن خارج افعاله تصدى دركه ارتكاب، ارتشا، اختلاس ويا وظيفه سزلك كبى حالات سقيمه در . بو كلمه يى سوء استعمال ايتمش دينوركه نابجا قوللانمش تقديرنده در . || يك ايچمك مقامنده قوللانيلور : تره ياغى استعمال ايدر . شكرك اعلاسنى، ايى صو استعمال ايدر . علاج استعمال ايديور . استعمال ادويه ده اعتناسى واردر .

اِستعمالات * [ع] استعماللر : سوءاستعمالاته نهايت ويردى .

اِستعمال حقوق ⚖ قانوناً ممنوع اوليه رق وآخرى اضرار قصدى بولنميه رق تصرف مال واملاكه تمكدر . استعمال حقوق اسباب برائتدن اولديغى جهتله بوندن بركيمسه متضرر اولسه داعئ مجازات اولماز .

اِستغاثه [ع] ياردم وامداد معنوى تمنى ايلمك، جناب حقدن، بوحال هولناكدن تخليص ايچون استغاثه ايلدى .

استغراب [ع] برشيئی غريب كورمكدن وغريب عـد ايتمكدن طـولابی وله وحيرت حاصل ايدوب شاشمق [بوفطانتله برابر شو ايشده‌كی نتيجهٔ سقيمه‌يی ملاحظه ايتمه‌مسی حقيقةً جای استغرابدر] استغراب اولنـه‌جق حاللردندر . شايان استغرابدر . موجب استغرابدر . [نفعی : ايردی بر رفعته ارباب هنر دوركده ــ كه ايدر چرخ دنی پروردون استغراب]

استغراق [ع] جميع افراده شمول‌ برحالده كه برفرد خارج قالميه‌ يعنی برنسنه‌يی سراپا بر حالت قاپلامق || فرط تعجب وحيرتدن بايبليرجه‌سنه كولمك || طالوب بهت آلود اولمق كه بل‌بل باقق . حالت مدهوشی [سراپا بر بهت واستغراق ايچنده كورينور ايدی .]

|| اهل وجد وحالك حب الهی ايله غشی اولمق حالتنه دخی حالت استغراق تعبير اولنور كه اصطلاحات صوفيه‌دندر : بوسوزی حال استغراقده سويله‌مشدر.

استغفار [ع] حق تعاليدن كناهه مغفرت نيازايتمك معناسنه‌در كه «استغفر الله» ديمكدر . توبه واستغفار ايدرك صلاح حاله عودت ايلدی . كناهينه تكرار تكرار استغفار ايلدی . [نابی ــ خيريه : سـويلدكده سوزی ايتمه تكرار ــ يا مكرر ذكر اوله يا استغفار] [نحيفی ــ ترجمهٔ مثنوی : كندی‌يه كلدی شه استغفار ايله ــ جرمنی ياد ايلدی اصرار ايله]

استغلال [ع] لغتده بر آدمه بركيمسه كندی ايچـون غـله قزانمـق تكليف ايلمكدر . || اصطلاحده ايسـه داينه املاك وعقار ويا املاك وعقارك ايراديني ايفای دينـه قدر ترك ايتمكده مستعملدر . چفتلكنی استغلال طريقيله فلانه فارغ اولدی . تركجه‌ده معنـای اصطلاحيسی قوللانيلور .

استغنا [ع] عـدم احتياج‌ عـدم تنزل : غنای طبع مقامنده . استغنای طبع دينور . [مشربنده‌كی استغنای عنقا پسندانه‌يه انسان حيران اولور] [فضولی : بكا ويرمش جهان قو فقرين ــ نوله ايتدم جهانه استغنا] [كذا : طقوز افلاكه استغنا ايدركن اوقافدن طقوز آقچه‌يه قناعت قيلوب] [نابی ــ خيريه : صاحب حرص وطمع رسوادر ــ كيميای شرف استغنادر] || نازلنمق‌ ناز ايتمك‌ تعظم كوسترمك . استغناسنه عقل ايرميور . نه‌قدرده استغنا ايديور .

استفاده [ع] فائده‌لنمك‌ فائده بولمق‌ قزانمق . كرك ماديانده وكرك معنويانده قزانيلان‌ فائده كوريلان شيلرده استعمال اولنور . مثلا برشيئی آلوب صاتمقدن حاصل اولان قزانجه استفاده دينديكی كبی . بركتابی مطالعه ايله تزييد وقوف واطلاع دخی معنوی قزانج اولديغندن مطالعه‌سندن استفاده ايلدم دينور . [بر ايشدن هركسك استفاده ايده‌بيلمسی قابل كورينور ايسـه] [حكايات سلفدن مقصد اصلی اولان حصهٔ استفاده‌نك تهذيب اخلاق قسمی] مجلس انفتدن استفاده اولنان فضلادندر .

استفاضه [ع] برشيدن مستفيض اولمق كه حصه‌ياب فيض اولمق‌ فيضلنمك‌ خاصةً معنويانده قوللانيلور . نصائح حكيمانه‌سندن دائما استفاضه ايدردم .

استفتاء [ع] فتوی ايستدمك . بن اومسئله‌يی مفتی بلده‌دن استفتا ايلدم .

استفتاح [ع] برنسنه‌يی آچمق معناسنده‌در . افتتاح كبی . نصرت طلب ايتمك كه لسانمزده اصنافك ايلك آلش ويريش معناسنه (سفتاح) تعبيرلری بوندن غلطـدر . [ثابت ــ رمضانيه: بويله بازارده‌ده ايليان استفتاح ــ نه‌زمان آچمه كرك سوق معانيده دكان]

استفراش [ع] قاتك كسريله فراش‌ يتاق معناسنه اولمقله مجازاً زوجه‌يه دخی اطلاق اولنمشدر . بومناسبتله سريه ايدنمكده كه اصطلاحده اوطه‌لق جاريه طوتمقده استفراش استعمال اولنور . اوطه‌لغه ايسه مستفرشه دينور .

استفراغ [ع] قوصمق‌ قی ايتمك . كمی صللاندقچه استفراغ ايدر .

استفسار [ع] صورمق‌ صورلمق‌ بوحالك سببينی استفسار ايلدم . استفسار احوال . استفسار كيفيت : استفسار خاطر : خاطر صورمق .

استفهام [ع] برنسنه‌يی آكلامق ايستدمك‌ يعنی برنسنه‌نك افهام اولنمسنی

آكلادلمسنی طلب ایتمكدر كه مخاطبك ضمیرنده اولان شیئی ویا كلام ومرامك مداولنی استعلامدر . بو عبارهدن نه معنی استفهام ایتدیكز . تركجه ادات استفهام (می) كلمهسیدر : خبرك وار (می) كلدی (می)
علامت استفهام ؟
جمعی استفهامات : استفهامات بیهودهكارانه .
استفهامی: استفهامه منسوب خطاب استفهامی.

إستقامت [ع] طوغریلق . درستی ، راستی: استقامت دیندارانه . استقامت افعال . مسلك استقامت ، طریق استقامت . بوجادهده استقامت یوق . مقصدی استقامت اولانك مسلكی مستقیم اولملق كرك .
|| خطك اجزاء مفروضهسندن بعضیسنك بعضیسنه كافهٔ اوضاعده منطبق اولمسی .
* اصطلاح اهل حقیقتده : كافهٔ عهوده وفا ، اكل ، شرب لباس كبی امور واحوالده والحاصل هربر امر دینی ودنیویده حد متوسطه رعایتله صراط مستقیمه ملازمت || اداء اطاعت ایله اجتناب معاصیی جمع ایتمك بعضلرینه كوره اعوجاجك ضدیدر . دها واضح تعبیر ایله شرع وعقلك ارشادیله طریق عبودیتده دوام .
* || مداومت . بعضلرینه كوره اللهك اوزرینه بشقه هیچ برشی اختیار ایتمهمك .
* || ابو علیٔ دقاق دیمشدر كه استقامتك اوچ درجهسی واردر : اول ، تقویم كه تأدیب نفسدر . ثانی ، اقامت كه تهذیب قلوبدر . ثالث ، استقامت كه تقریب اسراردر .

إستقباح [ع] قبیح كورمك قبیح ایتمك . چركین كورمك ، چركینسهمك .
رذیلانه معاملهلری استقباحدن بر آن كری طورمدم .

إستقبال [ع] برشیئه اقبال ایدوب قارشی كیتمك كه آندن تركجهده قارشیلامق تعبیر اولنور : [ظفرنامه ـ اوینه كیتسه ایدی تاقپودن استقبال] واپورله استقبالنه چیقدق . || بولندیغك زماندن صكره وجودینه ترقب وانتظار اولنان زمان . كلهجك ماضی مقابلی : [سعدالله پاشا ـ مكتوب : نه بولده ملكه حاصل ایتدیریلور ایسه ادبیاتمزك استقبالنه بیوك خدمت ایدلمش اولور] [عالی پاشا ـ ناپولیونك دعوتنامهسنه جوابنامهٔ همایون : اوروپانك احوال حاضرهسندن مختل حالی تنظیم واستقبالی تأمین ایچون اقتضا ایدهجك تدبیرلرك] استقبالاً : كلهجك ، زمان مستقبله كوره : استقبالاً نصل معامله ایدیلور ایسه ایدلسون حالاً بو معامله تحسین اولنهماز . حالاً واستقبالاً .

إستقراء [ع] تتبع ، استقصا || * اكثر جزئیاتنده بولنان برحال ووصف ایله كلی اوزرینه حكم ایتمك [مقدمهٔ خاطراتٔ مؤلف : هركیم كه نوعه استدلال ایچون افرادك حالندن استقرایه لزوم كورر بو كتابهده عطف نظر ایدر]

إستقرار [ع] بریرده ، برامرده ساكن وثابت اولمق : مسند حكومتده استقرارندن صكره . نظاماتك استقرارینه منوطدر .

إستقراض [ع] اودنج پاره آلمق ، قرض ایتمك [حسین محاربهده اكثر دولتك یكانه منبع ایرادی اولان صربخانهٔ استقراضه مراجعت ایدرك] استقراض ایتدیكی مبالغ فائضسز ایدی . طوغریسی [اقتراض] اولوب فقط (استقراض) شایع اولمشدر . جمعی استقراضات : استقراضات دول .

إستقسام [ع] بولوشمك ، بولوشلك : استقسام مخلفات .

إستقصاء [ع] برنسنهنك غایتنی آكلامق ایچون سعی ایتك . خبر آلمق ایچون مجدانه سعی ایتمك كه برشیئك اوتهسنی آراشدیرمق وآراشدیرهرق كنهنه وارمق : احوال خصوصیهسنی استقصا ایلدی .

إستقلال [ع] تابع اولمیوب باشلی باشنه ، مستقل اولمه . [دول ضمامنه سلطنت سنیهنك استقلال عالیسنه مناقض اولان بو مسلكی لایق اولدیغی مرتبهلرده رد ایدهجكلرندن] [بو معاملات متیقظاندیی بیاغی استقلال حكومته حائل كوردیكی]

إستك - ایستك (☚ استكه)

اِستكانت [ع] تواضع، خضوع [وہبی: كمال خشوع واستكانتله حضور سيدالانامه دخالت برله]

اِستكبار [ع] بيوكلنمك . تكبر وتعظم . [نعيما – تاريخ : طور استكبار ايله كبار عصرى دلكير ايتمشيدى]

اِستكتاب [ع] كندى ايچون بركاتبك يازى يازمسنى ايستهمكدركه مراد آكا يازى يازديرمقدر . بونى املامعناسنه قوللانمق خطادر . املا سويليوب يازديرمقدر .
حقوق استكتاب : كندوسنه عزوالنان خط وخاتمى انكار ايدن بركيمسيه محكمه طرفندن يازى يازديرمق .

اِستكثار [ع] برنسنهيى چوق عد ايتمك، چوق كورمككه آكا لسانزده چوغنسهمق تعبير اولنور . بومقدار صرفياتى استكثار ايدهجكنده اشتباه يوقدر .

اِستكراء [ع] بردابهيى ويا دارى كرا ايله طوتمقده اصطلاحدر . فلانك بازكيرينى ويامغازهسنى استكرا ايلدم .

اِستكراه [ع] كريه كورمككه نفسك آندن اكراه ايتمسيدر . لسانزده تيكسنمك، وايكرنمك تعبير اولنور . اوقدر پژمرده برحالدهكه انسان قيافتندن استكراه ايدر . ماديات ومعنوياتده مستعملدر : تفوهندن دكل تصورندن بيله استكراه اولنور .

اِستكشاف [ع] برنسنهيى كشف ايتمكه ساعى اولمق . عس اصطلاح عسكريده دشمن اوردوسنك احوال وموافعنى وحركات حربيهسنى كشف واستخراج معناسنده قوللانيلور . استكشافه مأمور . استكشاف ايچون كونديريلان بلوك . استكشافات : استكشافلر . استكشافات حربيه . [ملت مسلحه : استخبارات واستكشافات مكمله دشمنه قارشو بيوك برتفوق حصوله كتورور]

اِستكمال [ع] تام، كامل قيلمق، اكمال ايتمك [وقوف صرف انسانجه موهوبات فطريهنك اشرفى اولان خاصهٔ استكماله منافيدر] استكمال وسائل معارفه چالشمق وجانب ترقيپرورانهدندر .

اِستكناه [ع] برنسنهنك كنهنى، حقيقتنى آراشديرمق . آرامق . استكناه ماده ايلدى . اسبابنى استكناه ايلديكمده .

اِستلام [ع] خاصهٔ حجر اسودى لمس ايتمك معناسنده موضوعدركه زيارت ايتمك تعبير اولنور . اوپمك ويا ال سورمك ايله اولور .

اِستلذاذ [ع] لذت بولمق، آلمق . (تلذذ) زياده قوللانيلور .

اِستلزام [ع] لازم عد ايتمك، ايجاب ايتمك .

اِستلقاء [ع] آرقه اوستى ياتوب اويومق . استلقا داعى، كابوسدر . [عاكف پاشا – تبصره : خرخرهٔ استلقاى افكار ودغدغهٔ كابوس استشعار ايله]

اِستلهام [ع] مطلوب ومقصودى جناب حقدن قلبه الهام ايتمسنى نياز ايتمك .

اِستماع [ع] ايشتمك، ايشيدمك، ديكلهمك . فريادمى استماع ايتدى . نصيحتمى استماع ايلدى . بوبيتى كندى لساندن استماع ايتمشدم . استماع حوادث . استماعات : استماعلر . استماعاته نظراً .

اِستمالت [ع] ميل ايتديرمك، كوكلى كندى طرفنه جذب واماله ايلمك كه كوكل چلمك تعبير اولنور . استمالتى متضمن برمكتوب كونديردى .

اِستمداد [ع] مدد، ياردم ايستهمك، امداد طلب ايتمك . انسان هنكام اضطرابده هيچ بيلديكى كيمسهدن بيله استمداد ايدر . مرد اولان برفرددن استمداد ايتمز . [سيد وهبى : فلك بنم كبى عاجزدر ايتم استمداد]

اِستمرار [ع] بردوزيده، اوزون اوزاديه چكيلوب كتمككه دوام جريانى متضمندر . || متين ومستحكم اولمق . [فضولى : وبناى شوكت وسلطنتى استقرار واستمرار بولمه]

اِستمزاج [ع] مزاج يوقلامق . كنديسنى استمزاج ايتديكمده مقصدينه مساعد بولدم .

اِستملاك [ع] ملك ايدنمك، ايدنمك . برملكى صاتون آلمق . برخيلى

اراضی استملاك ایلدی . بو عصدنك حق استملاكنی جائزدر .

※ حق استملاك : اصطلاحات سیاسیه‌دن بر بلده‌ده ساكن اولان اقوامدن ملك صاحبی اولان اكثرنك مطالبات سیاسیه‌سنه مراعاة اولنمق . بو سنه‌ده حق استملاك مسئلانلر كدر .

إستمناء [ع] كندندن منی اخراجنه سعی، تجلق . تعبض . استمناء بالید اصطلاح طبیسی معروفدر .

إستمهال [ع] مهلت ایستەمك .

إستناد [ع] بر نسنه‌یه طیانمق، كوكنمك . حالات مادیه ومعنویه‌ده قوللانیلور : مردیوندن یوقاری چیقاركن اوغلنه استناد ایدردی . عصاسنه استناد ایدرك یورر . || اصحاب عرفان قلبنه استناد ایدر . عنایت الهیه‌یه استناد ایله . (نفعی : اول شهنشاه بلند اقبال وعالی مرتبه – كیم ایدر دركاهنه شاهان دوران استناد)

استناداً : استناد طریقیله، استناد جهتیله، اللهك مغفرتنه استناداً .

استنادگاه : كوكنه‌جك، استناد ایده‌جك محل .

إستناره [ع] بر شیئك پرتوندن ضیا ایستەمك || روشن اولمق بو معناده اناره مقامنده دخی قوللانیلور : تاریكخانهٔ امیدی پرتو عنایاتیله استناره ایلدی .

إستنباء [ع] خبر صورشدیرمق . برشیئك بیانی ایستەمك .

إستنباط [ع] استخراج معنی . قانونك بو فقره‌سندن استنباط اولنان معنایه كوره .

* فرط ذهن وقوت قریحه ایله مقصودن استخراج معنی . استنباط فقها بونلدر .

إستنتاج [ع] بر شیدن نتیجه چیقارمق . چیقارلمق . بو مسئله‌دن شو حال استنتاج اولنیور . افاداتندن هیچ بر حقیقت استنتاج ایده‌مدم .

إستنجاء [ع] نجاستدن تطهر . طهارت ایتمك (كفری بهایی : عارفه كرباس استنجایتر قوللانغه – آنك ایچون دستمال وشاله چكمم احتیاج)

إستنزال [ع] ایندیرمك، تنزیل . استنزال رحمت یاغمور دعاسی . استسقا كبی .

إستنساخ [ع] یازلمش بر شیئك نسخه‌سنی آلق كه صورتنی چیقارمق تعبیر اولنور . قاموسی مؤلفك خطیله اولان نسخه‌دن استنساخ ایلدم . تبصره‌یی اكثر ارباب قلم استنساخ ایتمشدر .

إستنشاد [ع] بریندن شعر اوقومسنی ایستەمك . (بلغة الاحباب : هارون ابونواسدن استنشاد ایتمه‌دن كندیسی خلیفه حقنده انشاد ایتمش اولدیغی قصیده‌یی اوقومغه باشلادی)

إستنشاق [ع] بورنه صو چكمه مستعملدر . مضمضه واستنشاق شروط اغتسالدندر .

إستنصار [ع] مدد ونصرت ایستەمك كه تركجه‌ده یاردم ایستەمك تعبیر اولنور . خصمك اقتدارینی بیلدیكی جهتله آندن دها قدرتلی اولانلردن استنصار ایلدی .

إستنطاق [ع] بركیمسه‌دن سوز سویلەمك طلب ایتمك كه آندن لسانمزده سویلتمك تعبیر اولنور . برماده ویامقصد اوزرینه بر آدمی مرتب سؤاللر ایله سویلتمكده مستعملدركه اصطلاحات عدلیه‌دندر . استنطاقات : استنطاقلر .

إستنطاق نامه ⚖ مظنون علیهك افاداتنی ناطق كاغد .

إستنكاح [ع] خاتونی كندیسنه عقد ونكاح ایتمك : استنكاح ایتدیكی قادینله امتزاج ایده‌مدی .

إستنكاف [ع] اعراض معناسنه‌در كه لسانمزده یوز چویرمك تعبیر اولنور . حسب الحمیه اویله بر خدمتی قبولدن استنكاف ایلدی .

إستواء [ع] ایكی نسنه‌نك بربرینه مماثل اولمق كه كمیتده، یاكیفیتده برابر اولمقدن عبارتدر . ☺ مساوی بعدده اولمق اوزره كرهٔ ارضی ایكی‌یه بولن دائرهٔ مفروضه .

إستوفه (ایتالیانجه‌دن) دیبا، جانفس انواعندن معروف برقماش كه اكثریا

زردوز اولور . آقالسانزده (ایستیفا) دیرلر . مفروشاتده قوللانیلیر . چیچكلی ایستیفا، یوللی ایستیفا.

اِستهجان [ع] برشیئی مستهجن عد ایتمك كه استقباح معناسنه‌در . بو تعبیری استهجان ایتدی .

اِستهزاء [ع] مسخره‌لغه آلمق، كه ذوقلنمك، اكلنمكدر . (تهزؤ) دخی بو معنایه‌در [دشمنك داخی اولورسه فرضا ـ كیمسه‌یی ایتمه صاقن استهزا]

اِستهلاك [ع] صرف ایدرك بیترمك . توكتمك، توكدیلمك . [عبرت : وقتیله بر ولایتك محصولاتنی دوه یوزویشی زمانی زماننده موقع استهلاكه یتشدیریلوردی]

اِستهلال [ع] هلالك ظهوری، یكی آیك كورنمسی . [شنایی ـ زیور پاشایه عریضه : مترقبین استهلال غرهٔ صیام كبی دیده كشای انتظار ایكن]

* استهلال : اغلامق كبی، تحریك عضو كبی یكی طوغان چوجوقده علائم حیاتدن برحال بولنمقدر

براعت استهلال (☞ براعت)

اِستەمك ـ ایستەمك (فعل متعدی) طلب: پاره ایستەمك ، مأموریت ایستەمك . || دعوت : فلان آدمی ایستەمك . || دیلەمك . جناب حقدن طول عمر ایستەمك . || اراده : برشیئك خصوصنی ایستەمك . بن او ایشی یاپمسنی ایستەدم . || خواهش، اشتیاق، رغبت : كوكلم اویله ایستەدی . كوكلم راحت ایتمكلكی ایستر . كوكلم بویله اولمسنی ایستەدی .

⚓ قیی ایستەمك : كمی ساحله كلمك .

ایستر ایستمز : خواه وناخواه، طوعاً وكرهاً . ایستر اولسون ایستر اولمسون . فعل مضارع اولدرق (استر) قوللانلمیلیدر . چونكه حركه‌سز اولمدیغندن قاطر معناسنه اولان (استر) له تفریق ایچون (ایستر) صورتنده یازمملیدر [ملكنده حق تصرف ایدر كیف مایشاء ـ ایسترسه كونی یوق ایدر ایسترسه وار ایدر .]

استتمك، ایستەتمك : طلب ایتدیرمك، اراده ایتدیرمك .

استنمك، ایستنمك : مطلوب اولمق، مدعو اولمق . دعوت ایتدیرمك .

استك، ایستك : خواهش، اشتها، آرزو، دیلك . یمكه ایستكم یوق . ایستكك دیه‌لك نه ایسه سویله . كزمكی ایستك ایدیور . كورمكی ایستك ایتدی .

اِستیثاق [ع] بركیمسه‌دن اعتماد اولنه‌جق وثیقه آلمق، تمسك، حجت، كفاله كبی .

اِستیجار [ع] ایجار ایله طوتمق، طوتلق . استیجار ایتدیكی عربه یاری یولده قیرلدی .

اِستیذان [ع] اذن، رخصت ایستەمك . ایستنلن بر ایشی ایشلمكه بر كاره سلوكه بر نیتی موقع فعله قویمغه اجازت طلب ایتمكده مستعملدر .

بالاستیذان . استیذان ایله، اذن آلدرق .

بلا استیذان . استیذانسز . اذن آلمقسزین .

اِستیصال [ع] برنسنه‌یی كوكندن قوپارمق، كلیاً محو ایتمك . استیصال اشقیا . استیصال ارباب فتن، [اكتفا ایلدی العفو زكاة الظفره ـ ایتمدی طائفهٔ باغیه‌یی استیصال]

اِستیضاح [ع] برنسنه‌یی ایضاح وعیان ایتمكی ایستەمك . مسئله‌یی استیضاح ایلدی . استیضاح كیفیت، استیضاح ماده ایلدی . استیضاحی حاوی یازیلان امر سامی . استیضاحاً : استیضاح طریقیله . استیضاحاً یازیلان تلغرافنامه‌یه جواباً .

استیضاحات : استیضاحلر .

اِستیعاب [ع] ایچنه آلمق، بوسفینه بشیوز طونیلاته كومور استیعاب ایدر. دینور || شمول، احاطه كه آدن قپلامق تعبیر اولنور: بوقدر آدم قوجه برمیدانی استیعاب ایدر .

⚓ سفینه‌نك حجم استیعابیسی : بر كمینك یوكلنه‌بیله‌جكی یوكك اولچیسی . مثلا بو كمینك حجم استیعابیسی بیك طونیلاتەدر دینوركه بو كمی بیك طونیلاته یوك آلیر دیمكدر .

اِستیف (ایتالیانجه‌دن) برلشمه، نظام، تسویه، تنظیم : اوطونی استیف ایتمك، بوبری اوزرینه منتظم صورتده یرلشدیرمك .

بالق استيفى : بربرى اوزرينه اوطوروجه سنه غلبه لكدن كنايه در .

§ استيفنى بوزمق : بربنى ترذيل ايتمك .

§ استيفنى بوزمامق : طور ووقارينى محافظه ده تصلب ايتمك .

⚓ كمينك حوله سنى، حركته مانع اوليه جق صورتده نظامنده براشديرمك . صبق ديزمك .

اِستيفاء [ع] آلمق، آلنمق . مطلوبنى، حقنى استيفا ايلدى . استيفاى تكاليف امرنده شدت ايتمه لى .

استيفاى حظ : لذت آلمق .

اِستيلاء [ع] بربرى، بربلده يى، زور وتغلب ايله ضبط ايتمك . بعض اعتبار ايله (اوقوپاسيون) معناسنده قوللانيله بيلير . (☞ احرازه)

⚔ استيلاى موقت : برمحلى صورت موقته ده ضبط ايتمك .

اِستيلاد [ع] امه دن چوجوق طلب ايتمكدر .

اِستيم (انكليزجه دن) غلط اولهرق اسليم ديديكمزكه بخار، بوغو، واپور قزغانيك بخارى، بوغوسى .

استيمى كلمك : قزغانده وماكنه يى تحريك ايدر درجه ده بخار حاصل اولمق .

استيم صاليويرمك : قزغانده لزومندن فضله حاصل اولان استيمى دفع ايتمك .

اِستيماره (ايتاليانجه دن) و

اِستيمه (فرانسزجه دن) امتعه واشيانك تجاريه نك دكرينى تقدير ايتمك كه كركلرده غلط اولهرق محمن ديديكمز مقدرلره استيماره جى وياخود استيماجى و بعضاده فرانسزجه اولهرق (استيماتور) تعبير ايدرلر . فرانسزجه ده (استيمه)نك همزه سى مفتوح اوقونور .

اِستيمان [ع] امان طلب ايتمك كه اصطلاحمزده امان ديلمك تعبير اولنور، امين قيلق لازميدر . [اهل عصياندن استيمان ايدنلر طاقم طاقم قريه لرينه عودت ايلديلر .]

اِستيمبوت ⚓ (انكليزجه دن) استيم، يعنى بخار ايله حركت ايدر كوچوك كمى .

اِستيناس [ع] وحشتى زائل اولمغله آليشوب مونس اولمق . وبرشخص حالات معنويه دن بريله الفت ايتمك : مكارم استيناس، فتنه استيناس .

اِستيناف [ع] برنسنه يه يكيدن باشلامق . استيناف دعوى بوندندر . يعنى برمحكمه نك رؤيت ايتديكى دعوا اوزرينه ويرديكى حكمه راضى اوليه رق دعوايى يكيدن ديكر برمحكمه ده رؤيته تصدى .

استينافا : استيناف صورتيله .

اِستينه ⚓ (ايتاليانجه دن) يلكنلرك سوعسى وقالديريلوب طوپلانمسى .

اِستيهال [ع] لياقت، اهليت، استحقاق . عهدهٔ استيهالنه توديع اولندى . محول عهدهٔ استيهالى اولان مأموريت پك معتادر .

اِسحاقيه * اعتقادده نصيريه طائفه سنه بكزرلر . (حاشا) جناب حقك حضرت على يه حلولنه قائلدرلر [تعريفات سيد]

اِسحق قوشى حق قوشى، ضوع، چرك، شباويز . ديشى بايقوش .

اِسراء [ع] يورتمك، يوريلمك، كوندرمك، كوندرلمك . اسرا اولنان حيوانانك هيچ برى ايشه يرامدى . اسرا ايتديكى آدم اوايشك اربابى دكلدى . لسانمزده اشيا حقنده ده استعمالى نابجادر .

اِسراع [ع] سرعت ايتمك، چابوقلنديرمق . تسريعدن تفريق ايتمه لى .

اِسراف [ع] حدى متجاوز صرف وخرج ايلمك . اسراف مال، اسراف نقود . [اسراف حرامدر]

اسراف كلام : نابمحل سويلنان سوزده ونا اهله ويريلان نصيحتده اصطلاح اولمشدر .

اِسرافيل (ع) كروبيوندن، يعنى (اربعهٔ مدبره) دنيلان درت كرويدن برى كه قيامت قيامى ايچون نفخ صور ايله مأموردر .

اِسرائیلیات * (ع) بنی اسرائیل حکایا- تیدرکه خرافات یهودده اصطلاح اولمشدر . اسرائیلیات قبیلندن برطاقم مصاللرله وقت یچیریور . [تصویر افکار : فقط اکثریسی کیك داستانیله وقت یچیریسور، بو زمان معارفده اویله اسرائیلیاته قولاقی ویریلور]

اِسطار (ع) یازمق، یازلق . اسطار یورو- یلان [نجاشی یه اسطار یوریلان نامهٔ سعادتده]

اِسعاد (ع) مسعود قیلمق، قیلنمق . [دنیایی اسعاد ایلدی ـ مولود پاك احمدی]

اِسعاف (ع) ایش بیتورمك، مرامنی اجرا. مسئولنی اسعاف ایلدی . اسعافی تمنی ایلدی .

اِسفیداج ⚒ (ع) اوستوبج .

اِسفینقس (sphinx رومجه‌دن) باشی قاری صورتنده و بویندن آشاغیسی



آرسلان شکلنده برجانور مخیلدر . اسکی مصریلرده طلوع شمسه مخصوص برمعبود ایدی . جزه قربنده‌کی بیوك اسفینقس یکپاره قایه‌دن نحت اولنمشدر . قدیم یونانیلر اسفینقسی (میتولوژی) یعنی اساطیر عدادینه ادخال ایتمشلردر . خرافات یونانیه‌دندرکه (اودیب) ك oedipe زمان حیاتنده (تب) شهرینه کیدن یول اوزرنده بر اسفینقس بولنه‌رق کلوب کچنلردن بر بیلمجه صوراز ویله‌میانلری تلف ایلر ایدی . برکون (اودیب) او یولدن کچرکن بوجانور: « صباحلری درت آیاق، اوکلـه وقتی ایکی آیاق، آقشام اوزری اوچ آیاق اوززنده یوریان کیملردر » سؤالنی ایراد ایتدیکنده، اودیب بلاتردد : چوجوقلر، کنجلر، اختیارلر جوابنی ویرمکله انفعالندن قاندیروب کندینی بحره فرلاتمشدر .

اِسقاء (ع) صولامق . صولاتق، صو ویرمك، ویرلك، نیلك اسقا ایتدیکی اراضی یك واسعدر .

اِسقارپن (فرانسزجه‌دن) قونجی آلچق برنوع باغلی یارم بوتین .

اِسقارموز (ایتالیانجه‌دن) . قایقلرده کورکك طاقیلان آغاج چیوی که قایغك کوپشته‌لرینه مائلاً صوقلمشدر .

اِسقاط (ع) دوشورمك، دوشورلمك، حکمدن اسقاط ایلدی .

اسقاط جنین : چوجوق دوشورمك .

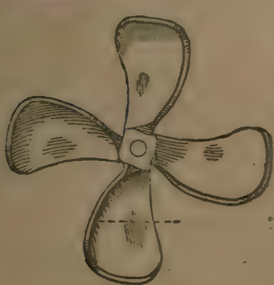
اِسقانبیل (رومجه‌دن) اویون کاغدلریله اوینانان برنوع اویون . عامه‌نك اویون کاغدلرینه اسقانبیل اطلاق طوغری دکلدر . (☞ اویون کاغدینه)

اِسقرلات (اسکرلت) ایتالیانجه‌دن . برنوع قدیم وندیك چوقه‌سی ایدی که بویاسینك خاصلغی وقاشنك متانتی ایله مشهوردر . [راسخ بك ـ بلغة الاحباب : (الیاس پاشانك شاعر نفعی یه اولان هدایاسی صره‌سنده) درت طوناق الوان اسقرلاط چوقه درت طوپ فرنکی دیبا]

اِسقرو ⚓ (انکلیزجه‌دن) ویده پروانه‌لی واپور . لسانمزده تحریف ایله (اوسقور) تعبیر اولنورکه قیچندن چرخلی دیه متعارفدر .



واپور سفینه‌لرینك آرقه‌سنده دومنك مربوط بولندیغی محل ایله تکنه‌نك آره‌یرنده کاملاً صویه باتمش حلزونی اوجه‌لردن مرکب آلت تحریك، ویده .

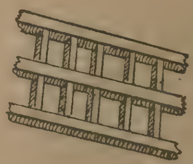


بونلر ده بیل دکرمنلرینك یلکنلری طرزنده یادرت پارچه حلزونی فرلداقدن ویا helice de Sauvage تعبیر اولنان ایکی قناتلی پروانه‌دن عبارت اولور .

اِسقره (يونانيدن) بوى بوى دمير چوبوقلرله تشكيل اولنمش درت آياقلى معروف قفس دركه



اوزرنده ات وبالق كباب ايدرلر : مطبخ اسقره‌سى || تخته ويركلردن سطرنج كبى تركيب ايتدكلرى بيوك قفسلره دخى اسقره تعبير اولنور : كمى اسقره‌سى: قيراق آلتنده اسكله . تمل اسقره‌سى: چوروك زمينده



ديوار تمللرينه وضع اولنان بالاده‌كى شكلده آغاج پارمقلق . كزنتى اسقره‌سى : دوشمه‌لرده آياق آلتنه موضوع قفس .

اِسقنديل ⚓ (ايتاليانجه‌دن) دكزك عمقنى اولچمك ، دريلككنى آكلامق ايچون كميلرده اولان آلت .

اِسقورپيت ⚓ (يونانيدن) ديكنى باتديغى ايچون عقربه تشبيه اولنمش صغير ولذيذ بالقدر .

اِسقورچونه (ايتاليانجه‌دن) قره‌دريلى كوك معناسنه . اسقورچونه رچلى معروفدر .

اِسقومرى (يونانيدن) معروف قرنى بياض وصرتى نقطلى ايله لاجورد ممزوجى آلاجه‌لى بالق . ياوروسى توتون بالغى ، قوريسى چيروس . برنوع آزمانى قوليوس . قرنى بنكليسى ليپارى .

اِسقونطو (ايتاليانجه‌دن) بر مبلغك وعده‌سندن اول تأديه‌سنده اجرا اولنان تنزيل || برمالك بدلندن قيرمه . يوزده اوچ اسقونطو ايتدى . يعنى يوزده اوچنى تنزيل ايتدى .

اِسقونه ⚓ (انكليزجه‌دن) بريلك كوچوك ايكى ديركلى ، خفيف كمى ، لاتين يلكنليسى .

اِسكات [ع] صوصدرمق . وبرديكى جواب خصمنى اسكات ايلدى . نه سويلنسه اسكاتى قابل دكلدر .

اِسكان [ع] ساكن قيلمق ، قيلنمق : هجرت ايدنلرك اسكان وايوالرينه همت ايلدى . اسكان غربا ، اسكان مهاجرين .

اِسكته (رومجه‌دن) نوط ، قيز قوشى . صارى قنادلى كوچك واوتك بر قوشدر .

اِسكلت - اِسكلەت (فرانسزجه‌دن) قفس بدنكه



انسان وحيوانك اتلرى دوكولمش كيكلرندن عبارت قديدلردر .

اسكلت كبى : پك ضعيف آدملرده وصفدر .

اِسكله (ايتاليانجه‌دن) بنالرده ايشلمك ايچون قورلمش كراسته . دكز كنارلرنده بندر ، مرفاكه كميلر يناشمق وساحلدن كميه بينمك ايچون ياپيلان مرديون .

اِسكمله (ايتاليانجه‌دن) صينى وتبسى واواتلده شمعدان



آلتنه قونه‌جق آياقلى نسنه . صدفلى اسكمله سكز كوشه‌لى صدف و باغا وفيل ديشى ايشلنمش معروف كرسى . || اوزرينه اوطوريلانه



متكاسز يعنى طيانه‌جق صرتى اولماز ايسه اسكمله ، متكالى ايسه صندلى . وايكى طرفنده قوللرى بولنور ايسه قولتق صندلى تعبير اولنور .

اِسلام [ع] رسول اللهك قبل باريدن على طريق الوحى تلقى ايله امته تبليغ ايلديكى دينه انقياد وايمان ايتمكه اسلام اطلاق اولنور كه مسلمانلقدر . ايمان واسلام بردر . مشركين مقابلى . (مشركلر اسلامه تفوق ايده بيلمك دكل تقرب بيله ايده‌مديلر) فلان اعلان اسلام ايلدى . اظهار اسلام ايدن فلان . . بر مؤمن قوينك هيچ

بر وقت هيچ بر صورتله كتم اسلام ايتمك احتمالى متصور دكلدر .

|| اسلام اوزره بولنانلر ، مسلمانلر اهل اسلام كبى .

اهل اسلام : مسلمانلر ، دين اسلام اوزره بولنانلر .

پادشاه اسلام : حائز سلطنت اسلاميه اولان ذات ، امام المسلمين ، امير المؤمنين .

دين اسلام : مسلمانلق ، دين حق ، دين مبين .

شيخ الاسلام : رياست عليه مقام رسميسنى احراز ايدن ذات . مفتى الاسلام [نفحى : كعبهٔ اسلامدر دبرسه‌دم مجمى صاحبن ــ شيخ الاسلام ايلش لطف خداى مستعان]

اعاظم اسلام ، سردار اسلام . سرعسكر اسلام . عسكر اسلام ، علماى اسلام . كتيبهٔ اسلام . معسكر اسلام .

اسلاميت [ع . مولد] مسلمانلق ، مسلمانلرك صفت عموميه‌سى . [اسلاميت وحتى انسانيتى بتون بتون پريشان ايتمكه استعداد كوسترمش] [سايهٔ اسلاميده بونجه توفيقات عظيميه مظهر اولمش]

[اسلاميتك اعلاى شاننه معروف اولان خدمتى فاروق اعظم افندمزك مظهريت قدسيه‌لرى درجه‌سنه متقاربدر] اسلام لفظى (اهل اسلام) معناسنده قوللانلديغى ايچون تركجه‌ده اسلاميت لفظنك دفع التباسه پك بيوك خدمتى واردر .

اسلاميه اسلام ، اهل اسلامه منسوب : شرائط اسلاميه ، فرائض اسلاميه ، قواعد اسلاميه . ممالك اسلاميه . [قواعد اسلاميه‌نك ، كافهٔ اغراض وهوساتى لاابالیانه اجرايه مساعد اولمديغندن طولايى] [ديانت اسلاميه‌يه اماله ايده بيلمك ابيدى ايله] [حميت اسلاميه‌سنه فوق الغايه كران كلمكله]

اسم [ع] حسى ومعنوى هر نسنه‌نك تسميه اولنديغى لفظه ديئور . فارسيده نام ، تركجه‌ده آد تعبير اولنور . اوچ زماندن برينه تعلق ايتميه‌رك كندى كنديسنه برمعنايه دلالت ايدن كلمه‌در .

اسم ايكى‌يه منقسمدر : برى بذاته قائم اولان معنايه دلالت ايدن شيدر : على ، ولى كبى . ديكرى بالذات قائم اوليان شيدر ؛ بونك معناسى ايستر وجودى اولسون (علم) كبى ، ايستر عدمى اولسون (جهل) كبى .

جمعى اسماء . وجمع الجمعى اسامى‌در .

اسماع [ع] سمعنه ايرشديرمك كه لسانمزده ايشتديرمك تعبير اولنور . اسماع مرام ، اسماع كلام . [تصوير افكار : ايتاليا دولتنى پك چوق تعييب ايتديلر اما سوزلرينى بردرلو اسماع ايده‌مديلر]

اسم اعظم [ع] جميع اسمائى جامع اولان اسمدر . ديندى‌كه بو (الله) لفظ جلاليدر . زيرا لفظ جليل مذكور جميع اسماء ايله مسما ديمك اولان ، جميع صفات ايله موصوف ذاتك اسميدر .

اسماعيليه * [ع] جعفر الصادقك اكبر اولادى اسماعيله اثبات امامت ايله فرق شيعه‌دن آيرلمش بر طائفه‌در كه بونلرك مذهبنه كوره الله نه موجود ، نه معدوم ، نه عالم ، نه جاهل ، نه قادر ، نه عاجز ، اولديغى كبى ، صفات سائره‌ده دخى بويله‌در . بونلر باطنيه ، قرامطه ، خرميه ، سبعيه ، بابكيه ، محمريه ، تعليميه ، ملاحده ناملريله طقوز فرقه‌يه آيرلمشلردر . بونلرك اصل مقصد ودعوتلرى شريعت محمديه‌يى ابطال اوزرينه‌در . مشهور حسن صباح باطنيه فرقه‌سنك اشهر رؤساسى ايدى .

اسم تام * [ع] تمامدن ، يعنى استغناسندن اوتورى منصوب اولان اسمدر || تنوين ، اضافت ، جمع وتثنيه نونلرندن برى اولان اسمه اسم تام دينور .

اسم تفضيل * [ع] حائز اولديغى وصف ومعناسى ديكرينه نسبتله دها زياده ، دها شديد اولان بر موصوف ايچون فعلدن اشتقاق ايدن بر اسمدر . اكمل ، احسن ، اتم كبى . تركجه‌ده فعلدن مشتق اولەرق بويله بر معناى شدت افاده ايدر كلمه اولمديغندن آكا بدل كلماته (اك) (دها) (پك) اداتلرى تسليط اولنور . دها مكمل ، اك حسن ، پك تام كبى .

اِسم مفعول * اصطلاح صرف ونحوده کندی اوزرینه فاعلك فعلی تجاوز ایتدیکی کلمه‌یه اطلاق اولنور . مأمور کبی .

اِسم منسوب * [ع] علامت نسبت ایچون صوکنه بر یای مشدده داخل اولان کلمه‌در . صبیّ، لیلی، نهاری، دمشقی، هاشمی کبی .

اِسناد [ع] نسبت ایتمك، ایدلمك، که عزو دخی دینور . برشیئی دیگر شیئه اضافه : اکثر فقرات مضحکه خواجه نصرالدینه اسناد ایدیلور . اسناد لسانمزده کاهجه افترایه قریب برمعنایه ملابس اولور . واکثریا بومعنا صیغهٔ جمعله دها قوتلی کورینور : مثلا فلانك اسنادات غرضکارانه‌سیله حکم ایلدیلر . دیندیکی کبی علی الاطلاق فلانك اسناداتی مدار حکم اولدی دخی دینور . عزویات دخی بوقبیلدندر . هیچ بر وقت افعال حسنه‌ده استعمال اولنماز . مثلا فلانه اسناد اولنان افعال جوانمردانه‌دندر دینه‌جك اولسه اصلی اولمدیغی حالده آکا عزو اولنمش برجوانمردلك دیمك اولورکه ضمنا تهکم واستهزایی تضمن ایدر .

جمعی اسنادات : اسنادات غرضکارانه، اسنادات واقعه‌سندن قطعا باکم یوقدر . آنك اسناداتنه کندی کبی غرضکارلردن بشقه کیمسه وجود ویرمز .

اِسناد فی الحدیث * [ع] محدث اولان ذاتك « حدثنا فلان عن فلان، عن رسول الله » دیمسی .

اِسنادیات [ع] اسنادی اولان مطالعات که اصلسز اولدیغی حالده برآدمه نسبت اولنان حالاته دائر تفوهاتدر .

اِشارات (☛ اشارته)

اِشارت [ع] برنسنه‌یی برآدمه تعیین وجهله کوسترمك . اشارت ال ایله کوز، ایله، قاش ایله اولور . دومان چیقدیغی محلی الیله اشارت ایلدی . کوزیله اشارتندن آکلادم .
[سامی : تعیین ایدمز آنی سرانکشت اشارت]
|| علامت : اورایه وضع اولنان اشارت حدودی تفریق ایچوندر . کمی امداد اشارتی چکدی .
[شناسی ـ زیور پاشایه مکتوب : چار رنکلی شقهٔ اشارت مثابه‌سنده بالای ستون سفینهٔ عبود . بتنامه‌یه کشیده ایدرك]
|| امر معناسنه کلیر : حتی امر شیخ الاسلامی‌یه (اشارت علیه) تعبیری اصطلاح اولمشدر .
جمعی اشارات .

اِشاعه [ع] فاش، شایع ایلك، طویرمق . اسرارینی اشاعه‌یه غیرت ایتدی . اشاعهٔ اسرارده بولنان اخلاقسزلردندر . [فقدان کفایت وانتباهنده حل ایتدیره‌جك برطاقم کفتکولر اشاعه‌سیله]

اِشباع [ع] قارنی طویورمق، برینك قارنی طویورلق .

اِشبو هذا، تلك معناسنه اداة تعریف . اشبو ربیع الاولك اون ایکنجی کونی . اشبو سنهٔ هجریه‌نك . الیوم الفاظ مهجوره صره‌سنده‌در .

اِشپورطه (ایتالیانجه‌دن) قولپلی یاپوان سپددرکه معروفدر .

اِشتباه [ع] شك، شبهه . (بولفظ شبهه معناسندن مشتق اولمغله بری برینه متلبس اوله‌جق درجه‌ده بکزه‌یشمك معناسنه موضوعدر) [یوسف کامل پاشا ـ تملاق : بیلنه‌مز مرتبه‌لرده تقلید ایله عینی خط یدی اولدیغندن دفع اشتباه ایده‌مدیکمی اوچنجی کورنجه] اشتباهه محل یوقدر . اشتباه کوتورمز حقیقتدر . بلا اشتباه، بی اشتباه . [تحقیق ـ ترجمهٔ مثنوی : خواب ایله ایتدك بو مقدار قطع راه ـ حبه عقلك یوق سنك بی اشتباه]

اِشتداد [ع] شدتلنمك، شدت بولمق . اشتداد نزاع . اشتداد بلا . اشتداد ضرورت . اشتداد حرارت، اشتداد غضب . اشتداد مرض . (کسب ایله قوللانلمه‌لی)

اِشتراء [ع] صاتین آلمق، آلمق . برچوق شی اشترا ایتدی . اشترا ایتدیکی البسه‌نك اثمانی [تحقیق ـ ترجمهٔ مثنوی : من یزید ایچره چوق اولدی ماجرا ـ ویردی یوز دیناری ایتدی اشترا]

إشتراك [ع] اورتاق اولمق، اورتاقلاشمق. (تشارك) (مشاركت) دخی بو معنایه‌در. امرلرنده اشتراك ایلدی. بو ایشده حصه‌سی امرنده‌كی مساعیسنه اشتراك ایلدی. [بر درجه‌یه قدر اشتراك همتیله اقبالنه عودت ایلدیكی ایچون] [مصراع ـ هرنفس رزقن آلمده بروجه اشتراك] || بر حال اوزره اولمق: اشتراك لسان.

§ اشتراك اموال: صوسیالیزم دنیلان داعیهٔ داهیه.

إشتعال [ع] آتش یالكلنمق، یعنی علولنمك. || طوتشمق. مستعد اشتعال برطاقم اجزای ناریه جمع ایلدی. (كسب ایله قوللانلمه‌لی)

إشتغال [ع] برنسنه ایله اوغراشوب مشغول اولمق. بیهوده شیلرله اشتغال ایدر. [سلطان سلیمان ـ شهزاده سلطان مصطفایه مكتوب معارفله اشتغال ایلدیجك زمانك وتحصیل ایده‌جك اوانك ایكن]
اشتغالات: اشتغالر.

إشتقاق * [ع] صیغه‌ده مغایرت، معنا وتركیبده مناسبت بولنمق شرطیله برلفظی دیكر لفظدن چیقارمق. تحمل، متحمل كبی. [توفیق ایله اتفاق اشتقاقده نصل متفق ایسه حقیقتده دخی اویله متحددر]

إشتكاء [ع] شكایت. تظلم حال، اظهار ملال ایتمك [بیت: دها بیداد وبی درمان ایدر بیماری فریادی ـ تزاید بستیٔ طالعده فرط اشتكادندر]

إشتمال [ع] برونمك، احاطه. مثنوی برچوق امثال اخلاق اشتمال ایتدیكی حیثیله اربابی عندنده حرزجاندر.

إشته ـ ایشته حال اداتی. هذا كبی. باق‌ها معناسنه بناءً علیه كبی. حرف ابتدا مقامنده قوللانیلور. [غالب: ایشته اوقدردر اول حكایت ـ باقیسی دروغ بی نهایت.] [حامی: وار ایسه شبهه‌ك اكر اورحك تجربه‌یه ـ ایشته لوح ایشته كتب، ایشته قلم، ایشته فحول]

إشتها [ع] ایستمك، تخصیص ایله معده آچلغنده استعمال اولنور. اشتهاسی وار، اشتهاسی یوق. اشتهاسی كلدی كبی. [مثل ـ اشتها دیشك آلتنده‌در] سفره‌یه فرط اشتها ایله اوطورددیغی حالده برلقمه قسمت اولمدی.

إشتهار [ع] شهرت بولمق. مشهور اولمق. جوانمردلكله اشتهار ایدنلردندر. [عاكف پاشا ـ تبصره لعنت ونفرین اول اشتهار ملامت آثاره كه فدای دین ودولت خسرانه‌سیله حاصل اوله] [عنوان نامهٔ اشتهارنده بیاغی شعشعهٔ مفخرتنه تمامیله مقابل كلمه‌جك برلكهٔ سیاه شناعت راقشدر] (كسب ایله قوللانلمه‌لی)

إشتیاق [ع] میل درونی. آرزوی قلبی، كوكلك ایستكی. [محقق: ترجمهٔ مثنوی: شرحه شرحه ایلسون سینه‌م فراق ـ ایلیم تاشرح درد اشتیاق] مكتوبمده تشرح ماجرای اشتیاق ایلدم. مبحث اشتیاقده طرفینك یكدیكرندن فرقی یوقدر.

إشراب [ع] ایچرمك، ایچیرلمك || ایما: بوسوزیله وعده‌دن نكول ایلدیكنی اشراب ایلدی.

إشراق [ع] كونش پرتو صالمق، روشن ایتمك || اضائه، ضیالندیرمق، پارلاتمق. انوار كمالایله قلوب امتی اشراق ایدن افاضلدندر.

إشراك [ع] جناب حقه شریك قوشمق.

أشعار [ع] لسانمزده تحریراً بیلدیرمكده قوللانیلور. مسئله‌یی تفصیلاً اشعار ایلدم. حقیقت حالی اشعار ایلدی.
اشعارات: اشعارلر. اشعارات واقعه‌سی نظر اعتباره آلنمدی. محررات رسمیه‌ده مستعمل تعبیراتدندر.

إشعال [ع] آتش علولندیرمك، شعله‌لندیرمك، اشعال قنادیل: قندیللری شعله‌لندیرمك كه یاقمق لازمیدر [عاجزم شكرینی ایفاده كه ایتدی لطفك ـ شمع امیدیمی آخر نفسمده اشعال] [اشعال ایتدیكی شراره فتنه‌یی كندی قانیله اطفا ایلدی]

إشغال [ع] مشغول قیلمق، قیلنمق، یعنی برآدمی برایشله اوغراشدیروب مشغول ایتمك ویا مشغول ایلمك. كندی ایشكزله مشغولسكز بزده بر اشغال ایتمیه‌لم. جدیات ایله

مشغول اولانلری هزلیات ایله اشغال لایق دکلدر. ذوی العقولدن ماعداده استعمالی معناسزدر.

اِشکال [ع] بر نسنه‌نك مشتبه وملتبس اولماق حالی عسرت پیدا ایتمك که مشکللك وکوجلك در. نته‌کیم بعض امورك مشکل ومغلق حالده کلمسنه (اشکال امور) و برامری ملتبس اولدیغی مغلق حاللردن تجرید ایله وضوحه چیقارمسنه (حل اشکال) تعبیر اولنور. خلنه چالشدیغی مسئله‌یی استعمال ایتدیکی تدبیرلرده‌کی خطاسیله بر قاتدها اشکال ایلدی.

اِشکنبه شکم؛ شکنبهٔ فارسیدن محرّف حیواناتده‌کی برنوع قورساق

فحث [ثابت ــ رمضانیه : الده اشکنبه فنار آرقه‌ده سنبل سحو ــ کیجه فصلنده شکم خوارلردن سیران]

اشکنبه‌یی طولدیرمق : بهایم کبی یالکز بوغازه دوشمك. اوبورجه‌سنه یمك یمك.

اشکنبه‌دن سویله‌مك : اشکنبه معلوماتی؛ مالا یعنیات؛ لاطائل کلمات ایله بیان معلومات. تزهاتك عامیانه‌سی.

اشکنبه‌جی : اشکنبه صاتان؛ اشکنبه‌دن معروف چوربه اعمال ایدن.

اِشکنجه [و] عذاب؛ اذیت انکیزیسیون پاپاسلرینك استعمال ایتدکلری

اشکنجه آلتلری ابلیسی بیله حیرتده براقه‌جق شیلردن ایدی. اشکنجه‌ده انکیزیتورلرك کعبنه واره‌جق برفرد متصور دکلدر.

اِشمئزاز [ع] سیمایه حالت انقباض عارض اولمق که یوزینی بوروشدیروب استکراه طوری اظهار ایتمك. ترکجه‌ده یوزونی اکشیتمك تعبیری بومعنایه استعمال اولنه‌بیلور. (فرانسزجه grimace اشمئزاز ایله ترجمه ایدیلور)

اِشهاد [ع] شهادته چکمك؛ شاهد کتورمك؛ شاهدلك ایتدیرمك. [نفعی ــ قصیده : مدّعی؛ منکر اولورسه چکرم اشهاده ــ حق شناس؛ اهل نظر آکلادیغم یارانی]

اِص (اسم) سس؛ شنلك. نشانهٔ عمران.

اصسز : شنلکسز؛ بر یابان. بادیه اصسز کوی : تنها کوی. اصسز محل: شنلکدن عاری بر. اصسز آطه : جزیرهٔ خالیه.

اِصابت [ع] راست کلمك. طوغری ایرشمك. آتدیغی اوق شکاره اصابت ایلدی. آتیلان قورشون جانوره اصابت ایتدی. [عزت ملا : یوقدر اصابت ایتدیکی یتر رجالرك] || آفت ومصیبت: نزول اصابت ایلدی. اصابت عین || برسوزی صواب سویله‌مك برامرك طوغریلغنه وارلمق. ویردیکی رأیده اصابتی تسلیم اولندی. اصابت که کندیسنه تصادف ایدلدی.

اِصاغه [ع] مذاب حالنده بولنان شیلری قالبه دوکمك: موم اصاغه ایلدی.

حروف اصاغه‌سیله مشغول اولور. چلیکدن اصاغه ایدیلان طوبلره دوکمه تیمور قدر صلابت ویریلیور.

اِصدار [ع] (ارجاع معناسنه موضوع اولدیغی حالده) لسانمزده صدور ایتدیرمك؛ چیقارلمق معناسنه مستعملدر؛ نته‌کیم اصدار فرمان تعبیر اولنور. مترجم قاموس دیرکه: [لسانمزده فرمان اصدار اولندی تعبیری لحن اولور. مکرکه سلفده تکرار اعادهٔ امر مقامنده ایراد اولنوبده کیدرك عموم موقعده استعمال اولنمش‌اوله. شه‌که جواب دخی دفعهٔ ثانیه‌ده قطع کلام مخاطب ایچون ایراد اولنان کلامدن عبارت ایکن کیدرك عموما کلامده استعمال اولنمشدر)

اِصداق [ع] خاتونك نکاحنده تعیین مهر ایلمك.

اِصرار [ع] عزم؛ التزام ثبات. فارغ اولمامق اوزره عقد قلب. معنده قارشی اصرارك فائده‌سی یوقدر. باطل بردعواده اصرارك نه حکمی اولور.

اِصطبار [ع] صبر ایتمك. لکن تکلفی متضمندر. یعنی صبر ضروری که اصطلاحمزده (زوراکی) صبر ایتمك تعبیر اولنور.

اِصطبل [ع مولد] آخوره دینور. [ثابت ــ رمضانیه : قوجه‌لقدن سیلنوب آریه‌لغی ناچارك ــ قالدی اصطبل ریاضتده نه آریه نه صمان] اصطبل عامره تعبیری غلطدر. فصیحی اصطبل همایون؛ اصطبل امیری اولمق لازم کلور.

ياخود معموريت قيدينه لزوم وار ايسه هيچ دكلسه (اصطبل معمور) ديمك اقتضا ايدر . اماكن اميريه‌دن بعضلرينه اضافه ايديلان عامره وصفتلرى جملهٔ بوقبيلدندر . بونده غلط مشهور عذريده وارد دكلدر ؛ چونكه غلط التزاميدر . طوبخانهٔ عامره، مطبخ عامره، مطبعهٔ عامره كبى تعبيرلرى فصيح صورتده افاده قابل ايكن بويله غلط تركيبات اختيارينه حاجت كوريلەمز ؛ بوكبى رسمى تعبيرلردركه اكثر ناسى افاداتنده ظرافت التزامى مقاصديله خطايه دوشوره كلمشدر .

اِصطفا [ع] سچمك، انتخاب ايتمك .

اِصطلاح [ع] موضوع اولندن نقل اولنان براسم ايله ديكر برمعنايى تسميه اوزرينه هر هانكى جمهورك اولورسه اولسون اتفاقندن عبارتدر ؛ يعنى برلفظى ـ آره‌لرنده‌كى مناسبتدن طولايى ـ معناى لغويسندن آلەرق ديكر برمعنايه وضع ايتمكدر . بعضيلرينه كوره : برلفظى هر هانكى معنايه اولورسه اولسون وضع ايتمك اوزره برطائفه‌نك اتفاق ايتمه‌لرندن ؛ وينه بعضه كوره برقوم معين آره‌سنده معين برلفظدن عبارتدر . لسانمزده اصطلاحدن مفهوم اولان معنى، معناى اخيردر . مثلا جمهور طباعين آره‌سنده زبانزد اولان (ترتيب) لفظى كبى ؛ زيرا باصمه‌جيلقده ترتيب، اول صحائف مرتبه‌يه اطلاق اولنوركه مجموعى هر قاچ صحيفه‌يى شامل اولورسه اولسون . دستكاه طبعده وضع اولنه بيله‌جك مكمليتى حائز اوله (نوعى زاده : اصطلاح اولدى بونك اوزره بنا ـ كيم خطا ايلر ايسه واى آكا) بوبيتدن دخى منفهم اولديغى اوزره بعض تعبيرات دخى جملهٔ اصطلاحاتدن معدوددر . شو (واى آكا) تعبيرينك اصطلاح اولمشى كبى . ومثلا (اجتهاد) لغتده صرف مقدور ايتمك، چالشمق معناسنه اولديغى حالده ائمهٔ دينك قرآن وحديثدن استنباط احكام ايله امردين ودنياده شرايع وضع ايتمه‌لرينه اصطلاح اولمشدر .

|| تكلفلى طمطراقلى افاده : اصطلاح پارەلر .

اصطلاحات : اصطلاحلر : اصطلاحات ادبيه، اصطلاحات حكميه، اصطلاحات طبيه، اصطلاحات فقهيه، اصطلاحات ماليه، اصطلاحات رسميه . اصطلاحات سياسيه، اصطلاحات منطقيه، اصطلاحات حقوق : اصطلاحات كلام . اصطلاحات علوم وفنون (فضولى : هركيمك وارايسه ذاتنده شرارت كفرى ـ اصطلاحات علوم ايله مسلمان اولماز) افاداتنى اصطلاحاته بوغار . (اصطلاحات منشيانه‌دن عارى ساده وسويملى تركيبات ايله افادهٔ مرام ايلر) (راغب : صرير خامهٔ صانمه اصطلاحاته بوغولمقله ـ ايدر بيچاره دائم شيوهٔ كتابدن فرياد)

اصطلاح پرداز : مصطلح سوز سويلكه مألوف كيمسه .

اصطلاح پرور : تكلفلى، مصطلح سوز سويلك معتادى اولان .

اِصطناع [ع] احباب وياران ايچون دعوت، ضيافت ترتيب ايتمك || بركيمسه‌يى پرورش واحسان ايله آدم ايدوب يتشديرمك .

اِصطياد [ع] صيده چيقمق، اولامق . (اصطيادى اعتياد ايتمسندن طولايى سلطان محمد رابع آوجى لقبيله اشتهار ايلمشدر)

اِصعاد [ع] ترفيع، يوكسكه قالديرمق .

اِصغاء [ع] قولاق ويرمك، يعنى برينك سوزينى ديكلەمك ايچون قولاق طوتمق كه اصطلاحده قولاق آصمق تعبير اولنور . نصيحتلرمى اصغا ايتمدى مقامنده . نصيحتلريمه قولاق آصمه‌دى ويا قولاق ويرمه‌دى . سوزمى اصغا ايتدى ؛ يعنى ديكلدى .

اِصفرار [ع] صارى اولمق، صارارمق . اصفرار اوراق : يپراقلرك صارارمسى .

اِصلاح [ع] برشيئى عيب ونقيصه‌سنى كيدروب ايى حاله كتورمك : دوزلتمك . مأمور اولديغى نظارتى اصلاح ايلدى . اصلاح حال ايلدى . يعنى سيئات وذمايمدن قورتيلوب حالنى دوزلتدى .

* اصلاح ذات البين : ايكى كشى آره‌سنده‌كى بينونتى رفع ايتمك كه اصطلاحده بارشديرمق تعبير اولنور .

✡ اصلاحات : اصلاحلر، احوالنده انتظامسزلق اولان اموره و یا انتظامی بوزولمش اولان خصوصاته یکیدن تنسیقات ویرمك : اصلاحات عدلیه، اصلاحات مالیه، اصلاحات بحریه.

اِصلاق اصلانش، یاش، رطیب.

اِصلامق - اِصلاتمق (فعل متعدی) صو طوقندیرمق. ئلاندیرمق، صویه صوقەرق، صو دوکەرك، صو سرپەرك ترطیب.

§ اصلاتمق : کوتك آتمق. قرباجیله بر اعلا اصلاتدی.

اصلانمق : احضلال. نمناك اولمق ‖ یاغموره طوتلق. صوده طورمق. [اصلانمشك یاغموردن پرواسی اولماز]

اصلاقلق : یاشلق.

اِصلیق دواقلری ایلری طوغری اوزادوب بوزمکله آغزدن چیقان سس. صفیر. اصلیق چالمه : خبر ویرمك. اصلیق ایله بر ترکی‌یك مقامنی چکمك.

اِصمارلامق (فعل متعدی) تنبیه، توصیه، سپارش. ‖ توديع، توکیل. [آتی اوبجه صاغلام قازیغه باغلا، صکره اللهه اصمارلا]

اصمارلامه : مخصوصی سپارش. اصمارلامه توتون. [اصمارلامه دعا قبول اولماز]

اِصی (اسم) مخونت، حرارت، کرما. [ندیم ـ تاریخ : غایت اصی بر کونده حموم بایدیدن بیتاب قالمغله]

اصیلق، اصیجاقلق حرنار.

اِصی بغا قره قوربغا.

اِصیتمق تسخین ایتمك.

اِصیتمه حما ترجمه‌سی، حمای نائبه.

اِصیجاق حرارت (لسانزده همزه‌سی اسقاط ایله زبانزددر) (☞ صیجاق)

اِصیرمق - اِیصیرمق (فعل متعدی) دیشلەمك. ضرس. الیمی ایصیردی. ‖ دیشله قطع، عض : المایی ایصیردی، یعنی دیشیله قوپاردی. ‖ یارەلمك : باجاغنی کوپك اصیردی.

§ پارمق اصیرمق : تعجب ایتمك، متحیر اولمق.

§ کوز اصیرمق : طانیر کبی تشخیص ایدر کبی اولمق. آشنا چیقمق.

§ یقه اصیرمق : استعاذه

اصرتمق : بر عضوی ویا بر نسنه‌یی اصیریجی بر حیوانه ویا نسنه‌یه دیشلتمك قاپدیرمق.

اصیرغان : اصیریجی، بدخو.

⚘ اصیرغان اوتی : قراص [قو ـ را ـ ض] تخمی قریضه [قه ـ ری ـ ضه] نبات معروفدرکه یاپراقلریله ساق اینجه دیکنلری حاوی اولدیغندن تماس حالنده الی طالامسی وجه تسمیه‌در. [مثل : اصیرغانله طهارت اولماز.] (اصیرغان دیکنی باتدیغی زمان حس اولنان الم زیتون یاغی طلاسی دافعدر.)

اِصینمق اوشویان وجود سخونت حاصل ایتمك، اصطلا.

§ الفت : آلیشقلق حاصل ایلمك.

اِضاعه [ع] بر نسنه‌یی حفظ وادارەده قصور واهمال ایتمکله تلف وضایع قیلق. اضاعهٔ وقت کبی که آن بآن کذران ایتمکده اولان وقتی حسن استعمال ایتمیەرك ضایع ایلك. لسانزده ایسه علی‌الاطلاق ضایع ایتمك، ایدلمك معناسنده مستعملدر.

اِضافت [ع] تعریف ویا تخصیص افاده ایده‌جك بر صورتده ایکی اسمك امتزاجندن عبارتدر.

تتابع اضافات : تلفظده لسانه ثقلت وسامعه‌یه نفرت ویره‌جك صورتده برقاچ کلمه‌نك مسلسل صورتده یکدیکره اضافه‌سی : (اصول تشریفاتیهٔ قدیمهٔ دولت علیهٔ عثمانیه) عباره‌سی کبی.

اِضافت * ایکی شی آره‌سنده بر نسبت مکرره‌درکه بونلردن هرهانکیسی

تعقل اولنسه دیکرینی تعقل اقتضا ایدر : ابوّت، بنوّت کبی . جعلی اضافات‌در :

اِضائه [ع] روشن، ضیادار ایتمك روشن وضیادار اولمق || متعدی اولور :
{ روشنایی بخش اذهان اولان بو خبرك تاریکخانهٔ امیدی اضائه ایلیه‌جکنده شبهه یوقدر }

اِضرار [ع] ضرره صوقمق زیان ویرمك . عباداللهی اضرار ایلدی .

اِضطباع * [ع] عرف شرعده اثنای حجده اصول مخصوصه‌سی اوزره احرام صارنمقده اصطلاح اولمشدرکه احراملی اولان آدم حین طوافده اوموزنده اولان فوطه‌یی صول طرفندن آرقه‌دن کتوردکدن صکره، صول اوموزندن آشوری براقمقدن عبارتدر . صاغ اوموزی آچیق قالمق حیثیله قولك بریسی که صاغ قول اولدجقدر آچیق قالدیغیچون اطلاق اولنمشدر .

اِضّجاع وَ

اِضطجاع [ع] یان اوزری یاتش . { عاصم ـ تاریخ : قاً } خوره واضطجاعاً صره رقصلریله امرار لیل ایلدکلری } اضطجاع زیاده مستعملدر .

اِضطراب [ع] چالقانش، هیجان { نابی : کوستردی جزر ومدینی دریای اضطراب } || حسیات ومعنویاته شاملدر : تلاش، راحتسزلق، ایچ صقندیسی : الم . { فضولی : رشك رخسارك دل خورشیده صالمش اضطراب } { نفعی : شکر کیم بی منت وبی اضطراب روزکار ـ عزت ورفعتله اولدم کامیاب روزکار } { راغب : درد غمدن اضطرب ایتمز هوایی مشربان ـ کشتی‌یه بارکرانی باعث تمکین اولور } { راغب : اهلی اضطراب ایدر افزون ـ قوت رشته پیچ وتاب ایلدر } اضطراب عین، اضطراب قلب، اضطراب معیشت تعبیر ایدیلورکه کوزده اولان الم، قلبه طاری اولان قسوت، معاشه تعلق ایدن قلت سببیله رنج ومحنته کرفتار اولوب چالقنمقدن عبارتدر .

اضطرابات : اضطرابلر : درد معاشك بخش ایتدیکی اضطرابات .

اِضطرار [ع] ناچارلق، مجبوریت . ضروری اولان حال . { اسماعیل فرح ـ ترجمهٔ مثنوی : سیر ایدر نقل وطعام کردکار ـ سنده قالماز حرص وآز اضطرار }

اضطراری : مجبوریت الجاسیله اولان، اختیاری اولمیان : قبول اضطراری، متابعت اضطراریه .

بالاضطرار : اضطرارایله { انسان بالاضطرار رعالم تنهایده بولنه‌جق اولور ایسه }

اِضعاف [ع] ضعیف قیلمق || بر نسنه‌نك اوزرینه بر اول قدر دها ضم ایتمك { ثابت : جاه ورفعت مترادف بطریق التأیید ـ عزو دولت مترادف بحساب اضعاف } وقوعه کلان زیانلرك اضعاف مضاعفی مرتبه‌سنده کار ایلدی .

اِضلال [ع] کمراه ایتك، ضلالته دوشورمك . عقیده‌سنی بوزمق . یولدن چیقارمق .

اضلالیات : اضلاله متعلق اقوال ومباحث .

اِضمار [ع] قلبده کیزلمك . کیزلنلك { کاظم پاشا قصیده درمدح امام رضا : نه مشکل درد ایش یارب بو سودای محبت کم ـ بلا اندر بلا درمان اظهارندن اضماری }

اضمار غیظ : کینی صاقلامق .

اِضمحلال [ع] زائل ونابود اولمق . تدابیر حربیه‌سیله دشمنی عقبهٔ اضمحلاله اوغراتدی . { تاتار داهیه‌سیله بتون بتون اضمحلاله یوز طوتمش اولان شوکت اسلام } رومالیلرك باعث اضمحلالی اولان حاللردندر .

اِطاره [ع] اوچورمق، اوچورولمق . اطارهٔ پیام، اطارهٔ نامه دینورکه اصطلاحجه آندن خبر اوچورمق وکاغد اوچورمق ایله معبردر . بوتعبیر، مخابراتده کوکرجین استخدام اولندیغی زمانلرك اصطلاحاتندن منتقل اولدرق الیوم الفاظ مهجوره صره‌سنه کچمش‌در .

اِطاعت [ع] منقاد اولمق . امره امتثال ایله موجبجه حرکت . والدینه اطاعت ایدن اولاد برخوردار اولور . اطوار سرکشانه‌سنه باقانلر کیمسه‌یه اطاعت ایتمك شاندن

اولدیغنی آكلارلر ایدی . مخالفتده بیله ینه بر طور اطاعت كوریتور .

اِطاله [ع] اوزاتمق، اوزادلمق || اوزون قیلمق . اطالهٔ دست : ال اوزاتمق
اطالهٔ لسان : دل اوزاتمق كه ذم وقدح ایتمكدن كنایه‌در .

اِطراء [ع] حسن مدح وثنا، اصطلاحجه مدحده مبالغه افاده ایدر . [عادتا سماحتنده اطرا ایلمش .] تعداد اوصافنده اطرا ایلر .

اِطّراد [ع] بربرینه اویوب موافق كلمك . نسق واحد اوزره اولمق، براسلوبده برطرزده اولمق : [ادبیاتمزه شرق وغربك بر قاچ اجنبی لسانلردن مستعار اولان شیوه‌لر غلبه ایدرك اطراد افادیه خلل ویرمش] سوزنده اطراد یوق . ایكیسنك‌ده حركتلری اطراد اوزره‌در . مشربلرنده اطرادسزلق كوریتور . [نفی - فقره : ایكی خائن ایدی بونلر كیم اصابت اولدی پك - ایكیسینك داخی قتلی بر برسبیل اطراد]
* اطراداً للباب قاعده‌یه موافق كلمك، قاعده بوزولمامق ایچون .

اِطعام [ع] یمك یدیرمك، یدیرلمك . فقرایی اطعام معتادیدر . اطعام غربادن محظوظ اولور . تركجه یمك یدیرمك تعبیرینی ترجمه ایدرجه‌سنه (اطعام طعام) تركیبنی قوللانمغه لزوم یوقدر . تركجه‌ده یدیرمك، یمك یدیرمكه مخصوص اولمیوب دیكر معنالرده مستعمل اولدیغندن دفع التباس ایچون یمك قیدینه احتیاج واردر . فقط اطعام خاصةً (طعام ایتدیرمك) معناسنه اولدیغندن اطعام (طعام) تعبیری زائد قالور .

اِطفاء [ع] سوندیرمك، سوندیرلمك . آتشی اطفا، اطفای حریق : [پرتو قدیم : صان آلت اطفای حریق ایدی طولومبا - قوللق نفری خادم احراق اوله‌جقدی] معنویاتده دخی قوللانیلور : [اشتعال ایتدیكی آتش فتنه‌یی كندی قانیله اطفا ایلدی]
اطفائیه آلایی : اطفای حریقه مأمور افراد منتظمه .

اِطّلاع [ع] بر نسنه‌یه واقف اولمق، خبردارلق . بر نسنه‌یی بیلمه (كسب اطلاع) تعبیری یاكلشدر . اطلاعده ذاتاً كسب معناسی موجوددر . اطلاع ایلدیكی حالاتك كافه‌سنه صحیح نظریله باقیور . دها پك چوق حقیقتلره اطلاع ممكندر .
اطلاعات : اطلاعلر : معارف غریبه حقنده‌كی اطلاعاتنی تقریر ایلدی .

اِطلاق [ع] باغلامیوب صالمه اولدرق قویوبرلمك . زوج، زوجه‌سنی بوشامق : حرمنی اطلاق ایلدی . یعنی قید نكاحدن چوزوب صالیویردی . (تطلیق) دها زیاده‌در . || دیمك، تسمیه، تعبیر : فقهده بولنتی‌یه (لقطه) اطلاق اولنور . تركلر كهكشانه (صمان اوغراسی) اطلاق ایدرلر .
اطلاق لسان : آغزینه هر كلان سوزی سویلمك .
اطلاق عنان : دیزكینی صالیویرمك . باشنی سربست براقمق .
علی الاطلاق : برشیئه تخصیص ایتمیوب مطلق، یعنی عمومی اولمق، برقید ایله مقید اولمامق اوزره .

اِطماع [ع] طمعه دوشورمك، دوشورلمك : [تصویر افكار : بوتقسیم هواییدن مصر قطعه‌سنی فرانسه‌نك حصه‌سنه چیقارمغی تنسیب ایتدیلر، اما آتیده اطماع ایده‌مدیلر] نه مواعظه اقناع، نده مواعید ایله اطماع ایده‌بیلدی .
اطماعات : اطماعلر .

اِطماعیات * اطماعه متعلق مباحث ومطالعات : سرد ایتدیكی سوزلر صرف اطماعیاتدن عبارت ایدی .

اِطمئنان [ع] مطمئنلك كه ربط قلب ایله حصوله كلان امنیت وسكوندن عبارتدر : ایشه اطمئنان قلب ایله باشلادی . كمال اطمئنان ایله مباشرت ایلدم . اطمئنان حصولنه چالشدی .

اِطناب [ع] ایجاز مقابلیدر، سوزی اوزاتمق || بر نسنه‌یی مبالغه ایله وصف ایتمكدركه تطویل كلام لازمیدر . كرك

مدح وکرك ذمده اولسون : عندالبلغا اطناب مقدوحدر : [نفعی : درّمکنون ایسه‌ده نظمك اکرای نفعی ـ دوشوررینه کساده آنی ریب اطاب]

اِظهار [ع] عیان، آشکار ایتمك، ایدلمك. میدانه قویمق، کوسترمك [شیخ غالب : واه واه بونه شکوه ایتدم اظهار ـ صد توبه وصد هزار انکار] [سامی پاشا ـ رموز الحکم : لکن اظهار معجزات ایله دعوته مأمور اولمدقلرندن] [فضولی : بلا ضمننده راحت اولدیغن اظهار ایدر خلقه ـ فلك بیهوده خار خشکدن کلبرك تر ویرمز] [فضولی : درجدن درلر دوکرسك ایلسه‌ك اظهار نفظ] [نفعی : کرچه عشق اظهاری بیتاب اولمیجه جزم اولور] [بویله برامر عظیمه قارشی بتون بتون قدرتسزلك اظهار ایدرك]

اظهار آرزو، اظهار اقتدار، اظهار شجاعت، اظهار معرفت، اظهار ملال، اظهار فقر حال، اظهار مافی‌الضمیر . ابراز ایله معنی مترادفدر .

اِعاده [ع] کری کوندرمك، کوندرلمك. آدمی کلدیکنك ایرتسی کونی اعاده ایتدم . کوندردیکی هدایایی صندوقلریله اعاده ایلدم . اشیایی اعاده ایتمکلکمی یازمش . || کری دوندرمك، دوندرلمك : کلیر کلمز اعاده ایلدم . وصولیله برابر اعاده ایتمه‌ی بیلدیرمش ایدی || اولکی حالنه اعاده ایلدی . اعادهٔ عافیت ایتدی [اعادهٔ شرف ایتمکلکنه پك چوق همتی سبق ایتمشیکن] [فرصت بولدقجه اعادهٔ استقلال ایچون هروقعه‌دن استفاده ایتمك ایستدیکی]

ارجاع ایله اعاده بعض معانیده مترادفاتدندر (☛ ارجاعه)

اِعادهٔ مجرمین ☪ حقوق بین‌الامم احکامنجه برجنایت ویا جنحه ایشلکله ممالك اجنبیه‌دن برینه فرار ایدن شخصی اعاده‌سنی طلب ایدن دولته تسلیم ایتمك .

اِعادهٔ محاکمه ⚖ محاکم ابتدائیه واستینافیه‌دن طرفین مواجهه‌سنده درجهٔ اخیره‌ده لاحق اولان وکذلك درجهٔ اخیره‌ده غیاباً ویریلوبده اعتراض علی‌الحکمی قبول ایتمیان حکم واعلاملرك اسباب معینه‌دن طولایی تکرار رؤیتنی ینه اومحکمه‌دن طلب ایتمك .

اِعادهٔ یمین ⚖ خصمك تکلیف ایتدیکی یمینی کندوسنه ایتدیرمکدر .

اِعاره [ع] برنسنه‌یی برینه عاریت وجهله ویرمك که ترکجه‌ده اکرتی ویرش تعبیر اولنور . کیمه کتاب اعاره ایتدمسه بردها آلامدم .

اِعاره ⚖ برمالك منفعتنی بلاعوض وبدل عاریت اولرق تملیك ایتمکدر .

اِعاشه [ع] بچندیرمك . بچیندیرلمك : اعاشهٔ عیال قیدینه دوشمش بیچاره‌کاندندر .

اِعانات (☛ اعانه‌یه)

اِعانه [ع] یاردیم، کوچوك بیوك، خصوصی وعمومی یاردم ایتمکده قوللانیلور : مثلا بردولت بردولته حین محاربه‌ده عسکرله یاردم ایتمك کبی . [آنك اعانه‌سندن ری اولرق حاصل ایتدیکی برموفقیت بوغلبه‌دن عبارتدر] ویاهنکام محاربه‌ده مصارف عسکریه‌یه مدار اولمق اوزره افراد طرفندن دولته پاره ایله یاردم ایتمك کبی . اعانهٔ عسکریه، اعانهٔ عمومیه تعبیر اولنور . حریق اعانه‌سی، مهاجرین اعانه‌سی . اعانه آچقدیسی . انسان محتاج عاطفت اولانلره اندن کلدیکی قدر اعانهٔ خیریه‌ده بولنملی‌در .

اعانات : اعانه‌لر .

اِعتاق [ع] قول آزاد ایتمك : جاریه‌سنی قید اسردن اعتاق، یعنی آزاد ایلدی .

اِعتبار [ع] عبرت آلمق معناسنه‌در . اصحاب بصیرت الذالوفاق شیدن اعتبار ایدر، یعنی عبرت آلیر . لسانمزده متداول اولان معانی سائره علی طریق‌المجازدر || شرف، حیثیت، رغبت: اوله برصاحب کماله هر یرده اعتبار ایدیلور . اعتبارینی هر یرده هرخصوصده محافظه ایدر . || حرمت احترام : [فرح ـ ترجمهٔ مثنوی : ایتمه میل رنك وبوی مستعار ـ بومکرّم جانه ایله اعتبار] [بلیغ : اعتبار ایلر کدا فرزند نابیناسنه] || فرض: درت سند اعتباریله چیقارلمش اسهامدندر . [سامی

پاشا – رموز الحكم: امور كليه‌نك ضابطهٔ طبيعيه‌سی اولمق تحتمنه مبنی اعتبار جهت وحدت ضروری اولور]

اعتباراً : سابقاً، صائلق صورتيله كه بر شيئك مبدأنی تعيينده مستعملدر . منصب قضايی جمادی‌الاولینك غره‌سندن اعتباراً ضبط ايلدی .

إعتبارات * فرض ايدشلر : اعتبارات منجمين .

إعتباری * فرضی اولان شی كه حقيقت مقابلی : امر اعتباری . حقيقی ايله اعتباری بيننی فرق ايتمز .

اعتباريات : اعتباری شيلر فرضيات : اعتباريانه وجود ويره‌جك قدر صافيدروندر .

إعتداء [ع] ظلم ايتمك، تعدی كبی .

إعتدال [ع] كم وكيفده ايكی حال بينده متوسط حالده اولش : صو، هوا حرارت وبرودت بينده متوسط اولمق كبی . اعتدال هوا، اعتدال مياه . || تناسب اويغونلق : طول وقصر حالتلری بينده متوسط اولمق كبی . اعتدال قامت كه آكا تركجه اورته بويلی تعبير اولنور . [روحی : سرفرازا، آصف وقتا، سليمان حشمتا – ای كه ويرمش حسن رأيك ملكه خد اعتدال] [عقل وجنون، باطل وحق بيان ايچون – بوقدر جهانده حيف كه ميزان اعتدال] [صرف ايتديكی پاره ولو بر حد اعتدال ايچنده دخی اولسه] فرانسزجه sang froid تعبيرينی (اعتدال دم) ايله ترجمه ايدن كال بكدر .

إعتذار [ع] عذر وبهانه سرد ايتمك كه عذر ديله‌مك تعبير اولنور . اعتذار ايله ايشدن ال چكدی . حكم قانونی بالاطراف تفهيم ايله نازكانه اعتذار ايلدی . بوايشده اعتذاره محل يوقدر .

اعتذار نامه : برعذر بيانيله قصورينك عفوينی مستدعی يازيلان كاغد .

إعتراض [ع] برفاعلك فعلنه ويا فعلندن طولايی فاعلنه تعرضده مستعملدر كه صاتاشمق تعبير اولنور . نيچون بويله لولمش ويانيچون بويله ياپمش شو صورتله اولمالی ويا ياپمه‌لی ايدی كبی فكر ومطالعه سرد ايتمك . عقلنك ايرمديكی شيئه اعتراض ايتمك بادی خجالت اولور . [راغب : چرادن دم اوررمی ماجرايی فهم ايدن راغب – ادب مانع دكلی اعتراض صنع ايچونه] [غلطات عوامك استعمالنه قطعاً اعتراض اولمامقله برابر]

اعتراضات : اعتراضلر : اعتراضات غرضكارانه . سرد ايتديكی اعتراضات پك بجا ايدی .

إعتراض ⚖ اساس دعوايه تعلق اولميان دعوايی بيان ايتمكدر كه ايكی قسم اعتبار اولنمشدر . قسم اول : اعتراضات ابتدائيه قسم ثانی اعتراضات اساسيه‌در .

اعتراضات ابتدائيه : دعوايه كيريشلمه‌دن درميان اولنمسی لازم كلان اعتراضاتدر . بودعوا بومحكمه‌يه عائد دعاويدن دكلدر ديمك كبی .

اعتراضات اساسيه : دعوانك هر حالنده درميان اولنه‌بيلان اعتراضاتدر . ابراز اولنان بر حجتی رد وانكار كبی .

إعتراض على الحكم ⚖ غياباً ويريلان حكم واعلامك اجراسنه مخالفتله مدعيك دعواسنی دفع ايتمك وبو حكمی هانكی محكمه ويرمش ايسه آندن رجوع ايتمسنی طلب ايلمكدر .

إعتراف [ع] اقرار كه رام ومنقاد اولمق لازميدز . قباحتنی اعتراف ايلدی . اعتراف عجز ايلدی . [ايلز نقصانك اصلا اعتراف]

اعترافات : اعترافلر اعترافاتده بولنمسی حقنده خيرلی اولدی .

إعتزاز [ع] نفسنی عزيز عد ايتمك، كندی عزتنه قائل اولمق : عزت فروش اولمق كه عزت تاصلامق .

إعتزال [ع] معنای لغويسی كندی طاقمدن، كروهندن آيرلمق، چكلمك . اختيار عزلت || اصول فرقضاله اولان يدی فرقدن بريسنك حالی، مذهبی : اهل اعتزال . ارباب اعتزاله قدريون دخی اطلاق اولنور .

إعتساف [ع] يولدن صاپمق، يعنی طريق عدالدن عدول ايتمك . دره‌بكلرينك اعتسافاتی حددن آشمش ايدی .

اعتسافات : اعتسافلر اعتسافات طاقت بر اندازانه .

اِعتصام [ع] بر نسنه‌یه ال ایله یاپیشوب قورتارق شریعت اسلامیه‌یه کمال اعتصامی باعث نجاتی اولدی . || قورونمق که گناه ومعاصیدن اجتناب ایتمکدن عبارتدر .

اِعتقاد [ع] دوکولمک معناسنده‌در . بو مناسبتله بر نسنه‌یه کوکل باغلامقده مستعملدر که قلب آکا قرار ویرمکله تمکن قیلمقدن عبارتدر . سیئه وحسنده قوللانیلور: ایی اعتقاد، فنا اعتقاد سوء اعتقاد بلاسنه اوغرادی || اصطلاحده ایسه انسانک جزم ایلدیکی شیئه حکم ایتمکلکیدر که تشکیک مقابلیدر . کشینک مذهبنه اعتقادی احکامنه اتباعی کبی . بن بویله اعتقاد ایدرم . اعتقاد اهل سنت بویله‌در . (نفعی : مالکی مذهبم بنم زیرا ـ اعتقادمجه کلب طاهردر) (نفعی : داد کستر سرورا شاهنشها دین پرورا ـ ای خداوند عمر عدل وابو بکر اعتقاد) (نفعی : بوامدادی رجا ایتمزدم اصلا بخت وطالعدن ـ دکلدم روزکاره حق بیلور بواعتقاد اوزره) (هر اعتقاد عقله کوره غابانه‌در) احکام قدره اعتقادی واردر .

اعتقادی : اعتقاده متعلق . بحث اعتقادی، مسائل اعتقادیه .

اعتقادیات : اعتقاده متعلق مباحث ومسائل .

اِعتکاف [ع] بریرده حبس نفس ایله قپانوب قالمق . || خلوته کیرمکه اعتکافه کیرمه تعبیر اولنور . شرعده نیت خالصه‌یه مستند اوله‌رق جماعته مخصوص بر مسجدده صائم اولمقدن عبارتدر * بعضلره کوره قلبی شغل دنیادن فارغ قیلمقدن ونفسی مولایه تسلیم ایلمکدن عبارت .

اعتکاف، عکوفه، اقامه، هپ برمعنایه اولوب « اللهم بنی عفو ایتمدکجه قپوکدن آیرلم » دیکدر .

اِعتلاء [ع] یوکسلمک . کرک قدر وشان جهتیله وکرک سائر صورتله .

اِعتلاق [ع] برینک عشق ومحبتنه کرفتار اولمق . علاقه ایلمک .

اِعتماد [ع] قیوا استناد . کوکنمک امنیت : صداقتنه نهایت درجه‌ده اعتماد ایدردی . ناخلفلره اعتماد جائز دکلدر . (نفعی : منتظردر هر بری دیدارکه بر مرتبه ـ صبح صادق کبی بوتحقیقده ایله اعتماد) فلانک حسن اعتمادینی قزاندی (نفعی: عجب رأیتجه دوندی هم عجب لطف ایتدی دنیایه ـ اولورسه‌دم توله شمدن صکره حسن اعتماد اوزره) هر ایشیدیلان سوزه اعتماد ایتمه .

* اعتمادنامه : برسفیرک نزدینه کوندرلدیکی حکمداره سفارتنی مشعر تقدیم ایتدیکی وکالتنامه .

اعتماداً : اعتماد ایدرک : آنک استقامتنه اعتماداً تسلیم ایلدم .

اِعتمام [ع] صارق صارنق، عمامه‌لنمک . || باشنه مغفر کیمک .

اِعتنا [ع] دقت، اهتمام : وظیفه‌سنی ایفاده اعتنا ایدر . خدمتنه اعتناسی واردر (سعدالله پاشا ـ مکتوب : کمال اعتنا ایله ممکن مرتبه حرفیاً ترجمه اولنه‌رق)

اِعتناق [ع] بوغازینه صارلمق معانقه ایله اعتناق اضدادده‌ندر : معانقه بربرینک بوینه صارلمقدر که عاشق ومعشوق کبی محبت ضمننده صارلمقده مستعملدر . اعتناق ایسه خصومته خاص اولمغله بربرینک بوینلرینی قاورلیوب بوغازینه صارلمق معناسنده‌در . (محاربین سونکی سونکی‌یه کلمکه دکل عادتا اعتناقه باشلامشلردی)

اِعتیاد [ع] عادت ایدنمک، ایدنمک : نصفه اللیدن صکره یاتمغی اعتیاد ایلدی . بروقتدن بری ترک اعتیاد ایلدی . قهوه‌نک اعتیادنده بأس یوقدر . (نفعی : نه سحر ایلر ینه کور وصف ذات بینظیرکده ـ هله طبع براز اوصافه اولسون اعتیاد اوزره) (کذا ـ ساکه شمدن صکره یوقدر هیچ برامر محال ـ بولدک اعلا ضبط وربط مملکتده اعتیاد)

اِعجاب [ع] تعجبه دوشورمک . بو سوزی دیکلیانلری اعجاب ایلدی .

اِعجاز [ع] عاجز قیلمق، براقمق، عجزه دوشورمک . (لسانمزده بومعناده نادراً قوللانیلور) || کلامک بلاغتجه منتهای مراتبی . اعجاز قرآن، مرتبهٔ اعجاز (نفعی : بنم اول نادره‌کو شاعر معنی پرداز ـ رشک ایدر مرتبهٔ شعرمه سحر

واعجاز] || اهل معرفتی مثلی وجوده کتیرمکدن عاجز براقان هنرٔ کیفیت : یعنی معجزه مرتبه‌سنده اولان کار وخصوصدر که انسانی عاجز وقدرتسز براقیر . [نفعی : هم اولدیرر افتاده‌سنی هم ایدر احیا ــ مخصوصدر اول آفته اعجاز محبت] پك اعجازکارانه یاپلمش ؛ اعجازنما ، اعجازکار بر صاحب صنعت .

* اعجاز فی الکلام : اسالیب افاده‌نك کافه‌سندن ابلغ اولان برطرز ایله ادای معنا اولنمقدر [تعریفات]

إعجام [ع] یازی‌یی نقطه‌لمق ، خطوط عربیه‌یی اعجام ایدن ظالم مشهور حجاج‌در .

إعداد [ع] حاضرلمق ، حاضرلتلق . اعداد ایلدیکی البسه‌نك جمله‌سی ایشه یرادی .
أعدادی : اعداده منسوب مکتب اعدادی ، مکتب سلطانینك صف اعدادیسی . مکاتب اعدادیه شاکردانی .

إعدام [ع] یوق ایتمك . وجودینی قالدیرمق . * اصطلاحات سیاسیه‌مزدن اولان جزای اعدام ، قتل ویا صلب ایله مجازات ایلمکدن عبارتدر .

إعراب [ع] کلمات عربیه‌ده لفظی وتقدیری اولان عاملرك اختلافیله آخرلرینك اختلافندن عبارتدر .

إعراض [ع] یوز چویرمك . بعض ذوات نائل اقبال اولنجه احباسندن اعراض ایدر . فضایحدن اعراض ایدنلردندر .

إعزاز [ع] عزتلمك ، عزتلتمك . توقیر واحترام وتلطیف واکرام ایتمکده مستعملدر . زواری اعزاز واکرام ایله تشییع ایلدی .

إعطاء [ع] ویرمك ویرلمك : پاره‌یی اعطا ایلدی ، اعطا ایدیلان مبلغك یکونی چوقجه ایدی ، اخذ واعطا : آلش ویریش . || اعطای معلومات : معلومات ویرمك .

إعظام [ع] اولولمق ، اولولتمق . بیوکلمك . بیوك کورمك ، بیوکسمك . اعظام ایده‌جك خصوصاتدن دکلدر . اوایش ، او لطیفه بو درجه‌لرده اعظامه دکمز . استعظام دخی بو معناده قوللانیلور .

إعلاء [ع] عالی ایتمك ، یوکسلتمك ، یوکسلدلمك ، امیر مجاهدك اعلای کلمة الله امرنده‌کی خدماتنه یقین ایدی . [فؤاد پاشا ــ روح جدّ پاکنی تقدیس واعلا ایلدی] اعلای قدر وشاننی موجب اولدی .

إعلال [ع] عربی کلمه‌لرده تخفیف ایچون حرف علتی تغییر :

إعلام [ع] بیلدیرمك ، بیلدیرلمك . || ⚖ محاکمدن ویریلان حکم وقراری ناطق کاغد ، محکمهٔ استیناف اعلامنده محرردر .
⚖ اعلامات : اعلاملر محاکمك حکمی شامل اولان کاغدلری : اعلامات شرعیه .

إعلان [ع] آشکار قیلمق ، خفایاسنی کشف واعلان ایلدی . || عامه‌یه بیلدیرمك : اشاعه : غزته‌لرله عالم مدنیتك هرطرفنه اعلان ایلدی . || بیان : اعلان محبت ، اعلان خصومت .
اعلانات : اعلانلر ، اعلانات رسمیه .
اعلاننامه : اعلانی حاوی کاغد ، ورقهٔ مطبوعه .

إعمار [ع] معمور ، آبادان ایتمك : مملکتك اعماری امرنده پك چوق مساعیسی سبق ایلدی . اعمار اوقاف . [عرشی : ایستر اعمار ایلسون ایسترسه اغبار ایلسون] || اختصاصده‌ده مستعملدر : اقرباسنك اعمارینه چالشدی . آنك مساعیسی نفسنی اعماره مصروفدر . اعمار اقارب ، اعمار متعلقات .
اعمارات : اعمارلر .

إعماق [ع] درین قیلمق . بر شیئك کنهنه وارمق : بر نسنه‌ده درین نظر وفکر ایلمکدر که تدقیق وامعاندن عبارتدر .

إعمال [ع] ایشلیوب یاپمق : اعمال ایتدیکی البسه‌یه دیه‌جك یوقدر . انکلتره‌ده اعمال اولنان اوانی زجاجیه پك لطیفدر . || ایشلتمك ، قوللانمق اعمال دسایسده ماهردر . اعمال فکر وملاحظه‌دن صکره قرار ویردی .

إعمالات * ایشلیشلر . || معمولات معناسنده کلور : ایشلنیلوب یاپلمش

شیلر : اعمالات نحاسیه . اعمالات زجاجیه، اعمالات حربیه .

اِعنات * صنایع بدیعه‌دن تضییق ویا تشدید ویا لزوم مالایلزم دیدکلری صنعت (حروف روی) دن اوّل بر حرف مخصوص ویا ردیف، ویا دخیلك التزامنده نفسی اتعاب اولنمقدر : الله تعالینك [فاما الیتیم فلا تقهر واما السائل فلا تنهر] قولی .

فضولینك : [ذهی ذاتك نهانی اول نهاندن ماسوا پیدا ــ بحار صنعتکه امواج پیدا قعر ناپیدا] بیتی کبی .

اِعوجاج [ع] اکریلك مادی ومعنوی حالاتده قوللانیلور : اعوجاج شجر . دکنکك اعوجاجی کبی . اخلاقنده‌کی اعوجاج نظر دقته آلنورسه کندیسنه پکده امنیت جائز اولمز .

اِغبرار [ع] بر نسنه توزلنمق . || مجازاً قیرلمق کوجنمك که صفوت خاطرك معنی متکدر اولمیی‌در . آکا اصطلاحجزده خاطرینه طوز قونمق تعبیر اولنور . شوکیم اغبرار خاطر تعبیری معروفدر . که خاطر لفظی ترك اولنور موجب اغبراری دیتور .

اِغتداء [ع] غدالنمق ، تغذی معناسنه . داله بدل (ذال) ایله دخی بو معنایه ایسه‌ده لسانمزده (دل) ایله متداولدر .

اِغتراب [ع] وطندن چکیلوب دور اولمق که دوچار غربت اولمقدن عبارتدر . اختیار ایتمك اغترابی .

اِغترار [ع] برآدمك بیهوده اطماعنه آلدانمق . بو کلمه لسانمزده کوکنمك معناسنه یقین بر مداولده مستعملدر . مغرور دخی بویله‌در . [اردونك غلکتدن چکلمش اولمسنه اغتراراً تکرار عصیانه قیام ایلدیلر]

اِغتسال [ع] بدنی ییقامق غسل ایتمك || یونمق ویقانمق .

اِغتشاش [ع] قار یشقلق، تشتت، اغتشاش افکار، [اغتشاش افکار آره‌سنده ویرلمش بر قراردر] || عدم خالصت : اغتشاش مسکوکات .

اغتشاشات : اغتشاشلر، اغتشاشات اداره .

اِغتصاب [ع] غصب، تالان . ظلماً آلش .

اغتصابات : اغتصابلر .

اِغتنام [ع] غنیمتلنمك . غنیمت اولەرق آلمق . محاربه‌ده اغتنام اولنان اشیا آره‌سنده . || غنیمت بیلمك : بو فرصتی اغتنام ایلدم . بو وسیله‌یی اغتنام ایدرك .

اِغتیال [ع] برکیمسه‌یی ناکهانی باصدیروب هلاك ایلك .

اِغراء [ع] ترغیب، تحریص . لسانمزده سیئه‌یه تشویقده مستعملدر . [برچوق مقدمات سردیله علیهنه اغرا ایلدی .]

اِغراس [ع] غرس ایتمك، دیکمك . [اغراس اشجار ایله او خرابه‌زاری باغزار ایلدی]

اِغراق [ع] غرق ایتمك || اصطلاحات بدیعیه‌دن عقلاً ممکن وعادةً محال اولان مبالغه‌ده مستعملدر . [نفعینك اکثر اشعارنده اغراقدن چیقماز]

اغراقات : معنای اصطلاحیسی اعتباریله اغراقلر : اغراقات شعراء اغراقات عجمانه .

اِغضاب [ع] غضبلاندیرمق . قیزدیرمق . (استعفای قصوره بدل بی‌باکانه مدافعاتده بولنمسی افندیسنی اغضاب ایلدی)

اِغفال [ع] غفلت ایتدیروب یا کلش بر ایش اینلتدیرمك که آلداتمقدر . ایشی کوجی خلق اغفالدر : اغفال احباب قولایدر اما هنر دشمنلری اغفالده‌در .

اغفالات : اغفاللر : دشمنك اغفالاتنه قاپلدی .

اِغلاد [ع] بهایه چیقارمق، بهالندیرمق .

اِغلاظ [ع] درشت سویلمك که لسانمزده قبا سوز سویلك تعبیر اولنور . اغلاظ کلام ایله مجلسه ثقلت ویریور .

اِغلاق [ع] قاپویی قپامق . || مجازاً مغلق سوز سویلك، سوز یلتمك : اغلاق افاده . افاداتنده اغلاقی التزام ایدر .

اغلاقات : معنای ناپیدن، اغلاقلر قپالی سویلنمش سوزلر . ویسینك آثارنده‌کی اغلاقات معما درجه‌سنده‌در .

إغماض [ع] كوز يومق . يعنى عن قصد كورمه‌مزلك . مسامحه . هم (عين) ايله برلكده وهم يالكز قوللانيلور . اواغماض عين ايتديكجه بريكى خطاسنى آرتيرردى . انسان احبابنك بعض قصورلرنده اغماض ايتملى در .

إغناء [ع] زنكين ايتمك، ايدلمك . [نابى - در توحيد بارى : ايدوب يرلى يرنجه كاركاه حكمتن ترتيب - كيمك ايتمش كداى كاسه بركف كيميسين اغنا] [بوعنايت بنى اغنا ايتدى - شانمى، قدريمى اعلا ايتدى] || مستغنى قيلق، كفايت بخش اولمق : معلمك تلقينات عليه‌سى كتابه مراجعتدن اغنا ايلدى .

إغواء [ع] آزديرمق، آزدرلق، افساد واضلال كبى كه آكا تركجه‌ده آياريمق، قانديرمق تعبير اولنور . شيطانك اغواسيله ياپيلان ايشك صونى ندامتدر . انسان انسانى شيطان كبى اغوا ايدر .

إفاته [ع] فوت ايتمك، ضايع ايتمك ايتديرمك . افاتهٔ وقت ايلدى، افاتهٔ وقت ايتدردى . بوفرصتى افاته ايتمه بردها آله كيرمز .

إفادات (☛ افاده‌يه)

إفاده [ع] تقرير، بيان ايتمك ايدلمك . مقصدينى افاده ايلدى . كنديسنك افاده ايتمسنه لزوم كورندى . [ادهم پرتو : افاده‌سنه ايڭجميه‌رك لسان مناسبله مقابله‌ده بولندى] || انشاى كلام : شناسينك طرز افاده‌سنى تقليد مشكلدر . (عربيده فائده واستفاده معنالرينه موضوع ايسه‌ده عرف استعمالمزده يالكز بالاده‌كى معانيسى معتبردر)
☾ افاده‌سى آلنمق : بروقعه‌يه مطلع اولان بر ويا برقاچ شخصك او وقعه حقنده‌كى مشهودات ومعلوماتنى سويلدوب ضبط ايتمك .
افادات : افاده‌لر . افاداتندن استفاده اولنور ذواتدندر . افاداتى پك واضحدر .

إفاضه [ع] برقابك ايچنه بولى بولى شى دوكمك، آقتمق . بومعنا اعتباريله فيض اولدرق ويرمك ويرلمكده قوللانيلور . افاضهٔ معلومات ايلدى . [سامى پاشا - رموزالحكم : [اقتباس معانىٔ شريفه ايتديكجه شاكردلرينه وسائر طالبينه افاده وافاضه ايدرلر ايدى]

إفاقت [ع] خسته‌يه صحت عودت ايتمك لسانمزده ايلكه دونمك، ايلكشمك ديئور . بو علاجلر افاقته سبب اولدى . افاقته علاجدن زياده تبديل هوا ياردم ايتدى .
افاقتپذير . قابل افاقت .
افاقتياب : افاقت بولىجى .

إفتاء [ع] فتوى ويرمك .

إفتتاح [ع] آچمق. آچلق باشلامق باشلانلق: افتتاح كلام .
تكبير افتتاح : نمازك ابتداسنده كتوريلان تكبير . رسم افتتاح : رسم كشاد .

إفتجاء [ع] انسزين آيرشمك . فجاءة، مفاجاة كبى .

إفتخار [ع] فخر، مباهات . ايتمك ايدلمك [نوعى : تاج ايله فخر ايدردى ازل پادشاهلر - تاج ايله تخت آنكله ايدر شمدى افتخار] [نظيم - نعت شريف : قرة العين رسل نور دو چشم انبيا - مفخر عالم وجودى كائنات افتخار] || اوكونمك: اب وجديله افتخار ايدنلردندر.

إفتراء [ع] بهتان، يالان اولدرق اسناد قبايح، كه بركشى يه كنديسندن صادر اولمامش برفعل قبيحى عزو ايتمك . بيچاره‌يه افترا ايتديلر . عزو اولنان بهتاندن طولايى دوچار عقوبت اولمقده (افترايه اوغرامق) تعبير اولنور . فلان آدم افترايه اوغرادى . افترادر صاقين ايناميك. بعضاً مقام تهكمده ايراد اولنور : بخيله جومردلك اسنادى كبى . افترا ايديورسكز هيچ آندن اولاطف مأموليدر .

إفتراس [ع] سباعك آولانمسنده زبانزددر . قوردك افتراس ايتديكى قوزى .

إفتراق [ع] تفرق معناسنه‌دركه برى برندن آيريلوب فرقه فرقه اولمقدن عبارتدر . افتراق كلمه . || آيرلق، آيرى دوشمك . زوجينك افتراقى . افتراق احباب .

إفتصاد [ع] قان آلمق (فصد) زياده مستعملدر .

إفتقاد [ع] تفقد معناسنه‌دركه آرامق، آراشديرمق .

افتقار [ع] فقير و محتاج اولمق ، صكره‌دن دوچار فقر اولمقده مستعملدر . [نجيبی – ترجمهٔ مثنوی : شرط ايتيان حسن محو وجود – افتقاردركه افضال جود] [فضولی : ملك استغناده فيض نعمتدن لايزال – خازن كردونه ايتدی سد باب افتقار]

افتكاك [ع] رهنی قورتارمق ، فك رهن .

افتلات [ع] تفكرسز بالبداهه شعر وامثالی كلام سويلمك ، ارتجال كبی || آنسزين اولمك .

افحام [ع] بحثده اسكات . افحامی قابل اولميان برمعنددر .

افراز [ع] آييرمق ، بشقه قيلق كه تفريق معناسنه‌در . غنائم موجوده‌دن حصه‌سنه اصابت ايدن مقدارينی افراز ايلديلر . حصه‌سنه دوشن مالی افراز ايتدی .

افرازات * [ع] جمع صيغه‌سيله حيوانات بدنندن آييريلان اخلاط || اخلاطك بدن حيواناتدن آييريله‌رق چيقارلمسی .

افراط [ع] حدی تجاوز ايتمك ، اعتدالی آشيرمق . تفريط مقابلی . كرمده دخی اولسه افراط مقبول دكلدر . غيرتده افراط ايليور . (نظر امعان اوكنه آنجه غائب اوزرينه حاصل اولمش افراطلی تفريطلی ايكی خيالندن ذهنی تجريد ايدرك)

افراغ [ع] دوكمك || اريمش برشيئی قالبه دوكمك ، مجازاً برخصوصه شكل وصورت ويرمكده مستعملدر . مسئله‌يی نه قالبه افراغ ايلدی .

افساد [ع] فساده اوغراتمق ، اهالی مطبعدبی افساد ايلدی . بوزمق : آبور جوبور شيلرله معده‌سنی افساد ايتدی .

افشاء [ع] فاش ايتمك ، طويورمق . سری افشاء ايلدی . افشای راز ايتدی . افشای اسراره منهمكدر . [اسعد مخلص پاشا : يوزدها مربط سوزن تدبير اولدماز – دست افشايه كيرن رشتهٔ اسرارك اوجی]

افضال [ع] احسان ، عنايت . برو افضالده كی خصائنی تقليد ايلدی . [ملجئی : دركه افضال وجود]

افطار [ع] اوروجلی اوروج آچق معناسنه كه لسانمزده اوروج بوزمق تعبير اولنور . جامعده افطار ايلدی . جامعده زمزمله افطار ايتدی . وقت افطارده طلب مغفرت ايتملی‌در . [ميرعزت : بوسه‌لرله ايتديكم افطار كلدی خاطره] || ماه صيامده آقشاملری ترتيب اولنان نوالدكه افطاره افطارلق دخی دينور .

افك [ع] يالان سويلمك كه افترا اوله‌جقدر . حتی افترا ايله عطف تفسيری اوله‌رق (افك وافترا) صورتنده استعمال اولنوركه برندن برينی ترك وقبول اولادر .

افلاح [ع] فلاح بولمق ، افلاح اوله‌جغی عقل كسمز .

افلاس [ع] مالی توكنمك ، مفلس اولمق حقوق تجارتجه معاملات تجاريه‌سندن نشأت ايدن دينی ايفا ايده‌ميان تاجرك حالی .

افناء [ع] برنسنه‌يی يوق ايتمك ، توكتمك . افنای نقود ، افنای مال ، افنای حيات . افنای وجود كبی . [بيك درلو مذلتله افنای عمر ايلدی]

افهام [ع] آكلاتمق ، تفهيم مرامنی افهام ايچون مناسب تعبير بوله‌مدی . بو كلمه‌نك معناسنی لايقيله افهام ايتمك ممكن دكلدر .

اقاله [ع] عقد بيعی رفع وازاله ، يعنی ايديلان بازارلغی بالاتفاق بوزمق .

اقامت [ع] طورمق ، تمكن ، ساكن ، مقيم اولمق : فلان يرده اقامت ايدر . معناسنده استمرار معتبردر : مثلا (بش دقيقه اولنون اقامت ايت) دينمز . فقط (بش سنه‌دن بری اقامت ايديور) دينور .
اقامتكاه ، اقامتكه : اقامت اولنان ، اوله‌جق محل . اقامتكاهی غلطه‌ده‌در . اوراسنی اقامتكاه اتخاذ ايلدی .

اقامه [ع] ايراد ايتمك ، ميدانه قويمق . اقامهٔ حجت ، اقامهٔ برهان . || نماز قيلمق : اقامهٔ صلات || دعوا آچمق : اقامهٔ دعوی

|| طوردیرمق معناسنده‌ده قوللانیلورکه ترکجه‌ده دیکمك تعبیر اولنور : فلان محله نوبتجی ویابکجی اقامه ایلدیلر دینور .

اِقبال [ع] توجه٬ رغبت٬ آرزو . مثلا طعامه اقبال وارمی دینور || ادبار مقابلی که مأمولك٬ طلبك یوز کوسترمکلکی٬ فیض واعتلا : [روحی : اقبالنده یوق عالك ادبارنده هم یوق] [حریص اقبال ومغرور مال ومنال برآدم اولدیغی] [امویه وعباسیه‌نك اك پارلاق زماننده‌کی شعشعهٔ اقبالنی کوسترمکه باشلادیغی صره‌ده] [نفعی ـ منت اللهه‌که بی منت بخت واقبال ـ اولدم آثار سعادتله یته فرخفال] [نفعی : خاقان عثمانی نسب٬ کیم مندرج ذاتنده هپ ـ اسلام فاروق عرب٬ اقبال پرویز عجم . شاهنشه فرخنده بخت٬ آرایش دیهم وتخت ـ بختی قوی اقبالی سخت٬ اسکندر یوسف شیم]

اِقتباس [ع] استفادهٔ علم ایتمك٬ کرك کلام منثورك وکرك کلام منظومك قرآن ویا حدیثدن برشیئی تضمن ایتمسندن عبارتدر . یعنی برعباره ویا بیت‌ده آیات قرآنیه‌دن برآیت ویا برآیتك معناسنی ایراد واستعمال ایتمك : شاعرك :

[وان تبدلت بنا غیرنا
« فسبحان الله ونعم الوکیل » و

[آتش فقره دوشمسون کیمسه ـ وقنا ربنا عذاب النار] قوللری کبی .

[سامی پاشا ـ رموز الحکم : الهامات صمدانیه انوارینه مظهریتله اقتباس معانیٔ شریفه ایدرك]

اقتباساً : اقتباس طریقیله : اقتباساً ایراد ایتدیکی حدیث .

اقتباسات : اقتباسلر . اقتباسات قرآنیه ایله تنویر مدعا ایدرك .

بومعناده (مقتبسات) دخی قوللانیلور .

اِقتحام [ع] هجوم٬ صولت : شجعان عثمانیانك اقتحامنه مقاومت ایده‌میه‌رك .

اقتحامات : اقتحاملر : اصحاب نجدتك اقتحاماتنه قارشی طوره‌میه‌رق .

اِقتداء اویمق : اتباع ایتمك . اهل سنته اقتدا ایله . امامه اقتدا ایدن جماعت :

اقتداءً : اقتدا صورتیله . صلحادن برذاته اقتداءً زیارت ایلدك .

اِقتدار [ع] صاحب قدرت وقوت اولمق که کوج یتمك تعبیر اولنور . عجز مقابلی : [فضولی : حد ذاتی ماورای اقتدار وهم عقل ـ رسم فیض فطرتی مافوق حد اقتدار] [مصراع : ایتمه اخفا اقتدارك عجزه محمول اولمسون] [کوستردیکم اقتدار ونجدت ـ ایتمشدی بتون جهانی حیران] [تصورلرینی اجرایه کندنده براقتدا حس ایدنجه] [شعرده‌کی اقتداری انشاده‌کی قدرتندن پکده آشاغی دکلدی . (قدرت) ایله (اقتدار) آره‌سنده معناجه وصورت استعمالجه بعض مرتبه فرق واردر . اقتدار بشر٬ قدرت بشر دینديکی حالده اقتدار الهی دینه‌مز (قدرت الهیه) دیمك کرکدر . فلان شی اقتدارینك فوقنده‌در . دینفی ایفاده اقتداری یوقدر .

اِقتراب [ع] یاقلاشمق٬ تقارب معناسنه اشتراك ایچون قوللانیلور .

* (اقتراب ساعت) ساعت قیامتك تقربی معناسنه اصطلاح شرعیدر .

اِقتراض [ع] (☞ استقراضه)

اِقتران [ع] یاقلاشمق٬ مقارن اولمق . [خواجه تحسین : همایون اقتران ایتدی عزیزه خانم عزت بك] ☺ ایکی سیاره‌نك ظاهراً بر برینه مقارن بروضع آلملرینه (اقتران) و (قران) تعبیر اولنور .

اِقتصاد [ع] اعتدال کارانه طاورانمق . || مالده تصرف که اداره ایتمه تعبیر اولنور . اقتصادی اعتیاد ایدن محتاج اولماز .

اِقتصار [ع] قیصه کسمه : سوزده قوللانیلور اختصار کبی .

اِقتضا [ع] لزوم : اقتضا اوزرینه یاپدی . || ایجاب ایتمك : کندیسیله مفارقتمز اقتضا ایلدی . اقتضای حال٬ اقتضای مصلحت . آبدست آلمق اقتضا ایتدی .

اَقتطاف [ع] دوشیرمك٬ دوشیرلمك کرك حقیقی وکرك مجازی (ثمره) ده

مستعملدر : ثمرهٔ مساعيسنى اقتطاف ، اثمار اشجارى اقتطاف ايلدى .

اِقتفاء [ع] آردينه دوشمك . پيرو اولمق : اثر عمريه اقتفا ايدن سروران ديندن بريده عمر بن عبدالعزيزدر . [غالب : هرطوريـنه اقتفا نه لازم ـ لازمسه‌ده اجترا نه‌لازم]

اقتفاءً : اقتفا صورتيله : اثر نبويه اقتفاءً

اِقدار [ع] قدرتلنديرمك . مقتدر قيلمق . كرك اعطاى مال ايله اولسون وكرك اعطاى نفوذ وقوتله اولسون (عنايات واقعه‌سيله اومرد فقيرى اقدار ايلدى)

اِقدام [ع] على‌الدوام چالشمق . تحصيل علومده‌كى اقدامى عقله حيرت ويرر . اصحاب اقدام ايچون هيچ بر مانعه‌نك حكمى يوقدر . [موتا ياقيشير وار ايسه راحت دوشكنده ـ اقدام وتحمل كرك ارباب حياته] [روحى : واى ار اولمه‌سك خرقه‌ده ناسك اوله درويش ـ ملحد ديو ياندير مغه ايلر سنى اقدام]

اقدامات : اقداملر . انشاأت مدنيه‌ده‌كى اقدامات واقعه‌لرينه باقيله‌جق اولورسه كوريلوركه :

اِقرار [ع] ضد انكاركه اعترافدر . قباحتنى اقرار ايلدى . * شرعده ديكرينه عائد برحق اخبارده اصطلاح اولمشدر .

* اقرار : بيلن شيدن خبر ويرمك : واردر ديمك . ايمان لسان ايله اقرار وقلب ايله تصديقدن عبارتدر .

اِقراض [ع] قرض ، اودنج ويرمك : اقراض ايتديكى مبلغ نه مقدار ايدى . پاره اقراضى امنيته موقوفدر .

اقراضات : اقراضلر . اقراضات متواليه‌ده بولنديغى حالده برآقچه‌سنى تحصيل ايده‌مدى

اِقطاع ☾ [ع] ميرى‌يه عائد اولان اراضيدن برمقدارينى مقاطعه صورتيله برينه ويرمك . درت دونم اراضى اقطاع ايلدى . اقطاعى لازم كلان اراضى . (اصطلاحات قديمهٔ ماليه‌مزدندر)

اِقعاد [ع] اوطورتمق ، اوطوردلمق : اجلاس ايله معناً مترادف ايسه‌ده اصطلاحمزده اجلاس پادشاهلر حقنده مستعملدركه اقعاده نسبتله اخص‌در .

اِقفال [ع] كيلدلمك ، قاپويه ، ويا صندوق مقوله‌سى قاپلرك قاپاغنه كليد اورمق . صندوقى اقفال ايله مهرلديلر . اقفال ابواب .

اِقليد [ع] (يونانيدن Κλεὶς) قليس معربى . آختار معناسنه . تحريف ايله تركجه (كليد) ديديكمز دخى بنه بودر . غريبده جمعى غير قياس اوزره (مقاليد) كلور (مفاتيح) كبى ☛ كليده)

اِقليم [ع] (clima رومجه قليما لفظندن معرب) مملكت ، ديار ، كشور . اقليم روم . اقليم عرب . || كره ارضك اقاليم سبعه‌يه ويا نصف كره‌نك اوتوزه تقسيمندن حاصل اولان قطعهٔ ارض . [نفعى : عاشقه سنجلين يار اولماز ـ اولسه ياران ايله پرهفت اقليم] (يدى اقليم درت كوشه) تعبير عاميانه‌سندن مقصود اقاليم سبعه ايله جهات اربعهٔ اصليه‌در .

اوروپا لسانلرنده (قليما) اصطلاحمزده (آب وهوا) تعبير ايتديكمز كيفيت هوائيه‌سنى توصيفده اصطلاح اولمشدر . بومملكتك قليماسى بوزولدى ويا دكشدى دينور . تركجه‌مزده دخى اقليم حاره ، اقاليم بارده كبى تعبيرات مخصوصه بو معنايه تماس ايدر . شوقدر واركه لسانمزده (اقليمز دكشدى ويا بوزولدى) يه بدل اقليمزك هواسى دكشدى ويا بوزولدى ديرز .

جمعى اقاليم كلور : اقاليم سبعه ، اقاليم ارض .

اِقناع [ع] قانع قيلمق كه تركجه‌ده قانديرمق تعبير اولنور . كنديسنى بوردلو اقناع ايده‌مدم . اوقدر كلمات اقناعيه بوشه كتدى .

اِقناعيات * اقناع يولنده سويلنان سوزلر . اقناعيات سفسطه‌كارانه . تحرى اقناعياتده‌كى اقتدارى مسلمدر .

اِكتتاب [ع] استكتاب ايله برمعناده‌در . يازى يازديرمق .

اِكتحال [ع] سرمه چكنمك . كوزينه سرمه چكمك . [فضولى : بولدى چشم ملك خاك مقدمكدن اكتحال]

اِكترا [ع] كرا ايله طوتمق استكرا كبى .

اِكتسا [ع] كيمك ، اوروبه كيمك . اونيفورمه‌سنى اكتسا ايلدى . باپراملق ثوبنى اكتسا ايتدى . معنوياتده دخى قوللانيلور [اكتسا ايتديكى كسوهٔ زيادن تجردى حالنده اندام حقيقتى ميداند چيقه‌جغندن]

اِكتساب [ع] كسب ايتمك ، قزانج . دوشيرمك ، قزانمق . كسب عمل ورحتسز قزانمقده ، اكتساب امك چكه‌رك سعى واجتهاد ايله قزانمقده مستعملدر . || كسب جمع ايلك معناسنه موضوع اولدرق ، بعده سعى وعمل ايله رزق طلب ايتمكده شايع اولمشدركه مفهومى اعمدر . يعنى كندى نفسى ايچون وسائر ايچون قزانجده استعمال اولنور . اكتساب ايسه همان كندى نفسيچون چاليشوب استفاده ايلمكه مخصوصدر ،

ماديات ومعنوياتده قوللانيلور . اكتساب مال ومنال . اكتساب فضل وكمال ، اكتساب شرف ، كبى . [صبرى شاكر : بويله آغاز ايلازدى مطرب انديشه هم - ايلمه‌يدى ساقىٔ الهامدن كيف اكتساب]

اِكتفاء [ع] كفايتلنمك ، برشيئى كافى عد ايتمك ، كه آنكله قناعت ايدوب سائردن مستغنى اولمقدر . دور ودراز بسط مقاله حاجت كورميه‌رك بوقدرله اكتفا ايلدم . اشياده دخى مستعملدر : جزوى برشيله اكتفا ايلدى .

اِكتنا [ع] كنيه‌لنمك .

اِكتناه [ع] برنسنه‌نك اصل وحقيقتنه ياخود غايتنه بالغ اولمق كه كنهنه ايرمك ، اصلنه وارمق ، اصلنى آراشديروب آكلامغه چالشمق . (استكناه) معناسيله قوللانيلور .

اِكتيال [ع] كيله ايله اولچمك .

اِكثار [ع] چوغالتمق . اكثريا سوزده مستعملدر . اكثار كلام ايديور ديوركه كوزه‌لك ايدنلرى توصيفده مستعملدر . نته‌كيم كوزه‌يه (مكثار) ديور

اِكراء [ع] كرايه ويرمك . ايجار كبى .

اِكرام [ع] حرمت كوسترمك ، تعظيم وتبجيل ايتمك . [كلسه دركاهكه اكرام كوررلر كرما - كرمادن كيمكه كلسه كوررلر اكرام] [روحى : بركيمسه‌يى كيم جبه ودستار ايله كورسه‌ك - ايلرسك آنك جبه ودستارينه اكرام] || احسان وانعام . كنديسنه برچوق شى اكرام ايلدى .

اكرامات : اكراملر . عنايات واكراماتنه حد و پايان يوق ايدى . كورديكم اكراماتك بيكده برينى تعريف ايدهم .

اِكراميه § [ع] عطيه قبيلندن ويريلان بخشيشده اصطلاح اولمشدر . رمضان اكراميه‌سى : داعيانه ويريلان اكراميه . صرهٔ همايون اخراجنده عشر خوان اولانلره طرف سلطنت سنيه‌دن اكراميه ويريلور .

§ حرمين اكراميه‌سى : ايكى بيك غروشدن يوقارى معاش آلان مأمورينك حرمين شريفين اهاليسنه سنوى ويردكلرى يوزده بش .

§ شومندوفر اكراميه‌سى : شومندوفر حصه‌لرينه چكيلان قرعه‌ده اصابت ايدن مبلغ .

اِكراه [ع] طبعاً ويا شرعاً انسانك كريه كورديكى شيئه اجبار والزام . (ايكرنمكه ، يعنى استكراه معناسنه قوللانمق خطادر .)

اكراهاً : اكراه صورتيله : اكراهاً بوزديريلان اورجدن طولايى صاحبى آثم اولماز .

⚖ اكراه : بركيمسه‌يى اخافه ايله رضاسى خلافنه بر ايش ايشلتمكه اجبار . فقهده اقسام مخصوصه‌سى واردر .

اِكساء [ع] كيديرمك ، الباس . [هجوى - تاريخ : بربرى اوزرينه ايكى خلعت اكساسيله بين الغزات شرف وشاننى دوبالا ايلدى] [نابى - وجود باكنه نابى بودر حقدن رجامز كيم - ايده خياط قدرت جامهٔ دلخواهنى اكسا]

اِكسير [ع] ≋ اسپرطو ايله حل اولنمش نباتى وياكيمىوى شروب || نافع مطلق اولان دوا || مجازاً اسباب مؤثره‌يه اطلاق اولنور .

(نظر اكسير اثر) تعبير خوايده‌سى كبى . مؤثر شيلر بوكا تشبيه اولنور : اكسير كبى تأثير ايلدى .

اِكفار [ع] بر كيمسه‌يى كفره نسبت ايدرك كافردر ديمك : (ثابت : بى واعظ نيچون اكفار ايدرسك اهل اسلامى ـ مسلمانسه‌ك ندر آغزكده بوكفره يقين الفاظ)

اِكليل [ع] تاج . [اكليل زراندر زر ايله اتمه تفاخر]

اِكمال [ع] تمام ايتمك ، كامل قيلمق . اكمال مأموريت ايلدى . بنانك اكمالنى تعجيل ايليور . مكتبدن اكمال تحصيل ايله چيقدى .

اِلاّ [ع] ادات استثنادر . (شناسى ـ تصوير افكار : استانبول بلده‌سى اوروپانك كنار ساحلنده آسيايه قرشو قورلمش بر مالكهٔ دريادركه مانندى زير افلاكده مرئى اولماز الاكه آينهٔ آبدارى اولان صفحهٔ خليجنده منعكس صورت بيقراريدر) (تصوير افكار ـ پرتو ذكا نوع بشرك باشنده قونمش بر نورانى همادركه سايهٔ سعادتنى تعميم ايده‌جك واسطه بولنماز الاكه لزومى قدر شهبال مطبوع ادامى حكمتده اولان صحائف مطبوعه‌نك وسعت انتشاريدر)

(روحى : كيمسه دوركده فغان ايلز الا بلبل ـ اوده كل شوقى ايله باغده ايلر فرياد)

اِلاهه [ع] بت پرستلرك اله اتخاذ ايتدكلرى اصنام . الهك جمعى .

اِلتباس ايكى شيئك يكديكره بڭزى اول يرى ظن اولنه‌جق صورتده بكزه‌مسى مثلا پياله معناسنه اولان (اياغ) ايله قدم معناسنه اولان (اياغ) وقتيله بر صورتده يازلديغى حالده مؤخراً دفع التباس ايچون ايكنجيسنك غينى قافه تبديل ايدلهرك (آياق) يازلمغه باشلانمشدر .

اِلتجا [ع] صيغنمق ، دخالت : سلطنت سنيه‌يه التجا ايدن مجارلر عموماً مظهر حمايت اولديلر . (فضولى : كيمكه اللهدن ابا ايلر ـ غيرى دركاهه التجا ايلر . حاصلى ذلت وخسارت اولور ـ رخت اميدى يأسه غارت اولور)

اِلتحاق [ع] قاتلمق ، سپاهيوند التحاق ايلدى . فرقهٔ مخالفينه التحاق ايلدى . معشر اسلامه التحاقى باعث نجاتى اولدى .

اِلتزام [ع] برنسنه‌يى كندى اوزرينه لازم ايدنمك . نفسه حكم ايله اقدام : التزام حقانيت ، التزام حق . || انتخاب ، اختيار : اديبانه شناسى مسلكنى التزام ايدرم . (هرسكلى حكمت بك : هركسه لازمسه‌ده راحت بن ايتم التزام . آرزوى ترك راحت واردل ميانده)

☆ اصطلاحات ماليه‌مزده واردات دولتدن بعضيسنى درعهده ايدرك كار وضررى كنديسنه عائد اولمق اوزره بدلنى پشين وياتقسيط ايله اوده‌مك . اعشارى التزام ايلدى . اغنام رسومنى التزام ايتدى .

اِلتساق و

اِلتصاق ياپيشمق ، بيتيشمك ، قاوشمق . اتصال ايتمك ، صرپستانله ممالك عثمانيه آره‌سنده‌كى خطوط التصاقيه . تيمور يوللرينك التصاق اوروپا سفرلرينى تسهيل ايلدى .

اِلتفات [ع] برشيئه ويابرينه يوز دوندرمك ، مكله توجه ايتمك ، دوى تلطيف اظهار ايلك : (نفعى ـ التفات ايت سخن اربابنه كيم آنلردر ـ مدح شاهان جهانبانه ويرن عنوانى) (صبرى شاكر : التفاتك بنى سرمت نشاط ايتمشدر ـ بزم وصلكده ايدرسدم نوله صدكوند نوا)

التفانده‌كى (تا) تاى تأنيث اوليوب نفس كلمه‌دن اولمغله مثلا التفات عليه عاليه‌كبى قوللانلاز . التفات عالى التفات سامى دينور .

اِلتقاء [ع] راست كلمه ، قارشيلاشمه : التقاى بحرين .

اِلتقاط [ع] يره دوشمش نسنه‌يى قالديروب آلمق . دوشيرمك : حقيقت ومجاز اوله‌رق قوللانيلور : التقاط ايتديكم ميوه‌يى كاملاً يدم . بومسئله‌يه عائد اولان اقوالى برچوق كتابدن التقاط ايلدم .

اِلتقام [ع] يوتمق . (مانند ديو مجدلرين التقام ايدر ـ كهنه رباط دهرعجب آشيانه‌در)

اِلتماس [ع] برقباده اولان يعنى اقتدارا مساوى بولنان ايكى شخص آره‌سنده‌كى طلبه اطلاق اولنور . (فضولى : كيمسه يوق دردم ايليم اظهار ـ ايليم آندن التماس دوا)

التماسه شایان خصوصاتدن دکل . فلان ذاتدن التماس ایلدم .

التماسنامه : بر شخصك دیکر بر شخصدن برایشك حصولنه وساطتنی ویا بر آدمك محتاج تسویه اولان برایشنك بیتورلمسنی رجا یوللو یازیلان کاغد .

التماسات : التماسلر .

التماس کرده : التماس اولنان ، ایدیلان .

اِلتماع [ع] پارلدامق . جبهه سنده التماع ایدن نور عرفانه کوره .

اِلتواء [ع] ایپ مقوله سی بوکلك صازیلوب طولاشمق . ورنسنه برطرفه تمایل ایتمك ، قاش مقوله سی هوا ایله طالغه لنمق ، تموج ایتمك : لوای طفرالتوای عثمانی .

اِلتهاب [ع] علولنمك . ‖ اصطلاح طبده اعضای بدندن برینك شیشوب قزارمه سی . جمعی التهابات .

اِلتیام [ع] اوکولمق جریحه ده مستعملدر : فلانك یاره سی التیام بولدی . التیام پذیر . اوکولیجی ، التیام قبول ایدیجی (فضولی : وزمکاهکده مزاج تیغ وطبع رمحی ـ مختلف قیلمش طریق احتراق والتیام)

اِلجاء [ع] مضطر ومجبور ایتمك . برکیمسه یی بر نسنه یه مضطر قیلمق . الجای ضرورتله باشلادیغی ایشی پك مشقتله اتمام ایلدی .

اِلجام [ع] کم طاقق . الجام فرس .

اِلحاح [ع] پك زیاده ابرام ایلمك . یعنی ابرامده افراد درجه سنه وارمق .

اِلحاد [ع] بر نسنه دن میل وعدول ایتمك معناسنه در . بومعنا ایله حقدن عدول ایدن مذهب باطله سلوکده اصطلاح اولمشدر (عطایی : کشور افروز عدل ورأفت وداد ـ خانمان سوز بدعت والحاد)

اِلحاق [ع] قاتمق . (نعیما : کوپریجك موقعنده کردنلرینی قنطره تیغدن امرار ایله فرقه شهدایه الحاق ایلدی)

اِلزام [ع] اسکات ایتمك ، صوصدیرمق : بحث ومناظره ده حق تسلیم ولزومی تصدیق ایتدیرمك . براهین قاطعه ایله خصمنی الزام ایلدی . (روحی : خطکی قطعهٔ یاقوتدن اعلا دیرسه دم ـ بو سوزمده بنی الزام ایده مز خصم عنید)

‡ اصطلاحات مالیه مزده بر ملتزمه واردات دولتدن برینی ، بدلنی دفعةً ویا مقسطاً ویرمك شرطیله احاله ده مستعملدر . اغنام رسومنك الزامی . جمعی الزامات .

الساق وَالصاق [ع] بتشدیرمك . بتشدیرمك ، قاوشدیرلمق .

اِلغا [ع] فسخ ، ابطال . الغای رخ موافق شرع یعتدر . الغای تکالیف شاقه ایله عدالت ایلدی .

اِلقاء [ع] براقمق ، آتمق . (یحیی : قیلدی اخوانی چون لعین اغوا ـ یوسفی بئره ایتدیلر القا) (عاصم : مزرعهٔ اذهان بکتاشیانه القای تخم فساد ایله) ‖ یوزه اورمق : (نابی ـ در توحید باری : الهی سابق انعامکی ایت لاحقه پیوند ـ کناه بندکانی ایتمه روی جهلنه القا) ‖ سوز یتشدیرمك فکره فنالغه صاپدیره جق سوزلر تلقین . بومعناده صیغهٔ جمعله قوللانیلور : (غایت مصنع یك درلو القاآت فاسده دن خالی اولمدیغندن) القاآت : القالر .

اِله [ع] عبادت اولنان الله ، معبود . (فضولی : ای فضولی مَی ومحبوب مذاقن ترك ایت ـ اوزکی عاصی درکاه الله ایتمه دخی) ‖ اساطیر اولینده معبود زعم اولنان پری ویا ضم .

اِلهام [ع] بطریق الفیض عبدك قلبنه اولان القای الهی : الهام ربانی یتشمه مش اولسه ایدی بوطریق نجاتی کشف محال ایدی .

اِلهی [ع] ای الهم ، ای ربم ، ای معبودم یاالهی (سنان پاشا ـ تضرعات : الهی ! قبول سندن رد سندن ! الهی ! شفاسندن درد سندن) (الهی ! اسلامه سن معینسك ، البته عزت دین ایچون اسباب خلق ایدرسك)

اِلهی [ف] اللهه منسوب اولان : لطف الهی . غضب الهی . بلای الهی . عنایت الهیه ، الطاف الهیه .

اِلهیات [ع] فلسفه نك الوهیته متعلق مبا. حثی : الهیات سنان پاشا .

اِلهيّون [ع] الهيات ايله متوغل اولان فلاسفه . فلاطون الهيونددر .

اِلهيه [ع] جميع حقايق وجوديه‌نك جمعندن عبارت احديت معناسنه‌در .
[تعريفات سيد]

اِلى [ع] ادات انتها . قدر ٬ دك ٬ دكين : الى الابد ابده‌دك ٬ نهايتسز اوله‌رق .
(الى الابد السنهٔ تقدير وتشكرده دائم اولمغه شايسته‌دردر)
الى آخره : صوككه قدر . الى ماشاالله : اللهك ايستديكى زمانه قدر . من غرهٔ رجب الى غايهٔ رمضان . رجبك غره‌سندن رمضانك صوككه قدر .

اِلياس ‡ [ع] كنديسيله قبضدن كنايه اولنور پرامسدر . الياس ٬ (ادريس) در . عالم روحانيده ارتفاعندن طولايى (غيب) ده قواى مزاجيه‌سى كاملاً محو وهلاك اولدقدن صكره مقام مذكورده قبض اولندى . ايشته بوكا بناءً (الياس) ديديكى زمان (قبض) آكلاشيلور .
[تعريفات سيد]

اِماته [ع] اولديرمك ٬ اولديرلمك : اماتهٔ زمان ٬ ويا اماتهٔ وقت تعبيرى وقت كچيرمكه اصطلاح اولمشدر كه مفهومى فرانسزجه‌دن مأخوذدر . (خسته‌لكدن يكى قورتلديغم وهرنه يولده اولورسه اولسون اماتهٔ زمانه چاره آرادېغم برهنكامده تصادف ايلديكندن)

اِماله [ع] ميل ايتديرمك ٬ ابتذال ٬ (جرزه) لسانيله حكامك قلبلرينى مهمه اماله ايلديكندن) ‖ حركه‌نك غير طبيعى اوله‌رق مدى كه كلام منظومه مخصوص معايبدندر .

اِمام [ع] او كيمسه‌يه دينور كه كنديسنه ائتما واقتدا اولنه .
امامه اويمق : جماعتله قلنان نمازده امامه اقتدا . (مثل ـ امامه موافق جماعت)
‡ دين ودنياجه رياست عامه‌يى احراز ايدن ذات : امام المسلمين (نفعى : امام دين پناهان مرشد ارشاد آگاهان)
جمعى ائمه : ائمهٔ دين ٬ ائمهٔ محلات .

اِمامت [ع] امامليق : صفت امامته موافق اطوار . فلان مسجدك امامتنى حائز .

اِمامه [غ] آغاج ويا سائر شيلردن عموداً ثقب اولنمش خرده باشلقدر كه سبحه‌لرك دانه‌لرينى ديزدكلرى ايپلكك ايكى اوجى آنك دروننده چكيريله‌رك تسبيحه تعيين مبداء ايدر .
چبوق امامه‌سى : توتون چبوقلرينك باشلرينه طاقيلان كهربادن معمول آغزلق .

اِماميه ‡ نص جلى ايله جناب عليننك امامتنه قائل اولان طائفه‌دركه بونلر صحابه‌يى تكفير ايتديلر .

اِمتثال [ع] كمال انقياد : اللهك امرينه امتثالده تردد ايتميز . امر واجب الامتثال . اولى الامرك فرماننه امتثال واجبدر . بوخصوصده امتثال امرك وجوبنى اثبات ايلدى .
‖ بر نسنه‌نك صورتنه كيرمكدركه تمثيلك مطاوعيدر : اطوار جوانمردانه‌سنى مثال امتثال اتخاذ ايلدى .

اِمتحان [ع] آزمودن معناسنه‌دركه بر آدمك بر خصوصده‌كى درجهٔ معلومات وقابليتنى آكلامق ايچون تجربه‌يه چكمكدر . كرك قولاً وكرك فعلاً اولسون : تجربه‌ده صينه‌مق تعبير اولنور . (نفعى : نسيم اول دكلو جانبخش وحيات افزاكه هر دمده ـ دم‌عيسى ايله دعواى بحث وامتحان اورره) امتحان كشى‌يى كامران وياخود دوچار حرمان ايدر . ‖ مجازاً دنمك آزمايش بخت مقامنده امتحان اقبال ٬ امتحان طالع صورتنده استعمال اولنور . (براز زمانده امتحان اقبال ميدانلرنده كزدكدن صكره)

اِمتداد [ع] اوزامق ٬ اوزانمق ٬ اوزانوب كيتمك امتداد ايام فراق ٬ امتداد باران ٬ امتداد ليال . امتداد ظلمت ٬ امتداد عمر (نفعى : مهمانى مهيا ايده هپ الطاف ربانى ـ اوله تاحشره دك ايام عمرى امتداد اوزره) (قپچاق صحرالرينك متناهسنه قدر امتداد ايدن يولر ايچنده)

اِمتزاج [ع] بربرينه اويمق . توافق : امتزاج اخلاق . ‖ اويوشمق ٬ اويوشوب كچنمك ٬ حسن معاشرت . زوجين آره‌سنده امتزاج اساس سعادتدر . امتزاج اقوام . جمعى امتزاجات .

امتزاجسز : خويسز، كيمسه ايله حسن معاشرت ايتمين بد اخلاق .

امتزاجسزلق : نزاع وغوغايى موجب اوله‌جق صورتده خويسزلق حاللرى .

اِمتصاص [ع] مايع بر شيئى سوزه سوزه ايچمك معناسنه موضوعدر . تركجه‌ده امكك‌ده مستعملدر . بومعناده (مص) كلمه‌سى . (ايتمك) ماده‌سيله زياده قوللانيلور .

اِمتلا [ع] كركى كبى طولمق . طولغونلق . امتلاء معده بو معنا اعتباريله‌در . تركجه‌ده معده طولغونلغى تعبير اولنور .

اِمتناع [ع] كرى طورمق، چكنمك، اختصاصدن امتناع ايلدى . (ميل معالى امتناع خضوع كبى سجاياى جليله ايله) || عدم امكان : بوخصوصده موفقيتك امتناعنى ادعا ايلدى . بوايشك امتناعنه قانلدر .

اِمتنان [ع] ايتديكى ايلكى صايوب سويلييه‌رك باشه قاقمق . باركران امتنان آلتنده بولنمق قدر نفسه كوچ كلير شى تصور اولنه‌ماز . [نفعى : زمين فيض لطافتله سپهره امتنان اوزره] [راغب : آهندن اولسه‌ده فلكك چك كمانى — چكمه فلكده سفله‌لرك امتنانى] [غالب بك : امتنانك نولسون اى خورشيد دهره فيض عشق — سن كبى بيك مهرى برداغده پنهان ايلمش] بى امتنان: امتنانسز [نابى — در توحيد بارى : بودكلو نعمت بى امتنانك قدرنى بيلمز — عجب كفران ناشكراندر اكثر مردم دنيا]

اِمتياز [ع] ذاتى ويا اضافى برمزيتله برفرد سائرلرندن ايرلمق . تفاضل . [فضائل ذاتيه‌سنك ويرديكى حيثيت ومساند حكومتك اقتضا ايتديرديكى مطاعيتدن بشقه هيچ كيمسه ايچون كرك حقيقى وكرك اضافى رامتياز بولنه‌مازكه حقه مطابق اولسون] نجابت فطريه‌سندن طولايى متبوعنك نزدنده سائرلرندن زياده امتيازى واردر . اصحاب امتياز: افراد نوعى آره‌سنده بعض خصوصدن طولايى ممتاز اولان ذوات || مساعدهٔ مخصوصه، رخصت مقننه : تيمور يولى امتيازى واپور ايشلتمك امتيازى . كتاب امتيازى .

امتياز آلمق : برخصوصى برمدت معينه ايچون كنديسنه حصر ايتمك مساعده‌سنى استحصال .

امتيازلى : مساعدهٔ مخصوصه‌يه مظهر . سائر شيلردن ممتاز .

جمعى امتيازات : امتيازات اجنبيه .

اِمحا [ع] (تصرفات مخصوصه‌مزدندر) محو ايتمك، ايدلمك . امحاى نفوذ، امحاى امتياز .

اِمداد [ع] مدد ايرشديرمك، ياردم ايتمك امداديه يتشدى . اكر امداديمه يتشمسه ايدى حالم خراب ايدى . قوهٔ قلبيه‌سيله امداد ايلدى . مستحضرات عليه‌سى امدادينه يتشدى . [وجدى : بوفيضيله سوزك سحر ايلمك مشكل دكل وجدى — خصوصا طبع چالاكك ايده امداد قابلدر] [قاضى فاضل : تأييده نزول ايتدى بتون كوكده‌كى ارواح — امداده شتاب ايلدى يردن شهدامز]

اِمرار [ع] كچيرمك، كچيرلك : امرار وقت، امرار عمر . [يحيوى : اردونك قارشى يقه‌يه امرارينى متعاقب دشمن دخى]

اِمساك [ع] طوتمق، آلى قويمق، حبس . كلامده، اكل وشربده، ضبط نفسده مستعملدر . مثلا ابسم وساكت اولمده امساك كلام . ويرهيركار اولمقلغه امساك طعام، ونفسنى ضبط ايله مشتهياتدن صاقنمقلغه كه اعتصامدر امساك نفس، وبخل ايتمكه كه خستدر خاصةً امساك، وصيام نيتيله اكل وشربدن فراغه وميقات معينه‌ده امساك اطلاق اولنور .

وقت امساك : سحوردن صكره اكل وشربه نهايت ويره‌جك ميقات شرعى كه صومك ابتداسى، وقت افطار مقابلى .

امساك، سيئاتده ولله اولان شيلرده مقبول اولديغى كبى مكارم اخلاقه متعلق خصوصاتده مدخولدر . ايثار كرمده امساك ايتمك كبى [نحيفى : ترجمهٔ مثنوى : جودى حقدن عطا خواه ايلرم — ايلسه‌م امساك لله ايلرم]

اِمضاء [ع] بر نسنه‌نك ختامنى مبين وقرار واجراسنى معلن اوله‌رق محرراته وضع اولنان اسم . امضا ايتمك : يازديغى شيئى تصديقا وضع امضا .

امضا آتمق، امضا ايتمك، امضا چكمك، امضا قويمق، امضالمق هپ برمعنابه‌در . تمسكى، حجتى سندى امضا ايتمك، كه تصديقا امضالمق : [صبرى

شاكر : بو قصيده بكا مدحكده تمسك بسدر ــ كلك تعيينك ايده آنى خصوصا امضا]

اِمعان [ع] برخصوصده مبالغه اوزره اجتهاد ايتمك كه كمال دقتى مستلزمدر . امعان نظر بوندندر . [حقيقت حالى نظر امعان اوكنه آنجه غائب اوزرينه حاصل اولمش حكمدن ذهنى تجريد ايدرك]

اِمكان [ع] حد قدرته داخل اولمش كه ممكنلك، داخل احتمال اولوق [بنده جلب ايلر ايدم جانانى ــ اكر اولسه‌يدى مساعد امكان] [بر املى وار ايدى كه حاصل اولمدقجه دنياده حياتك برلذتندن مستفيد اولمغه امكان تصور ايده‌مز ايدى] [امكان داخلنده برمطلب مشروع قالمامش كه برفرد ايچون تحصيله اقتدار موجود اولسون] [كندى خيال محالنك كسوهٔ امكانه كيرمش اولمسندن قورقيوردم] هرشى ممكندر فقط تأخير اجله امكان متصور دكلدر .

اِمكان * برذاتك، برماهيتك وجود وعدمنده‌كى مساوات . [تعريفات]

اِمكان استعدادى * بوكا امكان وقوعى دخى ديلور . طرف مخالفك، نه مقتضاى ذاتى، نه ده غيرى برشيئك تأثير ايجابى اولمدرق واجب اولميان شيدر . اكر طرف مخالفك وقوعى فرض اولنسه هيچ بر وجهله محال لازم كلز . امدى امكان ذاتى، امكان استعداديدن على الاطلاق اعمدر . [تعريفات]

اِمكان خاص * طرفيندن ضرورتى سلب ايتمك : مثلا « كل انسان كاتب » كبى . زيرا كتابت وعدم كتابت انسان ايچون ضرورى دكلدر . [تعريفات]

اِمكان ذاتى * هرنه‌قدر واجب بالغير ايسه‌ده طرف مخالفى بالذات واجب اولميان شيدر . [تعريفات]

اِمكان عام * احد طرفيندن ضرورتى سلبدر : « كل نار حارة » كبى . زيرا حرارت آتشه نسبتله ضرورى اولدرق عدمى ايسه ضرورى دكلدر . [تعريفات]

امكان عقلى : عقلاً ممكن اولمش .

اِملاء [ع] برشيئى اورنك اولمقسزين ذهنكده صورت بولان معانى كاغد اوزرينه يازمق : املاى سطور : [نابى ــ ايدوب وضع قلم اوراق حكمتخانهٔ صنعه ــ چكوب مسودهٔ غيبى بياضه ايلش املا] || سويليوب يازديرمق كه فرانسزجه (dicter ديقته) ديدكلريدر . بو كتابى برقاچ كاتبه املا ايدرك ميدانه كتيردم . ياخود على طريق الاملا يازديردم ديئور كه سويليدرك يازديردم ديمكدر [ادهم پرتو پاشا ــ عوعوه : بطريق الاملا يازمغه تنزل بيوررسه‌كز تشكر ودعا ايلرم .] [مشهور قيصر هم كاغد اوقور همده درت كاتبه برزمانده بشقه بشقه مسائل املا ايلر ايدى]

|| فن املا : برلسانك كلماتنى طوغرى يازمق : [نفعى ــ خط منكرهيده كنديته بكزردى همان ــ يازسه باشدن باشه املاده قصورى نه ايدى] || املايه كلك : صلاح قبول ايتمك . املايه كتيرمك : اصلاح ايتمك [شنامى ــ مسئلهٔ مبحوثة عنها : تصوير آنى دخى املايه كتيرمك لازم كلدى] || طولديرمق . طولديرلق : قابلرى لباب املا ايلدى . املاى شكم : معده‌سنى طولديرمق ده‌كه پيس بوغازلره تعريضاً ايراد اولنور . اغزيلر املاى ستون ايچون هرنه اولورسه قبول ايدر]

اِمهال [ع] برآدمه برماده ضمننده مهلت وزمان ويرمك : مثلا اداء دينك مدتى حلول ايتديكى حالده دائنك برزمان دها تأخير ايدوب ميدان ومهلت ويرمسى كبى . تمهيل دخى بو معناده قوللانيلور . [آصفا عمرى اوصافكه حصر ايليدم ــ برزمان قابض ارواح ايدرسه امهال]

اِنابت ـ اِنابه [ع] بركيمسه‌يى آخر كيمسه‌يه قائم مقام ايتك (لسانمزده بو معنايه قوللانيلماز كبى اولمشدر) || ترك معاصى ايله دركاه الهيه بالاخلاص رجوع . بو مناسبتله برمرشد كاملك، طريق حقه ارشادينه دلالت ايتمسى ايچون انتساب ايتمكه (انابه) اطلاق اولنور . انابه آلمق، انابه ايتمك ديديكى كبى انابه ويرمك دخى ديئور . فلان شيخدن انابه آلمشدى . كنديسنه انابه ويرن شيخ دخى محتاج انابه‌در .

انابت ظلمات شبهاتدن قلبی اخراج بعضلرینه كوره هرشیدن تجرده هر شیئی محیط اولان ذاته رجوع ایتمك . ینه بعضلرینه كوره غفلتدن ذكر وتخطره، وحشتدن انسه رجوع . [تعریفات سید]

اِناث [ع] (انثی) (او . ن . ثا) نك جمعی . قادینلر . ذكور مقابلی . ذكور واناث : رجال ونسوان . مكاتب رشدیهٔ اناث . تربیهٔ اناث اقدم وظائف رجالدر .

اِناره [ع] نورلندیرمق، روشن، آیدین ایتمك، منور قیلق || مجازاً برنسنه‌یه حسن ولطافت پیدا ایتدیرمك .

اِنباء [ع] خبر ویرمك، اخبار ایتمك . اكثری محررات رسمیه‌ده بیان ویا اجرا ایله برابر قوللانیلور : (نتیجهٔ مصلحتك بیان وانباسی ــ اجرا وانباسی) كبی .

اِنبات [ع] بتیرمك، نشو ایتدیرمك . هر ارضك قوهٔ انباتیه‌سی بردكلدر . مجازاً دخی قوللانیلور : (فیض انبات ویرر مزرعهٔ افكاره)

اِنبساط [ع] یایلمق، اسنوب اوزامق . || وسعتلنمك، برشی توسع ایتمك اكثری معنویاتده قوللانیلور : انبساط افكار، انبساط قدر، انبساط لیاقت وقابلیت كبی || انشراح قلب كوكل آچیقلغی، مسروریت . قلبمك انبساطنی موجب اولدی . قلبم انبساط حاصل ایلدی .

اِنبعاث [ع] كوندرلمك، اشخاصده قوللانیلور : فلانك انباعثنی ناطق اولان مكتوب . || نشأت ایتمك، ظهور ایلك : بوحادثه آنك تحریكاتندن انبعاث ایتمش ایدی .

اِنبلاج [ع] انفلاق كه طان یری آغاروب روشن اولمقدر : انبلاج صبح .

اِنبیق [ع] آلت تقطیر كه آنكله ایستنیلان شیئك عرق، یعنی تری قطره قطره استحصال او . لنور . انبیقدن چكمه صو : ماء مقطر . عرق انبیق .



اِنتاج [ع] برشیئك نتیجه‌لنمسی، نتیجه بولمسی : حیات مماتی انتاج ایدر . (بوحادثه‌نك انتاج ایده‌جكی جهات نافعه)

اِنتباه [ع] اویانقلق، آكاهلق كه عبرت ایله مترادفدر . (فرح : ترجمهٔ مثنوی : آچ قولاغك دیكله ای بی انتباه)

اِنتحار [ع] برآدم كندی نفسنی قتل ایلك . فی الاصل بیچاقله كندینی قتل ایتمكه موضوع اولدیغی حالده لسانمزده هرنه آلت وصورتله اولورسه اولسون اختیار ایله نفسنی تلف ایتمكده اصطلاح اولمشدر . سبب انتحاری افتقاری ایمش . انتحارینك سببی ظاهر اولمدی .

اِنتحال [ع] آخرك شیئنی كندینه مال ایتمك، مثلا برشاعرك شعرینی بنمدر دیه ادعا ایتمك كبی . (تصویر افكار : رابعاً اشعاردن هانكیسنك اولدیغی تبین ایدر ایسه تصریحی) اثر انتحال .

اِنتخاب [ع] سچمك، اختیار ایتمك، برشیئك كزیده‌سنی آییرمق . (نفعی ــ قصیده : قهرمان جم حشم صاحب قران محتشم ــ زبدهٔ شاهان عالم انتخاب روزكار) انتخاب آثار . انتخاب اعضا . انجلرندن برینی رئیس انتخاب ایتدیلر .

انتخاب كرده : انتخاب ایدیلان . فلانك انتخاب كرده‌سیدر .

جمعی انتخابات . انتخاباتده اكثریا اصابت ایدر .

اِنتخابات ت مجالس عمومیه و بلدیه‌یه اعضا انتخاب ایتمك اصولی .

اِنتزاع [ع] برشی یرندن قوپاریلوب چكلمك، چیقارلمق . ([illegible] نزعه)

اِنتساب [ع] نسبت، منتسب اولمق . آنك ادیبانه انتسابی یوقدر . (ادهم پرتو پاشا ــ عوعوه : خیلی مقامات عالیه‌یه انتسابم وار)

اِنتساق [ع] نظام اوزره، یعنی اسلوب واحد اوزره، برطرزده دیزلمك . دوزكون اولمق . صف بصف سلام اولان عسكرك انتساقنه سوز یوقدر . اشیاده‌كی انتساق بهانه بولنه‌میه‌جق درجه‌لرده ایدی .

اِنتشار [ع] برنسنه يايلمق : نه كوزل برايحه انتشار ايتدى || آچيلوب طاغلمق، شايع ومنتشر اولمق : انتشار آثار، انتشار حوادث كبى . [فضولى – در وصف بغداد : بونده اولمش منتشر فيضى امام اعظمك – بونده اولمش بهرهٔ علم شريعت انتشار]

اِنتصاب * [ع] كلمه‌نك قاعدهٔ نحويه اوزره منصوب اولمقلغى .

اِنتصاح [ع] نصيحتى قبول ايتمك كه ويريلان نصيحته عامل اولمقدر . بومعناده قوللانيلان (تنصح) تعبيرى غلطدر .

اِنتظار [ع] برنسنه‌يه نظر ديكوب مترقب اولمق كه كوزلەمك، كوزلنمك، بكلەمك [فضولى : يارب اولمازمى اوله آخر بو دردِ اشتياق – يارب اولمازمى اوله زائل بورنجِ انتظار] [انتظار آتشدن اشددر] وصولنه انتظار ايديليور .

انتظاراً : انتظار صورتيله . [نتيجهٔ حاله انتظاراً هرانه تحصن ايتمك ايستدى] ظهوراته انتظار ايلدى .

اِنتظام [ع] صره ونظام اوزره اولمش . [اورالرينك محافظهٔ انتظامى ايچون لزومى قدر عسكر ترك ايتدى] ولايتك انتظام امورينه چالشدى . [خصوصات ذاتيه‌سنده انتظامه رعايت ايدر] [ادهم پرتو پاشا – عوعوه : هيأت اجتماعيه‌نك حصول كمال انتظاميله] [عوالمك انتظام حركتى قانون دورانده موجود اولان جذب ودفع خاصه‌لرينك] [نابى – در توحيد بارى : بناى انتظام دين ودنيايه ايدوب آلت – زبانه نطق ويرمش كوشه ويرمش قوت اصغا]

اِنتفاء [ع] آره‌دن چيقمق، زائل، يوق اولمق .

اِنتفاح [ع] شيشمك، قبارمق . قارنينك انتفاحى اثر مرض دكل اثر حملدر .

اِنتفاع [ع] منفعتلنمك، نفع حاصل ايتمك . بوتشبثدن دخى انتفاع ايده‌مدى .

اِنتقاد [ع] نقددن، آقچه وسائر نسنه‌نك زيوفنى سچوب آيرمق . [نفعى : قالدى ارباب طريق على ايتمك انتقاد] [نفعى : كه امر ايتدى وزارت خدمتن تسليم ايدوب مهرى – او صاحب رشده كيم احوال دهرى انتقاد اوزره] (تنقيد) ويا (انتقاد) ى مؤاخذه يرنده قوللانمق مؤاخذه‌نك حكمنى بيلمه‌مكدر . عرب، فرانسزلرك (قريتيق) ديدكلرى محاكمهٔ ادبيه وفنيه‌يه (مؤاخذه) اطلاق ايتمشدر . (قريتيق) لسانمزده مؤاخذه لفظيله اك اول ترجمه ايدن كاذدر . ([illegible] تنقيده)

اِنتقال [ع] بريردن بريره كوچمك تبديل مقام . بومناسبتله دار آخرته كوچمكده استعمال اولنمشدى . [روحى : سا كه خصم اولان همان دنيادن ايده انتقال] فلان ذات قوناغندن يالينسه (انتقال) ايتدى ديه‌مملى، يالينسه (نقل) ايلدى ديه‌ملى . || ذهنك برخصوصه نقل ايتمكلكى ديركه مادى ومعنوى بروسيله ايله برنسنه‌يى ادراكدن عبارتدر : فلان كيمسه سريع الانتقالدر، ويا سرعت انتقاله مالكدر . بن حكايه‌يه آغاز ايدر ايتمز اومقصده انتقال ايلدى .

جمعى انتقالات .

اِنتقام [ع] عقوبتله جزا ايلكدركه اخذكينه ايتمكدر، آكا لسانمزده اوچ آلمق تعبير اولنور . بوكلمه‌يى (ايتمك) ماده‌سيله‌ده (آلمق) ماده‌سيله‌ده استعمال جائزدر . فقط لسانمزده (آلمق) ايله مستعملدر : نفعى هرايكى صورتله‌ده قوللانمشدر . [سهام قضا : انتقام آلمز ايسه‌م هجو ايله بنده‌سندن – شاعريت بكا هروجهله بهتان اولسون] [كذا : هله بن تائب اولندم هجو ايله هم انتقام ايتدم – اكر ويسى اوخرلكده قانونسه بنه ارزانى]

اِنتماء [ع] انتساب . برذات مكارم انتما ايله .

اِنتهاء [ع] نهايت غايت . ابتدا مقابلى : ابتداسندن انتهاسنه قدر . [سنان پاشا – تضرعات: ابتداكه سنك بدايت يوق – انتهاكه سنك نهايت يوق]

انتها پذير : نهايت بولنجى .

اِنتهاز [ع] فرصتى فوت ايتميوب غنيمت بيلمك : بو فرصتى انتهاز ايلدى .

انتهاز فرصتدن كرى طورمدى .

اِنجاز [ع] وعدى يرينه كتورمك : وعدينى انجاز ايلدى . انجاز وعد، لازمهٔ اخلاق كريمه‌در . جمعى انجازات .

اِنجذاب [ع] بر نسنه چكيجى بر شيئه طوغرى چكلمك . ايكنه‌نك مقناطيسه انجذابى كبى . معنويانده‌ده قوللانيلور كوكلك كوزله انجذابى كبى . (پيكده بر كوكل بولنمازكه حسن عالم آراسنه انجذاب ايتمسون)

اِنجرار [ع] چكلمك ، منجر اولمق .

اِنجلا [ع] آچيلوب روشن وعيان اولمق . انجلاى آفاق .

اِنجماد [ع] طوكمق . انجماد مياه . انجماد انهار . طوندنك انجمادى سببيله پوستدلر تأخر ايتدى .

اِنجيل [ع] مسيحه نازل اولان كتابكه شرايع نصرانيتى حاويدر . بو كلمه مخاصمه معناسنه اولان (تناجل) دن مأخوذدر . كتاب مزبورك نزولنده خلق آنك حقنده منازعه ايتدكلرى ايچون تسميه اولنمشدر . قول آخره كوره انجيل عبرانيده مژده ، بشارت معناسنه‌در . حكميله عامل اولانلرى جنت ايله تبشير ايلديكيچون تسميه ايدلمشدر . وبعضه كوره (انكليون) ويا (انكيل) عبرانى معربيدر . وبعض قوله كوره اصل دستور معناسنه‌دركه نازل اولديغى قوم مضمونيله عامل اوله‌رق حلال وحرام خصوصنده آكا مراجعت ايده‌لر . جمعى اناجيلدر . زيرا اليوم نصارا النده بولنان انجيل بر اوليوب درتدر . نته‌كيم اناجيل اربعه تعبير اولنور .

اِنحدار [ع] اينيشه طوغرى ايتمك . انحدار سيلى تعبير اولنور .

اِنحراف [ع] بر طرفه طوغرى اكيلوب ميللنمك . (مرد اولان ايتمز حقيقت مسلكندن انحراف) صحتك مرضه ميلانمسى حالنه انحراف مزاج تعبير اولنور .

اِنحصار [ع] بر نسنه خارجه تجاوز ايده‌مامك اوزره بر حد داخلنده قلمق . كويا عرفان وذكا كنديسنه انحصار ايتمش كبى هركسى تحميق ايدر . || ☾ طرف دولتدن بر شخصه ويا بر شركته ، ويا بر هيأت اداريه‌يه كرك اوملكتده‌كى محصولاتدن وكرك خارج ملكتدن كلان معمولاتدن بعض شيئك منحصراً بيعى ايچون ويريلان امتياز . (شناسى - تصوير افكار : ايكنجى كره اوله‌رق تكرار وبوندن بويله بروجه انحصار تذكرهٔ مبحوث عنهانك طبع وفروختى) بوكا يد واحد دخى دينور . طوز انحصارى ، توتون انحصارى كبى .

اِنحطاط [ع] اينمك ، آشاغيلامق ، سن انحطاط : سن وقوفدن صكره اولان اوان حيات كه انسان دائما سن هرمه طوغرى آشاغيليوب كيدر . سنى كبى ذكاسيده انحطاطه باشلامش .

اِنحلال [ع] دوكوم چوزولمك كه انعقاد مقابليدر . (فضولى : كلدى اول سروركه صالمشدى زمان غيبتى - عقد نظم كشور اسلامه بيم انحلال)
انحلال پذير : انحلال قبول ايديجى ، قابل انحلال اولان نسنه .

اِنحنا [ع] اكلمك ، اكرلمك : استقامت مقابلى . مثلا نمازده انحنايه ركوع دينور . (انحنا ضد استقامتدر)

* انحنا بر خطك اجزاء مفروضه‌سى كافهٔ اوضاعده منطبق اولمامقدر : مثلا قوسك اجزاى مفروضه‌سى كبى . زيرا قوسيندن بريك طرف مقعرى ديكرينك طرف محدبنه قونديغى تقديرده يكديكرينه منطبق اولور . اما شو وضعك بشقه درلوسنده منطبق اولماز . [تعريفات سيد]

اِنخساف [ع] يره بچمك (اونده‌ده آلتونك كثرتنى كورنلر بر كون آغرلغندن آطه‌نك انخساف ايتمسنه احتمال ويررلر)

اِنخفاض [ع] آنچاقلانمق محسوسات ومعنويانده قوللانيلور : انخفاض اراضى (تپه‌دن آشاغى باقيلنجه اراضينك اووايه طوغرى كتدكجه انخفاض ايتديكى ظاهر اولور)
انخفاض قدر : قدرى الچاقلانمق .

اِنخناق [ع] نفسى كسيله‌رك بوغولمق .

اِندراج [ع] داخل اولمق . (درج) زياده مستعملدر .

اِندراس [ع] بر نسنه باخصوص بنا مقوله‌سى اثرى قالمامق اوزره بوزيلوب محو اولمق .

اِندفاع [ع] دفعك مطاوعيدر؛ صاوولق . موجود اولان موانعك اندفاعنه همت ايلدي . بلانك اندفاعي اوزرينه راحتجه نفس آلمغه باشلادي .

اِنذار [ع] تبشير مقابلي كه بر ماده‌يي اعلام وامر ايله تحذير وتخويف دز . اولوالعزم اولان انبيانك كافه‌سي دعوتنه مأمور اولدقلري قوملري انذار ايلشدر .

اِنزال [ع] اينديرمك . انزال وحي .

اِنزعاج * [ع] لغتده يرندن قوپارمق . اصطلاحده وعظ وسماع تأثيريله قلبك اللهه توجه وحركت ايتمسي .

اِنزوا [ع] كوشه‌يه چكلمك . زاويه نشين اولمق . بومناسبتله خلقك اختلاطدن چكلمكده؛ تنها نشين اولمقده اصطلاح اولمشدر كه عزلت كبي برمعنا افهام ايدر . اختيار انزوا ايلدي . عمرني انزواده چكيردي . [كوشهٔ انزوا وزمين تواضعدن قطعا آيرلمديغي]

انزواكاه : چكيلوب اوطوريله‌جق زاويهٔ تنهائي؛ عزلتكاه .

اِنس [ع] بشر معناسنده دركه آدم اوغلاني تعبير اولنور . جن وملك مقابلي انس وجن؛ انس وملك مفردي انسدر (جن وجني) كبي : [بهائي كفري :

ذم وغيبت غايهٔ عرفان ايسه
بو صفت مقبول انس وجان ايسه
دخل يوق كيمسه‌نك عرفانه]

اِنساق * [ع] مسجع ومقفى منتظم كلام ايراد ايتمك .

اِنسان [ع] حيوان ناطق . قادينه؛ ارككه اطلاق اولنور . [قادين اركك نه قدر انسان موجودسه كافه‌سيني دفتر نفوسه قيد ايلديلر] [مثل : انسان ايكي كره دنيايه كلمز] [صبري شاكر : انسان بو بزم دوو دلارايه بركلور ـ بيل قدر عمرك كشي دنيايه بركلور] [انسان؛ شو كرهٔ زمين ديدكمز وجود متحركك روحيدر] [اطرافني سير ايدر جانيوردم ـ انساني ملك جهاني جنت] [انسان ايله عقربي برخاصهٔ توليد وجوده كتيرور] [مثل : انسان انسانك شيطانيدر] [انسان انسانه لازم اولور] [مثل : انسان خطاسز اولماز] [شناسي : بر اثركه فعلي انسان اوله ممكن ميدركه آنده نقصان اولميه] [انسان طاشدن پك كلدن نازكدر] [انسانك اتي يمز دريسي كيمز] [انسانك آلاجه‌سي ايچنده‌در] [انسانك صويي بر خويي بيكدر] [انسان نسياندن خالي اولماز] [انسان ياكلقله عالم اولور]

انسان كامل : فضائل حكمت ومعرفتله تحلية ذات وصفات ايتمش شخص عارف .

§ ايي كيمسه؛ صاحب وجدان كشي . حتى صفت كاشفه مقامنده [انسان برآدمدر . فلان ذات انساندر] دينور . [انسان اودر كه ابناي جنسنك نالهٔ اضطرابيله متأذي اوله .] [آدم اولانك خير اولور آدملره قصدي ـ انسانلغه انسانده بودر ايشته دلالت] [انسان آكا ديرلركه ايده قلب رقيق ـ آلام بني نوعي ايله كسب ملالت]

انساني : انسانه منسوب فعل انساني؛ افعال انسانيه . [بيابان وحشت پرورده‌لرينك مكسوبات انسانيه‌ده مدنيت ايچنده يشايان مكتب چوجقلرندن پكده فرق يوقدر] وظائف انسانيه‌دن غافلدر .

اِنسانيت [ع] انسانلق؛ انسانه مخصوص اولان خصائص حسنه كه ايلك وجدانليلق . [آدمك حيوانيتي يمكله؛ انسانيتي اوقومقله قائمدر] [نابي : اولمارسك برنوازش آچديغي بيك زخم ايچون اما ـ بوانسانيت اي دل غمزهٔ جانانه‌دن كلمز] [آتي بيك بوقدر سنه‌لك عالم انسانيتك مبتلا اولديغي دواهي ايچنده طوفاندن صكره] [اولاد جنكيزدن بريني اسلاميت وانسانيتك نجاتنه واسطه ايتمك تصوريته دوشدرك] [مثل : انسانيت آچقيله صاتين آلنماز] .

انسانيتكار : انسانيتلي .

انسانيتكارانه : انسانيتلي كيمسه‌يه ياقيشه‌جق صورتده : [معاملهٔ انسانيتكارانه‌سيله دشمنلريني بيله منتدار ايتمشدر]

انسانيتكاري : انسانيتكارلق . اطوار جوانمردي وانسانيتكاريده اقرانته فائقدر .

انسجام [ع] دوزكون‌ رابطه‌لى ، بر دوزى‌يه اولمق . انسجام الفاظ ده‌كى مهارت منشيانه‌سى مسلمدر . يازديغى شيلرده تناسب وانسجامه رعايت معتاديدر .

انسداد [ع] سد اولمق كه قپانق‌ طيقانق : انسداد ابواب علوم . [نفعي : ره مجراى فيض اولمشدى غايت انسداد اوزره]

انسلاب [ع] بر نسنه‌دن صويلوب چيقمق‌ محو اولمق : انسلاب حضور‌ انسلاب راحت .

انسلاخ [ع] ز بحه‌نك دريسى يوزيلوب چيقارلمغه موضوعدر . بومناسبتله صيريلوب چيقمقده‌ صويمقده قوللانيلور . جان بدندن انسلاخ ايلدى . اثوابندن انسلاخه وقت بوله‌ميه‌رق كنديسنى دكزه فرلاتدى . || كوندوز كيجه‌دن صيريلوب چيقمق .

انسلاك [ع] يوله كيرمك‌ يول طوتمق . انسلاك ايتديكى طريقك صوكى چيقميه‌جغنى بيليردى . [بونقطه‌در يمين وشمالى بيان ايدن ـ ايلر جهانه عقل بو مركزدن انسلاك]

انشاء [ع] ياپمق‌ وجوده كتيرمك . [لزوم قطعيسى تبين ايدن ابنيه‌يى كرك تعيين وكرك انشا ايتمك امرنده‌كى]

بومعناده جمعى انشاآت : [مدنيتك اقتضا ايتديرديكى انشاآت عموميه اوقدر آغرلشدى‌ او قدر اهميت بولدى كه]

انشائى‌ انشائيه : انشايه منسوب اصول انشائيه . مصارف انشائيه

* انشاء : برنسنه‌يى بركيمسه كنديلكندن پيدا ايلك‌ ارباب قلمك صفحهٔ بيانه چكديكى تعبيرات وافاداته انشاء اطلاق بواعتبارله‌در كه اصطلاحزده اصول كتابت معناسنه مستعملدر . فلانك انشاسى كوزلدر [شناسى ـ مسئلهٔ مبحوثة عنها : انشاى فارسى وتركيده بومثاللردن نحو عربيه مطابق اولانلرى مقبول ومستعملدر يوقسه ديكرلرى ؟]

انشاد [ع] شعر اوقومق . لسانمزده ايسه نظم ايتمك كبى شعر سويلكده‌ يعنى زادهٔ طبيعتده مستعملدر : انشاد ايتديكى قصيده‌ بو بيتى كندى انشاد ايلدى . [شهنامه‌دن ايلسه‌يدم انشاد ـ بر بيتنى ايلزدم ايراد]

انشاط [ع] تنشيط معناسنه‌در كه استعمالى نظمه خاص كيدر .

انشتات [ع] تشتت معناسنه قوللانيلور .

انشراح [ع] آچلق . فرحناك اولمق : انشراح قلب . بوكون كوكلده برانشراح واركه اك عادى شيلرى بيله كوزومه لطيف كورنيور . [صبرى شاكر : انشراح صدور دولت روح جسم مملكت]

انشعاب [ع] شعبه‌لره آيرلق‌ اويماقلر پيدا اولمق . قبائل عرب يوزلرله عشيرته انشعاب ايلشدر .

انشقاق [ع] يارلمق . ايكى‌يه آيرلمق‌ ايكى‌يه بولنمك .

انصاف [ع] عدل‌ معاملهٔ عادلانه [فضولى : ازلدن طينتى انصاف وعدل ايله مخمردر] مرحمت ومروت كلمه‌لرينه رديفاً ويا عطف تفسيرى صورتنده‌ده ايراد ايديلور : انصاف ومرحمت ايتدى . انصاف ومروتى قائل اولمدى . [طالب : عين انصاف كبى عارفه ميزان اولماز ـ كشى نقصاننى بيلمك كبى عرفان اولماز] [مصراع مشهور : انصاف اولنسه بزده رقيبك رقيبى يز] [مثل : انصاف دينك يار بيسيدر] [مثل : اصناف قسمنده انصاف بولنماز] [ادهم پرتو پاشا ـ عوعوه : تماميله شيمهٔ انصاف واعتداله موافق بر قول واثق كوره‌يله‌مدى]

انصباب [ع] دوكولمك : دجله دكزه بصره كورفزنده انصباب ايدر . طونه‌نك بحر سياهه انصباب ايتديكى نقطه‌يه استحكام ويرديلر .

انصراف [ع] كرى دونمك : اتباعنه رخصت انصراف ويردى .

* اصطلاح صرفيونده اسم قاعدهٔ عربيه اوزره منصرف اولمق . بولفظ انصراف قبول ايتمز .

انضمام [ع] ضم اولمق‌ قاتلق . انضمام رأى‌ انضمام مساعده . انضمام معاونتيله موفق اولدى . انضمام موافقتى اوزرينه تشبث ايلدى .

اِنطاق [ع] سويلتمك نطقه كتورمك . انطاق حق كه الله طرفندن سويلدلمكده اصطلاح اولمشدر يعنی بلا قصد واراده آغزدن چيقان بر سوزه كه بر مسئله‌يه متعلق اوله آكا انطاق حق تعبير اولنور .

اِنطباع [ع] باصلق، طبع اولنمق . انطباع كتب ورسائل . مطبوع ومنقوش اولمق : صفحهٔ خاطره‌يه انطباع ايدن معانيدن .

اِنطباق [ع] اويمق، اولمق قوانينك اخلاق مملكته انطباقی مقتضيدر .

اِنطفاء [ع] سونمك .

اِنطواء [ع] دورولمك، بوكولوب دوشورلمك .

اِنعام [ع] نعمت احسان ايلك . [نفعی : اوفلاك مسندومه‌طلعت وقدسی‌فطرت — او جهانداور دريا كرم ابر انعام] بوقدر عنايت وانعامنه مظهر اولمشيكن كفران نعمت ايلدی . كورديكی انعامك حدوپايانی يوقدی . جمعی انعامات .

اِنعدام [ع] يوق اولمق .

اِنعزال [ع] عزلدن مطاوعدر . طوعاً قبول عزل ايلمكه اطلاق اولنور كه كندی چكيلوب عزل اختيار ايلمكدر انعزالنی آرزو ايلدی .

اِنعطاف [ع] برنسنه ايكی بوكلمك، ايكی قات اولمق . ميلنمك، تمايل توجه انعطاف نظر بومعنا اعتباريله‌در . جمعی انعطافات .

اِنعقاد [ع] دوكولنمك، باغلانمق !! اصطلاحجه قورولمق، طوپلانمق معناسنه مستعملدر : مجلس وكلانك انعقادی . انعقاد ايدن مجلسده .

اِنعكاس [ع] عكس ايتمك : انعكاس ضيا . انعكاس فرياد . [كوكلرنده حاصل اولان شوق وسرورك چهرلرنده انعكاس ايدن علاماتی]

اِنفاذ [ع] اوقی نشانندن اوته چكبرمك . بو مناسبتله (تنفيذ) كبی حكم وفرمانی اجرا ايلمكده استعمال اولنمشدر . انفاذ امر، انفاذ اراده . انفاذ احكام تعبيرلری معروفدر . [كيف مايشا انفاذ حكم واجرای مرامه آلشمش برقومك [فطرتنده شرف ديانت وانفاذ عدالته زياده‌سيله استعداد كورديكی]

اِنفاق * [ع] حاجت مشروعه‌يه صرف مال ايتمك . انفاق محتاجين [شناسی — تصوير افكار : مادامكه انفاق محتاجين هر بر دين احكامنجه اداسی واجب بردين‌در]

اِنفجار [ع] صباح يری آچلق كه شفق سوكمك .

اِنفراج [ع] غمدن قورتلق، قلب قسوتدن خلاص اولمق .

اِنفراد [ع] برماده‌ده تفرد ايتمك . مسلكنده انفراد ايلدی . صنعتنده‌كی مهارتندن طولايی اعلان انفراد ايلدی . [نفعی : دوشدی فرق بختمه ظل همای سلطنت — ناكهانی ايلدم دولتله كسب انفراد] !! يالكز اولمق، تكلمك [نفعی : وجودی هر برينك بشقه عالمدر حقيقتده — اولور آنكچون اهل دل جهانده انفراد اوزره] علی الانفراد تك تك، برر برر . انفراد اوزره .

اِنفساخ [ع] بوزولمق . احكام قانوندن بعضلرينك انفساخی . نكاحك انفساخی .

اِنفصال [ع] آيرلمق . يرندن ايرلمق . اصطلاحجه خدمت ومأموريتندن عزلده استعمال اولنور .

اِنفصام [ع] قيرلمق، كسلمك . انكسار وانقطاع كبی . مجادله‌نك انفصامنه همت ايلدی . رشتهٔ تعلقك انفصامی اوزرينه .

اِنفطام [ع] چوجق سوددن كسلمك .

اِنفعال [ع] متأثر اولمق كه . نفسك برماده‌ده تغيرندن يعنی بولانوب متكدر اولمسندن عبارتدر . انفعال درون !! كوجنمك : [شدت انفعالندن كيمسه‌يه برسوز سويليه‌مز اولمش ايدی] جمعی انفعالات : انفعالات نفسانيه . انفعالات قلبيه . [بوعنوانك تحريك ايده‌بيله‌جكی اغراض وانفعالاته اهميت بيله ويرمدی]

* انفعال : ايستر تأثير سببيله اولسون ايستر اولمسون بشقه سندن متأثر اولان شيده‌كی هيأت حاصله‌دن عبارتدر . مثلا : كسيلان شيده‌كی هيأت حاصله كبی . [تعريفات سيد]

اِنفكاك [ع] برنسنه يرندن آيريلوب چيقمق. [كولكه كبی كنديسندن هيچ بروقت انفكاك ايلز ايدی] [نابی ــ درتوحيد باری: ازل نثر نقطهٔ دور حيات اصلدر كايلرـ ابدن امتناع انفكاك عينته ايما] .

اِنفلاق [ع] يارلمق، آچلمق. صباحده وصف اولونور . انفلاق صبح كبی . [بزاو صباح سعادتك هنوز مبادئ انفلاقنده بولنديغمز حالده]

اِنفهام [ع] آكلاشلمق . انفهام مرام .

اِنقاذ [ع] قورتارمق . [مليونلرله تاتاری چرك شركدن انقاذ ايله سعادت اسلاميه مظهر ايلدی]

اِنقباض [ع] برنسنه‌نك اجزاسی بوزيله‌رك طورطوب اولمق، دوريلوب دويشولمك . انبساطك ضدی . خاصهٔ انقباض وانبساطی جامع در . بومناسبتله قسوت درونه انقباض درون اطلاق اولنور . كويا كه قلب برطاقم انفعالات ايله دوريلوب بوكولمش اولور . ‖ اصطلاح طبده پكلكه ديئور . لينت مقابلی .

اِنقراض [ع] برطائفه‌دن فرد واحد قالمامق وجمله توكنوب كچمك كه انقطاع دابردن عبارتدر . انقراض نسل : نسلك توكنمسی . دوماليلرك انقراضندن صكره ايتاليايه حكم ايدن اقوام . (بولمق) ماده‌سيله قوللانيلور . اوحسنعتك اربابی انقراض بولەلی چوق زمان اولدی .

اِنقسام [ع] بولنمك . قسم قسم اولمق . مثلا فلان شی انقسام قبول ايتمز ويافلان نسنه شوقدر پارچه‌يه انقسام ايتدی ديئور .

* انقسام عقلی : اجزاسی بالفعل حاصل اولان وبعضيسی بعضيسندن انفصال ايدن اقسام .

* انقسام فرضی : عقلك اثبات ايتديكی برانقسام . بوانقسام غيرمتناهيدر . زيرا عقل ماده‌دن مجرددر . قوهٔ مجرده ايسه افعال غير متناهيه‌يه مقتدردر .

* انقسام وهمی : وهمك اثبات ايتديكی انقسام . بومتناهيدر . زيرا وهم برقوهٔ جسمانيه اولديغندن افعال غير متناهيه‌يه اصلا مقتدر دكلدر. [تعريفات سيد]

اِنقضاء [ع] بيتمك، تمام اولمق. تعيين اولنان مدتك انقضاسندن صكره .

اِنقطاع [ع] كسلك، توكنمك : انقطاع دم، انقطاع نفس، انقطاع حوادث . انقطاع خبر : انقطاع هوس . انقطاع امل . انقطاع نسل .

اِنقلاب [ع] دكيشوب دونمك، بشقه طرز آلمق، دولت عثمانيه‌نك دور انقلابی سلطان محمود ثانينك عهد حكومته مصادفدر . [يكيچريلرك الغاسندن صكره سلطنت سنيه‌نك انقلاب ايتديكی طرز اداره]

اِنقلاع [ع] كوكندن قوپاريلق، چيقاريلق .

اِنقياد [ع] بركيمسه رام ومنقاد اولمق . خضوع وسرفرو ايتمك . [نفعی : وزارت ايليه دولتله ديوان همايونده ــ اوله فرمانه شاهان عالم انقياد اوزره] [نفعی : كوستره فرمانه شاهان عالم انقياد]

امره، فرمانه انقياد ايتدی . بادئ امرده طور انقياد كوستر ديكی حالده براز صكره ينه حركت سركشانده بولندی .

انقياداً : انقياد صورتيله . آلديغی امره انقياداً كلدی .

اِنكار [ع] بتاه ديكندن ناشی اويله دكلدر ديمك . [نابی ــ خيريه : ايتمه اوضاع رجالی انكار ــ نيجه سن بيلديكك يرلر وار] [نابی ــ درتوحيد باری : دكل لطفی خداوند كريمك قابل انكار ــ منكر انكار ايدن مجنون اوله يا طفل، يا اعمی] [نحيفی ــ ترجمهٔ مثنوی : اولمسه‌يدی سحر وانكار جحود ــ جمع قوم ايتمزدی، فرعون عنود] حق ميداندەدر انكار قبول ايدرمی . ضد اقرار : آلديغی انكار ايلدی . كتديكنی انكار ايتدی .

إنكسار [ع] قیرلمق : حقیقت ومجاز صورتیله قوللانیلور . آینه‌نك انکساری ، قلبك انکساری کبی . انکسار خاطری موجب اوله‌جق تفوهاتده بولندی . معامله‌ٔ واقعه‌سی انکسار خاطری موجب اولدی .
|| بد دعا : باشنی آچوب انکسار ایلدی . ابوینك انکساربنی آلمشدر ، فلاح بولماز .

إنكشاف [ع] آچلق . ازهارك انکشافی . || میدانه چیقمق ، آشکار اولمق : بو حقیقتك انکشافی اوزرینه بر دیه‌جکی قالمدی .

إنكليز (آلمانجه‌دن) جرمانیانك قدیم اهالیسی‌در که آلتنجی عصر میلادیده غران بریتانیایه هجرت ایتدکلرندن قطعهٔ مذکوره‌یه کندی نام‌لرینی ویرمشلردر . [مثل : انکلیز آرمه‌سی کبی دوناندی] اصطلاحزده برنسنه‌نك نظر ربا بر حالده انتظام وآرایش حاصل ایتدیکندن کنایةً ضرب ایدیلر .

انکلتره خلق : انکلتره‌لی .

انکلیزجه : انکلیز قومنك متکلم اولدقلری لسان .

إنهاء [ع] برسوزی ، برخبری یتشدیرمك ، تبلیغ || اصطلاح رسمیده برمأمورك فوقنده‌کی مأموره ویا آمرینه برماده اوزرینه یازدیغی کاغد .

إنهدام [ع] ییقیق : انهدام بنا ، انهدام جدار ، انهدام دیوار . تعبیرلری معروفدر .

إنهزام [ع] بوزلق . ازیلك ، [ارباب خلاق آرزوسندن زیاده‌رهین انهزام ایدرك] [عبدالرحمن قهرینك انهزامی اوزرینه طولا پیرنه طاغلرینه]

إنهلاك [ع] کندی نفسنی تهلکه‌یه صالمق .

إنهماك [ع] برشیئه ، برخصوصه شدت میل ، جد واصرار ایله متمادی آکا متوغل اولمق . تحصیل علمه اولان هوسی یاغی انهماك درجه‌سنی بولدی . اکثریا حالات مذمومه‌ده قوللانیلور : انهماك عشرت ، انهماك نفاق کبی . حکمنده (شدت) مندمج اولدیغندن (فرط انهماك) دینلکه لزوم یوقدر .

إهانت [ع] آلچق ، حقیر عد ایتمك . تحقیری روا کورمك . ارباب استحقاقه اهانت ایلدی . (بو کلمه هرنصل ایسه لسانمزده (خیانت) مقامنده قوللانلمش اولدیغندن صورت استعمالنده دقت ایدلمسی اخطار اولنور)

إهتداء [ع] هدایت بولوب طوغری‌یوله کیرمك ، دین اسلامه دخول . نصارادن اهتدا ایدنلری اکرام وحمایه واجبدر .

إهتزاز [ع] برنسنه‌نك حرکتی که ترکجه دیرنمك تعبیر اولنور . مثلا زیل تعبیر ایلدیکمز (صحنان)ك یکدیکرینه اورلمسندن حاصل اولان تترمه کبی . || فرح ومسرتدن شوقله جنبشه کلمك . جمعی اهتزازات .

إهتمام [ع] دقت وامکله ایشه اقدام . | (اخلاق علائی : نفس امرینه معتد بهاسنه اعتقاد ایتمك موجب نشاط اقدام ومفید کمال اهتمامدر) جمعی اهتمامات .

إهداء [ع] هدیه ایتمك ، ایلتمك . هدیه کوندرلمك ، کوندرمك . کندیسنه برکتاب اهدا ایلدم . اهدای سلامله اکتفا ایلدی .

إهلاك [ع] هلاك ایلتك ، اولدیرمك . برچوق حیوان اهلاك ایلدی . اهلاك موزیات .

إهليلج [ع] (هلیله) دیدکلری دارودر که صاری نوعنه (صاری هلیله) قره نوعنه (قره هلیله) دیرلر .

إهمال [ع] برنسنه‌یه رغبت والتفات ایتمیوب بوشلامق . ترك ایتمك . مثلا ایشی بوشلامقده ، ایشنده اهمال ایلیور دینور . (مصراع : ایلرکیمسه دعاسنده دقیقه اهمال) جناب حق امهال ایلر اهمال ایتمز .

إياب [ع] کری دونمك . عودت کیدوب کلمك مقامنده ایاب وذهاب تعبیری معروفدر .

إيباء [ع] ابا ایتدیرمك . چکندیرمك .

إيبش (ابراهیم اسمنك ترکجه محرفی)

ایبیک - ایبیک چاوش قوشی، هدهددر که (تاریخ طبیعی ده عصافیر،



یاخود ذات المنقار مخروطی جمله‌سندن) معدوددر. یازین اوروپایه، کوز وقتنده بلاد حاره‌یه نقل ایدر. کوکسی قرمزی ایله تورنجی ممزوجی برلونده قنادلری صاری، یشیل، سیاه تویلرله مزیندر. تپه‌سنده رسمده‌کی کبی اینجه تویلرله کوزل بر (قطاسی) واردر. بین الاعراب ابوالاخبار، ابو الربیع کنیه‌لریله معروفدر. سلیمان علیه السلامه بلقیسدن نامه کتورن بو قوشدر. عربك ابوالاخبار اطلاقی بو اعتبار ایله‌در. ابوالربیع تسمیه‌سی ایسه موسم بهارده بلاد حاره‌دن بلاد معتدله‌یه هجرت ایتمسی اعتباریله‌در.

ایبیک تاج خروس. شانهٔ خروس تعبیر اولنورکه دریدن عبارتدر. وبعض جنسنده تویدن قطاس اولور که او حالده ایبیك اطلاقنه بدل (تپه) تعبیر اولنور.

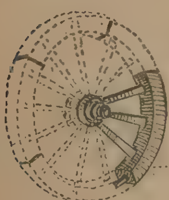


⚘ خروس ایبیکی: بوستان افروز دیدکلری چیچکدر که سلطان بورکی، بك بورکی دخی دیرلر.

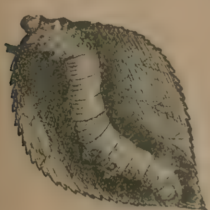
ایپ تخصیصاً اوزرن بوکه شی. حبل، رسن، ریسمان. زیاده قالیننه خلاط، آندن اینجه‌سنه اورغان. کنویردن معموله قنب. ایی کنویردن اولانه سنجیم، غایت اینجه‌سنه ایپلك تعبیر اولنورکه اعمال اولندقلری مواد ایله توصیف اولنورلر. پاموق ایپلکی، کتان ایپلکی، یوك ایپلکی کبی.

چربی ایپی: حذا اونچیسی که بنا ودولکرلر قوللانورلر.
§ ایپه چکمك: صلب اولنمق. آصلمق.
§ ایپنی سوریمك: جزاسنی بولمغه یلتنمك معناسنه اصطلاح عوامدر. نته‌کیم واجب الصلب اشرایه ایپنی سوریور دیرلر.
§ ایپه اون سرمك: بهانه ایله بر ایشی باشدن صاومق: خواجه نصرالدیندن ایپ ایسته‌مشلر. (ایپه اون سردم ویره‌مم دیمش. ایپه اون سریلرمی؟ دیمشلر: مرامم ویرمه‌مك اولنجه پك اعلا سریلر دیمش.)
§ ایپیله قویویه اینلمز: عهدینه وفا ایتمیانلر حقنده ایراد اولنور:
(ثابت - رباعی:
اخوان زمان ایپیله اینمز چاهه)
§ ایپ اوجی: وسیله، ممسك، سررشته.
§ ایپله‌مه‌مك: التفات ایتمه‌مك. کورمه‌مزلکه کلمك. اهمیت ویرمه‌مك.

ایپسید - اِسپید عربه تکرلکلرینك چنبرینی تشکیل ایدن منقوس پارچه‌لردن هر بری.



ایپك - ایپه‌ك (اسم) حریر، حریك تلی، فارسیده کژ، عربیده تحریف ایله قز.
ایپکلی: آرغاجی ایپك تلندن اولان قماش: ایپکلی طوقومه.
§ ایپك کبی: لطیف، صاف، تمیز مقامنده تعبیر عوام.
⚘ ایپك چیچکی: سمز اوت انواعندن غایت لطیف وهرلونده چیچك آچار بر نبات. چیچکی مایسدن ایلول نهایتنه قدر دوام ایدر وکونشده معروض اولورسه چوق آچار.



ایپك بوجکی دودالقز، یعنی ایپك قوردی. بر نوع کلبکدر فقط بسلنه‌،

بسلنه اهلی اولمش اولدیغندن سائر
کلبکلر کبی طیران ایده‌مز. بو کلبکك
دوده‌سی، یعنی قوردجغزی ایپك
قوزه‌سنی یاپار ودوت یاپراغی یر .


قوزه‌سی

ایپك قوزه‌سی : خام ایپك،
بورومجك .

خام ایپك : قاینانمامش تل
تل بورومجك .


کلبکی


دوده‌سی

ایپلك (اسم) رشته . خیط، مطلقا کتان
وپاموقدن بوکلمش اینجه تل .
پاموق ایپلکی، کتان ایپلکی . قیوراغی تیره .

پاموق ایپلکی ایله باغلامق : قریب عهدده
زوال بوله‌جق، تسویهٔ موقته‌ده مستعمل تعبیرات
عوامدندر .

ایپلیکخانه : وقتیله اصحاب جنحه‌یه جزاءً ایپ
بوکدردکلری محبس ایدی که ترسانه ملحقاتندن ایدی .
الیوم ملغادر .

ایپلیکلنمك : تل تل طاغلمق، دیدیلوب فتیل
فتیل اولمق .

ایپو - پو - تام (hippopotame) یونانیدن
(ایپوس hyppos فرس،



پوتاموس potamos
نهر) فرس الماء . بزده
صوآیغری، صوماندہ-
سی. بقرالماء . جاموس
الماء . بو حیوان ماندہ‌دن دها جثه‌لی عظیم الرأس
وسیع الخطم‌در. وسطی آفریقانك بیوك نهرلرنده بولنور.
حیاتنك قسم اعظمی، صوده یچر. نباتات ایله تعیش
ایلر . آفریقالیلر ایپوپوتامك لحمنی اکل، ودری یشنی

دباغت ایدرلر. دیشندن ایسه (صوم) دیدکلری ابرولی
کمیك اولور که بیچاق صاپی اعمال ایدیلور .

ایت (اسم) کوك وحشی وکوك صاحبسز
صالمه کزن کوپك .

ایت یاوریسی : انیك .

ایت اوغلی ایت : کلخنی، خبیث .

ایت دیرلکی : خارلتی کورولتی ایله اولان
معاشرت .

ایتلك : قانجیقلق، اخلاق کلبیه || کوبکلك
[ادهم پرتو پاشا - عوعوه : باق بن ایتلك عالمندن
ممنونم، حق توبه خطا کلسه فریاد ایلیشم] [مثل :
ایتلك چاقشیری اولماز] [سروری - هزلیات :
قورقارم اولماز ایتلك چاقشیری دیر - بویله کوردکده
بنی خصم غیور] [ایت یالکله قوجاماز] [ایت
اورر کروان یورر]

× ایت اوزومی : عنب الذئب، ربرق . فنا
سکنکور .

× ایت بورنی : نسرین تخمی، ترموش، یبانی
کل تخمی .

ایتمك (فعل متعدی) قیلمق، ایلك . افعال
معاونه‌دن دیکر بر کلمه ایله فعل ترکیب
ایلر : اخذ ایتمك، اش ایتمك، بحث ایتمك، بازارلق
ایتمك، ترك ایتمك، ثبات ایتمك، جبر ایتمك، چهره ایتمك،
حج ایتمك، خیر ایتمك، درك ایتمك، ذوق ایتمك، رجم
ایتمك، زنخ ایتمك، سب ایتمك، شتم ایتمك، صبر ایتمك،
ضرب ایتمك، عجله ایتمك، غائب ایتمك، فرق ایتمك،
قبول ایتمك، کیف ایتمك، لوم ایتمك، منع ایتمك، نذر
ایتمك، وهم ایتمك، هجو ایتمك، یوق ایتمك .

|| یاپمق، ایشلمك معناسنده اولمق فعلنك
تعدیه‌سی صورتنده مستعملدر : دیوارك اوزرینی دوز
ایتمه‌وب ساده یادانه ایتدیلر . [نه ایتدیسه آنی بولدی]
[کندی ایتدی کندی بولدی] قیافتله اوطوندن
آدم ایدرلر .

ایتدیرمك : یاپدیرمق، قیلدیرمق . کندیسنی
مدح ایتدیرمك . اصرارله دعا ایتدیرمك .

ایدشمك : بری بر برینه مثلا طعن، ویا داع
ایدشمك .

ایدلمك : فاعلی مضمر اولان فعللرده : احسان ایدلمك، اعلام ایدلمك .

ایدنمك : برشیئی اتخاذ، اعتیاد ایلمکده قوللانیلور : خوی ایدنمك کبی || اکتساب واحرازده قوللانیلور : مال ایدنمك کبی .

ایدیویرمك : درحال بلاتردد یاپمغه موافقت .

ایتمك (فعل متعدی) ایلرو سورمك . قاقق، یوروتمك . ایتشمك : مشاجره، ایت کبی بوغوشمق . ایکی کشی یکدیکرك ضدینه حرکت ایتمك .

ایتیلك : قاقلق کبی . دورتلك .

ایتی : کسکین . سرد : ایتی کشی، ایتی سوز .

ایتام (☞ یتیم)

ائتلاف - ایتلاف [ع] الفت ایتمك، آلشمق . اوتەدن بری ائتلاف ایتدیکی برشیدن نصل وازکچه بیلور . سیاسیات ایله اولان ائتلافی ادبیات ایله اولان اشتغالنه مانع دکلدر .

ائتلاف سیئ، جمعی ائتلافات .

ایثار [ع] بذل کریمانه . ایثار ایتدیکی صدقات جمع ایدلسه بر بیوك شرکتە سرمایهٔ اقتدار اولوردی . اجدادمز یالکز ایثار مال دکل، ایثار جانده دخی کندیلرندن اول کچن اقوامه تفوق ایتمشلردر .

ایجاب [ع] لازم، واجب قیلمق، [نفی : یالکز کوکب بختمده دکل لطفك ایله - ایتدی طبعمده ونظممده ترقی ایجاب] لسانمزده (لازم) و (متعدی) اولەرق قوللانیلور :

شبهه عارض اولنجه آبدستی تازه‌لمك ایجاب ایدر . شبهه‌نك حصولی آبدستك تازه‌لنمسنی ایجاب ایدر . آهنك افاده‌سنده‌کی لطافت سوزینك تأثیرینی ایجاب ایدر . انتظامی لسانك ترقیسی ایجاب ایدر .

ایجاب حال، ایجاب مصلحت کبی تعبیرلر معروفدر .

جمعی ایجابات : ایجابات دهردندر .

ایجاب [ع] [ز] انشای تصرف ایچون ابتدا سویلنیلان سوزدرکه تصرف آنکله اثبات اولنور --

ایجاد [ع] وجوده کتیرمك . وار ایتمك، ایدلمك : جناب حق کائناتی یوقدن ایجاد ایلدی . || یکیدن یکی‌بر برشی میدانه چیقارمق : طباعتی اون بشنجی عصرده غوتنبرغ ایجاد ایلدی . زرهلی کیلری آمریقالیلر ایجاد ایتدی . تعبیرات لطیفه‌سی ایجاد کلام مرتبه‌سنده ایدی .

ایجاد کرده : ایجاد ایدلمش . والترك ایجاد کرده‌سی اولان طبع ماکنه‌سی باصمه‌جیلق عالمنده مهم بر انقلابه باعث اولدی .

ایجار [ع] کرایه ویرمك : ایجار عقار . || کرا : دکان ایجاری . او ایجاری .

ایجاز [ع] کلام آزجه ومختصر اولمق، سوزی مختصر سویلمك تطویل واطناب مقابلی : [نفی : حال معلوم شریفك اولنجق سلطانم - ایمسه نفی نوله عذریله کلامن ایجاز]

ایجاز مخل ایله اطناب ممل اضداددندر : مقصود اولان فکره خلل ویره‌جك صورتده اختصار کلامه (ایجاز مخل)، اوصانج ویره‌جك درجه‌لرده سوزی اوزاتمغه (اطناب ممل) اصطلاح اولمشدر .

ایجاع [ع] وجع، ویرمك . آغریتمق .

ایچ (اسم) جوف، درون، داخل . [ای شناسی ایچمی خوف الهی طاغلر - صورتم کرچه کولر قلب کوزم قان آغلر]

اوك ایچی . درون خانه .

ایچ چکمك : کوکسنی کچیرمك . اوزونجه نفس آلوب لسان حال ایله تحسر، تأسف اظهار ایتمك .

ایچه طوغمق : الهام .

ایچ . لب : جوز ایچی، بادام ایچی، اتمك ایچی کبی .

ایچ آغریسی : وجع، اسهال . ایچ یاغی : شحم . قارن وباغرساقلرده اولان سرد یاغ .

ایچ صقلق : جان صقلق . قسوت درون .

ایچ (صفت) داخل . درون . طیش مقابلی .

ایچ آغاسی . خدمهٔ اندرون . || برداثره‌ده صاحب خانه‌یه مقرب اولان قدملی خدمتکار .
ایچ اوطه : اندرون همایونده خلوتگاه .
ایچ طونی ؛ چاقشیر، سراویل ویا پانتالون آلتنه کییلان برنوع دیزلك .
ایچ قبوق : قشر .
§ ایچ کوملکی : اصطلاح عوامده مقرب، محرم .
ایچ یلکی : زبین، ایجلك .
ایچ کویکی : خانه‌یه کلان داماد، صهر .
ایچ یوزی : بر نسنه‌نك باطنی، لدنیسی . ظاهر حالی شایان اعتماد ایسه‌ده ایچ‌یوزینی الله‌بیلور.
ایچلی : قلبی بوفقه تعبیر ایتدکلری رقت قلب صاحبی شخص || کبرلی، کینلی، مبطن .
ایچ (ظرف زمان ومکان) برهفته ایچنده، مملکت ایچنده کبی .
ایچرو - ایچره (صفت) طیشارو مقابلی . مکان وزمان ایچون صفت واقع اولور : ایچروسی بشقه طیشاروسی بشقه، برسنه ایچروسنده خرج ایتدیکی پاره کبی . [فضولی: زمانه ایچره مجر بدر انتقام زمان ـ همیشه یخشی‌یه یخشی ویرر یمانه یمان]
ایچمك ایچرو چکمك، شرب، نوش ایتمك || ایچری چکمك . جذب، مص، غطس کبی طوپراق صویی ایچدی .
آند ایچمك : عهد وپیمان، قسم ایتمك .
ایچیرمك : ـ نوش ایتدیرمك، سیندرمك . مایع برشیئی جذب شاندن اولان برشیئه بلع ایتدیرمك . § سرخوش ایتمك .
ایچیم : یوتوم کبی ایچیش طوری . || ایچیله‌جك شیئك حال وصفق لذتی : طعمی . ایچیمی خوش برتوتوندر . || برکره ایچیله‌جك مقدار :
§ برایچیم صو : اصطلاح عوامده برشیئك لطافت وملاحتندن کنایه‌در . کویا بریودومده ایچیله‌جك قدر رقیق ولطیف اولیش . [عطایی ـ خمسه : حوض ایچنده اوسیم تن نسوان ـ هربری برایچیم صو ایدی همان] [حشمت : عالم آب لطافتده برایچیم صودر] [عزت علی پاشا : عجب‌نامی کوزل طرحی پاك دلجودر ـ بوچشمهٔ سار لطافتده برایچیم صودر] [ثابت : شوحسن ایله برایچیم صو ایسه‌کده سلطانم ـ قویولمه ساغره دام شراپه دوشمه صاقین]
ایچکی : مشروبات انواعی .
ایچون بیان سبب معرضنده قوللانیلور : بوجهتله تقدیرنده‌در . کوره‌جکم کلدیکی ایچون زیارت ایتدم . تسکین اشتیاق ایچون ملاقات ایتدم .
ایحا [ع] اصطلاح عرفاده خفا وسرعتله روحه القاء معنی .
ایخلامق (فعل لازم) دوه‌یه (ایخ !) دیه باغروب چوکرتمك . زجر وآزار اداتی .
ایداع [ع] اصطلاح فقهاده مالنك حفظنه دیکرینی مسلط ایتمك . یعنی برینی حفظنه مأمور قیلق . احاله ایدنه دالك کسریله (مودع) قبول ایدنه (ودیع) ودالك فتحیله (مستودع) واوماله (ودیعه) دینور .
ایذا [ع] اینجتمك، اینجیدلمك . ایذای اطفال ابدن جههٔ معلین .
ایراث [ع] ویرمك، ویلمك . حصوله کتورمك : اکثریا دواهیده مستعملدر : ایراث بلا، ایراث قضا، ایراث ملال، ایراث خسار، ایراث کدر کبی .
ایراد [ع] کتیرمك، کتیرلمك، وارد قیلق . ایراد مقال، ایراد دلائل، ایراد کلام. [توحیدینی فیضی ادیبك ـ یاننعتی عرفی غریبك، تنقیح اولورمیدی لایق؟ ایراد دکلمیدی صادق؟] [مسلم اولان درایتی حکمنجه فائده‌دن خالی اولمیه‌جغنی ایرادایلدی] || عقارکه کلیر تعبیر اولنور . مصرف مقابلی . مصرفنی ایرادینه او یدرمشدر . ایرادی برقاچ باب خانه ایله برایکی دکاندن عبارتدر .
ایراق (صفت) اوزاق، بعید، اقصا : کیدیله‌جك بر پك ایراق . [مثل : عاشقه بغداد ایراق کلز] کاه ایراغ صورتنده مستعملدر : [روحی : ارباب غرض بزدن ایراغ اولدیغی یکدر] [ایستر بزه لطف ایله دیله بزدن

ایراغ اول ـ عالمده همان سن شرف وشانله صاغ اول]

ایراقلق : بعد، دوری . ایراقلاشدیرمق : ابعاد، دور ایتمك . ایراقلاشمق : اوزامق، تباعد || تفاوت، مباینت .

ایرته (ایرمکدن) یارین، فردا : صکره، [مثل : ایرته‌یه قالان آرقه‌یه قالور]

جمعه ایرتسی : جمعه‌دن صکره، جمعه‌نك فردای کون . پازار ایرتسی : پازارك فرداسی . بورادن کتدیکنك ایرتسی کون واصل اولدی . یعنی کتدیکی کونی معقب اولان یومده .

ایرکج ایرکلو آدم، اورکر حیوان . || تکه .

ایرکلمك ارتعاش، بلکلده‌مك . || طوپلانوب بریکوب قالمق . صو ایرکوب بریکمك .

ایرکندی : صو ویا سائر آقیجی برشیئك حوضلانمسی . اوساخ راکده .

ایرکمك . ایرکیمك (فعل لازم) بریکمك، ایلمشمك . طوپلانوب طورمق . تراکم ایتمك

ایرکن (ایرمکدن) یتشمکده اولان زمان . بکره، صبح، ضحوه . || اثیر، ایرکنجی : ایرکن قالقان . ایرکندن : ایرکن وقتده، ایرکن اولدرق . ایرکندن یوله چیقدی .

ایرك (ایرین) یاره‌یه طولان جراحت، قیح، ریم (چبان ایچنده‌کی قانك ایرکوب بریکمسی سبب تسمیه اولسه کرکدر)

ایرمك (فعل متعدی) واصل، نائل، مظهر اولمق . نیل، درك . مرامنه ایردی . مقصودینه ایرمك ایچون چوق چالشدی . (فعل لازم) کمال بولمق، ولایت مرتبه‌سنه ایرمك کبی . یمیش اولمق . انسان یتشمك . یکرمی بش یاشنه ایرمك . ال ایرمك : ال دکمك، فرصت بولمق، وقت بولمق .

ایردیرمك : ایرکورمك، ایصال، ابلاغ، تبلیغ، الحاق ایتمك .

ایرشمك : اوزانوب، واصل اولوب برشیئه یتشمك . بلوغ، ادراك .

ایرشدیرمك : تبلیغ، ایصال سمع، اعلام، انبا ایتمك .

ایرمیك یرمیق و (یارغو اونی) دخی دیرلر چورباسی وحلواسی یاپیلان برنوع دانه‌لی اون .

ایری (اسم) اوفاق مقابلی . جثه‌لی، جسیم که (ایرمش شی)

ایریجه : ضخامتلی، جسامتلی .

ایریلشمك : قابارمق، جسامت پیدا ایتمك .

ایریلك جسامت . ضخامت، وجاهت .

ایز (اسم) اثر، نشانه : انسان ایزی، حیوان ایزی، تکرلك ایزی تعبیر اولنور که یره رسم اولنمش نشانه‌دن عبارتدر .

§ آیاق ایزی : اماره .

§ ایزینه باصمق : اقتفا ایتمك، ایزینه اویمق .

§ ایزی بلورسز : نابود، غائب .

§ ایزینی بولمق : اماره بولمق .

§ ایزینی غائب ایتمك : برآدمك بر درجه‌یه قدر کتدیکی یره واروب بعده بولمامق .

ایزبه (اسم) بوکلمه اسلاو لساندن مأخوذ وآصلی (ایزبا) در . قزاق طائفه‌سنك قامش وچالی چرپیدن یاپدقلری کلبه‌یه دینور . لسانمزده ایسه قویلطی محل معناسنه، خرابه‌یه، سوپرونديلك حکمنده اولان یرلره دینور .

ایزد [ف] جناب واجب الوجود . (ای . زد) ایزد متعال حضرتلری . الیوم کلمات مهجوره‌دندر .

ایس (اسم) یانان، خصوصا مواد دهنیه‌نك چوق اولان شیلرك دومانی که قونار قوروم اولور . موم ایسی، کومور ایسی . چرا ایسی کبی، قندیل ایسی کبی . مرکب یاپدقلری لطخ .

ایسلمك : ایسه طوتوب قرارتمق . قوقوتمق || حس ایتمك، قوقلامق || محلی بی قزان دیبی دیدکلری یانقله قوقوتمق .

ایسلتمك : اوجاق وموم ایسندن قرارمق . قره‌لانمق .

ایس قوقمق : دود آلود اولمق . توتوندن اوستی باشی قوقمق .

ایسپانیول آتلیسی × استحکام اصطلاحنده موانع ضعیفه‌دن



افقی برستونه یکدیگرینه معکوساً ومائلاً مخلانمش قازیقلردر که اکثریا سواری هجوملرینی منع ایچون استعمال اولنور . بوکا اصطلاحات حربیه‌مزده (کرپی) دخی دیرلر .

ایستاده [ف] آیاقده طورمش : ایستادهٔ موقع سلام اولان عساکر .

ایسه شرط وفرض افاده ایدر فعل ایله حرف ترکیبدر : بن ایسم، سن ایسه‌ك، او ایسه کبی . بوکتاب بنم ایسه سن نیچون آلدك؟ سنك دكل ایسه نه قاریشیورسك ؟ بعضاً بر کلمه ایله ترکبده الفیله یاسی اسقاط اولندرق مخفف ایدیلور (لازم ایسه) مقامنده (لازمسه) || ایسه، ایسه‌ده، ایدی ایسه‌ده کبی . حال وماضی ومستقبلده قوللانیلور: کلدی ایسه، کلدی ایسه‌ده، کله‌جك ایسه کبی . [بهائی کفری : هرزه کولق شیوهٔ رندان ایسه ـ بی هنرلك زبور ایشان ایسه ـ دخلر یوق کیمسه‌نك عرفانه]

ایسیلك (اص‌دن مشتق) استعمالمزده صین ایله‌دو . اصلنده (اصیلق) دینوردی . حرارت قیارجغی‌در . آکا (ایصبرغین) ویا (ایسیرکین) دخی دیرلر .

ایش (اسم) عمل، شغل، کار، مصلحت، امر . فعل .

§ ایش اری : کاردان، ایش آدمی .

§ ایش باشی : صاحب حل وعقد وبر فعلی اجرایه مأمور اشخاصه امر ونظارت ایدن .

§ ایش کوچ : کاروبار .

§ ایش بتیرمك : ترویج، تسویه، یورتمك .

§ ایش کورمك : روای حاجت . انفاذ، اسعاف ایتمك .

ال ایشی : قالب ایشی اولمیان، محصول سعی دست .

ایشجی : صانع، اجیر، ایش ایشلیان .

ایشجیلك : کارکاهلرده وخانه‌لرده ایش کوروجیلك .

ایشسزلك : آواره‌لك، معزولیت، عطالت .

ایشلك : سلیس، سریع || عمر: ایشلك بر یولده کبی .

ایشله‌مك : مشغول اولمق، اعمال ایتمك || نقش ایشله‌مك، نضیج، دوخته ایتمك || ایچی کورمك، تأثیر ایتمك، قورشون ایشله‌مك کبی . || یاره تقیح ایتمك . || ایلیکه ایشله‌مك: زیاده تأثیر ایتمك .

ایشلتمك : اعمال، نقش ایتدیرمك . || ملکه کسب ایتدیرمك . || ورزش، سعی ایتدیرمك، چالشدیرمق .

ایش بر فائدهٔ صحیحه ومشروعه استحصالی ایچون انسانك صرف ایلدیکی هردرلو مساعی .

ایشله‌مه (اسم) نقش اورولمش، ایکنه ایله تزیین اولنمش . سوزنی . ایشلمه قماش کبی .

ایشه‌مك (فعل لازم ومتعدی) تبول (اصلده اشوب، اشدلیوب قاشانق معناسنه ایشیمك)

قان ایشه‌مك : دولاب علتی عارضه‌سیله وسائر سببله مجرای بولدن قان کلمك .

§ ایشه‌تمك : قورقوتمق، زورلامق .

ایشیتمك (فعل متعدی) استماع . طویمق، دیکله‌مك . ایشیتمه‌مك : آلدرمامق، ایشتمزدن کلمك، صاغرلغه اورمق .

لقردی ایشیتمك : معاتب اولمق .

ایشتدیرمك : اسماع، بر اسلوبله طویورمق . ایصال سمع . || زیاده باغرمق

ایشیدلمك : مسموع اولمق، تواتر .

ایشتمزلك : صاغراق .

ایشتمزلنمك : صاغرلغه اورمق . تصامم .

ایصال [ع] واصل قیلمق، ایرشدیرمك، اولاشدیرمق . ایصال خبر، ایصال عسکر، ایصال ذخایر . کندیسنی خاطر وخیانه کیرمیان مراتبه ایصال ایلدی .

اِیضاً [ع] ینه، ودخی، کذا، کذلك . اکثریا نشیده‌لرده بند مقامنده تکرر ایدن بیتی برکره یازدقدن صکره تکرار یازمامق ایچون اشارت اولنور .

اِیضاح [ع] واضح قیلق، قیلنمق . عیان ایتمك : مسئله‌نك ایضاحی، مرامنی ایضاحه قدرتیاب اوله‌مدی . [برآیت کریمه‌نك مآل عالیسنی فنا ایضاح ایلمشیدی]

جمعی ایضاحات : ایضاحات واقعه‌سی تنویر مدعایه یاردم ایتمدی .

اِیغریب (روم‌جه‌دن) قایه معناسنه . بیوك بالق آغی که طالیانلرده چویررلر .

§ ایغریب ایتمك : دوباره معناسنه اصطلاح عوام .

اِیفا [ع] اوده‌مك، اوده‌نلك . یرینه کتورمك . دینی ایفا ایتدی . ایفای وظیفه‌ده قصور ایتمدی . ایفای فریضهٔ صلاة . رسم تبریکی ایفا ایتدی . [شناسی – زیور پاشایه عریضه مصطلحه : ایفای راسمهٔ تسعیده مبادرت . .]

اِیقاد [ع] آتش یاقق، ایقاد قادیل تعبیری معروفدر .

اِیقاظ [ع] اویاندیرمق، اویاندیرلمق . بیدار قیلق . مجازاً دخی مستعملدر، خواب غفلتدن ایقاظ ایلدم .

اِیقاع [ع] وقوعلندیرمق، واقع قیلمق عربده قوپارمقده، فتنه چیقارمقده ایقاع فتنه، ایقاع عربده، ایقاع مشکلات تعبیر اولنور . [تصویر افکار: موسیو بسمارق ایشه مداخله ایتدیرمك تصورینی ترتیب ایتدیلر ؛ اما بو تصورلره‌ده برفتنه ایقاع ایده‌مدیلر]

اِیقان [ع] یقین حاصل ایتمك . برشیئی بلا شبهه بیلمك . (نحیفی : چشم دل مکشوفدر ایقانه)

اِیکندی (اسم) اوکلنك ایکنجیسی عصر ثانی زمانی :

ایکندی نمازی : صلاة عصر . [مثل : ایکندیدن صکره دکان آچمغه بکزر] برایشه ناموسم تشبث ایدنلره تعریضاً ایراد اولنور .

اِیکی (اسم) بردن صکره کلان صایی . اثنین، دو . [مثل : ایکی ال برباش ایچون]

ایکیلك : ایکی غروشلق سکه || برلك ضدی، مباینت .

ایکیلی : اویون کاغدلرنده ایکی اشارتلی کاغد .

ایکی قات : ضعف، مضاعف . قاتمر .

ایکی چفته : پیاده ایله اوچ چفته ماینده، یعنی ایکی کشی ایله چکیلان قایق .

§ ایکی یوزلی : منافق || ایکی طرفی براولان شیلر : ایکی یوزلی قماش کبی .

اِیکیز توأم . بطن واحددن تولد ایدن ایکی قرداش .

ایکیزلی : چفته . ایکیزلی شمعدان، ایکیزلی الما کبی .

ایکیشر : مثنا . برر ایکیشر : واحداً بعد واحد .

ایکنجی : ثانی، ایکنجی کیجه، ایکنجی دفعه || معاون : کندیسی دکل ایکنجیسی ایدی .

اِیکده (اسم) غبیرا، سنجد دیدکلری معروف یمشدرکه شکلی عنابه مشابه‌بهدر . قابوغی مقامنده اولان رقیق زارك ایچریسی اون کبی برماده‌یی حاوی، طعمی براز اکشیجه‌در . بوندن طولایی اکشی (پستك) دخی درلر .

اِیکدیش (اسم) انمش، بورولمش آت . بارکیر اولمش بینك حیوانی .

اِیکرنج (صفت) مستکره‌شی . مردار نسنه .

اِیکرنگج ایکرنجی، استکراه ایدیجی . پك ایکرنگج آدمدر .

اِیکرنمك (فعل لازم) استکراه، تیکسنمك . قیاغندن زیاده لقردیسندن ایکرندم .

اِیکره‌مك (فعل لازم) بوغا وامثالی بوکورمك .

اِیکریك باغرغان حیوان .

اِیکنه (اسم) باتیجی شی . اوت دیکنی، آری وعقرب مقوله‌سی حشراتك دیکنی .

|| ابره، سوزن که آکله دیکش دیکیلور .

اولطه ایکنه‌سی : زوقه .

الماس ایکنه : نسوانك طاقندقلری مجوهرلی ایکنه .

چوراب ایکنه‌سی : تیغ .

ایکنه دلیکی : ایکنه‌نك کوزی ویا ایکنه‌نك دلدیکی یر .

ایکنه‌لی تفنك : خرطوجنی قیچندن دوکرك آتش ایدن یکی اصولده‌کی تفنك . [بو تفنك ١٨٦٦ ده پروسیا - آوستریا محاربه‌سنده پروسیالیلر طرفندن میدانه چیقارلمش ومؤخراً پك چوق نوعلری احداث اولنمش‌در]

ایکنه‌لی قرنجه : برنوع قرنجه‌درکه انسانی ایکنه‌سیله صوقوب ایذا ایدر .

ایکنه آردی : بربری اوزرندن آشیریلان صیق دیکش .

ایکنه‌له‌مك : برشیئی ایکنه ایله دنیك دلیك ایتمك || برشیئی دیکر شیئه ایکنه ایله ایلشدیرمك .

§ ایکنه یوتمش : زبونلمشدن کنایه تعبیر عوام . [ثابت : ایکنه یوتمش کوبکه دوندی رقیب]

اِیکنه‌دان نسوانك ایکنه حفظ ایتدکلری طولانی غلاف . ایکنه‌لك . (ایکنه‌دنلك) دیه‌ملی .

اِیکلدی برندن ایشیدیلان صوت درونی انین . طاغ ومغاره‌لردن کلان درین صدا .

اِیکله‌مك (فعل لازم) انین ایتمك که ایچین ایچین سس چیقارمق . یورغونلقدن ویاخود خسته‌لكدن ویاخود براضطراب قلبدن طولایی درونی آغلایش .

ایکلاتمك : زار ونالان ایتمك . || سس عکس ایتدیرمك : فریادیله طاغلری ایکلتدی . || کدرده براقق، بکلتمك .

اِیل (اسم) خلق، ناس، انام، عشیرت، قبیله || برابلك یعنی بر خلقك مسکن ومأوا ایدندیکی قطعه ویا ولایت، سنجاق: روم ایلی، آیدین ایلی، قوجه ایلی کبی . (ایل لفظی ترکجه‌ده همزهٔ مفتوحه ایله (ال) تلفظ اولنور . فقط رسم املاسی (ید) معناسنه اولان (ال) ایله التباسه محل قالمامق ایچون من القدیم بو وجهله‌در)

|| بیانجی : ایل عاری، غیرت اغیار .

[ایلدن کلن اولش اولماز اولسه‌ده وقتنده بولنماز]

ایل آغزی : خلقك طعنی .

ایل اوی : بیانجی یر .

اِیلاء [ع] اصطلاح شرعده برمدت معلومه ایچون منکوحه‌یه تقرب ایتمه‌مك اوزره یمین . مثلا فلان شخصك زوجه‌سنه : [والله بن سکا درت آی مقارنت ایتمیه‌جکم] دیه‌سی کبی .

اِیلاج [ع] ادخال، برنسنه‌یه، بریره صوقمق، درج ایتمك .

اِیلاد [ع] طوغورمق، طوغورتمق . [مادر دهر ایدر کونده بلالر ایلاد]

اِیلاف [ع] الفت ایتدیرمك، مألوف قیلق، آلشدیرمق .

اِیلتمك - اِیله‌تمك برایله، یعنی بر محله نقل ایتمك، کوتورمك، اولاشدیرمق . ایصال ایتمك || غصب ایتمك، چالمق .

اِیلچی (اسم) بر ایل طرفندن دیکر ایله کوندریلن وافد . دولتلرك یکدیکرینه کوندردکلری سفیر .

بیوك ایلچی، سفیر کبیر، اورته ایلچی مقیم ایلچی .

ایلچی وکیلی . مصلحتکذار .

اِیلخان - اِیلخانی غرب جهتنده اولان مغول عشیرتنك یکی اولمغله هلاکویه عنوان اولمشدر .

اِیلرو - ایلری (صفت) ایلك کیدنك طرفی، اوکنده اولان کری مقابلی : پیش، پیشین ایلروده اولان : متقدم بولنان، ایلروده بعد ازین، آتیده .

ایلرو ساعت : وقتی تام کوستریوب زیاده یوریان .

ایلرو کلانلر : مقبلین، متحیران .

ایلرو چکمك : موقع توقیره چکمك .

ایلرو چکمك : تقدم .

ایلرو کلمك : ترقی، تقیض .

ایلرو کیتمك : تجاوز، مرور .

ایلرو وارمق : تهالك کوسترمك .

ایلرولهمك : تفوق، ترقی، تسابق ایتمك || ساعت زیاده یورومك .

ایلغار (اسم) بو لفظ باشی بوش آتی سورمك معناسنه اولان (ایلغامق) فعلندن مشتقدر . فقط لسانمزده ایلغامق تعبیری مستعمل اولمدیغندن محلنده قیدی لزومسز کورولدی . ایلغار اسمه باشی بوش آتك درتله قوشمه‌سنه دینور که اصطلاحجه هجوم، صالدق، آقین ایتمك معنالرینه قوللانیلور : [امیرنوروز : عسکرینك یالکز شدتلی ایلغاره متحمل اولانلرینی استصحاب ایله تعقیب عدویه شتاب ایلدی]

ایلغین * (اسم) آق ایلغین . کز مازو دیدکلری شجردرکه غایت اینجه وصولق پنبه بر چیچك آچار . صولاق یری سور .

ایلغینلق : صو کنارنده ایلغین اورمانی .

ایلك (صفت) اوّلکی، ابتدائی . ایلرو، باشده اولان، مقدم . صوڭ مقابلی : ایلك اولاد، ایلك چوجق . ایلك بهار .

ایلکی : برنجیسی .

ایلك اوکجه : صفت کاشفه مقامنده . اك اول کی .

ایلمك - ایلمه‌ك (اسم) خلی سهل اولان عقده . اکرتی باغ .

ایلمك - ایلمه‌ك (فعل متعدی) طوپلامق، چاتمق، طوتدیرمق .

ایلوب دیکمك : ایلدرك دیکمك .

ایلیجه (اسم) قدرت حامی، قاپلوجه . یردن قایناینه (قایناره‌جه) دینور .

ایلیشمك طاقلق، طوتاق . کوز ایلشمك، کورمك، کوکل ایلشمك : محبت ایتمك || شبهه، تعرض : بوخصوصه ایلشدی || توقف زوالی آدم کتدیکی یرده ایلشدی قالدی || انفعال انکسار : بومعامله‌سنه ایلشدی || بر یرده موقت عاریت اوطورمق : آراجیق ایلشیر ایلشمز قالقمغه مجبور اولدی .

ایلشدیرمك : ایکنه وچنکل وایپ مقوله‌سیله ربط ایتمك .

ایلیشیك : تعلق، علاقه، نسبت، عقیده .

ایلیشیك کسمك : قطع محاسبه، قطع علاقه .

ایلیشیکسز : لاقید، لاابالی . بی پروا، رابطه‌سز || دهری، زندیق، دینسز، هردرلو عقیده‌دن خلوص .

ایلیق (صفت) قاتر، صغوقله صیجاق آره‌سنده‌کی نصاب . . قیرغین شیئك براز صغومسی، صوغوق شیئك براز ایصنمسی . اکثریا مایعات ومطبوخاتده مستعملدر . ایلیق چوربه، ایلیق صو کبی .

ایلیك دوکمه‌یی یکیردکلری ییریق . ویا غیطاندن تشکیل ایلدکلری رابطه .

ایلیکلهمك : ربط ایتمك، دوکمه‌یی ایلیکه کچیرمك .

ایلیك (اسم) مخ، لب . کیك ایچنده طوپلانمش ماده .

ایماء اشارت، کنایه ایله آکلاتمق . اوینك کوچوکلکنی بیان ایله مسافر قبول ایده‌میه‌جکنی ایما ایلدی .

ایمان [ع] ایناتمق، لغتده قلب ایله تصدیق . [روحی : نفسینی بیلنلر کتوره خالقه ایمان] اصطلاح شریعتده : قلب ایله اعتقاد، لسان ایله اقراردر .

شهادت وعمل ایدوبده اعتقاد ایتمیان منافقدر .

شهادت واعتقاد ایدوبده عمل ایتمیان فاسقدر .

شهادتی اخلال ایدن کافردر .

* ایمان علی خمسة اوجه : یعنی بش صورتله ایمان . ١ - ایمان مطبوع، ٢ - ایمان مقبول، ٣ - ایمان معصوم، ٤ ایمان موقوف، ٥ - ایمان مردود .

ایمان مطبوع : ایمان ملائکه، ایمان معصوم، ایمان انبیا . ایمان مقبول : ایمان مؤمنین . ایمان موقوف : ایمان متبدعین . ایمان مردود : ایمان منافقیندر . [تعریفات]

ایعبات (اسم) باد شرطه، نسیم، دکزدن کلان سرین روزکارکه بعض پرده باتی ظرفندن، بعض پرده کونی سمتدن کلور.

ایمپه‌راطور - ایمپراطور (لاتینجه Im-perator) باش جنرال، قوماندا ایدن، بیوران معناسنه || الیوم اصطلاحات سیاسیه‌ده ایمپراطورلقله اداره اولنان حکومتك رئیسی، حاکم مطلق. روسیه ایمپراطوری کبی.

ایمپراطورلق : ایمپراطور ایله اداره اولنان مملکت. کرك قوانین اساسیه‌یی حائز اولسون آلمانیا وآوستریا حکومتلری کبی، کرك حکومت مطلقه حالنده بولنسون روسیه حکومتی کبی.

ایمپراطوریچه (Impratrec) بر ایمپراطورك زوجه‌سی، آلمانیا ایمپراطوریچه‌سی، روسیه ایمپراطوریچه‌سی.

ایمرنمك (فعل لازم) تشهی، اشتیاق، رغبت ایتمك. آغیز صولانمق.

ایمرندیرمك : مغبوط اولمق.

ایمزغانمق (فعل لازم) اویوقو باصوب، نوم حالنده کیرمك.

ایمیك (اسم) بنغلداق کیکی، باش طاسنك یوشاق اویناق یری، یافوخ، قحفك دوز محلی.

این (اسم) حیوانانك مغاره‌سی، قوغوق، کوچوك غار. [عربیده غار ومغاره خوردن مشتق اولدیغی کبی. این کلمهٔ ترکیه‌سی دخی اینمکدن مشتقدر]

این [ف] قریبه موضوع اسم اشارت : بو. بعید ایچون اسم اشارت اولان (آن) مقابلیکه ترکجه‌ده (او) در. یالکز قوللانلاز. آن واین ایله وقت کچیریر. [عزت ملا : بردر بوزمکاه حاقنده آن واین] کاهیجه بر کلمهٔ عربیه ایله ترکیب فارسی صورتنده قوللانیلور : بعدازین، بوندن بویله، بنا برین بوکا بناءً کبی. بو ایکی تعبیر محررات رسمیه‌دن ماعداده قوللانلاز اولمشدر.

اینان (اسم) اعتقاد، اعتماد، عقیده. [بو خالی ایشتدیکه آدم اوله‌جقنه بردرلو اینان حاصل اولمیور] ایناندم ایمان ایتدم.

اینان کلمك : قناعت حاصل اولمق، ایمان ایتمك.

ایناتمق (فعل لازم) اعتقاد ایتمك، ارتباط، توکل، قانع، قائل، مطمئن اولمق || امنیت، ودیعه ایتمك. سوزینه ایناندم. کندیسنه بیك آلتونی دکل بر آلتونی بیله ایناتمق قابل دکلدر.

ایناندیرمق : اقناع، تأمین ایتمك. || واقع اولمیان برشیئی قبول ایتدیروب قاندیرمق.

ایناتمامه : کفر، ستر، انکار، اشتباه‌لك.

اینجتمك (فعل متعدی) الم وبرمك، کوجندیرمك، قیرمق، نقیصه ایراث ایتمك.

اینجیمك : تألم، تأثر ایتمك. پلرمق، کیمك، قول قیرلمق، آزرده اولمق.

اینجو (اسم) لؤلؤ، لآلی، در، درر، درارى.

اینجو دانه‌سی : دردانه.

§ اینجو چیچکی : قورد باغری انواعندن اسپیره.

اینجو صدفی : استریا انواعندن قبوقلی دکز بوجکی.

اینجولی چاوش : مضحك، زیرك. سلفده پادشاه اکلنجه‌سی برشخص مشهوردرکه وفاتنه ظرفادن برذات مصراع آتی‌یی بالالتزام مجوهر اولەرق تاریخ دوشورمشدر : [کتدی اینجولی بهشته جوهر ایمان ایله]

اینجه (صفت) قالین مقابلی، دقیق، خرده، نازك [شاشی : اینجه‌در کرچه بو فکرم قبا دوشدی تعبیر] || خفیف، رقیق، لطیف، باریك، یوفقه.

اینجه فکر : مقام تهکمده ایراد اولنور.

اینجه ایش : صنعتلو کار. اینجه‌دن اینجه‌یه : مدققانه.

اینجه خسته‌لك : صدر علتی، سل الرئه.

اینجه ساز : کانی طاقمی.

✗ اینجه قراول : اردوکاهك ایلروسنده اولان کوچك قطعات مفرزه.

§ اینجه کسیم : چلیمسز تعبیر ایتدکلری نحیف.

اینجه‌رك : نازك .

اینجه‌لك : فطنت، ظرافت || مقام تهكمده ظرافت بارده‌دن كنایه‌در .

§ اینجه اله‌مك : صیق طوقومق كبی تدقیق وتحقیق‌ده افراط .

اینجلمك. اینجه‌لنمك. ظرافت اكتسابنه تصدی || عائله مقامنده (فامیلیا) استحمام مقامنده (حمام آلمق) (حجز) مقامنده سكوسترو قوللانمق كبی لساننده مقابللری اولان كلمه‌لری بیلیركن ظرافت طاسلایوب اجنبی كلمه‌لری استعمال ایلمك .

اینجیر - انجیر ⚕ تین. معروف میوه. تازه انجیر، قوری اینجیر .

اینجیك (اسم) ساقك اینجه‌ده اولان سكبر وآنك اینجه كیكی، ظناب. فلج .

اینجیك (صفت) سقط، خفیف قیریق . رض .

اینجیمك پارمق، بیلك، قول، بجاق كبی عضولرك برصدمه ایله او یناپوب بورغولمه‌سی، آزرده اولمسی .

اینجینمك منكسر، منفعل اولمق .

اینچقرمق (فعل لازم) معده‌دن قوپان هیجان. امتیاق. ترجمه‌ده درد ایله فیقلایوب آغلامق .

اینچقریق (اسم) فواق . اینچقریق طوتمق؛ چكد آتمق، فواق الموت .



اینك . (اسم) بقره. صیغیرك دیشیسی . یاوروسی : بوزاغو، طانا .

اینمك (فعل لازم) یوكسكدن آشاغی كلمك، چیقمق مقابلی . هبوط، سقوط، نزول . آشاغیلایوب قبول تنزل . || نقصان بولمق || زائل اولمق : شیش اینمك كبی .

§ ایندیرمك : تنزیل، القا . یوقاریدن آشاغی ایندرمك، قوغایی قویویه ایندرمك كبی . || اتمام : ختم ایندیرمك.

اینمه (اسم) نزول، طامله : كوكده، قلبده، اعضاده، بدنده ایسان فلج .

اینیش - اینیش یوقوش مقابلی . نشیب .

اینیك - اینیك (☛ همزهٔ مفتوحه‌ده اینیكه)

ایواء [ع] برمحله قوندیروب آرام ایتدیرمك، اكثریا اسكان ایله مرادف اوله‌رق قوللانیلور : مهاجرینك ایواء واسكانی .

ایومك (فعل لازم) سرعت، شتاب، یلوب ایومك : قوشوب كزمك .

ایوكن : سریع، عجول . تیز .

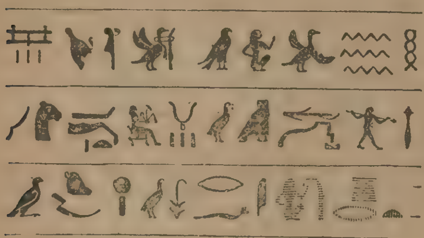
ایوكنلك : عجوللق .

ایوی : عجله، شتاب .

ایویك (اسم) قار اوزرنده یاتیوب ایومك ایچون آیاقلره طاقیلان تخته. فرانسزجه patin دیدكلری آیاق قیزاغی .

ایهام [ع] برقاچ معنایه كلان بر كلمه‌یی استعمال ایتمكله معنای مقصودی وهم وشبهه‌یه قویمقدن، یعنی معنای بعیدینی اراده ایتمكدن عبارت اولان صنعت بدیعیه . مثلا ربنی دیانتنی ایهام ایچون غیور لفظیله توصیف ایتمك كبی .

ایه - روغلیف [یونانیدن، ایه روس: hiéros مقدس gluphô



غلوفو : حك ایدرم) قدمای مصریه راهبلرینك استعمال ایتدكلری اشارات واشكالدن عبارت خطكه معبدلرده واماكن عمومیه‌نك اساطین وجدارنده محكوك بولنوردی . بو اشارتلر بعضاً تفهیمی مقصود اولان اشیایی ارائه‌وبوصورتله برصوتی، برمرامی تفهیم ایدرشام پوللیون نام فرانسز عالمی بوخطی ١٨٢٥ سنه‌سنده حله موفق اولمشدر . الیوم اختصاص ایدن ذوات طرفندن تماميله اوقونمقده‌در .

پایی تختمزده آت میدانده‌كی [اوبه‌لیسق] یعنی دیكیلی طاشك اوزرنده‌كی محكوكات [ایه‌روغلیف] در. فرانسزلر، غایت مغلق برشی مراد ایتدكلری وقت (عینیله ایه‌روغلیف) دیرلر .

ضمهٔ ثقیله : اۋ

رسم املامزده کاه علامت ضمه اولان واو ایله کاه واوسز یازیلور . لغتمزده ایسه ترکجه واجنبی الفاظده املای قدیمه اعتبار اولنمیه‌رق ضمهٔ ثقیله ایله ابتدا ایدن کلمه‌لر الف، واو ایله یازلدقدن صکره رسم معروف املاسی ایکنجی درجه‌ده قید ایدلمشدر .

اۋ بعید ایچون ادات اشارت . بومقابلی .
او، بو . او اولسون بو اولسون مفعول‌به حالنده (آنی) مفعول‌الیه حالنده (آکا) مضاف‌الیه حالنده (آنك) صورتنده یازیلیر . جمع حالنده دخی بویله‌در :

او، آکا، آنی، آنك
آنلر، آنلره، آنلری، آنلرك

اۋبا ـ اۋبه (اسم) اوبیجیمی برقاچ دیرکلی طولانی وبوندیلی . چادر . || کوچبه، برچادر خلقی .

اۋبۋر (صفت) طویماز، طولماز . لا ابورلق معناسنه اسم اولور علت جوع، مجاعه .

اۋبوس ✕ (اسم) فرانسزجه‌دن Obus مخروطی الشکل بر نوع خمپاره ـ
اوبوس طوپی : برنوع هاون .

اۋپه‌را (ایتالیانجه‌دن Opera) تیاترو لعبیاتندن فاجعهٔ منظومه که کفته‌سی بسته‌لنمش اوله‌رق تغنی وموسیقه ایله اجرا اولنور . || اوپه‌را قومیق : مضحکهٔ منظومه که بنه کفته‌سی بسته‌لنمش اوله‌رق موسیقه ایله اجرا اولنور . || اوپه‌را دینلان لعبك اجرا اولندیغی محل، تیاترو . پارسك بیوك اوپه‌راسی، و یانه‌نك اوپه‌را تیاترو‌سی موسیقه آقاده‌میسی‌در .

اۋت (اسم) نبات . قوروات : حشیشه، کیاه، یشیل اوت : عشب، علف، چایر . یندجك اوت : سبزه، بقله . اوتلق : اوتلی یر . چمنستان .
اوغول اوتی : ملیسا . تره اوتی : دره‌اوتی .
چورك اوتی : حبة القلب .
اوتارمق : اوتلاتمق . ارعا، رعی ایتمك .
اوتلامق : اوتلانمق . علق، ارتعا ایتمك .

اۋت ـ اۋد (اسم) آتش، قور، نار، سعیر . || بعض یاقیجی نسنه، زهرآغو .
آغیز اوتو : فالیه آغزینه وضع اولنان بارود .

اۋتاق ـ اۋتاغ اوتوره‌جق چادر . اوطه مقامنـده طارم، خرکاه .
بیوك خیمه (اوتاغ همایون) .

اۋتلاق (اسم) مرعی، چراگاه، اوتی چوق حیوان اوتلایه‌جق محل، چایر .

اۋتۋرمق (فعل لازم) قعود، تخته اوتورمق : جلوس . اسکان، اقامت، بریرده ساکن، مقیم، متمکن اولمق . آیاقده طورمیوب قعود ایتمك .
|| بنا ودیواز مقوله‌سی تملی اوزرینه اوتورمق، بریانه چوکمك . || کیمك دیبی صبغ محله دکمك .
|| مایعك طورتیسی دیبنه چوکمك . || بریرده اقامته راضی اولوب قالمق . فلان یرده اوتورمغه موافقت ایتدی .
|| قان اوتورمق : بره‌دن برعضو قراروب مورارمق .
|| کوله اوتورمق : فقره دوچار اولمق .
مال ومنالی توکنوب محتاج قالمق . || اکری اوتورمق: آداب دینلان مراسمه غیر موافق حرکت [مثل : اکری اوطوروب طوغری سویله]
اوتورتمق : مقیم ایتمك، اجلاس، اقعاد || کچی صیغه اوتورتمق || اسکان ایتدیرمك . || مجوهر مقوله‌سنی چوکرتمك .
اوتوردلمق : اسکان، اجلاس، وضع، اقعاد، رکز، نصب، اقامه، طرح اولنمق .
اوتورلمق : اقامت ایتمك، اقامت اولنمق .
اوتراق : یرلشمش، مقعد، عملانده، قیامه بی قدرت، متقاعد، یاتانق . || اوتوره‌جق یر، مقعد، نشیمن

انثای مشیده اردونك موقتاً توقف ایتدیکی محل که (اوتوراق یری) دخی دیرلر .

|| آویز دیدکاری قاب که چوجوقلری وخستهلری دفع حاجت ایچون اوتوردیرلر .

اوتراق تختهسی : قایقلرده کورهك چکنلرك اوتوردقلری تخته درکه کوپشتهلرك آرهسنده افقی بروضعده بولنور .

اوتورتمه ⊕ برقیوم اوزره قاقلمش بیوك الماس . رکیب . ترصیع .

اوتورتمه : اصطلاح طباخیده بعض سبزهنك اوفاق قابلرده منتظم صورتده اوزرینه قیمه وضعیله طبخ ایدلمشی . بادنجان اوتورتمهسی . قباق اوتورتمهسی .

اوتوز یکرمی طقوزدن صکره کلان صایی . اوچ دفعه اون عددینك حاصل مقداری . ثلثون . سی .

اوتوزلق : اوتوز یاش قرارنده . مثلا اوتوزلق برآدم کبی || اوتوز قیمتلی . اوتوزلق سکه کبی .

اوجاق (اسم) کانون . آتشدان . باجهلو آتش محلی . آیاقلی منقل . تیمورجی . معدنجی اوجاغی : کوره . قالخانه . کیرج اوجاغی . قهوه اوجاغی || دودمان : اوجاغی دائم یانان خاندان : فلان آدم اوجاق زادهدر .

|| چوقور . طاش اوجاغی . || اوللك اوللك آچلش یر : بوستان اوجاغی . بادنجان اوجاغی . قباق اوجاغی .

|| بعض صنوف مخصوصه : صاپی اوجاغی . صویوجی اوجاغی . یکیچری اوجاغی . ساقه اوجاغی . بامیه اوجاغی . لحنه اوجاغی کبی .

اوجاقخلق : اوجاقلی . سابقده اوجاقلرك عسکری .

اوجاقجی : اوجاق سوپریجی .

اوجاق چکرکهسی : اوراق قوشی .

یوردلق اوجاقلق : برخاندانه سابقده ارث صورتیله ویریلان مالکانه . حق تصرف .

اوجاغه دوشمك : التجا .

اوجاق سوندیرمك : برخاندانی محو ایتمك .

اوخ (ندا) تحسین وتصویب || اظهار مسرت || نوازش تلطیف . [اوخ بنم اوغلم ! اوصلی اول که افندی دیسونلر]

اوخشامق (فعل متعدی) تلطیف . نوازش . تطییب ایتمك . الیله اوخشاق . لسانیله اوخشامق [کبرینی اوخشادقجه انف رعونتی قبرلمغه باشلادی] || آندیرمق . جزئیجه مشابهت : بوحکایه آنك سرکذشتنی اوخشایور .

اوخشانمق : بکزتمك . تشبیه . تقلید ایتمك .

اود (☞ اوت)

اودون . اوطون (اسم) آتشه یرار آتش اولور نسنه که آغاج وآکا بکزر خشب . وقاد . هیزم .

|| دستك . طیاق : قاپو اودونی که (طرقاز) تعبیر ایدرلر .

اودون کبی آدم : قالین . قبا . ناتراش . بوکولمامش .

اودونجی : خطاب .



اوراق (اسم) طرپانك کوچوکی . محصاد . منجل .

اوراق وقتی : موسم حصاد .

اوراق بوجکی : جراد . آغستوس بوجکی . جرجر . جرلاق . اوراق قوشی آنك یوکیدر .

اوراقلهمق : محصولی اوراقله بیچمك .

اوراقجی : حصاد .

اورانغ . غوتانغ (او . ران . غو . تان) صورتنده تلفظ اولنور .



برنوع مایموندرکه بدنینك شکل وترکیبی انسانه یقین اولدیغی ایچون علی العموم (یبان آدمی) نامیله معروفدر . (سوماترا) و (بورنهئو) اورمانلرنده تورهمشدر . قویروغی یوقدر . کندیسی قائماً یورر . قوللری غایت اوزوندر .

اورتاق (صفت) شريك، حصه‌مند، انباز.

اورتاق اولمق : عقد شركت ايتمك، شريك اولمق .

|| اورتاق : براره وارمش ايكى ويا دهازياده خاتونلردن هربرى .

اورتاقلق : شركت، جمعيت، مشاركت .

اورتاقلاشمق : اورتاقلق ايتمك، عقد شركت، تشارك .

اورتاقلاشى : مشتركاً، مناصفةً .

اورتانس ± (اورتانجه ويا اورتانسه) ديدكلرى معروف پنبه چيچك كه



اوروپايه (ژاپونيا) دن كلمشدر . تيمور معدنى طوپراغيله رنكى ماوى‌يه تحول ايدر . ژاپونيا كلى دخى ديرلر . كولكه‌دن خوشلانور . كرك يرده براقلديغى، كرك صاقسى‌يه ديكلديكى حالده سنده ده بركره (فونده) طوپراغيله كوكلرينك اطرافنى تازه‌لمك لازمدر .

اورته (اسم) ميان، ميدان، صحن، اثنا، اوان. ايكيسنك اورته‌سنده، سوقاغك اورته‌سنده، كون اورته‌سنده . || وسط . اوطه‌نك اورته‌سنده .

اورته اويونى : ميدان اويونى، ظهورى قولى ديلان لعب قديم .

اورته‌مالى : مشترك، صاحبسز .

اورته‌سنى بولمق : تعديل، تسويه .

اورته : بكيجرى آلايى .

|| (صفت) اوسط، معتدل : اورته بارمق، اورته بوى، اورته‌دقات، اورته حال، اورته ديرك .

اورته‌لق : ساحهٔ زمين، خلق عالم .

اورته‌لق آغارمق : شفق آتمق، ساحهٔ زمين مستنير، صباح اولمق .

اورته‌لق قرارمق : اقشام اولوب قرانلق باصمق .

اورته‌لقده : خلق آره‌سنده .

اورتالامق : تنصيف، عدالت اوزره برشيئى ايكى‌يه تقسيم .

اورته‌يه اورمق : شيوع .

اورتانجه : برى بيوك، ديكرى كوچوك اولان ايكى شيئك آره‌سنده‌كى نسنه، اوسط . اورتانجه قرداش .

اورخان (علم) اور لفظى تركجه‌ده بلند، عالى، يوكسك وبارو معنالرينه كلديكندن مادى ومعنوى عالى وبلند كيمسه‌دره (اور) اطلاق اولنور . سلطان اورخان كبى .

اوردو . اردو ⊙ (اصلى لاتينجه اولديغى مروى ايسه‌ده شايان تحقيق‌در) حيش، جند، برترتيب عسكر .

اردوكاه : معسكر، لشكركاه .

اردوق : غلبه‌لك حالى .

⚔ تنسيقات جديدهٔ عسكريه حكمنجه اردو : اقلى ٣، اعظمى ٥ قول اردودن عبارت برهيأت محاربه .

قول اردو : ٢ پياده فرقه‌سيله، برسوارى فرقه‌سندن و بر طوپچى آلايندن متشكلدر .

پياده فرقه‌سى : ٣ لوادن متشكلدر، كه هر لوا، اوچر وياخود دردر طابورلى ايكى آلايدن مركبدر .

سوارى فرقه‌سى : برى اوچ آلايلى ٢ لوادن متشكلدر .

لواء : پياده‌ده ٤ ويا اوچ طابورلى ٢ آلايدن، سواريده ٤ وياخود ٥ بولوكلى ٣ آلايدن متشكلدر .

آلاى : پياده‌ده ٤ طابوردن، سواريده ٤ محاربه بولوكيله بر ديبو بولوكندن عبارتدر .

طابور : پياده‌ده ٤ بولوكدن، طوپجيده ٣ صحرا و ٢ وياخود بر بطاريه‌دن مرتبدر .

بولوك : پياده وسواريده دردر طاقمدن، طوپجيده (بطاريه) نامى آلتده ٦ طوپ طاقمندن مركبدر .

طاقم : پياده وسواريده ٢٤ الى ٣٢ نفردن، طوپجيده ٢ طوپ طاقمندن متشكلدر .

⚔ اردوگاه : عسكرك زمان محاربه‌ده وعموم تعليم ومانوره‌لرده قوندورلديغى محل .

اوردينو (اسم) (ايتاليانجه‌دن) پوليچه نوعندن حواله . امر تجارى .

اورسا ⚓ اسم (ايتاليانجه‌دن) كيده صول، اسكله يانى .

اورسا ايتمك : كمى‌يى روزكار كلديكى طرفه يقين برجهته چويرمك .

⚓ اورسا آلابانده : كمينك سرعتله صوله دونمه‌سى .

§ اورسا پوجه : كاه صاغه، كاه صوله بورومك، چاپرازلق كيتمك .

اورسالامق : اسكله طرفنه صوله دونمك .

اورفانه (روميجه‌دن) اوكسوز [نفعى - سهام قضا : قطعه‌در حق كرلى
نكار : كرده اورفنه‌ى ترك كلينى كيرلى نكار]

اوركينوز (اسم) (ايتاليانجه اورقه لفظندن) قرمزى اتلى بربالقدر كه بوغازده استاوريت آزمانى تعبير ايدرلر . يوز قيه قدر كلنلرى واردر .

اورمان (اسم) غابه، بيشه . كوچكى آغاجلق . بكجى ايله قوريديلانى كه ديكمه، يتشديرمه اولانلره دخى شاملدر (قورى) تعبير ايديلور .

اورمانلق : صيق آغاجلق بر . جنكلستان . || آغاجى چوق مملكت .

اورمانجى : اورمان بكجيسى، قوريجيسى .

اور - نه‌مان (فرانسزجه Ornement) (☛ تزيينه)



اورنه‌مان

اوروج (اسم) بوكلمه (روزه) لفظ فارسيسندن بوزمه‌در . ابتداسنده (را) اولان كلمه‌دن اول برالف كتورمك تركلرك شيوهٔ تكلمى اقتضاسيدر . (رجب) (ارجب) رمضان (ارمضان) راحت (اراحت) روسپى (اوروسپى) كبى .

اوروسپو (☛ روسپى‌يه)

اوس - تراليا Australie(a) جغرافيالرمزده اوستراليا نامى قطعات ارضدن بشنجيسى اولان وآسيانك جنوب شرقيسيله آمريقانك غربنده بولنان كوچوك وبيوك برچوق جزاير مجتمعه‌يى حاوى قطعه‌يه ويرلمكده . السنهٔ سائره جغرافيالرنده بوقطعه‌يه على العموم Océanie يعنى قطعهٔ اوقيانوسيه وبنه جغرافيالرمزده (فلك جديد) ديلان آطه‌يه اوستراليا اطلاق اولنمقده‌در . بوخطا مكتب كتابلرنده اصلاح وياخود ايضاح اولنملى‌در . (☛ اوقيانوسيه)

اوش - اوشت كلابه مخصوص زجر وآزار اداتيدر .

اوصوغان بوجكى (اسم) حنظب، جلعلع .

اوصورمق (فعل لازم) يللنمك، صوتسز اولورسه عربيده (غراب) وزننده فساء دينور .

اوصوروق (اسم) اسفلدن ظهور ايدن يل . حدث، ظرطه .

اوطه براوك بولنمش، آیرلمش محلی که اوتوره‌جق، یاتاجق محلی‌در . حجره .

اوطه‌شیق : اوطه رفیق .

اوطه‌جی : دوائر حکومتده اوطه‌لره باقان، مهتر، فرّاش.

اوطه‌باشی : خان کبی یرلرده اوطه‌لره نظارت ایدن معتمد .

خاص اوطه : سرای همایون خدمهٔ خاصه‌نك باش یری. اندرون مراتبجه خزینه اوطه‌سی ایکنجی، کیلار اوطه‌سی اوچنجی، سفراو اوطه‌سی دردنجی درجه‌ده‌در .

قلم اوطه‌سی: دوائر اداره‌ده کتبه‌نك اوطوروب ایفای کتابت ومأموریت ایتدکلری محل .

کلین اوطه‌سی : حجرهٔ عروس، بیت عروس. حجله گاه، دارالزفاف، کرده‌ك .

اوطه‌لق (اسم) خدمت مخصوصه‌ده بولنان جاریه، مستفرشه، سریه .

اوغالامق (☞ ضمهٔ مقبوضه‌یه)

اوغالامق اوغوب اوفالتمق خرد وخاش ایتمك، تفتیت . تارخانه اوغالامق کبی .

§ باغ اوغالامق : اوزوم فلیزلرینك بیچلرینی قیرمق . اهل زراعت اصطلاحتندندر . موسم مخصوصی بزم اقلیمزده مایس اوائلی‌در .

اوغراتمق (فعل متعدی) برشیئی برشیئه اورمق: کمی‌یی قایه‌یه اوغراتدی. واردیرمق، آثنای عودتنده ازمیره‌ده اوغراتدم . ‖ کرفتار ایتمك . فلانك باشنی درده اوغراتدی .

اوغراشمق مصادمه، معارضه . مجادله . ‖ اشتغال، اصرار، اعتنا . مجاهده، سعی .

اوغراشدیرمق : تسلیط، اشغال، استخدام ایتمك.

اوغرامق (فعل لازم) اصابت ایتمك، کرفتار اولمق. افترایه اوغرامق، بلایه اوغرامق، قضایه اوغرامق. قورشونه اوغرامق . ‖ بریره موقتاً کیرمك : کچرکن فلان محله اوغرادم .

اوغل ـ اوغول ولد، سبط، فرزند، زاده . اوغلدن اوغله اولادن اولاده کبی. قرناً بعد قرن، بطناً بعد بطن، ارثاً تقدیرنده استعمال اولنور . [علی شیر نوایی : بریاندن آبوشقه درد ورنجی ـ بریاندن اوغول غم وشکنجی]

آخرت اوغلی : اوغلاق .

اوکی اوغل : ربیب . زوجه‌نك اولکی زوجندن تولید ایتدیکی ولد .

اوغلاق (اسم) کچی یاوروسی . بز غاله .

اوغلان اسکی املاسی (اوغلن) اوشاق. یعنی کوچوك وکنج ارکك چوجق، [مثل : اوغلان دایی‌یه، قز خاله‌یه چکر] [مثل : اوغلان آلدی اوبونه کتدی، چوبان آلدی قوبونه کتدی]

آت اوغلانی: آخوراوشاغی. آلانلرك (اوهلان سواریسی) بوندن محرفدر .

دیل اوغلانی : ترجمان. قاپو اوغلانی : قاپو چوقداری . قپو خدمه‌سی .

کوچك اوغلانی : رقاص .

اوغلانجق : کوچوك چوجق، صبی، معصوم .

اوغلدروق (اسم) دول یتاغی .

اوغماق تازه ترخانه، اوصاج، اوغماج دخی دینور .

اوغمق (فعل متعدی) دلك . ال ایله اعضای بدندن بعضلرینی باصه‌رق دلك ایتمك .

‖ تخته اوغمق یعنی خانه‌لرده دوشمه‌مه تخته‌لرینی اوغمق که قوم وسپورکه ایله اوغدرق آغارتمق. ‖ صینی ودیبی مقوله‌سی معدنی شیلری اوغمق : باصلرینی آچوب پارلاتمق، رنك طبیعیلرینی حاصل ایتمك .

اوغوشدیرمق دلك ایتمك، آهسته اوغمق.

§ ال اوغوشدیرمق . اظهار ناچاری .

اوغونمق (اسم) الم ووجع ایله صقیلوب مضطر اولمق (بو کلمه الیوم مستعمل اولمیان آغنمقدن غلطدر که بایلمق معناسنه‌در)

اوف (ادات ندا) کدرله، اسفله اوفلامق: عمری آهله، اوفله چکدی.

اوق (اسم) یایله آتیلان تیر، سهم، تمرنسز اوق: خدنک، کز، پیکانلی اوق: زجره.



آغاجدن اولان اوق: نشابه. [مثل: اوقنی آتدی یاینی آصدی] [ثابت ـ ظفرنامه: اوقن آتدی تیرکش، یاین آصدی قوس.]

تاتار اوقی: زنبورکلی یایله آتیلان ششپرلی جنک اوقی.

اوق آتیمی: منزل.

اوق میدانی: اوق آتدقلری محل، تیر اندازلرک مجمعی، رامیلر درکهی.

اوقجی: اوق یاپان، || قدیمده اوق ایله جنک ایدن قوّاسلر.

اوقجی باشی: رامیلر درکهنک شیخی.

اوقلق: اوق قبوری، تیرکش.

اوق یلانی: انکرکلک برنوعی، ان قتره.

عربه اوقی: چفت بارکیرلی عربه‌لرده ایکی بارکیرک آره‌سنده‌کی اوزون صریق.

صبان اوقی: صبانلرده ایکی اوکوزک آره‌سنده‌کی صریق.

اوقلاغو (اسم) مهلاج دیدکلری چکمه چوبوق که آنکله خمیر آچارلر.

اوقوتمق (فعل متعدی) تعلیم، تدریس، درس ویرمك، اوکرتمك. || اشراب، تعلیم، تلقین ایتمك.

§ اصطلاح عوامده برشیئی صاتمق، الدن چیقارمق.

اوقونمق: نفس اولمق کندینی براوفورولجی‌یه اوقوتمق. اوقویش لحن، غنا ایله اوقومق.

اوقومش (صفت) عالم، فاضل، ادیب، معلم، فقیه، متشرع. (بو لفظ اوقویوب یازمه افراده تعمم ایتمش زمانلرده عوامك تخصیص ایتدکلری برصفت ایدی. کویلرده (بیلکیج) (فاق) دیدکلری کبی)

اوقومق (فعل لازم) قرائت، تلاوت. کتاب اوقومق، مکتوب اوقومق. || مجازاً تعلم، تلمذ، تحصیل. مطالعه: مکتبده اوقویور، مدرسه‌ده اوقویور. کیجه کوندوز درسنی اوقویور. || دعوت، چیغرمق: افسون اوقومق، دعا اوقومق کبی.

§ رحمت اوقومق: ثنا خوان اولمق، مدح ایتمك.

§ جانه اوقومق: لعنت اوقومق.

§ جانه اذان اوقومق: اعدام، محو، کمام ایتمك.

پك اوقومق: اجهار.

یواش اوقومق: اضمار.

اوقویجی بین النسوان یکدیکری دوکون قبیلندن اولان جمعیتلره دعوت ایچون کوندریلان دعوتجی. آناطولیده (یلاواج) دخی دیرلر، مرسل معناسنه.

اوقه (اسم) (قیه، وقیه غلطی) اوزاندن درت یوز درهم.

(مثل: نرمه وارسه‌ك اوقه درت یوز درهم)

اوقه‌لق: براوقه ثقلتنده‌کی نسنه. اوقه‌لق ایتك.

اوقه‌لی: بیوك، قوجه، آغر || حیثیتلی، موقر.

اوقیانوسیه (اوسه‌یانیا) قطعهٔ اوقیانوسیه قطعات ارضك بشنجیسی‌در. آسیا قطعه‌سنك جنوب شرقیسنده و بحر محیط کبیر داخلنده متفرق ویامجموع برچوق آطه‌دن مرکب بیوك برقطعه‌در.

قطعهٔ اوقیانوسیه‌یی مالزیا، مه‌لانزیا، میقرونزیا، پولینزیا نامرله درت قسم اعتبار ایدرلر.

قطعه‌نك مجموع سکنه‌سی ٢٥ میلیون رادده‌سنده‌در. اوروپا دول معظمه‌سی اوقیانوسیه‌نك کافهٔ اقسامنده مستعمرات تأسیس ایتمشلردر که بونلردن (یکی کینه) و (بورنه‌ئو) آطه‌لرینك برقسمیله

(اوستراليا) و (تاسمانی) و (یکی زه‌لاند) انکلتره حکومتنه و (مارکیز) (تاهیتی) (صوسیه‌ته) (یکی قاله‌دونیا) آطه‌لری فرانسه جمهوریته (قارولین) (فیلیپین) آطه‌لری اسپانیا حکومتنه (صوماترا) (جاوا) آطه‌لریله (بورنئو) و (یکی گینه) نك برقسمی بهیا یعنی فلمنك دولتنه تابعدر .

آمریقا جماهیر متحده‌سیله بورتوغال قراللغنك وآلمانیا ایمپراطورلغنك دخی قطعهٔ مذکوره‌ده بیوك کوچوك برچوق مستعمراتی واردر .

(جغرافیالرمزده بو قطعه‌یه اوستراليا نامی ویرلمکده‌در)

اوکورغه عمود فقاری، بل کمیکی (اصطلا. جزءده صاغر کافه بدل میم ایله زبانزددر .) (☞ اوموروغه)

اول (اسم) بعید، غائبه اشارتدر . ضمیر غائب . (او) کبی . [شیخ غالب : اول نه ایدی نه اولدی بیلم ــ لبریز ایدی اول نه طولدی بیلم]

اول وقت، اول حالده، اول زمان، اول هنگامده، اول بابده تعبیرلرنده اوندیغی کبی قوللانیلور . اولی اولان ضمیر مذکوری تلاحق ایتدیکی کلمهٔ عینیه ایله برلکده یازمامقدر کتابت رسمیه‌ده‌کی (اولبابده‌لر اولحالده‌لر) کبی (او) ضمیری کبی یالکز اوله‌رق قوللانلماز . قوللانلدیغی وارسه‌ده شیوه‌مزه مغایردر (دون کلان او می‌ایدی اوتدکیمی) مقامنده (دون کلان (اولمی) ایدی) دینلمز . نثرده . جائز اولمدیغی حالده ــ ضرورت وزن نامنه نظمده قوللانیله بیلور . [نفعی : اول که اشخاصه بو علی کورینور . رند صاحب دله دلی کورینور]

اولامق (☞ هولامق)

اولتا . یاخود . قولتا ⚓ (ایتالیانجه‌دن) کمی بر صاغه، برصوله طوغری روزکاره قارشی گیتمك .

§ اصطلاح عوامده صاغه صوله آیق اولمه‌سی اوروپ بیهوده گزمکه اولتا اورمق تعبیر اولنور .

اولته . اولطه ⚓ (اسم) قات‌قات بوکولش دوکوم ایله ایلیشمش آتقیلی که اوجنه زوقه وبانق ایکنه‌سی طاقوب صید ماهیده قوللانیرلر . انواعی چوقدر : پراکت، چپاری، قارماق کبی .

اولمق (فعل لازم) وار بولمق . صیرورت، وجود، کون . وقوع بولمق . افعال مرکبه‌ده (کان) و (صار) کبی صفته ملحق اولور . تکمیل ایتمك فعلی مصدره مضاف اولور . خسته اولمق، علیل اولمق، زنکین اولمق، زکورد اولمق . وار اولمق . هدر اولمق . تمام اولمق . ‖ کمال، یتشمك : میوه‌لر اولمق . آدم اولمق .

اولدرمق : کمال بولدیرمق، رسیده ایتمك . یتشدیرمك .

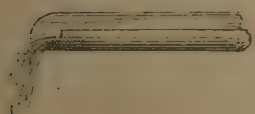
اولنمق : افعال مرکبه‌ده مجهول صیغه‌سنه داخل اولور : اعانه اولنمق، اغماض اولنمق کبی .

اولغون : کماله ایرمش . یتشمش . اولغون شفتالو، اولغون قاوون کبی .

اولاغان : ممکن، محتمل، قابل .

اولامق : وجود بولمامق . ‖ خالمق .

اولوق (اسم) ناودان، میزاب . عموداً ایکیه بولنمش بربوری‌نك برنصفی که ایچی اویوق اولور . طاشدن، آغاجدن، تیموردن، صاچدن یاپیلور . یاغمور اولوغی، بوستان اولوغی، دکرمن اولوغی .



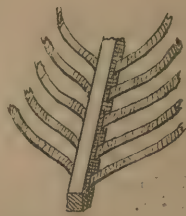
اومبرا (ایتالیانجه‌دن Ombra) (اومبرا) قهوه رنکنده یقین برنوع طوپراق بویادرکه جوز تقلیدی طوغرامه‌لره سرکه ایله حل ایدرك آنی اوررلر .

اومنیبوس (اسم) (لاتینجه‌دن Omnibus) اصلنده (هرایشه کلور) کبی



برمعنایه‌در . اصطلاحده عمومی عربه، پازار عربه‌سی .

طراموایله فرقی بونك عادی تکرلکله عادی یولده جر اولنه بیلمسندن عبارتدر .



اوموزغه ⚓ کمینك قابورغه . لرینك مربوط بولندیغی آغاج که تکنه‌نك اساسی منزله‌سنده‌در .

اوموز (اسم) صرتك اوست قسمی، عاتق . [عاصم - ترجمهٔ قاموس : اوموزده رداء وضع اولنان عضوه دینور که اوموز باشیله بیونك آرالغیدر . ترکیده چکین تعبیر اولنور]

اوموز باشی : منکب .

§ اوموز اوپوشمق، مساوی، برابر اولمق .

⚔ اوموزلق : اپولت چاپرازی ⚓ کمی اوموزلغی : کمینك ایکی یانده باشده وقیجده درت اوموزی، قریم یری، درت بودوصلامه یری .

⚔ سلاح اوموزه : عسکر تعلیمنده برحرکت .

اون (اسم) طقوزدن صکره کلان صایی (١٠) عددی . عشره، ده .

اون باشی : عسکرده چاوشك مادونی، وکیل .

اونجی : عاشر .

اونده‌لق : عشر . وخدمت مقابلنده ویریلان اونده بر .

اونلق : مسکوکاتده اون پاره ویا اون غروش دکری اولان : اونلق باقر . اونلق مجیدیه کبی .

|| اونر اونر آیرلمش شی یاخود اون عددینه اولان بردانه‌سی بر اونلغه کبی .

اووا (اسم) دوزلك، فضا [مثل . زنکین عربه‌سنی طاغدن آشیریر، زوکورد دوز اوواده یولنی شاشیرر] یشیللك اولورسه قیر، یازی، قوملق اولورسه چول، فیفا، دشت، قفر دینور .

بیوکلری : بادیه، هامون، بریه . طاشلق اولورسه حزن . اوفاق طاش وقوم اولورسه احسا . آلتی صو اولورسه احصا دینور .

اویا (اسم) (اویمقدن) ایپك، ابریشم وصرمه مقوله‌سی اینجه شیلرله یاپیلان برنوع خرج، درکه نسوان باشلرینه باغلادقلری یمنیلرك اطرافنده ویا کوملك ینلرینده ویقه‌لرینده دیکدکلری زینتدر :

اویالامق اویناشمق . اشغال ایتمك .

اویالانمق اشغال اولنمق . تضییع اوقات . عبثه اشتغال ایتمك || بر یرده ایلیشوب قالمق .

اویالاندیرمق : اویناتمق . تأخیر، تعویق، معطله آلاجقلی آلداتمق .

اویماق (اسم) قبیله شعبه‌سی . فلان عشیرتك فلان اویماغندن .

اویمق (فعل متعدی) (اوی . ماق) ثقب ایتمك . (بو لفظ اویوق ماده‌سندن اولمغله مفهومنده چیقورلق مندمجدر . بو جهتله ثقب ونقب کلمه‌لری تمامیله حکمنی ناطق دکلدر . چونکه ثقب ونقب دلمك معنالرینه‌در مثلا بر کاغدك اطرافنی مقصله، ویا بر تخته‌نك کنارینی بیچاق ویا دستره ایله مقعر ویا مدور کسمك ویاخود بر ثوبك یقه‌سنی ویا قولغنی آچمغه ویا بدنه یاپیشه‌جق صورتده کیرنتیلی چیقنتیلی کسمکه اویمق تعبیر اولنور . ماحصل اویمقده مقلطا درینلك حکمی واردر . چونکه ترکجه‌ده براینشك ایچنه کیررکی تعمیقنده‌ده مستعملدر . نقر ویا حك کلمه‌لری ثقب ونقبدن زیاده مدلولنه موافقدر)

اویناش دوست، معشوق . دلداده .

[واصف - مخمس - از دهان دختر :
جیقمازدن اوّل آبو آقیر یکرمی یاش دیشم
اون بش یاشنده کندیمه براویناش آرمیم]

اویناق (صفت) اوینار شی، اوینایان یر . متحرك . مفصل . || متلون، ثباتسز، مکار، نسوانده آشفته مزاج .

اویناقلق : ثباتسزلق . مکارلق . تلون .

اویناموق (فعل لازم) یرنده قیلدامق، حرکت . رقص || اعتنا ایتمه‌مك : ایش کورمك دکل اویناموق .

عقل اویناموق : تجنن .

کولوب اویناموق : اظهار مسرت، اجرای صفا .

یورك اویناموق : خلجان .

اویناشمق : ملاعبه .

اوینامق (فعل متعدی) مثلا' بنا' عمل' دیش برندن اوینامق کبی .

اویون (اوینقدن) اوینوب یاپدقلری اعمال فکر وملاحظه ایله پیدا ایتدکاری شی : لهو' لعب' حرکت' رقص' قمار' لغو' تصنیع' فساد' باز . مکر' خدعه .

اویون ایتمك' اویون یاپمق : اختیال' تخادع' مکر .

اویون چیقارمق' اقران ویاران آره‌سنده اویناوب اکلنه‌جك برلهو میدانه قویمق .

اویون اوینامق : دوباره ایتمك || اجرای لهو ولعب' رقص وجنبش .

§ پاره اویونی : مال قوتیله بولنور چاره .

قلیج اویونی : قلیج چالمنی تعلم .

|| تیاترو اویونی (پی یس) یعنی تیاترووده معرض تماشایه قونیلان وقعه .

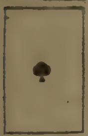
اویونجاق ملعبه' بازیچه . || حکمسز شی' اوینانمش خرده ایش .

اویونجی رقاص || آقتور: تیاترو اویونجیسی' آقتریس اویونجی قیز . || قمارباز' محتال' حیله کاو .

اویون کاغدی (jeu de Cartes) فرانسزجه ژو ده قارت) دن ترجمه لسانمزه نقل اولنمشدر . . بین العوام (اسقانبیل کاغدی) دیه معروف ایسه‌ده (اسقانبیل) اویون کاغدلریله اوینانان اویونلردن برنوعیدر .



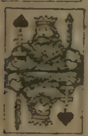




بو کاغدلر لسانمزده سیکك' لوقم' یورك' ماچه . ویاخود (اسپاتی' اوزریا' قوپه' ماچه) نامریله درت شکل اوزره مرتب وهر بر شکل بردن اونه قدر برلی' ایکیلی الی آخره أعدادی شامل وهر بر نوعك زوا' دزن' واله یعنی قرال' قرالیجه' اچ اوغلانی نامیله اوچرده تصویری اوله‌رق بهرطاقم اون اوچر کاغددن وجمله‌سی ۵۲ عددن عبارتدر .



ترکجه‌ده قراله (پاپاس) یاخود (طاغلی) قرالیجه‌یه (قیز) والهیه (باجاق) یاخود (اوغلان) نامی ویریلور.



اسپاتی یعنی سیکك ایله ماچه (سیاه) واوزریا یعنی لوقم ایله قوپه یعنی یورك (قرمزی) رنکلری حاویدر.



مشهور اویونلری اسقانبیل' پره‌فا' قونچینا ، اولوب بین العوام اوینانور .



اکثر آره‌سنده معتبر اولان اویونلر ایسه (پیکه) ایله (بزیك) در . اویون کاغدلریله دها قرق اللی قدر اویون اجرا ایدیلور .

آزیجه (امید) (فال) نامیله کندی کندینه اجرا ایدیلور غایت دقیق اویونلری واردر .

ضمهٔ مقبوضه : اوْ

اوْپ ادات تأکید ومبالغه : اوپ اوزون.

اوْتانغاج - اوْتانغان (صفت) محجوب. صاحب عار وحیا'

اوتانماز : یعار' کستاخ' حیاسز .

اوْتانمق (فعل لازم) (بو کلمه آتش معناسنه اولان اوت لفظندن مأخوذدر . لسانمزده ضمهٔ مقبوضه ایله زبانزد اولدیغی ایچون ماده‌سنده ذکر ایدلدی) آتش کسیلوب قزارمق . حجاب' حیا شرم ایتمك .

اوتاندیرمق : تخجیل' محجوب ایتمك . || مزید لطف ایله خجیل براقمق .

اوْج (اسم) غایت' پایان' نهایت . ممسك' کوشه' برون . || مجازا' سبب' فقط بومعناده استعمالی مهجوردر . مثلا (طمع اوجندن دردہ دوشدی) کبی تعبیرلر قوللانلاز اولمشدر .

|| اماره : ایپ اوجی سررشته كبی .

باش اوجی : یاصدیق طرفی . باشمك اوجنه دیكلدی طوردی . دیئوركه باشمدن منفك اولمدی تقدیرنده‌در .

اوجنی بولمق : حل وفصل .

اوج كوسترمك : برایشده اماره، نشان ظاهر اولمق .

اوج ویرمك : ظهور، ایتمك، نابت اولمق، سورمك .

اوجوز (صفت) بهالو مقابلی . رخیص . ارزان . اویغون، اهون، رایكان، مبذول .

اوجوزلق : رخص، ارزانلق . || بولق زمان .

اوجوزلامق : اهون اولمق .

اوجوزلاتمق : اوجوزلاتمك، بهاسنی ایندیرمك .

اوچقور (اسم) اوجی ایشلمه‌لی باغ كه شلوار وطون مقوله‌سنك ایچندن چكیریله‌رك باغلانور .

اوچقورلق : اوچقور اولوغی . || اوچقور چكیرمكده استعمال اولنان دكنك .

اوچماق (اسم) جنت . فردوس اعلا .

اوچمق (فعل لازم) یوقاری آغوب طیران، پرواز ایتمك . رنك اوچمق : صولمق، الوان مقوله‌سی رنكنی، طراوتنی زائل ایتمك . روح اوچمق : اسپرطو انواعندن اولان مایعات طیاره هواید صعود ایتمك . || یوكسك بر محلدن یوارلنوب تكر مكر كیتمك . || بك یلك، اوچار كبی قوشمق .

اوچاری : چابقین . زیاده سورتوك . حشری .

اوچرمق : بر نسنه‌یی مبالغه ایله كوكلره چیقارمق .

اوچرتمق : طیور مقوله‌سنی صالیویروب پرواز ایتدیرمك .

اوچشمق : قوشلر خوف ویا تلاش ایله قناد اوروب پیچ وتاب ایتمك .

اوچنمق بلیكلدمك، اوركمك .

اوچورتمه (اسم) معروف اویونجاق كه چوجقلر كاغددن یاپارق روزكاره قالدیروب اوچورترلر .

اوچوروم یار، ویارلو محل . آلت طرفی اینش اولان محل كه حیوان واشیا تكرلنوب اوچار .

اوچوق (اسم) عقبوله . تبخاله، كریوند .

اوچوقلامق : دوداقلر قبارجق اولمق .

اور (اسم) شیش . توسك، یومرو . ورم (اورام) سلعه .

ات اوری : جدره . یاغ اوری : جدرهٔ شحمی . بعض انسانده قفا وآلنده ظهور ایدر معروف یومرو :



اور

اغاجده دخی حاصل اولور كه جوز اوری مشهوروصنایعده مستعمل اولدیغندن اوروپاجه مقبولدر .



اور

اورغان (اسم) بوجور غاده اوریلان قالین ایپ، اینجه خلاط .

اورغانجی : خلاط یاپان .

اورمق (فعل لازم) قارویه اورمق : كمی ساحله چارپمق . جعلی ویا بالالتزام بعض اوضاعده بولنمق : سرخوشلغده اورمق، دلیلكه اورمق كبی .

باش اورمق : تصدی، مراجعت . (باش اورمه‌دق محل براقدی) || ⚓ كبی اوینامق .

بویون اورمق : قتل .

اوسته اورمق : برشیئك یقیننی كشف .

كون اورمق : تشمس . كونش چكمك .

اوروشمق : دوكوشمك، مضاربه . مقارفه مبارزه .

اورولمق : مصاب اولمق . مجروح اولمق . قورشون اصابت ایتمك . || مفتون عاشق اولمق .

اۋرمق (فعل متعدی) صدم . ضرب . دکك، چارپمق . شتق . قورشون ایله طوقنمق که اصابت . || جرح، قتل . || ال وصوپا ایله قاقمق : لکز . || طاقمق، یکیرمك، وضع . کلیجك اورمق . پرانقه اورمق . سمری حیوانك اوزرینه اورمق . || باشه چارپمق : کومور اورمق، کونش اورمق کبی . || سورمك، طلا . بویا اورمق . || دستك طیامق : پایانده اورمق . || قهر، پامال، مضمحل ایتمك : دشمن کلوب بر مملکتی اورمق کبی .

اۋروب (ربع غلطی)

اۋروبا (روبه غلطی)

اۋروس (روس غلطی)

اۋز (اسم) یاوز مقابلی . اویغون، ایی، جید خوب، نیکو . مناسب (عقلی اوز کشیدن ضرر کلز .) (مثل : چوق اولوب یاوز اولهجغنه آز اولوب، اوز اولسی یکدر)

اۋزاق اوزون اولیجی، ایراق . بعید . || مجازاً غیر ملحوظ، مباین . متفاوت .

اوزاقلق : بعد . تفاوت مسافه، امد، دوری . محروم، مهجور اوله .

اوزاقلاشمق : تباعد ایتمك .

اوزامق : تطاول . امتداد : کیجه‌لر اوزامق، کونلر اوزامق . آراسی اوزامق : فاصلهٔ بعید .

اوزاتمق : تطویل، امهال . تقردیبی اوزاتمق . انجاز وعدی اوزاتمق .

اوزاقلاتمق، اوزاقلاشدیرمق . ابعاد .

§ ال اوزاتمق : اطالهٔ دست . ویا سؤال .

§ دل اوزاتمق : تعریض، دشنام .

اۋزلاشمق ابوشمق . موافقت . مصالحه . بازارلق . عداوت مخاصمه نفاق وفاقه مبدل اولمق . بوزوشق ایکن بارشمق . || دعواده صلح اولمق .

اوزلاشدیرمق : طرفینی ارضایه توسط، نزاعه فیصل ویردیرمك .

اۋزون (صفت) طویل، مدید، بعید . اوزون عمر، اوزون یول . اوزون سفر . اوزون سیاحت .

اوزون اوزادی : دور ودراز .

اوزون ایتمك : تطویل، اطناب اکثار .

اوزون طوتمق : تکلف، تأنی ایتمك .

اوزونلق : مد، قد . درازی . اوزونلغنه : طولانی .

اۋسته (اوستاد غلطی)

اۋشاق (صفت) (ترکجه‌ده اومق اوشاق آوالامق هپ اوفاتمق معناسنه‌در) اوفاق، صغیر چوجق، طفل خدمتجی .
|| خدمتکار . اتباع . دکان اوشاغی : تابع، چراغ .

§ او اوشاغی : چولق چوجق، او خلق .

آت اوشاغی : آت اوغلانی، آخور خدمه‌سی .

اوشاق قپان . کرکس . کرکنز . دیدکلری طاوشانجل که بعض یوجه‌لری کوچوك چوجقلری قاپدیغی واقعدر .

اۋص (اسم) عقل، کیاست . رشد، ادب، ذکا، فراست، هوش، خرد .

اوص بهاسی : خاطرهٔ مکدره . آجی تجربه .

اوصلو : عاقل، ادیب، رشید، هشیار، کامل .

اوصلولق : تمکین، سکینت . حلم، مکانت .

اوصلاتمق : تأدیب ایتمك .

اوصلانمق : عقل باشه کلك . تربیه اولمق . غلیان دم جوانی سکون بولمق . یواشلامق .

اۋصان (اسم) ملال، فتور، کوکل طارلغی، بزکینلك .

اۋصانج اوصانان کبی . اوصانج ویرمك : بزکینلك ویرمك . اوصاندیرمق .

اۋصانمق ذهن بزمك . فتور ایتمك . مزاج بیقمق . بیزارلق . کزمکدن، اکلنجه‌دن، اطعمه‌دن، برشیئك تکرار علی التکرار تعاقب ودوامندن بیقمق .

اوصاندیرمق : ثقلت، فتور ویرمك . بیقدیرمق .

اۋغر فرلایش . بر اوغردن : وهلهٔ بر چیقشده جمله .

اوغری چیرنك . اثر، خط . ایز . حذا، یرسه .

کون اوغریسی : طلوع حذاسی. کونی جیقی

صبان اوغریسی : کهکشان : کعبه یولی .

اوغری (اسم) خرسز . چول حرامیلری . [مثل : اوغری اول، حرامی اول، طوغریلغی الدن براقه]

اوغریلق : سرقت، خرسزلق .

اوغریلامق : صویمق، چارپمق، لصص .

اوغور اصابت، یمن، سعد، برکت، فال خیر .

اوغور اوله ! خیر اوله ! مبارك اوله مقامنده تمنای خیردر .

اوغورلی : اوغری آچیق، میمن، مسعود، خجسته، مبارك .

اوغورلولق : میمنت، فیروزی، سعادت .

اوغورسز : شوم، مشئوم . منحوس، لاخیر .

اوغورسزلق : شئامت، نحوست .

اوغولدامق چوق سس طنینی، کورولدیسی، قولاقلرده حاصل اولور .

اوغولدی : بوغوق سسلر . آری وزلدیسی، بخار قزغانلرندن چیقان قبا سس، جام کبی هواسی محتبس ورطیب محللرده کی طنین، قولاق کورولدیسی .

اوف نداء . یورغونلق، بزکینلك، تشکی نفسی .

اوفلامق یورغونلق، ویا بزکینلك، صداع اظهار ایتمك : صواوقلامق، آه سرد .

اوفاق (صفت) صغیر . کوچوك، خرده، ریزه : اون اوفاق . غایت دقیق توز کبی .

اوفاقلامق : اوفالامق، پاره پاره، ریزه ریزه ایتمك .

اوفالمق : کوچلمك .

§ اوفاقلق : بوزوق پاره .

اوفاداق : اصغر، کهتر .

اوفاندی : اکمك قرندیسی، دستره تالاشی کبی .

§ اوفاق تفك : اشیای خسیسه، اوته بری شیلر . || چلیمسز وجود معناسنه اصطلاح عوام .

اوكمك (فعل لازم) ایو اولمق . || مجازاً اصلاح وتربیه اولمق، فیض ورفاه بولمق: [النه دنیانك مالی یکدی اما اوکدی .] [مثل : اوکمدق باباك اوغلی .] [طلوعی ـ بیت . خلق ایدر داد وستد بز برتلاش و بی نصیب ـ چارسوی عالمك براوکمدق دلالی یز]

اوكارمق : اویوبه دوندیرمك . یاپمق، تنظیم اعمال، مرمت ایتمك .

اوکلمق : التیام . یاره ایی اولمق : [یاره‌سی اوکلدی . ویا اوکلمز بریاره، اوکلمز برچبان]

(اوکمك لفظی اصل ترکجه‌ده ضمهٔ ثقیله ایله مضبوط ایسه‌ده لسانمزده ضمهٔ مقبوضه ایله زبانزد اولدیغندن بوصره‌ده ذکر اولندی)

اولاق (اسم) ساعی، برید، تاتار . یعنی اولاشان شخص .

اولامق (فعل لازم) توصیل، تلصیق ایتمك . لم . طولامق . باغلامق .

اولاشمق : وصول، بلوغ .

اولاشدیرمق : ایصال، الصاق، ابلاغ .

اولانمق : متصل اولمق، تسلسل ایتمك .

اولامه : مسلسل، زنجیر، اکلنوب اوزاده‌جق ایپ .

اولو (صفت) اصلی اولوغ جلیل، کبیر، رفیع، عظیم معناسنه .

اولو طاغ، اولو آغاج، اولو آدم .

اولولق : عظمت، ابهت، جلالت [شناسی ـ قطعهٔ ملمعه‌دن مفرز : اولولوغك دکزنده کورمز کیمسه قرا]

اولولامق : تعظیم واجلال ایتمك .

اولولانمق : تکبر وتعظم، احتشام کوسترمك .

اولوس (اسم) عشیرتك بیوکی، خلق ملت، قوم، امت . هر اولوس برچوق ایله، هرایل برچوق اویماغه، وهر اویماق برچوق اوروغه، یعنی قبیله‌یه منقسمدر .

اولومق (فعل لازم) اوزون اوزون وموحش صورتده اورومك . کوپکلرك آغلامه‌سی .

اوٗما ـ اوٗماجی (اسم) چوجوقلری قورقوتمغه مخصوص شخص مخوف مخیل . بوجی دخی دیرلر .

اوٗممق ـ اوٗممه (فعل متعدی) امیدایتمك، بکلهمك، طمع ایتمك .

اومایه اوغرامق : امیده دوشوب درهم اولمق . [کاتب : ترجیع بند ـ برای حسبحال خود : دوشدم خیال منصب ایله غم شکنجنه ـ اوغرادی بو امیده بنی اومه رنجنه]

اوٗن (اسم) دقیق . آرپه وبغدای وامثالی حبوبك دکرمنده چکیلوب اینجهلدیلمسی .

اون اوفاق : اون کبی غایت ریزه اولان .

اوٗنوٗتمق (فعل لازم نسی) نسیان، فراموش ایتمك . [حامی ـ مکتوب موزون : زغرك حیف اونتدم آدین ـ یوقسه آدیله ایدردم یادین] || مسامحه، عفو، ترك، اهمال . آنك سیئاتنی چوقدن اونتدم .

اونوتدرمق : اغفال، تغلیط .

اونوتغان : کثیرالنسیان .

اونودلق : غفلت، ذهول ایتمك . خاطردن چیقارلمق .

اوٗیانمق (فعل لازم) بیدار اولمق، کوز آچوب اویقودن چکمك . || تیقظ وانتباه ایتمك || نباتات جانلانوب حالنمو حاصل ایتمك .

اویاندیرمق : اویارمق، ایقاظ، بیدار ایتمك . || اعصار، اعاده، معموریت ایتمك : همتیله یرکوی اویاندیردی . || ایقاد : قندیلی، اوجاغی اویاندیردی .

اویانق : بیدار، متیقظ || هشیار، مستعد، متنبه .

اویانقلق : یقظه، بصیرت، انتباه .

اوٗیغوٗر اوغوزلر . اویان یر بیوك ترك اولوسیدر . یازیسی هند طرفندن اخذ وتعلمله عموم ترك اولوسلرینه یعنی عشیرتلرینه تعلیم ونشر ایلمشلر . ایشته ترکجهنك دولت عثمانیهنك ظهورینی متعاقب انقلاب ایتدیکی طرز مکملیت ونزاکتدن اوّل ترك اقوامی آرهسنده اك مکمل لسان اویغور لسانی ایدی، که صکرهلری چغتای خان وقتنده آنلرك شوکتنه بناءً اویغور دیلی چغتای دیلی نامیله یاد اولنمغه باشلادی . نته‌کیم عثمانلیلرك شوکتندن صکره‌ده ترکجه‌نك بوشعبه‌سنه عثمانلیجه نامی ویرلمشدر .

اویغور عشیرتنك اکثر کباری دانشمند وصاحب فضیلت وباخصوص ارباب کتابت اولدیغندن سائر ترك اولوسلری اصحاب حل وعقدی آنلردن انتخاب ایله مقام وزارتده استخدام ایدرلردی . وقتیله مدنیت ولسانلری شمدیکی طرز مکملیتی بولمه‌دن روسلرك آلمانلردن رجال حکومت جلب واستخدام ایلدکلری کبی .

اوٗیغوٗر القباسی : ا ب (ت ط) چ خ ز ش ص غ ق ك ل م ن و ه ی صوتلرندن عبارت ایدی . فقط رسم خطلری بشقه ایدی .

اوٗیغوٗن موافق، مطابق . مناسب، لایق : [مثل : امامه اویغون جماعت] || اوجوز، اهون، رایکان . اویغون بها ایله صاتون آلدم .

اویغونسز : بطانهٔ حالی شائبهٔ سیئاتدن خالی اولمیان شخص . اویغونسز حال : لایقسز معامله کبی .

اویغونسزلق : فساد، نفاق، شورش .

اویغونلق : مناسبت، مطابقت .

اویونتی : توابع، عونات، کندیلکندن . اویوب تابع اولان توردوی مقولدری .

اوٗیقوٗ (اسم) نوم، رقاد، خواب . [اویقو اولومك قرداشیدر] [اویقو کوچوك اولوم، اولوم بیوك اویقودر] اویقویه طالمق : خواب غفلت .

اویقو باصمق : حالت نوم طاری اولمق، اویومجل اولمق .

اویوقلامق : امیز غنمق، پنکلهمك .

اویقوسزلق : علت سهر، اویقوسز قومق : اشکنجه ایتمك، اویور : نائم، خوابیده اویوین . [اویور بیلانك قویروغنه باصمه] [نفعی : قویرغن باصمه نکارا اویور اژدرهانك]

اوٛیلوق (اسم) ربله، اویلوق دیبی قالچه باشی .

اویلوق کمیکی : قالچه‌دن دیزه قدر اولان عظم، فخذ .

اوٛیماق (فعل لازم) طوع، مطاوعت، موافقت، مطابقت، ‖ اتباع، امتثال، اقتفا، اقتدا . نمازده امامه اویمق کبی . ‖ بر نسنه بر نسنه‌یه موافق اولمق : جام چرچوه‌یه اویماق . انختار کلیده اویماق کبی .

اویدیرمق : تابع، توفیق ایتمك . آیاق اویدیرمق کبی .

اویدیرمه : تقلید، صنیعه، ارجوفه، یالان، دوزمه، اسطوره .

اوٛیوز * (اسم) جرب دنیلان علت که ترکجه‌ده کچیك دخی دینور . [مثل : اویوز دیواره سورینور] [مثل : زکورد اولوب دوشمکدن اویوز اولوب قاشنمق یکدر]

آغاج اویوزی : قراع .

اوٛیوشمق تخدر ایتمك . کسل، فتور کتورمك ‖ اوزلاشمق، موافقت

اویوشدیرمق : اخدار . آغریی باصدیرمق .

اوٛیوشیق (صفت) مسلوج، تنبل . مسکین .

اویوشقلق : مذال، کسالت، بطالت .

اوٛیومق (فعل لازم) نائم، خواب، آلود اولمق ‖ مجازاً غافل، بیهوش اولمق .

اویقویه طالمق : غنوده، خواب غفلت اولمق . ‖ مجازاً ایش کری قالمق که آکا طاش یاتور قالمق دخی تعبیر اولنور .

اویوتمق : تنویم، تسکین ایتمك، یاترمق اغفال ‖ برایشی بکلدوب تأخیر ایتمك .

اوٛیوندی مسکین، اویور کبی طوران .

ضمهٔ مبسوطه : اق

اقبك - اقبه‌ك (اسم) یغین، کومه .

اقپمك (فعل متعدی) بوس ایتمك، تقبیل وتلثیم .

اوپوب قوچمق : بوس وعناق .

ال اوپمك : قاپولنمق، اجازه آلمق .

اتك اوپمك : تذلل .

یر اوپمك : سجده، تعظیم، مبالغهٔ حرمت .

اوپشمك : مصالحه، مصافحه ایله تقبیل .

اوپشدیرمك : بارشدیرمق .

اوپلك : ال اوپلك : رسم بیعت .

اوٛتدیرمك بورو، سورنا مقوله‌سی اوفلنوب صدا ویرن شیلری چالمق .

اوتوشمك : قوشلرك سرود والحان وتغنی ایتمه‌لری .

اوٛتلگو هواده چوق دور ایدن برنوع کرکنز .

اوٛتله‌گن صیغیرجق نوعندن قره برقوشجغز .

اوٛتمك (فعل متعدی) مس ایتمك .

‖ فعل لازم اولور : تغنی، ترانه ‖ لافزنلك .

قولاقده اوتمك : قولاقلر چینلامق .

§ خروس اوتمك : صباح اولمق .

قوش اوتمك : طیور مقوله‌سنی سرود والحان ایتمك .

اوٛتوری سبب وعلت ایچون برشیئه راجع ومنسوب ومتعلق ‖ سبب اجل، ضمن، دائر، طولایی . آندن اوتوری، آندن طولایی . آنك مجازاتندن اوتوری بریکیده خوفندن فرار ایتدی . نه‌دن اوتوری : نه سببدن طولایی . [یرادیلانی خوش کور یراداندن اوتوری]

اوٛتوری (اسم) ضمه عربیده واو حرفنه بدل اولان شو (ُ) شکلده‌کی اشارت، که واوه بکزر .

ترکجه‌ده درت درلودر . ثقیله‘ مقبوضه‘ مبسوطه‘ مقبوضهٔ خفیفه .

اوتوش اوتمه‘ صدا‘ لحن‘ طنین‘ عکس .

اوتونج (☞ اودنج)

اوته پچکین ر‘ ایلرو‘ بعید‘ ماورا. برو مقابلی : اوته طرفده‘ طاغلك اوته‌سنده. ایرماغك اوته یقه‌سنده .

دها اوته : زیاده دور‘ چوق ایلرو کبی .

اوته برو : شو بو . اوته بروآلمق : تدارکات.

اوته برو ایتمك : تشبث‘ تصدی . اوته‌سنی بروایتمك : دوشوار برشیئی آسان ایتمك‘ تدبیر .

اوته‌سنه وارمق : مبالغه‘ تجاوز‘ جسارت .

اوته‌دن برو : من‌القدیم .

اوته‌کی کون : اولکی کون‘ کچن کون .



اوته‌رپ (Euterpe) اساطیر یونانیه‌ده صنایع بدیعه‌دن موسیقی مالکه‌سی اعتقاد اولنان پریدرکه دائما النده بر (فلوت) ایله تصویر وارائه اولنور .

اوج (اسم) ثار‘ نقم‘ جزا .

اوج آلمق : اخذ ثار‘ انتقام ایتمك‘ آلمق . آجی چیقارمق .

اود (اسم) مراره‘ زهره‘ صفراء قاوغی . || یورك کبی جسارت وشجاعت .

اود پاتلامق : زهره چاك اولمق .

اودآغاجی (اسم) صحیحی عود‘ اید آغاجی .

اودلك جبان‘ بی‌زهره‘ خائف‘ قورقاق .

اودونج (صفت‘ واسم) اکرتی‘ قرض‘ دین‘ واجب‌الادا .

اودنج آلمق : استقراض‘ استدانه .

اودنج ویرمك : اقراض‘ ادانه ایتمك .

اوده‌مك ادا‘ تأدیه‘ ایفا‘ قضا‘ بورجی اوده‌دم .

اوده‌تمك : تضمین ایتدیرمك .

اودشمك : تقاص‘ اجر مثل .

اوده‌ك : تضمین .

اورتمك (فعل لازم ومتعدی) ستر‘ اخفا: برشیئی‘ اوزرینه دیگر برشی چکه‌رك صاقلامق . || اضمار اطباق ایتمك کبرلدمك قباحتنی اورتمك کبی . || انکار . کفر . حقیقتی کتم ایتمك کبی . || قاپلامق‘ یاره‌یی دری قاپلامق کبی .

اورتدیرمك : اورتدیرتمك‘ چوقوری طولدیرتمق‘ مثلا لغمی اورتدیرتمك کبی. بناید طام یاپدیرمق: اوك اوزرینی اورتدیرمك کبی‘ دفن‘ ستر : مزاری اورتدیرمك کبی .

اورتلمك : مستور‘ مخفی اولمق : پردهٔ خفا آلتنده قالمق . اومسئله اورتلدی بتدی .

اورت باص ایتمك : کتم‘ تبس ایتمك .

اورتنمك استتار‘ احتجاب‘ تستر ایتمك‘ یورغان آلتنه کیرمك‘ اوزرینه پوشیده چکمك . نقاب قویمق .

اورتو ستاره پوشیده‘ یورغان‘ غطاء چار‘ طام .

اکر اورتوسی : زین پوش .

باش اورتوسی : لقفه‘ کفیه‘ نماز بزی . یاشمق .

بنا اورتوسی : طام‘ چاتی‘ سقف‘ کرمید .

یوز اورتوسی : بچه‘ نقاب‘ پوشیده‘ لثام‘ طواق .

یاصدیق اورتوسی : غشاوه‘ غلاف .

اورتولی : خفی‘ مخفی‘ مستور‘ محفوظ‘ مکتوم‘ مجهول‘ کیرلو || مخدره‘ مستوره .

اوردك (اسم) کبرنتور حیوان‘ صو قوشی‘ مرغاب . انواعی چوقدر .

دکز اورده‌کی : بحری. دستره برون‘ قادین اورده‌کی‘ قاشقجین اورده‌کی‘ قیل قویروق‘ قرمجه اوردك . وزند بوشالدان . یشیل باش .

اورده‌ك باشی : زمردی یشیل .

اوردەك ادالی : پاتاق .

اوردك : آبريز . شيشه اوردەك .

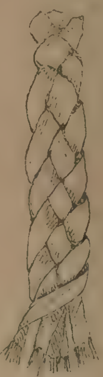


اوردەك



اورس (اسم) عربیده علات وفارسیده (زندان) ورنده سندان دیدکلری کوتوك اوزرینه موضوع دمیر دستکاهدرکه دمیرجیلر آنك اوزرنده دمیر دوکرلر .

اورسەلەمك (اورسدن مشتقدر) اینجتمك . تارتاقلامق . پژمرده، فرسوده اتمك، رذملك || وجودی خستەلك اتعاب ایتمك : صتمه اورسەلمك کبی .



اورکو

اورگو اورو. صاج اورکوسی، صفیره، عقیص شرید . اورکولەمك : صاچلری اورکو ایتمك، مشط .

اورگوج آیاقده، بوروندە اولان تومسك .

دوه اورکوجی : کوهه . طاغ اورکوجی . وتومسك شیلر . سنام .

اورکوجلك : دوه خودی، اورتوسی .

اورکوجلو : محدب، یومرو .

اورمك (فعل متعدی) آغ، چوراب کبی شیلری ایلکلری یچیرەرك نسیج ایتمك .

صاچ اورمك : صاچلری بربرینك آلتندن، اوستندن آلەرق قامچی باغلامق .
|| یرتیق، یانق قاشلری رفو، مرمت . || دیوار بنا ایتمك .

اورمه : منسوج، برنوع شرید . اورمه کیسه، اورمه قوشاق .

اورمەدیوار : مولوزلو دیوارك غیری . خرجسز طاشله ترکیب اولنمش دیوار .

اورنك (اسم) نمونه، نسخه، مثال مانند .

اورو محدود، مسدود . ایپ ایله چوریلمش، قورودلمش چایر .

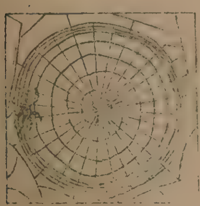
طوزله اوروسی : بهر مملحدنك دائرهٔ تجارتی .

اوروجی رفوکر . شال تعبیر ایدن یرتیق شیلری اوروب مرمت ایدن .

اوروك سوبولو میوه . اریك .



اورومجك (اصلی اورکو . مجك . اورکامجی) لسانمزده اورومجك صورتنده زبانزددر . عنکبوت . انواعی چوقدر : ناسجه، عکاشه، خورنق . مولد، کهول . رتیلا . بوکو . اورومجك آغی : بوواسی، تنیده .



شیطان اورومجکی : لعاب الشمس . مخاط الشيطان .

اورومجکلمك : اورومجك طوتمق . عناکیب منسوجاتیله توز طوپراق طوتمق .

اورەکه باموق بوکدکلری آلت . مفتله . ابه اورەکەسی : حامل خاتونلری ایلاد ایچون اوطورتدقلری اسکمله .

اوز (اسم) ایج، آغاجك کوبکی، مثلا اینجیر کبی . بعض اشجار والرینك ایچندە کوردیکی اوزدە سود کبی لزوجتلی لب . || طوپراغك قوتی، لزوجتلیسی . اوزلو چامور . || چبانك هنوز صولانمامش قاتی جراحتی .

اوزلشمك : اوزلنمك، آغدلنمق، تعقد، قوامه گلمك .

اوز (صفت) كندى، ذاتى، نفسى [مصراع: اوز باشـك ايچون سويله نه‌در بونده گناهم] [روحى ـ ترجيع بند : هرمنكر كيفيت ارباب خرابات ـ اوز عقلى ايله حق ديلر كيم بوله هيهات]
|| خالص، خاص : اوز پدرى، اوز والده‌سى، اوزواحد قرنداشى . [كشينك اوزينى سوزيله اولچرلر] [فضولى : ايلسه‌ده طوطى‌يه تعليم اداى كلمات ـ سوزى انسان اولور اما اوزى انسان اولماز]

اوزبك (اسم) كندى كنديته مستقل معناسنه . اوزبك خان نامنده بربكك باشنده طوپلانان برطاقم سرباز وپراكنده مغول عشايرى كه بالآخره برطائفهٔ مخصوصه شكلنى آلمش وترك لساننك برشعبه‌سنى حصوله كتورمشدر .

اوزدك (اسم) آغاجك كوتوكى، صاپ . بغداى ساق . بعض نباتاتك كوكه يقين قسمى .

اوزدكلمك : ترلاده دوكلندى اوزدك ديوشيرمك .

اوزدكليوب بوزدكلمك : متذللانه حركت .

اوزگه بشقه، ديكر . ديكر كون . بشقه برحال [نفعى ـ قصيده : نگاهى آفت دين غمزه‌سى آشوب ديلدر ـ برنونه شوخه دل ويرمك عجب درد، اوزگه سودادر]

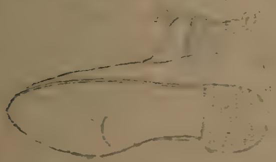
اوزلمك جان چكمك . ديلمك آرزو تمنى ايتمك . [روحى بى اكر برصورلر اوزلر بولنورسه ـ ديرلرسه يولشدكى اوبى برك ونوايه] [بوكلمه ضمهٔ خفيفهٔ مقبوضه ايله اوزمكدن مشتق ايسه‌ده لسانمزده ضمهٔ مبسوطه ايله زبانزد اولديغندن بوصره‌ده ذكر اولندى]

اوفكه (اصلى اوپكه، اوككه . تركيده اوككه كوكسدن كلان حرارت) غضب، تهب، كيرليتى : غيظ ـ سعير، تهور، خشم [مثل: اوفكه‌سندن آتش پوسكورور] [اوفكه ايله قالقان زيان ايله اوتورور]

اوفكه‌لنمك : تهور، غيظ، خشم، حدت اظهار ايتمك .

اوك (اسم) كوكس، سينه . (بوكلمه لسانمزده مستعمل دكلدر . فقط لفظ مذكوردن بك چوق كلمات اشتقاق ايدر : مثلا، اوكسرمك، اوكسز، اوكله، اوكرمك، اوكونك، كلمه‌لرى هپ بولفظدن مشتقدر . چونكه اوكسروك كوكسدن قباروب كلان سعالدر . اوكسز اوكى اولميان يعنى والده‌سنك سينه‌سندن آيرلمش يتيم بنوادر . بونى واو ايله (اوكسوز) يازمق خطادر . چونكه (اوك) ايله (سز) ادات نفيدن مركبدر . اوكرمك دخى كوكسدن قباروب كلان برحالت استفراغدر . اوكرنك دخى نقش سينه ايتمك معناسنده‌در . اوكونك ايسه كوكسنى كررك تفاخردر حتى اوكله كلمه‌سى دخى كونك كوكسى، سينهٔ نهار، يعنى اورته‌سى، قلبكاهى ديمكدر .)

اوكچه (اسم) طوبوق آرقه‌سى . پاپوج، قوندره، جزمه اوكچه‌سى كه آياق قاپلرينك آلتلرنده طوبوغك باصه‌جق محلده‌كى تومسك، برقاچ قات كوساله .



اوكسرمك كوكس دردلنوب سعال حاصل ايتمك .

اوكسروك سعال، سرفه . شديدى بوغمجه سعال كبى، هكاع .

اوكسروك طوتق : بوغيله‌جق كبى سعالك تواليسى .

اوكسز (اسم) يتيم، بيكس [مثل: اوكسز چوجق كوبكنى كندى كسر]

اوكسه (اسم) روجه‌دن . مجاز اوزومى ديدكلرى ثمرك بانندن يابدقلرى لزوجتلى، طوتساقلى ماده كه ايچه دكنكلره سوريلوب كوچوك اوتدكن قوشلرى طوتقده استعمال ايدرلر .

اوكسه چبوغى : قوشلرك يابيشوب قالدقلرى (دبق) لى خرده دكنك .

اوكو (اسم) صو آلمق ايچون بوزى دلدكلرى ير .

اوكوز (اصلى اوغوز) انغمش، ايكديش اولمش صيغير . ثور، كاو || مجازاً صاقدرون، عقلى قط معناسنه .



سوريه كزه‌ينه صيغير، آيغرينه بوغا، ايغرينك كنجنه طوسون، ياوروسنه بوزاغى، آنادن آيرادقده طنا، ديشيسنه اينك ديبور .

[مثل : اوكوز آلتنده بوزاغى آرار]

اوكوز عربه‌سى : اوكوز قوشدقلرى يوك عربه‌سى . اوانلده برنوع مزين ومذهب قوچى ايدى كه تفرجه چيقدقلرى وقت مملكتمز نسوانى راكب اولوردى .

اوكوز طامى : زريبه، حطيره، آغيل .

⚘ اوكوز كوزى : (آرنيقه) دنيلان نبات عقاقير طبيه دندر .

اوكدول (اسم) سباق . رهن . قول وشرط ايله بحث طوتيلان شى :

اوكدول آلمق : بحث قزانمق .

اوكرمك (اسم) كوكسدن سس ايتمك . معده‌نك قيارمه‌سندن استفراغ ايده‌جك كبى برحالت اظهار ايتمك .

اوكرنمك تعلم، تلذ . كسب، اخذ، استفاده ايتمك || استعلام، تحقيق، استفسار ايتمك .

لسان اوكرنمك، صنعت اوكرنمك، كتابت اوكرنمك، اصول، قاعده اوكرنمك، يول اوكرنمك .

اوكره‌ديجى : معلم، اوستاد . || القا، افساد اغوا ايديجى .

اوكرنمش : اكثريا حيوانه وصف اولور . عربه چكمكى اوكرنمش آت، آخوريني اوكرنمش اوكوز، كومسنى اوكرنمش طاوق . || انسانده‌ده مستعملدر . طبيعت ثانيه، اعتياد معناسنه : توتون ايچمكى اوكرنمش . اوقويوب يازمغى اوكرنمش كبى .

اوككن ـ اويكن آق جكر . رئه .

اوكله (اسم) كوك كوكسى كه يارسى . نصف نهار، كون اورته‌سى . نيمروز .

اوكله طعامى : كونك اورته‌سنده ييلن يمك .

اوكمك مدح، ثنا ايتمك . || حمد، ساپاش، توصيف . ذكر جميل .

اوكوت (اسم) نصح، پند، موعظه نصيحت .

اوكوت ويرمك . نصيحت ويرمك، مسلك صواب تلقين ايتمك، سيئاتدن ابا ايتمكى نصح ايتمك .

اوكوتمك (فعل لازم) بغداى دكرمنده طحن ايتمك، قيرمق . [بو دكرمنده‌ر بو دنيا اوكوتور بر كون بزى] || چكه اويناتمق چوق يمك .

اوكوتديرمك : دكرمنه ويرلمك .

اوكون (اسم) اوتورانك اوكنه بودفعه‌ده قوتيلان پاى .

براوكون يمك : [مثل : ايلدن كلان اوكون اولماز اولسه‌ده وقتنده بولنماز]

اوكونمك تفاخر، مباهات، تمدح، فخر كندينه كوكنمك . تباهى .

[مثل : موزون اوكنورسه بخت اوكونمون ـ بختسز اولانلر دوكونسون]

اوكى (اسم) اوزمقابلى . اوكى اوغل ربيب . اوكى پدر، اوكى آنا، اوكى قرداش .

(لسانمزده ضمهٔ خفيفه ايله زنارد ايسه‌ده طوغريسى ضمهٔ مبسوطه ايله‌در)

اوك (اسم) جبهه، پيشانى . قارشو، ايلرو اولان شى، مقابل . يوزه كلان . آرد مقابلى . اوك طرف || اوّل، صوك مقابلى : [مثل : اوكنه باقمه صوكنه باق] || حضور، نزد، پيش . اوكنه كتوردى . اوكنده طوردى . كوز اوكنده طورييور .

اوك ديش : ثنايا .

|| متقدم : اوك آياق، سرخيل، بدرقه .

اوكه چكمك : تقدم ايلرويه چكمك .

اوكنى آردينى صايمامق : پيش وپس صايمايان، احتياطسز .

اوكجه : اوكدن، مقدم، اقدم . اولاً پيشين .

[اوكجه عول صكره صاول]

اولچك شنيك، كوچوك كيل . صاغ . درت اولچك بركيله‌در . براولچك تخمه براولك تارلا . مطلقا مكيال . صاغ .

اولچمك (فعل) وزن، کیل، مساحه ایتمك، اندازه ذراع، آرشینه اورمق. || قیاس تقدیر، تخمین، موازنه ایتمك. اولچوب بیچمك : ملاحظه. مساحه ایله خریطه یاپمق. || نفسه طانشمق، قیاس نفس ایتمك. کوزه کسدیرمك.

اولچونمك : کشف، تخمین ایتمك.

اولچوم طوتوم، حسابلو، اولچولمش، طور واداء. استعداد.

اولچوملمك : طور واداء، بوی کوسترمك، بیلکیجلك صاتمق، اظهار استعداد : [ثابت ـ رمضانیه : بوده دانالره برلطف فراوانکدر ـ معرفت سمتنده اولچوملمه شخص نادان]

اولچی اولچمك آلتی، اندازه، زنجیر، شریط، کیله، قوطی، چاق کبی مقیاسلر.

اولچی آلمق : تجربه، برنسنه‌نك طولی، عرضی ویا ارتفاع وعمقی، مقیاسلمق.

§ بو بونك اولچیسنی آلمق : برآدم مقداربنی درجهٔ اهمیتنی آکلامق.

اولکه (اسم) (اولکا یازدیغمز) خطه، مملکت، دیار.

اولمك (فعل لازم) وفات، ارتحال ایتمك. هلاك اولمق. || صولمق. مثلا نباتاتك حرارتدن، صوسزلقدن طراوتی کیدرك صولوب بایلسی کبی : [مثل اولمك وار آیرلمق یوق]

اولدرمك : ذی روحی قتل، هلاك، اهلاك. افنا، اعدام ایتمك. کبرتمك. اماته ایتمك. || نباتی دقوله‌سنی حاشلایوب یومشاتمق.

اولو (اسم) میت، مرده، نعش، جنازه || سولپوك نسنه. [اولویه آغلاماز دیری‌یه کولمز]

اولوم (اسم) موت، اجل، مرك. هلاك. وعدهٔ وفات. [اولوم اللهك امری آیرلق اولمسیدی]

اولومجل تماوت. کدینی اولو کبی کوسترمك.

اولومجل اولمق، موته استعداد حاصل ایتمك.

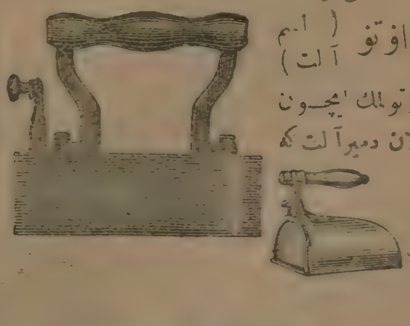
اویله هکذا، مثله، چنین معنالرینه اداتدر. اصلی اواله ایکن تخفیف ایله (اویله) دنیلشدر. شویله، بویله کبی. اویله‌لکله : اول اسلوب اوزره، بالدوام.

اویله‌ایسه : اکر اویله اولسه بناءً علیه، حال بوکه.

ضمهٔ مقبوضهٔ خفیفه : او

اوتو (اسم) آتشده خفیفجه طوتقله اشیایه ویریلان پرداخت. دربنك، قماشك توی وقیللرینی دوکمك، یاتمق ایچون آتشله صو ایله، باصق ایله اجرا اولنور.

اوتو (اسم آلت) قماش اوتولمك ایچون قوللانیلان دمیرآلت که رختمال دینور. انواعی واردر



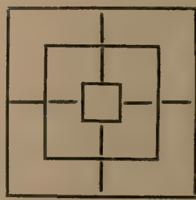
اوتوجی : صیجاق دمیر ایله قماش ولباس اوتولیان.

اوتولمك (فعل لازم) اوتو ایتمك، قماشلری اثوابی دوزلتمك || تویلری آتش علونده آلازلیوب قاولاتمق. طاوق اوتولمك، پاچه اوتولمك کبی.

اوتولنمك : برشیئك یوزی خفیفجه بوزارمق. یانمق. صاچلرم اوتولندی. یوزم اوتولندی. صوبه‌یه طوقنور طوقنماز سترهٔ‌مك اتکی اوتولندی کبی.

اوچ (اسم) ایکیدن صکره کلان صایی تلثه، سه. اوچده‌بر : ثلث. اوچر : ثلاث. اوچلی : ثلاثی. اوچنجی : ثالث. اوچلك : اوچده، اوچ غروشه اولان، قیمتی اوچ غروش اولان سکه. اوچلمك : ایکی موجود شیئی بردها ضمیله اوچه بالغ ایتمك. اوچده بولمك : تثلیث. اوچز : اوچوزلی بربرینه مماثل اوچ شی، ثلاثی.

اوچلمه (اسم) طقورجین دیدکلری لعب که طقوزر طاشله اوینانیر.



شکلنده کورلدیکی اوزره هرضلعده اوچر زاویه تشکل ایتمشدر بر صره‌یه اولان بو اوچ زاویه‌نك اوچنه بردن طاش قومغه موفق اولان خصمنه غلبه ایدر. بوطریق ایله طرفین یکدیکرینك طاشلرینی آله‌رق تساوی حاصل اولدقدن صکره بری دیکرینی یاکلده‌رق طاشنك برینی دخی آلمقله اویونی قزانمش اولور. اك ساده وفقط اك دقیق اویونلردندر.

اوروپرمك (فعل لازم) تویلر دیکن اولمق. دری ایکنه ایکنه قبارمق. عربیده اقشعرار، ازبئرار دینور. قورقودن ویا بر رعشهٔ اعصابدن صاچلر دیکلنمك.

اورکك (صفت) متوحش، ییلغن، قولای قورقان. رمیده. اورکك آدم، اورکك آت.

اورککلك: وحشت، توحش.

اورکمك (فعل لازم) خفیف قورقوب صیچرامق. وهلهٔ دوچار خوف اولمقله ایرکلمك، خدشه، تحاشی ایتمك، چکنمك، نفار. || حیوانده وحشت اظهاریله قاچشمق حالتی.

اورکوتمك: توحیش، ترهیب، انفار.

اورکندی. اورکونتی: خشیت، اورکندیلك عمومك تحاشیسی.

اورومك (فعل متعدی) ایتك بر نوع صیحه‌سی هاولامه‌سی که خارلامق، خرلامق واولومق فعللرندن غیری باغرمه‌سی. زنوبیدن. [ایت اورر کروان یورر] [اورون کوپك ایصرماز]

اورومه: وهوه، کلاب، عوعوه.

اوره‌مك (فعل لازم) چوغالوب توره‌مك. منتشر اولمق. چابوق یتیشوب چوغالمق. صارماشق نوعندن بعض نباتك بوی آتوب صارلمه‌سی کبی. حیوانلك، نباتاتك تکثرنده قوللانیلور.

اوره‌تمك: قویون، طاوق، میوه، نبات مقوله‌سنی ینشدیروب چوغالتمق، تکثیر ونشر ایلمك.

اوزرلك (اسم) یبانی سدف (سداب) تخمی که یاقیلوب توتسی ایدرلر.

اوزره (اسم) بر، علی: بر قاعده، قاعده اوزره، علی‌العاده عادت اوزره.

[نفی: بحمدالله فلك اولدی ینه وفق مراد اوزره اولوردی حال بك مشكل قالیدی کر عناد اوزره] || تبعیت، متابعت معناسنه: امر اوزرینه. آنك سوزی اوزرینه، کندی افاده‌سی اوزرینه.

اوزمك (اسم) کروب، اوزاتوب کوشتمك. ییرانمق، || جان صیقمق، جفا ایتمك.

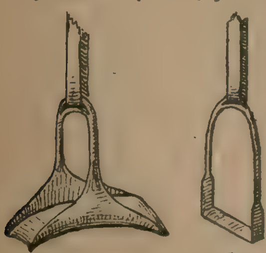
اوزولمك: فرسوده اولمق. [اوزلمسندن قورقمه‌سی خیرلیدر] ایام نقاهتده زبون اولمق، خسته‌لك اوسته‌لمك. || معذب اولمق، جان صقلمق.

اوزوندی: جان صقلمه، مراق، اندیشه.

اوزکون: زبون، رنجور اولمش خسته.

اوزکونلك: ضعف، رنجوری، || محنت، عذاب.

اوزنکی (اسم) قیصالوب اوزایان شی که رکاب دینور. بنك حیوانلرنده



اکرك ایکی طرفنه تعلیق اولنور. وراکب اوله‌جق آدم برینك اوزرینه باصه‌رق رکوب ایدر وبعدالرکوب آیاقلرینی آنلرك اوستنه باصه‌رق کندیسنه استحکام ویرر. رکاب. فرك اوزنکیسی، قزان اوزنکی.

اوزنکی آغاسی: رکابدار.

اوزنکیلمك: مهمیزلمق، سورمك، ایلغار ایتمك.

اوزنکی پارلاتمق: فروسیتده اظهار مهارت.

بنجیلك کوسترمك: [واصف: عفو ایدرسه وضع

كستاخاندى شاعرله ـ براوزنكى پارلادايم كه قاشسون كوزلرى]

اوزنمك (فعل لازم) شوق، اهتمام، اختيار كلفت ايتمك .

اوزوم (اسم) عنب، انكور .



اوزوم صالقمى : عنقود .

صالقم اوزومى : هونك .

اوزوم آغاجى: آصمه.

اوزوم كوتوكى : باغ، كروم .

انواعى چوقدر : بزجه معروف اولانلرى : پارمق، چاوش، رزاقى ياخود رازقى، روى نكار، چكردكسز، سلطانى، قوش اوزومى، كچى ممه‌سى، ازمير سياهى، مشكله اوزومى، قومله اوزومى، پاپنجاق ، فرنك اوزومى، مجار اوزومى .

اوست (اسم وصفت) فوق، برشيئك يوقاريسى، اك اوزرينه كلانى .

اوست طرف، اوست قات، اوست طبقه . || سطح زمين : يرك آلتيده وار اوستيده . || انسانك اوزرينه كيديكى شى، لباس : اوستنى كيدى . [اوستنى كيدكدن صكره دها اوستنده بيوك برجبه كيدى] بوراده اوست لباس و(اوستنه) اوزرينه معناسنه‌در.

اوسته (صفت) مافوق . كشى اوست طرفنده‌كنى طانيمايدر .

اوسته آلمق : درعهده ايتمك .

اوسته : اوزرينه. [نابى : راحت بولورمى عورت آلان عورت اوسته]

اوسته اورمق : برشيده اصابت .

اوسته آلمق : قايقجى كوره‌كى اوك طرفنده طوغرى طيانوب قايغك يولنى منع ايتمك .

اوسته كلمك : لحم وشحم پيدا ايدوب سميرمك.

اوسته‌لك : آرتق، باصديرمق، تكرار . نكس.

اوستوبى (اسم) كتان اليافى . كنويرك قبامى : ديدلمش خلاط. قيتيغك اينجه‌سى .

اوستون (اسم) فتحه . كلمه‌يى نصب ايله اوقودان حركه .

براوستون فتحه، ايكى اوستون : تنوين .

اوستون كلمك : غلبه، تفوق ايتمك .

اوستونلك : غلبه، تسلط . [مثل : ال الدن اوستوندر عرشه چيقنجه‌يه قدر]



اوسكوفى (رومجه‌دن Σκούφια اسقوفيا) سرپوش، تاقيه . تركجه (فس) لفظى (اوسقوفيا)دن محوتدر .

اوشمك (فعل لازم) ييغلمق . تجمع ايتمك، تحشد . باشه طوپلانمق . طاتلى‌يه سيكك اوشمك، شكره قارنجه اوشمك، ميدانه خلق اوشمك .

اوششمك : كثرت ناس، غلبه‌لك طوپلانمق، تهافت، وتهالك ايله ازدحام .

اوشندى : مهاجمه .

اوشندى ايتمك : برايشه ال برلكيله تشبث، استعجال .

اوشورمك : تسليط ايتمك . دشمنه قليچ اوشورمك، يعنى قليجله اوزرينه قويولمق .

اوشن (اسم) كل، اهمال . فقط شيوه‌مز حكمنجه اسم اوله‌رق قوللانلاز . بعضاً اوشنمك مقامنده اوشن كتورمك ديور ايسه‌ده اوقدر شايع دكلدر . اوشنيكلك ديور . تنبللك كبى. [مثل : اوشنن آج قالير]

اوشنكن متكاسل، مهمل، تنبل .

اوشنمك (فعل لازم) بطائت، تكاسل .

اوشيتمك (فعل لازم) صوغوقلانمق. صوغوق آلمق .

اوشيمك (فعل لازم) صوغوق حس ايتمك، صغوقدن متأثر اولمق .

اوف نفرت، استكراه اداتى .

اوفته‌ری ‡ (اسم) برنوع اکرلتی اوتی .

اوفته‌ری قوزغونك برنوعی .

اوفله‌مك (فعل لازم) آغزله نفسی صاورمق . نفخ ایتمك . || اوتدیرمك : نای اوفله‌مك ، دودك اوفله‌مك || شیشرمك : بوغازلنمش قویونی تنفیخ ایتمك .

اوفورمك (فعل لازم) اوفله‌مك || اسمك ، هبوب . [مثل : یل اوفوردی صو کوتوردی]

اوفورلمك : نفسله اوفلنوب شیشیرلمك .

اوفوروبجی : خواص وعزایمله بعض امراضه اوقویوب اوفلین .

اوگز (اسم) اورز دیدیکمز معروف یش ، که موشمله انواعندندر .

قوش اوکزی : ساقز آغاجی نوعندن اریجه یمشلی برفدان .

اوللکر (اسم) نظم ، دیزی . || ثریا ، پروین ، عقد ثریا دیدکاری دیزلمش کبی کورینان آلتی یلدیز .

اون ـ اوك (اسم) صیحه ، آواز ، بایغره : اونلیوب طوردی . یعنی باغردی طوردی . || صیت ، شهرت ، شـایعه : اونی دنیایی طوتدی . [مثل : اوك لازم دکل اون لازم]

اونله‌مك : چاغرمق ، باغرمق . سسلنمك .

اووه‌لك ـ اوگه‌لك (اسم) کوکه کبی برنوع کوچوك کلبك ، کوندوز پروانه‌سی .

همزهٔ مضمومهٔ عربیه : اُ (یعنی : اُو)

عربیده یالکز بر نوع ضمه اوله‌رق اوده ، ضمهٔ مقبوضهٔ خفیفه صورتنده‌در . واقعا ترکجه‌ده اصول ، امور کبی کلمه‌لری هپ مقبوضه صورتنده تلفظ ایتمکده ایسه‌کده عربیده بویله بر حرکه اولمدیغندن همزهٔ مضمومه ایله باشلایان کلمه‌لر عموما (اُ) ایله قید ایدلدی .

اُبوّت [ع] باباالق : باباالق ، پدرلك صفتی . حق ابوت : باباالق حقی .

ابوة : بابا اولمق جهتیله . ابوة اویله حرکت ایتمکه مجبوردر .

اُبهت [ع] (اوب . به . هت) مهابت ، عظمت ، وجاهت . (ابله) وزننده (ابهت) ویا (اجرت) وزننده (ابهت) تلفظی لحندر .

اُبهتلو مسند صدارتی احراز ایتمش وزرایه تخصیص اولنمش القابدندر : سابقا صدراعظم ابهتلو دولتلو پاشا حضرتلری .

اُترجّه [ع] (اوت . روج . جه) کیتره لیمونی که آغاج قاونی دیه معروفدر .

اُجرت [ع] کرایه ، یعنی بدل مقننه دینور . خدمت وامك مقابلنده و یریلان آقچه . اجرت قدم : آیاق کراسی . یاخود آیاق تری . فلان آدمی اوایشده نه قدر اجرتله استخدام یتدیلر . جمعی اجورات‌در .

بلا اجرة : اجرتسز اوله‌رق ، کرا ویرمکسزین .

اُجور [ع] ثواب اخروی معناسنه اولان اجرك جمعی .

اُجورات (☞ اجرته)

اُخت [ع] همشیره . قیز قرداش . جمعی اخوات .

اُخروی [ع] آخرته منسوب ، متعلق . [حامی ـ مکتوب موزون : ایلیه بذل وعطایه ملحق ـ دنیوی اخروی مطلوبنی حق] جزای اخروی . مجازات اخرویه .

اُخرویات * آخرته متعلق خصوصات ، نقلیات [ینه اخرویاتدن دم اوردیور]

أُخری [ع] (او خ ـ را) آخرك مؤنثی . بشقه، دیکر معناسنه مسئلهٔ اخری، صورت اخری، نغمهٔ اخری .

أُخوّت [ع] (او ـ خو ـ و ـ وت) قرداشلق، رادرلك، صفتی : اخوت اسلامیه، اخوت دینیه . [اخوت اسلامیه‌نك حال وشاننه]

اخوتکار : قرداشجه‌سنه معامله ایدن .

اخوتکارانه : اخوتکارجه‌سنه .

أُدبا (☞ ادیب)

أُذن ـ أُذُن [ع] [او ـ زن] [او ـ زو ـ ن] قولاغه دینور . آلت سمع معناسنه . فارسیده کوش . جمعی آزان کلور .

یاوریسی یورطه‌سنده پیدا اولان حیوانده (صماخ) وياوریسی بطننده حاصل اولان حیوانده (اذن) دینور . بوحالده صماخ مرکب واذن دجاجه دیمك جائز دکلدر . فقط استعمالمزده هرایکی صورتلرده شایعدر .

أُرجوزه [ع] (اور ـ جو ـ زه) بحر رجزدن قصیدهٔ کبی اولان شعره دینورکه هر مصراعی مفرد اولەرق قصیده اولور . ارجوزه بولنده ترکجه‌ده شعر سویلنه‌مش کبی در . ایام جاهلیه‌ده قبائل وبعدالاسلام مشرکین اوزرینه کیدن عساکرك اوکنده نسوان عرب (چنك حربی) مقامنده ارتجالاً ارجوزه‌لر انشاد ایدرلر ایدی. جمعی اراجز کلور .

أُرجوفه [ع] (اور ـ جو ـ فه) اویدورمه، دوزمه سوز . یالان خبر . جمعی اراجیف .

* اراجیف لفظی خاصةً حوادث واخبار کاذبه‌یه اصطلاح اولمشدر . غزته‌لرك اراجیفنه وجود ویرر طاقمدندر . فلانك نشر اراجیف معتادیدر .

أُس [ع] (او ـ س) اساس معناسنه . اس ظفر . اس حکمت . اس فضیلت .

أُسبوع [ع] هفته . اسبوعی : هفته‌لك، هفته‌ده بر نشر اولنان غزته : ورقهٔ اسبوعیه، اثر اسبوعی . مجموعهٔ اسبوعیه .

أُستاد ـ اوستاد [ف] اوکره‌دیجی، معلم، آموزکار معناسنه‌در که علم وسائر هنر وصنعت تعلیم ایدن کیمسه‌در . [روحی: دون مکتبه کیردی بوکون اوستاد اولدیم دیر] || امور کلیه وجزؤیه‌نك علمی وعملی جهتلرینه واقف وحاذق وماهر کیمسه‌یه دخی دینور . [نابی ـ درتوحید باری : بوکارخانه براوستاددن دکل خالی]

اوستادانه : اوستادجه‌سنه . کلام استادانه . [کندیسنه اوستادانه ارائهٔ مسلك صواب ایلدی]

اوستادی : اوستادلق . || استاده منسوب : برکرم اوستادی .

ترکجه‌ده اوستا تعبیری اوستاددن مخففدر : یعنی بو کلمه کرك واوسز (استاد) وکرك واو ایله (اوستاد) یازلدیغی کبی دالسز (اوستا) یازلدیغی حالده دخی طوغریدر :[مولانا ـ مثنوی : یغنی اندر دل علوم انبیا ـ بی کتاب وبی معید واوستا]

أُستاذ [ع] اوستاد فارسیدن معرب . جمعی اساتذه واساتیذ کلور . اساتیذ ادب، اساتذهٔ سلف کبی .

أُستخوان [ف] (اوس ـ تو ـ خان) کمیك . عظم . [نفعی : ایچورسه‌م دشمنه کر آب تیغ نظم شیرینم ـ ایدر خاکنده غوغایی همار استخوان اوزره] [باقی ـ مرثیهٔ سلطان سلیمان : روح روانی کوکره ایردی هما کبی ـ قالدی خضیض خاکده برایکی استخوان] انسانده وسائر حیوانده حقیقی کمیك ومیوه‌ده و بعض نباتده کمیك منزله‌سنده اولان چکردك :

استخوان پاره : کمیك پارچه‌سی، قطعهٔ عظم.

أُستخوان ربا *[ف] کمیك قاپیجی که مرادهما دینلان طیر موهومدر .

أُستره [ف] (اوس ـ طو ـ ره) ترکجه‌ده دخی استره دینورکه معروف بربر آلاتندندر . آلت تراش .



[بیت : موی که پیچیده زبی شانکیست ـ وربزنی استره دیوانکیست] واو ایله اوستره یازمق دخی جائزدر .

أُستوار [ف] (اوس ـ تو ـ وار) (١) متین، محکم، قوی [مسعود سلیمان : پای دار استوارست از تو دین وملکت ـ پایدار وپایدار واستوار واستوار] (٢) معتمد امین . (٣) اینانلق

④ تمام اولمق ⑤ برابر اولمق . لسانمزده یالکز معنای اولی مستعملدر .

استواری : استوارلق، متانت، ومحکمیت .

اُسرا (☚ اسیره)

اُسطرلاب (اوس.طور.لاب)یونانیدن. آسترولاوس . یلدز اولچمه معناسنه . آلت اسطرلاب .

اُسطقس (یونانیدن . اوس.طو.قوس) اصل، مادّه معناسنه اولمغله طبایع اربعه‌نك هربرینه اطلاق اولنور .

جمعی اسطقسات .

اُسطوانه (اوس.طو.وا.نه) دیرك، ستون . || سیلندر .

اسطوانی: اسطوانه شکلنده. سیلندر بیچمنده.

* اسطوانه : برشکلدرکه ایکی طرفنی ایکی دائرۀ متوازیه احاطه ایدر . بودائره‌لر شکل مذکورك قاعده‌لری اولور . آرالری دخی برسطح مستدیر ایله وصل اولنور . شکل مذکورك وسطنده فرض اولنان خط، قاعدتین مذکورتین آره‌سنده‌کی سطح اوزرنده مفروض هربر خطه موازیدر .

اُسکدار [ف] (اوس.کو.دار) ① منزلخانه که زمانمز اصطلاحجه پوسته‌خانه دیمکدر ② منزل آتی . ③ هر مرحله‌ده بری برینه سرعت ایصالی مطلوب اولان احکام امرا وسائر مکاتیبی ایصال ایچون تخصیص واقامه اولنان پیاده‌لره، اولاقلره، یعنی تاتارلره دینور [بیت ـ عنصری : توکویی کز اخبار ایشان همی ـ فرستد بدو آفتاب اسکدار] [آت آلان اسکداری کچدی] مثلی دخی بو قولی مؤیددر . ④ صو کچیدی، ساحل دریاده اولان اسکله وبیوك صولر کنارنده اولان محل . قسطنطینیه‌نك قارشی سمتنده اولان محله (اسکدار) اطلاقی بعدالفتح آناطولی جهتی ایچون تاتار اقامه‌سنه مخصوص منزلخانه بنا اولنمسی سببیله‌در .

اسکدارك نام قدیمی (آلتون شهر) معناسنه اولەرق (Χρυσούπολις خریسوپولیس) ایدی که وقت غروبده ضیای شمسك انعکاسیله یالدیزلره مستغرق اولیشی وجه تسمیه‌در .

اُسلوب [ع] [اوس.لو.ب] طرز، طور .

بو کلمه فرانسزجه (Style) دیلان ولسانمزده (طرز بیان) ایله افاده اولنان معنایه اولمق اوزره اصول انشا اصطلاحاتندن معدود اولمشدر .

اسلوب افاده : طرز افاده . اسلوب بیان : طرز بیان [تصویر افکار ـ بند مخصوص ادبی : شیوۀ لسانی، یولنه فدا ایتدیکمز اسلوب تحریر ایسه اویله برطرز غریبدرکه]

[رجائی زاده اکرم : اسلوب دیدیکمز شی هرشخصك افکار وملاحظاتنی تعبیرده‌کی طرز مخصوصیدر . هرکسك اسلوب افاده‌سی ایسه افکار وملاحظاتنك قالبیدر .]

قاموسك تعریفی : [اسلوب : مسلوك اولان طریقه دینور کرك حسی اولسون، کرك معنوی اولسونکه فن، طرز، طور تعبیر اولنور] [شناسی ـ تصویر افکار : بویله شاهانه برفنه دائر اثر بدیعك ترجمه‌سی ایسه طبع شاعرانه واسلوب وزیرانه‌یه محتاج ایدی] [نابی ـ بیت : حسن تعبیر ویررمعنی‌یه حسن دیکر ـ شوکت حسنه چوق امدادی اولور اسلوبك]

نابینك بو بیتنده علی‌الاطلاق style معناسنه قوللانلمشدر. کرك بوبیته وکرك مترجم عاصمك تعریفیله شناسینك استعمالنه کوره (اسلوبی) بیان، افاده، تحریر کبی کلمه‌لردن برینه مفتقر اولمیەرق باشلی باشنه طرز بیان معناسنه اصطلاح اوله‌رق قوللانور ومثلا [هرکسك تقریر وتحریرنجه براسلوبی وار] وشناسینك اسلوبی، کمالك اسلوبی، دیه‌بیلورز .

جمعی اسالیب کلور : اسالیب افاده شرائط ستەدن عبارتدر .

اسلوبی طرز تحریر معناسنه قوللاندیغمز کبی طرز معماری، طرز تصویر معناسنده‌ده ینه (Style) ترجمه‌سی اوله‌رق قوللانلمغه احتیاج واردر. فرانسزجه‌ده (استیل اوریانتال) (استیل غوتیق) (استیل غرەق) تعبیرلری او لسانه واقف اولانلره مجهول دکلدرکه (طرز) مقامنده‌در . فقط طرز اسلوبك غیری برمعنایه دال اولدیغندن هیچ بر وقت اسلوبك افهام

ایتدیکی قوتی حائز دکلدر . مادام که شـانی کبی براديب كامل (اسلوب وزیرانه) تعبیریله برطرز محتشم مراد ایدلشدر . بناءً علیه بزده اوروپالیلرك طرز معماریات ونقوشده (استیل عرب) و (استیل فرق) تعبیرلرینه بدل (اسلوب عرب) (اسلوب یونان) ترکیبلرینی اتخاذ ایلیه بیلورز .

استیل٬ معماریات ایله بدایعده هرقومك کندی ذوق وسلیقه‌سنه کوره صورت ویردیکی اشکال ونقوشك٬ بیچیمنه٬ وضعنه٬ صورت ترکیبنه اطلاق اولنورکه زادهٔ حسیات روحانیه‌لری حکمنده‌در .

بناءً علیه نقوشده اولان اسالیب مختلفهٔ اقوام آتیده‌کی اصولدن عبارتدرکه هر اسلوبك دخی کندی دائره‌سنده بك چوق فروعی واردر .

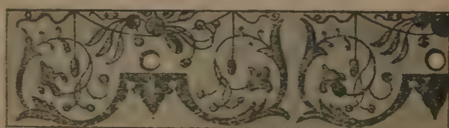

۱


۲


۳


٤

۱ الی ٤ اسلوب آثوری


۵

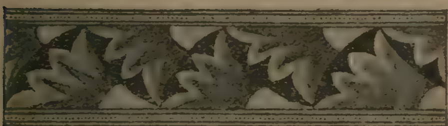

٦


۷

۵ الی ۷ آلمان اسلوبی (نوظهور)


۸


۹


۱۰


۱۱


۱۲


۱۳

۸ الی ۱۳ اسلوب اندلس


۱٤

۱٤ ایتالیان اسلوبی



۱۵
۱٦

۱۵ و ۱٦ بیزانتن اسلوبی



۱۷



۱۸

۱۷ و ۱۸ اسلوب چین

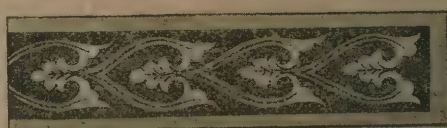


۱۹

۱۹ روس اسلوبی



۲۰
۲۱



۲۲



۲۳

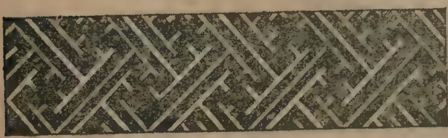


۲٤



۲۵
۲٦

۲۰ الی ۲٦ رومن اسلوبی



۲۷

۲۷ ژاپون اسلوبی



۲۸



۲۹



۳۰

۲۸ الی ۳٤ اسلوب عجم



۳۱



۳۲



۳۳
۳٤

٣٥
٣٦


٣٥ و ٣٦ غوتیق اسلوبی

٣٧

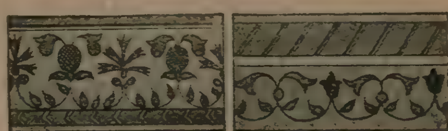

٣٨
٣٩


٣٧ الی ٣٩ فرانسز اسلوبی (نوظهور)

٤٠


٤١


٤٠ و ٤١ اسلوب مصر قدیم

٤٢
٤٣


٤٢ و ٤٣ اسلوب هند

٤٤
٤٥


٤٦
٤٧


٤٨
٤٩
٥٠


٥١
٥٢


٤٤ الی ٥٢ اسلوب یونان

أسلوب حکیم * اهم اولان شیئی ذکر ایتمیان متکلمـه قارشی تعریض قصـدیله آنی ذکر ایتمکدر . یاخود مخاطبك قوانی فکرینـك خلافنه اوله‌رق تلقی ایتمکله منتظر اولمدیغی صورتده جواب ویریش . [اسلوب حکیم ایله اعطای جواب مسلکیدر]

اسـلوب عالی ، اسـلوب عادی ، اسـلوب فصاحت ، اسلوب بلاغت .

أُشتر [ف] [اوش-تور] دوه . همزه‌سـنی اسقاط ایله شـینك ضمیله (شـتر) دخی بومعنایه‌در .

* اشـترخوی : دوه کینلی . اشـتردل دخی بومعنایه‌در .

أُشترکاو [ف] زرافه‌در (اشـترکاویلنك) دخی دیرلر .

(☚ زرافه‌یه)

أُشترمرغ [ف] دوه قوشی . عربیده نعامه . (☚ دوه قوشینه)

أُشکوفه [ف] شکوفه معناسنده‌در که آغاجلرك فصل ربیعده آچدیغی چیچکدر .

(☚ شـکوفه‌یه) همزه ایله نظمده قوللانیلور ؛ نثرده شکوفه مستعملدر .

أُشکوه [ف] شان وشوکت وقدر ومنزلت . بوده نظمده اشکوه یرینه مستعملدر .

(☚ شکوه)

أُصول [ع] [او-صو-ل] اصلك جمعی : اصل فرع مقابلی اولدیغی کبی اصول دخی فروع مقابلیدر . اصول وفروع . ‖ جمع اوله‌رق قواعد معناسـنده قوللانیلور : اصول معماریه ، اصول هندسیه ، اصول حکومت ، اصـول

كتابت، اصول فقه، اصول زراعت، اصول اداره كبى . || مفرد مقامنده قوللانيلور : طريق، قاعده، طرز، صورت معناسنه . ||آهسته معناسنه قوللانيلور : اصول ايله، ويا بتون بتون تركجه شيوه‌سيله غايت يواش معناسنه اصولجه‌جق ديثور . فقط (اصولتله) تعبيرى غلط فاحشدر .

اصول اصول : آهسته آهسته، يواش يواش.

* اصول فقه : فقهه وقوفى تأمين ايدن قواعد .

أُضحوكه [ع] [اوض ـ حو ـ كه] كولنه‌جك شى، باعث خنده .

أُضحيّه [ع] [اوض ـ حى ـ يه] اللهه يقين اولمق ايچون عيد نحرده ذبح ايديلان حيوانك اسميدر، قربان معناسنه . عيد اضحيه : قربان بايرامى .

أُعجوبه [ع] [اوع ـ جو ـ به] شاشيله‌جق، باعث تعجب اوله‌جق شى .

أُغلوطه [ع] [اوغ ـ لو ـ طه] ايكى مباحثدن بريتك ديكرينى ياكلتمق ايچون ترتيب وايراد ايتديكى سوز . ياكلتماج ديثور . جمعى اغلوطات‌در .

أُغلوطات * اصطلاح اوله‌رق علمانك يكديكرينى تغليط ايده‌جكلرى مسائله ديثور . تذليلى وتهييج فتنه‌يى مستلزم اولديغى حيثيتله طرف نبويدن نهى اولنمشدر .

أُفتاده [ف] افتادن مصدرندن اسم مفعولدر . دوشمش معناسنه || مظلوم، مغدور، بركشته، مفتقر، فلكزده‌دن كنايه اولنور كه اصطلاحزده (دوشكون) تعبير اولنور . [مصراع ـ كيم باقار بو حالله بن خاكه، بن افتاده‌يه] || عاشق : افتاده، تملاحتى اولدم .

أُفتان وخيزان * [ف] اصطلاحزده دوشه قالقه كيتمك تعبير اولنور . انشاى قديم مستعملاتندندر . نظمده تخفيفاً (افت وخيز) دخى قوللانيلور .

أُفق [ع] [او ـ فو ـ ق] سمانك جوانب واطرافنده ظاهر ومرئى اولان قيسمنه، اتكنه ديثور كه ساحلى كورنيان بر دكزده كوكله دريانك بتشمش كبى حس اولنان محليدر . افق حقيقى، افق مرئى . جمعى آفاق كلور .

افقى ◫ عمودينك ضدى . خط افقى شويله چزيلان خط : ————

* ام دنيا : مصرك كنيه‌سيدر :

* ام الرذائل : جهل . نادانى .

* ام الفضائل : علم .

* ام القرآن : سورهٔ فاتحه || احكام وفرائض آيتلرندن هرآيت محكمه .

* ام القراء : مكهٔ مكرمه .

* ام الكتاب : اصل الكتاب كه لوح محفوظدر، ياخود سورهٔ فاتحه، وياخود مجموع فرقان كريمدر . [هرسكلى عارف حكمت بك : يوق قيد ماسوادل قدسى جنابده ـ اولماز خطا صحيفهٔ ام الكتابده]

أُفول [ع] [او ـ فول ـ ل] غائب ونابود اولمق . كواكب حقنده قوللانيلور . [بيت : افول ايتديسه كوكب مهر انور برقرار اولسون ـ يره دوشديسه ميوه شاخسارى پايدار اولسون]

أُقنوم (اوق ـ نوم ـ) اصل، كوك . جمعى اقانيم . اقانيم ثلثه .

أُكذوبه (ع) (اوك ـ ذو ـ به) يالان سوز ارجوفه كبى .

أُلفت (ع) (اول ـ فه ـ ت) آلشمه : كو چكدن برى اوقويوب يازمقله الفت ايتمشدر . الفت سيئه : قبيح شيئه آلشمه، ابتلاى قبيح . || آلشاق، قونشمه، كوروشمه . شرائط الفتدن بريده ترك كلفتدر . [مثل : الفت قوت بولنجه كلفت آرادن قالقار] [مطبوعات، جهانى برمجلس انفت حالنه قويمشدر .] ايى قونوشمق كه حسن آميزش مقامنده قوللانيلور : الفتده هيچ طويتاز . الفتى نه قدر روح افزادر .

أُلوف (ع) [او ـ لو ـ ف] (١٠٠٠) عددى معناسنه اولان الفك جمعى . بيكلر، اصطلاحات حسابندر : مأت خانه‌سنه دكل الوف خانه‌سنه باق .

أُلوهيّت (ع) (او ـ لو ـ هى ـ يه ـ ت) تكريلق، اللهلق، ربوبيت [توابعى جنكيزك ياغى الوهيتنه ايمان ايدرلر ايدى]

أُم - أُمّه [ع] [او - م] [اوم - مه] آنا، ننه، والده، مادر . يعنى بر نوعدن اولەرق برشخصك نطفەسندن شخص آخر طوغوران حيوان. || هر نسنەنك اصل ومنشأ وعمادينه دينور : (ترابه) امالاشيا دينلكي كه كافۀ ذوى - الارواح وجاداتك والدەسيدر .

جمعلرى (امات) و (امهات) كلير . امهات انسانده وامات انسانك غيريده مستعملدر، كرك مادى وكرك معنوى اولسون . مثلا سانسقرى وعبرانى ولاتين لسانلرى [امهات السنەدر] دينورسه، بو صورتله طوغرى دكلدر . صواب اولان [فلان لسانلر امات السنەدر] ديمكدر .

* امالخبائث : شراب، مسكرات .

* امالقوم : برخلقك باش بوغنه، سركارينه دينور .

أُمّت [ع] [اوم مه - ت] جماعت كثيره، قوم، طائفه . || اصطلاح سياسيده (nation) معناسنەدر كه مملكتجه، عاداتجه، قوانينجه، تابعيتجه متحد اولان جماعت كثيرەدر .

امته ملتك يرينى تفريق اقتضا ايدر . مثلا ملت عثمانيه تعبيرى معناسزدر : صواب اولان امت عثمانيه ديمكدر . چونكه ملل واقوام مختلفه (عثمانلى) عنوانى آلتنده امت واحده تشكيل ايتمشدر .

|| اصطلاح شرعده كنديلرينه پيغمبر كوندريلان جماعته دينور . كرك ايمان ايتسونلر كرك ايتمسونلر . ايمان ايدنلره امت اجابت، ايمان ايتميانلره امت دعوت اطلاق اولنور. امت محمديه، امت عيسويه، امت موسويه .

جمعى امم كلور : امم قديمه، امم سالفه. بين الامم : (انترناسيانال) ترجمەسيدر .

(☞ طائفه، قوم، ملته)

أُمراء (☞ امير)

أُمم (☞ امته)

أُمنا [ع] [او - مه - نا] امينك جمعى . امناى قوم : برقومك مظهر اعتماد وامنيتى اولان اشراف واعيانى . آلاى امناسى : آلاى اميئلرى

أُمنيه [ع] [اوم - نى - يه] مقصود، اولان شى . كثيرالامنيه برآدمدر .

أُمور (☞ امر)

أُمّهات (☞ امه)

أُمّى [ع] [اوم - مى] اوقويوب يازمەسى اولميان : امى برآدم، برشخص امى . امى صادق : حضرت پيغمبرك طرف عاليلرينه اشارتدر .

أُميد [ف] [او - مى - د] اومه .

اميد بخش : اميد ويريجى .

اميد كسمك : قطع اميد. ايتمك، مأيوس اولمق.

اميدوار : اميدلى .

اميده دوشمك : برخصوصده امو اومق .

اميد لفظى ميمك تشديديله دخى استعمال اولنور : [شفيقنامه: اميد كندم ايتمه صاقين جوفشان اولوب ــ عالمده نيك وبد كشى هپ اكديكن بيچر]

أُنس [ع] [او - ن - س] آليشقلق، الفت، عطف تفسيرى صورتنده انس والفت تعبيرى مشهوردر .

انسا انس : الفتى، آليشقلغى، محبتى كثير مقامنده . بزم انسا انس، مجلس انسا انس تعبيرلرى قوللانلمش اولمشدر .

أُنسيّت مولداتدندر. [او - ن - سى - يه - ت] فصيحى انوست اولديغى حالده لسانمزده مستعمل دكلدر . آلشمه، الفت ايتمه، كيمسه‌يله انسيت ايتمز، ويا هركسله انسيت ايدر . || مألوف اولمه : كتاب مطالعه ايتمكله انسيت ايتمشدر .

أُنوف (☞ انفه)

أُولو وَ

أُولى [ع] صاحب معناسنه قوللانيلان (ذو) اداتنك جمعى: مطلقا تركيب ايله قوللانيلور : اولوالامر، اولوالعزم . اولى الابصار كبى .

أُولوالالباب * هرقشرك لبی ٬ یعنی اوزونی آلان وظاهر حدیثدن مرتّبی طلب ایدنلر || عقول سلیمه صاحبلری .

أُولوالامر ﷺ امر وفرمان صاحبلری که مرام رؤسای قومدر .
« یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم » ابن عباس بو آیت کریمه‌دیی فقهـا وطیعون لله اولان اهل دین ایله تفسیر ایلشدر .
اصطلاحات سیاسیه‌ده (Autorité legitime) [اوطو . ریته . له . ژی . تیم] یعنی حکم مشروع معناسنه اولدرق تطبیق قوانین کندیسنه نسبت ایدیلان شخص ٬ ویا هیأته اطلاق اولنور .

أُولوالعزم * جناب حقك کندیلرندن اخذ عهد ومیثاق ایلدیکی اوامر ربانیه‌نك اجراسی یولنده عزم واهتمام ایدن پیغمبرانه اطلاق اولنور : نوح ٬ ابراهیم ٬ موسی ومحمد علیهم السلامدر . زمخشری قولنـه کوره جدّ وثبات صاحبی اولان رسل کرامدر که احکام الهیه‌یی تبلیغده جد واقدام ایدرك مأمور اولدقلری امتك اذیتلرینه صبر وتحملده ثبات ایلدیلر . بو حالده معدود اولماز .

أُولی [ع] [او . لا] اوّل لفظك مؤنثی .
جمادی الاولی .
دفعهٔ اولی : برنجی .
رتبهٔ اولی .

أُونیفورما ﷺ (ایتالیالیانجه‌دن) البسهٔ رسمیه . کرك سیفی وکرك قلمی ومعین اولماز .

حرف البا

با . الف ایله

ب الفبای عربیه وترکیه‌ده ایکنجی حرف . ابجد حسابنده (۲) عددینه بدلدر . کتابتده شهر رجبه اشارت اولور .

بِ [ف] ادات الصاق . ترکجه‌ده کلمانك نهایتنه کلان شو [ه] حرف املاسنك فارسیده معادلیدر :
تابمحشر : محشره قدر . تابقیامت : قیامه‌قدر . تا بصباح فریاد ایلدی .
دم بدم ٬ ماه بماه ٬ . زانو بزانو .
|| ادات مطابقت : بقـول فلان : فلانك قولنجـه [نفعی : بحمدالله زماننـده بقول صـبری ٬ شاکر ـ کریبان فلك مهجور دست آه شکوادر]
|| ادات قسم : بحق خدا ٬ بحق کعبه ٬

باء [ع] (ب) حرفنك اسمی . باء موحده دخی دینور .

با [ف] ادات مقـارنت . ایله ٬ با امرنامه : امرنامه ایله . باتحریرات : تحریرات یعنی مکتوب ایله . باخصوص : خـوصیله ٬ خصوصا ٬ هله .

باب [ع] مدخل امکنه معناسنه موضوعدر که قاپو تعبیر اولنور : باب دار ٬ باب بلده ٬ باب ٬ سوق باب ٬ حکومت دینورکه او قاپوسی ٬ مملکت قاپوسی ٬ چارشی قاپوسی ٬ حکـومت قاپوسی دیمکدر . || مجازاً برشیئه وسیلهٔ وصول اولەجق نسنه‌ده استعمال اولنور : باب عنایت ٬ و باب لطف ومرحمت کبی .
جمعی ابواب ٬ دور ابواب : قاپو قاپوطولاشمق .
|| تقسیمات کتابندر : بوکتـاب اوچ باب وهر بابی بش فصل اوزرینه مرتبدر . جمعی بو معناده دخی مستعملدر . ابواب کتاب : بوکتاب نیجه ابواب وفصوله منقسمدر .
باب عالی : مرکز ادارهٔ دولت اولان محل . داخلی وخارجی ٬ یعنی ملکی وسیاسی کافهٔ امور دولت ومملکتك مرجعی ٬ محل تمشیتی . وقتیله باب آصفی ٬ باب صدارت دخی دینوردی .
باب همایون : تختگاه اولان سرای پادشاهینك قپوسی .
باب حکومت : باب ادارهٔ دولت دیمکدر :
[چکلدم عزت واقبال ایله باب حکومتدن]

بابالسعاده : سرای همایونك مدخل داخليسی، ايج قپوسی .

باب سلطنت : سلطنت قاپوسی كه آلای قپوسی دخی ديرلر .

|| خصوص : اوبابده سويليه‌جك سوز قالماز. بوبابده حقنی تسليم ايتمليك. اول بابده اوخصوصده.

بابا [ف] نطفه‌سندن شخص آخر تولد ايدن. اب، پدر، والد. بابا اوغل، پدر فرزند. [باباسی اوغلنه دائم در ايدی ياولدی] || صاحب وقار، تمكينلی، حرمتلی : بابا آدم . [نفعی : باشدن باشه دنيايی طولاشسه‌ك بولمازسك — برعارف خوش صحبت وبابای زمانه] بابايانه : باباجه‌سنه . بابايانه برطور ايله . [نعيما : كندی كنج ايدی اما اطواری بابايانه ورأيلری پيرانه ايدی]

|| قوجه‌شی : بابا هندی، آتاج طاوق كبی .

اوكسزلر باباسی : حامی ايتام .

طرازان باباسی : مرديون بارمقلقلرينك مبدأنده كی طوپوس . § اصطلاح عوامده خيرسز باباسی كنايه‌در . || بابا، زنجيلره مخصوص برنوع صرعه . بابا طوتمق، مصروع اولوب چارپلمق . بابالی: صرعه علتنه مبتلا زنجی .

آغابابا : اختيار، قوجه‌بابا . جد، آتا، بيوك‌پدر.

بابالرمز، اجداد .

بابا يكيت : اركن، يتشمش . قوچاق .

بابالق : مقام پدر، آخرت باباسی || اوكی پدر || قائم پدر || ابوت . پدرلك صفتی .

بابا اوجاغی : بابا يوردی . اجداددن منتقل مأوی .

بابافينغو ⚓ (ايتاليانجه‌دن papa-fico) بوكلمه منفرداً استعمال اولنماز چبوق، سرن، يلكن لفظلريله برلكده قوللانيلور . برديركك منقسم اولديغی اوچ پارچه ستون عموديدن اك اوسته‌ده بولنان اوچنجی پارچه‌يه (بابا فينغو چبوغی) دينور : بابا فينغو چبوغی اوزرنده افقی اولدرق بولنديريلان وآشاغيدن اوچنجی وبوقاروندن ايكنجی اولان سرنه دخی (بابا فينغو سرنی) تعبير اولنوب بوسرنك اوزرينه آچيلان يلكنه دخی (بابافينغو يلكنی) تسميه اولنور . اوچ ديركلی برسفينه‌نك برنجی ديركنده بولنان بابا فينغو چبوغی سرنی ويا يلكنه (پرووا بابا فينغو چبوغی . سرنی . ويا يلكنی) ايكنجی ديركنده بولنانه (غراندی بابا فينغو چبوغی . سرنی ويا . يلكنی) اوچنجی ديركنده بولنانه دخی (ميزانه بابا فينغو چبوغی . سرنی ويا . يلكنی) دينور .

باب الابواب * اصطلاحات صوفيه‌ده قپولرك مدخلی كه توبه‌دن كنايه‌در . زيرا جناب حقه وصول ايچون (حضرت قرب) اطلاق اولنان مقامه‌ك اول بومدخلدن كيريلور .

بابلخانه (اسم) [با . بول . خانه] فسق وفحشا محلی . آفته طائفه‌سنك ملجائی .

باتاريه (اسم) (ايتاليانجه‌دن batteria) برطاقم طوپ، ٦ طوپك عسكر ولوازمی . طوپ طاقمی . [فون درغولتس پاشا — ملت مسلحه : كذلك ايديلان تجربلر سايه‌سنده طوپچيده آلتی‌طوپلی بر باتاريه‌نك اك كوچوك جزؤتام اولديغی استخراج ايدلمشدر .]

بات بازاری عامه تحريفيله بيت بازاری ديرلر . خراج ومزاد اولان اسكی بازاری . بيع بات، سوق سلطانی .

باتاق چامورلق . سواخ || باتاق مال، باتاق آقچه : تحصيلندن اميد كسيلان مال ومبلغ .

باتاقجی مفلس . باتاقجيلق : حيله وطولاندريجيلق ايله مال باترمق .

باترمق غرق ايتمك || ايكندلمك || قهر وتدمير ايتمك، مفلس ايتمك || دخل وذم، قدح وتزييف . باتار سوز : درشت مزعج كلام .

باتسته (اسم) موجدی اسميله معروف كتان بزی . عامه تحريفيله (پاتسقه) تلفظ ايدر .

باتمان (اسم) (من يونان لساندن مأخوذ اولمجی) برينبه ومالنه كوره ايكی قيددن سكز قيديه قدر (من) اولور . زبازدی بطمان.

باتمق غرق اولمق . صوده بوزميوب قايامق . || غائب اولمق : كونش باتمق : غروب، مال باتمق : ضايع وتباه اولمق، مفلس وخراب اولمق .

پره باتق : چوکوپ منخسف اولمق . چامورہ باتق : صاپلانق ملوث اولمق . تره ، بورجه باتق : مستغرق اولمق . آل قانلره باتق : قانله ملمع اولمق .

باتی مغرب ، غرب ، مغرب یلی . باتی لدوسی ، جنوبی مغرب یلی . باتی قره یل : شمالی مغرب یلی .

باج (اسم) تخصص ایله یول باشنده آلنان رسم معناسنده در . طوپراق باصدی تعبیر اولنور . (فرانسزجه سی ترانسیت . [مثل : یوکینی بوز باجنی آل] فی الاصل بر حکمدار اعظمك کندیسندن دون حکمدارلردن آلدیغی عائداته موضوع در . صکره باتوسیع خلقدن آلنان عشر وخراجده و تجاردن آلنان تمتع رسمنده وکمرك رسومنده استعمال اولنمشدر .

باجاق (اسم) قاسیقدن طابانه وارنجه قدر اولان عضوه دینور . چارپا قسمنده آرد یاخود قیچ باجاغی . باجاقسز : قصیر القامه . § شیطانك قیچ باجاغی : مضر ، چیفته لی ، حیله کار شخص .

باجناق ایکی قز قرنداش زوجه لری . کتابتده فصیح ظنیله غلط اوله رق (باجناج) یازیلور . عربیسی (سلك) وزنده (سلف) در .

باجه اوجاغك توتونی چکن استوانی نسنه . طام باجه سی : جامسز تپه پنجره سی ، ایشیق ویره جك محل ، منفس . کمیلرده انبارلره هوا ادخالنه مخصوص اولانی مانیقه . [مثل : قاپودن آتسه لر باجه دن دوشر]

باجی اصل ترکجه ده بیوك همشیره . اصطلاحزده دادی . اصطلاح عوامده زوجه . بعض تکیه لرده باجی قادین تارکهٔ دنیا که راهبه لری تقلیداً وجود بولمش بر بدعت سیئه .

باحور [ع] (صیغهٔ مبالغه در) حار شدید معناسنه . اوقات حاره ده زمیندن متکون ومتصاعد اولان بخار . || تموزده حکم سورن شدت حرارت که شهر مذکورك اون طقوزندن یکرمی آلتیسنه قدر اولان یدی کوندر . ایام باحور دینور .

باختر [ف] [باخ . ته . ر] غرب ، مغرب ، خاور مقابلی .
باختروخاور : شرق وغرب ، مغرب ومشرق .

باد [ف] ① عنصر هوا که یل تعبیر ایدیلور ، روزکار . [شیخ الاسلام بهایی : واروب کیسوی زلف یاری بیری بیرینه قاندك — ینه برفتنه تحریك ایلدك ای باد یلرسك ؟] ② بر فرشته آدیدر که تزویج ونکاح امرینه موکلدر . ③ تقویم فرس قدیمده هر ماه شمسینك یکرمی ایکنجی کونی آدیدر . اوکونده وقوع بوله جق امور اول فرشته یه متعلقدر . اوکون یکی اثواب کیمك ویکی آته سوار اولمق الیوم فارسیان عندنده معتبردر . ④ مجازاً سوز ، کلام . ⑤ یوق ، هیچ ، معدوم صرف . ⑥ یل کبی شدتلی ، حدتلی نسنه دن کنایه اولور . ترکجه مزده دخی (فلان آدم صانکه روزکار وياخود اوقدر سریع که روزکار) تعبیری اولنور . ⑦ مدح ، ثنا ⑧ آه ، ناله ⑨ خسرو پرویزك مشهور خزائن سبعه سندن ایکنجی خزینه سی اسمیدر که (کنج بادآور) دخی دیرلر . ⑩ کبر ، نخوت ، وجود . ⑪ آت ، فرس ⑫ شراب که باده لفظندن مخفف اولور . ⑬ اولسون معناسنده در : مبارك باد ، عافیت باد ، مسعود باد کبی .

بادام - بادم [ف] معروف یمش . لوز . آجی بادم . طاش بادمی ، دیش بادمی ، چاغله بادم : هنوز کماله ایروب قبوغی قاتیلاشمامش ، بادام تر . بادم ازمه سی : شکرله ممزوجی . بادم ایچی : اچ بادم قبوغی چیقارلمش . بادم کوزلی : چشم بادامی . [ندیم : بزم میده نقله ال صونماز همان آنجق ندیم — دلبرك عناب لعلك چشم بادامن یلور] بادامی : بیچمنده ، شکلنده ، بادمه بکزر .

بادانه (ایتالیانجه دن) صوده ازلمش کرج طلاسی . بادانه ایتمك : بیاضلتمق . بادانه لامق : سطحی تعمیر ایله سترعیوب .

بادآور [ف] ① اصطلاحزده بادهوا تعبیر ایتدیکمز مفت ، مجاناً اله کچن شی ② ترکجه ده چاقر دیکنی و بوغا دیکنی وقارنه باتماز وشیطان عربه سی دیدکلری خرده دیکندر که روزکارك اوکنده یوالوب زکتدیکی ایچون بادآور تسمیه اولنمشدر .

بادبان [ف] یلکن ، شراع . [ویسی : بادبانلری اطلس فرنکی رسنلری حریر چینیدن]

باد بدست [ف] * صفرالید ، مفلس ، بی مایه .

بادپا [ف] * آیاغی چابك ، سریع السیر آت وآدمده ، واکثریا آتده استعمال اولنور . رخش بادپا ، سمند بادپا .

باد پیما [ف] * بوش کزن ۰ بیهوده شیلرله وقت کچیرن، ایشسز ۰ بی شغل وکار.

بادره [ع] وهلهٔ، بردنبره ظهوره کلان برحال ۰ (بو بادره مصیبت قدر جانخراش بروقعه متصور دکلدر.)

بادزن [ف] یلپازه ۰ (ندیم : شعلهٔ عشق هوای دلدر افزون ایلین ــ بادزن بال سمندردر بو آتش خانه‌یه)

بادنجان ـ بادنگان ترجمه‌ده بالتحریف پادلیجان دیدیکمز سبزه (مثل : کدود افتاد وبادنجان برآمد)

باده [ف] شراب ۰ می (نفعی : خونابه دکل باده‌سی زهر غم هجران ــ هم نغمهٔ چنک ونیی فریاد وفغاندر) (کذا ــ بهاریه : بز عاشق آزاده‌یز، اما اسیر باده‌یز)

باده خوار، باده نوش : باده ایچیجی ۰

باده فروش : باده صاتیجی، میخانه‌جی ۰

باد هوا [ف] * § مفت، بلش، مجاناً [مثل: بادهوا سرکه بالدن طاتلیدر]

(نفعی : مشهور مثلدر بونی خود سنده بیلورسک ؛ از باد هوا آمد وبر باد هوا رفت.)

بادی [ع] سبب اولیجی ۰ باعث، موجب، (نفعی : بادی ذوق وصفاسک کرچه نامك باده‌در) بادی کلمه‌سنی مفعول به صیغه‌سیله استعمال ایتمیوب مفعول الیه صیغه‌سیله قوللانمه‌لیدر : مثلا (فورطنه‌نك شدتی کمینك باتمقلغنی بادی اولدی) دیمه‌لیوب (باتمقلغنه بادی اولدی) دیمه‌لیدر ۰ باعث وموجب ومانع کلمه‌لرینده بوصورتله استعمال ایدیلور ۰

|| اوّل، ابتدا معناسنه کلور : بادی امرده، بادی نظرده ۰ یعنی ابتدای امرده، ابتدای نظرده دیمکدر ۰

بادیا (اسم) طوپراقدن مصنوع بر نوع صوقابی که ساقسی بیچمنده غایت بیوك وآغزی یایوان اولور ۰

بادیه [ع] چول ۰ بادیه پیما : بادیه‌ده کزوب طولاشان (بادیه پیمالقله مألوف عشایردن) بادیه نشین، بادیه نشینان : بادیه‌ده اوطوران، اولموران‌لر، بدویلر ۰

بار بو کلمه‌نك لسان فارسیده ٢٣ معناسی واردر ۰ لسانمزده ایسه یالکز یوك معناسنه مستعمل اوله‌رق، دلالت ایتدیکی معانی سایره‌ده اسمیت، وغلبت صورتیله وکاه کوهربار کریه‌بار، کبی وصف ترکیبی سبکنده قوللانیلور ۰

بارکران : آغر یوك : مجازاً دخی قوللانیلور ۰ (بارکران مصالح ایله طاقتی طاق اولدیغندن) کرّه، دفعه : هر بار، هردفعه کبی ۰ هر بار کندیسنه رفاقت ایدردی ۰

بار بلا، بار محنت تعبیرلری معروفدر ۰

(باقی ــ مرثیه مهر ماه سلطنت : معزل بار بلا کهنه سراور دنیا)

باراته ـ باراطه (ایتالیانجه‌دن) چوقه‌دن بر نوع باش کسوتی ایدی که یکیچریلردن برطائفه‌یه مخصوص ایدی : باراته‌لیلر ۰ بوستانجی باراته‌سی، خاصکی باراته‌سی ۰

باراقه (لاتینجه‌دن) صوندرمه ۰ صالاش، تخته‌دن معمول قلوبه، (کلبه) ۰ عسکر باراقه‌سی قره غول اقامه‌سنه مخصوص عاریت وقابل نقل بنا ۰

باران [ف] یاغمور، مطر ۰ (بدبخت اولانك باغنه برقطره‌سی دوشمز، باران یرینه درّ وکهر یاغسه سمادن) موسم باران : کوزدن صکره کلان یاغمورلی موسم، مقدمات شتا : (سلطان سلیم ثالث : بیلمور قدر عبا موسم باران اولمسون)

باربونیه (اسم) (ایتالیانجه‌دن) قرمزیجه بالق. بیاضه مائل آلاجه‌سی : تکیر بالغی ۰

بارچه ⚓ (اسم) (ایتالیانجه‌دن) بیوك بارقه، جنك صندالی ۰

بارد [ع] حقیقت ومجاز اوله‌رق قوللانیلور صوغق ۰ ماء بارد، طور بارد کبی ۰

بارداق (اسم) قولبلی صو کاسه‌سی، طاسی مشربه. بارطوتام، قولب معناسنه‌در ۰ طوپراق، بللور بارداق بارداق طباغی : بارداق آلتنه قونیلان طباق § بارداق طباق : قاب قاچاق تعبیری کبی اوانی، بیت ۰

بارده (اسم) واریلجی که‌ری ۰ مقوس بر نوع کوستره ۰

بارسام (اسم) اوفاق بر بالقدر كه غايت شدتلى چارپار، طراخونيه نوعندندر، وارسان دخى ديرلر .

بارسامه ⚓ (اسم) جوان پرچم كبى بر باتدر . قوسطه مارسمه . ليمون ياپراغى كبى لطيف رايحه‌ى واردر .

بارش - باريش صلح . مصالحه، تجديد مناسبت . وقت حضر .

بارشمق [ت] دفع اغبرار كه تقرب، مصالحه ايتمك . طارلمق مقابلى . § بارش كوروش: تجديدالفتده اصطلاح عوام. § بارشديرمق تأليف ذات‌البين .

بارشيق (صفت) طارغين اوليان . موافق اولان . دوزكون § موافق سازكار، طالعلى .

بارع [ع] فضل وعرفان كبى اوصافده تام، كامل اولان : اديب بارع .

بارق (اسم) يورد كبى . مأوى خانه . او بارق صاحبى: متأهل، پدر عائله .

بارقه [ع] [با - رى - قه] شعاع برق، شمشك پارلتيسى (دور استيلا: يلديرم بايزيدك بارقهٔ شمشير غيرتى دشمن آلايلرينك ابركشيف تحشديني پارەليەرك] [بارقهٔ حقيقت مصادمهٔ افكاردن چيقار]

بارقه * (جناب اقدس) دن وارد اولان برلايحه، برتجليدركه سرعتله انطفا ايدر . ايشته بوحالا معاشقه‌نك اوائل ومباديسى در . [تعريفات سيد]

بارقه - بارقا ⚓ (اسم) ايتاليانجه‌دن . فلوقه كبى بيوك صندال .

بارك‌الله [ع] استحسان معرضنده ايراد اولنور بر تركيبدر . [بارك‌الله زهى كوكبهٔ عال‌العال]

بارگاه-بارگه [ف] (اذن) معناسنه اولان) (بار) ايله جاى ومحل معناسنه اولان (گاه)دن مركبدر. خيمهٔ سلاطين كه اوتاغ تسميه اولنور. اذن ورخصتله دخول اولنه‌جق محل اولديغيچون آنده علم خاص اولمشدر . [نفعى : زهى تخت معلا بارگاه عرش پيرايه - كه صالمش آفتاب هفت كشور اوستنه سايه] [كذا : شكر كيم بر بارگاه لطفه قيلدم انتساب - كيم اولور خاك درندن بخت ودولت بهره ياب]

بارگير [ف] اغنش، ايكديش آت كه بينكده، باركشلكده يعنى يوكده، عربه‌ده قوللانيلير . دكرمن باركيرى . عربه باركيرى . مطلقا فرس آت . باركيرجى : باركير سوريجيسى . كرا باركيرى: اجرتله بنيلان حيوان .

بارلارم (اسم) اسقارموس آزمانى بر بالقدركه (مزيد) دينلان بالغه بكزر .

بارو ملاز، ملجاء، صيغندجق سپر، برج كبى قلعه تمامندن . ديوار مستحكم .

بارومتره (☛ ميزانه)

بارى [ع] عظيم وجليل اولان جناب‌واجب مطلق . عنايت بارى تعالى . جناب بارى، دركه بارى . [بيت : دركه باريده ادنا ايله اعلا برلشور - صف‌مجلس رسم‌تشريفاتدن آزاده‌در]

بارى [ف] ادات اكتفا . هيچ دكلسه، هيچ اولمازسه كبى مؤدالرى افاده ايدر . [بوقدر املك چكديكنه كوره بارى موفق اولسه ايدى . چالشديغنه كوره بارى استفاده ايديورمى؟] [بارى بوس ايت دامنن يوق جرأتك بالالره]

باريمق (فعل لازم) بارويه كيرمك، تحفظ، تحصن ايتمك . ياغموردن اورتويه كيرمك، التجا ايتمك . (بارو لفظ فارسيدن مأخوذ)

بارينمق (فعل‌متعدى) قورنمق، تحفظ تحصن ايتمك. ياغموردن اورتى آلتنه‌كيرمك . قيشدن بارنمق : محفوظ بره التجا ايتمك . فورتنه‌دن بارنمق : ليمانه كيرمك .

باز [ف] طوغان دينلان شكارى قوش . [بيت : ايدر هم جنس هم جنسيله پرواز - كبوتر با كبوتر، باز، باباز]

بازار (اسم) آلش ويرش، اخذ واعطا، داد وستد . غلطى وزبانزدى بازار ايى بازار : رواج . بازار اوله: تمنى رواج . || آليش ويرش محلى : اوستى آچيق ودكانسز اولان

آراسته . آت بازاری، بالق بازاری، چیچك بازاری، طاوق بازاری .

بازارلق: مساومه، بازار کسشمك، قطع قیأت، مقاوله . ایچندن بازارلقلی : میطن، کین دار . بازار بوزمق : مضرت، ویرمك، افساد . بازار پایق : اصلاح .

بازارلاشمق : بازارلق ایتمك، بها سویلشوب قرارلشدیرمق، عقد شرط .

بازارگونی یوم الاحد، یکشنبه، که هفته‌نك ایلك کونیدر . قدیمده بازار وپنایر قوریلان کون، یعنی خلقك هردرلو اشتغالاتدن فارغ اولدقلری یوم تعطیلی که اوکون آلیش ویرش ایچون پنایر ایتمه‌لری باعث تسمیه‌در .

بازار ایرتسی : دوشنبه یوم الاثنین .

بازرگان (اسم) بازارکان مخففیدر . تاجر سوداکر معناسنه. بازرکان باشی: شهبندر، تجار وکیلی .

بازرکانلق : تاجرلك .

بازگونه [ف] ترس، معکوس، باش آشاغی، (نفعی : بازگونه تاج ادهم ساغر بجدر بکا) || نحس، نامبارك، یمسز، مشئوم . طالع بازکون : بخت نامسعود معناسنه . بومعنایه (واژکون) دخی قوللانیلور .

بازلاماج بازلاماج دخی دینیر . قالین وطاتلیسی بول ساج کوزلمه‌سی . خمیرسز قاتمر . (سروری : یوب بازلاماجی کشك بکا کشکورلنوب طورمه) .

بازنده [ف] اوینایجی . اوینایان .

بازو [ف] قول . (ندیم : بنی ساقی اولدیم بزمه طوررکن سودیکم ــ بوبله سیمین ساقلر، بللور بازولرله سن)

زور بازو : قوت بازو :

بازن (اسم) (فرانسزجه‌دن) شال طوقومه‌سی طرزنده یعنی وره‌وینده نسیج اولنمش پاموق قماش . (بوقماش احتمالکه صاحبی اسمیله شهرت بولمشدر . باتیستا کبی)

بازی [ف] اویون . لهو، لعب . اکلنجه . (سعید بك : برموزع لساندن تبریك منظوم : آز اولورسه فلکك کاری دیرم ــ بازی، طالعمك زاری دیرم)

بازیچه [ف] اویونجق . بازیچهٔ کودکان || اویون (چکمه‌لی محننی نادانك ــ بوده بازیچه‌سیدر عرفانك)

بازیگر [ف] کوچك، رقاص، رقاصه .

باستارده (ایتالیانجه‌دن) فرقته کبی خفیف کمی . چکدره‌نك بیوکی، وقتیله سنجاق بکینك کمیسی، دها بیوکی قادرغه .

باستون (ایتالیانجه‌دن) دکنك، عصا کندیسنه استناد اولنه‌جق چوبق . ⚓ کمیلرك باشنده جوادره‌دن سوریلان چوبوق .

باسور [ع] باغرساقلرك نهایت قسمنده، یعنی مقعده‌ده نهایت بولان محلنده قان طمرلرینك برنوع شیشمه‌سی . شیرجك کرك داخلنده، کرك خارجنده ممدلر پیدا اولمسی . جمعی بواسیر [به . وا . سیر]

باش (اسم) رأس، سر .

§ باش آچق : بدعایه تهوّر .

* باش آغریسی : صداع، دردسر || تصدیعات .

§ باش اورمق : مراجعت، تشبث .

§ باش اولمق : احراز ریاست .

§ باش باغلامق : قول، قرار .

* باش طاسی : قحف، کاسهٔ سر .

§ باش ویرمك : فدای سر ایتمك .

|| باش : مبداء اون، اوست اوج، ذروه، تپه پیش، حدانتها . کتابك باشی، مردیون باشی، کمینك باشی، دیرکك باشی، اوموز باشی، چبان ومه باشی، سفره باشی، صنور باشی کبی . || بعض صنوفك رؤساسی، آمری، سرکرده‌سی : بوجك باشی، بازار باشی، بولوك باشی، چاوش باشی، حکیم باشی، ساقه باشی، قوجه باشی، کیم باشی، یکیت باشی کبی .

|| عسکریده ایکی مرتبه : بیکباشی، یوزباشی .

باش اسکی : اندرون همایونده برضابط .

باش پارمق : ابهام .

باش چاوش : عسکرده چاوشلرك الك قدملیسی .

باش مابیجی : سرقرنای پادشاهی .

باشارمق بتورمك، اتمام ایتمك، موفق، مظفر اولمق. اوجنه وارمق. دوزب قوشمق.

باشارلق: بر خصوص باشه چیقارلق. تسویه اولنمق.

باشاق سنبله یعنی بغدای وآربه مقوله‌سی حبوبك صاپ اوزرنده سنبل کبی مجتمع دانه‌لری (☛ سنبله) باشاق طوتمق: باشاقلانمق. باشاق باغلامق: اکین دانه پیدا ایتمك.

باش بوغ (اسم) باش ایله بلغارجه امیر معناسنه اولان (بوغ) کله‌سندن برلفظ مرکب: سرکرده، دلیل.

باشتنه اراضی، امیریه‌دن طابو ایله بروارثه انتقال ایدن ترلالر.

باشجی باچه‌جی کبی، قیون کله‌سی صاتان.

باشلامق بدأ، ابتدا، مبادرت، آغاز، تصدی، شروع.

باشلانغج بدایت، مبداء، دیباجه، عنوان مقدمه، اصول.

باشلق قوقولاته، قابوت، || دیرك وچرچوه باشی، تپه‌لکی، حیوانك باشنه کچیریلان یولار رابطه‌سی.

باشماق - باشمق ☾ ایاقابی، نعلین، خف، باشمقلق: سلطانلرك تخصیصاتی، خاص آریه‌لق.

باشه (☛ بشه‌ید).

باصره [ع] کوزك رؤیت قوتی. قوه باصره || مجازاً کوز معناسنده استعمال اولنور. باصره‌سنه اعتمادی واردر. باصره‌سنده اسکی قوت قالمدی.

باصمق آیاق آلتنه آلمق، چکنه‌مك، پایمال، بازده ایتمك، آغیرلق ویرمك، تضییق. ||انطباق، طبع، تمثیل ایتمك، ||برشیئك وهلة اوزرینه واروب کارینی اتمام ایتمك.

§ آیاق باصمق: اصرار. آتش باصمق: غلبه، حدت وحرارت. باغره باصمق: قوجاقلامق. آل باصمق: لوخسه‌لره عارض اولان برنوع بیلانجق. قدم باصمق: زیارت. قالای باصمق: شتم. آغیر باصمق: حکم وغلبه. یاغره باصمق: شماتت. آغیرلق باصمق: کابوس. کنایه ال باصمق: قسم خلف صوغوق باصمق: مبداء شتاء ویابدلك باردلك‌ده بولنمق. باش تلنه باصمق: اغضاب، اویقو باصمق: استیلای نوم. تمغا باصمق: نشانه وضع ایتمك. مهر باصمق: تختیم، مهرلمك.

باصامق: قدمه. نردبان باصامغی نردبانك قدمه‌لری. کنف باصامغی: خلاده مفروش طاشلك نعلین ایله باصیلان یوکسك محلی. قاپو باصامغی: قپولرك خارجنده موضوع اشیکدن ماعدا طاشدن قدمه:

باصدرمه: باصق آلتنده چاله تربیه اولنان معروف قورو ات. قیصری باصدیرمه‌سی. قاز باصدیرمه‌سی.

باصدی: اوزرینه ات صویی حاشلانه‌رق طبخ اولنان سبزه. قاش باصدی: عصابه، باشه مائلاً باغلانان تونبند. (مثل: آغریمز باشه قاش باصدی باغلادی)

کول باصدی: معلوم کباب.

باصق: منگنه، جندره، معصره، ویده، آلت تضییق. باصق آلتنده اولمق: مربی وکوزجی التنده بولنمق.

باصقین: غالب، اوستون اولمق.

باصمه: منقش قاش که اوزرینه نقش باصلمش بز. || مطبوع. باصمه خانه: کتاب طبع اولنان محل مطبعه. باصمه‌جیلق: صنعت طباعت.

باصمه‌جی: باصمه صاتان || صنعت طبع اربابی.

باصمه قالب: عادی.

باضعه ⚖ دریسنی قطع ایتمك صورتیله باشی جرح ایتمکده اصطلاح فقهی در. بوصورتله جارح اولان شخصه شرعاً (حکومت عدل) لازم کلور. (☛ حکومت عدله)

باطل [ع] حد ذاتنده حقیقت وثبات، یعنی اصل واساسندن صحیح اولمیان شی درکه حق مقابلی در.

‡ باطل: صورت متعارفه‌سنك وجودیله برابر معنا واساسی هر جهتجه مفقود ومنعدم اولان

شی . بوده یا اهلیتك ویا محلیتك انعدامندن ایلرو
کلور . مثلا : صبی وحر اولان کیمسه‌یی صاتمق کبی .
[تعریفات سید]

باطن [ع] کیزلی نسنه‌یه دینور . ایچ یوز
ظاهر مقابلی در .
بوکلمه اسماء حسنادندر . دائما (ظاهر) اسم
شریفیله مزدوجاً ذکر اولنور . (حی القیوم)
(واجد وماجد) (اول وآخر) کبی : [شاکر
احمد پاشا - شرح اسماء الحسنی :

نورالظاهر اینسه دلده بروز
اوله الباطن اسمی فیض افروز
ذات پاکی بیلندی بالآثار
محتجبدر ولی عن الابصار]

[سنان پاشا - تضرعات : سن اول ظاهرسك
که کیمسه نه ایدوکك بیلمز ؛ واول باطنسك که کیمسه‌دن
گیزلنمز] || ایچده‌کی ، یعنی کشینك ایچ یوزنده‌کی
حالت : حس باطنی ، خواس باطنه . ظاهری باطننه
اویماز : جمعی بواطن .
باطناً : ایچده‌کی اوزره ، یعنی ظاهرده کینك
خلافی اوله‌رق :
باطنی : باطنه منسوب ومتعلق : حس باطنی .

باعث [ع] سبب اولان ، اولیجی : [راغب
پاشا : آهمی جهانی ایتدی بر باد -
زلفکمی بو اختلاله باعث . معلومك ایدی اگرچه حالم
- لطفکدر اولان سؤاله باعث] جمعی بواعث .
بوکلمه دخی بادی کبی مفعول الیه صیغه‌سیله
قوللانیلور .

باغ (اسم) ترکجه‌ده بند قید . باغلایه‌جق
نسنه . وثاق ، رابطه ، بوغچه ، صارغی .
یاتاق باغی : یاتاق صاره‌جق بوغچه . بویون باغی :
قلاده ، طاسمه . دیزباغی : چوراب طوتدیره‌جق شرید .
آیاق باغی : انگل ، مانع . قاصیق باغی : قاصیقلره
چکیر یلان یایلی نسنه که قاصیق دوشمه تعبیر اولنان
علتك مبتلالری استعمال ایدر . گوز باغی : غفلت
بیخبرلك .
باغلو ، باغلی : مربوط ، ربط اولنمش . باشی
باغلی : منکوحه . دیلی باغلی : صابر گوزی باغلی
معصوم بیخبر . بصیرتی باغلی غافل . طالعه باغلی : مستند .

باغ [ع] آغاجلی ، چیچکلی یر . اصطلاحمزده
خاصه‌ده اوزوم کوتوکلرینه ، ومیوه
ویرن اشجاره مخصوص اولان محله دینور .
باغ بوزومی : اوزوملری دوشورمك موسمی .

باغبان [ف] باغ و باغچه تیماریله وغرس
وزرع ایشلریله مشغول شخص که
باغجی دیدیکمزدر . اصطلاحمزده باغبان ایله باغچوان
تفریق اولنمشدر .
باغبانی : باغبانلق .

باغچوان [ف] بوستان وحدیقه تنظیم وتیمارینه
یعنی سبزه وچیچك باغچه‌لرینه
مأمور اولان شخصدر .

باغچه [ف] باغ مخففی . چیچکه ، وچیچك
ویرن فدانلره مخصوص محل ، حدیقه .
خاص باغچه : حدیقهٔ خاصه ، پادشاهه مخصوص
اولان باغچه . الفی حذف ایله (بغچه) یازمق
قطعا جائز دکلدر .

باغداش دیزلرك چپراست صورتده وضعی .
باغداش قورمق : مربع اوطورمق .
مجازاً مستریح اولمق .

باغداشمق لسان عوامده باداشمق . صارلمق ؛
مطابق گلمك ، مقابل گلمك .
اوزلاشمق .

باغر قره جکر . کبد . کوکس کبی اوك
صدر معناسنه . طاغ باغری : جبههٔ
جبل . باغره باصمق : قوجاقلامق . باغری آچیق :
پریشان حال . باغری یانق : مکدر غمگین . باغری
یوفقه : رقیق القلب ، ایجلی .

باغرداق بشیکده‌کی چوجقلرك باغرینی
صاردقلری قاشدن معمول اکلی
باغ . حائضلرك طوتندقلری بز .

باغرساق - باغرصاق باغر ایچنده
اولان امعا که
فارسیده روده‌در .

باغرمق جکردن ، دریندن سس چیقاره‌رق
حایقرمق . چاغرمق . وچارپا
قسمی اوکروب بوکرمك ، صیحه . باغروب چاغرمق :
بایغره ، جارسلك ایتمك . باغرتمق اغضاب وتضییق
وایذا ایله مطرب قیلدرق صیحه ایتدیرمك .
باغرشمق : بربلوك خلق بایغره ایتمك .

باغشلامق بخش ایتمك؛ بلش ویرمك. هبه ایتمك؛ بادهوا ویرمك. انعام احسان. قباحتنی باغشلامق: عفو وصفح. کناهنی باغشلامق: مغفرت ذنوب که قدیم ترکجه‌ده یارلغامق تعبیر اولنور.

باغلامق ربط قید بند ایتمك. باغ صارمق. ال باغلامق: ال بیاغجه‌ده طورمق که لسان عوامده ال پنچه دیوان طورمق.

§ باش باغلامق: عقدنکاح. کوکل باغلامق: علاقهٔ قلبیه. کوز باغلامق: اغفال ایتمك. ایراد باغلامق: تخصیص مبلغ. بل باغلامق: کوکنمك. § آتی صاغلام قازیغه باغلامق. محکم بر استناد بولمق. یاووق ایلکیله باغلامق: چوروك تدبیر. یوره‌ك یاغ باغلامق: سرور. سوت قایمق؛ معدنیات پاس؛ صولر یوصون باغلامق. صف باغلامق: نمازده صف اولمق عسکر یان یانه دیزلمك.

باغلانمق ربط اولنمق؛ طوتلق. ممنوع اولمق. بصیرتی باغلانمق: غفلته دوچار اولمق. قسمته باغلانمق: متوکل اولمق. قسمتی باغلانمق: تهی مایه قالمق.

باغه ـ بغا دکز قپلو باغه‌سنك قابوغی رق؛ ذیل؛ لاك. قاشیق؛ قوطی.

باغی [ف] عاصی؛ سرکش.

باغیانه: باغجه سنه.

باقر (اسم) [با.ق.ر] فلزاتك زهرلیسی نحاس؛ مس. باقرك ترکیباتی طومباق (پرنج برونز) طونج. باقر پاره: سکهٔ نحاسیه؛ فلس احمر. باقرتحته: لوحهٔ نحاس. باقر طوزی: زاج قبرس. § باقر آوادانلق: قوی؛ صلابتلی شی. باقر طاشی: مالاکیت ژتك آلود برحجر. باقر چالمق: زهرلنمك.

باقراج قولبلی باقر قاب. قویی باقراجی: باقردن معمول قویی قوغه‌سی.

باقرجی باقر اوانی یاپان اهل صنعت ومعمولنی ساتان اهل تجارت.

باقل [ع] بین العرب بلاهتله مشهور بر شخصك اسمی‌در؛ هبنقه کبی. احمق مقامنده وصف اولور: شخص باقل؛ عاقل باقل نما.

باقلاء [ع] [با.ق.لا] فول. ترکجه‌مزده سبزه معناسنه اولان (بقله) کبی زبانزددر.

باقلوا ـ بقلوا (اسم) معروف رسم مستطیل اوزره بقلوا کساش طاتلی خمیر. بقلوا رسمی: شکل مربع معین؛ زوایای غیر قائمه‌سی اولان مربع.

باقمق (فعل متعدی) نظر. نکاه. امعان؛ نظارت. کوز ایتمك. کتابه باقمق: تتبع ایتمك. آته باقمق: بیمه؛ تیمارینه تقید واعتنا. چولق چوجغه باقمق: انفاق عائله‌یه چالشمق. خسته‌یه باقمق: تداوی ایتمك؛ کوزتمك. فاله باقمق: تفأل. ایشنه باقمق: کندی ایشیله مشغول اولوب بشقه شیئه قارشمامق || نفس الامری التزام. اکری باقمق: کج نظر. آغزه باقمق: سویلنه‌جك شیئه انتظار. درت یانه باقمق: احتیاط. یوز یوزه باقمق: استحیاء.

یوزه باقامامق: یوز چویرمك؛ عدم التفات.

باقدیرمق: طبیبه مداوات ایچون کوسترمك.

اوزاقدن باقدیرمق: محروم ایتمك؛ دریغ.

باقشمق. باقنمق: برکروه و و یافرد اطرافه نکاه ایتمك. حیرت؛ استغراب؛ انتظار.

باقی [ع] فانی مقابلی که حال اولیسی اوزره مستمر ودائم اولان.

|| اسماء الحسنادندر. [شاکر احمد پاشا ـ شرح اسماء الحسنی:

خاصدر حقه نعت الباقی
غیره جائز دکلدر اطلاق
ابدیدرکه هیچ فنا بولماز
وارلغی حدّه منتهی اولماز.]

[سنان پاشا ـ تضرعات: وارث سك که اوّل دخی سن مالك؛ باقیسك که باقیسی جمله هالك]

آثار باقیه. [معجزات باقیهٔ حضرت پیغمبریدن بریده]

باقیجی جفار؛ رمال؛ فالجی مقوله‌سی.

باقیجیلق کهانت. عرافت. مغیبانه وقوف ادعا ایتمك.

باك [ف] احترازكه صاقنمه تعبير اولنور . (اولمق) مادهسيله و (يوق) ويا (وار) اداتلريله قوللانيلور .
[نابى : نه باكم وار خلوص البته غالبدر نفاق اوزره]
بى‌باك : باكسز، احترازى موجب فعلى اولميان.
[سنان پاشا ـ تضرعات : الهى ! باك قوللرك سندن فضل اميدوار ايسه، بى باك قوللرك آنلردن زياده مستند عاطفتكدرلر]
بى باكانه : بى باكجه‌سنه . احترازسزجه‌سنه .
بى باكى : باكسزلك، احترازسزلق .

باكوره [ع] [با . كو . ره] تر فنده، موسمندن اول يتيشن ميوه .

بال (اسم) آرى بالى، عسل نكين سوزولمش بال . كومج بالى . آغاجلرك قندى.
ميان بالى : بويان . بال پتكى : قرصه. بال‌مومى: شمع . [مثل : اوجى بولده ياغه باله وير] بال قباغى . دلى بالى : بيان آريسنك ياپديغى بال. بالى بابا معروف نبات . جناس عوام : [بال يكمز بولامه. ييز اككك كوزلمه .]
بال كبى : طاتلى . [مثل : بال بال ديمكله آغز طاتلى‌لانماز .]
باللانمق : قو يولاشمق . بال كبى طاتليلانمق .
باللانديرمق : زياده مدح ايله بكنديرمك .

بال [ع] كوكل، قلب . مكسورالبال : قرق قلبلى، منكسرالبال: قلبى قيرلمش، قيرق.
باصفوت بال : تميز قلب ايله . سليم البال : قلب سليم صاحبى .
فارغ البال : انديشه‌سز، آزاده دل .
[نفعى : اولدى طبعم اوقدر خرم وآشفته كه شوق ـ فكر شعر ايتمكه برلحظه قومار فارغ بال]
فراغ بال : حضور قلب .
مافى البال : مضمر، كوكلده‌كى شى كه مرام .

بال [ف] قناد، پر، جناح . [نفعى . ايرومز كرد ينه سرعتده براق جنت، برق خاطفدن اوله آكه مكر كيم پروبال]
بالكشا : قناد آچيجى، اوچيجى .
شكسته بال : قنادى قيرق . مرغ شكسته بال . قامت معناسنه اولان (يال) لفظيله (تناسب اندام) معناسنه قوللانيلور : [نديم : خدنك پچمش نزاكت يال وبال اولمش سكا]

بالا [ف] ‖ يوكسك، اوزون، عالى : بالا قد : اوزون بويلى . قد بالا : اوزون بوى، قامت بالا .
بالاتر : پك يوكسك، زياده‌سيله عالى .
بالا پرواز : يوكسكدن اوچانكه كنديني مفطور اولديغى قابليت واستعدادك فوقنده كوسترن.
‖ يوقارى، فوق، اوست . بالاى خانه : اوك اوست قاتى : بالاى جبل: طاغك تپه‌سى، يوقاريسى.
بالادست : غالب، مستولى .
بالا خوانى : برشيئى حد واندازه‌سنك فوقنده كوسترمك كه اصطلاحمزده اوچورمق تعبير اولنور .

بالا ت رتب سلطنت سنيه‌دن وزارتله رتبهٔ اولى (اولا) صنف اولى آره‌سنده برمرتبه‌دركه اصحابنه (عطوفتلو) القابى يازيلور .
رتبهٔ بالا رجالندن فلان ذات .

بالابان (اسم) جثه‌لى انسان وحيوان : بالابان برآدم . بالابان بركدى .
بالابانلاشمق : ايرياشمك، شيشمك، سميرمك لازميدر .

بالچق يابشقان، آياغى طوتان چامور. اوزلو طوپراق. طين صلصال . نباتى بالچيغى: طين الابليز .

بالدران شوكران . آغو اوتى طحما . صو بالدرانى : رزنه . رازيانه .

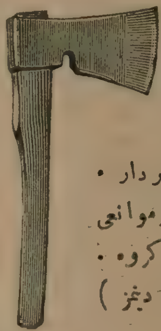
بالدير (اسم) ساقك قبا اتى . ربله، ساق. حيوانده كراع . بالدير كيكى : وتر عرقوب . بالدير كيكلرى : عظمين ساق . § بالديرى چپلاق : اسافل اوباش مقوله‌سى اشخاص .

بالديز (اسم) زوجه همشيره‌سى .

بالش [ف] باش آلتنه قونيلان ياصديق كه تركجه‌ده يوز ياصديغى ديديكمز . بالين ايله فرقى واردر .

بالصره ـ بال صره بيراقلره عارض بر نوع مرض كه بوس نوعندندر .

بالطه صاپلو آلت قطع . يوكى برت . ناجاق كوندرلى بالطه : طبر .



حجامت بالطه‌سی : حجامته مخصوص آلت. بالطه کیرمه‌مش اورمان : بکر ایشلر .

بالطه‌جی: قدیمده محافظه‌یه مأمور حرم همایون خدمه‌سی . طبردار . بالطه‌لی . عسکرده یول آچمغه وموانعی کسوب برطرف ایتمکه مأمور کروه . (لودون. کسنه ویارانه بالطه‌جی دینز)

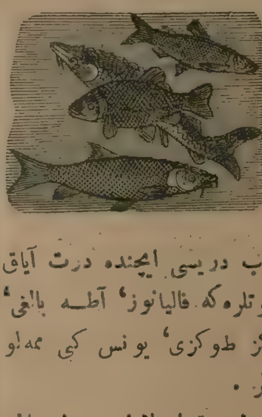
بالطه باش : ⚓ قوطره بچمنده باش طرفی بالطه شکلنده اولان کیلر .

بالطه‌لق ☾ بر قریه' برقصبه‌یه احتطاباً' احتفاعاً تخصیص اولنمش اورمانلر. بونلرك اشجارینی اوقریه وقصبه اهالیسندن ماعدا قریه وقصبه‌لر اهالیسنك قطعه صلاحیتی اولماز . بو مقوله اورمانلر رسومدن مستثنادر .

بالغ [ع] یتشمش' ایرمش' سن بلوغه داخل اولمش اوغلانه وقزه وصف اولور . غلام بالغ' جاریهٔ بالغه کبی . ترکجه‌ده عاقل بالغ اولمق تعبیر اولنور .

|| وارمق' وصول : (آقچه‌نك مقداری قاچه بالغ اولدی) (حد کفایه‌یه بالغ اولدی) الطاف بالغه' عنایت بالغه' قدرت بالغه کبی تعبیرلر ایلکده نهایت مرتبه‌یه واصل دیمك مقامنده‌در .

بالق (اسم) سمك' ماهی . بعض انواعنی طالیانلرده طور واغ' بعضیسنی ایغریب یاخود مانیات وسپد واولته وزیقین وکفچه ایله طوتارلر. بعضیسنی' بالخصوص کوللری بالق اوتی صیغیر قویروغیله زهرلیوب آولارلر .



ذوی الثدی اولوب دریسی ایچنده درت آیاق آلاتی موجود اولان حوتلره که فالیانوز' آطه بالغی' قادرغه' جام کوز' دکز طوکزی' یونس کبی ممه‌لو حیوانلره دخی بالق دیرلر .

فالیونوز قفاسندن چیقاریلان معروف یاغه (بیله‌رك) بالق نفسی' اسپرماچت دیرلر. بعض ذوی المعیشتین حیواناته آت بالغی' آیو بالغی' اوکوز بالغی کبی وذوی المفاصل شعبه‌سندن بعضنه مثلا اختاپود وسوبیه وقلامار ویلیلیه ومرکب بالغی کبیلره بالق اطلاق اولنور. سائر حیوانات بحریه‌یه بوجك دینور .



بالق آغی: بالق طوتمغه مخصوص شبکه . بالق آوی: صید ماهی. بالق پولی : بعض انواعنك دریسی اوزنده کی خرده قابوقلر . بالق صرتی : محدب . § دکزده بالق : مجهول' مغیبات . بالق آولامق : صیدماهی § ایشمنزلك .

بالقان (اسم) صارب مسلسل طاغ . بالقانلق معناسنه اورمانلق' صارب یر' حجاز . عریض بالقانلق : نجد .

بالقجیل طورنه انواعندن بوتیمار' سبیطر' ابوالحرین. قویروغنده ایکی اوزون یلکی اولان نوعی طوسل .

بالقچین اوفاق دکز قوشی انواعندن ماهی خوار' رکه .

بالقخانه بالق حفظی ایچون بیوك لیوار . بالق امینی : اداره‌سی محلی . || یکی سرایده معروف برموضعدر .

بالقون (اسم) فرانسزجه‌ده Balcone آچیق شهنشین . آچیق جونبه . منارهلرك شرفه‌سی کبی فقط مستطیل وبنانك جبهه‌سنده اولور . قربه دخی اطلاق ایدیلیر .

بالنه (اصلی رومجه Phalaina فالانا) درکه ترکجه‌مزده فالیانوس دینلان باقدر ذات الثدی' بحری انواعندندر . غایت عظیم الجثه اولور .

بالو (ایتالیانجه‌دن) رقص ایچون اولنان اجتماع . || محل رقص .

بالون (فرانسزجه‌دن) درونه غاز طولدیرلمسیله هوایه قالقان قاشدن معمول معروف ظرفدر که اشکال مختلفه‌ده اعمال اولنور. شکل معروفی کریدر . بونی (مون غولفیه) نامنده ایکی برادر تصور واختراع ایدرك برنجی دفعه اولمق

اوزره ۱۷۹٤ سنه‌سی حزیراننك بشنده تجربه‌سنی اجرا ایتمشلردر .

بالی [ع] اسکی، کهنه : [رسوم بالیه‌سندن هیئات اصلیه‌سنه استدلال اولنه‌یلور]

بالین [ف] یاصدیق، وساده درکه کندیسنه اتکا اولنور . بالش بوز یاصدیغی اولدیغی کبی بالین قولتق یاصدیغی‌در .

بالیوس (ایتالیانجه‌دن) کوچوك ایلچیلره وبیوك شهبندرلره اطلاق اولنمش برمتروك عنواندر . [نعیما ـ بوآرالق وندیك ونچه بالیوسلری رئیس افندی‌یه کلدرك]

بالیه (اسم) (ایتالیانجه‌دن) دنك . یوك . باغلی صاریلی وطیقلمش، باصدیرلمش، استیف ایدلمش، غلافلی، مظروف امتعه واشیا .
☽ بالیه دور : کرکلرده یوك باغلایان عمله .

بالیه‌مزی (اسم) (ایتالیانجه‌دن) یاریم کولله معناسنه اوزون قولومبر، منزل طوپی . غلطی : بال یمز .

بام ادات مبالغه وتأکید . مخففی (بم) آب، قپ، کبی . بام بشقه . وبوقبیلدن ماس بیاغی، بوم بوش، بم بیاض .

بام [ف] طام . بنانك طواندن اوستون اولان محلی .

بام تلی (اسم) آلت طوداغه متصل اولان صقاللك اوست تللری. || سازك آهنك ثقیله مخصوص کیریشی § بام تلنه باصمق حدتلندیرمکده مستعمل تعبیر عوام .

بامداد [ف] وقت صباح، چین سحر، سحر وقتی .

بامگاه ـ بامگه بامداد معناسنه .

بامیه ⚘ معروف سبزه‌در . سودانده کلوب منتشر اولمش . هرلسانده بواسمله متعارفدر . قوری بامیه، آماسیه بامیه‌سی حصیر دیبی کبی انواعی چوقدر . هند بامیه‌سی : لیف قباغی نوعندن براوتدر .

بان (اسم) سیکران دیلان تخم . ترکجه‌ده بان اوتی .

بان (اسم) اسقلاونلساننده بك، حاکم معناسنده . مجارستانده آوستریانك اسلاوونیا قسمنده سرحد بکی ومحافظی اولانلره بان دینور . وقتیله دالماچیا، اسلاوونیا، افلاق، صربستان حکمدارلرینه بان دینلوردی . الیوم خروتستاندن ماعدا برلرده اصلا بان قالمامشدر . مجارستانك طمشوار ایالتنه، حدودده بولنمق حسبیله . طمشوار محافظلغی مقامنده طمشوار بانلغی اطلاق اولنور . خرواتستان بانلغی مجارلرك (بارون) رتبه‌سنك اوچنجی مرتبه‌سی‌در . الیوم (غرادیجقه) و(برووود) حکومت عسکریه‌سنه آمردر . [باقی : کوردی نهال سرو سرافرازنیزه کی ـ سرکشلك آدك آکدی براخی بانلری]

بانده ـ باندو (اسم) ایتالیانجه‌دن طاقم، اینجه ساز . عسکری موسیقه طاقمی . برباندو موسیقه . مابین همایون باندوسی .

بانده‌رول (فرانسزجه‌دن Banderole) اصطلاحزده توتون وانفیه وسیغاره پاکتلرینه وتحت انحصارده بولنان سائراشیایه یاپشدیریلان شرید کبی اوزون وتمغالی کاغد . (منسوب اولدیغی لسانده‌کی معانی، سائره‌سی بزجه مستعمل دکلدر)

باندیره (اسم) ایتالیانجه‌دن . اجنبی باراغی .

بانقر بانقر هونکور هونکور کبی شدت بکاء . وشدید صوت وصدا حالتیله اولان شی .

بانق نوط بانقه قائمه‌سی .

بانقه (ایتالیانجه) صرافلق معاملاتنك محلی، بیوك صراف اوطه‌سی .

بانك [ف] صیحه، آواز بلند، ترکیده اون . بانك احدی : اذان محمدی معناسنه‌در . بانك نماز : کذا .

بانو [ف] بی‌بی، خاتون خانه که اصطلاحزده اوقادینی، خانم تعبیر اولنور . [بانوی حرمسرای عصمت] [نابی : کل ای بانوی عصمت پرده‌دن سیرایت بوآلایی]

بانی [ع] بنا ایدن، مؤسس . مهندسخانه‌نك بانیسی سلطان سلیم ثالثدر . [معمار معناسنه قوللانلماز . اومعنایه نونك تشدیدیله (بنّا) دینور] مؤنثی بانیه‌در، مؤسسه کبی .

بانیو (ایتالیانجه‌دن) حمام . ‖ بانیو، یه مخصوص هرنوع صو . ‖ استحمام ایدیله‌جك، ایچنه کیریله‌جك قاب، فوچی ‖ اقاپلوجه . بوکلمه‌یی فرانسز شیوه‌سنه تطبیقاً (آلمق) ویا (ایتمك) ماده‌لریله قوللانمق پك مسخره‌جه برمقلدلكدر . (کیرمك) ایله استعمالی شیوه‌مزه موافق اولور .

بای [ف] بك، میر، امیر . کذا مقابلی . [شناسی : عندکده سنك بای وکدا جمله‌سی برکن ـ قالماز ابدا کیمسه‌ده برکیمسه‌نك آهی] [پاپسترکمخاده یاویرانده جان ویر ـ چون بای وکدا خاکه برابر کیره‌جکدر]

(قایتابای) (خیره بای) کبی اسملرك (قاند بك) (خیری بك) محرفی اولدیغنده شبهه یوقدر .

بایسته [ف] لازم، واجب، مقتضی، مایحتاج، کرکلی [عالی پاشا ـ التفاتنامه : انتشار علوم ومعارفه اساس وقاعده دیمکه بایسته وهردرلو مدح وستایشه شایسته اوله‌رق]

بایع [ع] صاتان . مشتری مقابلی .

بای مفتوحه

ببر [ع] (بب ـ ر) کدی‌یه شبیه برجانوردرکه آرسلان کبی چالاك . وآندن سفاکدر . اصطلاحزده شجاعتنه پك مغرور اولمغه ببرلنمك تبیر اولنور .

[قاضی انسی ـ دروصف نفی: اژدرکش وادی تخییل ـ ببرافکن کوهسار معنی]

ببغا [ف] [به ـ ب ـ غا] طوطی دیدیکمز قوشك برنوعی‌درکه ترکجه‌ده پاپغان دینور .

بتول [ع] (به ـ تو ـ ل) رجاله تقرب ومراجعتدن بالکلیه مجتنب ومنقطع اولان خاتونه دینور . مریم بتول کبی . وفاطمة‌الزهراء جنابلرینك لقبلریدر . فضل ودین وحسب جهتلریله نسوان زماندن ونسوان امتدن منقطع وممتاز اولدقلری حیثیتیله . بانك ضمیله تلفظی غلطدر .

بثّ [ع] یایمق، داغتمق بثّ شکوی بوندندر . واو عاطفه ایله (بث وشکوی) یازمه‌ملی . (بسط دعوی) کبی (بث شکوی) صورتنده قوللانمه‌لیدر .

بجا [ف] (به ـ جا) یرنده، محلنده، مناسب . [پرتو پاشا ـ تاریخ : پك بجا مرکز تقویم وفایعدر بو]

نابجا : نامناسب، یرنده دکل [برطاقم نابجا سوزلرله دعواسنی غائب ایلدی] اطوار نابجا، کفتار نابجا .

بچه [ف] (به ـ چه) انسان وحیوان یاوریسی تازی بچه : عرب چوجغی . پرستو بچه قیرلنغج یاوریسی . نظمده یرینه کوره تشدیدایله‌ده استعمال اولنور : [نائلی قدیم : پرستو بچه‌لردر کویا برمویه باغلنمش]

بحّاث [ع] (بح ـ حا ـ ث) بحث ایلیجی سون . چوق بحث ایلیان .

بحث [ع] برشیئك غور وحقیقتنه وصول ایچون آراشدیرمق . یعنی برماده‌نك حقیقتنه ایرمك ایچون سوز آچمق . [حکیم مشهور بوفون تاریخ طبیعینك مقدمه‌سنده ماهیت حوایه‌دن: اوقویانلره قناعت بخش اوله‌جق صورتده بحث ایلشدر]

‖ معارضه طریقیله سویلشمه : (مسکوکات اوزرینه آچیلان بحثده اصابتم ظاهر اولدی)

‖ ترکجه‌ده اسم اوله‌رق (قمار) قبیلندن طوتشمقده اصطلاحدر . ایکی کشی آره‌سنده اولنان ادعاکه آکا (اوکدول) تعبیر اولنور . (یادس) طوتشمق کبی . بحث قزانمق، بحثی غائب ایتمك .

‖ برمسئله‌نك غوامضنه متعلق سوزلری حاوی مقاله : فقهك امامت بحثی .

بحر [ع] دکز، دریا، بحر سیاه، بحر محیط .

بحری، بحریه : بحره منسوب . فن بحری، فنون بحریه. بحر بیکران : اوجی بوجاغی اولمیان، حدسز ، بی پایان اولان دکز . [بیت مفرد : پیوسته در سواحل کرداب حیرتم ـ بر بحردر که حاصلی بو بحر بیکران]

بخت [ف] طالع، اقبال . بی بخت : بختسز . بی بختی بختسزلق. بخت خواب آلود: طالعی کوسکون : [نفعی : بخت خواب آلودی بیدار ایتدی که کویا خوابدن] بدبخت : کوتو طالعلی، نحوست طالع صاحبی :

بختیار [ع] [بخ ـ تی ـ یار] بختلی، مسعود، خوشحال : [بیت مفرد : التفاتك بختیار ایتدی بنی ـ غبطه فرمای کبار ایتدی بنی] [انسانك بختیارلغنه ظاهر حالنه باقوبده حکم ایدلمز] [بختیار اولمق بختیار طوغمغه متوقف دکلدر]

بختیارانه : بختیار جهسنه . معیشت بختیارانه .

بختیاری : بختیارلق .

بخش [ف] ویرمك، باغشلامق، احسان . بلابدل ویرمه، هبه ایتمه . باغشلایجی ویریجی معناسنه وصف ترکیبی صورتنده استعمال اولنور : کرم بخش، عنایت بخش، دولت بخش کبی . بخشا دخی بومعناده استعمال اولنور : کرم بخشا، عنایت بخشا .

(بخش) کلمه‌سنی (موجب) ایله ادا ایدیله جك مقاملرده استعمال جائز دکلدر . مثلا (الم بخش اولدی) ویا (بخش ایتدیکی کدر) دیمه‌ملی . بوکبی مؤدالری فجیع اولان کلمه‌لری (موجب) ایله قوللانمالیدر . بخش ایسه دائما ضمننده مسرت اولان حالاتده استعمال اولنور .

بخشایش [ف] [بخ ـ شا ـ یی ـ ش] احسان، عنایت، [بخشایش قدرتدن حجت بالغهٔ صمدانیه اولان ونعمه روح دینلان برامانت کبرایه نائل اولمش]

بخشنده [ف] [بخ ـ شن ـ ده] بخش ایدیجی، باغشلایجی، احسان ایدیجی، ویریجی [نفعی ـ قصیده : بحق کردکار منعم و بخشنده کیم لطفی ـ مربی ضعفان ویهود وکبر وترسادر] || عفو ایدیجی : بخشندهٔ کبار .

بخشش ـ بخشیش [ف] [بخ ـ شی ـ ش] عطیه، احسان . [مثل : بخشیش آتك دیشنه باقلماز] ویرمك ماده‌سیله قوللانیلور : [خدمته مناسب مقدار بخشیش ویردی]

بخور [ع] [بـ ـ خو ـ ر] توتسو || یاقمغه مخصوص برترکیب معطر .

بالك طمیله ز بازددر .

بخوردان [ف] درونده بخور دینلان ترکیب معطر یاقیلان معدنی قاب، ظرف مخصوص .

(بخوردانلق، کلابدانلق) تعبیرلری غلط فاحشدر .

بخیل [ع] خسیس، جمری .

بخیلانه : بخیلجه‌سنه .

بد [ف] کوتو، یاماز، شنیع، قبیح، چرکین . [نابی : یاغسه باران کبی کوکدن قطرات آمال ـ بنه بد طالع اولان خائب وخاسر بولنور] . ںیك مقابلی . برکلمه‌در که دائما صفت ذمیمه‌ده وصف ترکیبی یاپیلور : کوتو خویلویه، (بد اخلاق) فنالق دوشننه، (بد اندیش) اصل ونسلی رذیل ودنی اولانه، (بد اصل) اطلاق اولنور .

بد آیین : قبیح العاده، کبر بد آیین . بدبو : کریه الرائحه . بد بود : لئیم . بد بین : هرشیئی فنا طرفندن کورن .

بدخصال : طبع وسرشتی سقیم . بد خواه : دشمن، فنالق ایستیان .

بدخواهی : دشمنلك . بد زبان : فنا سوزلی، آغزی بوزوق .

بدسرشت : بدمنش، بدطینت . بد سکال : هرکس حقنده سوء ظن ایدن . بدفعال : بدکار . بد فرجام : عاقبتی کوتو . بد نژاد : صویسز . بد کوهر : صویسز . بد کو : فنا سویلین . بد منش . بدخوی . بد مهر : مروتسز . بد کردار : بد فعال، بد عهد : عهدنده طورمیان . بدنام : رذیل. بدنامی : رذیللك . بد نهاد : بد سرشت .

بدء [ع] باشلامق، شروع، آغاز .

بدأ قرآن : تلاوت قرآنه باشلامق .

بداء مأموريت : مأمور اولديغى خدمتى ايفايه شروع .

بداعت [ع] بديعلك، بديع اولش .

بداوت [ع] بدويلك (حضارت) مقابلى .

بداوه (☛ باد هوايه)

بداهت [ع] [به ـ دا ـ هه ـ ت] بديهيلك. بديهى اولش : { بداهتى انكار ايدنه عاقل ديمز } || وهلةً سويله‌يش : حاضر جوابلق، بداهةً، بالبداهه ايراد ايلدى . مقامه مناسب اولان بو بيتى بالبداهه انشاد ايلدى .

بدايع [ع] [به ـ دا ـ يع] بديعه‌نك جمعى. (فرانسزجه Beaux-arts بو ـ زار) كلمه‌سنى كه تصوير، نحت ونقر، معمارى، موسيقى، يى شاملدر (صنايع بديعه) ايله ابتدا ترجمه ايدن كمالدر.

بدتر [ف] زياده بد، پك قبيح، وشنيع . لسانمزده حذف دال ايله (بتر) ديرور كه آندن دها فنا، آشورى تقديرنده‌در .

بدر [ع] [به ـ د ـ ر] اون درت كيجه‌لك آى .

اصحاب بدر : بدر غزوه‌سنده كه مكه ايله مدينه آره‌سنده بو اسمده بر موضعده وقوع بولمشدر ـ حاضر اولان ٣١٣ صحابى حضراتيدر .

بدرقه [ع] [به ـ د ـ رى ـ قه] يول كوستريجى، قلاغوز، رهنما . اكثريا مجاز اوله‌رق قوللانيلور : بدرقهٔ همت نجاة اولان ارشاد عاليلرى .

بدل [ع] [به ـ ده ـ ل] بر شيئك يرينى طوتان، يرينه ويريلان شى كه قارشيلق تعبير اولنور .

☪ ⚔ بدل عسكرى : غير مسلم امم عثمانيه‌نك عسكرلك مقابلنده ويردكلرى پاره .

* بدل ما تحلل : اعضاى بدندن وقوع بولان افرازات وصرفياته بدل يتيلوب ايچيلن شيلر .

بدلاً : عيناً مقابلى ، بدلنى ويرمك صورتيله . جمعى بدلات : بدلات عسكريه .

بدن (تركجه‌ده اسم) بادو، قلعه‌نك كنكره ديوارى . قلعه بدنى .

بدن [ع] كوكده : بدنه كوره برلباس . بدنى ضعيفدر بدناً : شخصيله، وجوداً . { ادراك ايدنه اصل بدن خاك وطندر ـ كيم خاك وطن مايهٔ اجزاى بدندر }

بدوح [ع] [به ـ دو ـ ح] بو كلمه‌نك اصلى عبرانى اولمق مظنون ومعناسى ارباب لغت عندنده مختلف فيهدر . بعض قوله كوره مراسلاتك ايصالى ايله موظف برملك اسميدر. بو اعتبار ايله‌در كه مكتوبلرك اوزرينه (بدوح) لفظى حاوى برمهر باصارلر، ياخود مرسل اليهك نامى آلتنه چكيلان هلزونك درونده يازارلر وكاهيجه‌ده بو هلزون داخلنده رقله (٨٦٤٢) عددينى كه ابجد حسابيله بدوحدر، اشارت ايدرلر .

بدوى [ع] مدنى مقابلى . اهل باديه، باديه نشين .

بدويت : بدويلك حالى .

بديد [ف] ظاهر، اشكار ، مشهود . نابديد : بليرسز، غائب .

بديدار [ف] بديد معناسنه .

بديع [ع] مبتدع معناسنه‌در كه برشيئى اورنكى، اولمه‌رق، وجوده كتورن ذاتدر، بو اعتباريله اسماء الحسناندندر. «بديع السماوات» كبى .

|| اسم مفعول اولور، مبتدع [مو ـ ب ـ ته ـ دا ـ ع] معناسنه : مثالسز، اورنكسز، اختراع اولنمش شى ديمكدر كه نظر دقت وپسندى جلب ايدن ناديده نسنه . شكل بديع، نظم بديع، صنع بديع، مقاله بديعه، منظومهٔ بديعه .

* بديع : فن ادبك، مقتضاى حاله مطابقتى بولنده اولان كلامك لفظى ومعنوى صنايعله تزيينه متعلق مسائلى حاوى اولان قسمى . { بيت مفرز : ميدانده بديع ايله معانى ـ بزده اوقودق براز بيانى }

بديعه [ع] نظر تقدير وپسندى جلب ايدن ماده، امر، خصوص، صنع .

بدیهه [ع] حاضر جوابلق یولنده وهلهٔ دوشونمه‌دن سویلنان کلام لطیف .

بدیهه کو : بدیهه سویلیان، سویلیجی .

بدیهی * [ع] تصوراتدن حرارت ومرارت کبی «ملومات» تصدیقاتدن نفی واثباتك اجتماعنده اولان فقدان امکان کبی نظر واستدلاله محتاج اولمیان خصوصات . [شناسی – مقدمهٔ تصویر افکار : مانند بدیهی اوّلی برهاندن مستغنی‌در]

* بدیهی : کرك حدس وتجربه وبونلرك امثالنه محتاج اولسون کرك اولمسون، حصولی نظر وکسبه توقف ایتمیان شی .

بوکا صروزی مرادف اولور . بعضاً ده ؛ کندیسنه عقلك توجهندن صکره هیچ بر شیئه محتاج اولمیان شی بوحالده ضروریدن اخص اولور . مثلا : حرارت وبرودتك تصوری ونفی ایله اثبات نه اجتماع نه‌ده ارتفاع ایدر دیه واقع اولان تصدیق کبی . [تعریفات]

بذر (اسم) (اسم عربیدن مأخوذ) کتان تخمی یاغی . چیك بذر . قایناتمش بذر . بذر یاغی .

بذر ایسی : بذر یاغنك ایسندن یاپیلان سیاه بویا، خاصهٔ مرکب، مداد .

عربیده عموماً تخم . سرپیلان، اکیلان شی .

بذل [ع] کوکلك ایستکیله عطیه، احسان ایتمك، بذل مال ومنال، [حسنات اوغورینه بذل سامان ایدن کرمادندر] [حامی – مکتوب موزون: دنیوی اخروی مطلوبکی حق‌ایلیه بذل وعطایه ملحق]

بذله [ف] [به . ذ . له] لطیف، نوزك، خوش آینده ومطبوع سوز .

بذله کو [ف] خوش کو، لطیفه پرداز . [صفا بخش ایدر بذله کوی شوخ مشربدر]

بر [ع] بحر مقابلی. قاره . بحر وبرده حکمی جاری .

بر [ف] [به . ر] ادات استعلا، اوزره: برقاعده، برمعتاد، بردوام [نابی : سکا برقاعده اغیاره عکسیله بقاردم بن ـ المده خامهٔ معجزنما بردوزبین اولسه] || اوست، فوق، علی، برسر : علی الرأس . || کوکس معناسنه کلور : سیمبر، دلبر سیمین بر || کوتورمك معناسنه اولان (بردن) لفظندن فعل امردر . بومعناده وصف ترکیبی اولور: کبوتر نامه‌بر دیرلر که مکتوب کوتورن کوکرجین دیمکدر .

برّی، برّیه : بره منسوب . عساکر بریه .

برابر [ف] ① برلکده : کندیسیله برابر طوغدق، برابر بیودك، برابر تحصیل ایتدك . ② مساوی : حرام ایشلکه آرزو کوسترمك، حرام ایشلمکله برابردر .

برابری : مساویلك . ادعای برابریدن فارغ اولمدی .

برات [ع] هرنوع امتیاز، رتبه، واستحقاق ایچون رؤس کبی ویریلان سند رسمی، امر عالی . [فؤاد پاشا – عالی پاشایه جوابنامه : تحریرات دولتلری مانند برات سعادت سوریه خلقك استکمال رفاهیتنه غالی برحجت‌اولمغله] سهم براتی، فراشیت براتی، تولیت براتی، تیمار براتی زعامت .

جمعی بروات .

برات کیجه‌سی : لیلة البرات . شعبانك اون بشنجی کیجه‌سی که بین العوام [برات قندیلی] اطلاق اولنور .

برازوان (☚ برازوانیه)

براعت [ع] اتصاف فضائل جهتیله اقرانه تفوق .

براعت استهلال : ابتداء کلامك مقصوده مناسب اولمسی . مسائل مقصوده‌یه شروعدن اول مؤلفك ابتدای کتابده علی الاجمال مقصد تألیفه اشارت ایتمه‌سی، بعضلرینه کوره حسن ابتدادن عبارتدر || حسن دلالت [دور استیلا : برلوای سلطنت که هیأتنه باقلسه هالده هلال کبی آفاق حوادثه دوشه‌جك تغییرات عظیمه‌یه دال وبلکه غزاتك سیف شجاعتی خون دشمن ایچنده بارقه نثار اوله‌جغنه براعت استهلال اولوردی .]

براق [ع] [بـ ـ ر ـ را ـ ق] پارلاق : سیماسنده‌کی براقلق ماهتابه حجاب آور اوله‌جق صورتده ایدی .
|| صاف، کدورتسز : آب براق . براق صو، براق هوا .

براقمق (فعل متعدی) الدن قومق . قوبی ویرمك . || واز کلك، فارغ اولمق . برایشك آرقه‌سنی براقدی . || تطلیق : منکوحه‌سنی براقدی . || خوش کورمك، جواز و یرمك، تجویز ایتمك : ایستدیکنی یاپمغه . کندی حالنه، کوکلنك آرزوسنه براقق .

براقدیرمق : ترك ایتدیرمك . قورتارمق . القا ایتدیرمك . براقدی، براغندی : آتلمش شی . لقا . دکزك ساحله قریب براقدیغی قوم، چاقل . || لیمان محافظه‌سیچون مخصوصاً آتیلان قیالر، طاش ییغنی، مولوز .

برانداز [ف] [بـ ، ر ـ ان ـ داز] یوقاری قالدیریجی، یوقاری آتیجی (قدرت موانع براندازانه‌سیله)

براندە ⚓ سفن حربیه‌ده عسکرك آصمه یتاقلغی .

براوو (ایتالیانجه‌دن ـ اسم) آفرین مقامنده کلمهٔ تحسین .

براهین (☞ بای مضمومه ایله برهانه)

برای [ف] ادات تعلیل ، ایچون : برای خاطر، برای مصلحت. کتابت رسمیه‌ده بیله قوللانماز اولمشدر .

برایا [ع] بریه‌نك جمعی . مفردی اوقدر مستعمل دکلدر . مخلوقات، خلق : رعایا وبرایایه لطفی شامل ایدی .

برائت [ع] بریلك، وارسته‌لك .

برباد [ع] خراب ، یله ویرلمش آباد مقابلی . [☞ آباده]
|| پریشان : سفاهتی بربادینه باعث اولدی .
|| ترکیده (صفت) پیس، ملوث : اوستنی باشنی برباد ایلدی . || تلویث ایتمك : النه‌کچن شیئی برباد ایدر .

بربادلق : اوث، مردارلق .
برباد اولمق : کیرلتمك، ملوث اولمق .

بربر [ف] (اسم) صاچه، صقاله متعلق تزیینات ومشاطات [مثل: بربره، تراشم آقی‌قاره‌می دیه صورمشلر اوکنه دوشرسه کوررسك دیمش]

بربریه (اسم) بوکلمه روجه Barbaros لفظندن ـ که اجنبی معناسنده‌در ـ مستعربدر ، مغرب ولایتنه علم اولمشدر . بلاد بربر یعنی مراکش، فاس، مغرب اقصا، جزایر، مغرب اوسط : تونس، طرابلس ولایتلری . بربر قبائلی دیاری . بوقومه قدیمده (نومیدی) دینوردی .

بربا ـ برپای * [ف] آیاقده، قائم . خـ متلده پر بادر .

برتر [ف] پك یوکسك، عالی : قدری اولکندن برتر اولدی .

برجا [ف] مناسب، یرنده، محلنده .

پابرجا : ثابت .
نابرجا : مناسبتسز .

برجیس ☺ [ع] مشتری دینلان یلدیز .

برچیده [ف] طوپلانمش، برچیده دامن : اتکی طوپلی . مجازاً آلایشدن بری معناسنده مستعملدر .

برخانه [ف] [بار ـ خانه] بیوك قوناق، قوس قوجه، غیر منتظم بنا .

برخای (صفت) قبا کیسه : برخای برخریف .

برخوردار [ف] نصیبلی، بهرمند، مسعود، مستفیض معنالرینه‌درکه برینه خطاباً تمنی فیضی معرضنده ایراد اولنور : الله سنی برخوردار ایتسون که والدینکه حسن خدمت ایتدك ! ابنای وطننه خدمت ایدنلر برخوردار اولورلر .

برد [ع] صغوق، [حروبردن وجودی محافظه ایچون عادی چوحه‌نك نه‌ی واردر]

* بردالعجوز : قوجه قاری صغوغی که شباط

افرنجینک اوندن اون آلتیسنه قدر اولان ایام معدوده‌در .

بردار [ف] آصاش، مصلوب .

بردوام [ف] [به ـ ر ـ ده ـ وام] دواملی، دائم، دائمی .

بردوش [ف] اوموزده، صیرتده . سجاده‌سنی بردوش ایلدی .

* خانه بردوش : دربدر، ایرشدیکی یرده اقشاملیان، شخص بی خانمان .

برزخ [ع] [به ـ ر ـ زه ـ خ] ایکی نسنه آره‌سنده حاجز وحائل اولان فاصله وحجابه دینور . || اصطلاحده وقت مماتدن قیامته قدر اولان مدت، دنیا وآخرت بیننده‌کی عالم . || برنیم جزیره ایله قاره بیننده‌کی وادی، التصاق : پانامه برزخی، قورنت برزخی . || قسوت قلبی موجب اوله‌جق محل، نه برزخ .

ترکجه‌ده (اسم) اوله‌رق بلا، مشکل معناسنه قوللانیلور : برزخ ایش، برزخ آدم || دام بلا : برزخه دوشدی .

برش (اسم) [به ـ ر ـ ش] افیونلی شروب، کتان یاپراغیله یاپلش معجون . [فضولی ـ بنك وباده : بوزه وبرش وبنك اسیر اولدی ـ کیمی خرد وکیمی خمیر اولدی]

برص [ع] [به ـ ره ـ ص] وجودده پاره پاره بیاض لکه‌لردن عبارت علت .
ترکجه‌ده (آبرشلق دیرلر .

برطرف * [ف] زائل، اهمیتدن ساقط : جزوی برشله احتیاجی برطرف ایلدی .

|| نه لازم، شوبله طورسون : لطیفه برطرف، شقا برطرف . تکلف برطرف : [راغب : امات معرفتله خانهٔ دل بولسون آرایش ـ تکلف برطرفدر بالش وبستر خصوصنده]

برعکس * [ف] ترسنه، عکسنه .

برغوس (اسم) [به ـ ر ـ غـو ـ س] یونانیدن، قلعه معناسنه . غلطی (بوغاس)

برغوسیه * کلام‌الله حال قرائتده (عرض) وبازلدیغی وقت (جسم) در . دیان برطافند . [تعریفات]

برف [ف] قار . [برف باران دوکیلور باغ وکلستان اوزره] حلوای برف : قار حلواسی .

برق [ع] شیمشك . برق اورمق : پارلدامق . [نفعی ـ فخریه : فیض حق برق اورر آیینهٔ اندیشه‌مدن ـ چشم جان روشن اولور مشرق انوارکیدن]

برك (صفت) قاتی، سرد، صلب . مستحکم .

برك [ف] یاپراق : برك یاسمن . شاخ وبرکی قورومش براغاجه بکزه‌دی .

* برك ونوا : مدار تعیش، [ترجیع بند : روحی‌بی اکر بر صورار اوزلر بولنورسه ـ دیرلرسه بولشدکی اونی برك ونوایه]

برکت [ع] [به ـ ره ـ کت] بر نسنه‌نك آرتوب چوغالمسنه دینورکه زیاده‌لك، بوللق : فیض وبرکت . بو سنه مزروعاتده برکت وار || مجازاً سعادت معناسنده کلور . برکت هجرت نبویه ایله مسعود اولان مدینه خلقی . جمعی برکات .

برکتلو : (صفت) بول، مبذول . بو سنه برکتلی سنه‌لردن معدوددر .

§ برکت ویرسون : ایوکه، حد اولسون مقامنده تعبیر عوامدر . برکت ویرسون یاغموره طوتلمه‌دن اوه واصل اولدم .

برکشیده [ف] چکلمش، || مجازاً چکیلوب میدانه‌چیقارلمش : [مترجم عاصم ـ تاریخندن : کویاکه مشار الیهك احسانیده‌سی وبرکشیده‌سی فروعندن اولدیغنه مبنی تحقیری روا کوره‌رك]

برکیتمك (فعل لازم) پکیتمك، برك ایتمك، صقشدیروب طیقه‌مق . تأیید، تقویت، تحکیم ایتمك . برچین ایتمك .

برکذار [ف] [به‌ر ـ کـو ـ زار] یادکارکه خاطردن چیقارلمامق اوزره ویرن الاوداع ویریلان تحفه، هدیه .

برگزیده [ف] [بەر . گو . زی . دە] منتخب، سچمه شی . بوقدر آثار برگزیده آره‌سنده مطالعه ایده‌جك برکتاب بوله‌مدی .

برگشته [ف] [بەر . گەش . تە] ترسنه دونمش، معكوس، دوشكون .

برگشته حال : امور ومعیشتی بوزولمش پریشان کیمسه .

برمك ـ برمكی [ف] آل برمك دخی دینور که هرون الرشیدك وزیر مشهوری جعفرك جدی اسمیدر . برمكی خصلت، ویاسخای برمكیانه تعبیرلری بوخاندانك سخا وکرمنده‌کی کماللرندن کنایه‌در .

برنا [ف] یكیت، جوان، پیر مقابلی: [یوسف کامل پاشا ـ ترجمهٔ تلماق : بر پیر و بر برنا، ایکی شخص غرابتنما]

برنامه [ف] سرنامه درکه مکتوب بالاسنه یازیلان عنوان والقابدن عبارتدر .

برهمزده [ف] قارمه قاریش، پریشان، مختل اولان .

برهمن [بە . رە . مە . ن] بت پرست طا . ئفه‌سنك مرشد ودانشمندلرینه دینور . (کرکمز) وزننده دخی لغتدر .

برهوا * [ف] حقیقت ومجاز اولدرق قو . للانیلور هوایه قالقان، عظیم برقایای برهوا ایلدی . || مجازاً : امیدلری برهوا اولدی . بوقدر مساعی برهوا اولدی .

بری [ع] سالم، مصون، آزاده : بری الذمه . کبائردن بری . [زوالدن بری برثروت وارایسه استحقاقدر .]

برید [ع] خبرجی، تاتار، صایی (ساعی)

برین [ف] رفیع، اعلی، پك یوکسك : خلد برین، طاق برین، عرش برین، چرخ برین .

بز (اسم) بیض، غده . بوغاز . بزلری . قولتق بزی . ات بزی : طوپارلاق وطبیعی حبه که عضلات آره‌سنده حاصل اولان کیسه‌جك .

بز [ع] [بذز] پاموق وکتان وکندر بردن یعنی بوك واپیكك ضمیری نباتی موادن منسوج قماش، پاموق بزی، کتان بزی . || کرپاس: ال بزی، دستمال . بورون بزی : مندیل : اتك بزی : قونداقده‌کی چوجوقلری قونداقدن اوّل اوموزلرندن آشاغی صارادقلری پاموقلی بزکه اسکی عنتری اتکلرندن کسیلوب یاپلمسی سبب تسمیه‌در .

آیاق بزی : آیاق سیلمکه مخصوص اولان بز .

نماز بزی : باش اورتیسی .

بز چورمك : دستگاه نسجده طوقنمش اولان بزی چیقارمق § اصطلاح عوامده کیدوب کلمك .

بزاز [ع] بزجی ، بز صاتان .

بزر [ع] بذر معناسنه .

بزستان ـ بزازستان [ف] بدستان که اکثر قیمتدار اشیا صاتان اصناف چارشیسی .

بزکین (صفت) یادرغامش، مأیوس، فتور کتورمش، رغبتسز .

بزم [ف] عیش وعشرت . صحبت ومحبت مجلسی . [نفعی ـ ساقی نامه : هرندم لطف ایلیوب بزمی مشرف ایلسه‌ك ـ اهل بزم آیاغکه یوز سورمکه آماده‌در]

بزمك (فعل لازم) نفرت ایتمك، ایچ صیقیلوب اوصانج کلمك .

جاندن بزمك : حیاتدن نفرت ایتمك .

بزدیرمك : لایقسز معامله‌لرله اوصانج ویرمك .

بزمگاه وَ

بزمگه [ف] بزم یری . موقع مجلس مقامنده قوللانیله‌بیلور . [صوت: کوچوب کتدی بقابه بزمگاه زندگانیدن]

بزه‌ك (اسم) زینت، آرایش، زیب، زیور، پیرایه .

بزه‌کجی (اسم) آصقیجی کبی . مشاطه معناسنه . طونادیجی .

بزه‌مك (فعل متعدی) تزیین، ایتمك، آرایش، چکی دوزن، زینت ویرمك .

مصنع یازیق .

بزه‌نمك آراسته اولمق، طونانمق . || اهتمام، تکلف ایتمك .

§ اوزنوب بزءنمك : برشینه تکلفله حاضرلنمق .

بس [ف] ادات کفایت . یتر، یتیشر . || فقط وحسب مقامنده‌ده قوللانیلیر .

بساتین (بوستان فارسیدن معرب) بستانك جمعی .

بساطت [ع] بسیطلك . || سلاست افاده .

بسالت [ع] شجاعت، بهادرلك : بسالتنه مغرور اولدی . فلان ذات ارباب بسالتدندر . بسالت وشجاعتده اقرانی نادر کلانلردندر .

بسائط * [ع] بسیطك جمعی . اصطلاح اوله‌رق قوللانیلور : [بسائط ایله تداوی ممکن اولدقجه مرکباتدن حذر ایله]

بسته [ف] باغلی، باغلانمش، مربوط .

بسته دهان : ساکت لسانی طوتلمش تعبیر اولنور .

دلبسته : عاشق . مربوط القلب .

(ﻫ) بسته : اصطلاحات موسیقیه‌دن کفته‌یه تخصیص اولنان مقامه، آهنکه اطلاق اولنور . بوشرقینك بسته‌سی حجازدر . وشرقینك بسته‌ی نه‌قدر فرحناکدر .

بسط [ع] یایمق، آچمق، اطرافلندیرمق : بسط دعوی، بسط مقال، برچوق سوزله بسط مقدماتدن صکره .

بسله‌مك (فعل متعدی) انفاق، اعاشه، پرورده ایتمك .

|| تاولاندیرمق : آرپه ایله بسله‌مك .

|| تزییل اراضی : مزارعك کوبره وساره ایله قوه انباتیه‌سنی تکثیر که ترلایی بسله‌مك، طوپراغی بسله‌مك تعبیر اولنور .

|| برشیئی یوکسلتمك، تقویه ایتمك، تملك آلتنی بسله‌مك .

|| حیوان صاقلامق : قویون بسله‌مك، طاوق بسله‌مك .

بسلنمك : کندینی برینه بسلتمك، بسلنمك : کسب شحم ایتمك، سمن کلمك، پرورده اولمق : نان ونعمتیله بسلنمك . || قوت بولمق، برشیئك آلتی طولوب یوکسلمك .

بسله‌یجی : طوبوریجی، لحم وشحمی آرتیریجی مأکولات .

بسی : طوبوریجی شیلرله حیوان سمرده‌جك محل .

بسیلو، بسیلی : سمیز، مخصوص تاولادلمش، پرورده .

بسله‌مه : بوغازی طوقلغنه طوتیلان قیز . اصطلاحده آخرتلك دینوره || خرستیاندن خدمتجی قیز .

بسمله [ع] (بسم الله الرحمن الرحیم) جمله شریفه‌سنك اسمی، بسمله چكمك : بسم الله جمله شریفه‌سنی ذکر ایتمك . || ایشه بسمله چكمك یعنی بسم الله دیو باشلامق . یاخود بسم الله لفظی یازمق .

بسیط [ع] دوز یر : ارض بسیط || یوکسك اولمیان : بسیط یر || ساده، مجرد، مغلق اولمیان ایش، سوز : بسیط برمسئله، کلام بسیط . (مرکب) مقابلی . جمعی بسائط .

|| منبسط معناسنه کلور : بسیط الوجه : کولر یوزلی، بشوش .

بسیط الید : سخی، کریم، جومرد .

بسیط * اوچ قسمدر : برنجیسی : بسیط حقیقی، ایکنجیسی : بسیط عرفی، اوچنجیسی : بسیط اضافی .

[بسیط حقیقی] اصلا جزوی اولمیان حقیقت باری تعالی کبی .

[بسیط عرفی] طبیعتلری مختلف اولان اجسامدن مرکب اولمیان حقیقت .

[بسیط عرفی] جزؤلری دیکرلرینك جزؤلرینه نسبةً آز اولان حقیقت .

[بسیط] بوتقسیمدن ماعدا ایکی قسمه دها منقسمدر :

برنجی : بسیط روحانی که عقول ونفوس مجرده کبی .

ایکنجی : بسیط جسمانی که عناصر کبی .

[تعریفات]

بسیطه (ﻫ) ارتفاع آلمغه مخصوص لوحه . بسیطه تخته‌سی . بسیطه جدولی .

بسيم [ع] كولر يوزلو : شخص بسيم ‖ متبسم معناسنه كلور : سيماى بسيم .

بش (اسم) خمسه ، پنج ٤ عددندن صكره كلان صايى .

بشده بر : خمس .

بشر : خماسى ، بشر بشر .

بشلك : بشه اولان ، بش غروشلق بش پاره‌لك سكه .

بشلمه : تخميس .

بشنجى : خامس ، بشنجى رتبه : مجيدى نشان همايونى درجاتندن اك دون مرتبه .

بشارت [ع] مژده . (عربيده بانك كسرى وضميله مستعملدر تركجه‌ده ايسه فتح با ايله زبانزددر) [شامى — تصوير افكار : يوبر بشارتدركه سوقاقلرك تطهيرى زماننك تقربنه اشارتدر]

بشارت : لغتده بشره ، وجهك تغيرينه بادى اولان هرطوغرى خبره اطلاق اولنور . كرك موجب محظوظيت وكرك داعى محزونيت اولسون . فقط اصطلاحزده يالكز موجب مسرت . حالاتده استعمال اولنور .

بشارتك يالكز خيرلى خبرلرده استعمالى برحقيقت عرفيه‌در . معناى عرفيسى اول طوغرى وموجب مسرت خبردركه كنديسنه خبر ويريلان ذاتك اولجه آكا معلوماتى اولمامق لازمدر . زمان بشارتده تبشير اولنان شيئك بولنمسى دخى شرط دكلدر .

بشاشت [ع] كولر يوزلولك : اظهار بشاشت ايلدى . حالت كدرنده دخى بشاشتنى محافظه‌يه چالشدى .

بش بيق ⚘ (اسم) دونكل ديدكلرى ثمر معروفكه موشمله‌در .

بش پارمق ⚘ (اسم) عرفج ، بكمون . چاقر ديكنى ديدكلرى نبات .

بش پنجه (اسم) دكز ييلديزى نوعندن قوم ساحله بولنور برمخلوق بحرى .

بشر [ع] [به . شه . ر] انسانه دينور ، حيوان ناطق معناسنه . ذكر وانثى ، مفرد وجمعى مساويدر . نوع بشر . [برفرده نصيب اولمدى هيچ نوع بشردن] [بونى دير متفقاً كوكده ملك يرده بشر]

ابوالبشر : آدم عليه السلامك كنيه‌لريدر .

سيدالبشر : حضرت پيغمبر .

بشره [ع] [به . شه . ره] يوزده‌كى دريك طيشى : بشره‌سنده حمرت حاصل اولدى . بشره‌سى متغير اولدى .

بشريت [ع] [به . شه . رى . يه . ت] انسانلق حالى ، انسانك طبع وخلقتى : بشريت الجاسيه ، مقتضاى طينت بشريت . بشريتك دلائل عجزندن بريده بودركه .

بشريه * افاضل معتزله‌دن (بشر بن معتمر) ك اصحابنه اطلاق اولنور . بونلر ، اعراض ، طعوم ، روايح ، سمع ورؤيت كبى مدركات غيرك فعل وتأثيرندن متولد اوله‌رق حاصل اولور ديديلر . كذلك قدرت واستطاعت ، وجودك سلامتيله اعضانك آفاتدن مصونيتيدر ديه حكم ايلديلر .

بشوش (مولداتندر) [به . شو . ش] كولج يوزلو صاحب بشاشت : بشوش برآدم .

بشه [ف] باشه مخففى كه آتمجه قوشى .

بشير [ع] مژده ويريجى . ذات حضرت پيغمبرينك اوصاف جليله‌لرندندر : نبى بشير .

بشيك (اسم) مهد ، كهواره كه چوجقلرى ياتروب اويوتدقلرى سرير متحرك .

اجل بشيكى : جاره كلاهلرينى تصنيع وتعمير صره‌سنده دولكرلرك ايچنه اوطوروب ايش كوردكلرى معلق تخته . ايله آصلمش اسكله . مستعد تهلكه اولمشى سبب تسميه‌در . ‖ مجازاً مخاطره‌لى مركوب .

⚓ كمى بشيكى : قيزاق اوستنده قوريلان ياتاق .

بشيكجى : بشيك ياپان ، اويوجى ، طوغرامه‌جى .

بصارت [ع] [به . صا . ره . ت] دقت نظر ، كوز آچيقلغى .

بصائر * [ع] [به . صا . ئر] موجب انتباه اوله‌جق حالات .

بصر [ع] [به ـ صه ـ ر] کوزك کورمه سی که باصره‌نك حس وادراکندن عبارتدر : اضواء، الوان، اشکال بوقوتله ادراك اولنور . قوت بصر : حاسهٔ باصره‌ده‌کی قوت، کال بصر معناسنه . حدت بصر : کوز کسکینلکی .

حدیدالبصر : کورمه‌سی کسکین اولان .

مدبصر : حاسهٔ رؤیتك اوزونلغی .

بصل [ع] صوغان [سوم وبصل چو نرکس ولاله کشاده لب]

بصیر [ع] کوریجی، مبصر، بینا . || مجازاً آکاه، واقف : بصیر وخبیر بوقادر . || هرشیئی کوریجی اولان واجب تعالی .

بصیرت [ع] فطنت وفراست معناسنه درکه قلب کوزی آچیق اولمغله برامرك ظاهر وباطننی ادراك ایدر اولمقدن عبارتدر .

بصیرت قلب : ظواهر وصور اشیایی رؤیت ایدن مقامنده‌در . حکمای اسلام بوکا (عاقلهٔ نظریه) دیرلر . بصر بصیرتی کشاده .

بصیرتکار : بصیرتلی .

بصیرتی باغلانمق : بر حالتده ادراکی لازم اولان خصوصی کورمه‌مزلك . غفلته دوشمك .

بط [و] قاز . عربیده دخی مستعملدر .

بطّال [ع] [بط ـ طا ـ ل] متروك، حکمدن ساقط، ملغا . مفسوخ . || منقفد، حنطال، ایری شی .

بطال اوراق . اعتباردن ساقط سندات .

بطال ایتمك : فسخ وابطال ایتمك، معطل قیلق .

بطال چکمك : اعتباردن اسقاط ایلمك .

عربیده : شجیع، بهادر، پهلوان : بطال غازی .

بطالت [ع] بطاللق، آوارەلك حالی . ایشسز، کوجسز اولش .

بطائت [ع] سرعتك ضدی . آغر طاورانش .

بطش [ع] عنف وشدت ایله، قاوور ایش طوتش . شدیدالبطش : قوه، غالبانه‌سی شدید اولان .

بطمان (باتناند)

بطن [ع] قارن . شکم . || سلاله : بر بطندندر .

بطیء [ع] آغیر : بطیءالحرکه حرکتی بطیء . آغیر طاورانان . بطیءالهضم : هضمی کوچ، آغیر .

بعث [ع] کوندرمك : بعث رسل || اولویی دیرلتمك : بعث موتی . یومالبعث : یوم قیامت .

بعث بعدالموت : یوم قیامتده دیرلمك .

بعد [ع] صکره معناسنه عربی ترکیبلرده اضافتله قوللانیلور :

بعد بعید : برخیلی زمان صکره .

بعدما، من بعد : بوندن صکره . بوندن بویله .

بعده : آندن صکره .

بعد ادای ماوجب : واجب اولانی ادادن صکره .

بعداللتیا واللتی : برچوق مشکلات وبلایادن صکره .

مابعد : صکره‌سی . (مابعدی صکره) تعبیری آلت طرفی صکره تقدیرنده استعمال اولندیغندن غلطنه حکم ایتدملیدر .

بعض [ع] جزو، براز، کبی معنالرنده قوللانیلور : جمع ومفرده وصف اولور : بعض شی، بعض اشیا . بعض حکیم، بعض حکما : بعض قوله کوره، بعض اقواله نظراً .

بعضاً : احیاناً . کره، معناسنه‌در .

بعید [ع] (به ـ عی ـ د) اوزاق ، سمت بعید : مسافهٔ بعیدة . مادیات ومعنویاتده مستعملدر : الطاف الهیه‌دن بعید دکلدر ، کندیسندن بویله بر فعل صدوری بعید دکلدر .

بعیر [ع] [به ـ عی ـ ر] ارکك دوه . مطلقا یوك کوتورن حیوان .

بغتةً [ع] [با ـ غ ـ ته ـ تن] بردنبره، آکنزین . [صفوت : بغتةً ثابت اولوب غرهٔ شهر رمضان] بغتةً ظهور ایلدی . بغتةً کلدی .

بغل [ع] قاطر، استر .

بغل [فا] [به ـ غه ـ ل] قولتق . زیر بغل: قولتق آلتی . [مثل : چوق حاجیلرك چیقدی حاجی زیر بغلده]

بغی [ع] تجاوز، عصیان، سرکشلك : ارباب بغی وطغیاندن || حقدن عدول صورتیله اولان عصیان . فئهٔ باغیه : امام بالحق اطاعتندن خروج ایدن کروه کبی

بغیض [ع] هرکسه بغض ایدن .

بقاء [ع] باقیلك، ضد (فنا) [مصراع مفرز: بقا یزدانه شایاندر، فنا اکوانه اولادر]

داربقا : دارفنانك ضدی، آخرت .

|| دوام : بقای اقبال، بقای توجه .

بقال [ع] اصطلاحزده ارزاق صاتان دکانجی . عربیده سبزه‌جی [ثابت : قارهلر مأکل ایدر خانه‌سنی بقالك] [مثل : بقال برمشتری ایچون دکان اچماز]

§ بقال دفتری : شایان اعتماد اولمیان حجت مشوشده مستعمل تعبیر عوامدر .

بقایا (☛ بقیه‌یه)

بقر وَ

بقره [ع] [به ـ قه ـ ره] کاو، صیغیر قسمیدرکه ارککنه، دیشیسینه شاملدر . سورهٔ بقره: قرآن کریمده سورهٔ فاتحه‌دن صکره‌کی سورهٔ شریفه

بقله [ع] سبزه، پیشیریله‌جك نباتات .

بقلة الحمقاء : سمیز اوت .

بقم [ع] [شده‌سز] [به ـ قه ـ م] قرمزی بویا آغاجی . غلطی (بقام)

بقه [ع] [بق ـ قه] تخته بیتی .

بقیه [ع] [به ـ ق ـ یه] آرتان، کری قالان قسمه : مادیات ومعنویاتده قوللانیلور: بقیهٔ مال، بقیهٔ نفوذ کبی . [بقیهٔ اقتدارینی دخی صرفه مجبور اولدی] جمعی بقایا .

* بقیة السیف : قلیچدن قورتلمش اولانلر . [بقیة السیوف اولان اشقیانك کیمی اختفا وکیمی استیمان ایدرك]

بکارت [ع] [به ـ کا ـ ره ـ ت] بکرلك، قیز اوغلان قیزلق حالی .

بکام [فا] [به ـ کا ـ م] نائل مطلوب اولان مرادینه ایرن .

بکتاش (صفت) معادل، کفو .

بکتاشلق : مساوات، کفاء .

بکجی (اسم) مستحفظ، محافظ، حارس .

محله بکجیسی : پاسپان .

قورو بکجیسی : قوروجی .

کومشك بکجیسی : یانغین بکلیان نوبتجی .

بکری (اسم) مداوم سرخوش . منیث مدام . (بکره) عربیدن که صباح وقتی کوب دیبنه چوکوب قالقمیان عیاش .

بکسماد (☛ پە ایله پکسماد)

بکلتمك انتظار چکدیرمك، || بکجی اقامه ایدوب ترصد ایتدیرمك .

بکلتدیرمك : انتظارده قومق . بکیکمك . || قوریتمق .

بکلشمك : برکروه ناس منتظر اولمق، آرزو ایله انتظار چکمك .

بکلەمك انتظار، ترقب ایتمك، منتظر اولمق . || مأمول ایتمك : بردن برشی اومق کبی . || مترصد اولمق، کوزلەمك . || حفظ وحراست ایتمك: برمحلی ویا برشخصی قورویوب صیانت ایتمك، کوزتمك .

بکماز (☛ پکمزه)

بك (اسم) (بای) فارسیدن مأخوذ کبار، عالی . اصطلاحزده آمر، امیر، حاکم معناسنه . || استعمالزده زادکاه ویریلان عنواندر . عسکریده بیوك ضابطانك عنوانی: میرآلای بك، قائممقام بك . ارکان حربیه ضابطاندن بیکباشیلغه ترفیع ایدنلره دخی ویریلور . بیکباشیدن دون

مرتبه‌ده بولنان کوچوك ضابطانه ولو زادکاندن دخی اولسه‌لر رسماً بك عنوانی ویریله‌مز. آلای بکی: ژاندرمه‌ده میرآلایلغه معادل مرتبه. قدیم ترکجه‌ده تأنیثده (بکم) دینور. نته‌کیم (خانم) دخی خان مؤنثی‌در.

☾ ایالات والویهٔ ممتازه حاکملرینك عنوانیدر: پرنس مقابلی بلغارستان بکی، تونس بکی، سیسام بکی.

بوی بکی: کوچوك عشیرتك آغاسی.

بکزاده: اصیل، نجیب.

§ بکزاده‌لك: خوبیه‌لق، سفیهانه اوضاع.

بکلر بکی ☾ سابقده سنجاق بکلرینك آمری. الیوم رتب ملکیه‌دن میرمیراندن اوستون پاشالق مرتبه‌سی.

بکلك امارت، حکومت امیریه: مختاریت وجهیله اداره اولنان مملکت: بلغارستان بکلکی، سیسام بکلکی || مالکانه، مال میری. بکلك مال. بکلك مالی کبی.

بکلك کمی: حکومته متعلق حرب سفینه‌سی. بکلك تکنه دخی دینور.

بکلك: بك صفتی، افندیلك، پاشالق کبی.

بکلکجی ☾ دیوان همایون ضابطی، میری‌یه عائد اولان رسم وخرجلرك تحصیلیله فرمان ویرن قلمك بیوکی.

بگنمك (فعل متعدی) خوشه کلوب حظ، استحسان ایتمك. || تحسین، تصویب ایتمك.

بکندیرمك: قبول، تصدیق، تنسیب، پسند ایتدیرمك.

بکنیلك: مستحسن، مستصوب اولمق. تصویب اونمق. مقبوله گچمك. ترجیح، استصواب.

بکنمه‌مك: تصویب، تحسین، تصدیق ایتمه‌مك.

کندینی بکنمه: خود پسندلك.

بك ـ بن (اسم) [به ـ ن] خال، نشان یوزده، بعض عضوده اولان سیاهمسی لکه. کوزه دوشن بن: کوزده‌کی لکه.

بکلی: خالدار.

بکز ـ بکیز (اسم) (سکون وکسر ایله‌ده جائزدر) چهره، یوزك رنکی.

بت بکز: لون.

بکز آتمق: رنك اوچمق، مادی ومعنوی خوفله چهره‌نك قانی چکلمك.

بکز بوزولمق: لون متغیر اولمق، صاراروب مورارمق. قیزاروب، آغارمق. || خسته‌لك ظاهر اولمق.

بکزه‌تمك یا کلوب برینی دیکری ظن ایتمك. || صورتی اصله مشابه یاپمق. تقلید، تقریب، تشبیه، تمثیل.

§ برشیئه بکزه‌تمك: قالبه افراغ، تلفیق، حسن تسویه.

بکزه‌یش: شباهت، زیاده آکدیرمه.

بکزه‌تمه: تقلید. دوزمه، یاپمه.

بکزه‌مك مشابهت، مطابقت ایتمك. شبیه، عدیل، نظیر اولمق.

بکك [به ـ نه ـ ك] بن لکه‌سی کبی نشان. آلاجه‌لی: بنکلی کدی. بنکلی یاصمه.

بکلنمك: پول پو لکه پیدا ایتمك. قماشلر رطوبتدن، میوه قوراقدن لکه‌تمك. یوز چیللنمك که اراش کتیرمك.

بل (اسم) میان، کرکاه. بدنك قالچه‌دن یوقاریسیله، اوموزدن آشاغیسی. بو ایکی قسمك آره‌سی.

بل کیکی: عمود فقاری.

بل آغریسی وجع قطنی.

بل صغوقلغی: ادرار یولنده بر نوع سیلان مخاط.

§ بل باغلامق: استناد.

§ بل ویرمك: تقوس ایتمك.

§ بل بوکولمك: اختیارلقله قد دوتا اولمق || اضطرار.

بل (اسم) (صحیحی بیل) باغچه بللمکه مخصوص آلت. چتال دمیر.

بل (اسم) ظاهرلك اشکارلق. (مجرد اولدرق قوللانلماز. کندیسندن برچوق کلمات انشقاق ایدر)

بلاء [ع] [به. لا] غم واندوهی، محنت ومشقتی موجب اولان، خصوص.

(نفی: بلا بودرکه نه درلو فرید عصر اولسه‌ك ـ ینه ایناندرمازسك حسود خود کامی) جمعی بلایا.

* بلای الهی : جناب حقك عبادی حقلرنده گاه مسار ایله وگاه مضار ایله اولان اختباریدر که محنته صبری ومنحته شکری مقتضیدر . منحته شکر محنته صبردن اصعب اولدیغندن، عند اهل الله منحت اعظم بلائیٖن اولمشدر .

بلا ترکجه‌ده دخی اسم اوله‌رق مطلقا آفت ومصیبت معناسنه قوللانیلور .

بلاسی بولمق : گرفتار اولمق، مستحق اولدیغی عقوبتی ادراك ایتمك .

بلایه اوغرامق : مضرتلی، کدرلی، بر حاله گرفتار اولمق .

§ باش بلاسی : صقنتی .

§ دیلك بلاسی : سوز یوزندن اوغرانیلان محنت وکدر .

بلا چکمك : محنت ومشقته، درد وکدره گرفتار اوله‌رق مضطر وپریشان اولمق .

بلادیده : بلا کورمش، بلایه مبتلا اولمش .

بلازده : بلایه اوغرامش .

بلاکش : بلا چکیجی .

بلا اندر بلا : بلا ایچنده بلاکه اصطلاحجه‌ده قیترلی بلا تعبیر اولنور : [نفعی : بلا اندر بلادر دلده درد عشق یار اما ـ یازقلر آنه کیم بر بویله سودادن مبرادر]

بلادت [ع] [بـ ـ لا ـ دـ ـ ت] بلیدلك که فهمسزلك، اذعانسزلق، کوردلك، احمقلق حالیدر . فطانت مقابلی .

بلاغت [ع] [بـ ـ لا ـ غـ ـ ت] تألیف کلام بلیغه قدرت وملکه، وکلامده مع شرط الفصاحه مقتضای حاله وجه مخصوص اوزره مطابقتدن عبارتدر [جودت پاشا : بلاغت سوزك فصیح اولمق شرطیله مقتضای حاله مطابق اولمسیدر] [کتابه رساله‌ٔ وراتت ـ اولمشدی نمونهٔ بلاغت]

بلاغت آفاده، بلاغت بیان، بلاغت کلام .

صاحب بلاغت، ارباب بلاغت .

[ظهور اسلامده سیف شریعتـه قارشـو طوران متعصبین عرب حکم بلاغته مقاومت ایده‌مدیلر]

بلاغت پرداز : بلیغ سوزلر ترتیبنه قادر اولان .

بلاغت فروش : بلاغت طاسلیان .

بلاهت [ع] [بـ ـ لا ـ هـ ـ ت] صافدل، رونلق، سادەدللك، غافللك بونلك، ابله لك [حجت بلاهت اطلاقنه شایان اولان مکتوب غرابت اسلوبی]

بلایا (☜ بلایه)

بلد [ع] [بـ ـ لـ ـ د] وَ

بلده [ع] [بـ ـ لـ ـ ده] عریـدهٔ محیط ومحدود ومعین اولان اول مکانه دینور که سکاننك اجتماع واقامتلریله متأثر اوله . اصطلاحجه‌ده ایسه . شهر، مملکت معنالرینه‌در : [شناسی : تصویر افکار : استانبول بلده‌سی اوروپانك کنار ساحلنده آسیایه قرشو قورولمش برمالکهٔ دریادرکه مانندی زیر افلاکده مرئی اولماز] جمعی بلاد، وبلدان کلور . بلاد عرب، بلاد افرنج، [کافهٔ عروض وبلدانده تساوی، لیل ونهار اولمش اولور .]

بلدی [ع] [بـ ـ لـ ـ دی] بلده‌یه منسوب . شهری که (بدوی) مقابلی . اهلی معناسنده قوللانیلور : یبانی معناسنه اکثریا سبزه ومیوه‌ده مستعملدر : بلدی بادلیجان، بلدی قاربوز : بلدی : [ترکجه‌ده] یرلی قاش وچیت بزی .

بلدیه ٭ اصطلاح سیاسیمزده برشهرك، بر قصبه‌نك انتظامات ومعموریته خدمتله مکلف اولان اداره‌ٔ شهره دینور .

بلدیه مدیری : دائره‌ٔ بلدیه مدیری معناسنده‌در .

بلدیه نظامنامه‌سی: خصوصات بلدیه‌یی تکفل ایدن نظام .

بلسان ٭ [ع] [بـ ـ لـ ـ سا ـ ن] ترکجه‌ده تحریف ایله (پلسنك) دیدیکمز آغاجدر : یپراغنی چیزمکله سیلان ایدن ماده‌سنه عربیده (دهن بلسان) ترکجه‌ده (پلسنك یاغی) دیرلر .

آغاجی صنایع بدیعه‌ده قوللانیلور . غایت سرد ورنکی موره یقین‌در .

بلع [ع] [بـ ـ لـ ـ ع] یوتمق، اکل ایتمك اکل وبلع ایلدی .

بلغم [ع] [بە ـ ل ـ غە ـ م] محاورەده بانك مديله تلفظ اولنور . اخلاط اربعەدن بريدر . بلغمی طبع، بلغمی مزاج .

§ بلغم براقمق : برايشی بولانديرمق، اخلال تشويش ايتمك .

بلغمی طاش : حجر سليمانی انواعندندر كه اكثريا طاس، فنجان ياپارلر .

بلكه [ف] [بە ـ ل ـ كی] ادات احتمالدر كه (بل) ايله (كە) دن مركبدر .

[بلكه قباحتنی بتليور ، بلكه ياپديغنه نادم اولور . بلكه حد ذاتنده قبيح دكلدرده بو حال آلديغی سوء تربيه اثريدر] [شيخ غالب ـ مقدمهٔ حسن وعشق : عفو ايليەلم كه بلكه بيلمز ـ برسورچن آتك باشی كسلمز]

بللو ـ بللی جلی، ظاهر، عيان، آشكار، بديهی، روشن . [مثل : آی آيدين حساب بللی]

بللی باشلی : معروف، معتبر، مستقل .

بس بللی : آب آشكار كبی مسلّم، واضح .

بلليسز : نشانسز، غير محسوس، اكی بلليسز .

بليرسز : نابديد، مندرس : يری بليرسز اولمق .

بليرمك : بللی اولمق، ظهور، بروز ايتمك || طلوع، تكون، تبين، تعين ايتمك . || خستەلكدن، خددن كوز بليری قالمق، طشره اوغرامق .

بللەمك حفظ، ضبط، ازبر ايتمك . ذهنه قومق، بر ايتديرمك .

بللەيش : حفظ، ظن ذهاب .

بللتمك : ذهنه القا ايتمك .

بللتمك : معروف، مضبوط اولمق .

بلی ايتمك : اظهار ايتمك .

بلوی [ع] [بە ـ ل ـ وا] بليه معناسنه : عموم بلوا .

بلی [ع] [بە ـ لا] اوت ! استعمالی عربيه مخصوصدر .

بلی [ف] [بە ـ لی] اوت ! معناسنه عربيدن مأخوذ ورسم خطك ايجاب ايتديرديكی صورتده يا ايله ملفوظدر . پای تحت شيوەسندن معدود دكلدر .

بليات (☚ بليه)

بليد [ع] [بە ـ لی ـ د] فهمسز، كوردل، عقلسز [كفتار معلق لبيدك ـ مقبوليدر اعقل وبليدك]

بليرتمك آچوب بللی ايتمك . كوز بليرتمك : غضبله باقمق .

بليغ [ع] [بە ـ لی ـ غ] بلاغتله متصف اولان . صاحب بلاغت . منشی، بليغ، خطيب بليغ، [قوهٔ نظر صاحبی اولان بر بليغ، قومنك بر حاكم نافذالكلامی حكمندەدر]

بليغانه : بليغجەسنه .

تأثير بليغ : حسن تأثير معناسنه كلور : [سوزك احوال وجدانيەيی تحويلده اولان تأثير بليغنه مبنی بر بيوك فائدەسی]

بليكلەمك [بە ـ لين ـ لە ـ مك] حيرتله باقمق . اطرافه حيقسانه بل بل باقنمق . شاشرمق || قورقو ايله اويانمق

بليّه [ع] مادهٔ امتحان اولان محنت وتكليفه دينور . بلانك خفيفی، حادثه [عاكف پاشا : بليهٔ انفصاله اوغرادقدن صكره]

جمعی بليات .

بم [ع] (بامّ مخففی) طنبور قبيلندن اولان سازلرك قالين صدا چيقاران تلی .

[نفعی ـ بهاريه : حافظ اولور ليسته دم، خامەم ايدنجه زير وبم]

بم ادات تأكيد ومبالغه : بم بياض بام بشقه كبی .

بن (ضمير متكلم) انا، من .

بنم : ضمير فعلی : بن بنم، بشقەسی دكلم .

بنلك : دعوی، ادّعا (جيلق)

بنمسەمك : تصاحب، برشيئك تصرفی داعيەسنده اولمق، ضبط وتملك تداركنده برلنمق كبی .

[يباغی بزم كتابی بنمسەدی ـ عاريت ويرديكمز شمسيەيی بنمسەدی]

بنّا [ع] [بە ـ ن ـ نا] ياپی بنا ايدن، معمار، قالفه .

بنات [ع] بنتك جمعی . بنات هوّا : طائفهٔ نسا .

بنات نعش ☺ اجرام فلکیه‌دن ایکی صورتدر برینه (بنات نعش الکبری) دینورکه قطب شمالی سمتنده (دب اکبر) صورتنده مرکوز یدی کوکبدن عبارتدر . ترکجه‌ده (یدی کر) تعبیر اولنور . دردینه نعش دیرلر . مربع الشکل اولدیغیچون . اوچنه بنات اطلاق ایدرلر . دیکری (بنات نعش الصغری) درکه (دب اصغر) صورتنده کذلك یدی کوکبدر . بونلرك مفردنده (ابن نعش) دیمك جائزدر .
[نفعی : کلسون ایکیسی بریره بنات نعشك ـ بلکه جمعیت پروینی پریشان اولسون]

بنادر (☛ بندره)

بنام [ف] [به ـ نام] مشهور ، نامی ، نام قزانمش . شاعر بنام ، منشئ بنام .
[ندیم ـ تاریخ : نسوانینك ملاحتیله بنام بر شهر دلارام ایدی]

بنان [ع] [به ـ نا ـ ن] پارمق ، پارمق اوجی . مشاربالبنان : پارمقله کوستریلور ، مشهور .

بند [ف] باغ ، قوشاق . ‖ ربط ایدیجی باغلاییجی معناسنه وصف ترکیبی اولور : رابطه بند ، رشته بند ، شیر بند کبی .
‖ ماده ، فقره ، مقاله معنالرینه کلور : عزتنك بربندی . ویا بند مخصوصی . بند ادبی . بند سیاسی کبی .
‖ اصطلاحات قوانینده فقرات قانونیه‌یی معین اولان جمله‌لر . ماده کبی : دستورك فلان بندی .
‖ صو بندینه دینور : فقط تعیینه محتاجدر .
‖ بیت ترجیع وترکیبه اطلاق اولنورکه بر قافیه ایله دوام ایدن ابیاتدن صکره قافیهٔ دیکرده ایراد اولنور . اکر اوبیت هر بندده تکرار اولنورسه (ترجیع بند) والا (ترکیب بند) دینور .
‖ اورغان ، ایپ ، پالامار ، طناب .

بندر [ع] [به ـ ن ـ ده ـ ر] قافله وبازرکان اوغراغی اولان بلده واسکله‌که تجارتکاه‌در . بندرکاه ، بندرکه دخی بومعنایه‌در . شوقدرکه عظیمنه بندرکاه اطلاق اولنور : [استانبول کبی بر بندرکاه جسیم]
[مصراع : بو بندرده کهده هرکس درهم ودیناره تابعدر]

بندرك [ف] [به ـ ن ـ دی ـ رهك] بندرجك معناسنه . ‖ صناعی لیمانلره وبوغازلره لیمان آغزلرنده اولان قلعه‌جکلره اطلاق اولنور . لسانمزده بالتحریف (مندرك) دیرلر .

بنده [ف] [به ـ ن ـ ده] قول ، کوله ، عبد . [روحی : دیرسك که بوکون ایلین یارین ایدر ذوق ـ چوقی ایکی کون بنده‌لرك ایلسه عشرت] ‖ منتسب ، مخلص . [عزت ملا : عزتا بنده‌سی‌یم بنده دیدم تاریخن]
بنده‌پرور : بنده بسلیجی ، بنده‌یه مساعده ایدیجی .
بنده‌نواز : بنده تلطیف ایدیجی .
بندکان : بنده‌نك جمعی .
بنده‌کی : بنده‌لك ، بنده‌یه منسوب ، متعلق (وظائف بندکی مقتضیاتندندر .)

بنفسج بنفشه‌دن معرب .

بنفشه [ف] منکشه دیدیکمز معروف مور چیچك . [نجاتی ـ قصیده : آشفته اولوب سنبل دیداره بنفشه ـ یوز یره قودی درد ایله بیچاره بنفشه]

بنك [ف] بنج درکه عربیده (سیکران) دیدکلری هردم تازه نباتدر . حاصل اولان دانه‌لری ما کولدر . ترکجه‌یاپراغنه (بالك) اوتی دانه‌سنه (بالك) تخمی دیرلر . بونی (اسرار) ویا (حشیش) ایله تفسیر خطادر . کرك بوپاپراقدن وکرك تخمندن یاپیلان معجونه (بنکیلك) دیرلر . اکل ایدنلره سکر وربوب اوغوشدیرد .
بوعصرك انواع مسکراتنه بدل اعصار سالفه‌ده بنك ، افیون ، اسرار بوزه کبی مسکر ترکیبلر وشربتلر رواجده ایدی . [نفعی ـ ساقی نامه : ساکه حاشا بکره‌دم افیون وبنكك نشئه‌سن ـ آنلرك داخی خصوصا کیفنی کم بولمدم]
[فضولی ـ بنك وباده :
می ایدر بن نبیرهٔ تاکم
بنك ایدرسن پلید بن پاکم

می ایدر بن چراغ انجمنم
بنك ایدر رشك سبزهٔ چمنم]

بنکی [ف] بنك استعمالنده مداوم . بنكك تریاقیسی .

بنکیلك (اسم) بنكك معجونی . تركیب مخدّر .

بنی [ع] [به . نی] (بنین) لفظندن . اضافتسز قوللانلماز .

بنی آدم : آدم اوغللری . [بنی آدم اعضای یکدیگرینه]

بنی نوع، بنی بشر . بنی عباس . بنی اصغر .

بوّاب [ع] [به . وَ . وا . ب] قاپوجی . جمعی بوابین .

بوادی [ع] بادیه‌نك جمعی .

بوار [ع] [به . وا . ر] هلاك وكساد معنالرینه دارالبوار . جهنم . محل هلاك .

* بوارالایّم : طول خاتونك تزوج ایتمیه‌رك اوده چوروبوب قالمسنده اصطلاح اولمشدر .
[حدیث : نعوذ بالله من بوارالایّم]

بوارق [ع] بارقه‌نك جمعی .

بواقی [ع] باقیه‌نك جمعی .

بوّال تبول ایدن، ایدیجی .

بول [ع] [به . و . ل] سدیك . جمعی ابوال .

* سلس البول : بولنی طوته‌میوب بی اختیار صالیویرن آدم .

بهاء [ع] [به . ها] قیمت، دکر، بدل .

بهادار : قیمتلی، دکری چوق نسنه .

بی بها : بهاسی تقدیر اولنه‌میه‌جق، قیمت بچیله‌میه‌جك درجه‌ده .

بهالو . بهالی : غلا . قحط معناسنده کلیر .

بهادر [ف] یکیت، شجیع . دلاور [نابی : هنرك وار ایسه بر شهرده بر عارف بول ـ یوقسه هرقریه‌ده برنیچه بهادر بولنور]

بهار (اسم) عربیده تابل تعبیر اولنان دارولر که مطبوخاته قاتیلیر . دارچین، قرانفل کبی کوزل رایحه‌لی مواد . جمعی بهارات .

بهار [ف] فصول اربعه‌دن فصل ربیع که کونشك حمل، ثور، جوزا برجلرنده مکث ایتدیکی مدت . نوروزدن، یعنی تساوی لیل ونهار ربیعدن باشلار . چیچکلرك آچوب چملرك کسب رونق وحضارت ایتدیکی موسم لطیف . [نفعی ـ بهاریه : بهار ایردی ینه باغه دوشندی نطع زنکاری ـ ینه سلطان کل ایتدی مشرف تخت زرکاری] [دیکر : بهار ایردی ینه دوشدی لطافت کلستان اوزره ـ ینه اولدی زمینك لطفی غالب آسمان اوزره] نوبهار : ایلك بهار [نفعی ـ بهاریه : اسدی نسیم نوبهار، آچلدی کللر دمبدن] [مدیح : ای عالم مثالك سیاح هوشیاری ـ هیچ قصر صورتنده کوردکمی نوبهاری]

بهار : چیچك باباده چیچکی . بهار آچق : آغاچلر چیچك آچق .

ایلك بهار : فصل ربیع .

صوك بهار : کوز، فصل خریف .

بهانه [ف] (١) ذکر وایراد اولنان سبب، وسیله : [نفعی : قصیده بر بهانه هم غزل افسانه‌در آنجق ـ غرض اخلاصمی صدقیله خاك پایه انهادر] (٢) عذر باطل : [شناسی ـ قورده قوزی حکایه‌سی : اورایه جوع ایدی آنی کتورن ـ نصل اولماز بهانه‌جوی فتن]

بی بهانه : نقصانسز، قصوردن عاری، ملاحت بی بهانه .

بهایم (☛ بهیمه .)

بهت [ع] مدهوشلق . حالت حیرت . حیرانلق، ضم یا ایله غلطدر .

بهجت [ع] کوزللك مسیرهٔ بهجت فزا . ‖ مسرت . بشاشت .

بهره [ف] حصه، نصیب . بضاعه : فضل وعرفاندن بهره‌سی یوق بهرهٔ علمی .

بهره‌دار، بهره‌مند : بهره‌لی، صاحب بهره . بی بهره : بهره‌سز .

بی بهره‌کی : بهره‌سزلك .

بهزاد [ف] شعرای عجم عندنده فرنکلرك رفائلی کبی، مشهور وفقط آثاری موهوم بر رسام . خرافاتدندر .

بهشت [ف] [به ـ هی ـ شت] جنت (نفی ـ بهـاویه : عالم بهشت اندر بهشت هرکوشه بر باغ ارم)

بهشتی : بهشته منسوب، جنتلك (کانی ـ مکتوب لطیفه آمیز : وینه اول طرفده مسجدی وکنشتی دوزخی وبهشتی ..... نه قدر وار ایسه)

بهلول [ع] [به ـ لو ـ ل] کوله کن، خندان، ضحاك آدمه دینور . ‖ جامع حسنات اولان سید وذیشان کیمسه . اطوار مجنونانه سیله مشهور عاقل وعارف بهلول دانادرکه هرون الرشید کندیسیله عقد مواخات ایلمشدر .

بهانه ع] کفتاری ظریف، مشواری لطیف [سبکروح وخندان قادین .

بهی [ع] پاکز قوللانلماز . اکثریا هدیه به صفت اولەرق استعمال اولنور : هدیهٔ بهیهٔ . تعمیرات رسمیه‌دن (امانت بهیه، اداره بهیه) ده اولدیغی کبی صفت واقع اولور .

بهیج [ع] کوزل، شن آدم .

بهیمه [ع] چارپا مقولەسی . درت آیاقلی حیوان . صفت بهیمی : جمعی بهایم .

بهیمیت [ع] حیوانلق حالی .

بیابان [ع] [به ـ یا ـ بان] صحرا، چول . (بیابان وحشت پرورده‌لرندن)

بیات ـ بایات (صفت) تازه‌نك ضدی . اسکی کبی . بیات اتمك، بیات مال .

بیاتلامق : اسکیوب رونق، طراوتی کیتمك . اکشیمك صاولمق .

بیان [ع] بللی، واضح، آشکاره قیلمق . (بیان ایسه عینیله انساندر) ‖

بیلدیرمك : مرامنی بیان ایلدی .

* فن ادبك، برفکری صور متنوعده افاده‌یه مخصوص شرائط، واسلوبندن بحث ایدن قسمی . [میدانده بدیع ایله معانی ـ بزده اوقودق براز بیانی]

بیاض [ع] آق . (ندیم ـ حامیه : وجودی خام کوموشدن بیاض کلدن نرم) بیاضلانق، بیاضلق کلك، آغارمق .

بیاغی (صفت) عادی . خرج عوام . خاص اولمیان . ‖ عادتا : (بیاغی شجاعتنه کندیسیده اینانذی)

بیاغیلق : غلظت، قبالق . تربیه‌سزلك .

بیت [ع] [به ـ یت] او، اوطه، مسکن : بیت الزفاف . کردك اوطه‌سی . بیت عروس : کلین اوطه‌سی .

بیت الله، بیت معظم . بیت الحرام : کعبهٔ مکرمه .

بیت مقدس : قدس شریفده‌کی معبد معظم .

بیت عنکبوت : اوروبجك یواسی ومجازاً سهل الامحا بنا .

بیتده‌کی تاء تاء تأنیث اولمیوب نفس کلمه‌دندر . بناء علیه صفتده مطابقت تأنیث آرامغه لزوم یوقدر . مثلا (بیت مکرمه) یازلماز . بیت مکرم، بیت عالی دینور . جمعی بیوت .

بیت * [ع] [به ـ یت] اصطلاحات ادبیه‌دن . ایکی مصراعدن عبارت اولان ـ شعر . قافیه‌یی حاوی اولورسه مفرد دینور . جمعی ابیات .

(عاکف پاشا ـ تبصره : یازدیغی ابیات ایله یقدیغی بیوتك موازنه‌سی میزان آخرتده بللو اولور)

بیت المال اصطلاح شرعده خزینهٔ مالیه دیمکدر .

بیت المال مسلمین : مسلمیندن آلنان زکوة شرعینك، وبلا وارث وفات ایدنلرك ترکه‌سندن حاصل اولان آقچه‌نك تسلیم اولندیغی خزینهٔ مسلمین .

بیتوتت [ع] [به ـ ی ـ تو ـ ته ـ ت] کیجه‌لمك . آغاج آلتنده بیتوتت ایلدی . اصطلاحجه کشینك یاتدیغی، اقامت ایتدیکی محلده اطلاق اولنور : فلان محلده بیتوتت ایلیور .

بیدق [ع] [به ـ ی ـ ده ـ ق] پایشاق دیدیکمز که شطرنج اویوننده پیاده اطلاق اولنان طاشلرك هربری .

بیرام ـ بایرام عید ۰ شکر بیرامی : عید فطر ۰ قربان بیرامی : عید اضحیه ۰ (مثل بیرامده بورج اوده‌یه‌جکه رمضان قیصه کلور)

بیراملق : بیرامه مخصوص ۰ بیراملق اثواب ۰

بیرام ایرتسی : بعدالعید ۰

قره بیرام : یهودیلرك عید ماتمی ۰

کل بیرامی : نصارانك کل پناری ۰

قامش بیرامی : یهودك پسخ ایام مخصوصه‌سی ۰

بیراق ـ بایراق (اسم) لـواء ۰ رایت ۰ سنجاق ۰

بایراق عسکری : نفیرعام ۰

بیضا [ع] ابیضك مؤنثی : کسوهٔ بیضا ۰ عمامهٔ بیضاء ید بیضا ۰

بیضه [ع] یومورطه ۰ (شیخ غالب ـ حسن وعشق : مانندهٔ ماکیان عر۳ ـ یك بیضه وصد هزار دعوی)

بیضی [ع] یورطه بچمنده اولان شکل ۰

بیطار ـ بیطر [ع] [بـ ـ ی ـ طا ـ ر] خاصة فرس وتعمیماً ۰ صیغیر مقوله‌سی حیوانك احوال وامراضنه واقف آدم ۰

بیطره [ع] بیطارلق ۰ فن بیطره ۰ آلات بیطره ۰

بیع [ع] صاتمق ۰ بیع اموال ۰ بیع مواشی ۰ بیع املاك ۰

بیع مالی ماله دکشدیرمك درکه منعقد ویا غیر منعقد اولور ۰

بیع بات : بیـع قطعی درکه طرفیـندن بری آندن رجوع ایده‌مز ۰

بیع باطل : اصلا صحیح اولمیان بیع ۰

بیع بالاستغلال : بایع برمالی اسـتیجار ایتمك اوزره وفاءً بیع ایتمك ۰

بیع صحیح : ذاتاً ووصفاً مشروع اولان بیع ۰

بیع غیر صحیح : بیـع باطلدرکه اصلا صحیح اولمیان بیع‌در ۰

بیع فاسد : اصلاً صحیح اولوبده وصفاً صحیح اولمیـان یعنی ذاتاً منعقد اولوبده بعض اوصـاف جارجیه‌سی اعتباریله مشروع اولمیان بیع‌در ۰ مثلا : بیع مجهول بولنمق ویا ثمنده خلل واقع اولمق کبی ۰

بیع فضولی : غیرك حقی تعلق ایدن بیع ۰

بیع لازم : خیاراتدن عاری اولان بیع نافذدر ۰ یعنی کرك بایع کرك مشتری ایچون مخیرلك اولمیان بیع ۰

بیع مقایضه : مثلی مثله یعنی آقچه‌دن غیری شیلرده مالی مال ایله دکشدیرمکدر که اصطلاحجزده (طرامپه) تعبیر اولنور ۰

بیع منعقد : انعقاد بولان بیع ۰ بوده باعتبار الحکم صحیح وفاسد ونافذ وموقوفه تقسیم اولنور ۰

بیع موقوف : غیرك حقی تعلق ایدن بیع ۰ بشقه‌سنك مالنی صاتمق کبی ۰ بیع فضولی دخی دیمکدر ۰

بیع نافذ : غیرك حقی تعلق ایتمیان بیع ۰ بوده لازم وغیر لازم اوله‌رق ایکی قسمدر ۰

بیع بالوفا : برکیمسه برمالی دیکر کیمسه‌یه ثمنی رد ایتدکده کری ویرمك اوزره معین بربدل ایله صاتمقدرکه مشترینك مبیع ایله انتفاع ایلمسنه نظراً بیع جائز حکمنده ومشتری مبیعی آخره صاته‌مدیغی جهتله رهن حکمنده‌در ۰

بیع صرف : نقدی نقده دکشدیرمکدر که اصطلاحجزده پاره بوزدیرمق تع

بیع سلم : مؤجلی معجله ایله ویره‌سیه مال آلمقدر ۰ بو یولده مال آلانلره ترکجه‌ده سلمجی تعبیر اولنور ۰

بین [ع] آره ۰ اورته : (حبس ایله جزای نقدی بیننده تخییر ایلدیلر) (بابا ایله اوغل بیننده دخی رعایت اولنه‌جق بعض مراسم واردر) سبك عربیده : بین‌الزوجین : زوج وزوجه بیننده ۰ قاری قوجه آره‌سنده ۰ بین‌الاخوان ۰ بین‌الاحباب ۰

بین بین : مکرراً نونلرك فتح اوزره یالریله ۰ ایی ایله کوتی آره‌سنده میانه اولان نسنه دیمکدر که ترکجه‌مزده نه ایی نه کوتی تعبیرینه معادلدر ۰

بیّن [ع] [بـ ـ ی ـ ین ـ ن] واضح ۰ عیان ۰ آشکار ۰

بین (اسم) دماغ ۰ مغز ۰ شعور ۰ ذهن ۰
بین طاغلمق : عقل پریشان اولمق ۰

بین هفونتی : التهاب مخ ۰

بينمز : ادراكسز، احمق، سبكمغز .
بين يورمق : اتعاب ذهن .
بينى دلنمك : صارسلق : كوروليدن سرسام اولمق .
بينه كيرمك : قبول فهم .
بينونت [ع] مفارقت، كه آره آچيقلغى تعبير اولنور .

بيّنه [ع] حجت قويه، برهان قوى [كندى قولى دعواسنك بطلانه بذاتهى بينه‌در]
بينهٔ عادله : شاهد عادل .
اقامهٔ بينه : شاهد كتورمك .
جمعى بينات .

باى مكسوره

بـ [ع] الصاق اداتى : بحق، بارادةالله . || قسم اداتى : بالله، برب البيت . || مقارنت اداتى : بالواسطه كبى .

بالاختيار ⚖ حقوق جزائيه‌جه شخص آخر طرفندن اجبار واكراه ايدلمك كبى اراده واختيارى سلب ايدر بر سبب اولميه‌رق جرم ايشلكدر . قصداً ايشلنيلان جرائمى بيان ايچون، قانون جزا (بالاختيار) تعبيرينه لزوم كورمشدر .

بالآخره [ع] صوكنده : سفها ايله معاشرت بالآخره موجب خجالت اولور .

بالاقتضا [ع] اقتضا اوزرينه . بو تركيب [ى - ليق - تى - زا] يعنى همزه [illegible] الصاقيله (بلاقتضا) صورتنده [illegible]

بالجمله [ع] بتون، هپ، بالجمله اهل قلم بو رأى‌ده متفقدر . [سنك بو حالكه حيران اولور بالجمله اهل دب]

بالدّفعات [ع] دفعات ايله . چوق كره : بالدفعات اخطاراتده بولوندى .

بالذات [ع] كندى، كنديسى، كندم : بالذات سويله‌دى، بالذات يازدم .

بالضّروره [ع] ضرورت سببيله، ناچار . (بالضرور) غلطدر .

بالطبع [ع] طبيعى اولدرق، اقتضاى طبيعتله . (انسان مدنى بالطبع در)

بالفعل [ع] بالقوه مقابلى، تصورى اوليه‌رق، بالفعل، حقيقى اولدرق . بالفعل دوم ايلى قاضيعسكرى، بالفعل اجراى مأموريت ايلدى .

بالكليّه [ع] بتون بتون . يازى يازمغى بالكليه ترك ايلدى .

بالله [ع] قسم . [مصراع : والله بالله يالاندر سوزى بالله يالاندر]

بالمواجهه [ع] قارشى قارشى‌يه . يوز يوزه .

باىّ حال [ع] البته، هر حالده . (باى حال كان) دن مخوذدر .

بحار [ع] بحرك جمعى :

بدايت [ع] نهايت مقابلى : اوّل، ابتدا . بدايت محاكمه‌ده || باشلامه : قاعدهٔ بدايت، محكمهٔ بدايت .

بداية [ع] بدايت صورتيله : بدايهٔ رؤيت دعوى .

بدع (☞ بدعته)

بدعت [ع] صكره‌دن حادث اولان شى . لسان شرعده . سنته مخالف اولان برايش . زيرا آنى فاعل وقائل مقتدا بهك هيچ بر سوزى اولمقسزين احداث وايجاد ايتمشدر . يعنى بدعت اول امر محدثدر كه نه دليل شرعينك مقتضياتندن نه ده صحابه وتابعينك رأى واجتماع ايلديكى موادن برينه توافق ايدر . جمعى بدع .
بدعت حسنه : بدعت مقبوله .
بدعت سيئه : بدعت مقدوحه .

بر (بير) يك . واحد .
برلك : اتحاد، برلكده، برابرجه .
ال برلكى : بالاتحاد . بو ايشى ال برلكى ايله تسويه ايتدك .

برّ [ع] خير، حسنه : برّ و تقوى صاحبى بر ذاتدر .

برادر [ف] اركك قرداش . اخ .

برادراند : قرداشجه سنه .

برادرى: قرداشلق، قرداشه منسوب: خصيصهٔ برادى ..

برنج [ع] پرنج . .

بريان [ف] معروف كباب كه تركجه ده بالتحريف عريان وزننده (پريان) دينور .

بريغانتين (بريقه)

بريق (انكليزجه دن) ايكى جنه‌لق ديركلى (بلوقون) يلكنلى كوچوك سفينه كه (اسقونه) نك غيريدر . دها خفيفنه (بريغانتين) تعبير اولنور .

بساط [ع] كچه، كليم، دوشه‌مه، يايغى، دوشك قبيلدن شيلر . بساطه متعلق اشياسنى قالديردى .

بساط ارض : چين .

بستر [ف] دوشك، ياتاق. [راغب : تكلف برطرفده باش وبستر خصوصنده] [بن بستر غم ايچنده نالان ــ سن بستر ناز ايچنده خندان]

بسمل [ف] مذبوح، بوغازلانمش .

بسملكاه . بسملكه : سلخخانه، حيوان قناره‌سى .

بسيار [ف] چوق .

بضاعه [ع] [بِ ـ ضا ـ عه] سرمايه : بضاعهٔ ماليه‌سى غيركافى . || سرمايهٔ معنوى : قليل البضاعه، كم‌بضاعه تعبيرلرى معلوماتى آز مقامنده استعمال اولنور . نظمده ضرورت وزن حاصليله (بضاعت) قوللانيلور .

بطانه [ع] [بِ ـ طا ـ نه] سر، كيزلنيلان حالت . [عاكف پاشا : بطانهٔ احوالنه واقف اولانلره غير خفى اولديغى اوزره] فتحه ايله باكلشدر .

بطيخ [ع] [بِط ـ طيخ] قاوون وقارپوزه دينور .

بعثت [ع] [بِع ـ ثه ـ ت] طرف الهيدن برپيغمبرك مبعوث اولمسى . خاصهٔ حضرت پيغمبرك كوندرلمسى: [جودت پاشا ــ قصص انبيا : بونلرك برطاقى بعثت نبويه‌دن صكره، وبرطاقى قبل البعثه ظهوره كلمش ايدى]

بكر [ع] قيزلق . || قيز، اوغلان قيز، دوشيزه . [آنى بكر اولدرق تزوج ايتمش وحين تطليقنده دخى بكر بولنمش ايدى] (باكره) لفظى غلطدر ..

بكر مضمون : ايلك دفعه سانح اولان مضمون، معناى لطيف . [ثابت ــ ظفرنامه :

ايدوب خاص براختراع نفيس
خوش آينده ودلپسند وسليس
تصرف ايدوب بكر مضمونلرى
كه ملك يمينى اوله اكثرى]

بلا [ع] [بِ ـ لا] سلب اداتى . تركجه ده مقابلى (سيز) . كلمات عربيه‌دن ماعداسيله الحاقى جائز دكلدر [لامارتين ــ ترجمهٔ منظومهٔ شامى : نيامه وضع قيل شمشيرى صبر ايله اياقى ــ جيبى فوت اولور بركون بلا سيف وبلا هيجا] (بلا قيد وشرط) دينديكى حالده (بلاپروا بلا خانمان) دينمز . فارسى كلمه‌لره ايسه بوكا بدل (بى) اداتى لحوق ايلر. (بى پروا بى خانمان) كبى . اصلنده تاء كرد ايله اولديغى حالده رسم املامزده تاء طويله‌يه تحويل اولنان راحت، عقوبت، رخصت، خدمت كبى كلمه‌لره داخل اولنجه تازى اصله ارجاع اولنه‌رق . [بلا راحة، بلا عقوبة، بلا رخصة، بلا خدمة] صورتنده سويلوب يازمق اقتضا ايدر ..

بلّور [ع] [بِل ـ لو ـ ر] معروف جوهر صاف . پارلاق، براق، شفاف جسم . جام [شناسى ــ النبى : فيض لطفى دل صافنه ايريشور ايلر اثر ــ صاف بلورك ايچندن نته كيم نور كچر] [بر مجف كوه الماسه بكزه‌ين بلور قبه‌يه انعطاف ايدن ضياى شمسدن] بلور بارداق، بلور كاسه، بلور اوانى .

عربيده (سنّور) وزننده (بِل ـ له ـ ور)

در . فقط لسانمزده واوك ضمهٔ مقبوضهٔ ثقیله سیله ولام مشدده ایله مستعملدر .

بناء [ع] یاپلش یاپی : (عزت علی پاشا ـ تاریخ چشمه : عجب بناسی كوزل طرحی پاك دلجودر ـ بوچشمه سار حقیقتده برایچم صودر)
یاپی یاپمق : برخسته خانه بنا ایلدی .
بناءً : مبنی ، اولەرق ، طولایی . بوكا بناءً .
بناءً علیه : بوكا مبنی اولەرق ، بوندن طولایی ،
(بناءً علی ذلك ، بناءً علی هذا تعبیرلری متروكدر)

بناگوش [ف] [بی ـ نا ـ كو ـ ش] قولاق طوزی . [طرەلر طرف بناگوشنده]

بنت [ع] قیز .

بنت العنب * شراب . (شناسی : زاهدا بنت العنبده بحجه حرمت بشقەدر ـ یا آنك كوثر دكلی آخرت همشیرەسی)

بنصر [ع] [بین ـ صیر] سرچه پارمقدن صكره كی پارمق كه تركجەده آدسز پارمق تعبیر اولنور .

بهبود [ف] [بیه ـ بو ـ د] ایلك ، صاغلق

بهتر [ف] [بیه ـ ته ـ ر] دها ، اك ، پك ایی .

بهترین [ف] [بیه ـ ته ـ رین] اك ایی .

بهین [ف] پك ایی .

بی [ف] سلب اداتی ، تركجه (سز) مقابلی . داخل اولدیغی كلمات عربیه وفارسیەیه صفت حكمی ویرر . بی آرام ، بی پروا ، بی تاب ، بی تزلزل .

بیت (اسم) قمله ، لقی قوجه قاری معناسنه كهله .



بیتلنمك : بیت حاصل ایتمك .
بغدای وباقلاء مقولەسی حبوب بوجكلنمك . || طاوق مقولەسی بعض طیور كندی كهلەسنی طوپلامق .
بیتلەمك : طیور بوی برینك بوجكنی قیرمق .

* درت نوع بیت واردر : باش بیتی ، جسد بیتی ، خسته بیتی ، قاصیق بیتی .
|| باشده حاصل اولان كهلەیی هركس بیلور . بو بیت ، نظافت وطهارته مبالاتسز اولان وصاچینی طراوب تمیز طوتمایان آدملرله اطفالده بولنور . بونكله برابر باش بیتی نوسالەرده قطعا بولنماز .
كهلەنك یومورطەلرینه تركجەده (یاكشاق) دینور . بو یومورطەلر صاچه یاپیشور ، وقتی كلنجه چاتلانوب كهله حالنی بولورلر . ویومورطەدن (بیت) حالنه ٦ كون ختامنده تحول ایدرلر .
طبیعیوندن [لوران ـ هوق] ایكی دیشی بیت ، سكز هفته ظرفنده ١٠٫٠٠٠ عدد یاوری وجوده كتورر دیشدر .
بیت ابتدا آغزیله جلدی دلر ، صكره امكه باشلار . جثەجه دیشی بیت اركككندن دها بیوكدر .
|| جسد بیتی : بو نوع وجودك اعضای مختلفه سنده والبسه قیوریملرده واكثریا قولتق آلتلرنده بولنور .
وجود بیتنك باش بیتندن خیلی فرقی وار ایسەده بوراده تفصیلاتنه لزوم یوقدر ، بو نوع بیت ، برنجی نوعدن زیاده قاشینق ویرر .
|| خسته بیتی : كهلەنك بالذات برخستەلق حصوله كتوردیكی عندالاطبا متفق علیهدر . حتی بو علته [داءالقمل] اطلاق اولنور .
خسته بیتی ، باش ووجود كهلەسندن فرقلی در . بونك لونی صارییه مائل وپك صولقەدر ، باشی مدور ، آیاقلری اوزون ، صدری ، وجودی باش بیتندن دها واسع ، كوكدەسنك اطرافی اكری بوكری در .
خسته بیتنك طبیعت وحركتی سائر كهلەلردن بتون بتون بشقەدر : بو بیت خستەنك دریسی آلتنه صوقیلور ، والحاصل جلدك آلتنده یومورطەلرینی حفظ ایدر ، یومورطلادیغی محل هر بر قبارجغك مركزی اولور . بوقبارجقده ایسه بیكرله خرده بیتی یاوریلر بولنەجق وقت نوده درعقب بولندقلری بوواپی ییرتار ، ووجودك هرطرفنه استیلا ایدرلر .
هر بر یاوری عالم وجوده ایو دیكنك ایلك كونی لازمهٔ بقای نوعیسنه خدمتله یومورطلامغه باشلار . بناءً علیه پك آز برزمان مرورنده وجوده میلیونلرله

بيت يايیلور ، ووقتيله اوكى آلنمديغى حالده خسته‌نك سبب موتى اولور .

تاريخ طبده داءالقمله‌يه كرفتار اوله‌رق وفات ايدن ذوات مشهوره‌نك اساميسى مقيددر :

فيلسوف (فارسيد) مشاهير ظلمه‌دن (سيلا) روما جنراللرندن (آغريپا) لاتين مؤرخلرندن (واله‌ر ماقسيم) آلمانيا ايمپراطورلرندن (آرنولف) قاردينال (دوبرات) اسپانيا قرالى ايكنجى (فيليپ) داءالقمله‌دن وفات ايتمشلردر .

يهود قراللرندن (هرود) ك وجودندن كهله‌لر ، بوقاپاقلرندن فشقران صو كبى فرلارمش .

(نويون) پسقپوسى (فوق - قان) ك جسدنده كهله‌لر اوقدر چوق ايمش كه نعشنى مشيندن بر طوربه‌يه وضع ايله آغزينى ديكدكدن صكره دفن ايتمشلردر . « علت ورم مبتلالرنده اصلا كهله بولنماز » قولى واهيدر .

|| قاصيق بيتى : بوكا بين الناس (قرق آياق) ويا (كنه) اطلاق اولنور . طبيعيون عرب ، (قملة العانه) وفرنكلر (موربيون) تسميه ايتمشلردر .

كنه ديلان بيتلر مواضع تناسليه‌ده بولنان قيللره يايشورلر . بوندن ماعدا قولتق آلتلريله ، صقاله وقاشلره قدر يايیلورلر ، فقط صاچه هيچ بر وقت صعود ايتمزلر .

غريبدركه بو بيت (عرق ابيض) ديلان جلدى بياض انسانلرده ظهور ايدرك ، مخلوقات زنجيه‌ده اصلا بولنماز .

قملة العانه‌نك وجودى كنيش وغايت ياصيق ، صدرى طار ، صوك پنجه‌لرى كركى كبى اوزون وچنكل وارى اولديغندن طبيعت ، درى‌يه ياپشمق ايچون صورت مخصوصه‌ده بر استعداد فطرى ويرمشدر . حتى ياپشديغى محلدن قوپارمق خيلى مشكلدر .

قملة العانه‌نك يمورطه‌لرى اوزونجه‌دهدر . قيللره عادتا غلاف كبى صاريلرلر . بو بيتك ايصيرمه‌سى وايصيرمه‌دن تحصل ايدن قاشنمه ديكرلرندن دها شديددر . ايصيردقلرى يرلرده حرجان قرنفيسى كبى اوفاق قبارجقلر حاصل اولور ، وبو قبارجقلردن متصل قان فشقيرر .

شو درت نوع كهله‌نك اولكيسنده ، يعنى باش بيتنه مبتلا اولان چوجقلرك صاچلرينى تميزليوب طرادقدن صكره (برغاموت روحى) بسورمك اك مفيد بر علاج دافعدر .

وجود بيتى ايله خسته بيتى ايچون دخى (آلقول قانفره) يعنى كافورى ايله مخلوط اسپرطو سورنمك اقتضا ايدر .

آلقول قانفره‌نك ترتيبى شودر :

بر مقدار معين كافورى آلتى اوچ مثلى اسپرطو درونشه آتيق وبرقاچ دفعه تحريك ايله حل ايتمكدر .

كندى جيوه مرهمى دافع ايسه‌ده اكثريا طلا ايدنلر دقتسزلك اثرى اوله‌رق دريلرينى صيرتيرلر .

بيت اوتى ★ حشيشة القمله ، پارمق كبى اوزون يپانى خروس ايبيكى .

بيتشمك ايكى شى بر برينه چاتيشوب اتصال حاصل ايتمك . ياناشمق ، تقرب . || ياره آغزى قاوشمق .

بيتشديرمك : تقريب ، ايتمك ، متصل قيلمق .

بيتمك (فعل لازم) نابت ، پيدا اولمق . تخم وسائره باش كوستروب حال نمو ه كلمك . || توكنمك ، ختامه ايرمك . منقضى اولمق . ياره ، ايش ، مدت بيتمك كبى .

§ ايشى بيتمك : هلاك اولمق ، هلاكه تقرب ايتمك .

بيترمك : توكتمك ، ختامه ايرديرمك || انبات ايتمك .

بيتمه : ختام ، توكنمه .

بيتيك خراب ، امحا اولمش . || مكتوب ، محررات .

بيتكين : نهايت ، آخر .

بيچيرغان (اسم) دمير دليكلرى پرداخت وجلايه مخصوص دميرجى آلتى .

بيچاق (اسم) سكين . صرتى ويلمانى ويرازوانه‌سى اولان نامسلو . آلت قاطعه .

§ بیچاق بیچاغه کلمك : بوغاز بوغازه کبی غوغای شدید، عداوت .

§ بیچاق کمیکه طیانمق: برامر تحمل اولنه‌میه‌جق رادّه‌یه کلمك .

بیچاقجی : بیچاق یاپان .

بو کلمه‌نك اصلی فارسی (بیچاك) اولدیغی حقنده بعض ذهاب اولمقله برابر اصل ترکجه‌ده (بیچك) یعنی بیچه‌جك آلت اولدیغی (محاکمة اللغتین) ده کورلمشدر . رسم املامزده (یامز) قوللانلمقده ایسه‌ده یا ایله (بیچاق) یازلمسی اولادر .

بیچقی (اسم) ارّه منشار . بیوك خذار .

بیچمك (فعل متعدی) کسوب ایکی بولمك . اکین بیچمك : احتصاد . تحته بیچمك : آغاجی بیچقی ایله الواح مستویه حالنه کتورمك ، کراسته یارمق . قاش بیچمك : قماشی مقصله کسه‌رك لباسه تحویل ایتمك .

§ اولچوب بیچمك : ملاحظه، تدبیر، مقایسه.

§ بها بیچمك : تقدیر، تخمین قیمت .

§ پای بیچمك : عبرت آلمق ، قیاس ایتمك .

§ کسوب بیچمك : حل وفصل .

§ بیچلمش قفتان : مناسب اجرا مقامنده اصطلاح عوام .

بیچمه (اسم) تحته ولاطه کبی بیچلمکله یاپلمش شی .

سرن بیچمه‌سی : دوشه‌مه‌لك اکلی تحته . قالاص بیچمه‌سی دخی دینور .

بیچوق ـ بچق نصف، یارم، نیمه .

آز بچق : جزئجه، یاری بچق .

بچقلق : نصفیه، یارمقلق . نصف غروش .

بیچون [ف] کیفیتی عقل ایله ادراك قابل اولمیان، جناب حق : خدای بیچون.

بیچیم (اسم) صورت ، اندام ، طرز اسلوب .

بیچیمنه کتیرمك : اویدیرمق .

بیچیملی : خوش اندام .

بیچیمسز : یاقیشقسز .

بیخود [ف] کندندن کچمش ، مدهوش [شامی قورد ایله قوزی حکایه‌سی: سن دکلسك برادرکدر خود ـ اوده بوقدر دینجه اول بیخود]

بید [ف] سوکود آغاجی . بید کریان وبید سرنکون : صالقم سوکود .

بیداد [ف] ظلم . [حجاجك بونجه بیدادیله برابر ینه حقانیت معتادی ایدی]

بیدادکر : ظالم . بیدادکری : ظالملك .

بیدار [ف] اویانق، اویقوسز . [یوسف کامل پاشا : برمدت صکره خوابدن بیدار اولدقده] || متیقظ، صاحب ابتصار : [هردرلو احتمالاته قارشی دائما بیدار بولندیغندن]

بیداری : اویانقلق، تیقظ .

بیدستر [ف] بی . ده . س . ته . ر] قوندوز دیدکلری ذوالمعیشتین برحیواندر که سکلاب وقصاعه دخی دینور . [مصراع مفرز : بیدسترك هلاکنه خایه اولور سبب]

(☞ قوندوزه)

بیرا آریه صوبی دینلان ایچکی . [اصلی آلمانجه Bier بیر] آریه‌دن استحصال اولنور . و (Hublon) دینلان نبات ایله تعطیر وتوییه ایدیلور .

بیرا خانه : بیرا دینلان ایچکینك صاتلدیغی محل، میخانه کبی .

بیرون [ف] طیش، طیشاری . اندرون، مقابلی . درون وبیرون : داخل وخارج .

پرده بیرون : حدی تجاوز ایدن، حدمعروفدن طیشاری چیقان . [کانی ـ هرّه‌نامه : هنوز مارت حلول ایتمه‌دن وبنات محله‌مزدن بریسی پرده بیرونلق وادیلرینه کیتمه‌دن]

پرده بیرونانه : پرده بیرونجه‌سنه [پرده بیرونانه اوضاع ایله ماهیت ادب وتربیتی اظهار ایلدی]

پرده بیرونی : پرده بیرونلق حالی .

بیزار [ف] بیقمش ، اوصانمش . [زواللی آدام هنوز ریعان شبابده ایکن حیاتدن بیزار کورینیور]

بيرارى : بيرارلق :

بيست [ف] يكرمى .

بيستون [ف] [بى ـ سـو ـ تو ـ ن] فرهاد داستانك معشوقه‌سى شيرين ايچون دلديكى طاغ : [فضولى ـ غزل : لب شيرينلرك شوقيله فرهادى بنم عصرك ـ يانده جمع اولان سنك ملامت بيستوندر] [نائلى : ابدر هرتيشه‌دكار آرزو بر بيستون پيدا]

بيشه [ف] اورمان، آغاجلق، سازلق . [شناسى : قورداله قوزى حكايه‌سى : بعدازين اخذ انتقام كرك ـ قاپدى دران كوتوردى تيشه‌يه‌دك]

بيعت [ع] خليفه وسلطانك خلافت وسلطنتنى تصديق معامله‌سى، مستونه‌سى .

* بيعة الرضوان، بيعت رضوان : سوره‌ٔ فتحده واقع « لقد رضى الله عن المؤمنين اذيبايعونك تحت الشجرة » آيت كريمه‌سنده مذكور اولان وظهور اسلام تاريخنك اك پارلاق وقايعندن معدود بولنان بيعت جليله‌در . رسول اكرم افندمز هجرتك آلتنجى سنه‌سى ذى القعده‌سنده اجراى عمره نيتيله مدينه‌دن چيقوب (حديبيه) يى تشريف بيوردى. آلنان خبرلر قريش طرفندن مكه‌يه دخوله ممانعت ايديله‌جكنى كوسترديكندن، مقصد بر زيارتدن عبارت اولديغنى تبليغ مأموريتيله (خراش بن امية الخزاعى) يى مكه‌يه كوندردى . قريش خراشى طوتوب اولدرمك ايستديلر . قبيله‌سنك حمايتيله قورتيلوب عودت ايتدى . افندمز بودفعه حضرت عثمانى يوللادى . آنى ده مكه‌ده حبس ايتديلر . او اثناده (عثمانى اولدرديلر) حبر كاذبى واصل سمع نبوى اولدى . نزد مقدسنده (١٣٠٠) ياخود (١٤٠٠) ويا (١٥٠٠) صحابى موجود ايدى . مدينه‌دن حرب ايچون چيقلديغى جهتله يانلرنده برر قيليجدن بشقه سلاحده يوق ايدى . افندمز (سمره) ويا (سدره) دينيلن شجره‌ٔ مباركه‌نك آلتنده قاعد اولدقلرى حالده اصحاب كرامى دعوت ايتدى . قريش ايله جنك ايدلمك لازم كلديكى تقديرده قطعاً يوز چويرليوب اولنجه‌يه قدر ثبات كوسترلمك اوزره جمله‌سيله ال الله ويرمرك تجديداً بيعتلشدى . او بيوك ذاتلردن هربرى ديكرينه تقدم شرفنى قازانمق ايچون افندمزدن بيعت آلمغه قوشاردى . قريش كيفيت بيعتدن خبردار اولنجه خوفه دوشوب درحال عقد مصالحه مأموريتيله (سهيل بن عمرو) ى حضور پيغمبري‌يه كوندرديلر . آنك اوزرينه مشهور حديبيه صلحى عقد ايدلدى . مدينه‌يه عودت بيوريلوركن سوره‌ٔ فتح نازل اولدى . ايكى سنه صكره مكه فتح اولندى . (لغت معلم ناجى)

بيقمق (فعل لازم) حالات معنويه‌دندر تنفر ايتمك، فتور كتورمك، بزمك، اوصانق كبى . || تخمه : طعامدن بيقمق كبى . || كلال : جهاندن بيقمق .

بيقديرمق : اوصانديرمق، بزديرمك . [مصراع فاضل : نازى بيقديردى بنى جانانك]

بيكار ـ بكار (اسم) عزب . مجرّد . اولنمامش، تزوج ايتمه‌مش شخص .

بيكانه [ف] يبانجى : آشنا مقابلى . [نفعى ـ ساقى نامه : مجلس رندانه محرم غيري‌يه بيكانه‌سك]

بيكانكى : بيكانه‌لك . يبانجيلق .

بيك (اسم) ٩٩٩ دن صكره كلان صايى . اون كره يوز . الف، هزار . بيك كرّه، هزاران .

بيك يشا ! كلمهٔ تمنى، چوق يشا كبى . [شناسى ـ قصيده : بيك يشا دولت واقبال فخيمانه‌ك ايله ـ ملكى تدبير ايدرك عقل حكيمانه‌ك ايله]

§ بيك دره‌دن صو كتورمك : برچوق واهى اعذار سرد ايتمك مقامنده تعبير عوام .

§ بيك بر آياق بر آياق اوستنه : فرط اردخامدن كنايه .

⚔ بيك باشى : بر طابورك ضابطى . بيوك، يعنى فرمانلى ضابطلكك اوّل مرتبه‌سى .

بيكرله : بيكرجه، بك چوق .

بيك كوز اوتى ⚘ محموده، سقمونيا .

بيلاردو (اسم) (لغات افرنجيه‌دن) معروف اويون كه مستطيل واطرفی ديوارلی، اوزرينه يشيل چوخه فرش اولنمش برسفره اوزرنده يووارلقلرله اويناتيلور. [طالب آمدی: بازيچه ايله خوش يچه ايام وليالی ـ خلق او ينابه دائم قاريشوسنده بيلاردو]

بيلازيك (اسم) بيلكه طاقيلان حلقه، سوار. عريده. معصم.

بيلت (اسم) (لغات مشتركه‌دن) ورقهٔ دخول. تذكره، دخول كه آنكله اجرتله ويا رخصتله ويا دعوتله كيريله‌جك محلاره (بالاراز) كيريلور.

بيلدير (اسم) سنهٔ سابقه، سال كذشته، كچن ييل.

بيلديرجين (اسم) سلوا قوشی. انواعی چوقدر. قزيل بيلديرجين، قير بيلديرجين.

بيلديك آشنا، الفت اولنمش (اشخاصده قوللانيلور)
بيلديك چيقمق: آشنا چيقمق، طانيشمق.
بيلديككی ايشلمك: مقدوری اجرا || اوج آلمق.

بيلك ـ بيلاك (اسم) بل كبی اينجه اولان اوينايق يری، قولك بيلكی: رسغ معصم، نبض يری. آياق بيلكی: رسغ قدم.
بيلك كميكلری: عظام رسغ.
آت بيلكی: بوقاغولق، كوستك يری.

بيلكچه (اسم) كواليجه، مقطره.

بيلكی (اسم) علم، معرفت، عرفان، حذاقت، درايت. دانش.
بيلك، علم، عرفان.

بيلكيچ متفاضل، بيلكی طاسلايان: [منيف ـ مكتوب موزون: بر كيك پوستی يا توركورمشلر ـ بيلكيچه واروب آنی صورمشلر]

بيلمك (فعل متعدی) علم، وقوف كسب ايتمك، تفرس، درك ايتمك، طانيمق. تشخيص ايتمك.
|| افعال معاوندن اقتدار، جهد، سعی معناسنه: آلابيلك، كوره‌بيلك، يابابيلك كبی.
|| افعال مركبه‌نك متممی اولور: اوكرنه‌بيلك كبی.
ايی بيلك: تيقن، تحقيق. || حسن ظن ايتمك.
حدينی بيلك: كندی مرتبه‌سنی، مقدارينی طانيمق.
فرض بيلك: لازم عد ايتمك.
كنديني بيلك: تعقل، ادراك نفس.
بيلديرمك: تعليم، تفهيم، اعلام، اشعار، تبليغ ايتمك.
حدينی بيلديرمك: لايقنی اوكرتمك، حقندن كلمك، غلبه، تكدير.
بيلديرلمك: اشعار، اعلام اولنمق.
بيلشمك، صكره‌دن طانيشمق.
بيلنمك: متعارف، معروف اولمق.
بيلندمك: تعقل قيلنمامق.

بيلمجه (اسم) معما، لغز، مغلق شيلر. ياكلتماج.

بيله (ادات اتباع) معا، برابر معناسنه ايله كبی. بيله‌سجه، معيتده. || امتناع افاده ايدر: [اوقدر آلتونی روسجليد بيله دفعة ويره‌مز]

بيله‌كو (اسم) مشحذ. بيله‌كو طاشی، بيله‌كو كوسله‌سی، بيله‌كو چرخی.

بيله‌مك (فعل متعدی) قلاغو ويروب كسكين ايتمك، اشحاذ. سيوری ايتمك.
ديش بيله‌مك: اشتها || تهالك.

بيم [ف] قورقو، خوف: بيم جان.

بيمار [ف] خسته. [بيمار احتضاردن اجرت ديلر طبيب]
بيمارخانه: تيمارخانه ديديكمز دارالشفا، خسته‌خانه.
بيماری: خسته‌لك.

بينا [ف] كوريجی، بصير.

بینایی : کوریجیلك، بصارت .

بینش کوروش، رؤیت .

اهل بینش : ارباب رؤیت وبصیرت .
نقطهٔ بینش : کوز ببکی .

بینك [بینك] یوك حیوانی اولیان، رکوبه مخصوص اولان . مطیه، دابه، اکر، پالان اورمغه مخصوص اولان . بینمکه کلور آت .
بینك طاشی . معرج، پایکاه، رکوبه .

بینمك (فعل لازم) رکوب، راکب اولمق . ‖ برشینك اوستنه باصیمق. حوالهلی اولمق . ‖ تسلیط، تجاوز، عاده بینمك .
§ کوبه بینمك : فرط تهور وحدت .
§ دالنه بینمك : اجبار، تضییق .
کمی‌یه بینمك : سفر دریا .
بیندرمك : ارکاب، تحمیل ایتمك . ‖ ساعتی ایلرویه آلمق .

بینی (اسم) چیوی‌یه بیندیریلان جهره، قاپو بیندیردکلری رخت، دمیر صومون.

بینیجی فارس، ماهر جندی . [مثل : آت بنیجی‌یی طانیر]

بیوه [ف] طول قادین .

بیهده وَ

بیهوده [ف] بوش، فائده‌سز باطل . بیهده‌بو، بوش کزیجی . بیهده‌کو، بوش لقردی، مناسبتسز سوز سویلیجی [بیت مشهور : باطل همیشه باطل وبیهوده‌در ولی ـ مشکل اودرکه صورت حقدن ظهور ایده]

بئر [ع] قویی، چاه . بئر عمیق : درین قویی. بئرماء : صوقویی‌سی .

بای مضمومه

بت [ف] [بو ـ ت] تحریف ایله ترکجه‌ده (پوت) دیدیکمز . صنم .
بت پرست : پوته طاپان طاپیجی .
بتخانه : بتپرستلرك عبادتخانه‌سی .
بتکده : کذا .
‖ محبوب، محبوبه، دلبر : [فضولی : قنغی بتدر بلزم ایمانی غارت قیلن ـ سنده ایمان یوقکه سن آلدك دیم ایمانی]
بومعنایه جمعی بتان : [بتان ایران اکثریت اوزره عاشق کشدرلر .]

بحران [ع] لغات مولده‌دن واصطلاحات اطبادندر . خسته‌یه امراض حاده‌ده، خصوصا حاده دفعة، عارض اولان حدت وشدته اطلاق اولنور . مرضك اك مدهش رمی‌در .
‖ فرانسزجه اصطلاحات سیاسیه‌دن اولان (قریز) ی اك اول (بحران) ایله ترجمه ایدن کالدر (قریز منیستریئل) بحران وکلا (قریز فینانسی‌یر) بحران مالی کبی تعبیرلر استعمالات جدیده‌دندر که تشتت وتشویشی تضمن ایدر .

بحور [ع] دکز معناسنه اولان بحرك جمعی ایسه‌ده اصطلاحده (بحر شعر) ك جمعی اولدرق مستعملدر .

بحیره [ع] [بو ـ خه ـ ی ـ ره] دکزجك، کول .

بخار [ع] [بو ـ خا ـ ر] اسی صودن وسائر اسی نسنه‌دن نشأت ایدن دخانه دینورکه اصل ترکجه‌ده (بوغ) ولسانمزده (بوغو) تعبیر اولنور . واپور . جمعی ابخره : ابخره، مختبسه.

بخل [ع] حست، جریلك . فرط بخلدن هرکون صائمدر .

بخلاء [ع] [بو ـ خه ـ لا] بخیلك جمعی .

بدلاء [ع] ابدالك وبدیلك جمعلری . ترکجه‌ده (ابدال) مستعملدر . (بدیل) غیر مأنوسدر . بدلاء لفظی لسانمزده مفرد مقامنده‌ده قوللانیلور : بدلاك بری، بدلالق ایتمه، نه بدلا آدم کبی . بو لفظ جمع معناسیله‌ده مستعملدر : بدلادن‌در دینور : بوحالده عربیده اولدیغی کبی مجذوب الهی

معناسنه اولور . مفرد مقامنده قوللانلدیغی حالده
احق، شاشقین، صافدرون معنالرینه‌در .

بذور [ع] بذرك جمعی [بو - ذو - ر]

براق [ع] [بو - را - ق] جنته مخصوص
بردابه .

برج [ع] [بو - رج] ① ركن معناسنه‌در كه
برنسنه‌نك قوی و محكم اولان جانبیدر .
② حصن معناسنه‌در كه فارسیده بارو دینور . قلعه
حصارلرینك جوبه وقله كبی چیقنتیلی یرلریدر . [سید
وهبی: نه حصن اماكه اولمش چرخه همسر برج وباروس]
اوروپا لسانلرنده كلمات مشتركه‌دن اولان bourg لفظی
دخی (برج) عربیسندن مأخوذدر . فرانسزجه‌ده
ایسه (بورغ) دیه قصبه جسامتنده اولان بیوك
كویلره دینوركه اوائلده اطرافلری حصار ایله محاط
اولیشی وجه تسمیه‌در . جمعی بروج .

|| ③ بروج فلكیه‌نك مفردیدركه هر برینه
برج تعبیر اولنور . بروج فلكیه ایسه كرهٔ سماده
اون ایكی مدار مخصوصدن عبارت اوله‌رق هر برمدار
برجمهٔ كواكبی شامل وهر برجمهٔ كواكب متشكل
اولدقلری صور ایله موصوفدر .

مثلا، برج حمل دینلان جمهٔ كواكبك صورت
مجتمعه‌سندن قوزی رسمی تشكل ایلدیكی ایچون او
برجه حمل تسمیه اولنمشدر .

كذا ثور نامنده‌كی برجك كواكب مجتمعه‌سی
اوكوز رسمنده واقع اولمغله (ثور) دینمشدر .

برجمه [ع] [بو - ر - جو - مه] پارمغك
بوغمی كه آوجی یومدقده طیشاری
طوغری تومسه‌لوب چیقان كمیك بوغملرندن عبارتدر.
جمعی بانك فتحیله براجم‌در .

برده [ع] [بو - ر - ده] بدویلرك بورند-
كلری احرام قبیلندن برنوع ستره -
حرقه‌یه دخی دینور .

برقع [ع] نقاب، پچه .

بركه [ع] [بو - ر - كه] حوض . صو
بریكنتیسندن حاصل اولان كول .

برؤ [ع] [بو - ر - ء] مریض افاقت بولمق،
ایپلشمه . [برؤتام حاصل ایتدكدن
صكره ینه سیاحتده دوام ایلدی .]

برودت [ع] [بو - رو - ده - ت] صغو -
قلق. مادیات ومعنویاتده مستعملدر:
برودت، هوا : هوانك صغوقلغی. اخوان آره‌سنده‌كی
برودت دوام ایتمز .

بروز [ع] كیزلندكدن صكره ظاهر وآشكاره
اولمق . [دامن شرقدن لامعه نثار
بروز اولان آفتاب]

بروندروق پراماز آتلرك بورونته اوروه
قلری تربه .

برونسالق (اسم) پاراماز ذومك، طوارك
بورونته طاقدقلری آغاج حلقه .

برهان [ع] [بو - ر - ها - ن] دلیل،
حجت . [شناسی : مقدمهٔ تصویر
افكار : ماننده بدیهی، اوّلی، برهاندن مستغنی‌در]
* برهان : منطق اصطلاحنده یقینیاتدن
مؤلف اولان قیاسدر . اشبو مقدمات یقینیه، ابتداء،
یعنی واسطه‌سز ویا واسطه ایله یقین اولمقده
مساویدر. آنجق برنجی صورته: ضروریات، ایكنجی
سنه، نظریات دینیلور .
شوراسی بیلملیدركه قیاس مذكورده اولان
حد اوسط بهمه حال حد اكبرك، حد اصغره نسبت
وثبوتی ایچون علت اولمق لازمدر . اكر بوعلت
ذكر اولنان نسبتك وجودی ایچون خارجده‌ده علت
اولورسه اوحالده بو برهانه [برهان لمّی] دینیلور.
مثلا : [بونك اخلاطی متعفندر، هر اخلاطی
متعفن اولان محمومدر . بناءً علیه بوده محمومدر .]
دینلدكده، تعفن اخلاط، حمانك ذهنده ثبوتی ایچون
نصل علت ایسه كذلك خارجده ثبوتی ایچونده
علتدر . اكر بویله اولیوبده یالكز ذهنده ثبوتی
ایچون علت اولورسه بوكاده [برهان انّی] دینلور:
مثلا : [بوحالیدر، حالی متعفن‌الاخلاطدر.
بناءً علیه بوده متعفن‌الاخلاطدر] دیدیكمزده حما،
هرنه قدر ذهنده تعفن اخلاطك ثبوتنه علت ایسه‌ده
آنجق خارجده علت دكلدر . بلكه خارجده بونك
عكسی‌در .

|| بعضاً دخی : علتدن معله اولنان استدلاله [برهان انی] تسمیه اولنور .

برهنه [ف] [بو ـ ره ـ نه] چیپلاق . عریان .

برهنه پا ؛ یاخود پای . یالین آیاق . پا برهنه دخی دینور .

برهنکی : چیپلاقلق .

برهه [ع] [بو ـ ر ـ هه] مدت . ترکیب عربی صورتنده مستعملدر :

بعد برهة : برمدت صکره ؛ مدت مدیده‌دن صکره بعد برهة من‌الزمان : برزماندن صکره .

بریده [ف] [بو ـ ری ـ ده] کسلمش . بریده سر ؛ ویا سر بریده : باشی کسلمش .

بز [ف] [بو ـ ز] کچی .

بز اخفش : اخفشك کچیسی : [مثل : اخفشك کچیسی کبی باشنی صاللار] [عزت علی پاشا غزل : باق مرایلری اللهی سورسه‌ك زاهد ـ باشنی صالمده کویا بز اخفش کورینور] [حاتم ـ غزل ردیف : ابن حنی‌یه باشك صالسه ریاسیله یته ـ بزم رندانده صوفی بز اخفش کورینور] [منیف ـ غزل : هم ایدر طعنه تحمل ؛ هم اولور سرجنبان ـ زاهده خرمی دیسه‌م ؛ یا بز اخفشمی دیسه‌م]

بزغاله : کچی یاوریسی .

بزرك [ف] [بو ـ زو ـ رك] بیوك ؛ اولو ؛ جلیل . عظیم . اوستاد بزرك ؛ اشیا واشخاصده مستعملدر .

بزرکی : بیوکلك ؛ اولولق .

بزرکوار [ف] بیوك ؛ اولو ؛ عظیم‌الشان : جد بزرکوار ؛ عزیز بزرکوار ؛ یالکز اشخاصده مستعملدر .

بستان بوستان فارسیدن معربدر . [☛ بوستانه]

بطلان [ع] باطللق . باطل اولمه : دعواسنك بطلانه کندی اقوالندن بیوك برهان اولهماز .

خط بطلان : یازی سطرلری اوزرینه ابطال ایچون چکیلان چیزکی .

بطون [ع] بطنك جمعی .

بعد [ع] [بو ـ ع ـ د] اوزاقلق ؛ قرب ضدی : ایکی فرسخ بعدنده . کیدیله‌جك محلك قرب وبعدینه کوره .

بعد مجرّد * بعد مطلق‌که شوقدر دیه مقدار قیدینه امکان اولمیان مسافه .

بغدای (اسم) حبوبات خمسه‌دن معروف دانه ؛ حنطه .

بغض [ع] [بو ـ غض] حب مقابلی که ترکجه‌ده سوءمه تعبیر اولنور . ایتمك ماده‌سیله قوللانیلور : اوحالده حسد کبی عداوت کبی معناره کلور .

اویله برصاحب عرفانه بغض ایتمك یاقشماز .

بقعه [ع] [بو ـ ق ـ عه] قطعهٔ ارض ؛ اولکه کبی . [فضولی : مصور ایلیه‌ن نفس سعادت ابدی ـ بساط بقعهٔ بغداده نقش بند ازل] [کذا : بقعه ؛ بقعه قیلدی طی معموره ؛ محروسه‌یی ـ آلدی فیض فتح ملکیچون دعای فیض عام] جمعی بانك کسریله (بقاع) در .

بکاء [ع] [بو ـ کا] آغلامق . آلام فرقتدن طولایی برخیلی بکاء ایلدی .

بکره [ع] [بو ـ ك ـ ره] صباح وقتی . عشا مقابلی . اصطلاحجه مستدام اولان سرخوشلره اطلاق اولنان (بکری) تعبیری بو معنادندر .

بل [ف] [بو ـ ل] چوق ؛ کثیر معناسنه‌در .

بلبل [ع] [بو ـ ل ـ بو ـ ل] معروف خوش آواز قوشدرکه ترکجه‌ده دخی بلبل دینور . هزار ؛ عندلیب . [بهائی شیخ‌الاسلام : هراسان اولمه کلدن دل ناشادك ای بلبل ـ نه‌لر ایلردی خاره آه آتشزادك ای بلبل] [تصویر افکار ـ رمضانك تعریف احوالنه دائر مکتوب : هله نور عثمانیه‌ده اوج حافظلر واردرکه بلبللر کبی نغمات حالت افزالریله کوکللری کلفشان صفا ایتمکده‌درلر] [سنان پاشا ـ تضرعات : سن اول محبوبسك که بلبل زبان ؛ کلبن نهال انسانده شوقك نواسیله نغمه‌ساز وخوش آرالق ایدر]

بلبله [ع] امزیکلی صو قابی، امزیکلی صراحی. [بلبله کردان بزم محبت]
[سنان پاشا ـ تضرعات : شوقك شرابندن که بلبله کردان محبت وغلغله انداز مودتدر]

بلدان (☞ بلدیه)

بلغا [ع] بلیغك جمعی.

بلغه [ع] [بو ـ ل ـ غه] کفایت ایده‌جك مقدار دیرلکه دینور. مدار تعیش معناسنه.

بلغة الاحباب : مشاهیر ادبای عثمانیه‌دن راسخ بك مرحومك محاضراتدن بر تألیف لطیفیدر که هنوز رونق طراز کسوهٔ طباعت اولمامشدر.

بلند [ف] [بو ـ له ـ ند] یوکسك، عالی. مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : بلند قدر، بلند مرتبه. بلند پایه. قلهٔ بلند، منارهٔ بلند، قصر بلند ارکان.

بلند نظر : عالی همت.
سربلند : سرافراز، ممتاز.
بلندی : بلندلك.

بلوغ [ع] [بو ـ او ـ غ] انسانك ادراك مرتبه‌سنه واصل اولدیغی چاغدرکه آکا اصطلاحجزده سن بلوغ، دینور.

بلهوس [ف] هوسی چوق اولان شخص. بو کلمه‌نك بوالعجب وبوالفضول کبی اصلاً عربی اولوبده سبك فارسیده ادا اولنمش اولمدیغی وچونکه فارسیده بانك ضمیله (کل) وزننده (بل) چوق، کثیر معناسنه اولهرق هوسی مطلوبی چوق اولانه (بلهوس) و (بلکامه) اطلاق اولندیغی برهان قاطع بیان ایلشدر.

[نقیب الاشراف اسعد ـ ترجمهٔ مستطرف : (بوالهلوس) کتب لغات عربیه‌دن متداول اولان نسخه‌لرده بولنمیوب لکن سبك فارسیده استعمال کردهٔ بلغا ورسم مذکور اوزره یازلدیغی منظور ارباب مطالعهٔ دقت آرادرکه هوس ومطلوبی بسیار وبر نسنه‌یی بتورمه‌دن آخرینه شروع ایدر، یعنی مثلوّن ترجمه‌سی بر دالدن بر داله قونار هوشیارلره اطلاق اولنور. لکن لغات فارسیه‌دن برهان قاطعده (بل) (کل) وزننده کثیر وچوق معناسنه اولوب مثلا هوس ومطلوبی چوق کیمسه‌یه (بلهوس) و (بلکامه) دیرلر دیوب (ابو) دن مخفف کنیه اولمدیغنی کوسترمشدر]

ادبای عثمانیه ایسه من القدیم الف لام ایله و (ابو) ده‌کی همزه‌یی اسقاط ایله استعمال ایلیه کلمش اولدقلرندن بزجه دخی او اثره اقتفا لابددر.
[نائلیٔ عتیق ـ قصیده : بیلمه‌دك نه‌یه مغرورسك ای بوالهوس جاه ـ مغلوب هوا و خربکسته عنانسك] [اسعد مخلص پاشا : بوالهوسلر کیم ایدر تنظیر شعر کاملان ـ صحبت صدره قارشمق کیبیدر دهلیزدن] بولهوس تعبیرینك ترکجه‌ده‌کی مفهومنی (مایمون اشتهالی) تعبیر عامیانه‌سی ناطقدر.

بن [ف] [بو ـ ن] دیب، کوك : بن حصار : حصار دیبی.

* سروبن : باش قیچ تعبیرینه معادلدر، نته‌کیم بی‌سروبن دیرلرکه باشسز، قیچسز، یعنی صاچمه صپان تعبیرات عامیانه‌سیله تفسیر اولنه‌بیلور.

کلبن : کل آغاجی، [سنان پاشا ـ تضرعات : زبان بلبل، نهال کلبن بوستانده عشقك هواسنه]

بنیاد [ف] [بو ـ ن ـ یا ـ د] تمل، اساس. بنای قوی بنیاد.

بنیان [ع] [بو ـ ن ـ یا ـ ن] یاپی، بنا. [بنیان رفیع الارکان]

بنیه [ع] بنای وجود معناسنه اصطلاحدر. ذی روحده قوللانیلور ضعیف البنیه، تعبیرلری معروفدر. فصیحی بانك کسریله در. لسانمزده ایسه ضمیله مستعملدر.

بو قریب ایچون ادات اشارت، حاضر ومعروفه شمول افاده ایدر. بو کتاب خیلی معلوماتی جامعدر. بو قلمله یازی یازمق مشکلدر کبی.

|| اسم اولهرق : بونلر، بونك، بوکا، بونی، بونلری کبی تصریف اولنور. || هذا. نکره اولهرق : شو بو. اوته‌کی، بریکی کبی.
بورا، بوراسی، بورام. بوراسنه.

بو - بوی [ف] قوقو رایحه، کل خوشبو : [نابی ـ کلستان دهره کلدك
رنك یوق بوقالمامش ـ سایه انداز کرم پرنخل دلجو
قالمامش] [کذا : نقش صفا صحیفهٔ عالمده قالمامش ـ
بوی وفا خمیرهٔ آدمده قالمامش] [منیف ـ مکتوب
موزون : کورمدم روی صفا عالمده ـ بولمدم بوی
وفا آدمده]

بوالعجب * پك عجیب معناسنده اصطلاح اولەرق تصرفات فارسیه‌دندر .
کرك بوترکیب وکرك بوقبیلدن آتیده مقید اولان
ترکیبات سائره هپ تصرفات فارسیه‌دن اولەرق
بونلری اصللرینه ارجاع صورتیله یعنی (ابوالعجب)
صورتنده استعمال جائز دکلدر . [ای بوالعجب
روزکار نه وقته قدر اعلان افتخار ایلیه‌جکسك]

بوالفضول * بوش بوغاز، نابوسم سوز سویلیان، ویا علم واقتداری
فوقنده‌کی اموره تصدی داعیه‌سنده اولان شخص .
حتی قاعدهٔ فارسی اوزره صیغهٔ جمعده
استعمال اولنور: (ای بوالفضولان دوران) ترکیبی کبی .

بوالهوس * (☛ بلهوسه)

بوبر (بیبر) هندی کلمه‌در . قره بیبر
فلفل .
آرناود بیبری . قرمزی بیبر، یشیل بیبر .
بیبر لسانمزده مرارتی اولان سالف التعریف
فلفل ایله نباتاتدن معروف یشیل بیبره دینور وآجی
شیلرده وصف اولنور .

بوبریه ♀ اکلیل جبل، عبیران .



بوتین (فرانسزجه‌دن) اوفاق ایجه جزمه، چدیکك
آلافرانقه‌سی . پا ایله تلفظ غلطدر .

بوجاق (اسم) زاویه، کوشه، کنج .
بوجاغه طیقلق :
اختفا، انزوا اختیار ایتمك .
§ اوجی، بوجاغی یوق : واسع، بیکران .



بوجرغاد (اسم) ارغا.
دلرك اشیای ثقیله جر ایتدکلری آلت که مانوله ایله دونر .
کمیجیلرك تیمور آلد.
قلری ارغاد چیقریغی . (کمی بوجرغادی)

بوجك (اسم) حشراتك انواعی، موزیات هوام .
دکز بوجکی: یاغوریه نوعندن بعض حشرات بحریه .
آتش بوجکی : شبتاب .
آغستوس بوجکی : اوراق قوشی . جرجر .
اوزون بوجك : یلان .
بوق بوجکی : خنفساء .
تسبیح بوجکی : قنفشه .
حمام بوجکی : قاکر .
خانم بوجکی : قرمزیلی خرده بوجك که
کول آغاجنده اولور .
خرسز بوجکی : سارقلری آرایان جاسوس .
سوموکلی بوجك : سالیانغوزك قابوقسز
نوعی، بذاقه .
قودوز بوجکی : ذروح . غلطی (قوندوز)
قندیل بوجکی : آتش بوجکنك دیشیسی .
بوجکلنمك : بیتلنمك، بعض نبات وحبوب
بوجك پیدا ایتمك .

بوجك باشی ☽ سارق تحریسنه مأمور تبدیللرك رئیسی . وقتیله
پولیس نظارتی مقامنده قائم اولان طرق امانتی
زمانده (پولیس سقره) وظیفه‌سیله مکلف اولان
افراده ریاست ایدردی . الیوم متروکدر .

بوجوق (اسم) (بولغارجه‌دن) ولادت عیسی یورطیسی .
بوجوق قریمی : ولادت عیسی پرهیزندن
چیقلدیغی زمان، که ات کسیمی، دخی دینور .

بود (اسم) فخذ، ران . || بود اتی معنا-
سنده‌ده مستعملدر . [مثل : کدی نه
بودی نه ؟]

بود كميكى : فخذ اوجا .

بوداق (اسم) اصلى بوغداق . آغاجك دال اولەجق سوركونى . غصن، اغصان .

|| كسلمش بوداقدن قالان اثر : قاضب .

تخته بوداغى : عقده .

بوداق اوزى : تازه سوركون معناسنده . غل .

داللى بوداقلى : شاخ وبرك صاليويرمش . آغاج . مجازاً موجب شهرت ويا دغدغه اولان اقوال واموردن كنايەدر : داللى بوداقلى بر يالان، داللى بوداقلى بر ايش . دينور .

بودامق (فعل متعدى) اصلى بوغدامق . آغاجك وآصمەنك وسائر شيئك دالنى، بوداغنى كسمك .

§ صاچلرى بودامق : صاچى تراش درجەسنده ديبدن كسمك [مثل : لقردى قيتلغنده آصمەلر بودايم] بوش كلام تفوه ايتمكه تعريضاً ايراد اولنور .

بودايجى : آصمەلر وباغلار بودايان .

بودجه ☫ (فرانسزجەدن Budget) ايراد ومصرف دفترى ـ جدول موازنه .

|| بر دولتك، بر ولايتك، بر ادارەنك، بر تاجرك، بر عائله رئيسنك، بر شخصك مصارف سنويەسيله وارداتينك موازنەسى . دولت عثمانيەده ايلك بودجه ١٢٨١ سنهٔ ماليەسنده فؤاد پاشانك صدارتنده اعلان اولنمشدر .

بودور (صفت) بودى، ساق قيصه اولمغله قصيراولان . عربيسى : كعد، جعبوب [سرورى ـ تاريخ هزل آمیز : قنبورى طورطوپ ايدوب برچيقوره طيقدى بودور]

بود ونبود [ف] وجود وعدم . وار يوق . [اولميوب كنديسى آزرده دل بود ونبود ـ قيله حق ذاتنى وارستهٔ تعريض حسود] [هرسكلى عارف حكمت بك : ادراك ايدن نتايج احوال عالمى ـ وارستهٔ علائق بود ونبود اولور]

بور (اسم) تيمورده (پاس) وبعض اشياده (كوف) طوتديغى كبى بولانق صولرك اولانيده براقديغى رنكدر . اصطلاحجه غلط اولەرق (بورا باغلامق) تعبير اولنور . طوغريسى بور طوتمقدر .

بورا (يونانيدن) بورياس روزكارينك شديدى . فورتنه .

بورا چيقمق : فورتنه ظهور ايتمك : [شناسى ـ قره قوش ياوريسى ايله قارغه حكايەسى : آچ ايدى برقره قوش ياوريسى بركون بووادە، آناسى يوقسول انكچون يم آراردى اوراده، بربورا چيقدى يووا ديركن آغاجدن دوشدى]

بوراق (اسم) آلچى طاشى، تنكار معدنى . || عاقر اولان غير منبت ير . || چاناق چوملكه (سر) يايدقلرى معدن .

بورج (اسم) دين، ديون، [مثل : بايرامده بورج اودەيەجك اولانه رمضان قيصه كلور]

§ بويون بورجى : ذمت وجيبه .

وعدەلى بورج : تأجيل اولنمش، دين مؤجل .

بورج آلمق : استقراض استدانه ايتمك . اودونج پاره آلمق .

بورج ايتمك : مديون اولمق .

بورج ويرمك : اقراض ايتمك .

بورج اودەمك : تأدية دين .

بورجه باتمق : مستغرق ديون اولمق، بورجلانمق .

بورجلو : مديون، || مكلف، مجبور، منتدار .

بوردا ⚓ (ايتاليانجەدن) كمينك طيش يانى . (■ آلاباندەيه)

بورسا (ايتاليانجەدن) صراف وبانكرلونجەسى || اسهام وتحويلات دولك آلتوب صاتلديغى محل .

بورغاج (صفت) بورغاشيق اكرى بوكرى بوكولمش .

بورغو (اسم) دلمه آلتى . انواعى اولور . مثقب . منقب .

تخته بورغوسى : منقب .

تفك بورغوسى : خروس آياغى .

حربه بورغوسى : طوكز آياغى .

بورغول (اسم) قابنادیلوب قیرلمش بغدای . لسانمزده غلطی اولان (بولغور) ایله مشهوردر . || قارك سرد دانه‌لیسی واوفاغی .

بورك (اسم) مدوّر کسوه٬ سر٬ پوستسز قالپاق . بیوك صارقق فس .
‡ بك بورکی : قمز خروس ایبیکی .

بورناز (صفت) منقاری بیوك٬ اورکوجلو بورنو اولان .

بورنوز (اسم) برنس . بورونده‌کلری غایت اینجه بیوك قاپوت که بورونجك کبی لطیفدر .

بورو (اسم) دلیك استوانه٬ انبوبه || کرنای : دیلسز وپرده‌سز معدنی چالغی آلتلری . || سائر استوانی دلیك شیلر :
قورشون بورو٬ تنکه بورو٬ تیمور بورو٬ ساج بورو . صوبه بوریسی .
§ بورو : بوش٬ قوف٬ معناسز٬ صاچمه .
§ بورو کبی اوتمك : یاوه‌کولق .
بورو کبی : انبوبی .
✕ بوروزن : بورازانکه عسکرده بورو چالمغه مأمور اولان نفر .
|| سوارینك موسیقه‌جیسی .

بورو ـ بوروندی (اسم) وجع٬ قرن ومعده صانجیسی٬ کوبك آغریسی .

بوروشقو (لغت مولده‌دن سبك رومیده برتعبیر) دیل بوران مشروبات. اکثریا شرابك طاتلی اولمیانده مستعملدر .

بوروشمق قات قات بوردقلری شی که کره باغلامق . || اختیارلقله یوز تقبض ایتمك .|| دیل قاشمق٬ || چیچکلر٬ یاپراقلر صولمق . البسه٬ || اقمشه مقوله‌سی شیلر سولیوبوب قیرمه قیرمه اولمق .
بوروشدیرمق : تشنیج .
یوز بوروشدیرمق : چهره اکمك٬ اشمئزاز ایتمك٬ اظهار چین جبین .

بوروشیق (صفت) قاتمر اولمش٬ بوروشمش٬ قات قات قیوریلمش٬ قیریم پیدا ایتمش اقمشه وسائره . بوروشیق یوز٬ بوروشیق اثواب . بوروشیق بز .

بوروم قاتلانمش دورولمش شی . بوکوم کبی .

بوروجك قوزه وسائر یومافلانمامش بورجك شی .

بورومك (فعل متعدی) اصلی بورکومك . مقنعه . صاروب مطوی ایتمك٬ || اشتمال٬ لف . تلفیف٬ اغشا٬ تغطیه٬ احاطه احتوا ایتمك : هوالی یوس بورومك٬ کوزلری دومان بورومك .
کوزی قان بورومك : حدت وغضب پیدا ایتمك .

بورومه عجله٬ باشدن صاومه٬ طوبدن٬ ایضاحسز٬ باشی قپالو .

بورون (اسم) ایلرو چیقمش تومسك شی . || انف٬ حیوان قلاغی . || دکزه اوزانمش یوکسك قاره٬ آلچق اولورسه (دیل) دیتور .
§ بورنو یومك : کبر وعظمت پیدا ایتمك.
بورون سورتمك : رغم انف٬ ابتذال .
بورونده کلمك : خمار .
§ بورون بورونه : باش باشه کبی مقارنت افاده ایدر .
§ بورندن دوشمش : شبیه .
§ بورون اوتی : انفیه .
بورونسز : بورنی دوشمش .

بورونجك ایپك بوجکی قوزه‌سنك تلی٬ خام ایپك . || آندن معمول اینجه قماش .

بورونمك اورتویه صارنمق٬ اغتشا٬ التفافی .

بوره‌ك (فارسی ایله ترکجه‌ده الفاظ مشترکه‌دندر) اصلی بوراك . یاغلی خمیردن اینجه وکوچك یوفقه‌لر آچیله‌رق دورلیوب بوریله‌رك پیشوریلان طعام معروفدر .

فارسیده (سنبوسه) دخی دینور . ترکجه‌ده بالتحریف (صمصه) تعبیر ایتدکلری‌در .
پوف بوره‌کی : ایچی بوش، یعنی طلوم کبی شیشمش بورك که تاوه‌ده قیزاردیلور .
تپسی بوره‌کی : تپسیده قات قات، قتمر قتمر یاپیلان وآره‌سنه پینیر ویا قیمه قونیله‌رق پیشوریلان بورك .
فنجان بوره‌کی : فنجان آغزیله کسیله‌رك پوف بوره‌کی کبی تاوه‌ده قیزاردیلیر .
تاتار بوره‌کی : ایچنه قیمه قوندقدن صکره حمایلی شکلنده بوکیله‌رك صوده پیشیریلان معروف بورك که اوزرینه صارمساقلی یغورط دوکه‌رك ینور .
صو بوره‌کی : یوفقه‌دسی آچلدقدن صکره صوده پیشیریله‌رك بعده تپسی بوره‌کی کبی قزاردیلان بورك .

بوریا [ف] [بو - ری - یا] حصیر، فرش بوریا [نابی: دکلدر کار وبار جاه مانع قرب یزدانه ــ حصیری آلت قرب ایتمه زاهد بوریادن کچ] معلومدرکه بویتده‌کی (بوریا) ترکجه (بو) ایله عربی (ریا) دن مرکب برجناس لفظیدر .

بورینه ⚓ (ایتالیانجه‌دن) مایسترا وغابیه یلکنلرینی چکن ایپ . آنك ایجه‌سی (بوریناتا) که بابا فیغونك یقه ایپی .
بورینه باته‌سی : یلکنلرك ایکی اوجنه باغلایوب اورته‌سندن بورینه‌یه طوتدیریلان خلاط .

بوز (ص) اربد، اغبر . قاره ایله بیاضك مخلوطی، توز، طوپراق، کول رنکی کبی قویو رنك .
قزیل بوز : اصحر .
بوز قیر : قهب .
|| حیواناتده کیرلو بیاض .
|| طوپراق، خام ترلا، غبرا . اراضی، موات .
بوزومسی : کول رنکی، قهیب .

بوز (اسم) جمد، یخ، طوکمش صو . || مجازاً پك صغوق نسنه‌ده وصف اولور : بوز کبی صو .
بوزلو : بوز قونمش صو، شربت . || غیر شفاف، طونق جام .
بوزلانق : بوز طوتق . || شیشه وآینه‌نك یوزی صاف ایکن دومانلانق . شفافلق زائل اولمق . رطوبت قونق || صولرك یوزی منجمد اولمق .

بوزاغو (اسم) سوتده اولان اینك یاوریسی . سوتدن کسلدکده طنه اولور .

بوزدکله‌مك ازیله بوزوله حرکت ایتمك . مسکین مسکین اوضاعده بولنمق .

بوزطغان (اسم) طوغان باشلی چوماق . دبوس که ترکجه‌ده (طوپوز) دیدیکمز شی .

بوزغونلق تفرقه تشتت، مقهوراق، هزیمت، مغلوبیت، پریشانی .
بوزغون : پریشان، مغلوب .

بوزمق (فعل متعدی) ابطال، اخلال . || محو، مقلوب، مغلوب ایتمك .
دشمنی بوزمق: دوچار هزیمت ایتمك . || برشیئك اثرینی کیدرمك : یازی یی بوزمق، ترلایی بوزمق کبی . || ازاله، امحا، قیز بوزمق کبی که ازاله، بکارت ایتمك‌در .
|| فعل لازم : هوا بوزمق، معده‌یی بوزمق . عقلی بوزمق کبی .
آبدست بوزمق : نقض وضو .
اوروج بوزمق : افطار .

بوزمك (فعل متعدی) طوپلایوب چکمك طارلانق . قبض، قصر ایتمك .
چکوب بوغمق، طوربه‌نك آغزینی طوپلامق کبی .

بوزوشمق ایکی ویا دها زیاده اشخاصك آره‌لری نفاق ونزاع سببیله آچیلوب وفاقلری مبدل نفاق اولمق .
بوزوشوقلق : مناقشه، قطع مناسبت . برودت، خلاف .

بوزوق (صفت) مختل، معیوب، منفسخ، ضال، مضل مشوش غیر منتظم . متعفن .
بوزوق آدم : منافق، شقی .
§ عقیده‌سی بوزوق : اعتقادسز، زندیق .
باشی بوزوق : نظامسز عسکر || عسکر اولمیان عوام .

بوزوق پاره : اوفاقلق، کسور .

بوزوقلق : انحلال ‖ نقد پاره .

بوزوك (صفت) بوزولمش، بوزولوب طوبلانمش شی .

بوزولمك تقاص، انعقاد اعضا . سكيرلر چكلمك . ‖ دوشيرلمك، طورطوب اوطورمق . ‖ كوزلر اويقودن كوچولمك . قماش، لباس رطوبتدن، پوستدن چكيلوب كوچولمك، طارالمق . منقبض اولمق :

بوزوجه (اسم) بر نوع كرتنكلر .

بوزه [ف] داريدن ياپيلان مايعلی ايچكی .

§ بوزا كيفی : حالت مخموری معناسنه تعبير عوام . [بوزا كيفيله سويلنان سوزك حكمی يوقدر]

بوس [ف] اوپمه، اوپش، تقبيل، تلثم . دست بوس: ال اوپمه . پاوس: آياق اوپمه .

بوستان [ف] كللك، كل باغچه‌سی، كلزار ديمكدركه بو ايله ستاندن مركبدر . (بو) قوقو (ستان) ادات كثرت ومحليتدر . بوصورتده قوقولق معناسنه اولور . مجازاً چيچكلك ديئور؛ شكوفه زار معناسنه . اصطلاحزده تخصيصاً سبزه يتيشان باغچه‌لره ديئور .

بوستانجی ☾ (علم) سابقده حدايق خاصه خدمه‌سی، وانلردن مرتب زمره عسكريه .

☾ بوستانجی باشی : سابقده حدايق خاصه خدمه‌سنك ضابطی، وسرای حله‌جيلرينك ضابطی وپای تخت جوارينك محافظی .

بوستانی : بری، يبانی مقابلی . اشجار ونباتده قوللانيلور، بوستانی انكنار، [هندبانك بوستانيسی يبانيسندن طاتلی‌در]

بوسه [ف] اوپمه، ‖ بركره اوپش . [ندم — تشبيب قصيده، حاميه : يمين ايدوب قلجم قبضه‌سينه نذر ايتدم — بولوب نديبی ايكی بوسه ايليم ايثار]

بوسه زن : اوپيجی .

بوسه‌كاه بوسه‌كه، بوسه جای : اوپه‌جك محل .

بوسه‌چين : بوسه آليجی . [سيد وهبی : بوسه چين اولدی كلعذارندن]

بوش (صفت) خالی، تهی . بوش قاب، بوش او . ‖ بی معنی، بی مثل، بی شغل، ‖ متروك، معطل .

بوشده آچيقده، غير مشغول .

بوش بوغاز : ياوه‌كو، ياوه طراز، كوزه .

بوش بوغازلق : هرزه‌كويی، هرزه طرازی .

بوش بوشنه : بيهده، ناقله .

بوشه چيقمق : صفراليد قالمق .

بوشده قالمق : شغلسز، آچيقده بولنمق .

بوم بوش : بسبتون خالی .

ايچی بوش : قوف .

باشی بوش : سرباز .

قفاسی بوش : سبكمغز، عقلسز .

بوش بولنمق : غفلت ايتمك .

بوش دوشمك : زوجه نكاحدن ساقط اولمق .

بوش طورمق : غير مشغول .

بوشلامق : براقمق، علی‌حاله ترك، صرف نظر، مسامحه .

بوشلق : خلا، ملا . ‖ وقت‌فراغ ‖ عطالت .

بوشامق زوج، زوجه‌يی تطليق ايتمك . اصلنده باشی بوش براقمق، تخليه .

بوشاتمق : طلاق ويرديرمك، تطليق ايتديرمك بوشاتلمق .

بوشانمق : زوجه زوجندن آيرلمق، مطلق العنان قالمق . بند نكاحدن چوزولمك .

بوشالتمق تخليه تفريغ ايتمك ‖ برقابك ايچنده اولانی اخلا، برشيئی برقابه املا .

سلاح بوشالتمق : تفنك، طبانجه آتمق .

بوص (اسم) اندام معناسنه : بوی بوص، بويلی بوصلی : بلند اندام .

بوغ (اسم) اسلاوجه‌دن امير، بك . باش بوغ سركرده، سرعسكر .

بوغا (اسم) صيغير آيغری . طوسونك بيوكی . انثی اوكوز اولور .

بوغالامق : اينك حملی طوغورمق معناسنه .

بوغاجه (روجه‌دن) بوره‌ك كبی خمیر ایشی .

بوغاز (اسم) رشینك طار یری، بوغوق طرفی || حلق، غرتلاغك آغزی، حلقوم .

بوغازك ایچی : بلعوم، حنجره .

بوغازك طیش یوزی : كردن .

|| چای دكز آغزی، دكز بوغازی آغزیری . پكید، منصب .

طاغ بوغازی : دربند، تنك یول . یوكسك اولورسه : بل .

§ صیق بوغاز ایتمك : اجبار، كرهاً قبول ایتدیرمك .

§ پیس بوغاز : اكول، اوبور .

آت بوغازی : یم .

بوغاز اولمق : خفیف خناق، جشمره، صحل .

بوغاز آلان : كركره‌سی، آغز بوروشدیران .

بوغازه طورمق : یرامامق، لقمه مقوله‌سی بوغازده قالمق .

§ بوغازدن یكمه‌مك : دوست یاد ایدرك یالكز یمكه قیمامق، دوسته صاقلامق .

بوغازده قالمق : بوغازه طورمق .

بوغاز قیصیلق : زله‌دن عارض اولان صحل، سس قیصقلغی .

بوغاز بوغازه كلمك : غوغایه بولاشمق، مشاجره .

بوغاز طوقلغی : شبع، قناعت .

بوغازی طوقلغنه : پاره‌سز ایش كورمك .

بوغازی طوق : قانع، غیر طامع .

بوغاز ایچی : خلیج .

بوغازلامق جزر، ذبح، نحر، قتل، اعدام واهلاك || قربان ایتمك .

بوغاق (اسم) قدیم تركجه‌ده بوغاز آغزیسی معناسنه‌در .

بوغچه [ف] مندیل بیچمنده قاشدن تشكیل ایدیلان صارغی كه ایچنه چاشیر وسائره قونه‌رق درت كوشه‌سی قطراً یكدیكریله مقابلنه بوكولور .

بوغچه‌لامق : استیف وبند ایتمك، بوغچه ایچنه قویوب باغلامق .

بوغچه‌جی : مقرمه، مندیل، چوره وسائره صاتان، بوغچه ایله اشیا كزدیرن ایشجی قاری، سوزتوك .

بوغدای (☞ بغدایه)

بوغشمق . بوغار بوغازه صاریلوب حیوانلر كبی كورشمك || مجازاً ضدكوتمك، خرخره ایله غوغا، نزاع ایتمك .

بوغلمق مخنوق اولمق . صووده غرق وتلف اولمق . || عذابدن نفس حبس ومنقطع اولمق . || جان صیقلمق، خفقان عارض اولمق .

بوغماجه كلوكبز شدید، كوپك اوكسوروكی .

بوغماق بوغوم یری . پارماغك قلملرینك بوكوم یرلری . قامش یقه‌سی مقوله‌سی بعض نباتك عقده‌لری . مفصل، حلقه .

بوغماقلی (اسم) طوبغار كبی صغیر بر قوشدر كه چانغی ایله بسته تعلیم ایدیلور .

بوغمق (فعل متعدی) ایبلك، شاتز بزداو، شیلرله صیقمق، بوزمك || اخناق، بوغازینی صیقه‌رق اعدام . || صووده غرق وافنا . || مجازاً كثرت كلام ایله شاشرتمقده مستعملدر . لفردی‌یه بوغمق تعبیر اولور .

سسنی بوغمق : صوتی بوغوق چیقارمق .

بوغدیرمق : اخناق، صیقدیرمق .

بوغندی (اسم) حفقان، انفعالات نفسانیه‌دن عارض اولان صقندی .

بوغو (اسم) بوغ، بخار . بوغولمش دومان .

بوغویه اوتورمق : بخار حمامی استعمال ایتمك .

بوغولاق : دومان چوكمك . جام، آینه مقوله‌سی شفاف ومصیقل شیلر پارلاقلغی غائب ایدرك بونقلاشمق .

بوغوم برجه که پارمغك بوغوملری .

بوق (اسم) هر درلو پیسلك، شیلر . نجاست، فضلات . مردارلق، غایط، فشقی، کوبره، تزك، قوش وطاوق وسیکك کبی حیوانات تزنی .

§ بوقلق : فنالق، قبح، کراهت . بوقلو : پیس .

‡ شیطان بوقی : حلتیت، بالدرغان .

بوقاغو (اسم) بند، کوستك، پرانقه .

بوقاغولامق : بوقاغو اورمق، چکیرمك .

بوقاغولق : آتك آرد ایاقلرینك بیلکی .

بوقاغلو : بیلکلری بیاض اولان آت، سکی قبیلندن نشان .

بوقال (اسم) (ایتالیانجه‌دن) بوتقال دیدیکمز سیاه شیشه .

بوق بوجکی خنفساء .

بوقلمون [ف] [بو . قـه . له . مو . ن] قاپاکلری دیدکلری جانوردرکه



جلدی الوان کوناکون ارانداید، بوحیوانك دیلی غایت اوزون اولدیغندن بوجك مقوله‌سی حشراتی اوزاته‌رق لعابی یاپیشنجه چکر . || علی طریق المجاز ظاهراً وباطناً متلون کیمسه‌یه وحوادث وشئون مختلفه‌یی مولد اولمق اعتباریله دنیایه وعالم کون وفساده اطلاق اولنور .

(٢) لسانیزده جانفزا محرفی (جانفس) دیدیکمز قماش معروفه دخی الوان موجلر کوستردیکی ایچون بوقلمون دینور .

بوکلوم شکنج، قیوریم . بوکلوم بوکلوم : حلقه حلقه .

ایکی بوکلوم : دوتا، قدخیده .

بوکم . بوکوم قیوریم کبی بوکمك طرزی . بوکو یری، قات .

بوکوم بوکوم بوکولمك : اظهار عجز، واضطراب [ممدوح فائق بك : بونظم دلکشی فائق کورنجه، رشکندن - بلی ! میان سخنکو بوکم بوکم بوکلور]

بوکمك (فعل متعدی) [بو . ك . مه . ك] ایپی، ایپلیکی تفتیل ایتمك، اکرمك بوروب قیورمق . || قماشی، کاغدی قاتلایوب دوشیرمك، منطوی قیلمق . || اوزون برشیئی آلوب تقوس ایتدیرمك، آلوب بوکمك .

§ بلنی بوکمك : فتوری موجب اولمق . زور ویرمك .

§ قولنی بوکمك : رام، منقاد ایتمك .

§ بویون بوکمك : تذلل، احتقار، افتقار .

بوکدرمك : اکرتمك . ایپلك بوکدیرمك .

بوکولمك : انحنا حاصل ایتمك، اکریلمك . رکوع . قد دوتا اولمق . چوکوب اکلمك .

بوکه بوکولمش قیطان . قالین ابریشم .

بوکونمك وجعدن قیورانمق . || صو ایرکیلوب برپرده طوپلانمق .

بوکرولجه (اسم) معروف سوبو فاصولیه که بوکرك بیچمنده اولیشی وجه تسمیه‌در .

بوکرهك . بوبرهك (اسم) کرده، کلیه . فقاره‌نك ایکی بوکورنده ادراری افراز ایدن غده‌در .

بوکو . بوبو (اسم) سحر، افسون . بوبو بوزمق : ابطال سحر .

بوبوجی : سحرباز، سحار .

بوکور (اسم) جنب، پهلو، خاصره، صقل .

طاغك بوکری : باغری، اوکی، ویانی .

بوش بوکور : شاکله، حقو، صقله . ککرك (کیرك) آلتی .

بوکورتلن ‡ (اسم) علیق، چالی دودی . شجره، موسی، ترموش . قاره دود کبی، فقط کوجوزدك ثمر ویرن معروف چالی، وثمری .

بوكور دلن ✕ (اسم) يا ندن اوران طابيه واستحكامات .

بوكورمك صيغير وجاموس ودوه كبي درين سس چيقارمق . رغو، زب .

بوكه (اسم) بوكه لك . دابه وصيغير مقوله سنى شديداً ازعاج ايدن برسيكك، معره : || برنوع زهرلى اورومجك كه صوقديغى انسان وحيوان فى الحال هلاك اولور .

§ بوكه لك صوقشه دونمك : قودرمش آيغره بكزه يوب آزمق . طاشرمق .

بوك (صفت) [بو . ن] شاشقين، غبى احمق ابله، ادراكسز .

بوكلك : بلاهت، بلادت . غباوت .

بوكاق (صفت) معتوه . فرتوت . مغشوش الذهن .

بوكالمق . بونالمق استغراق . || نفس صيقيلوب خفقان عارض اولمق . ايچ صقلق . || بر يرده هواسزلقدن، ويا دومالدن بوغلق درجه سنه كلمك . || ناچارلق، شاشيرمق .

بوكالتمق : چاره سز براقمق، مضطرب قيلمق . صقندى يه بوغمق .

بوكامق عته كتورمك، بوكاق اولمق .

§ بولدقجه بوكامق : عدم قناعت كوستره رك، دها ايلروسنه، زياده سنه تصدى ايتمك، شمارمق : [بيت ـ شامى زاده : يتمزمى تماشاى جمال الده صونارسك ـ اى عاشق محنتزده بولدقجه بوكارسك]

بوكاقلق : اختيارلق الجاسيله اولان هذيان .

بول (صفت) كنيش، واسع، فسيح، فراخ || وفير، چوق، كثير، مبذول، بركتلو .

بول بول : بالغاً مابلغ .

§ بول طوغرامق : بذل، تبذير، اسراف . سماحت قوليه . مبالغه، حساب فراخ .

بوللق : كنيشلك، وسعت، || فيض وبركت، رفاه، سعد، مبذوليت .

بوللقده بيومه : سفيه ومبذر اولمق .

بوللاتمق : توسيع ايتمك، كنيشلتمك . اكلولاشديرمك .

بوللاشمق : توسع، تكثر ايتمك، انبساط بولمق .

بوللانمق : بوللمق، توسع، توافر حاصل ايتمك . اتساع بولمق .

بولا (اسم) عوجه زوجه سى، ينكه .

بولاشمق سرايت ايتمك، ملوث اولمق . سورينوب صيواشمق . || ال اورمق، تصدى، كيرشمك . بوايشه بولاشدم .

بولاشديرمق : آز بولامق، سورمك . || علتى سرايت ايتديرمك . || مدخول ايتمك : بر ماده، تهمتى برينه سرايت ايتديرمك كبى .

بولاق (اسم) يردن بولانه بولانه چيقان قايناق، چشمه، پيكار .

بولاق اوتى ⚘ تره ديديكمز نبات معروف .

بولاماج (اسم) آش . اونله بولانمش پكمز آشى .

بولامق (فعل متعدى) قارشديروب تلويث ايتمك . كيرلتمك . الني ياغه بولامق : آلوده، برباد ايتمك . || صيوامق : اككى ياغه بولامق .

§ يوزينه كوزينه بولامق : ايشى باشاره ميوب برباد ايتمكدن كنايه در .

قانه بولامق، چاموره بولامق، توزه طوپراغه بولامق .

بولاندى بولانمه، غثيان علامتى . || شورش، قرغشه لق .

بولانمق تكدر ايتمك، تيره، فاسد اولمق . شفافلق كيدرك طونقلاشمق، بولودلانمق . هوا بولانمق كبى . || قارشمق، ايچ دونمك : معده بولانمق .

كوز بولانمق : كوزه قان كلوب اوتورمق .

بولانديرمق : تيره ايتمك، كدورت ويرمك . حيوانات صويى اكدار ايتمك .

§ معده بولانديرمق : وسوسه ايراث ايتمك . سوء ظنه دوشورمك، افساد، تشويش اخلال .

بولانیق تیره، خیرسز، رونقسز .

بولانیقلق : تیره‌لك اغبرار، كدورت، غموم .

بولغار (اسم) قدیم ترکلردن (صقالبه) یه قارشمش بر طائفه‌در . (ایتل) ایله (یاییق) آراسنده (خوزار) (بولغار) (آوار) طوائفی قاریشیق اولارق برقسمی هجرتك ۳۵۰ سنه‌سنده اهتدا ایلدکده (خزر) لره قارشمش برازی دخی طونه طرفنه کچمکله اورتودوقس مذهبیله صقالبه، یعنی اسلاو لسانئی قبول ایلمشدر . ساکن اولدقلری یرلره بولغارستان نامی ویرلمشدر .

بولغور (☞ بورغوله)

بولمق (فعل متعدی) کون، وجود معنالرنده (اولمق) کبی افعال عامه‌دن اولنور : آرایوب بولمق، ظفریاب، واصل اولمق افاقت بولمق : شفاء حاصل ایتمك . وقوع بولمق : واقع اولمق . آرالق بولمق : فرصت دوشرمك . وجود بولمق : پیدا اولمق .

بولدیرمق : تدارك، حل، پیدا ایندیرمك، چاره کورمك .

بولشمق : مصادف، راست کلمك . برآرایه کلمك . لقاء التقا، تلاقی .

بولشدیرمق : ملاقات، مواصله ایتدیرمك .

§ بولوب بولشدیرمق : تدارك ایتمك .

بولنمق : حاضر، موجود اولمق . حل، کشف، درك، تدارك اولنمق . || الله بکمك . برکیمسه‌یه بولنمق : معاونته برخدمت ایفاسنده موفق اولمق، احضار، تهیئه ایتمك .

بولنلق : موجود اولمق . تدارك اولنمق .

بولنی ویرمك : بلااختیار، بلا اعتنا، بلااعتراض برپرده حاضر اولمق .

بولیش : اتخاذ، ایجاد، اثر تفکر، ادراك .

بولنیش : حضور، معامله، طور، وضع، معاونت .

بولمك (فعل متعدی) شق، قطع، تقطیع، تفریق، تقسیم ایتمك . پارەلمك، آیرمق، تجزیه . قلیچله ایکیه آیرمق .

بولدیرمك : آیرتمق، بنایی بولوك بولوك فاصلەلی ایتدیرمك .

بولشمك : مقاسمه، اقتسام ایتمك . پایلاشمق .

بولنمك : منقسم، منشق، منقطع، متفرق اولمق . انقسام، تجزی تشعب . پارەلنمق .

بولمه (اسم) بنانك تقسیمات داخلیه‌سی . پرده، دیوار، حائل، فاصله .

بولنتی : بولمه اقسامی، قسام حجر . || مقسوم .

بولنمز : تجزی قبول ایتمیان، جوهر فرد .

بولندی (اسم) نقطه .

بولود (اسم) سحاب، ابرکه هواده آغان چوقلق دومان . [شناسی — بیت مفرد : بربولوددر بوسوادامکان — کیم آنك کولکه‌سیدر صانکه زمان] [مثل : بولوددن نم قاپار] قار، یاغمور بولودی . سحاب برف، سحاب مطر .

بولودلی : قپانوب، قرارمش، مظلم، مغموم هوا .

بولودلانمق : هوا قپانمق .

بولود قابلامق : هوایه سحاب چوکمك . سمانك هرطرفی ظلمت سحاب ایله پر اولمق .

بولوك قطعه، کتیبه، جزو، فرقه، قسم . قطیع اراضی .

بر بلوك خلق : برکروه، برفرقه . اولکه‌دنك بربولوکی : خطه، اقلیم . خانه‌نك بربلوکی : دائره . صاحبك بربلوکی : سبیب .

بولوك ⚔ عسکریه‌ده جماعت مخصوصه‌که الیوم اعتباری ایکی یوز کشی . پیاده وسواریده دردر طاقمدن، طوپجیه‌ده (بطاریه) نامی آلتنده ٦ طوپ طاقمدن عبارتدر .

کوچوك ضابطان ایچنده یوز باشی بولوکك اك بیوك ضابطی‌در .

بولوك خلق : سابقده آلتی معلم سواری اوجاغی، سلحداران، سپاه اوغلانی . (علوفه‌جیان) یمین ویسار، غربای یمین ویسار .

بولوك باشی : سابقده اوجاق یوز باشیسی .

بولوك آغاسی : ضبطیه‌ده یوز باشی‌یه معادلدر .

بوم ادات تأکید ومبالغه : بوم بوش، بوم بوز، بوم بودور. بوم بوق کبی .

بوم [ف] بایقوش . طیور جارحهٔ لیلیه‌دن (پوهو) انواعندندر. اکثریا انساندن خالی ویران محللرده توطن ایتدیکی وکیجه‌لری اوتدیکی ایچون خلق شئامتنه ذاهبدر . [مصراع مشهور : یك کلستانه دکشمز بوم رویرانه‌یی]

بومبار (اسم) صحیحی مومبار . (مبار) فارسی‌دن . امعانك وسیع وسافل قسمی . صوجق طولدیردقلری باغرساق .

بومبارده ⚓ (ایتالیانجه‌دن) هاون بیچمنده ایکی دیرکلی کمی .

بومبه ⚓ (ایتالیانجه‌دن) کمینك پوپه‌سنده، یعنی قیچنده یاتان بیوك سرن .

بونامق (☛ بوکامق)

بونجق - بونجوق (اسم) خرز . قدیم ترکجه‌ده بونجق وبونجوق بوجك قابی معناسنه‌در .

قاطر بونجغی : خصمه، خرمهره

بونجق علتی : چوجقلره عارض اولان سیکر خسته‌لکی که (حواله) تعبیر ایتدکلریدر .

نظر بونجغی : خرز .

بونجلین آنجلین مقابلی : بوقدر، بومقدار معناسنه . || ناچیز جزوی معناسنه کلور : بونجلین بر ایشك نه اهمیتی اولور .

بونو (ایتالیانجه‌دن) پولیچه، تمسك، آچیق حواله، حاملنه ادا اولنان سند .

بوهو [☛ پوهویه]

بوی (اسم) قد، قامت || طول که اك مقابلی . برآدم بویی، اوزون بویلی : طویل القامه . بلند قد . بوی بوی : متخالف قامتده جنس جنس کبی . اورته بوی : متوسط . آشاغی بوی : ادنا . بر بویده : مساوی . . || عشیرتك بر سلسله‌سی، اویماغی، شعبه‌سی .

بوی کوسترمك : ابراز لیاقت .

بوینك اولچیسنی آلمق : ادعا ایتدیکی شیده قابلیتی اولمدیغنی آکلامق .

بوی چکمك : اوزامق، سورمك، بیومك .

بوی آتمق : کذا .

بوی ویرمك : درین اولمق، برآدم قدنده عمق اولمق (انهارك مقدار عمقنی تعیینده اصطلاح اولمشدر .)

بویجه : بوینجه . بویجه لباس .

بوی بکی : اویماق بکی کبی برعشیرت شعبه‌سنك بیوکی .

بوی بوص : قد واندام . تناسب، یال وبال .

بویلی : طویل، بلند قد .

§ بویلامق : براوزاق یره بوینه کیتمك .

بویلانمق : اوزونلانمق .

بویلانمق : بوی اوزامق، بیومك .

بوی (اسم) غلط اولەرق بوك دیدکلری زهرلی اوروجك . صوقدیغی آنده انسانی هلاك ایدر .

بویا (اسم) صبغه، صبغ، لون، رنك . کون، کوند . فام . یاغلو بویا، صولو بویا .

آل بویا : بقم، آشی بویاسی .

صاری بویا : جهری .

بویا آتمق : صولمق . رنکی اوچمق .

بویا طوتمق : برشی بویا قبول ایتمك .

بویا اورمق : سورمك، طلا ایتمك .

بویالامق : برشیئك یوزینی بویا طلاسیله اورتمك || لکه‌لمك . || تدبیر ایدوب صورت ویرمك .

بویار (اسم) صقالبه طائفه‌سنده واولاح بوغداننده آغاتق عنوانی . زادکان .

بویامق بویانی فورچه ایله سوروب برشیئه رنك ویرمك .

کوز بویامق : دسیسه، مکرو آل .

بویاتمق : بویا سوردیرمك، نقش ایتدیرمك . دیواری طوانی بویاتمق .

بویانمق : آلوده اولمق . ملوث اولمق . §

صقالی قانه بویانمق : ذبح اولنمق .

بویاجی : صباغ، یاغلی بویادن ماعداسنی

صاتان ویاپان، وقماش بویایان . || باغلی بویا سورمك صنعتنی بیلن نقاش .

بویاجی کوپی : فیچی وحوضی||قوللی وسریع شیدن کنایه اولور .

بویا آغاجی : برنوع قاین که قابوغنی دباغلر قوللانور .

بویالی : مصبوغ، رنکین، ملون . الوان رنکارنك. طبیعی اولمیوب ساخته مصنوع، ملون شی .

بویامه : فورچه ایله بویانمش . لون طبیعیسنك غیری رنك ویرلمش : بو یامه کورك، بویامه پوست .

بویان (اسم) شجر سوس، میان آغاجی .

بویان کوکی : غلط اوله‌رق (میان) کوکی دیدکلری .

طاتلی بویان : عرق‌السوس .

بویرلدی - بیورلدی فرمایش. مستقل مأمورك دیوا - ندن یازیلان رسمی امرنامه، ورقهٔ حکم .

بیوروق : امر، حکم . ترکجه‌ده یرلیغ واعلان اولان منشوره (اولجار) دینور .

§ بیورق قولی : مأمور معذور معناسنه اصطلاح .

بیوروجی : آمر مدبر . § ایشی سائرینه بیوران تنبل .

بیورق طوتمق : اطاعت، امتثال ایتمك، مطیع فرمانبر اولمق .

بوینوز (اسم) قرن، شاخ || اوفور دکلری صور، ناقور، نفیر .

حجامت بوینوزی : قانجی بوینوزی، محجم .

بوینوز چکمك : حجامت اولمق .

بوینوزلی : ذولقرن حیوانات § عرضی لکه‌لی شخص .

بوینوز آغاجی ؛ ارغوان .

بوینوز اوتی ؛ چویله‌مه .

بوینه بوینه بالاسی : قایقلرده دومن مقامنده قوللانیلان یاریم کورك .

بوینه اورمق : قاینی بوینه ایله دوندیروب چویرمك .

بویورمق - بیورمق (فعل لازم) فرمان، امر، حکم . تحکم، تسلط ایتمك : [سودانه مصر بیورر. وقتیله قریه‌بز بیورر ایدك]

فعل متعدی : سویله‌مك، تفوه ایتمك، تنزل، تشریف ایتمك، کلك کیتمك : [طعامه بیورسونلر، بیورکز، فرمان بیورکز]

کاغد بیورمق : ایجاب مصلحتی تحریراً امر، حواله سپارش ایتمك .

احترام تعبیری اوله‌رق افعال معاونه‌دن اولور : اقامت بیورمق، افاده بیورمق، تشریف بیورمق، عنایت بیورمق کبی .

بیورتمق : کاغدك حکمنی اوزرینه یازدیرمق .

بیورلمق : ایدلمك، قیلنمق، یاپلق، محکوم اولمق. || حکم کاغدك اوزرینه یازلمق .

بویوك - بیوك (صفت) عظیم، کبیر، جسیم . اولو . معظم . قوجه .

بیوکلر : عظما، کبرا، رجال، اعاظم، اولیا . || بوکسك، رفیع، ارفع، متعال، بول، واسع . ایری، بطال شدید معنالرینده‌ده کلور .

بیوك آتا : جد، بیوك آنا : جده .

بیوکلك : حرم، حجم : بوجینك مقداری کمینك بیوکلکیله متناسب ایدی . || عظمت، علو، بزرکواری . وجاهت، کبرسن . فخامت .

بویومك - بیومك (فعل لازم) جسماً معناً، یاشجه کبر حاصل ایتمك . || نشو نما بولمق . یاخود بوی آلمق. || اعتبار احراز ایتمك، تحیر، || شدت کسب ایتمك، توسع : دعوی بیومك کبی .

طاغده بیومك : وحشت .

کوز بیومك : اعظام اولمق . چوق کورمك.

بیوتمك : بیوکلتمك . توسیع، تربیه، || اعظام، مبالغه ایتمك .

بویون (اسم) بوی تماندن عنق، کردن. اوکنه بوغاز، آرقه جهته اکسه دینور. رقبه، ذمت، عهده || اکری، وهراکریجه شی.

بویون اکمك : عرض افتقار واحتیاج .

بویون بوکمك : ضجرت، تظلم .

بوینی اکری : محتاج، امیدوار .

بویونه آلمق : درعهده ایتمك، ضامن اولمق .

بویون اورمق : ضرب عنق، سیاست .

بویون کسمك : انقیاد، سرفرو، تواضع، تظلم .

بویون بورجی : وجیبهٔ ذمت، فریضه .

بویون باغی (اسم) کردن بند، طسمه، تمات قیصدن معروف قلاده. انواعی واردر .

بویون بوران (اسم) صاری آسمه‌یه بکزر بنکلو برقوش . شقراق، کوچکن .

بویوندروق (اسم) ربقه، نیران، رقبه .

§ بویوندروغه اورمق : یدتسلطده تحت القهر قوللانمق .

بهتان [ع] [بو ـ ه ـ تا ـ ن] افترا که کندیسندن صادر اولمیان برفعل ویا قولی برکیمسه‌یه اسناد ایتمکدن عبارتدر . [مثل : برزیان بیك بهتانه قاپو آچار]

بیوت (☛ بیته)

پ

پا : الف ایله

پ الفبای ترکیده اوچنجی حرف ـ حساب ابجدده باء کبی ۲ عددینه بدلدر . ترکجه‌ده باتی کلمه‌لرك اکثری په ایله زبانزددر . (په) تلفظ .

پا ـ پای [ف] آیاق . قدم . سر مقابلی : (نائلی عتیق : بو عالم پای تا سر کوه کوه محنت وغمدر)

|| دیب : پای خم . پای غار .

* پادر رکاب : آیاغی اوزنکیده، سریع الزوال :

* پای تخت : مقر سلطنت، مقر حکمداری .

پابند، پای بند . تحریفلو (پایواند) دیدیکمز که آیاق باغی، کوستك . [ثابت ـ رمضانیه : کوستکی قیرسه‌ده معذوردر اول معنایه ـ کهنه پابند توکلده طورمی حیوان] مجازاً مانع، مانعه . پابند تعلق کبی .

پابرجا : دائم، قائم، ثابت .

پازده : آیاق آلتنده قالمش، چیکنمش [پازده خیول اولان مزارع اهالی]

پایدار : ثابت، محکم . قوی، متین الاساس . تملی .

پایمال : پازده کبی آیاق آلتنده قالمش، چیکنمش .

پای بسته ـ پا بسته : آیاغی باغلی، مقید .

پاپوج (☛ پاپوشه)

پاپا (الفاظ مشترکه‌دن) یونانیده بابا معناسنه . اصطلاحزده (ریم پاپا) دیدیکمزدر که اصلی روما پاپاسی اوله‌جقدر. طوائف نصارادن قاتولیکلرك وکیل مسیح منزله‌سنده طوتدقلری رئیس الرؤسای روحانیه‌درر . عربیده (ابو الاباء) درکه بطریق اعظم دیرلر .

پاپادیه ‡ (رومجه‌دن) قویون کوزی . بابونه، اقحوان . قیرلرده خدایی نابت کوبکی صاری اطرافی بیاض چیچکدر که صیغیر کوزی دخی دیرلر .

پاپاره (اسم) پینیر صویی، صوده پیشمش پینیر . فقرا یاغه بدل قوللاندیغندن یوان شیلری تشیلده مستعملدر .

§ پاپاره‌سنی ییمك : تکدیر ایشتمکده اصطلاح عوام .

پاپاس (اسم) رومجه‌دن . قسیس، کشیش . راهب ایله قسیس بشقه‌در . فقط لسانمزده هر صنفنه علی الاطلاق پاپاس دینور . [مثل : پاپاس هرکون پلاو یمز]

پاپامى. پاپازى: بر نوع كوملككك فابريقه برونجكى (بين العوام سين زايه تحويل اولندرق تلفظ اولنور)

پاپاس بحنيسى: ياغ قونيـدرق صوغان ايله پيشن بحنى. بانق پلاكيسى كبي.

پاپاس بالغى: قيا بالغى انواعنـدن اوفاق بر بالق.

پاپاغان - پپغان (☜ بپغايه)

پاپافيغو (☜ بابا فيغويه)

پاپوش [ف] آياق قابى. بشماغك اوكجه‌سز نوعى. تركجه‌ده تحريف ايله (پابوج) استعمال اولنور.

پاپاته (اسم) بر الماسى انواعندن امريقادن نشأت ايتمه معروف كوك.

پاتردامق اجسام صلبه يكديكرينه تصادمله كورولدى چيقـارمق. خفيف اولودسه (پتردامق) تعبير اولنور.

پاتراچه ⚓ (ايتاليـانجه‌دن) كبى ديركنى (پالاسرته) يه بنـد ايدن قالـين خلاط.

پاتردى اجسام صلبه‌نك يكديكرينه تصادمندن متحصل صـدا. || واولد، غلو، شماتت، عربده، انقلاب، آشوب، كورولدى.

آياق پاتردیسى: پالكز قورى سوز، بغدغه، ترهيب، اخافه.

پاتردى ويرمك: اخافه، تهديد ايتمك.

پاتروته ⚓ (ايتاليانجه) پطرونه بحريه‌نك ايكنجى سنجاغى. برمرتبه بحريه.

پاتسقه (☜ باتسته‌يه)

پاتلاق يارق، رخنـه، زورله طيشـارى اوغرامش، يارلمش كبي شى پاتلاق: كوز. دليـك ويرتيق شى. پاتلاق قوندره، پاتلاق كورولك، پاتلاق طاول.

§ پاتلاق ويرمك: فاش اولمق، ظاهره چيقمق.

پاتلامق (فعـل لازم) پات ديه صـدا ويرمك. || چاتلامق، يارلمق.

|| باروت كبي آتيلوب كورلدمك: [طوپ پاتلاسون آتشلرى اطرافه صاچلسون]

|| مجازاً معذب اولمـق، پاتلايه‌جق كبي ايچ صيقلمق. || بروز ظهور ايتمك، تخم سوروب ميـدانه چيقمق. طومروقدن ياپراق باش ويرمك. بورا چيقوب ولوله قوپمق.

§ اود پاتلامق: زهره چاك اولمـق. زياده قورقمق.

§ طبانلر پاتلامق: چوق يورومكدن كنايه اصطلاح عوام

پاتلاتمق: سبب ايله چاتلاتمـق، شى محتبسى هوايه آتمق، فشنك توفنك كبي شيلره آتش ويرمك.

پاتلانغيچ (اسم) توفنك رمحنده قامشدن كاغـدك بوكيلوب قاتلانمشـندن ياپلمش اويونجاق.

پاتلیجان (☜ بادنجانه)

پاتنت (فرانسزجه) و.

پاتنته (ايتاليانجه‌دن) بيانامه معنـاسـنه. حرف وصنايع براتى، اختراع امتياز نامه‌سى، انحصار براتى. مطلقا امتياز وحمايه براتى.

|| صحيه امورى ايچون يول تذكره‌سى. تعبير پاتنته: خستدلق اولمديغنى، بولاشيق پاتنته خستدلك وجودينى معلندر.

پاتنته: ارباب تجـارت وصنايعدن آلنان تمتع ويركوسى.

پاچه [ف] اسم. بالچاغك آلت طرفى: كراع طوبك، شالوارك آياغه سورينان قسمى

|| صيغير، كچى، قويون آياغى. آندن مطبوخ صغوق وصيجاق طعام معروف.

§ پاچه كونى: وليمه جمعيتلرينك صوك كونى، شب زفافـك ايرتسى اولان جمعـه كونى كه او كون پاچه ينديكى ايچون تسميه اولنمشدر.

§ پاچه‌لرى صيغامق: چرمك، جدى حاضرلنمق. اقدامه تهوّر.

پاچاجى: پاچه اوتوليوب صـاتان، وپشيرنى صاتان آشجى.

پاداش [ف] ① حسن عوض، خیر مکافاة، اجر جزیل . ② ترکجه‌ده رفیق معناسنه‌در (آیاقداش) کبی .

پادزهر [ف] لسانمزده تحریف ایله (پانزهر) دیدکلری دارودرکه تأثیر سمی دافعدر . (پازهر) دخی دینور .

پادشاه [ف] (پاد) (شاه) دن مرکبدر . (پاد) فرس قدیم لغتنده (حافظ) و (راعی) ودوام وثبات ومال ومنال وتخت معنالرینه‌در ، (شاه) ایسه اصل، صاحب، خداوند، داماد، وظاهر و باطنده امثال واقرانه فائق وممتاز دیمکدر . بناءً علیه (صاحب تخت) ویا (حافظ ملك) کبی معنالر اعتباریله سلاطینه علم اولمشدر . [مثل موزون : پادشاهلر ملکنی البته ویران ایسته‌مز]

پادشاهانه : پادشاهه لایق صورتده .

پادشاهی : پادشاهلق، پادشاهه منسوب .

پادشه پادشاه لفظنك مخففی، استعمالی نظمه مخصوصدر .

پارابه‌ت ⚓ (ایتالیانجه‌دن) کیلرك سپرلکی کوپشته‌سی .

پاراشوت (Parachute) سیر سقوطکه صعود ایدن بالونلرك سقوطی زماننده شمسیه کبی آچیلان آلته دینور . حین سقوطده هوایه مقاومت ایتمکله آغر آغر اینمسنی موجب اولور .



پاراطونه‌ر (فرانسزجه‌دن Paratonnerre) سپر صاعقه : اولری، کیلری، جبخانه‌لری صاعقه‌دن محافظه ایچون تپه‌لرینه رکز ایدیلان آلت . || آلت مذکوره‌یی ۱۷۵۲ سنه‌سنده آمریقالی حکیم مشهور فرانقلن ایجاد ایتمشدر .

پاراغراف (فرانسزجه Paragraphe) برمقاله‌نك، و یا بر فصلك باشلیجه فقرالندن هربری . اکثریا هرفقره شو (§) اشارتله یکدیکرندن آیرلدیغندن بو اشارته دخی پاراغراف دینور .

پاراکه‌ت (ایتالیانجه‌دن) سفینه‌نك درجهٔ سرعتنی حساب ایچون دکزه القا ایله سورکلدیلان اییه مربوط آلت .

پارانته‌ز (فرانسزجه‌دن) معترضه دیدکلری شو ( ) اشارتکه عباره‌آره‌سنده تشدید مرام ایچون ایراد اولنان برفقره‌یی تفریق ایدر . ایچنده‌کی عباره حالی تعریف ایندیکندن حذفی ذات ماده‌یه نقیصه ایراث ایتمدیکی حالده ابقاسی تشخیذی موجب اولور . وکاه استعمال ایلدیکمز وجهله برجمله ویا کلمه‌نك، جلب دقت ایچون، مبدأ ومنتهاسنه قونیلور .

پاراوان (اسم) paravent فرانسزجه‌دن . برقایچ قناد چرچوه‌دن مرکب منقول تخته پرده‌درکه اوطه‌لك درونی کوسترمه‌مك ایچون پرده مقامنده قوللانیلور . لسانمزده سوقاقلق تعبیر ایدیلور .

پارچه (اسم) قطعه، شقه، لیمه، پاره، ریزه . || آز، قلیل، حقیر . کم‌مقدار. جزؤ، بلوك .

جزؤی معناسنه : بر پارچه کیفسز .

پارچه پارچه : طاغلمش، قیرلمش، قطعه‌بقطعه، لیمه لیمه .

پارچالامق : پاره پاره ایتمك . کسر، قطع سباع مقوله‌سی پنجه‌سیله پارلمك .

پارده‌سو (Pardessus فرانسزجه‌دن) پالتو کبی خفیف اوست لباسی .

پارس [ف] (اسم) حیوانات مفترسه‌دن بر جانورکه پنجه‌سنده‌کی قوت وشدتیله مشهوردر . [پارس کبی آیرمق] تعبیری معروفدر .

پارسه [ف] سازنده وبازنده مقوله‌سنك اجرای هنردن صکره سیرجیلردن طوپلادقلری پاره . بخشیش [جوابنامهٔ والی، نیش –

باصطلاح موسیقی ـ لطائف انشا : وباطناً پرده٬ قسمده براز دها (پارسه طوپلامق) اوزره برکان آبرو امیدیله کوپریلی طریقندن مناستره کیتمکله] .

پارلاق لامع، مضیء، مصیقل، مجلا . تابدار . رونقلی . درخشان . طونق مقابلی . || مجازاً لطیف، حسن، کوزل معنالرینده قوللانیلور . غایت پارلاق برسوز .

پارلامق (فعل لازم) پار پار طوتشوب مشتعل، منجلی، ملتهب اولمق .

|| مجلا اولمق .

|| تحیر ایتمك . میدانه چیقمق، شعشعه کسب ایلك، فیض آلمق .

پارلدامق : تلألؤ، درخشان اولمق . یلدارمق .

پارلدی : شعشعه، لمعان، پرتو، فروغ رونق ایشیق . || جلالی، پرداختلی . پارلاق قاب، پارلاق قماش .

پارلاتمق : تنویر ایتمك، ضیالندیرمق . جلا ویرمك .

پارلامنتو ☪ (ایتالیانجهدن) مجلس شورای امت. شورای مبعوثان خاصةً انکلتره عوام وذادکان مجالسی هیأتلری .

پارمق (اسم) اصبع، اصابع، انکشت . اصلی پارمق وارهجق، لمس ایدهجك، یوقلایهجق عضو، آلت معناسنه .

باش پارمق : ابهام .

شهادت پارمغی : سبابه .

اورته پارمق : وسطی .

آدسز پارمق : بنصر .

سرچه پارمق : خنصر .

آیاق پارمغی : شنتره، شنتر .

پارمق اوجی : بنان، انمله، انامل .

آلتی پارمق : ابهامی جفت اولان . || پالامودك یوکی || برنوع چوبقلی معروف قماش .

§ پارمق قارشدیرمق : مداخله، مشارکت، افساد .

§ پارمق حسابی : آلداتمق، اغفال .

§ پارمقلامق : تحریك، اغوا ایتمك، دورتمك .

§ پارمق : مقیاسده قدمك اون ایکیده برجزؤی : اصبع اون ایکی خط اعتبار اولنور . مقیاس اعشاریده آرشینك یوزه تقسیمندن بری . سانتیمتره .

پارمق اوزومی : برنوع کچی ممهسی اوزوم .

پارمقلق (اسم) صره چوبقدن یاپیلان حائل، پنجره دمیری . || فقرای نصارا موتاسنه مخصوص برنوع تابوت .

پارقوله (ایتالیانجهدن) عسکر نوبتجیلرینك پارواغیاری تفریق ایتمدری ایچون ضابطان طرفندن هرکیجه کندیلرینه تلقین ایدیلان لفظ مرتب .

|| برفرقهنك افرادی بیننده تعارف ایچون متخذ کلمه .

پاره (اسم) تقسیمات مسکوکاتدن غروشك قرقده بری اوچ آقجه بر پارهدر . || مطلقا سکه، مسکوکات، نقود، یاخود ثروت، سامان .

اوفاق پاره : بوزوقلق دیدکلری نقد .

پاره قیرمق : قزانمق .

پاره کسمك : ضرب سکه .

پاره میدان کورمك : پیشین صایمق .

چل پاره : یکی سکه . (چل پاره تعبیری قرقلق برنوع سکهدن قالمش اولمق ملحوظدر)

پاره [ف] پارچه . پاره پاره : پارچه پارچه، قطعه قطعه . [پاره قزانمق تلاشیله آز قالدی پاره پاره اولنیوردی]

یکپاره : برپارچهدن عبارت که ترکجهده بتون تعبیر اولنور : یکپاره برکهربا چبوق طاقمی . یکپاره تختهدن برچرچوه .

پارهلمك : پارهلامق، پاره پاره، پارچه پارچه ایتمك، کسر، صدم، قطع || یرتمق، افتراس : پاره پارچه ایتمك .

پارهلتمك : حیوانه اولدیرتمك، کوپکه پاره لتمك کبی .

پارهلنمك : پاره پاره اولمق . طاغیلمق § تلاش ایتمك، تهالك کوسترمك .

پازن ـ پازنك [ف] بزوکك . قوچاد [میر نظمی ـ بیت : زن، چلی صنعت اوبازناست ـ پازنکی بازن خود ارزناست]

پاس (اسم) ژنك، كير وپاس . كدورت

پاس آچمق : پاس سيلمك، تميزله‌مك . جلا ايتمك .

پاسلانمق : پاس باغلامق، طوتمق، عطالتدن متروكيت حالى حاصل ايتمك .

پاساپورت (اسم) يول فرمانى . || بر شخصك هويتنى، تابعيتنى معلن منسوب اولديغى دولت طرفندن ويريلان تابعيت براتى .

☪ پساپورتنى آلمق : برابلچينك بولنديغى دولتك نزدندن انفكاكى ايچون رسماً رخصتنامه آلماسى .

پاساق كير پاس، پوسيده لباس .

پاساقلى : چپاچول، مردار، پژمرده قيافت . البسه‌سنجه نظافت وانتظامه مراعاتسز .

پاسبان [ف] بكجنه بكجيسى . خارس الليل . بكجى، مستحفظ .

پاستاو (اسم) (مجارجه‌دن) باش طرفى يالديزلى برطوپ چوخه .

پاستاوله بازارلق : آرشينله اولميوب طوپ طوپ بها بيچيلان . عامه تحريف ايله (پاستال) تعبير ايدرلر .

پاسته (اسم) ايتاليانجه‌دن . خمير معناسنه . خمير ايشى مطبوخانده مستعملدر .

پاسقاليا (اسم) (پاسه‌ق) كلمهٔ عبرانيه . سندن محرف اوله‌رق لسان رومى‌يه نقل اولنمشدر . فرانسزجه‌سى (پاق) در . عيد محركه قربان كونى، يهوده خيرسز بيرامى .

كوچوك پاسقاليا : ولادت مسيح يورطيسى .

پاش [ف] سرپمك وصاچمق معناسنه اولان پاشيدن لفظندن اسم مصدر . فعل امرى دخى كلور . كوهر پاش، زرپاش .

پاشا ☪ (اسم) وزرا وبعض امرايه مخصوص رسمى عنواندر .

سابقده اهل سيفه مخصوص پايه‌لرك عنوانى ايدى . مؤخراً اهل قلمه دخى تعميم ايدلمشدر .

عسكريده : مشير، فريق، ميرلوا .

ملكيه‌ده : وزير، بكلر بكى، مير ميران، امير الامرا .

☪ پاشا قاپوسى : وزير اعظم مقامى، باب آصفى كه اليوم باب عالى .

پاشالو : پاشايه منسوب . پاشا خدمتنده اولان كدكلولر . پاشالو قيافتى، پاشالو قاووغى كبى تعبيرات قديمه بوكروهه مخصوص كسوه بولنديغنى افهام ايدر .

پاغوريه (رومجه‌دن) ينكيچ انواعندن كوچوك چيغانوس .

پافته (رزمجه‌دن) شمسه، بيوك قبارا . باشلق پافته‌لرى .

پاك [ف] تميز، صاف، خالص . حيله‌سز . (سنان پاشا ـ تضرعات : الهى پاك قوللرك نصل اميدوار ايسه بى پاك قوللرك آنلردن زياده مسيئند مغفرتيكدر)

آب پاك، دل پاك، نظر پاك، قلب پاك .

(مصراع مشهور : آب پاكه نه ضرر وقوقهٔ قوربغه‌دن)

* پاكدامن : برى الذن، عفيف .

پاكى : پاكلك، تميزلك .

پاكت ـ پاكه‌ت (فرانسزجه‌دن) دسته، بوغچه كبى برلكده باغلا. مش شيلر، برپاكت سيغاره، برپاكت توتون . برپاكت چوراب .

پاكيزه پاك، لطيف .

پالا (اسم) اكلى، پاصى ايكى يوزلى شى . بونه پالاسى كبى . || ايكى يوزلى اوزون قليج كه عربده ذوالفقار .

پالا چالمق : بوشنه كزمك، بيهوده چالشمق .

پالاز (اسم) ياورى . اوردك پالازى، كوكرجين پالازى كبى بعض طيور ياورىلرنده مستعملدر .

قوش پالازى : بوغاز آغريسى . برنوع مهلك خناق .

پالازلانمق : طيور ياوريسى سميرلنمك .

پالاستوریه ⚔ (اسم) طوپ طولدیروب صیقی ویردکلری طوماردن بشقه طواو طوپی بوشالتمق وسیلك ایچون پاچاورانو، یاخود بورغولو صبریق. || طوپك یووارلغنه وضع اولنان صیق اوستوپیسی، کولله صیقیسی.

پالاسرته ⚓ (ایتالیانجه‌دن) چارمخلرك آیاغی مثابه‌سنده راف، آیاقلق.

پالاسقه ⚔ (اسم) مجارجه‌دن. عسکر فشنکلکی، طوپ خرطوجی وضع اولنان چانطه.

پالامار ⚓ (ایتالیانجه‌دن) بیوك کمیلری قاره‌یه باغلامق، یاخود تیمور غومندیه بدل لنکره ربط ایتمك ایچون قوللانیلور بیوك خلاط.
پالامار کوزی: کمینك باشنده وقیچنده مخصوص یووارلق خلاط دلیکلری.

پالاموت (اسم) میشه‌نك، واو کبی بعض آغاجلرك ثمری. بلود، پلید، بلوط دخی دینور.

پالاموٓد معروف بالق. کوجك قره بالق. جنکانه پلامودی.
یوجك طوریق، قوزی پالامودی. براز دها بیوك آلتی پارمق. بطالی زندان دلن، بجوطه.
طوزلیسی: لاکرده.

پالان [ف] اکرینه بدل یوك حیوانلرینه اوریلان سمر، لسانمزده بینك حیوانته اوریلان اکرك غیری‌سمره دخاله دینور. اکثریت اوزه قاطره واشکه اوریلور.
پالاندوز: پالانجی. پالان یاپان.

پالاندیز (اسم) زانق طاشی. چشمه‌لرك موصلق طاشی.

پالانقو ⚓ (ایتالیانجه‌دن) آغیر یوك قالدیرمق ایچون خلاطی بربرینك ایچندن یکیرلمش چوق دیللی ایکی مقاره‌دن عبارت آلت.

پالانقه ⚔ (مجارجه‌دن) آغاج وطوپراقله یاپلمش حصارجق. شرامپول چوریلمش بیوك طابیه وخندقلی واروش.

پالاوره ⚓ طوپ انبارى آلتنده اولان کمینك آشاغی انباری.

پالاهنك. پالهنك [ف] ① دیزکن. دیزکینه‌مربوط کمند.
[نفعی ــ قصیده: سپه انداز صف آراکه رواد اونسه ــ آفتاب اشهب چالاکنه زر پالاهنك] ② مجرم بند ایدیله‌جك ایپ وکمند ③ تازینك بوینه یکیریلان حلقه کبی آغاج.

پالتو (اسم) (Paletot . فرانسزجه‌دن) اوست لباسی، ساقو کبی. مطلقا طیشاریسنده جیبلری بولنور.

پالدم [ف] (اسم) قوسقون تعبیر اولنان قایشدرکه آت اکرینك آکمه‌سنه یکیرلر. [مثل: کوکدن پالدم یاغسه بوینمه یکر] [جلال‌الدین رومی ــ مثنوی: ابروان چون پالدم زیر آمده ــ چشم رانم آمده تازی شده]

پالنك [ف] چاریق، پوستال.

پالوده [و] پالوزه دیدیکمز نشسته طاتلیسی

پالیوش (اسم) ایتالیانجه‌دن. قیصه پالطه، قیجاطوره، شبش.

پانایر (اسم) یونانیدن پنایر. یورطی کونی جمعیتی || واوکون مناسبتیله قوریلا بازار وبازارکاه، || مواسم معینه‌ده قرا وقصباتده وبیوك شهرلرده آچیلان بیوك بازارلرکه اوچ کوندن یکرمی بش کونه قدر امتداد ایدنلری واردر.

پانتالون (اسم) فرانسزجه‌دن Pantalon بدنك آشاغی کیلان طون کبی طار پاچاق کسوه‌سی.

پانجار (اسم) ترکجه‌ده چوکوندور. سلق، بوستانی پازی. قوچانلی پازی.
پانجار ترشیسی. پانجار شکری.
§ پانجار کسلك: حجابدن یوزده حاصل اولان حرت.

پانجور (آباژور) محرفی اولمق ملحوظدر



آباژور فرانسزجه‌ده کون قران کاسرالضیا معناسنه‌در. بومناسبتله پنجره‌لره افقی میخلانمش تخته‌لردن تصنیع ایتدکلری سیر شمسه اطلاق اولنور.

بزم پانجور دیدیکمزه ایسه فرانسز لساننده (Persienne پەرسیەن) اطلاق ایدیلور .

پانزهر (☛ پاد زهر .)

پانطومیم (اسم) فرانسزجەدن . دیلسز اویونی . تیاترولرده بر نوع مقلدلك .

پانیه (اسم) (ایتالیانجەدن) قاپق باغلا . پەجق قیج ایپی . پاریه .
§ پانیەیی چوزمك : اصول ایله صاوشمقده اصطلاح عوام .

پای (اسم) حصه ، نصیب ، بهره [مرکبجی هوایی : خبرلاشور بر لاشەیە اوشمش نیجه یوز بیك کلاب - بزده پای آلمق ایچون کلدك بوغوغا اوستنه]
پایلاشمق : اقتسام ، مقاسمه .
پای ایتمك : اولشمك ، توزیع و تقسیم ایتمك .
پایلامق : پای ویرمك ، مقابلهٔ شتم ایتمك که حصهٔ تکدیری ویرمك .

پای (☛ پا لفظنه)

پایان [ف] صوك ، وهر نسنەنك آخری . [نفعی - قصیده : سوز توکندی باشله ای نفعی دعایه صدقله - چونکه عادتدر دعا اولدم که سوز پایان بولور]
اوج ، کنار ، نهایت : [نفعی - قصیده : عرصهٔ مدح وثناکك حدی یوق ، پایانی یوق - پیك اندیشەم عجبمی اونسه بی تاب وتوان]

پای انداز [ف] پادشاهلرك کذرکاهنه فرش ایتدکلری ذی قیمت قماشەدینور .

پایتاق (اسم) بیدق محرفی . پیاده شطرنج بیدقی .
§ قلیج پاجقلی ، دیزلری چارپق ، اوردك کبی یوریان شخص .

پایدوس (اسم) روجەدن . اذن ، آزاد ، رخصت . یابویی پایدوس ایتمك ، تعطیل .
پایدوسجی : پایدوس چاغران ، اعلان وقت تعطیل ایدن رنجبر .

پایزان - پایزن [ف] اسیر ، خدمتکار ، ارغاد ، رنجبر [کانی - بیلمجه - مناظره ، معمای منیف : یاقالەورە پاکه پایزان چورابی - آناصون روحی یا اردك شرابی]

پایمال [ف] آیاق آلتنده قالمش ، چیکنمش ، محقر . [نفعی - ترکیب بند : پایمال ایلسون اهل دلی تك یکدك - پایەسی برکولەنك پایهٔ کیوان اولسون]

پاینده [ف] دائم ، باقی [باقی - غزل : باقی اولسون یولکه پادشهم سن صاغ اول - بخت پاینده اوله یار سعادت باقی]
اصطلاحمزده مائل انهدام بنالره دستك مقامنده اوریلان آغاج وساره یه (پایانده) اطلاق بومعنا اعتباریله در .

پایه [ف] قدر ، منزلت ، مرتبه ، رتبه ، عزوجاه . [فضولی - قطعه : علم کسبیله پایهٔ رفعت - آرزوی محال ایش آنجق]
☪ اصطلاحات رسمیەمزده مراتب علماده مستعملدر : ادرنه پایەسی ، استانبول پایەسی ، مکه پایەسی کبی .
پایەدار : صاحب پایه .

پیغان (☛ پیغانه)

پپکی (اسم) لساننده لکنت اولان بلتك کبی حروفی چکنیان . دیلی باصیق .
پپەلمك : پپەکی سویلەمك لکنتله تکلم .

پپەمه [اسم] پپکی .

پتالیه (اسم) قوشبازلرك ایپله باغلایوب قوش چیغرتدقلری پارلاق مهره ، چیغرتغان .

پتراق (اصلی بتراق بوتراق) صیق بیتمش ، چوق پیدا اولمش شیلرده وصف اولور : آغاج پتراق کبی چیچك ویردی دیرلر .

پچته (ایتالیانجەدن) مقرمه ، یك حاولوسی .

پچه (اسم) سیاه قیلدن یاپلمش یوزلك . نقاب ، لثام .

پداوره - پەداورا (اسم) روجەدن چاپیلری اورتمك

ایچون بوری ایچنده کیرر ال قدر تحته‌لره اطلاق
اولنور که کرمیده بدل طاملره دوشنرلر .
اینجه تحته‌لره‌ده اصطلاحجه پداوره‌لق ' ویا
پداوره تحته‌سی دینور .

پدر [ف] اب ' بابا ' والد . [نفعی : پدر بو
مصرعی خود کندی سویلشیدی بیلور
ـ مناره اوسته اقلق چیقار بیارخانه]

پذیر [ف] پذیرفتن‌دن اسم مصدردر . قبول
ورضا معناسنه . اسم فاعل وفعل
امر دخی کلیر . ختام پذیر ' شفا پذیر . نهایت پذیرکی .

پذیرا [ف] پذیرفتن‌دن مبالغه‌در . قبول
ایدیجی ' رضا وانقیاد واطاعت
کوستریجی .

پر [ف] قناد ' عربده زیش . [وجدی : ستانبوله
شودکلو آرزو وار دلده ای وحدی ـ
اوچاردم ممکن اولسه نیلیم بال وپرم یوقدر]

پراچول (ایتالیانجه‌دن) (۱) دینکل
اوستنده اولیان آصمه عرابه (۲)
اکری بویون درسك که کمی اکریسی دخی دینور .

پرازوانه [ف] بیچاق وقلمتراش وقلیچلرده قبضه
ایله نامل‌نك اتصال ایلدکاری یرده
ایکیسنی بربرینه ربط وتحکیم ایدن معدنی بیلازك .
پرنج ' وکومش وآلتوندن اعمال اولنور .

پراصه (اسم) رومجه‌دن کراث ' کندنه
معروف تازه صوغان کبی نبات .

پراکنده [ف] طاغینق ' طارطغان ' متفرق '
پریشان .

پران [ف] اوچیجی [نفعی : پرتاب بلند
ایتدیکی دم اثردر پران]

پرانقه (اسم) ایتالیانجه‌دن . کوتوك '
طومروق ' زندان طومروغی :
مطلقا آیاغه اوریلان دمیر . ظالبك : [اورسون بند
اعدامنه تقدیر پرانقه] قولی خطادر . چونکه اله
اوریلانه کلیجه ویا بیلکجه دینور .
|| نعمیا قاتل وحیدود مقوله‌سی اشتراك
مجیسنه‌ده دینور .
پرانقه‌لی : کورکه محکوم اشترا .
§ قبل پرانقه قزیل چنکی : خفیف مشرب '
اویناق .

پرتاب [ف] آتمق ' آتلق صچرامق . [نفعی ـ
قصیده : پرتاب بلند ایتدیکی دم
اثردر پران ـ آهسته خرام ایلسه طاوس جناندر]

پرتو [ف] ضیا ' فروغ . آیدین . [نفعی :
اول سپهر علم وفضل وآفتاب اولمش
آکا ـ پرتو رأی منیر داور دولت‌مآب] (کوسترمك)
(صالمق) ماده‌لر ایله قوللانیلور : [افق تعیندن
طوغدی بر کونش ـ پرتو صالدی کون ومکان اوستنه]
پرتو افشان : پرتو انداز . پرتو صاچیجی .
پرتوریز : پرتو ویریجی .
§ پرتو آلمق : پارلاقلق که کسب تعین واشتهار
معناسنه مستعملدر .

پرتوسوز [ف] عدسه تعبیر اولنان زجاج
محدب الطرفین‌در که اشعهٔ شمسی
بر نقطه‌یه جمع ایله عکس ایتدیردیکی اشیایی یاقغده
استعمال اولنور . عامه تحریف ایله (پرتوسز) دیرلر .

پرتی (اسم) پری ' پارچه ' الیسه ' اشیا .
فرسوده سولپوك پرتیق شیلر . خرتی
پرتی ' پرتی پرتی تعبیرات عامیانه‌سی معروفدر .
§ پرتیی قالدیرمق : مالك اولدیغی اشیای
ناچیزی قالدیروب بر محلدن انفکاك ایتمك .

پرچم [ف] (۱) تپه‌ده اولان صاچ . آلن
صاچی . کاکل . (۲) مزراق ویا
بایراق زلفنده دینور که باشلرنده صارقیدیلور .
[نفعی ـ قصیده درمدح جانبك کرای : دل کرّو
یانی صید ایتسون ـ توغنك پرچم دلاویزی]
دکز پرچمی : دکز قطانی دیدکاری نباتدرکه
جکر اوتی دخی دیرلر .
جوان پرچم : حشیشة الرئه ' قندیل چیچکی '
قیصوم .

پرچان [ف] میخك تپه‌سنی برك ایتمك .
وقاقیلان بر چوینك اوته طرفدن
چیقان اوجنی قیوبرمق ' یعنی صلب برشیئی قارشی
طوته‌رق چیقان اوجی استوار ایتمك .
پرچینه‌مك : برکیتمك ' تحکیم ایتمك .

پرخاش [ف] جنك وجدال ' حرب وقتال .
دوکوش ' صواش ' وغا .

پرداخت [ف] قاش وسائر مصنوعاته ویرو.
یلان جلا . (ایتمك) و (ویرمك)

ماده‌لریله قوللانیلور . پرداخت ایتمك ، پرداخت ویرمك .

پرداز [ف] دوزیجی ، ترتیب ایدیجی مثلا ظریف سخن ، بلیغ آدمه نادره پرداز دینور . [نفعی ــ قصیده : اول نادره پرداز بلیغم که کلامم ــ ضرب‌المثل نکته شناسان جهاندر] [کذا : فیض نفسم معجزه پرواز بلاغت] غلط پرداز تقریر وتحریرنده لحن وخطا ایدن . [نفعی ــ قصیده : نیجه سوز سویلنور اول پرده کیم شاعر صاتار کندین ــ غلط پرداز معنی برمزور ترك لایفهم]

پرده [ف] اورتو ، حجاب . ستاره . حقیقت ومجاز صورتیله مستعملدر [نفعی ــ قصیده : درونی کوهر توحیده مخزن ــ ضمیری پرده تقدیر محرم] [فضولی : پرده‌جك عینه ظلمت كبی خلقك دائم ــ کر دیلرسك که نصیب اوله سکا آب حیات] [کور فضولینك رخ زردنده اشك آلنی ــ پرده ، ادبار طوتمش صورت اقبالنی]

پرده دار ، پرده‌جی . وزرا دیوانلرنده پرده ، آرقه‌سنده طوران نوبتجی که پرده آچوب قپامغه مأمور خادم . [پرده داری میکند درقصر قیصر عنکبوت]

* اهل پرده : مستوره ، عفیفه ، مخدره .

پرده برانداز : پرده‌یی قالدیروب آتان .

مذمومانده مستعملدر .

پرستار [ف] [په . ره . س . تار] خدمتكار ، خدمتجی [نفعی ــ قصیده : عروس طبعمك ناهید برچنکی پرستاری]

[عاکف پاشا : موقع پرستاریدن آیرلمغی نفسی ایچون هردرلو مجازاتدن اشد بیلان برعبد خالص . الجنان اولمغله]

پرستش [ف] [په . ره . س . تی . ش] طاپنیش ، تعبد . || محبت شدیده .

پرستشکار : پرستش ایدیجی ، طاپیجی ، طاپار . جدسنه سویجی .

پرستشکارانه : پرستشکارجه‌سنه .

پرستشکاری : پرستشکارلق .

پرسته [ف] [په . ره . س . ته] معبود .

پرسنك [ف] پارسنك مخففی . ردیف ، نقرات . هرسوزك عقیبنده اعتیاد ایدیلان برکلمه‌یی یاد ایتمك که لقردینك پرسنکی تعبیر اولنور .

بوکلمه ترازو کفه‌سنك خفیف طرفنه تساوی ، وزن ایچون باغلادقلری دمیر وطاش پارچه‌لرینه مخصوص اسمدر . بو اعتبار ایله لقردی صره‌سنده‌کی زوائد کلماته اطلاق اولنمشدر .

پرکار ـ پرکال (اسم) آلات هندسیه‌دن دائره رسم ایتمکه مخصوص اولان آلات . ترکجه‌ده تخفیف ایله پرکل دینور . [پرکار كبی دائره‌ده دوندی طولاشدی .]

پرکاله [ف] پاره ، پارچه . (آزقوللانیلور) [یحیی بك : یورکدن قان قوپار چشمم دوکر پرکاله پرکاله]

پرلانتی (اسم) اصلی ایتالیانجه (بری لانتی) چوق فاسده‌لی آلتی اوستی یونمه الماس .

پرمیچه (اسم) ⚓ ایتالیانجه‌دن اینجه‌رك بالامار ، یدك خلاطی .

پرمق (☞ پارمغه)

پرنار (اسم) میشه انواعندن چالی ، شرابة الراعی . غلطی : پرنال .

پرنار کوموری : سرد مقبول دمیرجی کوموری .

پرنارلق : پکیلری رعی ایتدکلری چالیلق طاغ .

پرنال (☞ پرناره)

پرنده ـ پرّنده [ف] [په . ره . ن . ده] و [پەر . ره . ن . ده] اوچیجی وثاب || اصطلاحده چرخ كبی دونمه صورتیله آتیلان طاقلا .

پرنده باز : طاقلا قیلار اویونجی

§ پرنده آتمق : وثب . مجادله‌یه قالقشمق . آنکله پرنده آتلاز ، ویا کندیسیله پرنده آتمغه قالقشدی دینور .

پرنیان [ف] [په . ر . نی . یا . ن] نقشلی حریر قماش . دیبای منقش .

پروا [ف] قورقو، احتراز، باك، مبالات. قيد، [نفعى — قصيده : بردر بكا شمدن كرو چون ذلت وعزت — نه بيم غم دهر نه پرواى زمانه] (قالق) مادەسيله قوللانيلور. [جهانك بر بلاسندن بكا پرواى قالمشدر]

بى پروا : پرواسز : [فضولى : دوست بى پروا فلك بى رحم، دوران بى سكون — درد چوق هم درد يوق، دشمن قوى، طالع زبون] [نفعى — بهاريه : شاه جهان آراميدر، ماه زمين پيراميدر — بهرام بى پرواميدر، يا آفتاب پركرم] (ايتمك) مادەسيله ده قوللانيلور : حقى دعواده كيمسەدن پروا ايتمز.

پرواز [ف] اوچمه . طيران [ايدر هم جنس همجنسيله پرواز — كبوتر باكبوتر باز باباز] (كلك) مادەسيلەده قوللانيلور [نفعى : صانكه پروازه كلور خشمله بر اژدرها]

|| پرواز : خرقه وعنترى مقولەسى بعض لباس پيشنلرينك واتكلرينك اچ يوزى كنارلرينه وسجاده و پوشيده كبى شيلرك اطرافنه چكيلان بشقه نوع قماش وصاچاق [نفعى — قصيده جو يلرمى دور ايدن طرف چمنزارين ياخود — مائى پرواز ايله قطع اولمش يشيل خاراميدر] بنالرده صاچاق اطرافنه مخلانان اويمەلى تخته. راف، حجره دولاب كبى شيلرك كنارلرينه قورقولق مقامنده ربط اولنان كذا اويمه تخته.

پروانه [ف] كلبك ديدكلرى قنادلى كيجه بوجكيدر كه كنديني احراق ايدنجه يه قدر شمعى طواف ايدر .

|| چرخ آلتلرندن قنادلى چرخه دينور كه واسطهٔ تدويردر . وابور پروانەسى، دكرمن چرخنك پروانەسى كبى .

پرور [ف] بسلك معناسنه اولا پروردن لفظندن فعل امر اولور آنكله بر چوق وصف تركيبى ياپيلور. كرم پرور، معارفپرور، فقرا پرور كبى . [فضولى : خاص وعام اولمش نوال نعمتندن بهرەمند — آفرين اى شهريار ملك پرور آفرين]

پروردگار [ف] اسماء صفاتيهٔ الهيه دندر مربى، بسليجى . فرس قديم لساننده پادشاهلره دخى اطلاق اولنور .

پرورده [ف] بسلنمش، تربيه ايدلمش تربيه اولمش .

پرورش [ف] تربيه . (بولمق) مادەسيله قوللانيلور . كيمك دست تربيه سنده پرورش بولمش . علوم وحكميات تعليم وتعلم ايدنلره (پرورش آموز) دينور .

* پرورش آموختگان ازل : انبياى عظام، اولياى كرام .

پروقه - پەروقه (اسم) ايتاليانجەدن . ياپمه صاچ . اصلع، يعنى طازلاق باشلره چكيريلان اكرتى صاچ .

پروكار (فرانسزجه پروكيه) دن پروقەجى معناسنه ايسەده تعميماً صاچ وصقال كسوب تراش ايدنلره دينور. آلافرانقه بربر.

پرويز [ف] غالب، منصور، مظفر . || بانق ماهى || ملوك فرسك طبقهٔ رابعه سندن خسرو بن هرمز بن نوشروانك لقبيدر . بالغى پك سوديكى ايچون بواسمله ملقب اولمشدر . [نفعى — بهاريه : خاقان عثمانى نسب، كيم مندرج ذاتنده هپ — اسلام فاروق عرب، اقبال پرويز عجم]

پروين [ف] ☺ كواكب مجتمعەدركه ثور برجنده واقع ثور شكلنك اوركور جنده مركوزدرلر . عربيده عقد ثريا، تركجەده اولكر دينور . [نفعى : تركيب بند : كلسون ايكيسى بر يره بنات نعشك — بلكه جمعيت پروينى پريشان اولسون]

پرەسه (اسم) حذا ايپى . افقى اولچو آلتى . ديوارجيلرك حذا ايپى . || مطلقا حذا، صره، كرته؛ پرەسەيه آلمق : حذايى حساب ايدوب موازى اولچمك . ملاحظه معناسنه قوللانيلور : برايشى پرەسەسنه كتيرمك، كه بالملاحظه صرەسنه دوشورمك .

پرەنس (فرانسزجەدن Prince) اعضاى خاندان حكمداريدن اولانلرك عنوانى. حكمدار زاده . مؤنثى پرەنسس .

آوستريادە بوكابدل: آرشيدوق، آرشيدوشس . روسيەده غراندوق : غراندوشس .

لياقت فوقالعاده اصحابنه دخى و يريلور عنوان شرفدر : پرنس بسمارق كبى .

پرهیز [ف] حیه . که خستەلك هنكامنده مأكولات ومشروباتك مضرلرندن احتراز : (یوسف كامل پاشا ـ تملق : رأس ادویه پرهیز وحیه‌در) (مثل : بو پرهیز نه بو لحنه ترشیسی نه ؟) || احتراز ، اتقا : پرهیزكار ، زاهد ، متقی ، عفیف : (كاظم پاشا : بوللاز یمزدر اكثری ارباب عفتك ـ كوردك زمانەنك نیجه پرهیزكارینی)

پری [ف] جن معناسنه‌در . اصطلاحزده طائفهٔ جنك غایت كوزل اعتقاد اولنان نوعی . (نفعی : یا ابروان پریدر یا طره حوری ـ سواد خط مسلسل نمای پیچانی) علی طریق‌المجاز انسانك فوق‌الحد كوزل اولانلرینه اطلاق اولنور . (بكلكجی عزت بك : بر پری كوردم آلایده نه كتدی عقلم ـ او كیدشدر كه كیدر كلدی حالا برینه)

پری‌رو : پری چهره‌لی ، كوزل یوزلی .

پری پیكر : پری صورتلی .

پری زاد : پری زاده عد اولنه‌جق قدر كوزل .

پریشان [ف] طاغلمش ، قارشمش ، طاغنیق ، قاریشق . (نفعی ـ قصیده : كه بیتابانه فی‌الحال اولدی صادر ـ بو اوصاف پریشان وفراهم) كیسوی پریشان ، زلف پریشان . (فضولی : آشفته‌لكم زلف پریشانك اچوندر .) || غمناك ، المناك ، متكدر الخاطر (فضولی : پریشان اولدیغ خلقی پریشان ایتدیكمدندر) پریشان حال : انتظامسز ، مختل‌النظام : (فضولی : ایلین تعیین اجزای مداوا دردیمه ـ ترك ایدوب جمع ایتمدی حال پریشانم كوروب)

پریشانی : پریشانلق (فضولی : پریشانی ، عالم آه وافغان ایتدیكمدندر) (كانی ـ مكتوب : پریشانی غربت ایشیدنلردن ایراق بردرد پر احتراقدر كه)

پریشانلق : عجز ، فقر ، تغیر حال .

پژه‌ونك پازنك . قوواد . قلتبان . غیرتسز .

پژمرده [ف] صولمش ، صولق ، آب وتابی رونقی كیتمش . (نورس ـ مبالغ‌الحكم : منصوب برج بدن ومنسوب دائرهٔ تن اولان عالم پژمرده مبهجهٔ جان) شكوفهٔ پژمرده : صولمش رونقی كتمش چیچك .

اصطلاحزده سفلی كزنلره پژمرده‌قیافت اطلاق اولنور كه اوستی باشی تمیز اولمامقدن عبارتدر .

پس [ف] آرد . پیش مقابلی : پس وپیش ، پیش وپس .

پس‌پرده : پرده آرقه‌سنده دیمكدر كه كیزله‌مك وكیزلی ایش كورمكدن كنایه‌در . ادات تأخیر : بوحالده ، بناءً علیه ، ایدی كبی شیوه ، فارسیدن منتقل اولدیغی حالده الیوم متروكدر .

پست [ف] آلچق ، وضیع ، بلند مقابلی . مجازاً دون همت وبی غیرت كیمسه‌یه اطلاق اولنور : پست طینت : دنی خلقت .

پست بخت : طالعی دون . (كانی ـ یكن محمد پاشایه مكتوب : سنك كانی دیدیككی حریف كندینی بیلزلرك نصایحنه محتاج اوله‌جق قدر پست بخت برادلمامشدر)

پستیل ـ پسدیل (اسم) یمش ازمه‌سنك قوریدلمشی . اینجه ازیلوب یاصلمشی اریك پستیلی ، قایصی پستیلی كبی . (پستیلنی چیقارمق) ضرب شدید ایله ازمك .

پسمانده [ف] كری‌قالمش ، كری قالان بوكلمه‌یی اكثریا (قالمق) ماده‌سیله قوللانقده‌درلر كه خطای فاحشدر . صواب اولان (اولمق) ماده‌سیله قوللانمق واولی اولان اولان هیچ قوللانمامقدر .

پسمانده خور : آرتق ییجی .

پسند [ف] بكنمه ، بكمه ، مستحسن ، فلانشی پسند اولنور ویا پسند اولنمغه‌لایقدر ، بوایشی پسند ایلدم ، كبی . (باقی ـ مرثیهٔ سلطان سلیمان قانونی : شمشیر كوهرینی پسند ایلدی فرنك) || اسم فاعل اولور بكنیجی ، استحسان ایدیجی معناسنه : طبع معالی پسند .

دلپسند : كوكلك آرزوسنه موافق ، خوشه كیده‌جك صورتده اولان . (وجدی : ساقی ، بزم ایدی برشوخ دلپسند)

پسنده ـ پسندیده [ف] ممدوح ، مستحسن ، مقبول ، مرغوب ،

منتخب . بکنلمش . [ندیم : هپ خلقتـك اطواری پسندیده ومقبول]

پشتمال [ف] اسم. طوغریسی کسر با ویا ایله (پیشمال) استعمالمزده پانك فتحیله در. [پە ـ ش ـ تە ـ مال] اوکلك . فوطـه . ایپـك پشتمال ، حـمام پشتمالی [مثـل : حمام پشتمـالی کبی اوموره آتمش]

پشتخته (☞ پیشتخته)

پشرو (☞ پیشرو)

پشکش (☞ پیشکش)

پشکیر (☞ پیشکیر)

پشه [ف] سیوری سـبکك . اکثریا وبتخصیص نظمـده تشـدید ایله قوللانیـلور : [مصراع : پشه توفیق خدا ایله ایدر قلع جبال]

پشه‌کار (اسم) (پیشه‌کار) اورته او یونلرنده قاوقلی ایله محاوره‌یه مأمور اولان واویونی آچان اویونجی که اویونك اك مهم اشخـاصندندر . ظهـوری قولی پشـه‌کاری . حقـه‌باز پشه‌کاری .

پشیمان [ف] ندامت چکمـك . ندامت ایدن ، نادم معناسنده قوللانیلور [مصراع: فلکده ایتدیکی لطفه کورینور کیم پشیماندر] شری موجب اولمش افعـال خیریه‌ده ، شر قصـدیله اجرا ایدیلان افعالده قوللانیلور : ایتدیکم ایلکدن پشیمانم ، چونکه حسـناتك قدرینی بیـلان طـاقدن دکلمش . ایتدیکم فنالقدن پشیمانم چونکه کندیسی پك کوزل برقلبه مالك اولدیغنی بالفعل اثبات ایلدی .

(اولمق) (ایتمك) ماده‌لریله قوللانیـلور . سویلدیکنه پشیمان اولدی . یاپدیغنه پشیمان ایتمدکی.

پشیمانی : پشیمـانلق ندامت [نفعی : جزامی بوکناهك کندیمی هجو ایتمـه‌در زیرا ـ چرا کاری کنند عاقل که بازارد پشیمانی]

[مثل : صوك پشیمانلق آقچه ایتمز] موجب ندامت اولان برفعلی اجرا ایتـدکدن صکره تأسـفك فائده‌سی اولمدیغنی افهـام معرضنـده ایراد اولنـور [وهبی سنبلیزاده ـ لطفیه : عیدر عاقله مغبون اولمق ـ صوك پشیمانلغه مقرون اولمق .]

روز پشیمانی : یوم ندم . قیامت کونی .

پشین [ف] طوغریسی پیشین . فقط اصطلاحزده اوکدن ، اولجه ، معجل معنالرینه (ویره‌سی) مقـابلی اوله‌رق پانك فتحیـله مستعملدر .

پشین پاره : معجل . پشین جواب : قطعی ، ایلرودن ، اولجه‌دن .

پشین آلش ویریش : نقد ایله آلوب صاتمه ویره‌سی‌یه اولمیان اخذ واعطا .

(پشیناً) ویا (پشینات) کبی عامیانه تصرفاتدن حذر ایدلملیدر .

پطریق (اسم) (رومجه‌دن Patriarche) (پاته‌ر: پدر. آرخو : امرایدرم) اصطلاحده آمر روحانی‌یه علم اولمشدر . روم پطریقی ، ارمنی پطریقی کبی .

پطریقخـانه : پطریقلك کرسیسنك مقامی ، محل اداره‌ٔ روحانیه .

پقسان ـ په‌قسان (اسم) ششخانه‌لی طوپلاردن مقدم ایجاد اولنان جسیم زنبرکلی طوب درکه موجدینك اسمیله مشهور اولمشدر .

پك (صفت) [پە ـ ك] برك ، سرد ، صلب ، قاتی ، قوی محکم معناسـنه . [ثابت ـ برنامه ـ چورلیلی علی پاشا حقنده‌در : زیر وبالایه باقـوب اول کودك ـ نه‌یلسـون بر پك ایدی کوك یوکسك]

§ باشی پك : سرد باشلی ، عنود .

§ جانی پك : جفـا کش ، جفایه متحمل ، پك قوی شخص . || زیاده ، چوق ، بسیار ، معناسـنده : پك‌کوزل ، پك اعلا ، پك یوکسك ، پك بهالی کبی .

پك سـویله‌مك : خیرلی سـویله‌مك ، سسنی زیاده چیقاره‌رق سوز سویله‌مك .

پکلك : صـلابت ، شـدت ، متانت || قبض ، انقباض . || امسـاك : ممسکلك : الی پك : خسیس ، جری .

پکسماد قاتی اتمك . طیانوب ادخار اولنمق ایچون مکرر پیشورلمش معروف اتمك . (قالیه‌ته) .

پکمز قاینادیلوب قویولاشدیرلمش شیره . اوزوم عصیده‌سنك قاینادلمشی .

پلاچقه مال غنیمت، یغما . چاپول .

پلاس [ف] [پا . لا . س] چول، عبا (قبا) مقوله‌سی اشیا، وآنلرك اسکیسی .

پلاسپاره : اسکی پوسکی : [نائلی عتیق : پلاسپاره، رندی بدوش وکاسه بکف ـ زکاتمی ویر بلور بردیاره‌دك کیدرز]

پلاق - پلاقه (اوّلکیسی فرانسزجه‌دن، ایکنجیسی ایتالیانجه‌دن) صفحه، لوحهٔ معدنیه . بر پلاق تنکه، بر پلاق ساج .

پلان (فرانسزجه‌دن) موقع اجرایه قونه‌جق ایشك اولجه قوریلان ترتیبی یاپیله‌جق بر بنانك طبقاتنی ارائه ایدن خریطهٔ مسطحه‌سی .

پلانیه (اسم) یاصی واوزون مارنغوز رنده‌سی .

پلتك (صفت) یاصیق سویلر، لکنتلی . پلتك سویله‌مك : پلتکلنمك .

پلته (اسم) پالوده حرفی . نشسته آشی ، صو وشکر ونشسته ممزوجی معروف طوندرمه طاتلی .

پلسنك (☛ پلسانه)

پلنك [ف] قاپلان تعبیر اولنان فروه‌سی بنکلی یرتیجی حیوان ، [نفعی ـ قصیده : ویرسه‌کر ماشطهٔ عدلی جهانه رونق ـ شیر بالین منقش اولور آهویه پلنك]

پلنکانه : پلنکجه‌سنه، پلنکه یاقیشور صورتده ـ طور پلنکانه .

پلید [ف] پیس، مردار، دنی، آلچق. شخص پلید .

پلین ☨ (یونانیدن افسنطین، ختزق) دینلان نبات .

پلین رافیسی : آپسند .

پناه [ف] [په . نا . ه] صیغنق ، التجا . استعمالزده التجاکاه معناسنه‌در .

[نفعی ـ قصیده : پناه سلطنتدر قهرمان دین ودولتدر ـ مدار مملکتدر کامکار کشور آرادر]

[دیکر : مشیر سلطنت عقل مصوّر ـ پناه مملکت عدل مجسم]

وصف ترکیبی صورتنده خافظ وحامی معنا . سنده قوللانیلور : خلافتپناه، دولتپنا، عدالتپناه کبی .

پناهنده : صیغینجی .

پناهیده : صیغینمش .

پنبه (صفت) آقچیل، آچیق قرمزی که لون معروفدر . دها آچیغنه توز پنبه‌سی، صولوغنه، کل پنبه‌سی دینور .

پنبه [ف] پاموق . قطن .

پنبه‌زار (اسم) آلتی پاموقله بوروجك اوستی بتون بوروجك کوملکلکز،

پنج [ف] بش . پنجساله : بش سنه‌لك

پنجاه [ف] اللی . [روحی ـ ترکیب بند : احسانی یا پنجاه، یا چلدر فقرایه]

پنجره [ف] فارسیدن زیاده ترکجه‌ده مستعملدر اوطه وخانه‌لره دخول ضیا وهوا ایچون دیوارلره آچیلان روزنلره دینور . دروازه دخی اطلاق اولنور .

سقفلرده اولان مدخل ضیایه پنجره نامی ویریله‌مز، ایشیقلق، باجه دینور . پنجره اول شیدر که مطلقا کندیسندن طیشاریه نظارت قابل اوله .

پنجره آچمق : بر محله ناظر روزن یاپمق .

پنجشنبه [ف] یوم الخمیس که چارشنبه‌دن صکره کلان کونك اسمی . محاوراتده (پرشنبه) مستعملدر .

پنجم [ف] (په . ن . جو . م) بشنجی . فصل پنجم : بشنجی فصل .

پنچك (اسم) [په . ن . چی . ك] اسرانك حال وصفتنی ناطق صاحبی النده بولنان تمسك . عتقنامه‌نك ضدی . (پنچکلی اسیر) تعبیری مشهوردر .

پنچه [ف] حیوانات مفترسه‌ده اون آیاقلرك پارمقلی ال منزله‌سنده اولان هیأتی . آرسلان پنچه‌سی، قاپلان پنچه‌سی، کدی پنچه‌سی کبی .

|| علم حیوانات نظرنده پنجه ابهامی اولمیاند، یعنی بو کولدیکی وقت درت پارمغه مقابل بر بشنجی بولنمیانه دینور . فقط استعمالمزده تعمیماً اله دخی پنجه اطلاقی واردر . [سلطان سلیم اول : شیرلر پنجهٔ قهرمدن اولورکن لرزان — بنی بر کوزلری آهویه زبون ایتدی فلك] بیتی دخی باقلسه، قهر قرینه‌سیله یدین بشقه بر معنایی تضمن ایدر .

فقط نائلینك : [کوی وصاله پای عزیمت ایرشمدی — دامان پیره پنجهٔ همت ایرشمدی] بیتنده تمامیله ال معناسنده استعمال اولنمشدر [قاضی فاضل : کرامت کوستروب خلقه صویه سجاده صالمشسك — یقاسن روم ایلینك پنجهٔ همتله آلمشسك] شورای محققدرکه پنجه تعبیری دائما شدت وقوت افهام ایلدیکندن بعض خصوصده (ال) لفظنه ترجیحاً استعمال اولنور . [[illegible] اله]

پنجه‌زن : پنجه اوریجی [نفعی ، قطعه‌دن مفرز : نوعی کبی بر کوساله‌نك اوغلی — بر بجه‌لین شیره نیجه پنجه‌زن اولسون ....]

|| پنجه : وقتیله ترك خاقانلرینك طغرا کبی فرمانلره اللرینی قرمزی بویایه بولایوب اوردقلری اشارت . چنکیز النی قانه بولایوب پنجه‌سنی اویله باصاردی .

پنجه‌لشمك : مبارزه ایتمك ، اوغراشمق آرد اولمق . [زور بازوسی سایه‌سنده فلکله پنجه‌لشور . جه‌سنه میدانه آتیله‌رق] پنجه‌له‌مك : سباع مقوله‌سی اوروب قاورامق . پنجه‌لو : قوتلی ، مسلط .

§ ال پنجه دیوان طورمق (ال بیاپنجه‌ده طورمق) دن غلطدر . چاقر پنجه : متعرض . النده شی قورتلیان .

پند [ف] نصح ، نصیحت که ترکجه‌ده اوکوت تعبیر اولنور . (ایتمك) (ویرمك) و (آلمق) ماده‌لریله قوللانیلور : پند ایتدی . پند ویردی ، پند آلدی کبی . [فضولی : دوشدم بلای عشقه خردمند عصر ایکن — ایل شمدی بندن آلدیغی پندی بکا ویرر]

پنیر [ف] پینیر .

په‌په [ف] معرض استهزاده ایراد اولنور . اداتِ تحسیندر . [آفرین ، په‌په ! طوغریسی دیه‌جك یوق] کبی .

پهلو [ف] بدن انسانك ایکی جانبندن هربری . پهلولرندن یاقه‌لادی .

پهلوان [ف] [په . لی . وا . ن] صنعتی کورشمك اولان . زور آور . مصارع : [نفعی — پهلوانم ککزم بوالعجب دورانم ....] || شجیع ، بهادر ، ایری ، دیزمان آدم .

پهله (اسم) پهلو لفظندن ترکجه‌لشدرلمش ، یان ، ضلع . || کورك انواعندن بر نوع . پهله طاشی : مزار طاشلرینك ایکی طرفنده‌کی طاشلر .

پهنا و پهناور [ف] واسع ، کنیش .

پهنائی - پهناوری [ف] کنیشلك ، واسعلك .

پهنکیر (اسم) فارسیدن . طوغرامه‌جیلرك غلط اوله‌رق (مهنکیر) دیدکاری آلتدرکه تحته‌نك اکنی آلمق ایچون استعمال ایدرلر . || آغاجی اینجلتمکده قوللانیلان چیقرقجی آلتی .

پی (اسم) [په . ی] أعربون [عه . ره . بو . ن] معناسنه‌درکه عقد واحکام بیع ایچون ویریلان برمقدارجه پیشین آقچه‌یه دینور .

پی اورمق : مزایده‌ده آرتیرمق . پی سورمك دخی تعبیر اولنور .

پی ویرمك : آلنه‌جق بر شی ایچون اوکجه‌دن برمقدار آقچه ویرمك .

پیله‌مك : سپارش . پیشین برمقدار آقچه ایله کندی امرینه حاضر بولندیرمق .

پی [ف] آرد ، ایز ، عقب .

پیاپی ، پی درپی ، پی اندر پی : بربری آردنجه ، علی‌التوالی ، بربرینك آردی صره . [نفعی : رطل پیاپی صوك بزه ، کتسون کوکلردن الم] [نورس قدیم : پی اندر پی جفاسن چکمکده دوران ونادانك]

پیام [ف] خبر . [نائلی عتیق : نامهٔ موزون : یتش ای بادبولك یاره پیامده بنم — تاب یوق سوزده بال حامده بنم]

پیام آور : خبر کتیرمجی٬ مخبر .

پیامبر ویا پیمبر : نظمده پیغمبر معناسنه قوللانیلور .

پیدا [ف] نهان مقابلی . ظاهر معناسنه . [فضولی : کهی طوپراغه ایلر حکمتك بیك مهلقا پنهان ـ کهی صنعتك قیلر طوپراقدن بیك مهلقا پیدا] کاه حاصل معناسنه قوللانیلور : [آراده برآشنالق پیدا اولدی . هیچ یوقدن برکوبجکز پیدا اولدی] کبی . (اولمق) (ایتمك) مادەلریله قوللانیلور [فضولی : بلند وپست عالم شاهد فیض وجودکدر ـ دکل بیهوده اولمق یوغیکن ارض وسما پیدا]

ناپیدا : موجود اولمیان٬ یوق اولان٬ [فضولی : بحار صنعکده امواج پیدا قعر ناپیدا]

پیرو [ف] [په ـ ی ـ ره ـ و] برینه اقتفا ایدن٬ آردی صره کیدن اکثریا معنویاتده مستعملدر : یازی یازمقده شناسی یه پیرو اولمق پك آز کشی یه میسر اولەبیلشدر .

پیغام [ف] پیام کبی خبر معناسنه .

پیغمبر [ف] رسول٬ نبی . جناب حق طرفندن مبعوث٬ مرسل اولان٬ اوامر ونواهی٬ الهیه یی تبلیغه مأمور ذات .

پیغمبری : پیغمبرلك وپیغمبره منسوب .

ذات پیغمبری : خاصهٔ نبی امی افندمز حضرتلریدر .

پیغوله [ف] کوشه٬ بوجاق . پیغوله نشین : کوشه نشین کبی .

پیك [ف] [په ـ ی ـ ك] خبر کوتوروب کتورن || سابقده قوشیجی عنا کرکه آت یانده سرعتله کیدر ایدی .

[نفعی : اول قدر پرشتابدر پیکم
صانکه برق سحابدر پیکم
دهری برکونده طی ایدر کویا
سایهٔ آفتابدر پیکم]

|| شاطرکه سیاره اطرافنده طولاشان جرم . قمر کرمزك پیکیدر .

پیکه (اسم) مصطبه . دکان اوکنده اوطورەجق یرلی سدیر .

پیمان [ف] عهد٬ معاهده . بد پیمان : عهدنده طورمیان .

پیمانه [ف] قدح [نفعی ـ بهاریه : دور ایلسون پیمانەلر٬ مطربلر ایتدکجه نغم]

* پیمانه پیما : شراب ایچن .

* پیمانه شکن : کاسر اقداح٬ صوفی .

[روحی ـ ترکیب بند : مائل دکلز کیمسەنك آزارینه اما ـ خاطر شکن زاهد پیمانه شکستز]

پینیر (اسم) (پنیر) لفظندن محرف . سوددن یاپیلان معروف بوزن خمیر درکه انواعی واردر .

پیوست [ف] [په ـ ی ـ وه ـ ست] اتصال [دست مکارم پیوست] تعبیر قدیم منشیانەسی متروکدر .

پیوسته [ف] [په ـ ی ـ وه ـ س ـ ته] متصل : [بیت مفرز : بر بحردرکه حاصلی بو بحر بیکران ـ پیوستەدر نهایتی کرداب حیرته]

پیوند [ف] ارتباط٬ تعلق٬ اتصال . باغ . عقد پیوند .

پ : کسره ایله (پی)

پرستو [ف] [پی ـ ره ـ س ـ تو] قرلانغج دیدیکمز معروف صغیر قوش که قیشین بلاد حارەده یازین اقالیم معتدلەده تعیش ایدر. یاورولرینی پرواز اقتداری حائز اولنجەیەقدر طیرانده قالقیشوبده یووالرندن دوشمەملری ایچون آیاقلرندن یکدیکرینه برقیل ایله باغلامق تدبیرینی بولمشدر : [نائلی٬ عتیق : میانك فکر ایدن دیللرکه زلفك آشیان ایتمش ـ پرستو بچەلردر کویا برمویه باغلانمش]

پستان [ف] مه .

پشتو (اسم) طبانجه . [مثل : پشتوی طقوزمی پاتلایور]

پنهان [ف] كیزلی معناسنه هویدا مقابلی . (ایتمك) (قیلق) ماده‌لریله قوللانیلور :

[غالب بك : امتنانك نولمون ای خورشید دهره فیض عشق — سن كبی بیك مهری برداغمده پنهان ایلمش]

پستان٬ پستر كبی منسوب اولدقلری لسانده اصللری پالرك فتحیله اولان كلمه‌لردن ایسه‌ده پانك كسریله شایعدرلر . فقط (پنهان) لفظی لسانمزده ضم ایله مشهوردر . شیوهٔ لسانه عائد اولان بوتبدیل حركاته غلط ویاخطا نظریله باقیلماز .

پیاده [ف] یایا٬ آیاغیله یوری‌یه‌رك كیدن . راجل عربی معناسنده‌ده كلور قصیر الاقتدار مقامنده فلان٬ ایشده پیاده قالدی دینور كه یایا قالدی٬ اقتدارسزلغنی كوستردی دیمكدر . فقط راجل زیاده مستعملدر .

|| معروف خفیف قایق كه برجفته دخی دینور .

|| شطرنجده بیدق٬ پایتاق دینلان اولكصره‌ده‌كی طاشلرك هربری .

⚔ عسكریده سواری مقابلی : صف پیاده آلایی .

پیاز فارسیده صوغان . لسانمزده ایسه تربیه ایچون اته واطعمه‌یه طوغرانان صوغان . صوغانلی طعام . پیازلی كباب٬ فاصولیه پیازی .

§ پیاز ویرمك : اغفال مقصدیله ایدیلان تلطیفده اصطلاح عوام .

⚘ پیاز كوهی : طاغ صوغانی .

پیاسه (ایتالیانجه‌دن) فیٔ جاری . || سیر محلی كبی كزینه‌جك میدانه دخی اطلاق اولنورسه‌ده لسانمز بودرلو لفظلری قبوله مفتقر دكلدر .

پیاطه (ایتالیانجه‌دن) یمك طباغی .

پیاله [ف] قدح [ندیم — شرقی : آل دسته اگر لاله بولنمازسه پیاله — ویر حكمی ای سرو روان كهنه بهارك]

پیاله نوش ; باده خوار . پیاله نوشی : باده خواری .

پیانقو [ف] معروف قار . قرعه كبی چكیلان پای . (چكمك) ماده‌سیله قوللانیلور .

[طالب : یدخواهنه چكسون ملك‌الموت پیانقو]

پیانو (ایتالیانجه‌دن) معروف نوایجاد سازكه قانونه تقلیداً یاپلمشدر .

پیچ (اسم) تركجه‌ده هرشیئك اوفاغی٬ پروزی . آغاجك كوك سوركونی٬ بیومه‌دن قالمش كاله ایرمه‌مش اثمار كبی .

|| ولد زنا .

پیچ [ف] بوكلم٬ قیوریم٬ طولاشیق شی .

پیچاپیچ : بربرینه طولاشمش قارمه قاریشیق . حقیقت ومجاز صورتیله قوللانیلور .

پیچپا [ف] ینكج .

پیچ وتاب [ف] اضطراب٬ تلاش . اندیشه .

پیچیده [ف] بوكولمش٬ طولانمش . طولاشمش٬ صارلمش . [رشتهٔ علی پیچیدهٔ پای تزویری اولمغله]

پیده (اسم) لاتینجه‌دن . یاصی وكپكلو خبز . معروف بوغقه اكمك .

پیر [ف] یاشلی . اختیار٬ سالخورده . [یوسف كامل پاشا — تلق : بربیر وبربرنا ایكی شخص غرابتما] [ندیم : سپهری قیلدی سعی واهتمامی پیر ایكن برنا]

|| برطریقك واضعی٬ پیشواسی . مثلا طریق مولوینك پیری جلال‌الدین رومی اولدیغی كبی .

|| برصنعتك مؤسسی٬ واربابنك رئیسی . صنعت طباعته منسوب اولانلرك (پیری) یوخان غوتانبرغ اولدیغی كبی .

پیرانه : اختیاره موافق صورتده . آمال پیرانه .

پیرانه‌سر : اختیارلق چاغنده٬ وقت شیخوخته‌ده .

پیری : اختیارلق .

پیرمغان : یونانیلرك اساطیرنده‌كی شراب معبودی (واخوس) كبی ایرانیلر دخی میخانه‌جیلره بر پیر تصور ایتمشلر وپیرمغان نامنی ویرمشلردر .

[نفعی : سرمایهٔ پیرمغان٬ پیرایهٔ بزم صنم]

پیراسته [ف] ترتیب٬ تنظیم ایدلمش . انواع شكوفه‌یله پیراسته .

پیرامن [ف] اطراف٬ برشیئك چوره‌سی .

پیرامن کرد : اطرافنده طولاشان . [پیرامن کرد خاطر قاصر اولان معانیدن بریده]

پیراهن [ف] کوملك .

پیرایش [ف] ترتیب، تنظیم .

پیراینده [ف] ترتیب وتنظیم ایدیجی .

پیرایه [ف] زینت، رونق .

پیرایه بخش : زینت بخش ایدن، ورن .

پیرپیری (صفت) اصنافك، ارباب خرفتك آشاغی طاقی . بربیری قیافتی : طار تنیك لباس . [واصف : بیرپیریلکدن بقیه اوده قالمش بریلك]

پیروهی (اسم) اصلی پیروکی . تاتار بورکیك قیمه‌سزی .

پیره (اسم) برغوث . حشراتدن موذی، معروف . [طالب ـ برخان وصفنده : فارسی‌جانی، اوقاف کبی نامعدود ـ پیره‌سی لشکر تاتار کبی بی پایان]

پیره‌زن [ف] قوجه قاری . [عطایی : پیره‌زنه‌زن دیمکه عار ایدر]

پیرهن [ف] پیراهن مخففی . استعمالی نظمه مخصوصدر .

پیس (صفت) کریه، وسخ، مردار . کبرلو .

§ پیس آغز : شتم غلیظ، کفربازلق .

§ پیس بوغاز : آبور جوبور هرنه بولورسه معده‌یه آتان .

پیسلك : مردارلق، نجاست .

پیسله‌مك : برباد، مردار، ملوث ایتمك .

پیش [ف] اوك، اوك طرف . حضور . پیش نظر : کوز اوکی : [شناسی ـ مباحثهٔ مجوثة عنها : چونکه پیش نظرده اولان دائره ایکی ومرکز بردر .]

پیشانی [ف] آلن، جبین .

پیشتخته [ف] چکمجه دیدیکمز صندوقجه .

پیشرو [ف] [پی ـ ش ـ ره ـ و] پشرو دیدیکمزدر که موسیقیده اصل مقامدن مقدم چالنان نغمه [مثل : زورناده پیشرو اولماز نه چیقارسه بختکه]

پیشگاه [ف] حضور .

پیشکش [ف] پشکش، هدیه، تحفه . مجانا بادهوا ویریلان شی .

پیشگه [ف] پیشگاه مخففی .

پیشگیر [ف] پشکیر . حاولو، مقرمه .

پیشوا [ف] (پیش ـ وا) . امام، مقتدی به برطائفه‌نك اوکنه دوشن، رئیس طائفه .

پیشه [ف] صنعت، حرفت || عادت، معتاد : حسنات پیشه، حسناتی معتاد ایدینان .

پیشه کار (☞ پشه کاره)

پیشین [ف] اوّل، اولکی . زمان پیشین : اول زمان

پیکه (فرانسزجه‌دن) قالین، قبارتمه صورتیله نقوشی اولان پاموق قماش . یلکلك پیکه .

پیکار (اسم) پوکار . صیقیلوب قاینار قرلار معناسنه . عین، قاینارجه، منبع، ینبوع .

کوز پیکاری : معق که کوزلرك برونه متصل اولان نهایتلرنده‌کی چیقور .

پیکار باشی : سرچشمه . وسرچشمه‌ده اوطوران صو باشی .

پینك (اسم) پینکی، اویوقلامه، نعاس آمیر غانمه .

پینکله‌مك : اویوقلامق، راحتسز یرده قالوب اویویه‌مامق .

پ ـ ضمه ایله

پخته [ف] پیشمش٬ پیشکین : [نابی : کتورك اکل ایدهلم ماحضری ـ پخته اولماز سهده اولسون ناتری]

ناپخته : پیشمهمش ٠ پیشکین دکل٬ چیسك .

زاهد ناپخته :

پر [ف] طولو [نفعی : می آتش سیالهدر٬ مینا قدحله لالهدر ـ یا غنچهٔ پرژالهدر٬ آچش نسیم صبحدم] [ندیم : ایدوب عرض هنر دائم جهانی برصدا] || چوق٬ زیاده معناسنه کلور. [نفعی : اولور جهان پرزلزله٬ باصدقجه میدانه قدم] [کذا : پرطمطراق وخوش ادا٬ نه خافظم نه محتشم] [کذا : اولقدر پرشتابدر پیکم ـ صانکه برق سحابدر پیکم] پرکرم٬ پرغضب٬ پرحدت تعبیرلری کرمی٬ غضبی٬ حدتی زیاده معناسنهدر .

پردل [ف] (پو ـ ر ـ د ـ دل) یورکی قوی٬ جسور. پردلی : جسوولق : [یوسف کامل پاشا : میدان کار وزراده اظهار پردلی ایدنلره]

پرسان [ف] (پو ـ ر ـ سا ـ ن) سؤال ایدیجی .

پرسش [ف] (پو ـ ر ـ سی ـ ش) صورش سؤال [جامی : پرسش خاطره ارداف اولنور]

پروتستو ☪⚖ برشخصك بغیر حق حقوقنه مداخله حالنده صاحب حقوقك مداخله ایدن طرفدن حقنی دعوی ایتمسنه . ویا مقاولهلی بر معاملهٔ مشترکهده برطرفك خلاف مقاوله حرکتده بولنمسیله دیکرینه تحصل ایدن ضرری اطرافلیجه ایضاح ایدرك ادّعاده بولنمسنه دینور .

پسر [ف] (پو ـ سه ـ ر) اوغل٬ ارکك چوجق . [همایوننامه : درویش ایتدی : ای پسر دربدر آکاه اول که] طرز جدید انشامز بودرلو الفاظ خوابیدهٔ عجمانهدن بردرجهیه قدر مصوندر .

پشت (پوشت) [ف] آرقه قوللانلماغه باشلامشدر ٠ چونکه ایهام قبیحی تضمن ایدر .

پشتیبان [ف] (پو ـ ش ـ تی ـ بان) بنالره اوریلان دستك٬ پایاندهیه دینور . || مجازاً معین وظهیر معناسنهدر . اولکی معنایه : [آیاصوفیهیه دائر مقاله : جامعك ایکی طرفنه معمار سنان طرفندن غایت متین ایکی پشتیبان اورلمغله بنا فوق‌الغایه تقویه ایدلمش]

پفکرده * [ف] (پو ـ ف ـ کر ـ ده) سوندرلمش [شمع اقبالی پفکردهٔ روزکار اولمغله] کبی تعبیرات قدیمهٔ منشیانه معلومدر .

پوپیا (اسم) ایتالیانجهدن . کمیك قیچی فیچدن کلان روزکار .

پوپلا ـ پوپله (اسم) بعض نوع اوردکك اینجه ویومشاق توکی .

پوپله یاتاق : فوق‌العاده قپاردلمقدن٬ نعومتدن کنایه . عوام ایکنجی پایه بدل فا ایله (پوفله) تعبیر ایدرلر که غلطدر .

پوت (صفت) البسهده٬ دیکیشده اولان بروشقلق . ایکی پارچهنك دیکیلیرکن یکدیکرندن اوزون ویا قیصه کلمهسی .

§ پوت قیرمق : لقردی قاچرمق٬ مناسبتسز سوز سویلهمك٬ ویا طوغری برسوزی نابجل تفوه ایتمك .

§ پوت کلمك : برایش مرامه مطابق چیقمهمق. صوکی کلمهمك .

پوت (☛ با ایله بته)

پوتور ـ پوطور (اسم) برنوع شلوار (سراویل) که صیقمهلی قیرمهلو نوعی .

پوج (اسم) پوج کیکی: قویروق صوقی٬ ثعلبه٬ عصعص .

پوجا ⚓ (اسم) ایتالیانجه‌دن . کمینك صاغ یانی، سنجاق طرفی .

اورسا پوجا : صاغه صوله اوته برو .

پوجالامق : کمی‌یی صاغه دوندرمك، روزکاری قیچه یقین آلمق .

پود [ف] آرغاج، تار ضدی ؛ تار ایله برابر قوللانیلور [عاکف پاشا : تار و پود قماش مکید ثنی بیك درلو الواندن انتخاب ایتمکله]

پور (صفت)

پورتقال (اسم) پورتوغال قطعه‌سندن کلمش نارنج که بیانیسی ترنج .

پورتقالی : پورتقال رنکنده اولان .

پورتوك (اسم) پوروز کبی برشیئك اوزرنده طبیعی وعارضی اولان قبارجقلر .

پورچه مهملاتدن پارچه پورچه کبی .

پورصوق (اسم) حیوانات لاحمه‌دن زبرب واشغار دیدکاری تنبل، وحشی ومنزوی برحیواندرکه جسماً تلکی قدردر . تویلری اسمر، نافه‌سی سیاه، باشی آلاجه‌لی‌در . هجری وتنها محلرده برطاقم معوج ومنحرف چیقورلر قازه‌رق عمرینی همان اوراده امرار ایدر . اسپانیادن نور — وچیایه قدر بتون اوروپاده کثرتله بولنور . قیللرندن اثواب فورچه‌سی اعمال ایدیلور .

پورصوق قولایلقله تأنیس اولنه بیلور ؛ قویروغنك آلتنده برکیسه‌سی واردرکه بدبوی رایحه نشر ایلر . کیجه‌لری مزارلقلری طولاشه‌رق دفن اولنمش امواتی چیقاروب یر . [کانی — پیلمجه : . . . . — یا مزارلقده یاتور پورصوقدر]

پورصق (صفت) اصلی بورصوق بوریشیق . بور یشوب صار . قمش شی .

پورصومق : دریلرك، میوه‌نك طراوتی کیدوب بوریشمه‌سی .

پوروز (اسم) اییك پورتوکی، طالازکبی . || عائق . مانع .

پوروزلی ایش : دوزه‌له‌جك مشکلاتی اولان امور .

پوروزلنمك : مشکلات پیدا ایتمك .

پوزینه [ف] مایمون یاخود شبك .

[سروری — تاریخ هزل آمیز :
سیر کاغدخانه‌ده برقبطی، شادی رسان
دونکی کون آلدم دیو پوزینه سن ایلردی یاد
ایته‌دن فصلن تمام اول، بن دیدم تاریخنی
آبوحی چنکانه آلمش برشبك میمون یاد]

پوس - پوص (اسم) هوانك روی ارضه یاصلانان دومانی . سیسك خفیفی . کدورت .

میوه‌لرك پوصی : صمغی، صعرور .

آغاجلرك پوصی : یوصون . وساقز کبی پیسلکی .

مه پوصی : انجیك باشنده اولان جراحت وقابوق .

پوصلامق : پوص باغمق .

پوسات (اسم) طاقم، بساط، آلات طاقی، سلاحلق .

آت پوسادی : چوقال . پوساتلو : جبه‌جی، آهنپوش .

پوساتجی : او یونلرده شقشق کبی آلاتله مسخره‌لق ایدن صویتاری .

پوساریق - پوصاریق (اسم) صوکبی کورینان دومان، سراب .

پوست [ف] چاربا قسمنك یوزیلوب چیقا — رلمش تویلی دریسی پوستکه :

[منیف — مکتوب موزون : برکیك پوستی یاتور کورمشلر — بیلمکجه واروب آنی صورمشلر]
[مثل : تیلکی تیلکیلکنی بیلدیرنجه‌یه قدر پوستی الدن کیدر]

پوست نشین : پوستده اوطوران . اکثریا تکیه شیخلری حقنده قوللانیلور : فلان درکاهك پوست نشینی اولدقجه ازالهٔ جهل ایلامشدر .

§ پوستی سرمك : بریرده لزومندن زیاده

اوتوزه‌رق ثقلت ویرمك : { فاضل ـ تمسك باده : کیف دیرلر دخی بروحشی دوست ـ ناکهان بزمه کلوب سردی پوست }

پوستال (اسم) قونجسز . بول مست' راحت



آیاقابی، سورتوك معناسنه صفت اوله‌رق قوللانیلور.

پوستکی قویون وکچینك یوکلی دریسی .

§ پوستکی صایدیرمق : دلی یرینه قویوب عبثه اشغال ایتمك .

پوسته (اسم) ایتالیانجه‌دن تاتارك' واپورك' دمیر یولی قطارینك معین زمانده کتوردیکی چانطه . اصلنده منزلخانه' برید .

شهر پوسته‌سی : خارجله ایشله‌میان . داخل شهرده ایصال مکاتیبه وساطت ایدن .

پوسته پولی : پوسته تمغاسی .

پوسته‌خانه : پوسته‌جی محلی . محرراتك طوپلانوب ایصال' وتوزیع ایدلدیکی اداره خانه .

✕ || سلاحه' یاقراوله چیقان اوفاق بولوك عسکر .

پوستین [ف] کورك .

پوسکورمك (فعل متعدی) کیرو دفع ایتمك . || آغزله پوقلیه‌رك برشیئك اوزرینه بوغو کبی صو یاغدیرمق .

§ آتش پوسکورمك : غضبندن آتش زبانانه سکوب صایمق .

پوسکورمه دحه' پوسکورمه فشنك : هوایی دحه . یانار طاغ .

پوسکورمه‌سی : فوران .

پوسکول (اسم) طوپ ایپکدن' ایبلکدن یاتلدن صاچلو طوپ صچاق . شنکوله . فس پوسکولی' پرده پوسکولی' اینجه' صرمه پوسکول .

§ پوسکوللی بلا : قویروقلی' تکلفلی' ساده اولمیان .

پوشش [ف] اورتو' اورتونه‌جك شی .

پوشنده [ف] اورتیجی .

پوشیده [ف] اورتلمش' مستور . رازپوشیده: سر مکتوم . || اورتو : پوشیده' بیت مکرم .

پوصوق (اسم) کمینکاه' مکمن . کمین .

پوصویه یاتمق : خدعه' دسیسه ایتمك .

پوصله (اسم) کوچوك تذکره' مخطره . خلاصه .

پوصله ایتمك: یادداشت ایچون مخطره یازوب ضبط ایتمك .

پوصوله ⚓ (ایتالیانجه‌دن) . راهنما . کیلرده وجهه' عزیتی بولمق ایچون ابره' مقناطیسی ایله شمالی ارائه ایدن آلت مخصوصه .

پول (یونانیدن) فلس' منقر . پاره . معدن پارچه‌سی . آلتون کوموش پول . سائر مدور شیلر .

حیواناتده پول رسمنده اولان فلوس وحرشف.

بالق پولی : سفط' پشیره .

پرچین پولی : جیواته وویده صقشدیره‌جق مدور باشلق .

دف پولی : زل .

طاوله پولی : دامه طاشی کبی مدور شیلر .

پول ایشلمتك : پاره کبی مدور یالدیزلی معدنی پوللرله اقمشه اوزرینه ایکنه ایله نقوش رسم ایتمك .

پولاد [ف] چلیك دیدیکمز سرد دمیرکه صنعت مخصوصه ایله صو ویریله‌رك سردلشدیرلمشدر . قاتی شیلره آنکله تشبیه ایدیلور : پولاد کبی .

پوللق (اسم) ادوات زراعتدن . آغیر صابان .

پولوسکون ✱ (اسم) پلسکون . فلسکون' شفویه فصیله‌سندن چوبان صوزکجی دیدکلری نبات .

پولیچه (اسم) ایتالیانجه . حواله کاغدی . برینك اوزرینه شرائطله چکیلان حواله .

پولیچه‌جی : ایکی محل آراسنده کلوب کیدن قانغیجی .

پولیتیقه ☾ (اسم) یونانیدن . تدبیر مملکت معناسنه . دولتک بین‌الامم مشترک اولان مصالحنده حرکتی :

پولیتیقه مأموری : دولتک منافع مخصوصه‌سنه عائد مصالحه تعیین ایتدیکی مأمور .

پولیس (یونانیدن) بر شهرک ، برخلقک تأمین آسایشی ایچون اداره ، مملکت طرفندن تأسیس اولنان افراد مخصوصه ومنتظمه .

پولیس ناظری : پولیس اداره‌سنک آمری .

پوته [ف] ایچنده معدنیات اذابه ایتدکلری طوپراقدن معمول ظرف .

پویا - پویان [ف] سکردیجی آت حقنده ، وانسان حقنده قوللانیلور : [ندیم : ایشیدوب مقدم عالیسنی پویان اولدرق - عز واقبال دعا دولتنه شایان کلدی]

پویرا (اسم) تکرلکک اورته‌سنده اولان آغرشاغی .

پویراز (یونانیدن) بوریاس . بوره‌لی روزکار . مشرق ایله شمال آره‌سندن اسن یل . شماله زیاده مائل اولان کرته‌دن اسنه ییلدیز پویرازی ، شرقه میل ایدنه کون پویرازی کون طوغیشی کرته‌سی دینور .

پویرالق (اسم) کوکنار کراسته‌سی . کیریشلمه ایچون ابنیه‌ده ، پویرا ایچون تکرلک اعمالده قوللانیلور بسرد آغاج .

ت

تاء : الف ایله

ت الفبای عربیه‌ده اوچنجی والفبای ترکیه وفارسیه‌ده دردنجی حرف : تاء فوقیه ، تاء مثناة . ابجد حسابنده (٤٠٠) عددینه اشارتدر .

تـ [ع] ادات قسم : تالله .

تا [ف] ادات انتها . ترکجه‌ده دک ، دکین ، قدر اداتلری مقابلی . تاصباح : صباح وقتنه قدر . تاحشر : یوم حشره قدر . بوکبی تعبیراتدن شیوهٔ لسان ویا ذوق سلیقه الجاسیله بعضاً (ب) ادات الصاق حذف اولنور : مثلا (سرتاپا) یرینه (سرتابپا) دینور . || ادات توقیت : [باقی : عرصهٔ سیمین صبح اوستنده دائم کوی زر - تاخم چوکان کردون ایچره سرکردان کلور] [ندیم : خدا تا حشره‌دک جاری قیله امر همایونک]

تا [ف] قات مثل معناسنه (یالکز قوللانلماز) معنویاتده دخی قوللانیلور : آلام دوتا اولدی . بوکلم معناسنه کلور : قدم دوتا اولدی کبی

تاب [ف] طاقت : [نائلی عتیق : تاب یوق سوزدله بال حامده بنم]

تاب آور : طاقت کتوریجی . (بی) ادات نافیه سیله وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلور : بیتاب : طاقتسز . بی‌تابانه : بی‌تابجه‌سنه . بی‌تابی : بیتابلق . طاقتسزلک .

|| رونق ، حرارت ، ضیا : [نائلی عتیق : تاب رخک اولدقجه فزون شعله ، میدن - برلمعه‌سی دنیایی یاقار برق بلاسک]

|| بعض کلمات ایله ضیا وحرارت ویریجی معناسنه وصف ترکیبی یاپیلور . آفتاب جهانتاب ، مهر عالمتاب کبی .

تابان [ف] ضیادار ، پارلاق . [وجه تابانک فروغ مهره رشک انداز اولور]

تابدار [ف] ضیالی ، پارلاق . دیدار تابدار || قیوریملی ، بوکوملی : کیسوی تابدار .

تابستان [ف] یاز ، صیف .

تابش [ف] پارلایش ، [ندیم - تاریخ : تابش مهجهٔ رایتی عیون سرهنکان عجمی خیره‌دار ایتمکله]

تابع [ع] برینک امری آلتنده بولنان ، تحت اطاعتده اولان . [ندیم : صلاورسویلسون وارسه نظیرین کوردیکی آفاق - که هم ظل خدا هم تابع فرمان مولادر] || اویجی ، برینک مسلکنه سالک اولان : شعرده نفعی‌یه تابعدر . فلاطونک مسلک فلسفیسنه تابعدر .

تابعیت ☪ بر دولتك تبعه‌سندن بولنمقلق : سلطنت سنیه تابعیتنه داخل اولان اقوامك كافه‌سی بختیاردر .
تابعیت نظامنامه‌سی : اصول وشرائط تابعیتی ناطق نظامنامه .

تابعین * اصطلاح شریعتده اصحاب رسول اللهه ملاقی اولدرق آنلردن نقل وروایت ایدن ذوات .

تابناك [ف] پارلاق . ضیالی .

تابنده [ف] پارلاق، ضیالی .

تابوت [ع] میت وضع ونقل ایتمكه مخصوص معروف صندوق . آغاجدن والواح معدنیه‌دن دخی اعمال ایدیلور . [نفعی : فیله ناچار مكر بوكلدلر تابوتك]

تابه [ف] تاوه دیدكلری مطبخ آلتی كه ایچنده یاغ اریدیله‌رك ات وساره قزارديلير .

تاپه (☛ طپه‌یه)

تات (اسم) ترك اداره‌سنه كیرمش اولان ولایتلرك قدیم كرد وعجمدن اولان خلق . عربلرك تركستانه استیلالرندن صكره مسلمانلره قاریشان اعجامه (تاجیك) اطلاق بوندندر كه یابانجی دیمكدر . عربك غیری اقوامه عربیده اعجام دینديکی كبی . نته‌كیم ارمنیلر (هایك) اولمیانلره (تاجیك) اطلاق ایدرلركه ارمنینك غیری دیمكدر .

تاتار (اسم) مغوللردن بر كوچك عشیرت ایكن حكومتی اللرینه كچیردكدن صكره سائر ترك اقوامك جمله‌سنه كندیناملرینی ویرمشلردر . الیوم تاتار عشیرتی قالمامشدر . یالكز اوزبكلر تاتارلردن بر شعبه‌در .

تاتار (اسم) سوره‌ك، یعنی برید، قاصد اولان .
پوسته تاتاری : مكتوب ایصال ایدن برید ساعی .
تاتاری : آز پیشمش، یاری چیك یاری پیشمش ات : [نابی : كتورك اكل ایدهلم ماحضری ـ پخته اولمازسه‌ده اولسون تاتاری]

تاتارجق (اسم) برغش، سكینه دیدكلری خرده سیكك كه انسانی صوقدیغی وقت آجی آجی قاشندیرر .

تاج [ع] عمامه‌لی باش كسوه‌سنه دینور بعض دروبشان ایله مشایخك كیدكلری‌در . سلاطین سالفه‌نك والیوم اوروپا حكمدارلرینك باشلرینه كیدكلری كسوه‌یه دینوركه (افسر) فارسی معناسنه‌در . جمعی تیجان‌در .
تاج كیمك : رسم تتوج كه حكمدارانك بعد العقود مراسم معتاده ایله اكتساء تاج ایتمه‌لریدر . سلاطین عثمانیه‌نك تقلید سیف رسمی كبی .
§ تاج سر : باش تاجی [روحی : خاك اول كه خدا مرتبه‌كی ایلیه عالی ـ تاج سر عالمدر اوكیم خاك قدر]

تاجدار [ف] صاحب تاج، حكمدار .
تاجدارانه : صاحب تاج اولانه لایق صورتده . تاجداری تاجدارلق، تاجداره منسوب .

تاجر [ع] آلم صاتم ایدن، تجارتله مشغول اولان آدمه دینوركه بازركان تعبیر اولنور . جمعی تجاردر .

تاجیك (اسم) اوائل اسلامده فرسدن عربه قاریشه‌رق اهتدا ایدنلره ویرلمش براسمدركه یابانجی معناسنه‌در . (تازی) لفظی بوكلمه‌دن معربدر . (☛ تاته)

تار [ف] قراكلق، مظلم . [اول شب تار هزیمتده] ‖ آرشكه (پود) مقابلی‌در . پود ایله برلكده قوللانیلور : تار وپود .

تاراج [ف] یغما، غارت، یغما ایتمه . تاراجكرده : یغما ایدلمش اولان .

تارك [ع] ترك ایدیجی، ترك ایدن . برایشی وكندینه متعلق اولان برشیئی تركده وصف اولنور فارغ كبی .
تارك دنیا : امور معاشدن دست كش فراغ ایله اختیار انزوا وترك ماسوا ایتمكده اصطلاحدر .

تارلا ـ ترلا (اسم) تارامق، (طرامق) معناسنه . مزرعه .
ترلا ایتمك : دوزلیوب یكپاره یكسان قیلق .
ترلا آچمق : چالیلق یری تخلیه ایله ترلا، مزرعه حالنه تحویل ایتمك .

تارمار [ف] طاغینیق؛ پریشان . معنویاتده قوللانلماز .

تاريخ [ع] پریوزنده بزدن اول کلوب کچن انسانلرك احوالندن وظهور وحدوث ایدن وقایعدن بحث ایدن فندر . جمعی تواریخ : [بزه نقلی تواریخك کلور کویا يالان شمدی]
تاريخ چکمك : تاریخ قویمقدر که برشیئك زمان وقوعنی؛ ویا برمکتوبك وقت تحریرینی تعیین واشارتدر .
تاريخ سويلەمك : منظوم ویامنثور برکلامك حروفنی بر وقعەنك زمان حدوثنه توافق ایتدیرەجك صورتده ابجد حسابنه موافق دوشورمك .

تاريك [ف] قراكلق؛ مظلم . [حافظ مشفق: انوار عنایات کریمانەلریله تاریکخانۀ امیدك اضاءەسی خصوصده]
تاريكى : قراكلق؛ ظلمت .

تاز [ف] قوشمه؛ قوشش . يالكز قوللانلماز . قوشمه؛ سکرتمه اولان (تك) لفظيله برلكده عطف تفسیری صورتنده قوللانیلور (تك وتاز) دینور . [نفعی : رخش اندیشەم اکر باشلاسه جولانه چیقار ـ اوج افلاك معانی یه غبارتك وتاز]

تازه [ف] یکی؛ جدید؛ طری . نوظهور : زمین تازه؛ اسلوب تازه؛ ادای تازه ‖ کنج؛ کوربه : تازه برقادین؛ اختیار مقابلی . تازه بامیه؛ تازه باقلا؛ تازه فاصولیه؛ تازه میوه دینورکه قوری اولمیان نوعلری مراد ایدلمش اولور . ‖ بایات اولمیان: تازه اکمك کبی .
تازەلەمك : یکیلەمك؛ تجدید . طراوتویرمك ‖ برشیئی تکرار ایتمك ؛ بحثی تازەلمك کبی .
تازەلنمك : تازەلنمك؛ تجدد ایتمك . کنجلك عودت ایتمك؛ طراوت پیدا ایتمك .
تازەلك : شبابت؛ کنجلك چاغی؛ عهدجوانی؛ عنفوان شبابت

تازى (اسم) عرب زغاری . انواعی چوقدر صیدایچون قوللانیلور .

تازى [ف] عربی : لسان تازی . اسب تازی: عرب آتی . (تاجیك) لفظندن مأخوذدر .

تازيانه [ف] قرباج؛ قامچی .

تاس ادات تأکید ومبالغه تام طاقر کبی تاس تمام .

تاسع [ع] طقوزنجی ؛ باب تاسع؛ مبحث تاسع . جلد تاسع . ماده تاسعه .
تاسعاً : طقوزنجی مرتبەده؛ طقوزنجی مرتبەده اولەرق .

تاسمه (اسم) طسمه دخی یازیلور . قایش حلقه . قوزنی طاسمەسی؛ قلاده ‖ زناق معناسنه کلور : نعلین طاسمەسی .

تاسه [ف] غم؛ غصه . ترکجەده نسوان عوام زبانزدیدر .

تالاز (اسم) روجهەدن تلاطم . تموج . بواعتبار ایله ایپك مقولەسی رقیق شیلرك طولاشوب قبارمەسنده مستعملدرکه (طلازلنمق) تالازلنمق تعبیر اولنور .

تالان [ف] یغما؛ تاراج؛ یغما ایتمه . تالانکر: یغماجی .

تالى [ع] آردی صره کیدیجی؛ کیدن؛ پیرو: بندتالی؛ فقرهٔ تالیه .
⚔ عساکر ردیفەنك ایکنجی قسمی . صنف تالی . (صنف مقدم) مقابلی .

تام [ع] بتون؛ اکسیکسز؛ ناقص اولمیان . اطلاع تام. معلومات تامه . تامالوزن: طارطیسی اکسیك اولمیان . وزنی تام . تامالشعور: شعوری تام .

تاو ـ طاو (اسم) تابدن محرف . چاغ نصاب : تاوینی قاچرمق : نصابنی پکیرمك . [مثل : دمیر تاونده دوکیلور] ‖ بسی؛ تربیه؛ تیمار . تاولی قوزی . تاولی اینك .
تاو ویرمك : اوتوایچون؛ توتون ایچون صو پوسکوروب نملندیرمك .
تاولانمق : سمیرمك .
تاوسامق : تاوی؛ رواجی پکمك .
تاوخانه؛ تابخانه : ملجاء غربا .

تاوان ـ طاوان (اسم) سقف . سما . [جودت پاشا ـ ترجمهٔ خطبهٔ قس بن ساعده : بربوزی برفرش ایوان؛ کوك یوزی بریوکسك طاوان]
§ تاوان باشه پکمك : موجبعار ویاموجب

كدر اوله‌جق برسوز ايشيتمكدن عارض اولان حالت حسيه‌ده مستعملدر .

آغز تاواني : طماق .

تاوه (اسم) تابه . صابلو قاب ياغ اريدوب ات وسائره قزارتمغه مخصوص آلت طبخ .

يومورطه تاوه‌سي : يومورطه پيشورمكه مخصوص صيغ قاب .

تاوه‌ده قزارمش طعام : بالق تاوه‌سي ، باطليجان تاوه‌سي ، جكر تاوه‌سي كبي .

تائب [ع] توبه ايديجي ، توبه ايدن ، توبه‌كار . (اولمق) ماده‌سيله قوللانيلور .

[نفعي : حله بن تائب اولدم هجو ايله هم انتقام ايتدم — اكرويسي اوخرلكده قالورسه ينه ارزاني]

تائب اولمق : سيئاتدن اجتنابه عهد ايتمك .

تأ ـ همزه ايله

تأبيد [ع] مؤبد ، باقي قيلمق .

تأثر [ع] [ته ـ اث ـ ثو ـ ر] انفعال صورتنده حسلنمك كه حزن تأثيري طويمق ، ايجيلنمك . بر مأثورك تأثيري تحتنده بولنمق . فرط تأثر ، كمال تأثر .

موجب تأثر : تأثر ايجاب ايدن .

سريع التأثر : سرعتله انفعال درون حاصل ايدن . جمعي تأثرات .

تأجيل [ع] تعيين مهلت . تأخير . تعجيل مقابلي .

تأخر [ع] [ته ـ اخ ـ خو ـ ر] صكره‌يه كري قالمق . تأخر عودت ، (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلور : تأخر ايتدي . صكره‌يه ، كري‌يه قالدي . جمعي تأخرات .

تأخير [ع] صكره‌يه ، كري‌يه براقمق . بكلدرمك . تأخير مصلحت . تأخير تأديات ، (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلور . عزيمتني تأخير ايتدي . جوابني تأخير ايتدي .

تأدب [ع] [ته ـ اد ـ دو ـ ب] ادبلنمك . ادب طاقنمق . بو معنده سوز سويلكه تأدب ايدرم . [نديم : اوكندن بچمكله كويا تأدب ايلدي طوردي — كوروب اول شوكت ودارائي باقدي قالدي حيرتله]

تأدبا سمتي چيقارمغدم .

تأديب [ع] ادب ويرمك ، ادبلنديرمك . برآدمي نابجا حركاتندن اصلاحي موجب اوله‌جق صورتنده تعذير .

* حد تأديب : جرم وجنايت ايدن كيمسه‌يي بردها اول قباحته مباشرتدن وسائره بالعبره ارتكابدن مانع اوله‌جق شي ايله تأديب وتعذير [مصراع : حديني ارباب جهله حد تأديب اوكره‌دير]

تأديه [ع] ادا ايتمك ، اوده‌مك . تأديهٔ دين : بورج اوده‌مك . آلنان شيئي كري ويرمكده مستعملدر . (ادا) ايله بينلرنده‌كي فرقه دقت ايتمه‌ليدر . (اداي نماز) دينور . فقط تأديهٔ نماز دينمز . اداي فرض ويا دين دينور .

تأذي [ع] اذا كورمك ، رنجيده اولمق .

تأسس [ع] [ته ـ اس ـ سو ـ س] اسا سلنمق ، تملمك . يرلشمك . سلطنت عثمانيه‌نك بدايت تأسسندن برو .

تأسف [ع] [ته ـ اس ـ سو ـ ف] اسفلك ، كدرلنمك ، (اولنمق) (ايدلمك) ماده‌لريله قوللانيلور . تأسف اولنور ، تأسف ايديلور دينور . آجينور تقديرنده‌در .

جمعي تأسفات .

تأسيس [ع] وضع اساس . تمل قويمق . تأسيس سلطنت ، تأسيس خير .

جمعي تأسيسات : تأسيسات عليه ، تأسيسات نافعه .

تأكد [ع] [ته ـ اك ـ كو ـ د] قوت بولمق ، قويلشمك معنوياده مستعملدر : [ذاتاً مقرر الاجرا ايكن امر احير ايله برقاتدها تأكد ايلدي]

تأكيد [ع] قويلشديرمك ، قوتلنديرمك . معنوياده مستعملدر : مقدمكي امري تأكيدي لازم كلدي .

تأكيداً : تأكيد صورتيله .

تأكيد لفظى * اصطلاحده لفظ اولك تكرار اولنمسندن عبارتدر .

تألم [ع] المنمك . (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلور : بوحادثه اوزرينه تألم ايتدى .

تأليف [ع] الفت ، امتزاج ايتديرمك . بين‌الاخوان تأليف افكار شرطدر . احباسنك آرالرينى تأليف ايلدى . || اصطلاحده براثر تدوين ايتمك كه كتاب ياپمق تعبير اولنور . [كليله ودمنه بر حكيم هندى طرفندن تأليف اولنمشدر] || مؤلف [مو - ال - له - ف] يعنى تأليف اولنمش كتاب معناسنه قوللانيلور : [تاريخ خلفا جودت پاشانك تأليفيدر ، تله‌ماق فنه‌لونك تأليفيدر]

تأليفكرده : اثر تأليف [اوچنجى ناپوليونك تأليفكرده‌سى اولان قيصر روم تاريخى]

جمعى تأليفات . (مؤلفات) معناسنه اوله‌رق : تأليفات عديده صاحبى بر ذات باهر الفضائلدر .

تأمل [ع] كركى كبى دوشنمك معناسنه‌دركه مقصد برايشك حقيقتنه اطلاعدن عبارتدر . [محمود نديم پاشا : تأمل ايتمه‌ليده بوجهانه بركليشى - كيدرمه‌لى كدرى باقه‌لى صفايه كشى]

تأمين [ع] امنيت ويرمك ، امين قيلمق : استقبالنى تأمين ايتدى . كنديسنك تأمينى الزمدر .

جمعى تأمينات . مفردينك خلافنه اوله‌رق (ويرمك) و (آلمق) ماده‌لريله استعمال اولنور . [قبائل مجاوره‌يه تأمينات ويردى . حكومات مجاوره‌دن تأمينات آلدى .]

تأنى [ع] برايشده عجله وخفت ايتميه‌رك تمكينلى طاورانمق . ملاحظه‌لى الدن براقامق : [عطائى - خمسه : تأنيدن ايتمه صاقين اجتناب - امور سياستده قيله شتاب]

تأنيث [ع] مؤنث قيلمق : (اناث) كلمه‌سنك تأنيس وتذكيرى مساويدر . صفات عربيه‌ده تأنيثه رعايت لازمدر .

تأنيس [ع] مونس قيلمق ، وحشتنى ازاله ايله آلشديرمق : زبر دينلان حيوانك تأنيسى قابل دكلدر .

تأويل * [ع] شرعده لفظى معناى ظاهرپسندن آله‌رق ملايم ومحتمل اولان ديكر بر معنايه صرف ايتمكدن عبارتدر . آنجق محتمل اولان معنا كتاب وسنته موافق اولمق شرطدر . ننه كيم واجب تعالينك :

« ويخرج الحى من الميت »

قول جليلنده واقع اولمشدر . زيرا ميتدن حى اخراجى ايله يومورطه‌دن قوشك اخراجى مراد ايديلير ايسه بو برتفسير اولور . آنجق جاهلدن عالم اخراجى مراد اولنورسه كتاب وسنته موافق برتأويل اولمش اولور .

|| برقولى معناى موضوعندن ديكر معنايه تحويل . بوسوز تأويل قبول ايتمز . [مثلا : زروه تأويل كوتودرمز]

تأهل [ع] [ته - اه - هو - ل] اهل بيت ايدنمك كه اولنمك تعبير اولنور .

تأيد [ع] تأكد كبى قوتلنمك ، قوت بولمق . دوران ايدن شايعات اخبار اخيره ايله تأيد ايتدى .

تأييد [ع] قوتلنديرمك : حققده‌كى رواياتك صحتنى افعال اخبره‌سى تأييد ايلدى . [قاضى فاضل : تأييده نزول ايتدى بتون كوكده‌كى ارواح]

جمعى تأييدات . تأييدات ربانيه .

تاء مفتوحه

تب [ع] صيتمه ، حمى [حو - م - ما]

تب زده صيتمه‌يه مبتلا اولان .

تب لرزه : صيتمه‌دن عارض اولان تترمه .

تبابعه * قديم يمن ملوكى ديمكدر قياصره ، اكاسره كبى . مفردى سكر وزننده (تبّع) در . ابتدا تبّع اطلاق اولنان ملك (سعدابوكرب)

ایدی کندیسندن صکره کلانلره قیصر وکسری کبی علم مخصوص اولدی . وجه تسمیه ایسه مذکور سعدك امر سلطنتده سلفنه تابع اولیشیدر . ابتدا کعبهٔ مکرمه‌یی اکسا ایدن بو (سعد) در .

* دارالتبابعه : مکه‌ده برخانه درکه نبیّ اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری آنده تولد ایلدیلر .

تبادر [ع] وهلهٔ خاطره، ذهنه کلك . (ادهم پرتو پاشا : خاطره بومعنی تبادر ایتدی وفکر بونك اوزرینه حکم ایتدی‌که)

تبادل [ع] برشی دیکرینك یرینه چکمك، بربرینه بدل اولمق .

تبادل حروف : مخرجلری یکدیکرینه قریب اولان حرفلرك یکدیکره بدل اولیشی . ترکجه‌ده اکثریا (ت) (د) حرفنه تبادل ایدر .

تبار [ع] [ته . با . ر] نمرودك باعث تباری سیوری سیکدر . (کتاب) وزننده‌ده لغتدر .

تبار [ع] [ته . با . ر] صوی، اصل، نسل . عالی تبار .

تبارك الله * مقام استحسانده ایراد اولنور .

تباشیر [ع] مژده معناسنه . طاك یرینك آغرمسنده اصطلاح اولنمشدرکه تباشیر صبح دینور .

تباشیر [ف] (تبه‌شیر) دینلان معروف بیاض طوپراق که آنکله مصنوعات معدنیه جلا ویرلور .

تباعد [ف] ایراقلاشمق، اوزاقلاشمق . لیمانده تباعد ایدن سفاین .

تباه [ف] برباد، خراب . قمار برچوق کشینك تباهنی موجب اولدی .

تباهکار، تبهکار : تباه ایدیجی، برباد قیلان، محو ایلیان .

تباهی [ع] تفاخر .

تباین [ع] (ته . با . یو . ن) ایکی شیئك یکدیکرینه ضد اولمسی . تباین افکار . تباین جنسین .

تبجیل [ع] تعظیم، اولولتمق . مبجل قیلمق (تبجیل ایدیلور نوشروان ایله سلیمان)

تبحر [ع] (ته . بح . حو . ر) بحرلشمك، علمده بحر کبی واسع وعمیق اولمق .

تبخاله [ف] او چوق اطلاق ایدیلان قبارجق که آغزك اطرافنده ودوداقلرك کنارنده حرارتدن حاصل اولور .

تبختر [ع] [ته . بخ . تو . ر] صالنه‌رق یوریمك، خرام متکبرانه .

تبخر [ع] [ته . بخ . خو . ر] برشی بخاره انقلاب ایتمك، توتسولنمك : جمعی تبخرات .

تبخیر [ع] بوغو حالنه کتیرمك، بخاره قلب ایتمك . || توتسولمك . جمعی تبخیرات .

تبدل [ع] [ته . بد . دول . ل] دکشمك، بشقه برحال پیدا ایتمك . هوالرك تبدلی زراعتی تأخیر ایتدی .

☫ تبدل وکلا : وکلای دولتجه عزل ونصبده اصطلاح اولنمشدر .

جمعی تبدلات : غزته‌لر اکثریا شایعهٔ تبدلاته بنای افکار ایدر .

تبدیل [ع] دکشدیرمك بشقه حاله قویمق . مادیات ومعنویاتده مستعملدر . تبدیل لباس، تبدیل مسکن . تبدیل اطوار . تبدیل مسلك، تبدیل لسان .

تبدیل هوا : وجودجه، صحتجه استفاده ایچون ایی هوالی برمحله کیتمك .

تبدیل قیافت : معتادی اولان لباسی دکشدیره‌رك نکره برقیافت اکتسا ایتمك .

تبدیل ☫ (اسم) متجسس، خفی مأمور .

تبذیر [ع] اسراف صورتیله طاغتمق . تبذیر اموال، تبذیر نقود جمعی تبذیرات .

تبر [ف] بالطه . || کسوه، درویشانده بعض هند وعجم جرارلرینك الرنده طاشیدقلری کوندر اوجنده اولان آی بالطه .

تبرداران : سابقده حرم همایونك الی تبرلی خدمه‌سی .

تبرداران خاصه : پیکار، صولاقلر .

‡ سنبلتبر : زنبق فصیله سندن کوزل قوقولی برچیچك .

تبرّاء [ع] (تە ـ بە ـ ر ـ را) بری اولمق، اعراض، یوز چویرمك .

تبرّد [ع] (تە ـ بە ـ ر ـ رو ـ د) صغومق. هوالر تبرد ایلدی .

تبرّع [ع] (تە ـ بە ـ ر ـ رو ـ ع) عهده سنه واجب اولمیان عطیه یی ویرمك.

تبرعاً : تبرع صورتیله . تبرعاً للوقف .

جمعی تبرعات .

تبرّك [ع] مبارك عد ایتمك .

تبركاً : تبرك صورتیله .

تبرلش (☞ تبالشه)

تبرّی [ع] (تە ـ بە ـ ر ـ ری) بری اولمق ، سومیوب یوز چویرمك .

طوغریسی (تبرؤ) زبانزدی (تبری) در .

تبرید [ع] (تە ـ بە ـ ری ـ د) صغوتمق. صغوتلمق . مادیاتده ومعنویاتده قوللانیلور : صویی تبرید ایتدی . [ثانی : عدوبندن سنی تبریده اولسه اتفاق اوزره ـ نه باکم وار خلوص البته غالبدر نفاق اوزره]

تبریك [ع] مبارکلەمك، مبارك اوله دیمك. شایان تبریك خدماتدر . بو خدمتك تبریکی لازمهٔ حیثدر .

جمعی تبریکات .

تبس (اسم) دفع، تسکین . نزاعی تبس ایتمك : دفع نزاع .

آتشی تبس ایتمك : اطفای حریق .

تبسیك : تاوسامق، تبس اولمق .

تبسم [ع] کولمسەمك . (☞ ابتسام)

تبسی (اسم) دپسی . صینی .

§ تبسی قورمق : بزم عشرت ترتیب ایتمك .

تبرئه [ع] (تە ـ ب ـ ری ـ ئە) بری قیلمق . تبرئهٔ ذمت تعبیری معروفدر .

تبرئهٔ نفس : نفسی بری قیلمق .



تبسی

تبشیر [ع] بشارتلەمك، مژدەلەمك . سرور وحظ وظیفتی تضمن ایدن خبر ، برشیئی مژده یولنده بیلدیرمك، عودتکزی تبشیر ایلدی . امتحانده قزاندیغکزی پدرکزه تبشیر ایلدم .

جمعی تبشیرات : تبشیرات واقعه موجب مسرت اولدی .

تبصبص [ع] یالتاقلانمق که کوپك کبی مختورانه عرض اختصاص طوری کوسترمك . ذمایمدندر .

جمعی تبصبصات : تبصبصات کلبیه ایله تأمین اخلاصه چالشدی .

تبصّر [ع] (تە ـ بە ـ ص ـ صو ـ ر) کوز آچیقلغی . بومعنایه (ابتصار) کلمه‌سی استعمال دها لطیف دوشر .

تبصره [ع] (تە ـ ب ـ صی ـ رە) نظر دقتی جلب ایدیجی، موجب انتباه کیفیت . انسانه عبرت ویرەجك خصوص : تبصره صورتنده ایراد ایتدیکی حکایەدن استفاده ایلدم .

تبصرهٔ عاکف پاشا : سیاسی بر رساله‌در که موضوعنك اهمیتدن قطع نظر ادبیات عثمانیه جه دور تجددك مبدائی بوانرك ظهوری عد اولنور.

تبعاً [ع] اتباع ایله، (بالاتباع) (بالتبعیه) تعبیرلری دها زیاده مستعملدر .

تبعیّت [ع] (تە ـ بە ـ عی ـ بە ـ ت) اویمه، اتباع . اثرینه تبعیت ایلدی .

[افکار فرنکه تبعیت موده اولدی]

تبعیةً : اویمه صورتیله .

تبعید [ع] (تە ـ ب ـ عی ـ د) بعید ایلك که ایراقلاتمق، ایراقلاشدیرمق . اوزاقلاتمق تعبیر اولنور . اکثریا طرد ایله برابر قوللانیلور : طرد وتبعیدکه قوغوب ایراقلاتمق بیانه

آتمق معناسنده‌در. اشخاص مضره‌نك مملکتدن تبعیدی لازمدر. معنویاتده دخی قوللانیلور: وهمیاتی ذهنکدن تبعید ایلرسه‌ك راحت ایدرسك.

تبکیت [ع] [تـه ـ ب ـ کي ـ ت] سرزنش که باشه قاقق تعبیر اولنور ||دلیل وبرهان اقامه‌سیله افحام واسکات. بو استطرادی ایرادن مقصدی تبکیت ایدی. فقرهٔ تبکیتکارانه.

تبلر (مولددر) قریستالیزه معناسنه قوللانیلور. بلورلاشق؛ اجسامك بلور طرزنده انجمادی.

تبلیغ [ع] ایرشدیرمك. ایصال ایتمك کبی لسانمزده خاصة معنویاتده بیلدرمك؛ افهام کبی مستعملدر. تبلیغ رسمی. احکام قانونی تبلیغه مأموردر. بوخصوصك تبلیغنی مرام ایلدی.
جمعی تبلیغات: تبلیغات رسمیه.

تبنی [ع] [تـه ـ بـه ـ ن ـ نی] اوغل ایدنمك؛ بریني اوغل اتخاذ ایتمك.

تبوئه * [ع] [تـه ـ ب ـ وی ـ ئه] قادینی خالی اوده اسکان.

تبین [ع] [تـه ـ بـه ـ ي ـ یون ـ ن] عیان اولمق؛ وضوح بولمق؛ میدانه چیقمق. برائتی تبین ایتدی؛ ذمتی تبین ایتدی. ذی مدخل اولدیغی بالاستنطاق تبین ایتدی.

تبییض [ع] اصطلاح کتابتده مسوده صورتیله یازلمش برشیئی بیاضه چکمك که بیاض ایتمك تعبیر اولنور. فی الاصل آغارتمق معناسنه‌در.

تبیین [ع] [تـه ـ ب ـ يي ـ ن] عیان ایتمك؛ میدانه چیقمق. مرامنی کنایه طریقیله تبیین ایلدی.

تتابع [ع] بلافاصله بربری آردنجه اولمق. تتابع سنین وقرون. مثلا تلفظی لسانه ثقلت ویره‌جك صورتده یکدیکرینه تردیف اولنان کلماته تتابع اضافت اطلاق اولنور: شناسینك اسلوب قدیمده یازدیغی برمکتوبده‌کی (بالای ستون سفینهٔ عبودیتنامه‌یه کشیده ایده‌رك) عباره‌سی کبی.

تتالی [ع] [تـه ـ تا ـ لی] بربری آردنجه کیتمك؛ پی‌درپی اولمق: تتالئ ایام ولیال؛ تتالئ دهور. تتالئ اعوام.

تتبع [ع] [تـه ـ تـه ـ ب ـ بو ـ ع] برنسنه‌نی آردینه دوشوب کرکی کبی آراشدیرمق. معنویاتده قوللانیلور: برچوق کتاب تتبع ایلدیکم حالده ینه او بحثه تصادف ایده‌مدم. تتبع آثاردن ذوق آلمشدر. (تتبع ایلدم دنیایی بردار بلا بولدم)
جمعی تتبعات. تتبعاتی واسعدر.

تتمه [ع] [تـه ـ تي ـ م ـ مه] برنسنه‌نك نقصانی کندیسیله مکمل اولان شیئه دینور. (تتمهٔ مقال اولمق اوزره بیانه لزوم کورورم که) تاء ثانیه‌نك ضمیله تلفظی غلطدر.
جمعی تتمات: چاتنی بزم عشرتك تتماتندن معدوددر.

تتمیم [ع] تمام ایتمك. تماملامق.

* تتمیم: خلاف مقصدی ایهام ایتمیان کلام اوزرینه بر نکتهٔ مخصوصه‌دن طولایی زائد سوز ایراد ایتمك.

تتوج [ع] [تـه ـ تـه ـ و ـ وو ـ ج] تاج کیمك. رسم تتوج: حکمدارلك تاج کیمك دأبی.

تتویج [ع] [تـه ـ ت ـ ویج] تاج کیدرمك. (ناپولیون بوناپارتی بالذات پاریسه کلمش اولان پاپا تتویج ایتدی)

تتیك (صفت) چالاك. حرکات ورفتارنده چابوق اولان.
تتیك ایش: نازك کیفیت.
تتیك طاورانمق: بر ایشه سرعت تهیؤ اظهار ایتمك. فرط احتیاط اوزره بوتنمق کبی.
تتیکلك: چالاکی؛ حدت حرکت.
تفنك تتیکی: تفنکك زنبورك کبی محرك قیروغی.
اوست تتیك: سلاحك تام قورولمسی.
§ اوست تتیکده: افراط حدت.

تثبت [ع] [تـه ـ ثـه ـ ب ـ بو ـ ت] ثبات کوسترمك. (صولت دشمنه قارشی تثبت ایدن شجعان عثمانیان)

تثقیب [ع] [تـه ـ ث ـ قي ـ ب] دلمك. دلیك آچمق.

تثلیث [ع] [تە - ث - لی - ث] اوچه ابلاغ ایتمك || اوچه بولمك، تقسیم ایتمك .

ارباب تثلیث : اقانیم ثلثه‌یه قائل اولانلر .

تثمین [ع] [تە - ث - می - ن] سكزه ابلاغ || سكزه، تقسیم ایتمك .

تثنیه [ع] لغتده برآدمی مدح ویا ذم جهتیله وصف ایلك || اصطلاحده قاعده‌سی اوزره ایكی‌یه دلالت ایدن كلمه .

تجارب (☞ تجربه‌یه)

تجاسر [ع] [تە - جا - سو - ر] جسارت ایتمك، جسارتلنمك .

تجانب [ع] [تە - جا - نو - ب] اجتناب معناسنه .

تجانس * [ع] [تە - جا - نو - س] جنس واحددن اولمق .

تجاوز [ع] فی الاصل برآدمك جنحه وكناهیله مؤاخذه ایتمیه‌رك جرمنده اغماض ایله عفو ومسامحه ایلك . لسانمزده بومعنایه استعمالی شایع دكلدر .

|| اوته‌یه كچمك : بوخصوصده رفیقنی تجاوز ایتدی . بومعناده مثلا سنی آلتمشی تجاوز ایتمش برآدم دینور .

|| حدّ اعتدالی كچمك، معامله‌ده تعدی مرتبه‌سنه، افراطه وارمق : حدود انسانیتی تجاوز ایتدی .

تجاوزكار : تجاوز ایدیجی .

تجاوزكارانه : تجاوز ایدرجه‌سنه . معاملات تجاوزكارانه . تجاوزكارانه برلسان ایله مقابله‌ده بولندی .

تجاوزكاری : تجاوزكارلق . متجاوزانه حركت ایدیش .

تجاوزی، یاخود تجاوزیه : تجاوزه منسوب، تجاوزلو . مثلا اصطلاحات سیاسیه وحربیه‌ده تحفظی مقابلی اوله‌رق حرب تجاوزی دینور . (تجاوزی وتحفظی هردرلو هجومه مساعد بر موقع انتخاب ایتدی)

تجاهل [ع] [تە - جا - هو - ل] عن قصد جاهل كورنمك . بیلمزلنمك . بو مسئله‌ده تجاهل ایتدی .

تجاهل عارف * برنكتهٔ مخصوصه‌یه مبنی معلومی غیرمعلوم صورتیله سوق وایراد . واجب تعالینك حضرت نبیدن حكایهٔ: « وانا او ایاكم لعلی هدی اوضلال مبین » قول جلیلی كبی .

تجبّر [ع] [تە - جە - ب - بو - ر] جبارلق طوری طاقینوب تكبر ایتمك [: تجبر وتعظم ایله كندینی انسانلغك فوقنده برمخلوق كوسترمك طورغریبنده بولندی] . جمعی تجبرات .

تجدّد [ع] [تە - جە - د - دو - د] یكیلنمك، معنویاتده قوللانیلور : تجدد الفت ومحبت . تجدد خصومت . بومعنا اعتباریله فرانسزلرك (Renaissance) تعبیرلرینه بدل اوله‌رق قوللانیلور . برشینك یكیدن حدوث وظهوری : خط كوفینك معرفت عاجزانه‌مله تجددی كبی .

تجدید [ع] [تە - ج - دی - د] یكیله‌مك، مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : خانه‌سنی تجدید، البسه‌سنی تجدید ایلدی . تجدیدمعامله، تجدید اصول، تجدید طرز وقاعده .

تجذیر * برعددك جذرینی آلمق .

تجربه [ع] [تە - ج - ری - بە] دنه‌مك، صنامق . بوایشده‌ده طالعمك تجربه‌سندن برنتیجهٔ منفعت ادراك ایده‌مدم . (نفعی - قصیده، زمانه : چوق تجربه ایتدم هله تحقیق بودر كیم - یكدرینه احبابدن اعدای زمانه)

* تجربهٔ قلم : قلم دنه‌مك كه مقصد آزمایش اقتدار قلمدر . (اكثر آثاری تجربهٔ قلم یولنده یازلمش اولدیغندن هر مقاله‌سی آیری آیری وادیده‌در) جمعی تجارب : تجارب عدیده‌دن صكره .

تجرّد [ع] [تە - جە - ر - رو - د] صویلمق، عریان اولمق . معنویاتده قوللانیلور : بومعنادن تجرد ایتدی، لباس انسانیتدن تجرد ایلدی .

* || اصطلاح صوفیونده قلبدن ماسوایی تبعید ایله حقه توجه ایتمك حالی . (فضولی : تیغ

تجرد ايله جهاندن علاقه كس) [مصراع : تجرد اهلی هرشیدن بریدر]

تجرّع [ع] [تهـ . جـه . ر . رو . ع] تكلفله ايچمك .

تجريد [ع] نغنده صويمق . عريان قيلمق . || اصطلاح صوفيده، قلب وسردن بتون ماسوايي وكائناتي تبعيد ايتمك .

* اهل تجريد : ماسوايي ترك ايتمش اولانلر .

تجريم [ع] لغتده يوندن جريمه آلمق . اصطلاحده كرك مالاً وكرك بدناً بر شخصی جزايه اوغراتمق كه جريمه طريقيله جزالندير مقدر .

تجزئه [ع] [تهـ . ج . زی . ئه] جزؤ جزؤ ايتمك . بر بتون شيئي پارچه پارچه اوقاتمق .

تجزّی [ع] [تهـ . جه . ز . زی] اصلی (تجزؤ) در . جزؤ جزؤ اولمق . بوشی تجزی قبول ايتمز .

تجسّد [ع] [تهـ . جه . س . سو . د] جسدلنمك كه جسد حاصل ايلمكدر . جنينك رحم مادرده تجسدی كبی .

تجسّس [ع] [تهـ . جه . س . سو . س] يوقلايوب آراشديرمق، وشره دائر اولان اسراری كشفه چالشمق يعنی بر فكر جاسوسانه ايله اوته كينك بريكينك احوالنی كوزه‌دوب اطلاعه اوغراشمق . قرآن كريم (ولاتجسسوا) فرمانيله تجسسی نهی ايلشدر .

تجسّم [ع] [تهـ . جه . س . سو . م] جسم پيدا ايتمك، مجسم اولمق . مجسم كورنمك . خيالی عادتا تجسم ايتديريور .

تجسيم [ع] [تهـ . ج . سی . م] مجسم ايتمك، مجسم كوسترمك .

تجلاء [ع] [تهـ . جـه . ل . لا] تجلی معناسنه .

تجلد [ع] [تهـ . جه . ل . لو . د] ذاتنده حصلت جسارت يوق ايكن تكلفله جلادت كوسترمك . عناد ايتمك .

تجلّی [ع] [تهـ . جه . ل . لی] ① روشن وعيان اولمق آچيلوب كورنمك . [زير زلفندن تجلی ايتدی رویِ انوری] ② قابليات مختلفه يه كوره خالق تعالينك اشياده‌كی ظهور آثار قدرتی . [قدرت الهيه هرشيده بر بشقه صورتله تجلی ايتمشدر]

③ مظهريت . حكم قدر . تجليسی ياووردر . تجليسنه كوسون .

جمعی تجليات . يانك تشديديله غلطدر .

* تجلی : انوار غيوبدن اولدرق قلوب عارفينه منكشف اولان لمعهٔ فيض . (غيب) ك جمع صيغه‌سيله غيوب ايرادی موارد تجلينك تعددی اعتباريله‌در . زيرا هراسم الهی ايچون تجليات متنوعه واردر . [مصراع : تجلی خانه والله كوكلدر]

* تجلیٔ ذاتی : صفاتدن هيچ بريسی معتبر اولمق اوزره مبدائی ذات اولان بر انكشاف محض . مع مافيه حقٔ موجوداتی اوزرينه صرف ذات پاكيله متجلی اولمديغندن (تجلیٔ ذات) آنجق اسما وصفاتٔ يعنی حجب اسمائيه‌دن بر حجاب وساطتيله اولور . (تعريفات)

* تجلیٔ صفاتی : ذاتدن تعيين وامتيازی اعتباريله مبدائی صفت اولان انكشاف . (تعريفات)

تجليد [ع] جلدلمكٔ بر شيئه جلد چكيرمك . جلدلتمك . تجليد كتب . (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلور كتابلريمی آلافرانقه تجليد ايتديردم .

تجمّع [ع] [تهـ . جه . م . مو . ع] طوپلانمق، بربره كلكٔ جمع اولمق . [منيف پاشا : مقامات حريريدن ترجمهٔ مقامهٔ اولی : نهايت بر بيوك ميدانه واردم كه برچوق خلق تجمع ايدوب فرياد وفغان ايدرلر ايدی]

تجمّل [ع] [تهـ . جه . م . مو . ل] زينتلنمك : [بيت : ای فضولی دهر حالن شاخ كلدن قيل قياس - كيم ويروب اول تجمل صكره عريان ايلمش]

تجمّلات [ع] تجملك جمعی . اصطلاحده اشيا، اثاثٔ لوازم . تمتعات معنالرنده مستعملدر : [تجملات خانه‌يی كاملاً نقل ايلدی]

تجنب [ع] [تە ـ جـە ـ ن ـ نو ـ ب] اجتناب معناسنه اولەرق تجانب كبی نظمده قوللانيله بيلير .

تجنّن [ع] [تە ـ جە ـ ن ـ نو ـ ن] جنت كتورمـك ، چلدیرمق ، دلیرمـك . [داورندەكی وحشی كورنلر تجنن ايتديكنه حكم ايلر]

تجنيس [ع] جنس مادەسندن ايكی شيئی بربرينه مشاكل قيلمق كه جناس يابمق تعبير اولنور : تجنيس كلام ذوقيدر . جمعی تجنيسات (☜ جناس)

تجويد [ع] برشيئی كوزل قيلمق وخوشجه يابمق معناسنەدر . مثلا تجويد حروف ، حرفلرك هر برينی مخرجلرندن صفتلريله ادا ايتمكدن عبارتدر . بومناسبتله قرآنی حسن تلاوته مدار اولان علمه علم اولمشدر . [قرائتده تجويده رعايت ايدر]

تجويز [ع] برايشی روا ومعقول كوروب جائز عد ايلمك . (ايتمك) مادەسيله قوللانيلور : فلانله ازدواجنی تجويز ايلدی ، حكيم اولان لغويات اسراف كلامی تجويز ايتمز .

تجويف [ع] اوبوق يابمق ، برشيئك ايچنی اويمق .

تجهيز [ع] ذی روح وجماده قوللانيلور لوازمی ترتيب وتنظيم ايتمك معناسنەدر . كريمەسنی پك كوزل صورتده تجهيز ايتدی ، سفن بحريەيی تجهيز ايله حركته مهيا قيلدی ، عساكری تجهيزه اقدام ايلدی . تجهيز ميت : كفن وسائر لوازم جنازەيی تدارك . جمعی تجهيزات .

تجهيل [ع] جهالته نسبت ايتمك ، برينه جاهلدر ديمـك . [مصراع : اوليه جاهلدركه اجهلار آنی تجهيل ايدر]

تحاشی [ع] [تە ـ حا ـ شی] چكنمك ، احتراز ايتمك . [عطايی : قاچمازدی هجوم اژدهادن ــ تحاشی ايلزدی بربلادن]

تحالف ⚖ خصميندن ايكيسنه دخی يمين ويرمك .

تحايا (☜ تحيّه)

تحت [ع] جهات ستّه اقسامندن آلت ديمكدركه فوق مقابليدر . فارسيده زير . ‖ برشيئك ديكر برشيئك ويا شخصك حكمی آلتنـده بولنديغنـدن كنايه اولور : فلان شی فلان شيئك تحتندەدر . ويا فلان آدم وفلان مملكت فلان كيمسەنك تحت حكمندەدر دينور . بومسئلەنك تحتنده كيم بيلور نەقدر خفايا مستوردر . او ايش اراده تحتندەدر ، يعنی ايشلنمسی لابد ، واجراسی متحتم ديمكدر . ماديات ومعنوياتده مستعملدر . تحت قدم ، تحت اعتراف ، تحت حكم .

اكثريا اضافت عربيه ايله استعمالنده نصب ايله تلفظ اولنەرق ظرفيت معناسنی افاده ايدر . تحت البحر ، تحت التراب ، تحت القميص كبی .

☾ تحت الحفظ : محافظه آلتنده اولەرق . فلانك تحت الحفظ اعزامی .

تحتانی [ع] فوقانی مقابلی . تحته منسوب ، آلتنده بولنان آلتندەكی : تحتانی وفوقانی ايكی دائرەيی شامل . قسم تحتانيسی دها دلنشين بربنادر .

تحتّم [ع] [تە ـ حە ـ ت ـ تو ـ م] درجهٔ وجوبده اولمق .

تحجر [ع] [تە ـ حە ـ ج ـ جو ـ ر] طاش كسلمك ، طاش اولمق .

تحجير ⚖ آخر كيمسه وضع يد ايتمەمك ايچون اراضيك اطرافنه طاش وسائر موانع وضع ايلمك .

(بر كيمسه اراضئ مواتدن برمحلی تحجير ايتسه اوچ سنه مدت او محله سائرلرندن احق اولور . اوچ سنه ظرفنده احيا ايتمز ايسه حق قالماز واحيا ايتمك اوزره بشقەسنه ويريلور)

تحدّب [ع] [تە ـ حە ـ د ـ دو ـ ب] قانبور لاشمق ، تخته تحدب ايلدی .

تحدّث [ع] [تە ـ حە ـ د ـ دو ـ ث] برشی يوق ايكن حادث اولمق ، پيدا اولمق . معنوياتده مستعملدر . تحدث ايدن مسئلهٔ سياسيه . بيلرنده تحدث ايدن اختلاف اوزرينه افتراق ايلديلر .

تحدّر [ع] [تە ـ حە ـ د ـ دو ـ ر] اينيشه طوغری ايتمك : تحدر مياه .

تحديث [ع] برشيئي لسان شكران ايله بيان واخبارده اصطلاحدر . تعديث نعمت، تحديثي واجب اولان برنعمت جليله‌در . جمعی تحديثات .

تحديد [ع] حد تعيين ايتمك . ماديات ومعنوياتده مستعملدر . تحديد اراضی، تحديد اقتدار . جمعی تحديدات .

تحذّر [ع] (ته . حه . ذ . ذو . ر) صاقنمق، حذر اوزره اولمق .

تحذير [ع] حذر ايتديرمك، صاقندیرمق .

تحرّس [ع] (ته . حه . ر . رو . س) صاقنمق، قورنمق .

تحرّك [ع] (ته . حه . ر . رو . ك) حركت ايتمك كه قيلدامق، تپرەنمك تعبير اولنور . || حركه‌لنمك : تحرك حروف .

تحرّی [ع] (ته . حه . ر . ری) آراشدرمق . ماديات ومعنوياتده قوللانيلور : تحری اسباب معيشت، تحری احباب . غائب ايتديكی شيئی تحری ايلدی . جمعی تحريات .

* تحری : ايكی شيدن اك ايی واك لايق اولانی آرايوب ايستەمك .

تحرير [ع] يازمق . برمقاله حكميه تحرير ايتدی . تحرير ايتديكی كتاب پك ممدودر . (مصراع : نديما بويله تحرير ايلدی تاريخ اتمامن)

تحريراً : يازمق صورتيله، يازی ايله . تحريراً عرض مرام ايلدی . تحريراً بيلديردی . جمعی تحريرات .

تحريری : تحريره منسوب، تحرير طريقی ايله : بوامتحان تقريری دكل تحريری ايدی .

* تحرير رقبه : تحت رقيتده بولنان كوله وجاريه‌يی آزاد ايتمك .

☫ تحرير نفوس : برمملكت سكنه‌سنك نفوسنی قيد وتحرير .

تحريرات [ع] تحريرك جمعی اولمقله برار رسمی وغير رسمی مكتوبده اصطلاح اولمشدر . تحريرات رسميه، تحريرات محبتكارانه .

تحريرات قلمی : بعض اداره، دولتده، وعموماً الويه‌ده تحريرات رسميه‌يی تحريره مأمور اولان قلم .

تحريرات مديری : تحريرات قلمك رأس مأموری .

تحريرات كاتبی : تحريرات مديری ، صرەسی شويله‌در : ولاياتده مكتوبجی، الويه‌ده تحريرات مديری، قضالرده تحريرات كاتبی .

تحريرات يازمق : تحريرات لفظی مكتوبه علم اولديغی اعتباريله (يازمق) ماده‌سيله اطلاق يالكلش دكلدر . مكتوب يازمق دخی بوقبيلدندر .

تحريص [ع] حريص ايتمك، حرص حاصل ايتديرمك . جمع ماله تحريص ايلدی .

تحريض [ع] تشويق ايتمك . بهادرانی برقاتدها هجومه تحريض ايلدی .

تحريف [ع] تغيير وتبديل . معناسی ايلشميه‌رك يالكز لفظی تغيير (پلاطونی) (فلاطون) (غربال) ی (قالبور) ياپمق كبی . || يازلمش شيئی افساد وتغيير . تورات وانجيلی تحريف كبی .

تحريك [ع] برشيئی حركت ايتديرمك، قيلداتمق . مثلا بشيكی تحريك ايتمك كبی . اكثريا معنوياتده زياده قوللانيلور : تحريك حدت، تحريك غضب كبی . || فساده تشويق واغرا . || ساكن برحرفی حركه‌لی قيلمق . تحريك حرف . جمعی تحريكات .

تحريم [ع] حرام قيلمق، شريعت اسلاميه مسكراتی تحريم ايتمشدر .

كراهت تحريميه : حرامه قريب اولان مكروهيت كه شدت لازميدر .

تحريمه : صلاتده تكبير افتتاح .

تحزّن [ع] محزون اولمق .

تحسّر [ع] (ته . حه . س . سو . ر) حسرت چكمه، فوت اولان ويا وجودی اميد اولنان شی ايچون اضطراب چكمك . آرزولامق :

تحسر اولاد. تحسر وطن. (چكمك) ماده‌سيله قوللانيلمى. [مختار اولمق مختار طوغمغه توقف ايدرمش يوللو حسرتلر چكيلور. بقالم، عجبا او تحسرلر روامیدر ؟]

تحسين [ع] مستحسن عد ايدوب بكنمك. افعال خيريه‌يى تحسين ايتمك بر نوع تقبيح‌در. دائره‌سنك انتظامنى تحسين ايلدى. مقاله‌سنك اكثر فقراتى مظهر تحسين اولدى. [نفى: بركيسه‌دن ايرمزسه نوله كوشمه تحسين – افسون كلامله جهان بسته دهاندر]

تحسين خوان: بكنيجى، آفرين ديجى [يازديغى شيلره ارباب قلم تحسين خوان]

تحسين خوانى: تحسين خوانلق. فرط تحسين خوانيدن سويليه‌جكى سوزى شاشيردى.

جمعى تحسينات.

تحشّد [ع] (ته . حه . ش . شه . د) بيريكمك، طوپلانمق اشخاص حقنده مستعملدر. غالباً عسكر حقنده قوللانيلور : تحشد ايدن عساكره ارزاق يتشديرلمى.

جمعى تحشدات.

تحشيد [ع] بريره طوپلامق. عساكر رديفه‌نك تحشيدى.

تحشيه [ع] (ته . ح . شيه) حاشيه يازمق كه تركجه كنار يازمق تعبير اولنور. فرانسزجه‌ده لاتينجه‌دن اصطلاح اولەرق قوللانيلان (پوست قريپتوم) تعبيرى تحشيه ايله ترجمه ايديلور. مكتوبك تحشيه‌سنده بو مسئله‌دن آيريجه بحث ايلدم. مكتوبى بيتوردكدن صكره تخطر ايتديكم او ماده‌يى تحشيه ايلدم.

تحصّل [ع] (ته . حه . ص . صو . ل) حصوله كلمك. معنوياته مخصوصدر. [تحصل ايدن مسراتى لاتحصى ايدى.]

تحصّن [ع] (ته . حه . ص . صو . ن) حصنكاهده قورنمق. يعنى استحكام ويرلمش برموقعه قپانمق.

تحصيل [ع] حاصل ايتمك. الده كتيرمك. ماديات ومعنوياته قوللانيلور: سالياندى. تحصيل ايلدى. رسوم مقننه‌يى تحصيل ايتدى. اعشار بدلاتنك تحصيلنده عسر چكيليور. تحصيل معرفت. تحصيل علم. [مصراع مشهور: تحصيل كمالات كم آلات ايله اولماز]

على الاطلاق (تحصيل)دن دخى تحصيل علم مراد اولنور: تحصيلى يولنده‌دور. مكمل تحصيل ايلدى. تحصيله اقدامى شايان تحسين‌در.

☾ تحصيلدار: ميرى‌يه عائد رسومى طوپلامغه مأمور اولان.

تحصيلداران: تحصيلدارلر.

جمعى اولان تحصيلات. بالكز (رسوم) تحصيلنه مخصوصدر.

استحصال ايله بعض معناسنده مترادفدر. تحصيل مأموريت، استحصال مأموريت كبى.

تحفظ [ع] (ته . حه . ف . فو . ظ) كنديني حفظ ايتمك، قورنمق. حروبردن تحفظ.

تجاوزى مقابلى اولەرق تدافعى ديديكى كبى تحفظى دخى، اصطلاح‌در.

تحقق [ع] (ته . حه . ق . قو . ق) برشى حقيقت اولەرق ظاهر اولمق. او كتابك مؤلفى فلان ذات اولديغى تحقق ايتمشدر.

تحقير [ع] حقارت ايتمك كه خوارلامق تعبير اولنور. نه قدر حقير ايسه‌ده تحقيره مستحق دكلدر. مستلزم تحقير، موجب تحقير، باعث تحقير.

تحقير آمير: حقير ايله قاريشيق. تحقير آميز كلمات. جمعى تحقيرات.

تحقيق [ع] برشيئك حقيقتنى آرايوب ظاهره چيقارمق. اساس مسئله‌يى تحقيق ايدملى‌ده آكا كوره حكم ويرملى. ايشك تحقيقنه جهد ايلدى. [نفى : تحقيق تصورده آرسطوى سبكروح]

جمعى تحقيقات: اجراى تحقيقات اولنه.

* تحقيق: مسئله‌يى دليل ايله اثبات.

تحكّم [ع] (ته . حه . ك . كو . م) فضولى حاكملك طاقنمق، آخرى بغير حق حكمى آلتنه آلمغه تصدى.

تحكيم [ع] محكم قيلمق، خصوصات ماديه‌ده قوللانيلور. بنانك اساسنى

تحكيم ايلدى . نهرك ساحلينى جسيم طاشلرله تحكيم ايلدى . (☞ احكامه)

يليج تحكيم خصمينك فصل خصومت ايچون رضالريله برشخصى حكم نصب ايتدكلرنده اصطلاحدر.

تحكيم حال [*] حال حاضرى حكم قيلمق، يعنى بر شيئك بولدينى حالده ابقاسى .

تحلل [ع] [ته . حه . ل . لو . ل] بر شيئك اجزاسى آيرلمق . جزو جزو اولمق كه حل اولمق تعبير اولنور .

تحليف [ع] يمين ويرمك . يمين ايتديرمك . تحليف شهود، تحليف وكلا .

تحليل [ع] اجزاسنى آيرمق . تحليل مركبات جمعى تحليلات : تحليلات كيمويه .

تحليه [ع] تزيين ايتمك معنوياتده قوللانيلور : حليهٔ فضل وعرفان ايله تحليهٔ ذات وصفات ايتمشدر .

تحمض [ع] [ته . حه . م . مو . ض] اكشيمك، حموضت پيدا ايتمك .

تحمل [ع] [ته . حه . م . مو . ل] قاتلانمق . مادى ومعنوى يوك آلتنده بولنمق . اوقدر اوفاق بر حيوان بوقدر آغر يوكه تحمل ايليه‌مز . (نديم : تحمل ملكنى يقدك هلاكو خانيسك كافر) (نفعى : بوقدر جوره تحمل مى اولور آدمده ـ نيجه بر بوستم بى حد وپايان فلك)

|| اصطبار : (بيت ـ موتا ياقيشور وارايسه راحت دوشكنده ـ اقدام وتحمل كرك ارباب حيانه)

تحمل سوز، تحمل كداز : تحمل محو ايديجى .
تحمل فرسا : تحمل آزاديجى .
جمعى تحملات .

تحمى [ع] (ته . حه . م . مى) قورنمق، كشى كنديسنى حمايه ايتمك .

تحميد [ع] حمد ايلك . الحمد لله، حمدالله تعالى ديمك .
جمعى تحميدات . تحميدات لاتحصى .

تحميس [ع] فى الاصل دوا مقوله‌سى نسنه‌يى آتش اوزره طاولامق . قهوه‌يى قاورمغه وكيدرك قاورلان محله تحميس اطلاق بومعنايه مبنيدر . صاد ايله (تحميص) اطلاق ايسه قاورلمش دانه معناسنه اولان معظم وزننده (محمص) لفظندن آلنمشدر . فقط تحميس لغتده تخصيص ايله نصف نهار وقتنده آهو صيد ايتمكه موضوعدر كه قاورمقله مناسبتى يوقدر .

تحميق [ع] بر آدمى حماقته نسبت ايلك، يعنى احمقدر ديمك . (كانى ـ داستانن خواجه جهان : نيجه بيك مسئله تحقيق ايتمش ـ نيجه فهامدى تحميق ايتمش)

تحميل برشيئى برينه ويارنسنه‌يه يوكلتمك . بوجهتله ماديات ومعنوياتده قوللانيلور . اشيايى كميه تحميل، رايشك برشخصه تحميلى . تحميل زحمت : موجب مشقت برامرى برينه حواله .

تحميل منت : برينى منت آلتنده براقق كه منتدار قيلمق . جمعى تحميلات .

تحنيط (ع) كفن ميتى حنوط ديدكلرى بخور ايله توتسولمك .

تحول (ع) (ته . حه . و . وو . ل) دكشمك . برحالدن ديكر حاله دونمك، بشقه درلو اولمق . (جودت پاشا ـ تقويم الادوار : اختلاف ليل ونهارى كبى تحول ادوار واكوارى دخى هپ تقابل سلب وايجابدر)

تحويل (ع) دكشديرمك : بن آنى بوشكله تحويل ايلدم . دكشديرلمك : (كمال پاشا زاده سعيد بك : بيلورز بزسنى هر حالتده ـ حالدن حاله اولمسدك تحويل) (شرق، هزل آميز : آرشينى متروبه تحويل ايتديلر) متالكى كوموش آقچه‌يه تحويل ايلديلر .

|| بورج سندى، تمسك . بيك آلتونه برتحويل ويردى . باتحويل بورجيدر . تعبيرانى معروفدر . جمعى تحويلات .

تحيات (ع) سلام وخير دعا معنالرينه اولان (تحيه) نك جمعى .

تحير (ع) متحير اولمق، حيرته دوشمك . حيران اولمق . جمعى تحيرات .

تحیّز [ع] [ته - حه - ی - یو - ز] احراز موقع، اعتبار وحیثیت پیدا ایتمك . اقرانی ایچنده تحیز ایلدی . اصحاب تحیزك الك کزیده‌سی در .

|| بر طوتمق : تحیز اجسام .

تحیّه [ع] [ته - حی - یه] سلام ویرمك . خیر دعا ایتمك : سلام وتحیه‌دن صکره بسط مرام ایدوب دیدی که .

جمعی تحیات .

تخارج [ع] بغتة خروجدن تفاعل بابنده نقل اولنه‌رق چیقمش دیمکدر . اصطلاح شرعده ایسه : ترکه‌دن بر شیء معین اعطا اولنه‌رق، بعضیسی آرادن اخراج اولنمق اوزره ورثه‌نك مصالحه‌سندن عبارتدر .

تخت [ف] سریر حکمداری . [نفعی - قصیده، جلوسیهٔ سلطان عثمان :

آکا تخت آسمان عدل، وافسر مهر انوردر - بو تاج وتخته دنیایه حکم ایلرسه ارزانی] [فلك فیروزه‌دن بر تخت عالی قوردی شاهانه - آکا بر آق دیبا پرده چکدی صبح نورانی] [باقی : تختده تخت وعزت وبخت ایلر افتخار]

تختگاه، تختگه : تخت یری، پای تخت [شامی - تصویر افکار : تختگاه سلطنتك آق دکزه قارشی اغیاره سد اولمش بر باب آهنینی]

تخت نشین : تختده اوطوران . [نفعی - قصیده، درمدح سلطان احمد: برقدرته مالك که نیجه تخت نشینك - آنور کله وافسرینی دربدر ایلر]

تخت روان (اسم) سلفده بر نوع محفه ایدی که سلاطین راکب اولوردی . [فضولی : باشم تخت رواندر، تاج زرین شعلهٔ آهم - کورك کیم دولت عشقیله نه سلطانلغ واردر .]

تخته [ف] یونیلوب بیچیله‌رك صفحه حالنی بولمش آغاج پارچه‌سی .

تخته بنا : اخشاب بنا، آغاجدن یاپیلان، کارکیر اولمیان ابنیه .

|| لوح، لوحه . رسم تخته‌سی، یازی تخته‌سی، مشق تخته‌سی . حساب تخته‌سی . دامه تخته‌سی، شطرنج تخته‌سی .

تخته بیتی بقه دیدکلری موذی، معلوم .

تخته پرده تخته دیوار .

تخته‌پوش (اسم) خانه‌لرك بالای سقفنده تخته دوشه‌مه‌لی اوستی آچیق واطرافی قاپالی محل که فرانسزجه Terrasse دیدکلری سقف اوزری .

تختیم [ع] خاتم باصمق، مهرلمك، غلطاوله‌رق (تمهیر) قوللانیلور . تختیم علم وخبر، تختیم سند، تختیم شقه .

تخجیل [ع] اوتاندیرمق . خجیل ایتمك . تخجیلمی روا کوردی . تخجیله میدان ویرمدی .

تخدّر [ع] [ته - حه - د - دو - ر] اورتو طوتمق، اورتولنمك . تخدر نسوان .

تخدیر [ع] اورتو طوتدیرمق، اورتولندیرمك . دین محمدی تخدیر نسوانی امر ایتمشدر .

تخدیش [ع] طرمالایوب، راحتسز، بیحضور ایتمك : تخدیش اذهان ایدن حوادثدندر .

تخذیل [ع] خوار وذلیل ایتمك . ذلتده اوغراتمق . یعنی بر آدمه مدد ونصرت ایتمیه‌رك خذلانده براقمق . کفران نعمت ایدنلری تخذیل واجب اولور .

تخرّش [ع] [ته - خه - ر - رو - ش] طیرمالانمق . تخرش جلد . اصطلاحات طبیه‌دندر .

تخریب [ع] خراب ایتمك . تعمیر مقابلی : نیجه معموره‌لری تخریب ایلدی . خانمانی تخریب ایتدی . تخریب بلاد .

تخریش [ع] طیرمالامق . تخریش بشره : یوزینی تخریش .

تخشّع [ع] [ته - خه - ش - شو - ع] خشوع کوسترمك، طور وضع اظهار ایتمك . (☞ خشوعه)

تخصیص [ع] برشیئی برشیئه، برینه خاص قیلمق . بوخدمته شهری شوقدر

غروش تخصيص ايدلمشدر . تعميم مقابلی اولور .
اوايشه نظارت محصراً كنديسنه تخصيص ايدلدی .
تخصيصاً : تخصيص صورتيله .
جمعی تخصيصات : مخصصات معناسنه قوللا-
نيلور : تخصيصاتی كسلدی، تخصيصاتنی فلان مالدن
حواله ايلديلر .

تخضيب [ع] بوياماق . تخضيب لحيه معتاديدر .

تخطّر [ع] [تَ - خَـ - طْ - طو - ر] ذاتاً ايشيديلوب، بيلنوبده اونودلمش
برشيئی صكره‌دن خاطره كتيرمك، درخاطر ايتمك .
تخطر ماضی، تخطر، ماوقع، تخطر احباب .
جمعی تخطرات : تخطراتنه بنای مادّه ايلدی .

تخطّی [ع] [تَ - خَـ - طْ - طی] آتلا- يوب چكمك كه تجاوز معناسنه
استعمال اولنور . حدودی تخطی ايلدی .
جمعی : طانك تشديدی يانك سكونيله
(تخطيات) در .

تخطيط [ع] چيزمك . تخطيط اراضی : اراضی يی خطوط ايله ترسيم .

تخطئه [ع] [تَ - خْ - طی - ئه] برشيئی خطادر ديه ادعا، خطاسنی ميدانه
قويمق، كه تركجه‌ده ياكلشنی چيقارمق تعبير اولنور
[شناسی : تصوير افكار : (محبوبهٔ عنهای) ابتدای
تخطئه‌مزده نه سببدن طولايی بوقول مختاردن بحث
ايتمامشيدی]
برمنشيئی تخطئه، برقولی تخطئه .

تخفّف [ع] [تَ - خَـ - فْ - فو - ف] خفيفلمك، خفيف اولمق . ماديات
ومعنوياتده قوللانيلور : ثقلتی تخفف ايتدی، اضطرابی
تخفف ايتدی . تخفف بار، تخفف اضطراب .

تخفيف [ع] [تَ - خْ - فی - ف] خفيفلتمك، خفيف قيلمق : ماديات ومعنوياتده
قوللانيلور : بنانك سقفنی تخفيف ايلدی . تخفيف
جزا، تخفيف بار اضطراب .
جمعی تخفيفات .

تخلّد [ع] [تَ - خَـ - لْ - لو - د] برپرده مخلد اولمق، دائمی صورتده قالمق .

تخلّص [ع] [تَ - خَـ - لْ - لو - ص] خلاص اولمق، قورتلمق . || تخلص
ايدنمك : كمال بك شعرده (نامق) تخلص ايدردی .

تخلّف [ع] خلاف اوزره بولنمق كه تركجه‌ده اويغون كيتمه‌مك تعبير اولنور .
بوساعت طوغری كيتمز دائما تخلف ايدر . ميقات
حركاتی تخلف ايتدی .

تخلّق [ع] [تَ - خَـ - لْ - لو - ق] اخلاق قلنمق : [اخلاق الهيه ايله تخلق
ايتمش برسرور دين ايدی]

تخلّی [ع] [تَ - خَـ - لْ - لی] بوشالمق .

تخليص [ع] قورتارمق، غرق اولمق مخاطره‌سنده ايكن تخليص ايلدی . تخليص
جان . كنديسنك او بلادن تخليصی ملتزمدر .
تخليص كريبان : يقاسی قورتارمق .

تخليط [ع] قارشديرمق . يورطه‌يی ياغ ايله تخليط ايتدی . تخليط مال، تخليط مقال .

تخليه [ع] [تَ - خْ - ليه] بوشالتمق . دائره‌يی تخليه .
تخليهٔ سبيل : محبوس صالويرمك . (اخلاء)
زياده مستعملدر .

تخمّر [ع] [تَ - خَـ - مْ - مو - ر] (☛ اختماره)

تخمير [ع] مايه‌لنديرمك .

تخميس [ع] برعددی بشه ابلاغ || بشه تقسيم .
* اصطلاحات شعرده بربيته اوچ مصراع
دها علاوه‌سيله بشلمك، وتخميس ايدلمش برشعرك
هيأت مجموعه‌سی .
جمعی تخميسات .

تخمين [ع] برشيئی ظن ايله تعيين كه تركجه‌ده (اورانلق) تعبير اولنور . مثلا
بريرك مسافه‌سی اندازه ايله معلوم دكل ايكن ظن
وقياس ايله شوقدر آديمدر ديمك كبی . مسافه‌سنی
تخمين، طولنی تخمين تعبيرلری معروفدر . ماديانده
اولديغی كبی معنوياتده قوللانيلور : تخمينمه كوره
مسئله‌نك عظمتی، تخمينمه كوره استقبالده موفق
اولاميه‌جق .

تخميناً : تخمين صورتيله . تخميناً اللى آدم؛ تخميناً يوز كشى ايله برسنه‌ده وجود بولديله‌جك .
تخمينى : تخمينه منسوب . تخمينى برمقدار .
تخمين كرده : تخمين ايدلمش .
جمعى تخمينات : هردرلو تخميناته رغماً مسئله بشقه برصورت آلدى .

تخويف [ع] قورقوتمق : اطفالى تخويف كرك اخلاقلرنجه وكرك صحتلرنجه مضردر . بيچاره‌كانى تخويف ايله دكل تلطيف ايله پند ايتمدلى .
تخويفاً : تخويف صورتيله .
جمعى تخويفات .

تخيّل [ع] [ته - خه - ى - يو - ل] برشى ويا بروجود انسانك قوهٔ متخيله‌سنده وهماً صورتپذير اولمق كه خياله آلمق تعبير اولنور . [نفعى : انديشه تخيل ايده‌مز صورت سيرن - تعريفه آنى چاره همان طى لساندر] [كذا : ادراك تخيل دقيقك - فهم حرد انتباه معنى] [كذا : تخيل ايتمه‌دن بوله تصور ايلرم آنى]

تخيير [ع] ايكى شى بيننده مخير قيلمق : اقامتله عودت خصوصنده تخيير ايلدم .

تخييل [ع] ذهنده خياله صورت ويرمك .
جمعى تخييلات .

تدابير (☛ تدبيره)

تداخل [ع] [ته - دا - خو - ل] ايكى شيدن هربرى ديكرينه داخل اولمق كه بربرينه كيرشمك تعبير اولنور . || عرف استعمالمزده تأخير معناسنه قوللانيلور : تداخلده بولنان معاشلر؛ مصالح انامك تداخلى جائز دكلدر .

تدارك [ع] اصلى [ته - دا - رو - ك] در . لسانمزده ايسه رالك كسريله شايعدر . احضار؛ تهيئه . پك چوق شى تدارك ايتدم . خيلى تداركده بولندم . تركجه شو وسيله (تداركلى) بولنمق تعبيرى دخى مستعملدر . منتظر اولان برحاله قارشى تدارك اوزره بولنمق ديمكدر . احتياطلى طاورانمق كبى .
جمعى تداركات .

تدافع [ع] [ته - دا - فو - ع] برى بريني دفع ايدوب ايتمك؛ قاقشمق؛ يعنى ايكى قوت متقابله‌نك يكديكرنده تأثير كوسترمه‌سى . || دفع خصم . تدافع اوزره بولندم .
تدافعى: خصمى دفع ايتمك صورتيله : (تعرضى) ويا (تجاوزى) نك ضدى اوله‌رق حرب تدافعى ديرلر .

تداول [ع] [ته - دا - وو - ل] الدن اله؛ الده طولاشمق . مثلا تداولده بولنان قوائم نقديه . تداولده بولنان اسهام كبى . آغزده كزمك معناسنده‌ده مستعملدر . السنهٔ ناسده تداول ايدن روايتلردر . لسانمزده بوكلمه وضعى خلافنه (لازم) اوله‌رق مستعملدر .

تداوى [ع] مداوات ايتمك؛ علاج ايله دوا ايتمك . تداوى‌يى مشكل بردرده كرفتار اولدى . محتاج تداويدر . تداوى ايچون كوندريلان طبيب .
جمعى تخفيف ياايله (تداويات) در .

تدبّر [ع] [ته - ده - ب - بو - ر] عاقبتى؛ حقيقتى؛ تفكر كه ملحوظ اولان حالاته قارشى تدبيرلى طاورانمق .

تدبير [ع] عاقبت انديشلكله انجام كاره نظر؛ وصرف بصركه برخصوصك تمشيتى ضمننده سعى وترتيب اسباب ايلمك بوندن مأخوذدر . تدبير كلمه‌سى لسانمزده تشبثات نافعه‌يى اداره معناسنه مستعمل اولديغى كبى دسايس مقدوحده‌ده دخى قوللانيلور . يعنى امور خيريه وشريه‌دن كافه‌سنى مأمول اوزره نتيجه بخش ايده‌جك اسبابك عمومنه شاملدر؛ نته كيم حسن تدبير وسوء تدبير تعبيرلرى معروفدر : [ويسى : تدبيرى ايله ايتمش ابدى عالمى افساد] [نفعى : اقبالنه وابسته فلك تا اوقدر كيم - تدبيرى ايله دوريني زير وزبر ايلر] [فضولى : جوهر ذاتكده چون تدبير نظم ملك وار - لطف شاهنشاه اسلامك سكا اولسون حلال] [باقى : جمله تدبير پس پرده‌ده استادكدر] [فضولى: ايلمش تدبير تشويش خزان تاراجنك - لاله رنكين رختنى داغ ايچره پنهان ايلمش] [نديم : ايلين تدبيرين آرام وصلاح عالمك - صدر عاليقدر ابراهيم پاشادر مكر]

* تدبیر منزل : (اقونومی دومستیق) كه اداره٬ بیتیه یه متعلق خصوصاتك قواعدی .

تدرّس [ع] [ته . ده . ر . رو . س] درس آلمق٬ بر شیئی درس اوله‌رق اوقومق . فلان ذاتدن تدرس ایدیبور . جمعی تدرسات .

تدریج [ع] درجه درجه٬ آهسته آهسته تأنی ایله یاپجه یاپجه . تدریج ایله كسب مراتب ایلدی . بالتدریج كسب مراتب . علی التدریج : تدریج اوزره تدریجاً : تدریج ایله .
تدریجی : تدریجه منسوب . ارتقاء تدریجی٬ حركات تدریجیه .
جمعی تدریجات .

تدریس [ع] درس ویرمك٬ برماده‌یی درس اوله‌رق اوقوتمق . علوم ادبیه‌یی٬ مبادی٬ علومی تدریس ایله متوغلدر .
جمعی تدریسات .

تدفین [ع] دفن مقامنده قوللانیلیر .

تدقیق [ع] دقتله آراشدیرمق٬ برخصوصك٬ بر كیفیتك٬ برمسئله‌نك تدقیقی . تدقیق اولنسه پك چوق مسائلك اصلی بوشه چیقار . نتیجهٔ تدقیق اولمق اوزره . (تحقیق ایله بونلرنده فرق كلی واردر) . جمعی تدقیقات .

تدمیر [ع] هلاك٬ محو٬ قهر ایتمك٬ دشمنك قوجه بر اوردوسنی تدمیر ایلدی . تدمیر خصمی مقصدیله پك چوق دسایسه تشبث ایلدی .
جمعی تدمیرات .

تدنّس [ع] [ته . ده . ن . نو . س] كیرلنمك٬ كیر پیدا ایتمك . تدنس لباس .

تدنّی [ع] [ته . ده . ن . نی] ترقی مقابلی . آشاغیلامق٬ تدنی٬ حیثیت .
جمعی تخفیف یا ایله (تدنیات)

تدنیس [ع] كیرلتمك . تدنیس لباس .

تدویر [ع] دوندیرمك٬ چویرمك . چرخ اداره‌یی حسن تدویره موفقدر .

تدوین [ع] بریره جمع ایتمك٬ طوپلامق كه معنویانده قوللانیلیر : مثلا برعلمه متعلق مسائلی تحری وجمع ایله كتاب یاپمق . تدوین لغت كبی . علم حقوقی مكمل صورتده تدوین ایلدی .
* تدوین آثار : مقالات ادبیه‌یی جمع ایتمكده زمانزد تعبیراتندندر . تدوین كتاب : تألیف كتاب .
جمعی تدوینات .

تدهیش [ع] دهشته اوغراتمق . خوف ویرمك .

تدهین [ع] یاغلامق٬ یاغ سورمك .

تدیّن [ع] [ته . ده . ی . یو . ن] بر دینك احكامنه تطبیق افعال ایله دیندار اولمق . دین طوتمق .

تذاكر (☛ تذكره‌یه)

تذبذب [ع] [ته . ذه . ب . ذو . ب] قرار سزلق٬ قاریشقلق٬ نظامسزلق٬ تذبذب امور . طور تذبذب . حال تذبذب .
جمعی تذبذبات .

تذرو [ف] [ته . ذه . ر . و] سوكلن دینلن طیر معروف . (بیت : كنجشك زاری باشنه پران هلاك ایدر ــ ایلر تذروی پنجهٔ غدرنده بازخوار)

تذكار [ع] [ته . ذ . كا . ر] آكمق . یاد ایتمك٬ تذكار عاطفت تذكار ماجرا . تذكار نامه وسیله اتخاذ ایلدم .
(اسانمزده تانك كسریله مستعملدر .)

تذكّر [ع] [ته . ذه . ك . كو . ر] خاطره كتوروب ذكر ایتمك . تذكر نعم
|| امور رسمیه‌ده بر مصلحته دائر سویلشمك معناسنه‌در : مجلس شورای دولتده تذكر ومطالعه اولندی . بومعناده جمعی تذكرات . تذكرات دورا دوردن صكره نهایت قرار ویرلدی .

تذكره [ته . ذ . كی . ره] اكمغه سبب اولان شی٬ وسیله٬ تذكر : تذكرة الشعراء .
|| برشهر ایچنده بولنان دوائر اداره‌دن یكدیگرینه یازیلان كاغده (تذكره) كذا برشهرده متمكن افراد

آره‌سنده تعاطی اولنان مخابراته‌ده بنه (تذكره) اطلاق اولنور . مكتوب ايسه برشهردن ديكر شهره ايصال اولنان محرراته علم اولمشدر .

تذكرهٔ رسميه ٬ تذكرهٔ جوابيه .

☪ تذكرهٔ ساميه : مقام صدارتدن يازيلان تذكره .

|| اصناف وسائره‌يه ويريلان ورقهٔ رسميه .

☪ مرور تذكره‌سى : طشره‌يه كيده‌جكلره ويريلان مرور رخصتنامه‌سى .

☪ نفوس تذكره‌سى : برشخصك هويتنى ناطق اولان تذكره ٬ تابعيت . جمعى تذاكر .

تذكير [ع] ياد ايتديرمك ٬ آكديرمق . قاعده‌نك تذكيرى || مذكر قيلمق . تذكير لفظ .

تذلّل [ع] [ته ـ ذه ـ ل ـ لو ـ ل] نفسنى ذليل كوسترمك . ذلت اظهار ايتمك .

تذليل [ع] برينى ذليل ايتمك . تذليلنى موجب اولدى . بو وقعه تذليلنه ياردم ايتدى . جمعى تذليلات .

تذهيب [ع] يالديزلامق . كتابك جلدينى تذهيب ايتديردم . تذهيب صحائف قرآن . جمعى تذهيبات .

تذييل [ع] ذيل اوله‌رق ايراد مقال . بو فقره‌يى تذييل ايلدى . مسئله‌يه متعلق اولان مباحثك تذييلى .

تر [ف] ادات تفضيل كه صفات عربيه وفارسيه‌يه لاحق اولور : مشكلتر ٬ نازكتر كبى . وكاه (ين) علاوه‌سيله اضافت حالنده قوللانيلير كه مبالغه افاده ايدر . مشكلترين امور ٬ نازكترين مصلحت كبى || تازه ٬ طراوتلى : [باقى : يا بر زيبا تر وتازه منكشه ــ دراغوش ايلش كلبرك نسرين] [فضولى : كوزده خون آلوده پيكانك خياليله خوشم ــ هر برى كويا كه بر بوك كل تردر بكا] [كذا : باغلارك هر شكوفه ميوهٔ تر ــ اكثرى بتديكى يرنده يتر] [باقى : ژاله‌لر طاملامق ايستر كل تردن كويا ــ كورينان درّ بنا كوشى دكلدر يارك] [نفعى : انديشه‌دم اولور بوى لطيفيله معطر ــ آندن قلم عالمى برمشك ترايلر]

تر (در) اسم عرق خفيف . رشح .

تر دوشه‌كى : لخوسه دوشه‌كى .

تر بيقلى : بيق قيللرى هنوز چيقمغه باشلايان .

تر دوكمك : خسته تعرق ايله اسالهٔ رشحات ايتمك ٬ || اضطراب حجالت چكمك .

آلن ترى : سعى ٬ امك . آياق ترى : اجرت قدم ٬ حق سعى .

ترلەمك : درلەمك ٬ ترشح ايتمك عرقريز اولمق . || يورولمق ٬ اوتانمق .

ترلتمك : برخسته‌يه بعض معالجات ايله تر كتيرمك . || بوزمق ٬ ازعاج .

تراجم (☞ ترجمه)

تراخى [ع] كرى طورمق ٬ كجكمك ٬ آغير طاورانمق . عطالته محمول اوله‌جق درجه‌لرده طور تراخى كوستردى .

ترادف [ع] [ته ـ را ـ دو ـ ف] بربرينك آردنجه كيتمك [مديم ــ تاريخ : طاعونه قحط ٬ قحطه ايسه نوميدى ترادف ايتمكله فلسطين خلق بوسنه پك زياده صقلشيدى] || ايكى ويا برقاچ لفظ بر معنايه اولمق : (ليث) (اسد) (توفيق) (ارشاد) كبى . مع مافيه اكثر علماى لغت الفاظ مترادفه‌يى بالكليه رد ايتمشلردر .

ترازو [ف] ميزان كه معروف طارتى آلتيدر [نابى ــ مصراع : كلسون اكسيك ترازوده متاعى كيمسه‌نك] [مثل : ترازو وار طارتى وار ٬ هر شيئك وقتى وار] [ديكر ــ ترازو ديلى كبى ايكى طرفه آقار] ترازوى عدالت : ميزان عدل كه بر تعبير مجازيدر [مصراع : طورسون كف دستكده ترازوى عدالت]

تراسل [ع] [ته ـ را ـ سو ـ ل] مراسله معناسنه ٬ استعمالى نظمه مخصوصدر

تراضى [ع] [ته ـ را ـ ظى] يكديكرندن راضى اولمق . بتراضىٔ طرفين : موافقت طرفين .

بالتراضى : ايكى طرفك رضاسيله .

تراطور (اسم) دوكولمش فندق وبادم وجوز ايچلريله آتمك وسركه وصارمساق مخلوطى معروف طعام كه بعض نبات اوزرينه دوكيلور .

ترافع [ع] [تە . را . فو . ع] مرافعه معناسنه، بالترافع، لدى الترافع : مرافعه ايله .

تراكب (☜ تركيبه)

تراكم [ع] [تە . را . كوم] بيركمك . ذوى الارواح حقنده قوللانلماز . تراكم ايدن هفته لكلريني فائضيله آلديلر . تراكم مياه .

ترامپه ته (اسم) منسوب اولديغى لساند (بورى) معناسنه واستعمالمزده چفته چوماقله ضرب ايديلان صغير طبل .
ترامپته اورمق، ترامپته چالمق :
ترامپته جى : طبلزن .
ترامپته دكنكى : طوره

ترامواى (☜ طرامواى)

ترانسپورت (اسم) فرانسزجه دن اصطلاح طباعتده اجزالى كاغدله طاشدن طاشه نقل اولنان سطور وصور .

ترانسيت (☜ طرانسيته)

ترانه [ف] [تە . را . نه] آهنك، نغمه . ترانه پرداز : آهنك ايديجى، نغمه ساز . ترانه پردازى : نغمه سازلق . [پيام نسيله واردى دائم ـ كوشمده شو هاتف ترانه]

تراويح [ع] [تە . را . و . يح] مفردى قوللانلميان (ترويحه) كلمه سنك جمعى . ماه صيامده ياتسو ايله صلاة وتر آره سنده قيلنان يكرمى ركعت سنت مؤكده در . [نديم ـ رمضانيه : بغتة ثابت اولوب غره، فراشنده امام ـ خواب ايچون ياتمش ايكن ايتدى تراويحه قيام]

تربيع [ع] [تە . ر . بى . ع] درده ابلاغ، درتلمه . ‖ درده تقسيم، درده بولمه، آيرمه .
تربيعاً : مربع اولەرق، درت كوشەلى اولەرق .
‖ بر مصراع ويا بيتى اوچ ويا ايكى مصراع دها علاوه سيله درده ابلاغ .

تربيه [ع] [تە . ر . بيه] بسلمك معناسنه دركه نشو ونمايى موجبدر . تربيهٔ نبات، تربيهٔ اشجار . ‖ تعليم اخلاق قاعده كه روحانى وجسمانى اصلاح ذات وصفات : تربيهٔ اولاد . تربيهٔ اطفال . تربيهٔ بنات [تصوير افكار : همشهريلرينك اكمال معرفتلرينه سعى ايدنلر اولادينى حسن تربيه ايدن والده بكزر . تربيه نك منافع ماديه سندن اولاد مستفيد اولور . فقط شان معنويسى پدره عائددر] [مجموعهٔ محرر ـ مكاتبات سياسيه : مومى اليه كبى قدرتدن برقابليت كليه يه مالك اولمقله برابر امر تحصيل وتربيه جه زمان ومكانك برچوق مساعدات فوق العاده سنه مظهر اولمش] (ايتمك) (آلمق) (ويرمك) ماده لريله قوللانيلور : چوق چالشدم تربيه قبول ايتديرەمدم . آلديغى تربيه نتيجه سيدر . سنه لرجه تربيه ويردمسه ده كاركر اولمدى كبى . ‖ صفت مؤدبه وتعلم . تربيه لى . اوشاق . تربيه لى آت . [مثل : تربيه لى مايمون كبى تترر]
بعضاً (تربيت) صورتنده ده قوللانيلير واكثريا بو استعمال نظمه مخصوصدر . [فضولى : مارى تهديد عذاب غضبك مورقيلوب ـ پشه يى تربيتك عزايله عنقا ايلر] [كذا : باغبان چمن دهره خيال دهنك ـ سبب تربيت غنچهٔ خندان اولمش]
تربيه كرده، تربيت كرده : تربيه ايدلمش . بو ذات فلانك تربيه، ويا تربيت كرده سيدر . [نفعى : تربيت كرده سيده كندى كبى برلوپران]
بو كلمه لر هرايكى صورتده ده تخفيف يا ايله در . تربيه يه بدل تربيت ويا تربيت مقامنده تربيه قوللانيلەماز . صورت استعماللرينى تعيين ايسه ذوق سليقه يه عائددر .
‖ تربيه : بعض اطعمه يه لذت بخش اولەجق صورتده علاوه ايديلان تركيب مايع، ايتاليانجه دن (سالچه) ديدكلرى .
§ تربيه : عربه حيوانلرينك دزكينى .

ترتب [ع] [تە . ره . ت . تو . ب] بر سببدن اوتورى تعلق ايتمك، عائد اولمق . عهده سنه ترتب ايدن وظيفه غايت مهمدر . ذمتنه ترتب ايدن برفريضه در . ‖ برحالتك نتيجه سى اولەرق حصوله كلمك : بو خصوصده كنديسنه مسئوليت ترتب ايدر .

ترتيب [ع] هر شيئى كندى مرتبه سنه قويمق، تنظيم : ترتيب صفوف . ترتيب صنوف . ترتيب اصول تحصيل . دفترلرك

ترتيبی ‖ نظاملەمق. اشیانك ترتیبی، اوراق مصالحك صره‌سیله ترتیبی. ‖ حاضرلمق، ترتیب ضیافت، سفره ترتیب‌ایتمك، ترتیب بزم کبی. (باقی : سر بیغز دشمندن فضاده کاسه‌لر طولدی ـ سباع کوه دشته قیلدیلر ترتیب مهمانی) ‖ شیئی مرتب : ترتیب اوّل، ترتیب قدیم. ترتیب مخصوص.

جمعی ترتیبات : ترتیبات معایش.

§ ترتیب. اصطلاح طباعتده مرتبك تشکیل ایتدیکی صحائف حروفه دینور. مطبوع الطرفین ورقه دینورکه ٤ ویا ٨ ویا ١٢ ویا ٢٤ ویا ١٦ ویا ٣٢ ویا ٣٦ صحیفه‌دن عبارت بولنور. بش ترتیب برکتاب. قاچ صحیفه‌لی ترتیب.

ترتیب سهوی : سهو مرتبدر. (تصویر افکار ـ مسئلهٔ مبحوثة عنها : بونلره مماثل دها بر خیلی ترتیب وقلم سهویاتندن بشقه)

ترتیل [ع] [تە . ر . ی . ل] قرائت، تلاوت ایله مترادفاتدندر. حسن صورتله قرائت معناسنه. ترتیل فرقان.

ترجمان [ع] [تە . ر . جە . ما . ن] بر لسانی آخر لسانله تفسیر و بیان ایدن آدم : ترجمان فصیح اللسان، ترجمان بلیغ البیان. مجاز اوله‌رق‌ده قوللانیلور : احوال قلبیه‌سنه لسان حالی ترجماندر. لسان خالصتی وجدانه ترجمان ایلدی. (فرانسزجه « Drogman دروغمان » لفظی بوندن مأخوذدر)

ترجمه [ع] [تە . ر . جە . مە] بر لسانی آخربله تفسیر و بیان ایتمك، بر لساندن آخر لسانه نقل اولنان مقال ومآل. آلمانجه‌دن ترجمه ایلدی. فرانسزجه‌دن ترجمه ایدلمشدر. (معربزون مؤاخذه‌سندن : اون ایکنجی مبحثك ترجمه‌سنی هیچ بکنمدم) (بیت : لغتك ترجمه‌سی یانده ـ بر ایدر اهل دلك جاننده)

ترجمهٔ حال * [ع] بر شخصك احوال خصوصیه‌سنی میدانه قویان، یعنی حال متنکردن حال متعرفه ترجمه مقصدیله یازیلان مقاله‌که تاریخ ذاتی مقامنده‌در.

ترجیح [ع] استعمالده برشیئی دیکر شیدن اوستون طوتمق. (مصراع : بنجه ترجیح اولنور والده‌سی دخترینه) آزادی، حالی هردرلو اقبال ومناله ترجیح ایدرم.

* ترجیح بلامرجح : سببسز، وجهسز ترجیح.

جمعی ترجیحات.

ترجیع ♫ [ع] بسته اوقورکن آوازی بوغازده تردید ایله نغمه پیدا ایتمك. ‖ * شهادتیندن هربرینی آهسته اوقودقدن صکره رفع صوتله تکرار اوقومق که مذهب شافعی یه کوره‌در.

* ترجیع بند : مختلف قافیه‌ده متعدد بندلردن عبارت اوله‌رق هر بندینك نهایتنده یالکز بر بیت تکرار ایدیلان منظومه.

جمعی ترجیعات.

ترح [ع] [تە . رە . ح] فرحك ضد. یدرکه غم وغصه معناسنه‌در. (سنان پاشا ـ تضرعات : کیمدرکه روزکارك فرحنی بی ترح وبلا، محنتی بی محنت وابتلا کورمش اولا)

ترحّم [ع] [تە . رە . ح . حو . م] مرحمت ایتمك، مرحمته کلمك. (برحاله آجیمق (اوسنك دل ایلمز اصلا ترحم)

ترحماً : ترحم صورتیله.

جمعی ترحمات.

ترحیب [ع] مرحبا دیمك، سلام ویرمك. جمعی ترحیبات.

ترخیص [ع] رخصت ویرمك. مساعده ایلمك. بو ایشده ایستدیکی کبی حرکته ترخیص ایتدم.

ترخیم [ع] تخفیف ایچون اسمك صوکنی حذف (عبدل) کبی که (عبدالله) لفظندن مرخمدر.

تردامن [ف] صاحب فحش وهوا (روحی ـ ترکیب بند : تردامن اولانلر بزی آلوده صانور لیك ـ بز مائل بوس لب جام وکف دستز)

تردامنی : تردامنلك.

تردّد [تە . رە . د . دو . د] ایکی خصوصدن برینه ذهنده قرار ویرمیه‌رك دیدیرکن اولمق. بر خیلی ترددن صکره قرار ویردی. محتاجینه

يازدم ايتمكده تردد جائز دكلدر . [آزاده قيلار ارى
تجرد - كل ايله بونده بين تردد]
بلا تردد : ترددسز [چكدى قلبجن بلا تردد -
طورنده كوردى هم تجلد]
بى تردد : ترددسز . عتاب نابجايه باشلايجه
اوده بى تردد مقابله‌ده بولندى .

ترديد [ع] كيرو ايتمك ' رجعت ايتديرمك
برحكم ويرميه‌رك احتمالى بولنه
بيان فكر ايتمك .

ترديف [ع] آردى صره يوريتمك . آردينه
قاتمق : فلان‌ذاته ترديف ايله اعزام
ايلدم .
ترديفاً : ترديف صورتيله : كنديسنه ترديفاً
اعزامى .

ترذيل [ع] رذيل ايتمك . ذاتاً رذيل اولانى
ترذيله لزوم يوقدر .

ترذيليات * [ع] ترذيل بولنده سويلنيلان
سوزلر .

ترزبان [ف] حاضر جواب : خامهٔ ترزبان
(نفعى - نعت : طبعمك بر ترجمان
ترزبانيدر قلم - خامه‌مك برهمزبان نكته‌دانيدر سوزم)

ترسا [ف] ① الف مبالغه ايله زياده قورقوجى كه قورقاق ' جبان ' وهام . ②
نصارا . [هاتف اصفهانى - در ترجيع بند :
دركليسا بدلبر ترسا - كفتم اى بدام تو در بند]
[نفعى - قصيده ' درحق الياس پاشا : بحق كردكار منعم
وبخشنده‌كم لطف مربى ' مسلمان ويهود وكبر وترسادر]
ترسابچه : ترسازاده .

ترسان [ف] قورقوجى ' خائف . ترسان
ترسان : قورقه قورقه .

ترسانه (لفظ محرّف) اصلى عربى دار.
الصناعه . حتى فرانسزجه‌يه دخى
(آرسنال) صورتنده نقل وامال ايدلمشدر . سفن
حربيه‌نك انشاسنه ' تجهيزينه ' عساكر بحريه‌نك تعليمنه '
اداره‌سنه مخصوص اولان محله اطلاق اولنور .
قول آخره كوره : بو كلمه‌نك اصلى قالقان
معناسنه اولان (ترس) عربيدر . فاطميون عصرنده
اسكندريه‌ده بر (دارالترس) اولدرق آنده قيليج ' قالقان
وسائر اسلحه اعمال ايدليور ايدى . بالاخره (دار)
لفظى مقابلى اولان (خانه) فارسيه‌يه تحويل اولنه‌رق
(ترسخانه) اطلاق اولنمشدر .
(ترساخانه) غلطى اولمق حقنده‌كى قول
بى اساسدر .

ترسب [ع] مايعك دبنه چوكمك .

ترسيل [ع] ترتيل معناسنه .

ترسيم [ع] رسم ايتمك ' برشيئك رسمنى
يابمق كه رسم چيقارمق تعبير اولنور .
قورشون قلمه ' قورجديله ترسيم ايلدم .

ترشّح [ع] [ته . ره . ش . شو . ح]
مايع قسمى صيزمق كه تركى طيشارى
ويرمك . مساماتدن ترشح ايدن عرق اضطراب .
|| مجازاً برشيدن برماده‌يى استخراج : سوزلردن
مضمرى ترشح ايلدى .

ترصّد [ع] [ته . ره . ص . صو . د]
برنسنه‌يى مطمح نظر ايدرك كوز-
تمك كه دقت لازميدر . دشمنك حركاتنى ترصد .

ترصيع [ع] جواهر دوشه‌مك ' جواهر ايله
تزيين . || اصطلاحات ادبيه‌ده كرك
نظمده وكرك نثرده اولسون ايكى مصراعدن ويا ايكى
فقره‌دن هر برينك كلماتى ديكر فقره‌ده اولان كلماتك
وزن وقافيه‌سنده اولان سجعه دينور :
« اجزاى بشر ' جانب تعجيل فنادر »
« ابقاى اثر ' موجب تحصيل بقادر »
بيتى ويا
« خلاصه ' بشرده دائم اولان كاندر ; جمال متحول اولور .
حالبوكه ' اثرده قائم اولان مقالدر : مآل منتقل اولور »
فقره‌سى كبى .
ترصيع قرآن كريمده وارد اولمشدر :
« ان الابرار لفى نعيم
وان الفجار لفى جحيم »
آيهٔ كريمه‌سى كبى .
جمعى ترصيعات : اكثر اقوالى ترصيعاتله
مزين ايدى .

ترصين [ع] برنسنه‌يه رصانت واستحكام
ويرمك : مسكنى ابجه ترصين

ایلدی . بولندیغی موقعی ممکن اولدیغی قدر ترصینه چالشدی .

ترضیه [ع] (تَه . ر . ضیه) (رضی الله عنه) دیمك . اصحاب کرامی قاله آلدقجه ترضیه یه مجبورز .
|| اصطلاحجزده عفو دیلمك یولنده‌کی معامله‌ٔ نداتکارانه‌ده قوللانیلور : واقع اولان معامله‌ٔ تجاوزکارانه‌سی اوزرینه ترضیه ویردی . فلاندن ترضیه طلب ایلدی .

ترطیب [ع] رطوبت ویرمك ، رطیب قیلمق : براز صو پوسکوره‌رك ترطیب ایلدی . || طراوت ویرمك : ترطیب لسان .

ترغیب [ع] رغبت ایتدیرمك : انتزام نظا . فتنه ترغیب . جمعی ترغیبات .
[جودت پاشا ـ تاریخ خلفا : آنلری عدل واعتداله ترغیب ایلمکدر]

ترغیم [ع] یره سورتمك . اکثریا (انف) و (انوف) لفظلریله (بورنی سورتمك) معناسنه اوله‌رق تحقیر موقعنده مستعملدر :
[نفعی : اکثر اشعارینی ترغیم انوف خصما مقصدیله سویله‌مشدر] دشمنلر بنك ترغیم انوفنی موجب اوله‌جق صورتده . خصمك انف رعونتنی ترغیم مقصدیله .

ترفّع [ع] [تَه . رَه . فْ . فو . ع] یوکسکه قالقمق ، یوکسلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلور . بنانك ترفّعی ، قدر ومنزلتك ترفعی کبی .

ترفّه [ع] (تَه . رَه . ف . فو . ع) رفاه بولمق ، ترفه حالنی موجب اولدی .
[جودت پاشا ـ تاریخ خلفا : ناس دخی بالطبع تنعم وترفهه نائل اولدی .]

ترفیع [ع] یوکسکه ، یوقاری‌یه قالدیرمق ، یوقارلتمق ، یوکسلتمك ، مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : ترفیع جدار ، ترفیع اعتبار ، ترفیع منزلت .
☾ اصطلاحات رسمیه‌مزده بولندیغی رتبه‌دنك فوقنی احراز که ترفیع رتبه تعبیر اولنور .
ترفیعاً : ترفیع صورتیله .
جمعی ترفیعات .

ترفیق [ع] برینی برینه یولداش ایتمك ، ارقداش ایتمك . کندیسنه ترفیق ایتدیکم آدمی رد ایتدی . زیدی عمروه ترفیق .
ترفیقاً : ترفیق ایده‌رك .

ترفیل * اصطلاحات عروضده برسبب خفیف زیاده ایتمك مثلا : (متفاعلن) جزؤنك نونی الفه تبدیل ایدلدکدن صکره بر (تن) زیاده ایدلمسی کبی که بوسببله (متفاعلاتن) اولور . بوکا (مرفل) دینیلور .

ترفیه [ع] رفاه ویرمك ، وسعت حاله نائل ایتمك . ترفیه محتاجین . ترفیه غربا .
(ترفیه ، اقوال ایله دکل افعال ایله‌در)

ترقّب [ع] [تَه . رَه . ق . قو . ب] بکله‌مك ، کوزتمك . انتظار ایله معنی مترادفدر . نه‌کیم عطف تفسیری اوله‌رق (ترقب وانتظار) تعبیر اولنور :

ترقّی [ع] فی الاصل یوقاری چیقمق که ارتقاء مجازیدر . اصطلاحجزده ایسه مادی ومعنوی حالاتده ایلرولمك یعنی هرنه خصوصده اولور ایسه اولسون بولونیلان حالك اوته‌سنه کیتمك ودائما دها ابی برطور آلمقدر . بو کلمه‌نك شمدیکی استعمالرده‌کی حکمی فرانسزجه (Progrés) کلمه‌سنك مدلولی اعتباریله‌در : فلان ذات مسلکنده خیلی ترقی ایلدی . انسانك صنعتده ترقیسی او صنعته متعلق برچوق شی کورمسنه متعلقدر . فرانسزلر مدنیت ومعرفتده پك بیوك آثار ترقی کوسترمش بر قومدر . زمانمزده عسکرلکده اڭ زیاده ترقی ایدن قوم آلمانلردر . ادبیاتك ترقیسنه پك بیوك خدمتی سبق ایدن اعاظم ادبادندر . اون طقوزنجی عصرده هرشیده بشقه برطور ترقی نمایاندر . [بتون جهان انسانیت کمال شوق وشتابله طریق ترقیده قطع مسافاته باشلادی] [روی آرضده موجود اولان آثار ترقینك فوطوغرافیله رسمی آلنمش اولسه] [اسباب ترقی‌یی سرائر خانهٔ طبیعتدن استخراجه چالشمقده] [سعدالله پاشا : انسانیت ومدنیتك نه بیوك بر دور ترقیسنده بولندیغمزك دلائل ملزمه‌سنی کورمك ایستیانلر] [کذا : مدنیتجه مرتبه‌سی دون

اولان برمملكتده ترقيه خدمت داعيه‌سنده بولنانلر] [كذا : زمان زمان ترقی جهان جهان علوم]
ترقی پرور : ترقی بسليجی ، مشوق ترقی
ترقی جو : ترقی آرايجی ، طالب ترقی
ترقی دار : برشيئك فيض ترقی حاصل ايتمسی ، طور ترقی طوتمسی : هرشی زمان وامكانه كوره ترقی دار اولور .
ترقی شكن : مانع ترقی .
ترقی شكنانه : ترقی شكنجه‌سنه .
جمعی (يانك تخفيفيله) ترقيات : [معرفتك دارالتعليمی وترقياتك مركز انتشاری اولان ممالك شرقيه] [سعدالله پاشا : ترقی صحيح ايسه عالم انسانيتك ترقيات مكتسبه‌سنه وقوف ايله حصول بولور] [كذا : واقطار شرقيه‌ده ترقيات غربيه‌يی تطبيق واجرا آرزوسنده اولانلر] [جودت پاشا - تاريخ خلفا : بويله سيل كبی آقوب كلن ترقيات مدنيه‌يی]

ترقيم [ع] رقم آتمق : تعداد وترقيم ايتدی . || يازمق : محررات رسميه‌نك ترقيمی . ترقيم رقيمه ، شقه ترقيم ايلدی . ترقيم سند .

ترقين [ع] بوزمق : قيدی ترقين ايدلدی . ترقين اسامی .

ترك [ع] [ته . ر . ك] براقمق ، واز كچمك . خانه‌سنی ترك ، اولاديني ترك ، عائله‌سنی ترك . ترك نزاع ، [فضولی : عالم ايتدی ترك غم بنده غم عالم هنوز] [كذا : جميع خلقدن قطع ايلمش سررشتهٔ الفت - اكر سن هم ترحم قيلمسه‌ك ترك ديار ايلر] [كذا : زاهدا ترك ايتمه شاهدلر وصالی راحتن] [احمد پاشا : ديار يارى ترك ايتمكده ناچار اولمسون كيمسه] [وجدی : دلنواز اولمله غمزه‌ك ترك بيداد ايلز - مسلمان اولماز او كافر كعبه بنياد ايتمه‌ده] [باقی : اشكم كبی غمكله قيلوب ترك خانمان - ايتدم يولده وارمی چشمم كبی تاف] [كذا : بخت بيدار ايسيانلر ترك خواب ايتمك كرك] [مصراع مفرز : بيسبب ترك ايدرك بويله حضور حضری] [بيت : عزم ايتمشيدم قلزومده - ترك ايتمكده خراب بربر] [هرسكلی حكمت بك : هركسه لازمسه‌ده راحت بن ايتمم التزام - آرزوی ترك راحت واردل ميالده]

تركب [ع] [ته . ره . ك . كو . ب] برشيئی آخره وضع والصاق اولنه‌رق برلشمك ، يعنی برشی دكر شيئله قارشمقدن عبارت اولمق كه اوحالده مركب اطلاق اولنور . تركب اجزا ، تركب اجسام . بوبر خليطه‌دركه دوت بش نوع معدندن تركب ايتمشدر . اساس تركبی فاسد . جمعی تركبات .

تركش (☞ تيركشه)

تركه [ع] [ته . ری . كه] برشخصك حال حياتنده مالك اولدرق بعدالوفات ترك ايتمش اولديغی اموالدركه مخلفات دخی دينور . رانك فتحيله غلطدر .
(تركه) لغتده شخصك ترك وابقا ايتديكی شی ، اصطلاحده : غيرك حقنده صافی اولدرق انسانك ترك ايتديكی شی . (تعريفات)
جمعی رانك كسريله تركات .
☞ تركانك محل صرفی : اولاً ميتك تجهيز وتكفينی ، ثانياً ديونينك اداسی ، ثالثاً وصيتنك اجراسی ، رابعاً متاقبسنك ورثه‌يه اعطاسی .

تركه‌مك تركشمك آرقه‌دن ، بربرينك آردندن كلمك ، اقتفا ، تعاقب ايتمك .

تركی (اسم) [ته . ر . كی] فقرانكه اكرك آردنده اولدرق هكبه آصيلان برنوع ناصمه . [واصف : تركه‌يه مرآت آصلماز سن دليمسك حريف - هرسوزك سدره بكی بتام نه حال اولمش سكا]

تركيب [ع] برشيئی شيء آخرله قارشديرمق ، مركب قيلمق : تركيب اجزا . [فضولی : مكر تركيب عيسی كرد خاك دركهكدندر] [فضولی : طاغيدر تيغ ايله تركيب عدو اجزاسن - ليك هرجزوك آنك لايتجزا ايلر] [نابی - رباعيدن : ای نسخهٔ حسن سر جادر سخنك - تركيب جواهر حناندر بدنك] يكديكرينه ربط ومزج اولنمش ايكی ويا برقاچ لفظكه عباره دخی دينور . تركيب كلام ، تركيب فصيح . تركيب عربی .
|| بو معناده تراكيب صورتنده جمعلنور :

تراكيب عباره . دوا مقوله‌سی مركبات : تركيب نافع، تركيب شفا بخش . هر اوچ معناده دخی جمعی تركيبات : تركيبات اجزا . تركيبات لفظيه . [تصوير افكار : تركيبات غرابتنمای منشياندن آزاده اولان افاده‌سی تصويره يقيندر] استعمال تركيبات .

* تركيب بند : مختلف قافيه‌ده متعدد بندلردن عبارت اولەرق هر بندك نهايتده‌، فقط ينه آيری آيری قافيه‌ده وبند سابقه مربوط ويا اوبندك محتوياتنی مصدق ومتمم بر بيت ايراد اولنان منظومه . ترجيع ايله بينلرنده‌كی فرق ترجيعده هر بندك نهايتنده بر بيتك تكرار اولنمسندن، يعنی او بيته رجعت ايدلمسندن عبارتدر [مقدمهٔ منظومهٔ تخريب : ترجيع ايله فكری قيلدك احيا ــ تركيب ايله‌ی شعری ايتدك احيا]

ترلك (اسم) تركيده (تاقيه) معناسنه موضوع ايسه‌ده استعمالمزده آيغه كيلان پابوج انواعندن معروف خفيف آياق قابی . || ايچ كوملكی ياخود (فلانل) ه بدل اولەرق قوللانيلوردی كه اليوم مهجوردر . نديم نابينك شو بيتنده وارد اولمشدر : [چاك ايلسون قو پرده‌يی فصلی بهارده ــ كل پيرهنله قانع اولور ترلك ايستمز]

ترميم [ع] حرمت معناسنه تصرفاتزدندر .

ترنم [ع] خوش صورتده نغمه وآهنك اجرا ايتمك .

ترنم ساز : ترنم ايديجی .

ترنم سازی : ترنم سازلق .

جمعی ترنمات .

تروح [ع] [ته . ره . و . وو . ح] بر شيدن قوقو آلمق، رايحه‌لنمق .

ترويج [ع] برشيئه رواج ويرمك، برماده‌يی نتيجه‌لندرمكه سعی . ترويج مرام، ترويج مطالب . افكارينی ترويجده بولندی .

جمعی ترويجات .

ترويح [ع] رايحه ويرمك، رايحه‌لنديرمق .

ترويه [ع] [ته . ر . وی . يه] كركی كبی تفكر .

* يوم التروية : ذی الحجه‌نك سكزنجی كونيدر كه عرفه كوننده مقدمدر . حجاج اوكون (منا) يه عزيمت ايتدكلری ومناده صو اولمديغی ايچون كرك كنديلرينی وكرك دابه‌لری كركی كبی صويه قانديردقلری سببيله اطلاق اولنمشدر . قول آخره كوره ابراهيم (عليه السلام) رؤيای ذبحی اوكيجه كورمكله يوم مزبورده تروی وتفكر ايلمسی وجه تسميه‌دردر .

تره ‡ (اسم) كردمه ديدكلری بهارلی معروف نبات .

‡ صو تره‌سی : صو كردمه‌سی، رشاد .

‡ فرنك تره‌سی : لاتين چيچكی .

تره اوتی ‡ (اسم) ايچقان، تبرخون، جرجير ديلان نبات معروف . كه بعض اطعمه‌يه وسلطه‌يه قاتيلور .

ترهيب [ع] قورقوتمق . تلطيف ايله اصلاح قبول ايتمينه ترهيبك دخی تأثيری اولماز .

جمعی ترهيبات : معنی ومادهٔ اجرای ترهيبات ايلدی .

تريكه [ع] تزوجنه طالب ظهور ايتميه‌رك اوده قالمش قيز ده اصطلاحدر .

تزاحم [ع] [ته . زا . حو . م] خلق غلبه‌لك ايدوب صقشمق كه ازدحام دخی بومعنايه‌در تزاحم اكثريا معنوياتده قوللانيلور : تزاحم افكار، بو وقعه‌نك موجب اولديغی تزاحم انديشه . (ازدحام) ايسه انسان حقنده مستعملدر .

تزايد [ع] چوغالمق، ازدياد بولمق . ماديات ومعنوياتده قوللانيلور : املاكی تزايد ايتدی . غم ومحنتی تزايد ايتدی . تزايد نقود .

تزبير [ع] يازمق . تعبيرات خوابيده‌دندر . اكثريا محررات رسميه‌ده قوللانيلور . (كيفيتك ايضاح وتزبيری) كبی .

تزكاه (☞ دستگاه)

تزكيه [ع] صلاح حاله كتيرمك : تزكيهٔ نفس ايلدی . || برشخصك صلاح وفساددن هنكيسيله مفطور اولديغنی اربابندن سؤال وتحقيق . تزكيهٔ شهود، ويا تزكيهٔ ميت كبی .

§ تزكيه‌سی بوزوق : حقنده حسن شهادت ايدلميان شخص .

تزلزل [ع] [تـه ـ زه ـ ل ـ زو ـ ل] صارصلق، ماديات ومعنوياتده قوللانيلور . تزلزل‌افكار، تزلزل دماغ . تزلزل بنات كبى . [فضولى ـ شكايتنامه : منبع مراحمدن ترشح قيلان زلال مرحمت كردباد تزلزلدن غبار فنا طوتماز]

تزلّق [ع] [تـه ـ زه ـ ل ـ لـو ـ ق] قايق، سورچمك .

تزوّج [ع] [تـه ـ زه ـ و ـ وو ـ ج] نكاح ايله آلمق، زوجه ايدنمك . تزوج بنات . فلانك تزوجى .

تزويج [ع] قوجه‌يه ويرمك . بر قادينك تزويجى .
جمعى تزويجات .

تزوير [ع] يالان سوزه ترويج ايچون حسن وزينت ويرمك . خدعه وحيله انواعندندر .
[نفعى رباعى :

يارب ديلى سهو وخطادن صاقله
انديشه‌مى تزوير وريادن صاقله
باصدم ره واديء رباعى‌يه قدم .
طعن خرناداندن و يادن صاقله]

دام تزوير : يالان طوزاغى، [نفعى ـ قصيده : سوزم شاهد يتر اثبات استعداد ايچون باكه ـ نه لازم دام تزوير ايلك تفسير قرآنى]

تزهّد [ع] [تـه ـ زه ـ هو ـ د] زاهد اولمق، اختيار زهد ايتمك .

تزيّن [ع] [تـه ـ زه ـ ى ـ يو ـ ن] زينتلنمك، زينتلنمك : تزينه مائل برشخص زن مزاج ايدى . جمعى تزينات .

تزييد [ع] چوغالتمق، آرتيرمق . زياده‌لتمك . ماديات ومعنوياتده قوللانيلور: تزييد كتب، كتابلرينى تزييد ايتدى . تزييد آلام . تزييد مباهات . تزييد واردات .

تزييف [ع] زيوفه چيقارمق كه اصطلاحده قلب (قالپه) چيقارمق .
|| برشخصى ويا بر اثرى ماهيتنك تعيينله قلب اوله‌رق ارائه . اكا اصطلاح عوامده بوزوق تعبير اولنور . فلانى تشبثاتندن طولايى تزييف ايلدى . كتابنك تزييفنه حدت ايتدى . [شناسى ـ تصوير افكار ـ مسئلهء مبحوثه عنها : تصوير محررى بومباحثه‌لك ظهور بنه قدر كيمسه‌نك الفاظنى تزييفى ايتمشدر] ستر سفسطه ايله تزييف خصمده اقتدارى معتادر . جمعى تزييفات .

تزيين [ع] زينتلامك، سوسلامك . بزه‌مك . ماديات ومعنوياتده قوللانيلور : قيافتنى تزيين . دائره‌سنى تزيين ايتدى . حليهء معارفله تزيين ذات وصفات ايتمشدر . (طمطراق الفاظ ايله زعمجه تزيين عبارات ايدر) [باقى : نه‌خوش قيلدى كورك آثار لطفى ـ جهان صورت ومعنايى تزيين] [كذا : عيد نوروز كبى قيلدى جهانى تزيين]

تسأّل [ع] [تـه ـ سا ـ ئو ـ ل] ديلنمك، ديلنجيلك ايتمك . [معجدده تصدق شرعاً ممنوع اولنجه شونك بونك تسأله اغماض ايتمك نصل جائز اولور]

تسابق [ع] [تـه ـ سا ـ بو ـ ق] مسابقه .

تساقط [ع] [تـه ـ سا ـ قو ـ ط] بربرى آردنجه، بر بربنى تعاقب دوشمك، دوششمك . كويا كه اتفاق ايتمشلر كبى ايكيسنك دخى تساقطى غريبدر . تساقط شاهدين، شهود .

تسامح [ع] [تـه ـ سا ـ مو ـ ح] تكاسل، عدم دقت، مساعده كارانه معامله . مسامحه ايتمك .

تساوى [ع] برادده، برمقدارده، مساواة اوزره اولمق . [فطرتده تساوى ظهورى ـ بوحال ايله ايلدم تفهم]

تساهل [ع] رفق ايله، بلاخشونت معامله ايتمك .

تسبيح [ع] حق امكان وحدوث نقايصندن تنزيه || (سبحان الله) ديو جناب حق تقديس وتنزيه ايتمك . چكمك ماده‌سيله قوللانيلور . تسبيح چكيور . تسبيح چكه‌جك . جمعى تسبيحات .
|| سبحه يرلده قوللانيلور .

تسبيل [ع] اسبال معناسنه .

تستّر [ع] [تـه ـ سته ـ ت ـ تو ـ ر] بر نسنه‌نك ايچنده، يا آرقه‌سنده كيزلنمك .

بو اعتبار ایله بر ستره ایله اورتنمکه دینورکه نامحرمه کورونمەمك ایچون نسوان اسلامك مراعاته مجبور اولدقلری تقییدات مشروعەدە اصطلاح اولمشدر . استتار ایله معناً مرادف اولمغله براىر تسترك معنای سالفدە استعمالی استتاردن فرقنی ایجاب ایتمشدر .

تسجّد [ع] [تە ـ سـە ـ ج ـ جو ـ د] سجده ایتمك، سجدەیە قاپانمق .

تسجیع [ع] کلامده سجع کتیرمك .

تسجیل [ع] سجله قید ایتمك : تسجیل دعوی .

تسجیل وقف ⚖ بر وقفك بردها قابل فسخ اولمیوب لازم اولمسنه حکم ایتمك .

تسجین [ع] مبتلای سجن ایتمك، زندانه حبسه آتمق . تسجینی الزم اولان اشراددر .

تسحیر [ع] الداتمق، رنك وخدعه ایتمك . کویا سحرلرجەسنه آلداتمق .

تسخّن [ع] [تە ـ سـە ـ خ ـ خو ـ ن] ایصنمق .

تسخیر [ع] رام، منقاد ایلك . اطاعته کتیرمك، ضبط، الده ایتمك . حقیقت ومجاز اولەرق قوللانیلور : بر بلدەیی تسخیر، برقلبی تسخیر کبی . [فضولی : آچدك اول ملکی که یوز بیك سلطنت لافن اوران ـ اولدی عجزله آنك دعوای تسخیرنده لال] [نفعی : هله تسخیر ملکه باشلاسون اقبالی سیر ایلك ـ نه ترکستانی قورفع ایتمدك نه کافر سناق] [ایتدی تسخیراً درایتله بتون دنیایی]

تسخین [ع] ایصتمق، برقابك تسخینی، بر مایعك تسخینی .

تسخین اطعمه : یمك ایصتمق .

تسدیس [ع] آلتی‌یه ابلاغ ‖ آلتی‌یه تقسیم، آلتی قسمه بولمك . ‖ بر بیتی درت مصراع ضمیله آلتی مصراعه ابلاغ .

جمعی تسدیسات .

تسرّی [ع] اوطەلق جاریه ایدنمك که اوطەلق طوتمق تعبیر اولنور .

تسریب [ع] کوندرمك معناسنه . اشیانی تسریب .

تسریر (تصرفات مخصوصه‌دندر) سویندرمك، مسرتلندیرمك . بونك طوغریسی مسرت ایسەدە استعمالزده مثلا فلان خدمتله تسریرم دینەجك یرده (فلان خدمتله حصول مسرتم) دیمك اقتضا ایدر .

تسریع [ع] سرعت ویرمك، سرعتلندیرمك . واپورك حرکتنی تسریع، عسکرك سوقنی تسریع ایلدی . تسریع مصلحت تعبیر خوابیدەسی همان رسمیاتده قوللانیلور .

تسریعاً : تسریع صورتیله .

جمعی تسریعات .

تسطیح [ع] دوز ایتمك، یاصصیلتمق . بر ارضك تسطیحی .

تسطیر [ع] تألیف کلام ایلك معناسنه‌دن . سطر ماده‌سندن مشتق اولیشی اعتباریله یازی یازمقده وتخصیص ایله رسمیاتده مستعملدر : تحریرات رسمیه تسطیری، تسطیر بیوریلان امرنامهٔ اسامی، تسطیر امر، تسطیر امر عالی کبی .

تسفیف [ع] توز ایتمك، سفوف یاپمق، معاجاده قوللانیلور : تسفیف اجرا .

تسفیه [ع] بریینی سفیهلکه نسبت ایتمك .

تسکیر [ع] سرخوش ایتمك .

تسکین [ع] سکونت ویرمك، بر شیئك حدت وشدتنی یاتشدیروب حال سکونه کتیرمك . ازاله ایتمك . وجعی تسکین، تسکین اضطراب . تسکین حدت . تسکین حرارت کبی .

تسلّا (☞ تسلیه)

تسلّح [ع] (تە ـ سە ـ ل ـ لو ـ ح) سلاحلنمق، سلاح قوشانمق .

تسلسل [ع] [تە ـ سە ـ ل ـ سو ـ ل] زنجیر کبی بربرینه طاقیلوب کیتمك .

تسلسل وقایع، تسلسل روایات .

تسلط [ع] [تە ـ سـە ـ ل ـ لو ـ ط] مسلط اولمق که آکا ترکجەده صاتاشمق .

شمق تعبير اولنور . طوروب طورركن تسلطنه
تعجب اولنور . || جبارانه معامله‌ده بولنمق . قانون
مانع اولمسه تسلطنه نهايت اولمازدى .

تسلّم [ع] [تـه ـ سه ـ ل ـ لو ـ م] تسليم
اولنان نسنه‌يى اخذ وقبض . معامله
تسليم وتسلمك اجراسندن صكره .

تسلّى [ع] [تـه ـ سـه ـ ل ـ لى] شخص
مغموم موجب نشاط وتلطيف حالات
واسبابدن طولايى مطمئن‌البال اولمق . غم وكدرى
كيدوب راحتلنمك (بولمق) و (ويرمك) ماده‌لريله
قوللانيلور . ايراد ايتديكى قصه‌دن تسلى بولدم .
كنديسنه پك چوق تسلى ويردم .

تسلى پذير : تسلى قبول ايديجى . تسلى پذير
اولميان آلامدندر .

تسلى ياب : تسلى بولجى . بوحادثه‌دن خارق‌العاده اولەرق تسلى ياب اولدى .

كاه اسلوب فارسيده (تسلا) قوللانيلور :
[نفعى ـ قصيده ـ در حق الياس پاشا : حلوصم
نيجه ممكندر مرادمجه ادا اما ـ دل پراشتياقه آز
چوق اسباب تسلادر]

جمعى (يانك تخفيفيله) تسليات‌در .

تسليت [ع] [تـه ـ س ـ لى ـ يه ـ ت] تسلى
ويرمك (محتاج تسليت برحالده‌در .)
(ويرمك) و (ايتمك) ماده‌لريله قوللانيلور : برخيلى
تسليت ويردم . كنديسى تسليته محتاج ايكن بيچاره‌يى
تسليت ايتمكدن كرى طورمدى .

تسليت بخش : تسليت ويريجى [تسليت
بخش دل ناشاد اول]

تسليح [ع] سلاحلنديرمق . عساكر معاونه‌نك
تسليحى .

تسليخ [ع] درى يوزوب چيقارمق .
تسليخ مذبوحات .

تسليط [ع] مسلط ايتمك كه صاتاشديرمق
تعبير اولنور . كوپكى كدى‌يه كدى‌يى
فاره‌يه تسليط . [قبائلى يكديكرينه تسليط ايدرك]

تسليم [ع] برشيئى برينه اعطا كه طاپشيرمق
تعبير اولنور : برمالى برشخصه ، برمحله
تسليم . برجانيى حكومته تسليم .

تسليم روح : جان ويرمك .

|| امره طوعاً انقياد ، قبول ، رضا ، توكل .
[نفعى ـ قصيده ، رائيه : ويرمز فلكك دور چپ
اندازرينه حكمى ـ قور حكمتى تسليم قضا وقدر ايلر]
[فضولى : فلك دورانيدك احوالنه واقف اولان
عارف ـ طريق صبر وتسليم وتوكل اختيار ايلر]
[نابى : تسليم عجزدر بنه سرماية ظفر ـ ميدان
انكسار دلاورلك ايستر]

|| برمدعانك صحتنى قبول : خصمنك حقنى
تسليم ايلدى .

|| سلام ويرمك : تصليه وتسليم .

جمعى : اولان تسليمات معناى اوله متعلق
مواده قوللانيلور : تسليماتك مقدارى مأخوذاتنه
غالبدر . سلام جمعى اولەرقده قوللانيلور . تسليمات
فائقه .

تسليميت [ع] بلا اعتراض امره مطاوعت .
رضا . اظهار تسليميت ، عرض
تسليميت ايلدى . بوكلمه تصرفات مخصوصه‌مزدن
اولەرق برنه كوره تسليمدن اقوى اولديغى استعماله
مجبوريت ويرمشدر .

تسمّم [ع] [تـه ـ سه ـ م ـ مو ـ م] زهرلنمك

تسميم [ع] زهرلەمك . قارغه بوكله تسميم
ايتديلر . سقراطى تسميم ايله اعدام
ايلديلر . حضرت صديق سم سنه ديدكلرى زهر
ايله تسميم ايدلمشدر .

تسمياً : تسميم صورتيله .

تسمين [ع] سمرتمك ، سمن كتيرتمك .

تسميه [ع] آد قويمق ، اسم ويرمك . مولوده
نه تسميه ايلدى .

تسنيم [ع] انهار جنتدن برينك اسمى .

تسويد [ع] قرارتمق || مسوده اولەرق
يازمق ، مسودلمى ، ماده‌يى تسويد ||
اصطلاحات كتابده مسوده معناسنده قوللانيلور :
بوتسويد كيمك اثر قلمى در .

تسويل [ع] حدذاتنده مستحسن اوليان برشيئى
اغفال طريقيله كوزل كوسترمك .

جمعی تسویلات : تسویلاتنه قاپیلدی ، تسویلات ابلیسکارانه .

تسویه [ع] دوزلتمك : تسویهٔ تراب، تسویهٔ ازقه ، || بایمق، بتیرمك : تسویهٔ امور، تسویهٔ دین ، بورجنی تسویه ایلدی .

تسهیل [ع] قولایلشدیرمق ، آسان قیلمق ، اصول تحصیلی تسهیل ایلدی ، تسهیل مواردات ، تسهیل آمدوشد . [جودت پاشا — تقویم الادوار : وبمضطر کذلك تسهیل حساب ایچون نصفدن زیاده اولان کسری]

جمعی تسهیلات : تسهیلات بخش معضلات

تسیار [ع] [ته - س - یا - ر] کوندرمك، اشیاده مستعملدر ، تسیار مهمات حربیه ، تسیار ادوات .

تسیّب [ع] [ته - سه - ی - یو - ب] اهمالجیلك ، فرط تسیبدن ایشلری برباد اولدی . (ایتمك) مادهسیله قوللانیلور : امورده تسیب ایدو .

جمعی تسیبات .

تشابه [ع] [ته - شا - بو - ه] بر برینه بکزهمك ، مشابه اولمق . تشابه اخلاق، تشابه اخوان . (مشابهت) ایله بیلرنده فرق واردر .

تشاعر [ع] [ته - شا - عو - ر] شاعرلك طاسلامق، متشاعر اولمق .

تشاکل [ع] مشاکله معناسنه .

تشأم [ع] [ته - شا - ئو - م] برحالی اوغورسز عد ایتمك . برشیدن شآمت بکلدمك .

تشبث [ع] [ته - شه - ب - بو - ث] نیت قویه ایله مباشرت، رایشه یاپشمق . تشبث ایتدیکی اموره اکثریا موفق چیقار .

جمعی تشبثات : تشبثاتندهکی سرعت موفقیتی ابکی قات تأمین ایلدی .

☫ افکار تشبثیه : initiative تعبیر اصطلاحیسنك ترجمهسیدر . [تصور افکار : افکار تشبثیهلری سایهسنده معارفجه کوندن کونه ترقی ایدیورلر]

تشبه [ع] [ته - شه - ب - بو - ه] بکزهمك، آکدیرمق . قیافتده فلانه تشبه ایتمك ایستدی .

تشبیب [ع] شاعرك بر منظومهیه کریزکاه مقامنده محبوبهسنی ویا بدایع طبیعتی وصف طریقیله باشلامسنه دینور . ندیمك حامیهسی کبی .

تشبیه [ع] بکزتمك [طرهیی سنبله ایتمش تشبیه] محبس قبر، تشبیه اولنور .

تشتّت [ع] [ته - شه - ت - تو - ت] طاغلمق، نظامی بوزلمق : معنویاتده قوللانیلور : تشتت افکار تشتت امور .

تشجیع [ع] شجاعتلندیرمك ، شجاعت ویرمك، غزاة دینی تشجیع .

جمعی تشجیعات .

تشحید [ع] کسکینلتمك ، مادیات ومعنویاتده قوللانیلر ، تشحید سیوف، تشحید اذهان .

جمعی تشحیذات .

تشخّص [ع] [ته - شه - خ - خو - ص] اشیانك مابه التمایزی اولان برمعنی، بر صفتدر || شکل وجسم آلمق : موت هائل قارشوسنده تشخص ایتمش کبی حیرتندن طوکا قالدی . || برینك شخصنی خاطره کتورمك : بردرلو تشخص قابل اولمدی .

تشخیص [ع] طانیمق ، کندیسنی نظره اولیده تشخیص ایدهمدم [نفعی : تشخیص ره خیر وشر اولورمی اودلده — کیم لشکر غم بر برینی بی سپر ایلر] اصطلاح طبده کشف امراض معناسنه قوللانیلور : علتی تشخیص ایتدکدن صکره مداوات آساندر . تشخیص علل خصوصندهکی حذاقتی مسلمدر . [فضولی : مریضك اولسه بیك دردی بودرد آنلردن افزوندر — که تشخیصنده اولماید طبیب حاذق وکامل] [فضولی : طبیبا قیلمشم تشخیص، درد عشقدر دردم — علامت، آه سرد، وروی زرد، واشك آلمدر]

تشدّد [ع] [ته - شه - د - دو - د] شدتلنمك، شدت پیدا ایتمك ، تشدد غضب، تشدد امراض ، اشتداد ایله معنی مترادفدر .

تشديد [ع] شدتلنديرمك . شدت ويرمك . حدتنى تشديد، تشديد علت. تشديد تهوريني موجب اولدى . ‖ شدّهلمك، برحرفى مشدد قيلق . تشديد حرف . ‖ اشارت (ّ) شدّه .

تشرّف [ع] [تـه ـ شـه ـ رّ ـ رو ـ ف] شرفلنمك . كسب شرف ايلك (سلطان سليم كه سلاطين عثمانيه آره سنده عنوان خلافتله تشرف ايدنلرك برنجيسىدر) ملاقاتكرله تشرف ايلدك . جمعى تشرفات .

تشريح [ع] ديلم ديلم، پاره پاره كسمك، شرحه شرحه آچمق . بر وجودك تشريحى، جسدينى تشريح ايتديلر . فن تشريح ار بابندندر . عمليات تشريحيه . ‖ برمادهيى اطرافيله شرح ايتمك . [مدير بزون مؤاخذه سندن : كتابك سكزنجى فقره سيده برقلب صافك تشريحندن ويرطاقم] جمعى تشريحات .

تشريع [ع] وضع قوانين . حق تشريع وظيفهٔ تشريع . سلطهٔ تشريعيه : واضع قوانين اولان شخص، ياخود هيأت .

تشريف [ع] شرفلنديرمك . شرف ويرمك حجره، فقيرانهمى تشريف ايلدى .

تشريفات ☾ اصطلاحات رسميهده دولتجه متخذ اولان مراسم معتاده . وارباب مناصب ومراتبك مقام ومرتبهلرينه كوره مرعى اولان اصول تأخر وتقدم .

تشريفاتى : تشريفاتجى .

☾ تشريفات دوليه : بين الدول مرعى اولان اصول مراسم .

تشريق ضيالنديروب پارلاتمق .

ايام تشريق : عيد نحرك ايكنجى اوچنجى دوردنجى يعنى ذىالحجهنك اون برنجى، اون ايكنجى، اون اوچنجى كونلرى .

تشريق : شرقه توجيه ايتمك، توجه ايتديرمك تعيين جهت، يعنى Orienter معناسنه قوللانلمغه مجبوريت واردر .

تشريك [ع] شريك ايتمك، مشترك قيلق . كارينه تشريك ايلدم . تجارتنه تشريك ايتدم .

تشرين اوّل وثانى ☺ شهور شمسيهدن كانونلردن اوّل كلان ايكى خريف آيلريدر . (تشرين كلمهسى برلفظ سريانى اولدرق الك اول شهود نبطيهده قوللانلش ولسان عربده اورادن انتقال ايلشدر)

تشعّب [ع] [تـه ـ شـه ـ عّ ـ عو ـ ب] شعبهلنمك . ايمش تشعب ايمش بر دارالتجارهدر . تشعب قبائل واقوام . تشعب مسائل . جمعى تشعبات .

تشعيب [ع] شعبهلنديرمك . بحثى تشعيب، دعوايى تشعيب . جمعى تشعيبات .

تشفّى [ع] [تـه ـ شـه ـ فّ ـ فى] شفا، را . حت بولمق .

تشفّى غيظ : انتقام الملهٔ حاصل اولان راحت قلب :

تشفّى صدر : بعد الانتقام يوركك صغومسى . كه تركجهده (يورك صو سرپلك) تعبيرى، مفهومجه بو حكمه قريندر .

تشكّر [ع] تـه ـ شـه ـ كّ ـ كو ـ ر] شكر ايتمك كه ايلك، نعمته مقابل ثناده بولنمقدر . جناب حقك الطافنه نصل تشكر ايدهجكمى بيلمم . بعضاً مقام تهكمدهده ايراد اولنور : تشكر اولنوركه بو لطفدن بزى حصهدار ايلدى .
جمعى تشكرات

تشكّل [ع] [تـه ـ شـه ـ كّ ـ كو ـ ل] شكل آلمق . شكل باغلامق . شوراى دولتك تاريخ تشكلى . تشكل ادن هيئت عدوله داخلدر . تشكل وجود مخلوقات .
جمعى تشكلات : تشكلات سياسيه .

تشكّى [ع] [تـه ـ شـه ـ كّ ـ كى] اشتكا معناسنه

تشكيك [ع] شكه دوشورمك . برشخصك تشكيكى .

تشكيل [ع] شكله، هيئه قويمق، شكل ويرمك: هيئت وصايتك تشكيلى . تشكيل ايتديكى هيئت فنيه . [بوندن بشقه برسلسله نجابت تشكيل ايمش نه قدر آدم وار ايسه]
جمعى تشكيلات .

تشكيلات ☼ دولتجه يكيدن ويا موجود هيئتلرى تقليباً وتنظيماً وجوده كتيريلان حالات اصلاحيه‌ده قوللانيلور .

تشمير [ع] صيغامق ' تشمير سراويل : شالوارينى صيغامق .
تشمير ساق : مجازاً بر ايشه تهيؤ معناسنه قوللانيلور .

تشنج [ع] (ته ـ شـه ـ ن ـ نو ـ ج) بوروشمق § بين‌العوام يارەلك ازمه‌سنه اطلاق اولنور .

تشنه [ف] صوصامش ' صوسز (فضولى : زلال ذوق شوقك تشنهٔ ديدار اولاندن صور) (سرورا ' سن چشمهٔ احسان بحر لطفسك ـ تشنهٔ شهد وصالكدر فضولى ناتوان)
تشنه‌لب : پك صوصامش ' صوسزلقدن دوداغى قورومش (آلى : زهى حوض لبالب آب روح افزاى جان پرور ـ كيم آنك قطره‌سينه تشنه‌لبدر چشمهٔ كوثر)
لبتشنه ' كذا صوصامش ' آرزوكش (نابى : كناهلق صفاسنه لبتشنه جان ويرر ـ بو عرصه‌ده هزار فلان زاده كوررشنز)
لب تشنكان : لب تشنه‌لر : لب تشنكان زلال عاطفتى اولانلر .
دلتشنه : محروزالفؤاد . آرزوكش
دلتشنكى : دلتشنه‌لك || زياده استكليك . آرزوكشلك كبى .

تشنيع [ع] پك چوق ذم وتقبيح ايلك : انسان برآدمى بودرجه‌لرده تشنيعى روا كورمه‌ملى در .
جمعى تشنيعات : تشنيعاتى تحملسوز بر درجه‌يى بولدى .

تشنيف [ع] كوپه طاقق (منيف ـ مكتوب موزون : بودر اميد ' اولنه كوش منيف ـ خبر عافيتكله تشنيف)

تشوش [ع] (ته ـ شه ـ و ـ وو ـ ش) مشوش اولمق ' آز قوللانيلور .

تشوق [ع] شوق اظهار ايتمك .

تشويش [ع] برنسنه‌يى شوريده ومختلط ايتمكدر كه تركجه‌ده قارمه قاريشق ايتمك تعبير اولنور : اذهان عامه‌يى تشويش ' تشويش امور عباد . (بو كلمه‌نك اصلى شينه بدل هاء ايله « تهويش » در . فقط تشويش اوله‌رق مضبوط وشايع اولمشدر) (نفعى ـ قصيدهٔ رائيه : دوشمز دل وطبع اهلى بو انديشه‌يه زيرا ـ تشويش دل وطبعى بوداخى بتر ايلر) (نابى : زاهد بزى تخويف ايله تشويشه دوشورمه ـ سن محكمهٔ روز جزادنمى كلورسك)

تشويق [ع] شوقلنديرمك ' شوقه كتيرمك . اصحاب استعدادى مسلكلرنده ترقى‌به تشويق الزمدر . ارباب شبابى معارفه تشويق . لسان تشويق ايله جسارت ويردى .
جمعى تشويقات : تشويقات فعليه‌ده بولندى .

تشهد [ع] (ته ـ شه ـ هو ـ د) نمازده ' حين قعده‌ده كلمهٔ شهادتى مشتمل اولان تحياتى اوقومقدركه وضع شرعيدر .
مدت توقفك جزوئيتندن كنايةً قليل‌المقدار حالاتده (تشهد مقدارى) تعبيرى اصطلاح اولمشدر : جماعت ايله عقيب نمازده تشهد مقدارى كوروشدك .

تشهى [ع] (ته ـ شه ـ هى) اشتها حاصل ايتمك .

تشهير [ع] شهرتلنديرمك : لهنده وعليهنده نشر اولنان مقالات تشهيرينه سبب اولدى . || ميدانه قويق ' عرض ايتمك : مصنوعاتنى انظار عامه‌ده تشهير ايلدى . || خلقه كوسترمك : ارباب جنايتى تشهير احكام قانونيدندر . مجمع ناسده تشهير اولنديلر || چكمك معناسنه‌ده قوللانيلور : سل سيف كبى كه تشهير سلاح تعبير اولنور .
جمعى تشهيرات .

تشيخ [ع] اختيار كبى كورنمك ' اختيارلق طورى طاسلامق . || شيخلك طاسلامق .

تشيد [ع] (ته ـ شه ـ ى ـ يو ـ د) محكم مرتفع اولمق . تشيد ركن .

تشيع [ع] (ته ـ شه ـ ى ـ يو ـ ع) شيعه‌لق ادعاسنده بولنمق .

تشييد [ع] محكم قيلمق . اطلال بنانى تشييد . معنوياتده دخى قوللانيلور : بوقولى ' اساس ادعاسنى تشييد ايلدى .

تشییع [ع] برشمسه کیدن آدمی کوندری کیتمك . استقبال مقابلی : حین عزیمتنده تشییع ایتدیکی آدمی شمدی نه یوزله استقبال ایدیور. مراسم تشییع واستقبال. راسمهٔ تشییعی ایفاء. || اصطلاح شرعده شهر رمضان عقیبنده ست شوالی طوتمق .

تصاحب [ع] [ته . صا . حو . ب] صحابت ایتمك که صاحب چیقمق ایله معبردر. اشرابی تصاحب لایق دکلدر . تصاحب ایتدیکی آدم صحابته لایق ایدی .
جمعی تصاحبات .

تصادف [ع] [ته . صا . دو . ف] راست کلمك : کشفیات علیه‌دن عد ایلدیکمز خصوصاتك اکثری اثر تصادفدر . طانیدیغم آدملر آره‌سنده بر بختیارینه تصادف ایتدم . تصادفه محمول حالاتدندر .
جمعی تصادفات : تصادفات اتفاقیه‌دندر .
تصادفاً : تصادف صورتیله ؛ بالتصادف : تصادف ایله .
تصادفی : راست کله . تصادفی برحال .

تصادم [ع] [ته . صا . دو . م] مصادمه معناسنده که ایکی صلب نسنه ایکی جسم ثقیل بربرینه چارپوق ؛ اورشمق . سفینه‌لرك تصادمی .

تصاریف (☞ تصریفه)

تصاعد [ع] [ته . صا . عو . د] آغق که یوقاری چیقمق تعبیراولنور. بالونك تصاعدی . تصاعد ابخره .
جمعی تصاعدات .

تصانیف (☞ تصنیفه)

تصاویر (☞ تصویره)

تصحیح [ع] صحیح قیلق . تصحیح اخبار ؛ تصحیح معلومات . || یاکلش طوغرلتمق : عباره‌یی تصحیح ؛ تصحیح افکار . تصحیح نشریات . تصحیح مزاج .
جمعی تصحیحات .

* تصحیح : اصطلاح طباعتده مرتب خطالرینی دوزلتمك .

تصحیف [ع] * برکلمه‌یی لاعن قصد ؛ خطاءً تغییرده اصطلاح اولمشدر . (غانی) یی (عانی) (عامر) ی (غامر) ایتمك کبی .
جمعی تصحیفات .

تصدّر [ع] [ته . صه . د . دو . ر] باش صدره چکمك . مجلسده اك اوست طرفه اوطورمق : فرط تعظمندن تصدر ایتدی .

تصدّق [ع] [ته . صه . د . دو . ق] صدقه اولدرق ویرمك . برشیئك تصدقی . جامعده شرعاً تصدق ممنوعدر . [کاظم پاشا : متکبرلره کبر ایتمه تصدق صایلور]

تصدّی [ع] [ته . صه . د . دی] شروع ؛ مباشرت ؛ تشبث . [مصراع : فراره ایتمه تصدی جواری قوللامه‌دن] [بیت : بیل علتی قیل صکره مداوانه تصدی — هرمرهمی هر یاره‌یه مرهمی صانورسك]

تصدیر [ع] منشی ومؤلف مکتوبنه سرنامه وکتابنه دیباجه وضع ایتمك . || اصدار معناسنده کلور : تصدیر بیوریلان فرمان عالی . (معنای اول لسانمزده شایع دکلدر .)

تصدیع [ع] باشنی آغریتمق . هرنه قدر موجب تصدیع ایسه‌ده شوزاتنی‌ده عرضه مجبورم که . نقلقیله دیکلیانلری تصدیع ایلدی . تصدیعدن اجتناب ایلدم . [ادهم پرتو — مکتوب شرحی : محال غایدیی تصدیعه قاتشمق کبی] محل تصدیع اولنمیه‌جغندن ذکر مقام ارادهٔ مقیم قیلندندر .
تصدیع کلمه‌سنده (سر) نقطه‌ك تسلیطنه لزوم یوقدر . جمعی تصدیعات .

تصدیق [ع] صدقنه حکم ایتمك . صادق اولدیغنی اقرار ایتمك که برآدمك کلامنه کرچکدر دیمك ؛ کرچکلمك . بوقولی تصدیق ایدرم . مسئله‌یی تحقیق ایتمدن تصدیق ایدمم .
تصدیقاً : تصدیق صورتیله .
بالتصدیق : تصدیق ایله .
جمعی تصدیقات .

تصرّف [ع] استعمال : بو كلمه‌يی بو يولده تصرف ايلمشز . ‖ فاعل مختار بولنمق اوزره ضبط : بو ملكی تصرف ايتدم . بو خانه تحت تصرفنده‌در . تصرف املاك حقنه مالكدر . اجنبيلره تصرف املاك حق ويرلمشدر . ‖ اسرافدن اجتناب : تصرفه رعايت ايدر . ‖ مراعات اقتصاد' سنه‌ده خيلی پاره تصرف ايدر . ثروتنك كافه‌سی محصول تصرفدر . ‖ ايستديكنی اجرا صورتيله بالاقتدار اداره واستعمال : [باقی : شراب حيرتله شويله مست ومدهوشم ـ نه‌دست عقله تصرف' نه پای فكره مجال] ‖ منكوحه ويا سريه‌يه معامله' زوجيه اجرا ايتمك . [فضولی : عاشقه آنجق تصرفسز تماشادر غرض]

تصرلامق - تاصارلامق (فعل متعدی) تصور ايتمك' قورمق' حاضرلامق ؛ كوزل بر ايش تصارلادم' تصارلاديغی ايش ايی دكل .

تصريح [ع] بر كلامی ظاهر وعيان سويله‌مك‌در كه كنايه وتعريض مقابلی‌در . ويرايشی عيان ايتمك معناسنه‌در . [شناسی ـ تصوير افكار : اشعاردن قنغيسنك اثر انتحال لولديغی تبين ايدر ايسه تصريحی] خرامی تصريح' مطالبك تصريحی . تصريحنه امكان متصور اولميان حقيقتلر-دندر ، تصريحی كوچ برماده‌در .

تصريحاً : تصريح صورتيله .

بالتصريح : تصريح ايله .

جمعی تصريحات : تصريحاتندن هيچ برشی منفهم اولمدی .

تصريف [ع] لغتده بر نسنده‌يی چويروب تقليب ايتمك . تصريف الرياح كبی روزكاری بر سمتدن ديكر سمته تحويل ايلمكدر . شان الهيده استعمال اولنور . بو معناده جمعی تصاريف . ‖ اصطلاحده معانی' مقصوده‌دن طولايی اصل واحدی امثله' مختلفه‌يه تحويل : مثلا (قطع) مصدرندن قطع' يقطع' لم يقطع' قاطع .... تصريفی [تصوير افكار ـ لسان بحثی : برده تصريف اولنان كلمات عربيه‌يی لسانزده مصدر وفاعل ومفعول ... كبی] بو معناده جمعی تصريفات .

تصعيب [ع] كوچلشديرمك' صعب قيلمق : تصعيب امور' حواله ايديلان ايشی تصعيب معتاديدر .

تصغير [ع] كوچولتمك [سنان پاشا : عزتلری تحقير' تعظيملری تصغير] ‖ تغيير معنا ايچون صيغه' لفظی تغيير : بوده يا تحقير' يا تقليل' يا تقريب' يا تكريم' يا تلطيف اولور . مثلا : (رجيل) آدمجك (دريهمات) آقچه‌جكلر (قبيل) اولجك (فويق) بوقاريجق (اخی) قرداشجق كبی . بو قبيلدن اولان كلمه‌لره (اسم تصغير) تعبير اولنور .

كلمه‌يی تصغير ايتدی . شاعر لفظينك تصغيری شويعردر .

تصفّی [ع] [ته ـ صه ـ ف ـ فی] صافيلنمك' صافلك پيدا ايتمك .

تصفيح [ع] آوجلری بربرينه اورمقكه اصطلاحزده (الی چرپمق) تعبير اولنور . جمعی تصفيحات .

تصفير [ع] ايصلق چالمق' ايصلق چالار كبی سسلنمك .

تصفيف [ع] ديزوب صف حالنه قويمق . تصفيف عسكر .

تصفيه [ع] دورولتمق . صافی قيلمق . مثلا بولانق بر صويی دورلتمق كبی . تصفيه' مايعات . تصفيه' قلب تعبيری قلبی غل وغشدن تطهير ايله صافی قيلمق معناسنه‌در .

بو معنا اعتباريله (ليكيدلسيون) اصطلاح ماليسی ترجمه‌سی اولەرق قوللانلمقده‌در : تصفيه' ديون .

تصلامق (☞ طاسلامغه)

تصلّب [ع] [ته ـ صه ـ ل ـ او ـ ب] برشی كسب صلابت ايتمك' قاتيلاشمق .

تصلّف [ع] [ته ـ صه ـ ل ـ لو ـ ف] اظهار صلف ايلمك معناسنه‌دركه عهده' اقتدارندن خارج ادعای فضل وظرافت ايلمكدن عبارتدر . ارباب تصلفك حاقتنه ادعالری بذاتها برهاندر . [شناسی ـ تصوير افكار : بويله برامر خطيرده اصحاب تصلفك غرضی سيئه سندن ارباب هنرك قوه' مميزه‌سنه التجا ايدرم .]

تصليب [ع] قاتيلاشديرمق، صلابت ويرمك. جمعی تصليبات.

تصليه [ع] صلوة على النبی معناسنه‌در كه صلوات شريفه كتيرمك تعبير اولنور. پيغمبرمزك نام عاليسی ياد اولندقجه تصليه، اصحاب كرامی ذكر اولندقجه ترضيه ايلرز.

تصميم [ع] برايشه ياخود شيئه قطعا نكول ايتمه‌مك اوزره عزم صادق ايله عزم ايتمكدر كه نيت قطعيه‌در: برايشك اجراسنی تصميم. تصميم ايتديكی شيئی ياپار.

جمعی تصميمات: تصميماتنده مصردر.

تصنّع [ع] [ته . صه . ن . نو . ع] بر شيئی تكلفله صنعتلی كوسترمك: تصنع عباره كبی. [سعدالله پاشا ــ انشامزه دائر مكتوب: بزم انشايی باشليجه بوندن چيقاران شی تصنع غائله‌سيدر. ــ ..... حالا انشا تصنعدن عبارت ظن اولنيور. ــ هربر عباره برعقده تصنعه قريندر ــ .... طبيعته موافق ساده وتصنع تكلفدن آزاده]

تصنيع [ع] اوستادانه ياپمق. صورت استعمالنه لزجه افهام ايتديكی معنا ايجاد واختراعه قريبدر. مثلا شو ساعتی كوزل تصنيع ايتمش ديديكی وقت (صنعتلی ياپمش) مصنع صورتده ايجاد ايتمش كبی برحكمی اشتمال ايدر [تصوير افكار ــ رد اعتراض: فی الحقيقه تصنيع نظر فربنده اولان مهارت اوستادانه اقتدارك خارجنده‌در] || دوزمه، يعنی ساخته صورتده ياپمق: عادتا سويلديكی سوز تصنيع قبيلدن ايدی. برحكايه تصنيع ايلدی. تصنيع ارجوفه، تصنيع حوادث.

جمعی تصنيعات: تصنيعات المغربيانه.

تصنيف [ع] برنسنه‌يی، بعضی بعضندن تمييز ايدرك صنف صنف قيلمق. ارباب صنايعی تصنيف. اهالی مملكتی تصنيف || كتاب ياپمق، تصنيف. ايتديكی كتاب. پك مصدر. تأليف ايله تصنيف بيننده‌كی فرقه دقت اولنملی‌در: مثلا (نمونه ادبيات) برتصنيفدر. تأليف دكلدر.

جمعی تصنيفات بمعنی مصنفات.

تصوّر [ع] [ته . صه . و . وو . ر] ذهنده صورت ويرمك، صورتلنمك. قورمق ماديات ومعنوياتده قوللانيلور: آناطولی قطعه‌سنده جابجا دمير يوللری انشاسنی تصور ايلدی. آلام هجرانك تصوری. [احمد پاشا ــ زهی تصور باطل، زهی خيال محال] [روحی تركيب بند: هربيری تصورده فلان ابن فلاندر] [باقی: تاريك بين اولانلر ايدر قاشلرك خيال ــ دندانكی تصور ايدر طبع خرده دان] [مقاله سعی: لكن حياتنه برحد تصور ايتديكی حالده بركون آچ قالمق مخاطره‌سنه دوشمش اولور] [تصوير افكار ــ ادبيات عثمانيه: الفاظك حكم وقوتی اعتباردن قالمق جهتيله بياغی دقيقجه تصورلرده ايضاح مرام ناقابلدر] تصوری، تصوريه: تصوردن عبارت اولان خيالی، وهمی شيلر. شكل تصوری، اذواق تصوريه.

جمعی تصورات: پك غريب تصوراتی واردر.

تصوّف [ع] [ته . صه . و . وو . ف] شرعياتی رموز ايله ويا برطاقم معانی مجازيه ايله بيان ايدن علم وآداب عرفا. اربابنه اهل تصوف، يا متصوفه، ويا صوفيون اطلاق اولنور. اصطلاحجزده مغلق، ومعناسی غير قابل تفهيم اقوالدن كنايه اولنور: تصوف سويليور. اكثر اقوالی تصوف قبيلندندر. جمعی تصوفات.

تصويب [ع] برشخصك قول ويافعلنی ويا برنسنه‌يی صوابه نسبت ايتمك، صوابدر ديمك، تخطئه مقابلی. بعض اقوالی تصويب. كنديسيله معارضه‌ده دواعی تصويب ايلدی. [تصوير افكار ــ بند مخصوص: بدل جهاز صورتنده اعطاسنی ترويج ايتمكی تصويب ايتديلر، اما انكلتره‌يی اقناع ايده‌مديلر]

تصوير [ع] صورت ويرمك، صورتلنديرمك، وقعه‌يی تصوير، مرامنی كوزل صورتده تصوير ايلدی.

جمعی تصويرات: تصويراتی پك عجمانه‌در.

|| برشيئك صورتنی ياپمق، ترسيم. سيماسنی تصوير. [نفعی: سوار اولدقجه تصويرنده عاجزدر مصورلر ــ نه دكلو دقت ايلرسه اكر بهزاد اكر مانی] [وجدی: ايلدم مژكانمه تصوير عكس روينی ــ كيم رخندن غيری ديده‌م مهر رخشان كورمسون] [بابغ:

کیوب بر آل اتکلك حالهدن میدانه عزم ایتمش ـ سماده مولوی آیینی تصویر ایدر مهتاب] (کاظم پاشا : قیلسه اندیشه‌سی افکار محالی تصویر ـ داغ ودرد غم اولور آدمه مرأت امل] (نابی : تصویر غم عشق بوشهنامه‌یه صیغماز] || صورت‘ رسم : (نفعی ـ قصیدهٔ رائیه : ماهیتی کر اولسه جماداته مربی ـ تصویر حجر کسب کان بشرایلر] (تصویر افکار ـ ادبیات : اکثر آثارنده ایرانك تحریری تصویرینه بکرر]

§ تصویر : بر مصورك خیالنده صورت ویروبده رسم ایتدیکی پیکر مخیل کبی کوزلدن کنایه اولور . تصویرکی بر قیز . ایکنجی واوچنجی معنالرده جمعی تصاویر . تصاویر سلاطین عثمانیه .

مجموعهٔ تصاویر : آلبوم دیدیکمز رسم دفتری .

تصیلامق ـ تاصیلامق (فعل متعدی) تصمیم ایتمك‘ اولچوب بیچمك : پنجره‌دن آتلامه‌دن اول یوکسکلکی تاصیلادی . خندقك عرضنی تاصیلادقدن صکره آتلامدلی .

تضادّ [ع] [ته . ظا . دّ] بر برینه ضد اولمق . (کاظم پاشا ـ حکایهٔ باز وخنفساء : کسب صورت ایلیوب جمع تضاد ـ آب وآتشده کورنمش اتحاد] || اصطلاحات ادبیه‌ده بر جمله‌ده ایکی معنای متقابلی جمع ایتمك : سنان پاشانك : [بوبر اودر که عمارتلری خراب‘ املری نایاب‘ عزتلری تحقیر‘ تعظیملری تصغیر‘ مدحتلری مذمت‘ صفوتلری کدورت‘ نعمتلری نقمت] (الهی قبول سندن رد سندن‘ الهی ! شفا سندن‘ درد سندن] عباره‌لرنده اولدیغی کبی .

تضاعف [ع] [ته . ظا . عو . ف] بر شی بر قاچ قات اولمق‘ چوغالمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : ثروتی تضاعف ایتدی . تضاعف کدر .

تضرّر [ع] [ته . ظه . ر . رو . ر] ضرره‘ زیانه اوغرامق . موجب تضرر بر حال .

تضرّع [ع] [ته . ظه . ر . رو . ع] استرحام ذلیلانه . (یالواردم اعتذار وتضرعلر ایلدم ـ اصلا تغیر ایتمدی کین وخصومتی]

تضعیف [ع] [ته . ظ . عی . ف] بر قات دها زیاده‌لندیرمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : پاره‌نك مقدارینی تضعیف . المی تضعیف .

تضلیل [ع] ضلالته واردیرمق ‘ طوغری یولدن صاپدیرمق . اضلال کبی . [عاکف پاشا : ابلیس ضلیل کبی اغوا وتضلیل ایدرك]

تضمّن [ع] [ته . ظه . م . مو . ن] حاوی وشامل اولمق . بوعباره‌نك تضمن ایتدیکی معنا بشقه‌در . (رشید پاشا ـ اعتراضنامهٔ مشهور : راحت ورفاه معناسنی تضمن ایدن اصلاح حال رعایا قضیه‌سنك]

تضمین [ع] بر شخص‘ آخره ویردیکی زیانی اوده‌مك . اشیای مغصوبه‌نك بدلنی تضمین . ضرر وزیانی تضمین .

جمعی تضمینات (فؤاد پاشا ـ سوریه مکتوبی : بو وجهله شام تضمیناتنك تأدیهٔ تدریجیه سیله .]

* تضمین : بر ینك موزون ویا منثور برقولنی کندی قولی آره‌سنده ایراد ایتمکه اصطلاح اولمشدر . « اولماز اولماز دیمه اولمازاولماز » مصراع مشهورینی فطینك « بوکا کیم عالم امکان دیرلر » مصراعیله تضمینی کبی (نفعی : بومحلده عجب اوصافنه چسبان کورینور ـ نوله بو بیتنی باقینك ایدوسه‌م تضمین] || تضمن ایتدیرمك‘ (ادهم پرتو پاشا ـ مکتوب شرحی : سنت الهدیه اتباع فقره‌سنك تعبیه وتضمین ایلدیکی معنایی صورته چیقارمق]

تضییع [ع] اضاعه معناسنه که ضایع ایتمك تعبیر اولنور . تضییع اوقات‘ تضییع عمر (نابی : معلوم ایکن انجام جهان عمر عزیزی ـ تضییع هوسکاری جاه ایتمکه دکمز] تضییع نفس (پر پرده که یوق نغمه‌کی تقدیر ایده‌جك کوش ـ تضییع نفس ایله تبدیل مقام ایت] (ادهم پرتو پاشا ـ مکتوب شرحی : حضور واستراحتلرینی بالفعل تضییع وتشویش ایتمکسزین]

تضییق [ع] طارالتمق‘ صقشدیرمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : وجودینی تضییق‘ موقعی تضییق‘ نفسنی تضییق .

هوایی تضیيق کبی [کوکلده جوهر الماسه بکزر جوهر غیرت ـ ازیلن قوهٔ تضییقدن تأثیر نقلندن]

جمعی تضییقات . تضییقات متوالیه .

تطابق [ع] [ته ـ طا ـ بو ـ ق] یکدیکرینه اویغون دوشمك، اویق . مطابق کلك . معنویاتده زیاده قوللانیلور : تطابق افکار، تطابق معنی .

تطاول [ع] [ته ـ طا ـ وو ـ ل] اوزامق. اوزادی اوزون اولمق . تطاول ایام فراق .

تطبیق [ع] اویدیرمق : مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : جامی چرچوه‌یه تطبیق، قولنی نقله تطبیق ‖ قارشیلاشدیرمق نسخه‌یی اصلیله تطبیق . ‖ عقلاً قیاس وموازنه : ذهناً تطبیق .

جمعی تطبیقات .

تطرّق [ع] [ته ـ طه ـ ر ـ رو ـ ق] یول بولمق : تطرق خللدن وقایه ، تطرق بلا .

تطلیق [ع] زوج زوجه‌یی بوشامق . اطلاق ایتمك .

تطمین [ع] مطمئن ایتمك، اطمئنان ویرمك که القای امنیتدر . تطمین قلب کبی .

تطوّع [ع] [ته ـ طه ـ و ـ وو ـ ع] نافله نماز قیلمقده اصطلاحدر . تطوعاً نافله اولەرق .

جمعی تطوعات : صلوة مفروضه‌ده تکاسل ایدوبده تطوعات ایله مشغول اولور .

تطوّق [ع] [ته ـ طه ـ و ـ وو ـ ق] بوینه طوق، یعنی کردنلك کچیرمك .

تطویل [ع] اوزاتمق : سوز حقنده مستعملدر . تطویل کلام، تطویل مقال .

تطهّر [ع] [ته ـ طه ـ ه ـ هو ـ ر] تمیزلنمك، پاکلنمك، طهارتلنمك چرکاب معاصیدن تطهر، جنبلکدن تطهر .

تطهیر [ع] تمیزلمك، طاهر قیلمق. مردار لغی دفع ایتمك : مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : [ثنای ـ تصویر افکار ـ تنویر ازقه : بویله برشهر شهیر نه قدر تحسین وتطهیر ونه قدر تزیین وتنویر اولنورسه شایسته‌در] [ایکی سنه ظرفنده جزیرة العربی لوث ارتداددن تطهیر ایتدکدن صکره]

تطیّر [ع] [ته ـ طه ـ ی ـ یو ـ ر] شوم عد ایتمك، تشأم کبی که حسن تفأل مقابلیدر . تطیر تنبیه نبوی ایله ابطال اولنمشدر . [ابن خلکان : ابن الرومی تطیره مائل بر ذات اولدیغندن کیمسه‌نك خاطرینه کلیان شیلرده شآمت تخیل ایدردی]

تطییب [ع] ایی وکوزل قیلمق که خوش ایتمك تعبیر اولنور: تطییب خاطر. ‖ موصوفسز اولەرق کوکلی خوش ایتمکده اسم کبی استعمال اولنور : کندیسنی تطییب ایتدم . فلانك تطییبی ملتزمدر کبی .

تظاهر [ع] [ته ـ ظا ـ هو ـ ر] بربرینه معاونت ایلك . ایکی فرقه‌نك تظاهری نتیجه‌سی حربی بزم طرفه تأمین ایلدی . ‖ شرعده زوجه‌سنه ظهار ایتمك که زوجه‌سنك آرقه‌سنه تشبیه ایدرك « ظهرك کظهر امی » دیمك . اخلال نکاح ایدر اقوالندر .

تظلّل [ع] [ته ـ ظه ـ ل ـ لو ـ ل] کولکه‌ده اولمق . کولکه‌لنمك، سایه‌سنده بولنمق که استظلال ایله برمعنایه‌در .

تظلّم [ع] [ته ـ ظه ـ ل ـ لو ـ م] ظلم وتعدیدن طولایی شکایت ایتمك که اصطلاحمزده دردینی یانمق، یانوب یاقیلەرق اظهار مظلومیت ایلکدر . تظلم حال [ادهم پرتو پاشا ـ عوعوه : قطمیر، لسانیجه تظلم حال]

جمعی تظلمات .

تظلیل [ع] کولکه‌لندیرمك . آز قوللانیلور .

تعادل [ع] [ته ـ عا ـ دو ـ ل] بربرینه عدیل اولمق که یکدیکره دنك کلمکدن عبارتدر . تساوی، برابرلك : اشخاص واشیاده قوللانیلور .

تعادی [ع] دشمنلك ایتمك . معادات کبی .

جمعی تخفیف یا ایله (تعادیات) در .

تعارض [ع] [تە ـ عا ـ رو ـ ظ] رأیجه فکرجه، یکدیکره ضد ومخالف اولمق .

تعارف [ع] [تە ـ عا ـ رو ـ ف] بری برینی، بر نسنه‌یی بیلمك، ویا بر نسنه عامه‌جه معروف اولمق . فوائد طرقك تعارفی . دمیر یوللرینك محسناتی تعارف ایتمشدر .

تعاضد [ع] [تە ـ عا ـ ضو ـ د] بربرینه قول ویرمك که حکمجه تعاون، تناصر، تظاهر کبی در .

تعاطی [ع] ویرشمك . تعاطی، کتب، تعاطی، افکار . غزته‌جیلر بربرلریله تعاطی ایدرلر . فلان مطبعه ایله تعاطی ایدرز .

تعاقب [ع] [تە ـ عا ـ قو ـ ب] بربرینك آردی صره کیتمك، یاخود کلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : فرقه‌لرك تعاقبی . تعاقب امواج . تعاقب اخبار، تعاقب لیل ونهار .

تعاقد [ع] عقد ایدشمك که معاقده معناسنه‌در .

تعالی [ع] یوکسلمك . (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلور . علی آرتدقجه شانیده تعالی ایلدی .

تعالی الله * الله عالی ایلسون، یوکسلتسون مقامنده دعادر، اکثریا نظمده قوللانیلور : [نفعی : تعالی الله زهی سلطان عالیشان که ملك آرا ـ که دربان ایاز باب همایوننده کیوانی]

تعامل [ع] [تە ـ عا ـ مو ـ ل] برقومك عمومی ویا اکثری عندنده اوتدن برو جاری اوله کلان معامله دیمکدر، یعنی عمل واعتبارجه اصول وعادت مرتبه‌سنه وارمقدر : تعامل اوقاف . تعامل قدیم کبی .

تعامی [ع] [تە ـ عا ـ می] طورعما کوسترمك، کورمز کبی کورنمك، مخالفینی آثار عرانده تعامی ایلدیلر .

تعاون [ع] [تە ـ عا ـ وو ـ ن] بربرینه معاونت ایتمك که یاردملاشمق تعبیر اولنور . [تصویر افکار ـ منفعت عمومیه صندوقلرینه دائر مقاله : کافهٔ فیوضات مدنیه‌نك اس الاساسی اولان بوتعاون عمومی نوع بشر بیننده] [کذا : اوروپا قطعه‌سنده تعاون قانون طبیعیسی احکامنه اتباعاً تشکل ایدن شرکتلر] [شناسی ـ تصویر افکار ـ سئله مسئله‌سی : مبنای تمدن، مادهٔ تعاون اولمسیله] [تصویر افکار : انسانك هرحالده مرجع تعاونی علم وتربیه اولدیغندن]

تعب [ع] [تە ـ عە ـ ب] زحمت، مشقت، رنج . [آلی : چکمم الم اولسه‌دم ره عشقده اوماهك ـ فرهاده بلا چکمه بیلورسك تعب اولماز] [نابی : اولوردق بی تعب مشرف تماشای خرابانه ـ در یغا پارهٔ مینای میدن دور بین اولماز]

تعبّد [ع] عبادت ایتمك، قوللق ایتمك .
جمعی تعبدات .

تعبّس [ع] [تە ـ عە ـ ب ـ بو ـ س] چهره ایتمك، ترش رو کوسترمك که یوزینی اکشیتمك تعبیر اولنور : تعبسندن یانه وارلمیور . تعبسی چکلمز .

تعبّض [ع] اسقاط بالید .

تعبیر [ع] درونده جایکیر اولان معانی الفاظ وعباره ایله بیان ایلمك . [نفعی ـ قصیده، رائیه : تعبیر ایدهمم طینت پاکنده‌کی لطفی ـ کور خاصیت فیضی نه رتبه اثر ایلر] [کذا ـ قصیده، زمانه : اما کیمی حصم ابتدی بکا کور فلك دون ـ تعبیر ایدهمم اوزکه تماشای زمانه]
حسن تعبیر، سوء تعبیر [یا اوتقریر که تفصیل ایدر اجرا آتی ـ حسن تعبیر وبلاغتده بولنماز امثالی]
|| لفظ، عباره : [تصویر افکار : هله معنی وتعبیرلرنده اولان غلو وغرابتله] [نفعی ـ قصیده : نه وصافم نه فردوسی او معجز کوی معنایم ـ که تعبیرمله صورت کسب ایدراحوال وجدانی] [کذا : تعبیر بلند شاه بیتك ـ عنوان برات جاه معنی]
تعبیر بلیغ، تعبیر لطیف، تعبیر غلیظ || دیمك، تسویه ایتمك : موشمولده آناطولیده (دونکل) تعبیر اولنور، انمش یکی‌یه (تکه) تعبیر اولنور . مصرده جاسوسه (بصاص) تعبیر ایدرلر کبی .
تعبیر مشهور : شامل اولدیغی معنی ضرب

مثل حکمنده اولان، شهرت وشیوع بولش اولان سوز. || دوش یورمق تعبیر رؤیا .

جمعی تعبیرات : تعبیرات مشهوره، تعبیرات بلیغانه ؛ تعبیرات غلیظه .

تعبیه [ع] قویوق، برلشدیرمك : [ادهم پرتو پاشا : سنت الهیه اتباع فقره‌سنده تعبیه وتضمین ایلدیکی معنا] ✕ عسکری فن حربك اقتضا ایتدیردیکی وجهله مواقعه یرلی یرینه قویق : طاورلری کوزل صورتده تعبیه ایلدی .

✕ تعبیة الجیش : فن تعبیه .

تعجب [ع] استعجاب معناسنه که شاشمق تعبیر اولنور . برحالك، بر نسنه‌نك فوق المأمول ویا فوق العاده اولیشندن طولایی قوه مدرکه‌یه تأثیری نتیجه‌سی اولدرق ذهنده حاصل ایتدیکی کیفیت، خاصه . واو خاصه ایله متأثر اولش . [مصراع مفرز : نه یاپارسه ایدر البته تعجب انسان]

تعجیز [ع] جانئی صیقمق، صیقتی ویرمك، ازعاج، راحتسز ایتمك : [ادهم پرتو پاشا ـ مکتوب شرحی : عالمه آلات تصدیع وتعجیز اولنه‌جقدن] وسیلهٔ تعجیز، موجب تعجیز . (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلور : تکلیفات مصرانه‌سیله تعجیز ایلدی .

جمعی تعجیزات : تعجیزاتنه طاقت کلیور .

تعجیل [ع] عجله ایتمك، تأجیل مقابلی . [اجزای بشر جالب تعجیل فنادر] || عجله ایتدیرمك، عجله یاپلمسنی ایسته‌مك [فضولی : تیغ غمزه‌ك ایله براندرکه جلاد اجل ـ دوکسه قان تعجیل ایچون تیغکدن ایلر التماس] وظیفه‌سنی ایفاده تعجیل ایلر .

تعداد [ع] صایق، شمار ایتمك . نفوسك تعداد وتحریری . اشیانك تعدادی، تعداد اغنام . تعداد بیوت . (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلور : چکدیکی محن ومشاق تعداد ایتدی .

تعدّد [ع] [ته ـ عه ـ د ـ دو ـ د] عددی آرتمق، چوغالمق . بلا بر ایکن تعدد ایتدی .

* تعدد زوجات : تحت نکاحنده برقاچ منکوحه‌یی جمع ایتمك، بردن زیاده تزوج ایتمك . (پولیغامی) تعبیرینك مقابلی .

تعدّی [ع] [ته ـ عه ـ د ـ دی] ظلم ایتمك . حجاجك اسلام حقنده‌کی تعدیسی اصحاب وتابعینه قدر شامل ایدی . سلاح تعدّی چکدی . جمعی تخفیف یا ایله (تعدیات)

تعدیل [ع] معتدل قیلمق . مابین افراط وتفریط . تسویه ایتمك، طوغرلتمق ایکی طرفنی بر ایتمك، ترازو کفه‌لرینی بر ایتمك که تعدیل ترازو تعبیر اولنور . [ممکنمیدر حقیقت اشیایی وزن ودرك ـ میزان عقله درهم تعدیل ایکن ظنون] || حال اعتداله کتیرمك : تعدیل حدت، تعدیل فیئاتکی . [رشید پاشا : بونك تعدیل وتغییری امر محال اولدرق فقط]

جمعی تعدیلات .

تعذّر [ع] [ته ـ عه ـ ذ ـ ذو ـ ر] بر ماده دشوار اولمغله حصولی ممتنع اولمق || بر نسنه عذرلنمك، عذر حاصل ایتمك . [سعید بك ـ سفرا ووظائفی : ایفای وظیفه‌نك تعذری کبی احوالده بر سفیرك مأموریتی دوچار مشکلات اولور]

تعذیب [ع] عذاب ویرمك . عذابه دوچار ایتمك . اشکنجه ویرمك . [نابی : التفات ایتدیکی بنده‌سینه مالکینك ـ نازه حاجت قوماز اول مرتبه تعذیب اولماز] تعذیب حیوان فائده‌سزدر . تعذیب روحی موجب اولدی .

تعذیر [ع] عذر کاذب ایراد ایتمك .

تعرّض [ع] [ته ـ عه ـ ر ـ رو ـ ظ] ایلشمك، صاتاشمق . بلاموجب تعرض ایلدی . خلقتنده عائله تعرض استعدادی واردر . فطرةً تعرضه مائلدر .

✕ تعرضی : تدافعی مقابلی . حرب تعرضی .

جمعی تعرضات

تعرّف [ع] [ته ـ عه ـ ر ـ رو ـ ف] بر نسنه‌یی آراشدیره‌رق، تتبع ایدرك بیلمك . || معروف اولمق : سماحتله تعرف ایتدی .

تعرفه [ع] [تَه ـ عَ ـ رِى ـ فه] برمادەنك، تعلق ايتديكى موادى معرف اولان ورقه، رساله، تعريفنامه ، عاصم مرحومك تاريخى زمانينك تعرفهٔ اخلاقى در .

☫ تعرفه : امتعەدن آلنان كمرك رسمنك درجات وفياتنى ناطق دفتر .

تعرّى [ع] [تَه ـ عَه ـ رْ ـ رى] صويتمق ، چيپلاق اولمق . ماديات ومعنوياتده قوللانيلور : ائوابندن تعرى ايلدى . جامهٔ تقوادن تعرى ايله لباس فسق اكتسا ايلدى .

تعريب [ع] عربجه ايتمك، عربيلشديرمك . بركلهٔ اجنبيه‌يى تعريب ، بر اسمى تعريب : عربلر تاريك لفظنى تأريخ صورتنده تعريب ايتمشلردر .

جمعى تعريبات .

تعريض [ع] كلامى كنايه وتوريه ايله سويلەمك . تعريض ايكى قسمدر: برى معناى ملتزمى صريح اولەرق سويلەمك، وديكرى تفهيم مرام ايچون بر بشقه‌سنه خطاب ايلمك، يعنى (قيزم سكا سويليورم كلينم سن آكلا) مثلنه ماصدق اولەجق صورتده ادارهٔ كلام ايلمكدر .

اصطلاحمزده ايسه تعريض على الاطلاق بر مؤثرك اثرينه ويا بركيفيته ايلشمك . مؤاخذه كى [مقاله حيثيت : بوندن بشقه نجابت حكمهٔ بر بيوك تعريض دها كوتورز] [كاظم پاشا ـ حكايهٔ باز وخنفساء : مقصدم تعريضدن وارسته‌در ـ هرزه خوارى معديه وابسته‌در] تعريض قصديله يازديغى مقاله موجب حجالتى اولدى .

جمعى تعريضات : تعريضات محقه . [رشيد پاشا ـ لايحهٔ مشهوره : دولت عليه دخى هر درلو تعريضاتدن وامراجراده مشكلاتدن مصون بولنوردى]

تعريف [ع] بر نسنه‌يى علامتلريله آكلادوب معلوم قيلق . اطرافيله بيلديرمك .

[بيت : تعريف ايدەمم چكديكم آلامى فلكدن ـ زيراكه آنك ذكريده بر بشقه المدر] [نفعى : انديشه تخيل ايدەمز صورت سيرين ـ تعريفه آنى چاره هيمان طى لساندر] [مصراع مفرز : آز كلور صيتنى تعريف ايچون هرنه ديسه‌دم] [مصراع مشهور : كلى تعريفه نه حاجت نه چيچكدر بيلورز] [كاظم پاشا : اويله برحاله كتوردى بنى تعريف ايدەمم ـ ذكر اندوه مضى فكر غم مستقبل] || برشيئك ماهيتنى بيلدرن سوز، عباره : نظمك تعريفى كلام موزون ومقفادر . || معرفه قيلق : لفظى تعريف، موقعى تعريف :

جمعى تعريفات : تعريفات البسهٔ عتيقه .

* تعريفات : سيد شريف جرجانينك بعض كلماتك معانىٔ اصطلاحيه وعرفيه‌لرينى ناطق بر اثر مهمى در .

تعزّز [ع] [تَه ـ عَه ـ زْ ـ زو ـ ز] عزت كسب ايتمك، شرفلنمك . || عزت طاسلامق، عزت صاتمق : نفسمزك تعززندن ايسه ملتمزى اعزاز ايتملى يز .

تعزير [ع] لوم وتوبيخ ايلمك . [كاظم پاشا ـ حكايهٔ باز وخنفسا : حالى وشانم حجت كافى سكا ـ پنجهٔ تعزيرى باز ايتمه بكا] || تأديب معناسنەدركه حد شرعيدن ناقص ضرب ايتمكدن عبارتدر .

جمعى تعزيرات : تعزيرات شرعيه .

تعزيه [ع] بر مصيبت زده‌يى صبر وتحملى مخطر سوزلرله تسليه . (تعزيت) صورتندەده قوللانيلور : تعزيته كتدم .

تعسّر [ع] [تَه ـ عَه ـ سْ ـ سو ـ ر] كوچلشمك . مرور وعبورك تعسرى .

تعشّق [ع] [تَه ـ عَه ـ شْ ـ شو ـ ق] عاشق اولمق . كوزلرينه تعشق ايتمش .

تعشير ☫ [ع] اونده برينى آلمق . محصولاتك تعشيرى .

|| اونده ابلاغ . اونه تقسيم .

جمعى تعشيرات . مزروعاتك امر تعشيراتنى اجرا ايلدى .

تعصب [ع] بوكلمه الك زياده سوء تفسير واستعماله اوغرامش الفاظدندر .

تعصب لغتده : عصبيت اجرا ايتمك يعنى اقربا وافراد عائلەيى وبالتوسيع قومى حقنده يار وياورلك قيدنده اولمقدر .

اصطلاحده : كرك امور دينيه‌ده وكرك عادات واخلاق قوميه‌ده متثبانه طرفدارلق ، غيرتكشلك كوسترمكدر . تعصب معقول اولان خصوصاتده افراطه وارمامق اوزره ممدوح ، طور عقله ملايم اولمايان حالاتده نصل اولسه مذمومدر . مثلا بر مسلمان اعتقاد ايتديكى مسائل شرعيه‌دن برينى دوچار تعرض كوردكده اظهار تعصبله اوقسه‌لى‌يى تصحيح ايتمكه مجبوردر . بويله برحالده تعصب مستحسن اولور . ومثلا برمحلده بولنوبده افراد ملتى ويا عادات قوميه‌سندن بعضيسى حقنده ذم وتعريضى متضمن سوز ايشتدكده كرك ملتنى وكرك عاداتنى وقايه‌ده تعصب وتثبت ايلرسه ممدوحدر .

فقط مثلا مغاير دينلر زعمله السنهٔ اجنبيه تحصيله ، وفنون جديده تعلمه ومثلا فوطوغرافله رسم آلديرمغه ويا فوطوغرافجيلق اوكرنمكه وحاصلى معنى ومادةً مضراتى اولمدقدن ماعدا فوائد عظيمه‌يى مستلزم اولان اموره الحاى تعصبله مخالفته قالقيشير ايسه مقدوحدر . شاسينك شو بيتى ايسه بوكبى احواله تعريضاً انشاد اولنمشدر : [اولمش افسانه تعصب بر اوكماز علت — حسن تدبيرك ايله قورتيلور آيدن ملت] ومثلا التزام فرائض دينيه‌سنه رعايت ايدنلره متعصب ويامراغانه تعصب نامى ويرمك ايسه بوكلمه‌يى استعمالده تفريطدر كه ديكر طرفك افراطدن انبعاث ايلمشدر . [قوجه سكبان باشى : بر آلاى كنديني بيلمز نسناس مقوله‌سى مخلوقات تعصب جاهلانه ايله نظام جديد كبى برجند منتظمك محوينى التزام ايله دنيا وآخرتلرينى خراب ايلديلر] [بوش يره اظهار تعصب الك مهالك برآفتدر] [برآدمك تعصب ملبسنه طوقنمق قدر حماقت اولماز] [جزمى : جزويت جمعيتى صورتى انسان ولكن كنديسى شيطان بر مخلوق غريبك سايهٔ تعصب ورياسنده تأسس ايتمشيدى] بومثالده‌كى صورت استعمالندن منفهم اولديغى اوزره تعصب بعض دفعه‌ر يا قدر مذموم برصورت آلمقده‌در . [عبرت : برشيئى مجرد اسكيدن قالمه اولديغيچون التزام ايتمك نصل بيهوده برتعصب ايسه برشيئه مجرد يكى چيقديغى ايچون طرفدار اولمق دخى آنك كبى وفقط آندن مضر برتعصبدر] بوعباره تعصبك معناى تضمنيسنى پك كوزل تعيين ايتمشدر .

جمعى تعصبات : تعصبات دينيه .

تعصير [ع] برشيئى ايچنده‌كى ماده مايعه‌يى چيقارمق ايچون صيقمق : ارزومى تعصير ايله شيره‌سنى آلمق . مجاز صورتيله‌ده قوللا نيلور : منكنهٔ اضطرارده تعصير .

جمعى تعصيرات .

تعطّف [ع] [ته ـ عه ـ ط ـ طو ـ ف] شفقت ايتمك ، احسان وعنايت ايتمك . براثر تعطف كوستردى .

جمعى تعطفات : تعطفات جليله ، تعطفات ولى‌نعمتانه .

تعطير [ع] معطر قيلق كه عطريات مقوله‌سيله كوزل قوقولى ايتمك . حقيقت ومجاز صورتيله قوللانيلور : تعطير لباس ، تعطير پيراهن . بوى وفا ايله مشام محالصتى تعطير .

تعطيل [ع] بوشلامق : ايشى تعطيل ، تعطيل اشغال || ايشلمه‌مك ايشلنمه‌مك : عمله‌يى تعطيل ، مكتبى تعطيل . زمان تعطيل . || طورديرمق : تعطيل تأديات ، تعطيل حركت .

جمعى تعطيلات .

تعظّم [ع] [ته ـ عـه ـ ظ ـ ظو ـ م] عظمت صاتمق ، بيوكلك طاسلامق . تعظمى چكلميور .. احبابى بيله تعظمندن دلكيردر .

تعظيم [ع] اولولامق . بيوكلمك ، برشيئى عظيم عد ايلديكنه دليل اوله‌جق بولده حركت [نفعى : چيقاردى ماوراى پرده‌دن تعظيم ايله آنى — طوتوب ال اوزره برتاج زراندود ودرخشانى] [كذا : سنسك اول خاقان اعظم كيم ايدر تعظيم ايله — آستانكده خواقين جهان وضع جبين] [جنكيزك ضورتنه ، تاتارك نعومى سربسجود اولدرق تعظيم ايدرلر ايدى]

تعفّف [ع] [ته ـ عه ـ ف ـ فو ـ ف] التزام عفت ايتمك .

تعفّن [ع] برشى لاشه كبى چوريوب بدبو اولمق ، فنا قوقمق . مجازاً برشيئك اسكيسندن كنايه اولور : آرتق او بحث تعفن ايتدى كبى .

تعقل [ع] [تـ ـ عه ـ ق ـ قو ـ ل] صرف ذهن ايله بر شيئى آكلامق كه عقـل ايرديرمك تعبير اولونور .

تعقد [ع] [تـ ـ عه ـ ق ـ قو ـ د] دوكوملنمك، مغلق ومعقـد اولق : تعقـد عباره .

تعقيب [ع] آرديجه كيتمك . ياخود كلمك : رفيقنى تعقيب ايدرك كـتدى . || آرديـنه دوشمك : تعقيب اشـقيا، تعقيب دشمن : [بيت مفرز : ويرمـدى رخصت تعقيب عـدو بر نفره ـ اقتفا ايلدى العفو زكاة الظفره]
جمعى تعقيبات . تعقيبات قانونيه .

تعقيد [ع] دوكوملمك || عبـارەيى مغلق ايتمك .
|| عبارەده وضوحسزلق كه يا لفظى وياخود معنوى اولور : بوعبارەده تعقيد وار . [تصـوير افـكار ـ رد اعتراض : ميزان الادب وسائر كتب عربك بيانـه كوره تعقيد، لفظى مرجع ضمائرده تردد وقوعندن حاصل اولان اختفاى مراد ديمكدر]

تعلّق [ع] [تـ ـ عه ـ ل ـ لو ـ ق] ايليشكى، رابطەسى، برصورتله مناسبتى اولمق [جزمى ـ دولتك بر بيوجك محاربەسنه تعلق ايلديكى ايچون] بزه تعلقى يوق . بو ايشـك بزه تعلق ايدن جهتنى كورەميورم . او آدمك كنديسنه تعلق اولمسه التزام ايتمز ايدى . [آلى : لطف باره براشـارتدر تبسمدن مراد ـ بر تعلقدر بلايه ميل بالادن غرض] || سومك، محبت : تعلق دل [آلى : دوشلدن عالم اطلاقه چكدم دست استغنا ـ تعلق بزمنـك هپ عيش ونوشـندن، ملندن هم] [كذا : سـبلدن بز تعلق رشـتەسن قطع ايلدك ـ قيـدمز نه طرهٔ طراردن شمدن كيرو]
جمعى تعلقات بمعنى متعلقات .

تعلّل [ع] [تـ ـ عه ـ ل ـ لو ـ ل] برامرك اجراسـنى كرى براقق ايچون بهانه كوسـترمك . طـور تعلل اظهار ايلدى . تعللـدن مرامى وقت قزانقدر .

تعلّم [ع] [تـ ـ عه ـ ل ـ لو ـ م] برنسـنه‌يه علم حاصـل ايتمكله اشـتغال . فنون طبيعيه‌يى تعلم . فن هيأتى تعلم . فاتح رياضياتى بالواسطه على قوشيدن تعلم ايتمشدر .

تعليق [ع] برنسنه‌يى چيروب آصمق : قنديلى چنكاله تعليق . [فؤاد پاشا : عثمان غازى مرقيدينه تعليق اولنان نشان عثمانى حقنده كى قطعه‌دن : وضع وتعليق ايليوب كنـدى ايله قبرينه ـ روح جد پاكنى اعلا وتقديس ايلدى] || معلقده براقق : مسئله‌نك مذاكره‌سنى استعلامك جوابنه تعليق اولندى .
تعليق : خطوط اسـلاميه‌دن خط معروف . (☞ خطه)

تعليقات * تعليقـك جمعى اولمقـله برابر اصـطلاحده برتأليفـك محتوياتى حقنده ملاحظات يازمقده علم اولمشدر .

تعليل [ع] علت، سبب وعلت اولمق، سبب ويرمك . سبب وبهانه اولەرق كوسترمك . تصدى ايتديكى فعل معرقتى ضرورتله تعليل قيلمقدر . [سعيد بك ـ سفرا ووظائفى : يونانليلر له روماليلرده سفير يتشمديكى اعاسنده يونان برآدمه تعليل مدعا ايتمى تكليف اولندقده]
* حسن تعليل : صنايع بديعيه‌ده برخصوص ايچون مستحسن كورينه‌جك برعلت مناسـبه درميان ايتمك صنعتى‌در : [كيمسـه‌نك لطفنه اولمه طالب ـ بدلى جوهر حريتدر] ويا تفعيلك : [اول دمكه قلم ثبت ايچـون آثار خيـالم ـ دستمـده سراندرمخم آغوش بنادر . اول راست بوكج دوشديكى بيهوده دكلـدر ـ زخم جكر دشمن ايچـون تير وكاندر] بيتلرى كبى .

تعليم [ع] اوكرتمك . تعليم علوم، تعليم فن انشا، تعليم اصول ماليه . تعليم لسان . [فضولى ـ قطعه‌دن : ايلسەك طوطى‌يه تعليم اداى كلمات ـ سـوزى انسان اولور اما اوزى انسـان اولماز]
✗ تعليم : عسـكريده حركات وسـكناتى اوكرتمك كه انواع ورزشى مشق ايتديرمكدن عبارتدر : پياده تعليمى، سوارى تعليمى، طوپچى تعليمى كبى .
تعليمجى : عسكر معلمى .
تعليمخانه : تعليم اولنان محل .

§ تعليم : يازى مشقنده شاكردانك يازوب خواجه‌يه كوسترديكلرى خط .

• **تعليمات** مفرد مقامنده برمأموره كرك تحريراً وكرك شفاهاً ويريلان اوامر ، تنبيهات .

تعمّد [ع] [ته ـ عـه ـ م ـ مو ـ د] بر ايشه قصد ايلك كه جد وعزم ايله شروع .

تعمداً : تعمد صورتيله : تعمداً قتل .

تعمدى : تعمد ايله : جرم تعمدى .

تعمّداً جرم ⚖ اصطلاح فقهاده عمداً ، يعنى قصداً جرم ايشلك .

قانون جزا اصطلاحنده تصميم وتصور ايله جرم ايشلكدر كه اولاً قصد بولنمق ، ثانياً قصدك اجراسندن اول ذهنده تصور اولنمش ، قرارلاشديرلمش اولمق . ثالثاً ويرلمش اولان قرار ايله فعلك اجراسى آره‌سنده فاعل ايشليه‌جكى فعلى ، واو فعل سببيله كوره‌جكى مجازاتى بالمطالعه قرارندن نادم وفارغ اولمغه كفايت ايده‌جك قدر برمدت مرور ايتمش اولمق لازمدر .

تعمّداً قتل ⚖ حقوق جزا اصطلاحنجه : قبل الايقاع ذهننده تصور وتصميم ايدلمش اولان قتل . بركيمسه‌نك تعمداً قاتل اولديغى تحقق ايدرسه قانوناً اعدام ايله محكوم عليه اولور .

تعمّق [ع] [ته ـ عـه ـ م ـ مـو ـ ق] درينلشمك ، درينلمك . حقيقت ومجاز اوله‌رق قوللانيلور : تعمق بئر ، تعمق بحث كبى .

تعمّم [ع] [ته ـ عه ـ م ـ مو ـ م] عمومى اولمق ، عامه‌يه شامل اولمق . عسكرلكك تعممى .

تعمير [ع] مرور زمان ايله ويا استعمالدن طولايى برشيئك هيئت اصليه‌سنه عارض اولان خللى ، بوزوقلغى دوزلتمك . بر اوك تعميرى ، برلباسك تعميرى كبى . معنويانده‌ده قوللانيلور : خطاسنى تعمير ايتدى . [اكثريا مرمت ايله برابر قوللانيلور : [حاجى عاكف افندى ـ برعرضحال : صاعقه زد وشكست اولان مناره ، جامع جهانكير لسان حال ايله استرحام مرمت وتعمير ايلديكنه مبنى]

جمعى تعميرات : تعميرات اوقاف . تعميرات ابنيهٔ اميريه .

تعميق [ع] درين قيلمق ، درينلشديرمك . اكثريا معنوياتده قوللانيلور : بحثى تعميق ايتدكجه مسئله‌نك رنكى دكشدى . || برشيده درين نظر وفكر ايتكدر . نته‌كيم تعميق فكر ، تعميق افكار تعبير اولنور .

تعميم [ع] عمومى قيلمق . عامه‌يه شامل ايتمك . عسكرلكك تعميمى : [اقوام فاضله‌نك تعميم معارف امرنده كوستردیكى همتشايان تقليددر]

تعميماً : تعميم صورتيله . ولايانه تعميماً اشعارى .

تعميه * لغتده ستر ايتمك . || اصطلاح ادباده ابجد حسابيله ترتيب ايديلان تاريخ منظومه‌ده فضله ويا نقصان ظهور ايدن عددى ايمايه اطلاق اولنور : مثلا سرورينك (١٢١٦) عددينى ارائه ايتمسى مقصود اولان [قيلدى عبدالله پاشا قرب معبودى مقام] مصراعى (١٢١٥) عدديني شامل ، يعنى عدد مطلوبدن برناقص اولديغندن [اولدى بوتاريخده وحدت كزين آخرت] مصراعنده (وحدت) لفظيله (بر) ى ايما وبناءً عليه تاريخى تعميه واكمال ايلمشدر .

تعميه لفظى مرثيه كبى شدّه سزدر .

تعنّت [ع] [ته ـ عه ـ ن ـ نو ـ ت] بر كيمسه‌نك خطا وزلّه‌سنى طوتوق قيدنده اولق ، عيبجولق ايتمك .

تعنّد [ع] [ته ـ عه ـ ن ـ نو ـ د] عناد ايتمك . عنادنده مصر اولوب ديديكندن دونمه‌مك : حقلى بر بحثى تعنددن غائب ايلدى .

جمعى تعندات .

تعوّج [ع] [ته ـ عـه ـ و ـ وو ـ ج] اكرى اولمق ، اكرلمك ، اعوجاج حاصل ايتمك : تعوج قامت . (ايتمك) ماده‌سيله‌ده قوللانيلور : ستون خيمه تعوج ايتدى .

تعوّق [ع] [ته ـ عـه ـ و ـ وو ـ ق] عوقه دوشورمك ، اويالوب بكيكمك . برمصلحتك تعوقى .

تعويذ [ع] اصابت عيندن مصون قالمق ايچون طاقيلان نسخه .

تعویض [ع] [تە - ع - ويظ] عوض' اولدرق ویرمك . ویا ویرلمك كه اخذی مقرر اولان برشیئه بدل اولدرق ویرمكدر . (علی الحساب) كبی . برمبلغك تعویضی .

تعویضاً : تعویض صورتیله . تعویضاً ویریلان مبالغك بر آقچه‌سنی صرف ایتمدی .

جمعی تعویضات .

تعویق [ع] تأخیر ایتمك كه اویالندیروب بكلتدیرمك : مصلحتك تعویقی . بر مأمورك اعزامنی تعویق .

جمعی تعویقات .

تعهّد [ع] [تە - عه - ه - هو - د] عهده‌سنه آلمق كه برایشی یاپمغی درعهده ایتمك : تعهد ایتدیكی شیئی اجرا ایدر . ایفای تعهد .

جمعی تعهدات .

تعیّش [ع] [تە - عه - ی - یو - ش] یچینمك كه دیرلك تعبیر اولنور . مدار تعیشی اولان تخصیصاتنی قطع ایلدیلر . طرز تعیشی پك سفیلانه‌در . تعیش بختیارانه .

تعیّن [ع] [تە - عه - ی - یو - ن] عیان' ظاهر اولمق . میدانه چیقمق . تعین مطلب' (سنان پاشا - تضرعات : برشی كه مثلده متمثل اولمیه' عیانده تعین ایتمز) میدانه چیقمق كه طانمق آدم صره‌سنه یچمك . (بوده اهل هنره اوزكه بلا - كایده عالمده تعین جهلا)

تعییب [ع] برنسنه‌یی عیبه نسبت ایلمكدر كه لسانزده عیبلامق تعبیر اولنور : بر طورك تعییبی' بركیمسه‌یی تعییب . بشقه‌سنی تعییب ایده‌بیلمك قولایدر' فقط معیوب اولمامق كوجدر .

تعیین [ع] بللی ایتمك' معین قیلمق (كاظم پاشا - حكایهٔ بازو خفاش - سنده تعیین ایت ندر رزقك سنك - آكلاشلسون جوهر كدن معدنك) موقع ملاقاتی تعیین' میقات حركتی تعیین' تعیین مقصد' تعیین مطلب . § نصب ایتمك' مأمور قیلمق معناسنه قوللانیلور : فلان مأموریته تعیین . فلان موقعك محافظه‌سنه تعیین كبی .

تعیین (اسم) عسكره اعطا قلنان مرتبات' ارزاق كه نقداً معاشدن بشقه ویریلان ذخیره . بومعناده جمعی تعیینات : تعیینات لحیه .

تعیینات بدلی : علوفه . تعیینه مقابل ویریلان بدل نقدی .

تغافل [ع] [تە - غا - فو - ل] عن‌قصد غفلت كوسترمك كه غافل كورونمكدر . (فضولی : نه روا اولیه آثار مروت سنده - سن تغافل قیلدقسك بن اولدم آشفته وزار) (آلی : تغافل دلبرانه تا ازلدن كرچه عادتدر - وصالده وعد ایدركن ینه انكارنده‌دكو حكمت) (آلی : نه كرشمه' نه تبسم' نه تغافل' نه ستم - یاردن عاشقده برشیوه' رندانه یتر) (نفعی : اولدق اسیر نیم نكاه تغافلك - برقیده داخی دوشمیه‌لم چوزمه كاكلك)

تغایر [ع] [تە - غا - یو - ر] مغایرت . افكار : تغایر مشارب .

جمعی تغایرات .

تغدّی - تغذّی [ع] [تە : غه - د - دی] غدالنمق كه مأكولات ومشروباتدن بدنك نماء وقوامنه مدار اولان شیلرله بسلنمك : نباتاتك تغدی' سودله تغدی ایدر .

یالكز تخفیفله جمعلری تغدیات وتغذیات‌در .

تغریب [ع] غربته كوندرمك كه وطندن جدا قیلمقدر : نفی وتغریب تعبیری معروفدر .

تغریر [ع] آلداتمق معناسنه اصطلاح فقهیدر .

تغریم [ع] بركیمسه ذمتنده متقرر واداسی لازم اولان نسنه‌یی اودتمك : محكمه معرفتیله تغریمی .

تغزّل [ع] شاعر غزل سویلمك . اكثر شعرا قصیده‌لرنده تغزل ایدر .

تغشیه [ع] [تە - غ - شی - یه] اغشا معناسنه‌در كه اورتمك تعبیر اولنور : رداسیله تغشیه ایلدی .

تغطیه [ع] برشیئك اوزرینی پوشیده ایله اورتمك . اكثری معنویاتده قوللانیلور : مرامنی برطاقم كلمات مغلقه ایله تغطیه ایلمك معتادیدر .

تغلّب [ع] [تە - غـه - ل - لو - ب] تحكماً استیلا معناسنه‌در كه هیچ بر حقه مستند اولمیان تسلط وتحكمدر (تصویر افكار :

یوقسه بالجمله مسائل دونیه‌ده قانون تغلب محاربه‌یه حاجت کورمز ایسه مخابره‌یی واسطه ایدر] .

تغلیط [ع] غلطه نسبت ایتمك که ترکیه‌ده غلط ایلدیکنی سویله‌مك : بعض کره برحکیمی بر عامی تغلیط ایده‌بیلور . || غلطه دوشورمك که یاکلتمق تعبیر اولنور : نشریات کاذبه‌سیله اذهان عامه‌یی تغلیط ایلدی .

جمعی تغلیطات .

تغنّی [ع] [ته ـ غه ـ ن ـ نی] ایرلامق تعبیر ترکینك مقابلی که تغنه ایتمك معناسنه‌در . (رجائی زاده اکرم بك : قرنجه ایله آغستوس بوجکی حکایه‌سی ـ لافونتن‌دن نظماً ترجمه : ایشکز چونکه تغنیمش افندم اوزمان ـ طوریموب شمدیده رقص ایلیکز باری همان)

جمعی تخفیف یا ایله (تغنیات) در .

تغیّر [ع] [ته ـ غه ـ ی ـ یو ـ ر] بشقه‌لشمق ، بشقه درلو اولمق ، طوری دکشمك : تغیر احوال ، تغیر الوان ، تغیر طور ، تغیر زمان . [بیت : تغیر ایلشدر عالمك اول رتبه اخلاق ـ بزه نقلی تواریخك کلورکو یا یالان شمدی] [مراثیك سوابق وآثارنده تا بودرجه تغیر کوروب طورورکن] [فؤاد پاشا ـ سوریه مکتوبی : حاصل ایتدیکی حال دفعةً وکاملاً تغیر ایتمدك ایچون] [حقوق ومحاکمه دائر مقاله ـ نمونهٔ ادبیات : حین تأسیسندن بو آنه قدر بیك ایکی یوز بوقدر سنه مرور ایتدیکی حالده شائبهٔ تغیردن مصون اولان شریعت اسلامیه] [کذا : وهرنه قدر باب اجتهاد مسدود ایسه‌ده مسائل معاملاتده تغیر ازمان ایله تبدل احکام قضیه‌سی اصول فقهیه‌دندر]

تغییر [ع] بشقه‌لشدیرمق ، بشقه درلو ایتمك که معنی ومادهٔ دکشدیرمك‌در : تغییر اصول ، تغییر احکام قوانین ، بنانك طرز قدیمنی تغییر ایلدی . لسانك شیوهٔ اصلیسنی ، ادبیاتك طرزینی تغییر . (نفعی ـ قصیدهٔ رائیه : زعمی اوقدر هر برینك سوزنده که کویا ـ اندیشه‌سی تغییر قضا وقدر ایلر) [فضولی : قرب درکاه خلافت شوقی جاذبدر سکا ـ ایلر ایسه‌ك نوله تغییر مکان بی اختیار] [بیت : جهلیده تحصیل ایچون البت ایدردك اهتمام ـ ممکن اولسه‌یدی فدای فضل ایله تغییر بخت] [تصویر افکار ـ ادبیاته دائر مقاله : بعض ترتیباتنی تغییر ایله قاموس وبرهانی ترکجه‌یه لغت اتخاذ ایتمك] [شناسی : قصیده ـ در مدح رشید پاشا : تخالف اوزره اولورکن عناصر وانفس ـ همیشه بر برینك حالنی ایدر تغییر]

تف (☜ دف)

تف [ف] حرارت ، صیجاق : تف تموز . کاه مرادفی اولان تاب لفظیله عطف تفسیری صورتنده قوللانیلور : شدت تف وتاب کبی .

تفاخر [ته ـ فا ـ خو ـ ر] برآدم متصف اولدیغی خصال وفضائل ایله اوکونمك معناسنه‌در . بر بنه کوره مفاخره معناسنه‌ده قوللانیلورکه مدلولی بربریله فخر ایدشمك‌در . کاه افتخار مقامنده قوللانیلور : [تفاخر ایله فضولی که آندن اوزکه ذکل ـ سکا زمانده نقش صحیفهٔ اخلاص]

تفاریق [ع] طعمه خوش کلان شیلرده ، منتخب اشیا وآثارده اصطلاح اولمشدر . [تصویر افکار : قسم ثانیسی ایسه معارفجه بعض تفاریق آثارك نشرینه وقف اولنان] [عاصم ـ تاریخ : بعض تحف وتفاریق مقوله‌سیله جلب خاطرینه چالشدیسه‌ده]

(تفریق) و (تفرقه) کلمه‌لرینك جمعی‌در .

تفاسیر (☜ تفسیر)

تفاصیل (☜ تفصیله)

تفاضل [ع] بر بریله فضل ومزیتده ادعا ایله یارشمق || بیوك بر نسنه‌ده کوچوك نسنه‌نك کیندن زیاده موجود اولان فضله مقدار .

حساب تفاضلی : اصطلاحات ریاضیه‌دندر .

تفاعیل [ع] تفعله‌لر که اصطلاحات عروضده مصراع ویا بیتك اجزای وزنی .

[تخریب : بر سوز مجرد افاعیل وتفاعیله مطابق اولمغله شعردن معدود اوله‌میه‌جغی]

تفاوت [ع] ایکی شیئك بینی ایراقلشمق که اوصاف جهتیله بربرینه مخالف وغیر

متناسب اولمقدر : تفاوت نظر، تفاوت مقدار .
بعضاً فرق معناسنده قوللانيلور : طوبخانه‌نك ساعتيله يكى جامع موقتى بينده تفاوت وار . [وجدى : بو شعر تازه برابر دكلسه باقيدر — بو در تفاوتى وجدى اوكهنه بو تازه]
بلاتفاوت : تفاوتسز . بلاتفاوت ميقات معيننده مواصلت ايلدى .

تفأل [ع] [تـه ـ فأ ـ ئو ـ ل] فال طوتمق . تفأل بالخير : خير ايله تفأل . [نديم — دائما قلق تفأل خير ايله مسئوندر]

تفتيش [ع] كركى كبى صوروب آراشدرمق : احوال ملكى تفتيش، مأمورينك تفتيش احوالى .
جمعى تفتيشات : اجراى تفتيشات ايچون كوندريلان مأمورين .
تفتيش مأمورى : بعض خصوصى آراشديروب تحقيق ايتمك ايچون حكومت طرفندن تعيين اولنان مأمور .

تفتيك [ع] [تـه ـ ف ـ تى ـ ك] يا موق ويوك مقوله‌سنى ديتمك . كتان زندن چيقاريلان، يعنى ديديلان اليافه كه پاره‌لره قونيلور لسانمزده بالتحريف (تيفتيك) اطلاقى بو معنا اعتباريله اولمق ملحوظدر .

تفتيل [ع] بوكمك .

تفجع [ع] [تـه ـ فـه ـ ج ـ جو ـ ع] هنكام مصيبت وابتلاده دردناك اولمق، آجيق كه اظهار فجع ايتمكدر .

تفحص [ع] [تـه ـ فه ـ ح ـ حو ـ ص] ر شيئك ايچ يوزينى جد ومبالغه ايله آراشديرمق . علتنى تفحص، سبب وحكمتنى تفحص ايلدم .
جمعى تفحصات : تفحصات واقعه‌دنى نتيجه بولمدى .

تفخر ⌒ [ع] [تـه ـ فه ـ خو ـ ر] افتخار ايله معنا مترادفدر .
جمعى تفخرات .

تفخيم [ع] تعظيم، اولولمق : واصل موقع تفخيم اولان فرمان همايون : || قالين تلفظ ايتمك : عبل معناسنه اولان (بال) لفظنك لامى تفخيم اولنور .

تفرج [ع] [تـه ـ فـه ـ ر ـ رو ـ ج] ازالهٔ غم ايله فرحلنوب تنشيط درون ايتمك اوزره مسيره‌يه كيتمك . || فرحلنمق، نشاط آور قلب اوله‌جق يولده كزوب اكلنمك .
تفرجات صورتنده جمعلنور :
تفرجگاه، تفرجگه : تفرج اولنه‌جق ير، مسيره .

تفرح [ع] [تـه ـ فه ـ ر ـ رو ـ ح] فرح كسب ايتمك، فرحلنمق .

تفرد [ع] [تـه ـ فه ـ ر ـ رو ـ د] تك اولمق، فردلشمك . بى مثل بيمدانى اولمق : منلك حقسانيده تفرد ايتمش ايدى . كال مبلكنده تفرد ايدن ادباى عثمانيه‌دندر . [عاصم — تاريخ : بو ناپارط ايسه داعيهٔ تفرديله بو مسئله‌يه دخى وضع ايدى، مداخله ايتمكله] [بهار دانش : دنيا. سنك دولتده، عقباسنك سعادتنه لازم اولان كافهٔ حالانده تفرد ايلدى]

تفرس [ع] [تـه ـ فـه ـ ر ـ رو ـ س] سزمك تعبير اولنور كه بر خصوص فراستله ادراك معناسنه‌در : فرار نيتنده اولديغى حركاتندن تفرس ايلدم .
جمعى تفرسات .

تفرع [ع] اصل مسئله‌دن احكام عديده منشعب اولمق، فرعلنمك، دالللنمق : بو بحثدن بحث ديكر تفرعنه سبب اولدى . جمعى تفرعاتدركه (متفرعات) معناسنه قوللانيلور : فن طب وتفرعاتندن اولان صيدلانى .

تفرغ [ع] [تـه ـ فه ـ ر ـ رو ـ غ] فارغ اولمق كه واز كچمك تعبير اولنور .

تفرق [ع] [تـه ـ فه ـ ر ـ رو ـ ق] افتراق معناسنه .

تفرقه [ع] [تـه ـ ف ـ رى ـ قـه] فكر آيريلغى، فكرجه اختلاف، بو حال تفرقه‌يى موجب اولدى . || بربرندن آيرمق : بينلرينه تفرقه دوشوردى . || غزته‌لرده حوادث ومباحث سياسيه‌دن صكره افقى برجدول ايله آيريلان قسمه علم اولمشدركه اكثريا مقالات ادبيه وحكايات درج ايدلديكى ايچون بر غزته‌نك محتوى اولمقلغى لازم كلان حوادث ومباحث سياسيه‌دن تفرق ايديشى باعث

تسمیه‌در . بو کلمه‌یی (فرانسزجه فویه‌تون) مقابلی اولمق اوزره بو معنایه برنجی دفعه اوله‌رق تصویر افکارده شناسی استعمال ایلشدر : [تصویر افکار ـ برنجی نسخه : تصویر افکار غزته‌سی ایکی قسمدن عبارت اولوب ..... قسم ثانیسی ایسه معارفجه بعض تفاریق آثارك نشرینه وقف وتفریق اولنان (تفرقه) طرفیدر که ایجابنه کوره مفصل ویاخود مختصر اولمق ملتزمدر]

تفریج [ع] فرحلندیرمق . تفریج دل ناشاد .

تفریش [ع] فرش ایتمك که دوشه‌مك تعبیر اولنور . دائرهٔ حکومتی تفریش . تفریش خوابگاه .

جمعی تفریشات . دوائر امیریه‌نك تفریشاتی ایچون اقتضا ایدن مبلغ .

تفریشیه : تفریشه منسوب ومتعلق . مصارف تفریشیه‌؛ خدمات تفریشیه .

تفریط [ع] ضد افراط در که برماده‌ده تقصیر ایلمك معناسنه‌در . برشیده افراط مقبول اولمدیغی کبی تفریطده اوله‌در : معاملاتنده هیچ بر وقت اعتداله رعایت ایتمیه‌رك دائما افراط وتفریط معتادیدر :

تفریع [ع] اصل مسئله‌دن فرع حاصل ایتمك . فرعلندیرمك .

تفریق [ع] بری برندن آیرمق : معصومی مجرمدن تفریق . زیوفی خالصدن تفریق هنردر .

تفسّخ [ع] [ته ـ فه ـ س ـ سو ـ خ] تویلری دریدن‌؛ دری اتدن‌؛ ات کیکلردن آیریلوب طاغلمق . بومیته مخصوصدر: تفسخ اجساد‌؛ [شناسی ـ تناسخ حکایه‌سی : اعتقادی تناسخ ارواح ـ اعتقادی تفسخ اشباح] انفساخ بو معنایه قوللانلماز.

تفسیده [ف] حرارتلی‌؛ تفسیده‌دل : یوركی یانق. تفسیده‌لب: زیاده صوصامش.

تفسیر [ع] لغتده لفظ مشکلدن معناسی مرادی کشف ایله بیان . ایضاح بر کلمه‌یی تفسیر ؛ بر آیتك تفسیری . * حسن تفسیر : برشیئه کوزل معنا ویرمك . سوء تفسیر : بر کلمه‌؛ ویا عباره‌؛ ویا فکری فنا صورتده کوسترمك ایچون فنا بولده ایضاح واستعمال ایتمك || عرف مفسرینده تأویل ایله مرادفدر که ایکی محتمل اولان معنانك برینی ظاهر کلامه مطابق اولان معنایه صرف ایلمکدر . جمعی تفسیرات .

* قرآنك معناسنی ایضاح ایچون تألیف اولنان کتاب . بو معناده جمعی تفاسیر : کتب تفاسیرده وارد اولمشدر .

* الك اول قرآن کریمك معانیسنی تفسیر ایدن ابن عباسدر که تصادف ایتدیکی معانی مشکله‌یی حضرت پیغمبره عرض ایدر ورسالتماب افندمز تصلی تعبیر بیوررلرسه اوله ضبط ایلردی . بعده امام طبری وثعالبی کبی نیجه فحول تدوین اولنان بو روایتلردن اقتباس احکام ایدرك تفسیر قرآنه مبادرتله ایضاحنه صرف مساعی ایلدیلر . حتی لسان عربك صرف ونحونه متعلق اولان موضوعات لغت واصول اعراب وبلاغت ترکیب کبی فنون اصلیه دخی علم تفسیر سایه‌سنده تدوین اولندی . کرك قبل الاسلام وکرك صدر اسلامده احوال لسان سلیقه ویاملکهٔ ذهنیه‌دن عبارت اولدیغندن‌؛ لغت وبلاغت ترکیب خصوصلرنده نقل وکتابه مراجعت ایدلمزدی. مؤخراً روم وعجمك اسلامی قبولی اوزرینه دائرهٔ دین محمدینك توسعیله برابر لسان عربه دخی فساد طاری اولمغله قواعد لسانك جمع وتصنیفنه لزوم کورندیکندن لسانك ضبط قواعدینی دخی علم تفسیر تولید ایلدی .

تفسیرك مبادیٔ اصولی : کلام‌؛ اصول کلام‌؛ فقه‌؛ وعلم جدلدر . بونلردن غرض ایسه معانی قرآنیه‌یی اذعان وادراك واحکام شرعیه‌نك وجه حقیقت اوزره استنباطنه قدرتدر . بو علمه دائر کتب مصنفه‌دن معمول بها اولانلری : مختصراتدن (ابن جوزی) نك « زادالمسیر » ی (واحدی) نك « وجیز » ی (جلال الدین سیوطی) ایله (جلال الدین محلی) نك « جلالین » ی در .

متوسطه‌دن : (واحدی) نك « وسیط » ی تفسیر (ماتریدی) (زمخشری) نك « کشاف » ی تفسیر (بغوی) تفسیر « کواشی » و (نجم الدین نسفی) نك (تیسیر) ی در .

مبسوطه‌دن : بسیط واحدی ، تفسیر قرطبی ، فخررازینك مفاتیح‌الغیبی ، یدی جلد تفسیر لباب ، قرق جلد تفسیر علامی‌در

تفسیر قرآن خصوصنده بین‌الائمه واقع اولان منشاء خلاف سکز صورتدن عبارتدر که شونلردر : اولاً : اشتراك الفاظ . ثانیاً : حقیقت ومجاز . ثالثاً : افراد وترکیب . رابعاً : خصوص وعموم خامساً : روایت ونقل . سادساً : نص واقع اولمیان محلده اجتهاد . سابعاً : ناسخ ومنسوخ . ثامناً : اباحت وتوسیع .

ایشته مذاهب ، اربعهٔ اهل سنتی وسائر فرقه‌لری بواختلاف تولید ایتمشدر .

تفسیق [ع] بریتی فسقه نسبت ایتمك که بر کیمسه‌یه فاسق دیمك : تقوی ایله مشهور برآدمی تفسیقه چالشدی .

تفصیل [ع] بر شیئی اطرافیله ، کرکی کبی بیان : تفصیل کیفیت ، تفصیل وقعه ، حادثه‌نك تفصیلی [تصویر افکار ـ کمال ـ ادبیاته دائر مقاله : برمصلحت نه‌قدر تفصیل اولنسه افاده‌ده هیچ فاصله ویرمه‌مك ملتزم اولدیغیچون] [کاظم پاشا ـ حکایهٔ بازو خنفساء : بسط وتفصیل ایلیوب احوالمی ـ سنك تعریض ایله قیردك بالمی]

تفصیلاً : تفصیل صورتیله . وقعه‌یی تفصیلاً حکایه ایلدی .

جمعی تفصیلات . تفصیلات واقعه قناعت بخش اوله‌جق صورتده‌در . حادثه‌نك تفصیلاتنه کیرشدی .

تفضّل [ع] [ته ـ فه ـ ض ـ ضو ـ ل] ادعای فضل . فضل وکمال صاتمق ، فاضلاق طاسلامق تعبیر اولنور : [سید وهبی : پسند حوصلهٔ عالمك محملدر ـ افاضل اوزره نیجه جاهلك تفضلدر]

تفضیح [ع] افضاح معناسنده که برآدمك فضایحنی صایوب دوکه‌رك رسوای ایتمكدر . جمعی تفضیحات .

تفضیل [ع] بریتی بشقه‌لرندن زیاده مزیتلی عد ایدرك امثالنه ترجیح : شیخین حضراتنی تفضیل .

جمعی تفضیلات .

تفطّن [ع] [ته ـ فه ـ ط ـ طو ـ ن] برنسنه‌یی فهم وادراك ایتمك . (تفهم) کبی تکلف معتبر دکلدر .

تفقّد [ع] [ته ـ فه ـ ق ـ قو ـ د] آراشدیرمق ، آرایوب صورمق : خصوصیت احوالنی تفقد . تفقد حال وخاطر .

جمعی تفقدات .

تفقّه [ع] [ته ـ فه ـ ق ـ قو ـ ه] فقیه اولمق .

تفکّر [ع] [ته ـ فه ـ ك ـ کو ـ ر] دوشنمك ، اعمال فکر ایتمك . برخصوصی تفکر ، اساس مسئله‌یی تفکر . اثنای تفکر . [نفعی ـ قصیدهٔ رائیه : کاهی که خیال شکن طرهٔ خلق ـ اثنای تفکرده دلمدن کذر ایلر]

تفنّن [ع] [ته ـ ف ـ ن ـ نو ـ ن] فنوندن بهره‌دار اولمق : علوم حکمیه‌ده تفنن ایتمشدر .

تفنه (☚ دفنه‌یه)

تفوّق [ع] [ته ـ فه ـ و ـ وو ـ ق] کرك حسی وکرك معنوی برکیمسه اوزره یوکسلکمك . اوستون ، فائق اولمق : ادعای تفوق . بو بحثده‌ده تفوقی ثابت اولدی . [کمال ـ ترجمهٔ حال امیر نوروز : تقلیدکبی ، سابقه کبی ، داعیهٔ تفوق کبی نیجه اسباب تشویق]

تفوّه [ع] [ته ـ فه ـ و ـ وو ـ ه] آغزه ، لسانه آلق ، کوتو سوز سویله‌مکده مستعملدر : تفوه‌الفاظ غلیظه .

جمعی تفوهات : تفوهات بی ادبانه . تفوهات رذیلانه . تفوهاتنه اهمیت ویرلمز .

تفویض [ع] [ته ـ ف ـ و ـ یض] برایشی برکیمسه‌یه شپارش واحاله ایلك : امور مهمه‌یی تفویض ، عهدهٔ درایتنه تفویض اولنان خدمت .

تفهّم [ع] [ته ـ فه ـ هو ـ م] تدریجله آکلامقدر که تکلف معتبردر .

برسوزك مدلولنی پك كوچ تفهیم ایدر . تفهیم ایدنجه‌یه قدر خیلی زحمت چكدی .

تفهیم [ع] آكلاتمق : مرامنی تفهیم ایلدی . بو كلمه‌نك معناسنی بحق تفهیم قابل دكلدر . افهامدن اقوادر .

تقابل [ع] [ته . قا . بو . ل] مقابل اولمقكه قارشی قارشی‌یه كلمك ، قارشیلاشمق تعبیر اولنور : تقابل فریقین ، تقابل صفین . مؤخراً واقع اولان كاری اولی ضرر ینه تقابل ایتدی . (جودت پاشا ـ تقویم الادوار : بو عالم كه عالم تجدد وانقلابدر اختلاف لیل ونهاری كبی تحول ادوار واكواری دخی هپ تقابل سلب وایجابدر)
جمعی تقابلات .

تقادم [ع] [ته . قا . دو . م] پكمش اولمق : تقادم موسم .

تقادیر (☚ تقدیره)

تقادیم (☚ تقدمه‌یه)

تقارب [ته . قا . رو . ب] یكدیگره یاقلاشمق . تقارب سفینتین .

تقاریر (☚ تقریره)

تقاسیط (تقسیطه)

تقاص [ع] [ته . قا . ص] اصطلاحزده اوده‌شمك تعبیر اولور . اكثریا لسانمزده (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلور : بونكله بورجز تقاص اولدی .

تقاضی [ع] [ته . قا . ضی] مدیوندن حقنی قبض ایتمك . || طلب دین معناسنده‌دركه آلاجقلی‌یی تضییق ایتمك یعنی صقشدیرمق دیمكدر . بومعناده یایه بدل الف ایله (تقاضا) صورتنده قوللانیلور . (فضولی : ایرمه‌دن وقت مرادینه تقاضا قیلاز ـ هر محقق كه خبیرم دیو دعوی ایلر)
اصطلاحزده ایسه (تقاضا) تعبیری سرزنش كبی لساناً اولان تضییقات معناسنده مستعملدر . نته‌كیم تقضا ایتدی طوردی تعبیر اولنور .

تقاطر [ع] [ته . قا . طو . ر] قطره قطره دوكولمك یاغمور مقوله‌سی دامله دامله دوشمك : تقاطر قطرات . تقاطر اشك .

تقاطع [ع] [ته . قا . طو . ع] بربرینی قطع ایتمك كه ایكی شی یكدیكرینی كسمكدر . نقطهٔ تقاطع : ایكی خطك بربرینی كسدیكی نقطه .

تقاعد [ع] [ته . قا . عو . د] لسانمزده بر خدمتدن چكیلوب چراغ اولمقده اصطلاحدر كه اوطوراق اولمقدر . || اوطورمق اختیار ایتمك اعتزال كبی بر ایشدن چكیلوب اوطورمقدر (فاضل ـ قصیدهٔ شتائیه : خانهٔ غمده بوحالتله تقاعد مشكل ـ خانه‌دن طشره‌یه چیقه‌دم دخی ایشلر چاپور)

تقالیب (☚ تقلیبه)

تقاویم (☚ تقویمه)

تقبیح [ع] برنسنه‌یی یاخود بركیمسه‌نك فعلنی بكنمه‌یه‌رك قبحه نسبتله وجه قباحتنی بیان ایتمك ، یعنی چركینلكنی كوسترمكدر : حركتنی تقبیح طبیعی ایدی . بوقولی تقبیح اولنور . (نظر رد وتحقیر ایله كورمه‌یی شویله طورسون مربی امت اولمی لازم كلان عزتلرده تقبیح ایدیور)
جمعی تقبیحات .

تقبیل [ع] اوپمك ، بوس ایتمك . تقبیل دامن .

تقدّم [ع] [ته . قد . دو . م] اوكه چكمك ، اوكده بولنمق كه معنی ومادةً ایلروده بولنمق : فضل تقدم كندیسنده‌در . فلان ذاته تقدم ایتدی . (فضولی ـ شكایتنامه : بنده واجب الحقیر فضولی حقیر استعداد تقدم دعواسی قیلاركن)

تقدمه [ع] [ته . ق . دی . مه] كندندن بیوكه تقدیم اولنان هدیه ، یادكار .
جمعی تقادیم .

تقدیر [ع] هیچ برشی خلق اولنمه‌دن اول علم الهینك هرشیئك نصل اوله‌جغنه تعلق ایتمی . یعنی هر شیئ مخلوقك قبل الخلقة

والايجاد نصل اولهجغنی لوح محفوظه ثبت ایلمسی . [سنان پاشا ـ تضرعات : موجدسك كه كل وخساری اكام ارحامده تقدیركله پیدا ایلرسك] [فضولی : حاكم تقدیردن دورانه اولمش امر كیم ـ ایده ملك بصرهیی محروسهٔ بغداده رام] [سامی ـ تركیب بند : صدق ایله رضا دادهٔ تقدیر خدا اول ـ ویرمه خلجان قلبكه تدبیر ایله اصلا] [باقی : دلاورلر اویونلر اوینادی كفازه اول كون كیم ـ كورن بازیچهٔ تقدیرك اولدی دنك وحیرانی] [مصراع مشهور : تقدیر خدا قوهٔ بازوایله دونمز] [نابی ـ رباعی :

دوشیرهٔ راز پرده بیرون اولماز
تدبیر ایله تقدیر دكر كون اولماز
تارامتی اوزانهٔ كالای مراد
اندازهٔ تقدیردن افزون اولماز]

[مثل : تقدیرده یازیلان تدبیرله بوزولماز] بو معنایه جمعی تقدیرات : تقدیرات الهیه . || بكنمك، قدرینی بیلمك : خدمتنی تقدیر، لیاقتنی تقدیر ایلدی. [تصویر افكار ـ كمال ـ طاعته دائر مقاله : آكا دائر ظهوره كلان خدمتلر نه مرتبه تحسین وتقدیر اولنسه شایسته‌در] || قیمت بیچمك : بهاسنی تقدیر . تقدیر فیئات دخی بر هنزدر. ومعنایه جمعی تقادیر || احتمال، صورت حال : بو تقدیرده [رشید پاشا ـ لایحهٔ مشهوره : مجبوریت قویه اولمدیغی تقدیرده بودرجه‌لرده ایلرویه كیدلمك مناسب كورولمدیكی] كاه سبك عربیده قوللانیلور : بالفرض والتقدیر كبی .

تقدیری : واقع وموجود اولمیوب ذهناً فرض وتقدیر اولنان .

تقدیس [ع] مقدس طوتمق، مقدس صایمق. تقدیس قرآن كریم .

تقدیم [ع] اوكه كچیرمك، مقدم طوتمق . ابن رشد مسلك فلسفیسنده حكمای متقدمینك جمله‌سنه تقدم اولنور . اسمی مسمه تقدیم بتملی . [نفعی ـ قصیدهٔ رائیه : هم خصمه ظفر بولمغیچون مدح وثناكی ـ تقدیم دعای شب وورد سحر ایلر] || عرض ایتمك، صونمق كه تابشیرمق تعبیر تركیبنك مقابلیدر. [كمال ـ جزمی : تاج سلطنتی خلافت اسلامیه‌نك عتبهٔ اقبالنه تقدیم ایله حاكم ایكن خادملكی اختیار ایلدی] رفاقتنده بولنسان ذاتی برر برر حضار مجلسه تقدیم ایلدی .

تقرّب [ع] [ته ـ قه ـ ر ـ رو ـ ب] اقتراب معناسنه كه یاقلاشمق تعبیر اولنور: موسم حصادك تقربی . [شناسی ـ تصویر افكار ـ تصویر اذهان : اولكدن زیاده اطراد اوزره اجرا اولنمق زمانینك تقربنه اشارتدر]

تقرّر [ع] [ته ـ قه ـ ر ـ رو ـ ر] قرار بولمق، مقرر اولمق . تقرر مأموریت . عزلینك تقرری .

تقریب [ع] یاقلاشدیرمق : برنسنه‌یی دیكر نسنه‌یه تقریب . كمینك اسكله‌یه، حیوانك بینه‌ك طاشنه تقریبی . || تخمین : تقریباً یكرمی بش یاشنده .

تقریبی : تخمینی . تقریبی بر حساب || یولنی بولمق : طرف وتقریبنی بولەرق فرار ایلدی . برتقریب یانه صوقیله‌رق كیفیتی آكلاتدی .

تقریر [ع] یرلشدیرمك . ثابت قیلمق : بو نصیحتك ذهننده تقریری || افاده، بیان : دعواسنی تقریر ایلدی . حسن تقریره موفق اولدیغی قدر تحریره مقتدر دكلدر . [فضولی : بز بادر شرح غم تقریرینه هر برك كل ـ ایاز بیهوده كل كوردكده افغان عندلیب] [ندیم : مدحنی تقریره عاجز مكنت نطق وبیان ـ وصفنی تحریره قاصر قدرت كلك ودوات] جمعی تقریرات . || ☪ برخصوص حقنده یازیلان مقالهٔ رسمیه [ضیا ـ ظفرنامه : یا اوتقریری كه تفصیل ایدر اجراآتی ـ حسن تعبیر وبلاغتده بولنماز امثال] بو معناده جمعی تقاریردر .

تقریر آلمق : بیع وشراده بایعك « صاتدم شوقدردن عبارت اولان ثمنی آلدم » دیه ویردیكی افادهٔ شفاهیه .

تقریض [ع] [ته ـ ق ـ ریظ] مدح ایتمك . مؤلفات حقنده مستعملدر: براثرك تقریضی . اكثر آثار قلمی تقریضدن عبارتدر. بو معنایه جمعی تقریضات . || تألیفاتی مدح معرضنده

ترتیب اولنان منثور ویا منظوم مقاله . بو معنایه جمعی تقاریض .

تقریظ [ع] تقریض معناسنه .

تقسیط [ع] بولك بولك ادا اولنه‌جق اقچه‌نك هر برقسطی، یعنی قسمی . سهم تقسیطی، بورج تقسیطی .
جمعی تقاسیط : تقاسیط اسهام، تقاسیط دیون .

تقسیم [ع] قسم قسم، بولك بولك ایتمك . || اعمال اربعه‌دن بری: اون بشی اوچه تقسیم . بین الورثه تقسیمده اختلاف حاصل اولدی
تقسیم : برمقامك نغماتی . صباحی برتقسیم . || مقسم : صو تقسیمی .

تقسیمات [ع] تقسیمك جمعی اولمغله برابر اکثریا بر بنانك داخلاً منقسم بولندیغی بولملر معناسنده مستعملدر : تقسیمات داخلیه‌سی پك قوللانشلی .

تقصیر [ع] بر شیئی ایفایه مقتدر ایکن یاپمامق . ایفای وظیفه‌ده تقصیر تجویز اولنمالیدر . || قصور ایتمك . تقصیرینه اغماض ایتدی . [فضولی : صفای نیتیله یوق دعا قیلمقده تقصیری]
جمعی تقصیرات : تقصیراتنی عفو ایلدی .

تقطر [ع] [ته - قه - ت - طور] دامله دامله آقمق .

تقطیر [ع] قطره قطره داملاتمق . || انبیقدن چکمك . اوزوم جبره‌سنی تقطیر . دکز صوینك تقطیری .

تقطیع [ع] پارچه پارچه کسمك . || کلام منظومك هر جزوی عائد اولدیغی بحرك مفعول ومفاعیلندن برینه موازن کلمك اوزره پارچه‌لنمسی .
جمعی تقطیعات .

تقفیل [ع] کلیدلمك . نقودی صندوقه وضع وتقفیل .

تقلب [ع] [ته - قه - ل - لو - ب] دونمك، بشقه طرزه منقلب اولمق . تقلب اصول .
جمعی تقلبات : تقلبات احوال دهر .

تقلد [ع] [ته - قه - ل - لو - د] طاقنمق . قوشانمق . تقلد سیف . درعهده ایتمك : تقلد امور عباد .

تقلص [ع] [ته - قه - ل - لو - ص] اصطلاحات طبیه‌ده چکیلوب طوپلانق : اعصابك تقلصی . تقلص جلد .

تقلل [ع] [ته - قه - ل - لو - ل] آزالمق . تقلل ذخایر .

تقلیب [ع] ترسنه چویرمك، دوندرمك . مقلوب نامی ایستدیکی صورتده تقلیب ایلدی . تقلیب، امور، تقلیب افکار : [کمال — قطعه :

معرفت حقك احل لطف سبحانیسیدر
عزتك حامیسی معموریتك بانیسیدر
دائم ایلر ظاهر وباطنده تقلیب امور
صانکه احکام شئونك صانع ثانیسیدر]

تقلید [ع] قوشاتمق : تقلید سیف . || برنسنه‌یی اصله بکزته‌رك یولده اجرا : [روحی ترکیب بند : تحقیق بوکم هر ایشکز زرق وریادر — تقلید ده بیز طاعتکز جمله هبادر] [فاضل — زناننامه — در تعریف سعتر بازی : هیچ نه قابل کوکل اولسون تبرید — اوله تحقیقه مقابل تقلید] [کمال: بونجه بدایع خرد فرسا بتون دولهٔ افکار وتقلید آثار ایله وجوده کلیر] ایکی صورتله مفعول آلیر آنی ایسه ذوق سلیقه تعیین ایدر . تعبیر آخرله ایکیسندن برینی اختیار ذوق سلیقه‌یه عائد ایسه‌ده اکثریا نادره مفعول الیه صورتنده مستعملدر . بو استعماله ایسه ضروب امثالدن اقوی سند اولماز. اکثر فصحا ایسه بو صورتی قبول ایلمشدر : [مثل : قارغه ککلیکه تقلید ایدرکن یورویشنی شاشرمش] [بلیغ : فارسی شعر یاپار رومده شاعر مثلا — روش زاغ اونودر کبکه ایدرکن تقلید] [نفعی : بنم اول شاعر حق کوی وجری کیم ایدمز — طبعمه نادره سنجاق مزور تقلید] [کمال — مقدمهٔ جلال : لسانمزده رومان یازمق ایستیانلرده بولنمش ایسه‌ده آره‌لرنده روش زاغانه ایله خرام کبکه تقلید یوانهولمکندن بشقه برمزیت کوریلمز] [وجدی : بکا عشاق تقلید

ایدەمز جورە تحملده – جفا جولر بنی ماند ایوب
ایشلردر) [تصویر افکار – کمال – موسیو تیرك نطق
مشهورندن : رئیس وکلا حضرتلری ! حرکتمده سزه
تقلید ایتم] مفعول به صورتنده استعماله مثال :
[ضیا – ظفرنامه: ایتسه تقلید یتشمزی اونیك انجامی]
ایضاح : اسلافده (مفعول الیه) صورتنده
استعمالی مفاعیل قاعدهٔ عمومیه حکمنده رهین جواز
اولمغله بونده دخی اصل جای دقت (تقلید) لفظنك
مفعول به آلمسی مادهسیدر. مفعول الیه ایله استعمالی
بیان اولنان قاعدهٔ عمومیهنك نتیجهسیدر .
تقلیداً : تقلید صورتیله : باب عالینك
دیپلوماسی لسانه تقلیداً یازلمش براثردر .
تقلید (صفت) ساخته، یالانجی، دوزمه :
کومش تقلیدی . انکلیز تقلیدی ساعت . تقلید
اینجو، زمرد تقلیدی، برلانته تقلیدی . تقلید قائمه.
|| مسخرهلق که تقلید یاپق تعبیر اولنور .
تقلیدجی : مقلد .

تقلیل [ع] آزالتمق . تقلیل مصرف. [ایراد
ایله مصرف آرهسنده توازن حصولی
مصارفك تقلیلنه محتاجدر]

تقوس [ع] [ته - قه - و - وو - س] قوسلنمك،
قوس شکلی حاصل ایتمك، یای کبی
اکریلك . آغاجك تقوسی، چوجغك تقوسی . بیچاره
آدمك قامتی بار محنتك ثقلتندن وقتندن اول تقوس
ایتدی .

تقول [ع] [ته - قه - و - وو - ل] اشکنبهدن
یلان دوزمك .
جمعی تقولات .

تقوی - تقوا [ع] [ته - ق - وا] مناهیدن
اتقا، کندیسنی کناهدن
اصاقنمق : بزو منزه برتقوی اظهاری مرائیلك شعاریدر .
اهل تقوی، التزام تقوی . [فضولی : دکل تقوادن
ایتیم باده ترکن وهم آندندر – که اظهار ایلیم خلق
ایچره عشقك نا کهان سرخوش]

تقوی [ع] [ته - قه - و - وی] قوت
بولمق . قوتلنمك .

تقویم [ع] طوغرلتمق، طوغری قیلمق . تسویه
وتعدیل . تقویم اوقات تعبیری
بومعنا اعتباریله درکه طلوع وغروب شمس آرهسندهکی
حسابی طوغرلتمقدر . جمعی تقاویم .
تقویم : شهور ومواسمی واوقات شرعیه
ومرعیهیی ناطق سنوی اثر .
* تقویم پارینه : بیلدیرکی، یعنی کهنه، اسکی،
حکمی کچمش تقویم معناسنه اصطلاح اولمشدر .
تقویم پارینه کبی عملدن ساقط [نوعی : خوش نی :
کهن شد قصهٔ فرهاد وشیرین – چو عیش رفته
وتقویم پارین]

تقویه [ع] (یانك تخفیفیله) قوت ویرمك،
قوتلندیرمك . مادیات ومعنویاتده
قوللانیلور : بابی تقویه . تقویهٔ امر . تقویهٔ احکام .
اسلوب فارسی اوزره (تقویت) صورتندهده
قوللانیلور . ایشه تقویت ویردی .

تقی [ع] صاحب تقوی . تقوی ایله اتصاف
ایتمش شخص .

تقیح [ع] اصطلاح طبدندر . ارینلنمك
ارین باغلامق . جراحت پیدا ایتمك :
یارهنك تقیحی .

تقید [ع] قیدلی طاورانق . اهتمام ودقت
ایتمك، مقید اولمق : وظیفهسیله تقید
ایتمز . فرط تقیدندن بریره آیریلهماز . اجرای تقیدده
بردوامدر .
عدم تقید : قیدسزلق، وظیفه ایدنممك .
جمعی تقیدات .

تقیید [ع] مطلق براقیوب قیدلامق . مقید
قیلمق . [ضیا – ظفرنامه : هرنه حکم
ایلسه آرادهٔ تقیید سؤال] [تصویر افکار – کمال – رد
اعتراض : بو حالده صرف اجنبی لسانلرینه تقلید
ایچون شیوهٔ افادهیی تقییدندن تجویز اولنسون]

تك (صفت) چفت اولمیان . یکانه .
سلطان سلیم جهانه تك کلان سرور-
لردندر . [کمال – میدیللی مکتوبی: مادر وطن اوکوزل
یاوریسنك تك اولمسنه قناعت ایدهمامشده توأم
طوغورمش]
بو کلمهنك اصلی فارسی (طاق) در .
کیدرك قریبت مخارج سببیله طاء (تایه) وقاف
(کافه) انقلاب ایتدیکی کبی ازالهٔ ثقلتی ایچون الفی

دخی خذف اولنەرق (تك) اولمشدر . نتەکیم (چفت وطاق) تعبیری زبانزددر . [فرهنك شعوری : (طاق) تك كه مقابلی چفتدر . كمال اسماعیل بیت : طاق رواقم زیکی طاق بود ـ خوب بجهان طاق نبودست دوبی]

بردانلی معناسنده قوللانیلور : تك طاشلی یوزوك، تك آتلی عربه كبی .

یالکز منفرداً مقامنده قوللانیلور: تك باشنه .

§ تك طورمق : راحت، سكون . اوصلی طورمق [مثل : تك طورركن باشنه ایش آچار]

تمكین بردانه || بوش، خالی، اصطلاحزده (تمكین دكل) تعبیری بومعنا اعتباریلەدر . بو او تمكین دكل یعنی خالی اولدیغنه باقمه جن مقولەسیله مالیدر . مخاطرەلی .

تك ادات تأكید . بو معناده فارسیدەكی (تاكه) اداتك مقامنه قائم اولەرق هردرلو استعمالنده بر معنایه دلالت مندمج اولدیغی ییلك ایچون (تك) برینه (تاكه) كتورلمك و و حالده مفهوم تركی، فارسی عباره ایله و (تاكه) اداتیله افاده اولنوب اولنمدیغنده دقت ایتمك میزان كافیدر [سروری : تك شیشده بوانسونده قو خنزیر اتی اولسون] [نابی : تك اولسون شرائط اخلاص برطرف ـ معذوردر مراسمه دائر قصورمز] [نائلی عتیق : دوشمەك دهن یاره صدفدن هله چكدك ـ تك قطرە نیسان كبی نمانه دوكولمەك]

تك [ف] سكیرتمه، قوشمه (پو) باخود (تاز) ایله بركده قوللانیلور تك وپو، تك وتاز .

تكاپو [ع] تلاش ایله تحری، برشینك تلاشله آردنده سكیرتمك . بومقامده (تك وپو) ده قوللانیلور (٢) طاغلواوقلق طرزنده تماشات [شیخ غالب : یکدیكره ایلیوب تكاپو . دیرلركه افندی نولەدر بو] [برطاقم خوش آمد كولرك تكاپوسنه قاپیلەرق كندیسنی ناپولیونلر بسمارقلر قدر اقتداره مالك ظن ایلمدی]

تكاثر [ع] تكثر ایله مترادفدر چوغالمق، كثرت بولمق .

تكاسف [ع] [تە . كا . سو . ف] صیقلاشوب، قالینلاشمق . كثافت پیدا ایتمك . تكاثف هوا، تكاثف بخار .

تكاسل [ع] [تە . كا . سو . ل] ایشنده قیدسز اولمق، اوشنمك، تنبلجه طاورانمق . خدمتنده تكاسلی باعث عزلی اولدی . وظیفەسنده اصلا تكاسل ایتمز .

جمعی تكاسلات : ارتق تكاسلاتنه نهایت ویرمك لازم كلدی .

تكبر [ع] [تە . كە . ب . بو . ر] نفسنی بیوك عد ایتمك، بیوكلنمك . انسان اولان قطع مراتب ایتدكجه تكبر دكل تواضع كوسترر .

تكبیر [ع] (الله اكبر) دیمك . [مسامع مشركیده طنین انداز اولان غلغلەء تكبیر موحدین]

تكبیر افتتاح : نمازك ابتداسنده كتوریلان تكبیر .

تكثر [ع] [تە . كە . ث . سو . ر] چوغالمق . كیتدكجه تكثر ایدن جنود اسلامدن طاغلر وادیلر طولمشدی . تكثر افراد عائله . تكثر مال ومنال .

تكثیر [ع] چوغالتمق : تكثیر واردات توسیع زراعته محتاجدر . [تصویر افكار ـ كمال ـ طباعته دائرمقاله : بویله برصناعت خیریه نه قدر تكثیر اولنسه شایستەدر]

تكحیل [ع] سرمەلەمك، كوزه سرمه چكمك . تكحیل عیون .

تكدر [ع] [تە . كە . د . دو . ر] كدرلنمك . باعث تكدر حالاتدر . || بولانمق : تكدر میاه، تكدر خاطر .

تكدیر [ع] آزارلمق . اطفالی تكدیر ایله دكل نصح ایله تربیه ایتملیدر . [ضیا ـ تركیب بند : نصح ایله یوله كلمیني ایتملی تكدیر ـ تكدیر ایله اوصلانیانك حقی كوتكدر] || بولاندیرمق : تكدیر آب صاف . [ضیا ـ مقدمهء خرابات : اما ینه بعض كهنه تعبیر ـ باقیده ایدر درونی تكدیر]

جمعی تكدیرات .

تكذیب [ع] كاذب چیقارمق، یعنی بركیمسەنی كلامی یالاندروب كذبه نسبت ایتمك .

برشخصی تکذیب، برخبری تکذیب [تحقیقنده خیلی خدمت ایتدی ـ تکذیبنه بذل غیرت ایتدی]

جمعی تکذیبات .

تکرار [ع] برنسنه‌دن بعدالرجوع مجدداً اوزرینه میل وتوجه ایتمك که برشیئی ایکی ویا برچوق کره، یعنی یکیدن یکیه اجرا . بر سوزی تکرار، افاده‌سنی تکرار ایتدی .

تکرار بتکرار : برچوق دفعه . تکرار بتکرار تنبیه ایتدی . بومقامده تکرار علی التکرار دخی قوللانیلور .

|| مکرراً، مکرر اوله‌رق : [حاصل کن امید وصل ای بخت ـ تکرار بنی ایتمه زار وگریان]

تکرّر [ع] [ته . که . ر . رو . ر] مکرر اولمق، بردن زیاده وقوع بولمق . تکرر عباره معایب انشادندر . تکرر جنایت، برفعلك تکرری . [سنان پاشا ـ تضرعات : افاضهٔ مواهب موجودات عالمین، تکرر ایام وتعاقب شهور واعوام ایله]

جمعی تکررات .

تکرلك (صفت) مستدیر . چرخ، چرخه، دائره . عربه دوائره‌سی . عموماً تکرلور شی .

تکرلنمك : یوارلنمق . شدید چرخ . تهکماً آخرته گیتمك مقامنده سویلنور : فلان تکرلنمش گبی .

تکریر [ع] تکرارلامق : تکریر وصایا . تکریر لفظة الله باعث انشراح قلبدر .

تکریم [ع] حرمت وتعظیم ایلمك . مسافری تکریم . تکریماً، تعظیماً .

جمعی تکریمات . تکریمات لایقه .

تکفّل [ع] [ته . که . ف . فو . ل] کفالت ایتمك، کفیل اولمق . دینه تکفل ایلدی .

تکفور (اسم) ارمنجه (طاقاوور) لفظندن که صاحب، رب، ملك معناسنه‌در، محرفدر . استانبول تکفوری : قیصر روم . [نفعی : مدد تکفور ارن طوبسون بوافلك وبهتانی]

تکفیر [ع] انسانلرده کفره نسبت ایتمك، کافر اولدی دیمکده مستعملدرکه اکفار دخی بو معنادر : تکفیر مسلم کفری موجب اولور .

تکفیل [ع] کفیل ایتمك، برکیمسه‌یی تکفیل، برشخصك تکفیلی .

تکفین [ع] کفنلمك . کفنه صارمق . تکفین جسد میت .

تکلتو (فارسی ایله ترجمه بیتده الفاظ مشترکه‌دندر) اکر آلتنه قویلان قبا دیکیشلو کچه‌یه دینور . دیکشسزینه اکریم دیرلر . [مصراع : مانند تکلتو که نه پالان ونه زین است]

تکلّف [ع] [ته . که . ل . لو . ف] کلفتلی ایش طوتمق، رنج ومشقتلی ایش آلمق . [راغب : تکلف برطرفدر باشك وبستر خصوصنده] احباب آره‌سنده تکلف اولمز . [مصراع : تکلف نیست درگفتار رند لاابالیرا]

بی تکلف : تکلفسز، تکلفسز اوله‌رق : [فضولی : بی تردد طوتمشم بحر تعلقدن کنار ـ بی تکلف بولمشم بیهوده غوغادن امان]

جمعی تکلفات : [تصویر افکار ـ تکلفات منشیانه‌دن آزاده وغایت ساده عبارات ایله]

تکلّم [ع] [ته . که . ل . لو . م] سویلمك، سوز سویلمك [آلی : تکلم ایلسه یك ناز ایله اول شوخ عیسی دم ـ لب لعل گهر ریزی در افشان اولدیغن گورسه‌م] [فضولی : قیل فضولی ترك ابرام تکلم کیم یتر ـ صورت حالك که اظهار تمنادر غرض] فاتح سلطان محمد آلتی لسان ایله تکلم ایدردی . عالی پاشا فرانسزجه‌یی تحریری درجه‌سنده تکلم ایدمزدی .

تکلیف [ع] بریسنه برایش ایشلکی امر ایتمك ایستمك، مکتب اعدادی انشا معلملکنی تکلیف ایلدیلر .

* تکلیف مالایطاق : طاقت کثیرایه‌مه‌جك شیئی تکلیف . || امر شریعت، امر حکومت : تکلیف واقع اولدی . اکثریا جمعی اولان (تکالیف) قوللانیلور : تکالیف امیریه، تکالیف دولت . ویرکو گبی، مطالبات حکومت دخی بوکا داخلدر . فلان قریه خلقی هردرلو تکالیفدن معفودر . تکلیفات صورتنده‌ده جملور .

تكلفسزمقامنده تكليفسز، تكليفسزلك تعبيرلرى
غلطات عوامدندر. صواب اولان تكلفسز، تكلفسزلك
ديمكدر.

تكمّل [ع] [تە - كە - م - مو - ل]
كاملشمك، كامل اولمق. علوم
رياضيه‌يى دخى تحصيل ايله تكمل ايتمشدر.

تكمّن [ع] [تە - كە - م - مو - ن]
كمينكاهده كيزلنمك، پوصويه كيرمك.

تكمه (☞ دكمه)

تكميل [ع] اتمام، اكمال اتمك، بتيرمك
تحصيلنى تكميل. || اتمام.
[فضولى : اوك عزمكده فتح ملكه نصرت بولديغك
- موجب تكميل عز واعتبار اولسون سكا]
|| مجموع : بتون، كاملا، هپسى، كافه،
بسبتون : تكميل عسكر بوراده مجتمعدر. تكميل
وارنى خرج ايتدى.

تكنه (اسم) بايوان اوزونجه قاپ. ||
زورق، كميك چپلاق دىركسز
هيئتى، قورى تكنه.

چامور تكنه‌سى : ابنيه انشاآتنده رنجبرلرك
اوموزلرنده چامور وخرج نقل ايتدكلرى جوانب ثلثه‌سى
قپالى برطرفى اچيق تك صاپلى مستطيل قوطى.

چاشير تكنه‌سى : دروننده چماشير يقه‌مغه
مخصوص مستطيل ويا مستدير آغاج تكنه.

خمير تكنه‌سى : چاشير تكنه‌سى شكل
ورسمنده آغاج قاپ.

طاش تكنه : چشمه‌لرده وصو دولابلرى
اوكنده صو بريكديرمكه مخصوص قاپ [مثل : تكنه
قازنمسى] هر شيئك صوكه قالانى مقامنده ضرب
ايدبلر.

تكنيه [ع] كنيه وضع ايتمك. پيغمبرمز
جناب على يى (ابوتراب) ايله
تكنيه بيورديلر.

تكوّن [ع] [تە - كە - و - وو - ن]
ديرلنك، وار، پيدا اولمق. وجود
بولمق - استعمالى معنوياته مخصوصدر. تكون
روايت، تكون شايعات. [كمال .. ترجمهٔ حال امير
نوروز : سوابق فاخره وتقليد معالى كبى نيجه اسباب
تشويق ايله تكون ايده‌جك ملكات علويه‌دندر]

تكوين [ع] احداث، ايجاد كه اولديرمق
تعبير اولنور : تكوين مخلوقات.
تكوين عالم. تكوين اشيا.
عالم تكوين : عالم وجود وحدوث. وارلق
عالمى.

تكه (اسم) كچينك اركگى. [مثل : چوبان
مرام ايدنجه تكه‌دن سود چيقاريز]
مستحيل عد ايديلان شيلرده اقدام ومرام سايه‌سنده
ممكن اوله‌بيله‌جگنى افهاماً ايراد ايديلير.
تكه‌لەمك : كچى آزمق.
تكه‌لنمك : كچى هجوم ايتمك.
دكز تكه‌سى : جرادالبحر. اربيان.

تكير (صفت) [تە - كير] بوارلاق بكك،
(يە - تە - ك) بككلو ابر. تكير كدى.
تكير برنوع قابلان.
تكير باغى، بيوك باربونيه.

تكيّف [ع] [تە - كە - ى - يو - ف]
ركيفيتله متصف اولمق، كيفيتلنمك.
حركت خاصه سكر ايله تكيفى كبى كه سكرى موجب
خاصه‌لك كنديسنده واقع اوليشيدر.

تكين (☞ تكه)

تكيه [ف] زاويه، خانقاه، درويش كروهك
اقامتكاهى [مثل : درويش تكيه‌ده
حاجى مكه‌ده كرك] [ديكر : تكيه‌يى بكلين چورباى
ايچر] [تكيه‌يه قربان كلمك] خلاف مأمول ظهور
ايدن قسمته اطلاق اولور [ثابت : دون ديمشدك كه
بزم تكيه‌يه قربان كله‌جك - شيخ افندى بو سوزك
ايشته كرانجه‌سنه]

تكل (اسم) [تە - يە - ل] قبا ديكش،
او يولنمه‌نك ديكر نوعيدر كه ديكلمش
شيئى يانشديرمق ايچون اولور.
تكلله‌مك : تكل اورمق، ايلشديرمك.

تكرى - طكرى (اسم) رب، صاحب.
خدا، خالق تعالى. [فضولى:
جفاسن هيچ بيدل چكمز آندن غيرى اغيارك -

آنكچون غالبا خلق ايلمش‌در تكرى اغيارى] [مثل: تكريدن قورقان قولدن قورقز]

تكريلق الوهيت . تكريلق آدم. اللهلق آدم، شخص معصوم

§ تكرينك كونى : كل يوم .

تل (اسم) صاپ كبى اوزون واينجه شيلر خيط، تار صاچ تلى، ايپك، پاموق. كتان، ساز تلى . دمير، باقر، پرنج، كومش، آلتون وسائره‌دن معمول رشته، سلك .

تل قفس : تلدن معمول قفس .

تل قطائف : تل كبى خميردن دوكولمش اينجه قطائف .

§ تللر طاقمق : شادى وسرور اظهار ايتمك.

§ تل قيرمق : بوت كبى غلط ايشلمك . [طفلى : اى شانه سرزلف پريشانه طوقنمه ـ تل قيرمه صاقين خاطر يارانه طوقنمه]

تللمك : تل طاقمق، تل ايله تزيين .

§ تلليوب پوللامق : مطلقا تزيين ايتمك، بكنديرمك ايچون معناً ومادةً زيب وزينت ويرمك .

§ چبوغى تللنديرمك : چبوغى ياقوب كيفه باقمق .

§ تللى بيك : حو پبه .

تللى خطايى : مطرز، تلكارى برنوع قماش .

تللى طورنه : باشى شاهلو بربرد طورنه‌در.

تل [ع] تپه، تل حمل : طاغ تپه‌سى . تل رفيع : يوكسك تپه .
جمعى (تانك كسريله بلاذ وزننده) تلال : تلال فيعد، تلال حبال .

تلاتين (اسم مـقو مشبق ـاقده بلغار تعبير اولنور معطر جلدكه آنكله مطهره وسلاحلق اعمال ايدرلر دشت قپچاق بلغارلرينك ابجا بدر .

تلاحق [ع] [ته . لا . حو . ق] بربرينه التحاق ايتمك، بربرينه قاتلق .
[مجموعهٔ ابوالضيا ـ كمال ـ حرده‌يه دائر مقاله: بونجه بدايع عظيمه‌نك علت اصليهٔ ظهورى ايسه «تعاونوا» فرمانـه اتباع تابجندن اولان تلاحق افكاردر] [فطرت بشر تلاحق افكاردن برى اولدقجـه ايلريلدكه پك آز مستعد اولديغى]

تلاش [ع] اضطراب طوريله كوستريلان عجله، پيچ وتاب: [وهبى ـ تحفه : اصطلاح اولمش دينور فكر وتلاشه پيچ وتاب] [بيت : خلق ايدر داد وستد بز پر تلاش وبى نصيب ـ چارسوى عالمك براونه‌دق دلالى يز] [مصراع: فقرك بكا تأثير تلاش آورى يوقدر] تلاشندن نه ياپديغنى بيلير، نه ايشلديكنى . [كمال ـ جزمى : جهان مدنيتى زير پاى استبداددده ازمك ايچون ياپلش برر تمثال آهنيى حكمنده اولان بسمارقلرى ناپوليونلرى بيله تلاشه دوشورن جزويت جمعيتى]

تلاشجى : متلاشى، تلاش ايديجى .

تلاطم [ع] [ته . لا . طو . م] چارپشمق، اورشمق معناسنه‌در . بومناسبتله امواج بحرك بربرينه چارپشوب اورشمه‌سنده مستعملدر . تلاطم امواج، تلاطم دريا تعبيرلرى معروفدر .

تلافى [ع] فوت اولان، الدن كيدن شيئى صكره‌دن تدارك ايتمك . [نفعى ـ قصيدهٔ رائيه : اولسه مثلا رابطه پرداز مكافاة ـ پروانديه كبرى، تلافىٔ پرايلر] ناقابل تلافى ضايعات تدندر . تلافيسى ممكن دكلدر .

تلافىٔ مافات : فوت اولان شيئى تلافى .

تلاقى [ع] برى برينه قارشو كلوب بولشمق، برى برينه قارشمق. ايكى يازه فا شعارك تلاقيسى . فرانسزجه (rendez-vous رانده . وو) تعبيرينى كه تعيين بوقع ملاقات معناسنه‌در ؛ الك اول (موعد تلاقى) تركيبيله ترجمه ايدن كمالدر .

يوم التلاقى : يوم قيامت .

تلألؤ [ع] [ته . لءْ . لو . ء] لمعان ايتمك، پارلدامق .

تلامذه ـ تلاميذ (☞ تلميذه)

تلاهى [ع] لهوه متعلق شيلرله اوغراشوب اويناملق .

تلبّس [ع] [ته . له . ب . بو . س] كيمك . تلبس جامه، اكتساء (كسوه‌لنمك) ديمك اولديغى كبى تلبس دخى (لباسلنمق) ديمك‌در .

تلبیس [ع] [تـ.ل.ی.س] تخلیط ایدوب قارشدیرمق. صورت حقدن قوپدرق حیله ایدوب آلداتمق .
اکثریا جمعی اولان (تلبیسات) زیاده قوللانیلور : اجرای تلبیسات ایله اغفاله موفق اولدی.

تلثم [ع] [تـ.لـ.ث.ـوم] قارین قسمی یاشمق طوتمق، یاشمقلانمق .

تلثیم [ع] آغزی اورتمك معناسنده در. توسعاً سائر شیلری اورتمکده ده مستعملدر : تلثیم دامن، تلثیم عذار کبی .

تلجلج [ع] [تـ.لـ.ج.لو.ج] سوزی آغزنده چیکنر کبی آکلاشلمیه جق صورتده سویلمك که قباحتلینك خائفانه ادارهٔ کلام ایتمسی قبیلندندر .

تلحین [ع] لحنه نسبت ایتمك، تخطئه معناسنه . || نغمه ایله (مقامله) قرائت || قرائتده تغییر کلمه .

تلخ [ف] [تـ.ل.خ] آجی . (وهبی، سنبلزاده تحفه : طاتلو نوشین آجی تلخ زهر نیشی هم شرنك) (راغب : باده تلخ اولندقجه آرتار نشئه‌سی قوللنور) (ندیم : زمان وعده تحریرده بشقه عالمدر ـ او تلخ شربت شیرین کواری بندن صور)
تلخابه : طعمی آجی اولان مشروب : زهراب کبی . (نائلی عتیق : حظ یوق اولمدن شیرین مذاق خوش دلی ـ شربت تلخابهٔ آزاردن شمدی کرو)
تلخ کفتار : آجی سوزلی . کفتار تلخ : آجی سوز .
تلخکام : مذاقنده لذت قالمیان، مأیوس، مکدر.
تلخکامی : تلخکاملق .
تلخی : آجیلق : تلخی ایام فراق .
* تلخی چشیده : آجیبی طاتمش دیمکدر که مراد مشقت چکمش اولمقدن کنایه‌در .

تلخیص [ع] خلاصه ایتمك . بر مصلحتی تلخیص، رکتنی، بر مقاله‌یی تلخیص
تلخیصاً : تلخیص صورتیله تلخیص اوله‌رق .
* تلخیص : مصالح جاریه‌نك باب عالیدن مابین همایونه عرض اولنان خلاصه‌لری .
تلخیصجی : تلخیصاتی کوتوروب کتورمکه مأمور اولان . مابین قاپو چوقداری .

تلذذ [ع] [تـ.لـ.ذ.ذو.ذ] لذت بولمق، آلمق . (ضیا ـ ترکیب بند : نادانلر ایدر صحبت نادانله تلذذ ـ دیوانه‌لرك همدمی دیوانه کرکدر) کسب ایله‌ده قوللانیلور : کسب تلذذ . بادیٔ تلذذ . روحانی وجسمانی بر صورتله تلذذ حاصل اولدی .
جمعی تلذذات : تلذذات روحانیه .

تلذیذ [ع] لذتلندیرمك . لذت ویرمك . تلذیذ دماغ .

تلزج [ع] [تـ.لـ.ز.زو.ج] لزوجتلی اولمق .

تلسقوب ـ تەلەسقوب (یونانیدن اوزاق کورن) رصد دوربینی .

تلطف [ع] [تـ.لـ.ط.طو.ف] لطف ایله معامله ایتمك .
جمعی تلطفات .

تلطیف [ع] لطفه مظهر ایتمك . بریني تلطیف . معبق ارکانی تلطیف . مستخدمینك تلطیفی .
تلطیفاً : تلطیف صورتیله، تلطیف ایچون .
جمعی تلطیفات .

تلعب [ع] [تـ.لـ.ع.عو.ب] اویون ایله اشتغال، اوینامق .

تلعثم [ع] سوزی کج سویلمك || یوتقوز کی ایرکیله‌رکدن سویلمك . بلا تلعثم اعتراف ایلدی .

تلعین [ع] زیاده لعنت ایتمك . لعنده مبالغه ایتمك .
جمعی تلعینات .

تلغراف (یونانیدن ، (تله، اوزاق ـ غرافوس یازارم) دورنویس سیاله، برقیه‌یی اصول مخصوصه‌سیله محرره استخدام واصول ایله مخابره .
تلغرافخانه : تلغراف مخابراتنی اجرایه مخصوص محل .
تلغرافنامه : تلغراف مخابراتنه مخصوص اولان

مکتوب، تلغراف خبری معناسنه قوللانیلور که . منسوب اولدیغی لسانده (تلغرام) در . تلغراف چکمك، تلغراف کشیده ایتمك . تلغراف وساطتیله تبلیغ اخبار دیمکدر .

(تل اورمق) تعبیر عامیانه سنك منشأ غلطی ایسه سیالات برقیه یی نقله وساطت ایدن (تللر)دن طولاییدر .

تلف [ع] [ته . له . ف] هلاك، تباه (ایتمك) و (اولمق) ماده لریله قوللانیلور : [باقی : اشکم کبی غمکله قیلوب ترك خانمان ـ ایتدم بولمکده وارمی چشمم کبی تلف]

[وهبی: سنبلزاده ـ تحفه : ایتمه تلف وقتکی بادهوا]

[ضیا : بالله چوقدن ایلر ایدم نفسمی تلف ـ منع ایتمسه یدی طلعتکك شوق رؤیتی]

(تلف) لفظی (اولمق) ماده سیله استعمال اولندیغی وقت ضایع وتباه حکمنی افاده ایدر . اوحالده اتلاف معناسی یوقدر (بندیکی حیوانی اوقدر سوردی که نهایت بیچاره تلف اولدی) فقط بوعبارهیه بدل مثلا (بندیکی حیوانی سرعت ایچون کوستردیکی شدتله تلف ایلدی) دینیلدیکی وقت اتلاف حکمی ظاهر اولور .

بناءً علیه (اتلاف) ایله (تلف) حکملرینی تضمن ایده جك معنالر شایان دقتدر .

مثلا (کوپکلرك تلفی جائزدر) دینلکده (اتلافی) جائزدر دینلك مراد اولنمش اولمیه جغی کبی (بندیکم حیوانی اتلاف ایتدم) دینلکده ده تلف وهلاك ایتدم معناسی چیقماز .

جمعی تلفات . درکه (تلف اولمش اولانلر) معناسنده قوللانیلور .

تلفّظ [ع] [ته . له . ف . فو . ظ] لفظ، معناسی اولسون اولمسون برایکی صدانك اجتماعدن عبارت اولان سوزه اطلاق اولندیغی جهتله تلفظك معناسی دخی اصواتی لساندن لفظ حالنده چیقارمقدر : برکلمه نك صورت تلفظی . بوکلمه نك تلفظنده ثقلت واردر .

تکلم ایله تلفظ آره سنده کی فرق شایان دقتدر . (مثلا هانکی لسانله تلفظ ایدر) دینه جك اولسه هانکی لسانله تکلم ایدر معناسی مفهوم اولماز (کذا لسانی کوزل تلفظ ایدر) عباره سندنده (لسانی کوزل تکلم ایدر) معناسی چیقماز .

ترکجه مزده تلفظ (سوز سویله مك) (تکلم) لقردی ایتمك مقاملرنده در . جمعی : تلفظات .

تلفیق [ع] بر برینه جمع ولم ایتمك : لم وتلفیق طریقیله ترجمه وتحقیق ایلدی .

تلقّب [ع] برآدم لقب طاقنمق، لقبلنمق : بایزید اول یلدیرم لقبیله تلقب ایتمشدر .

تلقّی [ع] فی الاصل بر نسنه یه قارشو تصادف ایدوب کورمك و بر نسنه یی قارشویه المق، قارشولق معناسنه در . بو اعتبار ایله قبول معناسنده استعمال اولنمشدر . بو امری نه یولده تلقی ایده جکی مجهولدر . درجهٔ تلقیسنه کوره حکم ایدر . [تصویر افکار ـ شناسی ـ جریدهٔ عسکریه نك ظهورینه دائر مقاله : شهرت غالبیتلری منتشر اولدقجه سمعنا واطعنا جوابیله تلقی اولنوردی]

جمعی تلقیات .

تلقیب [ع] لقبلمق . حضرت ابو بکری جناب پیغمبر (صدیق) ایله تلقیب بیوردیلر . عثمانلیلر اسوه‌چ قرالی اون ایکنجی شارلی عنادندن طولایی (دمیرباش) ایله تلقیب ایتمشلردر .

جمعی تلقیبات .

تلقیح [ع] آشی اورمق . آشیلامق . چیچك علتك ظهورینی منع ایچون صبیانك جلدینه چیچکدن آلنان ایرینی القاح ایتمك درکه معلومدر . تلقیح بقری، تلقیح جدری .

تلقیح شجری : آغاج آشیسی .

تلقین [ع] برسوزی برآدمه سویلیوب آکلاتمق، کرکی کبی آکلاتمق . کندیسنه تلقین دین ایلدی . || دفندن صکره میته خطاباً قبرك اوزرنده ایراد ایدیلان کلمات . [بیت : عندلیب زاری کلبرك ایله تکفین ایتدیلر . بر کلستان ییتنی قبرنده تلقین ایتدیلر]

تلمّذ [ع] [ته . له . م . مو . ز] شاکردلك صورتیله تعلم . ابو یوسف فقهی جناب امام اعظمدن تلمذ ایلدی .

تلمّع التماع ایتمك، پارلامق .

تلمیح [ع] ایمای قولی که اثنای کلامده بر قصه یه ویا بر وقعه یه اشارت ایلمکدر :

مثلا روایاتك صحتندن زیاده كذبی آكلاشیلان بر آدمه قارشی (الله یساری زاده یه رحمت ایتسون) دینلكله یساری زاده نك یالانجیلقده كی شهرتنه بناءً راوینك یالانجیلغنه تلمیح ایدلمش اولور .

تلمیع [ع] لمعان ایتدیرمك، شمشك كبی پارلامق. تبشیرات واقعه عیون ابتهاجی تلمیع ایلدی . || ایكی و یا اوچ لسانی مزج ایدرك شعر سویلمكدن عبارت بر صنعت ادبیه . شناسینك نظم آتیسی كبی :

« اولولوغك دكزنده كورەمز كیمسه قرا »
« شرطهٔ فیض رسد كشتیٔ آشكوه ترا »
« ماجرت جاریة الشمس ببحر الخضراء »

تلوث [ع] [ته ـ له ـ و ـ وو ـ س] مردارلغه بولاشمق . ملوث اولمق . معنویاتده دخی قوللانیلور: دامن عفتنی چركاب رذالتله ملوث ایلدی .

تلوط [ع] [ته ـ له ـ و ـ وو ـ ط] اوطیلك فعلنده بولنمق .

تلون [ع] [ته ـ له ـ و ـ وو ـ ن] رنكدن رنكه كیرمك، تلون سیما، || حالدن حاله تحول وانتقال . تلون افكار، تلون مزاج . [مزاجنده كی تلون احبابجه مجهول اولمدیغی جهتله بو ماده ده دخی ثبات ایتمیه جكی ذاتاً معلوم ایدی]

تلوه (اسم) قهوه طورتوسی . سائر شیلرده پوصه، كوسبه دینور .

تلویث [ع] بولاشدیروب مردار ایتمك، ملوث ایتمك [كمال : ادبیات عجمه اتباع جهتیله كرك شعرمزی، كرك انشامزی اك زیاده تلویث ایدن مبالغه در]

تلویح [ع] واضح وعیان قیلمق . [شنسی : حواشی مناسبه ایله اقتضا ایدن مباحثك تلویحی]
جمعی تلویحات .

تلوین [ع] تلون ایتمككه رنك ویرمك تعبیر اولنور .
جمعی تلوینات .

تلهف [ع] آه وفغان ایتمك، تحسر وتحزن اظهار ایتمك .

تله فون (یونانیدن) دور شو ایله ترجمه ایدیله بیلان ناقل صدا آلتی . موجدی آمریقالی ادیسوندر .

تلهیب [ع] علولندیرمك، اشعال .
جمعی تلهیبات .

تلید [ع] [ته ـ لی ـ د] بلاد عجمده، یعنی دیار اسلامیه نك غیریده تولد ایدوب كوچوك ایكن دار اسلامه كتورلمكله، دار اسلامده نشو ونما بولمش اولان كیمسه یه دینور . چركس وكرجی غلاملری وجاریه لری كبی . فی الاصل عجمده تولد ایدوب كوچوك ایكن عرب اولكه سنه كتوریلەرك اوراده بیومش اولانه دینور . بعده عربدن دار اسلام ایله كنایه اولندی . بوراده عجمدن مراد عربك غیری اقوام دیمكدر. حاصلی كرك عبد وجاریه وكرك سائری اولسون فی الاصل قول جنسنه مخصوصدر . اكر عبد ایسه مذكر بنیه سیله (تلید) وجاریه ایسه (تلیده) عنوانیله اولور . نتكیم مولد ومولده بلاد اسلامیه ده متولد اولان عبد وجاریه یه اطلاق اولنور .

تلین [ع] یوشاق اولمق . لینت حاصل ایتمك . تقبضك ضدی .

تلیین [ع] یوموشاتمق . لینت ویرمك .

تماثیل (☛ تمثال) .

تماجد [ع] [ته ـ ما ـ جو ـ د] مجد وشرفنی یاد ایله فخر ایتمك || مجد وشرف خصوصنده برقاچ كشی مفاخره ده بولنمق .

تمادی [ع] پك زیاده ممتد اولمق . اوزون اوزادی اولمق : [كانی ـ مكتوب : تمادئ ایام فراق ایشیدنلردن اراق بردرد پراحتراقدر]

تمارض [ع] [ته ـ ما ـ رو ـ ظ] یالاندن خسته اولمق، حالت مرض اظهار ایتمك : محل مأموریتنه كیتمەمك ایچون تمارض ایتدی . تمارضی خدمتدن قورتلمق ایچوندر .

تماس [ع] [ته ـ ما ـ س] برشی دیكر شیئه دكمك، طوقنمق . اثنای مروده

البسه‌سنه تماس ایلدی . الّنی تماس ایدیرمه‌سیله یاقه‌سی بر اولدی .

تماشا [ف] برنسنه‌یه حظ و وصفا و یاخود عبرت جهتیله نظر ایتمك . معلوم ومجهول اولدرق قوللانیلور : ساحلدن آطه‌لری تماشا . احوال عالمك كوشهٔ عزلتدن تماشاسی .

[آلی : پیرانه سر، ای عاشق شوریده‌سر زده ـ آهنك تماشای سركوی جوان ایت] [باقی : تماشا ایله صنع حضرت باری تعالایی] [فضولی : عاشقه آنجق تصرفسز تماشادر عرض] [نفعی : كورن اول پرچم مشكین ایله رفتاریی آكز ـ تماشای خرام دلبر كاكل پریشانی] [وجدی : سینه‌مده آرزوی تماشای خالله ـ داغ همیشه لاله برخونه ناز ایدر] [كال : زمیندن عبرت آل مادونی مافوقنده كور دائم ـ آیاغی باش یرنده سیر ایدیش برخوش تماشادر] [ادهم پرتو پاشا ـ مكتوب شرحی : تا عالم ارواحدن برو بو طرفه تماشانك ارینه دوشوب كلدیكم] [كال ـ میدیللی مكتوبلری : انسان اقشام اوستی كیدویده بر طرفه اوتوردیغی كبی نظرینه تصادف ایدن تماشای روحپرور كوكده اولان آلامك تخطرینه میدان ویرمیور] [كذا : انقلابات زمانه هانكی ذوق، هانكی صفایی بوزمامش كه بو دلفریب تماشاده بقا امید اولنه بیلسون] [بردنبره نظرمده لوحهٔ تماشا دكشدی]

تماشاكاه : محل تماشا، یعنی اطرافك اورادن سیر اولندیغی بر معناسنه اولدیغی كبی سیر یری معناسنده مستعملدر

تماشاكر : تماشایه چیقمش، تماشا ایدیجی، سیرجی .

تماشاكری : تماشاكرلك، سیره چیقمه .

تمالك * [ع] نفسنی ضبطه مقتدر اولمق . نفسنه یعنی مشتهیاتنه غلبه ایتمك .

تمام [ع] برنسنه‌نك جمیع اجزاسی موجود وكامل اولمق كه تام تعبیر اولنور . نقصانسز . [نفعی : تمام كوستر ایدیجه ناز ایله جلوه ـ اصول طرز بتان طراز وفرخاری] تمام وقتنده كلدی . تمام وقتنه تصادف ایتدی .

|| تمام اولمق : تمام عمر، تمام حساب . [ضیا ـ قصیدهٔ مرصع : بولمسون بنیان اقبالك ختام ـ اولمسون دیوان اجلالك تمام]

تماماً : تام اولرق، نقصانسز . خدمتنی تماماً ایفا ایلدی .

بالتمام، بتمامه : تمامیله، نقصان اولمیه‌رق .

ناتمام : بیتمه‌مش، تمام ایدلمه‌مش . كتاب ناتمام .

تماملامق : ناقص برشیئی اتمام . نصاب كاله ارمه‌مش شیئی اتمام .

تمامیت (تصرفاتمزدندر) تمام لفظی ذاتاً مصدر اولدیغی حالده تمامیت صورتنده مصدردن مصدر حالنه كتورمك موافق قاعده دكلسه‌ده (صلاحیت) كبی بو كلمه‌نك دخی لسانمزده استعمالنه احتیاج دركاردر . چونكه بز بو كلمه‌یی تاملق، نقصانسزلق، بتونلك كبی معنالرده قوللانیورز . بناءً علیه (تمام) ایله (تمامیت) بینده معناجه چوق فرق واردر . [رشید پاشا : دولت عثمانیه‌نك تمامیت ملكیه‌سنی تأمین ایدن دول معظمه‌نك دخی] [ضیا ـ ظفرنامه : دولتك ایتدی تمامیتنی استكمال]

سبك فارسیده (تمامی) صورتنده استعمالنه جواز اولمدیغی كبی حاجت دخی یوقدر .

تماوت [ع] [ته ـ ما ـ و ـ ت] كندینی اولمش كبی كوسترمك، اولو مجلا كوسترمك .

تمایل [ع] [ته ـ ما ـ یو ـ ل] میل ایتمك ماديات ومعنویاتده قوللانیلور : آغاجك بنا اوزرینه طوغری تمایلی . قلبمده بر تمایل حس ایلدم . [كال ـ عبرت ـ ترویج مدنیت تمایلاتی وبالخصوص بو تمایل اوغورنده كوریلان غیرت]

جمعی تمایلات : [كال ـ ترجمهٔ حال امیر نوروز : شریعت محمدیه‌نك احكام عادله‌سنه اتباعنی استحصال ایچون عقاید باطله وتمایلات فاسده‌لرینه اعلان خصومت كبی بر مخاطرهٔ عظمایی اختیار ایلدی]

تمتع [ع] [ته ـ مه ـ ت ـ تو ـ ع] فائده‌لنمك، كار ایتمك . بو آلش ورشده حیلی تمتع ایتدی || فائده، كار : رأس المال آیرلدقدن صكره بیك غروش تمتع ظهور ایتمش .

تمتع معنویاتده قوللانماز . فقط انفعال باینده نقلنده قوللانیلور .

تمتیع [ع] تفعلدیرمك. استعمالی اندردر.

تمثل [ع] [تـ - مـه - ث - ـو - ل] بر شیئك صورتنه کیرمك: انسان صورتنه تمثل ایتمش بر شیطاندر. ‖ بر سوزی مثل اولەرق ایراد: باقینك مصراعیله تمثل.

تمثیل [ع] مثال کتیرمك. ایراد مثال: بو حکایەیی تمثیل طریقیله نقل ایتدی. ‖ بر شیئك صورتنی عیناً دیکر شیئه نقلدرکه باصمق تعبیر اولنور، طبع ایله معنی مترادفدر. برکتابك تمثیلی.

حسن تمثیل: فرانسزجه (ادیسیون دولوقس) دینیلان مطبوع نفیس ویا نفاست طبع معنالرینه قوللانیلور.

جمعی تمثیلات.

تمجید [ع] تعظیم وثنا ‖ ثنای تعظیمکارانه ایله اوقونان دعا که صباحه قارشی منارەلرده غنا ایله تلاوت اولنور. بین العوام سحور معناسنه مستعملدر: [مثل: تمجید پلاوی کبی ایصیدر ایصیدر، یر]

تمدح [ع] [تـ - مـه - د - دو - ح] کندینی مدح ایتمك که اوکونمك تعبیر اولنور. تمدح نفس تعبیری طوغریدر.

جمعی تمدحات.

تمدن [ع] کسب مدنیت ایتمك. تمدنه یوز طوتمش برقومدر. [شناسی — مسئله حقنده مقاله: مبنای تمدن مادهٔ تعاون اولمغله]

تمدید [ع] اوزاتمق. مادیات ومعنویاتده قوللانیلور: دمیر یول چبوقلرینی تمدید. مدت اقامتی تمدید.

تمدید نزاع وخصومت.

تمر [ع] خرما.

تمرد [ع] [تـ - مـه - ر - رو - د] عناد ایتمك: حقی قبولده تمرد ایلدی.

تمرهندی ‡ غلط اولەرق (دمیر هندی) دیدیکمز تمر معروفدر که متنوعی مسهل وقطع حرارتدر.

تمرین [ع] برآدمی برنسنه یه ادمان ایتدیرمك بوکلمه فرانسزجه Exercice لفظنك مقابلیدرکه بر شیئه رسوخ پیدا ایتدیرمك اوزره چالشدیرمق، مکتب طلبەسنی درسلرینه تمرین کبی.

تمریه - تمرکی (اصلی تورکی) امراض جلدیەدن خرده واولامه قبارجق.

تمزیق [ع] ییرتمق، یارمق: تمزیق اوراق.

تمسح [ع] [تـ - مـه - س - سوح] مسح ایتمك، برشیئه ال سورمك، سوروتمك.

تمسخر [ع] [تـ - مـه - س - خور] مسخرەلق ایتمك، مسخرەلق کوسترەرك تقلید واستهزا: تمسخر معتادیدر.

تمسخرات: تمسخرایله خلق کولدیرر.

تمسك [ع] [تـ - مـه - س - سوك] صاریلوب برمدمك وجه اوزره طوتمق که اهتمام لازمیدر. اکثریا معنویاتده قوللانیلور: شریعت محمدیه تمسك. تمسك ایتدیکی دلیل ضعیفدر. ‖ سند، کرك دیون ایچون ویریلان تحویل وکرك حین استملاکده آلنان حجت که سبب وثیقەدر.

تمشق [ع] مشق آلمق، مشق ایدنمك، تعلم.

تمشیت [ع] یوروتمك: تمشیت امور. مصالح عبادك حسن تمشیتی (ویرمك) مادەسیله قوللانلدیغی واردر. ایشه تمشیت ویردی دیرلرکه ایشی یولنه قویدی مقامندەدر.

تمغا (اسم) مهرکبی. کاغد وقماش مقولەسی شیلره اوریلان علامت. پول.

تمغالامق: وضع علامت.

تمغا رسمی: بعض امتعه، تجمع وسنداته اوراق تجاریه وسائرەیه اوریلان علامت رسمیه وپول ویرکوسی.

تمغالی کاغد: عرضحاللك ورقه [ادهم پرتو پاشا — عوعوه: تمغالی کاغد سبب تحقیقدر. یوقسه عرضحالجیلره ویریلان اقچه تمغا رسمی قبیلندندر]

تمکن [ع] [تـ - مـه - ك - کون] مکان طوتمق، برلشمك. جزیرة العربده تمکن ایدن قبائل عموماً عرب دکلدر.

تمكين [ع] وقار، رزانت كه عدم خفت لازميدر. [فضولی : واضع معدلت ورأفت وانصاف وادب ــ صاحب مرحمت وشفقت وتمكين ووقار] [كذا : اكرچه بيقرار ايتمشدر اول بيچاره‌يى محنت ــ بو اوب تمكين سنك ذوق وصالكله قرار ايلر]

اهل تمكين : صاحب تمكين، مكانت مزاج صاحبی .

تمكينلی : تمكين صاحبی مكانتلی .

پر تمكين : چوق تمكينلی .

تمل (اسم) روميجه‌دن . اس، اساس، اصل، ركن : تملدن، اصلندن، كوكندن، ابتدادن .

§ تمل آتمق : وضع اساس . § بربرده يرلشمك .

تمل طاشی : كوشه طاشی قومق .

§ تمل طوتمق : تملاشمك، بردوام، باقی، پايدار اولمق .

تمل دیركی : اوجاقلق . اساس بنا اوزرينه وضع ايديلان درت ديركدن هربری .

تملاو، تمللی : مؤسس، مستقر، ثابت .

تملسز : فانی، بی‌اساس، واهی .

تملق [ع] [تـ ـمـ ـلـ ـوق] بر آدمه تلطفله عرض واظهار محبت ايلمكدر كه يالتاقلانمق تعبير اولنور . تملقی آرتردقجه آدميدن چيقيور ـ انسان اولان هيچ برحالده هيچ برصورتله تملق ايتمز .

جمعی تملقات .

تملّك [ع] [تـ ـمـ ـلـ ـلوك] ملك ايدنمك، برنسنه‌يی تحت تصرفه آلمق . بردكانی تملك .

|| كنديه مال ايتمك : فلانك كتابنی تملك .

تمليك [ع] مال ايتمك برملكی بريك عهده تملكنه توديع . فلان محلی فلان ذاته تمليك، برخانه‌نك برشخصه تمليكی .

تمنّی [ع] ديلمك، اومق آرزو ايتمك : تمنی راحت . تمنی صحت . تمنی عافيت، تمنی مال . عفويى تمنی ايله كنديمى بختيار عد ايدرم . [شناسی ــ تصوير افكار ــ تنور ارقه : آزالمه‌سى ممنونيتله تمنى اولندقجه چوغالمسى كراهتله كورولمكده‌در] خيرده اولديغى كبى شرده‌ده استعمال اولنور : تمنى موت، تمنى بلا كبى .

ادای فارسی ايله (تمنا) دخی بومعنايه‌در .

[نفعی ــ قصيده ــ در مدح انياس پاشا : كوكل آشفته، يار آشفته، چشم بخت ايسه خفته ــ عجب عاشق، عجب دلبر، عجب اولمار تمنادر] [فضولی : صاحب صبر بولور هرنه تمنا ايلر] [قيل فضولی ترك ارام تكلم كيم يتر ــ صورت حالك كه اظهار تمنادر غرض] [وجدی : تمنا وقتی غايت تنك نام لطف ناپيدا] [آلی : مطلب عاشق حقيقتده محبتدر همان ــ بيلمزم آيا نه‌در بونجه تمنادن غرض] [كذا : اسمز اولدی باد كلرز بهار التفات ــ نخل نوخيز تمنا كلفشان اولمازمی هيچ]

|| تمنا : تركجه‌ده اسم اولەرق سلام يرينه اجرا اولنان حركت واشارته اطلاق اولنور كه الّنی باشنه قالديرمقدن عبارت آشنالق علامتيدر : قيصه‌جق برتمنا ايتدی چكدی . عسكرجه تمنا ايدر . بعض بصبصه پردازلر برلره قپانورجه‌سنه تمنا ايدرلر .

تمنينك جمعی تمنيات‌در : تمنيات قلبيه‌سنه نائل اولدی . تمنياته مساعده ايدلدی .

تموّج [ع] [تـ ـمـ ـوو ـج] طالغه‌لنمق . تموج رايت . [نفعی : تموج ايتميجه قلزم طبع درافشانم ــ پر اولماز روزكارك كوهر كامله دامانی] [فضولی : براقدم زورق دل اشك بحرينه صاقن ای ماه ــ تموج ويرمسون تشويش آكا كيم آنده ساكندر]

جمعی تموجات .

تمّوز [ع] (سريانيدن) شهور صيفيه‌دن معروف آيدركه كونشك اسد برجنده مكث ايتديكی مدتدن عبارتدر . برهانك قولنه كوره حرارت شديده معناسنده‌در . نته كيم لسان ادبمزده تاب تموز تعبير اولنور . نظمده ميمك تخفيفيله‌ده مستعملدر : [نفعی ــ قصيده رائيه : كرتاب تموز غضبی ايتسه سرايت ــ هرقطره بارانی هوا پرشرر ايلر]

تمویه [ع] (تنبیه وزننده) باطل سوزی حق صورتنده کوسترمك ایچون برطرز مبالغه کارانه ایله سویلهمك .

جمعی تمویهاتدر که مفردندن زیاده قوللانیلور : تمویهات ارباب ریا .

تمهید [ع] یایوب دوشهمك . تمهید بساط ، تمهید مقدمات .

جمعی تمهیدات .

تمهیل [ع] امهال ایله مترادفدر .

جمعی تمهیلات .

تمهیل [ع] برآدمه برماده‌ده مهلت وزمان ویرمك ، امهال کبی .

تمیز [ته . می . ز] (تمییز لفظندن ترکجه‌لشدیرلمش وصفت حکمی ویرلمش برکلمه‌در) ایو ، پاك ، نظیف ، طاهر ، صاف ، نفیس ، ذی‌قیمت معنالرینه قوللانیلور . تمیز لباس ، تمیز بر قدح ، تمیز طعام ، تمیز بر یوزوك .

تمیزلمك : تطهیر ، تنظیف ازاله ، وسخ || بتیرمك ، تسوید ، اعدام ، اهلاك .

تمیزلنمك : تطهر .

تمیزلك : نظافت ، پاکلك .

تمییز [ع] [ته . مه . ی . یوز] معنی سازلردن آیرلمق ، آیریلوب سچیلمك ، برموقع مستثنا طوتمق . اقرانی ایچنده تمیز ایدن ارباب شبابدندر .

تمیّع [ع] [ته . مه . ی . یوع] حوبقلاشمق ، ارکین اولمق ، مایع حالنه کلمك .

تمیمه [ع] نظر دکمه‌مك ایچون صبیان ایله بعض حیوانات اهلیه‌یه تعلیق ایلدکلری بونجوق دیزیسی که ترکجه‌ده نظر بونجغی ، نظرلق تعبیر اولنور .

تمییز [ع] برنسنه‌یی دیکر نسنه‌دن آیرمق ، سچمك ، فرق ایتمك . معنویاتده مستعملدر . تمییز خطا وصواب ، تمییز خیر وشر ، تمییز نیك وبد [نفعی ـ قصیده ، رائیه : تمییز ده خیر وشر اولورمی اوردده ـ کیم لشکر غم بربرینی قیر ایلر] [ضیا ـ ظفرنامه : بوقسه تمییز ایدر یدی شاب وشکرك] || قوهٔ تمییز که انسانده ایویی ، کوتویی ، فائده ومضرتی فرق ایتدیرن قوت : صاحب تمییز ، اهل تمییز ، ارباب تمییز ، نادان بی‌تمییز ، تمییزدن محروم برآدم ، تمییز ممیزلك آثری .

|| محکمهٔ تمییز : محاکم حقوقیه وجزائیه‌دن ویریلان حکملرك نص ووصلت قانونه موافق اولوب اولمدیغنی تمییزه مأمور محکمه . تمییز دعوی . دعواسنی تمییزده قزاندی .

تمییزاً : تمییز صورتیله . تمییزاً رؤیت .

تن [ف] وجود ، بدن ، کوده [خاقانی ـ حلیه : تن پاکنده اوخال ساده ـ عنبر خالص ایدی دریاده] [فضولی : عدالت طینتینك طرزی اول پاك تندن صور] [کذا : تننده جانم بر پرینك در امانت صاقلرم] [باقی : تن پاکی عرق‌ریز اولمش اول مرء کل اندامك ـ دوکولمش قطرهٔ شبنم نهال ارغوان اوزره] [ضیا ـ ظفرنامه ـ تن نازنده‌یی نه نازك ایدی یکده نه قارت] [کذا ـ قصیده ، مرصع : فرقتیله ای تنی زار ایلین ـ حسرتیله ای بنی خوار ایلین] [کذا ـ مرثیهٔ رشید پاشا : یازق که طعمهٔ موران لحد ذلت اوله ـ اوتن که بستر اعزازده مکرمدر]

تنپرور : وجودینی بسلمکله مألوف اولان آدم . [کمال ـ تصور افکار ـ رد اعتراض : مکارم احلاق ایسه تنپرورلر صفتی . کل جهانگیرلر یقی‌درن]

تنپرورانه : تنپرورجه‌سنه . طور تنپرورانه .

تنپروری : تنپرورلك .

تندرست : وجودی صاغلام ، صحتی یرنده ، صحیح الوجود اولان .

تندرستی : تن درستلك ، صحت وجود .

آهن تن : وجودی پك قوی اولان .

نرم تن : خوشاق تنلی ، نوزاد نرم تن .

تناد [ع] [ته . نا . د] بربرندن اورکمك ، تنافر || طاغیق ، تفرق .

یوم التناد : یوم قیامت .

تناسب [ع] [ته . نا . سو . ب] بربرینه مناسب وموافق اولمق ، تناسب اندام ، تناسب اعضا کبی که وجودی تشکیل ایدن

هر بر عضوك وهيئت مجموعهٔ بدنك بر برینه مناسب صورتده اولیشندن عبارتدر. علی الاطلاق تناسب تعبیرندده او معنا منفهم اولور. فلانك تناسبنه دیه‌جك یوق کبی. [ندیم – تشبیب : اوقد وحد، او تناسب، اوغبغب، اوپستان – او یال بال، او تمایل، اوشیوه، کفتار] [سعدالله پاشا – برلین مکتوبی : بر اندامه مالك كه تناسبی نظارینی هالك]

تناسخ [ع] [تە - نا - سو - خ] بری رینی ازاله ایله متعاقب اولمق معناسنه در که روحك بر جسمدن انفكاكیله دیكر بر جسمه حلولی : تناسخ ارواح، تناسخ ارواحه قائلدر.

تناسخیه : تناسخ مذهبنه سالك اولان طائفه.

تناسل [ع] [تە - نا - سو - ل] یكدیكرندن تولد ایله نسل تشكیل ایتمك، اوره‌مك. چوغالمق : تناسل بنی بشر، تناسل حیوانات [ادهم پرتو – اطلاق الافكار : مدنیتله تعیش ایتمك شاننده اولان جنس بشرك اسباب تناسله توسلنده اولوب اودخی] [كمال – دور استیلا : ملت حاكمه‌نك تكثیرنده امر تناسله برعلاوه، فائقه پیدا ایتمك كبی]

تناصر ⌒ [ع] [تە - نا - صو - ر] بربرینه نصرت ایتمك كه یاردیملاشمق تعبیر اولنور. تعاون ایله معنویاته متعلق معناسیده مترادفدر. تناصر جهاد.

تنافر [ع] بربرندن اوركمك، نفرت ایتمك. تنافر سخی وبخیل. تنافر بدوموش.

* تنافر حروف : حین تلفظده لسانه ثقلت ویره‌جك حرفلردن متشكل كلمه [تشجرت] كبی.

* تنافر كلمات : حین تلفظده لسانه ثقلت ویره‌جك كلمه‌دن متشكل عباره : [لیس قرب قبر حرب قبر] مصراع عربیسی و [میقرومه‌دغا] ترجمه‌سنده‌كی [فكر حكر وذكر مكر] عبارهٔ تركیسی كبی.

تناقص [ع] [تە - نا - قو - ص] آزالمق، اكسیلك. تزاید مقابلی : كون كچدكجه مدت حیات تناقص ایدر. تناقص لیال.

تناقض [ع] [تە - نا - قو - ظ] بر ماده اوزرینه بربرینه مخالف ایكی سوز. ایكنجی سوز برنجی سوزه مناقض اولمق : بو قولیله تناقض ایتدی. بو عبارەده تناقض وار. [كمال – تصور بر افكار – رد اعتراض : حاصلی حقوق مقاصددن وغلبه وسائلدندر. مقاصد ایله وسائل بینده ایسه تناقض تصوری ممكن اولەماز]

تناكح [ع] [تە - نا - كو - ح] نكاحلاشمق. ازدواج.

تناكر ⌒ [ع] [تە - نا - كو - ر] تجاهل ایله مترادفدر.

تناول [ع] [تە - نا - وو - ل] غدا برینه استعمال كه بر شیئی آلوب یمك. تناول طعام. اثنای تناولنده آغزی یاندی.

تناهی [ع] نهایت بولمق. [ضیا – تركیب بند : ای قدرتكه اولمسان آغاز وتناهی] قدرت حق تناهیدن بریدر.

بی تناهی : نهایتسز : فضای بی تناهی.

تنباكو (اصلی تباقو) بالتحریف فارسی به مال اولمشدر. توتون كبی معروف نباتدر كه اوراق قیلوب نارگیله‌ده ایچیلور.

تنبت [ع] [تە - نە - ب - بو - ب] نابت اولمق. طوپراقدن بیتمك. تنبتچن.

تنبل (صفت) اوشنكن. اوشه‌نیجی (بو كلمه‌نك اصلی تنپروردر) [مثل : تنبله ایش بیورنجه آدمه عقل اوكرەدیر]

تنبؤ [ع] [تە - نە - ب - بو - ء] یالاندن پیغمبرلك دعوا ایتمك.

تنبه [ع] [تە - نە - ب - بوه] اویانمق، عقلی باشنه كلمك كه انتباه حاصل ایتمك.

تنبیه [ع] فی الاصل اویاندیرمق، انتباهه دعوت ایتمك || اصطلاحجه برآدمه امر یاخود نهی ایتمك كه اهتمام لازمیدر : ایشینك باشندن آیرلماسنی تنبیه وتنبیهی تكرار وتأكید ایلدم. جمعی تنبیهات.

تنته (اسم) سایه‌بان كه كونشدن مصون بولندیرمق ایچون پنجره‌لرك اوكنه وكیلرك كوكرته‌لری اوزرینه چكیلان قالین بز. ایتالیانجه‌دن نقل وتحریف اولنمشدر.

تنخخ [ع] بوغاز بنی خیراتی ایله سسلندیروب آیقلاق. اكثریا بلغم صارلدیغی وقت بالالتزام وقوعه كتوریلان خیرلتی : بش آلتی یاشنده.

برچوجغك حدتلی حدتلی سویلدیکی سوزلری دیکلەمك یتمش بش یاشندە برمکتب معلمنك تمخخ ایدرك پارەلدیکی اصطلاحلردن بیك قات بونیتلە دیكلنیر .

جمعی تنخخات : تنخخات مجودانه .

تندّم [ع] ندامت کتیرمك، پشیمان اولمق . تندم کنهکار .

تنذیر [ع] تبشیر مقابلی کە برمادەیی اعلام وامر ایلە بریی تحذیر وتخویفدر . تنذیر الخنزیر .

تنزّل [ع] [تە . نە . ز . زو . ل] آشاغی ایتمك، آشاغیلامق .

تنزل قیات . اسعارك تنزل قیاتی .

|| وقار ومرتبەسنی وقایە قیدینە دوشمیەرك آلچق کوکللیلك ایتمك : برفقیر ایلە مصاحبتە تنزل ایلدی . [نفعی : تنزل ایلم انشایە ایلسەدم بلکە ــ مسحان فلك ورد ایدردی انشامی] [کذا : بن بو حالتلە تنزلمی ایدردم شعرە ــ نیلیم قورتیلدم طبع هوسناکمدن] [ضیا ــ مقالە شعر وانشا : مبنی طولابی درکا، آشکار دائرە فاسدەسندە انحصارە تنزل ایدەمدکلریچون]

تنزّه [ع] [تە . نە . ز . زو . ە] فرح معناسنە : پك کوزل تنزه ایتدك .

فرح وتفرج ایچون کوکلە کشایش ویرەجك یرلردە کزنمكدە مستعملدر . تنزه مقصدلە باغە کیتمشدم . برای تنزه چاملیجەیە کیتدك .

بوکلمە فی الاصل تباعد، ایراقلاشمق معناسنە موضوعدر . حتی مؤلف قاموس تفرج معناسنە استعمالنی قبیح عد ایتدیکی حالدە شارح قاموس « (خرجنا نتنزه) عبارەسی قساوت شهردن تباعد ایچون باغ وسبزەزارە چیقدق دیمکلە تعبیر مرقوم غلطدن سالمدر » دیمشدر . لساننمزدە دخی معنای موضوعی معتبر دکلدر . فقط عربی ترکیب ایلە [تنزهت ذاتە عن الشبیه والنقصان] کبی تعبیرلردە بعید وبری اولمق معناسنەدر .

تنزیل [ع] [تە . ن . ز . یل] ایندیرمك . تنزیل قدر، تنزیل قیمت . || تنزیل برنسنەیی تدریجلە ایندیرمك معناسنە اولدیغی حیثیلە قرآن کریمدە اطلاق اولنور : تنزیل مبین . قولە تعالی : [تنزیل العزیز الرحیم] قرآن الله تعالانك تنزیلیدر کە موجبجە عمل ایدنە وجبت الحمد .

|| طرح کە آشاغی وارمق تعبیر اولنور : یکوندن شو قدرك تنزیلی . (ایتمك) مادەسیلە قوللانیلور : معاش مخصصدن بیك غروش تنزیل ایتدیلر .

تنزیه [ع] قباحتدن بری قیلمق : قباحتدن تنزیه نفس ایدرم .

جناب حق کافۀ نقایصدن تنزیه ایدرز .

جمعی تنزیهات .

تنسوخ [ف] سوختەتن، بدنی یانمش معناسنە . اکثریا زنجیە جاریەلرە ویریلور اسمدر . [شناسی تاریخ وفات : اولە عقبادە سفید، روی سیاه تنسوخ]

تنسیق [ع] نظام اوزرە، پك دوز دیزمك تنظیم ایدوب دوزلتمك کە صرەسنە قویمق : [نمونۀ ادبیات ــ فؤاد پاشا ــ شنانیە تذکرە : بر ایکی نومروسنك حسن تنسیق وانتظامنە همت بیورمدلرینی]

|| تنسیق الصفات : اوصاف عدیدەیی بربرینی تعقیباً ذکر وتعداد :

نفعینك الیاس پاشا وصفندە اولان :

[جوانمرد جهاندر، شوخ مشربدر، ملکخودر
سخیدر، اهل دلدر، نکتە داندر، نکتە پیرادر]

وضیانك : عالی پاشا حقندەکی :

[اهل سیف اهل قلم، اهل دل، اهل انصاف
محسن ومکرم، وممدوح وغیور وفعال]

بیتلرندە اولدیغی کبی .

جمعی تنسیقات : تنسقات عسکریە .

تنشوی [ف] شویندە، بدن معناسنە وصف ترکیبیدر . یعنی بدن یقایجی : عموماً حوض وچشمە وایلیجە مقولەسنە اطلاق اولنور . عامەنك تحریف ایلە (تەنشیر) تعبیر ایتدکلری میت غسل ایدیلان تختەیە دینور .

تنشیط [ع] نشاط ویرمك، سویندیرمك . شن وشاد ایتمك : تنشیط قلوبی موجب خبرلردندر . اخبارات واقعە عمومك تنشیطنی موجب اولدی .

تنصّح [ع] طوغریسی انتصاحدر .

تنصّر [ع] [تە . نە . ص . صو . ر] نصاری دیننه کیرمك . برموحد قوی هیچ بروقت تنصر ایتمز .

تنصیص [ع] سؤال وجواب مقولەسنی کرکی کبی استقصا وتدقیق ایلمك .
نصّ مادەسندن مشتق اولدیغی جهتله مفهومنده برمسئلەیی تدقیق ایله قوتلندیرمك مندمجدر : برخبرك تنصیصی، برمادەیی تنصیص .

تنصیف [ع] ایکی یه بولمك . یعنی بری ایکی نصفه آیرمق . کوندریلان هدیەیی تنصیف ایله ایکی فقیره اعطا ایلدی .

تنظیر [ع] تصرفات مخصوصەمزدندر . بر شیئك نظیرینی وجوده کتورمك .
اکثریا نظم حقنده مستعملدر . فلانك غزلنی تنظیر ایتدم . روحینك ترکیبنی تنظیر [ضیا ـ مقدمهٔ خرابات : برطرزده نظم ایدر مقالی ـ تنظیرینك اولماز احتمالی]

تنظیف [ع] تمیزلەمك ، پاکلەمك ، نظیف قیلمق . تنظیف بدن ، تنظیف لباس ، تنظیف ازقه . سوقاقلرك تنظیفی [شناسی ـ تصویر افکار ـ استانبول سوقاقلرینك تنویری : اقتضا ایدر که تنظیفی مادەسی دخی صورتیاب دوام اولسون]

تنظیم [ع] دیزمك معناسنەدر : تنظیم سبحه کبی . معانیٔ سائرەیی بو اعتبار ایلەدر : مثلا برشیئی یولنه قویمق نظام واسلوب ویرمك ، یاپوب یاقشدیرمق کبی حالاتده قوللانیلور : مضبطه تنظیمی ، استدعا نامه تنظیمی ، اوطەلرك تنظیم وتفریشی .
جمعی تنظیمات .

تنظیمات ٭ شرائط واصول اداره معناسیله اصطلاح اولمشدر .
تنظیمات خیریه : اوائل عهد مجیدیده ١٢٥٦ سنهٔ هجریەسی شعبانینك یکرمی آلتنجی کونی کلخانەده رشید پاشا طرفندن قرائت اولنان خط همایون ایله اعلان ایدیلان طرز ادارەیه علم اولمشدر .

تنعّم [ع] [تە . نە . ع . عوم] ناز ونعمت ورفاه معیشت ایچنده خوشحال اولمق . اصحاب تنعمه عذاب فقری آکلاتمق قابل دکلدر .

تنعیم [ع] برآدمی نعمتلندیروب رفاه وراحته ایردیرمك . ترفیه ایتمك . برمحتاجك تنعیمی .

تنفّر [ع] [تە . نە . ف . فو . ر] نفرت ایتمك . [فضولی : صحبتمدن هم وحوش ایلر تنفر هم طیور] موجب تنفر حاللردندر .

تنفّس [ع] [تە . نە . ف . فو . س] نفسلنمك ، نفس آلوب ویرمك : علائم حیاتدن بریده تنفسدر . || صولق آلمق که یورغونلق آلمق مقامندەدر . اثنای زاهدەده براز تنفس ایتدکدن صکره یولنه دوام ایتدی . کونده یارم ساعت قدر تنفسه مساعده واردر .
تنفسخانه : تنفسگاهدر که اکثر دوائر دولتده ومکاتبده مأمورین ایله طلبەنك اشتغالدن فارغ اولەرق یورغونلق آلملرینه مخصوص محل .

تنفیذ [ع] انفاذ کبی حکم وفرمانی اجرا ایتمکده استعمال اولنور . تنفیذ امر ، تنفیذ اراده ، تنفیذ احکام کبی .

تنفیر [ع] نفرت ایتدیرمك . خلق کندیسندن تنفیره سبب اولدی :
جمعی تنفیرات .

تنقیح [ع] فی الاصل کمیکدن ایلك چیقارمق . منقح قیلمق ، زوائدینی طرح ایله دوزلتمك . [شناسی ـ تصویر افکار ـ تذکرة الشعرایه دائر مقاله : . . . . کلامیهٔ شاعرانه مقولەسنك کلیاً تنقیحی]
جمعی اولان (تنقیحات) اکثریا دوائر ادارەجه کرك مأمورینك آزالدلمسی وکرك معاشلك تنزیلی کبی خصوصانده قوللانیلور .

تنقید [ع] نقددن . آقچه وسائر نسنەنك خالصنی زیوفندن آیرمق .
(تنقید) لفظنی « قریتیق » یرنده قوللانمق طوغری دکلدر . صواب اولان (مؤاخذه) در . چونکه (تنقید) برشیئك ایوسنی فناسندن آیرمقده برحکم ویرمك مضموننی شاملدر . (مؤاخذه) ایسه هرشیئی فنا طرفندن کورەرك بر مطالعه بیاندن عبارتدر . یوقسه خالصی زیوفدن آیرمق دکلدر .
(☞ انتقاده)

تنقيص [ع] اكسيلتمك . تزييد مقابلى . تنقيص مقدارى .

تنقيط [ع] نقطه‌لامق . الفباى عربيده‌كى مشهور حجاج تنقيط ايتمشدر . فرانسزجه (پونقتوآسيون) تعبيرينه بدل تنقيط قوللانلقده ايسه‌ده لسانمزده ذاتاً معروف اولان (سجاوند) تعبيرى تنقيطك بو معناسنه مرجحدر .

تنقيه [ع] احتقان ايتمك معناسنه‌در .

تنك [ف] طار ، صيق ، صيق ، صقنديلى .
[نفعى : دلبران خيالڭ تنك اولور انديشه ميدانى]
[نديم : برازتنك ايدى اونشمدى توسيعن ايدوب فرمان
ـ مؤكل قيلدى دستورينى كه صدر كار فرمادر]
[فضولى : اوله آغزڭ تنكدر كيم سويلشور ساعت‌سكا]
[نائلئ عتيق : دهن تنك دكل نقطهٔ جان آنجق بو]
تنكدست : الى طار . زوكرد . مخى تنكدست .
تنكدستى : زوكردلك :
تنكدل : يوره‌كى طار . قلبى مضطرب .
تنكدلى : طار يوره‌كلك . قلب اضطرابى .
تنكناى : طار ير ، صقنتيلى محل .
تنكى : طارلق . تنكى وقت تنكئ معيشت .

تنكه (اسم) دمير لوحى . ساجك قالايلنمشى . ‖ تركستانده يابيلان مسكوكات .
صارى تنكه : پرنج لوحى .
تنكه قاب : تنكه‌دن معمول قوغا وامثالى شيلر .
§ آغزى تنكه قاپلى : صيجاغه متحمل معناسنه تعبير عوام .

تنكيل [ع] برشخص مستحق حقنده بشقه‌لرينه مدارخوف وعبرت اوله‌حق صورتده معامله ايتمك ، او يولده ايديلان معامله . تنكيل اشراه .
جمعى تنكيلات : اجراى تنكيلات .

تميق [ع] يازمق ، تميق شقه .

تميه [ع] تمالاندرمق كه آرتيرمق تعبير اولنور . نقود مورثه‌سنى تميه ايله ايكى قاتنه ابلاغ ايلدى .

تنوّر [ع] [ته . نه . ور . وو . ر] نورلانمق ، روشن اولمق . اشعهٔ معارفله تنور ايتمش مملكتلردر .

تنّور [ع] [ته . ن . نو . ر] اتمك پشيرمك ايچون طوپراقدن تصنيع ايتدكلرى فروندر كه تركجه‌ده تحريف ايله طاندير تعبير اولنور .

تنّوره [ع] [ته . ن . نو . ره] مولوى درويشلرينك كيدكلرى قرمه‌لى طولامه . اتكلك دخى دينور .

تنوّع [ع] [ته . نه . و . وو . ع] نوع نوع اولمق ، نوعلنمك كه درلو درلو اولمق . تنوع افاده ، تنوع مصالح ، تنوع حروف ، تنوع لسان .

تنومند [ع] كوكدەلى ، كوجلى قوتلى . بويلى بوسلى اولان : غايت تنومند رشخص ايدى .

تنوير [ع] [روشن ايتمك ، آيدينلاتمق : استانبول سوقاقلرينك غازله تنويرى .
[شناسى ـ تصوير افكار ـ : بويله بر شهر شهير نەقدر تزيين وتنوير اولنسه شايسته‌در] [شناسى ـ تصوير افكار ـ ظهور جريده عسكريه : بر ملتك انسانيتك تنوير وتهذيبنه مأمور اولمق اعتقادنده بولنور .]
جمعى تنويرات :

تنويع [ع] نوعلنديرمك ، نوع نوع ايتمك [ضيا ـ مقدمهٔ خرابات : بونلردر ايدن اسانى توسيع ـ بونلردر ايدن بيانى تنويع]
جمعى تنويعات .

تنويم [ع] اويوتمق . ترياق ايله تنويم .
جمعى تنويمات .

تنها [ف] [ته . ن . ها] يالكز . تنها براقدم .
[باقى : رقيب يانى تنها قوماز او آهوتك ـ چكر همان اوتورر قارشوسنده آه او كوپك]
[مثل : تنها آولادى] يالكز بقالمق . [نفعى : آكمسون صوفى دخى كثرتده وحدت عالمن ـ يارى تنها آه‌لايان عشاق شبدا بونده‌در .]
‖ خالى ، تنها محل [وهبى ـ سنبلزاده ـ شوق انكيز : بقاسينه ديكيلوب تنهاده ـ صيقمغه اولور ايدى آماده]
تنهارو : يالكز كيدن . فقير تنهارو .

تنها روی : تنهارولك .

تنها نشین : یالکز اوتوران : فیلسوف تنها نشین .

تنها نشینی : تنها نشینلك .

تنهایی : یالکزلق [کمال – نمونهٔ ادبیات – حامد بکه مکتوب : .... بیتك تصویر ایتدیکی لیالی تنهاییده کوکلمی یانمده بولدماز ایکن بکایار اولدی]

تنیده [ف] منسوج، طوقنمش، اورولمش . || اورومجك آغی .

توّاب [ع] عبادینك توبه سنی قبول ایدن جناب حق . اسماء الحسنادندر . [شاکر احمد پاشا – شرح اسماء الحسنی : قابل التوبه در چون التواب – توبه یه بی توقف ایله شتاب]

توابع [ع] تابعك جمعی . برکیمسه نك خدمت مخصوصه سنده بولنانلر . اتباع ایله بینلرنده فرق واردر : اتباع اوشاق وخدمتکار مقوله سی اولدیغی حالده توابع معنیٔ ممتازدر . توابعیله برابر حربه مأمور اولدی .

|| برذاته اقتفا ایدنلر، مسلکنه سالك اولانلر . جاحظ ایله توابعنك ذهابی .

تواتر [ع] [ته ـ وا ـ تو ـ ر] برماده، بر خصوص همان هرکسك لسانده دوران ایدوب شایع ومشهور اولمق . سویلنمك : [شناسی – تصویر افکار – ظهور جریدهٔ عسکریه : ایشته بودعوایی صورت تواترده اثباته کافی اوله جق ملت عثمانیه در که]

بوروایت تواتر مرتبه سنه واردی .

تواتراً : تواتر صورتیله : تواتراً ثابت اولمش موادددندر . بوحدیثك صحتی تواتراً ثابتدر .

جمعی تواترات .

تواتر : کذب اوزره اتفاقلری عقلاً جائز اولمیان جماعتك خبری در :

توارث [ع] بردن بشقه سنه میراث قالمق، میراث اوله رق کلمك : توارث مال . عنوان توارث ایدرسه ده عرفان توارث ایتمز .

جمعی توارثات .

توارد [ع] وارد اولمق، کلمك، کثرته مخصوصدر . توارد اسلحه، توارد مکاتیب، توارد ایدن خبرلره کوره .

|| * ایکی شاعرك بر زمانده ویاخود بربرندن خبرلری اولمیه رق آیری زمان ومکانده یکمآل ویاخود معنی والفاظی یکدیکرینك عینی اوله رق سویلدکلری شعرده اصطلاح اولمشدر : فلانك بو مصراعی توارد قبیلندندر . بو بیتده تواردده حمل اولنه ماز .

تواری [ع] کیزلنمك . نجوم زاهره نك بردنبره سحاب مظلم آرقه سنده تواریسی .

تواریخ (☚ تاریخه)

توازن [ع] [ته ـ وا ـ زو ـ ن] ایکی طرفك وزنی مساوی اولمق . توازن ایراد ومصرف . توازن ثقلت . توازن کلمات : [کمال : وبلکه سجع وتوازن کبی صنعتلردن بری]

تواضع [ع] آلچق کوکللولك کوسترمك . [ضیا : تواضع مشرب ممدوحدر ارباب رفعتده – فقیر ایلرسه عرض مسکنت خود کندی حالیدر] اهل تواضع . [باقی : صبا ایله حرکات کوروب نهالرك – تواضع اهلی بر نوجوانه بکزتدم]

تواضعکار : تواضع ایدیجی، متواضع .

تواضعکارانه : تواضعکارجه سنه .

تواضعکاری : تواضعکارلق . [کمال – بر تذکره – مجموعهٔ ابوالضیا : عفو وعاطفت تواضعکاری کریمانه لرینه استناداً]

جمعی تواضعات .

توافر [ع] [ته ـ وا ـ فو ـ ر] چوغالمق، توافرشان، توافر قدر وشرف .

توافر میاه .

جمعی توافرات .

توافق [ع] [ته ـ وا ـ فو ـ ق] برشی دیکرینه اویمق . او یغون دوشمك . بورأی فکرینه توافق ایتمدی . توافق مصلحت . قولی فعلنه توافق ایتمز [فؤاد پاشا – شناسی یه تذکره – نمونهٔ

ادبيات : اساساً جريدهٔ عسكريه‌نك احداثنده‌كى مقصده توافق ايده‌ميه‌جكندن]

جمعى توافقات .

توالد [ع] [تـه ـ وا ـ لو ـ د] طوغـوب طوغورمق . تناسل كبى . حيواناتك توالدينه مدار اولان وسائط .

توالى [ع] [تـه ـ وا ـ لى] برى برى آرديجه كيتمك تتالى كبى : توالىٔ بلايا، توالىٔ مصائب، توالىٔ عنايات. توالىٔ كرم وعنايت . توالىٔ الطاف الهيه .

على التوالى : توالى اوزره . على التوالى نزول ايدن باراندن نهرلر طغيان ايلدى .

توأم [ع] ايكيز [فضولى : اول جـوان بخت كه اجراى عدالتده مدام ـ نسق شرعـله در امرشريفى توأم] [وهبىٔ سـنبلزاده ـ شـوق انكيز : نيجه انكار اولنـور حسن زنان ـ توأم مهر ايكن اون عشوه زنان] [كمال ـ صاحب لغته مكتوب ـ نمونهٔ ادبيات : صانع قدرتك فكراً مسلكاً، حميةً اخـلاقاً بنمله توأم و بلكه يابيشـق يراتديغى برقرداشمى]

توأمان : ايكى ايكـيز چوجـق . [نفعى : علم وعرفان ايله اولمش عزو دولت توأمان]

توبه [ع] [تـه و ـ بـه] كناهدن، قباحتدن رجوع ايله من بعد ايشلمه‌مسنه قصد . [شناسى ـ مناجات : ندیدم توبه‌لر اولسون بوده فعلى شردر ـ بنم عذرم كنهمدن ايكى قات بدتردر]

[نفعى ـ ساقى نامه‌دن :

ايده‌لى سيل هجومك خانهٔ زهدى خراب
توبه‌نك بنياديني خاطرده محكم بولمدم
ذوقكه واصل اولنجه توبه‌سن بوزمق دكل
توبه‌يى هيچ اختيار ايتمش برآدم بولمدم]

[باقى : توبه‌ميدن باقيا آساندر اماقورقرم ـ طويه‌م ساقىٔ سيمين ساعدك ابرامنه]

* توبهٔ نصوح : توبهٔ صادقه، ياخود امثالده وارد اولديغى اوزره نصوح نامنده برينك توبه‌سى ديمكدركه هرحالده توبهٔ قويه مقصوددر . [مثـل : نصوح يوسف توبه‌سى] [ثابت : ايتدم بلاى جورله اى‌يوسف زمان ـ دل ويرمكه سنك كى‌يه توبهٔ نصوح]

توبه‌كار : توبه ايديجى، تائب . فاحشهٔ توبه‌كار .

توبه‌كارى : توبه‌كارلق . خصيصهٔ توبه‌كارى .

توبه شـكن : توبه بوزيجى، توبه بوزديريجى مدمن توبه شكن . ساقىٔ توبه شكن .

توبيخ [ع] لوم، سرزنش ايتمك، آزارلامق . معـايبنى سرد ايله تكدير ايتـمك . خلاف تنبيه حركاته جرأتـدن طولايى توبيخى لازم كلدى . بوفعلى توبيخنى موجب اولدى .

توبيخاً : توبيخ صورتيـله، توبيخ ايچون . اوسوزى كنديسنى توبيخاً سويلدى .

توثيق [ع] محكم قيلمق . استعمالى معنوياته مخصوصـدر : توثيق عهد، توثيق محبت .

جمعى توثيقات : احترامات فائقـه‌مزك تجديد توثيقاته وسيله اتخاذ اولندى .

توجّع [ع] [تـه ـ وه ـ جـ ـ جـو ـ ع] آغريمق، وجعلانمق، بعض عضـوك توجعى . حالات معنويه‌ده‌ده قوللانيلور زحمتلى اولمق معناسنه . توجع قلب كبى .

توجّه [ع] [تـه ـ وه ـ جـ ـ جـو ـ ه] وجهنى برجهته چويرمك، كه تركجه‌ده بوكلق (يونلمق) تعبير اولنور . بيت مكرمه توجه، شرقه توجه || برآدمك بشقه‌سى حقنده حاصل ايلديكى حس وميـل معنوى . فـلانك بكا توجهى واردر . آنك حسن توجهى ثمره‌سيدر . [ادهم پرتو پاشا ـ مكتوب شرحى ـ نمونهٔ ادبيات : يالكز توجه ودعا ايله دكل عاقبت بالفعل اسكانه اعتنا اولنـدجغى] [نهـاد بك : بر توجه ايلـدم دنيايه بن ـ دون اولور باللى بابادن ياسمن]

جمعى توجهات : اثر توجهـات كريمـانه . توجهات ولى نعمتانه كبى تعبيرلر معروفدر .

توجيه [ع] بر شـيئك يوزينى بر جهتـه چويرمك : كنديـسـنه توجيه نظر ايلدى . معنوياتده‌ده قوللانيلور : نكاه ابتصارينى بوماده اوزرينه توجيه ايلدى . كنديسنه توجيه خطاب ايله ديدى كه || برسوزى، برفعلى بشقه برحكمده كوسترمك تأويل كبى [ادهم پرتو پاشا : توجيه وتأويل قبول ايدز موادن اولمديغندن]

|| احاله، تفویض، اعطا . فلان مأموریتك توجیهی، رتبه و وزارت توجیهی . توجیه تولیت . توجیه خطابت .

جمعی اولان (توجیهات) اکثریا اعطای مناصبده قوللانیلور . توجیهات رسمیه . توجیهات عسکریه .

توحّش [ع] [ته . وه . ح . حو . ش] اورکمك، وحشت حالی آلمق ؛ انسان وحیوان حقنده قوللانیلور : قراكلقدن توحش ایلدی . كولكه سندن توحش ایدر شهریلر ـ دندر . بندیکی حیوان چالیلرك قراتیسندن توحش ایلدی .

توحید [ع] برلنمك، برقیلق، برلشدیرمك : توحید افکار، توحید معامله .

|| واجب الوجودی برلمك ؛ توحید باری اعتقادی بر آنده قلبدن قلبه انتقال اتمکله جمله سی مؤمن موحد اولدی .

|| توحید الهی بی شامل سوز . كرك منظوم وكرك منثور اولسون . (ضیا ـ مقدمهٔ خرابات : اویماز آکا بك قصیده نظمی ـ توحیدیدر اك كزیده نظمی)

جمعی توحیدات .

توحیش [ع] اوركوتمك، وحشت حاصل ایتدیرمك . جلباسنی معامله سباعانه سیله توحیش ایلدی .

جمعی توحیشات .

تودّد [ع] [ته . وه . د . دو . د] تدریجله كندوینی سودیرمك، دوستلق ومحبت ایتمك . كندیسنه تردیدی باعث تودد اولدی .

تودیع [ع] ودیعه، اولهرق تسلیم، سپارش : كندیسنه تودیع اسرار ایلدی . (كمال ـ عبرت : بر قاچ غروش بدل ایله دکل اولادلرینی یکیچری قشله سنه تودیع اتمکله محافظهٔ وطن وظیفه سنه اشتراك ایدرلر ایدی) تودیع امور، تودیع خدمت .

تودیعا : تودیع صورتیله . فلانه تودیعا اسرار قلدی .

جمعی تودیعات .

تورات [ع] شریعت موسانی ناطق اولان كتاب منزل .

تورّع [ع] [ته . وه . ر . رو .] منهیاتدن اجتناب ایله پرهیز كار اولمق، تورع صاحبی اولمق . زهاد تورع اعتیاد .

تورّم [ع] [ته . وه . ر . رو . م] ورم علتنه مبتلا اولمق (ایمك) ماده سیله قوللانیلور : اللی یاشندن صكره تورم ایتدی .

توریث [ع] وارث قیلمق، مالنی برینه براقمق .

توریخ [ع] بر شیئه تاریخ قویمق كه تاریخلامك : توریخ سند، توریخ مقاوله، توریخ مكتوب .

توریه [ع] بر قاچ معنایه كلان بر كلمه یی استعمال اتمکله معنای مقصودی كیزلمك . یعنی معنای بعیدینی اراده اتمکدن عبارت اولان صنعت ادبیه (یانك تخفیفیله در)

توزیع [ع] طاغتمق . توزیع معاش . توزیع مكاتیب، توزیع ارزاق .

اعانه نك اصحاب احتیاجه توزیعی .

جمعی توزیعات .

توسّط [ع] [ته . وه . س . سو . ط] وساطت اتمك كه آره یه كیرمك تعبیر اولنور . توسط اتمسه ایدی نزاع دوام ایدردی . توسطی سایه سنده عربده برطرف اولدی . (شامی ـ تصویر افکار ـ تنویر ازقدیه دائر مقاله : خلقك كیمیسی بولندن قالوب وكیمیسی توسط ایشنه طالوب وقت ضایع ایتدكلری)

توسّع [ع] [ته . وه . س . سو . ع] بولالمق، كیشلنمك، وسعتلنمك مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : یوللرك توسعی، توسع طرق . توسع معلومات .

جمعی توسعات .

توسّل [ع] [ته . وه . س . سو . ل] معنی وسیله اتخاذیله طوتمق، صارلمق . روحانیت جناب پیغمبریه توسل ایله ایشه مباشرت ایلدم . (فضولی ـ شکایتنامه : لاجرم حكام ملكه توسل موجب حصول مواهبدر)

توسلا : توسل صورتیله، توسل ایله .

توسن [ع] [تـ . و . سـ . ن] [ف] سركش' سرد آت كه تركجه‌ده حرون تعبير اولنور . [ضيا ـ مرثيهٔ رشيد پاشا : او شهسوار فخامتكه بينسه آلايه ـ جلال توسن اجلالنك ركابيدر]

توسيط [ع] واسطه ايتمك . وساطت ايتديرمك : فلانك توسيطى . فلان ذاتى توسيط . او ايش ايچون كيمى توسيط ايده‌جك .
جمعى توسيطات .

توسيع [ع] واسع قيلمق' ككيشلتمك : جاده‌يى توسيع . دائره‌نك توسيعى . توسيع دائرهٔ اقتدار . توسيع معلومات . [نديم : راز طار ايدى اول شمعدى توسيعن ايدوب فرمان ـ موكل قيلدى دستورنكه صدر كار فرمادر] [ضيا ـ حقوق ومحاكم : عصر اخيرده حقوقه دائر فنونك زياده توسيع ايدن فرانسزلر]

توسيم [ع] فى الاصل حجاج موسم حجده حاضر اولمق معناسنه موضوعدر . اصطلاحمزده ايسه اسم ويرمك مقامنده استعمال اولنور : توسيم ايتديكى عنوان . مولودى نه اسمله توسيم ايلدى .

توشح [ع] [تـ . و . ش . شـوح] خاتون حليسادن وشاح دينلان كردنلكى طاقنمق معناسنده‌در . لسانمزده تزيين مقامنده قوللانيلوركه طاقوب طاقشديرمق تعبير اولنور .

توشيح [ع] تزيين معناسنه قوللانيلور : [شناسى ـ تصوير افكار ـ تذكرة الشعرايه دائر مقاله : مباحث ادبيه دائر حواشى' مناسبه ايله توشيحى]

توصل [ع] اولاشمق' قاوشمق' واصل اولمق [وصولى ـ شكايتنامه : ملوك عصره توصل باعث وصول مطالبدر]

توصيف [ع] وصف ايتمك . صفاتنى برر برر تعداد وبيان ايتمك . بوصورتله ايديلان تعريف . پارسك توصيف احوالى . توصيف مهتاب .
جمعى توصيفات .

توصيل [ع] برنسنه‌يى برنسنه‌يه اولاشدرمق' مكتوبك توصيلى . توصيل خبر .

توصيه [ع] برنسنه‌نك ايشلنمسنى برآدمه سپارش' طلب ايلمك . او ايشى فلان ذاته توصيه ايلدم . توصيه ايتديكم خصوص اجرا ايلدى . كنديسنى فلان ذاته توصيه ايتمكلكمى طلب ايلدى .
توصيه نامه : توصيه‌يى شامل مكتوب .
(توصيت) صورتنده استعمالى نظمه مخصوصدر .

توضح [ع] [تـ . و . ظ . ظو . ح] وضوح حاصل ايتمك' واضح وعيان اولمق .
توضح مرام . مقصدك توضحى .

توضوء [ع] [تـ . و . ظ . ظو .] آبدست آلمق . [توضوء ايتدى سرشك ندامت ايله كوكل]

توضيح [ع] ايضاح ايتمك' واضح قيلمق' توضيح مرام' مسئله‌نك توضيحى [كمال : توضيح مرام ايچون آثار موجودهٔ قدمادن بر بشقه مثل استنباط ايدملم] [شناسى ـ تصوير افكار : خدمت موجب الافتخارى هرنه ايسه اصل آنلرك ممكن مرتبه بيان وتوضيحى]

توطئه [ع] [تـ . و . طى . ئـ] تأكيد ايتمك' ملايم قيلمق' يوشاق ايتمك .

توطن [ع] [تـ . و . ط . طـو . ن] وطن طوتمق' يورد ايدنمك . عربلرك برطاقى سيجليادە توطن ايتمشيدى . بنى اسرائيلك قدسده توطنندن صكره .

توطين [ع] [تـ . و . طى . ن] وطن طوتديرمق . عربانك توطينى' توطين عشاير . توطين اقوام .

توظيف [ع] [تـ . و . ظى . ف] وظيفه تخصيص ايتمك' موظف قيلمق' بال معيشت ويرمك وظيفه‌لنديرمك' معنالرينه توظيفى . توظيف خدمه .

توغل [ع] [تـ . و . غ . غو . ل] بك مشغول اولمق . مشغوليتده ايلرو كيتمك . توغلى ثمره‌سزدر . مسائل فرائضده توغل . فقهده توغلى يوقدر .
جمعى توغلات .

توفير [ع] چوغالتمق، تكثير ايله مترادفدر : توفير مصالح .

توفيق [ع] موافق قيلمق . استعمالى معنوياته مخصوصدر . ويرديكى امره توفيق معامله، تعليماته توفيق حركت . حركاتنى قانونه توفيق ايلدى .

توفيقا : توفيق صورتيله . احكام شرعيه‌يه توفيقا || طوغرى يوله دلالت (كندى ناموسم اولور رهبر توفيق بكا) اراده، خالقك قول طرفندن تشبث اولنان امره، مقصده اويمه‌سى، يعنى حق تعالى قولنك ايشنى راست كتورمه‌سى :

(نفعى ـ قصيده، رائيه :

بولماز ره حق مكر اول كيمسه كه آكه
توفيقى هادى، ازل راهبر ايلر
توفيق رفيق اولميجق فائده يوقدر
هركيم بوراده عقله اويارسه ضرر ايلر)

(فضولى : نه يانه عزم ايدرسه بختنه توفيق رهبردر) (كذا : رفيق اولدى سكا توفيق بولدك وصل جانانى) (كذا : آبدن هر قطره توفيقكله بردر ثمين) (شناسى : نفعى‌يه نظيره‌سندن : حق يول آرامق واجبه‌در عقل سليمه ـ توفيقنى ايسترسه خدا راهبر ايلر)

جمعى توفيقات : توفيقات ربانيه .

(فضولى : بحمدالله والمنه كه توفيقات ربانى ـ يتوردى منزل مقصوده ابراهيم سلطانى)

توفيق ايله ارشاد مترادفاتدندر : شو فرق ايله كه توفيق قبل الهدايه، ارشاد بعدالهدايه اولان حالاتده قوللانيلور .

توقان [ع] [ته . وه . قا . ن] ايستكلى اولمق، مشتاق واشتهالى اولمق، اكثريا حالات شهوانيه‌ده قوللانيلور .

توقّد [ع] [ته . وه . ق . قو . د] آتش طوتيشوب يانمق . توقد نار .

توقّر [ع] [ته . وه . ق . قو . ر] وقارلانمق، وقار وتمكين پيدا ايتمك .

توقّع [ع] برنسنه‌نك وقوعنه منتظر واميدوار اولمق، اومق : توقع عنايت، توقع صحابت . || رجا ونيار . بوقدر توقعلرم ثمره‌سز قالدى . فلان خصوصده مساعده بيورلمسنى توقع ايلدم . ايكنجى معناده (ايتمك) ماده‌سيله‌ده قوللانيلور .

توقّف [ع] [ته . وه . ق . قو . ف] طورمق، اكلنمك كه ايليشوب قالمق : اسكله‌ده براز توقف ايتدك . فلان يرده توقفى || تعلق ايتمك . اواولمايجه ديكرى اولمامق : معارفك تعميمى مكتبلرك وجودينه توقف ايدر .

توقّى [ع] صاقنمق، چكنمك، حذر، احتراز ايتمك . (توقيانك اعظم اسبابى كهنه پسندلكدن توقيدر)

توقيت [ع] وقت تعيين ايتمك .

توقيد [ع] آتش طوتشديرمق، ايقاد : توقيد نار . معنوياتده‌ده قوللانيلور : توقيد آتش غضب .

توقير [ع] تعظيم، احترام ايتمك كه آغيرلامق تعبير اولنور : توقير زوار، توقير مدعوين . اصحاب كمالى توقير معتاديدر . جمعى توقيرات :

توقيع [ع] اوامر پادشاهى‌يه چكيلان نشانه : توقيع رفيع الشان خاقانى، توقيع رفيع همايون تعبيرات قديمه‌سى معروفدر . (باقى : اوكيم دبيرازل چكدى كلك قدرتله ـ شريف نامه‌نه توقيع نامهٔ اقبال)

توقيعى (اسم) توقيع نشان همايون، يعنى طغرا يازان مناسنده، نشانجى طغرا كشلرك رئيسى . سابقده دفتر خاقانى ناظرى، توقيعى ديوان همايون .

توقيف [ع] آليقويمق، طوردرمق . برشخصى توقيف، اعطا ايتديكى استدعانك براز مدت توقيفى .

توكّل [ع] [ته . وه . ك . كو .] ايشده جناب حقه انقياد واعتماد ايلمك . (فضولى : نه‌خوشدر اول مسافر كيم سفر عزمنى حزم ايلر ـ دوتوب راه توكل منزل مقصوده عزم ايلر) (مصراع : اللهم توكل ايدنك ياورى حقدر .)

توكيل [ع] برآدمى وكيل قيلمق . فلانك توكيلى، اموريته فلان ذاتى توكيل ايتدى .

تولّد [ع] [ته ـ وه ـ ل ـ لو ـ د] طوغمق . حقیقت ومجاز اولەرق قوللانیلور : بر والدەدن تولد ایتمشلردر' مشیمهٔ واحدەدن تولد ایتمش ایکی برادر کبی درلر . [هرنه نیت اوزرینه فعله چیقمش اولسه خیردن هیچ بر وقت شر تولد ایتدیکی یوقدر]

تولّی [ع] اوزرینه آلوب درعهده ایتمك : تولّی امور .

تولیت [ع] متولیلك وقف متولیلکی . تولیت براتی' تولیت جهتی .

تولید [ع] طوغورمق ' حقیقت ومجاز اولەرق قوللانیلور : بر قیز تولید ایلدی . خاصهٔ تولیددن قالمش . تولید نزاع .

توهّم [ع] وهمه دوشمك' وهم ایلمك : ظن دکل عادتا توهمدر .
جمعی توهمات : توهمات کشعوراند .

ته [ع] دیب : ته ساغر' قدحك دیبی .

تهاجم [ع] [ته ـ ها ـ جو ـ م] بری برینه هجوم ایتمك مهاجمه کبی . برطرفلك هجومندەده قوللانیلور : شدت تهاجم دلیران .

تهافت [ع] [ته ـ ها ـ فو ـ ت] برشیئك اوزرینه دوشمك' تهالك کبی . فلسفیاتده اولان تهافتی .

تهالك [ع] [ته ـ ها ـ لو ـ ك] برنسنه حقنده مجولانه میل' بر نسنەنك اوزرینه القای نفس ایله دوشکونلك : تهالك تام ایله اغتنام ایلدی .

تهاون [ع] [ته ـ ها ـ وو ـ ن] بر ایشی مهم صایمایوب آغر طاورنمق .

تهتّك [ع] [ته ـ هـ ـ ت ـ تو ـ ك] ییرتلق : تهتك پردهٔ اسرار .

تهجّد [ع] [ته ـ هـ ـ ج ـ جو ـ د] کیجه اویانوب نماز قیلق ‖ کیجه وقتی قلنان نماز .

تهجّی [ع] [ته ـ هـ ـ ج ـ جی] حروف هجایی صرەسیله تلفظ . ‖ هجالمك .

تهدید [ع] قورقوتمق' قورقو ویرمك . معامله' تهدیدکارانده بولندی . کندیسنی لایق اولدیغی صورتده تهدید ایلدی . [فضولی : ملری تهدید عذاب غضی مور قیلوب ـ پشەدی ترتیبی عز ایله عنقا ایلر] [که ظاهر اولوب هزار تهدید ـ که موج اورردی بیم وامید]

تهذیب [ع] زوائدینی ازاله ایله اصلاح ایتمك' خالص وپاکیزه قیلەرق رونق حسن معنوی ویرمك . اکثریا اخلاق حقنده قوللانیلور : ملتك تهذیب اخلاقنه پك بیوك همتی سبق ایتمشدر . تهذیب اخلاقه خدمت ایدن مؤلفاتدندر .
جمعی تهذیبات .

تهزیز [ع] قیلداتمق' حرکت ایتدیرمك . تهزیز کلك' تهزیز مهد . تهزیز قلب .
جمعی تهزیزات .

تهزیل [ع] ضعیف ایتمك' زبون ایلك : تهزیل دواب' تهزیل مواشی . ‖ هزل صورتنه قویمق : اك جدی برقولی دخی تهزیل معتادیدر .

تهکّم * [ع] [ته ـ هـ ـ ك ـ کو ـ م] استهزا : مکتوبنك هرفقرەسندەبرنوع تهکم مندمجدر . اصطلاحات ادبیەدندر .
تهکما : تهکم طریقیله . تهکم ایچون .
جمعی تهکمات .

تهلکه [ع] [ته ـ لو ـ که] هلاکه سبب اولەبیلەجك حال' نسنه : بوایشده تهلکه وار' کندیسنی تهلکەیه اوغراتدی . تهلکەدن صاقنمق کرکدر . عامه غلط اولەرق لامك کسریله تلفظ ایدر .

تهلیل [ع] « لااله الاالله » قول جلیلنی ذکر : تسبیح وتهلیل .
جمعی تهلیلات .

تهمتن [ع] [ته ـ هـ ـ م ـ ته ـ ن] (سمرقند) وزننده رستم داستانك لقبیدر . شجیع پهلواند وصف اولور . تهمتن تن . [ثابت ـ ظفر نامه : دیدی خان سلیمان کردون سریر ـ که ای سرفراز تهمتن نظیر]

تهنیت [ع] تبریك' تسعید' تهنیت غزا . بین العوام حجدن عودت ایدنلرك تبریك قدومی ایچون عقد اولنان جمعیته (تهنیه)

اطلاق بومعنـا اعتبار يله‌در . فصيحى يايه بدل همزه ايله (تهنّد) در .

تهوّد [ع] يهودى اولمق . يهوديلكى قبول ايتمك . تنصر نصرانيتى قبول معناسنه اولديغى كبى. بعض متعصبين اسرائيليلرى انسانيتكارانه حمايه‌لرندن طولايى فرانسزلرك تهودينه قائل اوليورلر.

تهوّر [ع] [ته ـ هه ـ و ـ وو ـ ر] ملاحظهٔ عاقبت ايتمكسزين برشيده اظهار شدت وحدت . فرط تهورندن نه‌ياپاجغنى بيلمدى .

جمعى تهورات : تهوراتك ضررى كنديسنه عائددر .

تهويش (☞ تشويش)

تهويل [ع] هول ويرمك، قورقويه كرفتار ايتمك . عربده ايله تهويل ناسه چالشمق اثر بلاهتدر .

جمعى تهويلات .

تهوين [ع] اهونلشديرمك تهوين فيئات . جزاسنى تهوين .

جمعى تهوينات .

تهى [ف] بوش، خالى : [مصراع فاضل : دل تهى، خانه تهى، كيسه تهى] [خاتم : هرتهى مينای بخت آزرده سامان اولمسون‌كه مثلدر آقديغى يردن آقارمش يته صو]

تهى دست : صفراليد، كه الى بوش مفلس . فقير بينوا .

تهى دستى : تهى دستلك .

تهى هميان : كيسه‌سى بوش .

تركجه‌ده (تهى دكل) تعبيرى (سببسز) (حكمتسز) ديـمه‌جك مقامنده‌در : بويله بى‌وقت ظهورى تهى دكلدر .

تهيّج [ع] [ته ـ هه ـ ى ـ يو ـ ج] هيجانه كلمك، هيجان درون حاصل اولمق . [ادهم پرتو پاشا ـ مكتوب شرحى : صفات مذكورهنك تماماً تهيجنه علت موجبه بولنديغنه نظراً]

جمعى تهيجات . تهيجات قلبيه .

تهيؤ [ع] حاضرلنمق . عزيمته تهيؤ، توبخه تهيؤ . [منيف پاشا : حقوق سياسيه درسندن ـ حضرت فاروقه دائر فقره : حسب المأموريه صاحب خانه‌يى تكدير وتعزير ايتمكه تهيؤلرنده]

تهييج [ع] تحريك، هيجانه كتورمك . هيجان حاصل ايتـديرمك . برطاقم خطابيات ايله تهييج حميته چالشدى .

جمعى تهييجات .

تهيئه [ع] حاضرلمق، آماده ايتمك . تهيئهٔ لوازم سفر . تهيئهٔ مهمات حربيه . تهيئهٔ وسائل تقرب . تهيئهٔ اسباب ظفر .

جمعى يانك تشديديله تهياتدر .

تيبّس [ع] [ته ـ يه ـ ب ـ بو ـ س] يبوست حاصل ايتمك، قورومق .

تيس [ع] [ته ـ ى ـ س] اركك كچى، تكه.

تيسّر [ع] [ته ـ ى ـ س ـ سو ـ ر] قولايلقـله حصوله كلمك . ميسر اولمق آينهٔ تيسرده جلوه‌نما اولان .

جمعى تيسرات .

تيسير [ع] آسـان اوله‌رق، قولايلق ايله حصوله كلمك . تيسير تمنيات .

جمعى تيسيرات .

تيقّظ [ع] [ته ـ يه ـ ق ـ قو ـ ظ] اويانق، كوز آچوب نظر انتباه ايله منتظر وقوعات اولمق : بووقعه باعث تيقظى اولدى .

تيقّن [ع] [ته ـ يه ـ ق ـ قو ـ ن] تحقيق وجهله يقيناً بيلمك . او ايشـك نتيجه‌سنده شر اولمديغنى تيقن ايلدم . تيقن بلا .

جمعى تيقنات .

تيمّم [ع] [ته ـ يه ـ م ـ مو ـ م] وضوءه بدل قوم، ويا طوپراق، وياخـود توز ايله اجراى طهارت: وجه‌شرعيسى يوزه واللردن ديرسكه وارنجه‌يه‌قدر طوپراق مسحندن عبارتدر . [مثل : ضرورتده تيمم جائزدر] [غبارى ـ مصراع : صو بولنمازسه ضرورتده تيمم جائز]

تيمّن [ع] برشيئى مسعود ومبارك عد ايتمك، يعنى صاغه‌يدرق آدن ميمنت اومق . قدوميله تيمن .

تيمناً : تيمن صورتيله .

جمعى تيمنات .

تِ : كسره ايله

تبيان [ع] [تى ـ ب ـ يا ـ ن] بيان، واضح صورتده افاده . مسئله‌نك موضحاً تبيانى .

تپى ـ تپپى (اسم) ايرى دانه‌لو صيق قار ياغمسى، بورا .

تجارت [ع] [تى ـ جا ـ ره ـ ت] آلش ويرش ايتمك، آلش ويريشى كسب ايدنمك . بازرگانلق ايتمك .

تجارى، تجاريه : تجارته متعلق . عرف تجارى . اصول تجاريه . معاهدات تجاريه .

تجارتگاه، تجارتگه : تجارت محلى، يرى . اسكندريه آفريقانك اڭ بيوك تجارتگاهيدر .

(تجارت) بيع وشرادن حصوله گلان نفع معناسنده قوللانيلور . بو آلش ويرشده خيلى تجارت ايتدى .

تراش [ف] يونتمه، درينه وارميه‌رق سطحى صورتده قازيمه، يونتى، بوزينى .

تراش ايتمك : (صبرى شاكر ـ قصيده : خط رخك تازه تراش ايتدى يار ـ چكدى قليچدن فتن روزگار)

(مثل : تراش اولنسونده باشنه سورسون)

‖ يوزده قازينوب ازاله اولنه‌جق توى . (مثل : بربره صورمشكه تراشم آقى قاره‌مى، اوكنه دوشرشه كورسك ديمش)

بت تراش : صنم يونيجى، صنم ديان، تصنيع ايدن .

سر تراش : بربر .

سنك تراش : طاش يونيجى .

قلم تراش : قلم يونيجى معناسنده كه معروف قلم آچه‌جق بيچاقدر .

هيكلتراش : هيكل يونيجى، هيكل تصنيع ايدن صاحب صنعت .

تراشيده [ف] تراش ايدلمش . سنك تراشيده . ‖ بر مقال ويا مأخذدن استراق معناسنده قوللانيلور : بو فكر فلانك تأليفندن تراشيده‌در .

تراميا (☞ طراميه)

تراميته (☞ فحه‌يد)

ترانسيت (☞ طرانسيت)

تراوه‌رس (☞ طراوه‌رس)

ترمنتى (اسم) [تى ـ ره ـ مه ـ ن ـ تى] ساقز اغاجى انواعندن بطم . كرك آندن وكرك چام اغاجلرندن چيقان نفط ياغى .

تره‌ن (فرانسزجه‌دن) بر لوقوموتيف طرفندن چكيلان متعدد دمير يولى عربه‌لرى طاقمى كه تركجه‌ده قطار اطلاق اولنور .

ترياق [ع] [تى ـ ر ـ يا ـ ق] مضاد سم بردارويى مركب، معجون . (مثل : ونديكدن ترياق گلنجه‌يه قدر مصرده آدمى ييلان هلاك ايدر)

ترياقى [ع] مكيفات استعمالنه مألوف اولان . افيون ترياقيسى، توتون ترياقيسى : قهوه ترياقيسى صورتلرنده‌ده تركجه سبكنده قوللانيلور : (ترياقى آه چكسون حسرتله يانه يانه ـ بشوز غروش ويرلمز برقيه‌جك دخانه)

بو كلمه قافه بدل كاف ايله‌ده استعمال اولنور اوحالده فارسى عد اولنور .

تريد (اسم) (ثريد) عربيدن محرف . ياغلو ات صوينه باتمش اتمك .

§ صوينه تريد : طاتسز، ياغمسز غدا .

§ تريد اولمق، تريد كسيلمك : ضعيف، زبون، فرتوت، قوتسز .

ترير (اسم) تخريص لباسك بشه واتكنه اكلنان اكمز پارچه . ‖ طراز، كنار: اكمز تحتد .

ترينكت ⚓ (اسم) ايتاليانجه‌دن . گمينك پرووا ديركينك برنجى سرنى، بو سرنه باغلايلان يلكن .

تريتك : كوچوك تريتك؛ جيوادرەنك پروا طرفنه اولان فلوق يلكني .

تسعه [ع] [تي - س - عه] طقوز . صفت اولەرق اسلوب فارسي اوزره مؤاد تسعه؛ قلاع تسعه؛ صورتلرنده قوللانيلور .

تسعين [ع] [تي - س - عي - ن] تسعون دخي دينور ٩٠ معناسنه .

تشرين (سريانيدن) شهور شمسيه‌دن ايكي كوز آيدركه برنجيسنه تشرين اول؛ ايكنجيسنه تشرين ثاني وايكيسنه بردن تشرينان دينور . شمسك عقرب وقوس برجلرنده مكث ايتديكي مدتدن عبارتدر .

تلال (☞ فتحه ايله)

تلامذه وتلاميذ (☞ كسره ايله تلميذه)

تلاوت [غ] خاصةً قرآن اوقومغه اطلاق اولنور : تلاوت فرقان . برآيتك تلاوتي؛ قرآندن اوچ جزؤ تلاوت ايتدم . فلان ذات حسن تلاوته موفقدر .

تلكي (اسم) روبه؛ ثعلب دينلان معروف حيوانكه حيله ايله مشهوردر .
[مثل : تلكي ايكي دفعه طوزاغه دوشمز] [مثل : تلكينك كزوب كله‌جكي كوركجي دكاندر] [وهبي؛ سنبلزاده لطفيه : يوغيكن تلكي كبي حيله كذار - بنه پوستي صوييلور آخركار]
[☞ ثعلبه]

تلميذ [ع] شاكرد؛ طالب . فلان معلمك تلميذيدر .
جمعي تانك كسريله تلامذه وتلاميذدر .

تمثال [ع] صورت: تمثال كرّوبي مثال . تصنيع ايتديكي تمثال پك لطيفدر .
[تمثال ادبك ناطقهٔ ذي حياتي تياترودر]

تمساح [ع] [تي - م - ساح] برنوع جانور دركه برّ عتيق وجديدك اقطار حاره‌سنده بيوك نهرلرده بولور . حيوانات ايله تعيش ايدر .
تمساح برقاچ نوع اولەرق اك معروف نيل تمساحيدر . انسان اكلنه غايت حريصدر . اون متره طولنه قدر بيوكلري بولنور . جلدي خفافلقده سرا جلفده غايت مقبولدر . برنوعنه (قائمان) وديكر نوعنه (غاديال) تسميه اولنور .
برشي چكمزكن كافهٔ حيوانانك خلافنه اولەرق فك اعلاسني تحريك ايدر .

تياترو اصلي يوناني اولوب لسانمزه ايتاليان شيوه‌سيله نقل ايدلمشدر . معرض تماشا معناسنه كه وقايع وحكاياتك اشخاص ايله تصوير وتقليدينه مخصوص محل || صورت معروفده ترتيب وتصوير اولنمش اويوندركه موضوعي احوال بشري تقليددر . [سائر ادبياته نسبت تياترو؛ تصويره نسبت ذي روح كبيدر .

تيبت (اسم) [تي - بە - ت] يوموشاق تفتك وشالي تقليدي قماش . حين حدوثنده (تبت) ولايتندن ظهوري سببيله اونام ايله معروفدر .

تيجان (☞ تاجه)

تير [ف] اوق [نفعي - مژكانلر كله سير ايدن اول ابرواني ديرـ بردن بودرلو تيرنيجه دركان اولور]
تيرانداز : اوق آتيجي : [نفعي : بوليـوب تيرني ديدي تاريخ ـ آفرين اي خدبو تير انداز]
تيراندازي : تيراندازلق .
تير سحر : وقت سحرده ايديلان انكسار .

تيرپدين (اسم) تيرپيد؛ اوفاق قازمه؛ باغچوان تيشه‌سي . عامه تحريف ايله (كرپتين) اطلاق ايدر .

تيركش [ف] تركش ديدكلري اوق قبوري؛ اوق محفظه‌سي : [نفعي ـ قطعه:
كيمدر بنمله فن معانيده بحث ايدن
بيلسون آكاكه جمله طبع بلايتر
اول رستم كانكش نظمم كه طبعمه
تيركش مقطعات سهام قضاتتر]
[ثابت ظفرنامه : اوقلك آندي تيركش يانك آصدي قوس ـ كيرش قيرمق اوزره آياق باصدي قوس]

تيرماه ☺ شهور فرس قديمدن دردنجي ماهك اسمي دركه كونشك سرطان برجنده مكث ايتديكي مدتدر . بزجه شهر حزيرانه تصادف ايدر .

تیره (اسم) قصارلو یاموق ایلکی. [بو کلمه‌نك تورکجه‌یه نره‌دن کلدیکی مجهولدر]

تیره [فا] بولانق متکدر، قرانلق: آب تیره، تیره بخت، تیره دل [فضولی : تیره اولمازمی جهان‌پنهان اولنجه آفتاب] [کذا : مقارن اولسه آثار سعادت تیره طوپراغه ــ نسیم نوبهار اول تیره طوپراغه گذار ایلر]

تیرکی : تیره‌لك، بولانقلق، قاره‌لق. تیرکی بخت. تیرکی درون.

تیز [فا] کسکین. مادیات ومعنویاتده قوللانیلور: تیغ تیز، فهم تیز. || چابوق، سریع: تیزرو، تیز رفتار [اریشور منزل مقصودینه آهسته کیدن ــ تیز رفتار اولانك یانینه دامن طولاشور] [مثل : تیز کیدن تیز یوریلور]

تیز مشرب : عجول.

تیزی : کسکینلك، چابوقلق. تیزی حرکت.

تیزاب [فا] عوامك تحریفیله (کزاب) دیدکلری معروف یاقیجی صو (acide azotique آسید آزوتیق)

تیشه [فا] کسر، کولنك [فضولی : دکل بیهوده کریاغه فلکدن باشمه طاشلر ــ بتاسن تیشهٔ آهمه ویران ایتدیکمدنر]

تیغ [فا] قلیج، سیف. [ثابت ــ ظفرنامه : قلیج کبی کلدی زمان شتا ــ کسر تیغدر تند باد صبا] [نفعی : غمزهٔ ندمم که تیغ چکوب خونفشان اولور ــ عشاق دلفکاره اجل مهربان اولور]

تیغ زبان : دیل قلیجی، قلیج کبی تأثیرلی اولان لسان [نفعی : زهره‌سك تیغ زبانله چکوب چاك ایدرم]

تیفتیك (اسم) تورکجه‌ده دیدلمش یون وکتان (تفتیك) عربیدن محرف.

تیفتیك کچیسی : تویلری غایت اینجه، یوشاق، اوزن اولان برنوع کچی که یوکندن صوف وشالی وچوخه نسج اولنور وچوراب قیلندن شیلر اوریلور.

تیمار (اسم) باقیم، اعمار، تعمیر، تقیدده بولنمق.

خسته تیماری : مداوات.

حیوان تیماری : باقوب مقید اولمق.

یاره تیماری : تضمید، صارمه، یقایوب مرهم سورمه.

طوپراق تیماری : بللیوب کوره وسائره ایله قوهٔ انباتیه‌سنی تزیید.

|| سابقده سپاهه ویریلان اراضی، امیریه حصه‌لری، معیشت، دیرلك :

☪ حین فتحده اراضی مزروعه ومعموره‌دن تملکه وحق صریح ایله اشخاص تصرفنده بولنانلرك ماعداسی وخالی یرلر، اراضی امیریه عد اولنه‌رق عشرمانه مساوی طاپو، یعنی آغاق حقی ایله خلقه ایشلدلمشدر. هر ایالتده بووجهله صاحبسز بولنان معموره اوچ قسم اعتبار ایدیله‌رك برثلثی خاص همایون، ثلث دیکری خواص وزراء وامرا، وثلث اخیری جنك مقابلنده وراثته تیمار عد اولنمشدر.

رعایانك، یعنی زراعتله آته بینوب قلیج قوشانامسی ممنوع ایدی. آنلردن عسکرلکه آرزو کوسترنلر اوّل امرده سرحد قولی اوله‌رق برارلق ارازده سپاهیلکی در دولته عرض اولنمق قانون ایدی.

هرسپاهی کندی تیمارنده ساکن اولمق مشروط اولمغله دیکر محله نقل ایدنلر معزول اوله‌رق آنده تکرار دیرلك توجیه قلنور ایدی.

سپاهیلك بعض بعید ایالتلرده اوچ بیك، وسائرلرنده بش بیك وباش ایالتلرده آلتی بیك آقچه اوله‌رق ابراز شجاعت ودرایت ایله ترقیه مستحق اولانلره رفته رفته ١٩٩٩٩ آقچه‌یه قدر ضم ووقوع بولوردی.

اصل تیماره قلیج حقی، وارنه قالور ضمایه حصه اطلاق اولنور وحل وقوعنده سائر مستحقینه تقسیم ایدیلوردی. یکرمی بیکدن، یوز بیك آقچه‌یه قدر اولان دیرلکه زعامت دینوردی.

زعیم، سپاهیلرك بیوکلری اوله‌رق، یوز بیکدن زیاده آقچه زیاده‌سنه خاص اطلاق ایدیلور وامرایه ویریلور ایدی.

سپاهیلرده ٣٠٠٠ ومافوقنده ٥٠٠٠ آقچه اصل قلیج حقی اوله‌رق زیاده‌یه نائل اولانلر هراوچ وبش بیك آقچه‌ده بر (جبه‌لو) کوتوریردی.

روم ایلی ایالتنك سپاهی، وزعما وامراسی

۹۰۰۰ قلیچ وآناطولی ایالتنك ۷۰۰۰ قلیچ ایکن قانون
اوزره جبه‌لولر ایله روم ایلی عسکری ۳۰ وآناطولی
عسکری ۲۲ بیك جنکاوره قدر بالغ اولوردی .
عموم سپاهی ۶۵۰۰۰ قلیچی وجبه‌لولریله ۲۰۰
بیك سواری‌یی تجاوز ایدردی .
[مثل : تیمار سپاهیسی ذکوردلدیکجه اسکی
دفتری یوقلادر]
☪ تیمار حاصلاتی : اعشارکه جنك مالی
دیمکدر .
☪ تیمار قلمی : دفترخانهٔ خاقانی .

تیمارخانه دارالشفاءکه مجانین تیمارینه
مخصوص محل . [مثل : تیمارخانه
قاچقینی]
تیمارخانه‌جی : دلی‌یی ضبط ایدن زوربلی
(کلابی) دخی دینور .

تیمور (اسم) زبانزدی دمیر : حدید، آهن .
[مثل : تیمور طاونده دوکولور]
قره تیمور : دوکمه، آق تیمور : مسبوك .
ارکك تیمور : سرد، دیشی تیمور : یومشاق .
تیمور : (علم) تیمور طاش، آقساق تیمور،
لنك تیمور کبی .

تفنك تیموری، قلیچ تیموری . نامولوسی .
انواعی چوقدر : شام، طبان، قره خراسان، ترس
ماهون، قرق نردبان .
§ تیمور باش : چفتلك تمتاتی، کدیکی، آلات
وادواتی . تیمور باش حیوان، تخملق .
|| عنود معناسنه اصطلاحدر . سرد باشلی
کبی . مشهور اسوج قرالی قارلوسه عنادندن کنایه
تیمور باش لقبی ویرلمشدر .
تیمور چاریق : قوی، اسکیمز قاب .
تیمور آیاق : اوشنز . [مثل : تیمور آیاق،
تیمور چاریق، تیمور باش]
تیمور لبلبی : یوقلر، مجازاً مشکل اولان شیلره
وصف اولور . [شناسی : عشق کیم دوحه غدادر
نه تیمور نه یوتیلور - بردمیر لبلبی‌در چکنینه عشق
اولسون]
☺ تیمور قازیق : قطب شمالی، جدی .
⚘ تیمور دیکن : چوبان قالدیران، ظفرةالعجوز .
تیمورجی : حداد .
تیمور بوزان : سورمه اتخاذ اولنان اثمد،
حجر کحل، آنتیمون .

تُ : تای مضمومه

تخم [ف] [طو - خ - م] نباتده چیچکدن
صکره حاصل اولان وزرعی حالنده
کندی جنسندن برنبات‌چیقاران دانه‌که نباتك یورطه‌سی
حکمنده‌در . زرع حبوبده دخی قوللانیلور بوسه قاچ
کیله تخم آتدی . [مثل : اکدیکی تخمی بیچدی]
|| ماده، وجود حیوانی . مجازاً اصل، منشأ .
تخم بشر : نطفه .
تخمدان : یاصدیق دینلان یرکه ابتدا تخم آکا
اکیلور .

تخمه [ع] [تو - خ - مه] معده طولغونلغی
[سنبلزاده وهبی - بقلواجی شیخ
حقنده : کیرسه زورقحدیه او تخمه ایله - یاریغی
چکمکه کوره‌کی قالور]

تراب [ع] [تو - را - ب] طوپراق
[رشید پاشا : مستور زیر تراب
اولان بونحو سامان طبیعت]
§ آیاق ترابی : خاك پای تعبیرینه معادل
برتعبیر تواضعکارانه .
جمعی اتربه .

ترب [ف] [تو - ر - ب] بالحر یف طورب
دیدیکمز معروف نبات .

تربه [ع] [تو - ر - به] میتك قبری اوزرینه
انشا ایدیلان بنایه دینورکه بدعت
دیمه‌در . اسلوب فارسی اوزره (تربت) صورتنده
استعمالی نظمه مخصوصدر .
تربه‌دار : تربه محافظه‌سنده وفراشتنده مأمور
اولان شخص .

ترس [ع] [تو . ر . س] ادوات حربیه‌دن قالقان دینلان معروف سپر .

ترش [ف] [تو . رو . ش] اكشی : اكثریا مجاز صورتیله قوللانیلور : روی ترش، وجه عبوس .

ترش‌رو : اكشی یوزلی، عبوس الوجه .

ترش رویی : اكشی یوزلیلك، عبارت وجه .

ترشه ‡ [ف] [تو . رو . شو . ه] قوزی قولاغی دیدكلری معروف اكشی اوت

ترشی (اسم) طورشو: بعض اثمار ونباتك طوزلو صو ایله اصطبارندن حصوله كلان اكشیلك

ترفنده [ف] [تو . ر . فه . ن . ده] تازه، باكوره، نو باوه اول یتیشن میوه وسبزه‌یه دینور . موسمی كچدكدن صكره یتشنه صوك ترفنده اطلاق اولنور . ترفنده سلطه‌لق، صوك ترفنده پاطلجان .

ترك (اسم) [تو . ر . ك] اصل اولان قدیم اوچ سلاله‌نك بریدر كه شرق تركلری اویغور، خلج، قارلخ، كبی بش اون اولوسدن، یعنی قومدن وغرب تركلری اوغوز، قپچاق، بجنك، اغاج ازی، قومان، قایساق، قیرغیز، قانكلو كبی اون بش قدر اولوسدن عبارتدر .

هجرتدن بشبیك سنه مقدم، تركلر هند، توران، ایران، بابل سمتلرینه مستولی اولمش وینه هجرتدن بیك اوچ یوز سنه اول اوغوزلر دخی ایران، بابل، آسور، شام دیارلرینه یكرمی سكز سنه اقتحام ایتمشدر. تاریخلرده اوغوز خان دوری دیدكلری بودر. یونانیلر آنلره (اسكوت) و (اسكولوت) وفارس خلق ایسه (ساك) نامی ویرمشلردر .

اوغوزلردن عباسیه زماننده بغداده عسكرلك ایچون كلان اویماقلرك آردی صره (قایساق) اولوسی دخی ظهور ایدرك بونلر درت یوز تاریخلرنده قبول اسلام ایتمش وممتازلرینه سلجوقی وعمومنه تركمان دیمشدر .

تركجه (اسم) لسان تركی . شرقیسنه وغربیسنه اطلاق اولنور :

§ تركجه‌یی اونتدیرمق : تركجه‌یی شاشرتمق .

§ تركجه بیلمز : سوز آكلاماز، عجمی .

تركی : شرقی، طرز مخصوص لحن : تركی چاغرمق : مطلقا تغنی ایتمك . بریننك تركیسنی چاغرمق، غیرتنده بولنمقدن كنایه‌در . [مثل : كیمك عربه‌سنه بینرسه آنك تركیسنی چاغرر]

تركستان بایقال دكزی وآنقره چایی حذاسندن، تاتارستان وسبیر حدودنده خزر دكزی واتیل ایرماغی حذاسندن روسیه حدودینه قدر بیك ساعت ممتد اولور بر اولكه‌در . پچان، طرفان، كاشغر، یاركند، خوتن، آقصو، فرغانه، صغد، خوارزم، طاشكند، قرغیز ولایتی، دشت قپچاق بو اولكه‌نك خطه‌لرندندر .

تركمان (اسم) تركمن، ترك كبی معناسنه . خلفا زماننده تركستاندن دیار اسلامه كچن عشایر تركه اكثری (اغوز) اولوسلرندندر .

تركمانلك : ارزنجان، وارضروم وتبریز طرفلری . تركمان خطه‌سی .

ترنج (اصلی یونانیدن) عربی وفارسیده وترنج ونارنج صورتنده زبانزددر . (پورتوقال) انواعندندر كه اكشیسی وطاتلیسی اولور .

چین ترنجی : ماندارین دیدكلری اینجه قابوقلی نوعیدر كه یوسفجق دخی دیرلر .

ترنجی : لون معروف كه پورتقالی‌یه شبیه وراز قویجه‌سیدر .

ترهات [ع] [تو . ر . رو . هات] بیهوده، مالا یعنی، صاچمه سوزلر. مفردی اولان (ترهه) قوللانلماز .

تسع [ع] [تو . س . ع] طقوزده بر .

تفاح [ع] الما، سیب .

تفك - تفنك (اسم) معروف آلت رمیدر كه انواعی چوقدر. [مصراع مفرز : اورور سیف ایله خنجر نه كرك طوپله تفنك]

تكمه [ف] [تو . ك . مه] اثوابه دیكدكلری ایلیك مقابلی شی كه بالتحریف دوكمه (دویمه) دیدیكمز نسنه‌در . [مصراع . چوز تكمه‌لرك سینهٔ سیمین كورنسون]

تند [ف] [تو . ن . د] سرد، حديد .

تند خو : سرد خويلى .
تند مشرب : سرد مشربلى .
تند رو : عبوس الوجه، سرد چهره‌لى .
تند لجام، لكام : باشى سرد آت .
تند مزاج : سرد مزاجلى .
تندى : تندلك، سردلك، حدت وشدت .

تو [ف] قتمر . تو برتو : قتمر قتمر، ويا قتمرلى .

توان [ف] كوج، قوت، طاقت : تاب وتوانى كسلمش .

ناتوان : ضعيف، زبون . طاقتسز : خسته ناتوان : [نفعى : نه آدملر هلاك ايلر كورك اول چشم جلادى ـ آكلسه بنه اما ناتوان برخسته‌در آدى] (بى توان) صورتنده استعمال اولنماز . فقط عطف تفسيرى اوله‌رق (تاب) ايله برلكده استعمال اولنديغى حالده (بى) ادات نفيى تابه تسليط اولنه‌رق (بى تاب وتوان) دينور .

توانا [ف] كوجلو، قوتلى، انسان وحيوانده قوللانيلور : توانا بردلى قاتلى . توانا برعرب آتى .
منسوب اولديغى لسانده قدرت معناسنده‌ده قوللانيلور ايسه‌ده لسانمزده مستعمل دكلدر : [توانا بود هركه دانا بود] مثل منظومى كبى .
توانايى : توانالق .

توانگر [ف] زنكين . صاحب يسار . خواجهٔ توانكر : زنكين تاجر . [همايوننامه : بربازركان مفلسك دخترينه برخواجهٔ توانكر عاشق اولمش ايدى]
توانكرى : زنكينلك .

توت (☚ دود)

توتيا [ق] [تو . تى . يا] معروف برطاشدركه دوكوب كوزه چكيلور . [باقى : بيلورسك نور ديده‌م توتيايه قايلور جوهر ـ نوله آغلرسه خاك پايكه چشم كهربارم]

توده [ف] يغين، كومه : تودهٔ آتش، تودهٔ خاك، تودهٔ كندم .
توده برتوده : يغين يغين اوستنه .

توشه [ف] كفاف نفس، آزيق : كوشهٔ بى توشهٔ فراغ واستغنا .

تونه‌ل (tunnel انكليزجه‌دن) تحت الارض، تحت الجبال آچلش يول، كرك صناعى وكرك طبيعى اولسون .

تهمت [ع] ظن وتوهم اولنان صفت قباحت كه سبب اتهام اولور . اسناد تهمت، عزو تهمت .
تهمتلى : متهم . (بولمق) ماده‌سيله قوللانيلور، او حالده اتهام معناسى تضمن ايدر : بيچاره‌يه نه تهمت بولديلر كبى كه نه ايله اتهام ايتديلر تقديرنده‌در .

ث

ثا : الف ايله

ث الفبامزده بشنجى حرف .

ثاء (ث) حرفينك اسمى : حرف اثناء، ثاء مثلثه .

ثابت [ع] پايدار، برقرار اولان، يرندن قيلدانميان . ثبات ايدن : ثابت اولان ثابت اولسور . [مانند شجر ثابت اولور ثابت اولانلر .] فكرنده ثابتدر . عزمنده ثابت اولديغى اثبات ايلدى . [فضولى : برسپهر سائرم ثابت جميع اخترم] || تحقق ايدن . ثبوت بولان دعواى نه كبى دليل ايله ثابت اولدى .
ثابت قدم : برنده، قولنده طوران : [ضيا : ثابت قدم بنه بورأيك اوزرنده]

ثابتات (☚ ثابتيه)

ثابته [ع] سیاره مقابلی اولەرق ثابت اولان کوکبه علم اولمشدر : برثابته ایله برسیاره آرەسندەکی فرق. جمعی : ثابتات وثوابت.

ثار [ع] اوج، انتقام. اخذ ثار : اوج آلمق، انتقام آلمق. (ثار آلدی) دینلدیکی حالده (ثارینی آلدی) بیلنور. انتقامنی آلدی کبی.

ثاقب [ع] برطرفدن اوبر طرفه دلوب چکن. نجم ثاقب : کوکب تابداردرکه پرتوسلک کویا پردهٔ سیاهفام شبی دلوب چکمسندن کنایەدر.

ثالث [ع] اوچنجی. طباعت سلطان احمد ثالث دورنده اختراع اولنمشدر. جلد ثالث قاموس. باب ثالث کتاب، مادهٔ ثالثه.

ثالثاً : اوچنجی مرتبەده، اوچنجی اولەرق.

رتبهٔ ثالثه : رتب ملکیهٔ سلطنت سنیەدن اوچنجی مرتبهٔ رسمیەدرکه اصحابنه (رفعتلو) القابی ویریلور.

ثامن [ع] سکزنجی. فصل ثامن، قاعدهٔ ثامنه.

ثامناً : سکزنجی درجەده، سکزنجی اولەرق.

ثانی [ع] ایکنجی : [کمال ـ دور استیلا : سلطان محمد اول که حقیقتده دولتک بانئ ثانیسیدر] دفعهٔ ثانیه.

ثانیاً : ایکنجی درجەده، ایکنجی اولەرق : [کمال ـ دور استیلا : وقتاکه سلطان محمد خان ثانی، ثانیاً جلوس ایتدی]

ثانیه : رتب ملکیهٔ سلطنت سنیەدن ایکنجی مرتبهٔ رسمیه اولەرق ایکی صنف اعتبار اولنور. برنجی درجەسنه رتبهٔ ثانیه صنف متمایزی، ایکنجی درجەسنه : ثانیه صنف ثانیسی اطلاق اولنورکه برنجیسی ایکنجیسنه مقدمدر. اولکیسنه (عزتلو افندم) ایکنجیسنه (عزتلو بك ویا افندی) یازیلور.

ثانیه * [ع] دقیقەنک آلتمش جزؤده برجزؤی. برثانیه ظرفنده نیجه یوز بیك حادثه تکون ایدر.

ثبات [ع] پایدار و برقرار اولوب طورن، ثابت اولمه : مسلکنده ثباتی واردر. ثبات عزم ایله مشهوردر. دشمنه قارشی ثبات ایدر.

ثباتکار : ثبات ایدیجی، هرحالده طوریجی.

ثباتکارانه : ثباتکارجەسنه. معاملهٔ ثباتکارانه.

ثباتسز : برحالده طورمیان، بی ثبات.

ثبت [ع] یازمق، ضبط وقید ایتمك. [غنی ـ قصیده : اولدم که قلم ثبت ایچون آثار خیالم ـ دستمده سراندر خم آغوش شەندر]

ثخانت [ع] قالینلق : ثخانت قماش.

ثدی [ع] مه. بستان.

ذات الثدی : ممەلی حیوانات. براسه حیوانات ذات الثدیەدندر.

ثروت [ع] زنکینلك، سامان : صاحب ثروت : زنکین، ثروت مملکت. فلان اصحاب ثروتدندر. معنویاتده دخی قوللانیلور : ثروت عقل، ثروت علمیه. علم برثروت لاتفنادر.

ثری [ع] [سه ـ را] ارض، طوپراق، تحت الثری، فوق الثری. (سمای عزتدن ثرای ذلته هبوط ایلدی)

ثعالب (☞ ثعلب)

ثعلب [ع] [سه ـ ع ـ له ـ ب] تیلکی دینلان حیوان.
جمعی ثعالب.

داء الثعلب : برعلتدرکه صاچ، صقال دوکوملکدن عبارتدر.

مسحوق پیشیریلوب ایچیلان معروف کوکه (ثعلب) اطلاقی غلط فاحشدر. نابتك [جناب رنده طوشان قانی می صوك صوفیه ثعلب] مصراعنده (ثعلب) صورتنده استعمالی (طاوشان) مناسبتیله برخطای التزامیدر : طوغریسی (سحلب) در.

ثقب [ع] دلمك : ثقب الواح.

ثقبه [ع] دلیك : اوته طرفی آچیق اولان دلیك. ثقبهٔ جدار.

ثقلین [ع] [ثه ـ قه ـ له ـ ی ـ ن] انس وجن.

رسول الثقلین : حضرت پیغمبر.

ثقیل [ع] آغیر، گران . حقیقت و مجاز اولەرق قوللانیلور : حمل ثقیل، آغر یوك . ثقیل الروح : گرانجانلق || غلیظ و بارد معنالرینە قوللانیلور : کلمات ثقیله الفاظ ثقیله کبی .

ثلاثون [ع] اوتوز عددی . (ثلاثین) دخی دینور .

ثلاثه [ع] اوچ . سبك فارسی اوزره صفت اولەرق قوللانیلور : شهور ثلاثه . اقانیم ثلاثه . قلاع ثلاثه . (ثلثه) صورتندە استعمالی دە طوغریدر .

ثمان ـ ثمانیه [ع] سکز .

صحن ثمان : رتب علیەدن برمرتبه .

ثمانون ـ ثمانین [ع] سکسان .

ثمر [ع] [ثـ ـ مـ ـ ر] میوه . شجر پرثمر .

جمعی اثمار : اثمار خوشگوار : لذیذ میوەلر .

ثمره [ع] [ثـ ـ مـ ـ رە] میوه || محصول : ثمرۀ مساعی . ثمرۀ جهد .

ثمرۀ فؤاد : اولاد .

جمعی ثمرات : اقتطاف ثمرات .

ثمن [ع] [ثـ ـ مـ ـ ن] قیمت، بها، ثمنی تعیین تقدیر ثمن .

ثمین [ع] قیمتدار : [فضولی : آبدن هرقطره توفیقکله بردر ثمین] [کمال : اویله بردر ثمین فطانت قیمت نمای بازار کمال اولمەدن]

ثنا [ع] مدح، وصف برقصیده ایله ثناسندە بولندی . (ایتمك) مادەسیله قوللانیلور : کندیسنی ثنا ایتدیرمك ایستر .

ثنا خوان : ثنا ایدیجی . [نفعی : كه يوق بیره بنی عزل ایتدی اولمشکن ثنا خوانی]

ثنا کار، ثنا گو : ثنا ایدیجی .

ثنا کاری، ثنا گویی، ثنا خوانی : ثنا کارلق، ثنا خوانلق .

ثناور : ثنا ایدیجی .

ثنوی [ع] بری (یزدان) یعنی خالق الخیر دیگری (اهرمن) یعنی خالق الشر اولمق اوزره ایکی خالق تصور ایدن طائفۀ ضالە افرادندن هر بری .

ثنویه : ذکر اولنان طائفه .

ثواب [ع] اجر . [خطای مجتهد کبی صواب اولمسەدە ثواب اولور صانیرم] گناه مقابلی اولەرق قوللانیلور : اوکسز گیدیرمك ثوابدر .

ثوابت ☺ ثابتەنك جمعی . گرك ثوابت وگرك ثابتات موصوفسز اولەرق قوللانیلور که مرکزلرندە ثابت اولان نجوم دیمکدر . مفردی اولان (ثابته) کلمەسی ایسه (سیاره) یە مقابل ایراد اولنور ایسه موصوفه لزوم گورنمز : ایکی سیاره آرەسندە پارلاق بر ثابته مرئی ایدی .

ثوب [ع] [ثـ ـ و ـ ب] لباس، گییەجك شی . دوبه .

جمعی اثواب، وثیاب .

ثور [ع] [ثـ ـ و ـ ر] اوکوز ☺ فلکده بر برجك آدیدر که آنده مجتمع کواکب ثور شکلی ارائه ایتدیکی ایچون تسمیه قلنمشدر . تقویملرده شو صورتده (♉) رسم اولنور . گونش بو برجه نیسانده نقل ایدر . بروج ربیعیەدن ایکنجی برجدر که ٣٠ درجۀ شمالیەده واقعدر .

ثوران [ع] [ثـ ـ و ـ ر ا ـ ن] برشی برندن توزوب قالقمق . توزك وطالعەنك قالقمەسی کبی که هوایه آغمەسندن عبارتدر .

[کمال ـ جامع الحروفه مکتوب ـ مجموعه نسخەسی ٥٢ : ویا خلقتك مساعد اولمدیغی یرلره چیقمغه چالیشوب ده مقتدر اولەمیانلرك سقوطندن اطرافه طاغیلان طوپراقلر قبیلندندر . آنلرکده زمان ثورانی چوق سورمز]

ثیب [ع] ذات الزوج اولمیان یعنی گرك طلاق وگرك وفات جهتیله زوجسز قالمش اولان قادین درکه لسانمزده طول تعبیر اولنور . بکر مقابلی . (ثیبه) قوللانلمامالی در .

ثِ : ثاء مکسوره

ثخن [ع] [سی ـ خه ـ ن] قالینلق : ثخنك ثخنی، قروب طوپلرینك ثخنلری چاپلریله متناسبدر .

ثقل [ع] [سی ـ قه ـ ل] و

ثقلت [ع] [سی ـ ق ـ له ـ ت] آغیرلق، آغیر اولمق حالی . مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : ثقل بنا، ثقلت اجسام . ثقلت غذای ورود اولان مکتوبنده . [مصراع : کله صوفی مجلسه روحکده ثقلت وارسنك] [کمال ـ اوندره : خاطرلره شاید ثقلتدن جزیره منخسف اولمسون کبی واهمه‌لر کلیر]

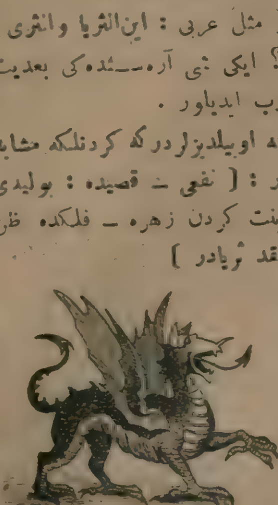
ثقه [ع] [سی ـ قه] سوزینه اینانیلور، وثوق واعتماد اولنور آدم .
اکثریا جمع حکمنده استعمال اولنور : فلان ذات ثقه‌دندر . ویا ثقه‌دن مرویدر کبی . (ارباب ثقه) تعبیری غلط فاحشدر .

ثیاب [ع] [سی ـ یا ـ ب] ثوبك جمعی . لسانمزده مفرد کبی قوللانیلور : ثیابنی آتدی . ثیاب رویایه بورنمش .

ثُ : ثای مضمومه

ثبوت [ع] [سو ـ بو ـ ت] تحقق ایتمك، ثابت اولمق . سوز کوتوره‌میه‌جك صورتده ظاهر اولمق . ثبوت حق . ثبوت دعوی . (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلور : دعوامی عاقبت ثبوت بولدی .
ثبوت، ثبت، ثبات، کلمه‌لرینك آخرلرنده‌کی تالر نفس کلمه‌دن اولمغله علامت تأنیث دکلدر .

ثریا ☺ [ع] [سو ـ ره ـ ی ـ یا] منازل قمردن فارسیده (پروین) و ترکجه‌ده (اولکر) دیدکلری ییلدیز کومه‌سیدر که یکرمی قدر کوکبدن عبارتدر . [مثل عربی : این الثریا والثری] ثریازه‌ده، ثرازه‌ده ؟ ایکی شی آره‌سنده‌کی بعدیت معنویه‌دن کنایةً ضرب ایدیلور .
عقد ثریا : ینه اوییلدیزلردرکه کردنلکه مشابه اولیشی وجه تسمیه‌در : [نفعی ـ قصیده : بولیدی کر بونکله زیب وزینت کردن زهره ـ فلکده ظن ایدردی سیر ایدن عقد ثریادر]



ثعبان [ع] [سو ـ ع ـ با ـ ن] غایت ایری ییلانه دینورکه اژدرها تعبیر اولنور . [شاعر احمدپاشا : یاصلانوب کنج اوزره بیك باشلی بر ثعبان یاتور]

ثغور [ع] [سو ـ غو ـ ر] مفردی قوللانلمیان (ثغر) ك جمعیدر . سرحدلر معناسنه . [مجو بلی ـ تاریخ : ثغور اسلامده نیجه سنه‌لر استخدام اولنمغله]

ثقبه [ع] [سو ـ قه ـ به] دلیك، اوبر طرفی آچیق اولانده اولمایانده اطلاق اولنور .

ثقلاء [ع] [سو ـ قه ـ لا] ثقیلك جمعی که اشخاص حقنده قوللانیلور . کرانجان کیمسه‌لر معناسنه .

ثقوب [ع] [سو ـ قو ـ ب] اوبر طرفی آچیق دلیك معناسنه اولان ثقبه‌ایله (ثقب) ك جمعی .

ثلاثی [ع] [سو ـ لا ـ سی] اوچلی، اوچ حرفلی کلمه .

ثلث [ع] [سو ـ لو ـ س] اوچده بر، یعنی برشینك اوچ قسمده برقسمی : یکرمی برك ثلثی ۷ در .

ثلث (☞ خطه)

ثلثان [ع] ثلثك تثنیه‌سی كه برشیئك اوچ قسمده ایكی قسمی : طقوزك ثلثانی ٦ در.

ثمن [ع] [سو ـ مو ـ ن] و[سو ـ م ـ ن] سكزده بر، یعنی برشیئك سكز قسمده بر قسمی.

ثنائی [ع] [سو ـ نا ـ ئی] ایكی لی ‖ ایكی حرفلی كلمه.

ثوم [ع] [سو ـ م] صارمساق. [ضیا : ثوم وبصل چو نركس ولاله كشاده‌لب]

ج

جا : الف ایله

ج الفبامزده آلتنجی حرف.

جا ـ جای [ف] یر، محل [باقی ـ مرثیهٔ مهر ماه سلطان : جای آسایش اولور صانمه جهان فانی] مجاز صورتیله‌ده قوللانیلور : یالكز شورامی جای ملاحظه‌دركه.

جابجا : یریر، محل محل. [جابجا طرح عمارت ایتدی ـ ملكك اعمارینه همت ایتدی]

بی جا : یرنده اولمیان، مناسبتسز : [پرتو پاشا ـ تاریخ تقویمخانه: وضع تاریخمه پرتو دیه‌مزلر بی جا ـ ملك بجا مركز تقویم وقایعدر بو]

جابر [ع] جبر ایدیجی (مجبر) زیاده قوللانیلور.

جابلوس [ف] [جا ـ ب ـ لو ـ س] یالتاقلانمه، تكاپو. ‖ یالتاقلانیجی، متملق.

جابلوسی : جابلوساق.

جابی [ع] اجارات اوقاف طوپلامغه مأمور اولان. اوائلده و یركو بی جبایت ایدنلرده جابی اطلاق اولنوردی. مؤخراً تفریق ایچون تكالیف امیریه‌یی طوپلامغه مأمور اولانلره (تحصیلدار) نامی ویرلدی.

جاثلیق [ع] نصارا طائفه‌سنك رئیس روحانیسی، راهب اكبر معناسنه. بوكلمه لسان عربه (قاتولیقوس) لفظ یونانیسندن نقل ومال ایدلمشدر.

جاجیق (اسم) یوغورطله یاپیلان سبزه سلطه‌سی. خیار جاجیغی، سمیز اوت جاجیغی.

جاحظ [ع] مجحوظ العین آدم كه تركجه‌ده لقمه كوز تعبیر اولنور. [فحول معتزله‌دن حكیم عرب، عمروبن بحرك دخی لقبیدر]

جاحظیه * سالف الذكر عمروبن بحرك مسلك مختارینه سالك اولانلر.

جادو [ع] ساحر. تركجه‌ده بالتحریف (جادی) دنیلان شخص مخوف ومحیل. [نفعی ـ قصیده : بربوكزده جادوی چكر خای زمانه] [غالب ـ حسن وعشق :

[جادو آنی كوردی بوبلاده
یأس ایلدی حشمنی زیاده
برسحر ایله چكدی چارمیخه
هم قیلدی نشانه تیغ وسیخه]

اكثریا مكر وفسونده ساحرلره رجحت اوقو ـ ده‌جق مكارهده بولندقلریچون قوجه قاریلره‌ده جادو دینور : [غالب ـ حسن وعشق : برپیره‌زن ایمش آنده مأوا ـ جادوی مخوف دیو سیما]

خورتلاق، قره قونجولوس وامپیر.

جادالوس : جادی خویلی قاری.

جادو سخن : كلامیله ایشیدنلری مسخر ایدن. شاعر جادو سخن.

جادوكری : جادیلق. مكارهلك.

جادّه [ع] كنیش، اولو، ایشلك یول كه تخصیصاً شهرك بیوك صوقاقلرینه اطلاق اولنور. شاهراه. مجازاً دخی قوللانیلور : جادهٔ صواب طوررکن كربوهٔ خطایه صاپمغه نه مجبوریت واردر.

جاذب [ع] جذب ایدیجی، چكیجی : حسن جاذب، نظر جاذب.

جاذبه [ع] جذب ایدیجی قوت. قوه، جاذبه [كمال ـ معارف : اصول

هیئت وقوهٔ جاذبه قانونلری وخواص عناصر کبی برطاقم خفایای قدرتك]

جار [ع] قومشو . یقین . قریب . جار ملاصق: بتیشیك قومشو .

جار (اسم) ازار محرفی . شال، بر دکری قماش، خاتونلرك صارندقلری فوطه کبی ایکلی ازار .

جارّ * [ع] جر ایدیجی . حروف جارّه .

جارجار (صفت) کوزه، لافزن، طوروب دیکلنمیه‌رك مناسبتلی مناسبتسز سویلیان .

جارح [ع] جرح ایدیجی، اوروب یارەلین، فلانك جارحی دردست ایدلدی . موقوفین آره‌سنده برقاچیده جارح‌در .

|| مجروح قیلیجی : بو قولی اولکی قولنی جارحدر .

جارحه [ع] انسانك مال قزانمغـه آلت اولان اعضاسندن هر بری . ال، آیاق کبی .

|| ییرتیجی وحوش وطیور . اکثریا طیورده مستعملدر .

جارس (صفت) یایقره‌جی، مؤدب اولمیان، کوروندیجی، جارسلك : جرأت، جربزه . جارسلنمك .

جاروزیّه * فرق ضالەدن ابی‌الجاروزه منسوب طائفه .

جاری [ع] جریان ایدیجی، آقیجی . ماه جاری . [سید وهبی : تاریخی سلطان احمدك، جاری زبان لوله‌دن] امر جاری، شهر جاری، عادت جاریه، میاه جاریه .

جاریه [ع] سریه معناسنه، کنیزك . قول، خلایق . بیاض جاریه : چرکس خلایق . عرب جاریه : جاریهٔ زنجیه .

جمعی جواری .

جازم [ع] جزم، یعنی تقدیر، وتخمین ایدیجی .

جازمیّه * جازم بن عاصمك مذهبنه منسوب اولان طائفه .

جاس (ادات مبالغه) آپ آچیق کبی جاس جاولاق .

جاسوس [ع] خلقك اسرارینه اطلاع ایچون تجسس ایله مشغول ویا مأمور اولان شریر .

جاعل [ع] نسنه وریجی معطی : جاعل ارزاق ونعم : جناب حق .

جالب [ع] جلب ایدیجی . کندی طرفنه چکوب کتوریجی . جالب اشتها . جالب حیرت، جالب مرحمت .

جالس [ع] جلوس ایدن : جالس تخت سلطنت .

جالع [ع] آچیق مشرب قادین . وشخص بی حیا .

جام [ف] صرچه . پنجرەلره چکیلان لوحهٔ شفاف . زجاج .

جامجی : جام صاتان، جام طاقان اصناف || قدح عشرتده اصطلاح اولمشدر . [نفعی _ قصیدهٔ مشهوره : بر جام صوك الله ایچون . بر کاسه‌ده اول ماه ایچون _ تا مدح شاهنشاه ایچون، آلام الله لوح وقلم]

جام جم * [ف] قدح می [نفعی _ قصیدهٔ مشهوره : اسدی نسیم نوبهار، آچلدی کللر صبحدم _ آچون بزمده کوکلر، ساقی مدد صوك جام جم] [کذا : ساقی مدد می سونك بزه، جام جم وکی صوك بزه]

جامد [ع] طوکمش ماه جامد، جسم جامد، میاه جامده .

اسم جامد : اسم غیر مشتق .

جامع [ع] جمع ایدیجی، ایدن : طوپلایان . [کمال : ای جامع مجمع کمالات _ لازممی ایدی بزه خرابات] جامع الحروف، جامع الفوائد، جامع المحاسن . ویا ترجمه سبکنده : نیجه محاسنی، بر چوق فوائدی جامع . || حاوی، محیط : بر چوق قرائی جامع برقضادر .

* جامع الکلم : لفظی قلیل اولدیغی حالده معناسی محیط وجزیل اولان سوز

جامعیت : جامعلك، جمع ایدیجیلك .

* جامع : عبادتخانه‌یه دینور : ناسی جمع ایلدیکی ایچون . مسجدك بیوکی . [مثل : جامع طورر کن مسجدده نماز قیلنماز] [جامع یيقلسه‌ده

محراب برنده طورر] [طالعی : خط بوزدی ایسه حسنی ابروسی کمان ـ مسجد نوله کتدی ایسه محراب برنده]

جاموس [ع] مانده . صوصیغیری . [کمال ـ تنزیرالخنزیر : مأیوس مستغرق ـ الدین ، جاموس ذوالقرنین]

جامه [ف] لباس ، اوست لباسی . خفتان . [ندیم ـ تاریخ : مأمون ، عباسیلره مخصوص اولان جامهٔ سیاهی تبدیل ایله] [مصراع : جامه آلودهلکی زینتیدر بقالك]

جامه خواب [ف] یتاق ، فراش . [کمال ـ تصویر غروب : وجودلر جامه خواب نوبهاری کبی خفیف]

جامهشو (☜ جاشیره)

جامهگاه اثواب اوطهسی ، صویونوب کیئمکه مخصوص محل .

جان [ف] روح . اصل حیات [فضولی : جانی جانان دیلهمش ویرمهمك اولماز ای دل ـ نه نزاع ایلیهلم اول نه سنکدر نه بنم] [نفعی ـ ساقی نامه : عالمك جانی دکلسك جان عالمسك هله] [مثل : خوی جانك آلتندهدر . دیکر : جان چیقمایـنجه خوی چیقماز] [وهبی سنبلزاده ـ لطفیه : طوتر البت ینه اسکی خوینی ـ چیقسهده جانی دکشمز خوینی]

جان پرور : جان بسلیجی : روح پرور کبی [کمال : جامه خواب نوبهاري کبی خفیف وجان پرور بوسترهٔ آرام ایچنده]

جانخراش : جانه ازیت ویرر اولان : خبر جانخراش .

جانسپار : جانی فدا ایدیجی ، جانی صرف ایدیجی .

جانسپارانه : جانسپار جهسنه : غیرت جانسپارانه .

جانستان : جان قاپیجی : دلبر جانستان .

جانشین : قائممقام ، یرینه اولان منصب وموقعی طوتن ، یوستنه بچن .

جانفزا . جانفزای : جان آرتیریجی ، حیات تازه ، انشراح قلب ویریجی اولان .

جانکاه : سینه ، جان اوی ، معده .

جانکداز : جان اریدیجی ، حزن ، رقت قلب ابراث ایدیجی .

|| قوت ، اقتدار دیرلك معنالرینه مترادفاتدن اولمغله ترکیباتده معناسنی مختلفدر .

جانلو : دیری ، حی ذی روح § جانسز : ضعیف ، طیانقسز ، بی روح .

§ جانلی جانور : حیوان ذی روح .

جان بولداشی : انیس ، رفیق ، جاندن دوست .

جان اوی : معده اوستی ، جانکاه .

جان آجیسی : الم ، کدر .

§ ایکی جانلی : حامل ، کبه .

جان آتمق : شدت تهالك .

جان آلمق : اولدیرمك .

جان ویرمك : احیا ، حیات تازه بخش ایتمك . یاغان یاغمورلر نباتاته تازه جان ویردی . || جان چکشمك ، نزع ، احتضار : ایکلیه ایکلیه جان ویردی .

جان صیقلق : اضطراب ، قسوت قلب .

جانه صوصامق : یأس ، تهور .

جان قالمامق : کولمکدن وسائر حال ایله هلاك اولمق .

جانه قییق : اهلاك .

§ جان آلاجق یر : بر مادهده مهم اولان جهت : مثلا ایشك جان آلاجق یری تعبیر اولنور .

جانلانمق : قوت کسب ایتمك ، تقویت بولمق .

جانلاندیرمق : قوهده اولان شیئی فعله کتورمك . اویاندیرمق ، احیا اعمار ، اقدار .

§ جانلی جنازه : ضعیف ، زبون ، مریض بیمجال .

جانّ جن طائفهسی : احوال انس وجانه ناظر اولان جناب حق .

جانان ـ جانانه [ف] معشوق ، معشوقه [مثل : جان کتمینجه جانان اله کیرمز] [بیت ـ محبی سلطان سلیمان : جان ویرمیجك درد ایله جانان اله کیرمز ـ جان آنی دیلرلیك اول انسان اله کیرمز] [فضولی : جانی جانان دیلهمش ویرمهمك اولماز ای دل ـ نه نزاع ایلیهلم اول نه سنکدر نه بنم]

جانب [ع] طرف ، يان ، سو . استانبولك جانب غربيسنده . سلطان سليمان قانونى جانبندن ارسال قلنان سفير . جانب حجازه عازم اولدى . سلطنت سنيه جانب عاليسندن .

* لين الجانب : اويصال ، هر شيئه قايلوب اويان آدم .

جانبين : نسنه‌نك ايكى طرفى : يالكز بر جانبى دكل جانبينى‌ده محتاج مرمتدر .

جمعى جوانب : جوانب اربعه .

جانباز [ف] جاننى فدا ايديجى . يعنى حركات عاديه‌نك فوقنده برطاقم اوضاع زور آورانه ويا معرفتكارانه ايله جاننى تهلكه ومخاطره‌يه قوييجى : آت جانبازى ، ايپ جانبازى كبى .

جانفس (جانفزا محرفى) جلاسز اينجه ايپك قماش . انواعى واردر .

جانور [ف] حيوان ، ذى‌روح . انساندن غيريده واكثريا يرتيجى حيوانات حقنده مستعملدر . انسان بعض افعالى اعتباريله جانوردن مخاطره‌لى برحيواندر . || خوك ، طوموز

* جانور رسومى : اغنام رسومى كبى خنزيردن آلنان رسم ميرى .

جانى [ع] جنايت ايشليجى ، مرتكب جنايت . يعنى كنديسندن فعل جنايت صادر اولان كيمسه . مؤنثى جانيه .

جاودان ـ جاودانى وَ

جاويد [ف] دائمى ، باقى ، ابدى : حيات جاودانى ، عمر جاويد .

جاه [ف] منصب : [شاهدى :

نه نسل ايله‌در نه سال ايله‌در .
نه جاه ايله‌در نه مال ايله‌در .
بكم اولولق كال ايله‌در]

[فضولى : شكايتنامه : باشمه دوشدى جاه سوداسى ـ ذوق اهل طمع تمناسى] [كمال ـ دور استيلا : امتدادسن وازدياد جاه ايله]

جاهد [ع] جهد ايديجى ، ساعى ، مقدم .

جاهل [ع] جهل ايله متصف اولان ، بيلز ، نادان . [روحى ـ تركيب بند :

اوج فلكه باصندى قدم جاه ايله جاهل ـ ارباب كمالك يرى يوق زير فلكده] [كذا : عالمده كه كامل چكه غم ذوق ايده جاهل]

جاهلانه : جاهلجه‌سنه . جسارت جاهلانه ، غيرت جاهلانه .

جاهليت : جاهللك ، اهل جاهليت : بعثت محمديدن مقدم اولانلر ، زمان جاهليت‌ده بولنانلر .

جمعى ـ جهال وجهلادر . [صفوت ـ رانزه حقنده‌كى مرثيه‌سندن : شكسته برچاق بولماز خمارين دفع ايچون ياران ـ شراب ناب ايچر جهال كاس مرتبايدن]

[قانصى ـ قاضى نامه‌سندن مفرز : جهلا زمره سنك باش بوغى]

جايع [ع] آچ ، قارنى آجيقان . [مثل: موزون كلب جايع صالدار ارسلانه بيله]

جائز [ع] ايشلنلمسنده جواز اولان ، بأس اولميان [مثل صو بولنميان يرده تيمم جائزدر]

جائزه [ع] تقدمه مقابلده ويريلان بخشيش ، عطيه . اكثريا تقديم اولنان مدحيه منظومه مقابلده شاعرلره ويريلان احسانه اطلاق اولنور : [شاعره جائزه اميدى ويرر وهم وتلاش]

جبابره (☞ جباره)

جبّار [ع] صاحب عظمت وقهر وعزت اسماء الهيه‌دندر . || ظالم وخونريز شخصده اطلاق اولنور .

جبارانه : جبارجه‌سنه جباريت : جبارلق

جبارى : جباره منسوب .

ايكنجى معنايه كوره جمعى جبابره : [شاكر احمد پاشا ـ شرح اسماء الحسنى :

دائر اولسون ديلكده الجبار ،
جبر كسره مداردر هر بار .
حفظ حقده اولور تلاوت ايدن ،
ضرر ايرمز آكا جبابره‌دن]

جبان [ع] قورقاق . [ضيا ـ ظفرنامه : آكا نسبتله جباندر شجعان اسپارت]

جبانت [ع] قورقاقلق . حقوقنی محافظه ده جبانت کوستردی .

جبر [ع] قیرق کیکی صاروب طوغرلتمق || اصلاح، اکمال: جبر نقصان. جبر مافات. || زور، قهر، عنف معامله ایتمك : اظهار جبر وشدت ایلدی .

جبراً : قهر طریقیله .

جبری : زور ایله .

جبر * علوم ریاضیه‌دن عملیات معروفه‌که آکا (جبر ومقابله) دخی دینور .

جبرائیل کرویون تعبیر اولنان ملائکهٔ مقربین‌دن بریدرکه اوامر ربانیه‌یی رسل کرامه تبلیغه مأموردر . واسطهٔ وحی وتنزیل. بوکلمه‌نك اصلی عبرانیدر. (جبریل) و (جبرئیل) دخی دینور .

جبروت [ع] [جه . به . رو . ت] فرط عظمت وجلالت. صفات الهیه‌دن اولدیغندن انسان حقنده معرض ذمده استعمال اولنور : عظمت وجبروتندن یانه وارلمیور .

جبریّه * ارادهٔ ذاتیه‌یی سلب ایله افعال بشریه‌یی من‌غیر ارادة ظهور ایدن حرکات، مثلا رعشه وعطسه قبیلندن عد ایدن طائفه‌که (قدریه) نك ضدیدر .

جبل [ع] طاغ، کوه .

جمعی جبال : جبال شاهقه . جبال منیع‌المنال.

جبه [ع] پولادن مصنوع زره، جوشن .

جبه خانه : اسلحهٔ حربیه مخزنی . بو مناسبتله موخراً باروت، قورشون قبیلندن اولان مهمات انبارینه علم اولمشدر . مخفف (جبخانه) در .

جبهه [ع] آلین، ناصیه : سجده، تضرعه فرش جبهه ابتهال ایلدی .

جبهه سای : آلننی سوریجی .

⚔ برفرقهٔ عسکریه‌نك ایلروده اوبتده بولندیغی محل، یعنی صاغ وصول جناحلرك وسطی . (ترجمهٔ ملت مسلحه : دشمنك صاغ جناحنه اجرا ایدیله‌جك چویرمه حرکتی ختام بولنجه‌یه قدر جبهه‌یه جدی وقطعی برصورتده تعرض ایتمك)

جبیره [ع] قیریق ویا اینجیك برعضوی صاردقلری تخته . وصارغی .

جبین [ع] آلین، ناصیه . جبهه (کرك جبهه وکرك جبین وناصیه) مترادفاتدن اولمیوب هر اوچی دخی آلنك بعض اقسام ونواحیسنك اسمی ایسه‌ده لسانمزده بلا فرق اوچیده (آلین) معاسنده استعمال ایدیلور . [ندیم : او بر سلطان اعظمدرکه سن هرشب کلورسکده ـ جبین ماه ایله آنك درنده سجده ایلرسك]

چین جبین : علامت غضب‌که آلنی بروشدیرمقدن عبارتدر : اظهار چین جبین .

جبین [ع] جبان معناسنه .

جحود [ع] [جه . حو . د] بیلدرك انکار ایدن، ایدنلر (یهود) طائفه‌سی . لسانمزده (چیفیت) تعبیر معروفی (جحود) محرفیدر.

جحودانه : جحوده لایق صورتده . چیفیتجه‌سنه .

جحیم [ع] جهنم . دوزخ . [عزت ملا : آغاز ایلدی جحیمه سفر ـ چالدی بکتاشیلرده‌کوچ بوریسن] [نفعی ـ قصیده ـ درمدح نصوح پاشا : کر اولسه مظهر فیض هوای مکرمتی ـ اولوردی ابر بهار جنان دخان جحیم]

جدّ [ع] بیوك پدرکه کشینك باباسینك باباسی. ترکجه‌ده دده .

جده : بیوك والده . کرك پدرك وکرك والده‌نك والده‌سی .

جد بجد : جددن جده، انتقال طریقیله : جد بجد عثمانلی‌در .

⚖ جد صحیح : علم فرائض اصطلاحنجه میته نسبتده ام داخل اولمیان جددر ؛ باباسینك باباسی، وباباسینك باباسینك باباسی .

⚖ جد فاسد : علم فرائض اصطلاحنجه، میته نسبتده ام داخل اولان جددر . آناسینك باباسی، باباسینك آناسینك باباسی کبی .

جمعی اجداد : مآثر اجداد . [جودت پاشا ـ ترجمهٔ خطبهٔ قس بن ساعده : ای جماعت ایاد، قنی آبا واجداد ؟]

جداول (☞ جدوله)

جدری [ع] [جه ـ ده ـ ری] وجودده چیقان چیچك خستەلكی .

تلقیح جدری : چیچك خستەلكی ایچون اوریلان آشی كه چیچكدن آلمه طریقیله اجرا اولنور . دیكر نوع ایسه بقری دینور كه اینكك ممەسندن اخذ اولنور .

جدل [ع] [جه ـ ده ـ ل] لسان شدتله نزاع : مباحثەلری جدلی موجب اولدی . [ضیا : كیمسەلر ایلیەمز ذاتی ایله بحث وجدل]

* جدل منطق : شول قیاسه اطلاق اولنور كه مشهودات ویا مسلماتدن مؤلف اوله .

جدول [ع] [جه ـ د ـ وه ـ ل] ① كرك بحردن وكرك نهردن منشعب دره ' ویا نهر صغیر . اكثریا صنعی مجرالرده قوللانیلور : سویش جدولی . بر جدول حریله ایكی نهری برلشدیردیلر . ② بر ورقه اوزرینه كرك عمودی وكرك افقی خانه خانه چكیلان خطوط ' مسطر كبی . [فضولی : خط ریحان ایله جدول چكوب گلزاره یازمشلر] ایستاتیستیق جدولی . نفوس جدولی . واردات جدولی كبی تعبیرلردن برشیئك مجموعنی مجملاً ضبط ایدن دفتر ' اوراق مستفاد اولور .

جمعی جداول : [كمال ـ تصویر افكار : جداول سطوری اشعۀ معارفه واسطۀ انتشار اولان مطبوعاتك]

جدی [ع] [جه ـ دی] اركك اوغلاق ' یعنی كچینك اركك یاوریسی || بروج اثناعشردن منطقۀ جنوبیەده واقع برقاچ كوكبدن عبارتدر كه هیأت مجتمعەلری اوغلاق صورتی تشكیل ایلدیكی ایچون بو نام ایله توسیم قلنمشدر . كونش بو برجه كانون اولده انتقال ایلر . تقویملرده شو اشارت مخصوصه ایله كوستریلور : (♑)

جدید [ع] یكی ' نو . سال جدید ' سنۀ جدیده . طور جدید ' ذراع جدید ' اصول جدیده . مقیاسات جدیده .

جدیر [ع] لایق ' سزاوار .

جذب [ع] كندینه طوغری چكمك . مقناطیسك ایكنەیی جذب ایتمسی كبی : [كمال : سنكدر جذب قلبه شمدی قدرت سحر حسن ایتمه]

جذبه * [غ] عبدك جانب خالقه انجذابندن عبارت بر حالت قلبیه : حالت استغراق كبی . جذبۀ الهیه . فلان حالت جذبەده ایكن سویلمشدر .

جذر [ع] ① كوك ' بیخ ' اصل ② نفسنه ضربنده بلا كسر عدد تام حاصل ایدن مضروب . مثلا بش عددینی نفسنه ضرب ایتدیكمزده ٢٥ اولور . ایشته بو بش عدده جذر اطلاق ایدیلور .

جذعه بش یاشنه كیرمش دیشی دوەدر كه خطاءً بر كیمسەیی قتل ایتمش اولان قاتل اوزرینه شرعاً دیت اولەرق لازم كلان یوز دوەدن یكرمیسنك بو نوعدن اولمسی حكم شرعی مقتضیاتندندر .

جذوه (اسم) قهوه پیشیرمكه مخصوص كوچوك ابریق .

جرّ [ع] چكمك ' ایلرودەكی برشیئی كندینه طوغری چكمك . جر اثقال ' قطاری جر ایدن لوقوموتیف . || جلب منفعت ' جرّ نقود ' جرّ منفعت تعبیرلری معلومدر .

جرّه كیتمك : طلبۀ علومك شهور ثلثەده بلاد وقرایه طاغیلەرق جمع ارزاق ونقود ایتمەلرنده اصطلاح اولمشدر .

جرّاح [ع] یاره تیمار وتداویسنی ووجود بشرده عملیات جراحیه اجراسنی بیلان آدم .

جراد [ع] [جه ـ را ـ د] چكركەیه دینور كه اسم جنسدر مفردی اولان (جراده) لسانمزده قوللانلماز (جراد منتشر كبی) تعبیری اكثریا كثرت ناس حقنده قوللانیلور : جراد منتشر كبی مملكتك هرطرفنه یاییلان تاتار طائفەسی .

جرّار [جه ـ ر ـ را ر] جر ایدیجی ' هیچ بر عوض مقابلنده اولمیەرق نفسنه مادةً منفعت جلب ایدیجی . اكثریا هركوردیكی شیئی طلب ایدن كدا مشربلره اطلاق اولنور . جرار برحریف ' فقیر دكل عادتا جرار . [روحی ـ تركیب بند : جرار دیو ویرمز اولور اول تكری سلامن ـ شرمندن ایدرسه سكا برجبه كرا نعام]

جرائد (☜ جريده)

جرائم (☜ جريمه)

جرب [ع] [جه . ره . ب] اويوز علتي .

جربزه [ع] [جه . ر . به . زه] تركجه‌ده مجركليك تعبير ايديلان صفتدر كه فطانت، تميز، درايت، اقناع كبي خصيصه‌لردن عبارتدر . اكثريا لسانه عطف اولنور : فلانك جربزه لسانه ديه‌جك يوقدر . فلان ذات صاحب جربزه‌در . بو ايشي جربزه‌سي سايه‌سنده قزاندي . (ضيا : اوله بر جربزه نطقده وار كم ابلر ـ خصمينك حق دخي اولسه اداده ابطال)

جرح [ع] يارملمك . آلت جارحه ايله ياره آچمق . فلانى بچاقله جرح ايلدي . || رد ايتمك : برقولى جرح . دائما رأيمي جرح ايدر .

⚖ جرح : يارملمكدركه انسانك عضو بدنيه تعلق ايدن جرمه اطلاق اولنور .

⚖ جرح خطاء : قصده مقرون اولميه‌رق خطاءً بركيمسه‌يي يارملمك .

⚖ جرح عمد : عندالفقها، كرك آلت جارحه ايله وكرك آلت جارحه‌نك غيري بر شيله جرحي مشروع اولميان بركيمسه‌يي قصداً جرح ايتمكدر .

⚖ جرح مثخن : مجروحده اضطراب موتدن بشقه حركات، يعني اثر حيات حس اولنميه‌جق جرح ديمكدركه في‌الحال هلاكي محتمدر .

⚖ جرح مهلك : مجروحك هلاكنه مؤدي اولان جرح .

جرس [ع] [جه . ره . س] چاك، بانك
جرس : چاك سسي، چنغراق (فضولي : چكمكه غربت عزمنه اي ساربان محمل صاقن ـ كيم بو يولده بيم غربتدندر افغان جرس)

جرىء [ع] جرأتلي، جسور، بهادر : شخص جرى . جرى‌اللسان : لساننده جرأت اولان، سوزيني اسير كهمز اولان .

جريب [ع] [جه . ري . ب] مختلف‌الوزن برنوع بيوك اولچك . || دونم كبي اراضي اولچيسي . (ابن خلكان : يا اميرالمؤمنين بنده سزه بني اسد صحرالرندن يوز بيك جريب بر باغشلاديم)

•

جريح مجروح معناسنه .

جريحه [ع] ياره : جريحه‌سنه مرهم اوردي . جريحه‌سي التيام قبول ايتمز .
جريحه‌دار : ياره‌لي، مجروح .

جريده [ع] دفتر، مجلاً ضبط خصوصاته مخصوصه دفتر . ژورنال . نفوس جريده‌سي : نفوس دفتري .
جمعي جرايد : جرايد تقدير .
|| غير رسمي اوله‌رق تركجه‌ده ايلك نشر اولنان غزته‌نك كه ١٢٥٦ سنه‌سنده‌در اسمي (جريدهٔ حوادث) تسميه قلنمش اولمسنه مبني صكره‌لري غزته، ژورنال معنالريله علميت مرتبه‌سنه وارمرق خواص وعوام لساننده اوراق حوادثه جريده اطلاق اولنه گلمشدر .

جريمه [ع] صوچ : ارتكاب جريمه .
جمعي جرائم : اصحاب جرائم . (سعيدبك ـ محاكم : جنايتك جرائم سائره‌دن مابه‌التميزي اوچ كيفيت اوله‌رق) || جرم صاحبندن آلنان آقچه . (جزاى نقدى) كبي اولميوب برنوع تضمين‌در . برينه صورمشلركه داماد كزه بوقدر پاره‌يي نيچون ويرديكز ؟ كريمه‌نك جريمه‌سيدر ديمش .

⚖ جرائم اعتياديه : حد ذاتنده جرمدن معدود اولميوب نوع واحد اوله‌رق ايشله‌نيلان افعال مضره‌نك مكرراً اجراسيدر . ارباب شبابي فحش وسفاهته اغرا واويننك مالني سرقت ايتمكي عادت ايتمك كبي .
ارباب حقوق عندنده فعلك اوچ دفعه اجراسي اعتيادك وجودينه سبب كافي عد اولنمشدر .

☪ جرائم سياسيه : آسايش وامنيت عامه‌يي اخلاله منجر اولان افعالدر .

⚖ جرائم مشتركه : اصطلاح فقهاده بردن زياده اشخاصك برلكده جرم ايشلملرينه اطلاق اولنور .

☫ جرائم عنـدده : دولته قارشـو سلاح قالديرمق، وبلا سبب مشروع برفرقهٔ عسكريه‌نك ويا برسفينهٔ حربيه‌نك و يا برشهرك (قوماندا) سنى اله آلمق، وامـوال دولت وامتى غارت ايچون تشـكل ايتمش اشقيا چته‌لرينه رئيس اولمق وحدودلره يتاقلق ايتمك، ساخته البسـهٔ رسميه كيمك، ساخته نشان طاقق، قارخانه ايشاتمك كبى بالكز برزمانده ايشلنيه‌رك ممد اولان جرائمدر .

جزاء [ع] جرم وقبـاحت صاحبنه ترتيب ايديلان عقوبت، ازيت مجرمك تعيين جزاسى . مواد جزائيه [سعيد بك ـ محاكم ؛ كافهٔ دعاوى جزائيه‌ده مجرمك قارشوسـنه عدالت عموميه چيقوب]

جزاى عمل : كنـديك فعلى جزاسى [بيت : بليغ : فكر اموال ايله بار غمه حمال اولدك ـ سنك اى خواجه جزاى عملكدر چكه كور]

جزاى سزا : جزاى مستحق، لايق اولان جزا .

* جزاى شرط : شرطك حصولنه تابع اولان كيفيت، وعبارهٔده شرطك مقابلى اولان قضيه .

جزا چكمك : مستحق اولديغى عقوبتى ادراك .

جزايه اوغرامق : دوچار عقوبت اولمق .

جزاسنى بولمق: مستحق اولديغى عقوبتى ادراك . عربيده (جزاء) (مكافاة) يرنده‌ده مستعمل ايسه‌ده لسانمزده بومعنايه قوللانلماز .

حقوق جزاى نقدى : نقـد احذيله مجازاته‌ده اصطلاح اولمشدر . طوغريسى (نقد جزائى) اولمق لازم كلوركه (مجازاة بالنقد) تقديرنده‌در .

حقوق جزاء : ايشـه‌نيلان شر ايچون شردر . بوتعريف جزانك على‌الاطلاق تعريفى اوله‌رق معنـاى عموميسى اعتباريله ايسـه : برفعل مذمومك فاعلنه چكدريلان عذابدر .

عنـد اهل‌القوانين : اصولنه توفيقاً وضع واعلان اولنان قانونه مغاير حركتده بولنانلره چكدير . يلان عقوبتدر .

جزاءً : جزا اوله‌رق . جزاءً حبسى جزاءً عزلى

جزّار [ع] [جه . ز . زا . ر] دوه‌قصابى .

جزالت [ع] راست، درست اولمق كه ركا . كتسزلكدر : جزالت لفظ، جزالت عباره .

جزاير (☛ جزيره‌يه)

جزر [ع] بهار محيطه‌نك تأثير قريله قباردقدن صـكره نسـق منتظم اوزره بهر ١٢ ساعتده چكيلوب اكسلمى، تعبير آخرله حال اصليسنه رجعتى . عكسى حالنه (مد) تعبير اولنور . [كانك ـ لوندره : نهرك كونده بركره آلچالوب بركره يوكسلمسى موجب اولان جزر ومد]

جزع [ع] [جه . زه . ع] صبرسزلق ابدرك اظهـار حزن ايله تلاش : (اظهارجزع وفزعى صفت رجوليته ياقشديره‌مديغندن)

جزم [ع] [جه . ز . م] بلا شرط واستثنا برشيئه حكم قطعى ويرمك . كسدروب آتق . نتيجه‌سـنده مشكلات اوله‌جغنى قطعياً جزم ايلدم . عقلاً بويله جزم اولنور .

جزماً : جزم صورتيله .

|| بركلمه‌نك آخرنده‌كى حركه‌سنى اسـقاط ايله اسكان ايتمـه (جزم) (عزم) (عقل) (نقل) كلمه‌لرنده ميملر له لاملرك اسكانى كبى .

جزيره [ع] آطه . قره‌دن منقطع ارض . واووا يرده توملش طـو پراق وياخود ايكى نهرك آره يرنده قالمش ارض : جزيرة العرب كبى .

شبه جزيره : آطه‌مسى محل . نيم جزيره .

جمعى : جزاير : جزاير خالـدات . جزاير سبعه، جزاير بحر سفيد .

جزيل [ع] جزالتلى اولان ركيك اولميان . نفظ جزيل، ثواب جزيل .

جسارت [ع] جسـورلق، قورقـامق . جبانت مقابلى . جسـارتنه سوز يوقدر . ارباب جسارتك يوركى پكدر . اوزرينه وارمغه جسارت ايتدى . جسارتك افراطى بر نوع جنندر .

جسامت [ع] [جه . سا . مه ت] بيوكلك ماديات ومعنويانده قوللانيلور : جسـامت بنا، مملكتك جسامتى، جسـامت مصلحت . خدمتك جسامتى .

جسته]فا[[جه . س . ته] درجه، قسم، جسته جسته : درجه درجه، قسم قسم : دینی جسته جسته تأدیه ایلدی .

برجسته : لطیف، منتخب : شعر برجسته، مصراع برجسته : [سامی : خط پشت لب ایدر ایهام شم وبوسه‌یی ـ مصرع برجستهٔ موزون بر معنی ایکی]

جسد [ع] [جه . سه . د] وجود، بدن، تن . اکثریا اموات حقنده قوللانیلور: جسد میت، جسد بی روح کبی .

جسور [ع] [جه . سو . ر] جسارتلی، دلیر، بهادر پردل . فلان آدم پک جسوردر .

جسورانه : جسورجه‌سنه، جسور اولان لایق صورتده . (غیور) کبی (جسور) کلمه‌سنك ضمننده ذمده مندمجدر . مثلا (فلان آدم غیوردر) دینیلدیکی وقت (غیور بغدادی‌یه) تلمیح محتمل اولدیغی کبی (فلان آدم جسوردر) دیمکله (الجاهل جسور) قولنه ایما احتمالی دخی واردر . بناءً علیه بو کلمه‌لرك استعمال وتلقیلرنده تأمل شرطدر . احتمال که مدح ایده‌یم دیرکن ذم ایدلمش ومدح اولنه‌دم ظن اولنورکن ذم اولنمش اولور .

جسیم [ع] [جه . سی . م] عظیم . کبیر، اولو . مادیات ومعنویاتده قوللانیلور: جسیم بر قلعه، امر جسیم . جسیم الجثه، اوز جسیم، استحکامات جسیمه .

جصّ [ع] کیرج .

جعلی [ع] [جه . عه . لی] ساخته، یاپمه، تقلید . حیث جعلیه . حدث جعلیه . طورجعلی .

* جعلیات : جعلی خصوصات . جعلیات ایله عوامی اغفال ایلر .

جغا (اسم) [جه . غا] خاقانه مخصوص سرغوج . کلین چلکی . صرجه‌دن چکیلان صاچ تلی کبی رشته‌که سرغوجلر آنکله ترکیب اولنور .

§ اصطلاح عوامده (جاقه صاتمق) تعبیری احتشام مقامنده‌در .

جغتای (علم) عامه تحریف ایله چاغاتای تلفظ ایدر . جنکیز خانك اوچنجی اوغلی ودبیر ملکی ایدی . جنکیز ممالکنی درده تقسیم ایله تاتارستانی وچینی (اوکدای) خانه، قبچاق ایله روسیه‌یی (باتو) خانه، ایران وعراق و بلاد ارمنی (هلاکو) یه، ترکستان وخراسان وخوارزمی (جغتای) خانه ویرمشدی . اوراده سویلنوب یازیلان لسانه (جغتایی) دینمشدرکه قدیم (اویغور) لساندن، یعنی ترکی شرقیدن منشعب اولمش و ٦٠٠ تاریخنه قدر (لطفی) (عبیدالله) (نوائی) (حسین بیقرا) (حیدر میرزا) (سلطان بابر) (صیقل) کبی مشاهیر ادبانك مؤلفاتیله رونق ومکملیت حاصل ایتمش واملاسی فارسی‌یه تقلیداً ضبط اولنمشدر .

جغرافیا [جه . غ . را . ف . یا] (یونانیدن یه . ئوغرافی یا) فرانسزجه‌یه géographie صورتنده نقل ایدلدیکی کبی متأخرین غرب دخی برقاعده (ژه) یی جیمه تبدیل ایله (جغرافیا) یازمشلردر . معناسی کرهٔ ارضك تعریفی دیمکدر .

جغرافیای ریاضی : کرهٔ ارضك سائر کره‌لره نسبتله وضع وحرکاتنی .

جغرافیای طبیعی : کرهٔ ارضك قره ودکزلرینك احوالنی وطبقاتنك ترتیبنی .

جغرافیای سیاسی : کرهٔ ارضك نوع بشره متفرع تقسیمات وتأسیساتنی .

جغرافیای تاریخی : کرهٔ ارضك احوالنه دائر تحصیلی میسر اولان معلوماتك درجاتنی ناطقدر .

جفاء [ع] اذیت، اینجتمه، جور، معنویاتده قوللانیلور : [فضولی : صبرم آلوب فلك بکا بوزیلك جفا ویرر] [بیت : دوشدك رباط دهره چکمك کرك جفاسن ـ یولدر بو یولده آدم البته راحت اولماز] اکثریا دلربالر طرفندن عشاقه ایدیلان ناز وستمده قوللانیلور : [فضولی : نیچون ترك ایلر جور وجفاسن برکرم قیلماز] [فضولی : فلکلر یاندی آهمدن جفادن یاراوصانمازمی] [مصراع مشهور : جفایی چکمیان عاشق صفانك قدرینی بیلمز]

جفاپرور : جفایی التزام ایدن . زوج جفا پرور .

جفا پیشه : جفا معتاد، جفا ایدیجی .

جفاجو : جفاکار .

جفاکار : جفا ایدیجی، جفاجی . جفاکارانه : جفاکارجه سنه .

جفاکاری : جفاکارلق .

جفاکش : جفا چکیجی : عاشق جفاکش .

جف القلم * قلمی کاغددن قالدیره‌مه‌یه‌رق معاسنی افاده ایدرکه درآن، همان تقدیرنده تعبیرات ادیه‌دندر . جف القلم جواب ویردی . [مضی مامضی وجف القلم]

جفن [جه . فه . ن] کوز قپاغی

جمعی جفون : صرف لحافظه جفوق .

جلاء [ع] [جه . لا] غربته دوشمك وطن حداق : جلای وطن . [کسر جیم ایله تلفظی غلطدر]

جلابیب [ع] ستره، پشمق معاسنده اولان (جلباب) جمعی . [سنان پاشا — تضرعات : الهی سن اول قادر قدیم وصانع حکیمسك که ازل آزالده جلابیب استار صفات وحجب احدیت ذات ایله مستور اولمش برکنز مخفی ایکن]

جلاد [ع] [جه . ل . لا . د] اعدامنه حکم اولنان اشخاصی قتله مأمور اولان شخص دنی . [مثل مشهور : الله جلاد لازم أیسه سنك نه اوستکه لازم]

خلفای راشدین زماننده جلاد استخدام اولنمار ایدی . قصاص شرعی اجرا اولنه‌جق قاتل ورثه‌یه تسلیم ایدیلوردی .

جلاد استخدامی دولت امویه ایله باشلامشدر

جلادت [ع] [جه . لا . ده . ت] شدت ومتانت ایله ممزوج اولان بهادرلك . یلدیرم بایزیدك جلادت قهرمانانه‌سنه دشمنی بیله مفتون ایدی .

شمشیر جلادت، اطوار جلادتکارانه .

جلال [ع] نهایت مرتبه‌ده عظمت . بو صفتله جناب حق دخی موصوف اولور : الله ذوالجلال . اسم جلال . نعم جاه وجلال [نفعی : کشور جاه وجلالکدر اوملك بیکران]

|| قهر وغضب حالنده دینوز (جمال) مقابلی اولور . [سنان پاشا — تضرعات : قهار سنك که جلالك سطوتیله هرذره مسرور]

جلالت [ع] تصرف‌تمزدندر . عظمت، اولولق . بزرکی : جلالت قدر، جلالت شان . فرط جلالتندن یانه تقربه جسارت اولنه‌مازدی . [سنان پاشا — تضرعات : الهی بوترتیب عوالم غیب وشهادت وبونظام حضرت عزت وجلالت برسلسله‌درکه]

جلالی (اسم) عاصی، تورمش . باغی، [نعیما : آناطولی‌یی جلالی بلیه سندن تطهیر ایلدی]

جلائل [ع] جلیله‌نك جمعی . بیوك اولان شیلر معنویاتده قوللانیلور . جلائل سیاسیه . جلائل اطوار .

جلب [ع] [جه . ل . ب] کندو طرفنه چکمك، کتیرتمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : جلب نقود، جلب اوراق . جلب محبت، جلب قلوب .

جلبنامه : جلب ورقه‌سی، محکمه طرفندن مدعی ویا مدعی علیه‌یه کوندریلان دعوتنامه .

جلب (اسم) [جه . له . ب] جلاب مواشی، خصوصا قویون سوریسی کتورن، تاجر . صغیر جلبی . اسیر جلبی .

جلسه [ع] [جه . ل . سه] اوتورمه . جلسه واحده‌ده ایفا ایلدی، بر اوتورشده .

جمعی جلسات .

جلی [ع] [جه . لی . ی] واضح، عیان، روشن، آشکار . میدانده، بللی . امرجلی، دلیل جلی .

جلیات : روشن وعیان اولان شیلر . امور جلیه . (خفیات) مقابلی .

جلیس [ع] [جه . لی . س] برلکده اوتوران . همنشین . انیس جلیس .

جلیل [ع] اولو، عظیم، اولان . جلالتلی . رب جلیل . پیغمبر جلیل الشان . فرمان جلیل . اوامر جلیله . جلیل المناقب .

جم [ف] پادشاه عظیم الشان معناسنه . خاتم ویاخود باد ایله یاد اولورسه سلیمان نبی، ومی وجام ایله ذکر اولنورسه ملوک پیشدادیانك دردنجیسی اولان جمشیددر . ترکجه‌ده ایسه مطلقا جمشید مراد اولنور . کرك جام ایله اولسون کرك اولمسون : [نفعی : پیرایهٔ ملك وملل، سرمایهٔ دین ودول ـ کاولمش نصیبی تا ازل، تاج فریدون، تخت جم] [کذا ـ ساقی نامه : مرحبا ای یادکار مجلس دوران جم ـ آب روی دولت جمشید وآیین پشنك] [ندیم مجلس جم قوریلدن بری اولمش البت ـ باده‌دن صکره بزر بوسه ویرمك عادت] [نفعی ـ قصیده، مشهوره: یار اوله جام جم اوله، بویله دم حرم اوله]
[نفعی : ساقی مددی صوك بزه، جام جم وكی صوك بزه]

جمّ [ع] چوقلق، غلبه‌لك . لسانمزده ستر واحاطه ایدیجی معناسنه اولان (غفیر) لفظیله برلکده استعمال اولنورکه چوق اوله‌رق، مجموع، جمع کثیر دیمك اولور : اطرافنی جمّ غفیر احاطه ایلدی . برجم غفیر ایله امداده شتاب ایلدی.

جماد [ع] حیاتسز اولان اجسامدن هربری . اثر حیاتدن منقطع اولان شیلرده وصف اولور . عادتا جماد کسلدی . ویاخود جماده تحول ایلدی .
جمعی جمادات : ذوی الارواح وجماداتدن .

جمادی الاولی و جمادی الآخره [ع] شهور عربیه اسملرندن معروف ایکی آیدرکه ربیع الثانیدن صکره کلور . قبل الاسلام (جمادی اولی) یه (جمادی خمسه) دیرلر ایدی . محرمدن بشنجی آی اولمق حسبیله، ایکنجیسنه‌ده (جمادی سته) دیرلردی . وقت اسلامده (اولی) و (آخره) یه تحویل ایلدی . عربیده جیمك ضمیله (غبار) وزننده‌در . فقط لسانمزده فتح جیم ایله مضبوط اولدیغندن مفتوحه صره‌سنده ذکری تنسیب اولندی .

جماعت [ع] برآره‌یه کلوب طوپلانمش، جمع اولمش انسان . کروه، غلبه‌لك، کثرت : جماعت نساء . جماعت موحدین .
|| قول واحده قائل اولان علما ومجتهدین : جماعت فقها .
|| جماعت : جامعده امامه اتباع ایله نماز قیلانلر . جماعت ایله نماز قیلمق : منفرداً قیلیوب سائر مسلمین ایله برلکده امامه اقتدا ایله ایفای صلوة ایتمك .

جمال [ع] ظاهراً وباطناً کوزللك . لسانمزده غالباً وجه دلارا معناسنه مستعملدر .
[کمال ـ تصویر غروب : تنفسلری بریرینك کل جمالنی صولدیرر] [کذا : اویقوسزلقدن جمالنی رنك ملال بوریمش ....] [کذا ـ عائله : کنجلککده حسن جمال، یاشی آلدقدن صکره اولاد وعیال زینتی یتشیرمی که [کمال ـ تصویر افکار : بشرده دائم اولان کمالدر جمال متحول اولور] [فضولی : اول بت سرکش کلور صالمش جمالندن نقاب ـ ای سلامت الفراق، ای عقل وایمان الوداع] [سنان پاشا : نره‌ده اول ابهت جماللری]
عرض جمال : عرض دیدار . یوز کوسترمك: [فضولی : برثواب ایت صبحلر تاشام قبل عرض جمال]
|| صفات الهیه‌دن (جلالك) مقابلیدر .
[سنان پاشا ـ تضرعات : جلالك سطوتیله هر موجود مقهور، جمالك تجلاسیله هر ذره مسرور]

جمّال [ع] دوه‌جی .

جماهیر (☜ جمهوره)

جمد [ع] [جه . مه . د] طوکمش صو . بوز .

جمره [ع] [جه . م . رَه] آتش قوری . مترجم عاصم، تاریخنده ناپولیون بوناپارتی (جمرة الحرب) عنوانیله توصیف ایلشدر .
|| (☺) اواخر شتاده شباط آینده حاصل اولان بخار وحرارته دینورکه اوچ دفعه زمیندن هیجان ایدر : اولا شهر مزبورك ایلك هفته‌سنده هوایه، ثانیسنده صویه، ثالثنده ارضه عارض اولور. جمعی جمرات : بین الجمرات هوالر کسب اعتدال ایدر .

جمع [ع] [جـه . م . ع] طوپلامق، بریکدیرمك . جمع ارزاق، جمع نقود .

جمع احباب. اوراق پریشانك جمعی، جمع آثار کمال. [کمال ـ غروب: قابل اولدقلری درجاتك هیچ بری خارجده قالماق اوزره عمومنی جمع ایتمش بیك دراو ملون بلوطلر] معنویاتده‌ده قوللانیلور : [فضولی : حبیبم کوکلی جمع ایلز رخساری دورنده ـ مکر زلفی کبی حالم پریشان اولدیغن بیلمز]

اسم مفعول مقامنده قوللانیلور : [نفعی ـ ساقی نامه : بر بره جمع اولسه عاشق شمع ایله محبوبله ـ هیچ اوبزم خاصه‌سندن اوزکه مجرم بولمدم]

|| کلمه‌نك بردن زیاده‌یه دلالت ایدن صورتی. عربیده (مفرد) و (تثنیه) مقابلی. صیغهٔ جمع ایله ایراد ایلدی.

ترکجه‌ده ادات جمع (لر) در.

|| اعمال اربعه‌دنکه برقاچ عددی طوپلایوب برمقدار معلوم قیلمقدن عبارت عملیات حسابیه‌در. یکون.

جمعاً : جمع ایتمك صورتیله : جمعاً درت یوز غروش.

جمعی جموع.

جمعیت [ع] [جه ـ م عی ـ یه ـ ت] افراد واشخاص متعدده‌نك بربره طوپلا. نمسندن متحصل هیأت. جمعیت بشر، جمعیت علما، فنون جمعیتلری.

|| عدم پریشانی : [فضولی : فنا قیلمدم طلب اسباب جمعیت تمام اولماز]

جمعیت خاطر بومعنا اعتباریله‌درکه ذهنك پریشانلغنی دفع ایله جمع شعور مقامنده‌در.

* جمعیت کلام : سوزك لفظی، ویا معنوی وجوه متناسبه‌یی حاوی اولیشنده مستعمل اصطلاحات ادبیه‌دندر. جمعیتلی سوز.

|| یاران واحباب ایله برآره‌یه طوپلانوب اکلنمه. دوکون، جمعیت عشرت، جمعیت ختان، جمعیت ولیمه.

جمعی جمعیات : جمعیات فنون، جمعیات سیاسیه [سعدالله پاشا ـ اون طقوزنجی عصر ـ منظومه : زمان زمان ترقی، جهان جهان علوم ـ اولورمی جهل ایله قائم بقای جمعیات]

جمل [ع] [جه ـ مه ـ ل] ارکك دوه.

جمیع [ع] مجموع، هپ، بتون، جمله، جمیع اقوام برمعبوده قوللق ایدر. جمیع ناس محتاج ارشاددر. جمیع احوالده حکمی جاریدر [فضولی ـ شکایتنامه : اما زبان حال ایله جمیع سؤالمه جواب ویردیلر] [کذا : من بعد رتبهٔ اقتدار وپایهٔ اعتبارین جمیع کدالردن، بلکه بهایمدن وطاش وطوپراقدن اخس وادنا بیله]

[صفوت برانزه‌یه مرثیه :

دکلکیم آرپه‌لق جزوی معیشت ویرمدی ایواه
مصنف عاصم ایتمشکن نیاز ابن صمایدن
فقط ازمیره ملا اولدی اول تحریر بی‌همتا
جمیع فنده معلوماتی چوقکن قسطلایدن]

جمیل [ع] [جه ـ می ـ ل] کوزل، مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : دوی جمیل، خلق جمیل، وصف جمیل : هرحرف طبع وتمثیل غوتبرغ ایچون روصف جمیلدر.

اوصاف جمیله.

جناب [ع] [جـه ـ نا ـ ب] بوکلمه‌نك معنای وضوعیسی سرای وخانه حولیسی واطرافی دیمك اولەرق فقط تعظیم وتوقیر وعلویتی تضمن ایدن معنای عرفیسی مستعملدر : جناب حق، جناب پیغمبر، جناب رسالتمآب، علو جناب. صاحب جناب. عزت وجناب صاحبی برذاتدر. [نفعی : اولمیه اکسك جنابکدن کروه مستعین]

[نفعی : جناب مفتی عالم که احکام فضیلتده ـ بنان فکری آسان حل ایدر هرامر دشواری]

جناح [ع] [جه ـ نا ـ ح] قناد : جناح طائر، جناح باب. قنادلری مشابه‌سنده اولدیغی حیثیتله اردونك جهتیندن هربرینه (میمنه) و (میسره) تعبیرات قدیمه‌سنه بدل اطلاق اولنور. صاغ جناح، صول جناح.

جناحین : ایکی قناد.

ذوالجناحین : ایکی قوت معنویه‌یی جمع ایدنه وصف اولور.

جمعی اجنحه.

باجناح : باجاناق که همشیره، زوجه‌نك قوجه‌سی.

جنازه [ع] [جه ـ نا ـ زه] میت . نعش، جسد .

جنازه آلایی . جسد میتی تابوتده اولدیغی حالده بعض مراسم ایله مدفنه ایصال که مذهب اهل سنتده بدع دینیه‌دندر .

جنان [ع] [جـه ـ نا ـ ن] قلب، کوکل، لسان جنان، خالصت جنان .

جنب [ع] [جـه ـ ن ـ ب] یان طرف . یان .

ذات الجنب . یان صانجیسی . پلوره‌زی .

جنبیه (اسم) یانه طاقیلیر بر نوع عربان خنجری .

جنت [ع] [جه ـ ن ـ نه ـ ت] اشجار سایه‌داری حاوی باغچهٔ لطیف . || بعدالحشر ارباب ایمانك داخل اوله‌جغی دارالصفا ، بهشت، ترکجه‌ده اوچماق . جهنم مقابلی .

[نفعی : جنت اولمش طوتدلم واری عجب جنتده ـ بویله بر قصر صفا کستر طرفه آیین م]

[شـنـاسی : زاهدك حقه دعادن غرضی جنتدر ـ دنیوی نعمت ایسه جانده‌ده منتدر]

جنت آسا : جنت کبی . جنت آسا بر باغچهٔ لطیف .

جمعی جنات وجنان . جنات عدن : دار الخلود . [جنان محبتی ازلدن بری حوریلکنـده بولنمش قدر تعریف ایدیور]

جندره (اسم) یونانیدن، سیلندر . قاش منکنه‌سی . تضییق آلتی . مجازاً دخی قوللانیلـور : جـندره، اضطراب . ترکجـه‌ده (جندره‌یه قویمق) تعبیری دخی بومعنایه‌در .

جنرال (فرانسزجه‌دن) général عسکریده میرآلایك فوقنـده اولان پایه‌که (میرلوا) مقابلی . عسکرك بیوك قوماندانی .

جنرال دو بریغاد général de brigade . میرلوا .

جـنرال دو دیویزیـون de division = فریق

[ضیا ـ عسکره ویردی قوماندایی مثال بوناپارت ـ کرچه کیم کلدی هیچ سلسله سنده جنرال]

جنرال قونسلوس : باش شهبندر .

جنك [فا] صاواش، دوکش، رزم . حرب . [بیت : بومثـل ایله بولـور جمله دول فوزوفلاح ـ حاضر اول جنکه اکر ایستر ایسه‌ك صلح وصلاح] عرصهٔ جنك : میدان حرب : [نفعی : مرد میدان هنر، مردم پاکیزه کهر ـ مدعا بخش ظفر، صف شکن عرصهٔ جنك]

جنکاور : جنکجی [نفعی : اوخدا وند هنر پرور جنـك آور کیم ـ منحصر دولتنـده تربیت تیغ وقلم]

جنك آزما : تجربهٔ حربیه صاحبی : جنـك آزما بر عسکر .

جنکجو : جنك آرایجی، غوغاجی .

[فؤاد پاشا : بر دولت نه‌قدر جنکجو اولورسه اول قدر صلح خو اولمق لازم کله‌جکندن]

جنکجو یانه : جنکجولغه یاقیشـان صورتده : منازعات جنکجو یانه .

* درجنـك اول : ایشـه کیر یشور کیرشمز معناسـنه بر تعبیر خوابیده‌در . [نعیما : قادیرم قبا طایلری درجنك اول پریشان اولدقلرندن]

جنك ایتمك : محاربه ایتمك . دوکوشمك .

§ جنکلشمك : اوغراشمق، صاواشمق، معانده، مجادله .

جنکاری (☛ ژنکاری‌یه)

جنوب [ع] جهات اربعهٔ اصلیه‌دن شمال مقـابلی که شرقه توجه ایدلدکده صاغ جانبه تصادف ایدن جهت ارض .

جنـوب روزکاری : باد جنـوبی که اودوس تعبیر اولنور .

جنوب سمتی، جنوب جهتی .

جنوبی، جنوبیـه : جنوبه منسـوب : سمت جنوبی، جنوبی آمریقا . جهت جنوبیه . بلاد جنوبیه .

جنیبه [ع] یدك حیوانی .

جنین [ع] رحمده اولان چوجق . مولودك آناسی قرنده‌کی حالی .

اسقاط جنین : چوجق دوشورمه .

جنین سـاقط : دوشن چوجـق که ترکجه‌ده

دوشوك تعبير اولنور . [برمكتوبدن : واقعا بعض
آثاری وار ايسه‌ده يازديغی شيلرك اكثری جنسين
ساقط قبيلندن اولديغندن]

جو [ع] آرپه، شعير . [شفقنامه : اميد
كندم ايتمه صاقين جو فشان اولوب —
عالمده نيك وبد كشی هپ اكديكن بيچر]

جوّ [ع] خلای سماء . هوادن عبارت
اولان خلا .

جو مطلق : تماميله، كاملاً بوش اولان عالم سماء .

جو هوا : هوا بوشلغی .

جوّی : جوه منسوب .

جواب [ع] سؤاله مقابل اولنان كلام كه
صوريلان سوزك قارشولغی .
قارشولق . [نفعی : كوز اوجيله عاشقه كه لطف
ايدر كاهی عتاب — برسؤاله بر قوماز اول غمزهٔ
حاضر جواب] [فهيم : نامهٔ اعمالی خلقك پريشان
ايت خدا — هم سؤالات قيامت هم جواب محشرم]
[بيت : يار اكر صورسه سنك خاطرك — خسته
فضولی نه ويرسك جواب] [مصراع مشهور :
سكوت ايتمك كبی عالمده نادانه جواب اولماز]
[مثل عربی : جواب الاحمق سكوت] (ويرمك)
(آلمق) ماده‌لريله قوللانيلور : قطعی جواب ويردم .
سؤاللرمك هيچ برينه جواب آلامدم . [نديم — قوشمه :

كبود چشم بيرحم نگاهن
عاشقلرك كوكه چيقاردی آهن
صوردم كردنده زلف سياهن
برجواب ويرمدی آقدن قرادن]

جواباً : جواب اوله‌رق . جواباً يازديغی
مكتوبده تفصيل ايلدی .

جوابنامه : جوابی حاوی تحريرات .

جواب رد : برسؤاله قارشی ردی حاوی
ويريلان سوز .

جمعی جوابات . جمع مستعملی اجوبه : اجوبهٔ
مقنعه . اجوبه‌يه لازمه‌سنی تحرير ايلدی .

جواد [ع] صاحب جود، سخی، كريم .

جوارح [ع] جارحه‌نك جمعی .

جواری (☞ جاريه)

جواز [ع] جائز اولمه . [نفعی : هرسحر
دهره طلوع ايتمكه آب زر ايله —
دستنه رأی منيردن آلور خط جواز] (ويرمك)
ماده‌سيله قوللانيلور : شريعت اسلاميه سوده همشيره‌سنی
زوجه جواز ويرمز .

جواز شرعی : شرعك جائز كورديكی .

جواسيس [ع] جمع جاسوس . [منيف
پاشا — حريريدن — ترجمهٔ مقامهٔ
صنعائيه : جواسيس سمع وبصری هرطرفه حواله
ايله]

جوّال [ع] پك چوق دولان ايديجی : فكر
جوّال شعلهٔ جواله . [كمال —
لوندره — هوانی مائی ور زمين اوزرنده جوال اولان
علائم سماويه پارچه‌لری] [مائلی عتيق : چرخه بركونه
طوقنور شعلهٔ جواله آه — كنديی كاسهٔ چينی كبی
پك پاره بولور]

جوامع [ع] جامعك جمعی . منار جوامع،
جوامع شريفه .

* جوامع الكلم : لفظی قليل اولديغی حالده
معناسی محيط وجزيل اولان سوزلر .

جوان [ف] [جـه . وا . ن] لسانمزده
جيمك كسريله مستعملدر . تازه،
كنج، شاب . پير مقابلی [نديم — شرقی : عجب نازنده
طفل دلستانسك — كوزلسك، تازه‌سك، ترسك،
جوانسك]

جوانی : تازه‌لك، كنجلك، عهد شباب .

بو كلمه الفاظ مشتركه‌دندر . فی الاصل شرق
لسانلرينك والده‌سی حكمنده اولان (سانسقری) ده
يوانا (yuvana) قديم ارمنيجه‌ده (هاواناغ) لاتينجه‌ده
(يووانيس) ايتاليانجه‌ده (جوينا) فرانسزجه‌ده
(ژون) صورتلرينی آلمشدر .

جوانب (☞ جانبه)

جوانبخت [ف] صاحب طالعت، كشاده بخت
[سنان پاشا : وهاذكی قوت
دولت جوانبختدر كه پير وجوان اول صاحب دولتك
ركابنده روان ايكن]

جواهر (☛ جوهره)

جودت [ع] برنسنه ايو اولمه، بوزوق اولمامه . جودت هوا كبى .

جودت ذهن .

جودت قريحه : ذهنك، قريحه‌نك جيد وبهتر اوليشى : [كمال ـ تخريب :

ظنمجه طبيعت صحيحه
خاصيت وجودت قريحه
موزون سوزه مفتقر دكلدر
اول صنعته منحصر دكلدر]

جور [ع] اذى، جفا، ستم . [اى فضولى جوريار وطعنهٔ اغياردن ـ واى يوز بيك غم بوهم برغم كه يوق غمخوارمز] [فضولى خسته‌يه دشمن سوزيله دوست جور ايلر] [نديم ـ شرقى : بنى جوركله سن بى طاقت ايتدك ـ يمانسك ماحصل ظالم يمانسك] [كذا : سنك هر جوريكه بيك جانله صبر ايلرم اما ـ بنى پك اولدبرر اى بيوفا ايلارله بازارك]

جوز [ع] معروف ميوه، تركجه‌ده قوز . تازه‌جوز، قورى جوز . لسانمزده سائر امثالى كلمات كبى واوى تحريك ايله تلفظ اولنور .

هرجوز يوارلقدر اما هر يوارلاق جوز دكلدر .

جوز هندى : نارجيل ديدكلرى ثمر معروف كه ايچنده سود كبى برمايعى حاويدر . هندستان جوزى .

جوزاء [ع] بروج اثنى عشردن آلتمشنجى درجهٔ شماليه‌ده واقع كواكب مجتمعه‌دن عبارتدر كه هيأت مجموعه‌سى يكديكره ملاصق ايكى انسان شكلى ارائه ايدر . شمس بو برجه مايس‌ده انتقال ايلر . تقويملرده شو اشارت ايله ارائه اولنور؛ (II)

[نديم ـ تاريخ ـ جعفرله هارون حقنده : بركوملك ايجاد ايتمش ايدى كه ايكى يقاسى اواوب برلكده كيرلر وجوزا كبى عرض وجود ايدرلر ايدى]

جوشن [ف] زره [فضولى : جانه جسمم اولى خدنك غمزه‌دن اولماز پناه ـ هيچ جوشن كيمسه‌يى تيغ قضادن صاقلاماز]

جوشن پوش : زرهلى آدم .

جناب حيدرك اكتسا ايلديكى جوشن يالكز بركوكسلكدن عبارت ايدى . زيرا دشمندن يوز چويرمك خصلت جبانانه‌سندن فطرة مبرى ايدى .

جوف [ع] ايچ، ايچك بوشلغى . جوف ارض، جوف بدن .

جولان [ع] طولاشق، دونوب طولاشمق . سرعت جولان . ميدان مسابقه‌ده جولان . فكرك جولانى . اصلى واوك فتحيله اولديغى كبى اكثر تركيبات فارسيه‌ده و بعض دفعه عدم مساعدهٔ وزندن طولايى نظمده واوك اسكانيله تلفظ اولنور : [نفعينك : بلكه غرق بحر خون اولوردى فلك دل كبى ـ ايتديكنجه تيغ خون افشانله جولانكرى] و [كذار ايلردى عكسى دوشمه‌دن آيينهٔ چرخه ـ راق آسا زميندن عرشه‌دك كر اينسه جولانى] [رخش انديشه‌م اكر باشلاسه جولانه چيقار ـ اوج افلاك معانى‌يه غبارتك وتاز] بيتلرنده اولديغى كبى .

جولانكاه ـ كه : جولان ايده‌جك ير .

جولانكر : جولان ايدن ايديجى .

جوهر [ع] ① اصلى فارسى (كوهردر) متحيز بالذات كه عرض مقابلى، بنفسه قائم اولان شى ② اصل، مايه، جبلت جوهر استعداد جوهر قابليت :-[بيت : شخصك استعدادى لطف پيكرندن بللى‌در ـ كيمياى قابليت جوهرندن بللى‌در] [فضولى : زهى سلطان روشن رأى ملك آراى دريادل ـ كه توفيق ظفر اقباله قماش جوهرين قابل] جوهردار؛ جوهرلى، مايه‌سى تميز . تيغ جوهردار . ③ ذيقيمت احجار . [مثل فارسى : قدر زر زركر شناسد قدر جوهر جوهرى] [آلتونك قيمتنى صراف جوهرك قيمتنى قيومجى بيلور.] ④ قليجك نامولنده‌كى منوشلر، هارهلر . [نفعى : غرشه آص شمدن كرو تيغ ثريا جوهرى] ⑤ نقطه‌لى حرف : تاريخ جوهردار، تاريخ جوهرين . حروف منقوطه‌سى حساب ايديلرك سويلنان تاريخ .

جوهر فرد : برجسمى تركيب ايدن غير قابل انقسام اجزانك هربرى .

جوهره : جوهر منفرد . جوهر يكانه .

جمعى جواهر . اكثريا اوچنجى معناده قوللانيلور : جواهر ذى قيم .

جهابذه [ع] [جه ـ ها ـ بى ـ ذه] عارف، واقف، حقايق آشنا اولانلر: جهابذهٔ علوم، فلان ذات جهابذهٔ علم كلامدندر . مفردى اولان (جهبذ) قوللانلماز .

جهاز [ع] [جه ـ هاز] كرك عروس وكرك ميت وكرك مسافر مقولهسنك محتاج اولدقلرى اشيا ومهماته دينور . لسانمزده غالباً كليه متعلق اشيا ولوازمده مستعملدر . جيمك كسريله ده لغتدر . [نفعى : بولدى شهرت اوقدر حسنله بكر فكرم ـ كه آكا طالب اولان اسقز اسباب جهاز]

جمعى اجهزه : اجهزهٔ كوناكون .

§ جهازلامق : جهيزلك كه قوجهيه ويريلهجك برقيزه لازم اولان اشيا ومهماتى تدارك واحضار ايتمك بومعنا اعتباريله فقير ومحتاجى، اسباب احتياجنى تدارك واعطاده دخى اصطلاح اولمشدر .

جهاز آلايى : عروسك خانهٔ پدردن خانهٔ زوجه كوتورديكى اشيانك قطارى .

جهاز خلايغى : عروسه ويريلان جاريه .

§ جهز چن: اسباب وتمات عروس، لوازم: [نديم : ابكار غنچه خيلى جهزلى چنلىدر]

جهالت [ع] جاهللك، نادانلق كه جهل ايله اتصاف. هرشيئه نك باشى جهالتدر: [بيت : جهالت سايهسنده قربولانلر . كيجه پرتوويرن شبتابه بكزر]

جهان [ف] [جه ـ ها ـ ن] فيرلايجى . سريع السير : برق جهان . شير جهان.

جهد [ع] چالشمق، اقدام . سعى : تحصيل علومه جهدى شايان تحسيندر . جهدى مرتبهسنده نائل رفاهيت اولهمادى . [آوجيلك حيوان اولديرمكه اقدامى طبيبك خسته ديرلتمكه جهدندن زيادهدر]

جهر [ع] سسى يوكسلك چيقارمه، صوتى رفع ايتمه. عيان وآشكار ايتمه. اخفا مقابلى .

جهراً : جهر صورتيله، سسى چيقارهرق : مكتوبى جهراً قرائت ايلدى .

جهرةً [ع] [جه ـ ره ـ تن] آشكار اولهرق، آچيقدن آچيغه . جهرةً ايفاى صلوة.

جهره (اسم) پاموق واپكك صاردقلرى صاپلو بينى . وبر جهرهيه صاريلان مقدار بورونجك .

جهرى (اسم) صارى بويا آغاجى فرانسزجهده بوياسينه (Alizarine آليزارين) دينور .

جهل [ع] [جه ـ ه ـ ل] بيلمهمك (علم) مقابلى . [نابى ـ خيريه :

جهلدر مايهٔ شرم وخجلت
جهلدر مورث ذل ونكبت
جهلدر آدمه زندان بلا
كه دوشنلر كورهمز روى رها
جهلدر محض عدم، علم وجود
هيچ برابرمى اولور بود ونبود]

[روحى: مى صوك بزه ساقى الجهلم رغمنه آنككيم جهلى ايله بيلديكى بردن اورر دم] [فضولى: كمال جهل ايله دعواى عرفان ايلك اولماز] [روحى: كافر كه برين دوزخ ايرر جهلدن ايلر ـ چون جهل حقيقتده اوله كفر، عجب سر!] [كمال ـ نوروز بك : شرك قدر معلون، جهل كبى دنى برداهيهنك] بعضاً مجهول صورتنده قوللانيلور . [نابى ـ خيريه :

بيلمك البته دكلى احسن
صورسهلر بن آنى بلمم ديمهدن
ايمه عار اوكرن اوقى اهلندن
هرشيئك على كوزل جهلندن]

|| بيلمزلك، جاهللك [جهلك اول مرتبهسى جهل اولماز ـ كيمسنز نابوقدر جهل اولماز] جهل بسيط : بيلمك بولندهكى جهل . جهل مركب : بيلديكنى بيلمهمك بولندهكى جهل . [روحى : كفتاره كلوب سويلمهلر جهل مركب ـ زعمنجه ولى هربرى برقطب زماندر .]

جاهلك جمعى، جهله، جهال، وجهلا كلور : جهلهٔ عنادية، جهلهٔ عوام . [صفوت : شكسته بر چناق بولماز حارين دفع ايچون ياران ـ شراب ناب ايچر جهال كاس مرتبايدن] [نابى ـ خيريه: جهلا عالمه نسبت خردر ـ بلكه خردنده بتر ابتردر]

جهنده [ف] جهان معناسنه : برق جهنده .

جهنم [ع] دوزخ . طامو . جنت مقابلی . دارالعذاب اخروی [نفعی ـ جوانامه موزون : ابوجهل اوقوسه عرنده بردم ـ صفاسندن بهشت اولور جهنم] فی الاصل بادیه ده دیبی درین اولان قویی معناسنده در که تأثیر شمسله انسانی بوکانده جق صورتده حرارت شدیده حفظ ونشر ایدر . بو اعتبارله نفس آلنمیه جق صورتده صیجاق اولان هوالرده ' حرارت کثیفه یی حاوی یرلرده ' انسانی معذب ایدن محالده وصف اولور . [فضولی : واعظ اوصاف جهنم قیلار ای اهل ورع ـ وار آنك مجلسنه کور که جهنم نه ایمش]

لسانمزده قیالو ' قراکلق ' ظلمت ' یاخود پك صیجاق معناسنده ده قوللانیلور . علم اولور : قره جهنم کبی .

§ جهنم کوتوکی : ملحد ' فاسق ' مخلد بالنار ' دوزخی .

جهنمی : دوزخی ' جهنملك .

بو کلمه نك اصلی (کهنام) عبرانیدر .

جهود [ع] [جه . هو . د] طائفهٔ یهوده اطلاق اولنورکه دین اسلامك انتشارینه مانع اولمق ایچون فوق الغایه جهد ایدیشلری سبب تسمیه در . یهود جهود . چیفیت لفظی بوندن محرف دکلدر . (جعود) دن در .

جهول [ع] پك جاهل ونادان اولان . [کمال ـ نوروز بك : شو ظلوم وجهول صفتلرینه مظهر اولان ابنای بشرك]

جهولانه : جهولجه سنه ' عنف جهولانه .

جیب [ع] فی الاصل یاقه معناسنه موضوع : باشینی جیب تفکره چکه رك . || اثوابك ال ییشه جك یرلرینه کرك داخلاً وکرك خارجاً تعلیق وربط اولنان کیسه : قوبون جیبی ' یان جیبی ' ساعت جیبی کبی . [صفوت ـ رمضانیه : بنده کالك ساقو ' سترہ ایسترـ جیب عاجرده یلك پاره سی یوق]

§ جیبدن : کندیلکندن اویدرمه . || کیسه دن کندی مالدن .

جیبی دلیك : زکورد ' صفرالید کبی ' بر پاره سز . [مثل : جیبی دلیکك میراث یدی] [دیکر : جیبی دلیك یوردامندن چکلمز]

* تشریح اصطلاحنجه بعض اور توسعندن حاصل اولان جیبات .

☫ جیب همایون : تخصیصات خصوصیهٔ سنیه .

جیب همایون دائره سی : مابین همایونه متعلق مصارف روزمره نك تسویه سنه مأمور اولان دائره در که سرقرنا بولنان ذاتك نظارتنه مفوضدر .

جیّد [ع] [جه . ی . یی . د] ایی ' تازه ' یوزوقلغدن بری . اثر جیـد ' کلام جید ' کتب جیده ' الفاظ جیده .

جیش [ع] [جه . ی . ش] عسکر کروهی ' اردو ' لشکر . رئیس الجیش ' مقدمة الجیش . جیش مشرکین ' جیش کفار . مجاز صورتیله ده قوللانیلور : المرافی جیش الم احاطه ایلدی .

جمعی جیوش : جیوش دشمن .

جِ : کسره ایله

جبال (☚ جبل)

جبایت [ع] اجاره ' ویرکو ' رسـوم کبی شیلری طوپلامق . بوکبی شیلر طوپلانلق . اغنام رسومینك جبایتی . جبایت اموال خزینه .

|| حایلاك . جبایت جمعی . جبایت براتی .

جبس [جی . ب . س] آلچی .

جبلّت [ع] [جی . ی . ل . له . ت] طینت ' مایهٔ اصلی . یرادیلش . خوی : لسانمزده مقام ذمده استعمال اولنور ' جبلتنده مرکوز اولان رذائت ' جبلت خبیثه ' جبلت قبیحه .

جبلی [ع] طبیعی ' خلقی ' مـدح وذمـده قوللانیلور : آنده کی کرم جبلی در کسبی دکل . برخباثت جبلیه .

جبره (اسم) (جیبره) اوزومك شیره سندن وسائر عصاره دن قالان پوسه ' چکردك وقابوق سپورندیسی .

جبره راقیسی : اوزوم وساٸره جبره‌سندن چکیلان عرق .

جدّ [ع] ضد هزلدر که برایشی کرچکدن ایشلمك معناسنه‌در . کاٸنك محوراتی جد وهزلی جامعدر .

جداً : جد صورتیله ، کرچك اوله‌رق ، کرچکدن . جداً سویلیورم که سن آدم اولمیه‌جقسك .

جدی : کرچکدن طوتیلان ایش ، امر جدی ، خصوصات جدیه || برایشی کرچکدن طوتان آدم : کندیسی درعهده ایتدیکی ایشده پك جدی برآدمدر .

جدّیات : جدی اولان خصوصات . هزلیات مقابلی : افعالنده جدیاتدن آیرلماز .

|| جهد کبی سعی معناسنه‌ده کلور . ارباب جد واجتهاددندر .

جدار [ع] [جی . دا . ر] دیوار . جدار کعبه ، جدار منهدم .

جدال [ع] مخاصمهٔ شدیده ، نزاع ، غوغا ایتمك [فضولی : جان ودل برعمردر تیغکچون ایلرلر جدال ــ کیرمدن تیغك سنك اورتایه قطع اولماز نزاع]

جرم [ع] برشیٸك جثه‌سی ، وجودی . جرم قمر ، جرم شمس . صغیرالجرم : جرمی کوچك .

جمعی اولان اجرام : اجسام سماویه‌ده قوللانیلیر : اجرام فلکیه [ضیا : اجرام بی نهایی ایله بوردر آسمان]

جزیه [ع] اولانلده غیر مسلم اقوامدن آلنان ویرکوکه خراج دخی دینور

جزیه امینی ، جزیه کیسه‌داری ، جزیه محاسبه‌جیسی .

جسر [ع] کوپری . بر ساحلدن دیکر ساحله کچمك ایچون صو اوزرینه قوریلان واسطهٔ مرور . جسر معلق : آصمه کوپری .

جسم [ع] کوکده ، بدن . [فضولی : نی کبی جسمم اولدی اوقکدن دلیك دلیك ــ دم اوردیغمده یرلی یرندن صدا ویرر] [کذا جانه دردك جسمه پیکانك روان ایتمشدی حکم ــ جسمله جان ارتباطی اولمادن محکم هنوز] [نفعی : بر ابتدی بوی کل شوبله دل پرخون بلبلده ــ که اولدی جسمی رشك نافهٔ آهوی تاتاری] || طولی ، عرض ، عمقی اولان شی : جسم ثقیل ، جسم لطیف .

جسماً : جسم جهتیله ، جسماً فرقی وار ایسه‌ده ماهیةً بوقدر .

جمعی اجسام : اجسام بسیطه ، اجسام مرکبه .

جسمانی (☚ مضمومه‌یه)

جعلدی (جبغلتی) قوش یاوریلر بنك سسلری کبی جبولدی . قبیلدن شماتت

جفر [ع] انسانی غیبه مطلع قیلان برعلم موهوم . بوعلمك واقفنه جیمك فتحی وبانك تشدیدیله (جفار) دینور .

جفریات : جفره متعلق آثار

جگر (اسم) کبد . ترکجه‌ده قره جگر : باغر . آق جگر : اوك

جگر علتی : التهاب کبد ، ذات الکبد . جگر سورمه‌سی : سیلان کبد

§ جگر کوشه : جگر پاره ، سوکیلی اولاد .

٭ جگر اوتی : بر نوع یوصون ، شبب ، حزاز ، ایسلانده ایکنی . بین العوام دکز قطانقی دیدکلری نبات بحری که اوکسوروك ایچون مقوعی ایچیلور .

جگر اوری : فتق کبد ، سرطان کبد .

§ جگر صیزلامق : یانمق ، ترحم ، شفقت ، رقت .

§ جگر یانمق : دلسوزلق .

§ جگری برآقچه ایتمز : سرسری ، بی مروت ، نامرد .

جلاء [ع] اشیای معدنیه‌یه اوریلان صیقل ، معمولات خشبیه‌یه طلا ایدیلان روغن ، منسوجاته سوریلان طونقاق پرداختی ، معنوی شیلرده رونق [فضولی : آینهٔ وجودیمه جورك جلا ویرر]

جلا بخش : جلا ویریجی . معنویاتده قوللانیلور : جلا بخش عیون ابتهاج

جلادار : جلالی : شمشیر جلادار . آینهٔ جلادار .

جلالمق : برشیئی جلا ویررك پارلاتمق .

جلالو : جلا ویرلمش ، مجلا ، پارلاق .

جلباب [ع] کوملك، چارشف، فراجه .

جلد [ع] دری ، جلد بشر ، جلد خنزیر .

جلدی، جلدیه : جلده متعلق، جلدی اولان : جلدی برخسته‌لك، امراض جلدیه . || مطلقا کتابك قابی، مجلد معناسنه . درت جلد کتاب . [نائلی عتیق : بغل تنکمزه جلد مطلا صیغماز]

جلغار (اسم) جیلغار . عربه‌یه یوقوشلرده یدك قوشیلان ایکنجی چفت اوکوز .

جلق (صفت) بوزوق . اکثریا یورطه‌ده قوللانیلور .

جلق یاره : هنوز التیامه یوز طوتامش، آچیق، ایکدن یاره .

§ جلق چیقمق : بر ایش انجامه ایرمه‌مك، پرتشبث مفید ظهوره کلمه‌مك .

جلقاوه (اسم) ترکجه‌ده باشی پارلاق تویلی بر نوع قزیل قورت . قوردك اکسه دریسندن یاپیلان کورك . جلقاوه نافه‌سی . (بعضه کوره بو کلمه (جلد قفا) محرفیدر)

جلوه [ع] فی الاصل کوکیك کلینه ویردیکی یوز کورملکی معناسنه‌در . مؤخرا اوضاع دلبرانده اصطلاح اولمشدر : [نفعی : زهی سمند ملایم که حسن رفتاری ـ اونتدیرر دل عشاقه جلوهٔ یاری] || ادای لطیف ایله کورونش : [نائلی عتیق : جنبش غمزه دکل، جلوهٔ رفتار دکل ـ لرزش کارکه هردو جهان آنجق بو] [کذا : ترکیب بند : اول کلشنه قد جلوه‌ناکك ـ آشفته نهال تازه رسدر]

|| تجلی : قولی حقنده جناب حقك بوده بر جلوه‌سیدر .

جلوه‌که : محل تجلی : [نائلی قدیم : تا جلوه‌که برق بلا حرمنمزدر ـ خاکستر دوزخ چمن کلشنمزدر]

جلوه‌ساز : جلوه ایدیجی، ظهور ایدیجی . [کمال ـ محبت : هردرلو نتایج حکیمانه وشاعرانه‌سیله برابر نظر تماشاده جلوه‌ساز ایلدی بو محبت ناکهانی حقیقتنی بیان ایچوندر]

جلوه‌کر : جلوه ایدیجی، ظهور ایدیجی : [سنان پاشا :

پرده‌کش جلوه‌کران نیاز
جلوه‌کر پرده نشینان ناز
جلوه‌کر شاهد کاروی مهر
مشعل افروز رواق سپهر

[نائلی قدیم ـ ترکیب بند : مرآت رخکده جلوه‌کردر ـ انوار تجلی الهی]

جلوه‌کری : جلوه‌کرلك :

جلوه‌نما : جلوه کوستریجی : مرآت تجلی‌ده جلوه‌نما اولان صور غریبه .

جلوه‌کنان : جلوه قیله‌رق .

جماع [ع] مباضعه، وطی که ارککله دیشینك قربانی .

جن [ع] حواسك مجموعندن مستتر اولان روحانیونه اطلاق اولنور که انس مقابلیدر . ملائکه وشیاطین دخی جن زمره‌سنه داخلدر . شوقدرکه ملائکه ایله جن بیننده عموم وخصوص مطلق واردر : هرملائکه جندر . فقط هرجن ملائکه دکلدر .

روحانیون ایسه اوچ صنفدر برنجیسی، اخیاردرکه ملائکه‌در . ایکنجیسی، اشراردرکه شیاطیندن عبارتدر . اوچنجیسی، اوساطدرکه طائفهٔ جندر، هربرینه (جنی) دینور . جنی کبی کوزدن نهان اولدی [سنان پاشا : ای پادشاه عالم وموجد جن وآدم] [مثل : جن بشقه، شیطان بشقه]

§ جن طوتمق : جنت کتورمك، دلی اولمق . چارپلق : [مثل جن طوتانه برنسخه یتر]

جناس [ع] ایکی شی بربرینه مشاکل اولمق که لفظه ومعنایه عائد اولور . صنایع ادبیه‌دندر: نته‌کیم جناس لفظی جناس معنوی تعبیر ایدیلور .

جنان (☞ جنت)

جنایت [ع] لغتده آخره طوقنور بر قباحت ایشلمك || اصطلاح فقهاده شرعا ممنوع اولان فعل || اصطلاح جزائیونده مجازات ترهیبیه‌یی مستلزم برفعله بولنقدر . مجازات ترهیبیه ایسه اعدام، مع التشهیر، مؤبدا ویا موقتا کورك،

قلعه‌بندلك، نفی ابد، .ویا رتبه ومأموریتدن محرومیت، حقوق مدنیه‌دن اسقاط کبی موادن عبارتدر .

جنایتکار : جنایت ایدیجی . جانی .

جنایتکارانه : جنایتکارجه‌سنه . افعال جنایتکارانه .

جنایتکاری : جنایتکارلق .

جنت [ع] دلیلك، مجنون اولمق . جنون کتورمك : کوستردیکی اوضاع طور عقلدن اوقدر بعید ایدی‌که جنتنه حکم ایدیریور ایدی .

جنس [ع] اشیادن برصنف وقسمه دینورکه نوعدن اعمدر ؛ مثلا قویون قسمی بهایمدن برجنسدر وقیوریرجق قویونی مطلقا قویون جنسندن برنوعدر. استعمالزده نوع ایله جنس بیننده‌کی فرقه دقت اولنورسه لسانمزك اکلانمه خدمت ایدلمش اولور . [هر هانکی جنس ونوعك دوامنه مخصوص اولان اسباب حیاتیه‌یه برعارضهٔ مفسده تطرق ایتمه حیاتنه خلل ویرر] [تذکیر جنس دواب وخصوصیله آتلردن طوار نوعی] [نابی : زعفران جنس نباتك خواجه نصرالدینی‌در] [کمال ـ ترجمهٔ حال امیر نوروز : جنس خارق العاده‌سی نوع مقدسنه منحصر] [مثل : جنس جنسه چکر] [کابی ـ مصراع : جنس جنسینی جذب ایدر آخر] [مثل عربی: الجنس الی‌الجنس یمیل] جنس جنسه میل ایدر. [حبی قادین : آقسه تولر دل عارضك آین کوروب ای جان ـ الجنس الی الجنس کمایل یمیل] || جنس ترکیبده صفت مقامنده قوللانیلور : اکثریا حیواناتك مزیتی معلن اولور : جنس آت، جنس، کدی جنس کوپك کبی .

جمعی اجناس : [کرهٔ ارضك اوزری اجناس مختلفهٔ حیوانیه ایچون برمأوای مشترکدر] [انسان دخی اجناس حیوانیه‌دن برنوعدر .]

جنسیت [ع] جنس واحده منسوب اولمه حالی : جنسیت غیرتی . سائقهٔ جنسیت .

جنگیز (☞ چه ایله جنکیز .)

جوار [ع] یقین، قریب، یقین یر . محل قریب . سلطان احمد جامعی جوارنده کان دیکیلی طاش . آنك اوی بزم سمته جواردر .

جهاد [ع] دشمن دین ایله محاربه . ارباب جهاد : عسکر اسلام . وقت جهاد : وقت حرب. علی‌الاطلاق حرب: [نفعی: نیجه‌دمدرکه زیرا حیدر کرار اندیشه‌دم ـ یکردی، دورکارین روزکار ایله جهاد اوزره]

[ثابت ـ ظفرنامه : سمند جهادیئ ایدوب زیر ران ـ سوار اولدی سیمرغه زال زمان]

جهان [ع] دنیا : [باقی . مرثیه، برای حالهٔ سلطان : جای آسایش اولور صانمه جهان فانی ـ ایله قصد عمارت بو خراب آبادی] [مثل: جهانده یار اول، بار اولمه] || مطلقا عالم : [باقی : طوتدی جهانی پرتو حسنك کونش کبی ـ طولدی صدای عشقکله کان کن فکان] [جهان مدنیتك هرطرفنده طرفداران ترقینك مقصدی بردر.] [نفعی: اولور جهان پرزلزله، میدانه باصدقجه قدم]

جهان آرا : جهانی تزیین ایدن . زینت ویرن . [شمس جهان آرامیدر، ماه زمین پیرامیدر]

جهان آفرین : جهانی یرادان، جناب حق .

جهانبان : صاحب جهان . جهانی کوزه‌دن [نفعی ایکی سلطان عالیشانکه فخر ایلر وجودیله ـ کرك تخت زرافشانی، کرك تخت جهانبانی] [سنان پاشا : قی اول لاف کامرانی ومباهات جهانبانی ابدنلر] [نفعی : وصاف محتشم سخنم که قصائدم شاهان جم شکوه جهانبانه شان ویرر]

جهانبین : جهانی کورمش، متبصر [باقی : یاضی غرهٔ صبح سعادت ـ سوادی سرمهٔ چشم جهانبین]

جهان پناه : حامی جهان، پادشاه، جهان پناهی : جهان پناهلق .

جهانتاب : جهانه حرارت وضیا ویرن، ویریجی : شمس جهانتاب .

جهاندار : مالك جهان . پادشاه : [سنان پاشا : تضرعات : ای فضل کستر وعدل فرما وی جهاندار ملك بخشا] [کذا : برملك بخشسك که

تاراجدن غنی ، بر جهاندارسك كه خزينه‌داردن مستغنی]

جهاندیده : جهانی كورمش ، صاحب تجربه [نفعی : اول صدر قوی رأی وجهاندیده كه یوقدر. رأینه خلاف ایتمكه یارای زمانه]

جهانسالار : جهانك رئیسی ، سرداری اولان پادشاه [نفعی : جهانسالار عالیشان ، جهانگیر قدر فرمان]

جهانستان : جهانی ضبط ایدن . جهانستانی : جهانستانلق . جهانستانه منسوب : تدبیر جهانستانی .

جهانگیر : جهانی آلیجی ، ضبط ایدیجی :

جهانگیرانه : جهانگیر اولانه یاقیشان صورتده : [برمخمسدن مفرز : بوجهانگیرانه اطوار ایله هر بر عسكرك ـ محو ایدر عنوانی داراتی اسكندرك]

جهانگرد : جهانی طولاشمش اولان سیاح .

جهانگشا : جهانی فتح ایدیجی پادشاه .

جهانمطاع : كندوسنه خلق جهان طرفندن اطاعت وانقیاد اولنور اولان : قهرمان جهانمطاع :

جهانیان : اهل جهان ، خلق دنیا .

* جهان جهان : كلیلی ، پك چوق ، كثرتله : [جهان جهان اموال سیم وزری رایگان ایلدی]

جهانما (اسم) خانه‌لرك طامی اوزرنده‌كی كوشك .

جهت [ع] طرف ، شرقه توجه ایدن آدمك صاغ جهتنه جنوب صول جهتنه شمال تصادف ایدر . || سبب : اویقودن كچ اویاندیغی جهتله یتیشه‌مدی ، یاخود اویقودن كچ اویاناق جهتیله یتیشه‌مدی . نه جهتله دعوای استحقاق ایدیور . جهت رجحانی تعیین ایتمه‌لی . [كمال ـ ترجمهٔ حال سلیم اول : وقایعنك یالكز بر ویا برقاچ جهتنه حصر نظر ایتمك بروجودك اعضای مقطوعه‌ـ سینه نظرله تماسنه حكم ایتمك قبیلندندر] .

من جهة : بر جهتله . من جهة حق یدنده كورینور .

* جهت : وظیفه . تولیت جهتی ، امامت جهتی ، خطابت جهتی كبی .

جمع جهات : جهات اربعه ، جهات متعدده ایله حقلیدر .

جیادت [ع] ایلك ، لطیفلك ، بوزوق اولمیوب صاغلام اولمقلق : آب وهواسنده جیادت واردر .

جیاق (ادات صوت) قوشلرك شبونی : جیاق جیاق باغردی .

جیجی (صفت) تعبیرات اطفالدندر . پارلاق ، جیجی بیجی : تللو شیلر ، دلیل خفت اولان لباس . جیجی بیك : چوجق كبی خوبیه مزاج .

جیران [ع] جارك جمعیدر .

جیران [ع] زبانزدی جیلان ، آهو ، غزال .

جیرداوال (اسم) اوزون واوجی دمیرلو جرید .

جیرو (اسم) ایتالیانجه‌دن . بین التجار سندات نقدیه‌نك وپولیچه وسائره‌نك برنامدن دیكر نامه دور وحواله اولنمسی .

جیرید (اسم) عربیده جمع جنس اولان (جریدة) لفظندن محرفدر (جرید) (فرید) فرزندندر . تركجه‌ده ایسه جیمك كسریله زبانزددر . بوكلمه كسلمش اوزون خرما دالی معناسنه اولان (جریده)نك جمعیدر كه جیرید دیدیكمز دكنك آندن اولور .

جیریق قوبروق یاغینك قیقرداغی یاغی .

جیز بز كبابی اسقره‌ده پیشن بریان .

جیزردامق مثلا تاوه‌ده قیزاروب سس ایتمك كبی آجی وانیجه شیون ایتمك .

جیزلامق ارتجاج ، تنده یورك صیزلار كبی دیرنوب قالقمق ، مبالغه ایله آجیمق .

جیفه [ع] لاشه .

جیل (اداتدن) قوجمد ، عداوت معنالری افاده ایدر : آدجیل اولوجیل ، بالقجیل ، طوشانجیل كبی .

جیلاق (اسم) معروف باغرغان ویرتیجی غاغه‌لو لش‌قوشی ، چایلاق دیدیكمز قوش .

جیلیز (صفت) نازیك، نحیف، ناتوان، چلیمسز .

جیم [ع] الفبامزك آلتنجی حرفی (ج) حرفنك اسمی. حرف الجیم. جیم موحده. جیم قارننده بر نقطه .

جیمباقوقه § (صفت) تناسبی اولمیان شخصه دینور .

جیمجیمه (اسم) برنوع اعلا اوفاق قارپوز. (قارپوزك اوفاغی دكل اوفاق نوعی‌در)

جیمناستیق (☛ ژیمناستیقه)

جین (اداتدن نسبت افاده ایدر : بالقجین، سیككجین، طقورجین .

جینبس (☛ جینبستره)

جینبستره [ف] (اسم) جینبس، منتاخ، منقاش دیدكلری معروف بربر آلتی كه آنكله یوزدن وبروندن قیل یولارلر . دیكر نوعنه جراح ملقطی تعبیر اولنور .

جیوادره ⚓ (اسم) كمینك باش طرفنده یاتان دیرك . اوجندن سوردكلرینه باستون، آلتنده آصیلانه صقال دیرلر .

جیواطه (اسم) ایتالیانجه‌دن بیو دلیك . ویده دلیكی، ویده كبی یسوك اكسر .

جیو جیو (اسم) هنوز چیقمش قوش یاوریسی، خصوصا هنوز یمورطه‌دن چیقان پیلیج . سسلرندن كنایه‌در .

چوق سسلی بر، غلبه‌لك . بازارك جیوجیولی وقتی : كرماكرم حالی .

جیویلدی (اسم) اوفاق قوشلرك سسلنمه‌لری .

جیویلدامق : سسلنمك .

جیوه [ع] زیبق دیدكلری معدندر كه هوالك اكثر درجات حرارتنده سیال اولور. لونی مصیقل كومش كبی‌در .

جیودلك (اسم) جانلو، پلیج، مطلقا یاورو : دوه جیوه‌لكی، یكیچری جیوه‌لكی .

جیویق (اسم) صولانوب صیویق، صیوا. شیبق اولان، زیاده بولاشقان، باغ كبی قویو اوزلو شیلر : اللری جیم جیویق باغ ایچنده، اورتالق جیویق چامور .

جیویقلامق : آوجلایوب صیقه‌رق اوزلشدیرمك .

جیویقلانمق : چامور زیاده اولوب اوزلشمك، یاغان قار اریبوب طوپراغه قاریشه‌رق اوزلشمك. ‖ مزاج تتبر، بولاشیق اولمق .

جُ : ضمه ایله

جُبّه [ع] [جو ـ ب ـ به] معروف اوسته كیلور بول لباس . [روحی ـ تركیب بند : بركیمسه‌یی كیم جبه ودستار ایله كورسه‌ك ـ ایلرسك آنك جبه ودستارینه اكرام]

جثه [ع] [جو ـ س ـ سه] كوكده، بدن، قالب : عظیم الجثه .

جدا [ف] [جـو ـ دا] آیری، مفروق : [كانی پاشا زاده رفعت بك : اسیر دام غربت بلبل اشكسته شهبالم ـ جدایم آشیانه‌دن غریب آشفته احوالم] [تضمین : صورتده جدایز یینه معنیده قریبز ـ چون فاصلهٔ بیت بود فاصلهٔ ما] (اولمق) و (دوشمك) ماده‌لرلیه‌ده قوللانیلور . یوردمدن جدا اولدم. وطندن جدا دوشمش دینور كه آیرلق افاده ایدر .

جذام [ع] [جو . ذا . م] مسكینلك دینلان علت جلدیه كه وجودده التیام بولماز چبان ویاره‌دن عبارتدر .

جرأت [ع] [جو ـ ر ـ ات] جسارت، قورقمامق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلور : فلاكك اوزرینه وارمغه جرأت ایتدی، [نفی : بو پریشانلغله نظمه نیجه جرأت ایدر ـ

نوله اندیشه‌ی معقول ایله اینسه‌م تعذیر) طوغریسنی سویله‌مکه جرأت ایلدی کبی .

جرأتکار : جرأت ایدیجی ، ایدن . جرأتلی .

جرأتیاب : جرأت بولان ، بولیجی .

جرح [ع] [جو . ر . ح] یاره .

جرعه [ع] یودم ، ایچم . قدحك دیبنده قالان بقیهٔ شربه‌ده اطلاق اولنور : (نفعی ـ ساقی نامه : بادیٔ ذوق وصفاسن کرچه نامك باده‌در ـ جرعه‌کی نوش ایلیانلر غصه‌دن آزاده‌در)

جرم [ع] صوچ . کناه (مصراع : جرم نه بنم بونده افندم کرم ایله ؟)

⚖ قانون جزالك نهی ایتدیکی فعلده بولنمق . مخالف قانون جزا حرکت .

جروح [ع] جرحك جمعی . مفردندن زیاده قوللانیلور : جروح وقروح .

جزؤ [ع] پارچه ، قسم . (کل) مقابلی : جزؤ وکل . بوشی آندن برجزؤدر .

بر جزؤ قرآن : قرآن کریمك اوتوز جزوئه منقسم اولان اجزای شریفه‌سندن بری . بو اعتبار ایله اون ورقدن عبارت اولان بر قسم کتابه جزؤ اطلاق اولنور که یکرمی صحیفه‌یی شاملدر . (طباعتده ایسه جزؤ جزؤ نشر اولنان آثارده بوحد معتبر اولمیوب مختلف مقدار اوراق وصحائفده جزؤلر واردر . هر حالده بوکون مطبوع اولسون یازمه اولسون اصطلاحمزده بربلوك کتابه (جزؤ) اطلاق اولنور.)

جمعی اجزاء : اجزاء قرآنیه ، اجزاء کتب . اجزاء مطبوعه .

جزؤی : آز ، اهمیتسز ، اقتدار جزؤی . معلومات جزؤیه . مقدار جزؤی صو ، جزؤی مصرفله وجوده کله‌جك برشی .

جزؤیات : اهمیتسز شیلر . جزؤیاتله مشغول اولور . جزؤیات اموره حصر اوقات ایلر .

جزؤدان [ع ف] جزؤلك ، جزؤ محفظه‌سی . اوراق ومحررات حفظنه مخصوص مشین قاب . جلبند ، کاغد جزؤدانی ، قاتمه جزؤدانی .

جستجو [ف] تحری ، تفحص آرایوب صورمق ، صوروب صورشدیرمق . جستجوی قسمت . جستجوی حوادث . (نابی : اول آرزونك ایتمه هوس جستجوسنه ـ کیم حاسدك مؤدی اوله کفتکوسنه)

جفت [ف] چفت (جلال الدین ، رومی ـ مثنوی : من بهر جمعیتی نالان شدم ـ جفت خوشحالان وبدحالان شدم) (ندیم : کل کورمدکسه سیر ایت ، اما صاقین غلطدن ـ تابنده غره صانمه ، اول جفت زرنکاری)

جلساء (☛ جلیسه)

جلوس [ع] اوطورمق . || سلاطینك تخت سلطنته قعودلرنده اصطلاح اولمشدر .

☪ جلوس همایون : علی الاطلاق یاد اولنده‌قده جالس تخت عثمانی اولان پادشاهك جلوس همایونی مقصوددر . سلاطین سالفه‌دن برینك جلوسی یاد ایدیله‌جك اولنجه تصریح نام اولنور : جلوس سلطان عبدالمجید خانی ، جلوس محمود ثانی .

جمعه [ع] معروف کوندرکه یوم سادس هفته‌در . فارسیده (آزینه) دینور . ناسك جامعه جمع اولمسی ویا ناسی جامعه جمع ایلدیکیچون اطلاق اولنمشدر . عیدالمؤمنین .

جمعه سلاملغی : سلاطینك صلاة جمعه‌یی ادا ایچون دیدنهٔ معروفه اوزره جامعه کیدیشی .

جمعه نمازی : صلاة جمعه .

جمعه‌ایرتسی (اسم) یوم السبت . هفته‌نك یدنجی کونی .

جمل (☛ جمله‌یه)

جمله [ع] مجموع ، هپ (فضولی : تابع اولسون جملهٔ عالم سنك فرمانکه ـ جملهٔ عالمده سندن غیری سلطان اولمسون) (نفعی : ایتسه نوله کعبه کبی در کاهکه سجده ـ جمله کرك اعلا کرك ادنای زمانه) (کذا : سن همان جمله اموركده عدالت ایله ـ غیری به مشکل اولان ساکه اولو امر یسیر)

(جمیع وجمله) تعبیرینه احتیاج اولمدیغی کبی (جمله هپ) صورتنده دخی استعمالنده بوندن بری زائددر : ندیمك :

[شهریارا بن قولك تفلیس املاسن مکر .
حق بیلوریا سزده جائزدر صانوردم بیکمان .
یاپیلان تاریخلرده صکره کوردم که آنی .
(جمله هپ) یا ایله یازمشلر کروه شاعران]
قطعه‌سنده‌کی استعمالی کبی . فقط سبك ترکی
اوزره تأییداً : جمله‌سی ، هپسی ، دینه بیلور .
جملة : جمله‌سی ، هپسی ، مجموعی : [جملهٔ
اهل ضلال ، اهل وبال]
|| مبتدا ایله خبردن مترکب سوز : جملهٔ
کلامیه .
جملهٔ ادبیه .
جمعی جمل : [جمل حکمیه . جمل ادبیهٔ
کمال]
از جمله : من‌الجمله برچوق امثالندن بری
اوله‌رق : از جمله

جمهور [ع] جماعت کثیره ـ کروه کثیر .
جمهور ادبا ، جمهور علما ، جمهور
مورخین . [تعبیر مشهور : جمهوره مخالفت قوهٔ
خطادندر]
بررئیس منتخبله اداره اولنان برحکومتی تشکیل
ایدن جمعیت . رئیس جمهور . حکومت جمهوریه .
جمهوریت : رئیس منتخبله اداره اولنان
حکومت . اسویچره جمهوریتی .

جنبان [ف] [جو ـ ن ـ با ـ ن] قیلدایجی ،
حرکت ایدیجی . اکثریا وصف
ترکیبی صورتنده قوللانیلور : قویروق صاللایجی
معناسنه دنباله جنبان کبی .

جنبش [ف] حرکت ، قیلدانمه . جنبش
ابروان . || ذوق ، اکلنجه . جنبش
ایتمك ، جنبش ترتیب ایتمك . اکلنمك واکلنجه ترتیب
ایتمك مقاملرنده‌در .
[واصف : خواهش نه بزده قالدی نه یاران
ویارده ـ جنبش محبت الفت اوده برزمان ایمش]
[نائلی عشق : نفسکده اولان جنبشی مردانه صانورسك
بوقدر خبرك مغره مردان وزنانسك]

جند [ع] عسکر . جند اسلام ، جند اعدا .
[نفی : جند ارواح ملائکدر آکا
خیل وحشم]
جمعی جنود : جنود موحدین .

جندی (اسم) [جو ـ ن ـ دی] اوسته
بینجی ، فن فروسیته واقف شخص .
بو کلمه جندن ایسه‌ده لسانمزده جیمك کسریله
مشهوردر .
جندیانه جندیلکه موافق صورتده : [نعیما ـ
ایشیر پاشایه متعلق فقره : جندسی صغیر ، دستاری
کوچوك وجندیانه ولباسی چرکسی ولوندانه ایدی]

جنود (☛ جند)

جنون [ع] دلیبرمه ، چلدیرمه ، دلیلك
[فضولی : جنون فیضیله آزاد
اولمشم قید علایقدن ـ کمال وفضل ترکی رتبهٔ فضل
وکمالدر] [کذا : ایلی طعنه‌سندن ایسترم اول
کویه کتمیم ـ اوز احتیارم ایله بنی قویمه ای جنون]

جوال [ف] چوال دیدیکمز معروف طوربه .

جوان (☛ کسره ایله جوانه)

جوجه (صفت) اوفاق ، قطیع ، کودوك .
جوجه آدم . جوجه قالمق : بودور
اولمق .

جود [ع] کریملك ، جومردلك [نفی : شکر
کیم بر بارکاه لطفه قیلدم انتساب ـ
کیم اولور خاك درندن بخت دولت بهره‌یاب]
[کذا : یم جودندن آلسه مایه‌کر ابرز مستانی ـ بتردی
خار خشك اوزره شکوفه یبرینه درهم]

جورجنه (اسم) سرخوش خورلامی ،
یایغره اوپوبی ، جورجنه تپمك :
صویتاریلق ایله رقص .

جوش [ف] قاینامه ، غلیان ، جوشمه .
[ضیا ـ شرقیدن : ایتمسون جوی
روان جوش وخروش]

جوشان [ف] جوش ایدیجی ، جوشقون :
آب جوشان

جوشش [ف] قاینایش غلیان جوشش دریا ،
جوشش افکار [عبدالحق حامد
بك ـ کرسی استغراق : بکر بیك صبا دوشنده عکس
جوشش دریا]

جوشمق (فعل لازم) جوش فارسيدندر . نهرلر، صولر قاينايوب طاشمق، جوشه كلمك || اظهار مافي‌البال . جوشقون : جوش وخروشه كلمش آدم . ويا نهر : جوشقون برصو .

جوشيده [ف] قاينامش ، جوشمش .

جوع [ع] آجلق ، كرسنكى . [شناسى - لافونتن‌دن مترجم قورد ايله قوزى حكايه‌سى : اوراده جوع ايدى آنى كتورن - نصل اولماز بهانه جوى فتن]

جولاه [ف] جولهه ، بز وقماش طوقويان . نساج .

جومبه (اسم) شهنشين، چيقمه .



جومرد (صفت) جوانمرد محرفى سخى، كريم . جان جومردلكى، جان‌اسيركه‌مك .

جزنبوردامق قاب اچنده صو اوينامق .

جوى [ف] ايرمق . جوى روان [نائلى عتيق : اضطراب آور انوارر خكدر نكهم - بحر عمانيله آميزش ايدن جوى كبى] [كذا : اولدى اشكم كلشن آراى هوس جولر كبى] [نفعى : جويلرمى دوب ايدن طرف چمنزارين ياخود - ماى پرواز ايله قطع اولمش يشيل خاراميدر] [عبدالحق حامد - كرسئ استغراق - مجموعهٔ ابوانضيا : بلوتلر ، طالغه‌لر، يلديزلر اطرافده هپ محرم - آغاجلر، جويلر، قوشلر، چيچكلر دائما حرم] (☞ روده)

جويا [ف] آرايجى ، آرايان [نائلى عتيق : مرشد طلبان عشقله پر جوش كورنسون - جوياى فلاطون ايسه خاموش كورنسون]

جويبار [ف] جوى ايله باردن مركبدر . (بار) ادات كثرت وعظمت اولمغله (جويبار) كاه ايرمقى وآقار صولرى چوق اولان يره دينور . وكاهجه اولو وبيوك ايرمغه دينور . وكنار معناسنده كلمكله كنار نهره دينور . [نابى : برك كل ايلدى جريان جويبارده - سجاده‌سن براقدى ضويه پارساى كل] (كنار جويبار) تركيبى ايسه جويبارك ايرمق معناسى اعتبار يله طوغريدر .

جوينده [ف] آرايجى ، آرايان ، آنكله وصف تركيبى ياپيلور : بهانه جو، جنكجو، عربده جو . [كانى : سرخوشان شكسته سبو وطبل بد وشان عربده جو]

جهّال (☞ جاهله)

جهلا (☞ جاهله)

جيوش (☞ جيشه)

چ

چا : الف ايله

چ الفبامزده يدنجى حرفدركه كلمات عربيه‌دن ماعدا الفاظ اجنبيه‌ده استعمال اولنور . ابجد حسابنده جم ايله فرقى يوقدر .

چابالامق (فعل لازم) ال آياق صالاوب ديرنمك، سعى ايتمك، اوغراشمق، ايشله‌مك .

چاليشوب چابالامق : سعى واقدام .

چابالانمق : ال آياق صالادرق دپرنمك .

چابك [ف] چابوق . چابك پا : آياغى چابوق، چابك دست، الى چابوق . چابك رو: چابوق يوريان، كيدن .

چابوق (فارسى ظن ايتديكمز چابك بوندن محرفدر) جست ، سريع، عاجل، آياغنه چابوق . [مثل: چابوق پارلايان چابوق سونر]

چابوقلق : عجله ، سرعت

چابوق چابوق : على العجله

چاپ (اسم) اکثر مدور ومجسم شیلرك اولچوسی . نصاب حجم . یکرمی بش سانتیم چاپنده بر طوپ دینیدیکی وقت اوطوپك آتدیغی دانه‌نك قطری ۲۵ سانتیم اولدیغی آکلاشیلور.

ایری چاپده بر آدم ، یعنی ایری یاری ، مخبط عظیم الجثه .

چاپلی کراسته : چاپی بیوك ، قالین .

بنا چاپی : سابقده ابنیه نظارتی طرفندن ویریلان تذکره .

چاپاچول (صفت) بول پاچه ، چولپه ، لامپاسه .

چاپارز (اسم) (چپرست) فارسیدن محرف . انکل ، حائل ، عائق ، مانع طولاشیق . (کلمك) و (ویرمك) ماده‌لریله قوللانیلور : فلان ایش چاپارز کلدی . وفلان کیمسه ایشیمزه چاپارز ویردی .

چاپارزلق : ممانعت ، اشکال ، عوق .

چاپاق (اسم) رمص ، غمص ، رمدکه کوزده آقان صویك بریکمسندن حاصل اولان صاری وقوری ماده . [مثل : چاپاق سیلرکن کوز چیقاریر]

چاپاقلو : مردار .

چاپاق بالغی ایری پوللو غایت یاصی کول بالغی .

چاپراز (صفت) چپراست . قاوشدیرمه اولان شیلر فرانسزجه (قروآزه) دیدکلریدرکه لسانمزده حاچواری تعبیر اولنور .

اللری چاپرازلامق : قوللرك دیرسکلرینی بوکرك طیابه‌رق صاغ الی صول ، وصول الی صاغ اوموزه وضع ایتمکدن عبارت برطور . || صاغ اوموزدن صول یانه وصول اوموزدن صاغ یانه حمایلی واری ایندیریلان یالاسبقه . || بعض ، البسه‌نك بربری اوزرینه قاوشدیرمه صورتیله بیچیمی وبربرینه موازی چقته شمسه‌سی . چاپراز ایلك ، چاپراز دوکمه .

مارنغوز چاپرازی : دستره دیشی آچمغه مخصوص الکه .

چاپراشیق مخفی چیرشیك . مشکل . آرقوری معناسنده وصف اولور .

چاپقین (صفت) یوروك ، یلوب قوشان قوشیجی

§ سورتوك ، در بدر ، خلیع العذار ، رذیل ، اوباش .

اوچاری چاپقین : سرسری ، اجلف ، ارذل .

§ محله چاپقینی: ایشسز کوجسز کزن خایلاز دلی قانلی .

|| آچیق اشکین ، چابك آت . [نعیما ـ تاریخ : ایچ اوغلانلرندن بریغی درحال بر چاپقون بارکیره بندیره‌رك نجه بالیوزندن کلان تقریری اردوده رئیس افندی‌یه ایصال ایلدی]

چاپقینلق : رذالت ، یولسزلق ، رسوایلق .

چاپمق (فعل متعدی) چارپمق ، اوروب قوشدیرمق ، آتی سورمك . تسریع .
[شیوه‌مزجه بوصورت مستعمل دکلدر ، لفظ مذکور چاپیدن صورتنده فارسی‌یه دخی نقل اولنمشدر]

چاپوت (اسم) پلاسپاره ، اسکی لباس پارچه‌سی ، پچاوره .

چاپول (اسم) قدیم ترکجه‌ده (چاپاول) چارپیلان شی . منهوبات ، غارات ، یغما ، تاراج .

چاپولجی : یغماکر ، نهب وغارات ایدیجی . قدیمده آقینجی ، ایلغارجی عسکر .

چاپوللامق ، تالان ایتمك ، بولدیغی قبوللنمك .

چاپوللانمق : اغتنام ، آلوب قاپیو ویرمك .

چاپه (اسم) لاتینجه‌دن . قازمه ایله بیل آره‌سی معروف آلت ، مجرفه ، مسحات .

کمی چاپه‌سی : قولاقلی لنکر .



چاپه‌لامق : بلغمش طوپراغی قباردوب اوتلرینی قوپارمق ، سحی .

چاپه‌جی : موسمنده پاموق ترلاسی تمیزلیان رنجبر ، بوستان عمله‌سی .

چاتال (اسم) مفروق ، دوشاخ . [مثل : چاتال قازیق یره باتماز]

چتال ایش : امر مشوش .

|| چاتال : طعام صاپلایوب یمك ایچون اوچ درت دیشلی معروف معدنی شیش . چتال بچاق .

چاتاللاشمق، چاتاللانمق : دال بوداق اولمق، ایکی باشلی اولمق . باعث تردد واشتباه، مشکل اولمق، تشعب ایتمك : مسئله چاتاللانمق .

چاتردامق قرقعه، بنا، آغاج، دیش کبی شیلر سس چیقارمق . مخففی چتردامق که نازك، اینجه، و کدورتلی شیلر سس ایتمك .

چاتلاق (صفت) اینجه یاریق، شرنه، زلع . رخنه . دیوار، قبه، کر، تخته چاتلاغی : خلل، فرجه، شکاف .

چاتلامق یارلمق، آیرلمق، شق، منشق اولمق .
تشقق، انشقاق ایتمك .
|| حیوان اولمك .
قاصیق چاتلامق : فتق
§ طاش چاتلامق : ازدبادبرد || نادراً وقوع، امر محال

چاتلاتمق : منشق ایتمك آیرمق، || بریینی حسددن ویا برادعادن طولایی مضطرب ایتمك .

چاتمق (فعل لازم) ویره اوروب دکك، مصادم، مقارن . مصادف اولمق کمی کمیه چاتمق . بر صاحب نفوذه تردد، حلول . فلانه چاتدی . فلانه چاتمق ایچون چوق چالشدی .
|| موسم، میعادکی ایام معدوده تقرب ایتمك : رمضان کلدی چاتدی، قیش بوسنه وقتندن اول چاتدی .

چاتمق (فعل متعدی) جسا قورمق . آتش اوجاق اوطون چاتمق . عسکر تفنکلری بربرینه ایلشدیروب دیکمك که سلاح چاتمق تعبیر اولنور . برلباسك بدنی تشکیل ایدن پارچەلری بربرینه ربط ایدوب دیکمك . عنتری‌یی چاتدی .

چاتشمق : طوقشمق، قاوشمق . چارپا مقولەسی دیشیسنه آشمق .

چاتلق : قورلمق، آپشوب قالمق . هلاك، قسدید اولمق . || آت ودوەنك بجاقلری آیریلوب هلاك اولمق .

چاتقین : متعلق، منتسب، مقبل، حلول ایتمش .

چاتمه (اسم) دوشەمەلك، اپکلی، یصد . یقلق اورمه : اسکدار چاتمەسی، حلب چاتمەسی .

چاتی بنانك سقیفەسی . رواق . || وجودك هیکلی، انسانك قدیدی .

چاتی آرەسی : تاوانله طامك آرەسندەکی فاصله، بوشلق . ظله .

چاتی مقصی : سقیفەنك مائلاً یکدیکرینی طوتان آغاچلری .

چاتیق ملاصق، متصل : چاتیق قاش || عبوس : چاتیق چهره .

چادر (اسم) چاتلمش، قورولمش اورتو، فارسیده تحریفله (چتر) اولمشدر . انواعی چوقدر . قیل چادر، بز چادر، خیمه، حرکاه، فسطاط . || ایکی دیرکلوسی اوبه، چرکه، اوتاق، بارکاه .

چادر آلتی : اوردولق، سفرلك .

چادر اتکی : اتکلکی، سراپرده .

چادر ایپی : خیمه قورمق ایچون یاموق ایپ طناب :

چادر تکرلکی : ستون خیمەنك چکیرلدیکی مدور اورتەسی دلیکلی تخته که چادر آغرشاغی دخی دینور .

چادر دیرکی : ستون خیمه .

چادر طوپی : علمی .

⚘ چادر چیچکی : عیقه انواعندن چیچکلر .

⚘ چادر اوشاغی . کلج، دیشی قاصنی، بکی قولاغی .

چار ☾ (اسم) روسیه حکمدارلرینك عنوانیدر . (چسار) بو کلمه دخی (قیصر) (کیزەر) (سەزار) کبی هپ (چەزەر) لفظینك هربر لسانده آلمش اولدیغی صوردن بریدر . مؤنثی چاریچەدر .

سابقده آلمانیا امپراطورینه (چاسار) اطلاق اولنوردی نته‌کیم تاریخلرمزده (نمچه چاساری فلان) کبی تعبیرلر معلومدرلر .

چار [ف] چهار مخففی : چارافطسار ، چار جهت ، چار یار .

چار بالش : جاه والا ، مسند ، مقام عالی .

چارپا : درت آیاقلی حیوانات .

چار چوبه چرچوه

چار کوشه : درت کوشه‌لی ، مربع .

چارم : دردنجی . [نفی : کورمدمشدر چرخ چارمله بهشتی سبر ایدن — بویله بر روشن مقام وبویله برحرم مکان]

چاریك : دردده بر .

چارپاره (اسم) تحریف ایله چالپاره دیدکلری درت پارچه تخته‌دن مصنوع آلت رقص . تخته زیل .

چارپلمق ا کریلوب بوکولمك . اکلمك . || منفعل اولمق ترش رو حاصل ایتمك طارلمق . || جن اورمق . ترسی دونمك . || یان کیتمك .

چارپمق (فعل متعدی) اوروب چلك که دوشوروب یره اورمق یاخود قاپوب چالمق ، الدن آلمق .

چالوب چارپمق غصب مخففی .

کوزه چارپمق : نظر دقتی جلب ایتمك .

|| برشی برشیئه اورمق . پنجره‌نك قنادی روزکاردن چارپیور . اوکورادی قاپونك چارپقلغندن حاصل اولدی .

چارپدرمق : چالدیرمق .

چارپشمق : دوکوشوب اورشمق ، مقارعه ، مصادمه .

چارپشدیرمق : اورشدیرمق ، آر سسله اورمق .

چارپمه : اوره‌رق قافه .

چارپندی (اسم) خلجان . یورك چارپندیسنه اوغرادی .

چارپیق (صفت) منقوس ، اکری ، چارپیق آغاج ، چارپیق بنا . مجازاً تندخو آدمه اطلاق اولنور .

چارسو [ف] چارشی . اطراف اربعه‌سی جدار ایله محاط اولشی ویا (درت طرفلی) بولنیشی باعث تسمیه‌در . [بیت : خلق ایدر داد وستد بز پر تلاش وبی نصیب — چارسوی عالمك بر اوکمدق دلالیز] سوق . ترکجه‌ده تحریف ایله چارشی دینور .

چارشب [ف] چارشف . یتاقلره شلته‌لردن صکره اورتدکلری بیاض بز که معروفدر . ملحفه . پنبه‌زار چارشف ، کتان چارشف ، یاتاق چارشفی ، یورغان چارشفی .

چارشف (☞ چارشبه)

چارشنبه (اسم) چهارشنبه مخففی . یوم الاربعه . صالیدن صکره کلان کون . [مثل : چارشنبه‌نك کلیشندن پنجشنبه بللیدر]

چارشی (چارسو) محرفی . سوق . فی الاصل اوستی اورتیلی واطرافی محاط یعنی درت طرفی دکاندن عبارت محل مخصوصه اطلاق اولنوردی . صکره‌دن عموماً هر درلو اصناف وارباب صنایعك بولندقلری محلره‌ده چارشی دینمکه باشلامشدر .

خفاف چارشیسی ، صحاف چارشیسی ، قویومجی چارشیسی ، یورغانجی چارشیسی کبی بر نوع متاع وصنعته مخصوص چارشیلرده اولور .

چارشی خلقی : اهل سوق .

چارشیلی : اصناف طاقمی .

مصر چارشیلی : عطاریه صاتان اصناف . وقتیله بنام اهل تجارت .

اوزون چارشیلی : چیقریقجی .

چارشی آغاسی : وقتیله اهل سوقه نظارت ایدن شحنه مادونی ضابط سوق .

چارطاق [ف] چارداق دیدیکمز درت دیرك اوزرینه موضوع صوندیرمه . درکه اوستنه آصمه فدانی صاردیررلر .

چارمیخ (اسم) غلطی چارمیق . دار آغاجی صلیب که قدیمده خاچ رسمنده اولور ومحکوم آکا اللریله آیاقلرینك اوزرندن میخلرله قاقیلور ایدی .

چارمیخه کرمك : صلب .

⚓ کمی چارمیخی — چارمیقی : آرمه نردبانی قدمه‌لری . اسقارلا .

چار ناچار * ایستر ایستەمز، طوعاً وکرهاً .

چاروب [ف] سپورکه : [راغب : قویماز رقیب دیو سرشتی درنده یار - چاروب ایدرسه ریشنی کر اوزکس ایستمز]

چاره [ف] علاج، تدبیر [نفعی - قصیده : اولمازینهٔ دفع غمه چاره اکر اولسه - دستمده قلم فتنهٔ برپای زمانه] [مصراع - شرقیدن مفرز : چاره بولنماز شو بنم دردیمه] [نفعی : چاره نه چون دور ایده‌لی بویله در - قاعدهٔ ملتزم روزکار]

چاره‌جو : چاره آرایجی، آرایان : چاره‌جوی خلاص .

چاره‌ساز : چاره بولیجی، بولان [مصراع مفرز : چاره‌سزلر چاره‌سازی کیمسه‌سزلر کیمسه‌سی]

ناچار : چاره‌سز .

چاره‌سز : ناچار، لابد، مضطر .

چاره‌سز قالمق : تدبیر وعلاج بوله‌مامق .

چاره‌سزلك : عجز، اضطرار .

چاریچه (☞ چاره)

چاریق (اسم) کویلینك کیدیکی خف، بوستال . ✗ طوب عربه‌سینك تکرلکنه یوقوش آشاغی اینرکن طاقیلان پاپوش .

§ دمیر چاریق : اسکیمز آیاق قابی معناسنه اصطلاح عوام .

چاسار (اسم) قدیمده آلمانیا ایمپراطورلرینه اطلاق اولونوردی که چه‌زار محرفی‌در . قیصر معناسنه . نیچه چاساری فلان .

چاشنی [ف] لذت، طاد، چشنی . || بر شیئك لذتنی آکلامق ایچون آغزه آلنان جزوی مقدار .

* چاشنی طوتمق : کیمیاکر اصطلاحنجه بر خلیطه‌نك مقدار اجزاسنی تعیین .

چاشنیگیر سلفده پادشاهلرك طعامنی طاتمغه مأمور اولان کیمسه .

جماعت چاشنیگیران : سابقده بر بلوك ممتاز عسکر ایدی که دیوان کونلری ضیافت خدمتنی دخی ایفا ایدرلر ایدی .

چاشنیگیر اوسته : حرم همایون کدکیلرندن خوانسالار پادشاهی اولان خاتون .

چاشیت (صفت) جاسوس محرفی .

چاشیتلامق : تجسس ایتمك، اخبار خفایاده بولنمق .

چاغ (اسم) زمان، وقت، آن، اثنا، صره، هنکام، دم، قبال : یکرمی بش چاغنده قوجاق بریکیت . اورته چاغده برآدم . [فضولی : غنچه‌لر آچلدی سبز باغ ایدك ای اهل دل - کیم کوروب کللر کوکلر آچیلان چاغدر بوچاغ]

صباح چاغی : هنکام سحر .

وصف دخی اولور : زمانی کلمش، ایرکین، ناوه کلمش : تام اولنه‌جك چاغده . [مثل : دمیر ناونده انسان چاغده پراشور]

چاغلی : سمیز، تاولی .

چاغان (اسم) قوی وقالین دوه کوستکی .

چاغرتغان (☞ چیغرتغانه)

چاغرمق (فعل لازم ومتعدی) پك وتام باغرمق . کور هیقرمق . (دعوت ایتمك معناسنه اولان چیغرمق بونك غیری‌در) || ترکی سویله‌مك . || دلال ندا ایتمك .

ترکی چاغرمق : برکفته‌یی بسته سیله اوقومق .

باغروب چاغرمق : آهنك وزاند، || عتاب وتکدیر .

چاغرشمق : منادات، مصارحه، مصایحه ، هایقرشمق . برجم غفیر طرفندن ایدیلان ناله، فریاد، شیون، واویلا .

چاغریش : صیحه، صدید، صدا، آواز . نعره . آرسلانك چاغرمسنه کورمك . اشکك آکرمق . اوکوزك بوکرمك . دوه‌نك اوکولده‌مك . آیونك خومردامق . کوپکك هاولامق، آزغینلقله آجی سسلنمسنه اولومق، خارلامق، اورومك دینور .

چاغل (اصواتدن) چاغل چاغل آقه، صولر فشقروب خروش ایتمك .

چاغلامق : چاغلدامق . فوران، جوش ایتمك . آقق، چای طاشمق . صولر قاباروب شلاله یاپمق .

چاغلار یکار : چربندیلی چای، طبقه طبقه یرلردن دوشن شلاله .

چاغلامه : چاغلتی، طبطبه .

چاغلا (اسم) خام بادم . یشیل قابوغیله اولان یاش بادم .

چاغلایان (اسم) صنعی شلاله . [مصراع مشهور : سرشك چشمیك باق فرق وارمی چاغلایانلردن]

چاغنوس (اسم) روبجه‌دن چاغاوس . دکز ینکیجی، اصرور .

چاقر (صفت) آلاجه رنك . الا ایله ماوی چیرنکلی چپك رنك .

چاقر کوز : عین زرقا .

|| چاقر پنجه : طوتدیغنی براقماز، شدیدالبطش کشی :

§ چاقر کیف : نیم سرخوش معناسنه تعبیر عوام : [واصف ـ شرقی، مربع :

زخم آچق ایچون سینهٔ عشاقکه صد حیف
چکمش بنه چشمان سیه مستك ایکی سیف
شهناز نگاهك کی سن داخی چاقر کیف
کوکصویه کل ای چشم کبود عالم آب ایت]

چاقرجی باشی ✡ سابقده رکاب آغالرندن چاقرجیلرك سرکرده‌کی .

چاقر دیکنی ✡ عرفج بری، بش بارمق .

چاقشیر (اسم) اینجه قاشلی، مسته مربوط طار شلوار .

پاشالی چاقشیری : قدیمده پاشا آغالرینه مخصوص برنوع کنیش چاقشیر . § مبتذللکدن کنایه تعبیر عوام .

چاقشیرلی : مسرولة . چاقشیرلی طاوق، چاقشیرلی کوکرجین . پاچه‌لری تویلی اولانلر .

چاقل (اسم) چاغلایان صویك یوارلیوب دوزله‌دیکی شیلر .

چاقل طاشی : دکز کنارلرنده طالغه چارپنده‌سیله یوارلنمش طاش، حصیه .

چاقلدامق : چاقل طاشلری یوارلاندیسی کبی بعض صلب شیلر سس چیقارمق .

چاقلداق (اسم) دکرمن بندوی، خذوف چرخینك یولری || چوجقلرك یاپدقلری دکرمن . || قویون وکچی وابنك کبی حیوانلرك قیچلرنده قیللره یاپیشان قتی پیسلك .

§ چاقلداق باغلامق : برشینك پیسلك طوتمه‌سندن کنایه اولنور .

چاقلداقلی : پیس . طهارتسز .

چاقماق (اسم) چاقمه‌جق آلت . توفنك چاقاغی . قاو چاقاغی مقدمه .

چاقماق طاشی : قدح .

چاقماقسز کبریت : اجزالی .

چاقماقلی تفنك : خروسنده چاقماق طاشی اولان، چاقماقسزی قدیمده فتیللی، الیوم قاپسوللی واجزالی اولان نوعلری .

چاقماق (اسم) قلاغه دیدکاری چیباندرکه آغز اطرافنده ظهور ایدر . عوام عندنده بونك چاره تداویسی برصولاق آدمه چاقماق چاقدرمقدر .

چاقمق (فعل لازم) ایکی صلب شیئی بربرینه اوروب چاق چاق سسنی چیقارمق . || مخلامق : چبوی چاقمق، قازیق قاقمق کبی . || یلمان، یالین پارلامق : شیمشك چاقمق کبی .

|| پارلاتمق : مسکرات مقوله‌سنی ایچمکده اصطلاح عوام . آقشاملری چاقار .

چاقدیرمق : صاپلیوب مخلاتمق || ایچرمك .

چاقشدیرمق : ایچوب کیف ایتمك .

چاقلمق : حیوان باغلانمق || مخلانوب بربره برلشمك .

چاقنتی : عشرت ایتمك .

چاقیم : چاقین، شمشك برق .

چاقی (اسم) چاقوب آچیلان قاپانان اوفاق بچاق . بعض ذهابه کوره بو کلمه‌نك اصلی فارسی (چاکی) یعنی یاریقلی اولوب (بچاك) دخی یارقسزیدر .

چاك [ف] یاریق، یرتیق، یرتماج : [فضولی : کزر کوینده یر یر چوق کریبان چاك کلرخلر]

چاك کریباك : یاقه یرتماجی .

چاك چاك : زیاده یرتیق، پارچه پارچه .

[نفعی – غزل : آه ایله دردی بیلمز عاشق بیچاره‌نك – چاك چاك ایده مگر آهی دل صد پاره‌سن]

چاکر [ف] قول، کوله، [ندیم : افندکدر سنك بو، سن‌آنك بابنده چاکرسك]

چاکرانه : چاکرجه‌سنه، قوللغه لایق صورتده.

چاکری : چاکرلك، چاکره منسوب.

چاکر پرور : بنده پرور کبی قول قایریجی.

چاکر پرورانه : چاکر پرورجه‌سنه.

چاکر پروری : چاکر پرورلك. چاکر پروره منسوب.

چاکر نواز : چاکر تلطیف ایدیجی. [نفعی : اول دز چاکر نواز وبنده پرور کم ایدر – خلقه‌سن بی اختیار آراده‌ار طوق رقاب]

چاکر نوازانه : چاکر نوازجه‌سنه.

چاکر نوازی : چاکر نوازلق، چاکر نوازه منسوب.

چاك (اسم) انواعی چوقدر . دوه چاکی: چونغرداق.

ساعت چاکی : طاس.

کلیسا چاکی : ناقوس.

§ قولاغه چاك چالمق : چوق باغروب سویله‌مك، برشیئی تکرار تکرار اعلام.

§ چاکه اوت طیقه‌مق : بر آدمی محو ایله‌سسنی کسمك : [عزت ملا – مرثیه – برای خورشید پاشا : نیجه بیك دیری یقوب چاکرینه اوت طیقدی – سیفنی ایتدی چلیپا عنق اعدایه]

چاك چاك ایتمك : اوتوب دیرلانمق، چکه یارشدیرمق :

چالاب (اسم جلال) الله. [یوقدر نابه‌جق چالابدر آنجق]

چالاك [ف] حرکتی سریع اولان. [نفعی : نهاد طبع دراکنده مضمر – صریر کلك چالاکنده مدغم]

چالاکی : چالاکلك.

چالپاره (چارپاره‌یه)

چالشقان چالشغان (صفت) مقدم، ساعی، جاهد.

چالشمه : سعی کوشش، اشتغال.

چالشمق سعی ورزش، چبالانق. جد وجهد، اقدام. صرف مقدور : درسه چالشمق، تحصیله چالشمق، پاره قزانمغه چالشمق، آدم اولمغه چالشمق، انسانیت یولنده چالشمق، باهوا چالشمق، بوشنه چالشمق، حیوان کبی چالشمق. بوش بوشنه چالشمق کوندلکله چالشمق. آنغریه چالشمق.

چالغی (اسم) ساز طاقی، موسیقه، || آهنك ونوا.

چالغیجی سازنده.

چالقامق چالاچالا قارشدیرمق، صاورمق خصخصه. بوزوب صارصمق یورطه یغورط چالقامق کبی. تطهیر ایچون صو ایله قاب صاللامق.

آغیز چالقامق : غرغره، مضمضه || طاوق یورطه‌یه اوتوروب دوندیرمك یابقده سود دوکمك چوجغی سود چالقامق : بوزوق سود چوجغی ضعیفلتمك.

چالقانق : دکز خلق، غلبه‌لك موج اورمق قارشمق.

حوادث چالقانمق : بر روایت خلق آره‌سنه زیاده شایع ومنتشراولمق.

چالمق (فعل متعدی) سرقت ایتمك، غصب استراق.

عقل چالمق : مفتون ایتمك، جذب، سحرایتمك، قاپدیرمق، آندیرمق. || چارپمق، اورمق، دوشورمك سسنی چیقارمق چلمك، ضرب، بکزه‌مك، طاندیرمق کبی معنالرده قوللانیلور : بر یغی یره چالمق، اوروب ییقمق. طاول چالمق، قپو چالمق، دودوك چالمق.

آغزینه بال چالمق : طاندیرمق. برو‌عده، دروغ ایله اطماع.

ال چالمق : جریمق که ال قاتق دخی دینور.

باقر چالمق : تجره قبیلندن اولان قاپلرك قالایسز حالنده درونده‌کی مطبوخی ماده سمیه ایله افساد ایتمه‌سی.

§ دودکی چالمق : مظفر اولمق.

بالا چالمق : سورتمك.

دیل چالمق : چتره فیللك ٠ یعنی بر قومدن اولان برشخصك دیکر قوم لسانیله تکلم ایدرکن کندی شیوه٬ لسانی آندیرمه‌سی ٠

دیلی چالمق : عصوفت٬ بورشدیرمق ٠

ساعت چالمق : ساعت چاکنه اوروب تعیین وقت ایتمك ٠

چالنمق : اورلمق سس واصل اولمق قولاغه چالنمق کبی ٠

چالی (اسم) خار ٠ آغاج اولمیان فدان خلنج ٠

چالی چرپی : حس وخاشاك ٠

چالیلق : فوندەلق٬ آندیز٬ مشرسه ٠

چالیق (صفت) مایل٬ بکزر : رنکی چالیق دونمش لون اصلیسنی غائب ایتمش ٠

عقلی چالیق : مجذوب٬ ابتلادن چالنمش ٠

آواره٬شیفته. آغزی بورنی چالیق : برطرف چارپلمش.

چالی قواق ‡ شجرالحور٬ سپدجی‌قواغی ٠

چالی قوشی (اسم) ورق قوشی ٠ آری قوشی نوعی٬ شقران ٠

چالیم (اسم) قلیج آغزی ٠ ‖ رفتار٬ مشوار٬ طور ٠ چالمنه کتیرمك طبیعتنه٬ بیچمنه اویدیرمق ٠

§ چالیم صاتمق : طور٬ عظمت کوسترمك ٠

چام ‡ (اسم) هردم تازه اولان ساقزلی آغاجلردن٬ صنوبر ٠ کاج چرالی چام ‖ داللرندن ماعدا ساقنده یپراقلی اولان نوعی کوکنار٬ درکه آق چام وتخمی قوزەلق اولان سرویلر٬ مازولر٬ آزدلر وکوکم تخملی آردجلر وقضیەدن بورصوقلر٬ وآمریقا چامی کاملاً چامك غیری‌در ٠ هربرینك یکرمی اوتوز نوعی اولور ٠

§ چام دویرمك : بوث قیرمق کبی تربیه‌سز لقردی سویلەمك ٠

چام ساقزی : رچینه٬ قولوفانیه٬ راتیانه٬ راتنج ٠ (نفط یاغی بوندن استحصال اولنور)

چاماریوا ⚓ (ندا) ایتالیانجه کمی آرمه‌سنه چیقمه امری ٠ آریا ٠

چاماشیر (اسم) بوکلمەنك (جامه‌شوی) محرفی اولدیغی حقنده‌کی ذهاب ناطلدر ٠ اصلی کردجه (چاچیر) درکه اثواب آلتنه کیلان کوملك طون وسائره‌یه دینور ٠

چاماشیر اوسته٬ چاماشیر آغاسی : سابقده رجال دائره‌لرنده کدیکلی خدمه ٠

چاماشیرجی : چاماشیر یقایان٬ صاتان ٠

چامچاق (اسم) چامدن مصنوع صو قابی٠ تفور ٠

چامور (اسم) یاغموردن حاصل اولان بالچق ٠ ردغ ٠ کل ٠

سوقاق چاموری : وحل ٠

چاموره دوشمك : خاك مذلته قالمق ٠

چامور اولمق : برایش بوزولمق٬ فنالشمق ٠

[فاضل : خانه دلده بوحالله تقاعد مشکل خاندن طشره‌یه چیقسه‌م دخی ایشلر چامور] ‖ طوبراقله یاپیلان خرج ٠

چوملکجی چاموری: چوکلك٬سوزمه چامور.

چامورلق : جاده‌لرده٬ دکزده ولیمان کنارلرنده ردغه٬ ترسانه‌لرده متروك قیی ومرسا ٠ ‖ توزلق کبی دیزلره قدر چکیر یلان مشیندن یاچەلق ٠

چامورلامق : چامور سورمك ‖ صولر بالچق کتوروب لیمانی٬ منفذلری طولدیرمق ٠ ‖ ابهام ایتمك

§ چاموره بولاشمق : بی حیایه چاتمق ٠

§ چاموره طاش آتمق : بی ادبه ٠ سوز سویلەمك ٠

[مثل : چاموره یاتده قالسکه باق] یعنی قوجه آدمك بویکدن اوتان ٠ یاپدیغك ایش قالبکه یاقشماز مقامنده ایراد اولنور ٠

چاموقه (اسم) آترنه بالغینك اوقاغی ٠

چاناق - چناق (اسم) یایوان طوپراق قاب٬ قصعه (آغاج چناغه چامچاق اوینەسنه قواطه دینور)

چاناق چوملك : سفال٬ اوانی٬ بیت ٠

چاناقلق ⚓ (اسم) کمی دیرکلرینك باشلیغی ٠

چانطه (اسم) (اصلی جونتای) طغار جغك دیکر نوعی ٠ قولبلی معروف طوربدکه مشین وقدشدن تصنیع اولنور ٠ [مثل :

چانطه‌ده کلکلك] حاضر ومهیا، تدارکی دشوار اولمیان شیلرده ضرب اولنور. آو چانطه‌سی، اثواب چانطه‌سی، هکبه، سفر چانطه‌سی یه‌جك وسائر لوازم طعامه مخصوص طوربه، پاره چانطه‌سی: مشین کیسه. کاغد چانطه‌سی. جابند. توتون چانطه‌سی: مشین توتون کیسه‌سی.

چانغردامق - چانغردی (☛ چاکه)

چاودار (اسم) ذنیا، علس. چاودار اتمکی اسمر ولذیذ خبز.

چاوش (اسم) سیاوش، کیاوش محرفی که باشی سرغوجلی معناسنه.
آلای چاوشی: سرهنك، خصکی. قدیم ترکجه‌ده (یساول) دینوردی که بزده‌کی دیوان چاوشنه معادل برخدمت ایدی. محضرلق ایدن قائد.
⚔ عسکر چاوشی: اون‌باشیدن یوقاری اولان کوچوك ضابط. پیاده چاوشی، سواری چاوشی. برتبه دها یوکی باش چاوش.
☾ چاوش باشی: دیوان چاوشلرینك بیوکی. تشکیلات جدیده، عدلیه‌دن اول دعاوی ناظری.
چاوش اوزومی (☛ اوزومه)
چاوش قوشی: قیرلی قوش، ابیبك قوشی، هدهد.

چاولی (اسم) شاهین وطوغان یاوروسی. تربیه اولمدق طوغان: تربیه‌ایسنه (یاولی) دینور.

چای (اسم) ایرماغك کوچوکی، جوی. [مثل: دکزی یکوب چایده بوغلق] بیوك مانعه‌یی برطرف ایدوبده کوچوکنده صاپلانمق.

چای ته (اسم) چین لساننده (تای) و (تی) دیدکلری معروف معطر یاپراقدرکه منقوعی ایچیلور.
آق قویرق، یشیل چای، سیاه چای کبی انواعی واردر.

چایر (اسم) چمنزار || حیوان اوتلاتمغه مخصوص مرعا.
چایر اوتی آتلره ویریلان یشیل اوت.

چایلاق (اسم) جیلاق معروف یاغرغان قوش. حدائه، شوحه. ترکجه‌ده آوجی قوشی، شیونی(جیباق)[علی شیرنوائی - بیت: چاقر آتماجه شاهین آلور شکار - او چار کوکده چایلاق قوشی خواروزار]|| قیاروزجی، کداچشم.

چاه [ف] قویی، بئر، چوقور. [نفعی: یوسف طبعمك سپهر بلند - سرنکون تنك وتیره چاهیدر]

چ : فتحه ایله

چبان (☛ زبانزدی چیبان)

چپ [ف] صول، چپ وراست، مخالف. [نفعی: چپ دوشرمیدی بنم کبی سخنپرور ایله - آزوچوق اولسه اکر دانش وعرفان فلك]
چپ انداز: حیله‌کار، غدار: [نفعی: ویرمز فلکك دور چپ اندازینه حکمی - قورحکمتی تسلیم قضا وقدر ایلر]

چپارز (☛ چاپارزه)

چپرشمك (فعل لازم) بری برینه یکمك وچیتشمك چاپراشمق. صیقشمق، شدتلنمك.
چپرشیك: شدید، طولاشیق، مشوش.

چپکن (اسم) قوللاری برتاجلی واوزون صالته. نیمتن اوزره اوموزه آتیلان قیصه قاپوت. اصلی (چاپقان)

چپل (اسم)[چه - پد - ل] قالین، قویو قارلق هوا. قارشیق فورطنه. چامور موسمی [نوائی: سنوك چونکه قبر آنوکه یوق اوران - چپل قحبه اولسون بوراده طوران]

چپلك : فورطنه‌لی هوا . قارلی چاپورلی موسم .

چپچ (اسم) یکی یاوروسی‘ اوغلاق .

چتر [ف] ترکجه چادردن محرفدر . سایبان . [نفعی : چتر اقبالك اوله کون ومکانه سایبان ــ سایه‌سنده کائنات آسوده تا روز حساب]

چتر فیروزه فام : مائی رنکلی سمادن کنایه‌در .

چترسیه فام : قراکلق کیجه . سماء مظلم .

چتله [چه . ته . له] اوزری چنتیلان اوطون . انکجی چتله‌سی .

چتله طوتمق : ویرمسیه آلنان شیلرك صا . یسنی بیلمك ایچون بر اوطونه چنتك یاپمق .

چته (اسم) آرناودجه‌دن . چاپول‘ آقین . || چاپوله آقینه چیقان حیدود فرقه‌سی

چدیك (اسم) ادیك . صاری سختیاندن نسوانه مخصوص خف . مست .

چدیك پاپوش : نسوانه مخصوص آیق قابی .

چدیکجی : خفاف .

چرا [ف] اوتلاق .

چراغ [ف] فتیل‘ قندیل‘ موم . [فضولی : روشن ایتمش رهکذاری اوزره بر بیك چراغ] [نفعی : چراغك حسنی انکار ایدنلر روز روشنده ــ سمزار ایچره کورسونلر فروغ شمع کلناری] [راغب : فروزاندر چراغ شهرت پروانه تامحشر ــ زبان شعله‘ آواز خاموشان خوش اولماز]

روشن چراغ : قندیلی پارلاق یانان . بختیار . چیمك کسریله‌ده لغتدر .

|| چراغ : شاکردلمش‘ اویاندیرلمش ایشیق‘ اوجاق‘ خانه صاحبی ایدلمش معیشت‘ نانپاره ایله قازلمش بنده‘ چراغ خاص . [عثمان شمسی افندی : باقء سواد وجهده عشقك چراغییم ــ محو اولدی رنك رویم اولوب یانه یانه دود] (ایکی معناسیده ناطقدر)

چراغ اولمق : تقاعد ایدلمك .

ترکجه‌ده (چراق چقمق) تعبیری دخی بو معناسا اعتباریله‌درکه دکان شاکردی صنعتنده حائز اقتدار اوله‌رق آیریجه دکان اداره‌سنه مأذون قیلنمق .

(فارسیده کسر ایله‌ده لغتدر)

چراغان قنادیل ایله باغ‘ باغچه دونتماسی‘ مشعل وفنار ایله اورتالغی روز روشنه بکزتمك .

چراگاه [ف] اوتلاق‘ مرعا . [مصراع : چراگاه بقاده اوتلاسون کزسون طوسون پاشا]

چرچی (اسم) خرده شیلر صاتان‘ آیاق بحقچیسی . [مثل : چرچی قزی بونجغه عاشقدر]

چرخ [ف] سما‘ فلك . [نفعی : چرخك ستمی جانه یکدی نوله اولسه ــ دستمده قلم فتنه برپای زمانه] [ای فضولی زهر قهرایله طلودر طاس چرخ] [کذا : ای فضولی مهرینه آلدانمه چرخك کردشی ــ کوکه یتورمش ولی خاك ایله یکسان ایلمش] [نفعی : دادرا بویله‌می ایلردم ادا وصفکی بن ــ اولماسم کرستم چرخ ایله غایت غمکین] [نفعی : مرده خیل مشعدان پریشان حاله کیم ــ اولدی نادم عکسنه دور ایتدیکدن چرخ برین]

§ تکرلك کبی دور وحرکت ایدن شی که ترکجه تخریبله چرق دیدیکمز . بیوك تکرلك . کردونه‘ || ماکنه‘ دولابلی آلات . دکرمن‘ قویی‘ ساعت‘ واپور چرخی .

چرخ کمیسی . واپور‘ بخار ایله سیر ایدن سفینه .

چرخ ایشی : چرخه طوندقلری چرخ وسا. طتله دوزلتوب بیچم ویرلمش‘ جلالنمش ادوات .

چرخ فلك : مدار فلك‘ کردش فلك [نفعی : بریجك اهل دل وطبعمده کون کوسترسه ــ بوقدر عکسنه دور ایلمه چرخ فلك] || قات قات دائره رسمنده تکرلك‘ یانارکن چرخ کبی دوندرك آتش پوسکورن بر نوع فشنك . || § بر نوع بیان آصمه‌سی چیچکی .

چرخجی : باقرجلاجیسی‘ || واپورما کینه جیسی .

چرخه ⚔ (اسم) عساكر خفيفه‌نك صف ايلروسنده حركت دوريه ايله ايتدكلرى تعليم . طليعه جنكى . چرخه طوپى .
چرخه‌جى : شرطهٔ مقدمه : اردونك ايلرو-سنده حركت دوريه ايله جنك ايدن عسكر . تركجه‌ده (قراول)
چرخه‌لشمق : طرفين ايلرو قراوللرى جنكلشوب طولاشمق .

چرز (اسم) [چه . ره . ز] قورو خفيف يه‌جك . پيز ايكك پاصديرمه قورى بالق مقوله‌سى شيلر .
چرزلنمك : سدرمق . وقتسز طويه‌جق قدر شى يمك .

چركس (اسم) قفقاس طاغلرينك دكز طرفنده برقومدر . برچوق عشايره منقسمدر . ابساخ ' كرجى ' قبارطاى باشليجه قبيله‌لردر [مثل : چركس باشنى كس بر پاره ايتمز]
چركسلك : پنتيلك ' سرسملك ' اوبوشقلق ' شاشقينلق .

چرگه (اسم) خفيف اوبه ' فازه ايكى ديركلى شمسيه .
§ چركه چريسى : قبطى قبا طايسى .

چرويش (اسم) چريش ايدلمش صيغير لحم وشحمى . مكروه ياغ .

چرى (اسم) عسكر ' لشكر ' جيش .
يكى چرى : سلطان اورخانك تأسيس ايتديكى معروف ماغا اوجاق . [جريده كاتبى عالى : يكچرى اولماز عرب جنك ايتز خروات ايله]
چرى باشى : سالار ' سرچشمه || چنكانه سركرده‌سى .

چسپان [ف] لايق ' مناسب ' ياقيشيجى .
ناچسپان . مناسب اولميان ' ياقشمايان ياقشماز اولان .

چشم [ف] كوز ' [خيالى : چشمده موجاموج اشك ' قلبده رنكارنك دم] [ممدوح فائق بك : چشمه دنيا طار اولور خورشيده ايتدكجه نكاه]

چشم آشنا : كوز آشناسى .
چشم اشنايى : كوز آشنالغى .
چشم دريده ويا دريده چشم : بى‌ادب وحيا .
كرسنه چشم : آچ كوزلى .

چشمه [ف] صو قاينـاغى ' پيكار . مخصوصاً ياپيلان وخزينه‌سنده صو بريكديريلان موصلقلى صولق . [نفى : آقسده آب چشمهٔ لطفى اندر صحرالرك ـ خار خشكن غنچه ' خاشاك درشتن ياسمين]
چشمه‌سار : چشمه‌سى‌چوق اولان ير ' اصطلا حرزه چشمه باشى موقعنده‌ده قوللانيلور : [عزت على پاشا : عجب بناسى كوزل ' طرحى پاك دلجودر ـ بو چشمه‌سار ' لطافتده بر ايچم صودر]

چشمهٔ حيوان وَ

چشمهٔ خضر آب حيات چشمهٔ مخيلى .

چشن [ف] عيد ' يورطى ' بايرام . ضيافت . ترتيب بزم شادى . (ايرانيلرك نوروز خواز مشاهيده چشن معتادلريدر .)

چشيت اورنك ' طرز ' كونه ' نوع : ايكى چشيت قماش .
چشيت چشيت : كونا كون ' متعدد ' متجانس .
چشيد چوقه : رنك رنك چوقه پارچه‌لرى .

چغانه (اسم) تخصيص ايله چنكى . دفجكزى ' برنوع چارپاره . چالغى چغـانه ايله صباحى ايتدى .

چك (انكليزجه) پوليچه .

چكاچاك [ف] اجسام صلبه و يا اسلحه‌نك تصادمندن متحصل صدا .
[چكاچاك تيغ ورماحدن صماخ بشر خراشيده اولمش ايدى]

چكچك (اسم) ال عربه‌سينك درت تكركلكيسى .

چكدرى (اسم) كوركله چكيلان كمى . انواعى باستارده ' قادرغه ' فرقته ' اوزون ' خفيف قورصان كميلرى .

چكديرمه (اسم) كوركلى اوطونكيسى .

چکردك (اسم) نوات . آبوا' اوزوم' الما' شفتالی یاموق چکردکی . میوه‌نك تخمی .

§ چکردکدن یتشمه : هرنه صنعتده اولورسه اولسون کوچوکدن رسوخ پیدا ایدنلره دینور .

چکردکلنمك خیار' پاتنجان کبی بعض سبزه‌نك قارتلاشمق .

چکرگه (اسم) جراد' ملخ' بولود کبی چوکن معروف مضر حیوان .

چایر چکرگه‌سی : چرچر' جرلاق .

اوت چکرگه‌سی : حسبان .

اوجاق چکرگه‌سی' اوراق چکرگه‌سی آغستوس بوجکی .

چکرگه قوشی : صیغرجق .

چکمچه ـ چکمه‌جه (اسم) کوزلو چکمه‌لی پیشخته .

چکمك (فعل لازم) طونوب اوزاتمق' شد' کشید' جر' جذب ایتمك || تحمل ایتمك [بیت : دوشدك زباط دهره چکمك کرك جفاسن ـ یولدر بو یولده آدم البته راحت اولماز]

|| اخراج ایتمك : دیش چکمك' قویودن صو چکمك . || بلع ایتمك : بر صویی چکمك' اوجاق دومان چکمك || نشق' استنشاق : بورونه صو چکمك || سل ایتمك : قلیچ بیچاق چکمك . || بکزمك : صویه چکمك . || استنساخ : بیاضه چکمك || ستر : دیواره بویا چکمك' یورغانی اوزرینه چکمك' پرده چکمك' دیوار چکمك || منع حائل : سد چکمك || چارپا مقوله‌سنی چفتلشدیرمك : اینکه بوغا' قصراغه آیغر چکمك || متحمل اولمق : آغری، المك' جفا' زحمت' محنت' خسته‌لق' ناز' چکمك || مصاب اولمق : چله' بلا چکمك . || وزن ایتمك : قنطاره چکمك . || ذکر وتسبیح اسما چکمك' صلوه وسلام چکمك' || فراغ : ال چکمك' کف ید || آثم اولمق : یعنی غیبت ایتمکله ویا بردن صادر اولمیان بر فعلی آکا اسناد ایتمکله کناهنی چکمك کبی . || مشروبی' دومانی بلع ایتمك : برنفس توتون چکمك . || تقطیر : عرق چکمك || تحریر واشارت : امضا' خط' طغرا چکمك . || بعض مایعی برقابدن دیکر قابه نقل : شیشه‌لره شراب چکمك کبی .

فعل متعدی' چکلمك : طارالمق' بوزولوب طوپلانمق' تقلص || اعتزال .

|| تکدر' اظهار غم : آه چکمك || مجانبت : ال چکمك . || تشکیل : قولاق چکمك کبی . || تضمین : سینه‌یه چکمك .

چکه‌مامك : طاقت کتورمامك' حسد ایتمك .

چکدیرمك : تحمل ایتدیرمك' || جر ایتدیرمك قایغی' عربه‌یی چکدیرمك کبی .

چکشمك : مشاجره' معارضه' معانده' مجادله .

چکشدیرمك : غمز' غیبت' نفاق فصل ایتمك .

چکلمك : انزوا' خلوت' فراغ' اعتزال || کیرولمك : صولر چکلمك || تخدر' بوزولمك .

چکنمك : احتراز' اجتناب .

چکشمه : معارضه' معانده .

چکی (اسم) طارتی' وزنه' بیوك اوطون قنطاری . یوز سکسان قیه‌که درت قنطار .

چکی طاشی : وزن .

چکیچ (اسم) اکثر مخلامغه مخصوص معروف دمیر طوقماق . چتال چکیچ دوز چکیچ . (بو کلمه‌نك اصلی یا (چوکرمکدن) ویاخود چتالیله چیوی چکوب چیقاردیغی اعتباریله (چکمکدن) کلمه‌در . قدیم ترکجه‌ده چوکاچ دیرلرکه چوکرمکدن مشتقدر)

چکیچ خانه : بیوك فابریقه‌لرده برقاچ یوز قنطار ثقلت ویرن دوکمه آلتینك بولندیغی محل .

چکیده [ف] طاملامش .

چکین (اسم) اوموز باشیله بویون آره‌سی' عاتق .

چکین شالی : اوموزه آتیلان صارغی .

چکه (اسم) ذقن .

چکه آتمق : احتضار' نزع .

چکه چالمق : لافزنلق .

چکه‌سی دوشوك : لافزن .

چکه آلتی : غبغب .
چکه‌لی : جرزه‌لی، نطوق .
چال چکه : کوه‌زه .

چلبی (اسم) اوقومه بیلان، اوقومش، معناسنه‌در . کاتب چلبی، یکرمی سکز چلبی محمد افندی . || نازك، مؤدب، ظریف، فلان پك چلبی برذاتدر . چلبی آدم .
چلبیلك : نزاکت، ظرافت .
(بو کلمه‌نك اصلی صلیبی‌در . ارباب علم وقلمه علم اولیشینك سببی، چنکیز وقتنده تاتارلره شرق ترکلری صلیبیلردن یعنی پاپاسلردن اوقومه اوکرنمه‌لریدر)

چلتیك (اسم) عزبه، باشاقده اولان دوکولمه‌مش پرنج || پرنج مزرعه‌سی، تکنه تکنه بولنوب صو طولدیریلان اولق .

چلمك (فعل متعدی) ال، قناد، آیاق، قلیج ایله اورمق، چاربوب دوشورمك . || سلب : عقل چلمك || اقناع، اغرا : ذهنی چلمك .

چلنك (اسم) معدن وجوهردن مصنوع سرغوچ . سابقده ارباب غزایه طاقیلان علامت افتخار .

چلیپا [ف] خاج صلیب [سروری، مورخ : نه‌مذهبدنسك ای راهب چلیپانی بکنمزسك ـ چلیپایی بکنسه‌کده کلیسایی بکنمزسك]

چلیك (اسم) قیصه کسلمش دال ودکنك : چلیك چوماق :

چلیك (اسم) عادی دمیرك صلابتنی آرتیرمق ایچون کوموره چاوب بشیردکلری پولاد .
آغزی چلیکلی : چکه‌لی، نطوق

چلیم (اسم) اندام، رفتار . چالیمك مخففی .
چلیملی : جثه‌لی، وجودی طیانقلی .
چلیمسز : ضعیف، نحیف .

چمرنمك صویه کیرمکه حاضرلنمق که پاچه‌لری صیغامق . تشمیر ساق .
[مثل : صویی کورمه‌دن چمره‌نور]

چممك (فعل لازم) قدیم ترکجه‌ده (چو، ممك) صویه طالوب حیقمق، یقانمق. استحمام .

چمن [ف] اینجه یشیل اوت . سبزه چمن :
چمنستان : چملك، چمنزار .
چمنزار : چمنستان، چمنلی یر .

چنار [ف] (چه ـ نا ـ ر) معروف آغاج دلب، اسپدال .

چناق (☞ چاناغه)

چنبر (اسم) تخصیص ایله فوچیلره، قوغه‌لره وضع اولنان آغاج، ودمیر باغ که دائره رسمنده اولور . || چنبر کبی پچیریلان شیلره دینور . بیوون چنبری : ینی . عصابه [ندیم : یکیتمی اولدك آچانم نه‌در بو قرمزی شال ـ باشیکده دون دها باغلیدی قرمزی چنبر]
چنبر قایق : بر نوع دکزی قیچلی اوطون قایغی .
بویون چنبری : ایکی ترقوه کیکلری .
فلکك چنبرندن کچمك : کرم وسرد کورمك، [مسیحا سیر عشقم چنبر افلاکدن کچدم ـ حکیم احکام دور چرخ دونی بندن اوکرنسون]
چنبرلك : چنبر یکیرمك .

چنتمك (فعل متعدی) دیش دیش، کدیك کدیك چتله کبی کرتك . || اینجه طوغرامق : صوغان چنتمك .
چنتلك : چتله یاپلق . سلاح چنتلك : دیش دیش دستره کبی اولمق .
چنتیك : کرك .

چند [ف] برقاچ .
چندان [ف] اوقدر
(بو ایکی کلمه شمدیکی شیوه انشامزجه متروکدر .)

چنك (اسم) بر نوع ساز .
چنکی : چنك چالان سازنده :
§ بر قول چنکی : بر طاقم سازنده، نام آهنك طاقمی . [فاضل ـ چنکی نامه :

ایردی پایانه قلم آهنکی
برطرف ایلدی یاران جنکی
اولدی منظومه‌سی برقول چنکی
ایشته قرق اوچ صایلور دلبری وار]

چنکال [ف] (اسم) چنکل بنجه‌، دمیر طرناق . [آویختهٔ چنکال نکال]
قوبی چنکلی : پنجره‌، قناد‌، قصاب‌، چنکلی .

چنکل [ف] چنکال . چنکله کلمك : صلب اولمق .

چنکل ساقزی (اسم) کنکر‌، پسانی ساقز علك .

چورتی (اسم) ملز ذخیره . دکرمنلرده قانیورلنمش بغدایدن دوکیلان بیانی تخملرله چانسز بغدایلردن عبارتدر . چالفانتی دخی دیرلر .

چوره (اسم) منـدیل‌، دستمال . اطرافی چوریلش قیـورلمش اولیشی وجه تسمیه‌در .
چپ چوره : دائراً مادار .

چوکان [ف] جرید انواعنـدن بر نوع‌در که اوجی اکری اولور: تیغ وچوکان .
[نائلی‌ عتیق : چوکان دست فتنه او زلف دوتای کور]

چویرمك (فعـل متعدی) دوندرمـك‌، دویرمك‌، تقلیب . ترسی یوزه دوندرمك . ایچی طیشه چویرمك .
|| اداره فلان ایشی چویرمکه مقتدردر .
|| دوندرمـك : چرخ چویرمـك‌، کباب چویرمك .
کیرو چویرمك : اعاده . لقردی‌یی چویرمك : تبدیل لسان . یوز چویرمك : اعراض .
دیوار چویرمك : احاطه‌، قاپامق .
چویرتمـك : دائراً مادار حوزه‌یه آلمـق . اطرافی قوشاتمق .
چوریلك : انصراف .

چهار [ف] درت مخففی اولان (چار) زیاده مستعملدر .

چهارشنبه [ف] چارشنبه . یوم‌الاربعه .

چهره [ف] یوز‌، انسان یوزی . صـورت [فضـولی : کوزم یاشی دمادم چهره‌می بیهوده نم قیلماز]
چهره کشـا : چهره آچیجی : [نفوی : بنم اول چهره کشا مانع تصویر خیال ـ که ایدر عقلی سواد قلم سودایی]
|| اصطلاحزده عبوست‌، ترشرویی معناسنده قوللانیلور : چهره‌سندن طورلیور . چهره‌سی پك غضوب کبی .
§ چهره زکوردی : چرکین .
چهره ایتمك : تعبس .

چیرجی § (اسم) چاریکدن محرف. بازارده کزن آیاق قصابی‌در که اکثریا صـاتدیغی اتلر قویونك درنده بری اولیشی سـبب تسمیه‌در .

چ : کسره ایله

چرا (☜ چونه)

چراق (چراغ) محرفی . شاکرد .

چرك [ف] کیر‌، پاس .

چرکاب (اسم) چرکف . مردار صو .

چل [ف] چهل مخففی قرق . [سـنم که چل وچهاری بکدی ـ آتی آلان اسکداری بکدی]
|| اوائلده قرق پاره‌لك کومش سکه‌یه اطلاق اولنـوردی . پارلاق آقچه‌یه چل پاره اطـلاقی بو سببله‌در. چل فروش‌، چل آقچه‌، چل چل آلتون .
[روحی ـ ترکیب بند :

کیرمش کیمیسی وحدته آلمش الله تسبیح
هر بیریسینك ورد زبانی چل وپنجاه
دیگر
احسانی یا پنجاه یا چلدر فقرایه
صبر ایله که دمدر کله اول میرفلك جاه]

چل (یا ایله چله)

چلّه [ف] اپك ابریشم کبی شیلرك طره‌سی .
|| زهادك خلوته قاپانوب مشغول عبادات اولیشی وبعض طرق سالکانك خدمتده بولندقلری مدت . [ثابت ـ رمضانیه : چله‌یه وسوسه‌سز کیردی قپاندی زاهد ـ حبس اولور تا رمضان آخر اولنجه شیطان] سبك ترکیده شده‌سز ـ سبك فارسیده شده ایله استعمال اولنور .
چله چیقارمق؛ چله‌یه کیرمك .
چله چکمك : محنت ومشقته اوغرامق .

چم [ف] تخمدن چیقان چمن . فارسیده بوصون معناسنه‌در .

چمشیر ⚘ شمشاد؛ هردم تازه بر نوع آغاجدر . خشبی صنایعده قوللانیلور :
چمشیر طراق چمشیر قاشق . بالخصوص طباعتده قوللانیلان الواح مصوره چمشیر اوزرینه حك ایدیلور . [مثل : یاقشمش کل باشه چمشیر طراق]

چنکانه (اسم) هنددن ظهور ایتمش نارپرست بر قوم قدیم . بر طاقی ایراندن عراقه ومصره کچمشدر که آنلره (غجر) و (قره‌جی) ومصرده کیلره (قبطی) دیرلر . مصریلرك نام قدیمی اولان (قوفط) (قبط) کلمه‌لرینه باقیلورسه بونلرك مصره ورودلری پك اسکی اولمق لازم کلیر که قبط قومی بونلردن عبارت دیمك اولور . مصره (اغیط) دینور که بلده؛ (قبطیه) معناسنه‌در . مصردن غربه واندلسه وفرنکستانه یایلمشدر . بر طاقمه (چکانه) و (چنکار) دینور . ترکستان یولندن اوروپایه کچه‌رك روم ایلنه وتابوهمبایه یعنی (بچه) ولایتنه وآندن هر طرفه منتشر اولمشلردر . کندی کندیلرینه (روما قولا) نامی ویررلر که بالاخره اك کثرتلی بولندقلری (رومانیا) قطعه‌سنه علم اولمشدر .
(صفت) یوزسز؛ جری؛ حیاسز .
چنکانه اختابودی : لحم نابت؛ قرصهٔ افرنجیه .
چنکانه پلاوودی : پلاوودك آزمانی .
چنکانه چرکه‌سی : قلندری چادر .
§ چنکانه دوکونی : هنکامهٔ رسوایدن عبارت اولان جنبش قبطیانه که رذیلانه جمعیتلره تمثیل اولنور :
[فاضل بك ـ دفتر عشق ـ چرکه پرداختهٔ چنکانه
کیریشوب بربرینه نکته‌لر
قاریشوق ارکك ایله عورتلر
حلقه چنکانه دوکونی اوّل
بوسبب اولدی مکر ضرب مثل]

چه [ف] ادات استکراه (نه) چه سود؛ چه غم؛ چه فائده کبی تعبیرلر الیوم قوللانلماز اولمشدر [من چه کویم طنبورم چه کوید]

چهل [ف] چل؛ قرق .

چیان (اسم) قرق آیاق وعقرب کبی چوق آیاقلی موذیات :
یلان چیان .
§ صاری چیان : خائن مقامنده تعبیر عوام .
⚘ چیان اوتی : اضراس الکلب .
⚘ چیانجق : شجرة التنین .

چیبان (اسم) دمل؛ غده؛ قرحه؛ نمس . (چیبارمق) دن مشتقدر که شیشوب باش ویره‌رك قباریر . [مثل : سیوریجه‌یی قورجالمه چیبان اولور] [مثل : قاشیدم چیبان اولدی؛ دشدم یاره اولدی]

چیت (اسم) چاتمش؛ صیقشمش اورکیلی معروف سازدن دکنکدن دیوار . پرده؛ سرحد .
یرلی چیت : کوکلی چالیدن دیوار .
عربه چیتی : صمان عربه‌سینك ایکی طرفنده‌کی سپر قناد .

چیتاری (اسم) مرجان بالغه مشابه آلاجه بر بالق .

چیتلنبك ‡ معروف سیاه طاتلی یمش .

چیتلنبك اغاجی : بطم، یالانجی آبنوس .

چیتمك چیتلەمك . بر شیئی الدە صقشدە . یەرق، اوغشدیرەرق ییقامق .

چیتشمك : بربرینە چکوب یکشمك . || ایپك مقولەسی بروزلنوب طولاشمق، صاچلر یکدلشمك، دیشلر کلیدلنمك .

چیتین (صفت) زبانزدی چتین . قاتی، مغلق، مشکل . سرد مادیات ومعنویاتدە قوللانیلور : چتین جوز، چتین ایش، چتین مزاج .

چیتینلك : صعوبت، عسرت، مناعت، سختی، معندلك، قایلق، سردلك .

چیتینلشمك : سردلشمك، کسب عسرت ایتمك، متعذر اولمق .

چیچك (اسم) زهر، ازهار طومرولنمش غنچە اولمش شکوفه . وصف اولور: تازەلك افادە ایدر . چیچك بالی، چیچك باغی، چیچکی بورننده سلطەلق کبی .

بی ثبات، هرجایی، وفاسز، مفسد، معذب معناسندە نە چیچك اولدیغی معلوم دینور [مصراع مشهور : کل تعریفه نە حاجت نە چیچکدر بیلیرز]

بعض شیلرك رسمنە کورە : آلتون، الماس چیچك، زمیق چیچکلی، شال، قماش کبی .

بعض اسما ترکیبنه داخل اولور : آتش، آی، ارغوان، اینجو، ایپك، بوز، چادر، چوقه، صانقم، قطیفه، قنه، کلنجك چیچکی کبی .

ادویەدن : اخلامور، تورنج، خطمی، لیمون، مرور، یاسمن چیچکی کبی .

چیچك صویی : ترنجدن تقطیر اولنان صو . اسامی انوانده : نار چیچکی آیوا چیچکی .

بعض خلاصه ومنفخ شیلر: کوکرت چیچکی کبی.

چیچك علتی : معروف خستەلق، جدری .

صو چیچکی : جدری، کاذب .

چیچك چیقارمق : جدری علتنه دوچار اولمق.

چیچکلك : دارق قدیم اوطەلردە چیچك وضعنه مخصوص حجرەلر . محراب کبی محل مخصوص. || قیشین چیچك ساقصیلرینی حفظه مخصوص جاملی محل .

چیچکلەمك: زهر، آغاجلر نفخ حاصل ایتمك.

چیروز (اسم) قدیم ترکجەدە (چیریك) کە قوریق، بوروشمق معناسندەدر روحجەدە نقل اولنەرق ضعیف قوری معناسنه قوللانلمشدر .

چیروز بالغی : اسقومری بالغینك قورودە قوربدلمشی .

چیزمك (فعل متعدی) اصلی جیم موحده ایله (جیزمك) درکه جیز ایدوب چکمك معناسندەدر .

چیزیك چیزمك : خط چکمك، نوزمق، طی حذف ایتمك . || سرد شیئی چیزیك ایتمك : جام چاتلامق، کستانەیی چاقیله چیزوب چاتلامق کبی . الماس سائر احجاری چیزر .

§ یان چیزمك : اهمیت ویرمەمك، صاووشوب آلدیرمامق .

چیزدیرمك : طرمالامق کبی .

چیزلمك : معدنی ویا مجلا شیلر آخر سرد شیلرك تماسیله یول یول بوزلمق .

چیزکی : چیزی، خط . ال، آلتین چیزکیلری .

چیزمه (اسم) اصلی مجارجه (چیزما) در . معروف اوزون قونجلی آیاق قابی . ترکجەدە چکمه دیرلر . [چفتجیك بری ترلاسنی قطس ایدرکن بر چیزمه بولور . اویرە چویرر بردرلو نه اولدیغنی آکلایەماز . درحال بیانجیه کیدر کوستررر. بیلمکج ایسه برمدت باقدقدن صکره « بو حیوان بونی بیلەمیەجك نه وار کورمیورمیسك قازمه قلنی (غلافی) در » جوابنی ویرر]

شو فقره، مشهوره دخی چیزمەنك ذاتاً ترکستانجه معروف اولمدیغنه سند اولەبیلور .

چیس (اسم) قدرت حلواسی .

چیسندی توز کبی غایت اینجه یاغان یاغمور .

چیسیك (اسم) طاوشان یاوریسی .

چپش (اسم) دفع، فضله، قاذورات . تخصیصاً ادرار :

چیغ (اسم) آواز بلند، یوکسك سس ‖ قامش وحصیردن اورمه یوکسك چیت . بیوك چادرك بولمه‌لری .
‖ یوکسك حوالی قار یغیی، طاغدن یوارلنان قار کومه‌سی .

چیغا (اسم) نهرلرده یقاموز ایله یورر وخشرده ایدر بر بالق که قره مرسین دخی دینور .

چیغاره : (☞ سیغاره‌یه)

چیغرتغان (اسم) آوجیلرك قوللاندیغی دعوتجی قوش .

چیغرتمه (اسم) اوفاق دیلسزیان دودك .

چیغرمق اوقومق، دعوت ایتمك . چاغرمق بخفنی اوله‌رق استعمالی خطادر .

چیغلق (اسم) آجی فریاد، ولوله‌لی سس اکثریا (قوپق) ماده‌سیله قوللانیلور . بر چیغلقدر قوپدی، بر چیغلق قوپاردیلر که یورکلری پاره‌لر ایدی .

چیغلدی . شماته، آجی آجی فقط خفیف باغرشمه .

چیغیر فی‌الاصل قار ایچندن آچیلان یول، ایز که چیغك یووارلنه‌رق یاپدیغی یول، براقدیغی ایز . مؤخراً مسلك، طرزکی معنالرده ده استعمال اولنمشدر : فلان ذات کوزل بر چیغیر آچدی . شاعر انشاده یکی بر چیغیر آچدی کبی .

چیغیر آچمق : طرز نوین برشی ایجاد ایتمك . ابداع ،

چیقریق (اسم) کوچوك دولاب، دواره که آنکله بعض آلات تدویر ایدیلر . پاموق چیقریغی : پاموق ایپلکی صارمغه مخصوص دولاب .

چیقمق (فعل لازم) یردن، حدودندن خارجه وارمق : خروج . تجاوز . ‖ یوکسکه ارتقا، صعود کبی ‖ حدوث، بروز : اورته‌یه برمسئله چیقدی، بوشی یکی چیقدی کبی . ‖ طلوع : آی چیقمق، کونش چیقمق کبی ‖ مثول : حضور همایونه چیقمق کبی ‖ شایع، بارز : فلان شی اورته‌یه چیقدی کبی ‖ فصل اعضاء مفاصل سقط اولوب یردن اوینامق کبی ‖ برشیدن محروم متضرر اولمق : خدمتدن چیقمق، پاره‌دن چیقمق کبی ‖ ازدیاد، غلا : بهایه چیقمق کبی ‖ شایعه : لقردی : چیقمق کبی . ‖ حاصل اولمق : بر پانتالون ایکی آرشین چوقه‌دن چیقمق کبی ‖ مذموم وبدنام اولمق : آد چیقمق کبی ‖ مندفع، زائل اولمق : آرادن چیقمق کبی ‖ محسوس اولمق : قوقو چیقمق کبی .

الدن چیقمق : ضایع اولمق .

باشدن چیقمق : آزمق، شمارمق . هوایه اویمق، فسق ایتمك .

باشه چیقمق : باشارمق . برشیئك عهده‌سندن کلمك .

قارشی چیقمق : استقبال ایتمك .

بوشه چیقمق : نتیجه‌سزلك .

یوزه چیقمق : یوز بولمق، شمارمق .

چیقارمق : اخراج، برشیئی یردن چیقارمق صویی قویودن، پاره‌یی کیسه‌دن چیقارمق کبی . ‖ استخراج، استدلال : برعباره‌دن برمعنایی چیقارمق کبی ‖ تعصیر وتقطیر : اوزومك شیره‌سنی چیقارمق، سوددن یاغ چیقارمق، جبهه‌دن عرق چیقارمق کبی . ‖ قلع قمع : دیش چیقارمق، آغاج چیقارمق کبی .

اتمکنی طاشدن چیقارمق : زیاده ساعی، مقدم اولمق .

بلا چیقارمق : برهنکامه‌یه، نزاعه باعث اولمق

بوجك چیقارمق : ایپك بوجکی بسله‌مك .

تاتار چیقارمق : ایصال خبر ایچون ساعی، برید کوندرمك .

چبان چیقارمق : وجودده قبارجق قرصه پیدا اولمق .

طاش چیقارمق : برشیده دیکرلندن متفنن، ماهر اولمق .

طاشك صوینی چیقارمق : صلابت، قوت .

ذوق چیقارمق : برشیدن متلذذ اولمق .

کوز چیقارمق : یافیشیقسز حرکت .
دیل چیقارمق : استهزا، مزاح .
مال چیقارمق : دفینه بولمق .
چیقارتمق : سوکدیرمک، مکتوم بر شیئی میدانه اخراج، استرداد .
چیقشمق : منازعه، جرأت || باغ، کافی اولمق.
چیقشدیرمق : ابلاغ، اصدار، انجامه ایریرمک .
چیقار : حساب، منفعت کبی . مثلا چیقارینه کلیرسه دینورکه منفعته اویارسه تقدیرنده‌در . کندی چیقارینه باقار . نفسنی دوشنور .
چیقار یول : طریق اسلم، وجه موافق .
چیقماز یول : مسلک سقیم . سفاهت .
چیقمه (اسم) جنبه، شهنشین . || مطلقا چیقندی برون، دکزه چیقان دل کبی.
چیقیق سقط که مفاصلدن چیقمش کمیک .
چیقیق صارمق : تجبیر .
چیقیقجی : قیریقجی .
چیقین (اسم) باغ، بوغجه درت اوجی بر یره کلمش دوکولمش اوفاق بوغجه || عطیه، بدره، صره .
چیک (صفت) پیشمه‌مش، ناپخته .
جیك آدم : نادان، احلط .
چیکلك : خاملق، نادانلق .
چیکدم ⚘ (اسم) عتر، لحلاح . بر صوغاندر . صاری، پنبه، مائی چیچکلی اولور . کوز موسمنده تزهر ایدر . ترکجه‌ده آکا اوکسوز اوغلان صوغانی دیرلر .
آجی چیکدم : وحواح .
چیکنه‌مك (فعل متعدی) ایصیروب دیشلرله قیرمق : دیشلری بربرینه چاقدرق مأکولی ازمك || آیاقله بر شیئی باصه‌رق ازمك . پامال ایتمك .
اقردیی چیکنه‌مك : عیان سویله‌مه‌مك، تلعثم .
چیکنتمك : بر شیئی آخر شیله ازدیرمك . || بر شخصی شخص آخرك تعدیسی آلتنده زبون ایتمك .

چیل (اسم) چیکل، بکك، نشان . یوزده اولان خرده بکلر، آلاجه لکه .
آینه چیللنمك : رطوبتله لکه‌لنمك .
چیل (اسم) برنوع یابان طاوغی . ضریس، تیهو .
چیل یاوریسی کبی طاغلمق : فرط وحشت وسرعت افتراقدن کنایه اولنور .
چیلك ⚘ معروف طعمی لذیذ، رائحه‌سی لطیف بشدرکه عربیده توت الثعلب یعنی تیلکی دودی دینور . بریسی وبوستانیسی اولور .
آغاج چیلکی : آهو دودی .
چیم (اسم) چم، چمن اوتی .
چیملندیرمك : تخمی صویه قویه‌رق فلیز لندیرمك .
چیما ⚓ (ایتالیانجه‌دن) کیلرك قرمه آندیغی ابجه خلاط .
چیمبار (اسم) چمبار فارسی (چنبر) جوالهلرك بزك دزکاهده بوروشمه‌سنی منع ایچون قوللاندقلری یاصسی دمیردرکه بزك اکنه کوره اوزالدیلوب قیصالدیلور وایکی باشی طرناقلی اولدیغندن منسوجی ایکی کنارندن ایلشدیره‌رك کرکین طوتار .
چیمدیك ـ چمدیك (اسم) قرصه، شکنج .
چیمدیکله‌مك : باش پارمغه مقابل دیکر بر پارمغك اوجنی بر آرایه کتیره‌رك بر عضوی قوپاریر کبی تضیق .
چین [ف] قیوریم بوکلم، بوروشق : چین ابرو، چین جبین : اظهار چین جبین [چهره‌سنده کی چین تردددن مقصدی آکلاشیلیوردی]
|| چیننده : طوپلایجی، دوشیرجی . بو معناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلور : دانه چین، میوه چین کبی [بیت : دانه‌چین اولمق ایدی مقصدمز غربتده ـ دانهٔ زلفنی کوردکده طوتلدق قالدق]
چیناقوب (اسم) لوفر بالغینك کوچوکی.
چینقو (اسم) ایتالیانجه‌دن . توتیا، توتیادن معمول الواح .

چینی (اسم) چینه منسوب اوانی ترابیه خاصه‌سی (کاشی) دیدکلری صرلی ومنقش کرمیده اطلاق اولنور که معروفدر .

چیوی (اسم) میخ، آغاج، معدن، مدور، مربع، چیواتدلی، ویده‌لی ویده‌سز اکسر .
[مثل : چیوی چیوی‌یی سوکر]

چیویله‌مك . برشیئی میخ ایله قاقق، محکم قیلق .

چیویلتمك : صندوق مقوله‌سی شیلره میخ اوردیرمق .

چیویلنمك : بر یرده اکلوب قاقلق .

چیویت ⚘ تور هندی دینلان نباتدن حاصل اولان معروف بویاکه قویی مائی رنکده‌در :

چیویرمك (زبانزدی چویرمك)

چیویك (صفت) (زبانزدی چویك) متین، سریع . چست، چالاك .

چُ : ضمه ایله

چست [ف] سریع الحرکه، چویك، اکثریا چالاك لفظنه ترديفا استعمال اولنور چست وچالاك دینور .

چستی : چستلك، چویکلك (جیم موحده ایله غلطدر .)

چوال [اسم] جوال . قیل اورمه‌سی چووالذن خرار . وطوربه کبی قاب : کومور چوالی، اون چوالی .

چوالدوز [اسم] چوال دیکمکه مخصوص یاتجق طرفی اکری وپاصی اوزون ایکنه .

چوبان [ف] راعی قویون چوبانی . صیغیر چوبانی : صیغیرتماج . [بیت : کوسفند از برای چوبان نیست ـ بلکه چوبان برای خدمت اوست]

چوبان اعتقادی : اخلاص قوی، صلابت دینیه [مثل : چوبان ارمغانی چام ساقزی] هدیهٔ ناچیزدن کنایهٔ ایراد اولنور .

چوبان کوپکی : سورینك حراستی ایچون استخدام اولنان ایری کلب .

چوبان مرهمی : زرنیخ وصابون وسائره ایله یاپیلان دهن .

چوبان یلدیزی : کروان قران دیدکلری صباح یلدیزی‌درکه زهره‌در .

چوثوق ـ چبوق (اسم) اوزون دکنك، دوز دال . || ایچی دلیك اولانی شطب‌که توتون چبوغی تعبیر اولنور .

⚓ کمینك آکا دیرکلری اوستنده اولان دیرکلره وکوندرلرده چبوق دینور .
|| سائر دمیر، معدن اوزون استوانی پارچه‌لر .

چبوقجی : سابقه دائره‌لرده بولنان توتونجی باشی . || چبوق اعمال ایدنلرکه زواندجی دخی دینور .

چبوقلق : چبوق حفظنه مخصوص افقی دولاب .

چبوقلامق : کورکجیلر سپیلر کبی چبوقله طلومه اورمق .

چوپ [ف] آغاج پارچه‌سی . اودون . صوپا : چوب تأدیب .

چوپ (اسم) چورچوپ . ریزه‌اوتلق . خس . اوزوم چوپی . مثل : [اوزومك چوپی وار کرازك صاپی وار دیمز]

§ چوپ آتلاماز : تکلفجی، مراقلی :

چوپجی : سپورندجی .

چوپلك : مزبله .

چوپلنمك : قوش کبی جزوی قرندی یمك، قناعتله یکنمك .

چوپور (اسم) سیماده ایریجه وبوزوق چیچك بوزوغی .

چوجق (اسم) (اصلی جوجوك) کوربه یاورو، طفل، صبی . ارکك چوجق، قیز چوجق .

چوجقلق : صباوت، طفولیت . || خفت مزاج .

§ چوجق اویونجاغی : ملعبهٔ صبیان .

چوچور (اسم) دیکنلی اوفاق بر بالقدرکه قیلرده اولور . آزمانینه غلط اولەرق (لابینه) دیرلر .

چوخه (☞ چوقه)

چوراب چورب آیاغه کیلان معروف اورمه قاب .

قیصه چوراب : قونجسز چوراب .

دیز چورابی : قونجی دیزلره قدر اولانی که ترکجه‌ده (دیزکه) دینور .

§ چوراب اورمك : مکر، حیله .

چوراق (اسم) شوره، ارض قفر . قیراج طوپراق .

چوربا (اسم) شوربا، طوزلی آش معنا- سنه‌در . آرپه، اون، اشکنبه، پرنج وساڑه‌دن اولور .

دوکون چورباسی : قاورلمش اوله یاپیلان تربه‌لی چوربه .

§ چوربا کبی قارشمق : اشتداد، اختلال .

☾ چورباجی : یکیچریده یوز باشی مقامنده اولان جماعت ضابطی که بر (جماعت) لك چوربه‌یه مالك یعنی تعیینی اولان .

چورباجی: کویلرده چفتلکلرده مسافر طیوران، کتخدا، مختار .

چورتون (اسم) اوستی آچیق اولیان آغاج اولوق . قالین طلومبه آغاجی .

چورجال (اسم) چاقفلی طوپك زنبورك ایپی .

چورردوك اوتی ٭ ذوفا . موقظ، منبه، مقوی ومعطر بر اوتدر .

چوروملك (فعل لازم) برشیئك نسیجی بوزلمق، بوزلقدن تعفن ایتمك، محو، منعدم، خراب اولمق . || مجازاً مجروح مقدوح متروك اولمق .

ضربدن، چدیکدن، پرەلوب مورارمق .

|| بیشلر یوشامقدن، زده‌لنمکدن پرەلوب قرارمق .

چوروك : چورومش، پره .

§ چوروك ایش : بی اساس شی .

چوروکلك : لش آندقلری یر، فقرا مزار- ستانی که یری اوزرینه کومولور . || فسخه، عفونت، فساد، نفاق .

چورك (اسم) (اصلی چوراك) نان عزیز . یوشاق صومون، ترکجه‌ده (چورەمك) آتنده آلازلانمق معناسنه‌در . حالا دکرمی یوشاق سمیدلره دینور . قندیل چورەکی . بعض مدور شیلره دنیور . آفیون، باقر قورشون چورەکی .

چورەکلمك : قیوریلوب قاتنغال اولمق . یلان قات قات بوکلمك، ترحی .

چورەك اوتی ٭ حبة السوداء حبة البرکة دیدکلری معروف اوفاق وسیاه دانه‌درکه چورەك وانك اوزرلرینه ویغورطلره قونور .

چوزمك (فعل متعدی) کیوشدوب، طولاشیغی آییرەرق آچمق، باغی بوغجه‌یی، دوکەیی . عقده‌یی، یوماغی حل، فصل، کشاد ایتمك .

|| بوکولمش ایپ کبی شیئی، صاچی، اور- کویی، یوکی تل تل، فتیل فتیل آیرمق .

چوزولمك : منفك اولمق، دوکوم، صاچ آیرلمق || بوز وساڑه کیوشمك .

§ دیزلرك باغی چوزولمك : قورقودن حالی ایله بر برده یغیلوب مشیه قدرتیاب اولەمامق .

چوغان (اسم) چوکن دیدیکمز کوکدرکه عربیده (اشنان) و (حرض) دخی دینورکه قرآنده دخی مذکوردر .

چوق (صفت) کثیر، وافر، بسیار . آز مقابلی . [مثل چوق یلان چوق یاکیلور] || زیاده، زائد، بول .

چوق کره : پك چوق، نیجه، کثیراً دفعاته .

آز چوق : هر بار، اکثر .

چوقلق : کثرت [مثل چوقلغه طاری صاچلماز] [دیکر : چوقلغهٔ طاش آتلماز]

|| حال اولەرق : || اکثریا ، اکثر اوقاتده ، تماما [چوقلق کورندیکی یوق] دینور .

چوغالمق : چوقلاشمق ، تکثر ، تزاید ، فیض ، برکت .

چوغنسامق : چوق کورمك ، استکثار .

چوقال (☞ چوکل .)

چوقدار (اسم) آیاق خدمتنده خدمتکار که دائما خارجا کوریله جك ایشلرده مستخدمدر . قاپو چوقداری .

چوقور - چقور حفره ، نقره . چوکوك بر ، جوف کبی .

|| وصف اولور : عمیق ، قعیر ، مقعر . منخفض چوقور یر .

چوقوره دوشمك : رزخه کرفتار اولمق .

چوقورلانمق : حفرویی درین ایتمك .

چوقورلاشمق : چوقورلانمق ، چوکمك .

چوقتولاتو (اسم) قهوه یه مشابه (قفاو) دانه سی وآدن یاپیلان قوقولی شکر . مایع .

چوقه (اسم) اسلاوجه دن معروف خاولی یوك منسوجی .

چوقه (اسم) آلاجه مرسین بانغی .

چوکل (اسم) سوزولمش چاموردن معمول چوملك .

چوکمك (فعل لازم) توز ، طورتی آشاغی ایتمك ، قونمق دیه قاینامق .

|| چقورلشمق : آورت ، بل ، بر چقورلاشمق .

|| خسف ، انحنا . چوکمك کبی .

|| قراکلق ، سیس ، دومان ، بلا ، یوص اینوب باصمق . ضعیف اولمق : فلان آدم سننی آلدقچه خیلی چوکدی .

چوکرمك : چوکرتمك ، چوکدرمك . دوه‌یی چوکدرمك .

چوکشمك : برجم غفیر بر یره طوپلانوب اوترمق . قوشلر ترلایه بولود کبی ایتمك .

چوکوك : باتق کوز ، اکلش بل ، یاصلاش برون . قاغشامش بنا . درینلنمش چوقورلشمش یر .

چوکوج (اسم) چوکردەجك آلت چکیچ .

چوکو (اسم) چوزمه پاموقدن چارشفلق بز . مطلقا صوپه لی ، یعنی یوللو چارشفلق .

چوکن (☞ چوغانه)

چول (اسم) قومساللق ، بریه . بعضا مطلقا قیر ، صحرا ، یابان معناسنه‌در . عربستان چوللری .

چول (اسم) قیلدن اورمه مویتاب ایشی حل ولیحه . آت اورتیسی کرك قیلدن اولسون کرك یوکدن اولسون .

§ چول طوتماز : النه یکن شیئك قدرینی بیلمیان ، ضایع ایدن .

§ چوللانمق : برشیئك اوزرینه قپانمق ، باتمق جبر ایتمك .

چولاق (اسم) چارپلش قوللو ، اشل ، علتله قولی بوزولمش ، دوشمش اجذم .

چولاقلق : شلل ، جذم .

چولپا آیاغی چولاق . بول پاچه ، الی آیاغی یاقیشقسز .

چوللق (اسم) معروف آلاجه قوش ، بقاچه .

چولها اصلنده جلاه ، جولاه . دستکاه ایشلیان . نساج ، بافنده ، بز یاپان .

چوملك (اسم) صحیحی چولمك . چوکلدن یعنی چوکش سوزلمش چاموردن یاپلمش چوکل ، سفال . طوپراق قاب .

§ چاق چوملك : ناچیز اشیا .

|| بر نوعنه خاصةً چوملك دینور . دیك قوانوز ، اوفاق کوب .

چوملمك (چمك) ماده سندن که بیقانور کبی اوتورمیه رق چوکوب قالچه لرینی بالدیرلرینه بوکلیه رك طورمق .

چون [ف] نصل ، دائما بو کله لسانمزده (نیچون) معناسنه اولان چرا ایله برلکده قوللانیلور : نصل ونه ایچون معناسنی مفید

اولور . [خاقانی ـ حلیه : بحر افکاره طالوب
چکمه امك ـ نکتهٔ چون وچرادن ال چك]

بو کلمه‌لرك هیچ بری لسانمزده منفرداً قوللانلماز .

چونکه [فا] تعلیل اداتیدر . [هرهانکی رأی وتدبیرکه محسنات ومضراتی
اوزرینه آرای مختلفه دوران ایتمه‌یه اکثریا بر خطایی
موجب اولور چونکه « وفوق کل ذی علم علیم »
مصداقنجه هر بیلیجینك اوستنده بر بیلیجی دها بولنور]
[سمی ـ کتاب : بر سفیه نه قدر یشارسه
دها عمرینه طویمه‌دن دنیادن کیدر، چونکه لهویات
ایچنده بچن وقتك ساعتی دقیقه‌دن قیصه‌در]
نظمده ایسه اکثریا (چونکه) مخفف اولدرق
(چون) قوللانیلور : [نفعی : بردر بکا شمدن
کیرو چون ذلت وغربت ـ نه‌بیم غم دهر ونه پروای
زمانه]
بعضاً مادام‌که مقامنده قوللانیلور : [چونکه
پاره‌ك بو قدر سیاحتدن صرف نظر ایتملیسك] کذا
(چون) دخی بر مقامده قوللانیلور : [کاظم پاشا ـ
حکایهٔ باز وحنفساء : چون دکلسك واقف عدل
وستم خلط ایدوب حکمتدن اورمه یاری دم]

ح

حاء : الف ایله

ح الفبامزك سکزنجی حرفی . ابجد حسابنده (٨) صاییلور .
حروف عربیه‌دن اولدیغیچون اصلی ترکجه ویا
اجنبی لسانلردن منقول اولان کلمه‌لرده استعمالی
غلطدر . مثلا (خاج) (خرتوج) (هایقرمق)
(هایلامق) (هاولامق) (هاوود) کبی کلمه‌لر
(حاء) ایله یازلماق لازم کلور .

حاء [ع] ح حرفینك اسمی . حاء مهمله
حاء مفتوحه .

حاتم [ع] حاکم وزننده سخاسیله مشهور
اولان شخص طائیدر . عوام غلط
اولدرق خاء معجمه ایله (ماتم) وزننده تلفظ ایدر .
حاتم الطائی . [ضیا ـ ظفرنامه‌دن : معن وحاتم دینه‌مز
ذاتینك امثالیدر]

حاج [ع] حاجی . لسانمزده الف لام ایله
(الحاج) قوللانیلور فقط مرکب
اولدرق (حاج الحرمین) دینور که حرمین شریفنی
زیارت ایدن دیمکدر .

حاجات (☞ حاجت)

حاجب [ع] قاپوجی، پرده دار [خیالی ـ
قصیده، در مدح مصطفی فاضل
پاشا : پاینده بر حاجب ویرد هرسانه یوز بیك درم]
|| فن طبده بعض عضوك زارلرینه، پرده‌لرینه
دینور .

حاجبین [ع] ایکی قاش . حاجبینی آره‌سی
آچیقدر . تکثنه (حاجب) دینور .
حاجب ینده .

حاجت [ع] انسانك محتاج الیهی، انسانه
لزوملی اولان شی، خصوص، مطلب،
عرض حاجت، طلب حاجت . [فضولی ـ شکایتنامه
درحق متولی اوقاف : کوردم که سؤاله جوابدن
بشقه برنسنه ویرمزلر و بو برات ایله حاجتم روا
قیلمغی دوا کورمزلر]
جمعی حاجات : قاضی الحاجات، حاجتلری قضا،
یعنی اسعاف ایدن جناب حق .
|| حاجت : لزوم معناسنده‌ده قوللانیلور :
[مصراع مشهور : کلی تعریفه نه حاجت نه‌چیچکدر
بیلورز] آنك کلمسنه حاجت یوق بز ذاتاً کیده‌جکز،
سنك تکلیفنه نه حاجت .

حاجی [ع] حاج ایدن، مناسك معتادهیه
اتباع ایله مکهٔ مکرمه‌یی موسم مخصو-
صنده طواف ایدن کیمسه . [مثل : حاجی حاجی‌یی
مکه‌ده بولور] [بیت ـ ازیقلی بقایی : عاشقان
کوی یاره جمع اولسون ـ حاجی حاجی‌یی مکه‌ده
بولسون]

جمعی حجاج .

مؤنثنده حاجه دینور . (جادّه) وزننده .

جمع مؤنثی (حواجّ) در . اضافتله حواج بیت‌الله دینور .

§ حاجی یاتماز : دیبنه قورشون ربط ایدلمش ماتاردن معمول بر اویونجقدرکه هرنه وضعده آتلسه مطلقا آغر طرفی یره کله‌رك قائم بولنور . دائماً ایشنده قائم اولانلره تمثیل اولنور [ثابت : خصمه باصلسه‌ده ینه قالقار غیور اولان ـ باق حاجی یاتماز ایتدیکی مردانه غیرته]

⚘ حاجی اوتی : قان قورودان دینلان نبات .

☺ حاجی یولی : کعبه یولی صمان اوغریسی دخی دیرلر . کهکشان تعبیر ایتدکلری خرده ییلدیز کومه‌لریدر .

حادث [ع] حدوث ایله متصف اولان ، یعنی مقدم یوق ایکن صکره‌دن پیدا اولمش اولاندرکه قدیمك ضدیدر . عالم حادثدر بو مسئله‌ده بین‌العلما اختلاف حادث اولدی .

حادثه [ع] حدوث ایدن حال ، وقعه ، نائبه . قضا ، بلا . حادثهٔ کربلا .

جمعی حادثات‌درکه یکیدن یکی‌یه وقوعه کلان حالات وظهورات مقامنده قوللانیلور . حادثات دهر .

حادّه [ع] معدنی تل یاپمغه ، یعنی چکوب اینجلتمکه مخصوص چلیکدن معمول دلیکلی آلت .

مجازاً دخی مستعملدر . برشیئی اینجه‌دن اینجه‌یه تأملده تشبیه اولنور : فلان مسئله‌یی حادّهٔ تدقیقدن چکیردی .

حاذق [ع] صاحب حذاقت ، صنعتنده ماهر ، استاد اولان طبیب حاذق .

بو کلمه ایله لسانمزده خاصةً اطبا توصیف اولنور . مثلا رسام حاذق ، حاذق بر ساعتجی ویا منشئ حاذق دینیلمز .

حارّ [ع] حرارتلی ، صیجاق اولان : اقلیم حارّ ، اقالیم حارّه .

حارقه [ع] آتش ، حارقهٔ عشق .

حازم [ع] ایشنده رشد وبصیرت اوزره اولان ، احتیاط ایدن . شخص حازم .

حازمانه : حازمجه‌سنه .

حاسد [ع] حسد ایدیجی که قیصقانج تعبیر اولنور . [نابی : اول آرزولك ایتمه هوس جستجوسنه ـ کیم حاسدك مؤدی اوله کفتکوسنه]

حاسم [ع] قطع وفصل ایدیجی : حاسم نزاع ، حاکم حاسم .

حاسّه [ع] حس ایدیجی ، طویبجی ، (حاس) لفظینك مؤنثیدر .

حاسهٔ ذوق ، حاسهٔ رؤیت .

حاشا [ع] ادات تنزیه‌در : حاشا جناب حق ظلمدن منزهدر . تبرئهٔ نفس مقامنده‌ده ایراد اولنور : حاشا اوسقیه بندن صادر اولمدی ، حاشا بن کافر نعمت دکلم . بعضاً (که) ایله ایراد اولنور : [نفعی ـ اولورسه اکر همت شاهنشه عادل ـ حاشاکه بو اندیشه‌ده نفعی ضرر ایلر]

حاش‌لله [ع] حاشا مقامنده قوللانیلور : [فضولی ـ قطعه :

حاش‌لله کیم قناعت کنجینك سکانه
مطرح مکر اوله درکاه خلافت دستکاه
حاش‌لله کیم قناعت کنجینك مشتاقنه
اژدر بیداد اوله طغرای حکم پادشاه]

حاشیه [ع] کنار ، پرواز || کتاب ویا مکتوب کنارینه یازیلان خاطره ، ملاحظه . || بر تألیفك محتویاتنی ایضاحاً ویا مؤاخذةً وجوده کتیریلان اثر .

حاصب [ع] اورته‌لغی توزه غرق ایدن روزکار شدید .

حاصد [ع] حصاد ایدن ، اوراقجی .

حاصر [ع] حصر ایدیجی .

حاصل [ع] حصوله کلن ، کلیجی ، حصول بولان ، [تشبثدن بر نتیجه حاصل اولمدی] [حاصل اولان کاری مناصفةً تقسیم ایتدیلر] || اعمال اربعه‌ده صوڭ قالان ، حصوله کلان ، محصول اولان عدد : حاصل ضرب : مضروب ، مضروب فیه اورلدقده چیقان عدد .

حاصلسز : فائده‌سز، نفعسز .

حاصلی : حاصل کلام، ماحصل . عاقبت، نهایت، [نفعی : حاصلی حیز امکانده دکل اوصافك ـ آلمسون یوق یره بر شاعر الله هیچ قلم]

حاصل مصدر : آلمه، آلشمه، بولمه، بولشمه، آلدیق، آله‌جق . آلیش، آلیشش، ترله‌یش، چالیشش، خورولدایش، مرلدانیش، ترلیش، کورونیش، کوروشش، کبی صیغه‌لر .

حاصلی تحصیل : نافله، بیهوده .

حاصل اولمق : حادث، متکون پیدا معناسنه کلیر .

جمعی اولان (حاصلات) برشیدن، رایشدن حصوله کلان منفعته اطلاق اولنور : حاصلات ارضیه، حاصلات صناعیه . واپورلرك حاصلات سنویه‌سی .

☾ حاصلات نقدیه : مال صندوقلرینه نقداً کلان عوائد، واردات . کمرك حاصلاتی، زجریه حاصلاتی .

حاصن و

حاصنه [ع] نامحرمدن اجتناب ایدن اهل عرض وعفت خاتون .

جمعی حاصنات .

حاضر [ع] حضورده، میدانده، کوز اوکنده، موجود، مهیا اولان . شخص حاضر: شخص غائب مقابلی . || اجرا ایتمك، ایدلمك ایچون لازم کلان حال اوزره بولنمق [حاضر اول بزم مکافاته آیامست غرور]

حاضر بالمجلس: مجلسده حاضر اولان شخص .

حاضر جواب : بر سوزه درحال، بلا تأمل جواب ویرن، [نفعی : کوز اوجیله عاشقه که لطف ایدر کاهی عتاب ـ بر سوزاله بر قوماز اول غمزهٔ حاضر جواب]

حاضرلامق : حاضر ایتمك، مهیا قیلمق، آماده ایلمك .

حاضرلانمق : تهیؤ، مهیا اولمق .

حاضرلق : تدارکات .

حاضرجی : قپامه‌جی، حاضر اثواب صاتان اصناف .

⚔ حاضر اول : حاضر طور ! تعلیم قوماندا سی .

حاضر لب (حاضر لوب) دیدکلری قابوغیله صوده قاینامش، قانش یومورطه .

حاضنه [ع] مربیهٔ اطفال، دایه . حاضنهٔ شفیقه .

حافر [ع] قازیجی، قازان . حافرمزار .

حافظ [ع] حفظ ایدیجی، صاقلایجی . حافظ بلاد وعباد . حافظ نقود .

حافظ مطلق : جناب حق .

|| ازبردن قرآن اوقویان، قرآنی ازبرلەمش، حفظ ایتمش اولان .

حافظ کتب : کتابخانه مأموری .

حافظه [ع] حس اولنان یعنی کوزله کوریلان، قولاقله ایشیدیلان ویا دوشونوده متخیله‌ده صورت بولدیریلان شیلرك اثرینی ذهنده حفظ ایدن قوت . ازبرلیەرك خاطردن چیقارمامق قوتی . قوهٔ حافظه .

موصوفمز اولەرقده استعمال اولنور : حافظه‌سی غائبدر، حافظه‌که مراجعت ایدرسه‌ده‌ك اساس مسئله‌یی بولورسك .

حاکم [ع] حکم ایدن، ایدیجی اولان . حاکم حقیقی، مطلق : جناب حق .

|| اشخاص آره‌سنده حادث اولان دعاوی‌یی رؤیته حکمه مأمور اولان . قاضی، نائب . حاکم شرع، حاکم وقت .

حاکی [ع] حکایه ایدیجی . حاکی وقعه . حاکی روایت سوزنده دوام ایله دیدی که .

حال [ع] انسانك ماهو علیهی اولان شی، یعنی نفسی وبدنی اولان امور متغیره‌دن انسانه مخصص اولان هیأت وکیفیته اطلاق اولنورکه انسان آنك اوزرنده قائم اولور: حالم یك اعلا، حالم یولنده، حالمه شکر اولسون کبی تعبیرلرك تضمن ایتدیکی معنی دخی کیفیت مذکوره‌یه دالدر . [هرسکلی

عارف حکمت بك ـ مخمسدن : حال عالم نه طرفه حالندر] [کمال ـ اوراق پریشان ـ ترجمهٔ حال سلیم اول : ندیمنه خطاباً « حسن جان بونه حالدر ؟ » دیدکده مشار الیه « الله ایله اولهجق زماندر » جوابنی ویرمش] [فضولی : یار حال دلمی زار بیلوبدر بیلورم] || حال : ایچنده بولندیغمز آن غیر متمکنه اطلاق اولنور که ماضی ایله مستقبل بیننده برزخدر، ماضینك نهایتی استقبالك بدایتیدر [هر ثانیه حال ماضی اولوب کیتمکده واستقبال حال اولوب کلمکده‌در]

|| حال دلالت ایدن صیغه : درحال، فی‌الحال [جودت پاشا : خامهٔ جودتی تحریك ایدیجك امر کمال ـ بو اثر صفحهٔ تبییضه چکلدی فی‌الحال]

بأی حال : هرنصل اولورسه اولسون، هرحالده .

بهمه‌حال : هرحالده، البته .

علی کل حال : اولورایله، اولدیغی قدر .

حالا : الآن، شمدی، هنوز . [حالا بنم اول نادرهٔ پرداز معانی]

حاللشمك : دردلشمك، حسبحال ایتمك .

سعهٔ حال : اقتدار کلك، امرمعاشنده وسعت حاصل اولمق .

جمع، احوال : [بویله‌در احوال عالم کاه شادی کاه غم]

حالت [ع] حال معناسنه‌در که مؤنثیدر . [سعید بك : بیلیرز بزسنی هرحالتده ـ حالدن حاله اولنسهٔ تحویل]

جمعی حالات .

حامد [ع] حمد ایدیجی .

حامض [ع] اکشی . کیمیاده قلیوی یاقی تعدیل ایدن اکشی ماده .

حامضیت : اکشیلك .

حامل [ع] طاشیجی، کوتوریجی . حامل بار ثقیل . حامل توصیه‌نامه .

|| کبه عورت .

حامی [ع] حمایه ایدیجی : حامی مظلومین، حامی عباد، حامی شریعت . [نفعی : رونق سلطنت مملکت هفت اقلیم ـ حامی دین، علم افراز جهان آرایی]

حانث [ع] ایتدیکی یمینی یرینه کتیرمه‌ین . قسمك حکمنی اجرا ایده‌میان . (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلور. یمینده حانث اولدی.

حاوی [ع] شامل، جامع . مباحث متنوعه‌یی حاوی برتألیف .

حاویه (اسم) لحیمجیلرك وقالایجیلرك اوجیله قالای آلوب سوردکلری چکیج رسمنده آلت .

حائز [ع] مالك. اکثریا معنویاتده قوللانیلور: حائز اولدیغی مرتبه‌نك قدرینی بیلمز . برچوق فضائلی حائزدر .

حائط [ع] دیوار . علی قول دائراً مادار اولان دیواردر، چونکه حائط حافظ معناسنه‌در . دیواره ایسه جدار دینور .

جمعی حائطك کسریله حیطاندر .

حائل [ع] ایکی شی آره‌سنه کیرن دیکر شی . بلود حائل اولدیغندن کونش کورنمیور .

حَبّ [ع] دانه (حاپ) دیدیکمز دانه شکلنده یاپیلان دوا . اوکسوروك حبی، علجبی .

جمعی حبوب .

بعض نباتك تخمنه، چکردکنه‌ده اطلاق اولنور:

⚘ حب آسی : برنوع قره مرسین ثمری .

⚘ حب بان : بنك، تخم غالیه .

⚘ حب‌الغول : چتلنك .

⚘ حب خروع : کنه اوتی که حب‌السلاطین دخی دینور .

⚘ حب‌الرأس : زیل جبل .

⚘ حب‌الرأسن : آندیز تخمی .

⚘ حب‌الرشاد : تره تخمی .

⚘ حب زلم : حب‌اللذیذ .

⚘ حب عرعر : آردج تخمی .

⚘ حب‌الغراب : قرغه بوکن .

⚘ حب‌الفنا : تیلکی اوزومی .

⚘ حب قلقلان : یابان ناری .

⚘ حب‌المساکین : اوکسز اورغانی .

‡ حب‌المسلاك : غازیه .

‡ حب‌الملوك : ماهودانه .

§ حبی یوتمق : قناالشمق، بوزولمق، تلف اولمق . جاهل طبیبك ترتیبله حب یودانك حالنه دونمك .

حباب [ع] صو اوزرنده پیدا اولان، هوا ایله قبدانن شیشه‌کبی قبارجقلر . [فانی : رخت وبختن صویه صالمش، باده ویرمش واریغی ـ بودل وبی خانمان بیچاره بر بر حباب] [فضولی : غالبا بر اهل دل طوپراغیدر، درد شراب ـ کیم قیلوب حرمت بنالر طوتمش اوستنده حباب] [دیکر : یلده بولمش بوی زلفك صوده عکس عارضك ـ کیم یلی باغرینه باصوب صویه صوبه کوز دیکمش حباب] [وهبی، سنبلزاده : صفای عالم آبی چیقار تماشایه ـ درون ساغرمیذن حباب ایچنده حباب]

حبائل (☜ حباله‌یه)

حبذّا [ع] ادات تحسین نه کوزل، نه لطیف کبی [ضیا ـ ظفرنامه‌دن : حبذا نصر همایون بدیع‌الاحوال] [نفعی ـ حبذا باغچهٔ پادشاه روی زمین]

حبس [ع] بر یره قاپامق، قاپاتمق، فلانك حبسی .

حبس ایتمك : برآدمی برسببله، برفعل قبیحدن طولایی حبسه قویمق .

حبسخانه : محبس . مجرمینك توقیف اولندقلری محل سجن .

|| آلی قویمق : حبس‌مال .

حبش [ع] بر قوم اسمردر که سیاه دکلدر .

حبش کبی : زیاده اسمر .

حبشی : حبش قومنه منسوب . رجل حبشی . جاریهٔ حبشیه .

حبط [ع] باطل، وبیهوده قیلق . اکثریا بر بحث، بر ادعاده خصمی اسکات معناسنه . (ایتمك) (اولمق) ماده‌لریله قوللانیلور : فلانی بر سوزله حبط ایلدم ویافلان حبط اولدی قالدی کبی .

حبل [ع] ایپ . اورغان : حبل متین شریعت .

حبل‌الورید : بوبون طماری که شاه طماری دخی دینور .

حبّه [ع] دانه، حبهٔ سودا : چورك اوتی . [مثل : حبه‌یی قبه ایدر] [عطائی : تربیت چوق قابه قور انسانی ـ حبه‌یی قبه ایدر بستانی]

حبیب [ع] سوکیلی، محبوب .

حبیب خدا : حضرت پیغمبر .

حتّی [ع] معطوفی حقنده خاصه نظر دقتی جلب ایدر براداتدر : اوله یرفورطنه قوپمش که دریاده‌کی سفینه‌لری دکل حتی لیمانده کیلری بیله غرق ایتمش .

حث [ع] ترغیب، تشویق : حث واغرا .

حج [ع] ارکان خمسهٔ اسلامیه‌دن بری اولان فریضه‌یی ایفا ایچون مکهٔ مکرمه‌یه کیتمك .

حج ثوابی : فریضهٔ حج مقابلنده ادا ایدنه جناب حق طرفندن اولنان اجر معنوی : [نائلی، عتیق ـ قصیده، تیمیه : سن رفیق اول بکا ای بادکه وار پاداشك ـ حج ثوابی یازیلان هرسرکامده بنم]

حجّاج [ع] ظالم مشهور یوسف بن ثقفی . [حشر اولور حجاج ایله بیك کعبه بنیاد ایلسه‌ده]

حجّام [ع] حجامتجی .

حجامت [ع] شیشه ویا بوینوز ایله برعضوه قانی طوپلادقدن صکره باطه ویا منکنه نامنده‌کی آلتلرله قان آلمه . فصد . حجامت اولمق، حجامت ایتمك .

حجر [ع] مالنده تصرفدن منع . [ثابت : مأذون ایکن افندی قولك حجر ایدرمیسك]

حجراً : حجر صورتیله .

حجر [ع] || آغوش، قوجاق . دایه‌سینك حجر تربیتنده پرورش بولدی .

حجر [ع] [حه ـ جه ـ ر] طاش، سنك . [نفعی : ماهیتی کر اولسه جادانه مربی ـ تصویر حجر کسب کمال بشر ایلر]

حجر اسود : كعبه‌نك ديوارنده اولان معروف سياه طاش .

حجله [حـ . خه . له] كلين اوطه‌سى . حجله كاه دخى بو معناده‌در .

حجم [ع] برشيئك جثه‌سى ، خارجاً كورينان جسامتى . اشيا حقنده قوللانيلور : كمينك حجمى ، صندوقك حجمى .

حجماً : حجم جهتيله .

حدّ [ع] ايكى شى بيننده حاجز وحائل اولان شيئه ديرلر كه احدهما آخره مختلط ومتعدى اولمغه مانع اولور . تركجه‌ده سنور تعبير اولنور . || برشيئك غايت ومنتهاسنه ديرلر . تماديدن مانع اولديغيچون . تجاوز حد بوندندر . || جرم وجنايت ايدن كيمسه‌يه بر دخى او قباحته كنديسى معاودتدن وسائره بالعبره ارتكابدن مانع اولور شى ايله تأديب وتعزير ايتمك معناسنه‌در كه مراد حد شرعى اورمقدر . [مصراع كمال : حديقى ارباب جهله حد تأديب اوركه‌در]

حداثت [ع] برشيئك اول وابتداسى : تازه‌لك ، كنجلك .

حداثت سن : تازه‌لك چاغى .

حدّاد [ع] دميرجى .

حدائق (☜ حديقه‌يه)

حدس [ع] ظن : تخمين .

حدسيات : ظنيات ، تخمينات .

حدقه [ع] كوزك قاره‌سى ، كوز ببكى . حدقهٔ عين .

حديث [ع] رسالتمآب افندمزك لسانلرندن صادر اولان كلمات عاليه . || آندن بحث ايدن علم .

حديث السن [ع] تازه ، نوجوان .

حديد [ع] حدتلى ، تيز ، طبيعتلى . حديد المزاج : تيز مشربلى . || كسكين : حديدالنظر ، كوزى كوروشى كسكين . || دمير . حديديه : دميره متعلق شيلر . اوانى حديديه ، ادوات حديديه . مواد حديديه .

حديقه [ع] باغچه . آغاجلى باغچه . بستان : جمعى حدائق : حدائق خاصه .

حذاقت [ع] مهارت ، بر صنعتده كمال اوستالق . اكثريا اطبانك مهارتنه اطلاق اولنور .

حذر [ع] صاقنمه ، قورونمه . [نفى ـ قصيدهٔ رائيه : اول صفدر دشمن كش نظمم كه خصوصا ـ شمشير زبانمدن احبا حذر ايلر]

حذف [ع] آره‌دن چيقارمق . بر كلمه‌يى حذف . بعض كلماتك حذفيله

حرارت [ع] صيجاقلق . حرارت بدنيه . حرارت حيوانيه .

حرام [ع] بركيمسه اوزرينه شرعاً ممنوع اولان شى . حلال مقابلى‌در .

حرام ايتمك : استحقاقينك خارجنده ، يعنى حق اولميه‌رق آخرك آلديغى ويا غصب ايتديكى برشيئى غاصبنه معنى اولمق اوزره تمنى ايتمككه (فلان شى سكا حرام اولسون) ديمك . حلال ايتمه‌مك .

حرام زاده : پيچ . ولدزنا .

حرامى : خرسز . قاطع طريق .

حرام زاده‌لك : خائنلك ، دنيلك ، صويسزلق .

حرب [ع] جنك ، غوغا ، فن حرب ، اعلان حرب .

حرباً : حرب ايله ، حرب ايتمك صورتيله .

دارالحرب : اهل اسلام ايله بينلرنده صلح ومسالمت اولميان بلاد اعدا .

جمرة الحرب : محاربه قيغلجمى . ناپوليون بوناپارت حقنده مترجم عاصمك بر وصفى‌در .

☫ اعلان حرب : بر دولتك ديكر دولته قارشى محاربه اعلان ايتمسى .

حربى (اسم) زبانزدى حربه ، خشت ، قيصه مزراق .

تفنك حربيسى : تفنك طولديرمغه مخصوص چبوق .

حرف [ع] بر لسانك الفباسنى تشكيل ايدن اشكالدن هربرى . تعبير آخرله

كلملرى تشكيل ايدن اشارتدن هر برى . [ناثلى عتيق : دهن تنكنده هيچ حرف ثنا صيغماز]

حرف انداز : سوز آتيجى ، سوز آنان ، طعن ايدن . كنايه سويليان . ايهام ايله تعرض .

حرف اندازى : حرف اندازلق .

حرفگير : سوزده عيب آرايجى .

حرفگيرى : حرفگيرلك .

حرف آتمق : حرف انداز اولمق . طاش آتمق دخى دينور .

جمعى حروف : [نفعى : سوادنده فروغ نور وحدت ـ حروفنده خواص اسم اعظم]

حرق [ع] احراق ايله مترادفدر .

حركت [ع] سكونك ضدى كه دبرنمك , قيملدامق . (مثل : حركت اولمايجه بركت اولماز .)

حركت ارض : زلزله .

حركت حشرات : حشرات ارضك نوم شتويدن اويانهرق جانلانمهسى .

|| فعل : حركت ناهموار ، فنا حركت ايتدى . تراكيب عربيهده (حركة) صورتنده قوللانيلور : سريع الحركه .

جمعى حركات : [سمى حقنده برقطعهدن :
ابذال مساعيده قصور ايتمه كه اولمش
وابسته بو عالمده سكونك حركاته]

حركه [ع] فتحه ، كسره ، ضمه دينلان اشارات حروفدن هر برى .

جمعى حركات .

حركتك واضعى ظالم مشهور (حجاج) اولمق اوزره مرويدر .

حرم [ع] مطلق ذكر اولندقده حرم مكهٔ مكرمهدر كه حرم الله وحرم رسول اللهدر .

حرمين : حرم مكه ايله حرم مدينه .

|| بيوت اسلاميهنك نسوانه مخصوص اولان قسمى . داخل بيت . خارجنه اصطلاحزده سلاملق دينور .

|| برآدمك زوجهسى وسائر كنديسنه حرام اولميان قادينلر .

حرمسرا . حرمسراى : نسوانه مخصوص دائره .

بيلى حرم بيوت : مصونيت دار معناسنه تعبير فقهى وسياسيدر .

حرون [ع] سورولمك ايستهمديجه كيرويليان حيوان . اسب حرون .

حرونلق : حرون اولمق حالى ، باركيرك خويسزلغى .

حرير [ع] ايپك . جامهٔ حرير ، لباس حرير . قماش حرير . اقمشهٔ حريريه ، منسوجات حريريه .

حريص [ع] حرصلى . حريص جاه ، حريص شهرت ، حريص منصب .

حريف [ع] برآدمك همكار وهمصنعتنه دينور . اصطلاحزده مرد بعدا . سندهده قوللانيلور : قوجه حريف ، كبى . بابا يكيت آدم . ياقيشقلى ايرى برحريف .

حرمتسزلك اقاده ايدر . حريفك برى . (قارى) ديمك كبى . برحريفله برقارى . [واصف : تركيه مرأت آصلاز سن دلبيسك حريف ـ هرسوزك صدرهبكى بيلم نه حال اولمش سكا]

حريفانه : (بعض ظرفا طاسلقلرينك غلط اولهرق (عارفانه) تلفظ وتحرير ايتدكلرى) اصناف طاقيمك اورتاقلاشى بايدقلرى ضيافت ، تفرج .

حريق [ع] يانغين . حريق خانمانسوز .

حريم [ع] خانهنك داخلى كبى آخرك تعرضندن امين اولان مكان . [نفعى : سرير دولتنه آسمان سراپرده ـ سراى حشمتنه لامكان فضاى حريم]

حزم [ع] بصيرت واحتياطله ادارهٔ امور .

حزن [ع] غم ، غصه . بشارت دافع الحزن .

بيت الحزن : خانهٔ غم .

حزيران [ع] (سريانيدن) شهور صيفيهدن شمسك سرطان برجنده مكث ايتديكى مدتدر .

تقويم شمسيده دردنجى آيك اسميدر .

تقويم افرنجيده آلتنجى آيدر .

حزين [ع] حزن ايله متصف، غمناك حزنلو. آواز حزين . ناله‌ٔ حزين .

حسّاس [ع] حس ايدیجی . حس صاحبی . حسلی .

حسب [ع] [حـه . س . ب] عربیده فتحتیله محسوب ومقدار معنالرینه‌در. لسانمزده عربی ترکیباتده (سبب) مقامنده قوللانیلور (ب) اداتنی آلدیغی وقت سینی مفتوح و (ب) سز ترکیباتده سینی ساکن اوقنور . بحسب الاقتضا، حسب اللزوم کبی .

اکثریا (ب) حرفی داخل اولمیه‌رق قوللانیلور: حسب البشریه، حسب الضرور کبی .

حسب [ع] [حه . سه . ب] کشینك آبا واجداد جهتندن ثابت ودرکار اولان شرف واصالتنه اطلاق اولنور : حسب ونسبی طاهر برذاتدر .

حسب حال [حـه . س . بی . حال] ترکجه (حاللاشمق) درکه بریننه دردینی یانه‌رق سرکذشتنی حکایه‌یه اطلاق اولنور . فلانله حسبحال ایلدك دینور . لسانمزده یاك ضمیله تلفظ اولندیغی کبی (حسبحال) صورتنده یازیلور .

عرض مافی الضمیر معناسنده کلور (حسب حال ایلدم افندمه بن) مصراعنده اولدیغی کبی .

حسبةً لله (☚ حاء مکسوره‌یه)

حسد [ع] آخرك حائز اولدیغی فضائل ویا اقبالك زوالنی آرزو ویا غیرك مالك اولدیغی نعمتك کندینه تحولنی تمنی‌در . حسد مذموم وغبطه مقبولدر . [بیت ـ حسد قلب عدو لطف ایله زائل اولماز ـ سنکده مضمر اولان آتشه آب اثمز اثر] [ثابت : غبار کردنی سیلدی دست شمشیرك ـ او التفاتی کوروب ایلدم رقیبه حسد]

حسرت [ع] فوت اولمش ویا الدن چیقمش ویاخود فرقت واقع اولمش شیلره کمال آرزودن دریغ وتأسف . [فضولی : بوکلدی قامتم حسرت یوکندن واهکه عالمده ـ امیدم اکسیلوب هر لحظه یوز یك حسرتم آرتار] [ساز پاشا ـ تضرعات : اکر ازلده قوللغه قبول ایتدکسه فضل سنکدر نعمت بکا، واکر رد ایلدکسه عدل سنکدر، حسرت بکا] [نابی : آرزوی وصلله شب زنده دار اولدقلرم ـ کریهٔ حسرتله چشم انتظارم سویلسون]

(چکمك) (قالق) (اولمق) ماده‌لریله قوللانیلور [مصراع : نه زماندر چکرم حسرتکی] قالق واولق ماده‌لریله متحسر مقامنده قوللانیلور : [اسکی الطافیکه حسرت قالدم] [حسرت اولدم او پری رخساره] کبی .

حسرتزده : حسرته دوچار اولمش .

حسرتکش : حسرت چکیجی، چکن .

حسم [ع] کسمك، فصل مقامنده قوللانیلور : دعوایی حسم ایلدی . حکم عادلانه سیله حسم دعوی ایلدی .

حسماً : حسم صورتیله .

حسن [ع] حسنلو، کوزل : طبع حسن . طور حسن . فکر حسن، وجه حسن . افعال حسنه، بیت حسنه .

حسناء [ع] کوزل قادین . امرئهٔ حسنا . جاریهٔ حسناء .

حسنات (☚ حسنه‌یه)

حسنه [ع] ایلك، ایی عمل . سیئه مقابلی .

جمعی حسنات : سیئاتی حسناته غالبدر . [فضولی : فرحه کوروب جفاسن، حسناته داخل ایلر ـ نه ملك کیم اون پرینك، عملینه کاتب اولمش]

حسود [ع] آخرك حائز اولدیغی فضل ونعمته کوز دیکن آدمکه حسد جبلی صاحبی . [ثابت ـ نعت : اودم که اوله فرو رفته پای انسلاخ ـ متابعان سیهکاره، زجیم حود]

حسیب [ع] حسب صاحبی، یعنی آبا واجداد جهتندن شرف واصالت صاحبی اولان آدم .

حشر [ع] فی الاصل بر جماعتی مقرو مأوالرندن نفیر اوزره اخراج ایلمکه موضوعدر بعده جماعت ملابسه‌سیله جمع معناسنده

استعمال اولنمشدر . اصطلاحده ایسه میتی وعموم امواتی احیا ایله محشره چیقارمق . حشر اموات، حشر اجساد، روز حشر، یوم الحشر . [فضولی : رحم ایدوب عاشقی حشر کونی یاقیدلر ـ که بو دنیاده اسیر غم هجران اولمش]

حشره‌دك : حشر زماننه، یوم حشره قدر دیمكدر . [نفعی : شرع قانونی ایدوب احیا کمال عدل ایله ـ حشره‌دك اول مسند صدر وزارتده مکین]

حشراندر حشر : جمع اندر جمع معناسنده‌در . نفعینك مشهور قصیده، رائیه‌سنده‌كی : [عسكرلر جهانی حشراندر حشر ایلر] مصراعنده (نشر) وزننده وارد اولمسی ضرورت وزن وقافیه‌یه مبنی برخطای احتیاریدر .

حشرات [ع] هوامه اطلاق اولنور كه متحرك ومخوف اولان كوچوك جانورلردر . عقرب، اورمجك، قارنجه، ییلان، قاره، كلر، كوسنبك وسائر موذیات كبی . مفردی اولان (حشره) كه (قصبه) وزننده‌در لسانمزده استعمال اولنماز :

حركت حشرات، حشرات ارض .

حشم [ع] اتباع، معیت خلق، [نفعی : صف شكن مملكت شرق وغرب ـ رستم دارا حشم روزكار] [كذا : سلطان مراد كامران، افسرده وكشور ستان ـ هم پادشه هم قهرمان، صاحبقران جم حشم] مفرد وجمعه اطلاق اولنور : خدم وحشم كبی .

حشمت [ع] حشمدن متحصل عظمت و هیبت .

حشمتلو : صاحب حشمت. حكمدارانه مخصوص القابدندر .

حشمتماب : حشمتك كندیسنده قرار ایتدیكی مكان كه حشمت صاحبی مقامنده استعمال اولنور : ذات حشمتماب حكمداریلری .

حشو [ع] مقتضای حالدن زائد سوزلر، دینور كه مفهوم ومآلدن خارجدر (اما ولكن) (فقط یالكز) كبی .

فضلانده دینور [نفعی : خر دیدم بلكه ستمدر خره ـ فضلهٔ حشو شكم روزكار]

جمعی حشویات : اشعارنده حشویاتدن یكلمز .

حشیش [ع] قنب هندی، اسرار دیدكلری هند كنویری، لغتده قوری اوته اطلاق اولنور .

حصاد [ع] مزروعات بیچمك .

وقت حصاد : اكین بیچیله‌جك موسم .

حصافت متانت رأی، قوت عقل . فطانت .

حصانت [ع] بر بنانك، ویا موقعك كرك طبیعی وكرك صنعی اوله‌رق ضبط اولنه‌میه‌جق مرتبه‌ده متانتی . حصانت موقعیه .

حصبه [ع] قیزارمق . طاعون چیبانی . شدكیم بین العوام براماز اطفاله بوزجاق كبی، حصبه دیرلر .

حصر [ع] بر شیئك اطرافنی قوشاتوب صقشدیرمق . بر موقعك، بر فرقهٔ عسكریه‌نك حصری :

|| مخصوص قیلمق، فلان مسئله‌یه حصر نظر ایلدی . كمیجیلكك سواحل خلقنه حصری .

حصیر [ع] معروف سازدن اورمه دوشمه‌یه دینور، اجزاسی بربرینی حصر وتضییق ایتمسی وجه تسمیه‌در . فارسیده بوریا دیرلر . [نفعی : حرم دولتنه بال هما فرش حصیر] [نائلی عتیق : احسنت اول كدای، تجمل بدوشه كیم ـ یانسه جهان ایچده حصیری بولنیه]

حصیرجی : حصیر یاپان، حصیر صاتان .

حصیر سپوركه‌سی : عرب داریسی نوعندن اولان اوتك چاروبی .

§ باشه حصیر یاقمق : اوائلده محضر حكام وسلاطینده تظلم حال علامتی .

حصیف [ع] حصافتله متصف، حصافتلی، فطین آدم .

حصیفانه : حصیفه یاقیشه‌جق صورتده، تدابیر حصیفانه .

حصین [ع] صرب، منع، محكم، متین . حصانتلی بر . موقع حصین . قلعهٔ

حصینه . حصن حصین : قلعهٔ مستحکم [باقی : منع
جیش الم درکهیدر حصین حصین]

حضر [ع] مقیم اولمق حالی که ترکجه‌ده
اوتوراقلق تعبیر اولنورلر : سفر
مقابلی . سفر وحضرده ایشه یرار اشیادندر .
وقت حضر : ایام صلح .

حضرت [ع] لغتده بر آدمك قرب وپیشگاهنه
دینور که محل حضور اوله‌جقدر .
حضرت فلان تعبیری بوندندر که کمال تعظیم ایچون
سلام وثنایی آنك مجلسنه ایصالدن عبارتدر . کیدرك
تعظیماً حاضر وغائبده قوللانلمشدر : حضرت الله،
حضرت پیغمبر، حضرت فاروق کبی [بیت : رقاپوبی
سد ایدرسه بيك قاپو ایلر کشاد ـ حضرت الله
افندی فاتح الابوابدر]
شان جلیلنی تعظیماً قرآنه دخی (حضرت قرآن)
اطلاق اولنور .
☾ اولی اولندن وزرایه قدر اولان رتب
رسمیه‌یه اصحابنه اضافه ایدیلان تعبیرات رسمیه‌دندر .

حضیض [ع] لغتده آلچق ودوز اوتوراقلو
یر اوج مقابلی . حضیض مذلت .
[نائلی عتیق : بن حضیض خاکده سن اوج
استغناده‌سك]
☺ کواکبك کرهٔ ارضه اقرب اولان مسا-
فه‌سی، مقابله بونك دخی اوج اطلاق اولنور .

حطّاب [ع] اوطونجی .

حطب [ع] اوطون . حطب‌الله : شخص
نادان مقامنده تهکماً ایراد اولنور .
اللهك اوطونی، میشه اوطونی دیمك کبی .

حظ [ع] فی‌الاصل نصیب وبهره معناسنه .
اصطلاحده خوشه کیتمه، خوشلانمه .
[نفعی : دهره بر بونجلین موده اولورمی داخی ـ
نیجه حظ اتمسون اللهی سورسه‌ك آدم] باعث حظ
ومسرت، موجب حظ موفور تعبیرلری معروفدر .
حظ ایتمك مسرور اولمق، ممنون اولمق .

حفر [ع] قازمق، برچوق محلی حفر ایتدیکی
حالده دفینه‌یی بولمدی . [مثل
عربی : من حفر بئراً لاخیه فقد وقع فیه] قرداشی
ایچون قویی حفر ایدن ایچنه دوشر .

حفریات : حفر ایتمه‌لر . قازشلر . حفریات
عتیقه .

حفظه [ع] انسانك اعمالنی یازمغه مأمور
اولان ملکلر .

حفید [ع] اوغل اوغلی، طورون . مؤنثی
حفیده . جمعی احفاددر که ارکك
وقیزه شاملدر .

حفیظ [ع] اسماء حسنادندر . [شاکر احمد
پاشا ـ شرح اسماء حسنی :
الحفیظ اول معین اعظم
حفظ ایدر قوللرین بوجه اتم
اولدی حفظیله قائم ارض وسما
ایتمز اضداد بربرین افنا]

حق [ع] اسماء حسناء الهیه‌دن وعندالبعض
اسماء صفاتیه‌دندر [شاکر احمد پاشا
ـ شرح اسماء الحسنی :
اهل حق اول، دی دائما الحق
اول کروه حقیقته ملحق
اولدی الله ثابت بالذات
هم محق اولدیغی قیل اثبات]
[شناسی ـ مناجات : حق تعالی عظمت
عالمینك پادشهی ـ لامکاندر اولماز دولتینك تختکهی]
[شناسی ـ الهی : کائناتی برادان حضرت حق
عز وجل ـ کم آنك وحدتیدر مبدأ فیاض ازل]
|| مطابقت وموافقت، طوغری، متحقق،
مطابق نفس‌الامر . باطل مقابلی . اعتقاد حق، فعل
حق، قول حق . مذهب حق .
|| انسانك کندیسنه عائد اولان خصوص :
حق صریحمی طلب ایلدم . حقنه راضییم .
بو معنا اعتباریله متعلق، دائر مقامنده قوللانیلور :
فلان شی حقنده رأیی بومرکزده‌در . فلان حقنده
نه دیرسك .
حق بین : حق کوریجی، حق کوریجی . دیدهٔ
حق بین .
حق بیانه : حق بیلجه‌سنه .
حق شناس : حق طانیجی، حقه رعایت
ایدیجی [نفعی : مدعیٔ منکر اولورسه چکرم اشهاده ـ
حق شناس اهل نظر آکلادیغی یارانی]

حق پرست : حقه طاپیجی، حقدن آیرلمایجی .

حق کو : حق سویلیجی .

حق کویی : حق کولق .

بحق : حقلی اوله‌رق، حقیله .

حقا [ع] طوغریسی . [نفعی : عجب خلق ایلش حقا خدای اعلم واحکم] . بعضاً (طوغریسی بوکه) مقامنده (که) ایله ایراد اولنور : [نفعی : حمدالله کیم هله توفیق حق یاری قیلوب – شمدی بولدی صاحبن حقا که اول صدر کزین]

حقارت [ع] تحقیر نظر حقارتله باقدی . فلاك دوچار حقارتی اولدی .

حقارته اوغرادی .

حقیرلك معناسنده کلیر : حقارت ایچنده عمر یچیردی .

حقانیت [ع] عدالت، انصافیت، واجب ولازم اولانی ایفا ایتمك . معاملاتده حقانیتدن آیرلماز . کافهٔ افعالده حقانیتی التزام ایدر . حرکاتی حقانیته مطابقدر .

حقایق (☜ حقیقته)

حقّ شرب ⚖ بر نهردن نصیب معین معلومدر .

حقّ شفعه ⚖ برملك مشترابی، مشتری‌یه هرقاچه مال اولدیسه اول مقدارله تملك ایتمك حقیدر .

حقّ شفه ⚖ صو ایچمك حقی دیمکدر .

حقّ مرور ⚖ آخرك ملکندن یچمك حقیدر . مثلا بربرینه ملاصق ومتلاحق ترلالردن مرور کبی .

حقّ مسیل ⚖ برخانه‌نك خارجه صویی وسیلی آقیق وطامله‌لق حقی .

حقّ مشارکت ⚖ اشخاص متعدده‌نك برمقصد مشترك حاصل ایتمك اوزره برلشه‌رك چالیشمه‌لرینه دینور .

حقود [ع] زیاده کینلی، پك کینجی . شخص حقود .

حقودانه : حقودجه‌سنه .

حقیر [ع] بی قدر بی اعتبار . عبد حقیر، شیء حقیر، بدل حقیر . [حقیر اولدیسه امت شانه نقصان کلور صانمه‌ یره دوشمکله جوهر ساقط اولماز قدر وقیمتدن]

حقیر کورمك : برینی ویا برشیئی اعتبارسز، قدرسز عد ایتمك .

حقیرانه : حقیر اولانه یاقیشه‌جق صورتده : کلبهٔ حقیرانه .

محقر ایله حقیر بینی فرق ایتمك لازمدر .

حقیقت [ع] ثابته وواقعه معناسنده‌در که برشیئه مشتمل اولان کنه واصل ومنتهایه اطلاق اولنور : [حقیقت سیجه مجهول اولسه‌ده عقلاً مبرهندر – کونش اعماره پنهان ایسه بیناه روشندر] برشیئك حقیقتی : اصلی، کنهی : [نفعی – رباعی :

ای دل هله عالمده بر آدم یوغیمش
وار ایسه‌ده اهل دله محرم یوغیمش
غم چکمه حقیقتده اگر عارف ایسه‌ك
فرض ایله که الآن ینه عالم یوغیمش]

[کمال – محبته دائر مقاله‌دن : تعریف قبول ایتمیان ماهیاتدن اولدیغی ایچون بنجه حقیقت عشق میدانه قونقده عجزمز ثابت اولور] [کذا : ترجمان الغیب حقیقت اولان لسان تصوردن] [کذا : پارچهٔ حقیقت مصادمهٔ افکاردن چیقار] [تجربه نامنه تحری، حقیقتله مألوف اولانلرده ایسه آزادلقلرینی مادیات ایچنده بولمغه حصر نظر ایتمش برطاقم اصحاب مؤاخذه] [کمال : « انصاف اولنسه بزده رقیبك رفیقی یز » حقیقتی هیچ خاطرینه کلمزدی] بربنه کوره (طوغریسی) مقامنده قوللانیلور : [کمال – سعید دائر مقاله : حقیقت ! انسان فانی اولدیغی حالده ینه حیات ابدیه مظهر اوله‌جق کبی چالشملیدر]

حقیقةً : حقیقت اوله‌رق، طوغری اوله‌رق، کرچکدن .

فی الحقیقه : حقیقتده، کرچکدن .

حقیقت شناس : حقیقتی طانیجی .

|| اهل بیان اصطلاحنده اصل وضع اوزره ثابت ومستعمل اولان کلمه‌دن عبارتدر که مجاز مقابلیدر .

|| آدمه رعايت وحسابتی حق ولازم اولان شيئه دينور : وفاء ومودت كبی . فلان آدم حقيقتلی در . ويا فلان آدم پك حقيقتسزلك ايتدی تعبيرلرينك مشتمل اولديغی مفهوم بو اعتبار ايلهدر .
جمعی حقايق : [نابی : بندن صورك حقايق اسرار عالمی ـ تأليف راز نامهٔ دهر ازبرمدهدر]
[كمال : لوندرهيه دائرمقاله : البته بوحاللره باقهرق فكر بشرك ادراك حقايقده اولان عجز تامنی]

حكّ [ع] قازيمق : معدنی برشيئك اوزرينی دمير قلمله اويمق ، حك مهر كبی .

حكّاك [ع] صنعت حك ايله متوغل شخص . حكاك مشهور يمنی .

حكم [ع] خصمينك بينلرندهكی نزاعی فصل ايچون رضالريله نصب ايتدكلری حاكمه اطلاق اولنور .
فرانسزجه (Arbitre) ديدكلريدر .

حكيم [ع] حكمتله متصف ، واقف حكمت كيمسه . سولون ، هضما لنفسه حكيم لقبنی محب حكمت تعبيريله مبادله ايلشدر .
|| سلفده فن طب حكما صنعتی اولديغی حيثيله لسان عثمانيده حكيم طبيب معناسنه استعمال اولنمشدر .
حكيمانه : حكمت اربابنه ياقيشهجق صورتده ، قول حكيمانه ، رأی حكيمانه .

حل [ع] عقد مقابليدركه چوزمك تعبير اولنور ، عقدهنك حلی . حل وعقد .
|| تعريض كوتورميهجك صورتده ايضاح ماده ايتمك : حل مسئله ، حل مشكلات .

حلّاج [ع] پاموق آتان .

حلّاق [ع] بربر .

حلال [ع] حرام اولميان شی ، فلانك حلالی ، يعنی زوجهٔ منكوحهسی .
حلال ايتمك : برشيئی عفو ايتمك ، عوضندن كچمك ، مالی باغشلامق ، طيب معناسندن .
حلالزاده : پاك طينت .
حلاللغه آلمق : تزوج .

حلاللاشمق : حساب كسيشوب حقلاشمق || طرفين بربرينك كچمشندن واز كچمك .
حلاللق ديلهمك : كچمش اوزرينه تمنی عفو .
حلالی : آريشی بوروبجك ، آرغاجی پاموق وياخود ايپك اولان كوملكلك بز .
حلالی ساعت : طونباق ظرف اوزرينه آلتون قاپلامه ، غانوانيز .

حلّال [ع] حل ايدجی ، ايدن ، حلال مشكلات .

حلاوت [ع] طاتليق ، شيرينلك : حلاوت افاده . حلاوت كلام :
حلاوتبخش : حلاوت ويريجی :
حلاوتياب : حلاوت بولجی [راغب : حلاوتياب اولورمی نعمت الوان دنيادن ـ دهن شوی اولميانلر بوس دامان مدارادن]

حلزون [ع] سموكلی بوجكك قاوغی . || اصطلاحات هندسيهدن شكل معروف اسميدر . ساعت زنبورهكی رسمده اولان شكل دوريدر .

حلقه [ع] دائره رسمنده اولان شی ، يوزوك حلقهسی ، قاپو حلقهسی . حلقهٔ باب .
[نفعی : اولدر چاكر نواز وبنده پرور كيم ايدر ـ حلقهسن بی اختيار آزادهلر طوق رقاب]

حلقه [ع] [حه . لِه . قه] بركروه ناسك دائره شكلنده اجتماعی . حلقهٔ تدريس .

حلوا [ع] ميانهلی طاتلی كه اون ياغده پيشيريلوب قاشقله باصيلهرق اوزرينه طاتلی چالنور . انواعی چوقدر : اون حلواسی ، غازيلر حلواسی . ديكر نوعی واردركه شكری آغدهلنهرق ياپيلور . قامش حلواسی ، صوسام حلواسی كبی .
حلوا صحبتی : سلفده جمعيت شبانه .
حلوا خانه : ديبی يووارلق قزغان ، بيوك تنجره .

حليله [ع] زوجهيه اطلاق اولنور . فلانك حليلهسی خانم . عربيده (حليل) زوج معناسنه ايسهده لسانمزده مستعمل دكلدر .

حليم [ع] حلم صاحبى، حلم ايله متصف: [ضيا ـ اللهه صيغك شخص حليمك غضبدن ـ زيرا يوشاق خويلى آتك چفته‌سى پكدر]
حليمانه : حليم اولانه ياقيشه‌جق صورتده . معاملهٔ حليمانه .

حماست [ع] بهادرلق، شجاعت . [تعريف حماست وتصوير نجدت يولنده‌كى افاداتنده كيمسه‌يه تقليد ايتمامشدر]

حماقت [ع] احمقلق . [نفعى ـ ساقى نامه : كيف جانبخشك كه جسم وجانه راحت بونده‌در ـ حكمتك انكار ايدر واعظ حماقت بونده‌در]

حمّال [ع] يوك طاشيان، يوك يوكلان آدم . [مثل : حماله سمرى يوك دكلدر] [ثابت : يوك كلورمى سمرى حماله] [كمال ـ تعزز الحمزه : دلال اراجيف فروش، حمال فتنه بردوش] صريق حمالى . آرقه حمالى .
حماللق : قبالق، درشتلك .
حماللق ايتمك : زياده زحمت چكمك .

حمام [ع] محل اغتسال كه لسانمزده دخى حمام تعبير اولنور . فارسيده كرمابه دينور . [نديم : هزار ضعفله حامه طوغرى عزم ايتدم ـ كركسته پراكنده كوشهٔ دستار] حمام لفظى مذكر اولديغى حالده . جمعى مؤنث بنيه‌سى اوزره (حمامات) در . [مثل : حمامده قورنايه دوكونده زورنايه عاشق اولور] [ديكر : حمام پشتمالى كبى اوموزه آتمش]
حمام طاقى : دستمال، فوطه وساره .
حمام طاسى : حمام لكنى .
حمام بوجكى : ان‌وردان .
قدرت حمامى : اصى قاينارجه، قاپليجه، ايليجه .
حماميجى : حمام صاحبى، مديرى، مستأجرى .
|| حمام يپيجى، ديوارجى .

حمامه [ع] كوكرجين .

حمائل [ع] (حماله) و(حميله)نك جمعى دركه مفردلرى لسانمزده قوللانلماز . فى الاصل قليچ باغى معناسنه‌در . تركجه‌ده بويوله آصيلان نسخه‌يه اطلاق اولنور . وتحريف ايله (حمايلى) دينور . مفرد مقامنده‌در .

حمد [ع] تعظيماً وتشكراً ثنا، جناب حقه مخصوصدر .

حمدله [ع] الحمدلله ديمك كه بسمله، صلوله كبى (الحمدلله) دن محوتدر .

حمراء [ع] احمرك مؤنثى، قرمزى . قصراء الحمراء، سجادهٔ حمراء . كل حمرا .

حمقاء [ع] احمقك مؤنثى . امرئهٔ حمقا . [حمقاء دهره عزت ورفعت ويرن دللك ـ رؤياده ويرسه كربكا بالله يلان ويرر]

حمل [ع] رحم مادرده اولان جنين . وضع حمل : چوجق طوغرمق، حملنى وضع ايتمك .
|| تهيه‌لك حالت حمل . اثر حمل .
|| اسناد . سكوتى اعترافنه حمل اولندى .

حمل [ع] [حه . مه . ل] قوزى . فلكده بر برجك آيدركه آنده مجتمع كواكب (حمل) شكلى ارائه ايتديكى ايچون تسميه قلنمشدر . تقويملرده شو صورتده (♈) رسم اولنور . كونش بو برجه مارتده نقل ايدركه تساوىٔ ليل ونهارى ربيعى نقطه‌سيدر .

حمله [ع] [حه . مه . له] حاملك جمعى : حملهٔ قرآن .

حمله [ع] [حه . م . له] صالديرمه، هجوم . دفعهٔ واحده‌ده واقع اولان دولت كه بر حمله‌ده شويله ايتدم دينور . [نفعى : حمله‌سنه تاب كتورمز عدو ـ اولسه اكر كستهم روزكار] حملهٔ رستمانه .
جمعى حملات . حملات متواليه .

حمول [ع] تحمللو، وسيع الحوصله آدم .
حمولانه : حمولجه‌سنه .

حموله [ع] يوك . اكثريا سفاينه تحميل اولنان يوكلرده مستعملدر : سفينه‌نك حموله‌سى باموق ايدى . معدن كومورى حموله‌لى بر واپور .

حميت [ع] غيرت و ناموسدن ناشی بر انسانه‌دن عار و استنكاف ايلكدر كه عصبيت وملييه عائد فضائل عاليه‌دن عبارتدر [حميت ملييه‌سنی معارف دينيه ايله تزيين ايدن اذكيای عصردندر]
[مصراع : ناموس وحميت سوزی قالدی فقراده]
حميت مند : حميتلی، صاحب حميت .
حميت منداند : حميت مند اولانه ياقيشه‌جق صورتده .
حميت مندی : حميت مندلك .

حميد [ع] اسماء الحسنادندر [شاكر احمد پاشا — شرح اسماء الحسنی :
الحميد اول مجيد حامددر
دخی شايستهٔ محامددر
ذاته كندی حمد ايدر او، ودود
اولدی هم جمله حمد ايله محمود]
|| حصائل محموده ايله متصف اولان كيمسه .

حميم [ع] صيجاق صو .

حناجر (☛ حنجره‌يه)

حنّان [ع] اسماء حسنادن . رحيم معناسنه‌در .

حنجره [ع] حلقوم، بوغاز .
حنجری : حنجره‌يه متعلق . مرض حنجری .
جمعی حناجر .

حنظل [ع] (صفت) قوجه‌مان، بطـال لندها . قبا آدم .

حنظل [ع] ابو جهل قاربوزی .

حنفی [ع] نعمان بن ثابت، يعنی ابو حنيفه مذهبنه تابع كيمسه .
مذهب حنفی، فلان حنفيدر . حنفی مذهب . فقهای حنفيه .
جمعی حنفيون .

حنيف [ع] اسلاميتده ثابت اولان كيمسه .

حوّاء [ع] زوجهٔ آدم عليه السلام . ام البشر . حوا والده‌مز .

حوّاج (☛ الحاجه، حاجی‌يه)

حواجب (☛ حاجبه)||

حوادث [ع] حادثه‌نك جمعيدر . (حوادث) صورتنده تكرار جمعی معناسزدر . نوبنو پيدا اولان وقايع ونوائب دهره اطلاق اولنور . كرك ابی كرك فنا اولسون . مفرد مقامنده‌ده قوللانيلور . برحوادث شايع اولدی . حادثه ايله حوادث بينده‌كی فرقه دقت اولنملی‌در . (حوادث) معناسنه اولەرق حادثات قوللانيلديغی حالده (حادثه) بومعنايه استعمال اولنه‌ماز .

حواريون [ع] اصحاب مسيحه اطلاق اولنور . انصار معناسنه‌در .
مفردی (حواری) در .
(جناب معاويه‌نك امام علی‌يه اولان مكتوبندن : حضرت نبينك حواريلری اولان زبير وطلحه‌يه ايتدكلرك معلومم اولمشدر)

حوّاس [ع] حاسه‌نك جمعی . حواس خمسه .

حواشی [ع] حاشيه‌نك جمعی . حواشی، مناسبه ايله ايضاح وتفسيری .

حوافر [ع] دابه طيرناغنه اطلاق اولنان (حافر)ك جمعی .

حواله [ع] سپارش : ايشمی فلانه حواله ايلدم .
حوالة : حواله اولەرق .
حواله نامه : حواله‌يی ناطق كاغد .

حواله (اسم) حائل اولان شی، تخته حواله .
حواله علتی : چوجقلره عارض اولان اختلاج موقت، صرعه .

حواله ⚖ دينی، ذمتدن ديكر ذمته نقل ايتمكدر . حواله‌نك انعقادنده محيل بشرط السلامه بری اولور .
بناءً عليه حواله منعقد اولدقدن صكره محال عليه افلاس ايتسه محال له ينه محيله رجوع ايدر .
حواله آنجق دينده صحيح اولوب عينده صحيح اولماز .

یلیج حواله مطلقه : حواله ایدن کیمسه‌نك محال علیهده اولان مالندن ویرمك اوزره دیو مقید اولمیان حواله .

یلیج حواله مقیده : محیلك یعنی حواله ایدن کیمسه‌نك محال علیه ذمتنده یاخود یدنده اولان مالندن ویرمك اوزره دیو مقید اولان حواله‌در .

حوالی [ع] (حولی) نك جمعی . اطراف اقطار معناسنه . ادرنه حوالیسی حوالی شام .

حوائج [ع] حاجتك جمعی . استعمالی مادیاته مخصوصدر : حوائج بیتیه حوائج شتائیه حوائج ضروریه .

(حاجات) بو معناده قوللانلماز .

حوزه [ع] بلده‌لك مجموع بلاد و نواحیسیدر . که بر حکمدارك یاخود قرال و سلطنتندن عبارتدر . هندستان انکلتره‌نك حوزه تصرفنده داخلدر . فرانسزلر تونسی حوزه تصرفلرینه چکردیلر .

حوصله [ع] سنکدان که قوش قورصاغیدر || انسانك طاقت و تحمل درونیسی .

وسیع الحوصله : هر شیئه تحمل ایدن کنیش یورکلی .

حوصله‌سی طار : صبرسز .

حوصله آلمز شی : نامقبول ناصواب مغایر ناموس و حیثیت حالات .

حوض [ع] صو بریکدیرمکه مخصوص اطرافی دیوارلی معروف مجمع . بوستان حوضی باغچه حوضی .

|| برکه طبیعی کول کبی ویکمش صو .

[کمال - کلیبولی یه دائر مقاله‌دن : قلعهٔ سلطانیه بوغازندن کیریلور و برساعت قدر دها بری کلنورسه قدرتدن نمونهٔ لطافت اولمق ایچون بر حوض بهشتی کوریلور]

حول [ع] ییل . || اطراف چوره : حول بیت .

حولی [ع] تحریفله آولو دیدیکمزدر که بر خانه‌نك صحن تحتانیسیدر .

حی [ع] اسماء حسنادندر . [شاکر احمد پاشا : شرح اسماءالحسنی

اولدی الحی ایله پس القیوم
اسم اعظم بقول اهل علوم
ابدی ذوالحیاتدر چونکه حی
زیر علتده در آنك هر شی
ذات پاکیله وصف قائمدر
حیّ باقی و حق دائمدر]

|| حیات ایله متصف اولان دیری زنده . میت مقابلی .

حیاً : دیری اوله‌رق دیری اولدیغی حالده .

جمعی احیا :

حیاء [ع] عار اوتانمه . شرم . صاحب حیاء .

حیاسز : بی عار اوتانمز .

حیات [ع] دیریلك حالت زندکی : حال حیات مدت حیات .

حیات افزا : حیات آرتیریجی آرتیران .

حیاتبخش حیاتبخشا : حیات ویریجی ویرن .

حیات جاودانی : حیات دائمی :

حیاك الله [ع] الله عمرکی اوزون ایتسون دینه‌جك یرده دعا اوله‌رق ایراد اولنور .

حیثیت [ع] شرف اعتبار . حیثیت ذاتیه حیثیت اضافیه [کمال : حیثیته دائر مقاله : نجابتدن حاصل اوله‌جق حیثیت انسانك مزیات موهوبه و مکسوبه‌سیله مؤید اولورسه آدینه حیثیت دینه بیلور] [کذا : ثروت ایله حاصل اوله‌جق حیثیت ایسه یا طولاندیجیلرك ویا اصحاب احتیاجك لسان مداهنه‌سندن ایشیدیلان اکاذیبدن وجوده کلیر برخیالدر] [کذا : فضیلت علم و اخلاقك انسانه اعطا ایده‌بیله‌جکی حیثیت و مزیته هیچ بر عاقلك شریعهٔ و حکمهٔ برسوز سویلمکه حقی یوقدر] [دنیاده حیثیت وار ایسه آنجق فضیلت و وجداندن عبارتدر]

حیدر [ع] ارسلان || امام علینك اوصافندندر . [نفعی : معرکه پرداز پسندیده رأی - یوسف حدز شم روزکار]

حیدر کرار : دونه دونه حمله و هجوم ایدن جنکجی : اوصاف امام علیدندر . [نفعی : نجه دمدرکه زیرا حیدر کرار اندیشه‌م - چکوردی دوزکارین روزکار ایله جهاد اوزره]

حیران [ع] متحیر، حیرتده قالمش . شاشرمش : حیران حیران اطرافه باقنیوردی . اویله بر حسنه مالك كه كورنلر حیران اولوردی . (فضولی : او حیران اولدیغندندر كه حیران اولدیغن بیلمز) (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلور . اندامنه حیران اولدم .

حیرت [ع] متحیر اولمه شاشیرمه (ای فضولی قالمشم حیرتده بیلم نیلیم — دهر ظالم، بخت نافرجام، الم چوق، عمر آز) (دوشندیكجه كلور افكاره حیرت — سنی سومك بكا اولدی قباحت)

حیرت افزا : حیرت آرتیریجی .

حیرتبخشا : حیرت ویریجی ویرن .

حیرتزده : حیرته كرفتار اولان

حیّز [ع] [حه . ی . ی . ز] مكان، موقع. حیز اعتبار، حیز امكان .

حیف [ع] ادات تأسفدر . یازیق، دریغ . (ابن كمال — برای مرثیهٔ سلیم اول : حیف سلطان سلیمه حیف ودریغ — هم قلم غلاسون آكا هم تیغ)

حیفا دخی بومعنایه‌در بعضا (كه) ایله استعمال اولنور : حیفاكه نائل مقصود اولمدی . ثابتك (یار اولور تار نظر پاره نكاه ایتمیه‌لم — حیفدر جسم كل اندامنی بی تاب ایدرز) بیتنده اولدیغی كبی (یازقدر) مقامنده (حیفدر) تعبیری قوللانلمش اولمشدر .

حیلوات [ع] آرمیه كیرمك: بعض موانعك حیلولتی .

حیوان [ع] جنس‌الحیّ، یعنی دیری، جانلی مخلوقاتك جنسی‌دركه جمیع انواعنه شاملدر . نامی، حساس ومتحرك بالاراده‌دن عبارتدر. || اصطلاحده انساندن ماعدا جانلی مخلوقات .

حیوان ناطق : انسان .

|| احمق، ادراكسز : حیوان بر حریف .

حیوانجه برمعامله‌ده بولندی .

|| بعضاً بنك، مطیه، باركیر معناسنه كلور :

بر باغز حیوانه راكب اولمش ایدی .

جمعی حیوانات .

حیّه [ع] ییلان . جمعی حیات .

حِ : كسره ایله

حباله [ع] طوزاق، آغ، رابطه . فلانك حباله" ازدواجنه داخل اولدی . یعنی نكاحنه كیردی .

حبر [ع] یازی‌یازدیغمز مركب مداد(سنبلزاده — تحفه : مداد وحبر مركب — زبور، وسفر كتاب) || عالم، بیلكیچ. جمعی احبار : احبار بنی اسرائیل.

حجاب [ع] پرده، حائل، ایكی شی آره‌سنده‌كی مانع (نائلی عتیق : زلفی عذار آلماكنه قت قت حجاب ایكن — عشاقه اول پری نه باقماز بلایی كور) || اوتانمه، صقلمه : سویلدیكی سوزلردن حجاب ایتمدی . یعنی محجوب اولمدی .

حجّه [ع] بردفعه حج ایتمه .

حجة الوداع جناب پیغمبرك هجرتك اوننجی سنه‌سنده ایفا ایلدكلری حج. دركه ایرتسی سنه ارتحال نبوی وقوع بولمشدر .

ذی‌الحجه (☛ ذال مكسوره‌یه)

حدت [ع] انسانه عارض اولان تیزلك وكسكینلك حالنده اطلاق اولنوركه طارغنلق، تیزلك و اوفكه كبی حاللردر : حدتی پك شدیددر . حدتندن یانه وارلماز . جزوی بر شیئه حدت ایدر .

حدتلی : حدیدالمزاج .

حذا [ع] مقابل كه‌رشینك قارشیسی. || برخط مستقیمك كندی استقامتی اوزره اخراج اولنمسندن حاصل اولان جهت كه تركجه‌ده برسه، برابرلك تعبیر اولنور : اولری برحذاده ایدی . كیلرك هپسی لیمانده برحذاده دیزلمشلر ایدی .

حراثت [ع] اكین اكمك، اكلك : ترلالرك حراثتی .

فن حراثت : اكینجیلك اصولی . اصول زراعت.

حراست [ع] قوريق، حفظ ايتمك. بربلده‌نك حراستى. شهرك حراستنه اعتنا لازمدر.

حرباء [ع] كرتنكله‌نك بيوكيدركه زيجه‌ده آفتابه كلرى تعبير اولنور. فارسيده (آفتاب پرست) ديرلر.

حرز [ع] محافظهٔ نفسه وسيله ظنيله طاقيلان نسخه واوقيلان شيلر [عطائى ـ خمسه ـ صحبة الابكار: بريكاكتمز ايدى باد وزان ـ نامنى قلمايجق حرز امان] [نفعى: تعالى الله زهى حرز مكرم]

حرص [ع] برشيئى لزومندن زياده آرزو، مذموم اولان حالتده قوللانيلور: حرص نقود، حرص مال.

حرصلى: حريص، برشيئه زياده‌سيله طالب اولان كيمسه || بين العوام حدتلى مقامنده‌ده (حرصلى) تعبير اولنور.

حرف (☚ حرفته)

حرفت [ع] جلب رزقه مدار اولان صنعت، كار.

اهل حرفت: اصناف، صنعت صاحبى.

جمعى حرف: كافهٔ ارباب حرف.

حرمان [ع] محروملق: حرمان امل. [بيت: ايسترايسه‌ك حسرت وحرمانه بردم دوشمه‌مك ـ كس فضولى دهردن اميد درماندن طمع]

حزب [ع] طائفه، برطاقم آدم، كروه بشر. [كمال ـ جزميدن: برحزب قليل ايدى معينم ـ اعدا ايسه لشكر عرمرم]

|| قسم: حزب قرآن. قرآندن برحزب مقدارى تلاوت ايلدى.

|| وردكبى مداومت اوزره قرائت اولنان شى.

حس [ع] روحده‌كى خاصهٔ ادراككه توجه (طويغو) تعبير اولنور. ماديات ومعنوياتده قوللانيلور: آياق سسى حس ايتدم. كوكلم اويله حس ايدييوردى. برحس درونى بكا بومعنايى القا ايدييوردى.

حس ايتمك: طويمق، ادراك ايتمك.

حساب [ع] صايق، تعداد: حساب ذهنى، حساب سريع.

|| حسابى: پارەمق حسابى. اككك حسابى.

|| علم حسابكه معلومات عدديه‌دن مجهولات عدديى استخراج اصولى. حساب تامى، حساب تفاضلى.

جمعى حسابات: حسابات عشريه، حسابات تجاريه.

على الحساب: برمقدار معينك رقيمى اولمق اوزره.

عند الحساب، لدى الحساب: حساب ايدلدكده.

يوم الحساب: قيامت كونىكه روز حساب دخى دينور.

حسابى: طمعكار، ممسك، خسيس. || حسابه منسوب.

§ حساب ايتمك: قومپاس، ملاحظه.

§ حسابه چكمك: سؤال واستجواب ايله تضييق.

§ حسابه كلمك: توافق ايتمك،

§ حسابلاشمق: محاسبه كوروب حسابى كسمك.

§ حسابسز: لايعد ولايحصا. || ملاحظه‌سز.

§ حسابجه: على التخمين، ظن اولنديغنه كوره.

§ حسابات: حسابه متعلق خصوصات.

حسيات [ع] حواس وساطتيله روحده‌كى ادراك خاصه‌سى.

حصار [ع] قلعه ديوارى، [فضولى: ملك عشق ايچره حصار استقامت بكارز]

حصص (☚ حصه‌يه)

حصن [ع] صرپ، منيع، محكم موضعه دينور.

حصن حصين: صرپ محكم قلعه: [باقى: منع جيش المه‌دركيدر حصن حصين]

جمعى حصون.

حصه [ع] پاى. [مثل: حصه‌كه دوشنه قانع اول] حصه پاپ: حصه

بولیجی ، بولان . بوقصددن حصه یاب عبرت اولدی .

|| سهم : شرکت حصه‌سی .

حصه‌دار : حصه‌سی اولان ، حصه صاحبی .

حضانت [ع] دایه‌لق .

حفظ صاقلامق ؛ بر مبلغك حفظی .

|| امانت مقامنده قوللانیلور که محافظه معناسنی شاملدر : حفظ خداده اولان ضایع اولماز .

|| ازبرلەمك : حفظ قرآن :

|| امساك مقامنده قوللانیلور : حفظ لسان موجب سلامت انساندر .

حفظ ایتمك : صاقلامق ، || ازبرلەمك .

حقد [ع] کین ، عداوت (خانك فتحیله غلطدر) حقد وحسد .

حکایه [ع] نقل ، بیان روایت ، سرگذشتی حکایه ، حکایهٔ ماجرا ، حکایهٔ حال .

|| ماصال ، رومان که صحیح ویا غیر صحیح بروقعه‌یی شامل مقاله ، کتاب . اوروپا ادباسندن بعضسینك تعریفنه کوره حکایه ، احوال خصوصیه‌نك تاریخی‌در .

حکایه نویس : حکایه یازان ، رومانجی .

سبك فارسی اوزره (حکایت) صورتنده‌ده قوللانیلور .

جمعی حکایات .

جلال الدین رومی ـ مثنوی :

بشنو از نی چون حکایت میکند

از جدایها شکایت میکند]

[نحیفی ـ ترجمهٔ مثنوی :

دیکله نیدن کیم حکایت ایتمه‌ده

آیریلقلردن شکایت ایتمه‌ده]

[نفعی : مجلسندن بر حکایت روضهٔ خلد برین]

[بهائی کفری : دیکله بندن حکایتی چلبی]

حکم (☞ حکمته)

حکمت [ع] عدل ، علم ، حلم کبی خصائل عالیه‌نك اجتماعندن عبارت بر صفت مستحسنه : هربر طور ممدوحی مقارنلرینه بر درس حکمت ایدی .

|| منشاء خفی : سبب لدنی : [روحی ـ ترکیب بند : حالك کیمه آچسه‌ك سکا دیر حکمتی واردر ـ اولدیردی بزی آه بیلمزمی بو حکمت]

حکمت ربانیه ، بعض سبك عربیده : بحکمة الله تعالی صورتنده قوللانیلور .

علم حکمت : علم فلسفی . نفعینك [حکمت کر او علم ایسه که احکام فلکدن ـ اندیشهٔ عقل بشری باخبر ایلر] بیتنده‌کی حکمت معناسزدر .

حکمت طبیعیه : فزیق . (بو تعبیر شایان ملاحظه‌در .)

جمعی حکم :

حکمیات * حکمته ، یعنی فلسفه‌یه متعلق سوزلر .

حل [ع] حلال : بوشیئك حلنه قائلدر .

حلم [ع] انسانده اولان طبیعت یواشلغی [احنفکه حلم وفضل ایله مشهوردر . سرافراز تابعین ایدی] افراطی عقل ونقل تجویز ایتمز ، حلم حاری کبی .

حلیه [ع] زینت || خلقت حسنه || حضرت پیغمبرك صفات مبارکه‌سی ، بوصفاتی شامل صفحه : حلیهٔ شریفه .

حمار [ع] عربیده ارکك اشك معناسنه ایسه‌ده ترکجه بلا فرق دیشیسنه‌ده اطلاق اولنور .

حماریت : اشکلك .

حمایه [ع] حالات سقیمه وموذیه‌دن قوریق . انسان وحیوان حقنده قوللانیلور : حمایهٔ ضعفا ، حمایهٔ عجزه ، حمایهٔ حیوانات .

(حمایت) صورتنده دخی قوللانیلور (حکایت) کبی .

حمل [ع] یوك . حمل ثقیل .

حمیه [ع] اکل وشربده اعتدال ، پرهیز ، [یوسف کامل پاشا ـ تملق : رأس ادویه ، پرهیز وحمیه‌در]

حنا [ع] قنا دیدیکمز معروف نبات مسحوق .

حناکر : قناجی . قنا قویان عورت‌که اوانلده کلین اوله‌جق دوشیزه‌لرك پارمقلرینی قنا ایله تزیین ایدر ایدی . مشاطه قبیلندن .

حنطه [ع] بغدای .

حیطان (☞ حائط)

حیل (☞ حیله‌یه)

حیله [ع] دك ، دوبازه . مکر ، خدعه .
حیله‌کار : حیله ایدیجی ، حیله‌جی .

جمعی حیل : [عاکف پاشا ـ تبصره : حیل وخدع کتابتی بیلور]

حین [ع] وقت ، هنکام : حین ولادت ، حین دعوت ، حین حاجت ، حین تحصیل

حُ : ضمه ایله

حب [ع] سوکی : حب جاه ، حب نفس ، حب وطن .

حبوبات [ع] آربه ، بغدای ، داری کبی دانه‌دن عبارت اولان ذخاره دینور .
حبك جمع الجمعی در .

حبور [ع] سرور .

حجاج (☞ حاجی‌یه)

حجب [ع] پرده معناسنده اولان حجابك جمعی .

حجّت [ع] دلیل ، برهان || محاکم شرعیه‌دن صادر اولان حکمنامه . [ثابت : غیبه ایمان کتور ای ملحد فاجر که سکا ـ آخرتدن خط تعلیق ایله حجت کلمز]

جمعی حجج : حجج شرعیه .

حجج (☞ حجته)

حجره [ع] کوچوك اوطه : حجرهٔ فقیرانه .
|| اوطه دیوارلرینه یاپیلان قاپوسز دولاب کبی محل .
جمعی حجیرات .

حدوث [ع] صکره‌دن پیدا اولمه ، قدم مقابلی .

حدود [ع] حدود خاقانیه : حدود شرعیه
حدك ایکی معناسی اعتباریله جمعی :

حر [ع] کوله ، اسیر اولمیان ، شخص آزاد .
|| کندی فکر واراده‌سیله حرکت ایدن : حر الوجدان ، حر مطلق .

حرمت [ع] حیثیت ، شرف . عرض ، ناموس : سید المرسلین حرمتنهٔ ، اولاد رسول الله حرمتنه . شان آباوو اجداد حرمتنه کبی تعبیرلر معروفدر .

|| حرامدر که برشیئی برکیمسه‌دن منع ایتمك : حرمت شراب . نفعینك مصراع آتیسی که ساقی نامه‌سندندر حرمتك ایکی معناسنی‌ده شاملدر : [حرمتك انکار ایدن عالمده حرمت بولمسون]

حروب [ع] حربك جمعی : حروب ومقاتلات .

حروف (☞ حرفه)

حرّه [ع] حرك مؤنثی .

حرّیّت [ع] تعریف عمومیسی : برفردك هر ایستدیکنی ، دیکر برفردك ویا عمومك حریتنی اخلال ایتمه‌مك شرطیله ، اجرایه مقتدر اولمسنه اطلاق اونور .

تعریف قانونیسی : قانونك منع ایتمدیکی هرشیئی یاپه بیلمك وامر ایتمدیکی شیئی یاپمق ایچون آخری طرفندن اجبار اولنه‌مامقدر .

حزن [ع] محزونلق حالتی . سرور مقابلی .

حزن آور : حزن کتوریجی .
حزن افزا : حزن آرتیریجی .

حسام [ع] کسکین قلیچ .

حسن [ع] کوزللك ، قبح مقابلی [ضیا : نوجوان، سومکده بن پیرانی تعیب ایلم — حسن اولور کیم برکورشده اختیار الدن کیدر] [فضولی : دوست اسباب کمال حسنه نقصان ایستمز] [فضولی : سنکله دعوی حسن ایتدیکیچون ملك حسن ایچره — فلك تعزیر ایدوب لیلایی رسوای جهان ایتمش]

* حسن تعبیر : افادهده اولان لطافت: [نفعی: شوق تقریرم ایله خاطر مضمون خرم — حسن تعبیرم ایله شاهد معنی طناز]

حسنیات : کوزل اولان خصوصلر ، قبحیات مقابلی .

حصول [ع] حاصل اولمه ، وجوده کلمه .
حصول پذیر : حصول قبول ایدیجی . بولنجی .
(کلك) (بولمق) مادهلریله قوللانیلور : او ایش خصوله کلدی . فلان ایش حصول بولدی .

حصون (☞ حصنه)

حضار [ع] حاضرك جمعی . حضار کرام ، حضار مجلس .

حضور [ع] حاضر اولمه ، حضور شهود . || اوك ، پیشکاه : حضور همایون . || راحت ، عدم اضطراب : کسب حضور ، سلب حضور .
بی حضور : راحتسز .
حضور قلب : انفعالات قلبیهدن بری بولنمق ، سکون .

حظوظ [ع] حظك جمعی .

حظوظات [ع] حظك خوشه کیتمه معناسی اعتباریله جمعیدرکه قاعدهٔ جمع الجمعدر : حظوظات قلبیه .

حفاظ [ع] حفظ قرآن وحدیث ایدن معناسنه اولان حافظك جمعی .

حفره [ع] قازلمش چوقور : حفرهٔ مزار ، حفرهٔ بلا .

حقوق حقك جمعی : حقوق عباد . || اشخاص ارهسنده اولان آشنالق معناسنده قوللانیلور : حقوق قدیمه .

حقوق ⚖ هیأت اجتماعیه افرادینك افعال خارجیهلرنده رعایته اجبار اولنه بیلدکلری قواعدك هیأت مجموعهسی .

حقوق ادارهٔ ملکیه ☪ حکومت دوائر وشعباتینك وظیفهلریله دوائر وشعبات بینندهکی روابطدن بحث ایدن حقوقدر .

حقوق اساسیه ☪ دولت ایله امت آرهسنده اساس روابطاولق اوزره موضوع قواعد .

حقوق بحریه ☪ عقود ومعاملات بحریهیی وبونلرك جریانیله درجهٔ مرعیتنی تعیین ایدن حقوقدر . بوده ایکی قسمدر .

برنجیسی : حقوق بحریهٔ خصوصیهدرکه تجارت بحریه قانونینك حاوی اولدیغی احکام حکمنجه اصحاب سفائن وملاحان ایله اشخاص ثالثه آرهسندهکی عقود ومعاملاتی تعیین ایدر .

ایکنجیسی : حقوق بحریهٔ عمومیهدر . بوده اوچ قسمدن عبارتدر : قسم اول : هر دولتك ضابطهٔ بحریهسی ولیمانلرده محافظهٔ انتظامك دوامی ورسوم معینهنك صورت اجرا واستیفاسی کبی نظامات متفرقهٔ داخلیهیی شاملدر .

قسم ثانی : مراکب بحریهنك سیر وسفرندن وتجارت بحریه خصوصاتندن طولایی دولتلر ویا تبعهلری آرهسندهکی معاملاتی تقیید ایدن قواعددن عبارتدر .

قسم ثالث : قواعد حربهٔ بحریهیی کوسترر : بوقسم ، سفن حربیهنك نظامات داخلیهسنه ودول متحاربه ویا بیطرف دولتلره ویاخود حربدهکی تبعهلری بیننده رعایتی لازم کلان وحقوق دوله متعلق اولان نظامات عمومیهیه متفرعدر .

حقوق جزائیه مستحق جزا اولانلره مجازات حقنی اجرا ایچون وضع اولنان قوانینك هیأت مجموعه‌سی .

حقوق جزائیهٔ طبیعیه طبیعت بشر نظر تدقیقه آلنمق اعتباریله یالکز واسطهٔ عقل سلیم ایله درك و استنباط اولنان جرائمه و بونلرك مستحق اولدیغی جزالره دائر اولان اصول و قواعد .

حقوق جزائیهٔ موضوعه برقومك کندیسنه مخصوص اوله‌رق جزایه دائر تنظیم ایتدیکی قوانینك هیأت مجموعه‌سی .

حقوق شخصیه کرك دولتده و کرك کرك افراده ـ منفعت مخصوصه‌لرینه متعلق اوله‌رق عائد اولان حقوق .

حقّه [ع] معروف ظرف : مرکب حقه‌سی .

حکّام [ع] حاکمك جمعی . حکام وقت .

حکم [ع] قضا معناسنه‌درکه شوشی شویله‌در دیمکدر بوایشك اصلی شویله اولدیغنه ویا شو شیئك اصلی اولمدیغنه حکم ایتدم . بوحکم موافق عدلدر . [نفی : تاوله عالمده جاری حکم قانون منیف] [حکمی جاری سوزی سوز ، عهدی متین و محکم]

|| امر ، اراده : حکم النهی . || تأثیر : صغوقلر حکمنی اجرا ایدیيور . || اهمیت : او شیئك نه حکمی وار . بجه بو ایش حکمسزدر .

|| قیمت ، منزله : تیزه والده حکمنده‌در .

حکما : حکم جهتیله ، حقیقتده اولمیه‌رق .

جمعی احکام : احکام عدل .

حکم حاکمك طرفین بیننده‌کی مخاصمه‌یی قطع و حسم ایلمسی . بوده ایکی قسمدر : برنجیسی ، قضاء الزام‌درکه حاکمك (حکم ایتدم ، ادعا اولنان شیئی ور) دیمك کبی سوزلرله محکوم بهی ، محکوم علیهه الزام ایتمسی ، یعنی لازم قلماسی‌در .

ایکنجیسی : قضا ترك‌درکه حاکمك (حقك بوقدر منازعه‌دن ممنوعسك) دیمك کبی سوزلرله مدعی‌یی منازعه‌دن منع ایتمسیدر .

حکومت [ع] اهالی اوزرنده انفاذ امر ایدن قوت اداره . [بیت مشهور : حکومت حکمت ایله مشترکدر ـ وزیر اولان حکیم اولمق کرکدر] [اجرای حق ایچون بر آدم حکومتده ـ حقدن زیاده حکمنی اجرایه سعی ایدر]

|| اجرای حکومته مخصوص دائره .

حکومت هیأت اجتماعیه‌نك منافع خصوصیه و عمومیه‌سنی محافظه ایدر برقوتدر .

حکومت عدل (اصطلاحات فقهیه‌دندر) بعدالبرأ کندیسنده عیبی موجب براثر قالان مجروح مملوك فرض اولنه‌رق ، برکره اول اثردن سالم اولدیغی حالده و برکره‌ده اول اثرله معیب اولدیغی حالده اهل وقوف معرفتیله کندیسنه قیمت تقدیریله بوایکی قیمت بیننده‌کی تفاوت ونقصان سالماً قیمتك قاچده بری ایسه اونسبتده انسانك دیتیك مقدارینه دینور . مثلا برمجروحك اثر جرحدن سالم اولدیغی حالده قیمتی اون بیك غروش و اول اثرله معیب ایکن قیمتی سکز بیك غروش ایتدیکی اهل وقوف طرفندن اخبار اولنسه بو ایکی قیمت بیننده تفاوت اولان ایکی بیك غروش سالماً قیمتی اولان اون بیك غروشك خمسی بولندیغی جهتله بو صورتده دیتك خمسی حکومت عدلدر .

حکومت غیر مستقله حقوق دولجه دیکر بر دولته مربوطیتی جهتله حقوق حاکمیت و استقلالك تمامنی حائز اولمیان حکومت دینکدر .

بومثللو حکومتلره ، تابع اولدقلری دولت ، کیفیت ارتباطلرینی تعیین ایدن معاهده‌نك احکامی دائره‌سنده مداخله ایدر . حقوق حاکمیت و استقلالك تمامنی حائز اولان حکومته دخی حکومت مستقله دینلور .

حکومت مستقله هیچ بر مداخلهٔ خارجیه اولمقسزین

کندی شکل حکومتنی واصول ادارەسنی تعیین وقوانین داخلیەسنی تنظیم وتنفیذ ایتمك خصوصندە سربست اولان حکومتە دینلور .

حلقوم [ع] انسان وحیوانك بوغازی .

راحت حلقوم : معروف یوشاق آغدەلی شکر

حلو [ع] طاتلی (مرّ) ك ضدی .

حلویات : طاتلی یە متعلق یەجکلر .

حلول [ع] کلوب چاتمق : حلول رمضان، حلول صیف .

|| اعتقاد باطلە کورە برروحك برجسمدن خروجندن صکرە دیکر جسمە کیرمەسی .

حلولی : حلول اعتقادندە بولنان .

حلّە [ع] جنتە مخصوص لباس . || ایچی آستارلی لباس || طلاق ثلثە ایلە زوجندن بوش دوشن قادینك ینە زوجنە وارەمقلغی حلال اولمق ایچون آخر برزوج ایلە ازدواج ایدرك اطلاق اولنمسی .

حمّاض [ع] قوزی قولاغی صو یلە شکرك قاینادلمش لعابی کە ازیلوب شروب یاپیلور . حماض شربتی معروفدر .

|| قوزی قولاغە دخی اطلاق اولنور .

حمرت [ع] قرمزیلق، قزللق . حمرت وجه .

حمق [ع] احمقلق: حمق وبلاهتلە مشهوردر .

حمقا [ع] [حو ـ مە ـ قا] احمق معناسنە اولان حمقك جمعی . فلان حمقادندر .

حموضت [ع] اکشیلك .

حمّی ـ حمّا [ع] وجودە خستەلکدن حاصل اولان حرارت شدیدە .

|| صیتمە .

حوت [ع] بالق . ♓ بروج اثنا عشردن بالق صورتی تشکیل ایدن کواکب درکە منطقۀ جنوبیەدە واقعدر . شمسك شباط آیندە مکث ایلدیکی مدتدن عبارتدر .

حور [ع] جنت قیزی، جنت قیزلری . [نفعی : بوقصیدەم روضۀ خلد معانیدر بنم ـ نظم پاکی آب کوثر وبکر فکری حورعین]

حوینات [ع] روئیتی خردە بین ایلە باقغە متوقف اولان خردە حیوانجیقلرە اطلاق اولنور (میقروب)

خ

خا : الف ایلە

خ . الفبامزك طقوزنجی حرفی . ابجد حسابندە (٦٠٠) صاییلور . ترکجەدە (خاء) (غین) (قاف) حرفلری برحرف عد اولندرق یرینە کورە اوقونور . عینی ایلە قاف قافیە اولور . عربیدن وسائر السنەدن نقل اولنان غینلی کلمەلر (خاء) ایلە یاحود (قاف) ایلە اوقونور : غاشیە (خاشا) غرارە (خراز) غربال (قالبور) غلاف (قلیف) غارتوج (قارتوش) کبی .

ترکجەدە دخی (خاتون) قادین (خاقان) قاآن (خالی) قالی (اقشام) اخشام صورتنی آلیر . اوغوز، قولندە اولان لهجەلردە (قاف) اویغور قولندە (غین) قبچاق قولندە (خاء) غالبدر .

خاء [ع] (خ) حرفینك اسمی، حرف الخاء، خاء معجمە، خاء مضمومە .

خاتم [ع] [خا ـ تە ـ م] مهر . وضع خاتم . || یوزوك : خاتم یاقوت . || صوك . اك صوك : خاتم المرسلین .

خاتم [ع] (خا ـ تی ـ م) ختم ایدیجی . ایدن : خاتم کلام قدیم .

خاتم چیچکی ⚘ (اسم) ابە کومجینە مشابە ابری چیچکلی بر نبات .

خاتمە [ع] صوك: خاتمۀ مقال : حسن خاتمە .

خاتمە کش : خاتمە چکن، نهایت ویرن : خاتمە کش حیات .

خاتون [ع.ف] تركجه‌ده قادين ديديكمزدركه كتب بانوى قادين‌در (صاحبة البيت) معناسنه . تذكيرى او قادينى دخى ديئور . (قادى) ايله (خاتون) بينى تفريق اولنمليدر . (قادى) (اركك) مقابليدر . قادين ايسه مفهومنده شرف معتبر اولديغندن بر اوك خانمى صاحبه‌سى ديكدر . نته‌كيم اركك‌ه اوك افنديسى ديئور .
خاتون قيامت : حضرت فاطمة الزهرا .

خادم [ع] خدمت ايديجى . خدمتجى . اوشاق .
خادم آغا : طواشى ، خواجه سرا .
خادم ايتمك : اندمك .

خار [ف] ديكن (فضولى : كل خندانه صوردم خار يار اولمق ضرر ويرمز) (نفعى : اول جناب آسمان رفعتكه اولسه پاره شور ـ خار وخاشاك درى مژكان چشم آفتاب)

خار (اصواتدن) آقار صو كبى بول بول سرد سسلى ، مكرر ووافر اولان شيئى افاده ايچوندر . خار خار ، آقار طورر . خارل خارل سويلر .
خارلدى : متمادى . على الاستمرار چيقان سس ؛ خلقك خارلديسى || نقلقه عربده ، شماته .
خارلامق : مخفى خرلامقدر كه كوپكلرك هجوم ايله چيقاردقلرى سس .

خارا [ف] پك ، سرد طاش ، مرمر ، مشت خارا شكاف : مرمر يارانجى يومروق . || بر نوع موجلى قماشكه (خاره) اطلاق ايديلور . (نفعى : نور مواج معانيى سوزمده برق اوران ـ يالباسى نظميمك برآتشى خاراميدر)

خارج طيش ، طيشارى : (داخل) مقابلى (خارجدن اكر اولسه تماشاسنه امكان ـ مدهش كورينورهيأت مستعجب عالم) خارج از تحمل . خارج قسمت .
خارجى : خارجه منسوب . قسم خارجى . امور خارجيه . || امام عليه مخالفله عصيانه قيام ايدن كروهك هربرينه (خارجى) ديئور . بونك جمعنده (خوارج) مستعملدر .

خارق [ع] يرتيجى . يالكز قوللانلماز . (خارق العاده) و (خارق عاده) صورتلرنده عادتك خارجنده معناسنه قوللانيلور . فوق العاده‌دن اقوادر .

خارقه [ع] عادتك خارجنده اوله‌رق يتشمش . ممتاز . كمال برخارقهٔ عرفان ايدى . بوكلمه (خارق) لفظنك مؤنثى اوله‌رق قوللانيلديغى وقت علامت تأنيث معتبردر . اوحالده ايسه انسانه وصف اولماز . (احوال خارقه) ديئور .

خاره [ف] خارا . لسانمزده (خاره) زياده قوللانيلور .

خازن [ع] خزينه محافظى . خزينه‌دار . خازن اسرار ، خازن اموال .

خاسر [ع] ضرره ، زيانه اوغرايان شخص خاسر . خائب وخاسر .
خاسرا : خاسر اوله‌رق . خاسراً عودت ايلدى .

خاشاك [ف] چورچوب ، سپورندى ، اكثريا (خار) و (خس) لفظلريله برلكده قوللانيلور : (نفعى : خار وخاشاك درى مژكان چشم آفتاب) خس وخاشاك .

خاشع [ع] خشوع ايدن . خشوع ايله متصف اولان : خاشع . قلوب .
خاشعاً : خاشع اوله‌رق : خاشعاً دركاه الهيه متوجه اولدى .
خاشعانه : خاشع اولانه ياقيشه‌جق صورتده : نياز خاشعانه .

خاشلامق (فعل متعدى) قايناز صو ايله ياقمق ، پيشورمك . توبيخ وتعزير ، حشرات مقوله‌سنك اصيرمقلغنه دخى ، مادى ومعنوى ياقسندن طولايى خاشلامق تعبير اولنور .
خاشلامه : صولو پيشمش سوكوش .
خاشلانمق : قايناز صو ايله يانمق .

خاشه (اسم) غاشيه محرفى .

خاص [ع] برقاچ شيئه شمولى اولميوب برشيئه مخصوص اولان : اسم خاص ، طور خاص . بولسان كنديسنه خاصدر .
مؤنثده (خاصه) مستعملدر . عساكر خاصه .

|| متحير، وممتاز كيمسه‌لر : خاص وعام بو اعتبار ايله جمعی (خواص) خواص وعوام . [روحی – تركيب بند : چرخك كه نه سعدنده، نه نحسنده بقا وار – دهرك كه نه خاصنده، نه عامنده وفا وار] [ديگر : ميل ايتمه بونك خاصنه عامندن اوشمغه – عامنده ديمه خست وخاصنده عطا وار]

خاص (صفت) خاصه مخصوص ممتاز . [فضولی : زهی جواهر احسان عامه معدن خاص]

خاص اوطه : سرای همايونده برنجی صنف اغوات يری .

خاص آخور : اصطبل عامره .

خاص باغچه : سرای همايون باغچه‌سی .

خاص اتمك، خاص اون: خواصه مخصوص بياض، اعلا نوعلری .

خاصكی ☾ سابقده بوستانجی اوجاغی ضابطانی . || محرم وقرين خدمهٔ شاهانه .

خاصّه [ع] برشيده بولنوب سائرنده بولنميان قوت، كيفيت: كهربادهٔ حذب كياه خاصه‌سی واردر .

خاصيت [ع] تأثير مخصوص : [نفعی : اولسه كر خاصيت حفظی جهانه سادی – مردم ديدهٔ خورشيد اولوردی شبنم] [نفعی : نطقيله مسيحا يكيور هربری اما – خاصيت صحبتلری انسانی خر ايلر]

خاصيتلو : نافع، يرار، خيری، منافعی، خاصه‌سی چوق اولان : خاصيتلو خروب شربتی .

خاطر [ع] فی‌الاصل انسانك درونده لائح اولوب جولان ايدن تی معناسنه موضوعدر، رأی وفكر وتدبير ووسوسه كبی . اصطلاحزده محل تفكر، قلب، كوكل معناسنه مستعملدر [وجدی : خاطر پاره كلان جانه وداع ايتسون همان – خبر ايله ياد ايلز عشاقنی ياد ايتسه‌ده] [فضولی : بنم اشكم مكدر خاطرمدن دفع غم قيلماز] [واصف : يقلدی خاطرم شمدن كرو دنيا خراب اولسون] [نفعی : بوله صحتله سراينده صفای خاطر] [ضيا – خاطرده طورر صحبتنك لذتی حالا – كرچه نيچه يلدير اوشرفدن كه جدايز]

خاطر شناس : كوكل يابان . لسان نزاكتله خاطری اله آلان .

خاطر شناسانه : خاطر شناس اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

خاطر نشان : خاطرده قالمش، كوكلده ير ايتمش اولان .

خاطر قالمق : ايليشوب انفعال ايتمك .

خاطر قيرمق : كوكل قيرمق، طارلتمق .

خاطرلامق : تخطر، خاطره كتورمك .

خاطردن چيقمق : ذهول .

خاطره [ع] خاطره كلن خصوص، محصول فكر: بوخصوصی خاطره قيلاندن بيان ايدرم . || ياد داشت، (مموريه‌ال) كه خاطرده قالمش اولان خصوص : ناپولیونك سنت الن خاطره‌لری . ضيا پاشانك خاطرهٔ سياسيه‌سی . خاطرهٔ ايام جوانی . [نفعی : خاطرم شاهسواران غمه جولانكه مشربم طرفه غزالان بلايه منهل]
جمعی خاطرات .

خاطف [ع] كوز قمشديريجی : برق خاطف .

خافض [ع] اسماء حسنادندر . خفض ايديجی، آلچالديجی . مثل : [شاكر احمد پاشا – شرح اسماء الحسنى :

اولدی الخافض ايله الرافع
عند اهل الادب معا واقع
ايدر اول بی زوال زوال آلاء
دشمنی بست ودوستن اعلا
خفض ايدر منكرينی بالخسران
رفع ايدر مؤمنينی بالاحسان]

خافقان [ع] خافقين معناسنه‌در كه مشرقينه اطلاق اولنور .

خاقان (اسم) پادشاه عظيم‌الشان . [نفعی : خاقان عثمانی نسب، كيم مندرج ذاتنده هب – اسلام فاروق عرب، اقبال پرويز عجم] فی‌الاصل چين پادشاهلرينك عليدر . تاتار ومغول خانلری چين ايمپراطورلرينه غلبه ايله مستقل اولدقجه بو عنوانی قوللانمشلردر . قاآن بونك بالتحريف تعريبيدر .

خاك [ف] تراب، طوپراق . [روحى : خاك اول كه خدا مرتبه كى ايليـه عالى ـ تاج سرعالمدر اوكم خاك قدمدر] [نفعى : شكر كيم بوردركه اقباله قيلدم انتساب ـ كيم اولور خاك درندن بخت دولت بهره ياب]

خاكدان : كرهٔ ارض . [ضيا : اجرام بى نهايه ايله پرو آسمان ـ نسبت اولنسه ذرّه دكلدر بوخاكدان]

خاكسار : دوشكون، حقير، محقر، توزطوپراق ايچنده قالمش پريشان . [نفعى : خاكسا ـ دركه قدر بلندك آسمان ـ شرمسار دست دريا فيض احسانك سحاب]

خاكپاى : آياغك باصديغى ير . مقام تعظيمده ايراد اولنور تعبيرات ذليلانه‌دندر .

خاكى : طوپراغه منسوب، طوپراقدن . ‖ موتا طوپراغى . حاكنه حرمة .

خاكستر [ف] كول، آتش كولى، رماد .

خاكسترى : خاكستره منسوب، خاكستر كبى .

خال [ع] دائى ‖ انسانك يوزنده، بدننده اولان بنك، بك . خال سياه . خال حبش . [نديم : خال كافر، زلف كافر، چشم كافر ـ الامان ـ سر بسر اقليم حسنك كافرستان اولدى هپ]

خالد [ع] باقى، دائم .

جمعى خالدون : خالدين .

خالص [ع] صافى . قاريشق، مغشوش اولميان شى : ذهب خالص، فضهٔ خالصه .

خالص القلب : يوركى غل وغشدن آزاده پاك، صافى .

خالص الفؤاد : كذا .

خالصاً : خالص اولەرق، اولديغى حالده .

خالصانه : خالص اولانه ياقيشه‌جق صورتده : خالصانه بيان فكر ايتدى .

خالصت [ع] خالصيت . خالصت كلام . خالصت افاده . خالصت فكر .

خالق [ع] اسماء حسـنادندر . يارادېجى، يارادان .

آفريننده : خالق انس وجن، خالق ارض وسما .

خالقيت [ع] خالقلق، يراديجيلق صفتى .

خاله [ع] پدرك قيز قرداشى . خاله خانم .

خالى [ع] بوش، تنها . مكان خالى . دائرهٔ خاليه . بواقاده‌نى سببدن خالى دكل، ايچى دن خالى دكل .

خالياً : خالى اولەرق . قوجه پريشانى خالياً ترك ايتمشلر .

خال الذهن : ذهنى بوش، عقلسز، عامى .

خام [ع] چيك، اولمامش . خام ميوه، زرده آلوى خام . ‖ ايشلنمامش : صاحب صنعت الندن چكمامش : اشياى خام . خام كومش . ‖ بوش بيهوده : خيال خام . [ثابت : طمع خامه دوشوب سركه‌لنورمش زاهد ـ برقوروق يوق كوزنه بوندەمى تاب دكل] [روحى : دنياده ديلردن ايدرسك طلب كام ـ اى خام طمع نجه‌يه‌دك بو طمع خام]

خاملق : متروك قالوب قوتدن دوشمك .

خاملق : كسالت، رخاوت ‖ پيشكين اولميان، نادانلق .

خامس [ع] بشنجى : بند خامس، مقالهٔ خامسه .

خامساً : بشنجى، بشنجى درجەده اولەرق . خامساً رأينه مراجعت اولنه‌جقدر .

خاموش [ع] صوصيجى، صوصان، ساكت : (اولمق) مادەسيله قوللانيلور . بوجواب اوزرينه خاموش اولدى .

خاموش : خاموشلق، سكوت .

خامه [ع] قلم : [بيت : خامهٔ فرسـودەمز حسى كتابت ايتمەدن ـ اولدى رشك انداز اقـلام كرماً كاتبين] [رشـيد پاشا : بحمدالله رەنارفتەيه كتمەدەدە نەوار ـ قهر خصم ايلكه الده عصـادر خامەم] [ثابت : دوكتدى بحر مـدادى خروج ايدوب ثابت ـ تمام قامت يأجوج خامه بر سرەدر]

خامه‌ران : قلم یوریدن یوریدیجی : خامه‌ران مقبل .

خان [ف] کراونسرا . رباط . یولجی وتجار قوناغی که (اوتل)در .

خان کبی یر : واسع . خان قابوسی : مدخل واسع .

خان (اسم) (خانغ) لفظ جینسندن محرف ملك معناسنده . تاتارلردن مقدم چینه مستولی اولان ترك امراسی بو عنوانی طاقنمش وهر (اولوس) بیوکنه (خان) دینمشدر . جنکیز خان، هلاکو خان .

مؤخراً قرم پادشاهلرینه خان دینلدیکی کبی سلاطین عثمانیه‌یه دخی اطلاق ایدلمشدر : فاتح سلطان محمود خان . بعضاً سلطان لفظی حذف ایله یالکز (محمود خان ثانی) دخی دینور .

الیوم حکمدار معناسنه اوله‌رق فقط اسلام پادشاهلرینه ویریلور القابندر .

خانزاده : شهزاده کبی پادشاه، حکمدار اولادی . [خانزاده ایدم ولادتمده .....]

خاندان [ف] اصیل، بر کیمسه‌نك عیال و اولادیله متعلقاتی ؛ خاندان پیغمبری . خاندان سلجوقی . || کریم، قابوسی آچیق، ضیف ومسافر محبی . معنای مجازیله خاندانه یاقیشر اوصافی جامع لفظدر : فلان ذات خاندانذر . بو ذات برخاندان آدمدر || یوردلق اوجاقلق صاحبی کشی زاده .

خاندانلق : فتوت .

خانقاه [ع] تکیه . بولفظ (خانکاه) دن معربدر . خانقاه نقشبندی .

خانکی [ف] خانه‌یه منسوب، اوده‌کی، اوده اولان : خانکی بر کلب .

خانم (اسم) قدیم ترکجه‌ده میم علامت تانیثدر . مثلا (بك) لفظنه بر (م) علاوه‌سیله (بکم) دینورکه پرنسس دیمکدر . خانم دخی بوقبیلدندرکه (خان) لفظینك مؤنثیدر . فقط لسانمزده (بکم) تعبیری شایع اولمامشدر . ترکستانده ایسه حالا، امرا ازواج وکریماتنه عایشه بکم فاطمه بکم دینور (خانم) حکمدار زوجه‌لرینه مخصوصدر .

⚘ خانم الی : معروف صارماشیق چیچکدرکه زهرالعسل دینور .

خانم بوجکی : بیوکنه قفتان بوجکی دیرلر . کل غنچه‌لرینی کسن سیاهلو، قرمزیلی بوجکدر .

خانمان [ف] ترجمه‌سی او بارق دیدیکمزدرکه خانه وخلق، اهل وعیال مال‌ملك داخلنده‌در .

خانمان سوز : خانمان یاقیجی، مال‌ملکی محو ایدیجی .

بی خانمان : اوی بارقی، مالملکی اولمیان : [فضولی : بن کیم بی‌دولت وبی طالع وبی خانمان ــ طالع آشفته، اقبالم نکون، حالم یمان]

خانده (☞ خوانده‌یه)

خانه [ف] او، بیت، دار : خانهٔ قدیم، خانهٔ جدید . کهنه برخانه .

[نفعی : رکن بالا خانهٔ دولت عماد سلطنت ــ دستکاه ملك وملت قوت بازوی دین] [فاضل : خانهٔ غمده بو حالتله تقاعد مشکل ــ خانه‌دن طشره‌یه چیقش دخی ایشلر چامود]

خانهٔ خدا : بیت‌الله، کعبهٔ مکرمه .

خانه برانداز : خانه برباد ایدیجی، خانه ییقیجی . [وهبی، سنبلزاده ــ خیریه : بلکه برخانه برانداز چیقار ــ اوینی باشکه برکونده ییقار]

خانه براندازانه : خانه براندازجه‌سنه . نفاق خانه براندازانه .

خانه براندازی : خانه براندازلق .

خانه بردوش : خانه‌سنی اموزلامش معناسنه‌که مجازاً قنده آقشام اولورسه اوراده صباح ایدن یوردسز کیمسه معناسنه‌در : [خانه بردوش جهانم غم عالم بکانه]

خانه خراب : جاهل، پریشان حال، مفلس، درمانده .

خانه خرابی : خانه خرابلق .

خانه پرورد : اوده بیومش، دنیایی کورممش .

خانه زاد : افندیسنك اونده طوغان جاریه ویا کوله چوجقی .

خانهٔ فردا : داربقا .

سـبك ترکی اوزره بعض کلماته تلاحق ایدن (خانه) لفظی مضاف مقامنـده‌در . باروتخانه، دفـترخانه، کتابخانه کبی که خانهٔ باروت دارالکتب تقدیرنده‌در .

خاور [ف] شرق، مشرق .

خاوری : مشرقه منسوب .

خاییده [ف] آغزله چیکنمش : پیراق سوز معناسـنده‌ده قوللانیـلور [شیخ غالب ـ دفتر عشق : خاییده ادایه صونمه کیم ال ـ برکره دخی دیلمش اوّل]

خاییده‌گو : خاییده سوز سویلیان .

خباثت [ع] خبیثلك . طبننده اولان خباثتك حکمی‌در .

خبّاز [ع] خبز یعنی اکمك صاتان .

خبایا [ع] (خبیئه) نك جمعی درکه مفردی قوللانلماز. کیزلی شیلر، کیزلی ایشلر . حضوصات خفیه: خبایای اموره واقف یکیپور .

خبائث (☜ خبیثه‌یه)

خبر [ع] پیام، پیغام که نقل اولنان سوز معناسنه‌در. خبر صحیح . طوغری برخبر .
|| وقوف، معلومات : خبری واردر . آنك خبرینه اینانلماز . (آلمق) (ویرمك) (صورمق) ماده‌لریله قوللانیلور . دون خـبر آلدم، یارین خبر ویره‌جکم . کوررسـه‌م خبر صـورارم . [فضولی : خبرسز مستلر بیدادینی هشیار اولاندن صور]

خبردار : خبری، وقوفی اولان . [فضولی : آهکم اولمدی اول ماه خبردار هنوز]

باخبر : واقف، خبیر .

بی خـبر : وقوفسز، طـوبغوسی اولمیـان . [فضولی : محبت لذتندن بیخبردر زاهد غافل]

خبیث [ع] مردار، ناپاك . فـکر خبیث . نیات خبیثه . || آلچـق، فرومایه : شخص خبیث . اعوان خبیثه .

خبیثانه : خبیثجه‌سنه : افعال خبیثانه .

جمعی : خبثون، خبیثین .

خبیثه [ع] رذیله، سقیمه .

جمعی خبائث : مرتکب انواع خبائث‌در .

ام‌الخبائث : شراب .

خبیر [ع] واقف، خبردار. صاحب معلومات.

خبیرانه : خبردارانه .

ختم [ع] مهرلمك . ختم‌نامه . ختم سـند . (تختیم) دها زیاده قوللانیلور .
|| اتمام، اکمال بیتـورمه : ختم قرآن . ختم کتاب . ختم کلام .

خجالت وَ

خجل [ع] اوتانمه . اوتانه‌رق شاشـیروب قالمه . [ترکیب بنـد : ای مرتکب خر بونه ذات که چکرسـك ـ رقاح غروشـه مدت عرنجه حجالت]

خدّ [ع] یاناق، رخ . لاله خد .

خدشه [ع] وسوسه، مراق، راحتسزلك : خدشـه فزای درون . مـوجب خدشه اولیور .

خدم وَ

خدمه [ع] خدمتکار معناسنه اولان (خادم) ك جمعی .

خدمهٔ جوامع . قپو خدمه‌سی .

خدنك [ف] اوق، تیر .

خدیعه [ع] خدعه معناسنه .

خذله [ع] مفردی آز قوللانیلان (خاذل) ك جمعی‌در . اراذل ناس . اشخـاص رذیله . فلانز خذله‌دندر .

خذول [ع] مبتلای خـذلان اولان، اهل خذلان .

خذولانه : خذولجه‌سنه .

خر [ف] اشـك . [نفعی : خر دیدم بلکه سنمدر خره ـ فضله، حشوشکم روزکار]

[نفعی -: خرلدر خرلكندن و يسينك كور وارمی اقرانی] [دكيشوردم هله خرلكاه سخنورلكی بن]

خربنده : اشكجی، اشكه باقان .

خربندكان : خربندهلر .

خرمنش : اشك طبيعتلی .

خرمنشان : اشك طبيعتليلر .

خری : اشكلك .

خراب [ع] ويران . ضد معمور . محل خراب، خراب مملكت . (خرابی) و (خرابيت) لفظلری مولددر . (خراب) لفظی دائماً يبقلق وخراب اولمق معناسنه مصدردر . بناءً عليه (خرابی) (خرابيت) مقامنده قوللانيلور . ملكك خرابنی موجب اولدی . اوينك خرابنه سبب اولدی .

خرابات * [ع] ميخانه، ميخانهلر مجموعی . مجمع مستان، [فضولی : خرابات اهلينك احوالنی خمار اولادن صور]

خراباتی : خرابات مداومی . مدمن عشرت عياش .

خراباتيلك : پژمرده قيافت . متروكيت . فتور حالتی .

خرابه [ع] ويرانه .

خرابهزار : ويرانهلك، شنلكدن خالی محل [كمال : ای خرابهزار تنهايی، ای ديوار بهت وحيرت]

خراج [ع] قديمده رعايانك بيت‌المال‌ه اعطا ايلدكلری باج، ويركو .

خراجكذار : خراج ويرنجی، ويرن، خراجه كسلش اشخاص .

خرار (اسم) غرار، غايت بيوك ـ مشين خرج .

خراس [ع] حيوان ايله دونن دكرمن .

خرائط (☛ خريطه‌يه)

خربزه [ف] [خه . ر . بو . زه] قاوونه وقارپوزه دينور. تركجه‌ده (قاربوز) بوندن محرفدر .

خربله [ف] صو دولابی .

خرج [ع] مصرف . صرفيات : خرج مطبخ، وكيلی خرج || صرف : پك چوق پاره خرج ايتمش . || بعض اجزا خليطه‌سی: بنا خرجی، خرجله ياپلمش ديوار . || البسه اطرافنه اپيكه، قايطانله ايشلنان زينت .

|| مقدور، موافق، كار معنالرينی مفيد اولور: بوايشی ايشلمك آنك خرجی دكل .

§ خرج عالم . هركسك ايشنه كلير، يارار مقامنده قوللانيلور تعبيراتدندر .

خرج راه : يول مصرفی . مأمورينه رسماً ويريلان يول خرجلغی .

خرجلق : جيب خرجی، جزوئيات مصرفه معين آقچه .

خرجی : عادی، خرجی اكك، خرجی فرونی .

خرچنك [ع] ينكچ [نفعی : بولسه كر تربيت معدلتك آتش وآب ـ بر اولور طبع سمندرله مزاج خرچنك]

خرخشه [ف] اصلی تركجه قرغشه‌در كه، كورلتی، بازدی ازدحام، غلبه‌لك معناسنه‌در .

خردل [ف] معروف دانه || تخمنك مسحوقندن ياپيلان بهارلو معجون .

§ خردل دانه‌سی : جزوی شی، مقدار قليل.

خردل لابه‌سی : خردللو مايه، ضماد خردل .

خرق [ع] ياروب يرتمق . خرق لباس . خرق كريبان . خرق عادت . || ياريق، دكرمن خرقی، بوستان خرقی .

خركاه [ف] واسع چادر . اوتاغ .

خركاه قر : هاله كه تركجه‌ده آی آغيلی دينور.

خرگله [ف] ركوبه، جره آلشمامش جنس فرس . || خويسز بينك حيوانی . اصلنده بيوك سوری معناسنه‌در || مجازاً خيرسز قوری غلبه‌لك جمع كثير معناسنده قوللانيلور . برآلای خرگله مقوله‌سی اشخاص .

خرگوش [ع] طاوشان . [حالت بك : خدا قادردر ایلر گرگبه‌دن خرکوشلر پیدا]

خواب خرکوشی : طاوشان اویقوسی .

خرمهره [ف] قاطر بونجغی دیدکلری خرده دکز بوجکلری قابوغی .

خرنوب [ع] خرّوب دیدکلری میوه‌در که ترکجه‌ده کچی بوینوزی اطلاق اولنور . خرنوب شربتی معروفدر .

خریطه [ع] اصلی یونانیدن معربدر) بر مملکتك ویا ممالکك ویاخود بر محلك مسطح رسمی درکه قوش باقیشی کبی اولان نقوشدن عبارتدر . خریطهٔ مسطحه٬ خریطهٔ مجسمه || ترتیب وتصمیم معناسنه قوللانیلور: خریطه‌ده‌ده یوبوق ایدی.

خریف [ع] فصول اربعه‌نك ایلك بهار اعتباریله اوچنجیسی درکه ترکجه‌ده (کوز) تعبیر اولنور . موسم خریف٬ فصل خریف.

خزان [ع] یاپراق دوکومی موسمی ٬ نهایت صیف. خزان یاپراغی کبی دوکولدی.

خزاندیده : خزان کورمش٬ صاراروب صولمش. برك خزاندیده .

خزائن (☚ خزینه‌یه)

خزر (اسم) قدیم ترك طوائفندن خوزار وخزر دینلان طائفه‌درکه قیچاقدن قریبه‌قدر استیلا وبلغارلری پریشان ومنقرض ایتمشلردر . (قاسپین) دینلان جسیم کوله (بحر خزر) اطلاقی بو طائفه‌نك بر اولسان کول اطرافنده ساکن اولملرندن طولاییدر . رایه بدل (زا) ایله (خزز) اطلاقی غلط فاحشدر .

خزف [ع] چاناق٬ چوملك کبی چاموردن معمول قاب .

خزف‌پاره : خزف پارچه‌سی .

خزینه [ع] نقود واموال وضع وحفظنه مخصوص محل٬ انبار٬ مغازه . مجاز طریقیله هرشیئك کثرتله بولندیغی یر : خزینهٔ نقود . خزینهٔ کتب٬ صو خزینه‌سی .

خزینهٔ مالیه : جبایت اولنان اموال دولتك جمع وادخال اولندیغی محلدرکه نظارت مالیه‌در .

خزینه‌دار : خازن٬ خزینه محافظه‌سنه مأمور اولان .

خزینه کتخداسی : اچ خزینه مأموری که اندرون همایون خدمه‌سینك رئیسی .

خزینه وکیلی : سرای همایون صندوقکاری .

جمعی خزائن . خزائن دولت .

خس [ع] فائده‌سز اوت || چوب : خس وخار٬ خس وخاشاك .

خسارات (☚ خسارته)

خسار وَ

خسارت [ع] ضرر٬ زیان خساره اوغرادی٬ خسارت عظمی .

جمعی خسارات : موجب خسارات . [نورس قدیم : اوغراتدی فلك خساره ناکاه ـ اما٬ نه‌خسار عیاذ بالله]

خساست [ع] ناکسلك . آلچاقلق٬ بیاغیلق : خساست طبع٬ خساست مزاج . فکرنده‌کی خساست طینتنده‌کی خساستندر .

خسائس (☚ خسیسه‌یه)

خسته [ع] مزاجی یرنده اولمیان٬ کیفسز منسوب اولدیغی لسانده (خستن)دن اسم مفعول اوله‌رق (مجروح) معناسنه‌در . لسانمزده ایسه مرضه مبتلا اولمش معناسنه ذی‌روح حقنده قوللانیلور . خسته آدم٬ خسته حیوان جسمانیات وروحانیاته شاملدر : خسته‌لغی صانجی‌در . خستهٔ درد عشقدر . خسته حال٬ خسته مزاج دلخسته‌در . [یار اگر صورسه سنك خاطرك ـ خسته فضولی نه ویرسك جواب]

خسته‌دل : کوکلی خسته: [فضولی خسته‌دل تاروضهٔ کویکده ساکندر ـ تمنای بهشت ذیل گلزار ارم قطاز]

خسته‌لنمق خسته اولمق . مرضه مبتلا اولمق.

خسته‌لق: صاغلق مقابلی . || علت٬ مرض . داء٬ صانقین علتلره خصوصا٬ طاعونه قوللدرایه دیئور . خسته‌لق سنه‌سی . خسته‌لق سرایت ایتمش .

خسته‌لقلی : مریض، علیل وجود .
خستکی : خسته‌لق .
جمعی خستکان .

خسیس [ع] بخیل، جری [خسیس میرا . بخیلک خزینه‌داریدر] || آشاغی، عادی، بیاغی، التفاته شایان اولمیان : شیئ، خسیس، خدمت خسیسه .
معنای اول (خست) دن، معنای ثانی (خساست) دن مشتقدر .

خسیسه [ع] کوتو خوی . خسیسهٔ کذائی .

خشب [ع] کرسته یاپدقلری قالین قوری آغاج .

خشخاش [ع] معروف نباتدرکه برقاچ نوعی اولور . بستانیسنه آق خشخاش دیرلر . افیون بونک سودندندر .

خشن [ع] [خه . شی . ن] خشونتلی، خشونتله متصف . سرد، قاتی خشن برآدم . خشن شی .

خشیت [ع] قورقو، تعظیمه ممتزج خوف درکه ناسک اولی‌الامردن واولادک آبادن خوفی کبی . حضوری موجب خشیت اولدی . قلبمی خشیت الهیه استیلا ایلدی .
خشیةً : خشیت صورتیله .

خصاصت [ع] فقر، احتیاج، زکوردلک . خصاصته کرفتار اولدی .
(خاصه) دخی قوللانیلور بحسب‌الخاصه فقر حسبیله .

خصائص (☜ خصیصه‌یه)

خصائل (☜ خصلته)

خصب [ع] بوللق، اوجوزلق . زمان خصیب بلده، خصیبه .

خصلت [ع] انسانک فطرتنده اولان صفت، خوی . حسنیات وقبحیاتده استعمال اولنور : خصلت کریمه، خصلت سقیمه . ملک خصلت، دنی خصلت .
جمعی خصائل : خصائل عالیه، خصائل برکزیده
جمعی حصرا حسنیاتده قوللانیلور .

خصم [ع] دشمن . خصم جان خصم جاحد . [نفعی : اما کیمی خصم ایتدی بکا کور فلک دون ـ تعبیر ایده‌مم اوزکه تماشای زمانه] [مصراع مشهور : خصمک ستمن آکلامامق خصمه ستمدر] || بر بنه غالب اولمغه سعی ایدن، مخالف : خصمک دلائلنی جرح ایله دعواسنی ابطال ایلدم .
خصمانه : خصمجه‌سنه : مؤاخذهٔ خصمانه .
جمعی خصما : خصماسندن پرواسی یوقدر .

خصی [ع] خادم ایدلمش شخص || بورولمش حیوان، اکدیش .

خصیصه [ع] حالت مخصوصه‌که بر شیئه مخصوص اولوب آخرده بولنمیان کیفیت .
(خاصه) اشیاده (خصیصه) ایسه اشخاصده قوللانیلور . خصیصهٔ عدل واحسان ایله مجبول . خصیصهٔ عرفانه چسبان صورتده‌در .
جمعی خصائص : خصائص جلیله، خصائص جمیله، خصائص انسانیه .

خضراء [ع] (اخضر) لفظینک مؤنثی : کسوهٔ خضراء .
اسماء فارسیه‌یه دخی بوصورتده لاحق اولور : درخت خضرا || سبزه، اکل ایدیلان یشیللک .
جمعی خضروات . درکه (سبز) فارسی‌یی تعریب ایله (سبزوات) صورتنده جمعلدیکمزدر .

خضیب [ع] بویالی، ملون || قنالی . قنالنمش . مؤنث ومذکری مساویدر .
ریش خضیب، لحیهٔ خضیب .

خطّ [ع] چیزکی : مستقیم، خط وصل || صیره، صف، طریق : تلغراف خطی، دمیر یولی خطی، خط رجعت، خط مدافعه . || یازی : حسن خط، خط رقعه، خط جلی، خط تعلیق [نفعی : بوخطله یازلسه اکر سبع مثانی ـ رشک ایلر ایدی رتبهٔ الفاظه معانی] نظمده اکثریا طاسی اسکان ایله استعمال اولنور : نشدکیم . بیت آتیده نفعی ایکی صورتلرده استعمال ایلمشدر : [سخنور اولدیغندن ماعدا سیر ایلین کیمسه ـ خط تعلیقنی ترجیح ایدر خط عماد اوزره]
خط همایون : سلاطینک ال یازوسیله اولان

اوامر وارادته اطلاق اولنور . [نفعی : احسنت زهی خط همايون مبارك] [ثابت ـ ظفرنامه : بدی پرده‌دن پكدی كردون كبی ـ ال اوستنده خط همايون كبی]

|| تازه ظهور ايتمش صقال : خط آورده : صقالی بليرمش . [صبری شاكر : خط رخك تازه تراش ايتدی‌يا ـ پكدی قليجدن ستم روزكار]

خطاء [ع] ياكلش' ياكلشلق : قول خطاء . بوسوزده خطا وار . تصحيح خطا لازمدر .

|| ياكلمه : بزم خطامز بومسلكی اختيار ايديشمزدر . [مثل : قولده خطا چوق اولور' عفو ايدر افنديسی]

خطا بخش : خطا باغشلايجی .

خطا پوش : سترخطا ايديجی .

خطا كار : خطا ايديجی' خطا ايدن .

خطاءً : ياكيله‌رق' ياكلمه صورتيله . سهو ايله بينلرنده‌كی فرقه دقت ايتمه‌لی‌در .

خطّاط [ع] خوشنويس . كوزل يازی يازان . « كل خطاط جاهل » قضيه‌سی مشهوردر .

خطايا (☞ خطيئه‌يه)

خطر [ع] هلاكه تقرب' تهلكه : مسلك پرخطر .

خطرناك : خطرلی : وادیٔ خطرناك .

خطمی ‡ معروف نبات وچيچك . خطمی چيچكی' خطمی كوكی . خطمی شروبی' خطمی مرهمی .

خطوات (☞ خطوه‌يه)

خطوه [ع] آديم . خطوهٔ واحده .

خطوه انداز : آديم آتيجی' آتان . خطوه انداز جسارت اولدی .

خطوه اندازی : خطوه اندازلق .

جمعی خطوات .

خطيب [ع] خطبه اوقويان .

|| جماعت مواجهه‌سنده نطق ايراد ايدن آدم : خطيب نطوق' ناطقه پرداز .

خطيبانه : خطيبجه‌سنه' ناطقه پردازانه .

خطير [ع] مخاطره‌لی' خطير' امر خطير . [شناسی ـ تصوير افكار ـ تذكرهٔ الشعرايه دائر مقاله : بويله برامر خطيرده اصحاب تصلفك غرضنی سينه‌سندن ارباب هنرك قوهٔ مميزه‌سنه التجا ايدرم]

خطيل (اسم) ديواره ربط وتحكيم ايچون اوريلان كرسته .

طوغله خطيل : كاركير ديواره كرسته پرينه يايلان دوزلك .

خطيئه [ع] كناه : ارتكاب ايتديكی خطيئه‌دن نادمدر .

جمعی خطايای : خطايای واقعه

خفا [ع] كيزلی اولان' كيزليلك . خفای معنی . بوعباره‌نك مدلولنده خفا وار .

خفّاف [ع] چيزمه مست پابوچ كبی آياق قابی صاتان . منسوب اولديغی لسانده عامله يعنی (خف) دينلان آياق قابنی ياپانه اطلاق اولنور .

خفايا (☞ خفيه‌يه)

خفتان [ع] اوزون لباس . فی الاصل زره اوزرينه كيلان يا وقلی لباسه دينور . وزرانك (خفتان) آغالری بو لباسی حفظه مأمور اولان اتباعيلری ايدی .

خفشاباط (اسم) شباط آيی . كوجوك آی .

خفقان [ع] يورك اوينانيمی . (خفقان قلب) تعبيرينی استعماله لزوم يوقدر .

خفی [ع] كيزلی' جلی مقابلی . امر خفی' اوور خفيه .

خفيات : كيزلی اولان شيلر . خفيات اموردندر .

خفياً : كيزلی اولدرق كيزليجه : خفياً مذاكره ايتديلر .

خفيف [ع] ثقيلك ضدی كه آغر اولميان . تركجه‌سی اولان (يكنی) يعنی (ينی)

لفظی مستعمل دكلدر . خفيف برشی . خفيف يوك، بار خفيف . اشيای خفيفه . خفيف خفيف تكدير ايلدی .

خفيف المزاج : تمكينسز خو پيامی، ثباتسزكه خفيف مشرب دخی دينور .

خفيف صو : آب صاف .

خفيه [ع] حكومتك كيزلی شيلر، افعال مكتومه وتشبثات فسادكارانه‌يی تحقيقه مأمور ايتديكی شخص قاعدة بولنمسی لازم كلان (امور) لفظی حذف ايديله‌رك يالكز (خفيه) وياخود (خفيه مأموری) دخی دينور .

خلاص [ع] قورتارمه .

|| قورتلمه : چارهٔ خلاص . سبب خلاصی اولدی .

|| قورتلمش، قورتيلان : دردندن خلاص اولمش .

خلاط (اسم) كنديردن اورمه قايين اورغان .

اسپارچنه خلاطی : اينجه كنديردن اوريلان حبل .

اخلامور خلاطی : قايناغشی اوكوز باغی .

خلاطجی : خلاط بوكن، خلاط صاتان .

خلاّق [ع] اسماء حسنادندر . خالق . خلاق كائنات . خلاق جهان .

خلاق معانی : معانی، جزيله خلق وايجاد ايدن اديب صاحب كماله اطلاق اولنور .

خلايق تركجه‌لشمش بر كلمه‌دركه مفرد مقامنده قوللانيلور . جاريه معناسنه‌در . بزم خلايق، چركس خلايق . زنجی خلايق . خلايق قسمی دائما خام اوانی صابقلر .

خلائق [ع] خليقه‌نك جمعی . مخلوقات خصوصا انسانلر . كافهٔ خلائقه شامل اولان الطاف ربانيه .

خلجان [ع] اضطراب، رعشهٔ درونی . اكثريا قلبه عطف اولنور، خلجان قلب تعبيری معروفدر . [ضيا : ساقی بزمی صوككه دل تجربت آموز ـ انديشهٔ انجام ايله وقف خلجاندر]

خلجانه اوغرامق : وهميانه مبتلا اوله‌رق قلبك چارپمه‌سی .

خلخال [ع] طوپوقلرله بالديرلرك آره‌سنه يعنی آياغك بيلكنه زينت ايچون طاقيلان حلقه‌لره دينور [ثابت : هرقدمده حلقه‌لر نقش ايليوب خون جكر ـ طاقدی پای عشق مسكينه زر خلخالر]

خلط [ع] قاتوب قارشديرمق برقاچ ماده‌نك برينه خلطيله حصوله كلمش بر دوادر . خلط معادن . خلط اجزا . || غايظ، وجهسز، خطالی سوز سويله‌مه : هركيم تحصيل علوم عليه‌ده سوز سويلرسه خلط ايلر . ايتديكی خلطك حد وپايانی يوقدر .

خلع [ع] صويوب چيقارمق . || نزع وعزل ايتمك . مسند ومقامندن اخراج || زوجه‌سنی تطليق اولاديغی اوغلقدن اخراج ايلك .

خلف [ع] پدرندن صكره قالان ولد . خير خلف || برينك يرينه كچن، برينك عزليله منصبنه كچن : [سروری . سلفك سعی خبرسز خلفك نفعی ايچون] [دور استيلا : خلفی اولان سلطان اورخان ايسه اول حمله‌سنده]

خلفاً عن سلف : سلفدن خلفه انتقال صورتيله .

خلق [ع] يارادمق . يوقدن وار ايتمك . سنی خلق ايدن رزقيكی ده خلق ايتمشدر . || علی العموم انسانلر، [مصراع : خلق عالم دائما يكديكره محتاجدر] [مثل : خلقك آغزی طوربه دكلكه بوزولسون] [مصراع ـ سلطان ولد : خلقه كوكل باغلايان صكره پشيمان اولور] [كمال : نومانك برينه انتخاب اولنان هوسنليوسك دور حكومتنده آلب خلق رومانك تابعيتنه دخول ايلدی]

خلل [ع] بوزوقلق، نقصان، ضعف . (كلمك، كتيرمك، ويرمك) ماده‌لريله قوللانيلور : تجارتنه خلل كلمش، عقلنه خلل كتورمش، پدرينك ناموسنه خلل ويرمش .

خلل پذير : خلل قبول ايديجی، خلل بوليجی . فضيلت ذاتيه عوارضله خلل پذير اولماز .

خلوت [ع] تنهايه چكلمه، يالكز قالمه، تنهالق : اعتياد خلوت . آرزوی

خلوت . || خالی محل، تنها یر، تنها اوطه : خلوته قاپاندی . خلوته کیرمش .

خلوتخانه : ایشدن، غلبه‌لکدن خالی، تنها اولان استراحت محلی .

خلوتسرای : مکلف خلوتخانه .

خلوتکاه ـ خلوتکده : محل خلوت .

خلوتکزین : خلوت اختیار ایدیجی ایدن : درویش خلوتکزین .

خلوت نشین : خلوتده اوتوریجی، اوتوران : زاهد خلوت نشین .

خلوت نشینی : خلوت نشینلك .

حمام خلوتی : حماملرده اطرافی دیوارله بولمه اوطه، غرفه .

§ خلوته دونمك : براوطه حمام کبی ایصنمق.

§ خلوت اولمق : بر محل خواصه حصر ایله عوامدن ممنوع اولمق .

خلوت ایتمك : بر محلی خلقدن تخلیه، یساغ ایتمك، محرمانه مکالمه ایلمك .

خلوق [ع] اخلاق حمیده صاحبی . سویملی. عظمتیله برابر غایت خلوق بر ذات‌در.

خلیج [ع] دکزك نهر شکلنده قاره‌یه طوغری جدول حالنده بولنانی، طبیعی لیمان . ترسانه خلیجی .

خلیده [ع] دورتیلوب باتیرلمش، صاپلانمش شی : [ندیم ـ مجم باشی تاریخی : سینه‌کز اوخنچرك خلیده بولندیغی محلدن دها سرد اولمسه کرکدر]

خلیط [ع] صوحصه‌سی، یول حصه‌سی کبی حقوق مبعده مشترك اولمق .

خلیطه [ع] معدنیاتك یکدیکریله امتزاجندن حصوله کلان ترکیب : طباعتده مستعمل حروف منقوله قورشوله آنتیمون خلیطه‌سیدر . || مایعاتده دخی مستعملدر : صویله لیمون خلیطه‌سی .

خلیع [ع] بی ادب، کستاخ، حیاسزکه چابقیلك رذیلی‌در .

خلیع العذار * یوزسز، یوزی صیربق حیاسز کیمسه .

خلیفه [ع] خلافت پیغمبری ایله شرفیاب اولان پادشاه اسلام .

|| قلفه : خلیفهٔ مکتب . قلم خلیفه‌سی .

خلیقه [ع] خلقت آدم : تاریخ خلیقه‌دن بیك سنه صکره. مجمینك حسابنه نظراً خلیقه‌دن بری آلتی بیك بوقدر سنه مرور ایلمشدر .

خلیل [ع] صافی، خالص، صادق دوست . مؤنثده (خلیله) دینور : حلیلهٔ خلیلةانشان .

خلیل‌الله : حضرت ابراهیم علیه‌السلام .

برکات خلیل : مشارالیه ابراهیم علیه‌السلامك آثار متبرکه‌سی .

خلیل آزر : خلیل بن آزر دیمکدر . [دل نظر کاه جلیل اکبرست ـ کعبه بنیاد خلیل آزرست]

خم [ف] اکری بوکلش : قدّ خم . || بوکم، قبوریم : خم کیسو . خم بخم، خم درخم : بوکم بوکم، قیوریم قیوریم . [نفعی : برالده جام لاله فام، برالده زلف خم بخم]

خم کشته : اکریلمش، بوکلش : کاکل خمکشته.

خمّار [ع] خمر، یعنی شراب صاتیجی، میخانه‌جی. [روحی ـ ترکیب بنباء : برعیش که موقوف اوله کیفیت خمره ـ عیاشنه یوق، خمرینه خمارینه هم یوق]

خمخمه [ع] سوزی ککزدن سویلمه . حمخملق اثری .

خمر [ع] شراب، باده، می : خمرك کیفی خمارینه دکز .

خمس [ع] بش، پنج .

خمسه [ع] بش . خواس خمسه . اوقات خمسه .

خمسین [ع] اللی . اربعین شتایی معقب اولان صایلی اللی کونکه ختامنده بهار کلور .

خموش [ف] خاموش مخففی [راغب پاشا : فروزاندر چراغ شهرت پروانه تا محشر ـ زبان شعله، آواز خاموشان خموش اولماز]

خمیازه [ف] اسنه‌مك : خمیازه كش اسنه‌ین. || اطوار واوضاع ثقیله مقامنده‌ده قوللانیلور : فلكك خمیازه‌سی چكلمز اولدی .

خمیده [ع] اكرلمش، بوكلش : پیر قدخمیده.

خمیده‌كی : خمیده‌لك .

خمیر وَ

خمیره [ع] خمور (نابی : روی صفامسیر، عالمده قالمامش — بوی وفا خمیره، آدمده قالمامش) (ندیم — تشبیب : قر خمیره‌سی یاخود كونش مرباسی — بلور شاخی، یانخل لؤلؤ، شهوار) (خمیرهٔ فطرتنده مندمج اولان مادهٔ انسانیت)

خمیركار : خمیر یوغوریجی .

خمیرمایه : مایه خموری || اصل، طینت، اجزای طینت . لسانمزده (خمور) صورتنده مستعملدر :

خمور طوتمق : یوغورمق . مایه‌یه كتورمك وصف اولور : خمور اكمك .

خمور ایشی : بوره‌ك وانواعی .

§ خمور ایشنه قارشمق : فضولق، مداخله .

خنازیر (☛ خنزیره)

خناس [ع] شیطان . وساوس خناس .

خنجر [ع] اوجی سیوری كندیسی اكری برنوع آلت جارحه دركه معروفدر لسانمزده جیم فارسی ایله مستعملدر . (فضولی : ای كوكل اول خنجر مژكانه ایلرسك هوس)

خندان [ف] كولیجی، كولن : روی خندان . دلبر خندان .

خندان‌رو : بشوش .

خندان خندان : كوله كوله، كوله‌رك . (فضولی: كل خندانه صوردم یاره خار اولمق ضرر ویرمز) (چوق مقبلی كوردم كه كولر ایچی قان آغلر — خندان كورینان هركسی خرمی صانورسك)

خندق [ع] قلعه، طابیه واستحكام اطرافنه آچیلان اوزون چیقور .

ترلا خندقی : آرق .

خنده [ف] كولمه : خندهٔ مغمومانه .

‡ خندهٔ زمین : ظهور آثار بهاردن كنایه‌در.

خنده فزا : كولدیریجی، مضحك . خنده فزای احبا .

خنق [ع] بوغازینی صیقوب بوغمق .

خنقاً : بوغمق صورتیله .

خواب [ف] اویقو . خواب كران : آغر اویقو .

خواب آلود، آلوده : اویقوسی كلمش، اویقو باصمش . چشم خواب آلود . خواب آلودكی : خواب آلوده‌لك .

خواب خركوش : طاوشان اویقوسی كه خبله، اغفال‌دن كنایه‌در .

خوابگاه . كه : اویقو اویویه‌جق محل، یتاق اوطه‌سی .

خوابناك : خواب آلود .

خوابناكی : خوابناكلق .

|| رؤیا، دوش : عالم خواب، تعبیر خواب .

خوابیده [ف] اویومش، اویقویه طالمش . طفل خوابیده .

خواتین (خاتونك) جمعی . (ادهم پرتو پاشا — اطلاق‌الافكار : خواتین صنم سیماره قربان ایچون حقیقتی قربان ایتمكده)

خواجه [ف] (خا . جه) معتبر ذات (سامی: ای خواجه طوتلدی نفسك قبره‌ده كیردك — دنیاره صیغمام دیر ایدك شمدی نه دیرسك) (روحی — تركیب بند : ای خواجه فنا اهلنه زنهار اولولنمه — درویشی بوملكك شه‌بی خیل وحشمدر) الیوم بومعناده استعمال اولنماز .

|| استاد، معلم : (مثل : خواجه‌لر كاغدی ترسندن اوقور) (عطایی — خمسه — نفحهٔ حادی عشر : اولمه صاقین غیبت ایله نكته‌ور — كاغدی آردندن اوقور خواجه‌لر) (مثل : خواجه حق تكری حق) (وهبی، سنبلزاده — لطفیه — درتعظیم استاد :

خواجه كه ايله بغايت تعظيم
حق استاد عجب امر عظيم
خواجه‌يه هر كيم ايدرسه آزار
كورمدڭ اولديغني برخوردار]

خواجهٔ كائنات : حضرت سيدالكونين .

خواجه سرا : خادم اغا، طواشي .

خواجهٔ مكتب : مكتب خواجه‌سي، معلم . [ثابت : اوقوتدون كنديني ديوانه اولمش خواجهٔ مكتب]

خواجه‌لك : افنديلك ؛ رتبهٔ معلومه . حائز اولان ذواته (فتوتلو) لقبي ويريلور .

جمعي اولان (خواجكان) رتبهٔ معلومه اصحابنه اطلاق اولنور [شنامي ــ تاريخ وفات : خواجكاندن رافندي غمكسارمدر بنم] خواجكان ديوان همايوندن.

خواجه نصرالدين فقرات لطيفه‌سي حياتنده عماتنده ايشيدنلري خندان ايدن برحكيم لطيفه‌گودر . مرحومك ظهوري دولت عثمانيه‌نك ظهوريدن مقدمدر . بوجهتله تيمورلنك ايله اولان ماجراسي اسناددر . مدفني آق شهرده‌در . [سروري ثاني : جهاني خواجه [نصرالدين قدر آثاري كولدردي] [نابي : زعفران جنس نباتك خواجه نصرالديني‌در]

خوار [ف] حقير، ذليل . خور .

خواري : خورلق، ذلت، حقيرلك .

خوارج (☜ خارجيه)

خوارق [ع] خارقه‌نك جمعي . خوارق عادات . كمال خوارق عصردن ايدي .

خواره [ف] يبه‌جك ، يينتي : درويش بيخواره .

خواستكار [ف] ايستيجي، طالب .

خواستكاري : خواستكارلق .

خواسته [ف] ايستنلمش، مطلوب .

خوّاص [ع] (خاص) ايله (خاصه) نك جمعي . خواص وكلا، خواص بلده . خواص قرآن كريم . بعض ادويه‌نك خواصي عجيبه‌در . [فضولي : خواص خاكپايك شرحني تحقيق ايدن مردم ــ غبار ايله بياض ديدهٔ خونباره يازمشلر] || عزائم معناسنه‌دركه تأثيرات معنويه‌سيچون اوقونان اسماءدر . [نفعي : سوادنده فروغ نور وحدت ــ حروفنده خواص اسم اعظم]

خواطر [ع] (خاطرات) كبي (خاطره) نك جمعيدر . خواطر وهميه، تابع خواطر كبي حالات مذمومه‌ده قوللانيلور . (خاطرات) ايسه حالات ممدوحه‌ده مستعملدر . خاطرات ايام صفا . خاطرات عهد شبابت كبي .

خواطف [ع] (خاطف) ك جمعي .

خواقين [ع] خاقانك جمعي [ادهم پرتو پاشا ــ اطلاق الافكار : خواقين قلوب اولان خواتين صنم سيماقره قربان ايچون]

خوان [ف] سفرهٔ طعام . اوسته‌نه يمك قونيلان صيني .
|| طعام، مائده : خوان يغما، خوان احسان [نفعي : خوان كرمي سفرهٔ يغماي زمانه]
|| دعوت ايتمك معناسنه اولان (خواندن) مصدرندن امر حاضر اولور : ووصف تركيبي صورتنده قوللانيلور : نعت خوان، صلا خوان كبي كه نعت اوقويجي، صلا چاغريجي [پرتو افندي : عشر محرمنده بيك ايكي يوز آلتي‌نك ــ مرثيه خوان تنكيده‌ده آتش نوا ايمش] (بو مصراعده‌كي (مرثيه) لفظي اكمال وزن ايچون مشدت اوقونمق ضروريدر)

خواننده [ف] شرقي، تركي كبي بسته‌لنمش شيلر اوقويان .

جمعي خوانندكان .

خواه [ف] (خواستن) مصدرندن امر حاضر صورتنده وصف تركيبي اولور : خير خواه، بدخواه، دلخواه، دولتخواه كبي . [نائلي عتيق : جائزكه خون دلدن اوله باده خواه ناز] بولفظ (ايستر) معناسنه مكرر اولەرق نظمده قوللانيلور : [راغب پاشا : قدر كارين ايدر سن خواه غافل، خواه هشيار اول ــ حريف زور بازوي قضا تدبير هوش اولماز] فقط نثرده مثلا (خواه كلسون خواه كلسون) كبي قوللانلديغي يوقدر .

قوللانلامسی‌ده مطلوبدر . یالکز ایسترز ایستمز مقامنده (خواه وناخواه) ترکیبی مستعملدر .

خواهر [ف] قیز قرداش، همشیره . [کانی: زن وشوهر وبرادر وخواهر هپ برحالده اولملی]

خواهش [ف] ایستك : طمعه خواهش کوستردی .

خواهشکار . خواهشکر : ایستکلی : خواهشکر تحصیل علوم .

خورنق [ع] [خه . وه . ر . نه . ق] ر مشهور قصر اسمیدرکه قدمای ملوك عربدن (نعمان بن منذر) بنا ایتدیرمشدر . طاق خورنق رواق . قصر خورنق .

خوف [ع] قورقو . خوف جان . خوف تهلکه . خوف قتال . [طورسون کف دستکده ترازوی عدالت ـ خوفك وار ایسه محکمهٔ روز جزادن] || قورقه [مصراع : خوف ایتمه کوکل یار جفا کار بزمدر] بین‌الخوف والرجاء .

خوفاً : قورقه جهتیله . خوفاً عن‌الله [عاکف پاشا ـ تبصره ـ تصوریسیات پرتوپاشا : علی‌التحقیق رسم نفسی تردد سزجه بیلسم خوفاً عن‌الله بوتفصیلاته کیرمزدم]

خونه [ع] خائنك جمعی . عونه خونه .

خویار (اسم) خاویار . مرسین بالغینك یورطه‌سی .

قرمزی خویار : مورینه یومورطه‌سی .

کفال خویاری : بالق یورطه‌سی .

خیّاط [ع] ترزی .

خیال [ع] متخیله دینلان حس باطنی‌ده صورت بولان حالت . خیال یار، خیال اولاد، خیال وطن . [نائلی عتیق : خیالك اولدی هجرکله دل غدیده‌دن مستور]

|| قورنتی : خیال مال، خیال اقبال : [احمد پاشا : زهی تصور باطل، زهی خیال محال]

|| قوهٔ متخیله : خیالمده بیله بری یوقدر .

|| تخیل، تصور : (ایتمك) و (ایلك) ماده لریله قوللانیلور : [فضولی : حیرت ای بت صورتك کوردکده لال ایلر بنی ـ صورت حالم کورن صورت خیال ایلر بنی]

|| صورت موهومه‌نك عکسی : حوضه دوشن خیالنه کندیسی‌ده حیران اولوردی .

خیالی : خیاله متعلق . خیال ایله، بالتخیل اولان : امر خیالی، فقرهٔ خیالیه .

خیالیات : خیاله متعلق شیلر .

خیالاً : خیال جهتیله، خیالده اولرق : خیالاً مالك اولدیغی دفائن .

جمعی خیالات : خیالاته طالمشدر .

خیال (اسم) خیال ظل . پرده قوروب عکس ضیا ایله کوستردکلری کولکه، رسم .

خیال اویناتمق : معروف اشکالی پرده قوره‌رق ارائه ایتمك .

خیال باز : خیال اویناداان .

خیالت [ع] کوزه کورینور زعم اولنان خیال . خیالتدن قورقار .

جمعی خیالات :

خیبت [ع] محروم، مأیوس اولمه، محروملق [بالچقله کونشی صیوامغه قالقشمق کبی ساعیلرینك خیبت وحماقتلرندن بشقه برثمره کوستره‌مز ایدی]

خیر [ع] شر مقابلی درکه هر عاقلك میل ورغبت ومحبت ایلدیکی شیدر علم، عدل، احسان کبی .

خیر ایکی نوعدر . برنجیسی خیر مطلقدرکه هرکس عندنده خیر اولور (عدل) کبی شر دخی بوکونه‌در (ظلم) کبی .

ایکنجیسی خیر مقیددرکه برینه کوره خیر اولدیغی حالده آخرینه شر اولور . (مال کثیر) کبی . [فضولی : هوای مرحمتکدر امید خیر وخلاص]

[ضیا : آدم اولانك خیر اولور آدملره قصدی ـ انسانلغه انسانده بودر اشته دلالت]

[نفعی : خیره توفیق ایلیه ذاتك الله العالمین]

ترکجه‌ده اکثریا اسم اولرق قوللانیلور .

صفت مقامنده ایرادده (خیرلی) دینور خبر خیر: خیرلی خبر دیمکدر .

خیر اندیش : خیرلی ایش دوشنان . والی' خیر اندیش .

خیر خواه : بریسی حقنده خیر ایستیجی .

خیّر [ع] [خـه ـ ی ـ بی ـ ر] خـیری زیاده آدم' کثیرالخیر . [احمق خیر اوله‌میه‌جنی کبی عاقل دخی شریر اوله‌ماز]

خیر (ادات) تصـدیق مقامنده (اوت) دینديکی کبی انکار مقامنده‌ده (خیر !) دیرلر . خیر ' بنـدن او فعل صـادر اولمدی . خیر افندم اوشی بنم دکلدر .

خـیر اوله : نه وار' یعنی انشاالله خیرلی بر خبرك واردر مقامنده‌در .

خیرات [ع] عمـل خـیر معناسـنه اولان (خیره) نك جمعی . مفردی قوللا. نلماز . کندی مفرد مقامنـده قوللانیلور . خیراتی و چشمه‌دن عبارتدر . خیرات اوله‌رق برکوپری بنا ایلدی . فی سبیل‌الله اولان اعماله قوللانیلور .

خیشوم [ع] ککز .

خیط [ع] ایپلك' ایپلك تلی .

خیط‌الشعاع: شمسك ایپلك کبی کورینان شعاعی. تار سمس . [نائلی عتیق : تعویذ بنـد تاب وقف آفتابدر ـ خیط‌الشعاع رویی که افسـون دمیده‌در]

خیل [ع] آت سـوریسی . جمعی خیـول قوجه برمعموره‌یی پامال خیول ایلدی.

|| کروه' فرقه' طاقم' جماعت [باقی . مرثیه ـ برای مهرماه سلطان: آغلاك ای خیل یتیمان وغربان اغلاك] [فضولی : ملك خیلی مسجود آدم ایتمك نص قرآندر] [کذا : سجده‌کاه اتمشدی عشق اهلی قاشك محرابی ـ قبله‌دن خیل ملائك سجده' آدم هنوز] [نفعی : مژده خیـل مستعدان پریشـان حاله کیم ـ اولدی نادم عکسنه دور اتمه‌دن چرخ برین]

سرخیل : سرکرده' فرقه رئیسی' باش بوغی. سرخیل مشرکین . سرخیل ادبا .

خیلاز ت (صفت) تنبل' اوشنکن . سوق اولندیغی ایشـده چالشماز اولان . (بوکلمه‌نك اصلی مجهولدر)

خیلی (ادات) (خیل) لفظینك فارسی یاء تنکیر الحاق ایدلمشیدر کثرت افاده ایدر . خیلی سـنه واردرکه کورنمز اولدی . [کمال : اسپایاده طقوز سـنه اوغراشه‌رق برخیلی مواقع تسخیر ایلمش ایدی] خیلیدن خیلی' چوقدن چوقدن چوق .

خیمه [ع] چادر . خیمـه نشـین چادرده اوتوریجی .

کوچبه خیمه‌نشینی : خیمه نشینلك .

خیمه‌کاه : چادر قوریلان محل .

خیمهٔ کبود : کوك .

خ ِ : کسرهٔ ایله

خبره [ع] برشیئی کنهیله بیلمه .

اهل خبره : برشی حقنـده معلومات کاملهسی اولان اشخاص . عوام غلط اوله‌رق (اهل قبله) تعبیر ایدرلر .

ختام [ع] صوك' بتم . ختام افاده' سوزك ختامنده. || نهایت بولمه : ختام‌محاربه ختـام اجراآت (ایرمـك) و (بولمق) ماده‌لریله قوللانیلور : انسان‌باشلادیغی شیئی‌ختامه ایردیرمه‌لیدر. او ایش چوقدن ختام بولدی .

ختام پذیر : ختام بولیجی' بولان .

= مسـك‌الختام : حسن ختام مقامنـده ایراد اولنور .

ختان [ع] سـنت اتمه : جمعیت ختـان . ختان اطفال .

خدمات (☛ خدمته)

خدمت [ع] ایش، وظیفه : خدمت دولت : خدمت مخصوصه ‖ ایش کورمه، ملتنك اعلای شاننه پك چوق خدمت ایتمشدر . بعضاً سبك عربیده قوللانیلور : مشکورالخدمه کبی .

جمعی خدمات : خدمات اداره، خدمات مخصوصه .

خدیو [ع] وزیر اعظم، صاحب فخامت معناسنه‌در . [نفعی : ای جهاندار، فلك یاور، خدیو کامیاب] [ندیم : خوش کلدك ایا خدیو اکرم ـ اطعکله کوکلر اولدی خرّم] ☫ خدیو : ۱۲۸۳ تاریخندن برو مصر والیلکنه تخصیص اولنمش بر عنوان امارتدر . خدیو مصر، خدیویت : غلطات رسمیه‌دندر .

خذلان [ع] دوستسز، معینسز، مددسز یالکز قالوب ذلیل وحقیر اولمه : بیچاره عاقبة خذلانه دوچار اولدی .

خرام [ف] صالنمه، صالنه‌رق یوریمه .

خرامان [ف] خرام ایدیجی . [فضولی : صوده عکس سرو صیانك کیم قوپاروب باغبان ـ صویه صالمش سرونی سرو خرامانم کوروب] [فضولی دعالر ایلرم بندن یکا بردم کذار ایتمز ـ نه چاره سحر ایله سروی خرامان ایلك اولماز]

خرامنده [ف] نظمده خرامان یرنده قوللانیلور .

خرپالامق (فعل لازم) برشیئی ال ایله ویا سائر شیلرله یوفقالاتمق، طراوت وقوتنی کیدرمك . اورسه‌له‌مكدن اقوادر . ‖ ازالهٔ قوت، ضعیفلتمق . [کمال : ذخیره کله‌جك یوللری قطع ایله روماليلری برمدت خرپالادقدن صکره برمیدان محاربه‌سنده مغلوب ایتمش]

خرچین (صفت) بدخو، تند، خشین، ترس، تتز .

خرچینلق : ترسلك، بدخویلق، تتزلك .

خرد [ف] عقل . درایت .

خردمند : عاقل [فضولی : دوشدم بلای عشقه خردمند عصر ایکن ـ اہل شمدی بندن آلدیغی پندی بکا ویرور]

خردمندانه : عاقلانه .

خردمندی : عاقللك .

بی‌خرد : عقلسز . بی‌خردانه : عقلسزجه‌سنه .

خُردسوز : عقل یاقیجی .

خرَدفرسا : عقل یوریجی، یبرانیجی .

خرس [ف] آیی . [نفعی : نیجه خادم ایدرلر اویله خرس چنکلستانی]

خرسز (صفت) خرلونك ضدی . شریر، اوغری . خیری اولمیان .

§ آت خرسزی : هایطه، رسوا .

دکز خرسزی : قورصان .

مسلح خرسز : حرامی .

خرسزلق : سرقت، اختلاسات، سارقلق .

خرسزلامه : اوغرین، استراق ایله، خفیاً آلمه .

خرقه [ع] معروف اوست لباسی . خرقهٔ درویشانه .

خرقهٔ سعادت، خرقهٔ شریفه : رسالتمآب افندمزك اکتسا بیوردقلری کسوهٔ متبرکه .

خرلامق اصواتدن . کوپكلرك خارلامق یولنده‌کی خرخرلری .

خرلدی (اسم) لقلقیات، تزویر، عربده، شماته .

خرمن [ف] خارمان، خرمن، محصولی دوکد- کلری میدان مستدیر .

خرمن ماه : هاله که ترکجه‌ده آی آغیلی دینور .

خریدار [ف] مشتری، خریدار مشکلپسند .

خریداری : خریدارلق .

خریده [ف] صاتون آلنمش، مشترا .

خزار (اسم) بچیجی آلتی . بیوك دستره ایکی باشندن ایکی کشی طرفندن جر اولنور باشلی دستره .

صو خزاری : صو وچرخ ایله ایشلر دستره .

خزانت [ع] خزینه دارلق : خدمت خزانت نبویه .

خزانه [ع] خزينه (خزانت) صورتنده استعمال اولنمار . اكثريا سبك عربى اوزره قوللانيلور [ضيا پاشا : يالكز قرطبه شهرنده‌كى خزانةالكتب . ايكى يوز بيكدن زياده مدونات موجود ايدى]

خزى [ع] رسوايلغه دوچار اوله‌رق رذيل اولمه . اكثريا (خذلان) ايله برلكده قوللانيلور: نهايت درجه‌ده حذى وخزلانه كرفتار اوله‌رق .

خسّت [ع] چركيك، بخيللك جبلتنده‌كى خست الجاسيله . خست طبع، خست جبليه .

خشت [ف] قيصه ال نيزه‌سى، قالين حربه .

خشم [ع] غضب، حدت، تهور .

خشمناك : غضبناك .

خصال [ع] خصلتك جمعى : خصال محسنه كريم‌الخصال، ممدوح الخصال .

خصب [ع] اوجوزلق، بوللق . خصب ورفاه .

خضاب [ع] بويا . حضاب زمردى .

خضر [ع] نبوت وولايتى مختلف فيه اولان ذات معروف . روز خضر . نيسان روميك يكرمى اوچنجى كونيدركه نباتاتك مبدء اخضرارى اولمسى وجه‌تسميه‌در . عوام ايسه (خضر والياس) محرفى اوله‌رق يوم مذكوره (خضرالز) تعبير ايدرلر . وكويا حيات جاودانيه مظهر اولان مشار اليهمانك يوم مذكورده ملاقاتى وجه تسميه اوله‌رق اعتقاد ايلرلر .

خطاب [ع] توجيه كلام ايتمك، شخصه شيئه توجهله سوز سويلەمك . جماعته خطاب ايلدم . سمايه خطاب ايلدى .

خطاباً : خطاب صورتيله : آمرينه خطاباً ديدى كه .

خطابات : خطابدن عبارت اوله‌رق، توبلنيلان سوزلر. سنان پاشانك خطابيات متصوفانه‌سى موافق حكمتدر .

فصل خطاب : خطاب فصلى، خطاب معقول. ديه‌جك بولنمه‌جق صورتده خطاب [نفعى : هر كلامك كوهر كنجينهٔ فصل‌الخطاب]

جمعى خطابات : خطابات پدرانه .

خطابت [ع] خطيبلك ايتمه . خطيبلك : وظيفهٔ خطابت . فلان جامعك خطابتى || نطوقلق، ناطقه پردازلق خطابت سياسيه.

خطبه [ع] ازدواج ايچون طلب اولنسان قادين .

خطّه [ع] مملكت، اولكه : خطهٔ عرب، خطهٔ عراق، خطهٔ مصريه .

خفّت [ع] خفيفلك، (ثقلتك ضدى) خفت وجود . || تمكينسزلك، خوپپه‌لق: خفت مزاج . خفت مشرب .

خلاف [ع] يالان، كذب: خلافِ‌سوز.خلاف سويلدى قول‌خلاف||عكس،مخالفت [خلاف مشربمدر سرفرو اجابه، اغياره] خلاف قاعده، خلاف اصول، خلاف عدل، خلاف مروت . || اختلاف : آره‌لرنده خلاف واردر .

خلافكير : مخالفت ايديجى . مخالفت التزام ايديجى . فلانك خلافكيربدر . موسيو ريختر پرنس بسمارقه خلافكيرلكله مشهوردر .

خلافكيرانه : خلافكيرجه‌سنه . مقاله‌ خلافكيرانه .

خلافكيرى : خلافكيرلك، فرط خلافكيرى .

خلافت [ع] خليفه‌لك حضرت صديقدن صكره مسند خلافت حضرت فاروقه انتقال ايلدى .

خلافت كبرى : امام‌المسلمينك حائز اولديغى صفت جليله .

خلافت‌پناه : حافظ وحامى، خلافت، امام‌المسلمين. منسوب .

خلافت پناهى : خلافت‌پناهلق، خلافت‌پناهه

دارالخلافه : پاى تخت سلطنت عثمانيه .

خلال [ع] ديش قارشديرمقده قوللانيلان خرده آلت . كيكدن، وآغاجدن ومعادندن اولور .

طعامدن صکره استعمال خلال مستحسندر .
[ثابت : برخلالی یوق ایکن کوشهٔ دستارنده ـ چفته بوینوزلر آصلدی درو دیوارنده]
|| آره، آره‌لق، آره‌لقلر . خلال سطور . خلال عبارات . خلال درس . زمانه دلالت ایدن اسماده برلکده قوللانیلور : خلال شوالده، خلال محرمده کبی تعبیرلرده شوال، محرم ایچنده تقدیرنده‌در .

خلط [ع] اخلاط اربعه‌دن هر بری، یعنی صفرا، سودا، دم، بلغم || برسیئه قارشمش دیکر شی، خلط صفرا .

خلعت [ع] سلفده عظما طرفندن شایان تلطیف کوریلان اعیان وامرایه کیدیریلان لباس . خلعت فاخره . خلعت پادشاهی .

خلقت [ع] یرادیلش، خلقت کائنات، خلقت آدم . سبب خلقت [فضولی : شمدی بیلدم سبب خلقت آدم نه ایمش]
خلقةً : خلقنجه، یرادیلشجه : خلقةً سخی . خلقةً کریم .

خلقی [ع] خلقته منسوب، یرادیلشده اولان : سخای خلقی، مکارم خلقیه .
خلقیات : خلقته متعلق، یرادیلشده‌کی اوصاف : خلقیات ردیئه .

خلقیت [ع] خلق اولمه، خلقیلك . احو لکنك خلقیتی، بعض خویلرینك خلقیتی .

خنزیر [ع] طوموز : لحم خنزیر . پوست خنزیر .
جمعی خنازیر .

خنصر [ع] باش پارمقدن اعتباراً بشنجی پارمق که لسانمزده سرچه پارمق تعبیر اولنور .

خویش [ف] اقربادن، متعلقاتدن هر بری .

خویشاوند [ف] خویش ایله برنجی معناده مترادف ایسه‌ده جمع مقامنده‌ده قوللانیلور . خویشاوندی اقرباسی . [کمال ـ کتابهٔ سنك مزار : خویشاوند واقرباسی صدفلر کبی سینه چاك درد حسرت اولدی]
خویشاوندی : خصملق .

خیابان [ف] ایکی طرفی آغاجلی طریق، باغچه یولی .

خیار [ع] معروف سبزه .

خیار ⚖ مخیرلك دیمکدر . قابل فسخ اولان هر عقدده خیار بولنور . بیع، ایجار وسائره کبی .

خیار تعیین ⚖ بیوعده قیمیاتدن ایکی یاخود اوچ شیئك بشقه‌بشقه بهالری بیان اولنه‌رق، بونلردن مشتری دیله‌دیکنی آلمق، یاخود بایع دیله‌دیکنی ویرمك اوزره مخیر اولمقدر .
خیار تعیین وارثه انتقال ایدر .

خیارجق (اسم) خیار دسمنده بورومدر که قاصیقلره یقین ظهور ایدر .

خیار رؤیت ⚖ کورمه‌دن اشترا و یا استیجار اولنان ویاخود تقسیم ایدیلان برمالی کوردکده قبول، یافسخ ایتمك اوزره مخیر اولمقدر .
خیار رؤیت وارثه انتقال ایتمز، زیرا حقوق مجرده‌دندر .

خیار شرط ⚖ بایع، یامشتری، یاخود ایکیسی بردن کذلك موجر، یامستأجر، یاخود ایکیسی بردن مدت معلومه ایچنده بیع ویا ایجاری فسخ ایتمك ویاخود اجازت ایله انفاذ ایلمك خصوصنده مخیر اولمقدر .
خیار شرط وارثه انتقال ایتمز .

خیارشنبه [ف] خیار چنبر دینلان ثمر معروفدر که ادویه‌دندر .

خیار عیب ⚖ صاتیلان ویا کرایه ویریلان برشیئك عیب قدیمی ظهور ایلدیکنده وقوع بولان عقدی رد ویاقبول ایتمکده مشتری ویا مستأجرك مخیر اولمسیدر .
خیار عیب وارثه انتقال ایدر : مثلا برکیمسه‌نك آلمش اولدیغی مالده عیب بولندیغی وفاتندن صکره میدانه چیقسه ورثه‌سی اول مالی رد ایده بیلور .

خیار نقد ⚖ بایع ومشترینك فلان وقته قدر تأدیهٔ ثمن اولنمق واولنه .

ماز ایسه بیلرنده بیع اولماق اوزره بازارلق ایتدکلرینه دینور .

خیار وصف بایعك بر وصف مرغوب ایله متصف اولمق اوزره صاتمش اولدیغی مال، اول وصفدن عاری بولندقده مشترینك عقد بیعی فسخ ویاخود قبول ایتمك خصوصنده‌کی مخیرلکیدر .

خیار وصف وارثه انتقال ایدر .

خیاطت [ع] ترزیلك صنعتی .

خیام [ع] خیمه‌نك جمعی . رکز خیام، فك خیام .

خیانت [ع] امانتده غدر ایتمك که کندی حقنده بر بشقه‌سینك حاصل ایتدیکی امنیته قصداً حرکت تجاوزیده بولنمقدر . [صارق کورینور کسوه‌ده ارباب خیانت ـ مرشد صانیلور، وهله‌ده اصحاب ضلالت] [مثل : امانته خیانت اولماز] || خائن مقامنده‌ده قوللانیلور : خیانت قسمی ایماك بیلمز . نه خیانت آدم . بو تعبیرلر شبهه یوق که استعمال عوامدن عبارتدر .

خیانةً : خیانت طریقیله . خیانةً عدم نقیدده بولندی .

جمعی خیانات : خیانات مستمره اصحابندندر .

خیره [ف] قاماشمش، طونوق، خیره چشم .

خیره‌کی : خیره‌لك، قاماشقلق .

خیزاب [ف] طالغه .

خیزاب انکیز : طالغه قالدیریجی . صرصر خیزاب انکیز .

خیزان [ف] اکثر یا افتان ایله برلکده قوللانیلور . افتان وخیزان [نفعی : بنده باد صبا افتان وخیزان ایردی کلزاره ـ دم عیسی وش احیا ایلدی ازهار واشجاری] (☛ افتاده)

خیزران [ع] تخریف ایله هزاران دیدیکمز معروف قامش .

خُ : ضمه ایله

خبث [ع] خباثت ایله مترادفدر . خبث طینت .

خبثا [ع] خبیثك جمعی .

خبز [ع] اتمك .

خجسته [ف] اوغورلی، مبارك، مسعود : ایام خجسته، زمان خجسته، نام خجسته . [ندیم : لطفك اولمازسه ای خجسته مقال ـ اولسه‌دیر بنده‌کی بو درد وملال] [کذا : ابرولرك زراندود ایتمش عروس فیضك ـ مشاطهٔ کمالك کلك خجسته کاری]

خدا [ف] الله .

[نائلی عتیق : خدا خدا دیه‌رك کوی یاره‌دك کیدرك] [نفعی : اولور احسان خدا شاهلره بویله قرین]

خدا پرست : حقه عبادت ایدن، ایدیجی .

خدا پرستانه : خدا پرست اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

خدا پرستی : خداپرستلك . فریضهٔ خداپرستی .

خداداد : موهبهٔ الهیه . درایت خداداد، ذکای خدا داد .

خدا فروش : صوفیٔ مرائی .

خدا فروشی : خدا فروشلق .

خدایی : خدالق، الوهیت، خدایه منسوب . سیلهٔ خدایی، خدایی ثابت .

خدایی فروش : فرعون کبی الوهیت دعواسنده بولنان .

خدایی فروشانه : خدایی فروشجه‌سنه ؛ تکبر خدایی فروشانه .

خداشناس : جناب حق طانیان، موحد .

خداشناسی : خداشناسلق .

خدايا : اى خدا، اى الله .

|| صاحب، مالك : خانه خدا، خانه خداى خانه خدالق، صاحب خانه‌لك .

خدّام [ع] خدمتكار معناسنه اولان (خادم) لك جمعى. اصطلاحجه‌ده عزّت اوقويان خواجه‌لرك جن طائفه‌سندن ايستدكلرى خدمتى ايفا ايچون قوللاندقلرى خدمتجيلرده مستعملدر. خدمتكارلر معناسنه اوله‌رق (خادم) لك ديكر جمعى اولان (خدمه) لفظى مستعملدر .

خداوند [ف] صاحب، مالك، حاكم مطلق پادشاه، الله : خداوند جهان،

خداوند بى انباز .

خداونداند : خداوندجه‌سنه، معامله، خداوندانه

خداوندى : خداوندلك، خداونده منسوب .

خداوندگار [ف] اعاظم سلاطين عثمانيه‌دن سلطان مراد اولك عنوانيدر .

|| خداونده بدلده قوللانيلير .

خدعه [ع] خيله، [عاكف پاشا - تبصره، خيله وخدعه كتابتى بيلير اولديغى منكر دكلدر .]

خرافه [ع] كذب صرح معناسنه‌در . جمعى اولان (خرافات) حكايات اساطير قبيلندن اولان اقوال معناسنه استعمال اولنور .

خرج [ع] بيوك هكبه، بيوك چوال، برخرج طوليسى اشيا .

خرد [ف] كوچك، اوفاق .

خرد ومرد : اوفاق تفك .

خرده [ف] اوفاق شى، برشيئك اوفالمشى، پارچه ايدلمشى .

خرده فروش : اوفاق تفك شيلر صاتان، چرچى. بو اعتبارله مالك اولديغى معلومات جزئيه ايله علامه‌لك طاسلايانلره اطلاق اولنور . [كمال - جامع الحروفه مكتوب - نمونهٔ ادبيات : نه اولسه اولسه ادباديز ويا تعبير صحيحله خرده فروشز]

|| نكته دقيقه، خرده دان : صاحب دقت، نكته شناس .

خرده‌دانى : خرده‌دانلق .

خرده‌بين : اينجه شيلرى كوريجى . اديب خرده‌بين .

خرده‌بينانه : خرده‌بينجه‌سنه .

خرده‌بينى : خرده‌بينلك .

خرده‌بين (اسم) ميقروسقوب دينلان معروف آلت . هوام خرده‌بينى .

خرطوم [ع] فيلك بورنى || طولومبه‌يه طاقيلان بورو .

خرّم [ف] مسرور، شاد، || مسرت ويريجى . دم خرم، باغچهٔ خرم . [نفعى : زهى اقبال وبخت كامران وطالع خرم] [نفعى : دائما خرم وشاداب ومفرح چمنى] [كذا : شوق تقريرم ايله خاطر مضمون خرم - حسن تعبيرم ايله شاهد معنى طناز] [كذا : اولدى اركان سعادت بنده شاد وخرم]

خرمگاه، خرمكه : مسرتلى محل .

خرما [ف] تمر، معروف ميوه . مدينه خرماسى، شام خرماسى .

بالچيق خرماسى : طوربه‌يه باصلش يوغرولمش خرما .

خروج [ع] چيقمق، خارجه چيقمق، خانه‌دن خروج، اعتدالدن خروج .

خروس [ف] طاووغك اركگى [مثل : هر خروس كندى چوپلكنده اوتر]

خروش [ف] شماته، كورولتى، چاغلتى . خروش انهار، خروش اهالى .

خروشان [ف] خروش ايديجى . سيل خروشان .

خسران [ع] ضلالت . ضرره اوغرامق : دوچار خسران .

خسرو [ف] پادشاه، خسروانه : پادشاهانه . خسروانى : نفيس فاخر . [نفعى : بن او جمشيد طربخانهٔ فيضم كه مدام - خسروانى خم ايله نوش ايدهلم صهبايى .] [نفعى : عاجزم خسرو معنى ايكن اوصافنده - بارى تحقيق ايدهيم داعيهٔ معنى‌يى]

خسوف [ع] آى طوتلمسى .

خشك [ف] قورى، باد خشك، ميوهٔ خشك، || قبا، نادان . مزاج خشك،

زاهد خشك . [آقسه آب چشمهٔ لطفی ایدر صحرالرك خار خشكن غنچه‌، خاشاك درشتن یاسمین]

خشنود [ف] راضی، قانع، ممنون [نفعی ـ قصیده : برغزا ایتدككه خشنود ایلدك پیغمبری .]

خشنودی : خشنودلق . نهایت درجه‌ده خشنودی ایله قبول ایلدی .

خشوع [ع] تواضع كوسترمه . كمال خشوع ایله حضورینه داخل اولدی .

خشونت [ع] خشینلق، سردلك، قابالق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر .

خشونت لباس، خشونت مزاج .

خصما (☞ خصم)

خصوص [ع] ایش؛ [راغب پاشا : تكلف بر طرفدر بالش وبستر خصوصنده] || مخصوص اولمه، مخصوصلق .

خصوصا، بالخصوص، علی‌الخصوص، هله بشقه‌جه . [نفعی : اوله خصوصاكه مربی اكه ـ همت صاحب كرم روزكار] [خصوصا بر بنم كبی جهان آرا ثنا خوانه ـ ویررلردی صله محصولی بحر وحاصل كانی]

خصوصی : برشیئه، برصنفه، برصورته، برزمانه مخصوص : نامهٔ خصوصی، تحریرات خصوصیه، كاتب خصوصی، امتحان خصوصی . جمعی خصوصاتدركه، امور، كیفیات، ایشلر مقامنده قوللانیلیر .

خصوصیت [ع] خصوصیلك، اختصاص، انتساب، خصوصیت حال، خصوصیت قدیمه .

خصومت [ع] خصم اولمه، خصملق . خصومت قدیمه، خصومت، دفع خصومت .

خضاره [ع] سبزه .

خضرت [ع] یشیل رنكلی اولمه. یشیللك، یشیل رنكلیلك .

خضوع [ع] خشوع ایله مترادفدر .

خطب [ع] خطبه‌نك جمعی .

خطبا [ع] خطیبك جمعی .

خطبه [ع] خطیبك منبرده اوقودیغی مقالات . || ناسدن بر بلوكه قارشی ایراد اولنان مقاله كه نطق دخی دینور .

خطبهٔ مشوقانه، خطبهٔ عزائیه .

جمعی خطب .

خطوب [ع] ایش، مصلحت معناسنه اولان (خطب) ك جمعیدركه مفردی قوللانلماز . خطوب عظیمه .

خطور [ع] خاطره كلمك . خاطر لفظیله برلكده مستعملدر. [نابی ـ خیریه ـ دروصف استانبول : هرنه‌كیم خاطره ایلرسه خطور ـ آنده اعلاسینك اعلاسی اولور] [نائلی عتیق : ایدرسه قندیلك خاطر مذاقه خطور ـ دیار مصره دكل قندهارده‌ك كیدرز]

خفّ [ع] مست، چدید، آیاق قابی . خفاف لفظی بوندن مشتقدر .

خفاش [ع] یاراسه . [ضیا : ارباب كمالی چكمز ناقص اولانلر ـ رنجیده اولور دیدهٔ خفاش ضیادن]

خفته [ف] یاتمش، اویومش .

خفته‌كی : خفته‌لك .

جمعی خفتكان .

خفیه [ع] كیزلنمه، صاقلنمه .

خفیةً : اختفا صورتیله، كیزلیجه . خفیةً عرض نیاز .

خلاصه [ع] برشیئك كزیده‌سی ماده‌ٔ صافیه‌سی . روحی : نباتاتك خلاصه‌سی . خلاصهٔ مرام [نفعی: خلاصهٔ اثر صنع قدرت باری] || حاصل كلام مقامنده قوللانیلیر .

خلاصه بن اوله ایش ایشلمدم .

خلد [ع] جنت . [نفعی: بوقصیده‌م روضهٔ خلد معانیدر بنم ـ نظم پاكی آب كوثر بكر فكری حورعین] خلود معناسنی‌ده افاده ایدر .

خلد برین : جنت اعلا : [نفعی : مجلسندن بر حكایت روضهٔ خلد برین]

خلف [ع] و یردیکی سوزی یرینه کتورمامك . خلف وعد . وعدنده خلف ایدن مرد دکلدر .

خلفا [ع] خلیفه‌نك جمعی .

خلفای راشدین : چاریارکزین .

خلق [ع] خوی، طبیعت . حسن خلق، خلق کریم [نفعی : یازسه وصف نکهت خلقنی برصاحب سخن — بزم نظمه خامه‌ی اولور بخور عنبرین]

خلقا : خلق جهتیله .

خلو [ع] [خو ـ لو ـ و] خالیلك . خلو مکان .

خلوص [ع] خالصلق . صافیت، مغشوش اولمامه . خلوص قلب . خلوص نیتله سویلنمش سوز مثمر اولمسه‌ده ممدوحدر . عرض خلوص: [نفعی : غرض عرض خلوص وبذل مقدور ایتمه‌در یوقسه — اولور حق اوزره مدحکده زبان ناطقه ابکم]

خلوصکار : ساخته عرض خلوص ایدن .

خمار [ع] ایچکینك نشه‌سندن صکره عارض اولان صداع . سرسمك . [مصراع مشهور : برنجه مخمور اقبالك خمارین کورمشز]

خمپره [ف] قومباره (خمباره) دخی دینور .

خمس [ع] بشده بر . مالینك خمسنی فقرایه ترك ایلدی .

خمود [ع] آتشك قوری، علوی سوندرك بر آتش قالمق . خمود آتش .

خناق [ع] بوغازه عارض اولان معروف علت .

خنثی [ع] کندیسنده ارکك ایسه دیشیلك، دیشی ایسه ارکك علامتی اولان شخص .

خنکار [ف] سعادت معناسنه اولان (ختك) ایله آردن مرکبدر . بختلی، مسعود معناسنی شاملدر . بواعتبار ایله سلاطینه اطلاق اولنور . [کرم قیل بینوایه ای بنم دولتلی خنکارم] بولفظك مجارجه (هونغار) لفظندن مشتق اولدیغی‌ده مرویدر .

خوب [ف] کوزل [فضولی : آنك یولنده خوبلر سورسه‌لر یوز نوله امرکله — ملك خیلی سجود آدم ایتمك نص قرآندر]

خوب آواز : کوزل سسلی: مؤذن خوب آواز .

خوبتر : زیاده کوزل، پك کوزل .

جمعی خوبان .

خوپیا (صفت) چوجق مزاجلی، خفیف مشرب . قرارسز .

خوپلامق خفتله صیچرامق .

یورەك خوپلامق : دهشتله عارض اولان احتلاج قلب .

خود [ف] کندی . خود بخود کندی کندینه کندیلکندن .

خود بین : مغرور ومتکبر .

خود پرست : کندینی بکنن .

خود پسند : کندینی بکنن .

خودرای : مستبدانه کندی رأییله عامل اولان [نفعی : بو شکل وبو اندام ایله دنیایی بکنمز — طرفه خر بیهوده، خودرای زمانه]

خودستا : کندینی مدح ایدن . [شعری عالم بیلور بن دستانق ایتم]

خودسر : کندی باشنه کیدن، کیمسه‌یه تابع اولمایان .

خود فروش : کندی فضائلنی میدانه قویان : [فضولی : اهل ترکك قولی‌یز اولدر بزه جاندن عزیز — یوسف ایسه خود فروش آنکله یوق بازارمز]

خودکام : کندینی مقصدندن بشقه شی دوشنمیان .

خودنما : کندی میدانه آتەرق عرض لیاقت ومفاخر ایدن .

خودی : نفس وارلغی، بنلك .

خوتدان (اسم) لسان تور نوعندن معروف مأکول نبات .

خور [ف] یه‌جك . ییجی وصف ترکیبی اولەرق کفته خور، هرزه خور کبی استعمال اولنور .

خورا (اسم) یونانیدن رقص نوعی اویون. [مترجم عاصم ـ تاریخ : قائماً خورا ومصطجعاً صره رقصلریله]

خورا تپمك : رقص ایتمك .

خورتلاق (اسم) جادی .

خورتلامق : عوامك زعمنجه برمیت مزارده جادی کبی خورت خورت ایدوب بیحضور اولمق .

خورشید [ف] کونش [ممدوح فائق بك : چشمده دنیا طار اولور خورشیده ایتدکجه نکاه]

خورلامق اویورکن بوغازدن قالین سس ایتمك که عکسنه (مشیل مشبل) تسمیه اولنور .

خوره چکمك (فارسیدن مأخوذ) برشی موجب حظ اولمق .

خوش [ف] کوزل ، خوب ، ایی [سنان پاشا ـ تضرعانامه : نه خوش ایدی بودهرك بوستانی ـ کر اولماسه‌یدی آسیب خزانی]

خوش آمدی : خوش کلدك دیمه خوش آمدیی اجرا . [غالب دده : خوش کلدك ایا برید جانان]

خوش آمد کو : طاقلاوق : [بزم خاصنده خوش آمد کولرله مشغول تقلقیات اولدیغی صره‌ده]

خوشنما : خوش کورینیجی : بر روضهٔ خوشنمایه قاشی .

خوشا : نه خوش ، نه قدر خوش .

خوشندی : (خوش ایدی) غلطی در . پك اعلا بویله اولسون ، صکره کوررسك تقدیرنده‌در .

خوشدل : خشنود ، متشکر .

خوشدم : حال وقتی ایی ، خوش اولان .

خوشطبع : لطیف‌الطبیعه .

خوشکوار : طاتلی ، لذیذ : میوهٔ خوشکوار .

خوشوا : کوزل سسلی اولان مغنی ، خوشنوا .

خوشاب [ف] بعض میوه‌لك تازه‌سندن ، قوریسندن پیشوریلان صولی طاتلی . [مثل خوشابك یاغی کلمدی]

خوشمریم (اسم) بیمزلی بولامچ که تازه طوزسز پینیردن یاپیلور .

خوشه [ف] باشاق ، صالقم ، سنبله .

خوشه چین : باشاق طوپلاییجی [کانی : خوشه‌چین اولمق امید کشت صحاری وجبال ایدرك]

خوطوز (اسم) اصلی قطاس یاخود ترکجه (قوتاز) درکه تاتارستانك قبللی اوکوزی قویروغندن طوغ وآت بوغازینه طاقه‌قلری (قوتاز) یاپیلوردی. صاج کبی باش زینتی دخی یاپلدیغندن قادین باشلرنده صاچله یاپیلان زینته ومؤخراً اینجی وسائره‌دن تصنیع ایتدکاری باش کسوه‌سنه تعمیماً خوطوز دینمشدر .

بعض قوشلرك غایت یاپوان تپه‌لرینه‌ده خوطوز دینور .

خولیا [ف] قورنتی ، تخیل (خلیا) صورتنده تحریری غلطدر . [عاکف پاشا : آنلرك (خلیاسی) بشقه وبنم (خولیام) بشقه اولدرق کتدك کلدك]

خون [ف] قان . خون مظلومین . خون بیکناهان .

خوناب : قانلی صو : [نائل : بر باده‌که سنسز ایچیلور بزم بالاده ـ خوناب اولور البته چیقار دیده‌لرمدن]

خون آلود ـ خون آلوده : قانه بولاشمش : [کوزده خون آلوده بیکانك خیالیله خوشم ـ هریری کویاکه بر برك کل تردر بکا]

خونی (اسم) آغزی طار قابلره مایع طولدیرمق ایچون آشاغی قسمی سیوری وبوقاری قسمی یاپوان بوری .

خوارده (صفت) ذوقنی اجرا ایدن ضررسز چاپقین ، سرسری .

خوارده‌لق : چاپقینلق .

خوی [ف] طبیعتده مرکوز اولان صفت . [مثل : خوی جانك آلتنده‌در] [دیکر : خوی چیقمینجه جان چیقماز . خویلی خویندن چکمز] ترکیبده ایسه یایی حذف ایله (خو) صورتنده استعمال اولنور . بدخو ، نیکخو ، لطیفخو کبی .

خوکرده : آلشمش ، مألوف .

خویسز : (صفت) بدخو تترز .

خویسزلامق : خویسزلق ایتمك .

خوریات (صفت) (اصلی روبجه خوریات) کویلی. اصطلاحده قابا، چولپا.

خیول (☛ کسره ایله خیله)

د

دا : الف ایله

د حرف دال . الفبامزك اونجی حرفی ابجد حسابنده (٤) ده اشارتدر . دال حرفی الفبای ترکیده اصلده مفقود ایدی . متحرك اولان تاتار حالا (دال) اوقونقده‌در . (دال) حرفنی حاوی اولان اجنبی کلمه‌لر دخی بعضاً تا ایله اوقونور . (دانه) تانه، (دفعه) تفعه کبی .

دابّه [ع] رکوبه صالح اولان هرحیوانه شاملدر . یول ایچون بردابه‌یه محتاج ایدی .

دابة الارض [ع] کوکه دینلان خرده حیو. انجق که منسوجات صوفیه‌یه عارضدر .

داخل [ع] ایچرو کیرن : مجلسه داخل اولدی . || ایچرو کیرمش، ایچروده: کندیسیده او قرارده داخلدر . || ایچ، ایچرو : داخل شهر، داخل دائره .

داخلاً : ایچدن، ایچرودن داخلاً تزیینی .

داخلی : ایچ طرفه، متعلق، ایچروده‌کی : انتظام داخلی، تنظیمات داخلیه .

داخلیه (اسم) (اموری) محذوفدر . مملکت احوال داخلیه‌سنی تمشیته مأمور اولان نظارت دولت .

داخنه [ع] دومان چیقان باجه .

داد [ع] عدالت، انصاف، دادکیر : عادل.

داد خواه : شکایتجی، عدالت طلب ایدن .

داد بخش : احقاق حق ایدیجی .

داد کستر : عدالت اجرا ایدیجی، جملەنك حقنی احقاق ایدیجی . داد کستری : دادکسترلك . تدابیر داد کستری .

|| نظم یولنده فریاد [باقی : داد الندن ای فلك فریاد وداد] || عطا . ویرکی : داد حق الله ویرکیسی،

دادر [ف] ارکك قرداش، برادر .

دادوستاد ـ دادوستد [ع] آلش ویرش، اخذ واعطا .

[خلق ایدر دادوستد بز پرتلاش وبی‌نصیب]

داده [ف] ویرمش، ویرکی . داده حق .

دادی (اسم) چوجقلره مخصوص اولان خدمتجی جاریه . دایه .

دار [ع] بنا، برقاچ دائره‌یی محیط محل : دارالمعارف، دارالفنون، مجازاً دنیایه وآخرته‌ده اطلاق اولنور : دار فنا، دار بقا .

دارین : دنیا وعقبا .

دارا [ف] ملوك فرسدن کیانیان طبقه‌سنده کلان طقوزنجی پادشاه . [شاهنشه داراحشم] مجازاً سائر پادشاهلرده دینور : (دارای افریدون علم)

دارات [ف] شان، شکوه، دبدبه، احتشام . دارات جمشید .

داراغاجی (اسم) محل صلب، آلت صلب . داره چکمك، آصمق، صلب ایتمك.

دارالشفقه (اسم) ملجاء یتیمان . (استانبولده دارالشفقه، وسسلری اسعد ویوسف پاشالردر)

دارچین (اسم) تارچین دیدیکمز معروف بهارلی آغاج قابوغی .

دارشفا (اسم) تخصیص ایله مجانینه مخصوص تیمار خانه .

دارفلفل (اسم) بوبر .

دارو [ف] علاج، دوا . داروی مؤثر .

دار وگیر [ف] جنك، غوغا، صواش .

داری (اسم) وزن . قدیم ترکجه‌ده (تاریق) که زرع معناسنه‌در .

آرناود داریسی : بوز داریدر که بوزاسنی یاپارلر .

[مثل : دیبنه داری اکمك] برشیئی زیاده تدقیق، تحری ایتمکده، چوق صورمقده قوللانیلور .

داستان [ف] قصه، حکایه، اکثریا منظوم اولان قصه، وقعه [داستان ایلر جهانه آه وافغانم سنی]

داستان اولمق : بر وقعه افواه انامه یاییله‌رق شایع اولمق .

داستان سویله‌مك : بر وقعه‌یی نظم صورتیله حکایه .

داش (ادات مقارنت) کلمه آخرینه تلاحق ایدر . آرقداشی، آیاقداش، قرنداش، یولداش کبی .

داعی [ع] دعوت ایدیجی ایدن . || سبب اولیجی، اولان بو وقعه برخیلی انقلابه داعی اولدی . داعیٔ انقلاب اولان احوالدن بری بودر . || دعا ایدیجی، ایدن داعیٔ قدیم، داعیٔ کثیر . عوامك امضا اوزرینه وضع ایتدکلری (بنده) برنده طرق علیه اربابی (الداعی) قوللانور : (الداعی عبدالرحمن فهمی .)

داعیه [ع] درونده انسانی برشیئه اغرا ایدن حالت معنویه : داعیهٔ رجحان .

داغ [ف] انسان وحیوانك جسدینه قزغین دمیرله اوریلان تمغا، نشان . || مجازاً اونودلمیه‌جق، التیام بولمیه‌جق تأثر، قوللانیلور . داغ درون، داغ دل .

داغدار : پك متأثر .

داغ بردل : متأثرالقلب . [داغ بردل آه ندامت]

داغ برداغ : داغ اوزرینه داغ یعنی تأثر برتأثر مفامنده‌در . [کمال ـ شرقی : کوکلده داغ برداغ ندامت]

|| داغ : یاقی آچق ایچون تخصیصاً داغ دمیرنده، مستعملدر . داغلاق، داغلاغی دخی دیرلر .

داغلامق : داغ اوروب یاقمق . نشان ایتمك .

مجاز صورتیله‌ده مستعملدر . جکربنی داغلامق کبی .

دافع [ع] دفع ایدیجی . ایدن . دافع بلا . دافع حقیقی اولان جناب حقده اطلاق اولنور .

دافق [ع] دفق صورتنده آنیله‌رق دوکیلان .

دال [ع] (د) حرفینك اسمی . دال مهمله، دال ساکنه .

دال [ع] دلالت ایدیجی، ایدن . بوسوزی حقنه دالدر .

دال (اسم) ترکجه‌ده (تال) سودکون، شاخ . نهال غصن .

داللو بوداقلو : چیره‌شیك .

دال بوداق صالمق : شاخ وبن پیدا ایتمك . مجازاً تزاید قوت واقتدار .

بر دالده طورمامق : تباتسزلق، مایمون اشتهالی .

دالاندرمق : تصعیب، اعظام .

دالامق (☛ طالامغه)

دالیا ؛ یلدیز چیچکی .

دالیان (☛ طالیانه)

دام [ف] طوتساق . آغ . دام طیور، || مجازاً‌ده قوللانیلور : دام تزویر، دام بلا کبی .

دامکه : طوتساق قونیلان محل .

دام (☛ طامه)

داما (اسم) فرانسزجه‌دن معروف اویون . شطرنجك نوع دیکری .

دامه تخته‌سی : تربیعی چزکیلی شیلر .

دامه طاشی : دامه اویوننك پوللری .

§ دامه دیمك : انجامه ایرمك . پذیرای ختام اولمق .

داماد [ف] کویکی . کریمه‌نك زوجی [اوور بیتی هپ وارمی تصرف ایتمکه حق ـ اکر دختر ایچون ناچار برداماد لازمسه]

داماسقو (اسم) دمشق منسوجاتی تقلیداً یاپیلان منسوجات منقشهٔ حریریه .

دامان وَ

دامن [ف] اتك . ذیل . دامن لباس، دامن جبـل . [مصراع : دسـت نیـاز ایرشمدی دامان لطفنه] [ایریشور منزل مقصودینه آهسـته کیدن ـ تیز رفتـار اولانك پاینـه دامن طولاشور] [فضولی : ذوق شوقیـله جهان قیدین چکر زحمت چکر ـ اهل ذوق اولدر کیم آمدن دامن همت چکر]

دامن درمیان : خدمته حاضرلنمش .

دامنکیر : اتك طوتیجی، برینك اتکنه قاپانیجی.

دامعه ⚖ باشـه ویوزه ایدیلان بر نوع یاره‌درکه قان ظهـور ایتمکله برابر کوزده‌کی یاش کبی موضع جراحتده بریکه‌رك سیلان ایله‌مز . بو صـورتله جارح اولان شخصـه شرعاً حکومت عدل ایجاب ایدر. (☞ حکومت عدله)

دامیه ⚖ انسانك باشنه ویوزینه ایدیلان بر نوع جرحدرکه آندن قان سیلان ایتمش بولنور. بوصورتله جارح اولان کیمسه‌یه شرعاً حکومت عدل لازم کلور (☞ حکومت عدله)

دان [ف] (ادات ظرف) ترکجه‌ده (لق) مقابلیدر جزودان، سرمه‌دان، (دانستن) دن امر حاضر اولەرق وصف ترکیبی یاپیـلور : سخندان، نادره‌دان، دقیقه‌دان کبی .

دانا [ف] عالم، بیلیجی . شخص دانا، مرد دانا . دل دانا . [دانای بواطن وظواهر ـ دریای محیط عالمه‌سر]

دانایی : عالملك بیلیجیلك .

دانش [ف] بیلش، علم . صـاحب دانش . [انسی ـ نفعی حقنده مدحیه : ای فتنهٔ ملك فهم ودانش ـ وی آفت روزکار معنی]

دانشور : صاحب علم .

دانشمند : اصحاب علم وفضلادن معدود اولان کیمسه .

انجمن دانش : دارالعلوم .

دانق (اسم) (عربیسی ضنك) بر نوع کیرلی صمغ .

دانه (اسم) (فارسـیدن مأخـوذ) فرد قطعه، بردانه‌جك : سوکیلی . آناسینك بردانه‌سی .

داندلنمك : باشاق کبی طولوب ثمر پیدا ایتمك . || طـاغیلوب دانه‌لنمك . بر شـیئك اجزای فردیه‌سی بوزولمق . مصری دانه‌لەنمك .

دانه [ف] آرپه، بغدای قبیلندن اولان محصولاتك تخمی وثمری. [کانی ـ بیت: دانه‌چین اولمق ایدی مقصدمز غربتده ـ دانهٔ خالنی کوردکده طوتلدق قالـدق] || چکیردك . وتشـبیهاً هراوفاق یوارلغده دینور : فندق دانه‌سی، قورشون دانه‌سی || عدد : درت دانه، قاچ دانه .

داو [ف] نرد، شـطرنج، دامه وسـائر کاغد اویونلرنده‌کی نوبت متـداوله : داو دیه‌ك بنم حقم ایدی . سنك داوك نه‌در .

داور [ف] حاکم، جناب حقه . وسـلاطینه اطلاق اولنور [ندیم : سنسك اول داور کاوور بزمکـده دائم مجتمع ـ قهرمانك تیغی، سامك کرزی، زالك خنجری]

داوری : داورلك : [ندیم : آسمان طوردقجه اولسون زیب صدر داوری]

داه (اصواتدن) آتی سـورمکده مستعمل ندا .

داهیه [ع] آفت عظیم . بلای مبرم . داهیهٔ دهیا || ذکاوت خارق‌العاده صاحبی: داهیهٔ عرفان،

داین [ع] دین صـورتیله آقچـه ویرن . آلاجقلی . مدیونك ضدی .

دایه [ف] چوجغه باقان جاریه . اصطلاحزده مولوده سـود ویرمك اوزره آلنـان جاریه . || مربیهٔ اطفال .

دایه‌کی : دایلك .

دایی (اسم) والـده‌نك ارکك قرداشی . [مثل : اوغلان دایی‌یه قیز خاله‌یه چکر]

دائر [ع] دور ایدیجی، ایدن : چرخ دائر، فلك دائر .

دائراً مادار : چپ چوره، اطراف . || متعلق: انسانيته دائر هيچ بر فعلي يوقدر . فنونه دائر بر مجموعهٔ موقوته‌در .

دائره [ع] شكل هندسيِ معروف ○

|| بر بنانك بلوكلري، تقسيماتي . بوقاناق درت دائره‌يه منقسمدر || مقامات رسميه‌دن هربري : دائرهٔ صدارتعظمى، خارجيه دائره‌سى . دائرهٔ ماليه .

|| دف : مدورلكي وجه تسميه‌در .

جمعي دوائر : دوائر دولت، دوائر رسميه .

دائم [ع] دوام اوزره اولان: [عاكف پاشا ـ شيخ مشتاقه جوابنامه : حاصلي عزيزم سز محبتده دائم بنده خدمتده قائم] وصايت دائمه [معرفت حقنده برقطعه‌دن: دائم ايلر ظاهر وباطنده تقليب امور ـ صانكه احكام شئونك صانع ثانيسيدر] بوكا بدل مقامنه كوره (دائمى) دخى دينلور : تفتيش دائمى . [فضولى ـ ليلى مجنوندن : فريادكه چرخ بيوفادر ـ دائم ايشى جور ايله جفادر]

دائما : دائم اوله‌رق هروقت وزمانده . [دائما بويله‌در اطوار فلك]

دعاوىٔ اداره ⚖ قوانين ونظامات مخصوصه‌سى حكمنجه اداره‌نك مكلف اولديغى وظائفك ويا عقد ايلديكى مقاولاتك اخلالندن منبعث كافهٔ مطالبات ومستدعياتدر .

دعاوىٔ جزائيه ⚖ حقوق عموميه‌دن متولد دعاوى .

دعواى حادثه ⚖ بردعوانك اثناى رؤيتنده او دعوايه متعلق حدوث ايدن ديكر دعوالردر .

دعوتيه ورقه‌سى ⚖ يوم معينده طرفينك محكمه‌جه جلب واحضارى ايچون كندولرينه ارسال وتبليغ اولنان ورقه‌در كه ايكيشر نسخه تحرير ومحكمه مهريله تختيم اولنور .

د : فتحه ايله

دأب [ع] عادت، اصول : دأب قديم، دأب حسن .

دبابيس (☞ دبوسه)

دبّاغ [ع] تحريفله طاباق ديديكمز اهل صنعت، دريِ دباغت ايدن .

دبدبه آت آياغندن متحصل پاطردى، كوتوردى‌يه دينور . بومناسبتله خدم وحشم ايله كوستريلان عظمته، كورولتى‌يه اطلاق اولنور : دبدبهٔ كوس سطوت .

دبستان [ف] مكتب . دبستان عرفان .

دبور [ع] باطى‌دن اسن يل . باطى روزكارى .

دبّوس [ع] طوپوز . باشى يواراق آغاج . بوزطغان .

جمعي دبابيس .

دبّوى (اسم) [ده ـ ب ـ بو ـ ى] (فرانسزجه‌دن) امتعه واشيا وضع اولنان انبار . اصلى (دهپو) برشيئك كليتلى بولنديغى مغازه .

دبه‌لنمك آرقه اوسته ياتوب ايكى يانه چبالامق، دوكنمك (بو كلمه دبى بوارلق قاب معناسنه اولان (دبه) دن مشتقدر)

دبير [ف] قلم . || كاتب . دبير فلك : عطارد .

دپمك (فعل متعدى) تپمك . حيوان آرد آياغيله كيرو اورمق . || نكس، كيرولمك، خسته‌لق عودت ايتمك، نكس . ياره تپمك . تفنك طوپ كيرو اورمق .

دپشمك، تپشمك : نزاع ايتمك، آتلر اورشمق .

دپه : لكد، چفته، رفاس .

دپرتمك يرندن اويناتمق .

دپرشديرمك : تهييج، تحريك .

دپرنمك : اهتزاز، حركت، ارتكاض .

دپوزيتو ـ ده‌پوزيتو (اسم) رسماً در عهده اولنان شرا .

نطق اجراسنى تأمين ايچون صاغلام محله وضع اولنان آقچه وياخود ذى قيمت اشيا' رهن' ضمان .

دپه (اسم) تپه . تومسك شئ' ذروه طاغ تپه‌سى . || اوج . باش تپه‌سى' هامه . || ايپك' خوطوس خروس تپه‌سى' طاوق تپه‌سى . تپه‌لى پليچ .

§ تپه‌كوز : يوقارو باقان . احول .

تپه جامى : قبه وتاوانلره وضع اولنان جام.

دجّال [ع] ظهورى علائم قيامتدن اولان كذاب مشهور [نفعى : دجال يوان سيرت وسيماى زمانه]

دخالت [ع] تصرفاتمزدندر . بريره' بريلك سايهٔ وحمايه‌سنه داخل اولمه : دائره اطاعته دخالتلريله براز مظهر عاطفت اولديلر .

دخل [ع] قارشمه' تأثير : بوخصوصده هيچ دخلى يوق || ايراد : دخل وخرجى بللى . || تعييب' تعريض . [مصراع مشهور : دخل ايدن ديمزى بارى مسلمان اولسه]

دخمه [ف] ميت دفن ايتدكلرى كنبد

دخمه (اسم) هوايه آتيلان اغز' هوايه يوسكورن فشنك .

دخيل [ع] خارجدن كلوب بريلك حمايه‌سنه صيغنان' دخالت ايدن . [دخيل . دركه پيغمبرم بن]

در [ف] قاپو . درخانه . [كانى – مستزاد :
الله قپوسيدر قپو دربانلغن ايله
كل كيتمه درينه
الله درندن ايو بردرمى كركدر
هردرده اوشاقى]

درسعادت : استانبول . || بوكلمه ييرتمق معناسنه اولان (دريدن) مصدرندن امر حاضر اولەرق آنكله وصف تركيبى ياپيلور: صفدر' جكردر: [صفدر وصف شكنى بويله كركدر صدرك]
[انسى – نفعى حقنده مدحيه : سنسن اوشهسوار جكردر – بى واهمه شهسوار معنى]

درّاك [ع] سريع الادراك' سريع الفهم : شخص درّاك' قوهٔ درّاكه .

دراهم (☞ كسره ايله درهمه)

دربار [ف] باب سلطنت' || باب حكومت : دربار شوكتقرار .

دربان [ف] قاپوجى' بواب . [روحى : مطبخلرينه آچ واران آدم دكنك يرـ دربانلرى وار كوز قاپوده ال دكنكده]

دربدر [ف] قاپودن قاپويه باش اوروب‌كزن' يوردسز [فضولى : صانوركه نالهٔ زارم آكا اثر قيلماز – آنى زمان ايله عالمده دربدر قيلماز]

دربند [ف] سرحدده اولان كوچك قلعه' || قاپو كبى طاغ كچيدى . قاره‌ده‌كى بوغاز .

دربند آغاسى : سابقده دربندلرده بولنان محافظه مأمورى .

درج [ع] ادخال ايتمك . اكثريا معنويانده قوللانيلور : بوفقره‌نك استطراد قبيلندن مكتوبه درجى . او مسئله‌يى كتابنده درج ايتمه‌مش .

|| بعضاً جمع وادخار معناسنده قوللانيلور : درج نقود كبى .

درجه [ع] بربرى اوزرينه اولان باصامق' طبقه' آشاغيدن يوقارى‌يه اولان قدمه . دركه‌نك ضدى . بردرجه دها يوكسلدى' درجه درجه يوكسليور . حرارت صفردن درت درجه يوقاريده ايدى . || مرتبه : درجهٔ ارتفاع' درجهٔ بالا' اك عالى درجه‌يه واصل اولدى .

|| بولوك : قرق بش درجه‌ده برزاويه تشكيل ايلدى .

جمعى درجات : درجات جنت . درجات ميزان‌الحراره .

ضدى دركاتدر : دركات جهنم .

درد [ف] آغرى' سزى. مادى ومعنوى انسانى بحضور ايدن حالات [فضولى : درد چوق . هم درد يوق' دشمن قوى' طالع زبون]
[دردله نسخهٔ شفاسين – عالمده برآيت خداسين] [مثل : دردسز باش تركيده كرك]

[دردینی صاقلایان درمان بوله‌ماز] [ثابت : رنجش خاطری عرض ایله شفا نیته — دردینی سو. یله‌میان خسته‌یه درمان اولماز] [فضولی : ای هرمرض علاجنه حکم ایلین طبیب — بیمار دردعشق اولانك یوقمی چاره‌سی]

دردلشمك : تظلم حال ، محرمانه مصاحبت ، حسبحال .

دردلمك : علت صاحبی اولمق .

دردلو : علیل ، مریض . ‖ مکدر ، متألم ، مصاب

دردست [ف] الده : دردست تسویه ، دردست تحریر . ‖ طوتمق معناسنه قوللانیلور . بوحالده (ایتمك) ماده‌سنی آلور . دردست ایدیلان اشقیا .

درز [ف] دیوار ، صیوه مقوله‌سنك فاصله‌لرینه مالا وخرج ایله چزکی چکه‌رك استحکام ویرمك : دیواری درز ایتدی .

درس [ع] برشیئی اوکرنمك وحفظ واتقان ایتمك اوزره اوقومق . درس کتاب ، درس علم . [فنون فتنه‌یی زلفك خط بر فندن اوکرنسون — کشی بردرس اوکرنسونده تك دشمندن اوکرنسون]

درس آلمق : اوقومق ، چالشمق . تدرس .

درس ویرمك : اوقوتمق تدریس ‖ اضلال ، اغوا .

درسخانه : مدرسه ومکتبك تعلیم محلی .

درس عام : رحله ، تدریسه یکوب طلبه‌یه درس ویرن مدرس .

جمعی دروس .

درك [ع] ایرشمك ، عقسل ایردیرمك تفهم ، نتیجه‌ده‌کی مشکلاتی بادیء امرده درك ایلدی .

‖ هرنسنه‌نك قعرینه دینور ، دیب معناسنه . درك اسفل ، قعر جهنم . [اولدی قارونه مقارن واردی درك اسفله]

درکار [ف] بللی ، میدانده ، بدیهی .

درکنار [ف] فی‌الاصل مکتوبك کنارینه یازیلان یازی ، حاشیه معناسنه‌در اصطلاح کتابده بر استدعا ویا مذکره‌نك زیرینه یازیلان جوابه دینور که قبود وامثاله مستند اولمامق مشروطدر . ‖ قوجه اقلامه ، قوجاغه آلمه ، بو معناده قوللانلماز اولمشدر .

درکه [ع] [ده . ره . که] درجه‌نك ضدی آشاغی‌یه اینمکه مخصوص قدمه ، درکهٔ میران البروده ‖ طبقهٔ سفلی : درکهٔ دوزخ . جمعی درکات . درکات جهنم .

درگاه . درگه آستانهٔ اکابر . درگاه الهی [نفعی : درکه‌نکده بر دیبهٔ ثانی بکا چوق کوردیلر — اوبدیلر اولوشدیلر برقاچ کلاب روزکار]

بومناسبتله جسیم تکیه‌لرده اصطلاح اولمشدر : درگاه نقشبندی .

درمان [ف] علاج ، چاره [الله درد ویروب درمان اراتمسون] [دردینی ویرن درمانینی‌ده ویرر]

‖ قوت ، طاقت : درمانم قالمدی . درمانم کسلدی . یورومکه درمان ایستر .

درمانده [ف] عاجز ، بیچاره .

درماندکی : عاجزلك .

دروازه [ف] بیوك قابو ، بیوك صوقاق قابوسی . [دروازهٔ التجا قاپانمش]

درون [ف] برشیئك ایچی ، داخل : درون جامع ، درون مملکت .

‖ ایچ یوز ، جوف . قلب : اضطراب درون . [فضولی : بلا یولنده غوغاید قچن بن تك طورر مجنون — قچن اولماز درون تك ، یك یلود هرکیمه یولداشن] [کذا : ای خون دیده کسمه جکردن تعلقن — مهرك صاوشمه سینه‌دن ای آتش درون]

درویش [ف] فقیر قانع ، درویش دل آگاه . ‖ برطریقته منتسب اولان .

دره (اسم) طاغ آره‌سی ، وادی . آقار دره : اوفاق چای .

دره دپه : دوز اولمیان .

دره اوتی (اسم) برنوع اینجه یابراقلی رزنه سپت ، شویت .

دری (اسم) اجسامك سطحنده اینجه قابق ، جلد ، پوست ، قابوق . تلکی دریسی .

قوزی دریسی کبی مطلقا حیوان دریسی اولورسه (کون) دینور .

پلان دریسی : خرشا .

خام دری : صریم .

آق دری : یازو یازدقلری ترشه، رق، قضیم.

دری یوزمك : سلخ .

§ دری باغلامق : یاره ملتئم اولمق .

دری [ف] لسان فارسینك فصیحی . لسان دری . لغت دریه .

دریا [ف] دکز [ندیم : کوه ودریا ایکی جانبدن دراغوش ایلمش ــ صانکه دریا دایه‌سی کهسار ایسه لالاسید]

دریادل : قلبی واسع . وسیع الحوصله :

دریا نوش : چوق ایچکی ایچن .

دریچه [ف] پنجره .

دریوزه [ف] دیلنجیلك .

دریوزه‌کر : دیلنجی [هرسکلی عارف حکمت بك : اوله دریوزه کر سیله، اجلاف زمان ــ برآیاغ اوزره کزه قرطبه وبومبایی]

دساس [ع] دسیسه‌جی، دسیسه‌کار .

دسائس (☞ دسیسه)

دسپوت (اسم) یونانیدن . آغا معناسنه. الیوم مترپولیتلره دینور فرق کلیسا دسپوتی .

دست [ف] ال . [مقصد دوام ایتدیکی قلم دکل ارتحالنه قدر دست عرفاندن راقدیغی قلمدر]

دستکش : فارغ اولان،

دستکیر : ال طوتیجی، معین، ظهیر .

دستار [ف] صاریق، عمامه . [نابی : دستار چیره‌سز بکا کیم ایلر التفات ــ کتاب ایچنده هرنه قدر چیره دست ایسه‌م]

دستارچه : مندیل، یاغلق .

دستان [ف] حیله : تزویر .

دستاویز [ف] هدیهٔ ناچیز [بیت : یادستاویز محنتله کلور یا تحفهٔ غمله ــ اوصاندم حاصلی آمد شد لیل ونهارمدن]

دستبرد [ف] قدرت غالبانه [کمال : دستبرد قهرمانی ایله ...]

دسترس [ف] موفق، ظفریاب، نائل: دسترس اوله‌مدی .

دستره [ف] (دست اره) مخففی درکه ال بچقیسی دیمکدر .

دستره بالغی بورنو اوزون برنوع قایش بالغی. دیکر نوعی فلاندره .

دستك (اسم) دیواره اوردقلری کوچوك پایه . آغاج داللرینی بندیردکلری طیاق، پشتیبان .

دستکله‌مك : دستك اورمق، تقویت .

قاپو دستکی : قاپویی تقویه ایچون طیادقلری اوزون دیرك .

دستکیره [ف] تسکره دیدکلری خسته نقلنه مخصوص سربرکه ال ایله کو-تورلمه‌سی وجه تسمیه‌در .

دستگاه ـ دستکه [ف] تزکاه ایش آلتی، چولهــه دستکاهی، مارنغوز دستکاهی . دستکاه طبع .

دستکاهدار : برکارکاهك باش خدمه‌سی .

دستمال [ف] ال سیله‌جك بز .

دستمایه [ف] سرمایه . دستمایهٔ هنردن وایه‌سی یوق ایدی .

دستور [ف] اذن، رخصت . [مثل: دستورسز باغچه کیریلمز .]

دسته [ف] فی الاصل اون عدد شیدن مرکب دمت، بر دسته قاشق . تعمیماً هردمت اولمش شیئه دینور : بر دسته چوراب . بر دسته فس .

دسته‌لمك : دمت ایدوب باغلامق .

دستی [ف] قولپی اولــوب امزیکی اولمیان معروف قاب، سبو . صو دستیسی . [مصراع : سبوی خاطرم قیردك سن آرتق دستی قیرمازسك] [مثل : دستی بی قیرانله صویی کتورن

یردر) [مقدم صو کتورمك، دستی قیرمق بر ایدی
اما ـ عجبدر مظهر رجحان اولور دستی قیران شمدی]

دستیار [ف] معین، ظهیر .

دستیاری : معاونت .

دسیسه [ع] حیله، شیطنت . دوباره .

دسیسه کار : حیله‌جی .

جمعی : دسائس .

دشت [ف] اووه، صحرا .

دعاوی (☞ دعوایه)

دعائم (☞ کسره ایله دعامه‌یه)

دعوت [ع] چاغیرمه : کندوسنی او محله دعوت ایلدك . دعوته اجابت لازمدر . || ضیافت : بواقشام دعوتده ایدی . || دعا معناسنه‌ده قوللانیلور: فلان مستجاب‌الدعوه‌در کبی.

دعوی [ع] برشیئی بویله ویا شویله در دیه ادعا . [دعوی ایچون بر قاضی اثبات ایچون بیك شاهد] [فضولی :

ای فضولی بو نوع دعواده
مصلحتدر طوتم طریق رضا
حال مشکلدر آنده کیم بر اوله
صاحب حکم وصاحب دعوی] || بو یولده شخصین آره‌سنده حادث اولان ادعا . مؤنث عد اولنور : دعوای کاذبه، نظمده اسلوب فارسی اوزره (دعوی) قوللانیلور دعوی، باطل .

دغدغه [ع] راحتسزلك، اضطراب . دغدغهٔ دنیا، دغدغهٔ معیشت ، دغدغهٔ خاطر .

دغل [ف] [ده‌غه‌ل] حیله، خیانت || حیله‌کار [امید وفا ایله هر شخص دغلده]

دغلباز : اویونده حیله ایدن، حیله‌کار . [مثل : دغلبازله طاقه آتلاز]

دفّ [ع] معروف آلت چنك . دائره . زبانزدی تف .

دفاتر (☞ دفتره)

دفائن (☞ دفینه‌یه)

دفتر [ع] بربرینه ضم والحاق اولنمش صحائف اوراقه دینور، مجموعه . (تفتر) دخی لغتدر دفتر ایراد، دفتر مصرف .

دفتر اعمال : کشینك نامهٔ اعمالیدرکه سیئات وحسناتنی جامعدر : [فهیم : دفتر اعمالی خلقك پریشان ایت خدا ـ هم سؤالات قیامت، هم جواب محشرم]

جمعی دفاتر : دفاتر مالیه .

دفترك انواعی واردر . آنا دفتری : قیود، کوتوك،

یومیه دفتری : روزنامه، ژورنال .

اصول دفتری : خصوصات مالیه‌ده موضوع اولان قواعد محاسبات .

دفتر خاقانی ☾ اراضی، امیریه قیودی . اوقیودك اداره‌سی .

دفع [ع] صاومق، طرد ودفع . دفع بلا، دفع غائله . [باقی: دفع یاجوج غمه ایشیکیدر سدسدید ـ منع جیش المه درکهیدر حصن حصین] (اولمق) ماده‌سیله‌ده قوللانیلور اوحالده اسم مفعول حکمی آلور : دفع اولدی .

دفعه (ع) کرّه . دفعهٔ اولی واخیره . چوق دفعه، برقاچ دفعه .

جمعی دفعات : دفعات ایله خبر ویردم .

دفعةً : بردن، آکسزین . دفعةً حادث اولدی .

دفن [ط] طوپراغه کومك . جنازه‌نك دفنی، دفن اموات .

دفنه (یونانیدن) غار . دیدکلری شجر معروف .

دفنه تخمی : حب الغار .

دفین [ع] مدفون : دفین خانه . طوپراغه کوملمش .

دفینه [ع] یره کومیلی اولان مال [قارونی دفینه‌لری کوکه چیقارمدی یره کچیردی]

جمعی دفائن . کشف دفائن . اخراج دفائن.

دقّ [ع] اورمق، چالق : دق باب .

دقایق (☚ دقیقه)

دقیق [ع] اینجه . استعمالی معنویاته منحصر کبی‌در . رأی دقیق، ملاحظهٔ دقیقه .
|| اون : دقیق شعیر .

دقیقه [ع] محتاج دقت اولان کیفیت : بر دقیقهٔ قرآنیه، دقیقهٔ شعریه . بومعنایه جمعی دقایق : دقایق ادبیه || ساعتک آلتمش جزؤده برجزؤی . آن ساعتک آلتمشده بری . بر دقیقه آلتمش ثانیه‌یه منقسمدر .

دك (☚ دکه)

دك (ادات انتها) زمیندن آسمانه‌دك، ماهیدن ماهه‌دك . دکین . دکنجه حتی .

دکاکین (☚ ضمه ایله دکان)

دکدیرمك ایصال، توصیل ایتمك مکتوبی النه دکدیردیلر .

دکر قدر، قیمت، دکرها، دکرمز . (مصراع : چکمش زمان اولور که خیالی جهان‌دکر)
دکرلو : ثمین، ذیقیمت، مرغوب : دکرلی ایش، دکرلی خدمت،

دکرمان ـ دکرمن (اسم) تکر وتکرلکلو شی، چرخ، طاخونه، ملطاط . اون دکرمنی، قهوه دکرمنی .
صودکرمنی : آسیا .
حیوان دکرمنی : خراس .
ال دکرمنی : مرداس .
دکرمنجی : آسیا کر .

دکرمی (صفت) تکرلکمی، مدوّر : دکرمی چهره . بر دکرمی دوابند : تام‌مربع .

دکشمك ایکی شی بر بریله مبادله اولمق یرلرینی دکشدیلر || تحول، تغیر : مزاج دکشمك، هوا دکشمك .
دکشدیرمك : تحویل تبدیل، تغییر ایتمك .
دکیشکلك : تغیر، استبدال .

دکل (ادات) لیس، معناسنه . اویله دکل، دکل که کزمك یوریمك بیله قابل اولمدی . او دکل اونده‌کی .

دکمك (فعل لازم) اولاشمق، وارمق، طوقنمق، اصابت ایتمك، منتهی اولمق، تأثیر ایتمك .
آیاق قره‌یه دکمك : ساحله وصول .
ال دکمك : برخصوصی ایشلمکه وقت بولمق .
جانه دکمك : کارکر اولمق، جانه طاق دیمك .
نظر دکمك : اصابت عین .

دکنك (اسم) اصلی ترجه (ده کنك) استعمالده کافك سکونیله‌در . دکه‌جك آلت، قیصه چوبوق . اینجه صوپا .
ال دکنکی : عصا .
الی دکنکلو : ادبسز، پراماز .

دکّ (اسم) مقدار دراو . مرتبه . دکلو مقوله معناسنه: نه‌دکلو آدم: نصل آدم . نه دکلو مال . (الیوم دکلویه بدل (درلو) لفظی مستعملدر)

دکز (اسم) دوز، مستوی معناسنه بوسببله بحره علم اولمشدر . دریا، عمان .
دکز طوتمق : هدام، بولانتی .

دکزلك (اسم) یاغور وصودن محافظه ایچون پنجره اوکنه، وقایق کنارینه وضع اولنان شیو تخته .

دکه‌مك امتحان، تجربه، آزمایش، صنامق .
کوجنی دکه‌مك : قوتنی تجربه ایتمك .
دکمزلنمك : طاتسزلق، یولسزلق، خویسزلق .

دلّاك [ع] دلك ایدن اوغشدیرن . بو مناسبتله آدم یقیان شخصه اطلاق اولنور .

دلال [ع] [ده . لا . ل] ناز، عشوه، غنج . جلوه .

دلّال [ع] بایع ایله مشتری آره‌سنده‌کی واسطه . منادی . برینك مالنی شو بهایه دیه ندا ایدرك صاتان [مصراع : چارسوی عالمك براوکه‌دن دلالی‌یز]

دلالت [ع] يول كوسترمك، قلاغوزلق ايتمك طريق استقامته دلالت ايتمنى ايستدم . (دليل) مقامنده‌ده قوللانيلور : بو حال جنتنه دلالت ايدر .

دلائل (☜ دليله)

دلق [ف] لباس كهنه .

دلك [ع] ال سورتمك، اوغشديرمق . دلك وتماس .

دلى (صفت) مجنون، ديوانه .

دلى دومان : آشفته .
دلى اولمق : تجنن ايتمك .
دليلك : جنت .
دلى قانلى : قانى آتشلى كنج .
دلورمك : تجنن، اختلال شعور، سودا كتورمك، عقل بوزمق، چلديرمق .

دلى باشى (اسم) سابقده خفيف سوارى ضابطى . دها يوكى سرچشمه .

دليجه (اسم) بغداى ايچنده اولان زوان ديلان سياه دانه كوليجر .

دليل [ع] قلاغوز : [اى بخت بكا دليل راه اول ــ هجرانه دوشورمه كل پناه اول] || بيلنمیان شيئى بيلديرمكه، بيلينان شيئك ماهيتنى تعيينه ياردم ايدن خصوص [كمال : دليل انسانه بيلديكنى اوكرەدر تاريخ فكرك اونتديغى شيلرى حفظ ايدر]

دعواسنه نصل دليل اقامه ايلدى .
جمعى ادله و دلائل‌در : ادلهٔ قويه، دلائل عديده .

دم [ع] قان . اراقهٔ دم . [خيالى : چشممده موجاموج اشك، قلبمده رنكارنك دم]

جمعى دماء : دماء بشرى محافظه مقصديله .

دم [ف] صولق . [فضولى ــ ليلى مجنون : شمعك چوكوردى يوق زبانى ــ دم اورمغه يوق يانده جانى] || آن، وقت، حين [بيك ساعت، بيك لحظه، بيك دم ــ شود برهمزده احوال عالم] [صبرى شاكر : بودمده يوسف اقبال دوران كار فرمادر ــ بودمده چشم يعقوب تمنا نور پيمادر]

دمادم [ف] صيق صيق، دائما، متصل : [بيت بى نقط : دملر سوره‌لم ملك دلاراده دمادم ــ همسر اولالم كلره صحراده دمادم]

دمار [ف] هلاك .

دمبدم [ف] وقت وقت، متصل، دائما .

دمبسته [ف] نفسى طوتلمش صولوقدن قالمش . واعظ دمبسته .

دمبستگى : دمبسته‌لك .

دمت (اسم) يونانيدن، جرزه، دسته : بغداى دمدى، چالى دمدى . چيچك دمدى .

✕ دمت باغلامق : طايه ياپمق ايچون چوبوق ترتيب ايتمك .

دمساز [ف] محب، رفيق موافق .

دمع [ع] كوز ياشى .

جمعى دموع .

دمعه [ع] بر طامله كوز ياشى . دمعهٔ مظلوم .

دمگذار [ف] وقت كچيريجى . خيال وصاليله دمگذار ايدى .

دمگذارى : دمگذارلق .

دموى [ع] قانى چوق : طبع ومزاجه وصف اولور : دموى طبع، دموى مزاج .

دميده [ف] بتمش تنبت ايتمش .

نودميده تازه يتشمش . سبزهٔ نودميده .

دمير (اسم) دمور، حديد آهن (☜ تيموره)

دمين (ادات عهد قريب) بردم مقدم، آنفا، دمينجك .

دن (ادات) من، عن معناسنه . اولدن آخره، اسكداردن بغداده، رمضاندن شواله .

دنانير (☜ ديناره)

دنائت [ع] دنيلك، آلچاقلق . دنائت فطرت .

دندان [ف] دیش .

دنس [ع] [ده ـ نه ـ س] كير، پاس ماديات ومعنويانده قوللانيلور .

دنك (اسم) وزن، موازنت، موازن مال دنكى : باليه، بضيعه . قايغك دنكى موازنتى . دنك كلك : موازن كلك .

|| دنك : كفو . اوقادين آنك دنكى دكل .

دنك [ف] متحير . واله [نفعى : يوسف خلقيدر اول شاهد معنى كيم اولور ـ دل عقل آفت عشقيله سراسيمه ودنك]

دنى [ع] الچاق، سافل، صويسز . [روحى: دنياده دنيلردن ايدرسك طلب كام ـ اى خام طمع نيجه‌يه‌دك بوطمع خام]

دنيئه [ع] عيب، نقيصه : دنيئهٔ تكابو دنيئهٔ تجسس .

دواء [ع] علاج، چاره [نورس قديم : تأثيرى بزده ضدينه دوشدى دوالرك]

دوابّ دابه‌نك جمعى .

دوات [ع] دیویت دیدکلری حقه‌لی قلمدان . كلك ودوات .

دوّار [ع] دور ايديجى، دونيجى : چرخ دوار .

دواعى [ع] (☜ داعيه‌يه)

دواليب (☜ دولابه)

دوام [ع] دائملك، دائم اولمه : دوام عافيت. دوام توجه . || ملازمت ايتمه، آردينه دوشمه . ايشنده دوام ايدر . فلان خدمته دوام ايديور .

بردوام: دوام اوزره اولان. التفاتى بردوامدر.

دوان [ف] قوشيجى، سكرتيجى . اسب دوان. سيل دوان . [نفعى : هرقنده‌كى عزم ايلسه اقبال وسعادت ـ پهلوى ركابنده ايكى پيك دواندر]

دواوين (☜ ديوانه)

دواهى (☜ داهيه‌يه)

دوائر (☜ دائره‌يه)

دوحه [ع] اولو آغاج . شجر كبير . دوحهٔ عظمى .

دور [ع] دونمك . تكرلك كبى دونمك [نفعى : صانمك كه فلك دور ايله شام وسحر ايلر] || دونوب طولاشمق : دور ممالك . دور بلدان . دائره، ولايتى دور ايلدى . || بريك عهده‌سندن بشقه‌سينك عهده‌سنه نقل : دور مأموريت || بروقت معروف : دور فاروقى . || موسم : [نفعى : كل دورى عيش ايامیدر ـ عاشقلرك بيراميدر]

دوران [ع] [ده ـ وه ـ را ـ ن] دونمك، دور ايتمك . يلقوانك دورانه خلل كلدى . || واوك سكونيله دهر، زمان، انقلاب مقاملرنده ايراد اولنور . [راغب : زمان اولماز مساعد يامكان ياساقى، دوران ـ بوعشرتكهده دلخواه اوزره بركون عيش ونوش اولماز]

دوشيرمك ـ ديوشيرمك دويروب طوپلامق || اقتطاف : يمش دوشيرمك || قاتلايوب تنظيم ايتمك : اثواب دوشيرمك .

دوشيرمه ☪ (اسم) سابقده يكيچرى اوجاغى ايچون طوپلانان غير مسلم افراد.

دوشيريم مجموعيت . دوشيريملى قاب : آغزى طوپلو قاب .

دولت (اسم) بخت، غنا، سعادت .

دولتلو، دولتلى : مالدار، قوى الاقتدار، صاحب سعادت . || وزير پايه‌سينك لقب رسميسيدر .

☪ || ممالك مستقله ايله سكنه‌سنى تشكيل ايدن قوه، مجموعه : دولت عثمانيه، آمريقا دولت مجتمعه‌سى .

جمعى دول : دول متحابه، دول متفقه .

دوه (اسم) (معروف اوركوجلو حيوان) جمل، اشتر . ديشى دوه ناقه [مثل : دوه‌دن بيوك فيل وار]

دوه يورشى : استفنى بوزميه‌رق آغر آغر

بوریلك که عادت مستمره‌دن شاشماق. دوه‌جی: ساربان [مثل : یا دوه یا دوه‌جی، یا اوسته‌ده‌کی حاجی]

دوه‌قوشی (اسم) نعامه [مثـل : دوه قوشی کبی یوکه کلنجه قنادینی، اوچغه کلنجه آیاغنی کوستر]

دویرمك ـ دیویرمك (فعل متعدی) طوران برشیئی بریانه یاترمق، ییقمق . آدمی، دستی یی دویرمك .

§ چام دویرمك : خلط وخطا .

دوریلمك : یوارلنمق، ییقلمق .

دها [ع] ذکاء خارق‌العاده . دها وفطانتده اقرانی یوقدر .

دهان [ف] آغیز . [دهـانندن ظهور ایلر همیشه بوی پنهانی] [عزمی زاده حالتی: دهان وغبغب، وانفیـه نسبت پاکدر قات‌قات]

دهر [ع] زمان، زمان مدید، جهان [دهرك نه‌صفا وار عجبا سیم وزرنده ـ انسان براغور هپسنی حین سفرنده] [بودهر دونه تا کلدی برکدر بنم]

دهری ¤ حیاتی دنیـادن عبارت اعتقاد ایدرك اخرویاتی منکر اولان ملحد: [کانی ـ بیلمجه : دهری مذهبلی یاز زندیقدر]

دهشت [ع] عقلی شـاشرته‌جق درجه‌ده قورقمق، اوله دهشتلی بر فورطنه، دهشتلی بر یانغین || عقلی حیران ایده‌جك صورتده قورقه . [کانی : دهشت رس بلاهت وحیرت‌ده وله ـ علامه وعده ابداً لاشریك له]

دهلیز [ع] اوارده اوکی آچیق اولان آولویه ناظر صفه . [اسعد مخلص پاشا : نوهوسلر کیم ایدر تنظیر شعر کاملان ـ صحبت صدره قارشمق کبی‌در دهلیزدن] (دالك کسریله‌ده نغندر)

دهیا [ع] داهیـه لفظنی تأکیـداً صفت اوله‌رق اضافه ایدیلیر. داهیهٔ دهیا .

دیّار [ع] دیر یعنی مناسـتر صاحبی . || فرد .

دیجور [ع] قراکلق مظلم : شب دیجور .

دیدنه [ع] عادات، رسم : دیدنهٔ قدیمـه . دیدنهٔ مستحسنه .

دیر [ع] مناستر، دارالقسیس .

دیمومت [ع] دائملك، دائم اولمه : دیمومت اقبال . دیمومت عافیت .

دین [ع] بورج یعنی ذمتـده ثابت اولان شی .

جمعی دیون . دیون عمومیه .

دیّوث [ع] زوجه‌سـینك شخص آخرله اجتماعنه راضی اولان بی‌غیرت .

دِ : کسره ایله

دباغت [ع] دری‌یی سپیله‌مك . کوپك‌دریسی دباغت قبول ایتمز .

|| دباغلق صنعتی : صنعت دباغتله متعیش .

دثار [ع] اوست لبـاسی . اکثریا کثرتدن کنایه اوله‌رق ترکیب ایله قوللانیلور : (مکارم دثار) کبی که پرمکارم، مکارمی چوق دیمك اولور .

دراز [ف] اوزون: کیسوی دراز، حبل دراز .

درازی : اوزونلق : درازیٔ بحث .

دوردراز : اوزون اوزادیه (طول‌دراز) ترکیبی غلط فاحشدر .

درایت [ع] ذکا فطـانت تجربت آموز . ارباب درایت . درایتلی برذاتدر . [مغلوبدر ارباب درایت جهلایه]

درخت [ف] آغاج . درخت میوه‌دار [مصراع مشهور : آتارلر طاشی عادتدر درخت میوه‌دار اوزره]

درخشان [ف] لمعـان ایدیجی، پارلدایان . کوکب درخشان .

درخشانی : درخشانلق .

درفش [ف] بایراق، سنجاق .

کاویانی درفش : کاوهٔ آهنکرك مشین اوکلکی

درکه آنی برصیریغه بایراق کبی چکه‌رك ضحاك علیهنه قیام ایتمش‌در . (درفش کاویانی قادسیه فتحنده ایدیٔ اسلامه چکمکله اوزرنده‌کی جواهر اموال غنائم صره‌سنده غزاته تقسیم اولنمشدر) [شفیق‌نامه : شقهٔ طیلسان صوفی اقلیم کشساق هوالریله دوش استیلاده درفش کاویانی اعتلالرین بولدی]

درم [ف] (اصلی روجه دراخمی‌در) درهم مخففی . آقچه، پاره، فی‌الاصل بر درهم وزننده اولان کومش آقچه [خیالی ـ درمدح مصطفی فاضل پاشا : بابکده برحاجب ویرر هرسائله یوز بیك درم]

درنك [ف] اکلنجه، آرام، قرار .

بی درنك : بی آرام، قرارسز [نفعی ـ ساقی نامه : دوری کلسون سندن اوکرنسون سپهر بی‌درنك]

درّه [ع] ترکجه‌ده طوره دیدکلری بوکولمش قالین قیصه قرباج .

درهم [ع] (اصلی روجه دراخمی) آقچه، پاره . بردرهم وزننده کومش سکهٔ قدیمه . || وزن معروف . برقیه‌نك درت یوزده بری . جمعی دراهم : دراهم .

درهم شرعی ١٤ قیراط شرعیدن یعنی ٧٠ متوسط آرپه آغرلغندن عبارتدر .

دریغ [ف] اسیرکمه [فضولی : اسکندن کلدیکی خبری دریغ ایتمه کدالردن]
بی دریغ مبذول . اسیرکنمه‌مش : عنایتکزك بیدریغ طوتلمی . || یازق، حیف، ایواه [ابن کمال ـ برای مرثیهٔ سلیم اول : حیف سلطان سلیمه حیف ودریغ ـ هم قلم آغلسون آکا هم تیغ]
دریغا حیفا :

دزدار [ع] قلعه محافظی، قلعه بکجیسی . (کانی ـ بیلمجه : یا کوجوك قلعه‌ده دیزدار کوبکی)

دعامه [ع] بنایه اوردقلری دیرك، پایندده، دستك . جمعی دعایم .

دقّت [ع] اینجه‌لك، نظر دقتندن اوفاق شیلر بیله قورتلماز || صرف ذهن، اهتمام ایله احالهٔ نظر : [ناقی : دقت ایت خالقی کور طرف بنا کوشنده]

دل [ف] یورەك، کوکل اکثریا (کوکل) معناسنه حالات معنویه‌ده قوللانیلور .

دلارا، دلارام : محبوب قلب، کوکل زینتی .
[وهبی : کوکل اکلنجه‌سی محبوبه دلارام دینور]

دل آزار : کوکل اینجیدیجی .

دل آشوب : قلبه اضطراب ویریجی .

دل آکاه : بصیرتکار . قلب کوزی آچیق .

دلاویز : کوکل چکیجی، جذب ایدیجی که مراد تعلق دروندر .

دلبسته : کوکل باغلی، عاشق .

دلپذیر : مقبول .

دلپسند : کوکلك بکندیکی، مرغوب .

دلجو، دلجوی : کوکل آرایجی .

دلخون : متأثرالقلب

دلداده : عاشق .

دلدار : معشوقه، یار .

دلربا : کوکل قاپیجی .

دلریش : کوکلی یاره‌لی، مجروح الفؤاد .

دلساز : کوکل دوزیجی، خاطر آلیجی، لطف ایدیجی .

دلستان : کوکل آلیجی .

دلشاد : مسرورالفؤاد .

دلشکار : کوکل اولاییجی .

دلشکسته : کوکلی قیریق .

دلفروز : کوکله شوق، فرح ویریجی .

دلفریب : کوکل آلدادیجی .

دلفکار : مجروح القلب .

دلکش : کوکل چکیجی، جذب ایدیجی .

دلکشا : کوکل آچیجی .

دلکداز : کوکله زیاده اذا ویریجی .

دلکیر : خاطری قالمش، طارغین .

دلنشین : کوکلده یر طوتان .

دلنواز : کوکل تلطیف ایدیجی .

دلیر [ف] جسور، صاحب جسارت . بهادر . شخص دلیر . مشیر دلیر .

دلبری : دلبرلك، بهادرلك .

دماء (☛ دمه)

دماغ [ع] بين . مغز . ذهن معناسنده مستعملدر : مخل الدماغ (ترجمه طماق ديديكمز بوندن محرفدر .)

دهقان [ع] چفتجی : سعی دهقان .

ديات (☛ ديته)

ديار [ع] مملكت، اولكه بلده [نائلی عتيق: ديار مصره دكل زنكبارهدك كيدرز] جمع مقامنده بلاد كبیده قوللانيلور ديار اجنبيه، ديار بعيده دينور بو كلمه فی الاصل خانه معناسنه اولان (دار) ك جمعيدر .

دياقوز (اسم) رومجهدن . كليسا خدمجيسنك پاپاسلغه سالك اولانی . شماس .

ديانت [ع] دينداراق كه احكام دينيهيه رعايت ومقتضيات دين اوزره حركت: اويله برفعلده بولنمغه ديانتی مانعدر .

ديانتكار : ديانتلی، ديندار .

ديب (اسم) كوك، اسفل، قعر، غور، بن مقعد . آلت . آلتده اولان معناسنه وصف دخی اولور : قزغان ديبی .

آغاج ديبی : آلتی، كولكهسی . ديوار ديبی : يانی .

يرك ديبی : قعر . جهنمك ديبی : اسفل سافلين .

ديبا [ف] بالتعريب ديباج ديدكلری حريردن منسوج قماش . ديبای رومی، ديبای فرنكی .

ديباجه [ع] مقدمه، مقدمهٔ كتاب .

ديبچك (اسم) تفنك قونداغنك ديب طرفی آلتی .

ديبك (اسم) كوتوكدن، طاشدن مصنوع بيوك هاون . قهوه ديبكی .

ديپلومات (اسم) (يونانيدن) رسمی اوراق، برات، سند . عهدنامه فننده ماهر، متفنن سفارت طريقنه سالك آدم .

ديت نفس ويا عضو بدلی اولهرق جانينك شرعاً تأديهيه مجبور اولديغی مال . جمعی ديات .

☛ ديت اناث : ذكورك ديتنك نصفيدر . برقادينك ديتی ايسه كومشدن ٥٠٠٠ درهم شرعی، آلتوندن بشيوز ديناردر . وقتمز رايجنجه اون اوچ بيك اوچ يوز اوچ غروش اون پارهدر .

☛ ديت ذكور : كومشدن اون بيك درهم شرعی آلتوندن بيك ديناردر . وقتمز رايجنجه يكرمی آلتی بيك آلتی يوز آلتمش آلتی بچق غروشدر .

ديت غير مقدره (☛ حكومت عدله)

ديتمك (فعل لازم) ديديك ايتمك، يوكی، كتانی قبارتمق، طرامق . ‖ ات پارچهلرينی قوپارمق : قارغه لشی ديتمك .

ديدشمك : برى برينی ليمه ليمه ادهجك كبی ايشيشوب قاقشمق .

ديدنمك : پارهلنور كبی دپرنمك، چالشمق، جد وجهد .

ديدار [ف] يوز، چهره لقا ‖ رؤيت جمال ‖ كوزل يوز : شاهد حقيقت عرض ديدار ايلدی . ‖ جناب حقك مؤمنلره موعود اولان لقای معنويسی .

ديدبان [ف] كوزجی، كوزهدجی . سابقده كومرك قولجيلرينك علی ايدی . اليوم (مبصر) اطلاق اولنور .

ديدرگين يرينی بكنمز، يرينی غائب ايدوب ديكر محلی يادرغايجی .

ديدركين ايتمك : يرينی يرينی غائب ايتديرهرك دربدر قيلمق .

ديده [ف] كوز، [قطعه :

كيمسه تعيين ايدهمز عالمده
كندی ماهيتنی رأيی ايله
منفرد واسطهٔ رؤيت ايكن
كورهمز كنديسنی ديده بيله]

(ديده) لفظی كورمش معناسنه اولهرق تركيب ايله قوللانيلور : عنايت ديده، كرم ديده كبی .

ديديغی (صفت) دالری (غين) ايله سويلیان پيكی نوعی .

دیرسك (اسم) قولك بازوبه دیرلدیكی یعنی دوندیكی یر، مرفق || کرسته اکریسی .

دیرك (اسم) دوز آغاج ستون . آکا قیاساً عمودی شیلر، بنا دیركی : تمل دیركی، چادر دیركی : وتد : مرمر دیرك : عمود، ستون . گمی دیركی .

دیرمك (فعل متعدی) طوپلامق، دوشیرمك، جمع ایتمك .

دیرمه : دوشیرمه . دیرمه چاتمه : چالی چورچوب مقوله‌سی دیرندی .

دیرنك (اسم) درنك جمعیت، ولیمه . انجمن دوكون درنك .

قالغه دیرنكی : جمعیت اسافل، قوتسز دشمن.

دیرنمك طیانمق، قوی سرد اولوب مقاومت ایتمك . مخالفت .

دیری (اسم) جانلو، حی، برحیات، زنده اولو مقابلی .

دیرم : دیریلك حالی (اولوم دیرم انسان ایچوندر) || سرد، قوی :

دیری پلاو پرنجینك دانه‌لری سرد اولان .

دیری سوز : کلام درشت . دیریلك حیات || درشتلك، سردلك .

دیریلك : نشر، جانلانمق || سولپوك صولق شی سردلشمك .

دیرلتمك : احیا، اعمار ایتمك .

دیرلك : معاشرت، حسن امتزاج . موانست.

دیرین - دیرینه [ف] اسکی، قدیمی . رسم دیرن، چاکر دیرینه .

دیز (اسم) رکبه زانو .

دیز قپاغی طاسی : رضغه .

دیزگین (اسم) عنان، افسار . طولو دیزگین : ارخاء شدید .

دیزلك (اسم) دیزجه اولان قیصه طون .

دیزمان (صفت) قوجامان . انسان وحیوانه وصف اولور . دیزمان برحریف، دیزمان برکدی .

دیزمك (فعل متعدی) صره ایله تصنیف، تسلیك، کشیده، سلك .

§ کتاب دیزمك : مطبعه‌ده ترتیب حروف وصحائف .

دیزدیرمك : صره‌لاتمق، اعداد ایتدیرمك .

دیزلمك : انتظام، اتساق بولمق، صف باغلامق.

دیزی (اسم) نظم، سلك : تسبیح دیزیسی . اینجو دیزیسی .

دیش (اسم) دندان، سن . اوك دیشی : ثنایا، کوپك دیشی : ضاحکه، آزو دیشی اخراس، بیوكلری طاحنه .

|| دستره، صارمساق، چرخ، طراق دندانی.

بردیش صارمساق .

دیش بادمی : سافز بادمی نوعی که اینجه قابوقلی در .

دیش چیقارمق : دیشی یرندن سوکوب اخراج ایتمك که دیش چکمك دخی دینور .

دیشله‌مك : اصیرمق .

دیشیمك : دهشمك جبان شیشی کبی شیلری ایکنه ویا سیوری برشیله دلمك .

دیشیلمك : منشق اولمق، دلنمك .

دیشی (اسم) انثا، ماده . آتك قصراغی، ایت قانجوغی، خروس طاوغی، صیغیر اینکی . قویون، یکی ماریه‌سی .

دیشی دمیر : یومشاق دمیر .

ارککلو دیشیلو : چفت .

دیك [ع] خروس .

دیك (صفت) قائم، مرفوع || یوقوش، منصوب || تیز طبع .

دیك باش : باشی یوقاریده، حرون، حشین، خرچین .

توکلر دیم دیك اولمق : اوربرمك . دیك سوز : کلام مخالف . دیك سس : آواز تیز .

دیكی دیكنه، مخالفت، عناد .

دیك دیك باقق : نگاه خشم آلود .

دیك [ف] چوملك، طوپراق تنجره . دیك فسادی قاپناتدی .

دیکسینمك معده یادرغه‌مق . ایکرنمك که زبانزدی (تیکسنماك) در .

دیکمك آغاج غرس، آدم ودیرك نصب اقامه، رکز ایتمك . || ایکنه وسرد شیله صوقوب درز، خیاطت ایتمك .

§ صوپی دیکمك : صوقابنی باش آشاغی آغیزه بوشالتمق .

§ کوز دیکمك : طمع .

دیکلمك : آیاقده طورمق، آیاغه قالقمق .

دیکن (اسم) بعض نباتانده بولنان سیوری ودیك ایکنه‌لر کربی دیکنی، کل دیکنی || مانع، حائل، خار [کوزه‌در تازه نهال کلی البته دیکن]

⚘ چاقر دیکنی : بش پارمق .

⚘ دوه دیکنی مغیلان .

دیکیش (اسم) خیاطت. دیکیش دیکمك: خیاطت ایتمك .

دیگر [ف] بشقه، آخر . نوع دیکر، تعبیر دیکر . تخفیف ایله (دکر) صورتنده‌ده قوللانیلور : دکر کون، دیکر کون : متغیر بوزوق .

دیکله‌مك استماع حواله سمع، قولاق ورمك . چانغی دیکله‌مك، سوز دیکله‌مك : صایغی، انقیاد، تنصح ایتمك .

دیکمك ـ دینمك (فعل لازم) ساکت، ساکن، راکد، قار، منقطع اولق، کسیلك، طورمق . یاغمور دینمك، روزکار دینمك .

دیندیرمك : تسکین ایتمك .

دینلك : حرکتدن فارغ اولمق، قیام مخالفت.

دینلنمك : استراحت، رکود، سکون . آرام، حضور .

دینلندیرمك : تسکین ایتمك، مستریح ایتمك .

قالبی دینلندیرمك : اولوب قورتلمق، راحتی بولمق .

دیل (اسم) آغزده اولان لسان، زبان [دیلك کمیکی یوق هر طرفه دونر] || دیلرده اولان السنه، لهجه . لغت . برقاج دیل بیلیر . || دکره اوزامش قره || بعض شیلرك ایچنده، آره‌سنده اولان یاصی، ویا سیوری پارچه : دودك دیلی، ترازو دیلی، قنطا، مقره دیلی .

§ دیل اوجنده : همان سویلنمك اوزره اولان سوز

§ دیل آلتی : اکثریا چیغیرتغان قوشلرده اولور بر نوع چبان .

دیل پیبزی : اینجه، اوزون تازه ساقزلی پیبز .

دیل اوزاتمق : اطاله لسان . زباندرازلق ایتمك [دیل اوزادیلان یره ال اوزادلماز]

دیلنی طوتمق : اختیار سکوت .

دیلجك : دیلاق، فرجده اولان لحم زائدکه عربیسی (بظر) در .

کوچك دیل : لهات، لهاة .

دیل آلمق : سابقده دشمن اردوسندن طوتیلان اسرایه دینور .

دیلسز : ابکم، لال، بی زبان .

دیلماج : ترجمان، لسان اهلی .

دیلمك : اوزون اوزون، دیل بیچمنده کسمك، شرحه شرحه ایتمك .

دیللشمك : سویلشمك : مصاحبت، مکالمه || امتحان اولمه : [نفی : هنزی وار ایسه کلسون بربجك دیللشه‌لم]

دیللنمك : دیله کلمك .

دیللرده کزمك . مدخول اولمق .

دیلاق (☚ دیلجکه)

دیلنمك (فعل لازم) تسأل آوج آچمق .

دیلندیرمك : حقیر، محتاج، تسأله مجبور ایتمك .

دیلنجی : سائل، جرار، دریوزه . [مثل : دیلنجینك نه کوزی طویار نه طوربه‌سی طولار]

دیله‌مك (فعل متعدی) استمك، تمنی ایتمك، خواهشکر اولمق .

دیلك : آرزو، تمنی . خواهش .

دیلیم شرحه، قطعه، بردیلیم اتمك، بردیلم قاون .

دیجی (اسم) (ایتالیانجه‌دن) برنوع وردینه طوقنمش قوتلی بر پاموق بزی، شیطان بزی دخی دینور . ساتن ودیمت طوقومسی کبی .

دین [ع] بر ملتك ایمان ایله متمسك اولدیغی شریعته دینور . (دین وملت ایکیسی بردر) اصل‌الاصولی احکام دین اسلامدندر دین محمدی . دین حق .

کیرلی دین قوللایق نفاق .

دینسزلك : قیود دینیه‌دن مجرد اولمق . ملحدلك .

دیندار معتقد .

دینار (اصلی یونانی)در . سكه‌لی برنوع آلتون .

جمعی دنانیر .

دینج (صفت) صاغ، دیری، صاغلام .

دینجلمك : دیریلمك، قوت بولمق .

دینگیل (اسم) عربه تکرلرینك موضوع بولندیغی افقی آغاج .

دیو [ف] شیطان . ‖ مخلوق غریب وهمی: دیو وپری حکایه‌سی .

دیو آینه‌سی : بیوك کوسترن آینه .

دیوار [ف] جدار، حیط . قلعه دیواری : سور .

دیوان [ف] سابقده رؤیت دعاوی‌یه مخصوص اولان مجلس عالی . دیوان همایون، دیوان وزیری .

دیوان الهی محکمهٔ الهیه .

دیوان حرب : مجازات ایچون متشکل محکمهٔ عسکریه ‖ بر شاعرك منظوماتنی حاوی اولان کتاب، دیوان نفعی . بو معنایه جمعی دواوین .

دیوانچه : برشاعرك بعض منظوماتنی حاوی صغیر کتاب : دیوانچهٔ شناسی .

خط دیوانی: احکام دیوانیه‌یی تحریره مخصوص اولان خط معروف‌كه فرمانلر، براتلر، بیورلدیلر آنکله یازیلور .

☪ دیوان همایون ترجمانی : حضور همایونه مثول ایدن سفرایه ترجمانلق ایدن مأمور .

☪ دیوان‌همایون تشریفاتجیسی: معایده ومراسم معتاده‌ده حضور همانه مثول ایدن وزرا ورجالی مرتبه وقدملرنجه ترتیب ایدن مأمور .

دیوان افندیسی، دیوان کاتبی : طشره وزرا-سنك سابقده مکتوبجلغنی اداره ایدن اصحاب قلم .

☪ دیوان قلمی : اوامر عالیه یازیلان قلم .

دیوان طورمق : سابقده دیوانده حاضر اولان چاوشلرك الپنچه‌ده اوله‌رق طورمه‌لری. الیوم مقام احترامده منتظر سلام اولمق‌ده اصطلاحدر .

دیوانه [ف] دلی . (فراحی : دیوانه‌یه عاقل دینلور عاقله مجنون)

دیوانکی : دیوانه‌لك طور دیوانکی .

دیهیم [ف] تاج (نفعی : شاهنشه فرخنده بخت، آرایش دیهیم وتخت - بختی قوی اقبالی سخت، اسکندر یوسف شیم)

دُ : ضمه ایله

دب [ع] آیی، خرس (کمال - تنزیرالخنزیر : دب میشه‌زار شاهق)

دجاجه [ع] (دو - جا - جه] طاوق، دجاجهٔ مصریه (شفیق نامه : عیسی، معجز برهانم دیو دجاجهٔ نفسنی طار قدسی کبی بام عرشه اوچورمغین)

دخان [ع] دومان، ایچدیکمز توتون . لوله‌بر دخان (بیت : تریاقی آه چکسون حسرتله یانه یانه - بش یوز غروش ویرلمز برقیه‌جك دخانه)

دخت و

دختر [ف] قیز . (عینی : دخترك تزویج ایدن مادرهم آغلر هم کولر)

دخترز، دختررز : اوزوم قیزی‌كه شرابدن کنایه‌در .

دختری : قیزلق، بکارت .

دخول [ع] داخل اولمق، ایچری کیرمك ایچنه کیرمك : باب همایوندن

دخـول ، دارالطباعه‌يه دخـول . جمعيتمزه تاريخ دخولى .

درّ اينجو، لؤلؤ . درناسفته .

دريتيم : صدفده يالكز ظهور ايدن اينجو . تخفيف ايله ده مستعملدر [مصراع : سـويلز سويلز اما درمكنون سويلر]

دردانه : اينجو دانه‌سى .

درج [ع] قوطى، نسـوانك ذيقيمت اشـيا قودقلرى چكمجـه قوطيسى . درج جواهر .

درد [ف] [دو ـ ر ـ د] طورطى : [نفعى : بودرد، بوصاف ديمه، دونسون پياله غم يمه ـ قانون دور دائمه، اوى سنده مى‌سون دميدم]

درر (☛ درريه)

درست [ف] [دو ـ رو ـ سـت] صـاغ، صحيح، طوغرى : [كمال ـ دور استيلا ـ سلطان سـليم : درشت بركلامى درست اولديغيچون حسن قبـول ايتمك بيوكلكك الك بيـوك دلائلندندر]

طور درست، فكر درست . درست سويله‌مك .

درستى : درستلك : درستئ اطوار .

درشت [ف] [دو ـ رو ـ شت] سرد، قاتى قابين : كلام درشت، درشـت بر كاغد . [كمال ـ درشت بركلامى درشت اولديغيچون حسن قبول ايتمك]

درشتى : درشتلك .

درگر [ف] دروكر مخففيدركه تركجه‌ده تحريف ايله دولكر دينور .

درود [ف] دعا . درود بى نهايه .

دروس (☛ درسه)

دروغ [ف] يالان، كذب . ايجاد دروغ .

* دروغ مصلحت آمیز : ايش بتيريجى يالان .

دروگر [ف] دولكر .

دُرّه [ع] اينجو دانه‌سى، بيوك اينجو دانه‌سى . جمعى درر .

دزد [ف] [دو ـ ز ـ د] خرسز، سارق .

دزدى : خرسزلق . سرقت .

دستور [ع] مجموعهٔ قوانين .

دستورالعمل : احكاميله عمل اولنه‌جق قانون . || قاعدهٔ اساسيه : ستور هيئى . || وزيركه صاحب دستور معناسنه‌در .

دشمن [ف] عداوت ايدن، عداوت صاحبى . دوسـتك ضدى . [مصراع : نه دوست بللى نه دشمن غريب معركه‌در] [وهبئ سنبلزاده ـ لطيفه ـ احتراز خيـله‌كاران وخائنان :

يك خطر دراپو فهم ايله‌كه سن
كورينه دوست يوزندن دشمن
دشمنى دوست اولور صانمه صاقين
غرض اخلاصنه آلدانمه صاقين]

[مثل : دوست بيك ايسـه آزدر دشمن بر ايسه چوقدر]

دشنام [ف] سـوكه، سـوكوب صـايمه . دشنامه آغاز ايلدى .

دشوار [ف] كوچ : امر دشوار .

دعاء [ع] دركاه الهيـدن تمنئ عنـايت . [نفعى : دعايه باشله يوز سوزدركه رب‌العبـاد اوزره] || عبـارات مأثوره : بر دعا اوقودى، دعا كتابى .

دعا خوان : دعا اوقويجى .

دعاكو : دعاجى .

دعات [ع] داعيـنك جمعى ايسـه‌ده ملحد مشهور حسن صباحك عونهٔ ضاله‌سنه علم اولمشـدر . داعينك جمعى اسـلوب فارسى اوزره (داعيان) صورتنده مستعملدر .

دكّان [ع] حانوت معناسـنه‌دركه چارشيده مال وضع وفروختنه مخصوص اولان اوطه‌يه اطلاق اولنور . اصلى فارسيدر . فى‌الاصل قاپو آرالغنده سكى وسد تعبير اولنان نشيمنه دينور .

كافك تخفيفيله ده مستعملدر [سروری : ن ر دکاندن اولمدم ايراد صاحبى ـ دهر ايسه كلخنيلره حمام وخان ويرر]

• دكانچه: دكانجق؛ كوچوك دكان [وهبى سنبلزاده بقلواجى شيخ حقنده توصيه : آياصوفيه‌دن يچرسه اكر ـ كهنه دكانچه‌ده چوركى قاوور]

دلدل [ع] [دو ـ ل ـ دو ـ ل] فخر عالم افندمزك استر شهبالرى اسميدر . ‖ چاپقين يوريين قاطر؛ مركبه وصف اولور .

دموع (☛ دمعه)

دنبال وَ

دنباله [ف] قويروق . دنباله رو : بريننك آردنجه كيدن؛ تابع .

اختر دنباله دار : كوكب ذوذنب .

دنبه‌لك (اسم) معروف آلت چنك . [بهائى كفرى: قنده اولسه‌م برده ر دنبه‌لك اكسك دكل] [كانى ـ يكن محمد پاشايه مكتوب : سنك كبى ادراكى كوشك ومحفظهٔ مغزى نمونه نماى دنبه‌لك اولان]

دنيا [ع] عالم فنا؛ آخرتك ضدى . [مصراع مشهور : قطع اميد ايلم دنيا طمع دنياسيدر]

نسبتنده دنيوى دينور : امل دنيوى؛ آمال دنيويه .

دو [ف] (واو رسميه ايله) ايكى؛ [بيلندى بيع وشراى دوكون هرنه ايسه ـ كوكل پازارلغى اما بيلنمدى كتدى]

خردوپا : اشك كبى احمق اولاندن كنايه‌در .

دوباره (اسم) حيله؛ مكر . (واو رسميه ايله‌در)

دوباره‌جى حيله‌كار .

دوتا [ف] (واو رسميه ايله) ايكى قات؛ بوكلش؛ كرلشمش . [مناسترلى خواجه نائلى : ويل جهنم اوزره هزاران عقوبته ـ اولسون دوتا جسم خبيثى كر ممر] قامت دوتا .

دوچار [ف] (واو رسميه ايله) ملاقى اولان؛ اولاشان؛ چاتان . [اوده اولسون بلاى دهره دوچار]

دود [ع] قوردجغز . كنديسندن كلبك اولان خرده قورد .

دودالقز : ايبك قوردى .

دود [ف] دومان؛ يانان آتشك توتونى .

دود (اسم) چوشخوم آغاجى . فرصاد . [مثل: صبر ايله قورق حلوا اولور

دود ياپراغى اطلس] بياض دود؛ قره دود .

آهو دودى : قرمزى آغاچ چيلكى .

دودمان [ف] صوى؛ سوپ؛ قوم؛ قبيله؛ خاندان . [اولمسون عالمده كيمسه دودمانده جدا]

دودوك (اسم) اصلى تركجه (توتوك) چبوق وناى معناسنه‌در . مزمار .

قوال كبى اولانى ديلسز دودوك . باش طرفنده آشاغى طوغرى شرحه‌سى اولانى ديللى دودوك . يان دودوك : چيغرتمه .

§ مثل : دودوكى چالمق : ايشى بتيروب موفق؛ ظفرياب اولمق مقامنده تعبير عوام .

دوده [ع] دود معناسنه كه كوچوك قورد-جغزدر .

دور [ف] اوزاق؛ دوردن رسس ايشيديلدى. دورادور اوزون اوزاديه ملاحظهٔ دورادور .

دورانديش : آتيسنى دوشنن .

دورى : اوزاقلق : دورى؛ صورى .

دورباش [ف] دكنك؛ عصا : [كمال ـ تمز برالخنزير : دورباش نفرينه حواله ايلدم]

دورپى (اسم) توربى . سوهان . اكه .

دورپيلك : اكه ايله تسويه ايتمك؛ قباسنى آلوب اينجلتمك .

دورمك (فعل متعدى) قيوروب دوشيرمك . صارمق .

دوروم : لباسك قيريلان يرى . بوكى؛ ‖ طومار : بردورم چوخه .

دوز (صفت) مستقيم؛ مسطح؛ هموار . دوز اووه .

|| سوی: بردوزی‌یه: علی‌الدوام٬ علی‌الاطراد.
دوز آياق : تحتانی٬ نردبانسز .
دوز طبان : شوم .
دوزجه : ساده‌جه٬ یاغی٬ عادتا .
دوب دوز : مسطح . مستوی .
دوزلك : استوا٬ ساحه٬ فضا٬ اووه .
دوزلدمك : دوزلتمك٬ تسویه٬ اصلاح٬ تنظیم ایتمك .
دوزمك : تنظیم٬ تعیین . طاقم دوزمك .
§ دوزوب قوشمق : تهیئه٬ اصلاح٬ تعبیر .
دوزكون : منتظم٬ تسویه اولنمش .
دوزمه : یالان٬ اویدیرمه .

دوزخ [ف] جهنم . بهشت مقابلی . [فضولی: دوزخده كیرمز ستمكدن یانان ـ قابل جنت دكل اهل عذاب]
دوزخی: جهنمی [كاتبی ـ مكتوب لطیفه آمیز: دوزخی وبهشتی٬ مسجدی وكنشتی]

دوزگون (اسم) نسوانك طراوت ایچون یوزلرینه سوردكلری آقلق٬ قیرمزیلق٬ رنك٬ غازه . [شناسی ـ درمدح مصطفی رشید پاشا : سن كبی عاقل اولان قان دوكدرك كونمی سورر ـ وجه ناموسنه اول قان ایله دوز. كونمی سورر]

دوزن خدعه٬ یابمه سوز || ادا٬ نظام [فؤاد پاشا : راوده دوزن اولسه دوزن اولماز او اوده]

دوزینه (اسم) ایتالیانجه‌دن . اون ایكی پارچه‌دن عبارت٬ طاقم٬ دسته .
بردوزینه مندیل٬ چوراب دوزینه ایله آلدلی .

دوست [ف] محب حقیقی : صدیق٬ یار صادق : [فضولی : دوستم عالم سنكچون اولسه كر دشمن بكا ـ غم دكل زیرا بترسك دوست آنجق سن بكا] عالمده كوچ برشی وار ایسه اوده دوست ادینده‌بیلكدر .

دوش [ف] اوموز . دوش تحمل٬ دوش غیرت .

دوش (اسم) یان٬ مقابل٬ قابورغه آلتی٬ بوش بوكور دوش اتی .

دوش (اسم) واقعه٬ رؤیا٬ احلام . [نفعی : بردوش كبی‌در حق بوكه معینده بوعالم ـ كیم كوز یوموب آچنجه زمانی كذر ایلر]
|| دوش آزمق : احتلام .
دوش اولمق : تصادف ایتمك٬ اوغرامق .
بلایه دوش اولدی .
دوشش : تصادفی٬ راست كله .
دوشیش : تصادفی٬ اتفاقی .
دوشكون : مجبور٬ مبتلا منهمك٬ افتاده . || زبون٬ منكوب .
دوشكونلك : ابتلا٬ انهماك . مجبوریت || ابتذال٬ تدنی . انقراض٬ منكوبیت .
دوشوك : جنین ساقط .

دوش (اسم) فرانسزجه‌دن . باشدن آشاغی صو دوكمك٬ سوزگچلی چشمه ایله تبه‌دن استحمام .

دوشس دوق زوجه‌سی٬ كریمه‌سی .

دوشك (اسم) بساط٬ فراش٬ كوچوك مندر٬ بستر. [حكیم باشی بهجت:
دوشه‌یوب طایپایم خانه‌لری
دوشدیم قیدینه لایقمی آنك
دوشكم خاك اوله بالیم سنك
نسینه طایاندیم دنیانك]

دوشكلو یابان٬ اوطنورافلو نارینك ضدی .

دوشمك (فعل لازم) سقوط٬ هبوط٬ انحطاط ایتمك . مادی ومعنوی حالاتده قوللانیلور : دیواردن دوشمش . دوشنك دوستی اولماز . || تصادف٬ توافق : فلان شی كوزل دوشمش . || تنزل٬ اتكه٬ آیاغه دوشمك || دخالت٬ التجا : اوجاغه٬ عرضه دوشمك . || ابرام٬ اصرار: اوستنه دوشمك . || تعقیب٬ آردینه دوشمك || تنزیل : حسابدن دوشمك || حجیل اولمق : كوچوك دوشمك .

دوشنبه [ف] (واو رسمیه ایله) بازار ایرتسی٬ یوم‌الاثنین .

دوشنمك تفكر، ملاحظه . دوشنوب طاشينمق : عريض وعميق تفكر .

دوشورمك اسقاط، فلان شيئي الندن دوشردی . || تنزيل : شو قدر غروشی حسابدن دوشردی . || اسقاط جنين : چوجوق دوشرمك . || راست کتورمك، تصادف ايتديرمك : صره سنی دوشرمك . || محجوب ايتمك : کوچوك دوشرمك .

دوشوك (اسم) جنين ساقط .

دوشوم (اسم) ملتزملرك اکين يغينی تمغالدقلری تخته نشان .

دوشه‌مك يايمق، تفريش، تمهيد، بسط ايتمك . اوطه دوشه‌مك، او دوشه‌مك .

دوشمك : اوزون اوزادی يه بسط مقال، تمهيد مطالعات . || خسته‌لنوب اسير فراش اولمق . بيچاره کنج ياشنده يتاغه دوشدی .

دوشه‌مه بساط . اوطه دوشه‌مه‌سی . مندر، ياصديق، مقعد کبی مفروشات .

دوشه‌مه تخته‌سی : قوغوش .

دوشيزه [ف] باکر قيز، قيز اوغلان قيز .

دوق ـ دوقه (اسم) ابتداکی فرانسزجه‌دن ايکنجی ايتاليانجه‌دن . سردار معناسنه پايه‌در . آرشيدوقه، غراندوقه . پايهٔ اصالت .

دوقتور (اسم) فرانسزجه‌دن . مأذون، مدرس معناسنه . اطبايه تخصيص اولنان عنواندر . طبيب اوستاد .

دوکتمك توکتمك : بتيرمك، نفس توکتمك پاره‌يی توکتمك .

توکنمك : انقضا بولمق، انجام بولمق . عمر توکنمك، وعده‌سی انجامه ايرمك .

دوکمك (فعل متعدی) نثار ايتمك، صاچمق : طاوقلره يم دوکمك || صب . صويی دوکمك . || اساله : کوزياشی دوکمك || اراقه : قان دوکمك . || اصاغه : قالبه دوکمك . || تبول : صو دوکمك .

دوکديرمك : سکب ايتديرمك .

دوکولمك : آقوب کيتمك، ضايع اولمق . || ريزه، ريزه دوشمك : اتلری دوکولمك .

دوکونمك : صو دوکونمك، اغتسال .

دوکوم : سبيکه .

دوکمه : مسکوب، مسبوك، فلزات .

دوکمه‌جی : پرنج اشيا سبك ايدن اهل صنعت

دوکوندی . دوکونتی . ريزه، ريخته . دکز کنارلرنده طاش وقيا مقوله‌سی .

دوکمك (فعل متعدی) ضرب . || اوروب، قاقوب قازديرمق : قوله نشان دوکمك . || دق ايتمك : قاپويی دوکمك . || دوکدرمك : قلعه‌يی اوردرمق، کمی‌يه برساحلی طوپه طوتديرمق .

دوکمه (اسم) عقده ايلکه کچيروب بند ايتديکلری شی . || يومرو چبان کبی اور .

دوکن (اسم) خرمنده بغدايی دوکدکلری چاقمق طاشی قاقيلی آلت .

دوکوش مصادمه . مناقشه، صاواش .

دوکشمك : مضاربه، محاربه، مجادله ايتمك غوغا ايتمك .

دوکنمك : اظهار ندامت وأسف .

دوکوم عقده، معقود . کور دوکوم : ايلك صورتيله اولميوب کرهلو اولان عقده .

دوکوملمك : تعقيد ايتمك، بربره بند ايتمك .

دوکون (اسم) جمعيت محلی دارالمسرة . [مثل : دلی‌يه هرکون دوکون بيرام]

دول (اسم) عرق، اوروق، مايه :

دول ياتاغی : مشيمه . رحم .

دول دوش : تناسل .

دول آلمق : صوی آنك طابنی کتورمك .

دولاب [ع] قويودن صوچيقارمغه مخصوص چرخ . صو دولابی، بوستان دولابی . || حيله، دك، دوباره . بکا بر دولاب اوينادی . || کرك منقول وکرك غير منقول طولانی

قاب، محفظـه كه معروفدر . كتاب دولابى، اثواب دولابى .

دولبند (اسم) اينجه موصلى صاريقلق . دولبند كبى : قار كبى بياض .

دولك (اسم) قاون، قار پوز بيجى، بوستان بوزومى اوفاق يمش .

§ قارغه دولكى : اشك خيارى .

تكرلك دولكى : تكرلككى عربه ايكيسنده طوتديران باش . قسبيب، مطلقا يومرى .

دولگر (اسم) دروكر محرفى، نجار تخته يونوب، كسه‌رك مبخلايان، بنا يايان .

دولنكج (اسم) ديونكج طويغار وقويروق صالان جنسى .

دوم [ف] [دو . وو . م] ايكنجى .

دومان (اسم) هوا پوس، تازه يمشلرك بوغوسى . || يانان شيدن چيقان توتون .

توز دومان : قفـه . توزى دومانه قاتمق : شدت، عجله .

دومان چوكمك : اورتهلغى پوس قابلامق .

§ قفا دومانلامق : سرخوش اولمق .

كوز دومانلانمق : حدتدن، يا علتدن قرارمق .

دومن (اسم) سكان، كمينك قيچنده، سالار تكنه‌لرك كيروسنده اولان خلاشه .

دومن قوللانمق : طوتمق، حسن اداره .

دومن نفرى : اك كيروده اولان، كيرودن كلان .

دومنى اكرى : چاربق آت قويروغى .

دايسى دومنده : قوة‌الظهرى اولادن كنايه تعبير عوام .

دون (اسم) كيجه‌دن اول اولان . ديروز .

دون [ع] آشاغى : بونك بهاسى ديكرندن دوندر . || صويسز، آلچق، بخت دون، طالع دون . شخص دون .

دونگل (اسم) موشموله . بليسيم، بشبيق . معروف ميوه .

دونم (اسم) هرطرفى قرق خطوه، عادة اولان مسافه .

اعشارى دونم : هرياني يوز خطوه اولان جريب . فدان .

دونمك (فعل لازم) دور، جولان، فرلداق كبى دونمك . || اياب، رجوع، عدون، قفول : كتديكى يردن دونمك، مقاولەدن دونمك كبى || خلف، نكول : سوزندن دونمك، وعدندن دونمك

باش دونمك : صفرا باشه اورمق، معده بولانمق .

كوز دونمك : حدتدن كوزلر غضب آلود اولمق .

دوندرمك : چويرمك، دور، اداره ايتمك || ارجاع، اعاده .

دونشدرمك : آرامق، كزنمك .

دونك : بى‌ثبات .

دونكلك : تلون مزاج .

دونمه (صفت) مهتدى . طوغديغى دينى ترك ايله اسلامه كلان .

دويست [ف] ايكى يوز [يا مكرردر عبارت تركى — ايكى يوز آلتون دويست دينارست]

دوئللو (اسم) ايتاليانجه‌دن شخصيص بينده اكثر ناموس ايچون آلت جارحه ويا ناريه ايله مبارزه .

* دوئللو، مبارزه منفرده ديمكدركه ايكى كشينك رضالريله اورشمقلغه اطلاق اولنور .

بو عادت جرمانيا باربارلرينك اسكى زمانلرده بولندقلرى بدويت وجاهليت حالندن بقيه بر يادكاردر . چونكه اوانلده اوروپا اقوامى آره‌سنده اجراى عدالت ايده‌جك هردرلو حاكم وحكومتك فقدانى سببيله ايكى كشى، آره‌لرنده ظهور ايدن منازعدى مقاتله ايله حسم ايدرلر ايدى . صكره‌لرى محكمه قلغلى هيئتلر تشكيل ايدلديكى زمان دخى حقليله حقسزى آيرد ايتمك ايچون متخصمينى آتشده قيزدريلمش دمير نوحدلر اوزرنده يوروتمك وياخود قايناز صو

ایله طولی قزغانلره آتمق وهركیمی آتش یاقاز، قایناز صو حاشلاماز ایسه آنك معصومیتنه اجتهاد وحكم ایتمك كبی برچوق معاملات جاهلانه - بش آلتی عصر مقدمنه كلنجه‌یه قدر - حاكملر حضورنده اجرا ایدیلیر وحتی « ژوژمان دو دیئو » یعنی [محاكمات ربانیه] نام نامجاسیله یاد اولنور ایدی .

مؤخرا اوروپا اقوامی دائرهٔ مدنیتـه داخل اولدقلرنده، بودرلو معامله‌لره بر چوق قانلی وقعه‌لرله ختام ویرلدیسه‌ده دوئللو عادت ردیئه‌سی - حتی قانون نامه‌لرده مجـاسرلری حقلرنده اغر آغر جزالر دخی تعیین ایلدكلری حالده - خلقك اخلاقنه یرلشمش اولدیغندن قالدیرمغه موفق اوله‌مدیلر .

عقلای متأخریندن (لابرویه‌ر) (مـسـندر) (ژان ژاق روسـو) (لوسـتالو) ومعـاصرینك مشـاهیرندن (قـونت بورتالیس) (دوپئین) و (امیل دوژیراردن) كبی برچوق ذوات دوئللونك شناعتنه دائر برخیلی شیلر یازمشلردر .

حتی امیـل دوژیرارده‌ك بومسئله حقنـده اولان محاكمه‌سی (دیقسیونر دولا پولیتیق) ده شو وجهله محرردر :

« شـو یشادیغمز عصرده دوئللویی الـتزام ایتمك الجـاسی زمانی یتلمك دیمكدر . بو معـامله محو اولمش اولان بشـقه اصوله، بشقه اخلاقه، بشـقه افكاره مخصـوص ایدی . شـوراسنی بیان ایتمـك ایسترز كه دوئللو، بالنفس حاصل اولان تجربه‌مز ایله علیهنه قیام اولنه‌جق برخطادر .

« وقوع بولان حركتك ذلتنه، عدم تنزلمك علویتیله مقابله ایدملو « سن بر ناموسلی آدم ایسه‌ك، یاره‌لغمی كوزیكه آلدرق، سـتر اولنـه‌جق برعیبك، یاخود برطبانجه قورشـونینك القا ایتمكلكی طبیعی اولان تهدید واخافه‌دن استعانه‌یه احتیاجك یوق ایسه، قارشـكده‌كنی، تحقـیراتی آرتیرمغه مجبـور ایدرك، اودنی وتربیه‌سزدن اوجكی اویله آلمغـه باق واویله برطور حركت طوت كه قارشـكده‌كی دنی وتربیه‌سز كوپورسون، طاشسون، قاینه صیغماسون .

«اوحد اعتدالی نه‌قدر تجاوز ایدر ایسه، سن انتقامكی ایده‌جككدن اوقدر امین اولورسـك . اگر بادئ امرده افكار عامه آنك طرفنده بولنمغه باشلار ایسـه دخی بك آز وقت چكمكسزین علیهنه چوریله‌جكنده شبهه یوقدر . ایشته اوحالده سنك آلاجغك ترضیه مكمل وشـبهه‌سز قان دوكمكدن دها زیاده مؤثر اولور .

« كیمسـه یاره‌لنمكسزین نهایت بولان دوئللو مسخره‌لقدر . ایكی كشیدن برینك قتلیله ختام بولان دوئللو ایسه فاجعه‌در . بناءً علیه دوئللو ازهر جهت رذالتـدر . تأملسزلكك عقـل وملاحظـه‌یه قارشی صوك عصـیانی، جهالت ووحشـتك مدنیتـه قارشی صوك مقاومتیدر . حكم واقتضای زمان ایسـه عاقل اولمقدر » [امیل دوژیراردن]

دوئللو طرفدارلرینه قارشی ژان ژاق روسـونك یازمش اولدیغی مقاله‌دن بعض فقره‌لرده شونلردر :

« ایا : برانسـانك بوغازلق شرفیله طوغری برقابك شهادتی بینده نه‌كبی رابطه ومناسبت واردر ؟ وباغیرك افكار باطله‌ی قلده منـدمج اولان ناموس حقیقی اوزرینه نه‌تأثیر حاصل ایده بیلیر ؟

« عجایب ! برآدمك مفطور اولدیغی فضیلتلر، مثلا برمفـتری، دنیلك اخـتراع ایلدیكی یالانلرله‌می محو اولور ؟

« سرخوش برحریفـك تشنیعاتی، مخـاطبك مطلقا كوچوك دوشمسنی می اثبات ایدر . بوتقدیرده برعاقلك ناموسی ایلك تصادف ایلدیكی حیوانی صفتلرك یدتصرفنده‌می دیمك اولیبور .

« دوئللو جسـارتی اثبات ایدر وبو صورتله برطاقم قصورلرك رذالت وعیبنی اورتمكه البته كفایت ایلرمی دیه‌جكسكز !

« بنـده سزه صورارم كه : بویله برقاعـده هانكی ناموسه قارشی وضـع اولنور، وهانكی عقل ایله اثبات ایدیلیر .

« اویله اولنجه دیمك كه برحیـدود دوئللویه چیقمقله حیدودلغی كلیاً ازاله ایلیه بیله‌جك .

« قلیچ قوتنه استناد ایلدیكی حالده یالانجینك افترالرینه صحیح نظریله باقیله‌جق .

« آدم اولدیرمكله سنی اتهام ایتدكلری وقت بونك یالان اولدیغنی اثبـات ایتمك ایچون بوفعـلی

اسناد ایدنی اولدیرمکلکلك لازم کلیور . ماحصل فضائل، رذائل، ناموس، عار، طوغریلق، اکریلك هرشیئك وجودی برمقاتله‌نك وقوعیله ثابت اولیور. هردرلو حقارت، محقر ایله (محقور) ك ــ هرهانکیسی اولورسه اولسون ــ قاتیله تمیز لنیور .

« اسکی زمان بهادرلرینك تصادف ایتدکاری شخصی حقارتلرك انتقامنی دوئللو ایله اجرا خاطرلرینه کلمشمیدر ! بربرلری حقلرنده وقوع بولان معامله‌لری اوزرینه (قیصر) (قاطونی) ویا (پوجه) (قیصری) دوئللویه دعوت ایتمشمیدر .

یونانلیلرك اك بیوك بهادری کندیسنه دکنك قالدیرلدیغی ایچون ناموسدن دوشمشمیدر .

« واقعا هرزمانه کوره اصول وعاداتك دکیشه‌جکنی معترفم . لکن عادت دائما ایی اولمق، ور عصرده رعایت اولنان عادتلر مطلقا ناموسك اقتضا ایتدیکی عادتلر بولنمق لازم کلدیکنی بیله‌م .

« اصل ناموس دیلان شی تغیر قبول ایتمز . نه زمانه، نه مکانه، نه‌ده افکار باطله‌یه تابعدر . نه اسکیر، نه‌ده یکیلیر . اساس ازلیسی انسان کامل وعادلك قلبنده ووظیفه‌لرینك کندیسنه تعین ایتدیکی لایتغیر اولان طورده‌در .

« مادام که جهانك اك عالم، اك شجیع، اك فاضل امتلرنده مبارزه، منفرده عادتی جاری دکلدر اصل منشأ وحشیاندسنه لایق بر (موده)در . حال بویله اولنجه بر صاحب ناموس، کندی حیاتی ایله آخرك حیاتنی تهلکه‌یه آتمق ایچون موده‌یه‌ی اتباع ایدر . بناءً علیه ناموسك نام مقدسنی، فضائلك کافه‌سنی قلبجیك اوجنه تخصیص ایدن وجور ادبسزلر یتشدیرمکدن بشقه فائده‌سی اولمیان بر اعتقاد فاسد ایله برابر عد ایتمیك .

« حسن اخلاق ملتزمکز ایسه کندی (موده)سنجه حرکت ایتمکلکی اوکرنکز . خلقك (موده)سنه نظر ایلیك . بوندن سزه بعض محظورلر بیله تولد ایده بیله‌جکنی تسلیم ایده‌یم . یا فضیلت وحسن اخلاق ساده برسوزمیدر . یوقسه یالکز قولای اولورسه‌می فضائله اعتبار اولنه‌جقدر .

« برکره‌ده بو محظورلری اساساً دوشونه‌لم . بشقه‌لرینك حالیله اکلنمکه آلیشان ودائما نقل ایده‌جك یکی فقره آرایان چال چکیجیلرك وایشسز کوجسز حریفلرك مرلدانمسی دکلمی؟ بربرینی بوغازلمغه نه بیوك سبب !

« اکر عقل وحکمتله متصف اولانلر معیشتك مهم ایشلرنده شونك بونك کوزه‌لکنه توفیق معامله ایلیه‌جك ایسه تهذیب اخلاق ایچون بوقدر تحصیل وتعلمه نه حاجت .

« اولومدن قورقمغی سزه اسناد ایلیه‌جکلر دیه‌می وظیفه‌یه قارشی انفعالات نفسانیه‌کزی فدایه جسارت ایلیه‌میورسکز . ایی دوشونه‌کز بویله بر طعنه مظهر اولمقدن قورقمق اولومدن دها زیاده مسکینلك اولدیغنی اکلارسکز .

« دوئللودن استنکاف ایدك، هرکسك طعن وتحقیرینه مظهر اوله‌جغی صحیح اولسه بیله، خیر ایشلیه‌رك ایالك طعنندنمی، یوقسه شر ایشده بولنه‌رق کندی وجدانیك مؤاخذاتندنمی قورقمیدر .

« اینانکزکه کندی نفسنی لایقیله بیلانلر سائرلرینك ناروا طعنندن اصلا متأثر اولمازلر . یالکز بویله بر طعنه بحق مظهر اولمقدن حذر ایدرلر. زیرا ناموس وفضیلت خلقك افکارینه دکل، طبیعت اشیایه مربوطدر . یاپاجغك ایشی عموماً دنیا خلقی تحسین ایلیه‌جك اولسه بیله، بو تحسین او ایشك فنالغنی اصلا تخفیف ایتمز .

« حال بوکه دوئللودن امتناع ایتمکله مظهر طعن وتحقیر اولمق یالاندر . طوغری اولان آدمکه دامن حیاتی هیچ بر وقت لکه‌لنمامش وعمرنده جبانت اثری کوسترمامشدر .. قتل نفسه تصدی ایتمکدن البته امتناع ایدر . وبو امتناعی سایه‌سنده مطلقا دها زیاده مظهر حرمت ورعایت اولور .

« افکار دنیه ــ بوکبی حقیقت بیلرك ــ بر مدت علیهنده بولنسه بیله حیاتینك هربر کونی بونلره قارشی کندی حقنده حسن شهادت ایلر، چونکه معیشتی منتظم اولان برآدمك ــ خلاف عادت زعم اولنان ــ برحرکتی سائر حرکتلرینه قیاس ایله مؤاخذه اولنور.

« فت ایتمدیکزمی که قیلدن نم قاپوب اوته‌کینه، بریکنه صالدیرمغه منهمك اولان دلی فشکلر، اکثریا

قزاندقلری نفرتك اظهارندن چکندکلری ایچون حیاتلرینك فضائحنی جعلی بر ناموس دعواسیله اورتمکه چالیشان برطاقم آلجاقلردن عبارتدر .

« قیامیلریی ایستدیککز کبی چوریکز . طرفکزدن سفسطه اوستنه سفسطه ترتیب ایدیکز . شوراسی دائما ثابت اوله جقدر که جسور اولان آدم قورقاق دکلدر . واوزی طوغری اولان بر وقت ناموسسز اولاماز . بن ایسه جسور اولانك دوئللویه رعایت ایتمیه جکنی ومستقیم اولانك بویله ایشدن نفرت واجتناب ایلیه جکنی اثبات ایلدم صانیرم »

[ژان ژاق روسو]

دوئللویی التزام ایدنلر دیرلرکه : قانونك تعیین ایتدیکی جزالر بعض معاملاتدن طولایی برآدمك ناموسنه ترتب ایدن لکه یی ازاله یه کافی اولمدیغی ایچون اودرلو لکه لرك قان ایله یقانمسی لازم کلیر .

نه اعلا متمم ناموس ' نه اعلا علاج تصفیه '

هانکی عاقلدر اوکه ناموس بشر برقورشونك تصادفنه ویابرقلیجك یلاننه تودیع اولنه بیله جکی رأینده بولنمش اولسون .

سن براهل عرض آدمسك ! فرض ایت که برادبسز ناموسکی اخلال ایلیه جك برکلمه ایله طعن انداز اولمشدرده سنده دوئللویه مجبور اولمشسك .

یا او ادبسز دوئللوده اعدامکده موفق اولورسه ! هم ناموسکی اخلال ایتدی ' همده مبارزه ده غالب اولمدك . انتقام نرده قالدی .

هم ناموسکه تجاوز ایتدی ' هم ده دوئللوده جانکی چیقاردی . یاحکم عدالت نرمیه کتدی .

برآدمك ناموسنه آخرك طعنیله نصل خلل کله بیلیر . ناموسسزلق طعن اولنانده می ' طعن ایدن ادبسزده می ؟

سن چارشیده کیدرکن برادبسز علی ملاء الناس یوزیکه توکوره جك اولسه ' اوغرادیغك شومعامله تحقیریه دوئللو ایله می مقابله ایلیه جکسك . احتمال که دوئللوده سن قزاندك ' اودنی حریف غائب ایتدی : لکن انصاف ایله که — ولو یوز بیك کشینك ایچنده اجرا ایلش اولسون — یوزه توکورمك متجاسرینی ' قانتی دوکمکه مستحق ایده جك افعالدنیدر . بکا قالیرسه توکوروك انسانك جبهۀ ناموسنی لکه دار ایده مز فقط — یکلش بر فکر اوغرینه — قان دوکمك انسانك وجدانتی آخر عمرینه قدر طرمالار طورر .

فضیلت صحیحه وناموس دینلان خصلت برگزیده ایلك تشنیعاتیله زائل اولماز . سن کوردیکك تشنیعاته قلیج ' قورشون ایله مقابله ایتدیکك وفرضا غالب ده کلدیکك حالده نهایت دنیادن بر ادبسزك وجودینی قالدیرمش وفقط شو فعلکله بیك ادبسز متجاسر یتشمکلکه سبب اولمش اولورسك .

اکر ناموسك بویله بر فضیح معامله ایله محو اولمیه جغنی بیله جك قدر حقیقت اندیش ایسه ك بر متجاوزه قارشی سلاحك دکل ' فضیلتك ایجاب ایتدیکی سکوتله مقابله ایله که افکار عامه سنك معصومیتکه ' متجاوزك دنائتنه حکم ایلسون . بنجه بر شریره بوندن بیوك جزا اولماز .

[رفعت . کانی پاشا زاده]

دهات [ع] داهینك جمعی مفردی اولان (داهی) یه بدل (داهیه) استعمالی اولادر . عمروبن العاص دهات عربدندر .

دهن [ع] سورینه جك یاغ . دهن صاف . جمعی ادهنه :

دهور [ع] دهرك جمعی ' دهور واعصار .

دیوث (☞ دینه)

ذ

ذا : الف ایله

ذا [ع] اسم اشارت ' شو ' بو ترکیبسز قوللانلماز : بعدذا ' بوندن ' آندن صکره . کذا : بویله ' اویله .

ذابح [ع] ذبح ایدیجی ' حیوان بوغازلیجی : ذابح غنم .

ذات [ع] صاحب معناسنده اولان (ذو) نك مؤنثیدر. ذات الزوج: قوجه‌لی قادن.
|| عین، حقیقت: ذات باری، ذات مصلحت.
اشخاص حقنده (ذات عالی) اناث حقنده (ذات علیا)
ذاتاً: اصلنده، اصل اوله‌رق. ذاتاً ارباب صلاحدن دکلدی.
ذاتی: ذاته منسوب: شرف ذاتی، فضیلت ذاتیه.
ذاتیات: شخصیات کبی کشینك مخصوصاتی اوزرینه سویلنان سوزلر.
جمعی ذوات: ذوات معتبره، مدعو اولان ذوات.

ذاکر [ع] ذکر ایدیجی. ذاکر اسماء الهیه.
|| تکیه‌لرده اثنای ذکرده نغمه ایله الهیات اوقویان.
جمعی: ذاکرون، ذاکرین.

ذال [ع] [ف] حرفینك اسمی. ذال معجمه، ذال مفتوحه.

ذاهب [ع] کیدیجی، اکثریا حالات ذهنیه‌ده مستعملدر: ذاهب اولدیغی معنی بودکلدر. ذاهب اولدیغی مذهب حقنده شبهه‌لیدر. خدمتی ترك ایتدیکنده ذاهب اولمشدم.

ذاهل [ع] ذهول ایدن، اونودان. ناسخ ذاهل.

ذائب [ع] اریجی. معدنیات حقنده قوللانیلور:

ذائق [ع] طادیجی ذائق شراب محبت.

ذائقه [ع] انسانده طاد ولذت حس ایدیجی اولان قوت که آغزك اوست قسمنده اولور. دیل آکا تماس ایله بر شیئك لذتنی حس ایتدیرر.
(قوهٔ ذائقه) دخی دینور.

ذ : فتحه ایله

ذبائح (☞ ذبیحه‌یه)

ذبح [ع] بوغازلامق، حیوان کسمك. ذبح انعام.

ذبیح [ع] بوغازلنمش حیوان. فی سبیل الله قربان ایدلمکه صالح اولان حیوان.

ذبیحه [ع] کرك ارکك کرك دیشی الله ایچون قربان ایدلمکه صالح اولان حیوان
|| ذبح ایدلمش حیوان.
جمعی. ذبائح.

ذخائر (☞ ذخیره‌یه)

ذخیره [ع] بریکدیروب صاقلانیلان حبوبات، وسائر مأکولات: قیشلق ذخیره، خیلی ذخیره جمع ایلدی.
جمعی ذخائر: ذخائر مدخره. فیئات ذخائر.

ذرعی [ع] آرشون ایله اولچیلان شی.

ذرّه [ع] کوزله آنجق کوریله‌بیله‌جك درجه‌ده اولان خرده شی، شعاع شمسده توز کبی کورینان اوفاق شیلر. [مصراع کال: ذره‌لر آفتابه راجعدر]
اکثریا برشیئك قلتنده وصف اولور: ذره قدر عقلی یوق، ذره قدر ضرر کلمز.
جمعی ذرات. ذرات کائنات.

ذریعه [ع] وسیله: ذریعهٔ حسنه. تحریر اخلاصنامه‌یه ذریعه اتخاذ قلندی.

ذقن [ع] ایکی چکه کمیکینك قاوشدیغی یر که ترکجه‌ده (اکك) تعبیر اولور.

ذکاء [ع] تیز فهملك، بك آکلایجیلق، سرعت ادراك: صاحب ذکا.

ذکاوت [ع] ذکاء معناسنده. اصحاب ذوکاوت.

ذکی [ع] ذکا صاحبی، غبی مقابلی.
جمعی اذکیا. اذکیای عصر.

ذلك [ع] (ذا . ل . ك) شو، او. استعمالى تركيباته مخصوصدر . او حالده كافى اسكان ايديلور : كذلك، مع ذلك كبى .

ذليل [ع] خوار، حقير، آلچاق . (كاظم پاشا ـ بر قطعهٔ هزليه‌دن : بن عاجز وذليلم او چفته اوشاقليدر)

ذمّ [ع] يرمك كه بر آدمك معايبنى، كوتولكلرينى سويلمك . قدح . بر كشى‌يى ذم، بر كشينك ذمى . [كنج ايكن ايله‌مشدى بنه ذم وقدحك]

ذمّ ⚖ برشخص ويا هيأتك افعال مخصوصه بيانيله هتك ناموس وكسر اعتبارينى موجب عزويات .

ذمّام [ع] ذم ايديجى، ايشى كوجى خلق ذم اولان . ذمام بدكفتار .

ذمائم (☛ ذميمه)

ذميم [ع] مذموم، ذم وتعييبه مستحق . خلق ذميم، اخلاق ذميمه .

ذنب [ع] [ذه . ن . ب] كناه، اثم . ذنب عظيم .
جمعى ذنوب : مغفرت ذنوب .

ذنب [ع] [ذه . نه . ب] قويرق . ذات الذنب .
جمعى اذناب : ذوى‌الاذناب . (او پسكوللر بتون اذنابه بكزر)

ذوات (☛ ذاته)

ذوبان [ع] [ذه . وه . با . ن] اريمك . ذوبان نحاس .

ذوق [ع] برشيئك خوشه كيتمكلكى خصوصى ذوق كلام، ذوق عشرت . (كمال ـ مكتوب : بزم تركجه‌مزده حسن طبيعت ديديكمز خاصه‌يه (ذوق)تسميه ايدرك آكا دائر بعض مطالعات بيان ايتدكدن صكره، اوروپاليلرده ذوق ادبيات اولمديغنى سويلر .)
ذوقه كيتمك : خوشه كلمك، برشيدن خوشلانمق . فلان شى ذوقه كيتدى . سرورينسك هزلياتى پك ذوقه كيدر .
ذوقلنمق : بين‌العوام استهزا ايتمك معناسنه‌در . || اكلنجه، جنبش [نديم ـ شرقى : سنى پنهان سوب اى نونهال باغ استغنا ـ براز مدت سنكله ذوق وصحبت ايدهلم تنها] (كذا ـ شرقى : بو عهد ذوق وشادينك كرك قدرين بيله آدم ـ كه دللر هر زمان اولمقده‌در برشوقله خرم)
اهل ذوق : ذوق صاحبى، اكلنجه‌يى سون : [نديم : صار طفل ايكن او شوخى دخى نامن آلمدن ـ ذوق اهلينك يوكلرى پيغامن آلمدن]
ذوقيات : ذوقه، اكلنجه‌يه متعلق خصوصات [ادهم پرتو ـ روسودن مترجم : وار ايسه ذره ذره ذوقيات ـ آنيده قهر دهر ايدر افنا]

ذهاب [ع] كيتمك، اياب وذهاب || ذاهب اولمق يعنى ذهناً بر يوله كيتمك : آنك ذهابى ايله بنم مذهبم آره‌سنده مناسبت يوقدر .

ذهب ⚒ [ع] آلتون .

ذيل [ع] [ذه . ى . ل] اتك : طويل الذيل . || برشيئك آخرى، صوكى لاحقه، تكمله : ذيل دستور، ذيل كتاب، ذيل مكتوب، على‌طريق الذيل، ذيل صورتيله يازلدى .
ذيلاً : ذيل اولەرق : ذيلاً يازديغى جواب
ذيليات : ذيل صورتيله يازيلان شيلر .

ذِ : كسره ايله

ذئاب (☛ ذئبه)

ذراع آرشين، ذراع اعشارى: متره. ذراع معمارى: دولكر قلفه‌لرينك قوللانديغى آرشين . كه ٢٤ اصبعدر || انسانك ديرسكندن اورته پارمغى اوجنه قدر اولان مسافه .

ذروه [ع] برشيئك تپه‌سى. طاغك ذروه‌سى، ذروهٔ ستون .

ذكر [ع] آكمق، آكلق، ياد ايتمك، ايدلمك: احباسنى برد برد ذكر ايلدى . تاريخ طباعتدن بحث ايديلجه فوتنبرغ ذكر ايديلور . || اسماء اللهدن بريني ياد : ذكر الله . ذكر وتوحيد .

ذلّت [ع] خوارلق، حقیرلك . ذلیللك [نفی : بردر بکا شمدن کبرو چون ذلت وعزت ـ نه یم غم دهر ونه پروای زمانه]

ذمّت [ع] عهده : واجبهٔ ذمت رقیت ‖ عهده‌ده اولان شی، بورج : فلانك خزینه‌یه شوقدر غروش ذمتی وار .
ذمت قید ایتمك : اصطلاحات مالیه‌ده بورج چیقارمق .
ذمت پوصله‌سی : بورج پوصله‌سی .
اهل ذمت : ذمی طائفه‌سی، سابقده خراج ویرن غیر مسلم تبعه .
جمعی ذمم : ظهور ایدن ذممه مقابل بر خیلی املاکی وار .

ذمّی [ع] اهل دقت، خراجکذار طائفه [ذمی کبی، امی]

ذهن [ع] فهم، عقل، مدرکه [ذهنمده چکن تصوراتك ـ تعبیرنده یوق دیلده قدرت]
ذهناً : ذهن جهتیله، ذهناً مشغول .
ذهنی : ذهنه منسوب : حساب ذهنی .
ذهنیات : تصورات .

ذی‌الحجّة [ع] مشهور عربیه‌دن اون ایکنجی آی. مجموع سنه‌نك تمامی اولدیغی وجه تسمیه‌در .

ذی‌الید [ع] برعینه بالفعل وضع ید ایدن یاخود تصرف ملاك ایله تصرفی ثابت اولان کیمسه .

ذئب [ع] قورد، کرك . جمعی ذئاب .

ذُ : ضمه ایله

ذباب وَ

ذبابه [ع] سیکك (سینك) [مؤخذ اتی شامل برمکتوبدن : ومثلا حریر بابه طنین ذبابی سجع کتورمك اجل معرفت صایلورایدی]

ذبول [ع] پژمرده اولمق، صاراروب صولمق [سنان پاشا ـ تضرعات : قنی سمن ملاختدرکه عاقبت باد سموم فنا ایله ذبول بولمادی]

ذخر [ع] وقت حاجت ایچون بریکدیریلان، صاقلانان لازمه . بوکلمه مادیاتدن زیاده معنویاتده قوللانیلور [اعمال صالحه کشینك ذخر آخرتیدر]

ذرّیّت [ع] انسانك ولدی . صلبندن کلان نسلی : [برمکیلرك ذریتی توکندی . یسه‌ده صیت کرملری الی قیام‌الساعه بردوامدر]
جمعی ذریات .

ذکور [ع] ارکك معناسنه اولان (ذکر) ك جمعیدر . لسانمزده هم جمع مفرد مقامنده قوللانیلور ذکور واناث . اولاد ذکور . طوغان چوق ذکوری .

ذکورت [ع] ارککلك، خصلت ذکورت.

ذل [ع] ذلت معناسنده‌در . موجب ذل .

ذنوب (☜ ذنبه)

ذو [ع] صاحب معناسنه‌درکه (ذی) دخی بومعنایه‌در . لسانمزده ترکیب ایله قوللانیلور. ذوالجناحین، ذی قدرت حکیم ذوفنون، اکسیر ذوالخاصه . نشان ذیشان کبی .

ذوالقعده [ع] شوالدن صکره کلان اون برنجی شهر عربیدر . بو آیده عربلر سفر وجدالدن قعود ایللرینه مبنی (قعده) ایله تسمیه ایلدیلرکه اشهر حرمدر .

ذهول [ع] مشغولیت الجاسیله غفلت ایدوب اونتمق .

ر

را : الف ایله

ر القبانك اون ایکنجى حرفى . ابجد حسابنجه (۱۰۰) عددیله مساویدر .

راء [ع] حرفنك اسمى، حرف الراء، راء مسمله راء مفتوحه .

رابطه [ع] باغ، بند. اکثریا (تعلق) مقامنده معنویاتده استعمال اولنور . رابطهٔ قدیمه، رابطهٔ محبت، قطع رابطه . || مریدك مرشده قلباً باغلانمه‌سى رابطهٔ قلبیه . || نظام، ترتیب . حسن حرکت : ایشنده رابطه‌سى یوقدر . رابطه‌لى برذاتدر .

رابع [ع] دردنجى . باب رابع، جلد رابع، دفعهٔ رابعه .

رابعاً : دردنجى اوله‌رق، دردنجى درجه‌ده .

رابّه [ع] اوكى والده .

راتبه [ع] معاش . وظیفه : قطع راتبه . توسیع راتبه .

راتنج (☞ رچینه‌یه)

راجح [ع] معنى ویا مادةً اوستون اولان، رجحانلى : قول راجح . رأى راجح .

راجع [ع] رجوع ایدن . اکثریا (عائد) مقامنده قوللانیلور : بوخصوص آکا راجعدر .

راجل [ع] یایا، (فارس) مقابلى . اکثریا مجاز صورتیله قوللانیلور : بو مسئله‌ده راجلدر .

راجلاً : یایا اوله‌رق : راجلاً عودت ایلدى .

راجى [ع] رجا ایدیجى .

راحت [ع] حضور، آسوده‌كى . مادى ومعنوى اضطرابدن كدردن برى اولمه : راحت قلب، راحت وجود . [راحتجه یاتوب هر ایشى اللهه براقدك] [راغب پاشا : عجب آسوده‌در آزردکان کوشهٔ چشمك ـ جهان فتنه‌ده راحت مکر ایجاد غمزه‌کدر]

راحتسز : نامزاج .

راحت طورمق : تمکین، سکون .

راحت دوشکى : فراش موت .

راحت حلقوم (اسم) معروف یموشاق آغده‌لى شکر، فستقلى، قایمقلى راحت حلقوم .

راحله [ع] یوك دوه‌سى، یوك حیوانى . راحله بند عزیمت .

رادفه [ع] اسرافیلك صور ایله اجرا ایده‌جکى نفخهٔ ثانیه .

راده [ع] مرتبه، درجه، صره، کرته : سنى نه راده‌لرده‌دیر ؟ اولوم راده‌سنده خسته‌در . ساعت اون بر راده‌لرنده کلدى . بر راده‌ده حدتلى ایدى که کوزینه برشى کورنمیوردى .

راز [ف] سر، کیزلنان خصوص [مصراع : آشنا راز درونك آشنادن صاقلاماز]

رازقى [ف] تحریفله رازاقى دیدیکمز معروف قرمزى اوزوم .

رازیانه ⚘ [ف] تحریفله رزنه دیدیکمز اینجه یاپراقلى نبات که دره اوتى نوعندن، خیار ترشیسنك طعمنى دکشدیرمك ایچون قوللانیلور .

راست [ف] طوغرى . کفتار راست .

راستى : طوغریلق، طریق راستى .

راستکو : طوغرى سویلیان .

راست کلمك (فعل متعدى) قاوشمق، تصادف ایتمك اصابت .

راست کتیرمك : طوقمق، اصابت ایتدیرمك .

راست کله : تصادفاً، قضاءً، اتفاقاً .

راستق ⚒ (اسم) (راسوخت) محرفى . یانق باقر معناسنه معدنى قره بویا، وسمه که قاشلره چکیلیر .

راستق چكمك : راستقله قاشلرى قرارتمق .

راستق طاشى ⚒ (اسم) آنتيمون .

راسخ [ع] ثابت، پايدار، متين: مذهب راسخ، عقيده، راسخه .

جمعى راسخون وراسخيندر كه علوم عاليه‌ده صاحب ملكه اولانلره اطلاق اولنور .

راشد [ع] صاحب رشاد طوغرى يول طوتان .

راشى [ع] رشوت ويرن . (لعن الله الراشى والمرتشى)

راصد [ع] رصد ايديجى، دقتله باقيجى !! نجومى كوزليجى، حركات نجوميه‌يى ترصد ايدن .

راضى [ع] رضا كوستريجى، رضا ويريجى (سرورى : بويله قاضيى اولور فرضا كيم ـ اولسه راضيى اولور رب حكيم)

راعد [ع] رعد حاصل ايديجى، كورولدەين: سحاب راعد .

راغ [ع] چايرلق، چمنستان باغ ايله برابر قوللانيلور : (آرايش تخت وتاج دولت، آسايش باغ وراغ جنت)

راغب [ع] رغبت ايديجى، ايدن . راغب معالى .

راف (اسم) ديوارلره اشيا واوانى قويمق ايچون ربط ايديلان تخته، يرلى راف، آصمه راف .

دولاب رافلرى : قاتلرى، درجه درجه بولمه‌لرى . طبقه‌لرى .

رافدان (اسم) [را ـ فـه ـ دا ـ ن] قابوغيله كولده، ياخود صوده پيشمش قاتلامش يورطه . (رفد) عربيده قابوق معناسنه اولمغله بوكلمه مركبه قابوغى ايچنده، محفظه‌سيله ديمك تقديرندن اولمق ملحوظدر .

رافضه [ع] شيعه‌دن بر فرقهٔ باغيه‌دركه ابتدا (زيدبن على بن الحسين بن على رضى الله عنهم) خبابلرينه بيعت ايتدكلرى حالده شيخين حضراتندن تبرى ايتمه‌لرينى تكليف ايله بالطبع جواب رد آلمه‌لرى اوزرينه مشار اليهى ترك ايتمشلردر . بوكلمه ترك معناسنه اولان (رفض) دندر .

رافضى [ع] رافضه‌نك نسبيدر . رافضه فرقه‌سنه منسوب شخصه دينور .

رافضى ادعاى اسلام ايلرسه‌ده اهل سنتله بينلرنده مناسبت يوقدر .

جمعى رفائض كلور .

رافع [ع] رفع ايديجى، ايدن، قالديران رافع بلا . اسماء حسناددندر : [شاكر احمد پاشا ـ شرح اسماء الحسنى :

اولدى الخافض ايله الرافع
عند اهل الادب معاً واقع
خفض ايدر مشركينى بالخسران
رفع ايدر مؤمنينى بالاحسان]

راقم [ع] يازيجى، ترقيم ايدن . راقم عريضه، راقم كتاب .

راقى ⚗ (اسم) عرق محرق . اسپرتو نوعى كول: دوز راقى، جبره راقيسى، صمان راقيسى : عادى راقى .

راقى صيسقه‌سى : مستسق .

راكب (اسم) بنيجى . بينن . ركوب ايدن . اولمق ماده‌سيله مفعول معناسنى آلور : راكب اولديغى سفينه بك جسيم ايدى .

راكباً : راكب اوله‌رق دمير يول قطارينه راكباً برأ عزيمت .

راكد [ع] جريانده اوليوب طورمش اولان . هواى راكد . مياه راكده ياخود تركجه سبكنده راكد هوا، بوكون دكز راكد ايدى .

راكع [ع] ركوع ايديجى .

راكعاً : ركوع حالنده اوله‌رق : راكعاً تلاوت .

رام [ف] مطيع، منقاد، اتباع ايدن . (ايتمك) و (اولمق) ماده‌لريله‌ده قوللانيلور آرسلانى كنديسنه رام ايتدى . او حرون حيوان عاقبت رام اولدى .

رامپه ⚓ (ایتالیانجه‌دن) کمی کمی یه یاناشوب چنکل آتمه .

رامشگر [ع] سازنده، خواننده .

رامی [ع] آتیجی، آتان . رامیٔ سهام .

راوند ⚘ [ع] معروف بر دوای نباتیدر. راوند کوکی . راوند چینی، پاماس راوندی کبی برقاچ نوعی واردر .

راوی [ع] روایت ایدیجی ایدن، راویٔ احادیث . راویٔ حکایه .

راه [ف] یول، طریق : راه وطن، راه سلامت، [روحی – ترکیب بند : کیم سزدن ایراغ اولدی ایسه حقه یقیندر – زیراکه ضلالت یولیدر طوتدیغکز راه] تخفیفله (ره) ده قوللانیلور : ره حقیقت .

راهبر : دلیل، یوله کتورن، قلاووز .

راهزن : یول کسیجی، یول اوغرلیان، قاطع طریق .

راهنما : یول کوستریجی .

راهب [ع] مناسترده اوتوران پاپاس . [سروری : نه مذهبدنسک ای راهب کلیسایی بکنمزسک – کلیسایی بکنسه‌کده چلیپایی بکنمزسک]

جمعی رهبان .

راهن [ع] ⚖ رهن ویرن کیمسه .

راهن مستعیر ⚖ بشقه‌سندن عاریت آلدیغی برمالی بر بشقه‌سنه رهن ویرن کیمسه .

راهوار (اسم) تحریفله (راهوان) دیدیکمزدرکه بر یانک آیاقلرینی برابر آته‌رق راکبنی صارصمه‌دن قوشان تربیه‌لی آت. کرید رهواری مشهوردر .

رای (اسم) هندوستان پادشاهلرینک عنوانی : رای کشمیر .

رای [ع] رأی معناسنه‌درکه ادای فارسی اوزره ترکیب ایله قوللانیلور : خودرای، ستوده رای .

رایات (☞ رایت)

رایت [ع] لوا، سنجاق، رایت اسلامیت، رایت حمیت، رایت عثمانی .

جمعی رایات : رایات ظفر آیات .

رایج [ع] بین‌الناس سوریلور، یکر اولان : رایج آقچه. رایج وقت. بو اعتبار ایله محصولاتک پیاسه‌سی، یعنی کلیتله صاتلدیغی فیئات مقامنده‌ده مستعملدر. پاموغک رایجی، آقچه‌نک رایجی.

رائحه [ع] قوقو، بوی، رائحهٔ طیبه .

رایگان [ف] بادهوا، مفت، مجاناً، عوضسز، قارشولغی ویرلمیه‌رک . [تصویر افکار : بالخصوص دولتجه رایگان طوتیلان بونجه عنایاتک]

رائش [ع] ⚖ راشی ایله مرتشی بیننده‌کی واسطه اولان شخص مؤنثی (رائشه) دینور .

رائف [ع] صاحب رأفت، رأفتلی .

رائق [ع] خالص، صافی . شراب رائق .

رائی [ع] رؤیت ایدیجی، کوریجی .

ر : فتحه ایله

رأس [ع] باش، سر، قدمک ضدی: رأسنده عمامه‌یه بدل مغفر وار ایدی . || بر ایشک بر خدمتک بیوکی، باشی ومنتهای درجاتی : رأس مأموریت، رأس اداره . || حیواناته مخصوص اسم عدد : درت رأس اینک، ایکی رأس بارکیر .

رأس المال ⚖ سرمایه .

رأفت [ع] اسیركمه، صیانت. فرط رأ- فتدن یاغی كندیسنی فدا ایلیه‌جك ایدی.

رأی [ع] حكم، اعتقاد، قیاس، نتیجهٔ فكر ونظر : رأی سالم، رأی سقیم، رأی متین.

رأی‌العین : كوزیله كورمك. رأی‌العین مشهودم اولدی.

رب [ع] جمیع مخلوقاتی بسلیجی اولان خالق تعالی، پروردكار عالم. ‖ صاحب :

رب‌البیت : بیت مكرمك صاحبی اولان جناب حق.

رب‌الدار : او صاحبی.

سكون با ایله (یارب) بانك تشدیدیله (یاربّ) دن، ویارب دخی (یاربیّ) دن مخففدر. عرب ایكی صكره‌كیلری عجم اولكنی استعمال ایتدیكی حالده بز اوچنی‌ده استعمال ایلرز. نظمده ایسه عجمك طرز تخفیفنی قوللانعقده‌یز [یارب بونه‌حكمتدر، الهی بونه حالت] [روحی : یارب بزه رار بولنوب همت ایدرمی ــ یوقسه كونمز بویله جفا ایله چكرمی]

رباب [ع] كمانجه.

ربّانی [ع] متألّه، عارف بالله اولان، وا- صلیندن بولنان ذات.

جمعی ربانیوندر.

‖ جناب حقه منسوب، متعلق : لطف ربانی، ارادهٔ ربانیه.

ربط [ع] باغلامق، بند ایتمك. باغلانمق. ایپك براوجنی بلتسه دیكرینی خلقه‌یه ربط ایلدی. ربط قلب ایله بك چوق شی كشف اولنور. ‖ نظام، انتظام ویرمك : مملكتك ضبط وربطنه همت ایلدی.

ربون ـ [ع] آلش ویرشده ویریلان بی.

ربیب [ع] اوكی اوغل.

ربیبه [ع] اوكی قیز.

ربیع [ع] ایكی قسمدر بری ربیع‌الشهور وبری ربیع‌الازمنه‌در : ربیع‌الشهور صفردن صكره كلان ایكی معروف آیدر. بونلری شهر ربیع‌الاول، شهر ربیع‌الثانی صورتنده استعمال ایدرلر ربیع ازمنه‌دن فرق ایچون.

ربیع ازمنه‌ده ایكی كونه‌در بری ربیع اول‌در، چیچكلر آچوب زمینك طراوت بولدیغی زماندركه بهار دیدیكمز موسمدر. دیكری ربیع ثانیدركه میوه‌لر یتشدیكی كوز فصلی در [نفعی : عهد عدلی عالمه فصل ربیع خوشدلی ــ دور لطفی دهره ایام شباب روزكار]

ابوالربیع : چاوش قوشینك كنیه‌سیدر، ابتدای بهارده ظهور ایلدیكی ایچون تسمیه اولنمشدر.

رتایم (☚ رتیمه‌یه)

رتق [ع] برشینك یاریغنی قاوشدیروب بتشدیرمك. لسانمزده (فتق) ایله رلكده قوللانیلور : رتق وفتق مصالح جمهور.

رتقاء [ع] جماعی قابل اولمیه‌جق درجه‌ده فرجی بتشیك عورته دینور تركجه‌ده (آصلق) تعبیر اولنور. (رتقانك كتب فقهیه‌ده نكاح بابنده احكام مخصوصه‌سی واردر)

رتیمه [ع] برشیئی خاطره كتورمك ایچون پارمغه باغلانان ایپلكه اطلاق اولنور.

جمعی رتایم.

رجا [ع] اومه، امید ایتمه، یالوارمه، نیاز : نه رجامی قبول ایتدی، نه‌ده رد ایتدی. بك چوق رجا ایلدم.

رجب [ع] شهور عربیه‌دن یدنجی آیك اسمیدركه شهور ثلثه‌نك اولیدر.

رجبیون : عندالظرفاء رجبده قرا وقصباته طاغیلان واعظره اطلاق اولنور. قاپو قاپو طولا- شوب جر ایدرلر.

رجز [ع] [ر. جه. ز] بحار عروضدن اوچ بحردر : برنجیسنه رجز سالم دینوركه درت دفعه (مستفعلن) دن عبارتدر.

ایكنجیسی : رجز مرفلدركه ایكی دفعه (مستفعلاتن) دن عبارتدر.

اوچنجیسی رجز مخبوندركه (مفتعلن مفاعل، مفتعل مفاعلن) دن عبارتدر.

رجل [ع] بالغ اولمش اركك . (مرانقلن كنديسنه رجل صالح ديشار نامنی ويرمشدر)

|| اصطلاحزده برار' مقتدر معناسنه قوللانيلور : بن او ايشك رجلی دكلم . فلان خدمتك رجلی‌در ديرلر .

جمعی رجال : رجال دولت' رجال مملكت .

رجم [ع] طاشله طوتمق' طاشلامق . رجم زانی . || برينه آتيلان' طاش .

رجوليت [ع] اركلك . بوحال كرچكدن رجوليت شعاريدر .

رجيم [ع] مطرود معناسنه‌دركه خاصة شيطانه وصف اولور . شيطان رجيم .

رچته (اسم) ايتاليانجه‌دن . طبيبلرك ترتيب ايتدكلری دوابی ناطق كاغد . علاجك ترتيبی كاغدی .

رچل (اسم) طوغريسی (لچل) ميوه ايله پيشان قوبی طاتلی .

رچينه (اسم) قره ساقز نوعندن بعض آغاج ساقزلری . راتنج .

رحل [ع] سمر' پالان .

شد رحل : اختيار سفر ايتمك : تا بغداددن بورايه قدر شد رحلنه سبب پای تختی زيارت آرزوسی ايدی .

رحله [ع] اوزرينه تعظيماً مصحف قونمق ايچون' اوقومق' واوقودلمق اوزره كتاب قونيغه مخصوص معروف اسكمله .

رحلهٔ قران' رحلهٔ تدريس .

رحم [ع] رحمت (فضولی ـ مربع : رحم قيل دولتلو سلطانم مروت چاغيدر)

رحم [ع] (ره ـ حی ـ م) ياوريسی قارننده حاصل اولان حيوانده‌كی دول ياتاغی : رحم مادر .

اختناق رحم : (☚ اختناقه)

|| خصملق' والده جهتندن اولان قرابت : خريده بولنانه صلهٔ رحم واجبدر .

رحمان ـ رحمن [ع] صاحب رحمت اولان جناب حق (شاكر احمد پاشا ـ شرح اسماءالحسنی :

نعت خاص خدادر الرحمن
نعمتی بروفا جره يكسان
يعنی دنياده مؤمن وكافر
مظهر رحمت اولديغی ظاهر)

رحمانی : رحمانه منسوب شيطانی اولميان : بورؤيا رحمانی بررؤيايه بكزه‌يور .

رحمت [ع] جناب حقك عبادينه اولان احسانی كه دنياده مؤمن ومشركه شاملدر . آخرتده ايسه مؤمن قوللرينه خاصدر . اكثريا جناب حقك مظهر احسانی اولمق تمنيسيله اموات حقنده ايراد ايديلور. حق رحمت ايليه مبارك برآدم ايدی . باباسنك جانئه رحمت (رحمت اولسون فن لظمك پيرينه اوستادينه) || باعث رفاه ونعمت اولديغی ايچون ياغموره‌ده اطلاق اولنور : بوياز خيلی رحمت دوشدی .

رحمتلو : مرحوم' سعيد'

رحيق [ع] شراب ناب (مداوله' رحيق محبت)

رحيل [ع] كوچمه' كوچ ايتمه . اكثريا آخرته انتقالده قوللانيلور : (تمامه ايردی اقامت چالندی كوس رحيل)

رحيم [ع] صاحب رحمت اولان جناب حق (شاكر احمد پاشا ـ شرح اسماءالحسنی :

الرحيم اسم سامی' حقدر
رحمتی مؤمنينه ملحقدر)

رخاء [ع] بوللق ايله چكنمه' معيشتده وسعت: مظهر نعمت رخا .

رخاوت [ع] كوشكلك . سولپوكلك : رخاوتدن يرندن قالقمق ايستميور.

|| اهمال' عدم غيرت : ايفای خدمتده رخاوتی وار.

رخت [ف] آت طاقمی' يول' سفر لازمه‌سی' تجملات (فضولی ـ شكايتنامه :

كيمكه اللهدن ابا ايلر
غيری دركاهه التجا ايلر

حاصلی ذلت وخسارت اولور
رخت اميدی يأسه غارت اولور]

رخت (اسم) پنجره قنادلرينی چرچوه‌يه ربط ايدن اركككلی ديشيلی آلت رابطه . پنجره رختی . دوكمه رخت .
رخت چيويسی : باشی طبلـه‌لی غايت اوفاق چيوی .

رخش [ف] سريع الجـولان ، كوسـتوشلی بنك آتی [نفعی رخشيه : بارك‌الله زهی رخش همايون سيما ـ كه قوش نامنی سلطان جهان باد صبا] [كذا : تعالی‌الله زهی رخش همايون وهما سايه ـ كه تصوير دلاراسی يتر اكلنجه دنيايه]

رخشان [ف] پارلاق ، تابان . نجم رخشان . [نفعی ـ رخشيه ، اودكلو سرخ ورخشان موی اندامی كه لايقدر ـ قبای جسمنی كربكزه درسم آل ديبايه]

رخشنده [ف] پارلاق ، تابان .

رخنه [ف] كديك . باريق ، آره‌لق : رخنهٔ جدار .
|| ضرر ، زيان : خيلی رخنه‌يه اوغرادی .
رخنـه‌دار : متضرر ، زيان كورمش ، ضرر ديده .

رخيص [ع] اوجـوز : شـيئی رخيص ، اشيای رخيصه .

ردّ [ع] كری دوندرمك ، قبـول ايتمه‌مك : رد كلام ، رد هدايا
[مؤاخذه ، خرابات :
اسبابنی ايليم‌ده آتيان
وار ايسه اكر سوزمده نقصان
عفو ايلر ايسه‌ك اولور مروت
رد ايلر ايسه‌ك اولور عدالت]
[نفعی ـ قصيده ، راعيه : زعمنجه اولور هركشينك رد وقبولی ـ حق سويلنی صانمه فلكدن حذر ايلر]
رد سلام : سلام ويرنه قارشی ويريلان سلام

ردائت [ع] كوتولك ، ردیلك ، فاسدلك : ردائت طينت . ردائت مجبوله .

ردیء [ع] كوتو ، فاسد ، خلق ردی ، طينت رديئه . (شده ايله غلطدر)

رديف [ع] برينـك آردی صره كيدن || عسـكرك صنف معروفی ، خـدمت نظاميه‌يی اكمالدن صكره كچديكی صنف . عساكر رديفه ، رديف ضابطانی . || نظمده بر ويا برچـوق ابياتك آخرلرنده تكرر ايدن الفاظ .

رذالت [ع] رذيللك ، پك قبيح اولان حالت . [مصراع ثانی : طياقله الفتم چو . قدر نه باكم‌دار رذالتدن]

رذائل (☛ رذيله‌يه)

رذيل [ع] آلچاق‌صويسز ، فرومايه ، رسوای [سست ، بوايد ، ملامت زده ، محقور ، رذيل]

رذيله [ع] خصلت قبيحه ، ردائت فطريه . ارتكاب بررذيله ، عظمادر .
جمعی رذائل .

رز [ع] اوزوم آغاجی ، آصمه ، كوتوك چو . توق دخی دينور .

رزاق [ع] جميع مخلوقاتك رزقنی احسان ايدن حق تعالی : [شاكر احمد پاشا ـ شرح اسماء الحسنی :
غم نه روزی رساندر الرزّاق
چكمه بيهوده حشيت املاق
خلق ايدوب هپ تمتع اسبابن
پس كشاد ايتدی قسمت ابوابن
آنی تكرار ايدن بغـير فتـور
وسعت رزق ايله اولور مسرور]

رزانت [ع] آغرلق ، مكانت ، وقارليلـق . رزانت رأی . طورنده‌كی رزانته انسان حيران اولور .

رزم [ع] جنـك ، غوغا ، محاربه . قتـال . [نوعی : ترك رزم ايلردی اعدا كورسه شكل وصورتن] [بزمنده مصـاحب رزمنده محارب ايدی]
رزمكاه ـ رزمكه : ميدان حرب ، جنك ميدانی .

رزنه (☛ رازيانه‌يه)

رزه [ع] اسم . هرنوع قابو قناديني سوويه ربط ايدن يكديكرينه كيرمه دمير . || زنبورك يرينه خروسه يتان ديل . || اوفاق چنكل .

رزين [ع] رزانتله متصف . (رأى رزين) تعبير خوابيده‌سى معلومدر .

رسّام [ع] رسم ياپان، مصور : (آرتيست) رسام طبيعت .

رسائل (☞ كسره ايله رساله‌يه)

رسته [ع] قورتلمش، خلاص اولمش .

نورسته : يكى يتشمش، منشئ نورسته .

رسم [ع] [ره . س . م] اثر، نشان قالان چزكى: رسم قلعهٔ منهدم||معروف بولده ياپيلان شكل، صورت: حيوان رسمى، صحرا رسمى، دكز رسمى||يازوب چيزمه : بوكلمه‌نك رسم املاسى مختلف فيهدر. قبرك سيماسنى پك ثقيل رسم ايتمش || عادت، اصول : رسم معايده، رسم افتتاح . [دركه بارده اعلا ايله ادنا يرلشور ـ صف مسجد رسم تشريفاتدن آزاده‌در] [فضولى ـ قصيده : رسم دوران فلكدر بوكه اهل طلبى ـ تيجه كون حيرت حرمان ايله ايذا ايلر] || ويركو : طوز، توتون رسمى، تمغا رسمى . بو معنايه جمعى رسوم: رسوم مجتمعه، كمرك رسومى . رسوم مقطوعه .

رسماً : اصول اوزره، اصوله، عادته توفيقاً: رسماً تبليغ خدمت||ظاهراً، نمايشدن عبارت اوله‌رق مقامنده‌ده اصطلاح اولمشدر: رسماً طورقبول اظهار ايلدى .

رسمى : رسمه منسوب ومتعلق : قرار رسمى، اوامر رسميه .

رسميات : رسمى اولان خصوصات . رسميات ايله اضاعهٔ وقت ايلدى .

رسن [ف] [ره . سه . ن] ايپ، اورغان . [چكه‌يم بارى براق كندى الله رسنم]

رسول [ع] ايلچى || طرف الهيدن كتاب ايله مبعوث پيغمبر .

رسول‌الله : جناب پيغمبر (صلى الله عليه وسلم)

رسيد [ف] اصطلاحات قديمهٔ ماليه‌مزدن دفترده بر مبلغك آلنديغنى ياخود حكمسز قالديغنى متضمن بر اشارت .

رسيده [ف] ايرشمش، واصل اولمش . يتشمش: پيام رسيده . رسيده‌دست تعظيم .

نورسيده : نورسته‌كبى يكى يتشمش معناسنه‌در: نورسيدهٔ ادب . [عبرت ـ حقايقه جواب : اى نورسيدهٔ عند]

جمعى نورسيدكان : [عرفان پاشايه مكتوب : اثر قدرينى بيلز نورسيدكان سوزلريله تحقيره تنزل بيوريلان بندكان دولتلرينك]

رشّ [ع] مايعى سرپمك : رش عطريات .

رشاد (ع) قوى‌العقل اولمق . طوغرى يول بولوب صاپمامق . مسلك رشاد .

رشاش وَ

رشاشه [ع] سرپنتى : رشاشه پاش .

رشح [ع] ترلدمك، صيزمه . رشح سبو .

رشحات (☞ رشحه‌يه)

رشحه [ع] صيزنتى، طامله .

رشحه پاش : طمله سرپيجى .

رشحه ريز، طملايجى .

جمعى رشحات : رشحات قلم .

رشف [ع] مايعى صورارق ايچمك، قويونك صو ايچيشى كبى . رشف آب تيره .

رشك [ع] حسد . [خامهٔ فرسوده‌من حسى كتابت ايتمه‌دن ـ اولدى رشك انداز اقلام كراماً كاتبين]

رشك آور : حسد ايديجى .

رشيد (ع) قوى‌العقل، بالغ عاقل || طوغرى يوله سلوك ايدن .

رشيد [illegible] وجوه مصالحه واقف، مالنى ممنوع اولان خصوصاته صرفدن مصارفنده اسرافدن مجتنب كيمسه .

رشيد (اسم) شكرلى كتان حلواسيدركه (هارون الرشيده) منسوب اوليشى وجه تسميه‌در .

رصاص [ع] قالای دیدیکمز معدن که آنکله باقر و یرنجدن مصنوع قابلر قالایلنه‌رق خاصهٔ سمیه‌لری ستر اولنور .

رصافت [ع] برکلك، محکملك .

رصانت [ع] متینلك، ثابتلك قلعه‌سینك رصانتنه کوکندی . رصانت موقعیه . رصانت طبیعیه . رصانت طبع .

رصد [ع] [ره ـ صه ـ د] برشیئی دقتله کوزتمك . ☺ اهل هیئتك حرکات کواکبی کوزتوب تدقیق ایتمه‌لرنده اصطلاح اولمشدر . رصد نجوم، نجومك رصدی .

رصدخانه : آلات رصدیه‌یی شامل دائرهٔ مخصوصه که ارباب هیئت اوراده اجرام سماویه‌یی رصد ایله اشتغال ایدر .

رصدگاه : رصد اجرا ایدیلان محل .

رصد [ع] [ره ـ ص ـ د] ترصد معناسنه که یول کوزله‌مك .

رصیف [ع] متین ومحکم . رصیف البنیان (آز قوللانیلور)

رصین [ع] متین . محکم، ثابت، بنای رصین، رصین البنیان .

رضاعت [ع] ممه‌دن سود امه: سن رضاعتی کچیردی .

رضیع [ع] سود قرداش .

رطب [ع] یاش، نملی .

رطب ویابس : یاش قوری که مرام مناسبتلی مناسبتسز صاچه صپان سوزدر . [رطب ویابس مقوله‌سی سوزلریله اهل مجلسی بیزار ایلدی]

رطیب [ع] یاش، نملی رطوبتلی . رطیب برمحل .

رعایا (☚ رعیه)

رعد [ع] کوك کورلتیسی : رعد وبرق . [برمکتوب: طوب صدالرینك تمادیسی آوازهٔ رعدی آندیرمقده ایدی]

رعشه [ع] تترمه، رعشهٔ بدن .

رعشه‌دار : رعشه‌لی، تترك . دست رعشه‌دار .

رعنا [ع] کوزل، لطیف، خوش .

رعی [ع] اوتلامق : رعی اغنام، قویونلرك رعیی .

رعیّه [ع] بر حکومتك تحت اداره‌سنده بولنان عموم خلق . رعیت دولت عثمانیه .

جمعی رعایا . صیانت رعایا .

رغائب [ع] مفردی قوللانلیان (رغیبه) نك جمعی اولوب رغبتك جمعی دکلدر .

لیلهٔ رغائب : حضرت پیغمبره والده‌لری (آمنه) نك حامل اولدقلری شب مبارك که ماه رجبك ایلك جمعه کیجه‌سیدر .

رغبت [ع] برشیئی دیله‌مك، خواهش ایله‌مك، [نابی ـ خیریه ـ نی‌بازیچهٔ نرد وشطرنج :

ایتمه بازیچه‌یه قطعا رغبت
اولمه بازیچهٔ دست غفلت]

|| اصطلاحجه‌ده مظهر حرمت ورعایت اولمق معناسنده قوللانیلور : مسافره رغبت ایدر .

رغبتسز : نظردن دوشکون .

رغم [ع] کره، خوشه کیتمه‌مك . برینه بالالتزام اجرا اولنان حرکت که آکا لسان عوامده (کورلك) تعبیر اولنور . [اختیار ایت آنتنی خاکك حیاتك رغمنه] کاه سبك فارسی وعربیده قوللانیلور : علی رغم ابنای زمان، علی رغم الزمان کبی .

رغماً : رغم طریقیله . رغماً لانفه : کوستردیکی عظمته قارشی تحقیر ایچون .

رغمیات : رغم صورتیله اولان حالات .

رفاقت [ع] رفیق اولمه، آرقداشلق یولداشلق . [اقبالده‌ده، ادبارده‌ده رفاقتده ایدی] رفاقت قدیمه . بحسب الرفاقه .

رفاه وَ

رفاهت، وَرفاهیت [ع] معیشتده وسعت وسهولت ایی دیرلك (رفاه) تصرفات مخصوصه‌مزدندر . عربیده

ایسـه (رفاهت) مستعملدر . (رفاهیت) ایسـه
یانك سکونیله‌در . نائل رفاه اولدی . رفاهیتی تأمین
ایلدی .

رفت [ف] کیتمه (آمد) لفظیله برلکده
قوللانیلور : آمد ورفت ، کلوب
کیتمه . [آمد ورفت نفس نولدیغین ادراك ایله]

رفتار [ف] صالنه‌رق کوزل یوریمه . لطافت
مشی .

رفته [ف] کیتمش ، کچمش . عیش رفته (آز
قوللانیلـور) اکثریا مکرر اوله‌رق
مستعملدر . رفته رفته : کیده کیده ، بالتدریج .

رفتیه (اسم) کرك اصطلاحاتندن اخراج
رسمی معناسنه اوله‌رق عن‌جهل اتخاذ
اولنمش غلط برتعبیردر .

رفض [ع] ترك ‖ رافضی اوله ، مذهب
روافضی قبـول ، رافضلق . رفض
والحاد .

رفع [ع] یوقاری قالدیرمـق : هوایه رفـع
ایتدی . پك بالا بردرجه‌یه رفع ایلدی
میلاد ایله رفع عیسی مابینی اوتوز اوچ سنه اولمق
اوزره مرویدر . ‖ اورتدن قالدیرمق ، یوق ایتمك .
رفع جدال ، رتبه‌سینك رفعی . ‖ برکلمهٔ عربیـه‌نك
آخرنده‌کی حرفی (ایکی‌اوتره) دیدیکمز صورتده اوقومق :
فلان کلمه‌نك نصب ورفعندن هانکیسی ، صوابدر .

رفیع [ع] یوکسـك ، بلند . حصـار رفیع ،
قلهٔ رفیعه ، مرتبهٔ رفیعه .
رفیع‌الدرجات : قدر ومرتبـه‌لری یوکسـك
اولان .

رفیق [ع] یولـداش ، آرقـداش : رفیق
موافق . [مثـل : کشی رفیقدن
آزار]

رقّ [ع] کاغده بدل اوزرینه یازی یازیلان
جیلان دریسی . (ترشـه) دیدیکمز
(پارشومن) درکه الیوم پرغه دینلان (په‌رغم) ده
ایجاد اولنمشدر . (پارشومن) (په‌رغامن) محرفیدر .

رقابت [ع] رقیبلك ، رقیبلك ایتمـه ، آخری
ویا آخرك صنعت وتجارتنی منع ایله
کندینی ، کندی متاع وتجارتنی ترویجـه چالیشمش :
آره‌لرنده رقابت وار . [تجارتده‌ده صنعتده‌ده خاصة
رقابت پك بیوك انقلابه باعث اولور] حسب‌الرقابه :
رقابت حسبیله ، رقابتدن طولایی .

رقّاص [ع] رقص ایدیجی ، ایدن . حرکات
معروفه ایله اوینایان ، ‖ آصمـه
ساعتلرك ایکی طرفه کیدوب کلان کفچه بیچمنده‌کی
مدار حرکتی .

رقبه [ع] [ره . قه . به] بویون ، یاخـود
بویونك اکسه جهتندن کوکی ‖ قول ،
کوله ، عبـد ، جاریه : اعتاق رقبه . رقبـه‌یه عائد
میراثندر .
فك رقبه : قول آزاد ایلمك .
جمعی رقبات .
(بو کلمه ، اسیر ومملوکك بوینه پالهنك طاقوب
بویندن احذ اولنمق ملابسه‌سیله ذاتندن کنایه
اولنمشدرکه تسمیةالکل باسم البعض المقدم قبیلندندر)

رقص [ع] صیچرایوب اوینامق : پك کوزل
رقص ایدر ، رقصی پك سـور .
[عطایی : رقص ایلر ایدی سماده زهره]

رقصان [ف] تصرفات فارسیه‌دندر ، رقص
ایدیجی ، ایدن .

رقم [ع] [ره . قه . م] حسابده اشارت
اعداد : بش رقمی ایله اشارت ایتمش
ایدی .
رقم ایتمك : رقم قویمق که اشارت ایتمك .
رقم دوکمك : حساب ایتمه .
رقم قویمق : برشیئك اوزرینـه اعداد ایله
اشارت .

رقیب [ع] بشقه‌سنی منع ایله کندی ایشنی
مروج اولان ، اتکل [سامی ـ بیت
مفرد : بیله سورور ایت رقیبی قنده کیتسه اول نکار
ـ ایت سوری آقچه‌قزان پندینه ایتمش اعتبار] [عزت
ملا ـ غزل : شمدیدن پای رقیب سکه براپب طاقه‌لم]
‖ حافظ ، کوزه‌دیجی معناسـنه اوله‌رق اسماء
حسنادندر : [شاکر احمد پاشا ـ شرح اسماءالحسنی :

بعد ذا الرقیب اولور املا
که حفیظ بلیغـدر مـولی
جمله اشیایه حق مراقبدر
قوللك انفاسنی محاسـبدر

آنی عد ایتدی اهل فضل وکمال
سبب حفظ مال وجمع ضوال]

رقیق [ع] رقتلی، یوفقه: قلب رقیق، شعر رقیق.
رقیق القلب: قلبی رقتلی. باغری یوفقه تعبیر اولنور. || اینجه: رشتهٔ رقیق. || آزادسز کوله، وجاریه.

رقیمه [ع] یازلمش کاغد، مکتوب.

رکاکت [ع] ضعیفلق، سستی. چیرکینلك. رکاکت طبع، رکاکت عباره. رکاکت لسان. سوزنده، مزاجنده رکاکت وار.

رکز [ع] یره صانجمق، صپلایوب دیکمك. رکز خیام اقامت. رکز علم.

رکعت [ع] نمازده رکوعی متضمن اولان هر قومهٔ مخصوصه‌یه اطلاق اولنور. تثنیه‌سنده رکعتین وجمعنده رکعات دینور.

رکیك [ع] رکاکتلی، رکیك اللسان. سوء یلدیکی شعرك لفظی معناسندن، معناسی لفظندن رکیکدر.

رم [ف] اورکه. ترکیب ایله قوللانیلور: رمکرده. اورکمش. آهوی رمکرده.

رماد [ع] آتشك کولی. خاکستر. [حریقه دائر برمقاله‌دن: بونجه مال ومنالك برشراره ایله مبدل رماد اولمسنه سبب ورمکده]
رمادی: رماده منسوب، لون رمادی. کول رنکنده.

رمّال [ع] رملجی، رمل دوکن. رمال کهانت فروش.

رمد [ع] (ره . مه . د) کوز آغریسی. مبتلای رمد.

رمز [ع] مرامنی کیزلیجه، اشارتله تفهیم. کیزلی وکوج معنالی کلام ایله افاده، مرام. [شیخ غالب: بردم ویر الف کرك آدمه آدم اولمغه ـ غالب اورمزی کشف ایدر قامت حق مثالنی] افاده صریحه طورورکن رمزه نه لزوم وار. فلان ذات رمز آشنادر.

رمضان [ع] [ره . مه . ظان] شهر صیام، ماه روز. [ثابت ـ قصیده، رمضانیه: یوم شك نیشه شیره صیقارکن یاران ـ صیق بوغاز ایتدی کلوب شحنهٔ شهر مضان] [فضولی: رمضان آیی کرك آچله جنت قاپوسی] [صفو: باصفا کلدی مبارك رمضان ـ جیب عاجزده چورك پاره‌سی یوق]
(شهر مزبوره رمضان تسمیه‌سنك وجهی بودرکه وقتاکه عربلر شهوری اسماء قدیمه‌سندن تحویل ایلدیلر. اوسنه هرآی نه موسمده واقع اولدیسه آنکله تسمیه ایتدیلر. ماه مزبوره لغت قدیمه‌ده (ناتق) دیرلر ایدی. اوسنه موسم شدت حره تصادف ایلدکله رمضان دیدیلر. بعضه کوره (حرق) معناسنه اولان رمضدن مأخوذدر. صائمك کناهلرینی یاقوب محو ایلدیکیچون اطلاق اولندی. وبعضلر عندنده رمضان لفظی اسماء حسنادن اولمله صحتی تقدیرنده مشتق اولمامق لازم کلور. یاخود (غافر) معناسنه راجعدرکه ذنوبی محو وازاله ایدیجی دیمك اولور)

رمق [ع] وجودده قالان بقیهٔ حیات. [کوکل ایستر صفای عیش ونوشی ـ رمق قالدقجه جانمدن بدنده] || بك جزوی، نهایت مرتبه‌ده از مقامنده قوللانیلور: محو اولوب کیتمسنه رمق قالمشدی.
سدّ رمق: اولمیه‌جك قدر یمه.

رمل [ع] قوم، ریك || برطاقم نقاط وخطوط ایله کشف مغیباته مخصوص علم غریب درکه کاغد والواحه بدل اولاً قوم اوزرینه رسم ایدیله کلسی وجه تسمیه‌در.
رمل دوکمك: نقطه وخطلرله راز مکتومی کشفه چالشمق.

رمل [ع] [ره . مه . ل] اوزان عروضدن برقاچ بحره اطلاق اولنور.
رمل سالم: فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلاتن.
رمل مقصور: فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلات.
رمل محذوف: فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلات.
رمل مخبون:
فعلاتن، فعلاتن، فعلاتن، فعلات
فعلاتن، فعلاتن، فعلات.
فعلاتن، فعلاتن، فعلن.
فاعلاتن، فعلاتن، فعلات.
فاعلاتن، فعلاتن فعلن.

رمل مکفوف : فعلاتُ، فاعلاتُ، فاعلاتُ، فاعلات .

رمه [ف] [رَ . مه] سوروی، رمهٔ پیل، رمهٔ غزال .

رمیده [ف] اورکمش . غزال رمیده .

رمیم [ع] چورومش . عظم رمیم .

رنج [ع] آغری، الم، درد، علت، محنت : دوچار رنج عظیم . [فضولی ـ شکایتنامه : حقا که بو واقعه‌ده بنم ملالت چکدیکم چکدیکم رنج وایتدیکم خسارت وخرج ایچون دکلدر]

رنجبر [ف] چفتجی، طوپراق چاپالایان، زراعت ایدن || یابو عمله‌سندن هربری .

رنجش [ف] [رَ . ن . جی . ش] درد، کدر . آزار [ضیا ـ شرقی : نه‌دندر رنجشك سویله سبب نه]

رنجور [ف] مبتلای رنج، کدرلی، دردلی : دل رنجور .

رنجوری : رنجورلق .

رنجیده [ف] اینجنمش . رنجیده دل، رنجیده خاطر .

رنجیدکی : رنجیده‌لك .

رنده (اسم) پینیر، آیوه، طورپ، پاتاته اغیه کبی شیلری اوفالتوب قیرمقده مستعمل معروف آلت . || مارنغوزلرده مخت . تخته رنده‌سی . کوستره، پلانیا کبی آلات .

رنده‌لمك : تخته‌ده اولورسه دوزله‌مك، نبات وسائره‌ده اولورسه توز کبی اوفالتمق .

رنك [ف] لون . عکس ضیا وساطتیله معروض ومحسوس اولان کیفیت . [فضولی : شکایتنامه‌دن : وصورت سلوکدن رنك توکل کیدوب] [نفعی ـ قصیده :

هم یگانه خاف دوده، عقل اوّل
هم کرامی کهر نه‌صدف آینه رنك
دوشسه کر عکس رخ بکر خیالم ایلر
آفتاب فلکی جام شراب کلرنك]

رنكارنك : درلو درلو رنكلی، چوق رنكلی .
[نفعی ـ قصیده : کوستررر بوقلون شعلهٔ فکرم کرچه ـ بوستان کبی شبستان دلی رنكارنك]

بی‌رنك : رنكسز : [نفعی ـ قصیده : دوشده فکر ایلرم اوصافکی بیدار اولیجق ـ بولوردم لوح خیالمده سراسر بی‌رنك]

دو رنك : ایکی رنكلی : [نفعی ـ قصیده : نه جواهر دیزمیم سلك ثناکه کورسك ـ که ایده شعشعه‌سی چوخ دورنکی یکرنك] || طرز، صورت . حوادثك رنکی دکشدی . [نفعی ـ قصیده : طبع اول غمزهٔ شوخ بت معنی درکیم ـ خون شمشیر زبانیله ویرر فتنه‌یه رنك]

رنكین [ف] رنكلی، بویالی، ملون . قماش رنكین . || لطیف، کوزل، کوزه خوش کورینان، نظر ربا : قصیدهٔ رنكین .

روا [ف] جائز، لایق [فضولی ـ قصیده ـ وصف بغداد : روادر اذکیا برجی دیمك اول بقعهٔ پاکه ـ که هر علامه‌یه منزلکه وهر عله مظهردر] [فضولی ـ قصیده : نه روا اولمیه آثار مروت سنده ـ سن تغافل قیله‌سك بن اوله‌م آشفته وزار] [کذا : نه روادر بو که پیوسته سیاه غم ودرد ـ کوکلك ملکنی بیواسطه یغما ایلر] [فضولی ـ شکایتنامه، وبو برات ایله حاجتم روا قیلمغی روا کورمزلر]

روابط [ع] رابطه‌نك جمعی . ضوابط وروابط، روابط قدیمه، روابط صوریه .

رواتب [ع] معاش، تعیین معناسنه اولان راتبه‌نك جمعی . [فضولی ـ شکایتنامه: وظائف خدام ورواتب ارباب تقاعد]

رواج [ع] مادی ومعنوی برشیئك سورومی، چکمی : اومتاعك شمدی رواجی یوقدر . سلیمان قانونی دورنده معارف خیلی رواج بولمش ایدی .

روافض (☜ رافضی‌یه)

روان [ف] کیدیجی، یوریجی . آقیجی [فضولی ـ قصیده : عزیمت قیل که دوران منتظردر فتح ذوقنده ـ روان اول کیم زمانه تابع ودشمن محقردر] [رمضانك تعریف احوالنده دار

مکتوب : آره‌سندن جریان ایدن آب روانمیدر، یوقسه عمر شتابانمیدر فرق اولنماز]

روانی (اسم) روغنی ایرمك حلواسی نوعندن طاتلی .

روانی فروش : روانی صاتیجی روانیجی : [پرتو افندی ـ تاریخ وفات : درویش مصطفای روانی فروش کیم ـ روح روانی شاد اوله اهل وفا ایمش]

روائح [ع] رائحه‌نك جمعی . روائح لطیفه

روزن [ع] (ره . و زه . ن) پنجره [روزندن کورینور منبع آب تسنیم]

روش [ف] کیدش، طرز، اسلوب [بوروش اوزکه روشدر آنی اربابی بیلور]

روضه [ع] چایرلق، چمنلك، آغاجلی صولی یر [فضولی : روضهٔ خاك درك باغ دکل جنتدر ـ کیمکه جنت دیلر اول روضه‌ده مأوا ایلر] || جنت : [باقی ـ مرثیه برای مهرماه سلطان : بوفنا کلشنینك خار وخسندن کوچوروب ـ قوردیلر بار کهن روضهٔ رضوان اوزره]

روضهٔ مطهره : جناب پیغمبرك (صلی الله علیه وسلم) مرقد مبارکلری .

روغن [ع] [ره . و . غه . ن] روغن زیت روغن ساده . (ترکجه‌ده رانك ضمیله مستعملدر)

رؤف [ع] غایتله اسیرکیجی، مرحمت، شفقت صاحبی، مهربان اولان || اسماء الحسنادندر [شاکر احمد پاشا ـ شرح اسماء الحسنی:

هرکسه اورؤف رحمت ایدر
وایدر دار کمال نعمت ایدر
اصل رأفت اشد رحمتدر
رأفت ابلغتر مزیتدر]

رونده [ف] کیدیجی، کیدن اکثریا کلیجی معناسنه اولان (آینده) ایله برلکده قوللانیلور : آینده ورونده : کلن کیدن .

رونق [ع] لطافت، پارلاقلق، آب وتاب : رونق بهار، رونق حسن . رونق قاش . رونقلی پرقاش .

روی [ع] قافیه‌نك حرف اخیری .

رویت [ع] تفکر، فکر سدید : درایت وروینی عالم تصدیق ایدر . بوقدر اصحاب رویتی بر یره جمع ایتمك بر بیوك مزیتدر .

ره [ف] (راه) مخففی .

رها [ف] خلاص، قورتلمه . بادی، رها . (بولمق) ماده‌سیله‌ده قوللانیلور : بو بلادنده رها بولدی .

رهایاب : قورتیلیجی .

رهایافته : قورتلمش .

رهابنه وَ

رهابین [ع] رهبان کبی راهبك جمعی : مشاهیر رهابیندن . مسلك رهابین .

رهبانیت [ع] راهبلك : مسلك رهبانیت . [حدیث شریف : لا رهبانیت فی الاسلام]

رهبر [ف] قلاووز، دلیل .

رهبرلك : قلاوزلق .

رهرو [ف] یولجی ویوله کیدن . سالك . رهرو سمت مقصود .

رهروی : رهرولك .

رهگذار [ف] کچه‌جك یول . کچید . رهکذارنده منتظر سلام ایدی . (رهکذر) صورتنده‌ده قوللانیلور .

رهن [ع] اودنج، پاره وعاریت آلنان اشیا قارشولغی ویریلان شی . رهن ایتدم . رهن آلدم . تعریف فقهیسی : [بر مالی آندن استیفاسی ممکن اولان بر حق مقابلنده محبوس وموقوف قیلقدن عبارتدر] بو حق مالی اولمق لابددر . چونکه قصاصه رهن جائز اولماز .

⚖ حکم رهن : فکنه قدر مرتهنك حق حبسی اولمق وراهن فوت اولدقده سائر غرمادن احق اولدرق رهندن استیفای دین ایده‌بیلمکدر .

⚖ رکن رهن : راهن ومرتهنك ایجاب وقبولیدرکه رهن بونکله منعقد اولور . فقط قبض بولنمدقجه تمام اولماز .

شرائط رهن : اولاً، راهن ومرتهنك عاقل اولمسىدر . (باـلغ) اولمسى شرط دكلـدر . حتى صبىّ مميزك رهن وارتهانى جائزدر .
ثانياً، مرهونك صـاتلغه صالح برشى، يعنى (انتفاعى مباح اولان مال) اولمسىدر .

رهن مستعار استعاره ايدلمش بر مالى صاحبنك اذنيله رهن ايتمك .

رهنمون [ف] رهبر كبى . دليـل، قلاغوز يول كوسـتريجى معناسـنهدر : (آه بيلم نيلم يوق بر موافق رهنمون)

رهين [ع] رهن ايدلمش، مرهون .

اصطلاحجزده (قرن) مقامنده مستعملدر، رهين علم، رهين جواز .

رهينه [ع] رهن ايدلمش شى .

رياحين (☜ ريحانه)

ريّان [ع] صـويه قانمش، سيراب (ريان ايدملى اترمزى خون مباهه)

ريب [ع] شبهه، شك . (عبرت ـ لوند . رنك تعريف احوالنه دائر مقالهدن : بو مملكت ريب وكمان بولودلريله مستور اولان اقبال بشر كبى) (نديم : غزل : سينه صاف اولسـون همان ريب وريادن زاهدا ـ الده تسبيحه بدل جام اولسهده مانع دكل)

ريحان [ع] فسـلكن، شـاهسفرم .

جمعى رياحين .

ريعان [ع] [ر . يـ . عا . ن] كنجلك چاغينك اوّلى (حيثيت دائر مقاله : برقاچ كره تنبيهاً للامه سريهلرده يكى اظهار اسلام ايتمش ويا هنوز ريعان شـبابه وصول بولمش ذواتك معيتنه تعيين اولندقلرى سير واحاديثده عنعنه سيله ثابتدر)

رئيس [ع] باشـده بولنان آدم، برجماعتك برقومك باشى . رئيس محكمه، رئيس قبيله . (جودت پاشا قصص انبيا : اهل قريشـك رئيسى اولديغى حيثيتله)

رئيس روحانى : پاپاسـلرك بيـوكى، بطريق نصرانى .

رِ : كسره ايله

ربا [ع] اودنج ويريلان آقچه اوزرينه آلنان فائض، نما .

رباخوار : معاملهجى .

رباط [ع] باغ كه آنكلـه شى باغـلانور . اكثريا معنويانده قوللانيلور : رباط محبت، رباط اخـلاص . لا مـنزل، خانه، قوناق . (بيت : دوشدك رباط دهره چكمك كرك جفاسن ـ يولدر بو يولده آدم، البته راحت اولماز)

ربح [ع] تجارتدن اولنـان نفـع، فائده . تجـارتله اولان قزانج . ربح عظيم حصوله كلدى .

ربقه [ع] حيوانك واسيرك بوينه چكيريلان ايلك، طوتمـاج . ربقـهٔ اسـارتدن خلاص اولدى .

رجال (☜ رجله)

رجس [ع] (رى . ج . س) فعل مكروه . كوتو ايش، عمل سـقيم . عـذاب معنوىيى موجب اولان عمل .

رجعت [ع] كرى دونمك .

رجعت قهقريه : ايزى اوزرينه كرى دونمك كه واصـل اولور اولماز ايزينـه باصـدرق عودتدر اصطلاحجزده كريـسين كريه تعبير اولنور . عـدم موفقيتى متضمندر .
⚔ عسـكرك كرى دونمهسـنده قوللانيلور : رجعت امرى ويردى . خط رجعت كسلمش ايدى .
(ملت مسلحـه : رجعت ايدن بر اردونك دوچار ضعف اولان قواى معنويهسى)

[ملت مصلحه رجعت بحثی : موقعةً ترك اولنان خط رجعتی تکرار اله کچیرمکی زیاده‌سیله تسهیل ایدر] [کذا : دشمن منتظماً رجعت ایتدیکی حالده آز وقت صکره]

رجعه [ع] (اصطلاح فقهی) بر یاخود ایکی دفعه تطلیق ایدن شخصك مطلقه‌سنه رجوعی .

رجعی : رجعه‌یه منسوب . طلاق رجعی .

رحال [ع] سمر معناسنه اولان (رحل)ك جمعی . اعمال رحال .

رحلت [ع] فی‌الاصل کوچمه‌، یعنی بر یردن بر یره نقل معناسنه موضوع ایسه‌ده لسانمزده دنیادن آخرته انتقالده اصطلاح اولمشدر : [شناسی ـ تاریخ وفات : قول « لا اله الا الله » ایله ایتدی معاده رحلت آه] [سروری ـ تاریخ : ایلدی رحلت کلوب قدسی افندی کعبه‌دن]

رداء [ع] بلدن یوقاری‌یه مخصوص اورتو . جار شال کبی اوموزلردن آشاغی طوغری اورتیلان شی .

رزق [ع] کندیسیله انتفاع اولنان شی یه‌جك‌، ایچه‌جك . [هرکسك رزقنی رزاق کرم کافلدر] رزق مقدر . رزق خدایی ثابت میوه‌دن عبارت اولانلر بر کون آچ قالمق مخاطره‌سنده بولنور .

جمعی ارزاق : ارزاق مقدره .

رسالت [ع] رسوللك‌، پیغمبرلك .

رسالتپناه : جناب پیغمبر .

جمعی رسالات .

رساله [ع] نامه‌، مکتوب || مختصر کوچوك کتاب . ادبی بر رساله‌، رساله سیاسیه . رساله موقوته .

جمعی رسائل : رسائل مطبوعه .

رشته [ف] تل‌، ایپلك . قطع رشتهٔ مناسبت .

رشوت [ع] غیر مشروع بر ایشك ترویجی ایچون حکام ویا امرایه ویریلان نقد ومال که شرعاً ونظاماً ممنوع وقبول ایدنلر حقنده مجازات قانونیه‌یی مستلزمدر . رانك ضمیله‌ده وفصیحدر . او ایشی رشوت ایله قزاندی . فلان شخص رشوته طیانه‌ماز .

رضا [ع] راضی اولمه‌، راضیلك . بو ایشه رضاسی یوقدر . ابتدا رضاسنی تحصیل ایتمه‌لی ایدی . بودعوی رضای طرفین ایله فصل اولندی . رضای حق : رضای اولی‌الامر .

رضوان [ع] خشنود وراضی اولمه . || خازن جنت : [باقی : مرثیه‌دن : قوردیلر بارکهن روضهٔ رضوان اوزره]

رطل [ع] برنوع اولچك . بورطل بغدای . || اصطلاح ادباده‌، بیوك قدح [نفعی : رطل پیمایی صوك بزه کتسون کوکلردن الم .] اکثریا کران ایله توصیف اولنور . [نفعی : دستمده جام کورسه بنم سرنکون ایدر ـ نادانه ساغر ایسته‌سه رطل کران ویرر] [ثابت رمضانیه : قدح رطل‌کران مرتبه‌سی کیف ویرر ـ قهوه آشامه آغز قهوه ایله برفنجان] بیتنده‌کی قدح لفظی زائددر .

رعایت [ع] کورشمك : قاعده‌یه رعایت‌، مراسمه رعایت ایدر . || حرمت : آنك صفتنه دکل ذاتنه رعایت ایدرم .

رعایةً : رعایت صورتیله : قدمنه رعایةً .

رفعت [ع] رفیعلك . معنویاتده قوللانیلور : رفعت جاه‌، رفعت منزلت : رفعت قدر . [فضولی ـ قصیده : نیده‌یم اول ماه اوج رفعت واقباله کیم ـ کورنمشدر برآکا مانند دور آسمان]

رفق [ع] ملایمت‌، طاتلیلق‌، یواشلق‌، لطف . رفق ایله معامله‌، معاملهٔ رفقیه .

رقّ [ع] مملوکیت‌، کوله‌لك‌، قوللق . جاریه‌لك . قیدرق .

رقاب [ع] رقبه‌نك جمعی .

رقّت [ع] رحم وشفقت معناسنه‌در که قلب یوفقه‌لغندن نشأت ایدر .

رقت قلب : سوزلری انسانی رقته کتورر || رقت معناسنه‌در که اینجه‌لکله تعبیر اولنور . رقت کلام‌، رقت ورق .

رکاب [ع] اوزنکی [نفعی : جمشید کامران که سوار اولسه رخشنه ـ داراطوتار رکابنی خسرو عنان ویرر]
رکابدار : پادشاهلرك اوزنکیسنی طوتان . اوزنکی آغاسی .

رماح [ع] (☚ ضمه ایله رمحه)

رند [ع] لاابالی مشرب ، عارف ، فیلسوف . ظاهراً کنهکار ، باطناً اهل تقوی [نفعی ـ غزل : رند ایسه‌ك اکر عالم وحدتکبی اولماز ـ دفع غم تحقیق ومجاز ایتمکه باعث] [کذا ـ غزل : بز رند سبکروح جهانز بزه هردم ـ رند اولمیجق ثقلت یاران نه بلادر] [کذا : ناز ایلیه‌مز هیچ بزه غمزهٔ دلبر ـ بز رند ملامت زدهٔ عالم عشقز]
رندانه : رندجه‌سنه . رندانه برقیافت ، رندانه برلسان .
رندی : رندلك . مذهب رندی .

رواق [ع] ① قیل اوبه شکلنده عرب اوبه‌دینور ② اولرك اوك جهتده‌کی ایلری فرلامش سقفه ، یعنی پایوشلق تعبیر اولنان بوش یرك اوزرینه مبنی شیروان مقوله‌سنه اطلاق اولنور ③ قبه ، کر ، کرله تشکیل اولنمش طاق . لسانمزده بومعناده مستعملدر .
رواق عین : قاش .
|| قاپانمامش طاتلینك قویوجه‌سنه اطلاق اولنور . رواقلنمق ، رواق باغلامق رواقلی تعبیرلری معروفدر . بومعناده نه‌مناسبتله استعمال اولندیغی محتاج تدقیقدر .

رواقیون [ع] فلاسفهٔ یونانیه‌دن برفرقه‌یه علم اولمشدرکه وجه تسمیه‌سی رئیسلرینك آتینه قاپولرندن برینك رواقی آلتنده اوطوروب تدریس ایتمه‌سیدر .

روایت [ع] برخبری ، برحادثه‌یی نقل ایتمك : روایت حدیث . روایت واقعه ، روایت ایتدیکی وقعه پك غریب . [مصراع : اول یوق ایدی اشبو روایت یکی چیقدی] روایته کوره : نقل اولنان خبره نظراً . روایتنه اعتماد جائزدکلدر .

ریا [ع] کشی کندیسنی متصف اولمدیغی خاللرده کوسترمك که ساخته تقوی ، ساخته زهد ، ساخته عفت طاسلامق . [فضولی : کمال حسن مشرب عاری اولمقدر تعرضدن ـ ریا اهلینه هم چوق اعتراض ایتمك ریادندر] [روحی ـ ترکیب بند : تحقیق بوکیم هرایشکز زرق وریادر ـ تقلیدده سز طاعتکز جمله هبادر]

ریاح (☚ ریحه)

ریاست [ع] رئیسلك ، باش وسرکرده‌لك . ریاست مجلس . اعضای مجلسه ریاست ایلدی : برفرقهٔ سیاسیه‌نك ریاستنی حائزدر .

ریاض (☚ روضه‌یه)

ریاضت [ع] ییوب ایچمکده پرهیز ، وامساك طریقیله تربیهٔ نفس . فلان ذات ریاضته کیردی . ریاضتله امرار عمر ایدییور .

ریاضی [ع] ریاضیات دینلان فنه منسوب اهل ریاضیات . [تصویر افکار : عالم ریاضی نوتون]
جمعی ریاضیون . ریاضیوندن ودینلی توفیق پاشا .

ریاضیات [ع] ابعاد واعداد وعلی‌العموم کمیاتدن بحث ایدن علوملك هیأت مجموعه‌سی .

ریح [ع] یل ، روزکار . ریح عاصف .
ریح طیار : روماتیزمه .
جمعی ریاح : ریاح شدیده .

ریخته [ف] دوکولمش ، آقیدلمش .

ریختیم (اسم) نهر ویا دکز کنارلرینه یونمه طاشدن یاپیلان رصیف .
§ ریختیم کبی : بربری اوزرینه یاصارجه‌سنه اولان ازدحامدن کنایه تعبیر عوام .

ریزان [ف] دوکیلیجی ، دوکیلن : [ترکیب بند : جانان کیده رندان ، داغیله‌می اوله ریزان ـ بویله کیجه‌نك خبر اومولمی سحرنده]

ریزش [ف] دوکیلش ، ریزش دماء بشر .

ریزه [ف] دوکنتی، قیرنتی : ریزهٔ زجاج . (آجش اولدیغی یاره‌یه بو قره خبر ریزهٔ الماس اککلد برابردر).

ریسمان [ف] ایپ، حبل، اورغان .

ریش [ف] صقال . لحیه : ریش سیاه، ریش دراز . (بیت : کیم دیرسه سبه قابل رنك دکر اولماز ـ ریشم هنوز مدر دیو کوستردی اوتاندر)

ریشدار : صقاللی، صاحب لحیه .

ریشخند [ف] استهزا صورتیله کولمه . (ریشخند غضب اظهار ایتمکله)

ریك [ف] قوم . ریکستان : قوملی محل .

ریم پاپا (اسم) روما پاپاسی، رومه شهرنده اولان بطریق اکبر نصرانی . قتولیکلرك رئیس‌الرؤساء روحانیه‌سی . § پك اختیار، صاچی صقالی آق اولمش آدم .

ریمه [ف] چاپاق، رمص، غمص : چشم ریمه‌دار .

رئه [ع] [ری ـ ئه] آق جکر، سل‌الرئه .

جمعی رئات .

رُ : ضمه ایله

رباعی [ع] اصلی درت حرفدن مرکب مصدر . || درت مصراعدن متشکل طرز نظم (نفعی ـ رباعی :

یارب دیلمی یلی سهو وخطادن صاقله
اندیشه‌ده می تزویر وریادن صاقله
باصدم ره وادیٔ رباعی‌یه قدم
طعن خر نادان دوپادن صاقله)

ربع [ع] درتده بر، درت جزؤده برجزؤ . بومجیده‌نك ربعی بش غروشدر .

ربع مسکون : کرهٔ ارضك قره اولان قسمی : (فضولی بیت : اول ذکی طبع که دیوان خلافت حکمن ـ ربع مسکونه آلمك دقتی اجرا ایلر)

ربع تخته : ارتفاع آلتی .

ربع کرنه : پوصله‌نك جهات اربعهٔ اصلیه آره‌سنده روزکار تقسیماتندن عبارت اولان ربع جزکیلری .

ربعیه : سابقده یکرمیلك آلتونك درتده بری . حالا لیرا چاریکی .

ربوده [ف] قاپلمش، قاپیلان : دل ربوده کوکلی قاپلمش . (نورس ـ مبالغ . الحکم : دل‌ربودهٔ زینت وعمارتی اولدیغمز خاندانمز)

رتب (رتبه‌یه)

رتبه [ع] پایه، منزلت، درجه [فضولی ـ شکایتنامه : من بعد رتبهٔ اقتدار، وپایهٔ اعتبارن جمیع کدالردن وبلکه بهایمدن اخس وادنا یله (نفعی : کورملم رتبهٔ قدری نه قدر اعلادر) || ✱ مناصب رسمیه درجاتی رتبهٔ عسکریه، رتبهٔ علیه، رتبهٔ ملکیه .

رتبه آلمق : رتب دولتدن برینی احراز ایله تحیز .

رتبه‌لی : رتبه صاحبی .

جمعی رتب : رتب سنیه .

|| مرتبه، مقدار : او رتبه ازدحام وار ایدی که یچمك قابل دکلدی .

رتبتلو : رؤسای روحانیه‌یه مخصوص عنوان رسمی . روم پطریق رتبتلو افندی .

رتبی [ع] [رو . ت . ب . ی] رتبه‌یه متعلق : رؤس رتبی . مراسم رتبیه .

رجحان [ع] برشی دیکر شیدن اوستون اولمه، اوستون کلمه (فی‌الاصل ترازونك رکوزنده اولان موزون طرف دیکرندن زیاده اولمقله آغر کلوب آشاغی‌یه میل ایتمك، آغر باصمق) بو اعتبار ایله برامرك، برشخصك دیکر برامر وشخصدن اوستون طوتلمسنده قوللانیلور (نمونهٔ ادبیات ـ حینیته دائر مقاله : بعض کره برفردك رنکی براز بیاض اولمقله اسمر ویا سیاهلره رجحانی لازم کلدیکی کبی ...) (کذا : قابل، صلب جناب آدم علیه‌السلامدن ومعاویهٔ ثانیه یزیدك نسلندن کلمکله

برنجیسینك ایكنجیسنه رجحانی ادعا ایلك فضائل آدمیتی]

دعوای رجحان : ادعای استحقاق مقامنده قوللانیلور : (رجحانیت) لفظی غلطدر .

رجوع [ع] دونمك، كری دونمك [قوللندن رجوع كبی برنقیصه‌ده بولندی]

برفكردن رجوع .

حقه رجوع : حقسز برایشدن دونمك، حقی طانیمق مقامنده قوللانیلور . ‖ كلام سابقی نقض ایتمكدن عبارت برصنعت ادبیه : شناسینك [نه‌دیدم توبه‌لر اولسون بونه فعل شردر – بنم عذرم‌گنهمدن ایكی قات بدتردر] بیتی كبی .

رجوم [ع] رجمك جمعی .

رخ [ع] [رو ـ خ] شطرنج طاشـلرندن برآلت . رخ سوردی .

رخ [ف] [رو ـ خ] یاكاق، عذار . [فضولی : رخك اوزره خم ابروكی كورمك ایسترم اما – ابی دشوار اولور كون وار ایكن كورمك یكی آیی] [ندیم : قاشلرین بالاده سیر ایت رخلرك كور زیرده – قبل تماشا باغ خلدی سایهٔ شمشیرده]

رخام [ع] مرمر . رخامدن برهیكل تصنیع ایتمشیدی .

رخسار [ف] یاكاق، یوز معناسنده قوللانیلور : [فضولی : یاد رخساریله اول ماهك كوزم قان یاش دوكر – هركورن ساعتده خورشید جهان آرا یوزین] [فضولی : رخساره نقطـه قویبق رسم خط اولماسـه‌یدی – دوشمزدی منزل ایتمك رخسارك اوزره خاله] [ای خوش اول كونلر كه رخسارك بكا منظور ایدی] [ندیم : قیل نكه بالا بلندانك خط رخسارینه – باق سیاه فتنه‌نك رایات مصحف دارینه] [فضولی : نه زیبا ـ سـك كه صورت باغلامز تصویر رخسارك – تغیر صورت ایلر صورتك چكدكجه نقاشی]

كل رخسار : حمرت عذار [فضولی : كل رخساریكه قارشو كوزمدن قانلو آقار صو – حبیبم فصل كلدر بو، آقان صولر بولانمازمی]

رخشوده [ف] یوز سـورمش . رخسوده، آستان سـعادتلری اولانلر بختیاردر .

روخسودكی : روخسوده‌لك .

رخصت [ع] اذن . رخصت ایسـتدم، رخصتله ایشه باشلادی .

رذلاء [ع] رذیلك جمعی، مجمع رذلا .

رستاخیز [ف] قیامت، محشر . [نورس قدیم ـ مبالغ الحكم : جمعیتگاه رستاخیزده چاك كریبان ندامت وسـیلیٔ جبین فرسـای ملامتله پریشان اولمیه‌لم]

رسل [ع] [رو ـ سـو ـ ل] رسـولك جمعی . رسـل كرام . [فضـولی : منتهی كندینه ادیان تمامیٔ رسـل – بحرسن سـائر ارباب رسالت امواج]

رسوا ـ ی [ف] ناس عندنده رذیل اولان، حیثیتی قالمایان . رسوای عالم، كندینی رسـوای ایتدی . [فضـولی : طاشـلاره اوروب باشمی رسوا كزر اولدم – ای عشق یوری قورتیله كور درد سرمدن] [كذا : معنبر سنبلكدن آلمدن بو اولمدم رسوای – بو رسـوالق بكا سـندن دكل باد صبادندر] [وهبیٔ سنبلزاده :

حیف آنجق ایكی رسوای قدیم
بری بونظمی یازان برده ندیم
شعرینی زن كبی ایتدی مدخول
اولدی دیوانلریده نامقبول]

[عرفان پاشا : رسوای محشر اولمغی كل ایله اختیار – همحالك آنده بلكه كروه كبار اولور]

رسوب [ع] مایعك دیبنه چوكمك .

رسوخ [ع] ثابت، محكم، پایدار اولمـق . معنـویاتده قوللانیلیر : رسـوخ عقیـده، ملكه مقامنده‌ده قوللانیلور : مسلكنده پك زیاده رسـوخ پیدا ایلدی . صنعتنده‌كی رسـوخنه كوكندی .

رسوم [ع] رسمك جمعی : متخذ اولان كمرك رسـومی . ‖ اصول معناسـنده‌ده

كلور : [سامى ـ بيت : رسوم فتنهٔ ناپايداره آلدنمه ـ نهال سورده‌كى برك وباره آلدانمه] عناى رسوم . رسوم باليه .

رشد [ع] طوغرى يول بولوب كيتمك : رشد ورويت اصحابندندر . || عاقل' رشيد اولمق : رشدينى اثبات ايلدى .

رطوبت [ع] نمليك' ياشلق . يبوست مقابلى . موسم رطوبت . رطوبت موقعيه . رطوبت هوا . [نفعى :

دكل دريا سحاب نوبهاريدر هواسندن'
ايدوب كسب رطوبت خاكه دوشمش آسمان وارى.
هواسنده رطوبت اولقدر كيم هردم اسدكجه'
اولور آب حيات آسا وجود آدمه سارى]

[رطوبت بر سكنانك اقبح اوصافى اولقله' سحاب ودريا تشبيه غريبى ورطوبت وآب حيات مناسبتى ايچون مقتضاى عقل وحكمتى بيله پامال ايتمك طرز عتيقك اك كثرتلى نقايصندن اولديغنى شو ايكى بيت اثباته كافيدر]

رعب [ع] قورقو' خوف' هراس. دوچار رعب . باعث رعب .

رعونت [ع] انسانه كران كله‌جك اوضاع اظهار ايتمك : انف رعونتنى كسر ايلدم .

رقبا [ع] [رو . قه . با] رقيبك جمعى : غائلهٔ رقبا .

رقعه [ع] [رو . ق . عه] يازى يازيله‌جق كاغد || يازلمش كاغد' مكتوب ترقيم رقعه .

رقيه [ع] [رو . ق . يه] خواص يعنى اوقونلن افسون [كيجه‌لر رقيه اوقور تابسحر]

رقيه خوان : افسونجى' سحرباز .

ركبه [ع] [رو . ك . به] دبز .

ركن [ع] برشينك زياده محكم ومتين اولان يرى . ركن بنا || موقعى اعتباريله ثابت وپايدار اولان آدم : فلان ذات دولتك بر ركنى كبى‌در . ركن سلطنت'

جمعى اركان . اركان اصليه' اركان دولت .

ركوب [ع] بنمك . اينمك مقابلى : ركوب ونزول . سفينه‌يه ركوب' باركيره ركوب .

ركود [ع] راكدلك : ركود هوا .

ركوع [ع] اوكه طوغرى اكلمك || نمازده اللرينى دبز قپاقلرينه قويه‌جق صورتيله اكلمك : ركوع وسجود .

رمّان [ع] نار . رمانى : نار ركنده اولان.

رموز [ع] رمزك جمعى .

رؤى [ف] يوز . روى قبول . روى مرحمت. [فضولى : عكس رويك صويه صالمش سايه زلفك طوپراغه ـ عنبر ايتمش طوپراغك اسمن صويك آدين كلاب] [كذا : طبيبا قيلمشم تشخيص درد عشقدر دردم ـ علامت اه سرد وروى زرد واشك آلدر] [منيف: ـ كورمدم روى صفا عالمده ـ بولمدم بوى وفا آدمده] [عثمان شمسى : باقه سواد وجمه عشقك چراغى يم ـ محو اولدى رنك رويم اولوب يانه يانه دود]

رو برو . يوز يوزه : [بيت : آيينه عرض حسنى قوسون مهر روينه ـ بركون حجاب ايدر اولور البته روبرو] [شيخ‌الاسلام يحيى : دعوئ حسن ملاحت ايلمش دلدار ايله ـ لازم اولدى يار ايله مرآتى ايتمك روبرو]

روات [ع] [رو . وا . ت] راوينك جمعى ثقهٔ رواتدندر .

رؤبا (ايتاليانجه‌دن) (اوروبا) لباس' البسه : باراملق روبا' كوندميه كيديكى روبالرى اسكيدر .

رؤباه وَ

رؤبه [ف] تيلكى : [ارسلانله تيلكى وقورد حكايه‌سى : روباه ديدى اى ولى نعمت ـ لايق ايدى كوردى ايشنه نقمت] [شفيقنامه : كوز كوره شعلهٔ چشم روبه وشغال ايله قفار بوارده ورطهٔ هلاكه دوشمكدر]

روبهانه : روبجه‌سنه. بهانهٔ روبهانه .

رؤپوش [ف] یوز اورتیسی، پچه، یاشمق. || یوز اورتن، اورتیجی.

روح [ع] ماده، حیات مخلوقات جان. ذی روح، بی روح.

روح القدس : جبرائیل : [روحی : روح القدسك مربعه نفخ ایتدیکی روحز]

|| عرق واسپرطو کبی اشیاونباتدن چیقاریلان رقیق وکسکین ماده. نوشادور روحی، قطران روحی. [نفعی ـ ساقی نامه ـ روحسك القصه راح اولمکده شبهم وارسنك]

روح قوقلاتمق : بایلانلری آییلتمق ایچون : مخدر قوقلاتمق.

روحانی [ع] روحه متعلق، جسمانی اولمیان. نشئهٔ روحانی. فیض روحانی || نصارا طائفه‌سینك باباسی. رئیس روحانی. مجلس روحانی.

|| ملك وجن.

جمعی روحانیون، روحانیین.

سبك فارسی اوزره (روحانیان) دخی دینور.

روحانیت : روحانیلك حالی.

رؤد [ف] ایرماق، نهر، چای [عبد الحق حامد ـ کرمی، استغراق : دونر وادیده دورا دور برسس رودلر چاغلر ـ چمن مائی قوبونلر پنبه، رنکارنکدر طاغلر]

رؤده [ف] باغرصق.

رودکان : باغرصاقلر.

رؤز [ف] کون. نهار، شب مقابلی [شیخ غالب : روزولیال وحونشفق جلهٔ بی دوام ـ ایتمکده هپ کذار سفید وسیاه وسرخ]
[سید وهبی ـ بیت : عذار دلبره خط سیاه کلدی دیو ـ قره خبر کتوردر روز وشب نسیم بکا]

روز افزون : کوندن کونه آرتان. [سامی پاشا ـ رموز الحکم : روز افزون اولان فیوض معنویه]

روز مره : هرکونکی.

روز حساب : یوم قیامت : [ویسی : صایماز ایسه بنده‌لرندن بزی ـ سویلشورز یار ایله روز حساب]

روزگار [ف] یل، باد. || دنیا، عالم، زمان. [مصراع مشهور :
روزکارك اوکنده دوشمیان آدم یوریلور]
[نفعی ـ قصیده :
باکه نه بن رند جهان دیده‌یم
ایتمز اثر باکه غم روزکار
بلکه خطور ایلز اصلا دله
یاد وجود وعدم روزکار]

رؤزه [ف] اوروج، صوم. [ثابت ـ رمضانیه : مطبخ روزه‌یی مفتاح عقیده‌یله آچار ـ فتح روزی‌یه باقان آغزی مهرلی انسان]

روزه‌دار : اورجلو، صائم : [حافظ مشفق ـ رشید پاشایه تشکرنامه : بر عجب صنعتلی ساعتکیم باقلدقجه ویرر ـ روزه‌داران غمه شام مسرتدن خبر]

رؤزی [ف] رزق، نصیب : [فتح روزی‌یه سبب اولمده سعی انسان]

روزی رسان : رزاق کریم، رزق ایرشدیرن [قورقه روزی رساندر الله]

رؤزینه [ف] کوندەلك. یومیه.

رؤسا (☛ رئیسه)

رؤسپی [ف] فاحشه، زانیه : زن روسپی مزاج :

رؤستا [ف] کوی.

روستایی : کویلی [نفعی : کلدی شهرمزه اولمغه بوندن اول ـ بویله روستایی شکل بویله عجایب هیکل]

رؤستاق [ع] کوی، ایل. بو کلمه (روستا)ی فارسیدن معرب اولدیغی کبی فرانسزلرك (*Rustique*) روستیق تعبیرلری که کنده منسوب معناسنه‌در احتمال که بولفظدن مأخوذدر.

رؤستخیز [ف] روستاخیز مخففیدر.

رؤشن [ف] آیدین، ضیادار، رونقلی. [فضولی : روشن ایتمش آنی کیم خورشیددندر آیه‌نور] [نورس قدیم ـ مبالغ الحکم : تیره‌خانهٔ درونمزی پرتو آفتاب جمال باکمالکله روشن

قيل كه ظلتدن خلاص بوله‌لم] كوزلر ايدين تعبيرينه بدل (ديده‌لر روشن) تعبيرى معروفدر . || بللى، آچيق : [فضولى : بوروشندركه نم آيينه‌دن ژنكاركم قيلماز]

روشن بيان : آچيق وفصيح سوز سويليان . منشئ روشن بيان .

روشنى : روشنلك .

رۆشنا [ف] ايكى معناسيله‌ده روشنه بدل قوللانيلور .

روشنايى : روشنالق .

رۆگردان [ف] [رو . كه . ر . دا . ن] يوز چويريجى، يوز دونديريجى : نصيحت ويرديكم كوندن برى بندن روكرداندر . [شفيقنامه : پرتو مهر بشارتله ديده كشاى شوق وغرام اولوب كنديلردن روكردان اولديلر]

روكردانى : روكردانلق .

رۆمال [ف] يوز سوريجى : رومال روضهٔ مطهره اولمق سعادتنه مظهردر]

رومالى : رومالق : رومالئ حضور نبوى ايله شرفياب اولدى .

رۆنما [ف] يوز كوستريجى، ظهور ايديجى رونماى مرآت امكان .

رۆنمون [ف] برنجى معناسنده (رونما) يه بدل قوللانيلور . || ظاهر اولان .

رؤيا [ع] اويقوده كوريلان كيفيت . دوش [رئيس الكتاب واصف : غفلت اول رتبه ايدر انسانى مغرور حيات ـ مرده‌يى زنده كورر رؤياده واصف شيخ وشاب] [واصف اندرونى : بركيجه تشريف ايدوب مخفيجه جاكر خانه‌كى ـ صارمشم تنهاسنى اى مه‌لقا رؤيا بويا] [شناسى : رؤياى وجودى كوره كيم نوم عدمده ـ بيك خوف والله اويانور يوم ندمده]

رؤيا كورمك : عالم منامده‌كى مشاهدات [مصراع مشهور : بورؤيا كورمه‌دن اول دخى تعبير اولنمشدر]

رؤيت [ع] كورمك، كورولمك : اوايشك رؤيتيله مشروطدر . رؤيت هلال . [قطعه :

كيمسه تعيين ايده‌مز عالمده
كندى ماهيتنى رأيى ايله
مفرد واسطهٔ رؤيت ايكن
كوره‌مز كنديسنى ديده‌يله]

رهبان (☞ راهب)

رهون [ع] رهنك جمعى .

رئوس [ع] رأسك جمعى || پايه براتى : رتبه رؤسى . رؤس خرجى .

رؤس قلمى : رتب سنيه‌نك براتنى يازان قلم .

ز

زا : الف ايله

ز الفبامزك اون اوچنجى حرفى . ابجد حسابنده (٧) عددينه اشارتدر .

زا [ع] (ز) حرفنك اسمى، زاء معجمه، زاء مكسوره .

زاجر [ع] زجر ايديجى، ايدن .

زاج ياغى (اسم) زاج قبريسك حامضى . كبريتدن استخراج اولنور .

زاحف [ع] آياقلرينى سوريه‌رك يوريان، كرتنكله برحيوان زاحفدر . قاپلوبغه حيوانات زاحفه‌دندر . بوقبيلدن اولان حيوانلره (زاحفه) دخى تعبيرات اصطلاحيه‌دندر .

جمعى زاحفات .

* حيوانات زاحفه ياورولرينى يورطه‌دن چيقارر . بونلرك دوران دم وافعال تنفسيه‌لرى تماميله اجرا اولنمديغندن حرارت غريزيه‌لرى مفقود وحرارتلرى ايسه محيط اولدقلرى هوانك درجهٔ حرارتنه تابعدر .

زاحفاتك جملهٔ عصبيه‌لرينك نمو وتأثيرى قليل اولديغندن بعض زاحفه‌لر مغزلرى چيقارلديغى وبلكه

تماماً باشلرى بدنلرندن آيرلديغى حالده دخى برقاج ساعت محافظهٔ حيات ايدرلر . هله بعض زاحفهلر واردركه برعضوى قطع اولنديغى حالده تكرار برنده اوشكلده يكيسى پيدا اولور . حيوانات زاحفه درت فرقهيه منقسمدر :

برنجيسى : سلحفات' يعنى قاپلوبغهلردركه برى وبحرى اولورلر .

ايكنجيسى : تمساحدر . بونكده برقاج نوعى اولهرق اڭ معروفى نيل تمساحيدر .

اوچنجيسى : ضبابيه' يعنى كلرلردر .

دردنجيسى : فرقهٔ ثعبانيه يعنى ييلانلردر . بونلرده' انكرك' افعى' بوآ' قره ييلان كبى برقاج نوع تشكيل ايدر .

زاخر [ع] قابارمش طاشقين دكزه وصف اولور . بحر زاخر . (زخار) زياده قوللانيلور .

زاد [ف] توشه' يول ايچون حاضرلنان نواله كه لسانمزده (آزيق) تعبير اولنور . [سنان پاشا ـ تضرعات : كيده جكمز يول ايچون نه زاد وار نه مركب']

زاد [ف] (زادهيه) بدل تركيب ايله قوللانيلور : نوزاد' ملكزاد كبى .

زاده [ف] ولد' اولاد . ذريت : [اسعد مخلص پاشا : زادهٔ نوحهٔ شرف ويرمييجك عزت اب ـ غيرك اولادينه بيلم نه ويرر حضرت رب]

زادهٔ طبيعت : شعر .

جمعى اولان (زادكان) لفظى ارباب اصالته اطلاق اولنور .

زادكى : زادهلك' اصالت .

زار [ف] ادات اسم مكاندركه كثرت افاده ايدر : خرابهزار' شورهزار' كلزار كبى : [وولنهيدن ترجمهٔ كمال : اى خرابهزار تنهايى] || ضعيف' نحيف . [جسمى زار وزبون ايتدى الم] || ايكلجى' اغلايوب ايكلين : [فضولى: يار حال دلمى زار بيلوبدر بيلورم] [كذا : كريهٔ زار ايله خوشحالم كه بحر عشقده ـ اشكمز كوز بر صدفدر لوءلوءِ شهوارسز]

زار زار : حزين حزين' يانق يانق : [شناسى ـ لف ونشر مرتب : عشق ايله اولدم بحكم باد وخاك وآب ونار ـ زار زار وخاكسار واشكبار وداغدار]

زار (اسم) (ازاردن محرف اولمق محوظدر) ديوارلره چكيلان پرده وساير غشاء' ايچ قابوق . يورطه زارى' صوغان زارى كبى .

قولاق زارى : طبل اذن .

زار (اسم) كعبتين ديدكلرى مكعبلردركه قمار اوينونلرى ايچون كميكدن تصنيع اولنور . هرسطحنده بردن آلتىيه قدر صايلرى حاويدر . طاوله زارى || زار كلمك : اويونى قزانهجق صورتده موافق زار آتمق [سعيد بك ـ برموزع لساندن ـ مثنوى: آز اولورسه فلكك كارى ديرم ـ بازئ طالعمك زارى ديرم]

زارع [ع] زرع ايدنجى .

جمعى زراع .

زارغنه (اسم) اوزون بورونلى' مائى كيكلى ييلان بالغى شكلنده بر بالق .

زارى [ف] اغلايوب' صيزلامه : زارئ طفلانه .

زاغ [ف] قارغه' غراب : [بليغ : فارسى شعر ياپار رومده شاعر مثلا ـ روشن زاغ اونودر كبكه ايدركن تقليد]

زاغانه : زاغجهسنه . [مقدمهٔ جلال : لسانمزده رومان يازمق ايستيانلرده بولنمش ايسهده آرهلرنده روش زاغانه ايله خرام كبكه تقليدبو الهو سلكندن بشقه برمزيت كوريلهمز]

زاغ قيلجه' بجاغه اوريلان قيلاغى' جلاء .

زاغلامق : قيلاغيلامق . بيلهمك .

زال [ف] اختيار' آق صقاللى . || رستم داستانك پدرى : (رستم زال) زال اوغلى رستم ديمكدر .

زامله [ع] تنبليت دابهسنه دينوركه آكا يولده بنليوب تنبليت يعنى اشيا يوكلديلور . دوه اولسون ساير حيوان اولسون . [شفيقنامه : نهج عجيب اوزره زامله بند خروج اولوب]

زانو [ف] دیز . [ندیم : یاسـله پرژنکدر آیـنهٔ طوطیٔ دل ـ قان اوتوردی سلهٔ افسوسدن زانولره]

زانو برزانو ـ زانو بزانو : دز دیزه .

زانوزده : دیز چوکمش اولان . زانوزدهٔ زمین تضرع .

زانی [ع] زنا ایدن حرام عورت ایله اجتماع ایدن . (مذکره) اطلاق اولـور . [فاضل : زنانامه : هی‌کیدی‌زانی خبیث وملعون]

زانیه [ع] حرام ارککله جماع ایدن قاری. [فاضل ـ زنانامه : چبق بری زانیه چبق ساحره چبق ـ چبق بری‌فاسقه هی‌فاجره چبق]

زاویه [ع] کوشه زاویهٔ وحدت ‖ تکیه : زاویه‌نشین ارشاد ‖ ایکی خطك تلاقیسندن حادث اولان هیأت .

زاویهٔ قائمه : برخطـك دیکر بر خطه عموداً تلاقیسندن متحصل هیأت .

زاویهٔ منفرجه : زاویهٔ قائمه‌دن زیاده آچیق اولان زاویه .

زاویهٔ حادّه : زاویهٔ قائمه قدر آچیق اولمیان زاویه .

زاهد [ع] کرك حقیق وکرك صوری زهد ایله اتصاف ایتمش اولان . [عجبت لذتندن بی‌خبردر زاهد غافل ـ فضولی عشق ذوقنٔ ذوق عشق وار اولندن صور] [شنامی : زاهدك حقـه دعادن غرضی جنتدر ـ دنیوی نعمت ایسـه جانه‌ده منتدر] [راغب : خراباتی کورنلر هر بری رخالتن سـویلر ـ صفاسن نقل ایدر رندان زاهد نقلتن سـویلر] [فضولی : سلك اهل حاله چکمش زاهدی اشـك ریا ـ سن کبی رسیم قدرین بیلدیرو سیماب آکا]

زاهدانه : زاهدجه‌سنه : طور زاهدانه .

زاهر [ع] بارلاق . براق . نجم زاهر [شـناسی ـ بیت مرصـع : هربر زمانده ظاهر وزاهر کمال حق ـ هربر مکانده حاضر وناظر جلال حق]

زاهق [ع] مضمحل اولیجی . محو اولیجی.

زاهل [ع] اونودیجی‌ٔ زهول ایدیجی .

زائد [ع] آرتیق‌ٔ برشیئه صکره‌دن قاتیـلان شی : لفظ زائد . ‖ بی لزوم [فضولی ـ شکایتنامه : وعبارا. تنده‌کی زوائد لفظی زائد واقع اولمشدر] [شناسی: وارلغم خالقمك وارلغنه شاهددر ـ غیر برهان قوی وار ایسه‌ده زائددر]

زائر [ع] زیارت ایدیجی . زائر مقابر . جمی زوار .

زائل [ع] زوال بولیجی‌ٔ [تضرعات سنان پاشـا : ظل زائل کبی برآنده کذار ایلر] مسئهٔ زائله .

ز : فتحه ايله

زبان [ف] دیلٔ لسان : زبان فارسی .

زباندراز : اطالهٔ لسان ایدنٔ دیلی اوزون . البتـه بوزباندرازلغـه نادم اوله‌حقـدر . زباندراز هذیان .

زبانزد: سوز آره‌سنده قوللانیلان: [(حقیبه لفظی لسانمزده (هکبه) صورتنده زبانزددر.]

زبانه [ف] ترازو دیلی : زبانهٔ میـزان ‖ آتش یالیکیٔ علو : [فضـولی : بیانه بتمکه درد غم فسـانه‌لری ـ زبانم آتش دلدن چیقان زبانه یتر]

زبانه‌کش : علولیٔ یالیکلیجی : زبانه‌کش اولان حریق .

زبانی [ع] جهنملکاری آتشه آتمعه مأمورٔ عذاب مؤکلرندن بری جمی زبانیـه کاه اسـلوب فارسی اوزره (زبانیـان) صورتنده‌ده جمعلنور . [تعبیر مشهور : زبانی‌قیلقلی] یعنی قورقنج آدم .

زبرجد [ع] زمرد نوعندن برجوهر معروفدرکه الیوم اعتبار وقیمتجه صرچه‌دن فرقی یوقدر .

زبور [ع] داود پیغمبره نازل اولان کتاب الله . (فی‌الاصل کتاب ومکتوب معناسنه اولدیغی حالده لسانمزده خاصةً سالف‌الذکر کتاب سماوی‌ده مستعملدر)

زبون [ف] ضعیف ، قوتسز ، ناتوان مادیات ومعنویاتده قوللانیلور . وجودجه پك زبون دوشدی . بخت زبون [فضولی : بر کون بزه سعادت وصل ایتمدك نصیب - بزدن کوتور نحوستك ای طالع زبون] [کذا : رشتهٔ جان ایلرم پیوند تار زلفنه - آه کیم چکمکده امداد ایلز بخت زبون]

زبونکش : نفسنی مدافعه‌دن عاجز اولانی ازن : زبونکش بر حریف .

زبونکشانه : زبونکشجه‌سنه : معاملهٔ زبونکشانه .

زجاج [ع] جامجی ، شیشه‌جی .

زجر [ع] کرك صوت ایله وکرك اشارتله منع ونهی ایتمك . [نظر حشمنا کیله سبلیٔ تجاوزدن زجر ایلدی]

زحف [ع] یوریمك ، مشی || دشمن طرفنه طوغری چکیلوب کیدن عسکره دینورکه تسمیه بالمصدردر (زحاف) بوندندر . چوجق سوریتوب امکلمکله یوریمك .

زحمت [ع] صقندی ، ازیت ، زور [فضولی : شکر کیم اولمش آکا زحمت بکا راحت نصیب] (ایتمك) (ویرمك) (کیرمك) (چکمك) ماده‌لریله قوللانیلور : نافله یره زحمت ایتمه (بوتعبیرده یرینه کوره اختیار ، ویا تحمل معنالری مندمجدرکه اختیار ویا تحمل زحمت ایتمه تقدیرنده‌در) برچوق زحمت ویردکدن صکره واز کچدی . بنم ایچون زحمته کیردی . [مثل : زحمت چکن راحت بولور] [دیکر : زحمتسز بال یمز] [زحمتك نقطه‌سی قالقنجه رحمت اولور] [فضولی : رحم قیلدك خلقه افغانکله زحمت ویرمدك]

زخار [ع] پك طاشقین ، زیاده متلاطم دکزه وصف اولور . بحر زخار .

زخارف [ع] یالدیز ، ساخته زینت ، سطحی نمایش معناسنه اولوب مفردی قوللانلمیان (زخرف) ك جمعی . زخارف دنیویه‌یه آلداندی .

زخم [ف] یاره ، جرح . [فضولی : غم دکل جسممده کرسنك ملامت زخمی وار - شحنهٔ بازار سودایم بوزیوردر بکا]

زخم خورده : یاره‌لی ، مجروح .

زخمزده : مجروح .

زخمکار : زخم ، یاره آچیجی ، آچان .

زخمکاری : زخمکارلق .

زخمناك : مجروح یاره‌لی .

زده [ف] (زدن) مصدرندن صیغهٔ مفعول . اورولمش معناسنه [منطق : بخت کل عیش را برسر دشمن زده - خار مغیلان غم برقدم من زده] و بعض تراکیبده صفت اولور : فلکزده ، سودا زده ، حریق زده کبی .

زر [ف] کرك سکه‌لی ، کرك سکه‌سز آلتون : [دهرك نه صفا وار عجبا سیم وزرنده - انسان براقور هپسنی حین سفرنده]

زردوز : صیرمه ایشلیجی ، صیرمه‌لی شی : قماش زردوز : [زردوز پالان اورسه‌ك اشك ینه اشکدر]

زرکار : آلتون ایشلمه . زرکاری قماش ، زرکاری لباس [وهبیٔ سنبلزاده : پرتواندازاولیجق رخساری - پارلادر البسهٔ زرکاری]

زرکر : قویومجی .

زرکری : زرکرلك ، صنعت زرکری .

زرافه [ع] حیوانات محتره‌دن ترکجه‌ده تحریفله (زورنابا) دیدکلری حیوان معروفدر . تشدید ایله‌ده لغتدر . [نفعی - درحق نوعی زاده :

نوعی کبی بر کوسه‌له‌نك اوغلی
بر بخلین شیره نیجه پنجه زن اولسون
اورمم قازیغه قحبه‌یی چیقسون تپه‌سندن
زرّافه‌یه بکزردی ککز کرکدن اولسون]

* زرافه شکلاً دوه‌یه ، رأساً اوکوزه ، لوناً پلنکه مشابه اولدیغندن فارسیده (شترکاوپلنك)

تسمیه اولنمشدر . وسطی آفریقاده یشار . اوك آیاقلری آرد آیاقلرندن غایت اوزون وطونی صاری وبیاز بنكلودر . بوینی اوزون رأسی مستطیل وغایت اوفاق٬ بوینوزلری قیصه وقیللی بردری ایله محاطدر . پك چابوق تأنس ایدر . حبوبات ایله٬ آغاج یابراقلریله تعیش ایلر٬ اتی غایت لذیذ ومغذی‌در .

زرد [ف] صاری : روی زرد [فضولی : طبیبا قطعشم تشخیص درد عشقدر دردم ـ علامت آه سرد وروی زرد٬ اشك آلدر] [وهبی٬ سنبلزاده : زردرو اولدی كوروب آلتونی ـ عاشق آسا او رخ كلكونی]

زرد فام : صاری رنكلی . ازرق .

زردی : صاریلق .

زردآلو [ف] (زرد) ایله (آلو) لفظندن مركبدركه صاری اریك دیمكدر . لسانمزده ایسه شكل وطعمی قایصی‌یه شبیه اولان میوهٔ معروفه دینور . قایصینك لبی طاتلو وبونك لبی شفتالی چكردكی كبی آجیدر .

زرده [ف] زعفران ایله تربیه اولنور طاتلی خاشلانمش معروف پرنج آشی . اكثریا دوكونلرده پیشیریلور .

زرده چاو وَ

زرده‌چوب [ف] قراص . برنوع صاری كوكدركه تحریفله (زرده‌چال) تعبیر اولنور . آنكله منسوجاتی بویارلر . وزعفرانه بدل (زرده) یه قاتارلر .

زرع [ع] طوپراغه تخم اكمك٬ زلایه اكین اكمك . [امید كندم ایتمه صاقین زرع جو ایدوب ـ عالمده نیك وبد كشی هپ اكدیكن بیچر]

زرق [ع] ریا٬ نمایش صوفیانه . [روحی ـ تركیب بند : تحقیق بوكیم هپ ایشكز زرق وریادر ـ تقلیدده‌مز طاعتكز جمله هبادر]

زرقا [ع] ازرقك مؤنثی٬ كوك كوزلی قادین .

زر محبوب (اسم) قدیم یكرمی بشلك آلتون . [تاریخ جودت . لاله‌نك بهر صوغانه بیك زر محبوب آلتونه صاتلق اوزره نرخ ویرلدی]

زرّین [ف] آلتوندن٬ معمول : قدح زرین صراحی٬ زرین . لا آلتون كبی صاری ویالدیلاق : كاكل زرین .

§ زرن دیدكلری فولیه كبی معروف صاری چیچك .

زعیم (☚ تیماره)

زغار ـ زغر (اسم) صیده مخصوص كلابدن برنوع . [حامی ـ نامهٔ موزون : ماكیانجیقلری صحنده‌میدر
زغر آغوش محبنده‌میدر
زغرك حیف اولمدم آدین
یوقسه آدیله ایدردم یادین]

زغرجی باشی : سابقده صیده مخصوص كلابی تربیه ایدنلرك رئیسی .

زعفران [ع] صافران دیدیكمز معروف نباتدركه آنكله زرده یاپیلور . كویا انسانی كولدیرمك خاصه‌سنی حائز ایمش . بواعتقاده مبنی نابی (زعفران جنس نباتك خواجه نصرالدینی‌در) مصراعنی انشاد ایلمش .

زعفران‌الحدید : دمیر پاسی .

زعفرانی : زعفران رنكنده اولان [او مائی كوز٬ اومرده یوز٬ او زعفرانی صقل]

زغن [ع] چایلاق دینلان طیر معروف [مكان زاغ وزغندر او مرغزار صفا]

زفیر [ع] صولوغی اوزون اوزادی ایچری چكدكدن صكره طشره ویرمك معناسنه‌دركه محنت زده وردناك آدمك حالیدر . تركجه‌ده كوكس كچیرمك٬ ایچ چكمك تعبیر اولنور .

زقّوم [ع] قرمزی ویا بیاض چیچك ویرر٬ یاپراغی غایت آجی معروف آغاج || جهنمه مخصوص برآغاج || جهنمیلرك میوه‌سی .

§ زقوم آسا٬ زقوم كبی : پك آجی شیدن كنایه اولنور .

زكاء [ع] اهل صلاح اولمه برصاحب ذكابی برچوق اصحاب زكایه ترجیح ایلر .

زکات [ع] انسانك مالندن مقدار شرعیسی اوزره اخراج واعطا ایلدیکی شی.
[فضولی : بن فقیرم سن غنی ویر کل زکات حسنکی ـ شرع ایچنده هم سکادر، هم بکا واجب زکات]

زکی [ع] اهل صلاح، متدین .

زلازل (☜ زلزله‌یه)

زلزله [ع] صاللانوب صارصلمه که (ایرغالنمه) تعبیر اولنور . اصطلاحده حرکت ارض معناسنده مستعملدر [مثل : زلزله‌یی کورن یانغینه راضی اولور] [عزت ملا : بزه یانغین ینیشور زلزله ویرمه یارب]
جمعی زلازل .

زمان [ع] عصر ودهر معناسنه‌درکه وقتك آزینه‌ده، چوغنه‌ده اطلاق اولنور .
بوزمان، هرزمان، اسکی زمان، اول زمان، بگن زمان [ابن کمال ـ مرثیه ـ برای سلطان سلیم اول: آز زمان ایچره چوق ایش ایتمشیدی ـ سایه‌سی اولمش ایدی عالمگیر] [مثل زمان زمانه او یماز] [زمان سکا اویمازسه سن زمانه اوی] [فارسیسی : زمانه باتو نسازد، توبا زمانه بساز]

زماناً مهایئه ⚖ برمدت معینه ایله اولان مهایئه‌در . مثلا بر مشترك خانه صاحبلرندن هربرینك بالمناوبه او خانه‌ده بر سنه اوطورمق اوزره مهایئه‌لری کبی .

زمانه [ع] وقت، دور، عهد . اکثریا زمانك احوال فاسده‌سندن کنایه اولور : زمانه چوجغی، زمانه حاجیسی . [فضولی : زمانه ایچره مجربدر انتقام زمان ـ همیشه بخشی‌یه بخشی ویرور یمانه یمان]

زمزم [ع] بیت معظم حوزه‌سنده‌کی معروف قویونك صویی : بئر زمزم : زمزم قویوسی : آب زمزم دخی دینور : [نفعی ـ تضمین مصراع باقی : طوافه کعبهٔ کویك بقول باقیٔ مرحوم ـ درون دلده نیت آب زمزمدن مصفادر]

زمزمه [ع] نغمه‌لی آواز، ترانهٔ عکس انداز : زمزمهٔ عندلیب، زمزمهٔ انهار، زمزمهٔ طیور . زمزمهٔ جوی روان .

زمستان [ف] قیش، موسم شتا : [نابی ـ قطعه‌دن مفرز: ایام زمستانده بنی کردش دوران ـ برخانهٔ ویران شدیه ایلدی مهمان] [ندیم ـ شتائیه : قلیچ کبی اسه‌یور صرصر زمستانی ـ نهال کیسه نوله بخدن آهنین مغفر] [ثابت : ید عجوز زمستانده دستهٔ سنبل ـ حریم کلشنه چاروب ایدی مثال هشیم]

زمن [ع] زمان ایله مترادفدر .

زمهریر [ع] پك صغوق، برد شدید . || موسم شتانك اك شدید زمانی [عدم دیارینه کندی او سردی، ایام ـ او اربعین طریف واو زمهریر عنیف]

زمین [ع] یر، ارض . آسمان مقابلی : [نفعی :
بهار ایردی ینه دوشدی لطافت کلستان اوزره
ینه اولدی زمینك لطفی غالب آسمان اوزره
جهان آرایش ازهار کلزار ایله نازنده
زمین فیض لطافتله سپهر امتنان اوزره]
[فضولی ـ ترجیع بند : قانلی اشکمدن زمین مملو اونمدن آسمان]
[تصویر غروب : شمسك ضیاسی اوقدر پاره پاره طاغیلورکه زمینه بر پارلاق آیینه فرش اولنمش دینیله‌بیلور] کرهٔ زمین، روی زمین . [بر مقتضای قدرت بالغهٔ صمدانیه روی زمین اجناس مختلفهٔ حیوانات ایچون بر مأوای مشترك اولدرق] زمین خانه : بر اوك زمین قاتی . اوك زمینه چاقل دوشه‌مش . || طرز بیان، اسلوب افاده : [انتخاب ایتدیکی زمین، طرز قدمایه تمامیله مخالف ایدی] || اوزرینه بشقه رنکلرله، نقشلر اوریلان رنك اصلی : [طوانك زمینی مائی، نقوشی صاری ایدی] [بیاض زمین اوزرینه قرمزی بنکلی بر قماش کیمش ایدی]

زن [ف] قاری، قادین . [زن کبی اولمه مقیم خانه ـ مرد ایسه‌ك سنده قارش یارانه] [وهبی، سنبلزاده ـ شوق انکیز : ماده مقبول اولیجق حیوانده ـ قیمت اولمازمی زن انسانده]
مرد زن مزاج زن بد کفتار .

پیره‌زن : قوجه قاری .
زنان : زنلر، قاریلر. زنان عرب، زنان فرنك [شوق انکیزدن: نیجه انکار اولنور حسن زنان ـ توأم مهر ایکن اول عشوه زنان]

زن [ف] (زدن) مصدرندن امر حاضردر که آنکله وصف ترکیبی یاپیلور: ضربزن . خنده‌زن کبی . [راغب صور نویس قیامت قدان اولور ـ آواز صوره خنده زناندر حریرمز]

زنابیر (☜ زنبوره)

زنابیل (☜ زنبیله)

زنادقه وَ زنادیق (☜ زندیقه)

زنانیر (☜ زناره)

زنبرك (اسم) (زنبورك) محرفی . معدنی یای، قورمق ویا صقشدیرمق حرکتی تشدید ایدن چلیك، ویا پرنج یای قوه، محرکه : [فؤاد پاشا ـ نمونهٔ ادبیات : مثلا بر اداره ایچون نه قدر منتظم شیلر یاپلسه وبونلرك محرکی اولان زنبرك اولمسه وبونده دخی غیر مشهود اولان قوت که اصل مدار تحریك اودر بولنمسه چرخلرك دورانی قابل دکلدر] (شو تصویر مجازی حقیقته تحویل اولنورسه زنبرك دینلان آلتك ماهیتی تعیین ایدر) قاپو زنبرکی، ساعت زنبرکی. فانجی زنبرکی . || زهر زنبرك: غایت آجی شی. مادیات ومعنویاتده قوللانیلور. تکدیر دکل، زهر زنبرك طوزلی دکل، زهر زنبرك .

زنبق [ع] معروف کوزل قوقولی چیچك، بیاض زنبق، صاری زنبق [باغچه‌مده یاپیلان فشقی آچاردی زنبق ـ اولسه طرح افکن نظاره چیچکجی زاده]

زنبور [ع] آری، بال آریسی . [زنبور کیمدن ایلدی تحصیل هنسه]
جمعی زنابیر .

زنبورك (☜ زنبرکه)

زنبیل [ع] ایچنه ارزاق واشیا وضعنه مخصوص خرما الیافندن مصنوع معروف قاب . [ثابت رمضانیه : الده اشکنبه فنار آرقه‌ده زنبیل سحور ـ کیجه فصلده شکمخواره‌لرندر سیران]
جمعی : زنابیل .

زنپاره [ف] زنپرست . دائما نسوان آردنده طولاشان، مفتون زنان اولان خلیع العذار . [وهبی، سنبلزاده ـ شوق انکیز: هله زنپاره، بد فرجامك ـ اولکد خورده، خاص وعامك] [کذا : قیلدی زنپاره، معهوده خطاب ـ سرزنش کونه ایدوب بویله عتاب] [رمضان مکتوبندن : کیجه فصلنده‌ده زنپاره‌لرندر میدان]

زنجبیل ٭ [ع] زنجفیل دیدکلری معروف آجی کوکدر که بلاد حاره‌ده اولور. خاصهٔ هاضمه‌یی حائز ومغذی‌در . بوکلمه (شنکلیل) فارسیدن معربدر . بر خاصه‌سی‌ده کلف علتنی یعنی یوزده عارض اولان سیس وچیل مقوله‌سنی ازاله ایتمسی‌در .
٭ زنجبیل الشام : راسن اسمیدرکه ترکجه‌ده آندز تعبیر اولنور .
٭ زنجبیل العجم : اشتر غازدرکه دوه نیکنی دیدکلریدر .
٭ زنجبیل الکلاب : ورقی سکود یاپراغنه شبیه، دالری قرمزی بر نباتدر . فارسیده (سك‌کش) ترکجه‌ده (فرنك بیبری) و (کوپك زنجفیلی) دیرلر.

زنجی [ع] زنج دینلان طائفه‌دن هر بری . سیاه لونلی طائفه . طواشی، زنجی . زنجی برجاریه . لسانمزده عربه زنجی اطلاق اولنور . حال بوکه زنجی‌یه عرب دیمك بیاضه زنجی دیمك قدرغریبدر .

زنجیر [ع] متسلسلاً بربرینه چکیلمش خلقه‌لردن مرکب معروف نسنه. [فضولی: مردم سرچشمه‌لر منزل قیلن آشفته مجنوندر ـ آنکچون بستهٔ زنجیر سیل اشك کلکوندر] [راغب : اولدیم قیددن آزاده دین قیده دونمز ـ دلیده اوصلی خبر ناله، زنجیر ویرر] [راغب : بهار آشفته‌کانك چکمکه قید تب جویه ـ مسلسل موج انهاری کومش زنجیر ایدر مهتاب] [اوراق پریشان ـ فتح مصر: موجود اولان طوپلرینی زنجیرلرله بربرینه ربط ایدرك

زنجیره اورمق : زنجیر ربطیله تسجین م
زنجیرلنمك : تسلسل ایتمك، زنجیرلو اولمق .
§ زنجیرینی سوریمك : مجنون ویا لایق سجن اولانلر حقنده ایراد اولنان تعبیرات عوامدندر .

زنخدان [ف] چکه [فضولی : قنغی نخلك حاصلی، سیب زنخدانکجه وار] [ندیم : پوسه‌دن کل‌کل اولوب عارض آلی‌دونمش ـ نو بنو سیب زنخدان کل شفتالویه]

زندبیل [ع] (زنده‌بیل) فارسی معربیدر بیوك فیل دیمکدر .

زندقه [ع] بعث بعدالموتی، حشری، آخرتی انکار ایتمه، دینسزلك اعتقادسزلق .
زندیقلق . [سنان پاشا : كاه زندقه والحاد معتقد عباد اولدی . كاه آغاجلره، طاشلره طاپلدی]

زنده [ف] عظیم . زنده پیل : فیل عظیم .

زنغردامق زانغرمق که الجای خوفله دترەیوب سس ایتمك، شدتله تترەمك، زنغر زنغر دترەدی .

زنکله وَ

زنگول [ف] چینعراق، دف زیلی ‖ ♈ موسیقیده برآوازه .

زنگی [ف] زنجی معناسنه‌در که زنجی لفظی بوندن معربدر .
* موی زنکی : عرب صاچی . [شفیقنامه : مرغوله سکینه‌لر ینه موی زنکی کبی پیچ وتاب اضطراب طاری اولمغین]

زنگین (صفت) غنی متمول، توانکر، صاحب ثروت . زکورد مقابلی : [مثل : زنکین عربه‌سنی طاغدن آشیرر، زکورد دوز اوواده یولنی شاشیرر] [زنکینك مالی زکوردك چکه‌سنی یورار]
زنکینلك : حال ومالجه غنا .

زنّه (اسم) زن، زنان، قاری قسمی : زنه درزیسی، سنه لباسی .

زنه‌جی : سابقده حاضر قادین اثوابی صاتان قپامه‌جی .

زوال [ع] برشی یرندن آیرلمق . اولکی اعتبار وقوتندن آیریلوب فنایه یوز طوتمق . [سنان پاشا : بزمخلوقز زوال بزمچون، سن حالقسك کمال سنکچون] [فضولی : سعادت اذلی قابل زوال اولماز ـ کونش براوستنه دوشمکله پایمال اولماز]
زوال پذیر : زائل، فانی، اولان، فنا بولان .
بی زوال : زوال بولمیان، [فضولی : کرسکا دشمن مقابل طورمدیسه وجهی وار ـ دشمنك خفاش، سنسك آفتاب بی زوال] ‖ غلط حسیمزه نظراً شمسك وسط فلکدن، یعنی سمت نهاردن غروب سمتنه میلی . حقیقتده کره‌نك نصف نهارده کونشی غرب طرفنده براقەرق شرقه توجهی . وقت زوال که ترجه‌ده قبا قوشلق اولمسندن عبارندر . عربلر شمسك وسط فلکده برمقدارجه ثباتنی زعم ایتلریله میلنه زوال تعبیر ایتمشلردر .

زواللی (صفت) دردمند، حقیر، بیچاره، بی‌نوا کبی ندا : واه زواللی، زواللی آدم .

زوایا (☛ زاویه‌یه)

زوائد [ع] (زائده) نك جمعی زیاده، فضله شیلر [فضولی ـ شکایتنامه : وعباراتنده‌کی زوائد لفظی زائد واقع اولمشدر]

زوائل [ع] (زائله) نك جمعی . زوال بولیجی شیلر .

زوج [ع] جفت . تك اولمیان . ‖ دیشینك اشی، قوجه . [عائله : ای زوج بی حبر ! مسکنکده بررفیقه‌در پیدا اولمش]
جمعی ازواج . (قادینده شاملدر .) ازواج مطهرات .

زوجات (☛ زوجه‌یه)

زوجه [ع] ارککك اشی . قاریسی . [عائله : زوجه‌لر کوریورز که زوجنی ازعاج ایدرسه اولادینك بعض قصورلرینی عفو ایتدیرمك ایچون ایدر]
جمعی زوجات (یالکز قاری‌یه شاملدر)

زوجيت [ع] زوجلك، زوجه‌لك . اشلك
برمقتضاى زوجيت، حسب‌الزوجيه .

زوجين [ع] ديشى ايله اركك، قارى ايله
قوجه، چفت : بين‌الزوجين حسن
معاشرت شرطدر .

زورق [ع] [زه - و - ره - ق] قايق،
كوچوك كمى . راكب اولديغى
زورق پك نارين ايدى . [نفعى : دوشه‌ده‌دى ظل
تمكينى محيط چرخ والايه - ايدردى زورق زرين مهره
زهره‌ى لنكر] ‖ قاب، بر نوع دستى . طوپراقدن
معمول مشربه . ‖ مكهٔ مكرمه‌ده حجاجه زمزم
طاغتدقلرى دستيلره‌ده اطلاق اولنور .

زورق مكتوبى : مكه زورقله زمزم طاغيدن
خدمه‌يه اجرت سقايت اوله‌رق كوندريلان مبلغى
ناطق مكتوب .

زهادت [ع] زاهدلك ، زهد ايله متصف
اولمق .

زهر [ف] آغو، سم . [آدمه زهر ايچرر
باده دكل جور فلك] [روحى: ات
لقمه‌سى لازمى طويورمازمى سنى نان - زهر اولسون
او لقمه كاوله پسمانده‌ٔ دونان]

زهراب : زهرابه : زهرلى صو [ايچديكم
باده‌مى زهرابه‌مى فرق ايليدم]

زهر خند : آجى آجى كولمه، خنده‌ٔ مؤاخذانه .
[زهر خنديكى خنده‌ٔ التفاته حل ايلدى]

زهرا [ع] ازهرك مؤنثى . چهره‌سى كوزل
و براق اولان خاتون . حضرت فاطمة
الزهرا رضى‌الله عنها كبى .

زهره [ف] اود . [نفعى : زهره‌سن تيغ
زبانمله چاوب چاك ايده‌م - دشمن
شاد، احباسنى غمناك ايده‌يم] ‖ جسارت، جرات :
صاحب زهره . بى زهره : اودلك، قورقاق .

زهى [ع] نه خوش، نه كوزل [كانى پاشا
زاده رفعت بك : زهى همت كه ايتدك
وايه‌دار آلام غربتدن] [نفعى - الياس پاشايه جوابنامهٔ
موزون :

تعالى‌الله زهى حرز مكرم
محبتنامهٔ دستور اكرم
زهى مكتوب فرخنده اداكيم
دلى شاد ايلر اوقونمزدن اقدم]

‖ نه عجيب : [احمد پاشا : زهى تصور
باطل زهى خيال محال]

زيت [ع] زيتون ياغى . روغن زيت ديك‌ده
جائزدر .

زيتون [ع] ثمر معروف . انواعى اولور .
يشيل زيتون، سياه زيتون، اشك
زيتونى . حرما زيتونى كبى .

زيتون آغاجى، زيتون فدانى . زيتون دانه‌سى .
زيتونى : زيتون رنكنده اولان . زيتونى بويا،
زيتونى چوخه .

زيتون ياغى : روغن زيت . زيتونى تعصير
ايله چيقاردقلرى مايع . [مثل : زيتون ياغى كبى
اوسته چيقار]

زِ : كسره ايله

زبارمق (فعل لازم) بد حالده صيرتمق،
اويومق، كبرمك .

زب زب (اصواتدن) صيچرامه، فرلامه‌ده
وصف اولور: زب زب صيچرار .

زب چيقدى : مجهول‌الاصل توره‌دى .

زبقين (اسم) (زوبين محرفى) صابقين .
صاپلايه‌جق آلت معناسنه . اوجى
كسكين و بعضاً چاتاللو حربه كه آنكله بيوجك بالقلرى
آتوب اورورلر .

زبلامق خفيف، تيز صيچرامق، فرلامق .

زپر (صفت) ديزمان، ايرى يارى، چلغين
طورلى بابا يكيت .

زحاف [ع] عروضيون اصطلاحنده ايكى
حرف بيندن برحرف ساقط اولمغه

اطلاق اولنورکه احد هما آخره زحف واتصال ایدر.
جمعی زحافات [مقدمهٔ خرابات : اوزانده
تحرز زحافات ـ تکثیر تتابع اضافات]

زحام [ع] چوق آدم طاره صیقشمق که
غلبه‌لك، صیقیشقلق . زحام خلق،
زحام عسکر، زحام ناس .

زر (اصواتدن) زرلامق، زریلدی، زیر
لدامق . درلامق .
زریلدامق : زر زر زرلایان چوجغك ویناز
مریضك سسی .
زرزوب : دلشمن، زرلاق .
زرلامق : زیاده سس ایله وزردامق. چوجق
طورمیوب تشکی وتبکی ایتمك [زرلامه زرلامه امان
صوص صوص ـ حاجی بابا یمش بوشب قص قص]

زراعت [ع] اکیجیلك، چفتجیلك، زرع ایله
اشتغال. اهل زراعت. فن زراعت.
برکت زراعت . (زرع) مقامنده قوللانیلور :
زراعتی آرپه‌دن عبارت‌در .

زرداوا (اسم) صکسار نوعندن برحیواندر.
یافنك . شمالیسی سیبرده بولنوب
(سمور) دینور .

زرنیخ [ع] و

زرنیق [ف] قاره اوتی ایله کوکرت مخلوطی.
آق زرنیق : آرسنیق . (آق سولمن وسم
سلیمانی) دیدکلری . قرمزی زرنیق : سرور .
§ زرنیق ویرمز: زرنیق دینلان شیٔ خسیس
قدر نسنه ویرمه‌مکدن یعنی شدت بخلدن کنایه تعبیر
عوام .
زرنیخی : زرنیق رنکده اولان، آچی صاری
رنك [نفعی : او عجم مانیئی کوزلرله اوزرنیخی
صقل]

زروا (اسم) زرباج . عمارتلرده زرده
یرینه پشیردکلری بر نوع قاریشق
طاتلی : فی‌الاصل صارمساقلی زرده‌لی پاچه .
§ زروا تأویل کوتورمز تعبیری قابل تأویل
اولمیان اقوال اغلوطه حقنده ایراد اولنور .

زره [ف] [زی - ری - ه] پولاد تلدن
اورمه، ویا الواح حدیدن ترکیب
ایدلمه حرب لباسی ـ [اوراق پریشان ـ فتح مصر :
پادشاه ایسه او کون برآتشی آطلس خفتان اوزرینه
زرهنی کینه‌رك]
زرهلی: زره‌پوش عسکر، زرهلی آلایی، زرهلی
سواری .
زرهلی کمی : سفینهٔ آهنین : پولاد زره قاپلی
حرب کمیسی .
لسانمزده رانك سکونیله شایعدر .

زشت [ف] چرکین . زشت صورت . روی
زشت .
زشتی : زشتلك، چرکینلك : زشتیٔ سیما،
زشتیٔ افعال .

زعامت (☞ تیماره)

زفاف [ع] کلینی، کوکیی کردکه قویمه :
لیلهٔ زفاف، جمعیت زفاف . حجرهٔ
زفاف .

زفت (اسم) چام، قطران، کوکنار آغا-
جلرندن چیقار . قایناديلوب آلنان
صمغك بر نوعنه زفت، دیکر نوعنه رچنه، روحنه
نقط یاخی دینور . آنکله پارقلره وصو صیزمامق
ایچون تخته قوغاره وکیلره استحکام ویریلورکه
(قالافات) ایتمه تعبیر اولنور . بر نوعیده معدنیدر.
پترول کبی یردن قاینار .
§ زفت کبی : زیاده قره، وزیاده آجیدن
کنایه‌در .
§ زفتلنمك : زهرلنوب یمك، زفت یوتمق .
[مثل : مفت اولسونده زفت اولسون]

زفیر (اسم) توتون پیسلکی . سیماندن
(دخانین) آنده اولور .
زفیری : زفیر لوننده . زفیری سیاه، زفیری
قراکلق .

زل [ف] معروف آلت جنك . کوچکی پارمغه
طاقیلور . الده چالینان پك بیوك اولور.
صنج، صحون .
§ زل زورنا اولمق : سرخوشلقدن هرطرفی
سس ویرمك .

زل طاقمق : شادى .

زلسز اوينامق : فرط مسرتدن اهتزازه كلمك.

زل كى : بوفقه ، متحرك ، اچلقدن تترر .

زلغيد (اسم) تهديد ، تعزير شديد .

زلغيد ويرمك : اخافه .

زمام [ع] يولار ، دزكين . زمام امور ، زمام ادارەيى بدكمالنه تسليم ايلدى .

زمامدار : يولار النده اولان . زمامداران امور دولت .

زندان [ف] جانيلرك محبسى [آنلديغمز زندان بلاده اماتهٔ وقته مدار اولور هرشيدن استفاده ايلدك] || قرانلق محل ، زندان كبى كوز كوزى كورمز .

زندان بند : زندانده در زنجير اولان محبوس.

زندانجى : محبوس خدمتجيسى . غاردبان .

زندگانى [ف] حيات ، تعيش : معيشت . [صفوت ــ به رانزوه مثلى يوق شاعر ابدى اقليم پارسده ــ كوچوب كندى بقايد بزمكاه زندكانيدن]

زندگى [ف] زندهلك ، ديريلك . حيات [كال ــ بركتابهٔ سنك مزاردن : مدار زندكى اولان برلقمه غدادن لب آلاى خون شهادت اولدى]

زنده [ف] ديرى ، حياتده اولان . مردهمقابلى ، || تندرست . چوبك كيمسه : سن آنك آقصقلنه باقهسندن بندن زندهدر .

زنديق [ع] حشره ، خالقه اعتقادى اولميان ، عندنده هرشى مباح اولان . [نابى ــ قطعه :

عصرده زنديق سيما شخلر
مستجاب الدعوهلكله لافآثار
غيبدن منصب ويرر طالبلره
آلدايوب خلق ولايتلرصاتار]

[كانى : موزون بيلمجهسندن :
مزه خرجى نمكين قصديقدر
دهرى مذهبلى يابرزنديقدر]

زنهار [ف] (زينهار) مخفى : صاقين ، امان . [روحى ــ تركيب بند :

اى خواجه فنا اهلنه زنهار اولونمه
درويشى بوملكك شه بى خيل وحشمدر]

زه [ف] شريت ، غيطان || برشيئك اطرافنه چكيلان چزكى ، خط : [قرمزى شريتدن ايكى زهى حاوى اوليشى عسكر پانتالونى اولديغنه دلالت ايديووردى .]

زىّ [ع] قيافت ، قيلق : فرانسهده آقادهمى اربابينك زىّ مخصوصى واردر . زىّ علماده بولنان هرشخصه عالم نظريله باقيلهماز .

زياده [ع] چوق ، آرتق . فضله : [فضولى : اشك روانمه ايل جمع اولدى وار اميدم ــ كيم اوله واره واره جمعيتم زياده] اولنكندن زياده اعتبارده در . بومتاعك رواجى پك زيادهدر . تكديرك بومرتبهسيده پك زياده اوليور . بوندن زيادهسنى بلميورم .

زيارت [ع] كورمكه ، كوروشمكه كيتمك ، وارمق : زيارت احباب ، زيارت اكابر || تبرك نيتيله برشيئه ياقلاشمه . زيارت خرقهٔ سعادت .

زيان [ف] ضرر : [نفعى : بواقتدار طبعله امانه قالمده ــ سرمايهٔ تصورمه غم زيان ويرر]

زيان كورمك : برايشده ضرر ديده اولمق .

زيانه اوغرامق : برتجارت ويا ايشدن متضرر اولمق .

زيانكار : زيان ايديجى ، زيانى موجب فعلده بولنان زيان ويريجى شخص .

زيب [ف] زينت : [وهبى ، سنبلزاده ــ شوق انكيز : حسن وآنيله اورباب خجال ــ زيب خلوتكه آغوش وصال]

زيبا [ف] ياقيشقلى ، رونقلى ، لطيف : قامت زيبا ، كسوهٔ زيبا . [جامهٔ خارا ياقشماز مى اوزيبا قامته]

زيبايى : زيبالق ،

زيبق [ع] جيوه .

زيبنده [ف] ياقيشقلى ، براشقلى ، لطافتلى : روى زيبنده . [نابى : تن زيبنده سنى پيرهنى ستر ايتمش]

زيج ☺ [ع] احكام فروش اولان منجمينك سير كواكبه دائر اولان كتابى || ارباب هيأتك رصدات نجومى قيد وضبط ايتدكلرى كتاب .

زير [ع] منسوب اولديغى لسانده برقاچ معناسى وار . لسانمزده ايسه طنبورك اينجه تلنه دينوركه (بم) مقابليدر . [نفعى - قصيده : حاقانيم بن محتشم، يانمده سرهنك حشم - حافظ اولور لبسته (دم) ، خامدم ايدنجه زير وبم]

زير [ف] آلت، آشاغى بالا مقابلى : زير پاى تحكمنده ازيلوب قالدى . [ثابت - بربرنامه : زير وبالايه ياقوب اول كودك - نيلسون يربك ايدى كوك يوكسك]

زيرا [ف] ادات تعليل (ادراك معالى بوكوچوك عقله كركز - زيرا بو ترازو اوقدر ثقلتى چكمز) [نفعى : اوستاد اوليجق سوزده حسددن قاچيلورمى - زيرا هنرى (رشك) وحسد معتبر ايلر] [تعريف ايدمم چكديكم آلامى فلكدن - (زيراكه) آنك ذكريده بر بشقه الملر] بيتده اولديغى كبى (زيراكه) قوللانمامق اولىدر .

زير دستان [ف] ال آلتنده اولانلر كه تحت تابعيتده بولنانلر . تبعه، رعايا .

زيرك [ف] عاقل، ذكى (استعمالدن ساقط اولمش كبيدر)

زين [ف] اكر : [مصراع : مانند تكلتوكه نه پالان ونه زين است]

زينبه (زنبه) (اسم) دليك آچه جق آلت . قاش، تنكه، قايش دلدكلرى چليك قلم .

زينبه‌لمق : اقشه والواح معدنيه وكوسه‌له مقوله‌سنى دلمك .

زينت [ع] بزك، سوس، برنسنه‌يه حسن ويرمك ايچون علاوه اولنان شى . [راغب : دلبستهٔ صفاىيم اول حسن ساده‌نك - صهبادن اوزكه جام كبى بر زينت استه‌مز] [نديم : سن اول خديو جهانسككه اولدى اقبالك - سپهره مايهٔ زينت زمينه مايهٔ فر]

زينهار [ف] صاقن، امان : زينهار بو سرى فاش ايتمه . اكثريا مكرراً ايراد اولنور: زينهار وزينها اوملكى اختيار ايتمه . نثرده (زنهار) زياده قوللانيلور . (زينهار) ايسه اكثريا الجاى وزن ايله نظمده استعمال اولنور .

زيور [ف] زيب معناسنه [فضولى : زهى سنبل كه اولمش زيورى كلبرك خندانك] [نديم : نامكله اوله نامهٔ اقبال مشرف - ذاتكله بوله صدر شرف زينت وزيور]

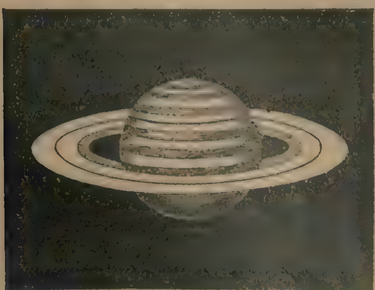
زُ : ضمه ايله

زبده [ع] خلاصه، اك منتخب: زبدهٔ كلام، زبدهٔ آمال. [يحيي بك-حكايه : ايشته بودر زبدهٔ آمالمز - كيم دوزله لطفك ايله حالز]

زجاج وَ

زجاجه [ع] جام، صيرچه، شيشه : زجاج شفاف، زجاج ملون. [مصراع : يانده قدريمى وار كوكلك زجاجه قدر]

زحل ☺ [ع] [ز - و - حه - ل] سياراتك آلتنجيسيدر . حول شمسده دور نجوميسى ٢٩ ١/٤ سنه‌ده اتمام ايدر . بين الاستقبالين كذران ايدن مدتى ايسه ٣٧٨ كوندن عبارتدر . شمسدن اولان بعد وسطيسى ٨٧١ ميليون ميل ومدارينك تباعد مركزيسى دخى بعد وسطيسنك



يكرمى‌ده برجزئيدر . بو بعد ايسه حضيض واوج نقطه‌لرنده ٤٤ ميليون ميل تزايد ويا تناقص ايدر .

زحل مشتريدن ماعدا كواكبك جملەسندن بيوكدر . بونك قطر استوائيسى ٣٨,٩٥٠ ميلدركه قطر ارضك ٩ مثلنه مساوى وحجماً دخى ارضك ٨٠٠ مثليدر .

زحلك شعاعنده طونقجه برمائيلك مرئيدر .

كندى محورنده دور يوميسنى ١٠ ١/٢ ساعتده اتمام ايدر . يعنى اعتدال ربيعى نقطەسنده ايكن كيجەسيله كوندوزى بشر ساعت ٨ زر دقيقەدر . محور ذاتيسنده پرسرعت شديده ايله دوران ايلديكندن قطبينى باصيقجەدر .

ارض زحلدەكى مواسم طبق كرەمزدەكى . فصول ومواسم ايله متناسب تخمين اولنيور ايسەده مدتلرى زيادە‌؛ يعنى هرفصلى يديشر سنه دردر آيدر .

قطر زحل تماميله مستدير اولميەرق‌؛ قطر استوائيسى‌؛ قطر قطبيسنك ٢٠ ده ١ جزؤى قدر اعظمدر . سطحنده اكثريا خط استوائيسنه موازى منطقه وكركر موجود ايسەده مشتريه نظراً براز طونقجەدر . ذكر اولنان منطقەلر سيارهٔ زحلك برهواى نسيمى ايله محاط اولديغنى وسطحنده (مشتريدهٔ اولديغى كبى) موسم روزكارلرى هبوب ايلديكنى ارائه ايدر .

زحل‌؛ سيارات سائرەنك اڭ عجيبيدر . جسمندن تماميله منفصل اولەرق خط استوائى سطحندن اينجه وعريض برحلقه ايله محاطدر . حلقهٔ مذكوره بعض كره جسم سيارەنك شمسه قريب اولان جهتنه سايه صالار . وديكر جهتى ايسه ظل سياره ايله استتار ايلديكندن حلقەنك شمسدن اقتباس ايلديكى ضيا ايله منور وحد ذاتنده كثيف بر جسم اولديغنى كوسترر .

سطح حلقەنك دائرةالشمس سطحنه ميلى ٢٨ درجەدر . سيارەنك طول شمسده دورانده سطح حلقه دخى وضعنه موازى اولەرق معاً دور ايدر .

حلقەنك شكل حقيقيسى دائرهٔ تامه ايسەده بزه عرض صفحه ايتديكندن هيأت مرئيەسى برقطع ناقصدر .

هربر دور نجوميسنده ٢ دفعه‌؛ يعنى هر اون بش سنەده بركره سطح حلقه مدار شمسدن مرور ايدر . وسيارهٔ مدارنده ايلرويه طوغرى قطع مسافه ايتدكجه حلقه دخى تباعد مركزيسى زياده اولان بر قطع ناقص شكلى كوسترر .

سيارەنك مدارنده اجرا ايلديكى دوره كوره حلقه دخى اشكال واوضاع مختلفه ارائه ايدر .

حلقهٔ زحل بعض كره انظار راصدينندن غيبوبت ايدر . سببى ايسه ارضه متوجه اولان قسمنك يا عدم نورانيتى وياخود منور اولوبده نخينك كرهٔ ارضدن كورينەجك درجەدن قلتيدر .

سطح حلقەنك مدار شمسدن مرورنده يالكز كنارى تابان اولور اكر قوتلى بر دوربين ايله باقلماز ايسه عدم نخندن طولايى كوريلەمز .

حلقەنك سطحى‌؛ دائرهٔ ارضدن مرورايلديكى زمان دخى ينه اوسببدن طولايى دوربينسز كوريلەمز .

كرهٔ ارض ايله شمس سطح حلقەيه بر وضع مقابلده بولندقلرى حالده حلقەنك مظلم طرفى ارضه متوجه بولنەجغندن هيچ بر صورتله كوريلەمز .

حلقهٔ زحل دينيلان دائرهٔ كثيفه بربرندن مفترق ومركزلرى متحد‌؛ متعدد حلقەلردن عبارتدر . مقدارى هنوز معلوم دكلسەده عادى دوربينلر ايله باقلديغى زمان (شكلنده كورلديكى اوزره) سياه واينجه برخط‌؛ حلقهٔ مرئيەيى‌؛ عرضى مختلف ومركزى متحد بربرى ايچنده ايكى دائرەيه تقسيم ايلديكى مشاهده اولنور . حتى احياناً ذكر اولنان حلقتان اوزرنده طونق خطلرك رؤيت اولنمسى ارباب رصدى هر ايكى حلقەنك دخى متعدد حلقەلره منقسم بولندقلرينه ذاهب ايتمشدر .

كرەمزك حولنده دوران ايدن (قمر) مدار مخصوصندن انفكاك ايدەمديكى كبى حلقهٔ زحل دخى او قانون لايتغير ايله وضع محوريسنده دائردر .

حلقەلرك تركيبات عنصريەسى حقندەكى تخمينات مختلف فيهادر . فقط يكيدن برحلقەنك كشف اولنمسنه نظراً حلقەلرك تركيبات عنصريەسنك مذاب حالنده ولديغى اعتقادى قوت بولمقدەدر . مثلا حلقەلرك مواد مجسمەدن عبارت بولندقلرى فرض اولنديغى قديرده بونلرك بربرينه ملتفق اولميان ميليارلرجه اجسام صغيرەدن عبارت بولندقلرى وهربرينك حول

زحلده، عینیله بر بیکك مدارنده‌کی کبی حرکت ایله‌لری وبربرینه تقربلرنده منور ویکدیکرندن افتراقلرنده کثیف بردائره حالنه کله‌لری اقتضا ایدر .

زحلك شاطرلر : زحلك حلقه‌لرندن ماعدا اطرافنده ۸ قطعه‌ده شاطری واردر . بونلرك اك بعیدندن ماعداسینك محرکلری سطح حلقه‌یه منطبق کبی در . بو شاطرلر سیاره‌ متوعه‌لرندن اولان بعدلری اعتباریله، یعنی اقصر مسافه‌ده بولنادندن اعتباراً برنجی، ایکنجی، اوچنجی دیه تعداد ایدیلور . آلتنجیلری جمله‌سندن اعظم اوله‌رق ۱۶۵۵ سال میلادیسنده کشف ایدلمش ومرکز سیاره‌دن ۷۷۰,۰۰۰ میل بعدده دائر اولدیغی کبی دوری دخی ۱۶ کون ظرفنده اجرا اتمکده بولنمشدر . قطری ۳,۰۰۰ میله متقارب اولدیغندن عادی بر تله سقوب ایله دخی رؤیت اولنه‌بیلور .

۱۶۷۱ سنهٔ میلادیه‌سنده کشف اولنمش اولان سکزنجی شاطر، مرکز سیاره‌دن ۲,۱۷۷,۰۰۰ میل بعید اوله‌رق، ۲۷ کونده اجرای دور ایلر .

بشنجی شاطر ۱۶۷۲ سنه‌سنده کشف اولنمشدر. حول زحلده ۱/۲ ٤ کون ظرفنده اکمال دور ایدر . قطری ۱,۲۰۰ میلدن عبارتدر .

دردنجی شاطر ۱۶۸٤ ده کشف اولنمشدر . مدت دوری ۳/٤ ۲ کون وقطری تقریباً ۶۰۰ میلدن عبارتدر .

اوچنجی شاطر دخی ۱۶۸٤ ده کشف ایدلمشدر. دوری ایکی کوندن براز ناقص وقطری دردنجی‌یه مساویدر .

ایکنجی شاطر ۱۷۸۷ ده کشف اولنمشدر دور نجومیسی ۱/۳ ۱ کوندر .

زحله اك قریب مسافه‌ده‌کی برنجی شاطر ۱۷۸۹ ده کشف ایدلمش ودوریغی ایسه ۲۲ ساعتده اکمال اتمکده بولنمشدر .

برنجی شاطر ۱۸٤۸ ده کشف ایدلمشدر . دوریغی ۲۲ کون ظرفنده اجرا ایدر . بو ایسه شواطرك جمله‌سندن طونقدر .

زرّاع (☞ زارعه)

زرافه (☞ فتحه‌ده)

زعم [ع] ظن مشتبه، ظن باطل. ظن مرجوح [نفعی : زعمجه اولور هرکشینك رد وقبولی – حق سویلینی صانمه فلکدن حذرایلر] اکثریا باطل وکذب سوزده مستعملدر . [کذا: زعمی اوقدر هر برینك سوزده‌کی کویا – اندیشه‌سی تغییر قضا وقدر ایلر]

زعمیات : زعمه متعلق خصوصات .

زقاق [ع] صوقاق .

جمعی ازقه .

زکام [ع] نازله، نزله نوازل . [راغب پاشا : قالماز زکام هجرله افسرده کاممز – بوی آشنای وصلت اولورسه مشاممز]

زکام اولمق : نزله اولمق، نوازل اولمق .

زکورد (صفت) فقیر، مفلس، بینوا . زنکین مقابلی [مثل : زکورد اولوب دوشمنکدن اویوز اولوب قاشمق یکدر]

چهره زکوردی : هردرلو محاسن مادیه‌دن محروم چرکین یوزلی آدم . [نفعی : قیافت یوخسولی، چهره زکوردی، نکبتی صورت]

زکوردلك : فقیرلك، پاره‌سزلك . [مثل : زکوردلك زاده‌لیکی بوزار] [زکوردلکك آدینی ظریفلك قومشلر]

زکوردله‌مك : پاره‌یی توکتوب مفلس اولمق.

زلال [ع] صافی، صغوق صو . [نفعی – قصیده :

بنم اول شاعر مشکین دم وپاکیزه ادا
که اولور (رشك) وحسد ایلملك امر محال
بوی اندیشه‌مه انفاس دلاویر نسیم
سطر اشعارمه امواج کرهکیر زلال]

[نفعی : نهال خامه‌مه دلبسته سدره وطوبی – زلال نطممه لب تشنه کوثر وتسنیم]

زلام (صفت) زکورت، پاره‌سی، پولی اولمیان .

زلف [ع] شقاقدن آشاغی صارقان صاچ بوکلی . [فضولی : زلفی کبی نکارم

قو یماز اوپه‌م ایاغن ـ بوقدر آنك یاننده برقیلیجه اعتبارم] [نفعی ـ غزل : عاشق اولدق دام زلف یاره دوشدی کوکلز] [فضولی : سرکشته‌لکم کاکل مشکینك‌اوجندنـ آشفته‌لکم زلف پریشانك ایچوندر] [نه غم رسوای اولورسه زلفکه دل باغلایان مجنون ـ کرفتاران زنجیر محبت قید عار ایتمز]

زلف عروس ‡ رنکامیز چیچکلی برنوع معطر فاصولیا .

زلفه [ع] اوفاق صاچ' بعض سیوری شیلرك تپه‌سنده‌کی طره : مثلا ثلث خطنه مخصوص الف ولاملرك باشلرنده‌کی چکله‌زلفه دینور. بایراق کوندرینك تپه‌سنده‌کی علمه‌ده اطلاق اولنور .

زلیخا (اسم) زوجه یوسف (علیه‌السلام) لسانمزده زالك فتحیله مستعملدر . [نفعی : کندیکده کوزللکده‌در یوسف نظمم ـ آرتارسه نوله درد زلیخای زمانه]

زمر (☚ زمره‌یه)

زمرّد [ع] یشیل جوهر معروف ومعتبر . زمرد یوزوك' زمرد ایله مزین قبضه. زمردی' زمردین : زمردکبی' زمرد رنکنده: اوراق زمردینی محافظه ایدن اشجاردندر. محاورات‌ده راده‌کی شده‌یه اعتبار اولنماز .

زمره [ع] طاقم' بلوك معناسنه . زمرهٔ کتاب' زمرهٔ عسکریه . ویا کاتب زمره‌سی' اصناف زمره‌سی .
جمعی زمر .

زنّار [ع] راهبلرك بللرینه باغلادقلری یوك قوشاق .

زوّار (☚ زائره) .

زور [ع] یالان' کذب: شاهدزور [مصراع مشهور : کندی شاهد' اوده واحد' اوده زور]

زوْر [ف] قوت : زور بازو. || جبر وشدت: زور ایله . || ـسبك ترکی ایله دیکر معنالری واردر : مثلا مشکل افاده ایدر : زور ایش' زور خدمت کبی. || کوجلك' زحمت معنالرینه کلور: زور و یردی . زوره طیانه‌ماز کبی || مرض معناسنه قوللانیلور : سدیك زوری کبی که عسرت بول تعبیر اولنور . زوری نه‌صندن دینورکه خسته‌لغی نه‌صنده نه‌سی مضطرب مقامنده‌در .

زوراکی : روجه ایله مخلوط برکلمه که زورله ایش کورمه معناسنه قوللانیلور .

زورلامق : اجبار' جبر' ابرام .

زور زورینه : مشکلاتله' کوجلکله کرها کبی یرلرده قوللانیلور .

زوربا (اسم) براماز' باغی' عاصی . || عربده‌جی' اخلال آسایش ایدیجی . [نعیما ـ یکیچری زوربالری بر ایکیشر اورته جامعه طوپلانمغه باشلادقلرندن] بو کلمه (زورباز) فارسیدن مأخوذدر .

زوربالق : عربده‌کارلق' عاصیلق .

زوْرباز [ف] قوت صاحبی' قوتلی آدم . شکیمه اری .

زوْرط (اسم) (معناسی انجمن تفتیش ومعاینه‌دن چیقارلمشدر)

زورط ویرمك : بی‌ادبانه سخریه آلمق .

زوْرنا (اسم) سرنای' صقاره . یوکسك کره‌نای .

چاتلاق زورنا : آجی سسلی زورنا . || چتال سسلی کوزه آدم .

زل زورنا : مست لایعقل .

زوْقا (اسم) سناره' سیناریت : بالاموط قبیلندن بیوك بالقلری طوتمغه مخصوص اوفاق بالق شکلنده اوجی ایکنه‌لی قورشون .

زوقه‌یی یوتمق : قاپلق' مغفل اولوب زیان کورمك .

زولاطه (اسم) اصلی (زولوطه) له آقچه‌سنه تقلیداً سلفده کسلمش اولان اوتوز پاره‌لك کومش سکه .

زهّاد [ع] زاهدك جمعی . [نفعی : زهاده وبال ایسه اکرعشق مجازی ـ رندانه مدار سبب نقص ریادر]

زهد [ع] پرهیزکارلق' دنیا ومافیهایه رغبت ایتمه‌مه . [نابی : زهد وتقواسنه آلدانمه صاقین]

زهره [ع] سیارهٔ معروفه ♀ هر برده آقشام ویا صباح یلدیزی وطشره‌لیلر بینده (كروان قران) نامیله معروف اولان زهره كواكب سیاره‌نك اك پارلاغی‌در .



زهره‌نك شمسدن اولان بعد وسطیسی تقریباً ٦٦ میلیون میل‌در. حول شمسده ٧ ١/٢ آی یعنی ٢٢٤ كون ١٦ ساعت ٤١ دقیقه‌ده وكندی محورنده ٢٣ ساعت ٢١ دقیقهٔ ٧ ثانیه‌ده دور ایدر .

دور قریسی یعنی قران سفلی‌یه ایكی دفعه كلمكلكی آره‌سنده‌كی مدت ١٩ ماهدر .

فصول اربعه‌سی ایكیشر ماهه قریب وقطر حقیقیسی تقریباً قطر ارض قدر (٧,٧٧٠) میل‌در .

كره‌مزه قریب اولان اجرام سماویه ایچنده بزم ایچون اك كوزل واك پارلاق سیاره زهره‌در .

فجردن برساعت اوّل جنوب شرق سمتنده ظاهر اولمقلهٔ (سحر یلدیزی) وبعدالغروب غرب جنوبیده كورنمكله (كوكب عشاء) ویاخود (اقشام یلدیزی) نامی ویریلور . نورانیت فوق‌العاده‌سنه بناءً فجردن صكرهٔ سائر یلدیزلرك انظاردن غیبوبتندن ایكی ساعت كیجه‌یه قدر رؤیت اولنور .

اك منور زماننده نصف نهارده بیله كوزله كوریله بیلور . اك پارلاق زمانی قران سفلی‌دن تقریباً ٦٣ كون اول ویا صكره اولەرق اووقت ایسه بینونت زاویه‌سی تقریباً ٤٠ درجه‌در . وقرصینك قسم تابانی ایسه ربع دائره‌دن زیاده دكلدر . بواثناده ضیاسی اورتبه كسب ازدیاد ایدركه دقتله باقیله‌جق اولسه اثنای لیلده برجسمك سطح ارضه صالدیغی سایه حس اولنه بیلور .

اهل رصدٔ سطح زهره‌ده عدم انتظام وسیاه لكه‌لر مشاهده وبولكه‌لرك ٢٤ ساعت كسور دقیقه‌لق برفاصلهٔ متساویه‌ده تكرار ظهورینی رؤیت ایتدكلریله اشبو مدتك زهره‌نك بردور محور یسندن عبارت اولدیغی كشف ایلشلردر .

زیوف [ع] آقچه مغشوش اولمه : زیوفیله خالصنی تفریقه مقتدردر .

ژ

ژ : الف وفتحه ایله

ژ الفبامزك اون دردنجی حرفی . ابجد حسابنده (ز) ایله مساویدر . اصلی‌فارسی اولەرق عربیدن ماعدا كلمات اجنبیه‌ده مستعملدر .

ژاژ [ف] باطل سوز . هرزهٔ هذیان .

ژاژ خای : هذیانجی . [نفعی : فضول ژاژخأ جلف مخنثٔ شكل بی غیرت]

ژاكت (فرانسزجه‌دن) جاكت : برنوع قیصه ستره .

ژاله [ف] چی شبنم . [باقی – مرثیه – برای مهرماه سلطان :

جویلر كیم طولاشور دامن صحرالرده
ژاله‌لر كیم كورینور لالهٔ نعمان اوزره
هپ اوكوز یاشلریدر آقدی بسباط ارضه
آغلاشور ارض وسما حضرت سلطان اوزره]

ژرف [ف] [ژه . ره . ف] درینٔ عمیق [: بحر ژرف . شناسی ـ اسلوب قدیم اوزره تبریكنامه : بوبندهٔ حق شناسیٔ ساحل دریای ژرف عاطفتنده دربانی شبچراغ آمال ایله قریرالعین بولمش اولەلیدن برو]

ژنك [ف] پاس . [سیاسنی ژنك الم قابلامش] [روحی : صیقل اوراوم آئنه كه پرژنك المدر]

ژنكارى [ف] تركجه‌ده تحریفله (جنكارى) دیدكلری یشیل بویاكه باقر پاسندن عبارتدر . [نفعی : بهار ایردی ینه باغه دوشندی نظم ژنكارى]

ژ : كسره و ضمه ايله

ژيان [ف] خشملى، كوكرمش : شير ژيان .

ژيمناس (فرانسزجه) اصلى يونانيدر . كنجلرك رياضت بدنيه اجراسيله ادمان پيدا ايتدكلرينه مخصوص مكتب . || آلمانياده لاتين لسانته مخصوص مكتبلر، ادبيات تدريسنه مخصوص مكتب .

ژيمناستيق - جيمناستيق (فرانسزجه) اصلى يونانيدر. لسانمزده (اسم) اولەرق قوللانيلور: رياضت بدنيه يه منسوب متعلق جيمناستيق اجرا ايديور . جيمناستيق خانه .

ژيوه [ف] جيوه .

ژورنال (اسم) فرانسزجەدن : (جرنال) وقوعاتك كونى كوننه يازلمسنه مخصوص دفتر، ورقه . روزنامه : يوميه ژورنالى . پوليس ژورنالى . || غزته : انكليز ژورناللرنده كوريلان حوادثدندر . || تجارك يوميه دفترى .

ژورى (اسم) فرانسزجەدن " شريعتده" عدول دينلان بيطرف حكام .

(☜ عدوله)

ژوليده [ف] بريرينه كيرمش، قارمه قاريشق، قارش مورش . [فضولى : حباب اشكك ايچنده موى ژوليده مله خوشحالم - باشمده بوهمايون سايه اول عالى بنادندر]

س

س : الف ايله

س الفبامزك اون بشنجى حرفى . ابجد حسابنده (٦٠) اعتبار اولنور .

سابح [ع] صوده يوزيجى . يوزن : جسم سابح . اجسام سابحه . [سنان پاشا - تضرعات: موج فوج بحر تسبيحكده سابح وجهان تقديسكده سابح اولوب]

سابحه [ع] صو اوزرنده يوزمسى اعتباريله كمى يه علم اولمشدر .

جمعى سابحات .

سابع [ع] يدنجى : هجرتك سال سابعى هنكامنده . فلك سابع، فرقهٔ سابعه .

سابق [ع] سبق ايديجى، كچيجى، ايلرو كچيجى : زمان سابق . عصر سابق . صدر سابق . سنهٔ سابقه، اعصار سابقه .

سابقون و

سابقين [ع] سابقك جمعى . ايلروده بولنان ذوات: اكابر دين: حضرت صديق اشرف سابقوندر .

سابقه [ع] كچمش اولان، تقدم، بيشينى، اوكچەلك . [سنان پاشا - تضرعات: سابقه سالار جهان قدم - مرسله پيوندكارى قلم] [سنان پاشا - تضرعات : لوح ابداع ونخته اختراعده جميع مكونات سابقه ولاحقەنك سواد عدمدن بياض وجوده كلەجك صورت حالنى] [كذا : سابقهٔ ازلده نه يازدكسه او اولور، خاتمهٔ عمره نه معلق ايسه او ايريشور]

|| كچمش اولان بر وقعه ويا جنحه : سابقه سى وار، سابقەلى طاقمندر .

جمعى سوابق: حسنيات وقبحياتده قوللانيلور: بونجه سوابق فاخرەسنه قارشو بويله برمعامله

كورمسى خيال وخاطردن چكمزدى . سوابق احوالى ريب وكمان بولودلريله مستوردر .

ساتر [ع] اورتيجى، ستر ايديجى : ساتر عيوب، پردهٔ ساتر، كسوهٔ ساتره .

ساجد [ع] سجده ايديجى، ايدن . [شناسى – راسينك آتاليسندن ترجمه :

قادر اى بيت مقدس سرپر عنوانك
پادشاهانى ايدر باق متحير شانك
پادشاهان ملل ساجد اولوب پيشكده
بوس ايدر خاكنى اقدام شرف پيمانك

مجازاً يبقيلمقدن كنايه اولەرق استعمال اولنور . جماعته بدل فلان جامعك منارەلرى ساجد اولدى كبى

ساحر [ع] سحر ايديجى، ايدن سحرباز . [شيخ غالب : لاحول او چشم ساحر شهلانگاهدن – هرسوزده ذوالفقار عليه يمين ايدر]

جمعى ساحرون – ساحرين .

ساحرهٔ [ع] ساحرك مؤنثى : ساحرهٔ مكاره، ساحرهٔ ملعونه .

ساحل [ع] صو كنارى، يالى : ساحل بحر، ساحل نيل . [راغب پاشا : امتياز ثابت وسيارى مشكلدر خيال – ظن ايدر سكان كشتى ساحل دريا يورر] نظيرهٔ شناسى : جهانى آدم فانى صانور كندى كبى زائل – آقنديدن چكنلر وهم ايدرلر كيم يورر ساحل]

جمعى سواحل : آسيا سواحلى، كافهٔ سواحله سفر ايدر واپورلر واردر .

ساحه [ع] عرصه، ميدان، دوز كنيش محل : ساحهٔ وسيعهٔ ارض . || حولى : ساحهٔ سراى همايون .

ساخته [ف] يابمه، قلب بر شيئه تقليد صورتى واغفال مقصدى ايله ياپلمش اولان . كوسترشدن عبارت شى .

ساختەكار : قلبزن، ساخته سكه كسن .

ساختكى : ساختەلك ؛ وقار ساختكى .

ساخته وقار : حد ذاتنده موقر اولمديغى حالده اراز احتشام ايدن شخص [هر بلايى چكرم ساخته وقارى چكەمم]

سادس [ع] آلتنجى . جلد سادس، فصل سادس . تقسيط سادس . مقالهٔ سادسه .

سادساً : آلتنجى درجەده اولەرق .

ساده [ف] زينتسز، كلفتسز، لباس سادهٔ، لسان ساده . || مخلوط، قاريشق اولميان : ساده ياغ، ساده قهوه . ساده صويه چوربه . || يالكز : [ساده آكا مخصوص ايدى بو طرز افاده]

ساده دل : قلبى تميز اولان قونار اولميان، بون .

ساده رو : كوزل اولميان .

ساده لوح : بون، صافدرون .

سادكى : سادەلك : سادكى افادهٔ : سادكى نثر .

ساذج [ع] (ساده) لفظ فارسيسندن معرب آز قوللانيلور .

سارّ [ع] سرور ويرن، باعث مسرت اولان، موجب سار، اخبار سارّه .

سارا [ع] خالص، صافى، محض . [پچيبور شمدى ترك عنبر سارا يرينه]

ساربان [ف] دوەجى، شتربان .

ساربان باشى : قطارجى، كروانجى .

سارت (اسم) ايتاليانجەدن . كمى اپلرى، حصير خلاط .

سارت (اسم) ايراندن تركستانده متوطن عشاير فارسى زبان . سارت قومى، سارت لسانى .

ساردونيا (اسم) معروف نبات وچيچك كه (جرانيوم) در . قرمزى، بياضى، پنبەمى . يالين قاتى، قمرليسى اولور . ياپراغى عطر ياپراغنه مشابه (ساردنيا) ده كثرت اوزره اولمسى وبورالره اورادن كلمەسى وجه تسميەدر .

ساردەلا (اسم) ايتاليانجەدن . طوزلامه بالق كه نازمسنه (تيرخوس) دينور . آتش بالغى .

سارق [ع] خرسز : سارق اموال، سارق مشهور .

ساری [ع] سرایت ایدیجی، ایدن . مرض ساری، ساری وخستەلك، علت ساریه [نفعی : کیمه یار اولسه اولور نکبتی لابد آکا ساری ــ محصل کندی آنجق صاریلق دیدکلری زحمت]

ساری [ف] سوریجی، سوردیجی : جبهه سای، ناصیه سای. آلننی یره سورن جبه سای سجده، تشکر .

ساز [ف] چالغی آلت جنك، چالەجق چالغی [نیلی : آل دستکه سازك بزه چال باربد وشهناز] [شیخ غالب : ساز فقرك بشقەدر پست وبلند نالەسی ــ وزلامق ضعف ایله مانند مکس شهنازیدر] || (ساختن) لفظندن یاپمق ایتمك معناسنه امر حاضر اولەرق وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلور :
کرمساز : کرم ایدیجی، ایشلیجی . لطفساز : لطف ایدیجی . ناساز : او یغونسز . بخت ناساز . نیمەساز : فساد ونفاق ایدیجی : [اولسون زیاد عمر رقیب نیمه ساز ــ جانانك بمله اولان الفتیقدر]

سازکار [ف] موافق، اویغون، اویار اولان. طالع ساز کار .
سازکاری : ساز کارلق .

سازنده [ف] چالغیجی، لسانمزده اینجه ساز دینلان ساز اربابندن هر بری .

ساطع [ع] ظاهر، پارلاق، روشن، منور اولان . برق ساطع، انوار ساطعه.

ساطور [ع] معروف بیوك قصاب بچاغی، ات بالطەسی .

ساعت [ع] وقتی تعیین ایدن معروف آلت، قویون ساعتی، دیوار ساعتی || بر طلوعدن دیکر طلوعه قدر اولان بر دوره، یومیه که یکرمی درت جزؤ اعتبار اولنمقله هر جزؤنه ساعت اطلاق اولنمشدر . آلتمش دقیقەدن عبارتدر . [لوندره : بر سرعت مشاهده اولنورکه وسائط ثروت بوراده ساعت ایامك عقربنه واوراده یلقوانه باغلیدر دینلسه مبالغه ایدلمامش اولەجغنه بالبداهه حکم اولنور] || وقت حاضر، وقت، آن . [روز وصال اولسه جهان مدتی قدر ــ وقت فراقك اولمیه بر ساعتی قدر] (بیك ساعت، بیك لحظه، بیك دم ــ شود برهمزده احوال عالم)
ساعت اورمق : قاچ ساعت چکدیکی چالمق.
ساعت طوتمق : ساعتله وقت حساب ایتمك .
بر ساعت ظرفنده مشی عادی ایله پیادەنك قطع ایتدیکی مسافه بعده فرسخ تعبیر اولنور . بهر ساعت مسافەده بر میل نشان دیکلدیکی ایچون آغاج دینورکه آناطولی ساعتی ٤ میل، دکز ساعتی ٣ میل وهر میل بیك خطوه، هندسیه اولنور .

ساعد [ع] بیلك . [مترجم عاصم ــ تاریخ : بیاض بردولبند ایله ساعدلرینی باغلامشلر ایدی]

ساعی [ع] چالیشیجی، چالیشان سعی ایدیجی: [کنم حقوقه جاهد، جمع نقوده ساعی] || ساعی : لسانمزده تحریفله (سایی) دیدیکمز تاتارکه یوریجی، یوریین معناسنەدر . || سعایت ایدیجی : ساعی، ذمیم الخلق . ساعی، بدکفتار.

ساغر [ف] قدح : ساغر لبریز . [نفعی ــ ساقی نامه : باشلاسك مجلسده دوره ساغر مینا ایله ــ لاله، سیراب باغ بزم عشرتخانەسك]

سافر [ع] سفر ایدیجی، سفری. یوله کیدیجی.

سافل [ع] آشاغی اولان، آلچاق اولان عالینك ضدی [نزد باریده . بکم سافل وعالی بردر]

ساق [ع] بالدیر . ساق بلور، شاق سیمین [ندیم: بنمی ساقی اولایم بزمه طوردرکن سودیکم ــ بویله سیمین ساقلر بلور بازولرله سن] || سائر شیلرك خصوصا اشجارك بالدر مقامنده بولنان طرف اسفلی، کوك طرفی : ساق شجر .

ساقز (اسم) آغاچلرك ضمغی، یوصی .
طاتلو ساقزی : مصطکی . ساقز آغاجی انواعندن بر نوع مخصوصك ضمغی .
(نخی یوس) آطەسنه منسوب اولمقله اورایه مخصولندن کنایه (ساقز آطەسی) دینمشدر .
چام ساقزی : رچنه، راتنج .
چنکل ساقزی : کنکر دیکنینك ضمغی .

بر ساقزی : نطرون، معدنی نفط .
لبان ساقزی : کونلك، بخور مریم .
قره ساقز : قره کونلك .
ساقز آغاجی . بطم، ترمنتی انواعی . ترکجه‌ده چیتلق ومرلنکج وچیچك دیدکلری بونوعه داخلدر .
ساقز کبی : بیاض وقانلامش قاشه وچکدیکجه اوزایان آغده‌لی شیلره تمثیل اولنور .

ساقسی (اسم) فی الاصل اشجار ونباتاتك ساقلرینی طالدروب طوتدیرمقده قوللانلامسی وجه تسمیه‌در . (ساق) ایله التباسه محل قالمامق ایچون (سین) علاوه‌سیله (اسم) حالنه قونلشدر . هردراو چیچك دیکیله‌جك معروف قوانوز . بیوکلریلیون ساقسیسی، کوچکلری چیچك ساقسیسی .
ساقسی چیچکی : پرده تربیه اولنه‌میان نازك ونادر ازهار .
ساقسیلق : اوزرینه ساقسی قونلغه مخصوص قدمه‌لی اسکمله . || ساقصی حفظنه مخصوص قیشلاق .

ساقصونیه (اسم) آلمانیاده بونام ایله معروف مملکتده (پورسه‌لان) یعنی فغفوری معدنی کبی براق وصافی برمعدندن اعمال اولنان اوانی : ساقصونیه بارداق، ساقصونیه طباق، ساقصونیه کاسه . عربیده (شاصونه) ساقصونیه معناسنه لغتدر .
§ ساقصونیه قرالی : اصطلاح عوامده غایت زنکین اولاندن کنایه‌در .

ساقط [ع] دوشیجی، دوشن . حکمدن ساقط، اعتباردن ساقط : (اولمق) ماده‌سیله‌ده قوللانیلور : ساقط اولدیغی محل پك یوکسك دکلدی . (لکل ساقط لاقط) هردوشنك برقالدیریجیسی بولنور تقدیرنده‌در .

ساقه [ع] عسکرك کریده کلان طاقمی، اردونك کیروسنده‌کی طاقم . (فاتح کدك احمد پاشا فرقه‌سنی ساقه‌یه تعیین ایتمش ایدی .) (اصطلاح جدید عسکریده ساقه‌یه بدل دمدار، مقدمه‌یه بدل پیشدار قوللانلقده‌در . عربلر مقدمة الجیش . ساقة الجیش دیرلر ایدی)

ساقی [ع] قدح صونان، عشرت قدحی طاغیدن . (روحی ترکیب بند : ساقی کتور اول باده‌یی کیم دافع غمدر ـ صیقل اورن اومرآنه‌که پرژنك المکدر .) (نفعی : ساقی مددی صون بزه، جام جم وکی صون بزه ـ رطل پیاپی صون بزه، کتسون کوکلردن الم)
(کمال : ساقی ایچملم باده‌یی کل رغمنه آنك ـ کیم خلق مذلتده کورر کندینی اعلا)

ساقیه [ع] ساقینك مؤنثی (ندیم ـ منجم باشی تاریخی : بر حبشی ساقیه‌سی وار ایدی که عندنده برسوزی ایکی اولماز ومعارکده یله یانندن آیرماز ایدی)
جمعی ساقیات .
|| ترلا، مزرعه، صولامق ایچون یاپیلان صو دولابی، وامزیکلی باغچه قوغاسی، آبدار : بو معناده جمعی سواقی .

ساکت [ع] سکوت ایدیجی، ایدن خاموش اولان . وقتیله نطوق ایدی شمدی ساکتدر .

ساکن [ع] قرار وآرام اوزره، حرکتسز اولان : ساکن هوا . بحر ساکن .
|| کندی حالنده اولان طور مسکینانه صاحبی شخص : ساکن برآدمدر . || اوتوریجی، متمکن : اسکدارده ساکندر . || بر کلمه‌نك مجزوم اوقونان، حرکه‌سز جزوی : حرف ساکن . واو ساکنه .

سال [فا] ییل، سنه : سال حال، سال هجری، سال سابق : (اولدی پیرفلکك عمری زیاده برسال)
سالخورده : چوق یاشلی، اختیار . پیر فانی .

سالار [فا] سرکرده، سردار : سالار قوم، سالار عسکر .
سپهسالار : رئیس سپاه : اردو مشیری، سردار اکرم، سرعسکر : (نفعی : شهنشاه جهانگیرك سپهسالار منصوری)
قافله سالار : کروان باشی، رئیس قافله .

سالاوره (اسم) ایتالیانجه‌دن . طوزلی وطوزلامه کبی شیلر : یاپراق سالاوره‌یی، ات سالاوره‌سی .
سالاوره پینری : طوزلی صویه باصلمش تازه پنیر .

سالب [ع] [سا - لى - ب] سلب ایدیجی، ایدن: سالب حضور، سالب راحت.
[بوتدبیر هردرلو محذوراتی سالب وهردرلو محاسنی جالبدر]

سالب (☞ ثعلبه)

سالطه مارقه (اسم) سابقده كمیجیلرك اوموزه آتدقلری نیمتن.

سالف [ع] كچن، كچمش . مقدم كچمش اولان: ذكری سالف، سالف‌البیان
عصر سالف، سنین سالفه .

سالك [ع] سلوك ایدیجی، ایدن، یول طوتوب كیدیجی، اثر فلاسفدیه سالك.
سالك مسلك سداد . [عاصم : سالكك مضرینه شیخی كركدر واقف]

سالم [ع] سلامت ایله متصف اولان: نقیصه‌دن ریادن سالم . سیئاتدن سالم :
سالماً : سلامتله، سلامت ایچنده اولەرق :
حركتلر بیك هفته‌سنده سالماً واصل اولدیلر .

سالوس [ف] ریاكار .

سالوسی : ریاكارلق : كتم سالوسی .

سالیانه [ف] سنوی ویریلان ویركو . تكلیف ییری . اصطلاح عوامده (صالیانه)
تعبیر اولنور .

سام [ع] یازین وزان اولان بر نوع صیجاق وزهرناك روزكار كه تركجه‌ده (سام‌یلی)
تعبیر اولنور . سام اسمك .
سام چالمق، سام اورمق تعبیرلری سام تأثیر
ایتمك معنالرینه‌دردر .

سام [ع] اولاد نوحدن بری . كندینه منسوب قومك رئیسی . آل سام، قوم سام .

سامان [ف] طقم، اسباب، ترتیب، رواج، اسباب نظام وانتظام؛ [رشید
پاشا ــ نطق مرتب : بوكوردیكمز سامان وانتظام
احوال امام وحسن معاشرت خواص وعوام هپ
هنر ومعرفتله حصوله كلمش براثر دكیلدر]
سامان سوز : انتظام فرسا، عقل وشعور
برباد ایدیجی : بلای سامانسوز .

سامح [ع] سماحتلی، سماحتله متصف اولان .

سامع [ع] ایشیدیجی، ایشیدن . || دیكلیجی، دیكلین : مجلسده سامع صفتیله بولندی
جمعی سامعین، سامعون : سامعین آره‌سنده
موجود ایدی .

سامعه [ع] ذی روحده ایشتمه حاسه‌سی (قوه) لفظیله‌ده قوللانیلور :
سامعه‌سنه خلل كلدی . قوهٔ سامعه‌سی اسكی حالنده
دكلدر .

سامه [ع] زهرلی حشراته اطلاق اولنور .

سامی [ع] یوكسك، بلند، عالی: سامی مقام، افكار سامیه .
امیرنامهٔ سامی : طرف صدارتدن یازیلان
امر مكتوبلری، تحریرات سامیه .

سانتیم (اسم) فرانسزجه‌دن . معشار، یوزده بر . عشرك عشری مقدار .

سانتیمتره (اسم) ذراع اعشارینك معشاری ـ اون سانتیمتره بر دسیمتره ایدر .
بر سانتیمترده اون میلیمتره‌یه منقسمدر .

سانجاق وَ

سنجاق (اسم) صاپلانور، صانجیلور اوجی سیوری دمیرلی شی . بر قاقیلور .
بایراق كوندری . بایراقله سنجاغی تفریق لازمدر .

سانجمق (☞ صانجمغه)

سانجی (☞ صانجمغه)

سانح [ع] سنوح ایدیجی، ایدن : رأی سانح، ارادهٔ سانحه .

سانحه [ع] سنوح ایدن خصوص، فكر، سوز . سانحه قبیلندندر .
جمعی سانحات : سانحات عشق .

سانطور (☞ سنطوره)

سانغی (☞ صانغیه)

ساهره [ع] ارض، زمین، یر یوزی . [شفیقنامه : وقت وقت بسیط

ساهرهٔ خودرایده بسط قالیچهٔ رنکارنك مثل ایله] کاه قوراق معناسنه اولان غبرا ایله‌ده توصیف اولنور: ساهرهٔ غبراء .

ساهی [ع] سهو ایدیجی : کاتب ساهی ‚ مبیض ساهی .

سایبان [ف] سایه‌بان‚ کولکه‌لك‚ تنته . || بیوك چادر . [ندیم ــ منجم باشی تاریخی : تیمورك بر آل سایبانی واراید یکه آلتنده اون بیك کشی مستظل اولوردی]

سایس [ع] اصطلاحزده آتك تیمار وساڑه‌سنه مأمور اولان شخص .

سایس باشی : امیر آخور کبی سیسلرك رئیسی .

سایسخانه (اسم) آخور طاقی کبی اشیا یوکلدیلان یوك بارکیری ‚ تنبلیت حیوانی .

سایه [ف] کولکه‚ ظل . [فضولی : باشمده بوهمایون سایه اول عالی بنادندر]

[نفعی : دهری برکوده طی ایدر کویا ــ سایهٔ آفتابدر پیکم] [کاظم پاشا قطعهٔ لطیفه آمیز :

برآدم وارکه بنم مجموعهٔ عیب وعلل
اولمامش مخلوق مرعتدن آنك هیچ . وایه‌یی
سست پادر اول قدر تنبلکندن کافرك
طامدن آتسه‌ك حشره‌دك دوشمز زمینه سایه‌یی]

[نفعی : اوصفدر سپه آراکه سایهٔ تیغی ــ ایدر طوقنسه سپرکبی آفتابی دونیم]

|| حمایه : سایهٔ شریعت محمدیه .

سایی (☛ ساعی‌یه)

سائبه [ع] باشی بوش براقلمش حیوان ‚ دابهٔ مهمله .

سائر [ع] بشقه‚ غیری‚ متباقی : سائر بر ایش‚ پاره طوردکن سائر موادده کیم باقار . خصوصات سائره . مواد سائره || سیر ایدیجی‚ یوریجی‚ یوریین : سحاب سائر .

سائر فی‌المنام : طائف‌اللیل . اویودیغی حالده کزن انسان .

مثل سائر : دیللرده کزن‚ پك مشهور‚ زیاده شایع مثل .

سائره [ع] اشخاص‚ اشیا ومواد کبی جمع محذوفلره صفت واقع اولور : اسکندر‚ فردریق‚ ناپولیون وسائره . اسکمله‚ دولاب وسائره . فلسفیات‚ منطقیات وسائره .

سائق [ع] سوق ایدیجی‚ ایدن : سائق قدر .

سائقه [ع] سوق ایدن حالت . موصوفی محذوف اوله‌رق قوللانیلور : سائقهٔ غضبله سویلنمش برسوزدر . سائقهٔ عشق‚ سائقهٔ وجدان .

سائل [ع] دیلنجی‚ دیلنن : [خیالی ــ درمدح مصطفی فاضل پاشا : یابنده برحاجب ویرر‚ هرسائله یوز بیك درم]

|| صوران‚ سؤال ایدن . اسکات سائل‚ مسئله‌نك سائلنه ویره‌جك جواب بوله‌مدی .

سائمه [ع] کندی باشنه اوتلاغه صالیویرلمش حیوان‚ حیوانات .

س : فتحه ایله

سب [ع] سوکمك‚ سوکوب صایمق : [نفعی : کشتنی بر لوبوز ابلیس ومنافقدر اول ــ لعنت ایتمك بیله واجبدر آکا سب دکل آ]

سبابه [ع] شهادت پارمغی . باش پارمغك یانندکی پارمق که صلوات پارمغی دخی دینور .

سبائك (☛ سبیکه‌یه)

سبب [ع] وسیله‚ واسطهٔ توصل : سبب عزیمت‚ سبب اقبال‚ سبب مال . [نورس قدیم : سبب بیلمدی کندی بو شورشه نورس ــ نه دوست بللی نه دشمن غریب معرکه‌در] || علت : حدتنه سبب نه . سبب نه‌درکه بنی تکدیر ایدیور . || طولایی‚ جهت : [بیت : لطف پاره شاد اولوب جور عدودن افلام ــ اول سببدن آشنا بیکانه یکساندر بکا]

سبب اولمق : برشيئك وقوعنه وسيله ويرمك .

سببلنمك : تعيش ايتمك ، كفاف ، چكنمك .

سببيت [ع] سبب ، اولمه ، سببلك : بوحا . دثه‌يه كنديسى سببيت ويردى .

سبت [ع] [سه - ب - ت] جمعه ايرتسى كونى ، يوم السبت . (حديث نبوى : بارك الله السبت : والخميس)

اصحاب السبت : طائفۀ يهود .

سبز [ف] يشيل ، خضرا . سبزفام ، سبزرنك .

سبزه [ع] يشيللك ، يشيل نباتات . (سبزه‌وات) ديديكمز ينه‌جك يشيللك .

سبك [ف] خفيف يڭى ، يعنى آغر اولميان .

سبكبار : يوكى خفيف ، غائله‌سز . (نفعى - غزل : قيسه باشدن سربر اولمش راه غمده آشنيان - ترك سر قيلدق او يولده بز سبكبارز هله)

سبكپا : آياغى خفيف ، چابوق يورر اولان : كلب سبكپا .

سبكپرواز : سريع الطيران ، چابوق اوچان .

سبكرو : چابوق كيديجى .

سبكروح : روحى خفيف ، كرانجان دكل .

سبكسر : فرومايه ، سفيه ، مفلس .

سبكعنان : دزكينى خفيف اولان آت . سمند سبكعنان .

سبكمايه : قيمتسز ، اعتبارسز .

سبكمزاج : خفيف مشرب .

سبكمغز : بينى خفيف ، بينسز .

سبل [ع] [سه - به - ل] كوزه عارض اولان اينجه پرده . اوروجك تلى كبى كوز قپاغنده معلق كورينان رعلت . (نفعى : قعر تاريك چه غمده بنى ياكوردمز - ديدۀ بخت سيهكارمه يا ايندى سبل) (بوكا فرانسزجه طب كتابلرنده « موش وولانت » تعبيرى اصطلاح اولمشدر . فنون طبيه‌يى تركجه‌يه ترجمه ايدن مترجمين اطبا كنديلرينى علامۀ هرفن عد ايلدكلرى حالده لسان عربده و يا تركجه‌مزده بوعلته نه اسم ويرلديككندن خبردار اولمدقلرى وخبردار اولميه‌ده تنزل ايتمدكلرى جهتله (ملادى ونه‌ريئنى) (امراض زهرويه) ايله ترجمه ايلدكلرى كبى بونيده (ذباب طائر) ايله ترجمه ايتمشلردر .)

سبلا [ع] [سه - ب - لا] اوزون كرپيكلى كوزه وصف اولور : چشم سبلا .

سبو [ف] دستى ، طوپراقدن معمول صوقابى (ابن كمال : سبوى خاطرم قيردك سن ارتق دستى قيرمزسك) (آكاه : نه شيشه‌يم ، نه سبوى ميم نه آيينه - دوشرمى سنك ملامتدن احتراز بكا)

سبى [ع] [سه - ب - ى] اسير ايتمك ، ايدلمك : سبى اولاد عدو .

سبيكه [ع] اريديلوب قالبه دوكلش معدنى پارچه . آلتون سبيكه‌سى . سبيكۀ حديد جمعى سبائك .

سبيل [ع] يول ، آچيق يول ، بيوك جاده . ابناى سبيل : يولجيلر ، فى سبيل الله : الله يولنده . (شامى - تاريخ : فى سبيل الله اولور بوچشمه‌دن زمزم روان)

|| خير ايچون طاسلرله صو بولنديريلان معروف محل كه فى سبيل الله بنا ايدلمه‌لرى وجه تسميه‌سيدر . (سرورى : سويلدم تاريخن اردكده ختامه بوسبيل - پاك مشرب شاه سلطان يابدى پك دلجو سبيل) (مثل : سبيل بارداغى كبى ديزلدى)

سپارنه (اسم) اسپانيولجه (سارسه پاريليا) ديدكلرى معروف نباتك كوكى . تصفيۀ دم ايچون خاشلايوب ايچرلر . سپارنه شروبى ، سپارنه منقوعى .

سپد (اسم) سازدن ، اينجه دالنكدن اوريلان معروف قاب . انواعى اولور . اوزوم سپدى . چاشير سپدى كبى (كمال - هرەنامه : كديلك هركيجه بو ركله طولاردى سپدى - يوق ايدى دولتنك ، نعمتنك هيچ عددى) (ثابت : قان آغلادى اولبت ترساسى بدندن - سرمايۀ ايمانى چالنمش سپدندن)

سپكن (اسم) قار ايله قارشيق ياغمور . (صولى) ايله توصيف اولنور .

(☜ سرپكه)

سپی [سه - پی] (اسم) كوركجیلرك دریلره سرپدكلری علاجلی صو و بو یا صویی سرپمه عملیاتی . رش .

سپیلك : كوركك سپیسنی یاپیق ، تویكارینی یوشاتمق .

سپی چوبوغی : صو رشندن صكره كوركی دوكدكلری دكنك .

سپید [ف] سفید معناسنه قوللانیلور .

سپیده دم [ف] وقت صباح : (ندیم — حامیه : سپیده دم كه اولوب دیده خوابدن بیدار)

ستّار [ع] سیاهینك عیبلرینی ، قباحتلرینی ستر ایدن جناب حق : الله ستار العیوب وغفارالذنوب در . (بن خالق ستاره كوكندم كنهمده)

ستر [ع] اورتمك ، كیزلهمك : ستر بدن ، ستر حقیقت

ستره (اسم) اوست لباسی . اوكی یقادن آشاغی صره ایلكلی و آرد اتكلری یرتماجلی چوقه دن معمول معروف اوست كسوهسی .

ستیر [ع] بمعنی مستور . (سامی پاشا : نزد اولی النهاده غیر ستیر اولدیغی اوزره)

سجّاده [ع] اوزرنده نماز قیلنغه مخصوص معروف یایغی . وجه تسمیه اوزرنده سجده ید وارامسی در كه اوستنده سجده ایدیله جك شی دیمك در . (وان قولی : سینك فتحی و جیمك تشدیدیله شول نمازلقدر كه خرما چوپندن اوررلر) (مثل : سجادهنك درت اوجنی ده براقش) (سن زاهد ایسهك سجده و سجاده نه لازم) (روحی — تركیب بند : تقلید ایله سجاده نشین اولمش اوتورمش — تحقیقدر اما خر بكسسته عناندر)

سجاوند (اسم) (سجاوندی) دن محرف . قرآن كریمده كلمات و آیاتك وقف وصل كبی قرائته متعلق خصوصاتنی كوسترر اشارات . (فرانسزجهده Ponctuation دیدكلری شو (. : ، ؛ ! ؟) اشارتلره كه جمل و كلماتك تسهیل قرائتنده قوللانلقده در (تنقیط) نام ناباجاسنی ویر - مكده نسه ذاتاً لسانمزده مستعمل اولان (سجاوند) اطلاقی اولی در)

سجایا (☞ سجیه)

سجده [ع] ایكی اللر ایله قپانوب آلنی یره وضع ایله جناب حقه تعظیم و عبادت ایتمكدر . سجده ایتمك ، سجده یه وارمق تعبیرلری هپ تعظیم وعبادت معنالرینه در .

سجدۀ سهو : صلواتده فرضك تأخیر و واجبك تركنده لازم كلان سجده در .

سجدۀ شكر : بر عنایت باری مقابلنده جناب حقه شكر معرضنده ایدیلان سجده .

سجع [ع] نظمده كی قافیه طرزنده عبارات منثوره اواخرینك توافقی : (توجه اولنسان كعبۀ كمالات بو دار محنت ایچنده بر دیار سعادتدر ، بو دیار سعادته وصول ایچون عزم واقدام ایتمك هرعاقله كوره فریضۀ ذمتدر) (بو مقوله قلعهلر وقلعهدهلر بعض وقوعات شدیدهدن زیر وزبر اوله كلدیكندن جهانده امنیت واعتبار ایدهجك حصار استوار حقانیت ، وهمسایكان ایله حسن معاشرتدر كه آنلرك قواعد شخصیهلری منفعت ذاتیهكزله كاركیر اتحاد وصدق وعد وعهدكز باعث اعتماد اولهرق جملۀ رعایت وحرمتكزه ولدی الاقتضا محافظۀ مملكتكزه قیام ومن كل الوجوه بقای آسایش عمومیه اهتمام ایلیهجكلرندن هرجهتله امین وراحت وبو قطعهده اك بیوك دولت اولمكز لازم كلور ایدی)

ایشته شو ایكی مثالدن اولكیسی همان طبیعی حكمنده وبوجهتله مقبولدر . ایكنجیسی ایسه التزامی اولدیغندن لطافت سجعی محو ایتمشدر .

سجیّه [ع] خوی ، طبیعت ، رسوخ : سجیۀ بركزیده . سجیۀ مرضیه . جمعی سجایا : سجایای حسنه .

سجمك (فعل متعدی) انتخاب ، اختیار ایتمك . تنقیح ایتمك ، اوكورتلهمك . اوسنی آیقلامق ، آیرمق . ایوبی كوتودن سچمك كركدر . چوركنی سچمهلیده صاغلامنی آیری قویهلی . بن فلان شیئی سچهمده آلدم . || تشخص ، درك ایتمك : كوزم اولكی كبی سچهمیور .

سچکین : اشیانك، وباشخاصك قالبور اوستنده قالانلری، ممتازی . سچکین جوز، سچکین آدم .

سچلمك : کورنمك، تشخیص اولنمق . کسب امتیاز : سچیلوب چیقمش : ایلرولیوب ممتاز اولمش .

سچمه : مختار، منتخب، منقح، کزیده . بوطابورك نفراتی عموماً سچمه‌در . قاریوزلرك هپسی سچمه آدم .

§ سچمه‌جه : سچمه قولی ایله، سچمه طریقیله آلنان اشیا . سچمه‌جه پازاری .

سحاب [ع] بولود سحاب مطر . (سحابه) نك جمعی‌در . لسانمزده ایسه مفرد مقامنده قوللانیلور . [نفعی : دوکیلن خاکه بوفصل ابجره دکلدر باران ــ خون فشان اولمه‌در تاب تموز ایله سحاب]

جمعی سحائب .

سحابه [ع] بولود، تك بولود .

سحّار [ع] پك سحرباز، زیاده ساحر، شاعر . سحّاره . سحاره ومکاره بر عورت ایدی .

سحّاقه [ع] سعتری دنیلکری طائفهٔ نسوان که ارککه تقربدن اجتناب ایله یکدیکریله مزاوجه ومعاشقه ایدرلر . اصطلاحمزده (ظرفا) وسویجی اطلاق اولور .

سحائب (☞ سحاب)

سحر [ع] [سه . حه . ر] شفق سوکردن اول اولان وقت [نفعی : صانمکه فلك دوراییله شامی سحر ایلر ــ هر واقعه‌نك عاقبتندن خبر ایلر] [نفعی : کورسه کر بارقهٔ رأیتی روٴیاده اولور ــ شعلهٔ شمع سحر شهرشبرنك غراب]

سحری : سحره منسوب، سحر وقتنده .

سحرکاه : سحر وقتی، [نفعی : داد اوظالمدن اکر بویله قانورسه نازی ــ نه فغان شب ونه آه سحرکاه یاور]

سحق [ع] برشیئی دوکوب ازمك . [بر فقرهٔ لطیفه‌دن : دیبی دلیك برهاونده سحق اولنمش روزکاردن یارم ذره مقداری اکل اولنه‌رق]

سحاب [ع] سالب . معروف کوکدرکه سحوقنی قاپنادوب ایچرلر . (ثعلب) یازمامالی‌در .

سحور [ع] تهجد یمکی . [ثابت ــ رمضانیه : الده اشکنبه قنار آرقده‌ده زنبیل سحور ــ کیجه فصلده شکم خوارلرندر سیران]

سحیق [ع] مسحوق معناسنده قوللانیلور . شیئی سحیق .

سخاء [ع] جوامردلك، جومردلك ایتمه . ارباب سخا، صاحب سخا . فضیلت سخاده تك کلانلردندر . سخاده معن ابن زائده‌کی‌در .

سخافت [ع] ضعیفلك، خفیفلك معنویاتده قوللانیلور : سخافت عقل کبی .

سخانت [ع] ؟ بجاقلق، قیزغینلق : سخانت تراب .

سخاوت [ع] سخا معناسنده . کرمده، سخاوتله معروف اولان اشخاص تاریخیه‌نك جمله‌سنه تفوق ایتمشدر . سخاوت مفطوره .

سخت [ف] قاتی، پك، قوی شدید . مزاج سخت، دل سخت بازوی سخت .

* سخت بازو : شدیدالبطش، زور آور .
* سخت رو : طارغین چهره‌لی، تندسیما .
* سخت کیر : طوتدیغی شیئی لایقیله ضبط ایدوب قویوبرمیان .
* سخت لکام : سرد باشلی آت : سمند سخت لکام .

سختی : قاتیلق، سردلك، طارلق .

سختیان [ف] بکی دریسندن، وآکا تقلیداً طنا کوندن یاپیلان نوع مخصوص، مشین .

سخی [ع] سخا ایله متصف اولان . جوانمرد، جومرد، صاحب کرم . [نفعی ــ قصیده ــ درمدح الیاس پاشا : جوانمرد جهاندر، شوخ مشربدر، ملکخودر ــ سخی‌در، اهل دلدر، نکته دادر، نکته‌پیرادر]

سخیف [ع] سخافت ایله متصف اولان : رأی سخیف، عقول سخیفه .

سدّ [ع] ایکی شیئك آرانده حاجز وحائل اولان شیئه اطلاق اولنور . قاپامق،

طیقامق، مانع اولمق لازمدر. سد باب، سد میاه. مجازاده قوللانیلور: سد باب مخاصمه کبی.

سد سدید: سد محکم.

سد چکمك: برشیئك اوکنه حائل یاپمق، برسطح مائلی دیوار ایله مستوی قیلمق || مجازاً مانع اولمق.

سداب وَ

سذاب [ع] ترکجه‌ده سدف دیدیکمز آغر قوقولی معروف نبات، فیجن: سداب یاپراغی، سداب چیچکی.

سداجت [ع] ساده‌لك، سداجت الفاظ، سداجت بیان.

سداد [ع] طوغرولق، راستی، حطاسزلق، طریق سداد. [نفعی: محیط جود وکرم، آفتاب شان وشکوه - سپهر حکم تصرف جهان رشد وسداد]

سدف (☛ سذابه)

سدید [ع] طوغرو، صواب، راست سداد ایله متصف اولان: رأی سدید. آرای سدیده.

سدیر [ع] کرمویت، یوکسك پیکه.

سر [ف] باش، رأس. [نفعی: قاچاز بری سر ویرمه‌دن اماکه یولنده - عشاق عجب طائفهٔ بی سروپادر]

سرا - ی [ف] پادشاهلرك اقامتکاهلری، سرای پادشاهی، سرای سلطنت، سرای همایون. [نفعی: زهی سرای فلك آستان وسدره ستون]

سراب [ع] چولده کونشك عکس ضیاسیله صو کبی کورینان خیال که ترکجه‌ده (یوصارق) تعبیر اولنور. (آلغم سالغم) دخی دیرلر. [نفعی: بردم مرامم اوستنه دور ایلمز فلك - آب استسم سراب عدمدن نشان ویرر]

(مثل عربی: اشأم من سراب) سرابدن دها مشئوم معناسنه اولان بو مثلك موردی بودر که: زمان جاهلیتدن (بسوس) نامنده براعرابیه‌نك (سراب) اسمنده بر دیشی دوه‌سی برکون متعینان اعرابدن (کلیب) نام کیمسه‌نك قوروسنه دخول ایدر. واوراده برطویغار قوشینك یورطه‌سنی پاصوب قیرار. وقعه‌دن خبردار اولان کلیب غیرت جاهلیه ایله بنم زیر جناحمه التجا ایدن قوشك یورطه‌سنی قیرمق بکا ناموسدر. دیه بر اوق آتوب دوه‌یی ممه‌سندن اوره‌رق هلاك ایلر. حادثه‌یه مطلع اولان بسوسك یکنی (جساس) نام شخص دخی بر اوقله (کلیبی) اوروب اولدیرر. نهایت ایکی طرف قبیله‌لری بری بریله جنکه قیام ایدرك میانلرنده آتش قتال قرق سنه اشتعال ایدر. بونك اوزرینه ناقهٔ مزبوره بین العرب شأمت خصوصنده مثل اولور.

سرابیل (☛ سرباله)

سراپا [ف] باشدن آیاغه‌دك، تماماً کاملاً. [وجدی: سراپا ناز ایچنده سودیکم بر آفت جاندر] [نیلی - لغز: سراپا نور غرق اولمش وجودی]

سراپرده [ف] پادشاهلره مخصوص اوتاغ. [نفعی: سریر دولتنه آسمان سراپرده - سرای حشمتنه لامکان فضای حریم] || حرم پرده‌سی، چادر پرده‌سی ترکجه‌ده (صوقاقلق) تعبیر اولنان حائل مقول.

سرّاج [ع] سرج یعنی اکر یاپان و بینك وجر حیوانلرینه مخصوص یولاد قوشوم وسائره یاپان اهل صنعت. محاورانده شده‌سز استعمال اولنور.

سراچه [ف] [سه . را . چه] اوجکز خانه‌جك. [نفعی: فلك عمارت جاه جلالنك فرشی - زحل سراچهٔ اقبالنك نکهبانی] نفعی بو بیتده (قصر) کاشانه مقامنده قوللانمشدر.

سراسر [ف] باشدن باشه. [نفعی: قارشو طورماز ساکه شمدن صکره بواقبال ایله - دشمنك کر قهرمان اولسه سراسر لشکری] || بواسمله معروف قماش: [راسخ بك - بلغة الاحباب: نفعینك قصیده‌ده همزیه‌سنه جائزه اوله‌رق الیاس پاشانك ارسال ایلدیکی هدایایه دائر فقره: ... قرق طوپ اسقرلاط چوخه، سراسره قاپلی بش کورکورك]

سراسیمه [ف] شاشقین‌مش، مختل‌الشعور، حیران. حیرت‌زده [نفعی : تر مست سراسیمهٔ جام می عشقز ـ مستك سوزی معذور کرام عقلادر]

سرآغاز [ف] شروع، ابتدا ایتمك. سرانجام مقابلی.

سرافراز [ف] ممتاز، مستحسن. بومعنایه همزه‌نك حذفیله تخفیفاً ده استعمال اولنور. [نفعی : سرفراز ایتدك لواءالحمد دین احمدی ـ کافره کوستردك الحق دستبرد حیدری]
|| قدبالا : اکثریا سروه وصف اولور : [روحی : قارشومده طورمه کیت دیمکه احتیاجی وار ـ سن سرو سرفرازی کورن کندیدن کیدر]

سرآمد [ف] صنعت وکارنده نهایت بولمش هرنسنه‌نك اعلاسی. || باشده ایلریده بولنان. ممتاز اولان.
سرآمدان : ایلرو کلنلر. سرآمدان مملکت، سرآمدان محله.

سرانجام [ف] نهایت کار || باشه کلان عبرتبین اولدجق وقعه. زوالاینك سرانجامی برحکایه تشکیل ایدر.

سرانداز [ف] ناز وشیوه، کبرونخوت ایله صالنه‌رق یوریمه || فداکار، باشندن قورقماز. سردن کچدی. [نفعی : ایده‌منضم ینه اولکی کبی کشور رومه ـ چکوب صاعقه، صوله شمشیر بران سراندازی]

سراویل [ع] ایچ طونی (شالوار) بوندن محرفدر.

سرایا (☞ سربه)

سراینده [ف] تغنی ایدیجی، ارلایجی: سراینده، روح افزا.

سرآر (☞ سربویه)

سرباز [ف] شجیع، بهادر، جسور، قورقوسز : مرد سرباز.
سربازی : سربازلق.

سربست [ف] آزاده، حکم وقید آلتنده اولمیان. مانعسز : حرکاتنده سربستدر. [یوسف کامل پاشا ـ تلاق ترجمه‌سی : وتجارت علی‌الاطلاق سربست اولدرق ایشنی ایلرولدن کیمسه‌لره اعتبار واکرام اولنمسی]
سربستانه : سربستجه‌سنه : [یوسف کامل پاشا ـ تلاق ترجمه‌سی : حالت یأس ونا امیدیده سربستانه تنفس ایتدیرمامك]
سربستی : سربستلك.

سربسته [ف] باشی باغلی. || اورتیلی، مستور. کیزلی: [سری : دهن تنکنه برسوزی بولمز اما ـ هنزاول نکتهٔ سربسته‌یی تعبیر ده‌دز.]

سربسر [ف] سراسر مقامنده قوللانیلور.

سربلند [ف] بالاقد انسانده ویا اشجارده استعمال اولنورکه عالی اولان شیلره وصف اولور : منشی، سربلند، سرو سربلند.
سربلندی : سربلندلك.

سربند [ف] باشه باغلانان وصاویلان شیلرك عمومی.

سرپاش [ف] چوماق، کرز، دبوس. (طوپوز)

سرپمك (فعل متعدی) سپمك دخی دینور. صو ویا حبوبات مقوله‌سنی وتوز کبی شیلری آرارجه صاچمق، رش ایتمك، نثار.
یوزه صو سرپمك، قوشلره یم سرپمك.
پاره سرپمك : بذل نقود.
فعل لازم اولدرق : صقاله قیر سرپمك، یاغمور سرپمك.
سرپلمك : یورغون آدم کندینی آتوب صرق اوزره اوزانمق. || چوجق سرپلوب بیومك.
§ یورکه صو سرپلمك : فرح، انشراح.
§ انك سرپن : صالقیم صاچاق، لاپاسه، چولپه.
سرپمه : قماش زمینه راست کله پایلان نقش، بنك. طامله طامله سرپیلان لکه || بذل : سرپمه چیان.
سرپندی : مایع شیلرك صاچیلان دامله‌لری. یاغمور سرپندیسی، برشیئك بقیه جزؤیه‌سی.

§ رشیتك سربندیسنه اوغراموق : سینه‌سنی چكمك، ضربنی كورمك . [كانی : روزكارك پاك دامنلر چكر سربندیسن ـ قده پرآلوده دامن وار ایسه سرپر چیقار]

سرپوش [ف] باشه كیكه مخصوص هردرلو شی .

سرتیز [ف] اوجی سیوری، كسكین اولان [نفعی : اول جوهر ایله دشمنه سرتیز زبانم ـ برتیغ جلی پرتو، خورشید ضیادر]

سرج [ع] [سه ـ ر ـ ج] اكر .

سرچشمه [ف] پكار . صو باشی . [فضولی : بلا سرچشمه‌سندن هرطرف صولر روان ایتمش] || تركجه صو باشی دیدیكمز مأمور كه معشردر .

سرچه (اسم) عصفور، كنجشك . معروف صچرایوب دالدن داله قونان كوچك قوش [مثل : سرچه‌یی قوشدنی صایارسك] چوكوك، بریكوب چوكر معناسنه چوغورجق دخی دیرلر : [مثل : سرچه‌یه چوبق برودر .] [ثابت : هزار خسته‌یه كلبن طوقنسه سندره‌در ـ اوتازه كل نه بیلور سرچه‌یه چوبق برودر]

سرحد [ف] سنور، ایكی دولت طوپراغنك برلشدیكی یر . [نفعی : قنغی سرداره قرین اولدی ایسه سرحدده ـ یدی باشنی بتون مالی ایله هپ آنك]

سرحدلو : سابقده ثغوری بكلیان طائفهٔ عسكریه، سرحد نفراتی، سرحد قولی .

سرحدلق : اوشتدن باغلی اولیوب یاندن قویجه‌لی اولان لاپچین .

سرخوش [ف] عشرتك تأثیریله طور عقلدن تجاوز ایدن، مست . [فضولی :
بوكون تیغن چكوب چیقمشدی اول سرو روان سرخوش
صاقین ای رحم ایدن جاننه كیم بیلز امان سرخوش
می عشقكله سرمست اولدیغ ایلدن نهان قیلماز
محال عقلدر كیم صاقلیه راز نهان سرخوش]

[مثل: سرخوشك مكتوبی میخانه‌ده اوقونور] [دیكر : سرخوشدن دلی ییله قورقار]

سرد [ع] كلامی حسن ادا وانسجام ایله ایراد ایتمك، كلام بو اسلوبله ایراد ایدلمك : سرد مطالعات، سرد دعوی .

سرد [ف] صغوق . [مصراع : سرد اولدی هوا چیقمه قویوندن قوزیجاغم] || قاتی، پك، یوشاق دكل . اشیا، واشخاص حقنده وصف اولور : قابوغی سرد برجوز . سرد برآغاج، سرد طبیعتلی برآدم . سرد توتون، سرد راقی، سرد باشلی آت، سرد دكز ، سرد روزكار . [میدیللی مكتوبی : روزكار سردجه اولدیغی وقت، بولیمان، طبیعی هرلیمان كبی طالغه‌لر ایچنده قالیبور]

سردی : سردلك : سردیٔ هوا .

سردلك : شدت، خشونت، صلابت .

سردلشمك : سردلنمك، صكره‌دن تند، درشت اولمق، اشتداد ایتمك .

سرداب [ف] بلاد حاره‌ده برآلتنده تأسیس ایدیلان سرین محل، بودروم، مخزن .

سردار ✕ سابقده پادشاهلرك سفرده وكیل مطلقی، سردار اكرم . هنكام محاربه‌ده كافهٔ فرق عسكریه‌یه قوماندا ایدن مارشال، باش قوماندان، عمومی قوماندان . [نفعی : مظفر اوله سردارك ایا شاهنشه غازی] [نفعی : آفرین ای علم افراخته سردار دلیر ـ صفدر قلعه كشا، صف شكن كشوركیر]

سردفتر [ف] دفترك باشنده اولان، ایلك باشده اولان . تركجه‌ده ال باشی، اوك آیاق تعبیر اولنور [نفعی : ماحصل كندوسی سردفتر ارباب ستم]

سررشته [ف] ایپ اوجی، طوتامق (اكثریا معنویاده قوللانیلور) سررشتهٔ وقوعاتی اله كچیرمه‌مدی .

سرزده [ف] اوج ویرمش، باش كوسترمش، وقوعه كلمش .

سرزنش [ف] [سه ـ ر ـ زه ـ نی ـ ش] توبیخ، بونك مفهومی تركجه‌ده

(باشه قاقيق) تعبيريله ادا اولنور . برچوق سرزنشده بولندى . سرزنشلرينه تحمل قابل اولميور .

سرسام [ف] انسانه سرسملك ويرن برنوع علت دماغيه . مرض سرسامه مبتلا . || آليق ' يعنى برنده اوليان سرسم معناسنه . [مصراع مشهور : سرسام جبلى در وديوارى نه بيلسون]

سرسرى [ف] باشى بوش ' اوتده بريده كزن ' قيدسز ' مكانسز ' بينوا . [يوسف كامل پاشا ـ تلاق ترجمه سى : سرسرى كيمسه لر كبى سركشلك فكرنده اولميه جقلردن]

سرسريانه : سرسرى جه سنه . سرسريانه صوقاقلرى طولاشيور .

سرسم [ف] سرسامدن تخفيفاً قوللانيلور : عقلى باشنده اوليان ' آليق ' يعنى چالق ' سمديه اوغرامش كيمسه . [سن كنديكى عاقل بنى سرسمى صانيرسك]

سرسملمك : شاشيرمق ' حيرت ودهشت استيلا ايتمك || احمق اونتغان اولمق . || ضربه دن مدهوش اولمق .

سرشار [ف] طاشه جق درجه ده طولى : جام سرشار ' [راغب پاشا : سرشار اولنجه چكديرملم جام باده يى ـ شربت صوينده زاهده رنكين كلاه اولور] || چوق زياده طاشقين: مست سرشار :

سرشارى : سرشارلق .

سرطان [ع] يڭكچ . ♋ بروج فلكيه دن طقسانجى درجه ده اولان برج . تقويملرده شو اشارتله كوستريلور : ♋

مدار سرطان : معدل نهارك طرف شماليسنده اولان دائره || برنوع علتكه توركجه ده (يكرجه) تعبير اولنور .

سرف [ع] [سه ـ ره ـ ف] اسراف ' حد ولزومندن زياده صرف : [يوسف كامل پاشا ـ تلاق ترجمه سى : خلق تلف وسرفدن منع وزجره سبب مؤثر اولمق اوزره] تلف كبى (اولمق) (ايتمك) ماده لريله قوللانلاز ' بوكا بذل دكل سرف ديرلر . بودرجه سرفك نتيجه سى ندامتدر .

سرفراز [ف] سرافراز .

سرفرو [ف] باش اكه . [مصراع : سرفرو ايتم جهانك خسرو وداراسنه] [نفعى : عجبمى آسمانه سرفرو ايتزسه عمرنده ـ مجرد بوشرفله آستان دوبان مغرورى] (ايتمك ' ايلمك) ماده لريله قوللانيلور: بوسرفرودن البته برغرضى واردر ديمليه مز . سرفرو ايتمكدن البته برغرض واردر دينور .

سرقه [ع] سارقلق جى .

سركرده [ف] طاقم باشى ' بركروهك رئيسى : سركرده ' اشقيا ' سركرده ' اسافل . ادانيه مخصوصدر .

سركش [ف] اطاعتسز ' باش قالديرمش ' عنادجى : [باقى ـ مرثيه ـ براى سلطان سليمان قانونى : سركشلك ايتدى توسن بخت ستيزه كار ـ دوشدى زمينه ساية الطاف كردكار]

سركشى : سركشلك . اطاعتسزلك . [يوسف كامل پاشا ـ تلاق ترجمه سى : سرسرى كيمسه لر كبى سركشلك فكرنده اولميه جقلرينه مبنى] [نورس قديم : براز سركشلكى كردونه همرنك اولديغندندر ـ تواضعايه در يوخسه خبر ماية مينا]

سرگذشت [ف] [سه ـ ر ـ كو ـ زه ـ شت] باشه كلش اولان ' باشدن كچن وقعه [كامل پاشا ـ تلاق ترجمه سى : پدركزك سرگذشتى اوزون اولوب سزده يورغون اولديغكزدن استراحتكز اقتضا ايتمكله اولديغمز يره ييورگز] [كذا : تلاق « اتمام سركذشته » دوام ايديكز . ديمكله]

سرگران [ف] [سه ـ ر ـ كى ـ را ـ ن] مخمور ' [فرق ايلرز نوازش وتكبر يارى بز ـ عشق باده سيله هرنه قدر سركران ايسه ك]

سرگردان [ف] باشى دونك ' متحير ' ياباجى شينى شاشرمش : [فضولى : ديار درد سركردانيم هركيم بنى ايسترـ دليل راهى قطره قطره اشك لاله كون ايدر] [كذا : آيچه كاكل كرهن باشكچون كورمه روا ـ كه پريشان اوله لر برنيجه سركردانلر]

سرگرم [ف] تأثیر مسکرله باشی حرارتلنمش، سرخوش || دماغی حرارتلی، نشوه‌لی : سرگرم عشق اولمش .

سرگشته [ف] باشی دونك، متحیر، شاشیرمش [راغب پاشا : سرگشته‌در ملازمی باب توکلك ـ ربط ایتمدیکجه بوره حبل توسلن] [فضولی : سرگشته‌لکم کاکل مشکینك اوجندن ـ آشفته‌لکم زلف پریشانك ایچوندر] [بیت : ترا افکنده وسرگشته کشتیم ـ سکا بن ترکجه‌سی مجبورم ای ماه]

سرگشتگان: سرگشته‌لر [منیف: دل سرگشتگان حرص، وقف ناله‌در گوش ایت ـ سنی ایقاظه بسدر گردش دولابدن فریاد]

سرگشتگی : سرگشته‌لك، حیرانلق .

سرگین [ف] فیشقی، گوره . [نفعی : سر، سرحلقۀ سرگین کشان کوچه وبرزن ـ خر وخرکرۀ خربندکان مبتذل هیئت]

سرما [ف] قیش، موسم شتا، صغوق : گرما مقابلی [مصراع مشهور : مار سرما دیده‌یه دیم کونش کوسترمسون]

سرمایه [ف] رأس المال که آنکله تجارت ایدیلور : مادیات ومعنویاتده قوللانیلور [یوسف کامل پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی : اشترای زوائده سرمایه قالمامسیله زراعت ایلدکلری] [نفعی : هریر چین خلق که برشمه‌سی آنك ـ سرمایۀ بوی دم مشکین صبادر] [کذا : شرفبخش سریر سلطنت سرمایۀ دولت ـ معمار عدالت رونق افزای مسلمانی] [نفعی : بو اقتدار طبعله امانه فائده ـ سرمایۀ تصورمه غم زیان ویرر]

[مثل : سرمایه‌یی کدی‌یه یوکلتدی] زیان وافلاسدن کنایه اولور [وهبی، سنبلزاده ـ لطفیه‌در اتصاف اصناف بعدم انصاف :

نه روا عرضی اولان تجاره
ضم ایدوب حیله‌یی کسب وکاره
چکه‌رك فائده فکریله زیان
حلق ایچنده اوله پك حالی یمان
عاقبت آلیجق ایدوب پایه‌سنی
کدی‌یه یوکلده سرمایه‌سنی]

سرمد [ع] دائم، جاوید، باقی .

سرمدی [ع] دائمی : عمر سرمدی، جناب حق حضر علیه السلامه عمر سامدی احسان بیورمش . سعادت سرمدیه .

سرمست [ف] زیاده سرخوش اولان : سرمست بادۀ عشق، [فضولی؛ عاقبت رسوای اولوبمی تك دوشرایل آغزینه ـ کیمکه بر سرمست ساقی لعل خندان سور] [نفعی : بر آفت پرشیوه‌که سرغمزۀ شوخی ـ سرمست ایکن امیختۀ شرم وحیادر]

سرمستی : سرمستلك .

سرنگون [ف] باش آشاغی، آلت اوست اولان . [نفعی : دستمده جام کورسه بنم سرنگون ایدر ـ نادانه ساغر استسه رطل گران ویرر] [کذا : سرنگون پیمانۀ جم تاج ادهمدر بکا] [یوسف کامل پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی: گل شو ستون سرنگونی طوته‌لم، کندیمزی برتقریب ساحل سلامته آته‌لم]

سرنوشت [ف] [سه . ر . نو . وی . شت] باش یازیسی که اصطلاحزده (آلنی یازیسی) تعبیر اولنور [نائلی عتیق : بوزلق مثقدر سرنوشت خامۀ تقدیر] [راغب پاشا : ایتدی شیرینکاری، فرهاد نقش بیستون ـ سرنوشتن کم قضا رسم ایلشدر تیشه‌ده]

سرو [ف] [سه . ر . و] معروف هردم تازه آغاج که مازو انواعندندر . [فضولی : صوده عکس سرو صانمك کیم قوپاروب باغبان ـ صویه صالمش سرو یسن سرو خرامانم] [نفعی ـ قصیده ـ درتعریف قصر سلطان عثمان ثانی : فلك افتادۀ قدبلند سرو بستانی ـ ملك مرغ گرفتار گل رعنای گلزاری] سرو آزاده، سرو سرافراز، سرو سهی .

سرور [ف] [سه . ر . وه . ر] رئیس، سید قوم، برطائفه‌نك باشی، اولوسی، حضرت پیغمبر سرو انبیادر . [نفعی : سرورا، نام ورا، فاضل فرخنده دلا ـ ای خداوند فحول علمای کل]

سروری : سرورلك، فضائل سروری .

سره (اسم) باش پارمقله شهادت پارماغينى آچوب كرمكدن عبارت اولان مسافه. قاريشك كوچوكى [ثابت • دوكتدى بحر مدادى خرّوج ايدوب تابت ـ تمام قامت يأجوج خامه برسره‌در] [مثل : برسره‌جك بويى وار، درلو درلو خويى وار]

سرهنك [ف] چاوش، قوّاس، سلفده يساقجى تعبير اولنان ضابط [نفعى ـ قصيده ـ درستايش وزير اعظم على پاشا : كار فرماى عدالت كيم اولورسه لايق ـ قهرمان آكه سلحدار ونريمان سرهنك]

سرير [ع] تخت . [نفعى : قصيده جلوسيه ـ براى سلطان عثمان: شرفبخش سرير سلطنت سرمايهٔ دولت ـ معمار عدالت، رونق افزاى سليمانى] || يوكسك، مكلف اوتوره‌جق محل، قانابه

سرير آرا : تخته زينت ويرن : [نفعى ـ كذا : جهان شوكت وشانك سرير آرا شهنشاهى ـ سرير عدل ودادك داورجم‌جاه دورانى]

سريره [ع] درونده كيزلنان سر، سرّ مكتوم . دوست سريره‌دان .

سريريات [ع] خسته‌خانه‌لرده خسته يتاقلرى يانده اطبا طرفندن طلبه‌يه ويريلان تجربه درسلرى .

سريع [ع] چابوق، سرعتلى : سير سريع ايله برساعتلك مسافه‌در . تدبير سريع، تدابير سريعه .

سريعاً : سرعتله چابوق اوله‌رق : سريعاً اعاده .

سرين (اسم) حرارتلى دكل، خفيف‌صغوق هوانك برودت لطيفه‌سى : سرين هوا .

سرينلك : برودت لطيفه : اقشام سرينلكى، صيجاق هواده يوله اقشام سرينلكنده چيقمه‌لى .

سرينله‌مك : آز صوغومق، كيجه‌لر سرينله‌مك، وجود سرينله‌مك .

سريّه [ع] [سه ـ رى ـ يه] دشمن محارب اوزرينه كونديريلان فرقهٔ عسكريهٔ قليله .

سزا [ف] لايق، مناسب، [سرورى : سزادر كنديني بيلنزله كدويي بيلديرمك] [نفعى : كون باشنه برمژده، لطف ايرشه حقدن ـ ذاتك اوقدر دولته حقاكه سزادر] [نابى : سزاى بزم يار اولمقلغه آدمده بخت ايستر] جزاى سزا، سزاى تأديب، سزاى قبول، سزاى انتخاب .

سزاوار [ف] لايق، مناسب، ياراشق : سزاوار عنايت، سزاوار مرحمت .

(سزا) حسنيات وقبحياتده قوللانلديغى حالده (سزاوار) حسنياتده قوللانيلور .

سزمك (فعل متعدى) حس، درك، تفرس، تفطن ايتمك : بن اوايشك بويله اوله‌جغنى ابتداسنده سزمش‌ايدم .

سزينله‌مك : تفرس ايدركبى اولمق .

سزديرمك : خفيفجه اظهار، ايما ايتمك، بللو ايتمك .

سس (اسم) صوت، آواز . برسس ايشتدم، چيقان سسه قولاق ويردم، كندوسنى سسندن طانيدم . || صيت، شمانه، صدا، بانك اوك : دودك سسى، طاول سسى، اينك سسى . پس سس، داوُدى سس، ديك سس .

آجى سس : آواز بد . صداى ثقيل .

كوزل سس : آواز خوب، صداى لطيف .

سس چيقمق: صوت ايشيدلمك || خبر ظهور ايتمك .

سسى كسمك : سكوت .

سس ويرمك : جواب ايتمك، آغاجلرك شهزلك اوغولديسى .

سسلنمك : چاغرمق، چيغرمق .

سسله‌مك : ديكله‌مك، قولاق ويرمك .

سستره (اسم) روجه‌دن : اوزون صاپلو اتمكجى كوره‌كى .

سطح [ع] فى‌الاصل خانه‌نك طامى معناسنه‌در [نفعى : بوليدى كر مدد همتيله نشو ونما ـ دوشردى سطح سماواته سايهٔ شمشاد] بر شيئك طيش يوزى، ودوز طرفى سطح زمين، سطح بحر . [سطح عالمده نيجه معركه پكدى كرچك]

سطحى [ع] سطحه منسوب: مساحهٔ سطحيه. || ايچ يوزه متعلق اولمامق .

شویله‌جه طیشدن، اهمیتسزجه : رأی سطحی، نظر سطحی، سطحی یولده اجرای تحقیقات ایدلدی .

* سطحی نظران : برشیئك ایچ یوزینه دكل خارجنه باقانلر، نمایش ظاهریسنه آلدانانلر .

سطحیات : سطحی شیلر .

سطر [ع] صف، دیزی، صره || یازی صیره‌سی . ایکی سطر یازی یازمقدن عاجزدر . (فیضی هندی ـ درتوحید باری : سطر بقارا تویی، اوّل وآخر ولی ـ اوّل بی ابتدا، آخر بی انتها)

سطرنج (☛ شطرنجه)

سطوت [ع] [سه . ط . وه . ت] قوه، قاهره، قدرت قاهرانه، اخذ وقهر اقتداری . (قطعه :

پادشاهم صانمه کیم اورماز نشانی قورشونك
ماهی چاك ایلر تفنکك کیرسه مهرك قوینه
سطوت شاهانه‌دن بیچاره دستی خوف ایدوب
بلکه قورشون ایشلمز برنسخه طاقمش بوینه)

سطیح [ع] سطح، مستوی، دوز اولان، بعض یری یوکسك بعضیسی آلچق اولمیان سطح . ارض سطیح، عرصهٔ سطیحه .

|| بنو ذئب قبیله‌سندن جاهلیتده برکاهن آیدرکه باشندن غیری جسدنده اصلا کمیك یوق ایدی . بریره کوتورلمك لازم کلنجه بوغچه کبی دوروب بوکرلر، غضبناك اولدیغی وقت شیشوب قابارر ایدی . روایته کوره اوچ یوز سنه معمر اولمش . بعثت نبویدن مقدم رسالت سنیه‌یی ولیله مولد پیغمبریده نوشیروانك سقوط شرفات ایوانی خبر ویرمش .

سعادت بختیلیق، مسعودیت، نیکبختی [نفعی : سعادت ایله ندیم اوله‌لی پدرخانه ـ نه مرجك کوردی اولدی کوزم نه‌ترخانه] [فضولی : سعادت ازلی قابل زوال اولماز ـ کونش یر اوستنه دوشمکله پایمال اولماز]

سعادتمند : د : سعادتلو .

سعادتمآب : سعادتك کندوسنده قرار ایتدیکی مکان که سعادتلی، صاحب سعادت .

سعادتلو (صفت) قدیمده پادشاهلرمزه‌باش عنوان ایدی حالا رتبهٔ اعلی اصحابنه مخصوصدر . [قوچی بك ـ رساله، مشهوره : سعادتلو وشوکتلو پادشاه عدالتپناه حضرتلرینك ضمیر منیر منیر پرانباهلرینه نهان اولمیه‌که] || بختلی، بختیار .

درسعادت : پای تخت .

آستانهٔ سعادت : سرای همایون .

باب سعادت : باب همایون .

سعد [ع] قوتلولق، فرخنده‌لك، مسعودلق . || قوتلو، مسعود : طالع سعد [سعد ونحس کوکبه عاقل ویرومی احتمال]

سعه [ع] [سه . عه] وسعت : بو بورجك وعده‌سی سعهٔ حال ایسه اودنمسی محالدر . (کسر ایله ده لغتدر)

سعی [ع] چالشمق، چبالمق، غیرت ایتمك : بوایشك حصولنه سعی ایلدی . انسان محصول سعی ایله کچینمه‌لی . [یوسف کامل پاشا ـ تملاق : محافظهٔ جانه سعی وهمت بزه قاندی] || مروه ایله صفا بیننده‌کی سرعتله یوریمك که مناسك حجدندر .

سعید [ع] سعادت ایله متصف اولان، شقی مقابلی [سامی پاشا : وضیع وشریف ایله سعید وشقی بی فرقه لزوم کورمدیکندن] || مبارك، مسعود : بخت سعید، عید سعید . [عبرت : حقایق الوقایعه جواب : عدکز سعید، وامثالکز نابدید اولسون]

سعیر [ع] آتش، علولنمش آتش . || جهنم : عذاب سعیر (نارسعیر) یازمامیلیدر .

سفارت [ع] ایلچیلك . خدمت سفارت، مأموریت سفارت [صفوت پاشا ـ شرقی :

صانمه پارس پرلطافتدر بکا
جای اندوه وشکایتدر بکا
بوعزیمت برسفالتدر بکا
صوك سفارت صوك سیاحتدر بکا

[سعید بك ـ سفیر وشهبندرلر : دنیاده اك مشکل خدمت، خدمت سفارت اوله‌رق موسیو تیرك اهالی طرفندن سفارت فوق العاده ایله پرنس بسماق نزدینه

حزيتی) || ايلچيلك مقامی : هر دولتك تبعه‌سی كندی سفارتنه مراجعت ايدر . [سعيد بك : سفيرلر وشهبندرلر : لهذا بر سفارت كاتبنه كاشانه اولمق اوزره]

سفارتخانه : بر دولتك ديكر دولت نزدنده‌كی سفير يله رفقاسينك ' يعنی مأمورين سفارتك اقامتكاه رسميسی [سعيد بك - سفيرلر وشهبندرلر : سفارتخانه‌لرك وسفارتخانه كتبه‌سی مسكنلر ينك ايجار واستيجار مقاوله نامه‌لرينده]

سفّاك [ع] زياده قان دوكيجی ' قان دوكمكه منهمك : [ندم - تاريخ : حجاج كبی بر سفاك حريفی عبادالله اوزرينه مسلط ايلديكی ايچون عبدالملكه طعن ايدر اولديلر]

سفالت [ع] سفيللك ' حقيرلك ' دوشكونلك . سفالته دوچار اولدی . [صفوت پاشا : بو هزيمت بر سفالتدر بكا]

سفاهت [ع] خفت عقل ' || اكلنجه وحظ نفس اوغرنده تلف مال ايدش : سفاهتك صوكی سفالتدر . [يوسف كامل پاشا - تملاق : دوست عفت ودشمن سفاهت اولديغندن] [كذا : مملكته حشمت وسفاهتی ادخال ايدن امتعهٔ اجنبيه‌نك]

سفائن (☚ سفينه‌يه)

سفر [ع] قطع مسافه ' يولجيلق [رحمی : دون بن اهل درده عشقك حالنی صوردم ديدی - ياسفردر ' ياتحمل ايكيدن خالی دكل]

سفر طاسی : يول طاسی ديدكلری دركه يوله كيده‌جكلرك آزقلری قونيلور .

|| عسكرك دشمن محاربه اوزرينه حركتی : [نفعی : سفر مبارك اوله ای وزير فرح دم] [ذات حيدر شيمی عزم ايده‌لی بو سفره] [عاكف پاشا - تبصره : آنای سفرده يعنی زمان نحوست اقتران رياستده] || محاربه : سفرده شهيد اولدی ' اوغليده سفرده‌در . [بوده غازی كرای : سفرك جوردی چوق ' اميد وفا ايله ولی - اولدق آشفته‌سی بر شوخ جفا جوينه] [نفعی : سفر ايتدكجه مبسم ايده حق فتح مبين] [ملت مسلحه : آلمانيا اركان حربيه‌سينك ١٨٧٠ سفرينه دائر يازديغی اثردن آكلاشلديغنه كوره] [كذا : ١٨٧٠ سنه‌سينده ايمپراطورلغه قارشی پارلاق بر صورتده اجرا ايتديكمز سفره ختام ويردكدن صكره ' جمهوريت عليهنده ايكنجی بر سفره داخل اولديغمز صره‌ده يزمده براز جانمز صقلمش ايدی]

سفربر : سفر حالنده بولنان عسكر .

سفر بری : سفر برلك . حال سفر بری . [فون در غولتس پاشا - ملت مسلحه : احتياط عساكر ايچون سفربر ار اردونك مالك بولنديغی بيوك تفسيمات پك مناسبدر] [ملت مسلحه : پك چوق كيمسه‌لری يواش يواش عالم عسكری وسفر بری‌يه آلشدرمغه احتياج مس ايده‌جكدر]

سفر پلانی : بر حرب قرار ويريله‌جكی صره‌ده طرفين عساكرينك هر درلو احتمالاته قارشی اتخاذ ايده‌جكی تدابير حربيه‌يه دائر پلان . [ملت مسلحه : طوغری بر سفر پلانی ياپمق مشكلاتدر]

سفری : حضری مقابلی . سفر حالنده بولنان .

|| دفعه ' كره : [هر سفرنده‌كی تكديرِ ايتدك - بو سفر مرحمة تلطيف ايت]

سفر ايتمك : نوبت .

سفرلك : جنك وقتی .

سفرلو : سلفده اردويه كيدن سرای همايون آغالری .

سفرلی قوغوشی : سفرلی آغالرينك اقامتكاهی . حالا باقيدر .

سفر ويرمك : اشمك .

بجمع اسفار : اسفار بعيده ' اسفار متعدده .

سفرجل [ع] آيوا . [نفعی : كيدر اول ترك دونی كيم . داخی - قولتوغنده سفرجلی كوزينور]

سفسطه [ع] طوغری ظن اولنديغی حالده نفس الامرده كاذب وعقيم اولان اقيسه واقوال . [يك سفسطه بر پرده حقيقتله بر اولماز] سفسطه پرداز : سفسطه‌جی . منشیٔ سفسطه پرداز .

سفك [ع] قان دوكمك ' دوكولمك : سفك دم ' صفك دماء [يوسف كامل

پاشا ـ تلاق ترجمهسی : شهرت ومفخرت حرصيله تقليب جهان وسفك دماء بيگناهان ايتمك روامیدر)

سفه [ع] سفيهلك : [اسراف وسفه ايله مشهوردر .]

سفيد [ف] سپيد : آق، بياض . [نظيم : ريش سفيد وروی سيه، سرخی حجاب ـ هپ ايتدك اختيار سفيد وسياه وسرخ] [شناسی ـ تاريخ : اوله عقباده سفيد، روی سياه تنسوخ]

بحر سفيد : آق دكز .

سفيدی : سفيدلك .

سفيداج [ف] اوستوبج دينلان بياض معدنی بويا .

سفير [ع] ايلچی، برحكمدارك ديگر حكمدار نزدينه ارسال ايلديگی مأمور سياسی [سعيد بك ـ سفيرلر وشهبندرلر : حكمدارلرك تمثال ذاتيلری بيوك ايلچيلرك وكالت ومأموريتلری سفير اولدقلری مملكتك بالذات حكمداری نزدينهدر]

سفير كبير : بيوك ايلچی .

سفير موقت : يالكز بر خصوصك تبليغ ويا مذاكرهسی ايچون كوندريلان سفير. سفير فوق العاده دخی دينور .

جمعی سفرا : سفرای دول . سفرای دولت عثمانيه .

سفيل بو كلمه تصرفات عاميانهدندر . طوغريسی سافلدر .

سفينه [ع] كمی . [يوسف كامل پاشا ـ تلاق ترجمهسی : ذخائر واشربه ايله مشحون ايكی قطعه سفينه مهيا ايليوب] [يكرمی بش قطعه سفينه ايدی حكمنده فيدل]

سفينهٔ آهنين : زرهلی كمی .

جمعی سفن وسفائن : سفن حربيه، سفائن تجاريه .

سفيه [ع] سفاهتله متصف اولان . [يوسف كامل پاشا ـ تلاق : سفيه مشرب ولاابالی مذهب اولان ايكنجی اوغلی]

سقا [ع] معروفدر . صو طاشيجی، صو كتوريجی . آرقه سقاسی : قربا ايله آرقهسنده صو طاشيان .

سقايه : سقالق . سقايهٔ زمزم .

سقام [ع] خستهلق، مرض . سبب سقام .

سقامت [ع] معنای اولی خسته اولمق || معنای ثانی ومستعملی بوزوقلق : سقامت رأی، سقامت الفاظ، سقامت عباره . [تصوير افكار ـ ادبياتمزه دائر بند مخصوص : مجوثة عنها، تركيب سقيمك بداهت مرتبهسنده اولان سقامتنی انظار عموميهده اثبات ايچون]

سقر [ع] جهنم [ويسی ـ بر مكتوب : غربت كربت وسقر قطعة من السقر اولديغنه نظراً] [مناسترلی نائلی : مخصوص اوله ركوبنه محشر ميداليسی ـ نارجحيم اولنجه محل سقر مقر]

سقط [ع] جسمانی برعارضهيه مبتلا اولمش، حال فطريسنه خلل كلمش : سقط ال، سقط آياق . || كلامده بوزوقلق : اكثر عباراتنده سقط واردر .

سقطات [ع] كلامده بوزوقلق . معناسنه اولان (سقطه) نك جمعی [تبصره، عاكف پاشا : جهلی سببيله اشعاری دخی غلطات وسقطاتدن خالی اولميوب]

سقف [ع] طاوان : سقف خانه، سقف زركاری، سقف منقش [نيلی : يازلسون سقفی بالاسينه تاريخ كهردارم]

سقم [ع] سقام معناسنهدر . (سقم) زياده قوللانيلور .

سقنقور [ع] يونانيدن. برنوع كلر، صنبكه طب قديمده قوم بالغی ايله معروفدر [كانی ـ بيلمجه : پاسقنقور پاكه سنقوردر بو ـ پاكه بركهنهجه سنطوردر بو]
|| اوائلده . مكتوب وسائره صارمقده وحالا باب عاليدن تقديم اولنان معروضاته غلاف مقامنده قوللانيلان قولالی برنوع تول .

سقی [ع] اسقا معناسنهدر . سقی واروا . سقی مزارع، سقی بساتين .

سقيم [ع] سقامتله متصف اولان . بوزوق : فكر سقيم . قول سقيم .

سك [ف] كوپك، كلب [عزت ملا: شمديدن پاى رقيب سكه بر ايپ طاقدلم]

سك بچه : كوپك ياوريسى، ايت انوكى : [تبصرهٔ عاكف پاشا : باباسى اوغلنسه : اى خانه خراب سك‌بچه! بوسنك كندى پاپديغك پالاندر سوينه سوينه نه سويليورسك ديمش]

سكبان (اسم) سابقده عساكر خفيفه، باشى بوزوق .

سكبان باشى : يكيچرى امراسندن لوا پايه‌سنى حائز ضابط .

سكت [ع] [سـ ـ ك ـ ت] برعباره‌يى برصولقده چيقارمه (نم‌دنى فتدلى) آيتى سكت ايله تلاوت اولنور .

سكت مليح : نظمده برحركه‌نك سقوطندن حاصل اولان اقصامق : مقدمهٔ خرابانده‌كى « كو يا جبر طبيعت ايتمش » مصراعى كبى .

سكته [ع] كسله، طورمه : تجارتنه سكته كلدى .

سكتهٔ قلبيه : قلبك طبطبهٔ منتظمه‌سنى اخلال ايدن برعارضه‌دركه بعض كره موتى موجب اولور .

سكته‌دار : آهنكى بوزولمش، بوزوق. سكته‌يه اوغرامش .

سكر [ع] [سـ ـ ك ـ ر] سرخوشلق : حال سكرده‌كى مواعيدك حكمى يوقدر .

حدّ سكر : سكر ايچون اولان ضرب شرعى .

سكران [ع] سرخوش .

سكره [ع] سرخوشلق، صاحبنه غلبه ايدن سرخوشلق. اكثريا معنويانده قوللانيلور : سكرهٔ عشق كبى . || حيرت . سكرهٔ موت . جمعى سكرات : سكرات موت .

سكز (اسم) يديدن صكره كلان صايى . ثمانيه .

سكزنجى : ثامن .

سكزده بر : ثمن .

سكزلى : مثمن .

سكزلك : ثمنيه .

سكسان (اسم) يتمش طقوزدن صكره كلان صايى اون دفعه سكزك حاصل يكونى اولان عدد .

§ سكسان كره : بالدفعات مقامنده تعبير عوام .

سكسك (اسم) برنوع طوغان، اوتلكن نوعى .

سكمك (فعل لازم) برآياق اوزره صيچرا- يوب آتلامق . || خفتله وخفت مزاج انجاسيله صيچرامق، مسرتله شتاب .

سكديرمك : برآياق اوزره سكه سكه قوشد- يرمق || طاشى، كولله‌يى سكدرك كيدر صورتده آتمق .

سكنات [ع] مفردى قوللانيلان (سكنه) نك جمعى . حركات وسكناتنده اعتدالدن آيرلماز .

ساكنلك : حركات وسكناتنده اعتداله رعايت ايدر .

سكنه [ع] ساكنك جمعى . سكنهٔ بلاد، سكنهٔ كرهٔ ارض .

سكوه‌سترو (اسم) ايتاليانجه‌دن . اموال واملاكى حجز .

سكوسترو ايتمك : حجز ايتمك .

سكه (اسم) چادرك آياقلق مثابه‌سنده سدى . || دوكه‌جى قالى .

سكى (اسم) آياق، ديرك آياغى، كرس طاشى || آت آياغينك بياضى .

سكينه [ع] تمكين، وقار، اكثريا (سكينت) صورتنده قوللانيلور : سكينتنه اصلا خلل كلدى .

سكرتمك آدمى تسريع ايتمك، صيچرايدرق قوشمق . سير، شتاب ايتمك، تك وتاز .

سكردشمك : سعى، خلق قوششمق .

سكرديم يايا قوشيسى . سكرديم اوسته‌سى . اليوم جناحتيق آدم تعبير ايديلان حركت عسكريه .

سكرديم يولى : قديم استحكام اصطلاحنجه قلعه بندلرنده محفوظ يوللر .

سكرك ضيق دكل : سكرك ضيقاق . سكرك ديشلى طراق || قاصه ، آرالق : كندوسنى پك سكرك كوررم .

سكرلشمك : قاصه‌سى ، آره‌سى چوغالمق : ياغمورلر سكرلشدى .

سگمن (☜ سكبانه)

سل [ع] صيرمق ، صيرلمق . اكثريا سيف حقنده قوللانيلور : سل سيف ، سل ايتديكى سيفى خصمنه غايه ايتميجه قينه قويمه‌دى .

سل (☜ سبله)

سلاست [ع] كلام سهولت وجزالت ايله ادا اولنمق خاصه‌سى : سلاست افاده ، سلاست كلام . سلاست بياندمانكدر .

سلاطه (ايتاليانجه‌دن) مارول وخيار وسائر يشيللك ايله ياغ قونه‌رق يابيلان شى كه اكثى تعبير اولنور . قاوسك (ياغ ايله معمول اوليشى سبب تسميه‌در .) قولى مجروحدر .

سلاطين (☜ سلطانه)

سلام [ع] عيب وآفتدن سالم اولمه . ويريلوب آلنان سلام بومعنا اعتباريله دعادر . [كانى — اصطلاحاتى حاوى مكتوبندن : سلام برتحفهٔ لاهوتيدر كه جناب حق خير امتى اول هديه ايله بربرلرينه منجذب القلوب ايلشدر ... خلاصه اهل سنت والجماعة ديمكه شايان اولان ذوات نزاهت سماته سلام ايدرز]

سلام آلمق : آخرك ويرديكى سلامى قبول ايله برابر مقابله .

سلام ويرمك : نمازده بعدالتحيات صاغنه ، صولنه توجيه وجه ايله (السلام عليكم ورحمة الله) ديمك . || منتظر اولانه التفات ايتمه .

سلامه طورمق : بريبى تعظيما هيئت رسميه‌ده قيام ايله سلامه انتظار .

✕ عسكر تفنكى ايكى ال ايله بورنيله موازى توته‌رق سلامه مترقب اولمق .

سلاملق : سلاطينك كرك جمعه‌لرى وكرك اعيادده ديدنهٔ معروفه اوزره جامعه عزيمتلرى . || حرمك خارجى دائره . دائرهٔ بيرون .

سلامت [ع] عيوب وآفاتدن برى ، سالم اولمه : سلامت وصول . [سلامت انسان حفظ لسان ايله‌در] (اولمق) (ويرمك) ماده‌لريله قوللانيلور : الله سلامت ويرسون . سلامت اوله . آياغى سلامته ايردى . يعنى محل سلامته وصول بولدى . [مثل : سن صاغ بن سلامت] [نوعى زاده — بيت مفرد . بيمار كوزلركدن جانه ايرشدى آفت — شمدن كرو افندم سن صاغ بز سلامت]

سلب [ع] قاپوب آلمق ، صويوب آلمق . اثوابنى سلب ايلديلر . || نفى وافكار : سلب راحت ، سلب امكان . عقل وشعورينى سلب ايلدى . [نفعى : محض سخن اهل محبت بودر اما — سلب ايلرز بوسوزبده حق ادادر] [جودت پاشا — تقويم الادوار : بوعالم كه عالم تجدد وانقلابدر اختلاف ليل ونهارى كبى تحول ادوار واكوارى دخى هپ تقابل سلب وايجابدر]

سلجم [ع] تحريف ايله شلغم ديديكمز معروف نبات وثمرى كه كوكدن عبارتدر .

سلخ [ع] دريسنى يوزمك ، دريسى يوزلمك : سلخ قربان . || عربى آيلرك صوك كونلرى : سلخ شعبان .

سلخخانه [ع ف] مذبح ، بوغازلنان حيوانلرك دريلرينى يوزدكلرى محل .

سلس [ع] سليس .

سلس البول : بولنى طوته‌ميوب بى‌اختيار سيلان ايدن آدمه دينور .

سلسال [ع] طاتلى ، لطيف صو .

سلسبيل [ع] طاتلى ، لذيذ صو . || جنتده برچشمه || ديوارلرى ، بربرى ايچنه صو ديكر كوچوكلى بيوكلى مرمر يالاقلرى حاوى قصر .

سلطنت [ع] پادشاهلق ، دولت : سلطنت سنيه ، سلطنت عثمانيه . سلطان

عثمانك تشکیل سلطنت امرنده‌کی اهتمامی سایه‌سنده‌در که [شناسی ـ المی :

کائناتی یرادان حضرت حق عزّ وجل
کیم آنك وحدتیدر مبدأ فیاض ازل
پادشاهانك اودر پادشه لم یزلی
سلطنت سورمه‌در کندیلکندن ازلی]

سلطهٔ تشریع اصطلاحات فقهیه‌ده واضع قانون، وضع قانون اقتداری.

سلطهٔ تنفیذ اصطلاحات فقهیه‌ده : قوهٔ اجرائیه .

سلف [ع] اصطلاحجه‌ده برخدمتده یرینه بکیلان آدم [سروری ـ تاریخ :
سلفك عزلی خبرسز خلفك ضبطی ایچون ـ حرف منقوط ایله ایتدم ایکی تاریخ املا] || اسلاف مقامنده‌ده قوللانیلور : سلفده بوقاعده جاری دکلدی . عنای سلف . اخیار امت حقنده غالباً مستعملدر : سلف صالحین .

سلم [ع] [سه . له . م] انواع بیوعدندر. صکره‌دن آلنه‌جق متاع ایچون پشین آقچه ویرمك‌ده اصطلاح اولمشدر .
سلمجی : ایلروده آلاجغی محصول ومتاع ایچون اوجه‌دن آقچه ویرن .

سلوی [ع] [سه . ل . وا] بویکسزدریسی کوریلور برقوش که قدرت حلواسی اینلان (من) ایله برابر صحرای (تیه) ده جناب حق قوم بنی اسرائیلی ارزاق ایلمشدر . [فرح افندی ـ تفسیر المواکب، فی ترجمة المواهب ـ سورهٔ مائده‌ده :
کولکه‌لری بولود، طعاملری من وسلوی، صولری موسی علیه السلامك کتوردیکی حجر ایدی]

سلیس [ع] افصحی (سلس) در . ادبای سلف ایسه لامدن صکره (یا) ایله قوللانمشدر . سلاستلی، آب روان کبی، سهل وملایم سوزه وصف اولنور . نظم سلیس، عبارهٔ سلیسه .

سلیط [ع] وَ

سلیطه [ع] بدزبان، دلازار عورته اطلاق اولنور .

سلیقه [ع] سرشت، طبیعت . بومناسبتله طبیعتده رسوخ بولان انشای کلام قوتنه اطلاق اولنور . فلان اصحاب سلیقه‌دندر . فلانك سلیقه‌سنه دیه‌جك یوقدر . [کثرت مطالعه‌نك سلیقه‌سنجه پك بیوك تأثیری اولمشدر]

سلیم [ع] عیبدن، آفتدن، بلا ونقیصه‌دن بری اولان . معنویاتده استعمالی غالبدر : عقل سلیم، قلب سلیم، طبع سلیم . سلیم القلب .

سمّ [ع] زهر، آغو . سم قاتل .
سم الفار : صیچان اوتی .
سم السمك : شجرهٔ ماهیزهره . بالق اوتی .

سماء [ع] کوك . [مصراع : یردر یانمده ارض وسما بر دکلسه‌ده] [بدبخت اولانك باغنه برقطره‌سی دوشمز ـ باران یرینه‌در وکهر یاغسه سمادن]
جمعی سماوات : [سنان پاشا ـ تضرعات : طارم بالا، وسموات اعلاده موج موج، فوج فوج بحر تسبیحکده سابح] [کذا مخلوقات اولین وآخرین وسکان سماوات وزمین]
سماوی : سمایه منسوب : امر سماوی، کتب سماویه .
سماویات : سماوی شیلر .

سماجت [ع] چرکینلك، لطافت معنویه‌دن بری اولان کلامده مستعملدر : سماجت کلام دینور .

سماحت [ع] جوموردلك ایتمه، جوانمردلك .

سماع [ع] ایشتمه . سماعاً ایشتمه صورتیله : سماعاً نفرت ایتمش . || مولویلرك دونمه‌سی .
سماعخانه : آیین مولوی اجرا ایدیلان محل .

سماعی [illegible] بیشرو انواعندن آغیر ویوروك رقص هواسی .

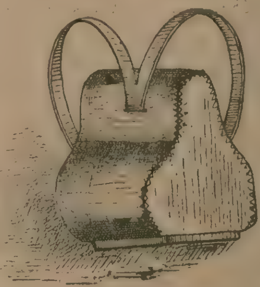
سمانت [ع] سمیرمه، سمیرلك : سمانت حاصل ایلدی . سمانتدن بیزاردر .

سماور (اسم) اسلاو لساننده صو قاینادیقری، دیمك . چای صو بوزدیردقلری معروف موصلقلی قاب .
چای سماوری، آبدست سماوری .

سمت [ع] طرف . جهت . محل : [یسری ـ ارسال مثل : قیسه لیلا ایدی مولی طلبنده رهبر ـ سنده طوت سمت مجازی « دلیدن اوصلی خبر »] هیچ سمتنه انسانیت اوغرامامش . فاتح سمتنده اقامت ایدر، نزم سمتک هواسی لطیفدر .

§ سمتنه اوغراتمامق : برینک تقربنی منع، طرد ایتمک .

سمر (اسم) حمال سمری، آرقه‌لیج . [مثل : حماله سمری یوك دكلدر]



بارکیر سمری : کوتون، پالان .

دوه سمری : هاوت .

سمرلی : قبا، غلیظ شخص .

سمر اورمق : حیوانه سمر وضع ایتمک .

§ سمری دویرمك : تمایل .

§ سمری دوکمك : کوج ینشمه‌مك .

سمرلی برون : ارکوجلو، غاغه برون .

سمرجی قوغه‌لغی : قالین، هوشاق ساز .

سمرمك (فعل لازم) سمیرلمك، اصلی (سمرکنمك) سمن حاصل ایتمك لحم وشحم پیدا ایتمك .

سمرتمك : حیوان بسلیوب سمیرلتمك، طوپراغی کوبره ایله تسمین، بر شیئک آلتنی بسلیوب قباردەرق تقویه ایتمك .

سمع [ع] ایشتمه || قولاق، حاسهٔ استماع : سمع دقتله دیکله، سمعنه واصل اولدی .

سمك [ع] [سه ـ مه ـ ك] بالق حوت .

سملجه‌مك (فعل لازم) سملجمك . ییپرامق، قیپردامق، سینوب صیرلاتمق .

سمن [ع] [سه ـ مه ـ ن] سمیرلك . سمیرمك : اولکی کبی ضعیف دکل کورمیه‌لی سمن کتورمش .

سمن کاذب : یاغه سمیرمك که لحم وشحم جهتیله اولمیان یلانجی سمیرلکدر .

سمن [ف] یاسمین دیدیکمز معروف لطیف قوقولی چیچك . [فضولی : رشتهٔ جانم یتر ایت بر کره ـ صالمه سر زلف سمنسایه تاب]

سمند [ف] آت، قوله دیدیکمز طونده‌کی آت . [نفعی ـ رحشیه : اوله دائم سمند بخت دولت زیر رانده ـ ویره صحتله هم لطف خدا عمر بلا غایه]

سمندر [ف] خرافات عجمده آتشده تکون ایدر، آتشده یشار، آتشده اولور رحیوان موهوم . [وهبی ـ تحفه : آتشده اوحیوان که کرز آدی سمندر]

کلر جنسندن قوملقده یشار عایت بدمنظر صفوق بر حیواندر .

سموح [ع] [سه ـ مو ـ ح] سماحتی چوق اولان .

سمّور [ع] [سه ـ م ـ مو ـ ر] زرداوه جنسندن وصکسار طاقمدن سیبر طرفلرینه مخصوص برحیواندرکه فروه‌سی مقبول ومعروفدر [نفعی : دوز اول مهره کیم چرخی شب اندرروز اوله آلك ـ کنجه صرتنه براق دیبا قاپلو سمّوری] [ندیم ـ سرقی :

صال خط سیهکارك او رخسارهٔ آله
سمورکی قاپلات بوسنه قرمزی شاله
آل دستهٔ اکر لاله بولنمازسه پیاله
ویر حکمنی ای سرو روان کهنه بهارك]

فروهٔ سمور : سمور کورك : [ندیم ـ شرقی :

قاپلادوب کل بدنه شالی فروهٔ سموریکه
اول سیه زلفی دوکوب اول سینهٔ بلوریکه
عطر شاهیلر سوروب اول کردن کافوریکه
عید در چیق نازله سیرانه قربان اولدیغم]

سموم [ع] [سه ـ مو ـ م] سام یلی . باد سموم دخی دینور . [نفعی : طوقنسه کرتف قهریله روی بحره سموم ـ ایرشسه کردم لطفیله جوق خاکه نسیم]

سمّى [ع] [سه ـ مى ـ ى] همنام كه تركجه‌ده آداش تعبير اولنور . [همام محترم وهم سمىّ پيغمبر]

سمير [ع] مسامر يعنى كيجه‌لرى انجمنى مسامره عقديله بربرله مصاحبت ايدن اشخاصدن هربرى . اصطلاحزده مترشت ' طبيعت مقامنده قوللانيلور : وزير معالى سمير . امير درايت سمير . دبير عطارد سمير كبى تعبيرات خوابيده معروفدر

سميرگين اويوب شيشن ' سميرلكدن اويوقلايان ' مان قفا .

سميز (صفت) ياغلو ' ياغلانمش سمين ' ناحص . بسيلو .

سميز اوت (اسم) بقلة الحمقاء ' هرم ' فرفينه ' معروف سبزه ' صبفى .

سميع [ع] حاسهٔ سامعه‌سى قوتلى ' زياده ايشيدجى اولان . || اسماء الحسنادندر : [شاكر احمد پاشا ـ شرح اسماء الحسنى :

السميع اولمش ايسه سامعه زيب
ايلر آثار نطقكى تهذيب
منكشفدر خدايه جمله صدا
وصفيدر سمع ' بى اذن اما]

سمين [ع] سميز . انسان وحيوان واعضاسى حقنده قوللانيلور : شخص سمين ' جاموس سمين ' ساعد سمين . لحم سمين . || مجازاً بيهوده ' زياده ' آرتق مقامنده قوللانيلور . او حالده ضعيف معناسنه اولان (غث) ايله استعمال اولنور ؛ غث وسمين دينور . افراط وتفريط وضعف ومبالغه آرتق ' اكسك كبى بر حكمى شاملدر : [نفعى ـ قصيده : هله معذور اوله مدحكده اولان تقصيرم ـ انكسار ايله دينن سوزده اولور غث وسمين]

سن (ضمير) مفرد مخاطب . اصلى صاغير كاف ايله صيغه‌ده ظاهردر . بسنك سوزك ' ناسك سوزى كبى يرلرده ضمير غائبدن تفريق الزمدر . كذلك (سن) ضميرندن (سك) فعل مخاطبى ايله فعل غائبى تفريق اولنماق صرف خطادر . براز زماندن برى بعض اصحاب لسان تورده‌لى (سك) فعل مخاطبى فعل غائبده اولديغى كبى (سين) ايله استعمال ايدلمكه باشلانمشدر : (كوردسك) يرينه (كوردسين) كبى .

سنا وَ

سناءمكى [ع] بقليه فصيله‌سندن (قثاء) جنسندن برآغاجك ياپراغيدركه مسهلدر . قثاء الهندى دخى دينور . لسانمزده سينك كسريله همزه‌سز اوله‌رق (سنامكى) صورتنده مستعملدر .

سنابك [ع] حيوان طرناغى اوجى معناسنه اولان ومفردى قوللانيلميان (سنبك) ك جمعى‌در . سنابك خيل .

سنابل (☛ سنبله)

سنج [ف] طارديجى ' وزن ايديجى اكثريا معنوياتده قوللانيلور : معانى‌سنج ' نكته‌سنج [نفعى : اول نادره سنجم كه نكات كلامم ـ حيرتده انديشهٔ عقل حكمادر]

سنجر (اسم) مترس ' طابيه ' استحكام .

سنجيده [ف] طارتلمش ' متوازن ' منتظم . [شاعر پاك اولانك سوزلرى سنجيده كرك]

سند [ع] مطلقا كاغد اوزرنده اولان احتجاج واستناده شايان تمسك . ورقهٔ رسميه ' تحويل ' دولتك اوراق نقديه واسهام سندى .

سندلشمك : ورقهٔ رسميه تعاطيسيله مقاوله ايتمك || بازارلشمق . ايشى قويله‌مك .

|| دليل ' برهان : آنك سوزى سند اتخاذ اولنه‌ماز || ملجا ' استنادگاه : سند العاجزين اولان جناب پيغمبره التجا ايلرم .

سندال [ع] صندال . قايق انواعندن معروف سفينه‌جك .

سندله‌مك (فعل متعدى) آياق اوزرنده ايكن سورچر كبى صارسلق ' صالانق . ايكى يانه دوريلور كبى يورومك .

سنك [ف] طاش [سنگك بنا ابجوندر اكر وارسه قيمتى] [روحى : بغداد صدفدر كهرى در نجفدر ـ يانده آنك در وكهر

سـنك خزفدر] [یوسف كامل پاشا ـ تماثل : روزكاره كوكس ویرمش سـنك كوهپارەیه شبیه اولان] [نفعی : طوقنسه عرصهٔ هیجاده نعلی كر سـنكه ـ عدویه هرشرری برجحیم ابدر ایقـاد] [مصراع مشهور : سـنكده مضمر اولان آتشه آب اتمز اثر] [راغب پاشا : وارمی سنك وكهرك فرقی صفادن غیری]

سـنك دل : طـاش یوركلی ' مرحتسز . [سامی: اهم تمام اوسنك دلهایلدی ـ صد آورن كه سكەسنی قازدی مرمره]

سنك خارا : قانی ' پك ' سرد طاش . مرمر . صخرهٔ خارا . [مصراع مشهور : حدا قادردر ایلر سنك خارادن كهر پیدا]

سنكستان : طاشلق ' قیالق اولان محل .

سنكلاخ : طاشلق قیالق .

سنكین : طاشدن یاپلش اولان . قلب سنكین .

سنوی [ع] سـنهیه منسوب ' ییلاق ' بر سنهلك : ابراد سـنوی ' عائدات سنویه .

سنه [ع] ییل ' سال: سنهٔ حالیه ' سنهٔ آتیه . [سروری : آرتیروب ایلغن ابراده ویرد برسنهده]

جمعی سنین : سنین واعـوام . سنین متأخره ' سنین سالفه .

سنهٔ مالیه : سـنهٔ هجریهٔ شمسـیهنك عندی برحسـاب ایله یوریدیلان شهوری كه ابراد ومصارف ومعایش ومرتبات دولت آنكله تسویه اولنور .

سـنهٔ شمسیهٔ هجریه : هجرت سـنیهٔ جنـاب پیغمبریدن محسـوب اولان سنهٔ شمسیهدركه شمسـك میزان برجنه انتقالندن یعنی ابتداسی ایلول افرنجینك یكرمی اوچندن معتبردر . اثرمزك تاریخ تمثلی اولان سنهٔ حاضرهٔ شمسیه ایسه ١٢٦٩ سنهٔ هجریهٔ شمسیهسی شتای اولینك اواسطیدر .

سـنهٔ قمریهٔ هجریه : هجرت نبـویهنك شهور قمریهدن محسـوب اولان تاریخیدركه سـنهٔ هجریهٔ شرعیـهدر . اعیـاد وایام مبـاركهٔ مسلمین آنكله حساب واجرا اولنور .

سنهٔ جلالیه : سـلطان جلالالدین ملكشـاه سلجوقینك امریله هجرتك ٤٧١ نجی سـالنده حساب وتقویم اولنان تاریخ شمسیدر . الیوم منجمین اسلام تقویملرینی بوحساب ایله تنظیم ایدرلر . رأس سنهسی (فروردین) ماه جلالی ابتداسـیدركه حمل برجینك درجهٔ اولیسیدر . او كونه (نوروز سـلطانی) اطلاق اولنور . مبدأ موسم بهاردر .

سنهٔ قبطیه : روما ایمپراطورلرندن (دیوقله جیانوس) كه لسانمزده (دقیانوس) ایله معروفدر. قوفط قومنی یعنی مصریلری تأدیب ایلدیكی زماندن معتبر ومیلاد عیسادن ١٤٨ سـنه مؤخردر . رأس سنهسی شهر (توت) ابتداسـیدركه سنبله برجینك ١٦ نجی درجهسنه یعنی ٦ تموز افرنجییه مصادفدر .

سنهٔ میلادیه : میلاد حضرت عیسادن اعتباراً حساب ایدیلان تاریخ نصارادر رأس سنهسی كانون ثانی ابتداسیدركه (دلو) برجینك اوننجی درجهسنه مصادفدر .

سنی [ع] [سه ـ نی ـ ی] رفیـع ' عالی ' اكثریا موصوفی مؤنث اولان كلاتده مستعملدر : سنت سنیه ' ارادهٔ سنیه كبی .

سوابق (☚ سابقهیه)

سواحل (☚ ساحله)

سواد [ع] سـیاهلق ' قرالتی [نفعی : كورنسه لطف سـواد قلم وشبده ـ ابدردی نیر اعظم نجومه رشك عظیم]

سواد شام : اقشام قراكلغی . [منیف : دور خطنده باكه اومهسینه كوستر ـ كویا سوداشامده آینه كوستر]

تكثیر سواد : تصویر مرامده لزومندن زیاده یازمقله كاغدده قرالتیی چوغالتمق كه معایب انشادندر.

سواد عظم : بیوك شهر . || مكهٔ مكرمه .

سوادالبطن : قره جكر ' غم ' غصه .

سوادالعین : كوز بیكی . معشوقدن دخی كنایه اولنور .

سواطع [ع] ساطعك جمعی ' پارلاق اولانلر.

سوافل [ع] سافلك جمعى . سوافل ناس .

سوالف [ع] سالفه‌نك جمعى . پچمش اولانلر : سوالف ازمان . سوالف ايام .

سوانح [ع] سانحه‌نك جمعى .

سوداء [ع] هوس ، آرزو : [راغب پاشا : سودای جاهه دوشمه كه راحت قومز سنى] [فضولى : آغاردى موى سر سوداى زلف يار يغزمى] [سامى : گاه فكر بوس لعلك كه خيال كاكلك - اولمازعشاقه سيه بخت غمك سوداسى بر] [فضولى : عارف اول سوداى عشق انكارين ايتمه اى حكيم - كيم وجود خلقدن آنجق بو سودادر غرض]

|| شدت ميلان . سوداى قلب : || اخلاط اربعه‌دن برى . سوداوى مزاج .

سودا زده : عاشق شوريده .

سوداوى : مزاج جهتيله اخلاط اربعه‌دن سودايه منسوب اولان .

قره سودا : ماليخوليا قورمه ، مراق علتى .

سوسن [ع] [سه - و - سه - ن] صوصام ديديكمز معروف چيچك .

سوط [ع] قامچى ، قرباج . [نديم - منجم باشى تاريخى : جناب امامه كونده اون سوط ضربنى امر ايلدى]

سوق [ع] ايلرو سورمك ، سوق مطايا ، سوق عساكر . سوق كلام .

سوكند [ف] يمين ، قسم ، [عهد وسوكندينه آلدانمه صاقين]

سومك (فعل متعدى) حب ، ود ، محبت ايتمك . || الايله اوخشامق || حظ ايتمك ، مقبول طوتمق . || تعشق ايتمك ، مفتون اولمق .

سوديرمك : خوش كورنمك ، كنديني سوديرمكه چالشدى .

سوشمك : خوش پچنمك ، ايكى كشى بربرينه محبت ايتمك .

سولمك : محبوب جاذب اولمق .

سونمك : مسرور ، ممنون ، محظوظ وشادان ، شادكام اولمق || ابتهاج ، اظهار حبور ، مسرت ايتمك .

سونديرمك : مسرور ممنون ايتمك . فرحناك قيلمق .

سوكى : حب ، محبت . وداد : آنا بابا سوكيسى : حب والدين .

آنا سوكيسى : شفقت مادرى . || عشق ، علاقه .

سوكيلو : محبوب ، حبيب ، خليل ، دوست .

سويجى : طائفهٔ نساده يكديكرينه محبتله رجالدن مباعدت ايدنلردن هربرى .

سويم : محبت ، جمال ، جاذبه ، آن . سويملو : محبوب ، بهيج ، جاذبه‌لو .

سوينج : انبساط ، سرور ، طرب ، فرح ، نشاط ، شادى : آياقلرى سوينجدن يره باصمادى .

سوى [ع] دوز " هـ طوغرى موار . راه سوى .

سويتمك (فعل لازم) كجيكمك ، تأخر . || تأخير ، تأجيل .

سويق [ع] [سه - و - يق] بدويلره مخصوص برنوع طعامدر كه ترجمه‌ده [قاود] تعبير اولنور . حبوباتى قاوروب سحق ايلدكدن صكره سود ياخود روغن ايله قارشدروب طغارجغه باصارلر واثناى سفرده زاد راه ايدرلر .

سويه [ع] برابرلك ، مساويلك .

على السويه : مساوات اوزره .

سويا : مساوى اولهرق .

سه [ف] اوچ ، سه‌پا ، سه‌پايه اوچ آياقلى .

سهر [ع] كيجه‌لرى اويويامامق ، سهر علتى .

سه‌شنبه [ف] صالى كونى .

سهل [ع] قولاى ، [بيت مشهور : جهالك اولمرتبه‌سى سهل اولماز - كيسنمز نابوقدر جهل اولماز] [يوسف كامل پاشا - تلاق

ترجمه‌سی : عالم کون وفساده تکون وتحدث ایدن صعب وسهل امور]

سهل ممتنع : قولای کورنمکله برابر مناظره‌سی مشکل اولان سوز : [ادیباتمز ملت دیلسز انسان قبیلندندر] و [ال اوزا یلان بره دیل اوزادیلمامیدر] قوللری کبی .

سهم [ع] اوق . || حصه . خزینهٔ دولتک قرض طریقیله آلدیغی آقچه‌یه تقسیطله ویردیکی مرتب فائض ، او فائضک سند رسمیسی ، تحویل .

جمعی اسهام : اسهام دولت ، اسهام عمومیه .

سهم [فا] قورقو ، سهمناک : قورقنج .

سیاح [ع] سیاحت ایدن ، سیاحتی اعتیاد ایدن . [ندیم ـ قصیدهٔ ربیعیه : ای عالم مسالک سیاح هوشیاری ـ هیچ قصر صورتنده کوردکمی نوبهاری] سیاح مشهور ابن بطوطه .

سیاحت [ع] بلده‌دن بلده‌یه طولاشوب کزمک . اوروپایه سیاحت ، سیاحت فنیه ، بو سیاحتدن مقصدی جغرافیایه متعلق بعض کشفیات ایدی .

سیار [ع] یوریجی ، کزیجی ، مخابر سیار ، سیار قولجی ، سیار مبصر . [بنم بختم عجب برکوکب سیاره تابعدر]

سیاره [ع] یوریان ، ثابت اولمیان ییلدیز . زحل سیاره‌لرک اک غریبیدر . سیارهٔ عطارده دبیر فلک اطلاق اولنور . [نفعی : براوله ثابت وسیاره مجملرله ـ حکم ایچون داخی نه تقویم آله نه اسطرلاب] [دری : نه حالدر بوکه سیاره وثوابت وخاک ـ هوای عشق ایله حالا یورر ، طورر ، اوتورر]

جمعی سیارات : ثوابت وسیاراتی فرق ایتمز .

سیال [ع] آقیجی آقان : آتش سیال .

سیاله [ع] آقیجی ماده : سیالهٔ برقیه ، سیالهٔ هوائیه .

سید [ع] اولو ، محترم ، قومک بیوکی ، ملتک حقیقةً برسید ذیشانی در . || علیه الصلاة افندمزک سلالهٔ طاهره‌لرندن اولان ذات .

سیر [ع] یورومک : سیر عادی . سیرمریع ، سریع السیر . [سیرینه کوز ایرمز کلک هنرجامه سینک] || کزمه ، کشت وگذار ایتمه : سیر سفاین ، [سیره چیقمش قوبراز اکلنسون] || تماشا : دونمایی قایقدن سیر ایتدک . [دانش : سیر کلشن باکه اول سرو خرامانله‌در]

سیران [فا] کزمک ، تماشا ایتمک .

سیرجی : تماشا ایدن [یوسف کامل پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی بوکون سیرجیلر ایچنده صاحب وقار براختیار کوروب]

سیف [ع] قیلیج ، شمشیر ، تیغ : برقبضه سیف ، سیف مرصع ، تعلیق سیف .

سیل [ع] و .

سیلاب [ع] و .

سیلابه [ع] شدت وکثرتله آقان صو ، یاغمندن طاشوب اطرافی قاپلامش اولان جوشقون صو . سیل منحدر [فضولی : موسم سرچشمه‌لر منزل قیلان آشفته مجنوندر ـ آنکیچون بستهٔ زنجیر سیل اشک کلکوندر]

سیلان [ع] آقق ، صو کبی جریان ایتمک . سیلان دم .

سیئ [ع] کوتو ، فنا ، قبیح : طور سیئ ، طینت سیئه .

سیئه [ع] کوتو ، فنا ، قبیح ایش . بوقدر سیئه صاحبی برآدم تصور ایدیله‌مز .

جمعی سیئات . سیئاتی قابل تعداد دکلدر .

س ِ : كسره ایله

سباع [ع] مفردی قوللانیلان (سبع) ك جمعی. یرتیجی حیوانلر. سباع وحشت.

سباق [ع] بر ینك ایلروسنه چكمك، تقدم، رتبه و منزلت جهتیله زیاده رفیع اولمق. || عبارەنك طرزندن واولیله آخرنده اولان كلمات مسرودەدن حاصل اولان معنی. سباق كلام، سیاق وسباق.

سبط [ع] طورون، حفید. سبط نبی.

سبطین: حسنین حضراتی. سبطین محترمین

سپارش [ف] ایصمارلامه، حواله ایتمه. كندوسنه برچوق شی سپارش ایتدیكم حالده هیچ برینی ایفا ایتمدی. [فضولی: جانه آزار خدنكك خوش كلور اول كارخه – بر سپارش قیل كه سزدن اولمسون آزارسز]

سپاس [ف] حمد، ثنا، شكر: سپاس لایحصا. سپاس بی شمار او كرد كاره سزا درادر كه.

سپاه [ف] عسكر: سپاه ظفر شعار.

سپاهی (اسم) تخصیص ایله تیمارلو سواری. بیوكلری زعیم، سپاه اوغلانی اوجاغی: سابقده منتظم آلتی بلوك سوارینك ایكنجی فرقه‌سی.

سپر [ف] قالقان [نفعی: اما كیر بجك معركه معنیه اول – شمشیری قور اندیشه‌یی زره وسپر ایلر] || آردینه كیرلنه‌جك، كندوسیله محافظه اولنه‌جق شی: النی كوزینه سپر ایتدی.

سپر غم [ف] شاهسفرم دركه فسلكن دیدیكمز قوقولی معروف نبات، ریحان

سپنج [ف] مسافر.

سرای سپنج: مسافرخانه، دنیا.

سپند [ف] اوزرلك دینلان نباتك تخمی. نسوان اصابت عین ایچون آتشه آتارلر، وبالطبع چتردی حاصل ایتدیكجه نظرك دفع اولوب كتدیكنه اعتقاد وحكم ایدرلر:

سپه [ف] سپاه مخففی [نفعی: اوصفدر سپه آرا كه سایهٔ تیغی – ایدر طوقنسه سپهر كبی آفتابی دونیم]

سپهدار: سرعسكر، باش بوغ – سپهداری: سرعسكرلك.

سپهسالار: سرعسكر. سپهسالاری: سرعسكرلك.

سپهر [ف] كوك، سما، آسمان. فلك [سپهر كج بختنی، اقبالنی هپ پایمال ایتدم] [نائلی قدیم: سپهر كینه جودك بیوفالق رسم عادیدر – فلكدن بی‌نیاز اولمق دخی براوزكه دادیدر]

ستاره [ف] ییلدیز: [نفعی: ییلدیزم بنده ستارەمده ندر بوكوكب – رشك ایدرلر آكا تأثیرده مریخ وزحل]

ستایش [ف] مدح ایلیش، اوكش. وصف ایدیش: ستایش باده.

ستر [ع] پرده.

ستم [ف] ظلم: [نفعی: ستم تغلب عدلیله مختفی وعدیم] [كذا: ستم كه معركه آشوب ظلم و بدعتدر – شكنجه پنجهٔ قهرندەدر كریبانی]

ستم دیده: مظلوم. ستمدیده، روزكار.

ستم رسیده: كندوسنه ظلم وستم ایرشمش، اصابت ایتمش اولان: مرد ستم رسیده.

ستمكار: ظالم، غدار، جبار: ستمكار دوران.

ستمكش: ظلمه، ستمه كرفتار اولان.

ستمكر: ظالم.

ستمكری: ظالملك.

|| اینجنمكی موجب سوز، سرزنش، كنایه: برچوق ستمدن صكره بنده بارشدق. [مصراع مشهور: خصمك ستمن آكلامامق خصمه ستمدر]

ستیز [ف] و

ستیزه [ف] غوغا، جنك، جدال: [باقی – مرثیه، برای سلطان سلیمان قانونی: سركشلك ایتدی توسن بخت ستیزكار – دوشدی زمینه سایهٔ الطاف كردكار]

ستّه [ع] آلتی. اقسام جهات ستّه دندر . مواد ستّه .

ستّهٔ ثور : اوكوز صغوغی كه اول بهارده حمل برجينك اوتوزنجی درجه‌سنده بدأ ايدر .

ستّين [ع] آلتمش . (ستون) دخی دينور .

§ ستين سنه : جانی ايسترسه مقامنده تهكماً ايراد اولنور . تركجه‌ده قرق ييل ديمك كبی .

سجال [ع] بيوك صو قوغه‌لری [قنغی هنگامه‌يه كيرديسه مظفر اولدی ـ دكدی عارضنه لطمةالحرب سجال] «الحرب سجال» مثل عربيسی؛ غلبه نوبت بنوبت گاه بوطرفده گاه اوطرفده واقع اولور . ديه‌جك يرده ايراد اولنور .

سجلّ [ع] محكمه قيودينه‌، وقايع ودعاوی‌يه مخصوص دفتر، محكمه دفتری . سجلده قيدی وار .

جمعی سجلات : سجلات محاكم .

☾ سجل نفوس : بر بلده خلقنك مقدارينی ناطق اولان دفتر . نفوس استاتيستيقی .

☾ سجل مأمورين : خدمات اداره‌ده بولنان كوچوك بيوك كافهٔ مأمورينك بدايت مأموريتلرندن اك صكره‌كی خدمتلرينه قدر كافهٔ احوال وافعالنی ناطق دفتر رسمی .

سجن [ع] زندان، محبس : سجن بلا، سجن اضطراب .

سحر [ع] جادولق، بيوجيلك . [نديم : سكا بر عجب داستان سويليم ـ قولاق طوت كه سحر وبيان سويليم]

سحرآميز : سحره مشابه، سحرمسی شی .

سحرباز : بيوجی، سحار .

سدره [ع] طرزون حرماسی قبيلندن بر آغاج، سايه‌سی لطيف وشمعيه‌در .

سدرةالمنتهی : سماء اعلاده بر مقام قدسی . كيفيت مفصله‌سی تفاسير شريفه‌ده مبيندر .

سرّ [ع] كيزلی شی، خصوص خفی . [نفعی : اوصدر كوكبه كستركه عدل ايچون اولمش ـ وجودی مظهر سر جلال رب رحيم] [يوسف كامل پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی : استكشاف سرامرنده درلو درلو الحاح وابرام ايلدی]

[مثل : سركی سويله دوستكه صمان دولديرر پوستكه] كذا : [ار اولان سر ويررده سر ويرمز]

سراً : كيزليجه‌، كيزلی اوله‌رق .

جمعی اسرار .

سراج [ع] قنديل، يانار فتيل .

سراج وهاج : علولی، پارلاق يانان قنديل. قنديل شعله‌دار .

سراجه [ف] جلدی رخنه‌دار ايدر عسير الالتيام بر ياره . داءالخنازير .

سرايت [ع] كچمك، بولاشمق : [نفعی : كرم سرايت فيضيله كون كبی مشهور ـ ستم تغلب عدليله محتفی وعديم] خسته‌لكك سرايتی . سرايت طاعون، قولرانك سرايتنه ميدان ويرمه‌مك ايچون قرانتنه‌يه لزوم واردر .

سربال [ع] كوملك .

سرشت [ف] طبيعت، خلقت، فطرت، طينت: خوب سرشت . مقتضای سرشتی .

[نديم : خوشا نزهت‌آباد جنت سرشت ـ كه خاكنده مدغم مزاج بهشت]

سرشته [ف] يوغرلمش، ملمع، فطرتنده سرشته اولان انصاف الجاسيله . [نفعی : نهاد آب وخاكنده سرشته عدل فاروقی ـ كتاب عقل وفكرنده نوشته زهد طيفوری]

سرشك [ف] كوز ياشی : [سلطان احمد ثالث : سرشك اشكمك باقی فرقی وارمی چاغلايانلردن] [نديم : سرشكمی اكسك فغانمی يوق ـ نيازه مناسب زبانمی يوق]

سرقت [ع] چالمق چالنمق : سرقت نقود، اموال اميريه‌يی سرقت ايلدی .

[مثل : سرقتله اوكسه ايدی فارهلر اوكاردی]

|| خرسزلق، سارقلك : افاداتی سرقتنی اثبات ايليور .

سركنجبين (☛ سكنجبين)

سرکه [ف] اوزوم صوینده یاپیلان معروف اکشی . سرکه فروش : سرکه‌جی، سرکه صاتان . [مثل : بادهوا سرکه بالدن طاتلیدر]

سطل [ع] معروف قولپلی قاب که تحریف ایله ستیل تعبیر اولنور طاوله سطلی حیوان صولامغه مخصوص بیوک طاس منسوب اولدیغی لسانده سین مفتوحه ایله‌در . [نفعی : زهی رخش مرصع رخت وزرین نعل وسیمین تن ــ که قیمتده دکر سطل صطبلی تاج‌دارایه]

بربوسطلی : بربرلرک باش بیقادقلری موصلقلی قاب .

سعاتب [ف] قوغوجیلق، غمازلق ایتمک : فلانک سعاتبنده بولندی .

سفال [ف] چاناق چوملک قریغی [راغب پاشا : بلاس رندی وکهنه سفالی اهل استغنا ــ دکشمزلر درفش کاویه تاج فریدونه]

سفر [ع] کتاب، جزؤ باب، فصل. استعمالی تورات وانجیله محصوصدر . تورانک ایکنجی سفری، سفر رابع انجیل .

جمعی اسفار : اسفار تورات .

سفله [ع] آلچاق، فرومایه [راغب : چکمه فلکده سفله‌لرک امتنانی]

سفله نهاد : سفله طبیعت : [نفعی : کیم چکر منتن اول سفله نهاد دونک ــ باشنه چالسون اکر وار ایسه احسان فلک]

سقط [ع] تمامه ایرمه‌دن دوشن ولدکه آکا ترکجه‌ده (دوشوک) تعبیر اولنور. سقط وقوع بولدی .

سکال [ف] اندیشه، قورندی .

بدسکال : فکری کوتو اولان .

سکه [ع] پاره اوزرینه ضرب اولنان نقش: [مثل مشهور : سکه وخطبه پادشاهلک ایکی دلیلیدر] [فضولی : رواج نقد، نقش سکه دندر کر خزف اولسون]

سکه‌یی مرمره قازمق : نیك نام براقمق .

حسن صیت : [مصراع ــ سید وهبی : سخاده سکه‌یی مرمرده قازدی برحاتم] [نابی ــ لعل ویاقوتده قازار سکه‌یی مرمرده دکل ــ نایا هرکیم اولور نام نکو قیدنده]

|| مولویلرک کیدیکی کلاه .

سکه کن [ف] قالب قازان سکه قالبی حك ایدن .

سکه کن باشی : رئیس سکه کنان .

سکّین [ع] بچاق .

سکنجبین [ف] بال ایله قاریشق سرکه شروبی. آکا عجملر مارول باتیروب یرلر.

سلاح [ع] قلیج، کسیجی، جرح ایدیجی آلت. تفنك طبانجه، قلیج، سونکی کبی آلات حرب : چوجق النه سلاح ویرلمز . سلاح استعماله قابلیتی یوق . عسکری یکی سلاحلرله تسلیح ایلدیلر .

جمعی اسلحه : اسلحهٔ جارحیه، اسلحهٔ ناریه. عساکر عثمانیه اسلحهٔ جدیده ایله مسلحدر.

سلاح آتمق : تفنك آتمق .

سلاح بوشالتمق : تفنك وطبانجه مقوله‌سنی آتش ایتمك .

سلاحه طاورانمق : پشتوه، قنیجه طاورانمق، سونکی طیانمق .

سلاحخانه : دارالاسلحه . سلاح انباری .

سلاحدار ـ سلحدار (اسم) سابقده برنجی منتظم سواری بلوکی : سلحداران خاصه . [نفعی : نته‌کیم شاه کل کلشنده اظهار ایلیه شوکت ــ چکه سنبل اوکنجه توغ اوله سوسن سلحداری]

سلحدار آغا : سابقده رکاب پادشاهینك اك بیوك کدکلوسی .

سلاحشور ـ سلحشور (اسم) آت اوزرنده سلاح قوللانمق صنعتنده ماهر اولان [نفعی : یکانه شهسوار قهرمان کوکب که لایقدر ــ فلك آکا سلحدار اینسه بهرام سلحشورای]

سلحشوران : سابقده امیر آخورك تحت اداره‌سنده اولان جماعت اسلحه . سلحشوران خاصه .

سلسله [ع] زنجیر . [پای ومیانه مربوط اولان سلسلهٔ تکانی سورکلیه‌رك] [نفعی : تقویت بخش ظفر سلسله بند اعدا ــ همت آموز کرم عقده کشای احباب] || بربرینه طولانوب

کیدن شیلرک هیئات عمومیه‌سی : [الب سلسلهٔ جبالی | سلسلهٔ افاده‌، سلسلهٔ علماء [یوسف کامل پاشا – تلاق ترجمه‌سی : صعب وسهل امور مربوط سلسلهٔ مشیت جناب قادردر]

|| صوی صوب، خاندان، اوجاق، دودمان : سلسله‌سی تمیز . بیوك بر سلسله تشکیل ایدر . [فضولی : بر بری سلسله‌سی عشقنه دوشدم ناکه – شمدی بیلدم سبب خلقت آدم نه ایمش]

سلك [ع] ایپلك || دیزی، صره : سلك افاده‌، سلك کتاب [نفعی : بحر طبع نم ابر کرمکله پردر – سلك نظمم کرم مدحکله زینتیاب]

سلم [ع] . صلح (فتح ایله‌ده فصیح در .)

سمات [ع] نشان، علامت معناسنه اولان (سمه) نك جمعی درکه مفردی قوللانلماز . مکارم‌سمات، معارف‌سمات تعبیرلری معروفدر .

سماط [ع] سفره اوزرینه دیزلمش اطعمهٔ کونا کون . [سماط جودی ایله سیر اولوردی کر سنه‌لر]

سمسار [ع] بایع ایله مشتری آره‌سنده‌کی میانجی که ترکجه‌ده دخی سمسار دینور دلال ایله سمساری فرق ایتملیدر .

سمید (اسم) سماد . صوسامالی حلقه . یاغلی سمید .

سن [ع] دیش [یوسف کامل پاشا – تلاق ترجمه‌سی : سن فیلدن مصنوع ریسریر اوزرنده] || یاش [سنم که چل وچهاری بچدی – آتی آلان اسکداری بچدی]

سناً : یاشجه . سناً اکبرینی دکل عقلاً ارشدینی انتخاب ایلدی .

سناغوغ (اسم) عبرانیدن . معبد یهود . حاورا .

سنامکی (فتحه ایله سنامکی‌یه)

سنان [ع] مزراق . [اعمال سیف وسنان ایله نیجه رؤس سرخسری غلطیدهٔ خاك خزلان ایلدی] [ثابت : چنده صانمه که خار اوزره غنچه اولدی بدید – سر حسین شهیدی سنانه دیکدی یزید]

سنتینه (اسم) ایتالیانجه‌دن (سنتینه) کمینك دیب انباری . صو پریکن یری، جه سفینه . سنتینه قوقوسی .

سنجاب [ع] حیوانات قاضمه‌، یعنی کمیریجی حیواناتدندر . فروه‌سندن کورك یاپیلورکه معروفدر .

بوحیوان دائما درت آیاغی اوزرنده یورومز. اکثریا آرد آیاقلری اوزرینه چوکرك اوك آیاقلریله بولدیغی حبوبات واثماری آغزینه کوتورر . غایت تمیز، نهایت درجه‌ده خفیف‌الحرکه‌، فوق‌الغایه ذکی‌در . یوکسك آغاجلرك تپه‌لرنده کزمك معتادیدر، صودن پك زیاده متحاشیدر . یعنی نهر وکول کبی شیلردن دائما اوزاق بولنمغی ایستر . یازین فندق، بادم، جوز، پالاموط کستانه قبیلندن اولان اثماری طوپلایوب اولو آغاجلرك قوغوقلرنده ادخار ایله قیشین آنلرله راحتجه تغذی ایلر . دیشیسی کوزلری قپالی اوله‌رق ایکیدن یدی‌یه قدر یاوریلر .

سنجابك برقاچ نوعی واردر : عادی سنجاب، قورشونی تیون، موش پرانده، قویو تیون ووروه . قزیل تیون، یاخود خرما صیچانی ممالك عثمانیه‌ده معروف اولانلریدر .

سنجابی : سنجاب رنکنده اولان . سنجابی قاپه قاپلو سمور کورك .

سنمار [سی . نیم . ما . ر] معمار مشهور . اشخاص تاریخیه‌دندر .

سنور [ع] [سین . نه . و . ر] کدی، کربه‌، [آرتیور رغبت ایتمك نخوت – اوخشه باق سنور اولور کردن فراز]

سنین (سنه‌یه)

سهام [ع] [سی . ها . م] اوق معناسنه اولان (سهم) ك جمعی ، سهام قضا: قضا اوقلری – نفعی‌نك بواسمده اولان مجموعهٔ هجویاتی. [نفعی : اول رستم کانکش نظمم که طبعمه – ترکش مقطعات سهام قضا یتر]

سى [ف] اوتوز عددى ثلاثين : محاربهٔ سى ساله . [وهبیٔ سنبلزاده : سبزروز ايچون قرق سنه ثقلت چكيلورمى]

سيادت [ع] سيدلك . سلالهٔ پيغمبرى يه منسوبيت .

سياست [ع] عامه‌يى موجب آسايش ورفاه هيئت اولان اموره سوق وارشاد ومخل انتظام اولان احوال سيئه‌دن منع وزجرايتمكدر . سياست لفظينك (يسا) يعنى (يساق) لفظ تركيسندن معرب اولديغنه قائل اولانلر واردر . || مجرمين حقنده اجراى مجازات . [فضولى : ديدم عشاقه جور ايتمه‌' ديدى اول خوبلر شاهى ـ سياست اولمنجه عشق ملكنده نظام اولماز]

سياست ارشاديه ☫ موجب آسايش اولان اموره رعيه‌يى ارشاد وسوق .

سياست زجريه ☫ مخل انتظام اولان سيئات احوالدن رعيه‌يى منع .

سياست عادله ☫ جرائمه جزالرك تناسب اولمسى .

سياسى [ع] سياسته متعلق. اصطلاحزده (پوليتيق) تعبير معروفينك مقابلى دركه امور دوليه‌يه متعلق ديمكدر : اخطار سياسى، مشكلات سياسيه .

سياسيات : پوليتيقه‌يه متعلق خصوصات .

سياق [ع] سوق كلام كه آكا تركجه‌ده (سوزك كليشى) تعبير اولنور . سياق وسباق . (☛ سباقه)

سياقت [ع] كوفيدن بوزمه برنوع خط كه معروفدر. آنكله وقتيله قيود وسجلات دولت يازيلور ايدى . قرائنى سياق وسباقه متوقف اوليشى سبب تسميه‌در .

سيّان [ع] [سى ـ يا ـ ن] بربرينه مساوى ايكى شى (تثنيه‌در) [سيان كورينور كوزده عاقل ايله باقل]

سياه [ف] قره : قاش سياه، سنك سياه، خاك سياه . [شيخ غالب : فيض مداد خامهٔ ياقوتم ايلدى ـ اوراق پرنكار سفيد وسياه وسرخ] [فهيم : تركيب بند : دلبستهٔ طرهٔ سياهك ـ با بند بلادن اولماز آزاد]
آبانوز كبى سياه، سياه مركب . || مجاز صورتيله‌ده قوللانيلور :

سياه بخت : بدبخت .

سياه پوش : ماتم زده .

سياه چرده . اسمر، قره ياغز .

سياه خانه : زندان .

سياه دل : قسى القلب .

سياه رو : يوزى قاره، رذيل .

سياه روز : بختسز . بدبخت .

سياه فام : قره رنكلى .

سياه كار : كنهكار، صوچلى .

سياهى : زنجى، آفريقا اهالىٔ اصليه‌سندن هر برى .

سيب [ف] الما، تفاح . [وهبیٔ سنبلزاده ـ تحفه : سيب خردم . بدم المايى، اكلت تفاح] [فضولى : قنى نخلك حاصلى سيب زنخدانكجه وار ـ قنى شمعك شعله‌سى رخسار تابانكجه وار] [سليمان فهيم : سيب غبغبلى قيز آلق هوسيله زاهد ـ قزل المايه قدر كزدى فرنكستانى]

سيخ [ف] دميردن شيش . [شفيقنامه ـ قطعه :

اوله هركز امين مكرندن
شيخ دهرى كوروب عبا ايچره
تيغ باطن ديديكى صوفينك
سيخ افرنجدر عصا ايچره]

سير [ف] طوق . قرنى طويش . [سماطى جودى ايله سير اولوردى كرسنه‌لر]

سيراب [ف] صوبه قانمش [نفعى : خاك برمرتبه كرم اولدى كه دوران ايده‌مز ـ نيجه طوفان ايله بر ذره غبارين سيراب] || طراوتلى، تازه : سنبل سيراب . كل سيراب [فضولى : سير قيل كور كيم كلستانك نه آب وتابى وار ـ هرطرف بيك سرو سبز وهم كل سيرابى وار]

سیرت [ع] انسانك طور معنویسی : [تصویر افکار ـ ادبیاتمزه دائر مقاله: اکرچه سیرت ظریف اولنجه صورت لطیف اولمسه‌ده نقایصدن معدود اولمامق لازم کلور] [یوسف کامل پاشا ـ تلاق ترجمه‌سی : یانمده بولنانلره سیرت وصفتندن وحال وکیفیتندن سؤال ایلدم]

سیغورطه (ایتالیانجه‌دن) اموال منقوله وغیر منقوله‌یی شرائطنه کوره حریق، غرق، کبی مصیبت ومخاطره‌یه مقابل تأمین .

سی لحن [ف] خسرو پرویزك باربد نامسازنده‌سینك تصنیف واختراع ایلدیکی ٣٠ لحن وسروددن عبارتدرکه وجه آتی اوزره‌در .

١ : آرایش خورشید .
٢ : آیین جمشید ـ یاخود، سازنوروز .
٣ : اورنك .
٤ : باغ شیرین .
٥ : تخت طاقدیسی .
٦ : حقهٔ کاوس .
٧ : راه روح ـ یاخود، غنچهٔ کبك دری .
٨ : رامش جان، یاخود آرامش جهان .
٩ : سبز درسبز .
١٠ : سروستان .
١١ : سروسهی .
١٢ : شادروان مروارید .
١٣ : شبدیز .
١٤ : شب فرخ ویا فرخ شب .
١٥ : قفل رومی .
١٦ : کنج باد آور .
١٧ : کنج کاو، یاخود کنج کاوس .
١٨ : کنج سوخته .
١٩ : کین ایرج .
٢٠ : کین سیاوش .
٢١ : ماه برکوهان .
٢٢ : مشکدانه .
٢٣ : مروای نیك .
٢٤ : مشکمالی .
٢٥ : مهربانی، یاخود قهرمانی .
٢٦ : ناقوس .
٢٧ : نوبهاری، یاخود فرخروز .
٢٨ : نوشین باده، یاخود باده، نوشین .
٢٩ : نیروز .
٣٠ : نخجیر کانی .

بومقاملرك اکثری موسیقی، عثمانیده معروف اولدیغی کبی شعرای روم دخی منظومه‌لرنده بالمناسبه ایراد ایتمشلردر .

سیلی [ف] شامار، طوقاد : سیلی، حق .

سیم [ف] کوموش . [نفعی : یه فیض دستنی یاد اینسه برشا خوانی ـ اولور قیا ـ متده‌دك جبی معدن زر وسیم] [کامل پاشا ـ تلاق ترجمه‌سی : امواج دریا کبی سیم وزری مملکته ادخال دادراج خصوصنده‌کی اقدامی]

سیما [ع] چهره، چهره‌ده‌کی طرز فطری: سیمای لطیف، بدسیما . [نفعی : نه‌در اول طرفه شمائل نه‌در اول بدسیما] [یوسف کامل پاشا ـ تلاق : شو حسن وآنه ونجابت سیمایه]

سیمّا [ع] [سی ـ یه ـ ما] خصوصا، باخصوص، علی‌الخصوص [کانی ـ حکایهٔ منظومه: سیما دختر پاکیزه ادا ـ یعنی اول فاحشهٔ بی‌همتا]

سیماب [ف] جیوه، [فضولی : سلك اهل حاله چکمش زاهدی اشك ریا ـ سن کبی برسیم قدرین بیلدیرر سیماب آکا] [نفعی: بویله قالورسه کدا زدکی، مهر ایلر ـ معدن سیم اولا یرلری بحر سیماب]

سیمرغ [ف] عنقاء مغرب ، طویل العنق اولدیغیچون عنقا ایله موصوف اولمشدر . فارسیده (آلتی رنکلی) معناسنه (سیرنك) دخی دیرلر . طیور مدهومه‌دندر . محال وممتنع شیلردن کنایه اولور .

سیمیا [ع] کیمیا لفظ عبرانیسندن معربدر . کیمیا معناسنه. فقط ادبای روم وایران برعلم مخصوص اولمق اوزره زعم ایدرك هرکس کندی وهمیاتنه کوره تفسیر ایتمکله عادتا خرافات صورتنه انقلاب ایتمشدر . حتی افسانه پردازان ایرانی تقلیداً ویاخود آنلرك آثارندن ترجمه طریقیله (علم سیمیا) نامیله عوامکارانه برده کتاب یازلمشدر .

سمین [ف] كوموشدن، كومش كبی . [نديم : نجمی ساقی اولدم بزمه طوررکن سوديكم ـ بويله سمين ساقلر بللور سازولرله سن]

سین [ع] (س) حرفينك اسمی : حرف السين . سين مفتوحه .

سینه [ف] كوكس، صدر . [فضولی : سينه‌مه پيكانی كوندر كوكل دفعينه كيم ـ سينه‌ده سوزان كوكل اولنجه پيكان اولسه يك] [نديم ـ شرقی : اول سيه زلفی دوكوب اول سينهٔ بلوريكه] || درون مقامنده‌ده قوللانيلور : سينهٔ خرصنده مختفی اولان كين وحسد .

سینی [ف] سينی . بك سينيسی معروف مستدير تبسی .

سیه [ف] (سياه) مخففی [كيم ديرسه سيه قابل رنك دكر اولماز ـ ريشم هنزمدر دبو كوستره‌ده اوتاندر] [سرمو فرق يوقدر بيغزده زلف دلبرله ـ سيه بختز، پريشان روزكارز، خانه بردوشز]

سیه روز [ف] بختسز، بد بخت . [آلودهٔ غموم سيه روز فطرتز]

سیهکار [ف] كنهكار، فاسق، فاجر .

س : ضمه ايله

سباعی [ع] يدی حرفلی .

سبحان [ع] جناب حق .

سبحان‌الله : جناب حقه تسبيح ايدرم . مقام استغراب واستعظامده‌ده ايراد اولنور : سبحان‌الله !

سبحه [ع] طقسان طقوز دانه‌يی شامل اولان آلت تسبيح .

سبع [ع] [سو ـ بو ـ ع] يدی جزؤده بر، يديده بر . سبع حصه‌يه متصرف .

سبل [ع] يول معناسنه اولان سبيلك جمعی . هادیٔ سبل .

سبوح [ع] جناب حق . [سنان پاشا ـ خطابيات صوفيانه : بر سبوح وقدوسسك كه تسبيحك ايچون هزاران هزار جواهر زواهر ارواح]

ستوده [ع] مدح اولنمش، ممدوح : [نفعی : ستوده آصف دوران نصوح پاشا كيم ـ ايدر زمانه سليمان قدر آكا تعظيم] ذات ستوده صفات . ستوده منقبت . ستوده شعار . كبی تعبيرلر آره صره حالا قوللانلقده‌در . [نفعی : ستوده كهف امت افتخار شرع پيغمبر ـ كزيده فخر ملت محض لطف حضرت باری]

ستون [ف] دirك : ستون بنا، [صحرا صما كدن تراشيده ايكی ستون بلند اوزرنده برطاق دلنشين بنا اتمشدی]

ستون خيمه : چادر دیركی [يبقمه ستون خيمه‌يی ای مغرفتپناه] || اصطلاح طباعتده وغزته صحيفه‌سينك تقسيمات عموديسی . ايكی ستون يازی . برنجی صحيفه‌نك دردنجی ستونی .

سجود [ع] سجده اتمه، سجده‌يه وارمه : ركوع وسجودك اركاننه رعايت ايتمبور . [فضولی : خم ابروی مشكيكك كوررسه زاهد كربين ـ دخی قامت سجود كوشهٔ محرابه خم قيلماز]

سخره [ع] تركجه‌ده قشمرلك تعبير اولنوركه اصطلاحزده مسخره‌لق ايله معبردر . مسخره معناسنده‌ده كلور سخرهٔ بزم، سخرهٔ روزكار، سخرهٔ ياران : [نفعی : كيسه عمرك كلاهنی باشنده ـ سخرهٔ شيخ وشابدر پيكم]

سخن [ف] سوز، كلام : [راغب پاشا : رونق اولمار سخنده حسن ادادن غيری] [نفعی : ايشدوب صيت وصدای سخنم اولدی خموش ـ كوشه‌ كيرمز ايكن دبدبهٔ خاقانی] [كذا : يازمش الطاف شهنشاهی مربی سخنه ـ شاه اويس ايله يازان منقبت سلمانی] [نفعی : سخن كالای

فاخردر نه بیلسون هردنی قدرین ـ بو جنسك حواجهٔ حسن قبولكدر خریداری]

سخن آرا : سوزه زینت ویرن . ویریجی .

سخن آرایی : سخن آرالق .

سخن پرداز : فصاحتله ایراد کلام ایدن .

سخندان : سویلدیکنی بیلور ، صاحب فصاحت .

سخنران : بلیغ ، فصیح .

سخن سنج : کلام تارتیجی که صاحب فصاحتدر .

سخن شناس : مزایای کلامه واقف ، صاحب بلاغت .

سخن فهم : سوز آکلار . عاقل وعارف .

سخنکو : سوز سویلیجی ، سوز صاحبی ، صاحب کلام : [نفعی : انکاره کیمسك جرأتی وار ایسه دیسونلر ـ یاران سخن فهم سخنکویه صلادر]

سخنور : صاحب فصاحت .

سخنوری : سخنورلك .

سخونت [ع] صیجاقلق ، قیزغینلق : اکثریا اشیا حقنده قوللانیلور : سخونت اوانی .

سداسی [ع] [سو ـ دا ـ سی ـ ی] آلتی حرفلی .

سدس [ع] آلتی جزؤده بر جزؤ . آلتیده بر . مالینك سدسنی فقرایه وصیت ایلدی .

سدّه [ع] قاپو ، قاپو اشیکی : سدهٔ سینه || بعض عضوه عارض اولان مرض عطالت ، اعصابك طوقنلغی : [ثابت : آستانکده عاشق شیدا ـ مرض سدّه ایلدی پیدا]

سرادق [ع] (سراپردهٔ) فارسی معربی . اوتاغ ، حرم پردهسی . جمعی سرادقات [سنان پاشا ـ خطابیات : واحدسك سرادقات لم یزلیده فردانیتله موصوف]

سرّاق [ع] سارقك جمعی . سرّاق حوادث قطع ایدی سرّاق .

سرخ [ع] قرمزی . لباس سرخ . قماش سرخ . [نظیم : همرنك عارض خط رخساری اولماسه ـ بولمازدی اعتبار سفید وسیاه وسرخ]

سرخسر : قزلباش : سرخسر دربدر .

سرخی : قرمزیلق : [نظیم : ریش سفید وروی سیه ، سرخی حجاب ـ هپ ابتدك اختیار سفید وسیاه وسرخ]

سرعت [ع] چابوقلق . بطائت مقابلی . اوزنده التزام سرعت معتادیدر . سرعت حرکته مالکدر .

سرفه [ع] [سو ـ ر ـ فه] اوکسورك .

سرمه [ف] کوزه چکیلان معروف سیاه طوزکه توتیادن اولان وسمه . [سنان پاشا ـ خطابیات : دیده کف کوردلان خیال ـ سرمه کش دیده وران کال] [ثابت : خاك کویکله کوزم روشن ایدوب باد صبا ـ کعبهدن سرمه کتوردی باکه حاجی بابا] [فضولی : خاك درکدر اول که دون وکون ثواب ایچون ـ هم آیه سرمه هم کونشه توتیا ویرر] [باقی : خاك راهی کهر تاج سلاطین جهان ـ آیاغی طوپراغیدر سرمهٔ عین اعیان] (چکمك) مادهسیله قوللانیلور : کوزلرینه سرمه چکر . سرورینك شو بیتی حقیقة لطائف هزلیهدندر : [دابر اولوردك قولاقلر کورمهدك کوز طویمادق ـ سرمه چکسهم کوشکه منکوش طاقسهم چشمکه]

سرمهدان : مکحله : [نفعی ـ قصیده : طبع عروس معنیه مشاطهلق ایدر ـ اندیشهم آینه قلم سرمهدان ویرر] [فاضل بك ـ زناننامه : آلور ایکن هوس تقبیلی ـ سرمهدان ایچره صوقار کن میلی]

سرنا [ع] زرنا . [عطایی : بوزمه اصول سخنی ماحصل ـ سرناده پیشرومی اولور وازکل]

سروج [ع] (اکر) معناسنه اولان سرجك جمعی .

سرود [ف] تغنی ، ترنم . مقام موسیقی : سرود دلسوز . [نیلی : سروده ایلدی آغاز سماده جمله سروش]

سرور [ع] سوینج . شادمانی . [نفعی : بوله باغ مرامك کلشن اقبالله رونق ـ اوله جاه وسرور وامن وراحت چار دیواری]

سروش [ف] ملك . [نبلی : سروره ایلدی آغاز سماده جمله سروش] [سنان پاشا ـ تضرعاتدن : بر منزلدرکه اضلال وهدایت ایچون دیو وسروش بر مقامدن کورینور]

سست [ف] کوشك، تنبل . [کاظم پاشا : سست پادر اوك قدر تنبللکندن کافرك ـ طامدن آتسه‌ك حشره‌دك دوشمز زمینه سایه‌سی]

سستی : کوشکلك، تنبللك :

سطوح [ع] سطحك جمعی : سطوح بیوت، سطوح مستویه .

سطور [ع] سطرك جمعی : سطور مصحف سطور مرتبه .

سعال [ع] اوکسورك : مضاد سعال .

سعداء [ع] (سعید) ك جمعی : سعادتله متصف اولانلر . سعدای دوران .

سفته [ف] دلنمش .

ناسفته : دلنمامش . درناسفته .

سفراء (☚ سفیره)

سفره [ع] اوزرنده طعام ایدیلان یایغی، اورتی ویا آیاقلی اوزری مستوی طعام قونه‌حق سماط . مدور شی . مائده: آلافرانقه سفره: طراپزه . : سفرهٔ طعام، سفرهٔ ضیافت، سفرهٔ عشرت . [یوسف کامل پاشا ـ قلاق ترجمه‌سی : سفره‌سنی ساده ات واتمکه حصر ایلدی]

سفلاء [ع] سفیلك جمعی : سفلای دوران.

سفلی [ع] آلچاق، دوشکون، علوی مقابلی پك سفلی کزر . سفلیدر . سفلی قیاقت بر خریف . افکار سفلیه ار بابندن . [سنان پاشا ـ تضرعاتدن : موالید سفلی ونتایج عنصری که] [کذا : « لمن الملك الیوم » دیدیکك وقت زوایای علوی وسفلیدن بر احدك جوابه طاقتی اولماز]

§ سفلیات : سفلی خصوصات [سنان پاشا تضرعاتدن : هفت صفهٔ کلستان علویات وچارکوشه بوستان سفلیات، رحمتك آثاریله کلشن اولمشدر]

سفلیت [ع] سفلیلك : سفلیتك آدینی فیلسوفلق قومش .

سقوط [ع] کرك معنی وکرك مادهٔ دوشمك برحجر سماوینك سقوطی، پرنس بسمارقك موقع اقتداردن سقوطی . [بیت : سقوط ایتدیسه کوکب مهزاوور بر قرار اولسون ـ پره دوشدیسه میوه شاخساری پایدار اولسون]

سقوف [ع] سقفك جمعی : سقوف بیوت .

سکاری [ع] [سو . کا . ری] سکرانك جمعی . سرخوشلر .

سکان [ع] (ساکن) ك جمعی . سکان محله . [اینسدی سکان سماوات وزمین ناله وآه]

سکان [ع] [سو . ك . کا . ن] دومن، کمی دومنی . سکان سفینه . ادارهٔ سکانه قادر اولمدی .

سکر [ع] شکر . (لغات مشترکه‌دندر)

سکنی [ع] [سو . ك . نا] ساکن اوله‌جق محل . مسکن . سکنای خراب .

|| ساکن اولمه : قابل سکنی براو آرادم .

سکوت [ع] صوصمه (جاهلك سکوتی موسیقی برینه کچر) تاسی نفس کلمه‌دن اولمغله صفتده مطابقت تأنیثه لزوم یوقدر : سکوت دائمی .

سکون [ع] اضطرابسزلق . طور سکون، سکون دریا [قطعه :

ابذال مساعیده قصور ایتمه که اولمش
وابسته بو عالمده سکونك حرکانه .
موتا باقیشور وارایسه راحت دوشکنده
اقدام وتحمل کرك ارباب حیاته]

[راغب : سکون حرکی بتلم شویله بی‌آرام سودایم ـ قالور سیماب زنده خاك قبرم اضطراب اوزره] [موتای مقبرهٔ سکونتده راحت براقدی]

|| حرکه‌سزلك : (علم) سکون لام ایله اوقونور.

سکونت [ع] سکون معناسنه قوللانلقده‌در.

سکونتیاب : سکونت بولان، بولیجی [یوسف کامل پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی : آهسته آهسته تعدیل مزاج ایدن شخص لجاج کبی سکونتیاب اولیجه]

سلاف [ع] وَ

سلافه [ع] شراب . سلاف صد ساله، سلافهٔ عشق .

سلاله [ع] ذریت : سلالهٔ پیغمبریدن .

سلطان [ع] پادشاه . صاحب سلطنت [باقی : ایتدی شهری شرف مقدم سلطان جهان ـ رشك باغ ارم وغیرت کلزار جنان] [نفعی : ایکی سلطان عالیشان که فخر ایلر وجودیله ـ کرك تاج شهنشاهی کرك تخت جهانبانی] || پادشاهك والده‌سی وکریمه‌سی . (والدهٔ سلطان) دیمك اقتضا ایدرکن کبدرك همزه اسقاط اولنه‌رق (والده سلطان) دینمش‌در . کریمه وهمشیره‌لر دخی بوقبیلدن ایسه‌ده آنلر اسملریله ذکر اولنور : فاطمه سلطان، مهر ماه سلطان کبی . [باقی : خاله سلطان دیو شهزاده‌لر اقبال ایتسون ـ کلسون اول لطف وکرم کانئه شاد وخندان] || صاحب، مالك، ولی‌النعم مقامنده‌ده ایراد اولنور : [باقی : مرحمت موسمی احسان دمیدر سلطانم ـ لطف قیل هرنه‌ایسه دولتکه لایق اولان]

جمعی سلاطین : سلاطین سالفه . سرافراز سلاطین عثمانیه . [باقی : سلاطینه دیوان اولور چونکه لازم ـ نولا قیلسه ترتیب دیوان ودفتر] [باقی : شه عادل سلیمان خان غازی ـ معزالدوله سلطان السلاطین]

سُلّم [ع] [سو . ل . له . م] مردبون . مرقات : سلم ترقی .

سلوك [ع] یوله کیرمك، یول طوتمق، سالك اولمق : طریق کتابته سلوك، صنعت طباعته سلوك . [فضولی : سلوك عشق اطوارم، مذاق عشق حالمدر] (مسلك) و (یول) ایله برلکده‌ده قوللانیلور .

سمرت [ع] اسمرلك : سمرت سیما .

سمعه [ع] طویلسون مقصدیله ایشانیسان افعال ریاکارانه : آنك مجاهداتی سمعه‌دن عبارتدر .

سمّو [ع] یوکسلك : سمو منزلت، سموقدر .

سموم [ع] سمك جمعی : تحلیل سموم .

سنبل [ف] صوغاندن حاصل اولان معروف چیچك که موسم کمالی بهاردر . [باقی : ینه کوم کوك تره باتمش چیقه کلدی چمنه ـ نو بهار ایردی دیو ویردی خبرلر سنبل] [یوسف کامل پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی : قزلرك دسته دسته کل ودمت دمت سنبل ایله دستمال ناز ونیازلری مالا مال] دلبر انك زلفنه مشبه‌به اولور : [باقی : زلف مشکین صنمنساکه برابر سنبل] [نفعی : سنبل خلقنه بکزر دیر ایدم طرهٔ یار ـ مشك بیز اولسه اکر سایهٔ عنبر سابی]

سنبلی : ایام صیفده طبقات بخار ایله کثافت خفیفه حاصل ایدن کونشسز ویاغمورسز لطیف هوایه وصف اولور : [شناسی : ای نونهال عشوه بهاریه سمتنه ـ برسنبلی هواده خرامان اولورمیسك]



سنبله

سنبله [ع] باشاق . ☉ یوز اللنجی درجه‌ده واقع معروف برجدرکه کونش بو برجه آغستوسده انتقال ایدر . تقویملرده‌کی اشارت مخصوصه‌سی شونلردر: ♍

برنجی معنایه جمعی : سنبلات . التقاط سنبلات .

سُنّت [ع] [سو . ن . نه . ت] سیرت حسنه [فضولی ـ نعت نبوی : سنتك مغفرت اسبابنه منهاج وصول ـ طاعتك معصیت امراضنه تدبیر علاج] || جناب پیغمبرك اعتیاد بیوردقلری افعال شریفه .

سنت مؤکده : اتباعی هر بر مسلم فرض مشابه‌سنده اولان سنت

سنت الهیه : سنت‌الله، عادت الهیه [ادهم پرتو پاشا ـ مکتوب شرحی : سنت الهیه، مظاهر

اسماء وصفاتيله عوامده تصرفاتنه ترتيب اسباب ايلك اولوب) || ختان .

سنت دوكونى : جمعيت ختان .

سنت ايتمك : اجراى ختان .

جمعى سنن ، سنن سنيه .

سنوح [ع] خاطره رأى وفكر كلمه . سهل وآسان صورتله خاطره برشى تبادر ايتمه (خاطره يومعنى سنوح ايلدى) اراده سنيه دخى بو يولده سنوح ايلدى .

جمعى سنوحات : سنوحات حكميه .

سنى [ع] [سو ـ ن ـ ن ـ ى] اهل سنتدن اولان . مذهب سنى . سنى پاك اعتقاد .

سو ـ ى [ف] طرف ، جانب (مترجم قاموس عاصم ـ مقدمهٔ ترجمهٔ برهان قاطع ـ مصراع : عازم سوى سما ساى ستانبول اولهلم) (معلم ناجى ـ ذات النطاقين : يوريدى سوى خصم نامرده)

سوء [ع] كوتولك ، بدلك ، رداءت : استعمالى اضافتله معنوياته منحصردر : سوء سيرت ، سوء حال ، سوء ادار ، سوء معامله كبى .

سوار [ف] بنش ، راكب : اسپ سوار . (والى : اول سوار اسب خياله كوى جانانه ايرش ـ نامهٔ اشواقى ارساله كبوتر الده بر) (يوسف كامل پاشا ـ تلاق ترجمه سى : برلكده كردونه سوار وجوار غازده كشت وكذار)

سوارى [ف] فارس ، آتلى ، آتلى عسكر . پياده مقابلى : (راغب پاشا : كوروب شو وقعه ده ادنالرك تصدرنى ـ سوارى اينسه عجبمى حسد پياده لكه)

⚓ كمى يه راكب اولان ضابط ، قوماندان : زرهلى فرقتين سواريسى .

سؤال [ع] صورمق ، برشيئى آكلامق ايچون برينه خطاب ايله استقصاء : بر خصوصى سؤال ، سؤال مسئله || ديلنمك : ارتكاب ذل سؤال . شرعاً جامعده سؤال ممنوعدر .

جمعى سؤالات : (فهيم : دفتر اعمالى خلقك پريشان ايت خدا ـ هم سؤالات قيامت هم جواب محشرم)

سوبك (اسم) [سو ـ به ـ ك] بشيكده كى چوجقلرك قاوره سنه وضع ايتد . كلرى شيشه .

سوبو (اسم) بيضى . مستطيل ، ياصينك ضدى : سوبو يوز . سوبو قاون .

سوپيه (اسم) فرانسزجه دن . اصلى (sous - pied) تحت القدم ، معنا . سنه كه آياغك آلتندن چكيله رك پانتالونه ربط ايديلان معروف قايش ويا قماش پارچه سى .

سوبيه (اسم) مركب بالنى || بادم ، قاون چكردكى شربتى وآنلره مماثل مستحلبات .

سوپورگه (اسم) سوپوره جك آلت . چاروب .

چالى سوپوركه سى : فونده .

حصير سوپوركه سى : حصير سازينه مشابه اينجه اوتدن ياپيلانى .

تاوان سوپوركه سى : صاپلو حصير سوپوركه سى .

ميدان سوپوركه سى : صاپلو چالى سوپوركه سى .

§ سوپوركه صوپاسى : طياق .

سوپورمك طوز ، طوپراق مقوله سنى سيلركبى دفع ايتمك ، اكتساس . برى ، لباسى تطهير ايتمك ، تميزلمك .

سوت (☞ سود)

سوخته [ف] يانمش ، يانيق . سوخته دل .

سود (اسم) ابن ، شير . آنا سودى . اينك سودى ، قويون سودى .

سود برادر ، سود همشيره : رضاعاً اولان برادر وهمشيره .

سود آنا : حاضنه اجرتله برينك اولادينه سود ويرن قادين .

سود بابا : پدر رضاعى .

سود والده : والدهٔ رضاعى .

سوددن كسمك : فطام .

سود ويرمك : امزيرمك ، ارضاع .

§ سود بياض : قار كبى ، زياده آق .

سود [ف] فائده ، كار : سود وزيان .

سوْدره‌بكی (مستعمل سدره‌بكی) سرخوش كبی لقردی سویله‌مك [واصف: هرسوزك سدره‌بكی بیلم نه حال اولمش سكا]

سوْدلاج (اسم) سودلی آش . برنجلی سود .

سوْدلگن (اسم) سیرم . آغاج سودلكنی صاری سودلكن .

سوْر [ف] دوكون : سورختان . [روحی : صحت صوكی درد اولمسه ' وصلت صوكی هجران ـ نوش آخری نیش اولمسه سور آخری ماتم]

سور [سو ـ وه ـ ر] (☛ سوره‌یه)

سوْرتمك آشندیرمق : طبان سورتمك : چوق كزمك . برشیئی سرد برشیئه سورته‌رك آشندیرمق .

سورتلك : سورتمك تماس ایتمك ' || مجازاً وسیله آرامق : نزاع چیقارمق ایچون سورتندی طوردی .

سوْرتنور (اسم) حیوانات زاحفه . یلان ' كار ' قورباغه وامثالی حیوانات .

سوْرتوك (صفت) كزكین در بدر .

سوْرچمك آت آیاغنی سورتر كبی اورمق ' دوشمجل اولمق . یاكلش باصوب خطا ایتمك . [مثل موزون : برسورچن آتك باشی كسلز]

سوْركو (اسم) ترلاجری ' مسلفه . سوركو طاشی ' لوغ ' سیلندر . || قاپونك استحكام ایچون سوریلان دمیر طرقازی .

سوركوله‌مك : قاپویی : طرقاز ایله تحكیم ایتمك .

سوْرگون منفی . || منفا § سوركون حی .

سوْرمك (فعل متعدی) مس ' طلا ' مسح ' لمس ایتمك . الیمی اوستنه سوردم . الیمی سورنجه نه اولدیغنی حس ایلدم . || ایلرو كوتورمك ' سوق : حیوانلری مرعایه طوغری سوردم . || ایش تسویه ایتمك : بوكون خیلی ایش سوردم . || نفی ' اجلا ' تبعید : اشخاص مضره‌یی شهردن سورمك لازمدر . || هنكامه ذوق ایتمك : ابی عمر سوردی . || تمو : چیچك تخملری ' فدانلر خیلیجه سوروب چیقدی . || یكیرمك : مغشوش برسكه‌یی خالص كبی صرف ایتمك : قلب سورمك . || حرث ایتمك ' صاپان یوروتمك : ترلایی سورمك . || ایشه قارشمق : فلان شیئه ال سورمك ایستدی . || رعی : طوار سورمك . || دلك : حامده كیسه سورمك . || هجوم ' سرعت : آت سورمك || حكمرانی : سلطنت سورمك . || مزادده برمتاعی آرتیرمق : پی سورمك . || تلوین : بویا سورمك . || استعمال غازه : دوزكون سورمك .

سورمك : نفی ' دفع ایتدیرمك || اطناب ' اوزاتمق : دعوایی سوردیرمك .

سوروشدیرمك : آغیر آغیر اوغمق .

سورنمك : تلمس . طلا . صابون سورنمك ' عطریات ودوا مقوله‌سی سورنمك .

سوْرمه (اسم) سوره‌جك شی .

سوْرنجمه اهمال ' تأخر ' تعویق : ایشی سورنجمه‌ده براقدی .

سوْروم رواج : فلان متاعك شمدیكی حالده سورومی یوق .

سوْره [ع] قرآن كریمك حاوی اولدیغی ١١٤ منزله‌لك هر بریدر . سوره بقره ' سوره اخلاص .

جمعی سور : سور قرآنیه .

سوْره‌لك دوام ' بقا .

سوركلی : دواملی ' مستقر ' مستدام : سوركلی بر یاغموره طوتلدی .

سوْری (اسم) رمه ' صیغیر ' قویون سوریسی . [یوسف كامل پاشا ـ تلاق ترجمه‌سی : چوبانلرك سوریلری قوردن قورقیوب چایرلر اوزرنده اوتلادقلری] [مثل : سوریدن آیریلان قویونی قورد قاپار] || مطلقا چوقلق : ایت سوریسی قدر برآلای حشرات . [معلم ناجی ـ ذات الطاقین : حول بیتكده ایلشدی طهور ـ بر سوری قانلی یوزلی كلب عقور]

سوریجی (اسم) منزلخانه اوشاغی . یامجیك . مطلقا آت سورن .

سوریمك جر' جذب آیتمك : یرده اولان شیئی سوروکلهمك . || آیاق

سوریمك : اهمال .

سوریتمك : برینه برشیئی چکدیرمك . برفعلی ایشلیانه تحمیل . کوبکی اولدیرینه سوریدرلر .

سوریتمك (اصلی سورکتمك) خوار ومبتذل اولمق' سفالت چکمك

سوروکلتمك : یرلرده یووارلنمق' ذلیلانه عمر پکیرمك ' سفالت چکمك .

سوز (اسم) کلام' کلمه' لفظ . [نفعی : سوز برمتاع فاخر وکیا بدرولی ـ آکا رواجی لطف شه نکته دان ویرر]

لقردی معناسنه : سوز ایتمك' سویلنمك . نزاع' بحث' رأی قول' اقاویل' اراجیف' کفتکو' عهد' وعد' تعهد . [معلم ناجی ـ ذات النطاقین : بوسوز ایتمشدی مؤمنینی غمین ـ کلدی امداده لطف رب معین]

آجی سوز : شتم' بد سوز .

آچیق سوز : موضع کلام' دوزکون سوز .

بیوك سوز : انسانك سوق قضا ایله مبتلا اوله‌بیله‌جکی برحالی استقباح واستبعاد مقامنده سو . یلدیکی سوز : [مثل : بیوك لقمه یه ده بیوك سوز سویله] [راغب : لعلك شبیه غنچه دیانلر آچلدیلر ـ صیغماز بنم بوکونه بیوك سوز دهانمه]

سوز اهلی : سخنور . سوز سویلمکی بیلور .

سوز ایتمك : بهانه‌جو .

سوز آچمق : افتتاح کلام .

سوز آکلامق : قبول ایتمك .

سوزبیلمك : فراست' ادب .

سوز دوشمك : نوبت کلام .

سوز پکیرمك : مرامنی آخره قبول ایتدرمك .

سوزلشمك : مقاوله .

سوز ابه‌سی : لقردیجی' بر آیاق اوستنده بیك لقردی سویلمکه مقتدر چال چکه .

سوز [ف] یاقمه' حرارت' احتراق . صدای بر سوز [چلبی زاده عاصم : موسم فرقتده سوز دل اولور البت عیان ـ ظلمت شبده ضیای نار کندین کوستر] (سوختن) دن امر حاضر اوله‌رق وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلور . جهانسوز' دلسوز . عالمسوز کبی .

سوزان [ف] یاقیجی' یانان : آتش سوزان .

سوزش [ف] مؤثرلك' محرقلق : سوزش بیان . (سوز) معناسنده استعمال اولنور . سوزش دل .

سوزکج (اسم) مقصات' دلیکلی کفچه کفکیر .

سوزمك (فعل متعدی) مایعاتی اینجه برشیدن پکیرمك' تصفیه' ترویق . || مجازاً محرراتی نظردن پکیروب امعان ایله مطالعه .

کوز سوزمك : نکاه عشوه‌کارانه .

سوزولمك : طیور مقوله‌سینك سمرجه اوچه‌سی' پیلاك آثار کبی خفیفجه قایمه‌سی . انسان اریوب زبونلاشمق . کوزلر مخمور اولمق' اویقو کلمك .

سوزن [ف] [سو ـ زه ـ ن] ایکنه .

سوزندان : ایکنه‌دان . [ایکنه‌دنلك) دینه‌ملیدر .

سوزناك (اسم) موسیقی عثمانیده بر مقام .

سوزنی (اسم) اینجه ایشله نقش' پسند . (ایکنه ایله ایشلنمه معناسنه)

سوس (اسم) بزك' زینت' آرایش . سوس ایتمك : نمایش .

سوسلنمك : تزین . بزنمك . (سوس) کلمه‌سینك اصلی (سیس) در .

سوسمار [ف] کلر' کرکتن کله .

سوسن [ف] صوصام . فتح ایله ده لغتدر .

سوق [ع] چارشی' بازار [سروری : بوغنچه ایتدم نامهٔ اشعاری کالابی کبی ـ سوق ترابقیده واردقده خراج اینسم کرك]

سوق عکاظ : نخله ایله طائف آره‌سنده‌کی صحراده قوریلور بین العرب مشهور بر بازار ایدی .

هرسنه ذی‌القعده غره‌سندن بدأ ایله یگرمی كون دوام ایدر واقطار وآفاقدن برچوق عرب تجمع ایله بربریله تعاكظ، یعنی مشاعره ومناشده وبو صورتله تفاخر ومباهات ایدرلر ایدی . وجه تسمیه‌سی دخی بودر .

سوكمك (فعل متعدی) كوكندن چیقارمق، استیصال . نزع، قمع . || دیكیشی دوكومی، دوكمه‌یی حل، فك || برشیئی یارارجه‌سنه ایچندن چكوب قورتلمق : غلبه‌لكی سوكوب چیقدی . || یازویی عباره‌یی استخراج .

شفق سوكمك : طاك یری آغرمق، انفلاق صبح .

سوكولمك : ملبوساتك دیكیشلری آچلمق .

سوكوك : آچلش دیكش .

سوكندی : انقاض . || ناگهظور ازدحام . || سوكولمش دیكش .

سوكو اوتی ‡ (اسم) ظفرالنسر كه طوشانجل اوتی دخی دینور

سوكه (اسم) قاپو سوكه‌سی، غلطی (سوه) ایچنده قاپو وپنجره قنادی یرلشدیریلان طاش چرچوه، عضاده .

سوگلون (اسم) تزرو دیدكلری معروف حیوان . اكثریا بلند قامت، وخرامانی لطیف اولانلر ایچون مشبهه اولور : سوكلون كبی یوردر . سوكلون كبی بوی بوس صاحبی دیرلر .

سوگمك (اسم) سب، شتم، تشنیع . هتك ناموس .

سكوب صایمق : شتوم غلیظه .

سوكشمك : مصارحه، مشاتمه .

سوگود ‡ (اسم) انواعی‌چوقدر، قابوغی صوییلان معروف آغاجلردر :

آقچه سوكود : صفصاف . مصر سوكودی : صورقون، بان . بابل سوكودی : بیدمشك، صالقم سوكود . سپنجی سوكودی : قره سوكود .

سوگوش (اسم) اتك كیكلردن سوكولنجه‌یه قدر قاینامشی، صوبلشی .

سولپوك (صفت) قدیم تركجه‌ده (سولپیك) در . سوزیلوب، یورصویوب صارقق، كوشه‌مك . استرخاء معناسنه قوللانیلور . سولپوك ات، سولپوك كردن، سولپوك یناق .

سولوك (اسم) معروف قوردردركه كوللرده وآقار صولرده بولنور . بعض امراض واورامدن قان چیقاروب عفونتنی آلمق ایچون عضو مؤلمه طوتارلر .

سولوگن (اسم) سیلقون، اسرنج، سرخ (مینیوم) زیر قوم معدنی . آنی بویا سورمه‌دن اول دمیرلره واكثریا پولاد كیلرك صو كسمندن یوقاریسنه سوروب صكره اوزرینه بویا چكرلر .

سولومن (اسم) انواعی آق سولومن (قلور ثانی زیبق) سلیمانی دارسكته سم سلیمانی دخی دینور . طاتلی سولومن : قالوملا .

سولینه (اسم) (روجه) قامش بوجكی . اصدافدن برمأكول بحری .

سومترا (اسم) برنوع خفیف بغدای .

سومرمك مأكولاتی اوكوز كبی بورنیله ایته‌رك یالایوب بیتورمك، تكمیل یمك، تماميله ایچمك، بلع ایتمك : براوتورشده قوجه تنجره طولوسی یخنی‌یی سومردی .

سومسوك (صفت) سومه سومه، صوقولان مسكین .

سوممك (فعل متعدی) چارپا یاوریلری آنالرینك ممه‌سنی بورنلریله ایتوب دورته‌رك امكه چالشمق .

سومنات [ف] [سو ـ مه ـ نا ـ ت] هندده بربتخانهٔ مشهور .

سوموك (اسم) نفسله بوروندن خارجه ایتیلان، آقان مادهٔ رطبیه، رعام . حیوانلرده : سقاوه .

سومكورمك : برونده متراكم مخاطی قوتلو نفسله خارجه دفع ایتمك .

سوموكلی بوجك (اسم) خلزون . صالیانغوز .

سونكار بغدایی ٭ ر نوع خفیف وبیاض بغدای ، روم ایلنده معروفدر .

سونگر (اسم) (یونانیدن) دكزدن چیقان معروف یوشاق لاسدیقلی شی؛ سفنك، اسفنج، اسفنكار. (شوكیه)دن برجنس حیوانك مسكنی، ایچنده چوقه سونكری دینور .
سونكر طاشی : پونزه، كوسله طاشی .
یاره سونكری : لحم زائد . كشنه . جسم اسفنجی .
یمه سونكری : منفوخ .

سونگو (اسم) دورتهجك قارغی كبی سیوری، دیك شیلر . تفنك سونكیسی . سونكو طاورانق . وجودك سونكوسی : فقاره . سونكیسی آغر آدم : كیكلی، لونك اولان، چویك، چالاك اولمیان .
سونكیسی دوشوك : بلی بوكولمش، درد مادی ومعنوی ایله چوكش شخص .

سوڭمك (اصلی سوكنمك) منطفی، منقطع اولمق .
سوندیرمك : اطفا، تسكین . ایشیق پوفلهمك، اخبا .

سونهیه (صفت) اوردك كبی یایساق، مسكین، سرسم .

سویداء [ف] [سو . وه . ی . دا] قلبده اولان نقطهٔ سیاه كه آكا (حبة القلب) دخی دیرلر . سوداء دل . حكمای اسلامك قولنه كوره اساس محبت بونقطهدر .

سویكنمك یان اوزره طیانمق، یاصدانمق، اتكا .

سویلهمك (فعل متعدی) سوز ایتمك، تلفظ، تكلم، بیان، افاده، اخبار، اخطار معنالرینه كلور .
لسان سویلهمك : دیل بیلمك، كندی لساندن ماعدا اجنبی برلسان سویلهمك . فلان آدم برقاچ لسان سویلر .
تركی سویلهمك : ترنم، ایرلامق، چاغرمق .
چوق سویلهمك : اكثار اطناب، سوزی اوزاتمق .
حكایه سویلهمك : قصه خوانلق ایتمك .
طوغری سویلهمك : یالان سویلهمهمك .
یاوه سویلهمك : خلط كلام .
سویلتمك : انطاق ایتمك، اقرار ایتدیرمك . استنطاق .
§ سازی سویلتمك : كوزل چالمق .
سویلشلك : مذاكره، مشاوره، || پازارلق .
سویلنمك : مرلدامق . عتاب ایتمك .
سویلیجی : نطوق، فصیح .
سویلیش : طرز افاده .

سها [ع] [سو . ها] بنات النعش صغرا دینیلان جملهٔ كواكب ایچنده غایت كوچوك وفقط پارلاق بر ییلدیز .

سهولت [ع] قولایلق . موجب سهولت درعهده ایتدیكی ایشی سهولتله ایفا ایدر .

سهیل ☺ [ع] [سو . هه . یل] ثوابتدن بر پارلاق ییلدیزدركه (ستارهٔ یمنی) دیه معروفدر . كوكب مذكورك طلوعنده بالجمله فواكه نضج بولور وحرهوا منقضی اولور ایمش . یمن اهالیسی سهیلك دها بك خصائصه معتقدلردر .
[فضولی : یتوب حضوركه معراج وقتی قطعشلر — قر حصول مؤثر، سهیل كسب خواص]

سیوف (☛ سیفه)

سیول (سیلك جمعی)

(سین مكسورهده ذهول ایدیلان كلمات)

سعایت [ف] قوغوجیلق، غمازلق ایتمك : فلانك سعایتنده بولدی .

سكمك (سیك) (فعل متعدی) قزح، حیوانات برك غیری شینه، دیواره تبوّل ایتمك .

سیا (ایتالیانجه‌دن) کورکلری ترسنه آله‌رق قایغی کیرو یورتمك : سیا ایدوب یناشمق .

سیپسی (اسم) کمیجی دودکی ، تعلیم ایصلغی .

سیدلك (اسم) دونك کو بکله عمه‌لری آره‌سی .

سیدیك (اسم) بول .

سیدیك قاوغی : مثانه .

سیدیك زوری : سلس‌البول . ادراری طوته‌مامقدن عبارت برمرض .

سیرم (صیریمه)

سیس (اسم) رطوبتلی ، قرامتیق ، بغو کبی دومان ، آغیر پوص : سیسلی هوا .

سیس باصمق : اورتالغی سیس دینلان پوص قاپلامق .

سیك (اسم) قضیب ، ذکر .

سیکیل (اسم) قورباغه واوتلو حیوان سیکمه‌سندن حاصل اولان کوکلی قبارجق . امثالی الده آیاقده اولان ثؤلول .

عه‌سیکیلی : ثعرور .

سیکدیرمك (سیندیرمك) اکل اولنان شیئی هضم ایتمك . صویره چکمك ، جذب اولمق .

§ ایچینه سیکمك : یدیکی شیئی ایی هضم ایتمك .

سیکدیرمه‌مك : بوغازده قومق کبی ازعاج ایتمك .

سیکسی (سینسی) (صفت) سینمش ، بوزولمش کبی منافقانه طوران ، کیرلنان .

سیکك (اسم) سیکیجی حیوانات ، ذباب ، مکس . [مثل : سیکك : بکمزیجی طانور] قره سیکك : یسف . کوك سیکك ، عنتر . یشیل سیکك : خشف . آت سیککی شذا .

سیوری سیکك : ناموس ، بغوصه ، جبین . معروف ویزلدیجی موذی حیوان . [مثل : آکلایانه سیوری سیکك ساز کلور ، آکلامایانه طاول زورنا آز کلور]

ات سیککی ، قورد سیککی : قمعه . اشك سیککی : همج .

احرام سیککی : طفیلی .

سیککلك : خرما یاپراغندن ، تویکدن اولان پسکوللی یلپازه .

سیکمك (سینمك) کیرلنمك ، چیقوره کیرمك || معده‌ده هضم اولمق .

|| نفوذ ، حلول ، تأثیر : قوقو سینمك || تحلیل : یاغمور طوپراغه چکمك . سینه سینه یاغمق .

سیکیر (اسم) بتون اعضای بدنه وعضلاته منتشر طریقه‌لر ، عصبه . اعصاب .

سکیرلی : سکیرلری متأثر اولان شخص ، عصبی‌المزاج .

‡ سکیرلی : بوغا یاپراغی ، لسان‌الحمل ، باز و .

سکیرله‌مك : جنکده آتلرك باجاغنی عرقو بنی کسه‌رك معطل ، عقر ایتمك . آتك رباط واوتارینی چیقارمق .

سیلکمك (فعل متعدی) صارصوب دوشورمك . توزی ، میوه‌یی طرح ، تطریح ایتمك . نقض تهزیز .

§ یقه سیلکمك : استعاذه .

یازو سیلکمك : ایکنه‌لنمش کاغددن دیکر سطحه نقل خطوط ونقوش .

سیلکشمك : قوشلر چرپنوب تمیزلنمك ، تویکلری دوزمك .

سیلکنمك : رجف . کندی‌کندینه صارصلمق . اوستنده اولان شیئی دوشرمك .

سیلکندی : ارتعاش ، اورکه .

سیلکمه (اسم) باطلجان وات ایله یاپیلان معروف طعام .

سیلمك (فعل متعدی) برشیئك یوزینی لمس ایله ، بز ایله آلمق . اصلاقلغی تجفیف ، توزی ، یاسی مسح ، ازاله ایتمك ایله پاك قلمق || آغاجی رنده ایله دوزله‌مك ، تراش ایتمك .

بوزون سیلك : امتخاط .

سیلنمك : اثر آشینوب محو اولمق . آتك دیشلری یعدن آشنوب نشانلر زائل اولمق .

سیلکی : بز وساتره‌ بزی .

سیله . طورقلو‌ وتپه‌لمه اولمیان اونجی . سیله کیله . || طورناده تراش اولمش شیلر : سیله چوبوق .

سیلیجی : رنده ایله آغاج‌ مصقله ایله معدنیات تمیزلیجی .

سیلیك : دوزلنمش‌ نقشی محـو اولمش شی : سیلیك مجیدیه .

سیلندر (اسم) اسطوانه‌ واپور ماکینه‌سی اسطوانه‌سی .

سیلندرو (اسم) کیلندرو . طبع ماکنه‌ لرنده صحـائف مرتبـه‌یه مرکب ویرن اوزری معجون قابلی اسطوانه‌لر .

سیله‌جك (اسم) (اصـلی سیلنه‌جك) بیوك حمام خاولوسی .

سیناب (اسم) اورکنوز .

سینله‌مك حیوانات کیزلو وسیکسی سیکسی ایکله‌مك . یاورولر اغـلارکبی سس چیقارمق . اوفقرمق .

سیوری (صفت) مخروطی‌ حاد . اوزون وتپه‌سی دیکن کبی اولان شیلره وصف اولور .

سیوریلمك : سیوری‌ دیك طورمق . || یوی آتمق . || تبرز فیض بولوب میدانه چیقمق .

سیوریلجه زبانزدی : سیویلجه .

سیوشمك (فعـل متعدی) قورتیـلوب قایـمق‌ صـبرلمق‌ صـاوشمق . انصراف . سـیوش . قایش‌ صبریلوب انصراف ایدیش‌ سکته .

سیوش : سنهٔ مالیهٔ اصطلاحنجه : بهر اوتوز اوچ سنه‌ده برکره سنهٔ هجریه ایله سنهٔ مالیه آره‌سنده برسنه‌نك ایچنه اوبناه‌سی .

سیومك سیوشمك .

سیویلجه (اسم) اوفاق سـیوری باشـلی قبارجق . بثره‌ سلاق . [مثل: سیویلجه‌یی قورجه‌له چیبان ایدرسك]

ش

ش : الف ایله

ش الفبانزك اون آلتنجی حرفی . ابجـد حسابنده (٣٠٠) اعتبار اولنور .

شاب (اسم) طـوز کبی ا کشی برماده‌ معدنیه‌درکه معروفدر . آندن زاج یاغی استحصال اولنور . شاب کبی طوکه : مبهوت اولمق . [مثل : نه شاب اولدی نه شکر] [بوقسه تمیز ایدر یعنی شاب وشکرك]

شاب کسلمك : حبط اولوب قالمق‌ شاشروب قالا قالمق .

شابه اوتورمق : اضطرار .

شـاب حلقی : صیغر طرناغنی دوکن مهمض شقاق .

شاب [ع] کنج‌ جـوان . شیخ مقـابلی . شاب امرد . شیخ وشاب .

شاباش [ف] آفرین‌ تحسـین . (ساباش) غلطدر . لایق شاباش .

شابشال (صفت) تنبل‌ دوکوك صاچق. دوکوندیلی .

شابلاق (اسم) سله‌ طوقات .

شاپردامق عجله برکن طوداق شاپلامق .

شاپرداتمق : طوداقلرك سسنی چیقارمق‌ مخفی شپردامق .

شاپردی : عجله ایله یرکن ویا اوپرکن حاصل اولان سس .

شاپقه (اسم) (فرانسزجه) (شـاپو) لفظنـدن محرفدر . معروف باش کسوه‌سی . [شاپقه‌سن آچدم اذنسز کاکلك قوقلاتمدی]

شاپقه‌یی چیقارمق : تبصبص .
شاپقه‌یی ترس کیمك : اظهار حدت وتهور .
شاپقه‌یی یره اورمق : عنف، غضب .
|| کمی دیرکینك تپه‌سنده اولان تکرلکجك .

شاتم [ع] شتم ایدیجی، ایدن . سوکن . کوتو سوز سویلین .

شاخ [ف] دال، آغاجك دالی : رك وشاخ [فضولی : غنچه پیکانیی تیر ایتمکلك ایچون شاخ کل — جسمنی باشدن آیاغه مثل سوهان ایلمش] || پارچه پارچه : [شاخ شاخ اولدی ضربه‌سیله جدار] || بوینوز : شاخ آهو .

شاخسار [ف] داللق، آغاجلق . اغاجك داللری مقامنده قوللانیلور : [یره دوشدیشه میوه شاخساری پایدار اولسون]

شاخلانمق آت قسمی اوك آیاقلرینی قالدیروب آچق که شاخه قالقمق تعبیر اولنور .

شاخه [ف] یوندروق کبی آغاجدن یاپیلان آلت ضبط . اکثریا معنای مجازی ایله قوللانیلور : گرفتار دوشاخهٔ اضطراب .

شاد [ف] سوینجلی، مسرور [فضولی : عالم اولدی شاد سندن بن اسیر غم هنوز] [مصراع برجسته: بوکون شادم که یارآغلر بنچون] شادی : شادلق . [مصراع مشهور : غم وشادی، فلك بویله کاور بویله کیدر]

شاداب [ف] طراوتلی، تروتازه صوبی‌چوق، سیراب . [نفعی : خامه‌مدر اول ابر چن آرای سخنکم — برقطره‌سی برکلشنی شاد. ابتر ایلر]
شادابی : شادابلق .

شاد اسپرم [ف] [شاد. ای. س. په. رم] سلطانی فسلکن دینلان ریحان معروفدرکه (خوش اسپرم) دخی دینور .

شادان [ف] ممنون، مسرور: [قیلدی لطفیله عالمی شادان] || فاحشه، چنکی، مطرب سازنده . || صفت مشبهه اولدرق : سوینکن، سوینه‌رك، مسرور اوله‌رق معناسنده ده مستعملدر : شادان وخندان بولندی .

شاد خواب [ف] شکرخواب، طاتلی اویقو، سحر اویقوسی کبی .

شادروان [ف] منسوب اولدیغی لسانده‌درت معنایه مستعملدر: (١) سراپرده تعبیر اولنان اوتاغدرکه خیمه وایوان سلاطین ووزرایه چکیلور وسایبان وشمسیه‌یه دینور (٢) مطلق فاخر، ذیقیمت وعظیم ومنقش دوشمه‌یه دینور (٣) باربد مخترعاتی اولان اوتوز لحندن بر لحن اسمیدر (شادروان مرواربد) ایله مشهوردر (٤) سرای دیواری وقلعه بارولری اوزرنده اولان کنکره‌لرك وشرفه‌لرك آلتلرنده وبعض یوك قاپولرك اوزرنده اولان چیقمه‌یه دینور .
حالا جامع حولیلرنده اطرافی موصلقلی اولان یوکسك حوضلره شادروان اطلاقی معنای رابع اعتباریله‌در .

شادکام [ف] پك ممنون، پك مسرور. زیاده سوینجلی . یالکز شخصه وصف اولور .

شادمان [ف] شاد مقامنده قوللانیلور : [تقریض — رای جدال سعدی بامدعی :

آفرین طبع صاف صافیه
روح سعدی‌یی شادمان ایتمش
طرح نورسم کلستان ایتمش
کویان سعی ایله قیافیی]

شادمانی : شادمانلق. بوخبر باعث شادمانیدر.

شادی (اسم) سابقده حکامك منادیسی مقامنده اولان خدمه‌دن هربری .

شاذ [ع] حکم عامدن، قاعده، کلیه‌دن خارج ومنفرد اولانه اطلاق اولنورکه اصطلاح علومدندر [مترجم قاموس عاصم — شذوذ ماده‌سی : قیاسده شاذ واستعمالده مطرد اولانله استدلال صحیحدر . واستعمالده شاذ وقیاسده مطرد اولانله تمهید اصول بابنده احتجاج صحیح دکلدر .] بوکلمه شاذ اوله‌رق قوللانیلور .

شار [ف] (اصواتدن) آقار صو سسی . شار شار : بول آقان صو . شارل شارل. کورولتی ایله بول بول آقان صو . تخفیفنده : شریل شریل تعبیر اولنور . شریل شریل ترصیردی .

شارب [ع] ایچکی ایچیجی، شارب خمر .

* شارب اللیل والنهار: کیجه کوندوز ایچکیدن باش قالدیرمیان سرخوش . ‖ بیق : قط شارب، تراش شارب .

شارح [ع] بر کتاب ویا مقالك معناسی، معضله‌سنی شرح وایضاح ایدن : شارح معلقات سبعه . شارح مواقف . شارح مثنوی . [فطنت : آدابله کل مرقد شارحدر بو]

شارع [ع] واضع شریعت. کرك جناب حقه وکرك آنك شرعنی نشره مأمور اولان نبیٔ عالیشان حضرتنه اطلاق اولنور . حکم شارع، اذن شارع .

شارق وشراق اصواتدن یاصی شیئك ضربه‌سندن حاصل اولان صدا . شارق شارق قاپولر اوریبور . شراق شراق طوقاتلادی .

شارلدامق شارلامق، صولر چوق سس ایتمك .

شارلدی : صو سسنه بکزر کورولتی .

شاشرمق متحیر، مدهوش اولمق. لا خطا، سهو : یولی شاشرمق .

یوصله‌یی شاشرمق : عقلی غائب ایدرجه‌سنه یاپه‌جغی ایشی بیله‌مامك، تلاش ایتمك .

شاشرتمق : یولدن چیقارمق، تدهیش، تغلیط ایتمك ‖ فدان شاشرتمق : فیده‌لمك، یر دکشدیرمك .

شاشرتمه : فدان مقوله‌سنی یرندن قالدیروب دها قوتلی یره دیکمه . ‖ دیل طولاشدیره‌جق تنافر کلمات .

شاشقین (صفت) سرسم، واله، متحیر . سرکردان . احمق .

شاشقینلامق : شاشالامق، ایشی شاشرمق .

شاشمه : شاشقینلق، تعجب، حیرت .

شاشمق (فعل لازم) تعجب، تحیر ایتمك . استغراب ‖ یولدن آیرلمق، تخلف ایتمك : آیاق شاشمق، قورشون نشاندن شاشمق کبی .

شاشه‌جق شی : عجایب، غریبه، خارق عاده، اعجوبه کبی نادا .

شاشه قالمق : مبهوت، سرکشته اولمق .

شاشی (صفت) شاشمش کبی کوزلری شهلا باقان . احول . [شاشی‌یه ایمه نظر کیم سکا یان کوزله باقر]

شاطر [ع] شطارتلی، شوخ مشرب . اصطلاحزده حاضر، مستعد معناسنه قوللانیلور : فلان آدم او ایشی کورمکه شاطردر دینور . ‖ ☺ بیك معناسنه : قر کرهٔ ارضك شاطریدر . بو معنا اعتباریله جمعی شواطر کلور : شواطر زحل .

شاطن [ع] خبیث، بدکار. شاطن شیطنتکار.

شاعبان [ف] (عینك کسریله) ایکی اوموزه اطلاق اولنور .

شاعر [ع] شعر سویلیان . [تخریب : نفعی، شاعری براقملمده برازده صبری، شاکره کلملم] [نفعی : شاعرم دیرسه اکر شاعره اثبات هنر ـ خط تعلیق ایله دیوان مرتب دکل آ]

جمعی شعراء : شعرای جاهلیه‌دن لبید شعرای ترك، شعرای ایرانی تقلید ایتمشدر .

شافع [ع] شفاعت ایدیجی : [شافع روز جزاسك یا رسول‌الله مدد]

شافعی (اسم) امام شافعی حنابنك مذهبنه تابع اولان .

شافعی وقتی : فجر، صبح کاذب، شفق سوکه.

شافل (اسم) بال قودقلری اوفاق آغاج تکنه .

شافی [ع] شفا ویریجی . علاج شافی، شافی حقیقی . ‖ قناعت ویریجی : جواب شافی .

شاق [ع] زحمتلی، مشقتلی . لسانمزده مؤنثی اولان (شاقه) قوللانیلور : خدمات شاقه، اعمال شاقه .

شاقت (اسم) ابومرینا دیدکلری بر نوع یلان بالغی .

شاقراق بلبل کبی اوتر، متکلم، کیفلی آدم.

شاقردامق شاق شاق شقردی ایتمك، بعض خوش الحان طیور شاقر شاقر اوتمك .

شاقرداتمق : شاقر شاقر سس چیقارتمق .
شاقردی : اوتر کبی سس . مخففی شقردی : یاغمور شاقردیسی ، کاغد شقردیسی .

شاق شاق (اسم) صویتاری چارپاره‌سی .

شاقول (اسم) ترفیل ، دیواربجی ایپی ، قورشونلی ایپ ، شاقولی : عمودی .
شاقوللامق (شاووللامق) شاقول ایله اولچر کبی تاصارلامق . حسابلامق . جهت آرامق . طوغری اکری ، عمودی ومنحنی شیلری اولچوب تاصلامق .

شاقه (اسم) مزاح ، لطیفه . هزل ومزاح طرزنده سوز سویله ، معامله ، هزلکارانه .
شاقه‌جی : بذله‌کو ، شوخ ، مسخره مشرب .
شاقه‌لاشمق : یکدیکره لطیفه ایدوب مسخره‌جه سوز سویلشمك .

شاکر [ع] شکر ایدیجی . شاکر احسان ، شاکر الطاف السنیه .

شاکله [ع] خلقت ، طبیعت : شاکلهٔ اصلیه « قوله تعالی : قل کل یعمل علی شاکلته » بو آیت جلیله میل جبلی‌یی بیان معرضنده تلاوت اولنور .

شاکی [ع] شکایت ایدیجی . شاکی ، فلك .
* شاکی السلاح : اسلحهٔ حربیه‌سی مکمل اولان شخص .

شاگرد [ف] بر صاحب صنعتدن تحصیلده بولنان ، چراق : کمال ، شاییك شاگرد عرفانیدر .

شال (اسم) هندستانه مخصوص اولان منقش یوك قماشه تخصیص اولنمش ایسه‌ده قدیم ترکجه‌ده مطلقا یوك قماش . پشمینه ، صوف ، شایاق . طوسیه شالی ، طرابلس شالی . [واصف : اوکل اندام بر آل شاله بورونسون بوریسون - اوبجی کوکلم کبی آردنجه سورنسون بوریسون]
شالی : اینجه‌رك شال که آنقره تفتیکندن نسیج اولنور ، صوف .
شالاکی : (روجه شیوه ایله) شاله مماثل ، شال طوقه‌سنده اولان معروف تقلید قماش .

شالوار (اسم) سراویلدن محرف معروف . یوك قماشدن طون .

شام [ع] اقشام . شام غریبان . شام هجران . شام وسحر . [فضولی : ای دیان کیم شام اقبالك نه یوزدن تیره‌در - سایه صالمش آیه اول کیسوی عنبر سایه باق] [نفعی : ایدردی وسمهٔ ابروی زهره شام دیجوری]

شامامه (☞ شمامه‌یه)

شامپانیا (اسم) معروف بر نوع بیاض فرانسز شرابیدرکه فرانسه‌نك (شامپانیا) ایالتنده استحصال اولنمسیله شامپانیا دیه مشهور اولمشدر .

شأمت [ع] اوغورسزلق . شأمت‌دار .

شامخ [ع] یوکسك . قلل شامخه .

شامل [ع] شموللو ، محیط اولان : بوکتابك شامل اولدیغی مباحثی احاطه مشکلدر . برقاچ مسئله‌یی شامل . شامل اولدیغی معنایدن بریده بودر . [نفعی : عدلی کر شامل احوال طیور اولسه دخی - هوس صید کبوترله بر آچمازدی عقاب]
عنایات شامله ، الطاف شامله ، ربانیه . الطاف شاملة الافاق .

شامه [ع] بك ، یوزده اولان (بن)

شامّه [ع] خواس خمسه‌دن قوقو طویجی قوت . قوهٔ شامه . شامه‌سنه خلل کلمش .

شان [ع] حالت عظمت وجلال . شکوه ، شرف وشهرت حسنه . [فضولی : ای اولوب معراج ، برهان علو شان سکا - بیره ایتمش کوکدن استقبال ایدوب قرآن سکا] [معلم ناجی - ذات النطاقین : بر شانده بو صورتله قزان وار ایکن امکان - عاشق سکا بیك شان] [نفعی : مسلم شانه فروشکوه بخت اسکندر - آنکچون احتشامی ناسخ دارات دارادر]
شانلی : شان صاحبی اولان . شانلی ، شرفلی

بر خدمتـدر . [معلم ناجی ـ ذات‌النطـاقین : کلدم بولکده اولمکه ای شانلی صفدرم ـ دعوامه شاهد ایسترِ ایسه‌ك ایشته خنجرم]

شانه [ف] طاراق صاچ طارامغه مخصـوص معروف دیشلی آلت که کیك وتحتدن اعمال اولنور : [فضولی : شانه کر کاکلك بر تلنه قیلسـه ضرر ـ چوب شمشاد یبنی برلری سـوزان ایدرم] [مصراع : شانهٔ زلف سخندر اعتراض]

شاه [ف] اصل، خداوند، صاحب. پادشاهلر سائر احاد ناسه نسبت اصل وخداوند اولدقلری حیثیتیله اطلاق اولنـدی . [نفعی : شاه والا رتبه عثمان خان غازی کیم فلك ـ کورمه‌مشدر بویله بر شاهنشه جنك آوری] [نفعی : شاه جهان آرامیدر، ماه زمین پیرامیدر ـ بهرام بی پروارمیدر، یا آفتاب پرکرم]

|| صورت ومعنی جهتریله امثال واقراندن بیوك، کوزل، بالاتر اولان شیلره دینور : مثلا ایری وبیوك طوغانه شاهباز . وایشلك یوله شـاهراه، ایی بنیجی یه شاهسوار وآفتابه شاه انجم دیرلر .

شاهانه : پادشاهه متعلق، پادشاهجه‌سـنه .
[نفعی : شاهانه مشرب جم کبی، صاحبقران رستم کبی ـ هم عیسی، مریم کبی، اهل دل وفرخنده دم]
[معلم ناجی ـ ذات‌النطاقین : شاهانه یوررسك یوری ای مفخر مردان ـ مرد ایستدی میدان]

شاه اسپرم [ف] شاه اسپر غم، شاهسفرم دخی دینور معروف نباتدر که لسانمزده فسلکن تعبیر اولنور . عربیـده ضیمران، ریحان دینور .

فرانسزجه (بازیلیق) روجه (واسیلیقون) حرفیاً شاهسفرم ترجمه‌سیدر . بازیلیق ویا واسیلیق شاهی، سـلطانی دیمکدر . ترکجـه‌ده (فسـلکن) تعبیری ایسـه (واسیلیقون) دن محرف اولـدیغی بی‌اشتباهدر .

شاهباز [ف] بیاض وایری طغاندر . اکثریا سـلاطینك شـکار ایتمسی سـبب تسمیـه‌در . نظمده (شهباز) قوللانیلور : [نفعی : برمیدر هیچ شکار آلده‌ده باز وشهباز]

شاهبال [ف] قنادك اك اوزون تویلری . شاهبال هما .

شاه بندر (شهبندره)

شاه بوی [ف] عنبر .

شاه بیت [ف] بر منظومه‌نك اك کوزل بیتی . شاه بیت منظومهٔ خلقت: حضرت صاحب رسالتدن کنایه‌در .

شاه تره [ف] لسانمزده دخی بو اسمـله معروف بر نباتدر . موسم بهارده نبیت ایدر. آنك مسحوقندن (حب) یاپارلر که جرب وحکه یعنی کیجك علتنه نافعدر . شاهتره حبی دیرلر. عربیده (بقلة‌الملك) معربنده (شاهترج) تعبیر اولنور .

شاهد [ع] شهادت ایدیجی، بر دعـواده شهادت ایدن . شاهد عادل . شاهد زور : یالانجی شـاهد . [مصراع مشهور : کندی شاهد، اوده واحد، اوده زور] [فضولی : بلنـد ویست عالم شاهد فیض وجودکدر ـ دکل بیهوده اولمق یوغیکن ارض وسما پیدا] || محبوب، محبوبه [شاهد بمیان آمد وزاهد زمیان رفت] [نفعی : رنك ورو اولمه‌میدر شـاهد مضموننمده ـ که اوله چهره نما اولیه محتاج خضاب] [کذا : کشور چینه دونر روی زمین سرتاسر ـ شاهد خلق ندم اولسه پریشان پرچم]

شاهدارو [ف] شراب . برهانك ضبطنـه کوره جمشـید زماننده اختراع اولنمش ومبادیء اختراعنده دواکبی استعمال اولنمسی سببیله بو اسمله معروف اولمشدر .

شاهدانه [ف] اوی دانه، ایری دانه‌لی، دانه‌سی ایری اولان شی . اکثریا اینجوده مستعملدر .

شاهراه [ف] ایشلك، بیوك جاده . شاهراه معرفت . [نفعی : تا کیم اوله کشور سخنده ـ آمد شد شاهراه معنی]

شاهسوار [ف] آته یك ایی بینن، پك ایی بنیجی : شاهسـوار میـدان معرفت .

شاهق [ع] (شامخ) معناسنه‌در كه يوكسك ديمكدر . اكثريا طاغ حقنده قوللانيلور : جبل شاهق، جبال شاهقه .

شاه گردون [ف] نير اعظمدن كنايه‌در .

شاهمردان (اسم) بيوك طوقق، رنجميجى طوقغى كه آنكله بطاق يرلره تمل آتمق ايچون سرن قاقارلر .

شاهنامه (اسم) موزون تاريخ، داستان حرب . شاهنامهٔ فردوسى .

شاهنشاه [ف] شاهان شاه مخففيدر . ملك الملوك، سلطان السلاطين، حكمدار حكمداران، پادشاهلر پادشاهى . [نفعى : شهنشا ابن شاهنشاه وسلطان بن سلطان كيم ـ چيقجه آرمه اجدادى صاحب تخت وافسردر]

شاهنشه [ف] شاهنشه مخففى . [نفعى : الاينه شاهنشه دوران كه جنابى ـ دولتله اوله ملجأ ومأواى زمانه]

شاهنشين [ف] پادشاه اوتوره‌جغى بساط فاخر ومقام شاهانه‌در . || لسانمزده دخى معروف اولديغى اوزره بنالرده‌كى جنبه كبى چيقمه كوشكجكره ديوركويا كه ملوكه لايق مسكندر .

شاهوار [ف] (شاه) ايله (وار) دن مركبدر . (وار) لياقت ومناسبت معناسنه‌در . تركجه‌ده (برار) ايله تعبير اولنور . مثلا (درشاهوار) پادشاهه لايق اينجو ديمكدر . كوپديه (كوشوار) ديمسى دخى قولاغه مناسبتى اولديغى ايچوندر . [نفعى : طبعى صدف كوهر شهوار معانى ـ انديشه‌سى مرآت مجلاى زمانه]

شاهى [ف] پادشاهلق، سلطنت || برنوع حلوادر كه نشاسته و يومورطه ايله پيشورورلر . لسانمزده (كلاج) ديديكمز طاتلى‌يه دخى شاهى اطلاق اولنور .

شاهى (اسم) ايرانه مخصوص برنوع سكه، || برنوع اوزون طوپ || برنوع باموق منسوجى كه مرمر شاهى دخى دينور .

شاهين [ف] معروف آوجى قوشدر . آنكله اكثريا طورنه شكار ايدرلر . [نفعى : صداى زنك شاهيندن كلور كبك درى رقصه ـ زمان عدل وانصافى عجب دور طرزادر]

شاياق (اسم) صابه چوقه‌سى كبى معروف سكرك يوك منسوجات .

شايان [ف] لايق، براشيق، ياقيشق : شايان مكافات، شايان اعتبار، شايان احترام، شايان مطالعه .

شايد [ف] احتمال اداتى : شايد مظهر رغبت اولور، شايد مرحمته شايان كوريلور ايسه كبى قوللانيلور .

شايسته برار، لايق، براشيق . [رشيد پاشا ـ موزون بيورلدى : شايستهٔ برونوال، اولمقله صاحب عرضحال، ايجابينك اجراسنه مجلسجه همت بيوريله] [معلم ناجى ـ ذات النطاقين : بويله اطواره اهل استنتاج ـ ديسه شايسته سجدة الحجاج]

شايع [ع] شيوع بولمش، طويولوب فاش اولمش، لسان حلقه دوشمش شى . شايع اولان روايت، روايت شايعه .

شايعه [ع] شيوع بولمش ماده، خصوص : شايعهٔ عربه، شايعهٔ كاذبه . جمعى : شايعات .

شايقه (اسم) قزاق قايغى .

شايگان [ف] بول، واسع، كنيش . كنج شايگان: خسرو پرويزك خزائن ثمانيه‌سندن برخزينه آيدى . غايتده فراوان اولمقله (كنج شايكان) ايله تسميه اولندى . مطلقا كنج فراوان معناسنده استعمال اولنور . [نفعى : اول قدر الويردى معنى فيض اوصافيله كيم ـ كويا مفتاح كنج شايكانيدر سوزم]

ش : فتحه ايله

شب [ف] كيجه . ليل . شب وروز . شب وصلت . شب زفاف .

شباب [ع] كنجلك، جوانلق . [ملك اندلس حكم : الشيخ ان يحوى النهى يجارب ـ

وشباب رأی القوم عند شبابها] اختیارلر نه‌قدر تجاربله اکتساب درایت ایدرلرسه‌ده بر قومده اولان افکار جیده دائما ارباب شبابنده‌در]

شبابت [ع] شباب معناسنه تصرفاتمزدندر. [عبدالحق حامد : برادر شبابت فنایاب ایش ـ اویاندقده بیلدك مکر خواب ایمش]

شب افروز [ف] قمر، آی .

شبانگاه [ف] کیجه وقتی : آه شبانگاه . (شبانگه) صورتنده تخفیفاً ده قوللانیلور .

شبانه [ف] کیجه‌لك، کیجه وقتی اولان: انجمن شبانه .

شباویز [ف] ترکجه‌ده حق قوشی؛ اسحق قوشی دیدکلری طیر معروفدرکه کیجه‌لری بر آغاجدن آغاجك دالنه اصیلارق صباحه قدر فریاد ایدر .

شب‌بو ـ ی [ف] معروف چیچکدر. قیرلیسی الوان عدیده‌سی اولور. قوقوسی غایت کوزل وبالخصوص اکثر ازهار کبی کیجه‌لری پك زیاده نشر رایحه ایدیشی سبب تسمیه‌در. عربیده منثور دینور .

شبپره [ف] [شه ـ ب ـ په ـ ره] یاراصه دینلان حیوان معروف، خفاش [وهبی، سنبلزاده ـ تحفه : یاراصه شبپره آتش بوجکیدر شبتاب]

شبتاب [ف] آتش بوجکی .

شبچراغ [ف] خرافات عجمدندر . برکوهر ایمش‌که کیجه وقتی چراغ کبی اورتالغی روشن قیلارمش . [نفعی : فروزان شبچراغ دودمان آدم وعالم] [راغب پاشا : او ویرسه تربیت اجزای خاکه برکونده ـ اولوردی سنك سیه شبچراغ نورانی]

شبخون [ف] کیجه باصقینی . دشمنی شبخونه اوغراتمق تدبیرنده بولندی .

شبخیز [ف] جوف لیلده اویانوب قالقان : عابد شبخیز .

شبدیز [ف] قره یاغیر . || خسرو پرویزك خرافاتدن معدود براسی .

شبرنك [ف] کیجه رنکنده دیمك‌که مراد قره رنکلی‌در. [نفعی : کورسه کر بارقهٔ زانی روزیاده اولور ـ شعلهٔ شمع سحر شهپر شبرنك غراب] || سیاوشك یاغز بر آتی اسمیدر .

شبرو [ف] کیجه وقتی یوله کیدن، یوریان.

شبروی : شبرولك .

شب‌زنده‌دار [ف] کیجه اویومیان . || کیجه‌لری اویومیوب عبادات ایله مشغول اولان .

شبستان [ف] خلوتخانه، حرمسرای، خوابگاه. || کیجه وقتی [نفعی : عکس جام زریدر شمع شبستان فلك].

شبش (اسم) بوك حیوانه طاقیلان کم .

شبعان [ع] طوق، طویمش .

شبك (اسم) بر نوع قوبروقلی مایمون . قوبروغی صاره‌جق قدر اوزون اولان نوعی [سروری : روادر بر شبك تصویری یاپوب عینیه ویرمك ـ سزادر کندینی بیلارله کندوی بیلدیرمك] شبك کبی . صورتی ثقیل، مستکره اولان .

شبکه [ع] بالق آغی، || قفس طرزنده اولان پارمقلق. تخصیصاً تربه‌لرده صندوقه‌لرك اطرافنه چکدکلری پارمقلقلره دینور .

شبگون [ف] شبرنك معناسنده‌درکه مراد رنك سیاهدر .

شبگیر [ف] (١) صباح، بامداد معناسنه‌درکه اصطلاحمزده (چین صباح) تعبیر اولنور (٢) ثلث اخیر لیلده یوله کیدن بوجی‌یه، کاروانه دینور (٣) بلبلده اطلاق اولنور (٤) کیجه وقتی کوریلان ایشه دینور .

شبنم [ف] چی، کیجه یاغان رطوبت، نم . [نفعی : کلستانده شب انجمله سنبل‌زار بر شبنم ـ شبستانده خورشید سحر برشمع کافوری]

شبیخون [ف] شبخون معناسنه .

شبیکه [ع] شبکه : شبیکهٔ احتیال .

شب يلدا [ف] سنه‌نك الڭ اوزون كيجه‌سى. كانون اول افرنجينك يكرميسنده بدأ ايدر. [بيت : شب يلدايى مجمله موقت نه بيلور ـ مبتلاى غمه صور كيم كيجه‌لر قاچ ساعت]

شبيه [ع] بكزر، بكزيجى. بوشى او شيئه شبيه‌در. [راغب پاشا : لعلك شبيه غنچه ديانلر آچلديلر ـ صيغماز بنم بوكونه بيوك سوز دها نه]

شتم [ع] سوكمك، سب ايتمك، سكوب صايمق.

شتى [ع] (شتيتك) جمعى‌دركه نه مفردى نده يالكز قوللانيلور. آيرى آيرى، بشقه بشقه معناسنه. استعمال اولنور. حوادث شتى، مسائل شتى.

شجاعت [ع] قورقمازلق، قورقامق خاصه‌سى. بهادرلك : [راغب پاشا : شجاعت عرض ايدركن مرد قبطى سرقتن سويلر]

شجر [ع] آغاج، درخت، شجر سايه‌دار، شجر پرثمر شجرتين.

جمعى اشجار : اشجار ملتفة الساق. اشجار سايه‌دار.

شجره [ع] سلسله‌نامه. سلسلهٔ انساب : شجرهٔ آل عثمان. شجر مقامنده‌ده قوللانيلور : شجرهٔ زقوم.

شجيع [ع] شجاعتلى، بهادر. شخصه وصف اولور : شجيع بر آدم. جكاور شجيع.

شحم [ع] اچ ياغى. لحم وشحمى برنده.

جمعى شحوم.

شحنه [ع] صو باشى، يساقچى. سلفده ضابطه مأمورينه معادل برضابط. [ثابت ـ رمضانيه : يوم شك نيتنه شيره صيقاركن ياران ـ صيق بوغاز ايتدى كلوب شحنهٔ شهررمضان]

شخرم (صفت) شرحه شرحه. اتلر شخرم شخرم چاتلامق. عربى شحره.

شخص [ع] انسانك اوزاقدن كورينان قراريسى، هيأت جسمانيه‌سى (شخصك كوربنور رتبهٔ عقلى اثرنده) [كيم بقار شخصنه يوق ايسه فضيلتدن اثر]

شخصيات : برينك شخصنه متعلق مذمتى حاوى سوزلر.

شخص متشخص ⚖ حقوق ووظائفى اولمقله برابر شخصيتى بولنان كيمسه.

شخص معنوى ⚖ حقوق ووظائفى بولنوب شخصيتى اولميان. شركتلر وبانقه‌لر كبى.

شد [ع] صيق باغلامق، محكم قيامق.

*شدّ رحل : اختيار سفرايتمك‌ده اصطلاحدر.

شدائد (☞ شديده‌يه)

شديد [ع] شدتلى. سرد. شتاى شديد. بلاى شديد.

شديده [ع] بلا. مصيبت. كرفتار شديده.

جمعى شدائد : شدائد دهر.

شر [ع] ضد خير. موجب ضرر اولان خصوص. خير اولميان.

شراب [ع] ايچيله‌جك ايچه‌جك شى : طعام وشراب خصوصنده اختيار كلفت ايدر. || اوزومدن چيقاريلوب سكر ويرن مايع معروف. [قطره قطره استخواندن كلور بوى شراب]

شراب ناب : شراب صافى، خالص شراب : [فضولى : شراب ناب ذوقندن نه حاصل چون دكل باقى ـ رياض غمده بيك كز صو وروب آخر قورتدك طوت]

شرافت [ع] شرف صاحبى اولمق، شرفليلك. شرافت نسب، شرافت اجل فضائلدر.

شرافت مكه : مكهٔ مكرمه شريفلكى كه سلالهٔ جناب پيغمبردن اولان ذات شريفك منصب عاليسى.

شرانپوى (اسم) (مجارجه‌دن) پالانقه وقلعه واروشينك قازيق آغاج قاقيله‌رق ياپيلان باروسى. (شرانپول) دخى دينور.

شرايع (☞ شريعته)

شرائط (☜ شریطه‌یه)

شربت [ع] شکر ویا بال ایله یاپیلان معروف طاتلی شی‌ء، شکر شربتی، پورتقال شربتی [نفعی : لذتندن کیم اوقورسه سخن شیرینم — شربت شهد مصفا اولور آغزنده لعاب]

شربتجی : شربت صاتان .

شربتخانه : اوزوم خردل ایله قاریشق اوزوم صویی صاتیلان محل . میخانه .

شرح [ع] معضل ویا کبرلی برشیئی آچوب میدانه قویمق : برمقاله‌یی شرح، برکتابك شرحی [فضولی : نه بیلور اوقومیان مصحف حسنك شرحك — یره کوکدن نه ایچون ایندیکنی قرآنك] || ایضاح وتفسیر یولده سویلنان سوزلر . واو یولده مؤلفات : شرح احادیث، شرح مواقف .

شرحه [ع] پارچه، اکثریا بدن انسانده اولان پاره جریحه‌لرینه وصف اولور . شرحهٔ سینه . شرحهٔ خون آلود .

شرر [ع] قیغیلجم . [عثمان شمسی — مسدس : طوتشور مشعل آه شجر طور کبی — صاریلور کوکلره هر شرری دونه دونه]

شرط [ع] معامله‌ده اول شیئه دینورکه دیکر شیئك وجودی آنك وجودینه توقف ایدر . [قاعدهٔ کلیه : شرط بولنمایجه مشروط بولنماز .] شرط واقف نص شارع کبیدر .

جمعی شرائط : شرائط مقاوله، شرائط تجارت .

شرع [ع قبلِ الهیدن موضوع اوامر ونواهی، جناب پیغمبرك امته خبر ویردیکی احکام الهیه که شرع شریف، شرع محمدی اطلاق اولنور . فضولی [منتهی شرعکه ادیان تمامی رسل — بحرسن، سائر ارباب رسالت امواج] [فضولی : شرع ایچره هم سکا نزهم بکا واجب دکات]

جمعی شرایع : کافهٔ ادیان وشرایعده . || احکام شرایع معناسنده‌ده اصطلاحدر : اصول شرایع . روح الشرایع .

|| اصطلاح جدیده کرك دینی کرك عرفی اولسون قانونه اطلاق اولنور . نته کیم وضع قوانین قدرتنه قوهٔ تشریعیه اطلاق دخی بو معنایی مؤیددر

شرف [ع] علویت معنویه . مجد، ناس عندنده معتبر ومرغوب اولمق . [فضولی : ای غبار قدمك عرش برین باشنه تاج — شرف ذاتکه ادنای مراتب معراج] [نفعی : سعادتله شرف وبروب سریر دولته هرکون — عدالتله عبادت اجرینی تحصیل ایده هردم]

شرف اضافی : رتبه وحیثیت عارضیه ایله اولان شرف .

شرف ذاتی : فضائل حسب ونسب وعلم وفضل جهتیله اولان شرف .

شرفه [ع] [شه . ره . فه] مناره طبقه‌لرینه، کنکره‌لرینه دینور .

جمعی شرفات : شرفات منار .

شرق [ع] کونشك طوغدیغی جهت، مشرق . غرب مقابلی [شرق وغربی طولاشوب کلدی برید امید]

شرم [ف] اوتانمه، حجاب . موجب شرم برحال . [نفعی : اولکه شاهان فلك مرتبهٔ روی زمین — عظم شان وشکوهندن ایدر شرم وحجاب]

شرمت (اسم) [شه . ره . مت] شیر مرد، محرق، چابك، براماز، جرزه‌لی مقامنده قوللانیلور . شرمت بردلی قانلی .

شرمسار [ف] اوتانان، حجاب ایدن : (شرمسار اولدی نطقنی کورەرك)

شرمنده [ف] شرمسار مقامنده قوللانیلور : شرمندهٔ عنایت .

شریت [ع] اورمه یاصسی بند، یاصیمی غیطان، سیم شریت، ایپك شریت .

شریر [ع] شرلی، مکتب ترکیبنده : برشریرك برقومه ضرری طوقنور .

شریطه [ع] شرط، شرط مخصوص .

جمعی شرائط : شرائط اساسیه . جهنهٔ شرائط .

شریعت [ع] طرف الهیدن وضع واقامه اولنان احکام جلیله . شریعت غرا . شریعت اسلامیه، شریعت محمدیه .

اهل شریعت : احکام شرعیه‌یه واقف اولان علما، فقها .

شریف [ع] شرفلی : شرع شریف، تفسیر شریف . || سلالهٔ جناب محمدیدن اولان هربر ذات شریف .

شریف مکه : امارت مکه منصب جلیلنی حائز اولان ذات سیادت سمات .

شریك [ع] اورتاق، برکاری برلکده اجرا ایدن : شریك منفعت، شریك تجارت .

شست [ف] آلتمش معناسنه‌درکه (شصت) دخی دینور || زهکیر درکه تیر اندازلرك باش پارمقلرینه کچیردکاری یوکسوکدر [سنان پاشا - تضرعات : هانکی مبارز صفدر جهاندرکه کشاده عنان وکشیده سنان اوله‌رق کیدرکن بستهٔ عقده شست دهر اولمامشدر]

شش [ف] آلتی . سته . شش جهت . [سروری - تاریخ : وباکیم شش جهانی نامه تنك ایتدی صفا کتدی]

ششپر [ف] آلات حربدن بر نوع طوپوز . آلتی دیلملی اولیشی وجه تسمیه‌در . [نفعی : برآوج کوهر صاچاردی عالمه کویا کفك - صالدیغنجه دشمنه کاهی مرصع ششپری]

ششخانه (امم) آلتی بولمه معناسنه . نامأنوسی آلتی یولو اولان تفنکه اطلاق اولنور . مؤخراً طوپلرده‌ده تخصیص اولنمشدر . [تعبیر مشهور : آلتی قوال اوستی ششخانه] آشاغیسی یوقاریسنه اویماز، نامربوط، غیر متناسب شیلرده تمثیل اولنور .

شصت [ف] آلتمش . || کانکش زهکیری شست : [روحی - ترکیب بند : ارباب غرض یزدن ایراغ اولدیغی یکدر - دوشمز یره زیرا اوقومز صاحب شصتز]

شطارت [ف] شنلك، شوخلق . صاحب شطارت . شطارتلی برآدمدر .

شطحات [ع] وَ

شطحیات [ع] لاابالیانه لطیفه . شطحیات صوفیه، مائل شطحیات بر ذاتدر مفردی بو معنایه قوللانلماز .

شطرنج [ف] تحریفله سانطرج دیدیکمز معروف اویون . اصلی هند لساننده (شط زانغ) درکه (شط) درت، (زانغ) صف عسکر معناسنه‌در . لفظ مذکور مؤخراً تحریفله عرب وعجم لسانلرینه نقل وامال ایدلمشدر .

شعائر [ع] مفردی قوللانلیان (شعیره) نك جمعی درکه علامت معناسنه‌در . شعائر حمیت، شعائر اسلامیت، شعائر اسلام .

شعبان [ع] شهر معروفدر شهور ثلثهٔ متبرکه‌نك ایکنجیسی درکه رجب ایله رمضان بینده‌در . عرب شهر مزبورده صو طلبی یاخود نهب وغارت ایچون متشعب ومتفرق اولمه‌لریله شعبان ایله تسمیه ایلدیلر .

|| اصطلاحمزده مشتاق معناسنه قوللانیلور : [شناسی - قطعه :

کلدی مژده ینه شهر رمضان
الذی انزل فیه القرآن
بیله‌رك قدرینی عید ایلدیلر
حسننه صومك اولانلر شعبان]

شعریه [ع] غلطی (شهریه) تل قطائف کبی چوربالق معروف قورو خمیر . آرپه شعیریه‌سی .

شعشعه [ع] پارلاقلق : شعشعهٔ ضیا . [نفعی : بنانی شعشعه‌یه کبی آفتابه دونرسه کیم اینسه مدحت رأی منیرینی ترقیم] [کذا : رأیی خورشید جلی شعشعهٔ صبح صواب] [کذا : رجلا ویرهم آیینهٔ اندیشه‌مه کیم - ایلیه شعشعه‌سی دیدهٔ خورشیدی ضریر] [شعشعهٔ بدایعیله برکره میدان ظهوره کلنجه بیکده بر کوکل بولنمازکه حسن عالم آراسنه مفتون اولمسون]

شعیر آرپه . علف وشعیر .

شعیره : دانه آرپه .

شغال [ف] چقال دینلان حیوان .

شغف [ع] ابتلای مجنونانه، چلدیره‌سیه محبت .

شفاعت [ع] مجرم وقباحتکار ومحتاج حقنده عفو وعاطفت رجاسی : [فضولی :

خازن كنج شفاعت سنى قيلمش ايزد ـ هيچ كيم يوق كه سكا اوليه آخر محتاج]

شفّاف [ع] بر طرفدن اوبر طرفى كوريلان جسم براقه وصف اولنور: [شناسى ـ الهى : فيض لطفى دل صافمه ايريشور ايلر اثر ـ جسم شفافك ايچندن نته كيم نور بچر]

شفتالو [ف] معروف تازه ميوه . ‖ بوسه‌يه دخى دينور .

شفق [ع] كونش طوغمزدن اول افق شرقيده ظاهراً اولان قرمزى‌يه مائل آيدينلق [فضولى ـ ليلى مجنون : كر غربه صالارسه تيغ بران ـ كردونى بورر شفق كبى قان] [شناسى : ماهتاب شب عشرتسه اكر نور عرق ـ صبح شادى‌يه اولور شعشعهٔ باده شفق]

شفق فام : شفق رنكلى، قيرمزى‌يه مائل رنك : [فضولى ـ ليلى مجنون : حسنى كل ولالهٔ شفق فام ـ زلفى خمى لاله اوزره‌كى لام]

شفقت [ع] [شد . فه . قت] رحم ايدوب اسيركمه : شفقت مادرانه . [خطبهٔ حقوق : فرقان كريمنده فرمان عدله امر احسانى ترديف ايدرك عبادينك شفقته دخى حقانيت قدر احتياجى اولديغنى اعلام ايلمشدر .]

فانك سكونيله (شفقت) (شه . ف . قت) صورتنده‌ده قوللانيلور : [كرم ايت بنده كه شفقت دميدر يادشهم]

شفه [ع] دوداق . لب .

* شق شفه : دوداقلرى آچمه، سوز سويلكه تهيؤ . اكثريا منفياتده مستعملدر : شق شفه ايتمدى .

شفوىّ : شفه‌يه منسوب : حرف شفوى . (ميم) حروف شفويه‌دندر .

شفيره [ع] اصطلاح طبدندر . فرجك جدارى منزله‌سنده‌كى اتلر .

شفيرتان : فرجك ايكى جدارى .

شفيع [ع] شفاعت ايديجى، ايدن : شفيع روز جزا : حضرت پيغمبر .

شفيق [ع] شفقتلى : محب شفيق . يار شفيق .

شق [ع] يارمق، يارلمق : شق اوراق . ‖ ياريق، چاتلاق : شق جدار .

شقاق (اسم) كوز ايله قولاغك ماينده اطلاق اولنور . قديم تركجه‌ده (طاون) وعربيده صادك ضميله (صدغ) تعبير اولنور . [خطبهٔ حقوق : باشلره قزغين طاس كچيرمك، كوزلره ميل چكمك، شقاقلره آشيق اوتورتمق كبى نيجه اعمال شيطانيه]

شقاوت [ع] شقاء، شقيلك : مألوف شقاوت . ‖ حيدودلق : طريق شقاوت، ارباب شقاوت .

شقايق ‡ [ع] غايت پارلاق ورقلى قرمزى بر چيچكدر كه معروفدر (شقايق النعمان) (شقايق نعمانيه) دخى دينور . آغاج شقايق، بر شقايق نامله ايكى نوعدر .

‡ شقايق كلى : شقايق ورقلرى كبى ديك ديك وپارلاق قرمزى بر نوع كل .

شقى [ع] شقاوت صاحبى، سعيد مقابلى . ‖ حيدودد : شقىّ مشهور فلان . جمعى اشقيا . تعقيب اشقيا، تشكيل اشقيا .

شقيق [ع] اورته‌سندن يارلمش بر شيئك هربر پارچه‌سى . ‖ اوز برادر .

شقيقه [ع] يارمجه ديدكلرى صداع كه يارم باش آغريسى‌در . ‖ اوز همشيره .

شك [ع] شبهه : ازالهٔ شك . [تصوير افكار : شك فعلينك صيغهٔ تفضيليله اشك اولمق لازم كلمزيا]

جمعى شكوك : ارباب شكوك .

شكر [ع] معروف مادهٔ حلو، انفاظ مشتركه‌دندر . بر نوع قامشدن، وبرقاچ

شكر آب : مجازاً ايكى دوست ميانده حادث اولان نوع منافرت وجزؤى مغايرت : بينلرى شكر آبدر .

شكر خند [ف] دلبرك دوداق آلتندن تبسم ايديشى . وبوطرزده تبسم . نوع پانجاردن استحصال اولنور .

شكرريز مطلق طاتلى، حلاوتلى سوز . منثور ومنظوم ونغمات وتركيبلردن اعمدر .

شکل [ع] قیلق، بیچم، هیئات، رسم : (نفعی ـ قصیده : بوشکل وبو اندام ایله دنیایی بکمز ـ طرفه خر بیهوده، خودرای زمانه) || اصطلاح هندسیده بر ویا برقاچ حدود ایله مقطوع ومحصر اولان صورت، شکل مربع، شکل مستطیل .

شکور [ع] نعمت خدایه شکر ایتمك معتادی اولان : صبور شکور .

شکوه [ع] شکایت : (شکوه‌یی ترك ایله شکر ایلدیلر)

شکوی [ع] [شـ ـ ك ـ وا] شکایت : (نفعی بوشکایت نیجه بر باشه دعایه ـ دوشمز بوقدر عارفه شکوای زمانه)

شکیب [ف] صبر، تحمل : ترك شکیب .

شکیمه [ع] صفت انتصاردرکه شدید وشهم النفس آدمك بشعقه‌سی طرفندن کندوسنه اولان ظلم، قهر، استیلا، تجاوز، تعدی کبی اوضاعی هضم ایتمیه‌رك ابا وامتناع، وشدتله مقابله ایلسندن عبارتدر . آت کمینك آغزلغی معناسنه اولان (شکیمه) دن مأخوذدر .

شدیدالشکیمه : سرکش، شدیدالنفس، صاحب عار وحمیت، فرد واحده سرفرو ایتمز آدم .

شللنك (صفت) شلنك فارسیدن محرفدرکه ترکجه‌ده (اویناق) زن مزاج ارککه ویا زن آلفته اطواره صفت واقع اولور . شن وشوخ کبی . شللنك برآدمدر . شللنك برقاری .

شلنك [ف] شاطر، صویطاری مقوله‌سینك آشاغی یوقاری صیچرایوب یرنده آتمه‌لرینه دینور : (نفعی : خسرو رأییدر اول صفدر یکتاکه اورر ـ هفت سیاره رکابنده بیك کبی شلنك)

شلوار [ف] شالوار، سراویل بونك معربیدر اصلی ترکجه‌در .

شم [ع] قوقلامق، قوقلاتمق : شم ریحان، شم عطریات .

شماتت [ع] یکدیکره عدو ورقیب اولانلرك برندن برینه اصابت ایدن بلادن طولایی اظهار مسرت ایتمسی : (راغب پاشا : شکایت ایتمز ایدك جور چرخ واخترودن ـ شماتت ایلسه شاد اولوب عدولریمز)

شماته [ع] کورولتی، باغریشوب چاغرشمه : شماته‌سی دنیایی طوتدی .

شماته‌جی : شماته ایتمك، کورولتی ایتلك معتادی اولان .

شمار (اسم) ترکجه‌ده شاپلاق، سیله طوقات .

شمامه [ع] ترکجه‌ده یلغج دیدکلری پورتقال جسامته بر نوع قاوندرکه غایت کوزل قوقار . فارسیده (دستنبویه) دینور . قابوغی صاری، یشیل، قرمزی رنکلرله دیل دیل اولور . اصلی (شمام) در . استعمالمزده بلاشده (شمامه) صورتنده‌در . (نفعی : ایدردی روی زمینی شمامهٔ عنبر ـ کر ایتسه نکهت حلقی جهانه نشر شمیم)

شمانده‌ره ⚓ (اسم) بعض یوزر شیلر خصوصا کمی باغلادقلری واریل. || قندیلك فتیلنی طاقدقلری ماتارلی تل .

شمائل [ع] خوی، سرشت معناسنه اولان (شمال) ك جمعی . اخلاق : شمائل حسنه، شمائل شریفه .

شمس [ع] کونش، خورشید . فی‌الاصل مؤنثدر . لسانمزده ایسه مذکر صورتنده استعمال اولنور . شمس منیر، (ابن کمال : شمس عصر ایدی عصرده شمسك ـ ظلی ممدود اولور زمانی قصیر)

شمسه [ع] کونش رسمنده اولان ایشله، ودوکه زینت : فراجه شمسه‌سی || قرص شمس (نفعی : نهی بومرتبه رسوالغنه منکر اولوب ـ ایتسه کر شمسهٔ برقع فلکن چرخه عتاب)

شمسیه (اسم) ترکجه‌ده چادر دیرلر . کونش ویاغمور ایچون سپر . او رسمده شیلر . یاغموره مخصوص اولانه (مطریه) دیمك اولادر .

شمسیه آغاجی : صفورا .

شمشیر [ف] قلیج، سیف : شمشیر بران (نفعی : ایده منضم یته اولکی کبی کشور رومده ـ چکوب صاعقه صوله شمشیر بران

سراندازی] [نفعی : وصف شمشیرینی کیم یازسه
مرکب یرینه ـ دوکیلور کاغده نوك قلمدن خوناب]
شمشیر زبان : لسان شدید . لسان آزار
[نفعی : اول صفدر دشمن کش نظمم که خصوصا ـ
شمشیر زبانمدن احبا حذر ایلر] [کذا : شمشیر
زبانمله جراسینی بولورلر ـ بخنکلك ایدرلرسه احبای
زمانه]
کسر ایله ده استعمال اولنور .

شمع [ع] یاقه جق موم، چراغ : شمع شب
آرا [فضولی ـ لیلی مجنون : ای
شمع ازل فتیله سوزی ـ بزم ابد انجمن فروزی]
[فضولی : شعلهٔ شمع رخك اغیاره بزم افروزاولور]
[شناسی : نه بلالر کتورر
باشمه فکر ناموس ـ قیریلور
کاهیجه شمعك علوندن فانوس]
|| بال مومی . شمع نرم .



شمعدان [ف] موم دیکدکلری
معروف ظرف .

شمعه [ع] موم، موملی فتیل . [بیت : فساد
کونه مقارن عدم وجوده ردیف ـ
جهان یوق اولمه ده مانند شمعه وار اولهلی]

شمّه [ع] اقل مقدار، شمهٔ حمیت. فی الاصل
برکره قوقلامه : [نفعی : هر بر چمن
خلق که برشمه سی آنك ـ سرمایهٔ بوی دم مشکین
صبادر] .

شمیم [ع] کوزل قوقو، رایحهٔ لطیفه، شمیم
زلف [نفعی : بوقدر نشر شمیم ایتمز
ایدك ـ اولماسه ك طرهٔ دلبرده مقیم]

شن (صفت) آیدین، مفرح وروشن :
اورتالق نه قدر شن || معمور : خانه سی
شن اولسون . || وجیه، بهجتلی، شطارتلی : بك شن
برآدمدر .
شنلندیرمك : اعمار، آباد ایتمك : ادنا برهمتله
او اصسز یری شنلندیردی .

شناعت [ع] بك قبیح، زیاده چرکین اولان
افعال حقنده مستعملدر : ارتکاب
ایتدیکی شناعت قالمدی . شناعته مألوفدر .

شنایع (☛ شنیعه)

شنبه [ف] کون، جمعه ایرتسی کونی .

شنك [ف] شیرین حرکات اولان دلبردرکه
شوخ شنك تعبیر اولنور : [نفعی :
اینسه اول پیکر موزونله آهسته خرام ـ صانکه
رفتاره کلور نازله بردلبر شنك]

شنلك (اسم) معموریت، معموره، غلبه لك،
|| دوننما، شهر آیین : شادمانی .

شنیع [ع] بك قبیح، وچرکین اولان، شناعتلی:
فعل شنیع، افعال شنیعه .

شنیعه [ع] زیاده قبیح، وچرکین اولان
برفعل . بویله برشنیعه ده بولنه جغی
مأمول دکلدی . نه قدر ارذل اولسه ینه بوشنیعه یی
ارتکاب ایتمز .
جمعی شنایع : شنایع مستمره صاحبی برملعوندر.
مرتکب انواع شنایعدر .

شواغل [ع] شاغله لر، مشغله لر : مستغرق
انواع شواغل .

شواکل [ع] شاکله نك جمعی .

شوّال [ع] رمضاندن صکره کلان شهر
معروف . بایرام آیی شوال المکرم .

شوالیه (اسم) اطرافی آلیجق سبت طرزنده
کنیش کوفه .

شواهد [ع] شاهدك جمعی، برکلمه نك، ویا
برتعبیر ادبینك اثباتیچون آثار
شعرا وادبادن ایراد اولنان مثاللر . شواهد لسان .

شواهق [ع] شاهقه نك جمعی : یوکسکلر،
یوکسك تپه لر . شواهق جبال .

شوائب [ع] شائبه نك جمعی . چرکلر،
لکه لر : شوائب ریادن بری .
شوائب کذبدن آزاده .

شوق [ع] برشیئی کوکلدن آرزو، برشیئه
کوکلك میلی . [نفعی : کونش
پروانه در اول شمعه برتاب ایتمکه کندین ـ طولانور
طورمیوب شوقیله اول فانوس مینایی]
شوقی : شوقه منسوب، متعلق اولان .

شوك [ع] دیكن . [نائلی قدیم ــ مسدس: فراشم سنك خارا پوششم شوك قتاد اولسون]

شوكت [ع] پادشاهه مخصوص اولان هیبت . [نفعی : سرورجاهه جهانبان آفتاب افسر ــ جهان شوكته شاهنشه فلك دیهم] [كذا : داور پر شوكت وپر احتشام ــ محترم، محتشم روزكار]

شوكران [ف] ✻ تركجده بالدیران دیدكاری نبات معروف . عربیده طبحما دینور .

شوهر [ف] قوجه، زوج . [نظیره ــ برای غزل عینی: یاد ماضی، ذوق آتی یأس وامیدی ایله ــ شوهرن غائب ایدن همسر هم آغلار هم كولر]

شه [ف] (شاه) مخففی [فضولی : لیلی مجنون : دیدار ایله اول شه لطافت ــ مهمانه ایلدی ضیافت]

شهاب [ع] جوسماده كیجه‌لری مشهود اولان كواكب ساقطه‌دن هربری : [نفعی : نم چكان اولدی فلك قبهٔ كرمابه كبی ــ ظن ایدر نازل اولان قطره‌یی كیم كورسه شهاب]

شهادت [ع] شاهدلك ایتمه، شاهدلك : ادای شهادت، ایفای شهادت . || شهید اولمه : احراز مرتبهٔ شهادت، شهادت جناب حسین . || مشهود اولان اشیا، مكونات : عالم شهادت :

✻ عالم الغیب والشهاده : جناب حق .

شهادة علی شهاده حقوق بر كیمسه‌نك حضور حاكمده شهادتنه دیكر بركیمسه‌نك علی طریق التحمیل شهادت ایتمسیدر . اصل شاهدلره (شاهد اصل) دیكرلرینه (شاهد فرع) ویا (شاهد طریق) دینلور .

شهاده علی الشهاده اعذار ثلثه ایله جائز اوله‌بیلور : برنجیسی، اصل شاهدلرك وفاتی ــ ایكنجیسی، شاهد اصلرك خسته اولمسی ــ اوچنجیسی، اصل شاهدلرك مدت سفر بعیداولان دیارده بولنمسی‌در .

شهامت [ع] شجاعت وجرأته مقارن ذكاء تیز . [راغب : كل ای برج شهامت زورمیدن بویله بل ویرمه] || ریاست، حاكمیت، صاحب شهامت، [مجبول اولدیغی شهامت ونجدت كندوسنه مطاع جهان اوله‌جق صورتده بخش لیاقت ایلدیككندن]

شهبا [ع] شهبك مؤنثی . قیر طونده اولان قصراق .

شهباز [ف] شاهباز مخففی . [فضولی ــ لیلی مجنون : شهباز باقشلی آهو كوزلی ــ شیرین حركتلی شهد سوزلی] [نفعی : بال آچسه شكار ایتمكه شهباز خیالم ــ صید ایتدیكی البته یا عنقا یا همادر]

شهبال [ف] قوش قنادینك اك اوزون تویی: [تصویر افكار ــ طباعت : شهبال دكل اوبرات اقبالدر كه]

شهبندر ✻ همشهریلرینك منافع تجاریه‌سنی محافظه ایتمك اوزره بر دولتك دول سائره نزدنده بولندردیغی مأمورلردر .

شهبندرلر : باش شهبندر، شهبندر وكیلی، شهبندر مأموری اولمق اوزره درت صنفه ایرلمشدر، بونلره قونسلوس دخی دینلور .

شهبندرلك كه طوغریسی (شیخ بندر) در، اولا تجارت وكیلی صفتیله ظهور ایدرك صكره‌لری دولت مأموریتی صره‌سنه كچمش و ١١٩٠ سنهٔ میلادیه‌سنده قدسده قرال اولان (كوی) نام ذاتك مارسیلیا تجارینه خطاباً ــ حكومته اهانت وقتل، وقلبرنالك وغصب وغارت اموال ماده‌لرندن متولد خصوصاتدن ماعدا ــ بینلرنده تكون ایده‌جك كافهٔ دعاوی‌یی رؤیت وحسم ایتمك اقتدارینی حائز اولمق اوزره ممالكنه قونسلوسلر كوندرلمسی رخصتنی حاوی ارسال ایتمش اولدیغی براته نظراً قدیمدنبرو معروف بولنمشدر .

شه بیت [ف] شاه بیت مخففی : شهبیت منظومهٔ خلقت .

شهپر [ف] قوش قنادینك اوزون تویی [نفعی : كورسه كر بارقهٔ رأیینی رؤیاده اولور ــ شعله، شمع سحر شهپر شبرنك غراب]

شهد [ع] بال، وكومج بالی . [نفعی : لذتندن كیم اوقورسه سخن شیرینم ــ

شربت شهد مصفا اولور آغزنده لعاب] [فضولی : شیرین حرکتلی شهد سوزلی]

شهدانه [ف] شاهدانه مخففی .

شهر [ع] قمرك هلالندن هلاله قدر اولان مدت . بر آیدن عبارت مدت . شهر رمضان . شهر صیام .
جمعی شهور : شهور عربیه . شهور قمریه . شهور شمسیه .

شهر [ف] بیوك بلده ، بیوك قصبه . شهر بغداد ، [نفعی : ادرنه شهرینی بویا گلشن مأوامیدر] [چونکه پرفرقه‌سی برشهره هجوم ایتسه یمه‌دحالی پرنده کبك یغبندن بنا خاکسترندن بشقه برشی قالمازدی]

شهر آرای [ف] شهر دوناغمسی که شهر آیین دخی دینور . || شهر دوناديجی معناسنه اولور : اصلی آراینده ٔ شهر اولمق اعتباریله .

شهر آشوب [ف] مملکتی فتنه‌یه ویریجی اولان . غوغای شهرآشوب

شهر امانتی ☪ بای تختلرده امور بلدیه واحتسابیه‌یه نظارت ایدن دائره .

شهراه [ف] شاهراه مخففی .

شهرناز [ف] جمشید شاهك همشیره‌سی اسمیدر .

شهرود [ف] بیوك ایرمق ، نهرعظیم معناسنه‌در . (رود) ایرمق وشه ایسه اولوق افاده ایتدیکی ایچون بالاده (شاه) ماده‌سنده بیان اولدیغی اوزره بیوك شیلرده وصف اولنور . || موسیقیده برصوت اسمیدر .

شهریار [ف] حکمدار عظیم : [نفعی : مدار مصلحت ملك مشرق ومغرب — پناه سلطنت شهریار هفت اقلیم]

شهریور [ف] کرك شهور فرس قدیمه وکرك شهور جلالیه‌ده سادس شهور شمسیه‌درکه آفتابك سنبله برجنده سیران ایتدیکی زماندر .

شهسوار [ف] شاهسوار مخففی : [نفعی : شهسوار صف میدان سعادتکه ایدر — پیك چالاك ظفر پیش رکابنده شتاب]

شهلا [ع] لسانمزده شاشی‌یه دینور . [هره نامه — چشم شهلانکه‌ی فارق ایکن نیك وبدی — کدیی غفلت ایله فاره ٔ ادبار یدی] عربیده اشهلك جمعی‌درکه قویی ماٰی کوزلر دیمکدر . [فضولی : شهلا کوزی نرکس پرافسون]

شهنشاه [ف] شاهنشه مخففی .

شهنشین [ف] شاهنشین مخففی .

شهوانی [ع] بای نسبتله شدیدالشهوه آدمه دینور .
|| شهوته متعلق : آرزوی شهوانی . میل شهوانی ، هوسات شهوانیه .

شهوت [ع] برنسنه‌یی سووب آکا میل ایتمك . هرنوعك دیشیسنه قربان ایچون اولان اشتهای حیوانیسی . عشق شهوانی . محبت شهوانیه [شنامی : مست اولوب نشئه ٔ شهوتله اوکوزلر بایلور — سرپیلنجه یوزینه کوز یاشی اما آییلور]

شهوت انگیز [و] قوه ٔ شهوانیه‌یی تحریك ایدیجی حالت .

شهوتپرست [ف] نفسك میل وآرزوسنه تابع اولان .

شهید [ع] اعلای کلمةالله یولنده مقتول اولان وعدل وحقانیته خدمت اوغرنده مبتلای بلای شدید اوله‌رق اولن : شهید کربلا کبی . شهید سعید . [شنامی : بن شهید اولمه‌دن عشقیله مزارم قازه‌یم — طاشنی کوزلرمك قانلی یاشیله یازه‌یم] [مجاهد شهیدك اوصاف جلیله‌سنی تلخیص ایچون]

شهیر [ع] مشهور ایله معنی مترادفدر : شاعر شهیر .

شهیق [ع] صولغی ایچری طوغری چکه‌رك سسلنمه ، اشکك عسسنی کریلوبده انکر اصواتله باغرمسنه (شهیق حمار) تعبیر اولنور .

شهیم [ع] شهامتلی .

شیء ء هر موجوده دینورکه ترکجه‌ده نسنه تعبیر اولنور . کرك اجسام کبی حسی اولسون وکرك اقوال کبی حکمی بولنسون .

جمعی اولان اشیا جمعیاتده قوللانیلور: اشیای بیته، اشیای معموله .

برشی: برنسنه . برشیئی یوق: هیچ برنسنه‌سی یوق . مالی مفقود . یاخود برینه کوره علل وعوارضدن سالم معناسنه کلور : نیچون خسته اولسون ماشاالله برشیئی یوق .

(نفی) ده هیچ معناسنه قوللانیلور : برشی دیمز . برشی دیمدم .

سبك فارسی اوزره (مضاف) اوله‌رق قوللانلدیغی حالده همزه‌سی اثبات اولنور : شیءِ ناچیز . همزه حرکه‌لنمدیکی یعنی سبك ترکی اوزره استعمال اولندیغی وقت حذف ایدیلور : (بچمش شیلردن بحث ایتمه) [دوشندیکی شی یالکز مقصدینك محافظه‌سنه چاره آراماقدن عبارت ایدی]

شیاطین (☛ شیطانه)

شیب [ع] صاچ صقال آغارمه . اختیارلق چاغی . قوجه‌لق [ساعتك حرکتنی منع ویا تشدید ایله عمر شتابانی توقیف ایتمکه و یاشبابی شیب حکمنه کتیرمکه چالشمق قبیلدندر]

شیخ [ع] اختیار، قوجه‌مش کیمسه : شیخ العلما . || برقبیله‌نك رئیسی . || برصنعت اربابنك مقتداسی : شیخ الطباعین غوتانبرغ || برطاقم مریدلرك مرشدی : [شناسی : بزم شیخك کراماتی اولور معقول کندندن] [ثابت : مریدی سویلدی شیخك ریا فروش ایدوکن ـ اوزون قولاقدن ایشتدم دراز کوش ایدوکن]
جمعی شیوخ ومشایخ .

شیخ بندر (☛ شهبندره)

شیخوخت [ع] اختیارلق: هنگام شیخوخت.

شیدا [ف] دلی . دیوانه، مجنون [راغب پاشا : سن بولورسك نه راغب کبی شیدا اما ـ اوسنك کبی جفا پیشه ستمکر بوله‌ماز]

شیطان [ع] معلومدر فارسیده دیو دینور . شیطان ماده‌سنده ایکی قول واردر بری : بعد معناسنه اولان (شطون) دن مأخوذدر . (بعید عن الحق) یاخود (بعید عن الرحمه) اولدیغیچون اطلاق اولنمشدی . ایکنجی : (شیط) ماده‌سندن مأخوذدرکه احتراق معناسنه‌در . ابلیس قوت ناریه‌دن مخلوق اولدیغیچون اطلاق اولندی . اسم اصلیسی (عزازیل) درکه لفظ عبرانیدر . || مطلقا آزغین عتو وتمرد صاحبی شخصه دینور کرك انس وکرك جنی اولسون . لسانمزده ایسه شر وحیله قصدیله معامله ایدن آدمه دینور . [نفعی : اوقدر خلق مسلمان ایتدك ـ ایده‌مز وسوسه شیطان رجیم] [شیطان بنم اولسون دده سلطان سنك اولسون] [شناسی : آدمك خلقتیدر نفسانی ـ آدمك آدم اولور شیطانی] [مثل : بلك شیطانه یاقیشور] [شناسی : مسکندر پراشان انسانه ـ چونکه بنلك یاقیشور شیطانه] [جنکیز کبی قپلاندن برتیجی یلاندن خائن، شیطاندن مدسس بررئیس جبارك]

شیطان عربه‌سی : دیکنلرك تخمنی طاشییان تویلو خفیف شی .

شیطان آفندیسی : دونه دونه آقان کیرداب .
شیطان بزی : تقلید چیت .
شیطان بوقی : خلتیت .
شیطان توبی : جاذبه .

دکرمن شیطانی : اولوق ایچنده بغدایی یوقاری آلان برنوع طولومبه .

شیطانی [ع] شیطانه متعلق . عقل شیطانی [شناسی : عقلی کرچه کوریور شیطانی ـ ایشیدر قلبی کبی رحمانی] وسوسهٔ شیطانیه .

شیطنت [ع] شیطانلق، قورنازلق . شیوهٔ لسانمزه عائد خصوصاتدندرکه برآدمه مثلا وجاهاً (سنك اثر شیطنتكدر) دینه‌جك اولسه انفعالی موجب اولدیغی حالده (شیطانلغکه کیمسه عقل ایردیره‌مز) دینسه بیاغی محظوظ اولور . چونکه اولکیسی حیله کارلق، ایکنجیسی اثر ذکا حکمنده تلقی اولنور .

شین [ع] عیب معنوی، لکه : [مصراع : شین درشانمزه ممکن ایکن قصر کرم]

ش : كسره ايله

شبه [ع] برشيئك بكزرى . مثل، نظير : [فضولى ـ ليلى مجنون : اى شبه وشريكدن منزّه ـ سرّ ازل وابدن آكه]

شتا [ع] قيش، صيف مقابلى ـ زمستان : موسم شتا . فصل شتا . [نديم ـ قصيده، شتائيه : شتانك ابتديكى ييدادى ملك كلشنده ـ افندى بيكده برن سويلسهم طولار دفتر]

شتاب [ع] عجله، سكرتمك : [نفعى : شهسوار صف ميدان سعادتكه ايدر ـ پيك چالاك ظفر پيش ركابنده شتاب]

شتابان [ف] عجله، سرعت ايله كيدن [رمضان مكتوبى : آره‌سندن جريان ايدن آب روانميدر . يوقسه عمر شتابانميدر فرق اولنماز]

شدت [ع] سردلك، قاتيلق، سختلك : زياده‌لك : از شدت، شدت احتياج : شدت شتا، شدت سرما . شدت ذكا . [نفعى : اولمدى پرتاب اوقدر شدت كرمادن كيم ـ آنديرر حالت سركرمئ عشاق حباب]

شراء [ع] صاتين آلمه، صاتين آلنمه : شراء چاره‌يا .

بيع وشرا : آلوب صاتمه، آلوب صاتمه : [يلدى بيع وشراى دوكون هرنه ايسه ـ كوكل بازارلغى اما بيلنمدى كتدى]

شرار [ع] وَ

شراره [ع] آتش قيغلجى : ادنا برشراره ايله قوجه برمملكت محو اولور .

شرارت [ع] شريرلك، كوتولك . [فضولى، هركيمك وار ايسه ذاتنده شرارت كفرى ـ اصطلاحات علوم ايله مسلمان اولماز] فهم ايله‌ده لغتدر .

شراع [ع] يلكن .

شرّت [ع] شريرلك، شرير اولمه . بوكلمه اصلى اوزره صفت مقامنده قو . للاندلديغى كبى لسانمزده تركجه مصدر اندر مصدر حالنده‌ده استعمال اولنور : شرت برقارى، شرتلك ايديور . ديئور .

شرذمه [ع] جماعت قليله . شرذمه شرذمه .

شرك [ع] جناب حقه شريك قوشمه . [كفر قدر قبيح شرك قدر شنيع برفعلده بولدى]

شركت [ع] اورتاقلق . عقد شركت . اصول شركت .

حقوق شركت، مجله احكام عدليه‌جه [فى الاصل ايكى ويا زياده اشخاصه برشيئك اختصاصى واشتراك اولمسيله امتيازى] در .

حقوق تجاريه‌جه : برطاقم كيمسه‌لرك برآره‌يه كلمه‌رك تمتع مقصديله معين سرمايه وضع ايتمه‌لرندن عبارتدر .

تعريف عموميسى : شخص واحدك سعى وقوتيله حصولى ناقابل اولان منفعتى، حصوله كتورمك ايچون رفاقت كشينك اتحاديدر .

شركت ابدان ايش تقبل ايتمك اوزره عقد شركتدن عبارتدر . مثلا ايكى ماراغوزك سپارشجيلر طرفندن طلب وتكليف اولنه‌جق عملك ايفاسنى تقبل، يعنى تعهد والتزام ايتمك اوزره عقد شركت ايتمه‌لرى كبى .

شركت اختياريه منشاركلرك فعللريله حاصل اولان اشتراكدر . ايكى كشينك مشتركاً برمال آلمه‌لرى كبى . وقبول وصيت وخلط اموال صورتلرنده حاصل اولان اشتراك دخى هب شركت اختياريه‌دندر .

شركت اعمال ايش درعهده ايتمك اوزره عقد شركت .

شركت اموال سرمايه اوله‌رق اورته‌يه برن مقدار مال وضعيله برلكده ياخود آيرو آيرو ويا مطلقا احذ واعطا ايتمك اوزره ايكى ويا زياده كيمسه‌لر بينده عقد اولنان شركت .

شرکت تقبّل ⚖ ایش تقبل ایتمك اوزره عقد شرکت . بوکا شرکت ابدان وشرکت اعمال دخی دینلور .

شرکت جبریه ⚖ شرکانك فعللریله اولمیه‌رق بشقه بر سبب ایله حاصل اولان اشتراکدر . برقاچ کشینك برآدمه وارث اولملری کبی . اختلاط مالین ایله حاصل اولان اشتراك دخی (شرکت جبریه) دندر .

شرکت دین ⚖ آلاجقده ویاخود ویره‌جکده اشتراکدر : مثلا ایکی شخصك بر بشقه شخصك ذمتنده سبب واحددن طولایی آلاجقلری اولان بر مبلغ معلومده اشتراکلری کبی .

شرکت صنایع ⚖ ایش تقبل واعمال ایتمك اوزره عقد شرکت .

شرکت عقد ⚖ ایکی ویا زیاده اشخاص آره‌سنده سرمایه وفائده‌سی مشترك اولمق اوزره عقد شرکت .

شرکت عقد ایکی قسمدر : برنجیسی شرکت عنان ، ایکنجیسی شرکت مفاوضه‌در .

شرکت عنان ⚖ شریکلر بیننده مساوات تامه شرط ایدلمکسزین عقد ایدیلان شرکت .

شرکت عین ⚖ معین وموجود اولان مالده اشتراکدر . ایکی کشینك بر قویونده ویا بر سوری قویونده شایعاً اشتراکلری کبی .

شرکت مفاوضه ⚖ شریکلر بیننده مساوات تامه اولمق اوزره عقد ایدیلان بر نوع شرکتدر . بو شرکتده شرکانك سرمایهٔ شرکت اوله‌بیله‌جك بالجمله اموالی شرکته ادخال اولنمق ومقدار سرمایه‌لری ایله ربحدن حصه‌لری متساوی بولنمق شرطدر .

شرکت ملك ⚖ اشترا واتهاب کبی اسباب تملکدن بریله حاصل اولان شرکت .

شرکت وجوه ⚖ اصلا سرمایه‌لری اولمدیغی حالده کندی اعتبارلریله ویره‌سی‌یه مال آلوب صاتمقله حاصل اوله‌جق کاری بینلرنده تقسیم ایتمك اوزره بردن زیاده اشخاصك عقد ایتدیکی شرکت .

شروان (اسم) اوطه‌لرده قاواندن براز آشاغی دوشمه‌دن بر آدم بو یی یوقاری دیرك اوستنه اوتورتمه پارمقلقلی دهلیز . فرانسزجه (Galerie) غاله‌ری لفظی شروان ایله ترجمه اولنه‌بیلور .

شریان [ع] عرق متحرك . بدنده نبض کبی آتان طمرلردن هربری .

شعار [ع] علامت ، علامت تمیز : شعار استقامت ، شعار اسلام . مرحمت‌شعار مسلمانیدر . (معدلت شعار) (کرم شعار) کبی وصف ترکیبی صورتنده‌ده استعمال اولنور . [فضولی : نه ابجدی مجبره‌ده یلزم که والله اولوب اوزینه ایلدی سرکشته‌لك شعار قلم] [فضولی : سرور صاحب نظر شاهنشه شفقت شعار] [فضولی ـ لیلی مجنون : عهدی سوزه استوارقیلدم ـ اشعار دیمکی شعار قیلدم] حق کوکلی شعار ایدنمشدر .

شعر [ع] موزون مقفی سوز . بو تعریف شعرك تعریف صحیحی دکل عرفیسیدر . زیرا شعر موزون سوزه مفتقر اولمیوب بلکه مرتبهٔ بلاغتك قصواسنه واصل اولان هرسوزه شعر اطلاق اولنور . [نفعی : اهل دل طبعکی شعرکدن ایدر استدلال] [کذا : نظم آخر اولدی باشلایدلم شول دعایه کیم ـ شعره خواص ادعیهٔ قد سیان ویرد]

جمعی اشعار : [نفعی : بوی اندیشه‌مه انفاس دلاویز نسیم ـ سطر اشعارمه امواج کرهکیر زلال]

شفاء [ع] خسته‌لکدن قورتلمه ، صاغلانمه که اصلی (صاغالمه) در . خسته‌لکی ویرن الله شفاسنی‌ده خلق ایدر . الله شفالر ویرسون . بو علاج ایله شفا بولدی . [قامی ـ مصراع : شفاسی اولمیان بیماره صحتدر هلاك اولمق]

شفاه [ع] (شفه) نك جمعی .

شفاهاً : آغز ایله : تحریراً دکل شفاهاً آکلاتدم .

شفاهی : آغز یله ، تقریر شفاهی . افادات شفاهیه .

شفاهیات : شفاهی اولان سوزلر .

شق [ع] مسئله‌نك ایکی جهتندن هربری . ایکی شقدن برینی اختیار .

شـقین : مسـئله‌نك ایکی جهتی . شـقیندن هانکیسنی اختیار ایتسه ینه بر نتیجه‌یه واصل اوله‌جقدر.

شقاق [ع] اختـلاف، اتفاقسزلق : نفاقك صوکی شقاقدر .

شکار [ف] آو، صید : هـوس شـکار ـ ا آولامـه، صید ایتمـه . [نه آهـولر شکار ایلر کورك اول چشم فتانی] ‖ جالب طمع : یوزوکنده‌کی طاشی شکار بر شی ظن ایدیور .

دلشـکار : وصف ترکیبی اوله‌رق کوکل اولایجی معناسنه قوللانیلور .

شکاف [ف] یاریق، چاتلاق . شکاف خیمه، شکاف جدار .

(شـکافتن) دن امر حاضر اوله‌رق وصف ترکیبی یاپیـلور . (زهره شـکاف) اود یرتیجی که لسانمزده اود پاتلادیجی (صف شکاف صف پاره‌لیجی [نفعی : سپهسالار معنی صف شکاف رزم تیموری] [کذا : کوربجه موی شکافی فکر باریکم ـ عجبمی محکم اولورسه کر اعتقاد حکیم] [کذا : سیهشکاف یکانه حلیل پاشا کیم ـ جهانه آتش اورر برق تیغی چکدیکی دم]

شکایت [ع] انسان کندیسنه بدکلان حالاتی اخبار ایلمك که اظهاریت واعلان ناخشنودیدن عبارتدر : طالعدن شـکایت، حالندن شکایت، اولاددن شکایت، احبابدن شکایت ، فرقتدن شکایت، هجراندن شکایت کبی .

[جلال‌الدین رومی ـ مثنوی :

بشنوازنی چوق حکایت میکند

از جدا یها شـکایت میکند

ترجمه‌سی :

دیکله بندن چون حکایت ایتمده

آیریلقلردن شکایت ایتمده]

[فضولی ـ شکایتنامهٔ مشهور :

کرچه اندوه ومحنتم چوقدر

هیچ کسدن شکایتم یوقدر]

[نفعی ـ قصیده : نفعی بوشکایت نیجه برباشله دعایه دوشمز بوقدر عارفه شکوای زمانه]

جمعی شکایات : سرد شکایات، شکایات مسروده.

شکست [ف] قـیرلش، قیرق بو معنـاده (اولمق) ماده‌سیله استعمـال اولنور . [سـنك طعن ایله شکست اولدی سبوی غیرت] ‖ قیرمه : [نفعی : شـکست ایتمز حبابی ایتسـه جولان روی دریاده] ‖ قیرلمه : شـکست خاطر، شکست پیاله .

شکسـتن‌ده امر حاضر اوله‌رق وصف ترکیبی یاپیلور : [روحی : مائل دکلز کیمسـه‌نك آزار ینه اما ـ خاطر شکنن زاهید پیمانه شکستز]

شکسته [ف] قیرلمش، قیریق : [صفوت ـ فرانسز شاعر مشهوری بەرانژه‌یه اولان مرثیه‌سندن : شکسـته برچناق بولماز خماری دفع ایچون یاران ـ شراب ناب ایچر جهـال کأس مرتبانیدن] [فضولی ـ شـکایتنامهٔ مشهور : بیلدم کیم شکسته حال اولورم ـ حسد اهلینه پایمال اولورم] [نفعی : بودر دعاسی سکا نفعی، شکسته دلك ـ که دائما اوله‌سك شاد وخرم وبی غم]

شکم [ف] قارین . [کاری حیوان کبی املای شکم]

شکن [ف] قیـوریم، بوکلم، چین، شکنج : شـکن طره [ندیم : هرطره‌سنده برشکن دلربانی وار] (شکسـتن) دن امر حاضر اوله‌رق وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلور : دلشکن، صف شکن کبی : [برقطعه‌دن : سن اولدك جوریکه ای دلشـکن محزون بن محزون ـ فلك کورسـون سونسون شمدی سن محزون بن محزون] [روحی ـ خاطر شـکن زاهد پیمانه شکسـتز] [نفعی : صف شکن مملکت شرق وغرب ـ رستم دارا حشم روزکار] [فضولی ـ لیلی مجنون : طغرای مثـال آل عثمان ـ سلطان سپه شکن سلیمان] [نفعی : کاهی که خیال شکن طرهٔ خلق ـ اثنای تفکرده دلمدن کذر ایلر]

شکنج [ف] بوکلم، قیورم : شکنج کاکل : [ندیم : هربر شکنج طره‌ده بیك مبتلاسی وار] ‖ چیمدیك .

شکیب [ف] صبر . تحمل لسانمزده (غلط) اوله‌رق فتح ایله قـوللانیلور .

صبرسزه (ناشکیب) دینلور .

شکیبا : صبور، متحمل .

شمال [ع] صول : یمین وشمال . سمت شمال . ‖ جهات اربعهٔ اصلیه‌دن اوجهته

اطلاق اولنورکه انسان صاغنه کونشك طوغدیغی وصولنه باتدیغی طرفی آلنجه یوزینه قارشی کلور . مقابلی جنوبدر . قطب شمالی، کوکب شمالی . باد شمال . شرق شمالی، غرب شمالی . شمال شرقی، شمال غربی . [غروبه دائر مقاله : بادشماله جلوه‌کاه اولان صولرك امواجی اوقدر کوچیلورکه]

شمدی (عهد قریب اداتی) شوامدی‌دن مخفف، همان‌شوآنده: شمدی بوراده ایدی . شمدی کلور .

شمدیلك : شمدیکی حالده .

شمشاد [ف] چمشیر آغاجی . [فضولی : شانه‌کر کاکلکك برتلنه قیلسه ضرر – چوب شمشاد ییتن یرلری سوزان ایدرم]

شناور [ف] صوده یوزیجی، یوزمه بیلن . یوزکج : شناور ماهر .

شناه [ف] صوده یوزمه [وار شناه ایتدکجه سیرایت عکس رویك آبده]

شنیده [ف] ایشیدلمش .

ناشنیده : ایشیدلمه‌مش .

نوشنیده : یکی ایشیدلمش .

شهاب [ع] مشهوری فتحه ایله‌در .

شیپشیپ (اسم) فیلاره بکزر، دها نارین آیاق قابی، اوکچه طرفی قونجسز ترلك .

شیر [ف] ارسلان [یاوز سلطان سلیم : شیرلر پنجهٔ قهرمده اولورکن لرزان – نی برکوزلری آهویه زبون ایتدی فلك] || سود : شیر مادر . [برکتابهٔ سنك مزار : وقتاکه شیر مادردن دهنشوی فطام اولدی]

شیرازه [ف] مجلد کتابلرك جلده ربط اولندقلری محلك ایکی باشنه اوریلان شریت کبی اورمه، رابطه . مجازاً دخی قوللانیلور : شیرازهٔ انتظامنه خلل ویردی . [شیرازه بند سلسلهٔ شیخ عمادی ایدی .]

شیر پنجه [ف] معروف الیم ومهلك چبان . [دور استیلا : سلیم اول : نه چاره‌که عالمی قبضهٔ اقتدارینه آله‌جق قدر زمان بولمدن شیرپنجهٔ اجل ووجدینی عالمدن آلمشدر]

شیره [ف] اوزوم صویی، عصیره، عنب [ثابت – رمضانیه : یوم شك نیتنه شیره صیقارکن باران – صیق بوغاز ایتدی کلوب شحنهٔ شهر رمضان]

شیرین [ف] طاتلی : کفتار شیرین . || سویملی، بسیم، بهجت، لطیف : [فضولی – لیلی مجنون :

شیرین لبی منشاء لطافت
رعنا قدی طوردیغیله آفت
شهباز باقشلی آهو کوزلی
شیرین حرکتلی شهد سوزلی]

شیرین کورنمك : خوش کورنمك .

شیرینلك : لطیفلك، کوزللك .

شیش (اسم) سیخ . بیوك دمیر ایکنه : کباب شیشی . [مصراع مشهور : تك شیشده بولنسونده قو خنزیر اتی اولسون]

آرناود شیشی . مج .

چوراب شیشی : تلدن، آغاج وکمیکدن مصنوع اورکو آلتی .

شیشله‌مك : شیشه صاپلامق، شیشه صاپلایوب دیزمك .

شیش اور، ورم، رهله، نفخ، نفخه . جلدده اولان قباریق . یومرولق .

شیشك (اسم) بر یاشنده قوزی .

شیشکین قباروب کرکین اولان شی .

معده شیشکنلکی : امتلاء

شیشمان (صفت) ملحم، سمین . جسیم جثه‌لی آدم .

شیشمانلق : شمانت .

شیشمك (فعل لازم) قبارمق، اور کبی یوز، ال، سائر بر عضو انتفاخ ایتمك . || دانه مقوله‌سی رطوبتدن قباروب حجمی بیولتمك . || ملحم اولمق || استسقادن، چوق یمکدن، قارن طولم کبی اولمق .

|| طغیان : صولر شیشمك، چایلر شیشمك .

شیشیرمك : شیشیرلمك، صوبی، اوکنه سد یاپوب یوکسك زمینه چیقارمق، قبارتمق || بوغازلنمش قویونك دریسنی یوزمك ایچون اوفله‌مك .

§ آورد شیشرمك : تکبر، تعظم .

شیشه [ف] صیرچه، بلور اولمیان، دوکه دخی اولمیان پیشمه، اوفله : سوك شیشه‌سی، علاج شیشه‌سی، شراب شیشه‌سی : زجاجدن، مصنوع قاب . [نفعی : حکم فیضك ایدر اول مرتبه جاری‌که دوز ـ شیشهٔ بادهٔ کلرنك خباب تسنیم] [مثل : شیشه‌یی طیشندن یالار]

شیعه [ع] برکیمسه‌نك مدار قوتی اوله‌جق متفق اتباع وانصارینه دینورکه اول کیمسه اوطائفه ایله متقوّی اوله‌رق نام وشهرت بولدیغیچون اطلاق اولنمشدر .

شیعه لفظینك مفردی، تثنیه‌سی، جمعی، مذکر ومؤنثی برابردر . بعده لفظ مذکور امام علی حضرتلرینه وخاندان عالیلرینه محب ومهربان اولانلره بطریق‌الغلبه اطلاق اولنه‌رق حتی آنلره اسم خاص اولدی .

شیفتگی [ف] پریشانلق، سراسیمه‌لك، حیرانلق .

شیفته [ف] نه یاپدیغنی بیلمیه‌جك درجه‌ده مدهوش ومختل‌الدماغ، سودایی، واله، حیران اولان . وصف ترکیبی اوله‌رق قوللانیلور : شیفته دل کبی .

شیلین (اسم) انکلترەنك کوموش سکه‌سی . یکرمیسی بر انکلیز لیراسی‌در .

شیم (☜ شیمه)

شیمشك (اسم) برق .

شیمشك چاقق : برق اورمق .

شیمه [ع] خوی، خصلت، طبیعت، شرست : شیمهٔ مروت، شیمهٔ کریمه، شیمهٔ غریب‌نوازی . شیمهٔ ضعفا پروری کبی خصائل محسنه‌ده قوللانیلور .

جمعی شیم : مکارم شیم . [نفعی : حیدر یوسف شیم‌روزکار] [کذا : نشئه اسکندر یوسف شیم مهدیٔ عیسی‌دم ـ که عدلیله زمان نازنده عالم ناز پروردر]

شین [ع] (ش) حرفینك اسمی . شین معجمه . شین مفتوحه

شینل (اسم) قولسز، یقاسی کوركلی آلافرانقه قاپوت .

شینیك (اسم) چناق وقوطی دیدکلری اولچك . کیله اولچوسی .

شیو (اسم) (شه‌و) کبی تلفظ اولنور . نشیب، اینش : شیوبر، بار || منحنی : صحرا شیوی : قلعه خارجنده اولان مصنوع بایر . وصفنده شیولی معناسنه یوقوش آشاغی، شیو اولان مائل، منحنی . شیو دیوار .

شیولنمك : آشاغیسی اکلو اولوب یوقاری طوپلامان، دیوار کبی انحنا ایتمك .

شیون [ف] [شی . وه . ن] محنت، مصیبت || ماتم . هنکام شیون . [فضولی : غمزه تیغن چکدی اول ماه اولمه غافل ای کوکل ـ کیم مقرردر بوکون اولمك سکا شیون بکا]

شیونکاه : ماتمخانه .

شیوه [ف] ① ناز، کرشمه، اداکه دلبرانك طبعه خوش کلان اطوار لطیفه‌سی . ② طور، عمل، قاعده، قانون، اسلوب، طرز : شیوهٔ افاده، شیوه لسان . [نفعی : پرآفت برشیوه‌که هرغمزهٔ شوخی ـ سرمست ایکن آمیختهٔ شرم وحیادر] [کذا : کوریدی شیوهٔ رفتار رخش طبع اکر ـ ایدردی آکه هلالی فلك قلادهٔ سیم]

شیوهٔ حیرانه : حلیع العذارلره مخصوص اداوار : [نفعی : نوعی زاده بزه بوشیوهٔ خیرانه نه‌دن ـ سکا سوکك بزه ایلرکبی مطلب دکل آ]

شُ : ضمه ایله

شباط [ع] شهور شمسیه‌دن اون ایکنجی آیدرکه کونشك حوت برجنده سیر ایتدیکی مدتدن عبارتدر .

بو کلمه‌نك اصلی سریانی وشینه بدل سین ایله (سباط) در . عبرانیده ایسه شین وتا ایله (شابات) دینور . قدیم ترجه‌ده [شغاباط آی] ویکرمی سکز کوندن عبارت اولیشندن طولایی (کوجوك) آی دیرلر . [فکری : مناسترده جلال‌الدین ماطی ـ مدیر اولمق ایچون بکلر شباطی]

شبان [ف] چوبان .

شبّان [ع] کنج معناسنه اولان (شابّ) ك جمعی . لسانمزده بوکا بدل (ارباب شباب) تعبیری استعمال اولنمقده‌درکه حسن سلیقه اربابی عندنده اولکنه مرجحدر .

شبه [ع] [شـو . به . ه] شبهه‌نك جمعی [کافی : مسوده مکاره ومجموعهٔ شبه]

شبهه [ع] بر کیفیتك صحتی امرنده ذهنده حاصل اولان ترددرکه بر خصوصك اویله‌می، یوقسه دکلمی‌ده اصلنده اشتباهدن عبارتدر. (ظن) ایله مترادفتدن ایسه‌ده بینلرنده فرق واردر. [شبهه یوق وارلغنکه خالقسك] [یوسف کامل پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی : آرتق شبهه‌م قالمدی، اثنا کیدیه کلدك مژده تلماق] [کذا : شاید آرالقده کندینه دخی اهانت ایدرلر شبهه‌سیله آچیله‌میوب] (☚ ظنه)

شتر [ف] (اشتر) ك مخففی دوه معناسنه [بیت ـ مبنی علی‌الحکایه: چکوب بزی کتوردیلر شترکبی قطارایله ـ ایشك نتیجه‌سی بودر شو اونده‌کی حمار ایله]

شتربان [ف] اشتربان مخففی، دوه‌جی . دوه کودن .

شتربچه [ف] دوه یاوریسی .

شتردل [ف] اشتر دل . قورقاق، اودلك . || بد دل، کینه‌ور، درونده حقد وانتقام طوتان شخص. اصطلاحزده دوه کینلو دیدکلریدر .

شترگاوپلنك [ف] شکلی دوه‌یه، باشی اوکوزه، لونی پلنکه مشابه اولمسی اعتباریله فارسیده (زرافه‌یه) اطلاق اولنور.

شترگربه [ف] اویغون واویغون اولمیان . پك مناسبتسز اولان، اطرادسز. اوضاع شترگربه : بربرینك حالنه، اصلا یراشمایان وضع وحرکت، کرهاً اختیار اولنان انقیاد وتواضع .

شترمرغ [ف] دوه قوشی دینلان معروف حیوان . (☚ نعامه‌یه) .

شتوم [ع] شتمك جمعی : شتوم غلیظه . مألوف شتوم .

شجاع [ع] شجاعتلی .

شجعان [ع] شجیعك جمعی . شجعان عثمانیان. [آکا نسبتله جباندر شجعان اسپارت]

شذوذ [ع] شاذ اولمه، برشیئك شاذاولیشی: شذوذاً وارد اولمش کلمه‌لردندر .

شرب [ع] ایچمك، ایچلمك : شرب ماء . قهوه‌نك تدریجاً شربی پك صیجاق اولیشندندر .

شرفاء [ع] (شریف)ك جمعی: نسل‌رسول‌اللهدن اولان ذوات کرام .

شرفه [ع] شینك ضمی ورانك سکونیله منارەلرده‌کی معروف چیقنتی‌یه دینور. لسانمزده ایسه شینك فتحیله (شرحه) وزننده مشهوردر .

شرکاء [ع] شریکك جمعی . شرکاسیله برابر کلدی، شرکاسندن آیرلمش . شرکاسینك مضراتنی موجب اولدی . شرکای درسدندر.

شروح [ع] برتألیفی ایضاحاً یازیلان تألیف آخر معناسنه اولان (شرحك) جمعیدر . شروح ومتون .

شرور [ع] شرك جمعی .

شروط [ع] شرطك جمعی. عهود وشروط. شروط اداره .

شروع [ع] باشلامق· آغاز . ایفای وظیفه‌یه شروع [عطـائی : شروع ایتمه اول کاره کیم الحذر . تأنیسز آخر ایر یشه ضرر]

شست [ف] ییقامه، تطهیر · (شوی) ایله قوللانیلور · شست وشوی بدن ·

شعاع [ع] ضیا · کونشه باقلدقده تل تل ایپلك کبی کوربنان پرتو · [فضولی : قیلسه کردون آفتابك هر شعاعن برکند]

خیط‌الشعاع : کونشدن تل تل اوزانان ضیا .

شعبده [ف] حقه‌بازلرك سرعت دست ومهارتله کوستردکلری دوزن . حقه بازلق . اویون، دوزن [فضولی ـ لیلی مجنون : کم شعبده سپهرظالم ـ طرح ایلدی نقش ناملایم] || جلوه، مکر معناسنه‌ده قوللانیلور: [نفعی : قوت طبعمی مدحکده اولان‌عجزمی کور ـ بیله سن نانه ایمش‌شعبده‌ٔ مولایی]

شعبده‌باز : حقه‌باز .

شعبده بازی : حقه بازلق .

شعبه [ع] برشیئك برمقداری، بلوکی، قسمی، فرعی . اردونك برشعبه‌سی طاغك اتکنه قونمش ایدی . شعبهٔ اداره، شعبهٔ قوم . فلان تجارتکاهك شعبه‌سیدر . دمیریولی شعبه‌سی .

جمعی شعبات : شعبات اداره . فلان تجار . تکاهك شعباتندن‌در .

شعراء (☞ شاعره)

شعله [ع] علو: شعلهٔ نار . [فضولی : اوده یاندیرمسه کر شعله ایله نه‌فلکی ـ نه یتر آتش آه دل سوزانمدن]

شعلهٔ جوّاله : جولان ایدوب طولاشور اولان علو · [نائلی قدیم : چرخه برکون طوقنور شعلهٔ جوالهٔ آه ـ کندوبی کاسهٔ چینی کبی بیك پاره بولور] [یوسف کامل پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی: ... کوزلری شرر انکیز وبوزی شعله خیز اولوب صوتی دهشتلنور] [فضولی ـ بنك وباده : اولمه‌دن بوشراره شعله فزون]

شعله خیز : علولی . آه شعله خیز .

شعله دار : علولی، علولنمش . فانوس شعله‌دار .

شعله کیر : علولنوب پارلایجی اولان .

شعله‌دار : پارلایجی .

شعور [ع] برشیئی خوشجه فهم ایتمه، ذکا وذهن وفطانتله ادراك ایتمه، حس ایتمه: تام‌الشعور، نقصان شعور . اختلال شعور . بی‌شعور، شعورینه خلل کلمش . شعوری تام دکلدر . [سامی پاشا ـ رموزالحکم : اصحاب شعوره خفی اولمدیغی اوزره] [یوسف کامل پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی : سفینه‌یی قریبه اوغراتقدن شعوری قاریشور ایکن]

شغل [ع] مشغول اوله‌جق ایش، [فضولی ـ لیلی مجنون : شغلم بوبساط ایچنده چوقدر ـ سندن اوزکه مدنجی یوقدر] [نفعی ـ قصیده : نه‌سوزکه اولمیه مضمون مدحکی مشعر ـ اولور خیالی دله ارتکاب شغل ذمیم]

شفعا [ع] شفیعك جمعی : کثیرالشفعاء . شفعاسی سایه‌سنده مظهر عفواولدی .

شفعه ⚖ اشترا اولنمش برملکی مشتری‌یه هرقاچه مال اولدی ایسه اول مقدار ایله تملك ایتمکدر . کتاب شفعه .

⚖ حکم شفعه : مشتربنك بالتراضی تسلیمیله یاخود حاکمك حکمیله شفیع اولان کیمسه‌نك مشفوعه مالك اولماسیدر .

⚖ شرائط شفعه : برملکی مشتری‌یه هرقاچه مال اولدی ایسه اول مقدار ایله وجودی لازم اولان شرائط دیمکدرکه اوده بش شرطدن عبارتدر :

اولاً مشفوعك ملك عقار اولمسی‌در : بناءً علیه سفینه‌ده، منقولاتده، اوقافده، اراضیٔ امیریه‌ده شفعه جاری اولماز .

ثانیاً مشفوع بهك ملك اولمسی‌در : بناءً علیه برملك عقار صاتلدقده اتصالنده بولنان وقف عقارك متولی ویا متصرفی شفیع اوله‌ماز .

ثالثاً شفیعك واقع اولان عقد بیعه صراحةً یاخود دلالةً رضاسی اولمامق‌در : مثلا عقد بیعی استماعده (پك اعلا) دیسه حق شفعه‌سی ساقط اوله‌رق آندن صکره طلب شفعه‌ده بولنه‌ماز .

رابعاً بدلك معلوم‌المقدار مال اولمسی‌در :

بناءً علیه مال اولمیان بدل ایله تملیك اولنان عقارده شفعه جاری اولماز .

خامساً ، بایعك مبیعدن ملکی زائل اولمقدر : بناءً علیه بیع فاسدده بایعك حق استردادی ساقط اولمدقجه شفعه جاری اولماز ، و بیع شرط الخیارده اکر مخیر یالکز مشتری ایسه شفعه جاری اولور . واکر بایع مخیر ایسه حق خیاری ساقط اولمدقجه شفعه جاری اولماز .

⚖ طلب شفعه : بر ملکی باشفعه تملك ایچون اوچ طلب لازمدر .

برنجیسی طلب مواثبه‌در که شفیعك عقد بیعی ایشتدیکی مجلسده درحال (بن مبیعك شفیعی‌یم یاخود بالشفعه طلب ایدرم) قولی کبی طلب شفعه‌یه دلالت ایدر بر سوز سویله‌سیدر .

ایکنجیسی : طلب تقریر واشهاددر که ایکی کشی حضورنده اوله‌رق مبیعك یاننده (بو عقاری فلان شخص اشترا ایتمش) یاخود مشترینك یاننده (سن فلان عقاری اشترا ایلمشسك) وباخود مبیع هنوز بایع یدنده ایسه آنك یاننده (سن فلان عقاری فلانه صاتمشسك ، بن ایسه شو جهتله آنك شفیعی‌یم وطلب شفعه ایتمشدم . شمدی دخی طلب ایدرم . شاهد اولکز) دیمه‌لیدر . شفیع اوزاق محلده ایسه طویدیغی وقت مکتوب ایله ، و یاخودیغی توکیل ایله ، بونلره امکان بوله‌مار ایسه مقتدر اولدیغی وقت طلب ایدر .

اوچنجیسی : طلب خصومت و تملکدر که شفیعك حضور حاکمده طلب ودعوی ایتمه‌سیدر .

شقوق [ع] یاریق معناسنه اولان (شقك) جمعی .

شقه [ع] پارچه ، اوزون بز و قماش پارچه‌سی [نفعی : اول که سراپرده اجلالیدر — شقهٔ زرین عمر وزکار] || کاغد پارچه‌سی ومکتوب معناسنده‌ده مستعملدر : تحریر شقه ، تسیار شقه .

شکات [ع] شاکینك جمعی شکات مظالم .

شکر [ع] منعمك انعام ایلدیکی نعمتی تصورله ناسه اظهار ایلمکدن عبارتدر . [فضولی — لیلی مجنون : احسنت زهی حکیم کامل — نه شکر اوله صنعکه مقابل] جناب حقك لطفنه بیك کره شکر اولسون . [فضولی : شکر کیم اولمش آکا زحمت ، بکا رحمت نصیب]

شکر کذار : شکر ایدیجی شاکر النعمه .

شکر کذاری : شکر کذارلق .

شکران [ع] احسان و نعمتك قدرینی تصورله اظهار واعلانکه کفران مقابلیدر (شکرانیت) تعبیری قوللانلمملیدر . باعث شکران . اعلان شکران .

شکفته [ف] آچلمش . لالهٔ نو شکفته : [نفعی : جهان مفرح ودلکش جهانیان خرّم — زمان شکفته زمین رشك بوستان نعیم]

شکوفه [ف] چیچك . شکوفهٔ کونا کون . [یوسف کامل پاشا — تلماق ترجمه‌سی : حدیقهٔ جمالکزده مشهود حدقهٔ اعتبارم اولان شکوفهٔ لطافتمایی صولدرمامشسکز]

شکوه [ف] مهابت ، عظمت وشان وشو . کتلو هیکل معناسنه‌در که عربیده حشمت دینور : [نفعی : اول که شاهان فلك مرتبهٔ روی زمین — عظم شان و شکوهندن ایدر شرم وحجاب] [کذا : شکوه‌تاب شکنج کلاه بهمن وجم]

شمار [ف] صایی : حساب بی‌شمار . || صایمه ، عد ایتمه : کذران اولان سنین عمرکی شمار ایدر . || (شمردن) دن امر حاضر اوله‌رق وصف ترکیبی یاپیلور : [منجم انجم شمار]

شمارنده [ف] صاییجی ، تعداد ایدیجی ، صایان : شمارندهٔ ایام .

شموس [ع] شمسك جمعی [فن هیئه دائر بر مقاله‌دن : فضای آسمانده شو کوردیکمز شمس کبی توابعی حاوی نیچه شموس تابان موجوددر که آنلرکده هربری بر شمسه تابعدر]

شموع [ع] شمعك جمعی تهیهٔ شموع — شموع کافوری .

شمول [ع] معنیٔ احاطه ایتمه : بو قاعده‌نك آکا شمولی یوقدر .

شو (ادات اشارت) قریب افاده ایدر : شولقردی ، شو زمان ، شو صوقاقده : شو کوربلان مناره‌نك یاننده کبی .

شوباره (اسم) مدوّر تپه‌لی ، دیلیملی چوخه‌لی ویا بزدن معروف باش کسوه‌سی .

شوخ [ف] جسور ، بی‌شرم ، بی‌حیا || اصطلاحدہ (شن) (شاطر) مائل شوق ونشاط اولان کیمسه‌یه اطلاق اولنور . اولکی معنایه

(نفعی : بر آفت بر شیوه‌که هر غمزه‌ء شوخی ــ سرمست ایکن امیخته‌ء شرم وحیادر) (راغب پاشا : کل کبی آلفته‌ء وسنبل کبی آشفته‌مو ــ شوخ آرا اردل دختر رز کبی مستور ایستمز)
معنای ثانیده : (نفعی : نیجه کویا اولور کور طبع شوخی ــ نیجه انشا ایدر مدح دمادم) (کذا : مجلسده شوخ دلفریب‘ جنك ایدیجك شبراجم)

شور [ف] طوزلولق طعامك وغیری تبه‌نك طعمی طوزلو اولمقدر ترکجه‌ده شوراق تعبیر ایدرلر. آب شور. || شماته‘ چیغلق‘ قاریشقلق.

شوربا (اسم) چوربا .

شورش [ف] قاریشقلق‘ پریشانلق‘ عربده‘ کورولتی‘ فرقشه‘ غوغا‘ فتنه : تسکین شورش‘ شورش ناس‘ سبب شورش .

شوره [ف] ① اکیلان شیئی انبات ایتمیان چوراق یره دینور . شوره‌زار . زمین شوره ② کهرجله .

شوری [ع] (شو . را) مشورت‘ مشاوره: ارباب شوری . مجلس شوری . شورای دولت .

شوریده [ف] پریشان حال‘ مغشوش الذهن. (نفعی : عاشقم شوریده‌لك آرام جانمدر بنم)

شوسه (اسم) فرانسزجه‌دن . طوکدیرمه طاشدن ایکی طرفی خندقلی تومبه‌سی بالق صرتی جاده : شوسه یول‘ شوسه قالدیرم .

شوم [ع] اوغورسز‘ بخت شوم. قدم شوم

شوی [ف] یقامه (شستن) ایله برلکده قوللانیلور ([illegible] شسته)(شستن)دن امر حاضر اوله‌رق وصف ترکیبی یاپیلور (دستشوی امل)

شویله (ادات) بویله کبی . هکذا‘ مثله : شویله بویله‘ شویله‌جه : اصول ایله شویله که: قالدیکه‘ تفصیل حال معناسنه .

شهداء [ع] شهیدك جمعی . شهدای دشت کربلا .

شهرت [ع] برنسنه‌نك نام وشانی خلق آره‌سنده شایع ومشهور اولمه . (یوسف کامل پاشا ــ تلماق ترجمه‌سی : طوغریسنی سویلرم‌که پك چوق فرق ایتمش اولدیغکزدن نام وشهرتکز دلالت ایتمسه کوچه‌له یه‌ییلور ایدم) ترکجه‌ده آدی چیقمه تعبیر اولنور. حسنیات وقبحیاتده قوللانیلور : فضلله شهرت بولدی . جریلکله شهرتی واردر . حکیملکله شهرت پیدا ایلدی . (یوسف کامل پاشا ــ تلماق ترجمه‌سی : مینوسك حفیدیدر دیو جهانه شهرت ویرمش اولدیغی دار ودیاری ترك) شهرتشعار : شهرتلی مشهور اولان . شهرتکیر : اکتساب شهرت ایدن‘ مشهور اولان‘ نام قزانان . شهرتکیر آفاق .

شهود [ع] شاهدك جمعی : اقامه‌ء شهود . احضار شهود . (یوسف کامل پاشا ــ تلماق ترجمه‌سی : وقت فرصته مترقب اولیور دیه شهود زور معاونتیله)

شهود [ع] وجود بولمه‘ میدانه کلمه‘ [illegible] کورنمه : مهد شهود‘ (قدمنهاده‌ء عالم شهود) || مشاهده ایتمه : اصحاب شهودی تغلیط محالدر .

شهور [ع] شهرك جمعی : شهور شمسیه‘ شهور اثنی عشر .

شیوخ [ع] شیخك جمعی . شیوخ قبائل عرب. مرشد معناسنه اولان (شیخك) جمعنده (مشایخ) قوللانیلور .

شیوع [ع] ناس آره‌سنده یایلوب طویلمه . شایع ومنتشر اولمه: برشیئك شیوعی وقوعندن فنادر .

شئون [ع] خطب‘ امر‘ حال معناسنه اولان (شأن) ك جمعی که احوال‘ حادثات‘ واقعات دهر مقامنده قوللانیلور : شئون کونیه‘ شئون سیاسیه . کاه (شئونات) صورتنده جمع الجمع اعتباریله ده قوللانیلور : (شئونات طبیعت خالق الاشیایه راجعدر)

ختام جلد اول

فی ٢٥ جمادی الآخره سنه ١٣٠٨